

ROBERTI CARDINALIS BELLARMINI

OPERA OMNIA

AD CONTROVERSIAS ADDITAMENTA

ii 111 run mi i mi u

TOMI QI'AKTI PARS SECUNDA

AD DISPUTATIONES

ROBERT! BELLARMINI

POLITIAM S. I.

S. K. E. CARDINALIS

DE CONTROVEBSIIS

CHRISTIANAE IIDEI

AD I) ITAMENTA

ET OPUSCULA VARIA POLEMICA

TOMI QUARTI PARS II

Eiüilo prima ncapolitana iuita Venetam anni umxxxı.

LMIXEMıSS. CXKDI.XaLI

AIICIIYEPISCOPO AEAPOIITA.XO

DICATA

NEAPOLI

apip JOSEPJITM GIULIANO eüit or fm

1859

APPENDIX AD LIBROS

DE

S U M M O P O N T I F I C E

Quae continet responsionem ad librum quendam anonymum

CUJUS TITULUS EST

AVVISO PIACEVOLE DATO ALLA BELLA ITALIA

eodem IIOBEIITO BELLAItlllIXO auctoro

CAPUT PRIMUM

Scribit ad Timotheum b. Apostolus in epistola posteriore cap. 4. futurum esse tempus aliquando, cum homines a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Id tempus advenisse nunc cernimus; Nem cum ex divinis literis, et veterum scriptorum monimcnlis per annos plus septuaginta inter catholicos cl haereticos de fidei controversiis sil acerrime disputatum: nunc tandem Calviniani, verbi Dei et sapientissimorum Patrum auctoritate contempta, ad poetarum fabulas convertuntur, et ex canticis, vel narrationibus parlim fabulosis, parlim impuris de dogmatibus fidei, gravissimisque religionis capitibus decernere non vereniur.

Ita nimirum par est, ul qui fontem aquae vivae dereliquerunt, fodiant sibi cisternas dissipatas: et pro divinis prophetarum oraculis poëlarum somnia, et fabulas meditentur, ul in reprobum sensum omnlno se traditos toti orbi lerrarum ostendant.

Et quamvis ejusmodi homines indigni sint, quorum rallo a viris gravibus ac praesertim catholicis habeatur, nec lum disputationibus refellendi. quam Hippocratis vinculis alligandi,et lanquam male sani hclleboro curandi esso videantur: tamen ob scandalum parvulorum, qui verum a falso, cl fuatum a sincero non sine labore discernunt, operae pretium esse duxi, brevi lucubrationcula anonymo libello respondere.

Et quoniam libelli auclor ita suum opus contexit. ut primum in romanum pontificem,quem Anlichristmn haberi cupit, canina eloquentia invehatur, deinde quaedam ex Dante, Petrarcha cl Bocacio adducat in medium, quae adversus eundem pontificem facere judicavikposlremo unam cl quinquaginta satyras, non furoro poetico, sed rabie, ul dixi, canina in ipsum Christi vicarium Sixlum V. evomat: ego eodem ordine declamationem ejus adversus pontificem summum primo loco refellam,

Hel lar mim Vol. IV P. II.

deinde Dantis, Peirarchae atque Bocacii, ad quos judices adversarius provocavit, apertissima testimonia contra ipsum proferam; ad extremum sententiam satyrarum ipsius, imperitiae et temeritatis coarguam,cl levibus satyris unius obscuri hominis gravissima testimonia,atque exempla scripturarum opponam.

CAPUT II.

Sed jam ad rem aggredientes, inscriptionem famosi libelli paulisper inspiciamus. Avtriso *piacevole dalo alia bella Ilalia da un nobile giovane francese*. Iluc tandem haereticorum impietas delapsa est, ul res maxime serias atque tristissimas,et omni lachrymarumfonte plangendas.jucundae narrationis, et tamquam amicae confabulationis materiam faciant. Quid enim miserius, quid luctuosius, quid atrocius Christiana pictas audire poterat,quam a perditis quibusdam hominibus gladio linguae ita proscindi Christi vicarium,ul eae verborum contumeliae in ipsum sine ullo pudore jaciantur, quae vix in vilissima quaeque mancipia convenirent?

Et tamen hae contumeliae, vel blasphema potius atque impia maledicta, ita nonnullis jucunda visa sunt, ul eo titulo ornandas putaverit, Avtiso *piacevole*. Ita nimirum Calviniani paulalim athei fiunt, de religione jocum, cl de controversiis fidei ludicras declamationunculas faciunt; *Laciantur cum male fecerint, et exullant in rebus pessimis*.

Dalo alia bella Italia. Invidebas videlicet Italiae suam pulchritudinem, quae in eo potissimum sita est, ul nullius haeresis maculis, nulla schismaticorum colluvione foedetur, cl ea caussa fuit, cur italica lingua, non latina scriberes (nisi forte, quod facile suspicari possumus,latinas lileras ignorabas) ul eorum Italorum, qui hilinac linguae expertes sunt, piam fidem corrumperes.

Videbat nimirum Satanas innumerabiles in *Italia* homines esse de numero eorum, quos (ul sanctus

Augustinus loquitur in lib. contra eplstJundamenli cap. 4.) credendi simplicitas tutissimos facit. Incll-gebal singulari Dei providentia fieri.ut romana fides aposolico ore laudala in Italia populis incorrupta et inviolata permaneat. Non ignorabat eam adhuc esse per Italiam universam sedis apostolicac reverentiam, quae in loto orbe chrisliano esse debcrel. cl aliquando fuit, vere enim s. Prosper in lib. de Ingratis scripsit.

*Sed Homa Pelri, quae padoralis honoris
Facta caput inundo, quicquid non possidet annis,
Helligionc tenet.*

Et s. Leo serm. 2. de natali apostolorum, *Per sacram b. Pelri sedent caput orbis effecta, latius praesides religione divina, quam dominatione terrena.* Angebatur hostis humani generis, quod impia defectio a malrc Ecclesiarum, atque ab ipso communi Patre omnium Christianorum,tamquam a Babylone et Anlichrislo,apud mullos septentrionales populos tam facile propagata, in Italiae provinciis locum nullum haberet.

Itaque naclus tandem aptum ad suas fraudes instrumentum, perditum nescio quem juvenem excitavit, qui vulgari idiomale, dulci oratione et suavibus canticis, laelhale venenum vulgi auribus instillaret.Sed Deo bene juvante *mentietur iniquitas sibi*, nec solum pastorum vigilantia diligentissime providebit, ne ejusmodi libelli ad Itatorum manus aliquando perveniansed neque ullus nostrum Halicis verbis isliusmodi libros refutabit, ne vel ex ipsa nosira responsione cognoscant populi horribiles illas blasphemies, quas ne fando quidem unquam audiverunt.

Et quemadmodum adversarius Bapsacm illum Assyrium imitatur, de quo in lib. 4. Begum cap. 15. dum lingua populari blaspbcmias in Christi vicarium evomit: ita nos Eliachim prudentiam imitabimur, dum respondendo cavebimus, ne populorum aures inauditis illis blasphemiiis polluantur, ne quo modo corrumpantur sensus eorum,cl excidant a simplicitate, quae est in Chrislo.

Da un nobile giovane francesc. Gallus ne fuerit, an gallum sinulaverit, qui haec scripsit, non magni referi, juvenem certe fuisse facile credi potest, salis enim procacitas, petulantia, levitas, imperitia, quae in loto libro cernuntur, auctoris sui juvenile ingenium produnt. At nobilem eundem fuisse, vel esse,ego quidem aegre adduci possum, ut credam, nisi forte nobilem scurram, non virum nobilem, libri titulus indicekcerle obscoena vocabula, convicia cl contumeliae, quibus undique liber scatet, agasonem potius, aurigam, vel nautam, quam virum nobili loco natum decebant.

Et cur quaeso nobilis iste juvenis nomen suum non prodidit? Cur latet in tenebris, qui tam ferociter summo Christianorum praesuli minas intentat? Cur novus iste Goliath qui tam confidenter exercitui Dei viventis exprobrat,cl tamquam alter Scmci, Chrislo Domini maledicit, ita obscurus latitat, ut ne de nomine quidem velit agnosci? Sed veram es-

se oportet sententiam veritatis Joan. 3. *Qui male agit, odit lucem.*

CAPUT III.

Venio nunc nd cam declamationem, qua libelli auctor in Christi vicarium impie debacchatur. Primis quatuor pagellis verbosissima oratione pontificem romanum Anlichristum esse affirmat ac repetit millies, idque jam perspectum ac notum esse omnibus contendit, exceptis paucis quibusdam excaecalis Italis, atque Hispanis. Quare si quis totidem verbis, mullaque sententiarum congerie, ct varietate Calvinum, aut Lulherum, aut verius utrumque vel Anlichristum ipsum vel ejus praecursorem esse dicat, repetat, inculcet, par pari sine dubio referret, cl stulto secundum ejus stultitiam responderet. Sed non est hominum doctorum ac potissimum catholicorum verbis contendero, inanis ista garrulitas haereticorum propria est,qui cum rebus non possint, verborum certe profusione coram imperitismalam caussam suam utcumque sustentant. Mulla de Antichrislo scribit Daniel, mulla post eum Paulus, mulla Joannes, sed illa praeter encloras insignis est Anlichrisli nola. Deos omnes contemnere, ut ipse unus habentur Deus: *Et elevabitur*, inquit Daniel cap. 11. et *magnificabitur adversus omnem Deum, et adversus Deum Deorum loquelur magnifica.* et Apostolus 2. Thcssalon. 2. *Et revelatus fuerit homo peccati.filius perditionis. qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus.* Huc etiam perlinet, quod Christus ipse Judaeis praedixit. Joan. 5. cum ait: *Ego veni in nomine Patris mei, et non recepistis me. si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Anlichrislus enim in nomine suo veniet, quia nullum supra se Deum agnoscet. Jam vero pontifex maximus praedecessorum suorum imilalus exempla, nonne cl in literis servum servorum Dei se palam appellat? cl ad sanctum altare uni vero Deo populo inspectante sacrificium offert? cl summum honoris titulum esse censet, si Christi vicarius nominetur? cl denique Christum publice et privatim colit, et ut ab omnibus agnoscatur cl adorclur, satagit? Qui vero servum, saccrdolcm, vicarium, cultorem Christi, cl verbis cl factis se profilelur, ccrclc non elevatur supra omnem Deum, juxta vaticinium Danielis, neque juxta Paulum se ipse extollit supra omne quod dicitur Deus, neque a seipso venit, juxta verbum Domini apud Joannem. sed ab illo qui Petrum,cujus se successorem pontifex romanus vere nominat, ad gregem suum cum potestate misit, cum ail Joan. 21. *Pasce oves meas.* Quae cum ita sint, nihil verius, nihil apertius, nihil cerlius dici potest, quam nihil esse romano pontifici cum Antichrislo commune,nisi forte quae sint Anlichrisli nolae ex haereticorum mendaciis, non ex divinis oraculis discere libeat.Quid, quod tanta est haereticorum hujus temporis inconstantia, ut quem Anlichristum esse volunt, iidem ipsi Anlichristum non esse doceant?nihil enim saepius, neque majori contentione romanis pontifici-

bus, quam idololatriam objiciunt, siquidem cl sanctorum invocationem, et reliquiarum atque imaginum cultum, et ipsum missae sacrilicium idololatriam esse clamitant. At si tot Deos a romanis pontificibus coli existimatis. quot sunt beati spiritus in coelo, unde tandem vobis in mentem venit, ut eosdem pontifices Anlichrislos faceretis? an vero Daniel, et Paulus illum Anlichristum fore praedixerunt, qui Deorum multitudini sese prosterneret, et non cum potius, qui se supra omne numen elevaret? An non sentitis, quam parum cohaerentia cum divinis literis, cl quam ipsa scum aperte pugnantia sint, quae dicitis? Quale autem mendacium est, in sola Italia, atque Hispania romanum pontificem non ut Anlichristum repudiari, sed pro vero Christi vicario agnosci cl coli? Quid? in ipsa Germania, nonne imperator, ejusque fratres et archiepiscopi electores, dux Bavariae potentissimus, alique plurimi tum ecclesiastici, tum politici principes vivunt, qui una cum populis, quibus imperant, romano pontifici, ut Christi vicario parent? In Polonia nonne reges semper catholici cum episcopis item catholicis, cl magna nobilium ac plebeorum multitudine romannam fidem professi sunt, et adhuc hodie profitentur? Svecia, Hungaria, Scotia nonne suos habent catholicos? In Anglia vero nonne catholicorum pro romana fide pugnantium pleni sunt carceres? An nonne quotidie gloriosa martyria exhibentur? Nonne libris in ipsa Anglia editis catholici Lutheranos cl Calvinianos exagitant? Quid de Gallia dicam? Rex ipse christianissimus totius regni caput, romanum pontificem splendidissima legatione non honoravit? non cum Christi loco in Ierusalem esse agnovit? non obedientiam illi suo nomine praestari jussit? Episcopi lotius Galliae nonne catholici sunt, et summum pontificem debito cum honore suscipiunt? Quis vero principes, quis populos numeret, qui pro romana fide vitam ipsam cl sanguinem profundere tota Gallia parati sunt? Quid igitur sibi volebat ille mendaciorum architectus, cum paucos dumtaxat caecos, cosque in sola Italia et Hispania esse pronunciabat, qui romanum pontificem Anlichristum esse non crederent? et tamen Europam nondum sumus egressi: nam si lustrare Asiam cl Africam, cl novi orbis vastissimas regiones animo velimus, inveniemus profecto in America, in Brasilia, in exteriori Africa, in Arabia, in sinu Persico, in India. in insulis Moluccis in aurea Chersoneso, apud Sinas, apud Japonem, ubi nondum Lutheri cl Calvinii nomen penetravit, plurimos optimosque esse Christianos. qui subrom. pontificis obedientiam Christum colant; An nonnullos annos ex ultima Japonia nobilissima legationum annorum itinere confecto ad romanum pontificem, ut verum Christi vicarium agnoscendum ac venerandum venit, neque nulli menses praeterierunt. cum ad hunc ipsum, qui nunc b. Petri sedem tenet. Clementem VIII. pontificem litterarum a patriarcha alexandrino ex Aegypto missae sunt, quibus cum is patriarcha caput Ecclesiae universae Chrislicum vicarium confitetur, ut nihil hic de Armenis cl Maronitis dicam, qui inter tot sectas haeticorum cl paganorum, quae oricolam premunt,

romanam Ecclesiae fidem et obedientiam relinunt; quae cum ita sint, quanta vanitas, atque temeritas ejus hominis fuit, qui in sola Italia atque Hispania paucos quosdam invenire potuit qui sedem apostolicam, ut aequum erat, venerarentur? Sed caetera videamus.

CAPUT IV.

Mullis verbis inaniter, ut dixi, profusis, inepte philosophatur adesse jam annum a Lutheri praedicatione septuagesimum, proinde initium liberationis a tam diuturna captivitate sese aperire atque ostendere. Sed instar phrenetici nesciens omnino quid diceret, vere significavit septuagesimum annum jam a Lutheranae captivitatis, si enim ulla captivitas Luthero exoriente exorta est, ea certe romana esse non potuit, cum nulla mutatio in urbe romana per id tempus facta sit, sed eadem fides, eadem religio, eadem forma Christianae reipublicae ad eam diem fuerat, esse perseveraverat. At in Germania, Satana auctore et administro Luthero, Christi religio in perditissimam haeresim mutata est, nec solum externus Dei cultus, et sacramenta omnia mutilata, vel sublata sunt, sed ipsum etiam hominum arbitrium, ex libero ac soluto in miseram captivitatem redactum, annos jam amplius septuaginta apud Saxoniam Babylonem servit.

CAPUT V.

Pergit deinde libelli auctor et Calvinianos haeticos non esse ea ratione demonstrare aggreditur quia haeticus non est, qui evangelio credit, quique nullum articulum symboli apostolici inficiatur. Et quoniam apostoli in eo symbolo *Unam Ecclesiam catholicam et apostolicam* esse docuerunt, romanam autem mentionem nullam fecerunt, vitio vitil ipse romanis pontificibus, quod ad articulum de Ecclesia vocem illam, romanam, adjecterint. Sed hac responsione indicat se nescire quidem quale sit apostolicum symbolum, neque quid sit fides, aut haeresis unquam didicisse, neque id sane mirum. cum in amatoriiis canticis Pelrarchae, non in dogmatibus Christianae religionis aetatem contriverit. Disce igitur quicumque es famosi libelli auctor, non illos lanium esse haeticos, qui evangelium, aut symbolum a perle rejiciunt, sed illos etiam qui in evangelii cl symboli interpretatione iudicium ipsi suum Ecclesiae iudicio praeferrunt; alioqui enim neque Aviani, neque Macedonianam, neque Nestoriani, neque Pelagiani, neque alii permulti haetici erunt, quos tamen non solum catholici, sed etiam Lutherani cl Calviniani pro haeticis habent. Siquidem illi omnes evangelium cl symbolum, quod allinet ad verba, integre recipiebant, sed perperam tamen, ut omnes haetici faciunt, interpretabantur. Quid? nostra aetate qui in Polonia cl Hungaria duo primaria religionis christianae mysteria destruunt, personarum divinarum Trinitatem, et incarnationem Verbi Dei, nonne lotum evangelium, lotumque symbolum apostolicum, praeter caecos homines tueri se ac defendere profitentur? Ita omnino; cl tamen qui sunt hoc tempore magis haetici? Denique si evangelio ere-

derc. el nullum articulum symboli pernegare, sufficere vobis videtur, ut quis haereticis non esse iudicetur. cur tam audacter pontificem romanum, ei qui illi adhaerent, haereticos pronuncialis, quos evangelium et symbolum integre colere, amplecti ac sequi non ignoratis? Quod enim pontificem accusatis, quasi is apostolicum symbolum depravarit adjectione vocis, romanam, ad voces, catholicam et apostolicam in articulo de Ecclesia, inscitiam vestram prodii: nam neque in symbolo apostolico fuit unquam vox, apostolica, neque a pontificibus addita est vox romana, sic enim symbolum habet, *Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem* etc. sic olim vcleres legebant, sic hodie in horariis precibus legimus, sic in omnibus Ecclesiae calcchismis invenies. Solemus quidem extra symbolum cum veram fidem aut Ecclesiam describimus, eam catholicam, apostolicam, romanam appellare, quia (ul s. Cyprianus scribit lib. I. epist. 3.) *Ad romanam Ecclesiam perfidia habere non potest accessum*. Et Ambrosio teste in oratione de obitu Satyri; *Is cum episcopis catholicis convenit, qui cum romana Ecclesia convenit*. Et auctore s. Gregorio nazianzeno in carmine de vita sua, *Velus Roma ab antiquis temporibus habet redam (idem, et semper eam relinet, sicut decet urbem, quae toti orbi praesidet*, et ul loquitur s. Hieronymus lib. 3. apologiac adversus Ruffinum. *Romana fides apostolica voce laudata, praestigias haereticorum non recipit, etiamsi angelus aliter annunciet, quam semel praedicatum est, Pauli auctoritate munita non potest mutari*. Et denique, ul sanctus canit Augustin, in psalmo contra partem Donati, *Romanorum successio episcoporum ipsa est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae*.

CAPUT VI.

Venii tandem adversarius ad argumenta, et primum testimonia Pauli. Joannis et Danielis de Antichristo profert, quae quidem nos libenter admittimus, sed probandum erat adversario, romanum pontificem per ea leslimonia designari, quod nec fecit, nec in aeternum lacies. Progreditur deinde ad leslimonia caelcorum patrum, et iis affirmare conatur, romanum pontificem a veteribus quoque pro Antichristo habitum, ea leslimonia paulisper inspiciamus. Primo loco s. Irenaeum producit in medium, qui alicubi scribit, *Antichristus licet sil servus, volet tamen adorari ul Deus*, haec enim sunt verba sua. *Ireneo dico appunlo ensi: UAntichristo quantunque sia servo, vorrà nondimeno essere adorato come Dio. Le quali parole se bene le considérerai, Italia mia, troverai ollimamente dipingerci il vero rilrallo dei papa, il quale si noma, non senza alto mislero dcil'clerno Dio, servo dei servi*. Si dialecticam nosses, admonerem le. ne tam aperte in paralogismum incideres, si quidem ex sententia Irenaei Antichristus non se nominabit servum, sed erit servus: Pontifex noster contra, servum se ex humilitate nominal, cum pater sil omnium, etiam regum et imperatorum. Sed

paralogismuni libi condono, crimen falsi condonare certe, non possum, locus Irenaei habetur lib. cap. *Ei*. in haec verba: *Cum sil servus, regem se vult praeconari*. Non igitur (ul lu lingis) Irenaeus dicit, *cum sil servus. quasi Deus vult adorari. sed regem se vult praeconari*. Romanus autem pontifex neque ipse se regem appellat, neque ab aliis appellari cupit. Sed quid si ex eodem Irenaei loco planum faciam non posse nisi per summam impudentiam Anlichristi nomen ad romanum pontificem trahi? Anlichristum futurum genere Judaeum atque ex tribu Dan Irenaeus affirmat. Eundem Hierosolymis regnaturum, et in templo quod Salomonis dicebatur sessurum scribit: Iribus annis cum dimidio cum regnaverit, ab ipso Christo interficiendum docet. Denique addit idola omnia submoturum, ul ipse unus pro idolis omnibus adoretur. Porro ab eo tempore quo Lulhcrani romanum pontificem Anlichristum appellare, coeperunt, nullus fuit pontifex de tribu Dan, nullus Hierosolymam vidit. nedum in templo Salomonis sedit, nullus tribus annis cum dimidio rerum politos est. sed alii longiore, alii brevior tempore Ecclesiae catholicae praefuerunt. Denique idola quidem summus pontifex noster revera non patitur, sed opinione vestra, tot idola erexit quod sunt imagines in ecclesiis: quare si Irenaeo credimus, neque romanus pontifex Anlichristus est, neque cum Lulhcrani possunt, nisi secum ipsi pugnent. Anlichristum nominare. Secundo Ioco Tertullianum et Hieronymum in lestes adducit, qui per Babylonem de Apocalypsi Romam significari voluerunt. Polerat addere testimonium longe majus apostoli Petri, qui in ultimo capite epistolae primae, eandem Romam Babylonem appellat. Sed nihil omnino ista faciunt ad rem. Nam et Petrus et Joannes, ei post eos Tertullianus ac Hieronymus cum Romam per Babylonem significari volunt, de Roma loquuntur ethnica, non de Roma Christiana, de Roma inquam illa, qua sub Nerone ac, Domitiano imperium tenebat super reges terrae, et ebria erat, ul Joannes scribit, de sanguine sanctorum, ei de sanguine martyrum Icsii. Alioqui Romani Christianam idem Tertullianus in lib. de praescriptione, adversus haereticos mirifice laudat, et s. Hieronymus in lib. 2. Contra Jovinianum extromo, sic Romam Christianam alloquitur: Ad te loquar, quae scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti. Itaque fuit aliquando Roma magna illa meretrix. fuit Babylon mater fornicationum. sed ul idem Joannes praedixit, brevi perit, vel potius in sanctam Hierusalem et civitatem Dei, atque in arcem religionis et (ul Hieronymus loquitur) in tutissimum christianae communionis portum commutata est.

CAPUT VII.

Tertio loco sancti Gregorii verba producit, qui eum Anlichristi praecursorem appellat, qui episcopi universalis, aut summi pontificis nomen usurpat. Sed locum nullum adducit, ubi nomen summi pontificis s. Gregorius nversetur. Quod nomen a sancto Bernardo, sncloque Anselmo. romano pontifici passim tribuitur. Quin etiam idem s. Gregorius, lib. I. dialogorum cap. i. praedecessorem

quondam suum disertis verbis summum pontificem nominal. Qnamobrem et hocin cr mendacia numeretur. Porro nomen episcopi universalis in Joanne conslInnlinopolilano sanctus Gregorius duplici de caussa merito reprehendit, nam el in eo sensu ab illo accipiebatur, quasi solos ipse esset episcopus, quo sensu nomen episcopi universalis nulli homini convenit: et licet in alio quodam sensu appellatio illa in romanum pontificem optime quadret, ul etiam a conc.cltalcedonensi s.Leoni tribulum idem Gregorius refert, lib. I. (pisi. 38. tamen Joanni conslanlinopolilano nulla ratione conveniebat. Itaque optimo jure s. Gregorius antistitem illum conslaolinopolilanum ingeniis superbiae notai.et praecursorem Anlichrisli facil. Sed quid hoc ad rem,de qua nunc agimus, perlinet? Nam in primis romands episcopus non se episcopum universalem, sed servum servorum appellat: deinde nomen episcopi universalis, si bene accipiat, mento illi Iribuiliur qui loti Ecclesiae ab ipso Christo praepositus est. Denique non dicit Gregorius, Anlichristum esse, sed Anlichrisli praecursorem, qui se ipse universalem episcopum vocat: quare si sc romanus pontifex universalem episcopum diceret, in eo etiam sensu, quem Gregorius reprehendit, hoc ipso Anlichristus non esset, quod ejus praecursor esset, neque enim idem esse potest is, qui praccurrilcum eo, quem praecurrit, nisi Christum cum Joanne, dominum cum servo, regem cum praecone confundas.

CAPUT VII.

Quarto leslimonitim adfcrl Arnulphi cujusdam episcopi aureliancnsis. qui cum ante 600. annos in conventu quodam Remensi multa in romanum pontificem maledicta congereret, inter alia etiam Anlichristum, appellare ausus est. Sed ista non pluris facimus, quam luas, quicumque es auctor famosi libelli, et tui similium criminationes. Salis enim constat eum hostem romani pontificis fuisse, el inimico animo quicquid stomachus suggerebat evomuisse. Sed opponam illi uni Gallo episcopo leslimonia omnium episcoporum Galliae, qui tempore Joannis papae A III. ante annos 700. Concilium apudTrecas celebrantes excommunicationem a roman, pontifice in principes quosdam latam his verbis comprobarunt., Domine sanctissime ac reverendissime Palcr Patrum. Joannes catholicae atque aposlolicae Ecclesiae, sanctae videlicet romance primne sedis papa. Nos filii, famuli ac discipuli vestrae auctoritatis. Galliaruin et Belgicarum episcopi, bis quae super vulnere dolorum vestrorum maligni homines ac ministri diaboli addentes in sanctam matrem nostram ac magistram omnium ecclesiarum commiserunt.el dolori vestro conflentes condolemus, atque iudicium vestrae auctoritatis, quod privilegio 1». Petri, et sedis aposlolicae in cos et complices eorum juxta sacros canones spirilti Dei conditos,el lotius mundi reverentia consecratos, ac secundum ejusdem sanctae romnac sedis pontificum praedecessorum vestrorum decreta protulistis, voto, voce el unanimitate nostra, atque aucloriiale saucii Spiritus, cujus gratia in episcopali ordino sumus consecrati, gladio spiritus

sancti, quod est verbum Dei, cos interimentes persequimur, scilicet quos sicut praediximus, excommunicatis. cxcommnniealos tenemus: quos ah Ecclesia abjecistis, abjicimus, quos anathematizastis, anathematizatos esse judicamus, el quos regulariter satisfaciennes vestra auctoritas,el aposlolica sedes receperit, recipiemus: Ilacc ex Aimoino lib.5. de gestis Francorum cap. 27. ad verbum transcribere volui, ul prudentes judicent, uni ne episcopo Gallo, an synodo episcoporum omnium provinciae ejusdem fidem habere oportcat.

CAPUT IX.

Quinto loco adversarius nesciens omnino quid loqueretur, ad sanctum Bernnr dum judicem provocavit. ac ut stultitiam ejus magis mirere, ipsa ejus verba ponam: (*Leggi. o ftalia mia. quello che scrisse snn Bernardo ha più di quatltro cento anni nelli libri dolio sue considerationi dei papa, devescori o dei clero, e poi non dubito punio che lu non confessi. che di lai persone non si paiera dire, a voler diro, la verità moglio di quello che dico*). Prodeat igitur sanctus Bernardus, et temerarium istum juvenem sua aucloriiale confundat.Non solum enim in libris quinque quos de Consideratione ad Eugenium scripsil, ne veri o quidem sanctus Bernardus pontificem romanum Anlichristum esse significavit, sed etiam in iis libris el in epistolis passim ejusdem pontificis auctoritatem mirifico praedicavit, atque defendit. Primum librum ita exorditur.*Subii animum dictare aliquid, quod le papa beatissime Eugeni vel aedificet, rei delectet, vel consoletur: sed nescio quomodo vult: et non vult exire laeta quidem, sed lenta oratio, dum cortatim illi contraria imperare contendunt, majestas, atque ornor, lia nimirum sanctus Bernardus Anlichristum alloqueretur, ita illum aedificare. delectare, consolari cuperet. ita simul diligeret et timeret. In secundo autem libro accurate exponens. quid sit papa, dge.inquil. indagemus adhuc diligentius qui sis quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quid responsurum putas ille iniquus, homo peccati, filius perditionis, aperte denique dicam Antichristus? Audi quid respondeat; Quis es?sacerdos magnus, summus pontifex: tu princeps episcoporum, fu haeres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Aoe, pntriarchatu Abraham, ordine Melchfsedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses,judicatu Samuel. potestate Petrus, unctione Christus: tu es, cui claves traditae, cui oves creditae sunt. Sunt quidem el alii coelijanitores et gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto el differentius n-lrumque prae caeleris nomen hacredilasli. Unbent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi universi crediti, uni unus, nec modo ovium, sed et pastorum tu unus omnium pastor. Porro initio libri tertii una brevissima sententiola idem Bernardus expressit quousque se jurisdictio romani pontificatus extendat, ne forte adversarius noster reges ac principes conelur excipere. Orbe.inquit, exeundum ei, qui forte vellet explorare, quae non ad luam summi pontificis pertineant*

curam. Librum quidem idem sanctus Bernardus semper sui similis ita concludit, ut summum pontificem nominet *Christianorum ducem, pastorem plebium, ultorem scelerum, malorum melum, malleum tyrannorum, regum patrem legum moderatorem. canonum dispensatorem, sal terrae, orbis lumen. sacerdotem omississimi, vicarium Christi, Christum Domini, Deum Pharaonis*. Haec igitur sunt quae sanctus Bernardus in libris de Consideratione de pontifice maximo scribit, quibus vel ipso adversario teste, nihil verius dici poterat. Ac ut intelligamus, quis ad Bernardum iudicem provocavit, summum pontificem ex Bernardi sententia non tantum non esse ut Antichristum fugiendum, sed etiam ad eum proprie pertinere causas fidei iudicare, et non egredi limites suos, ut isle lingit, si de fide Gallorum sententiam ferat, audiamus initium epistolae 190. ad Innocentium papam, de petro Abailardo, qui intra Gallias haereseis seminabat, *Amantissime patri et domino Innocentio summo pontifici frater b. Claraevallis vocatus abbas, modicum id quod es. Oportet ad vestrum referri apostolorum pericula quaeque et scandala emergentia in regno Dei, ac praesertim quae de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei ubi non possit fides sentire defectum, haec quippe hujus praerogativa sedis*. Legat igitur Italia, ut adversarius cupit, legat etiam Gallia, legat Ecclesia universa doctorem illum sanctum, sapientem. disertum et illi potius, quam stolido isti juveni, qui tamen Bernardum iudicem de hac controversia fecit, de summo pontifice credat.

CAPUT X.

Sexto loco producit ad medium verba quaedam Eberhardi episcopi salisburgensis. quae apud Joannem Aventinum extant. Sed ea neminem movere debent, cum Joannes Aventinus auctor sit parum probatae fidei, et non sine causa illa omnia in odium pontificum vel finxisse vel amplificasse credatur, nihil enim tale extat apud alios historicos, ac ne apud ipsos quidem Germanos Wymphelingium, Krantzium, Nauclerum, qui eandem historiam literis consignarunt. Deinde, licet historia ab Aventino vere conscripta esset, illud tamen in dubium revocari non potest, quin episcopus ille hostis acerrimus fuerit Gregorii IX. pontificis. et contra Friderico II. imperatori addictissimus. Cum autem ob discordiam illam inter pontificem et imperatorem omnia bello arderent. et factiones illae Guelphorum et Gibellinorum tunc primum exortae. quasi rabie quadam accensae furerent. qui pontifici favebant in Fridericum. et qui Fridericum sequebantur. in pontificem omnia convicia et maledicta jaciebant, quae in mentem venire ullo modo potuissent. Quare non quid irati homines tunc effutirent, sed ultra bonam causam luerentur. considerare operaeprelium erit: quod quidem illa etiam de causa utile erit, quod auctor iste paulo ante videlicet pag. L scribere ausus sit, Fridericos imperatores sanctos fuisse, et in iuste a pontificibus

oppugnatos. Nolo scriptores Italicos producere, sanctum Antoninum, Blondum, Sabellicum, Palianum et ceteros, qui adversario suspecti esse possent; sed Germanos tantum, qui ante exortam Lutheri haeresim sine praepudicio anticipatae opinionis, rem ipsam, ut oral, literis prodiderunt. Jacobus Wimphehngius in epitome rerum germanicarum cap. 30. de Gregorio IX. a Friderico II. miris modis allucinat, ita scribit. *Tum pontifex humani destitutus auxiliis, ad rem divinam supplicationesque animum divertit, quibus, Deo agente, Fridericum avertit hostem*.

Habes hic testimonium hominis Germani, et quod majus est, Friderico imperatori addictissimi, quippe qui cap. 39. summis cum laudibus efferit, qui tamen satis aperte meliorem causam pontifici tribuit, cum ab ipso Deo pontificem ab imperatoris impetu defensum scribit. Joannes Nauclerus in 2. volumine suae chronographiae generatione 41. de Friderico II. loquitur* ad hunc modum: *Romam veniens mores mutavit, sprete jurisjurandi religionem nulla, et quidem enormia aggressus. ditio nem vexabat pontificiam, pontifices et archiepiscopos ponens in Ecclesiis suo modo, et institutos a papa expellens, collectas ab Ecclesiis exigens, et infra, admonitus super his, ipsi non obtemperabat: admonentem magis, magisque in dies sprexit, unde eum percussit pontifex anathemate etc.* Accedat Albertus Krantz, ut in ore Iurium testium stet omne verbum. Ille insignis auctor in lib. 8. Saxoniae, cap. 8. *Imperator*. inquit, *Fridericus a papa nullis ex causis excommunicatus. quas in bulla declaravit, diu permansit in sordibus, et paulo post, pontifex sollicitavit archiepiscopos et episcopos, ut imperatorem excommunicatum cunctis denuntiarent: Sed episcopi Theuloniae ne hoc fieret, supplicarunt, veriti tyrannidem ejus. In Francia autem. Anglia et Dania denuntiabatur sine timore*. Et paulo infra. *Imperator inierim. cum papa concilium praelatorum convocasset ad succurrendum terrae sundae. revocatis cardinalibus de sua quemque legatione, omnes vias terrae, marique occupavit, et itinerantes ad urbem captos protraxit in carcerem cardinales, episcopos, praelatos, nobiles, doctos cujusque generis et ordinis, ab orbe Christiano ad summum pontificem missos oratores. Doluit christianismus tantum esse vulnus in viscibus. ab eo praesertim, qui omnia tueri suscepit. et sacramento se adiecit, cum inierim Turei et Saraceni premerent Christianos in terra sancta*. Deinde in cap. 9. Horribilem Friderici crudelitatem his verbis exponit: *Perductos ad sanctam Romanam parlim quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus: parlim caput in crucis modum quadrifariam scidit: parlim fronte eodem ferro cruce reddidit insignitos, clericos vero detonsam in vertice coronam ferro caesim in crucem vulneratam. ut dicebat, jussit ornari. quorum unus inflicto vulnus nimis patienter tolerare visis, in palearum cumulo funiculo et perlaclus: tum cum benedicere ac laudare Deum perseveraret, igni supposito est crematus*. Et post multa similia

summae crudelitatis exempla subjungit cap. 10.do perfidia atque impietate ejusdem: *Friderici*.inquit, *rem in Sicilia administrantes,in nullum sacrum locum mugis saevierunt, quam in monasterium Cassinense divi Hencdicli: aurea cujus et argentea vasa fregerunt, quae Fridericus conflata redegit in nummos.el monachis inde vi ac convicio deturbatis, satellites sunt in habitationem ruinamque profecti., el quod impietatem auget. Saracenos adeo fovit Fridericus. ul eos mercede conductos magis, quam caeteros Christianos in militia charos habere sil visus: praetorque arma tractantes multos ex ea barbarie per Italiam el Siciliam honoribus el magistratibus evexit, ejusque geniis amore in Christianos usque adeo est debachalus, ul Luceriam Apuliae civitatem ejectis populariter Christianis,Saracenis dederit habitandam, el paulo post, legem in regione promulgavit, qua Saracenos adeo voluit salvos esse, ul contententes cum illis impune occiderentur: caesorum autem Saracenorum quaestio, sicapulus non esset, qui vim attulerat, in vicinae regionis populos haberetur, quae aeris summa ac totidem capitum supplicio punirentur. Quin etiam alia impietate, atque insania, ul S raceno non magis militanti quam in Africa agenti commodaret, csl usus, qui forma praestantiores per Siciliam mulieres, el suum Italiae regnum concupitas virgines a parentum sinu, matronasque a maritorum complexu rapi et passus fuerit et curaverit.Tunelis Africae regis fratrem baptizari volenti Panormi prohibuit, ilaec ille: atque haec sunt videlicet pia illa opera ob quae sanctum imperatorem, el unclum Dei adversarius appellavit,et cur pontifex Gregorius Antic,bristus jure habendus videatur, quia eum anathemate notatum ab Ecclesia ejecit. Sed pergamus ad caetera.*

CAPUT XI.

Septimo loco Joachimum calabrum testem adducit. a quo in explicatione Apocalypsis romanum pontificem Antichrist! nomine appellatum affirmat. Sed impudens est mendacium.quod certe nobilem virum, qualem iste se jactat minime decebat, tantum enim abest, ut Joachimus abbas ullo in loco romanum pontificem Aniichrislum esse significari!, ul contra potius frequenter de illo summo cum honore scripserit. In ipsa epistola, quam loti illi operi praemisit, jubet suum opus apostolicae sedis judicio subjici, ubi etiam certa fide se credere dicit, non posse portas inferi contra romanain Ecclesiam praevalere, neque usquo ad mundi consumptionem fidem ejus ullo unquam tempore perituram. Deinde in prima parte expositionis explicans textum septimum capitis secundi aperte scribil:Ecclcsiam conslantinopolilanam finem esse habituram, romanam nutem ut veram Hierusalem et thronum David semper mansuram. Rursus in expositione undecimi textus capitis sexti habet haec verba. *Quicumque Petri Ecclesiam moribus,viribusque impugnant,Pabylonissc filios contremiscant.* In expositione aulcii secundi textus capitis septi-

mi per angelum, ascendentem ab ortu solis, atque habentem signum Dei vivi.romanum pontificem intelligendum esse dicit, qui cum coëpiscopis suis signo crucis electos muniet in illa ultima tribulatione, quam Anlichrislus videlicet excitabat. Sed quid opus csl pluribus, cum adversarius locum nullum attulent pro mendacio suo? Unus exlal locus in expositione textus undecimi capitis noni, qui forte pro adversariis facere videatur. Sed in eo loco non verum pontificem romanum. sed principem quondam P.ilarenorum haereticorum, ab Ecclesia romana jam oltin damnatorum, quem illi suum aposlolicum dicebant. Antichrist! praecurso-rem fulurum esse Joachimus suspicatur. Sed nihil ad rem nosiram hoc perlinet.

CAPUT XII.

Adducit postremo testimonia Inum auctorum, qui lingua italien scripserunt, Dantis, Pelrarcbae atque Bocacii, quos testes esse dicit omni exceptione majores, quod papae domestici, quod antiqui. quod venerabiles ob vitae el morum integritatem, quod summa doctrina praediti fuerint, quod sine perturb.itione animi scripserinl.quod denique etiam praeviderint rumam pontificatus romani, ul non tam poetae, quam prophetae fuisse videantur. El quidem quid isti auctores scripserint,paulo post videbimus. Nunc breviter laudes illas quibus ab adversario alliciuntur discutiamus. Ait in primis ejusmodi esse testes,ul eis nulla ratione contradici possit. Vt si carmina amatoria, si fabulas, si somnia scripserunt, unde illis auc<oritas tanta, ul contradici nequeat? Quid si Dantem ipsum qui maxime senus ac sobrius ex tribus illis fuit, falsilalis, ne dicam mendacii, manifeste coarguam? Certe enim quae scribit de Anaslasio pontifice, ut suo loco o-slendam, defendi nulla ratione possunt. Denique si testes isti adeo sunl veraces, ul fides omnino illis habenda sil, cur auctor iste pag. 22. fidem Danti habendam esse negat, cum donationem Constantini cl leprae ejus Baptismo curatam affirmai? Ail deinde papae domesticos fuisse: quod de Danto cl Bocncio simpliciter csl falsum. Dantes enim factio-ne Gibcllinus. non modo non domesticus, sed etiam hostis pontificum fuit. Bocacius vero nullius pontificis domesticus fuisse legitur. Quod autem de eruditione cl antiquitate dicit, antiquior cl doctior s. Bernardus fuit, antiquiores cliam cl doctiores innumerabiles alii, qui summi pontificis dignitatem tolis viribus defenderunt. Sed risum vix tenui,cuiy Peirarcham cl Bocacium a morum sanctitate vitaeque integritate laudari vidi, cum eorum scripta Italica,ob quae ab isto juvene tantopere commendantur. nihil fere nisi turpes amores contineant, quorum cliam ipsum Peirarcham aliquando vehementer puduit. Talibus videlicet sanctis prophetis digni sunt Lulhcrani cl Calvinislac, qui juventutem libris suis corrumpant, qui deam Venerem cl prolem ejus Cupidinem pro summis numinibus venerentur, qui vel triumphos amoris canant, vel confidis fabulis expugnandae pudicitiae artes doceant. Islud credo, cvangclium ab antistite vestro Bcza

didicistis, cujus cxslant lui carmioa amatoria in Candidam, quaedam etiam turpissima in eandem ac puerum /iudeberlum; cl qui non alia de caussa praefationem in psalmos poenientialcs latinis versibus scripsit, nisi ul formam Bcthsabeae impudicissime (ul fecit) nobis depingeret. Disce miser, aliquando tandem, quanto sil Ecclesiae catholicae, quam vestrae sanclior disciplina, cum illos ipsos libros vos appelletis sacros, el iterum, atque iterum lypis excusos populo obtrudere nitamini, quos censura Ecclsiac catholicae legi ob impuritatem, el corruptelam juventutis prohibet. Jam quod addit hos auctores sine animi perturbatione de romano pontifice esse loquutos. quis credat. cum Dantes factione, ul dixi. Gibellinus eos fere pontifices solum reprehendat qui Gibellinis praeter caeleros adversabantur. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. Nam a Pelrarcha tria illa cantica in curiam romanam non sine magna animi perturbatione scripta, cum aulicis infensus esse coepisset, clarius est quam ul sit a nobis necesse dici. Quod denique ad vaticinium illud pertinet, quo illi romani pontificatus ruinam praesigiliicasse vobis visi sunt, si quidem illi tale aliquid praedixerunt, id ipsum de vaticinio ipsorum dicimus, quod do similinus prophetis olim Ezechiel cap. 13. pronunciavit; Vch prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, el nihil vident. Tentavcrat quondam Mariinus Lulherus horum omnium, qui nunc in Ecclesiam catholicam debachantur, parens, futura praedicere, ac in epistola quadam anno 1521. cum illa inscriptione edita fidelem admonitionem ad omnes Christianos, audacter praedixit. post biennium fore, ut papae, cardinales, episcopi, presbyteri, monachi, moniales turres, campanae, el quicquid ecclesiasticum esl, in auras diffunderet, atque evanesceret. modo, ipse illo biennio concionari el scribere, ul coeperat, sineretur, sed permissus est non duos, ul petebat, sed fere viginti el duos annos summa libertate scribere ac docere, nec tamen quidquam eorum quae praedixit, evenit. Atque eundem exitum omnia ejusmodi vaticinia necessariosorlicnlur. quacum prophetae illius omnipotentis vaticinio pugnant: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam ineam, el portae inferi non praevalerunt adversus eam Mallii. 10.

CAPUT XIII.

Quia voro Pius V. pontifex optimus cl sanctissimus carmina illa Pelrarchae, quae adversus urbem Hornam impie scripta fuerant, abradi jussit, inde sumpta occasione, adversarius in extrema declamatione sua Iragice deplorat, quod libri sacrae scripturae non passim lingua vulgari unicuique permittantur. Sed caussam istam tam inepte cl imperate agit. ul nisi inscitiam ejus ex toto ipsius opere deprehenderem, suspicaret fortasse cum praevaricari dedita opera voluisse. Primum ait, Ecclesiae catholicae praesules cl pastores id unum salagere, ul hominibus persuadeant, cos qui legunt scripturas sacras novi ac veleris testamenti, hacrticos fieri. Sed quale est hoc mendacium? An non scripturae sacrae ulriusque testamenti summo pontifi-

ce, non Solum approbante, sed etiam jubente passim publice cl privatim in templis, in scholis, in domibus leguntur? Deinde addit, impie prohiberi lectionem biblicorum lingua vulgari, non Moyses in lege veteri jussit ul sacerdotes ad populum lingua materna conciones haberent? O acumen, quasi vero Ecclesiae catholicae sacerdotes non lingua materna ubique ad populos condonentur. Tertio dicit Christum quoque id ipsum discipulis imperasse, ul videlicet ad populum vulgari idiomalc loquerentur. Et quamquam vulgaris idiomalis nulla in evangelio, ul nec in lege Moysis, mentio lit, admittimus tamen ad gentes ad quas docendas missi erant, apostolos lingua vulgari esse condonatos, quod ut dixi, etiam hoc tempore faciunt catholici sacerdotes. Sed iidem cur quaeso lingua minime vulgari epistolas conscripserunt, si eas a vulgo legi voluerunt? Nam cerie b. Paulus ad Romanos non romano sed graece scripsit, et Apostoli Petrus el Jacobus ad Hebraeos non hebraice sed graece lileras dederunt; cl s. Joannes Parthis non partecam sed graecam epistolam misit. Quarto dicit, ab apostolo Pauli) scio Christianis omnibus denunciari, ul sacras lileras investigent ac scrutentur. Atqui hoc praeceptum apostolicum in II. quae extant, Paulinis epistolis non inveniur: si Calviniani quintam decimani forte habent, non graventur eam cum caeleris communicare. Sed quando Paulus apostolus hoc juberet. qui ul dixi, ad Romanos ea lingua scripsit, quam vulgus non intelligebat; qui serio monel a l Ephcs. *i. posui in Ecclesia doctores cl pastores, ul videlicet non deessent. qui divinas lileras imperitiae muliitudini exponerent?* Postremo argumentum inde petit adversarius, quod Mahomelhus populis suis persuaserit, ad eos non pertinere libros legis Domini per se evolvere, cum id proprium sacerdotum sil, sed utrum Mahomelhus id praeceperit, adversarius noster viderit. Nos vero non in Alcorano pseudoprodhelac Mahomelhi, sed in Malachia sancto, fidclissimoque propheta legimus. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam el legem requireris ex ore ejus: quia angelus Domini excilium est.* Malach. 5. el sanctum Rasilium gravissimum doctissimumque patrem, praefecto culinae imperatoriae locum e divina scriptura proferenti respondisse scimus, *Tuum est de pulmentis cogitare. non dogmata divina decoquere*, id quod refert Theodoretus lib. 4. historiae cedes, cap. 17. Sanctum quoque Hieronymum, clarissimum Ecclesiae catholicae lumen, non ignoramus quam acriter reprehenderit, in epistola ad Paulinum, prava illam consuetudinem, qua sibi divinas lileras umnes vendicabant. cum tamen alioqui veteri proverbio, tractent fabrilia fabri. Atqui hactenus do illa declamatione, qua summum pontificem Atlichrislum esse frustra probarc adversarius contendebat.

CAPUT XIV.

Desponsio ad ea, quae ex Dante Aligherio confio sedem apos'olicam adferuntur.

Venio nunc ad ea, quae ex Dante poëla ilalico in medium adferenda libelli auctor judicavit. Ea licci

nulli) et varie sini, tamen omnia ad quinque capita revocari possunt. Primum enim in opere illo Dantis certorum pontificum et olerum eliam in totius vitia delegantur; deinde locus Apocalypsis de Babylone ad summos pontifices applicatur; tertio sacrificium missae juxta Lullicianorum errorem improbari videtur; quarto Liillieri adventus et praedicatio prophetico spiritu, si adversariis credimus, praesignificatur; quinto indulgentiae pontificiae reprehendi videntur. Ordiamur uero primo. Quinque pontifices uero Dante reprehensos adversarius annotavit, Anastasium II. Nicolaum III. Bonifacium VIII. Clementem V. et Joannem XXII. Addere poterat ad alios etiam Celestinum V. hos enim sex ex tam ingenti numero summorum pontificum in toto illo opere reprehendit. Sed io Anaslasio ex inscitia turpiter lapsus est. Scribit enim Anastasium inter haereticos in gehenna puniri, ob haeresim quandam Pholini.

Cant. 11, de inferno.

*Ci raccoslammo dictro a l'nn coperchio
l'un grande avello, ov'io vidi una serilia
Che diceva, Anaslasio papa guardo,
Lo quai Irassc l'olin da la via drilta.*

Commentarius adversarii ad hunc locum habet, Pholum in Thessalia docuisse Spiritum sanctum a Patre non procedere; et Filium minoris auctoritatis esse quam Patrem: atque hanc haeresim Ha placuisse Anaslasio II. pontifici. Nam etiam publice defendere se conatus, proinde jure a Dante inter haereticos numerari. Ac Dantes quidem aliqua venia dignus est, quippe qui Marlinum Polonum. Gratianum et alios quosdam erroris sui habuit auctores. Illi enim Dante antiquiores scriptum reliquerunt, Anastasium pontificem in eo peccasse, quod Aeacium Eutychianae haeresis fautorem, et a praedecessoribus suis juste depositum, in sedem constantinopolitanam revocare voluerit, quodque Photino cuidam Ihesulonicensi Aeacii amico sine consensu episcoporum caelerorum temere communicaverit. Addunt etiam, praedictum Anastasium ob id peccatum divina ultione percussum misere periisse. Quae omnia falsa fabulosoque sunt, nam certissimis testibus constat. Aeacium mullo ante obiisse diem suum, quam Anasiasius pontifex fieret: testantur id Evagrius lib. 3. histor. cap. 23. Nicephorus hb. 15. cap. 17. et Liberatus in breviario de causa Nestoriana cap. 18. Quomodo ergo fieri potest, ut Anasiasius Aeacium ad sedem revocare voluerit, quem jam olim defunctum esse constabat? Deinde, nonne exlat epistola doctissima et pulcherrima hujus Anastasii pontificis optimi ad Anastasium imperatorem, in qua totis viribus persuadere nititur, ne nomen quidem Aeacii tolerandum esse? Sed occasionem fabulae dedit, quod illo ipso tempore vixit Anasiasius imperator, haeresi Eutychiana infectos, qui et Aeacio favebat, et fulmine, ictus interiit, ut scribunt Ccdrenus, Zonaras et Paulus diaconus in ejus vita. Quod ergo ad Anastasium imperatorem proprie perlinebat, vel inscitia, vel malitia scriptorum ad Anastasium pontificem retulit, atque haec ad Dantem. Ad commentarium Adversarii breviter respondemus, in eo tria splendida

mendacia contineri. Non enim Anasiasius IV. ut iste somniat, sed secundus fuit, de quo loquitur Dantes. Nec Photius ille Spiritum sanctum a Patre procedere, ut iste sine ullo fundamento affirmat, inieciabatur, sed Aeacio Ianum Euiychiamstae favebat. Nec denique Anasiasius Pholini errorem publice defendisse usquam legitur. nisi apud istum vere commentitum commentarium. Auctores enim supra citati, quos Dantes sequulis videtur, tantum scribunt. Anastasium sine consensu episcoporum et clericorum totius Ecclesiae Phol. non communicasse. Jam vero in Celestino V. nihil aliud Dantes reprehendit, nisi quod pontificatu sponte se abdicant: sic enim habet:

Cani. 3. de inferno.

*Guardai e vidi l'ombra di colui.
Che fece per viltate il gran rifiuto.*

Sed hunc locum neque Adversarius annotavit, quod nihil ad rem ejus perlineret, neque Dantes vere judicavit. Fuit enim Celestinus vir sanctissimus, et tam ante pontificatum, quam etiam post, miraculis plurimis illustris, ut ex ejus vita intellegi potest, quam et docte et fideliter scripsit cardinalis cameracensis Petrus ab Alliaco. Caeleros quatuor pontifices Nicolaum. Bonifacium. Clementem et Joannem. <1 generalim clericos omnes, Dantes quidem non parum vituperat, sed ob vitam et mores. non ob fidem et doctrinam, neque haereticos aut Antichristos usquam vocat. Quid autem mirum esset, si in tam numeroso summorum pontificum ordine, pauci quidam invenirentur vitae parum integrae et probatae, an ideo quia pauci quidam mitius sancte vixerunt, sedes ipsa apostolica antehristiana dicenda est. cum et antea et postea plurimi viri sanctissimi. eandem apostolicam sedem tenuerint? An vero non possemus cum sancto Augustino de summis pontificibus disputante, libere dicere, in ullum ordinem episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, jam usque ad Clementem Vili, qui nunc in eadem cathedra sedet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil praejudican? Ecclesiae et innocentibus Christianis. quibus Dominus praevidens, ait de praepositis malis: *Quae dicunt facile, quae aulem faciunt, facere nolite: dicunt enim et non faciunt.* ut certa sit spes fidelis, quae non in homine, sed in Domino collocata numquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur. Quid? quod, ut supra dixi, Dantes factione Gihellinus in reprehensione pontificum et cleri merito suspectus haberi debet, cum odio potius inimicorum; quam veritatis amore adscribendum animum appulisse videatur. Accedit postremo, quod adversarius etiam noster in quibusdam rebus Danti fidem habendam esse negat, quod eum vulgi opinionem sequulum esse dicat, ut in donatione et lepra Constantini. Quod si adversario licuit Danti, quem ut prophetam coli voluit, fidem interdum non habere: cur nobis non liceat eidem Danti, quem poetam non prophetam fuisse scimus, interdum etiam fidem non habere? atque haec de primo.

CAPUT XV.

Alterum caput oral de loco Apocalypsis de quo sic loquitur Dantes:

Cant. 19. dell'Inferno. Apoc. 17.
Di t;oi pastor s'accorse 'I Vangelista
Quando cotci chc siede topra l'acque
Fullaneggiar co'regi a lui fu vista.
Quella chc con le selle teste nacque
E ila la dieci corna ebbe argomento
Fin chc virtute al suo marito piacque.

Hic vero triumphat adversarius, sed plane ante victoriam. nam in eodem cantico Dantes agnoscit verum Ecclesiae catholicae pastorem fuisse Nicolaum illum tertium de quo loquebatur, cum summos pontifices per mulierem illam meretricem significatos esse diceret.

E se non fusse, ch'ancor lo mi vieta
La reverenzia dalle somme chiavi,
Chc tu lenesli nella vita liela.
l'userei parole ancor più gravi.
Che l'avarizia voslra H mondo attrista
Calcando i buoni, e su levando i pravi.
Di voi pastor s'accorse 'I Vangelista clc.

Cum igitur ob summarum clavium reverentiam, quas Nicolaum punificem habuisse in terris confitetur, ne in inferno quidem Dantes audeat contumeliose illum alloqui: certe non Anlichrislum, sed verum Christi vicarium fuisse illum censebat, etiamsi ob avaritiam cum meretrice illa de Apocalypsi eundem conferri posse judicaverit. Deinde quis neget veteres Patres doctissimosque Scripturae sanctae interpretes uni Danti anteponeudos esse? Porro nullus unquam veterum hunc locum Apocalypsis de romana Ecclesia, aut summo ejus pontifice accipiendum esse docuit. Sanctus Augustinus tract, in psalm. 2(». cl Arelhas, Haymo, Beda cl Ruperlus in comment, hujus cap. 17. Apocnl. per magnam illam meretricem universam diaboli civitatem, iciest. omnem impiorum multitudinem significatam volunt. Caeteri. ut Tertullianus cl Hieronymus supra citati, de Horna quidem locum illum exponunt, sed de Horna ethnica cl imperatoribus ejus paganis, qui Christi Ecclesiam in ipsa urbe ita persequabantur, ut plane juxta verba Joannis meretrix illa magna ebria dici posset de sanguine martyrum desu. Sed jamdudum Horna ad Christi fidem per apostolorum principes conversa, ut idem sanctus Hieronymus ail lib. 2. contra Jovimanum, blasphemiam in fronte scriptam Christi confessione delevit, cl ut magnus loquitur Leo. sermo de ss. Pclro et Paulo. De *magistra erroris discipula facta es veritatis: et per ejusdem sancti Pclri sedem caput orbis c/fecta latius praesides religione divina, quam dominatione terrena.*

CAPUT XVI.

Tertium ad sacrificium missae perlinet, cl in illis verbis continetur:

Cani. 35. del Purgatorio.
Sappi che'l vato c/ic'l serpente ruppe
Fu e non i: ma c/ii u'hā colpa creda
Che vendetta di Dio no»· '«mc suppe.

Hunc enim locum Adversarius ila exponit, ul velit, vas quod fuil cl non est, esse rornanam Ecclesiam designatam per bestiam illam, de qua dicitur in Apocalypsi cap. 17. fuit et non est, et quia *suppa* lingua Italica significat panem vino inaceraium, scribit impius iste juvenis, per eam vocem significari Eucharistiam, ac sententiam Dantis esse non placari Deum sacrificiis catholicorum sacerdotum, quae in specie panis et vini Domino (d)lcruitur. Et quidem quod allinet ad vas illud confractum, non negamus eo vase romanam Ecclesiam designari, quam Dantes ob corruptam morum disciplinam in deterius mutatam cum ceineret, dixit, fuisse, sed non esse: quod autem dixit non esse, per comparisonem accipiendum est, non absolute, neque enim significare voluit, non esse jam Hornae Ecclesiam, sed non esse talem qualis aliquando fuerat, si de moribus et vitae integritate agatur, nam alioqui Ecclesiam Hornae esse, et summos pontifices Christi locum in terris gerere ex ipso Dante paulo post luce clarius ostendemus. In eo vero quod de pane et vino scripsit Dantes, c (p)licando, toto coelo adversarius aberravit: nam Landinus, qui commentaria in Dantem scripsit, ubi ad hunc locum venit, ex testimonio linolensis antiqui interpretis hujus poetae, cl ex monumentis quibusdam illi ejusdem Dantis. et ex communi Florentinorum consensu docet, alluisse Dantem hoc loco ad superstitionem. quae suo tempore vigeat Florentiae; existimabant enim illius aetatis homines cos qui homicidium perpétrassent, non posse in manus inimicorum devenire, si super occisi tumultum panem vino maceratum comedissent, atque ea de causa cognati ejus. qui caesus fuerat, diligenter tumultum custodiebant, ne forte homicidae super cum tumultum cibo illo vincerentur, antequam caedem alia caede ulli essent. Ad hanc igilur sui temporis consuetudinem, sive potius superstitionem, Dantes respiciens, minatur divinam vindiciam iis, qui Ecclesiam mali*, vivendo deformant: atque addit cis minime profuturum superstitionem illam, quam sibi prodesse parricidae falso atque impie credunt.

CAPUT XVII.

Sequitur Quartum caput, quo carmina illa continentur, quibus Lulhcrum a Dant.: praesignificatu in Adversarius credit.

Cant. uti. del Purgatorio.
Aon sard tutlo tempo senza reda,
/'agtiglia, chc lasciù le penne al vario ■
Perché diccnne mostro, e peseta preda.
Ch'i veggio cclraincne, < peri/ 'l nano J
4 dame tempo già sielle propinque
Sicure d'âgni intoppo, e d'âgni sbarro 1
Nel quale mi cinque cento died e cinque j
Messo di Dio anciderù la fnja 1
E quel gigante che con Ici delinque. 1

Hic Adversarius, ul se acutissimum aenigmatum interpretem esse demonstret. tempus significari affirmat. quo Lutherus conciones suas adversus Ecclesiam et summos pontifices exorsus est. Is enim annus full quingentesimus septimus decimus su-

pro millesimum. Porum nutem interest inter annum quingentesimum quintum decimum nolnlum a Dante, et annum quingentesimum septimum decimum quo Lutherus nppuruit. Sed non advertit novus iste Oedipus, Dantem per eum numerum non tempus, sed personam significasse, non enim ait, anno quingentesimo quinto decimo nuncius Dei venit, Sed tempus erit, cum quidam a Deo missos adveniet. qui per munerum 515. siguillcalur. in qua re imitari voluit Dantes locum illum cap. 13. Apocalypsis, ubi nomen Antichrist) per numerum GG6. describitur. Deinde si numerum annorum Lutheranae praedicationis Dantes praevidisset, cur a vero per integrum biennium abcnassel? cur etiam mille annos omisisset? Adhaec cum tam aperte Dantes per nuncium illum Dei imperatorem designet. cum dicat, non semper aquilam haerede cariluram. unde quaeso in mentem venire potuit ulli homini, ul per cum nuncium Lullierum ex monacho apostatam ac privatum hominem inielligerei? clcuin Dantes praedicat, nuncium illuni non solum oppressurum meretricem, sed etiam gigantem. qui cum ea fornicabatur. et per gigantem adversarius noster Philippum Pulchrum Galliarum regem, qui Clementis V. temporibus vixit, significatum fuisse concedat, quanta quaeso amentia fuit, per cum nuncium Lullierum accipere et interpretari. quasi Lutherus Philippum illum debellaturus esset, qui ante obiit quam Lutherus nasceretur? Vera igitur expositio, quae ex ipsius Dantis testimonio colligitur, haec est. per numerum quingentorum quindecim, nomen describitur trium literarum videlicet. dux, siquidem numeros ille latino sic scribitur D.W. eadem vero lilerae transpositae faciunt DUX. Porro per com ducem principem Vcronne intelligi voluit, qui Chanes Scaligetius nominabatur, cum enim ab eo principe multa beneficia Dantes accepisset, atque ei more poetico adulari vellet, praedicat forc,,ul is aliquando imperio romano ac praesertim per omnem Italiam poliatur: et non solum Ecclesiam ditone temporali spoliet, sed etiam regem Galliae Philippum in ordinem redigat. Id ita esse perspicuum est ex primo cantico de rebus inferorum, ubi similia praedicens et nomen canis exprimit, et civitatem ejus describit:

,1/blli son *gli animali* n cui sVitiinogliu,
 L' più saranno ancora in fin che 'l vello
 Ferrà che la fard motir con doglia.
 Questi non aiberà terra, m' peltro.
 A/α saplenza cd amore e virtute
 E sua nazione sard tra Fcllo e Fellro.

Sila enltn Verona est inter Fellrum Romandiolac, el Fellrum Marchiae Tnvisanae. Idem etiam aperte colligitur ex cantic. 17. Paradisi. Caclerum vaticinium istud non nlium exitum habuit. quam inanis adulatio, elpuëlicum somnium merebatur.

CAPUT XVIII.

Restai postremum caput, in quo adversarius indulgentias pontificias a Dante reprehendi credit, haec sunt verba Dantis:

Cant. 29. del Paradiso.
*.Ve lal uccel nel becrhetlo s'annida,
 Che s'il volgo'l vedessr, vederebbe
 La perdonanza, di che ei si confida.*

Sed hic locus nihil omnino facit contra indulgentias, siquidem ul exponit Landmus. et res ipsa clamat. eos concinnatores Dantes reprehendit, qui falsa- indulgentias praedicant, et turpis lucri gratia venias peccatorum auditoribus pollicentur. cum pontificis testimonium nulluin proferre possint, quos quidem concinnatores. si qui jam sunt. ut impostores cl falsarios catholici omnes reprehendunt: loqui autem de ejusmodi Dantem impostoribus patet ex versibus qui proxime sequuntur.

*Per cui tanta stitillizia in (erra rrebbe,
 Che senza prora iTalcun testimonio,
 Ad ogni promissum si correrebbe*

cl paulo infra:

Pagando di moneta senza conio.

Ubi significat, ejusmodi concionalores iis, a quibus eleemosynas accipiunt ratione indulgentiae. solvere pecunias sine impresso ullo signo, quae nihil valent.

CAPUT XIX.

Atque hactenus respondimus ad ea, quae ex Dante protulit adversarius. nunc audire cum necesse erit ex eodem Dante, quae forte non cuperet. Proferemus enim testimonia plurima atque apertissima Dantis, non solum pro summa roman. pontificis auctoritate et dignitate, sed etiam pro aliis nonnullis fidei nostrae capitibus, ul adversarius intelligat, se Dante iudice non modo caussa cecidisse, sed etiam plane haereticum et impium esse. De sancio Petro sic loquitur Dantes:

Cantic. 21. del Paradiso.
*.... O luce eterna del gran viro,
 A cui nostro Signor lascià le chiavi,
 Ch'ci porto giù da questo gaudio miro.*

De urbe Roma sic:

Cantic. 2. dei Inferno.
*.Yon pare indegno at uomo d'inlletto,
 Ch'ei fu de l'alma Roma, e di suo impero
 Nell'cmpireo cici per padre eletto.
 La quale, e 'l quale a voler dire il vero
 Fur stabilite per lo loco sanlo
 r'siede il successor del maggior Piero.*

Audisne. Romam non Antichrist! locum esse, sed urbem aliam et locum sanctum, de coelo stabilitum. ubi successor Pelii sedem habet?

Alio loco Nicolaum III. papam jam defunctum sic alloquitur:

Cantic. 19. dell'Inferno.
*E se non fusse, ch'ancor te mi vieta
 La riverenza delle somme chiavi
 Che lu lenesli nella vita liela,
 lo userei parole ancor più gravi.*

Audisne qua reverentia Dantes pontificem, etiam mortuum prosequatur, licet ei,praeter caclcros infensus esset.

Alio loco describens captivitatem Honifacii VIII. ita cecinit:

Cani- 20. dei Purgatorio.
*Feggio in Anagna enlrar lo flor d'aliso,
E nel vicario suo Cristo ester callo.
Feggiolo uu'nltra voila ester deriso;
Feggio rinovellar faceto e'l fiole,
E Ira vivi ladruni ester anciso.
Veggio'l novo Pilato sì crudele,
Che ciò no'l sazia, ma senza décrète
Porta nel lempio le. cupide vele.
O Signor mio quando sari) mai licto
A voder la vendcita, che nascosa
Fa dolce l'ira lua nel luo secreto.*

Audisne ilium ipsum pontificem Bonifacium.quem ob malos ejus mores, vel ob contrariam factionem Dantes saepe reprehendit, vicarium Christi nominari. cl injuriam illi faciam, Christo faciam judicari? Non ig'lur Danks more Lutherico et Calvinislico pontificem summum Antichrillum esse putabat, etiamsi alioqui illum reprehenderet, quod vitam el mores minus probatos habere videretur.

Alio loco de eodem sic loquitur:

Cant. 22. dell'Inferno.
*Nè sommo oflicio, nè ordini sacri
Guardô in se.*

Audisne ut summum officium , sacrosque ordines cum pravis moribus in Bonifacio Dantes agnoscat?

Alio loco scribit se occurrisse animae Adriani V. pontificis, et continuo in genua procubuisse ut cum ea anima loqueretur ob summam dignitatem , quam in terris gesserat:

Cani. 19. dei Purgatorio.
*Io m'ero inginocchiato, e volea dire,
Ufa coin'io cominciai ed ei s'accorse
Solo a>coltando dei mio riverire,
Quai cagion, disse, in gift cost li torse?
E io a lui per vostra dignitate.*

Alio loco de papa Agapelo ita scribit:

Cant. fi. det Paradiso.
*Na benedetlo Agapilo, che fue
Sommo pasture ulla fe.de. sincera
Mi ridrizzo con le parole suc.*

Alio loco de Clemente V. quem praeter omnes alios reprehendere solet, scribit:

Cani. 30. d«l Paradiso.
*E fia perfcllo net foro divino.
Allur lui che in pale.se ed in covcrto
Non anderà con lui, cnn un camino;
Ma jioco poi sarà da Dio sofferlo
Nel sanlo officio.*

Alibi contra eos, qui sectarios audiunt omissa do- e.Irina Ecclesiae, ac sumini pastoris,ut hoc tempore Lutheran! et Calvinislae faciunt:

Cant. 5. del Paradiso.

*Siale cristiani a movervi più lardi,
Non stale come penne ad ugni vento,
El non crcdiate ch'ogni arqua vi lavi,
Avete il vecchio e'l novo Teslainenlo,
El pastor della Chiesa cite vi guida,
Questo vi basli a vostro salvaiiienlo.*

Alio loco docet merita operum bonorum, quae Ad- versarius noster cum magistro suo Calvino non agnoscit:

Cani. 25. del Paradiso.
*Sperne, diss'io v un attendor cerlo
Delia vita futura, il quai produce.
Grazia divina, a procedente merto.*

Alio loco asserit arbitrii libertatem,cujus ne nomen quidem Calvinislae ferre possunt:

Cant. I. del Paradiso.
*Io maggior don, che. Dio per stta larghezza
Pesse creando, e alia sua bontute
Piit conformato, e quel ch'ei più apprezza,
Fu della volonlà la libertate.
Di che le creature inlcelligenti
E tulle c sole furo, e son dotale.*

El alibi de eodem libero arbitrio:

Cani. 18. det Purgatorio.
*Questo è'l principio là onde si piglia
Cagion di meritare in voi seconda,
Che buoni e rei amori accoglie e viglia.*

Alio loco signum crucis approbat.a quo Calvinislae non minus quam daemones fugiunt:

Cani. ?. di-! Purgatorio.
Poi fece il segno lor di sanla croce.

Alio loco invocationem sanctorum describit, quae idololatria a Calvinislis judicatur:

Cani. 13. dei Purgatorio.
*Udi gridar. Maria ora per noi
Gridar, Michele, e tuiti gli altri Sanii.*

Item alibi inducit s. Bornardum sic loquenlom de intercessione b. Virginis Mariae:

Cani. 32. del Paradiso.
*Orando grazia convie.n die s'impetri
Grazia da quella che puole ailarli.*

flem alibi ad eandem Virginem :

Cant, ultimo del Paradiso.
*Donna sci lanio grande, e lanio tali
Che, quoi vuol grazie. c n tenon ricorre
Sua dislanza vuol volar se.nz'ali,*

Alio loco de reliquiarum veneratione:

Cani. 25. del Paradiso.
*Mi disse. mira. mira, ccco'l Parone.
Per cui la giù si visita Galizia.*

Alio loco de imaginibus:

Cnnt. b. del Paradiso.

*E santa Chiesa cnn aspello uinann
Gabriel, c Michael vi rapprésenta,
E l'altro che. Tobia rifece sano.*

Alio loco do volis, quae sine pontificis auctoritate, commutari nequeunt, in quo se maxime alienum ab haereticis nostri temporis Dantes ostendit:

Cant. 5. del Paradiso.

*.Va non trasmuli carco alta tua spolia,
Per suo arbitrio alc.un senza la volta,
E della chiave bianca e. dr 'a gialla.*

Alio loco conlra quosdam, qui virginem Deo dicatam ex monasterio sanctae Clarae rapuerunt, quod nostro tempore fecit Luthcrus,tantopere ab Adversario laudatus:

Cant. 3. del Paradiso.

*Pal inondo per scguirla giovinella
Fuggiimi. e nel suo abit» mi chiusi,
E promisi la via delta sua sella.
Uomini poi ni mal più ch'al hen usi
Fuor mi rapiron della dole? chinslra,
Dio lo si sa quai poi inia vita fusi.*

Alio loco de poenis purgatorii, quas Calvinislae ut fabulas rident:

Cant, primo deU’Inferno.

*Color, che son cnnlenti
Nel foco, perché spernn di venire
Quando ch'e'sia, alie, beate genti.*

Alio loco do suffragiis pro defundis,quae similiter negantur a Calvinislis:

Cani. 2G. dei Purgatorio.

*Fagli per me un dir di Pater nostro,
Quanto bisogna a voi di questo inondo.
Ove poter pcccar non § più nostro.*

Item alibi de eadem re:

Cant, f f. dei Purgatorio.

*Den si dee lor ailar Invar le note,
Che portoron quinci. sì che mondi e lievi
Possan nscir olle stellate rote.*

Alio loco de duobus gloriosissimis ducibus minorum et praedicatorum:

Cant. 11. dei Paradiso.

*Due principi ordinô in suo fvore,
Che quindi c quinci le fusser per guida
L'un fu tullo Se.rafico in amore,
L'altro per sapientia in terra fue
Di cherubica luce uno splendore.*

Ilem ibidem de approbatione regulae sancti Francise! per aposlolicnm sedem:

*E re.qalnie.nte sua dura intenzione.
Ad Innocenzio apersc. e da lui ebbe
Primo sigillo a sua religione.*

Item:

*Di seconda corona redimita
Fui per Onorio dall'elcrno spiro
ha sanla voglia d'esso archimandrita.*

Item de primis sociis sancti Francisci:

Cani. 12. dei Paradiso.

*. . . . il venerabile flerardo
Si sculzo prima, c dielro a tanta pace
Corse, e correndo H pane essor lardo.
O ignota ricchezza, o beu ferace:
Scalzasi Egidio, scalzasi Silvestro.
Dielro a lo spososi la sposa piace.*

Sed finis sil: neque enim omnia adducere debemus. cl haec abunde sufficiunt, ut juvenem illum, qui Dantem judicem appellavit, si frontem habet, erubescere cogat.

CAPUT XX.

Jlesponsio ad ea, quae adferuntur ex Petrarcha.

Transeo nunc ad ea, quae ex Francisco Petrar-cha in medium Adversarius protulit, ea sunt par-tim cantica quaedam, parlim fragmenta epistola-rum.sed omnia in unam atque eandem sententiam conveniunt, ut videlicet romanam curiam mullo-rum vitiorum accusent, ac proplerea eliam Babylo-nem quandam nominari posse affirment.Fateor illa in libris Peirarcliae exstare, sed quae vilia homi-num damnent, non pontificum, ani sedis nposloli-cac dignitatem imminuant, id quod ipse testator lib. 11. Senilium epistolarum ad Franciscnm pon-tificis maximi secretarium scribens. Nam cum ad-moneretur. ne tam mulla scriberet in cardinales, aliosque rom. curiae, praelatos, respondit, se non homines, sed vitia hominum insectari.neque id fa-cere. quod sibi nocuerint, sed quia injuriam male vivendo faciunt romanae urbi.Ecclesiae Dei,Chrisio ipsi, atque apostolis ejus Petro cl Paulo. Nam alio-qui in iisdem libris innumerabilia exlanlloca, ex quibus lides el cultus Pelrarcliac erga summam illam ac Deo proximam romani pontificis potesta-tem agnoscas. lib. I. Senilium epistolarum ad Ta-lanandum cardinalem.Quis, inquit.quaeso non stu-peat. simulque non gaudeat, si amicus sil vicario Jesu Christi? lib. 7. Senilium ad Urbanum V. pon-tificem, quem ut Romam redeat adhortatur. Mihi, inquit, apud le, summum culmen Ecclesiae, non de mea aetate, sed de tua humanitate fiducia na-scitur; audio enim te libenter audire, quae vera sunt, etsi acria sint: falsa aulcm quamvis dulcia, aspernari; neque id mirum;Verilalis vivae vicarius es in terris; et infra: Ubicumque rile colitur Chri-sli nomen, illic, sedem luam esse nec nego nec dubito. Illud mihi non negetur, quod inter omnes alias singulare locum aliquid, immo quampluri-mum, habeat urbs Roma. Caelerae enim omnes suos habent sponso,libi quidem uni subditos.sed suis ecclesiis praesidentes: illa vero nullum habet, nisi te. Itaque summus in reliquis,in romana urbe solus es pontifex, solus sponsus; el infra. Quo a-

nimo.dn quaeso, misericors Paler, temerarie devotioni meae veniam, quo, inquam, animo lu ad ripam Rhodani sub auralis leclorum laquearibus somnum capis,et Lateranum humi jacci: et ecclesiarum mater omnium lecto carens ei veniis pilei ac pluviis;el Pelri et Pauli sanctissimaedomus Iremuni; et apostolorum quae nunc aedes fuerunt, jam ruina est, informisque lapidum acervus lapideis quoque pedoribus suspiria extorquens? ei infra: Romam aliam ac sacrosanctam urbem, reginam urbium, arcem Christianae fidei, locum Deu gratum, hominibus venerandum, sacram tellurem, rerum caput, non semel appellat: el ibidem: Nullam esse loto orbe terrarum civitatem, ubi magis religio ac devotio erga res divinas cnspsialur, affirmat. Ibidem de Bonifacio papa VIII. Ananiae a Columnensibus comprehenso loquens: Nulla, inquil, homini in vicarium Dei sui caussa sufficiens esi offensio- nis. Idem lib. 9. Senilium ad eundem Urbanum: Vere, inquil,summus ac romanusest pontifex, vere Urbanus, vere Pelri successor, vere vicanus Jesu Christi. Hem in eodem libro ad Franciscum Brunum scribens. Illud.inquil. neque luum,neque cu- jusquam animum moveat, quod papam romanum quo nihil majus, iinmo cui par nihil orbis habet, alloquor; quasi illius reverentia sylum cohibere debuerit, mihi enim ul vides, magna hinc pars fiduciae oria esi, quod vicario veritatis nulla veri particula occultanda videretur. Idem lib. II. Senilium, cpisl. ult. Roma, inquil, proc.uldubio sacrosanctissimus mundi locus esi, ubi Christianus verus el vivere optet el mori. Idem in apologia contra Galli calumnias: Non quidem, inquil. sic insanus sum. ul romano pontifici legem ponam, cum ipse sil legifer omnium Christianorum. Idem lib. 1. Invectivarum conlra medicum,romano pontifici, inquil: Omnes, qui Christiano nomine gloriamur, non modo consilium, sed obsequium insuper el obedienciam debemus. Neque vero solum de summi pontificis dignitate mullo aliter sentit Petrarcha, quam adversarius crederet; sed etiam de caeleris omnibus fidei nostrae capitibus. Nam lib.I I.Senilium ad Bonaventuram scribens,laudal monachum quendam, quod el monasticam vitam religiose duxerit, el missas devotissime celebraverit, lib. 13.in cpisl. ad Franciscum Brunum.oral pro anima pontificis defundi, lib. 14. in cpisl. ad Philippum cardinalem multa scribit de sacra illa spelunca,in qua sancta Maria Magdalena habitasse dicitur, camque illo carmine invocat:

Dulcis amica Dei lachrymis inflectere nostris;'
Atque humiles attende preces, noslraeque saluti
Consule, namque poles.

In lib. 2. de vita solitaria cap. II. Sacra stigmata sancti patris Frncisei et ordinem ab illo institutum debitis laudibus cekbrnlum,lib. I. de otio religiosorum monachos sic alloquitur: O felices animae, o excubitores assidui inlenlique; o sollicita et devota Chrisli mancipia, proque brevi servitio non libertatem modo perpetuam.sed ingenuitatem filialiuncmqc promerita, o mercimonium optabile,

fausInq; rerum alternatio, servire modicum, non ul diu regnes, sed ul semper. Denique, ul alia praetermittam, cxlal etiam ipsius Pelrarchne testamentum. in quo mulla sunt catholici animi signa; sed illud in primis, quod b. Virginem ac sanctos caetctos magna devotione implorat. Nec solum latinis, seriisq;ie operibus, sed etiam in Halicis illis versibus, quos lanlopere adversarius admiratur, el in lib. Ilo. quos de vilis pontificum et imperatorum conscripsit,el suminum pontificemChrisli vicarium vocal, et alia non pauca scribit adversus ea, quae nostri (emporis haeretici docent, De summo pontifice ita loquitur:

ET vicario di Crislo con la soma
De le chiavi, e del manto al nido torna:
Si ch'ß s'allro accidente nul distorna
Vedrà Dologna, c poi la nobil Borna.

11

Hem alibi Ludovicum IV. imperatorem non alia de caussa solum idolum appellat.el nomen habere dicit sine re; nisi quia summi pontificis auctoritate, cl ab imperio dejectus,cl extra communionem fidelium cjeelus fucral.

Latin sanguie gentile
Sgombra da te queslp dannose some;
Non [arc idolo tin nome
Fano senza soggello.

1
i
]

Alio loco romanam urbem domicilium Dei nomina, quia videlicet sedes esi vicarii ejus:

Le donne lagrimose, o'I volgo inerme
De la lenem elate, e i vecchi slanrhi;
E'hanno sè in odio e la soverchia vita,
E i neri fralicelli, e i bigi, e i bianchi
Con l'allre schiere trovagliale e informe,
Gridan: o Signor noslm aila, aila:
E la povera gcnle sbigdtila
Ti scuopre le su· piughe a mille a mille.
Ch'Annibale, non t'h'allri farian pio.
E se ben guardi a la maqion di Dio
Ch'arde oggi lotta, assai poche [avilie
Spegnendo, fien tranquille
Le voglie che si moslran s'inflammate,
Onde sien l'opre lue nel ciel ludale.

'j
9
j
■
■
I
■
■
I
J
S
I

Alio loco pic describil peregrinationem ad urbem Romam, cl cultum fidelium erga sacras reliquias alque imagines,quas vos Calviniani irridere solclis:

.Voresi'l uecchiarel canulo e bianco
Del dolce laoqo, one ha sua dû [ornila,
E da la [amigliuola sbigoltila,
Che nede I caro padre venir manco.
Indi traendo poi l'antico fitinco
Per l'eslreme giornoaie di sua vita;
Quanto piii pub col boon voler s'aita
Kollo da gli anni, e dal camino slanco.
E riene a Roma sequendo il desin
Per mirar la sembianza ui colui,
Ch'ancor là su nel ciel vedere spera.

1
I
'1
j
j
|
1
1
1

Alio loco Virginem Deiparam magno affectu implorai: cl simul damnai amores cl amatoria cantica, quae juveni sibi exciderant:

*Per te pub la miavila csser gioconda,
S'a'luoi prieghi, o Maria,
Vergine dulce c pin,
Ovc'l fall» abbondb, la grazia abbnnda.
Con le ginocchia de la meule inchine.
Pregn cho sia mia scorta,
E là mia lurta via drizzi a buon fine.*

El infra:

*Mortal bcllezza. alli c parole m'hanno
Tulta ingombrata l'aima;
J crgine sacra cd aima
Non lardar, ch'io son forsi all'ullim'anno.
J ill miel più correnli, che saella
Fra miserie e peccati
Sonsen' andali: sol morte n'aspella.*

El infra:

*Sc dal mio stalo assai misero e vile
Per le lue man resurgo,
Vergine, i'sacro e purgo
MI iuo nome, e pensiori, e'ngegnn e stile;
ha lingua e'I cor, le lagrime e sospiri
Seorgine al miglior guado:
E prendi in grado i caugiali desiri.*

Ilis adjungam duo illa cantica.ubi deplorat pretio-
sum lempus in nugis, idcsl, in amaloriis versibus
amissum:

*Tenncmi amor anni wnl'iino ardendo
hieto nel [neo. e. nel duol pion di sperne;
Poichè Madonna. e'l min cuor seco insiome
Saliro al Ciel, dicceallri anni piangendo.
O mai son slanco. e mia Vila riprendo
Di tanto error; che di virtute il seme
Ha qua-i spentn; e le mie parti edreme,
Allo Dio. a le devotamento rondo.
Pentito o. tristo d>-i miei s} spesi anni,
Che spender si dnrc.ano in mviHor iiso,
In eercar pace cd in fuggir affanni.
Signor, ch'in questo career m'hai rinchiuso
7rammcne salvo du gli elemi danni
Ch'io conosco 'l mio lallo e non to scuso.*

*Pro piangendo i miei passàti tempi,
I quai pod in ainar cosa mortale,
Senza levarmi a volo avendo io Cale
Per dar lord di me non lia<<i es'-mpi.
Ia che redi i mivi malt indegni cd ompi,
Ile del Cieto invisibile. immortale,
Soccnrri aH'alma disvialu e fraie,
E'I suo difelto di tun grazia adempi.
SI che s'io vissi in guerra. cd in (empesta,
Mora in pace cd in p trio; e so la stanza
Fa vana, almon sin la partita nnesla.
E quel poco di Hirer che m'avunza,
E al morir deqni eseer tun man presta;
Ta sai ben, ch'in allrui non ho speranza.*

CAPUT XXI.

Claudam hunc locum cum illis ejusdem Pelrar-
chac testimoniis, quae in co libro ilalico conlinen-
tur, quem scripsit de vila el moribus ponlilicum
roinanoriiiin.Oiiiiilnn) aulem.quae ille «licit de pon-
tificibus, qui aille ipsius lempora sederant, quos
tamen ul plurimum laudat, ea solum testimonia ,
quae ad cos perlinent, quos ipse optime novcral,

Joannem videlicet XXII. Benedictum XII.Clemen-
tem VI. Innocentium VI. et Urbanum V. de Joan-
ne sic loquitur: *Costui fu ollimo e glorioso pasto-
re; fece molli beni; el haeretici per zelo della fa-
de condannà.*

De Benedicto. Fu *nell'adolescenza di buona
et intern râla, dipoi maestro in theologia, e fallo
che fu papa, riforma 7Ordine di s. Hmedello.
Nd dare i beneficii era duro, havendo grande
cura, che nonfussero conferili a chi non glime-
rilava. Era fervido nella fede, e nelle buone ope-
re zelatore; el pero era ad tdcuni non lroppo ca-
ro. Fu rigido el aspro in modo, che [ingeva di
non riconoscere li parenli, dicendo, che il papa
non ha parenli.*

De Clemente: *Fu el per nome, et per falli di
molle virilit pieno.* De Innocentio:Fu *grandemen-
le de religiosi amatore. Fu in ragione canonica
eccellenle. All'ultimo havendo soniamenle Ira-
dotla la vita, si mari.* De Urbano: Fu *nelle sacre
Scrilture dollissimo, e santamenle visse.* Haec
sunt Peirarchae testimonia de pontificibus romanis,
quorum temporibus ipse visit; quae quidem non
ab assentationis studio, sed a ventatis amore pro-
fecta non dubitabit, qui cogitabit ea scripta posl
obitum omnium illorum fuisse, el ab eo qui el li-
berrime vilia romanae curiae laxare solebat, el qui
nihil unquam a romano pontifice ambieral.el ob-
lalum etiam episcopatum constantissime recusa-
vit, ul ex variis ejus epistolis cognosci polest. Ex
tot locis, a nobis adductis , Ina quaedam colligi
possunt; Primum non potuisse Pdrarcbam, cuin
Romam, sive Avenionem ob curiam summi pontifi-
cis Babylonem app lluvit. de fide, de rcbgione.de
potestate ecclesiastica, sed de vitiis tantum, quae
tunc vigehtml ea dicere. Aeque illi unquam venis-
se in mentem quod adversarii mentiuntur, ul scri-
beret romanum pontificem Aniichristum factum,
aut Ecclesiam ipsam romnnnm ab antiqua fido de-
generasse. Quomodo enim Aniichristum esse cre-
deret. quem lui in locis vicarium Dei 'nominare
non dubitat? Aut quando romanam urbem Anti-
chrisli sedem esse diceret, qui eam aliam, sacro-
sanctam, domicilium Dei, locum Deo gralum, ar-
cem chrislianac Odei, sacram tellurem, sacrosan-
ctissimam sedem appellat, tibi omnis \crus chri-
sli.mus el vivere optet cl mori? An vero placere
illi unquam potuisset nefarium islud bellum in
summum Ecclesiae catholicae paslorein el patrem,
ad quod reges inflammare Adversarius noster pro
viribus nititur, cuin disertis verbis scriptum reli-
querit. nullam esso posse homini chrisbano in vi-
carium Dei sin sufflicieolem caussam offensionis ?
Deinde ex iisdem locis iniclligemus Pium V. pon-
tificem nullum fecisse Peirarchae injuriam, quod
Iria ejus cantica abradi jussenl. Nam si Pelrarcba
susplicari potuissel, futuros fuisse aliquando homi-
nes,qui ejus versibus abuterentur ad lidem catho-
licam labefactandam, atque ad eos confirmandos
errores, quos ipse loto pedore exeerabaniur. sine
dubio mambus ipse suis versus illos in ignem con-
jecisset. Quin etiam, si summus ponlifex, quem
ille lam frequenter vicarium Dei sui nominare so-

lebat, lolum illud opus amatoriarum cantiuncularum flammis adjudicaret. Equidem arbitror spiritum ejus in coelesti Hierusalem, ut ex ejus poenitentia pie confido, cum Deo conjunctum, ingenti laetitia perfundendum; et Deo atque ejus vicario de ea re gratias acturum. Cur enim non gauderet, si cerneret opibus illud exuri, cujus ipsum jam antea poeniluerat: quod multis causa sempiterni exilii esse posset; ob quod denique vix ipse gehennae ignem effugisset? Cognoscimus ad extremum ex iisdem illis locis, adversarium nostrum, vel ipso Peirarcha teste, seu potius iudice, iudicem enim Adversarius fecit, haereticum esse; atque adeo extra veram Christi Ecclesiam cum apostatis et fugitivis contra veritatem arma gerere. Siquidem Peirarcha, ut supra demonstravimus, in ea fuit et religione vivebat, quae romanam Ecclesiam, ut omnium ecclesiarum parentem veneratur: quae summum pontificem Christi vicarium, totiusque orbis Christiani patrem et pastorem agnoscit; quae reliquias, atque imagines Christi et sanctorum colit; quae b. Virginem et sanctos caeteros invocat; quae pro defunctis orat; quae monasticam vitam laudat. Atque hanc solam unicam et veram esse religionem idem Peirarcha in lib. I. de remediis utriusque fortunae apertissime docet. Adversarius autem eodem se socium esse, (aitur, qui pro romana Ecclesia genevensis synagogam; Pro summo pontifice Christi vicario, Lutherum, aut Calvinum, vicarium Satanae colunt; Orare pro defunctis illicitum, sanctos invocare impium credunt. Sanctorum reliquias, atque imagines tantum abest, ut venerentur, ut etiam illas in flumina, istas in ignem abjiciant. Monasticam vero tanto prosequuntur odio, ut potius lupanaria, quam monasteria tolerare posse videantur. Quare nulla dubitatio remanet, quin Peirarcha iudice, inter hostes verae fidei numerandus sit nobilis ille juvenis, qui ad Prutriciac, quasi egregii cujusdam prophetae, in gravissima causa religionis iudicium provocavit.

CAPUT XXII.

Responsio ad ea, quae ex Joanne Cocacio adferuntur.

Unus restat Bocacius ex ternario illo testium numero omni exceptione majorum, ex quibus vulgo illatum summum pontificem Aniclitum esse persuadere, voluit Adversarius. Sed quam ingeniose et argute Bocacius fabulas texit; tam imperite atque inepte juvenis nosse argumenta concinnat. Producit enim in medium ex Bocacii fabulis pauca quaedam loca, in quibus vilia clericorum et monachorum attinguntur. Sed ex iis non sequi, ut propterea falsa religionis, fideique doctrina habenda sit (ut Adversarius vellet) ipse idem Bocacius docet. Nam in secunda fabula, quam imprudenter adversarius praeter caeteras elegit, ut eam nobis objiceret, scribit quidem Bocacius multa, et gravia esse vilia romanae curiae; sed addit hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis indicium ac religionis, quae Romana colitur. Cum enim non solum pagani et haeretici illam oppugnent, sed etiam ipsi, qui eam profitemur ac docent, moribus per-

versis destruere, ut ipse quidem loquitur, atque ad nihilum redigere moliantur, et ea tamen semper vigeat ac floreat, quis, ambigere possit, quin casus opus Dei et non humano consilio, prudentia, viribus, romanam religionem consistere, sed ejus qui dixit: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam?* In prima quoque fabula jure Bocacius a catholicis reprehenditur. quod sacramentum Confessionis, atque extremae Unctionis, fabulae fundamentum fecerit. Caeterum in illa ipsa fabula satis ostendit nil sibi commune fuisse cum Novatoribus istis, qui praeter Baptismum et Eucharistiam nulla alia sacramenta recipiunt. Siquidem ipse cum honore de sacramento Confessionis et Unctionis extremae, non de religioso illo sacerdote, quem vel ministrum sacramentorum illorum introduci, semper loquitur; et in extrema fabula perditum illum excratur ac damnat, qui sancto viro sacerdoti suo imposuit, et ad sacrosancta illa mysteria plane indignus accessit. Neque vero in caeteris fabulis sui dissimilis fuit. Etsi enim passim monachorum ac sanclimonialium vilia sub occasione fabularum carpat, non tamen inde colligit, quod Adversarius facit, monasticam ipsam universo esse damnandam; sed contra potius eos reprehendit, qui sanctimoniam ac decorem religiosorum male vivendo obscurant. Quorsum igitur, inquit, pontificum jussu haec fabulae ita conunguntur, ut ubique nomina sacerdotum, monachorum, sanctimonialium, aut deleantur, aut in alia commulentur? Causa est in promptu. Nescit enim vulgus, cujus manibus vulgares ejusmodi libri teruntur assidue, vilius a persona et mores a dignitate discernere. Si sacerdotes ac monachos flagitiorum ac scelerum argui videat, facile sacerdotum ipsum ac monachum contemnit: neque cogitat, quod paucorum est, non esse omnibus tribuendum; neque ordinis sanctitatem personarum vitiis inquinari; nec pauci sunt, qui sacerdotum vilia bene minus mullo quam virtutes imitari velint. Quin etiam licere sibi credunt, quod sacerdotes, sive recte, sive perperam agunt. Quanti autem facienda sit sacerdotum bona existimatio, vel ex uno illo imperatoris Constantini facto, ab omnibus scriptoribus mirifice laudato, colligi potest. Quod ego, quia ad rem nostram non parum facere videtur, Theodori verbis referam lib. 1. histor. cap. 11. Erant, inquit, quidam calumniandi studio flagrant, qui quosdam episcopos accusabant, et criminationis libellos imperatori offerebant. Ille istis ante concordiam constitutam acceptis, primum cum eos vinculo constrinxisset, annuloque suo obsignasset, servari jussit. Deinde cum concordiam inter eos conciliasset, libellos in medium adductos, illis ipsis praesentibus, igne absumendos curavit; iurejurando adjecit, se ne verbum quidem in illis scriptum perlegisset; nam sacerdotum, inquit, vilia non sunt populo aperienda; ne ille inde causa offendiculi arrepta licenter peccare aggrediatur. Quin etiam cum hoc quoque adjecisset memorat: Si suis oculis episcopum alienae uxori stuprum inferre forte videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obtecturum, ne

facinoris aspectus eos, qui idem ipsum cernerent, ulla ex parte laederet. Haec Theodoretus. Sanctus autem Cyprianus longius etiam progressus scribit Christum ipsum, et apostolos ejus, de sacerdotibus aaroniis licet juncti sacrilegi, atque impii essent. lumen ob ipsum, quamvis inane nomen, et umbram quamdam sacerdotii. honorifice esse loquulos. Quod si vera crimina sacerdotum populo aperienda non sunt, et verenda Patrum nun cum maledicto Chain detegenda, sed potius cum optimis ejus fratribus contegenda, quis ferat eos. qui oblectandi gratia falsa cumina allingunt. aut laboris narrationibus in contemptum eos adducunt? Poteram hoc loco nulla quoque ex libris Joannis Bocacii adferre. ex quibus ille l'ibgercl juvenis mister in causa religionis se eum caeleris Calvinistis ab hoc etiam auctore damnari. Nam in libro qui inscribitur Curbaccio. et in albero. qui dicitur Filocupo nulla Bocacius de invocatione I). Mariae, de laude virginitatis. de hbero arbitrio, de igne purgatorio, de precibus pro defunctis, de sacrificio missae plane catholice scribit. Sed nolui tam nulla italian verba huic nostro latino opusculo inserere, neque tam saepe de rebus iisdem verba facere.

CAPUT XXIII.

Jam vero quoniam Adversarius Iribus testibus probare conatus est plurima esse vilia catholicorum, ut videlicet inde colligeret catholicam Ecclesiam in Antichrist! regnum esse conversam, non debet moleste ferre, si nos etiam vniessim tribus aliis testibus, quos rejicere nullo modo possit, ei probemus, deteriores esse Lutheranorum mores, quam unquam fuerint catholicorum. An autem inde, efficere velit. Lutheranorum sectas ad regnum \<i-lichrisli perlinere, liberum illi permitto, nos enim ejusmodi argumentis non egemus, ut certo certius eorum conventicula Satanae synagogas, et eorum multitudines agmina quaedam. Antiehrislium praecurrentia, esse credamus. Primos testis Lutherus sil, quem Adversarius nuncium Dei a Dante praedictum appellare non erubuit. Is enim in postilla Super evangelium dominicae primae adventus ita loquitur: *Mundus in dies fit deterior: sunt homines magis vindictae, cupidi, magis uvori mugis ab omni misericordia remoti, mugis immodesti et indisciplinati, mulloque delerim es. quam fuerint in papalu.* Haec ille, qui nihil fere aliud vere scripsit in tot libris suis. Alter testis Jacobus Andreas Smiddelinus esse potent, qui adhuc vivit. et primas tenet inter Lutheranos, adeo ut eorum Papa non male a quibusdam nominetur. Is in eoncio-nc 4. et super caput 21. Lucae, sic habet: *Ut lotus mundus agnoscat cos* (Lutheranos videlicet, nam de his loquitur) *non esse papistes, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum operum nullum exercent penitus, jejunii loco comessaionibus. et perpolationibus nocte dieque vacant. Ubi pauperibus benigne, facere, oportebat. eos deglubunt et excoriant: preces vertunt in juramenta. blasphemias, et divini nominis execrationes: idque*

tam perdit, ut Christus ne ab ipsis quidem Tur- eis hodie tantopere blasphemetur. Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus. elatio, atque hoc universum vitae genus ab diis evangelium dicitur institutum. Ille tecum illud, de quo sane illud Apostoli usurpare l'uo possumus *testimonium hoc verum est.* Sed accedat etiam testis iβΓiiv> Erasmus Kolerodaums. qui re- eorum optime noverrat, et ab ipsis maximi l'u-n solet. Is in epistola ad Vulturium Neocomm: *Circumspice.* inquit, *populum istum evangelium. et observa, num minus illic indulgeatur luxui. libidini et pecuniae, quam faciant ii. quos detestamini? Profert milii quem istud evangelium ex comessatore sobrium, ex feroci man*nutum, ex rapaci liberalem ex maledico benedicunt. ex impudico reddiderit vrecundum Ego libi mullos osle.ndam. qui facti sunt seipsi deteriores.* Harc Erasmus. qui non c. nmna fabulosa, sed narrationem seriam et verissimam in ea epistola de monbus pseudoevangelicorum. de quorum numero Adversarius nusler se es-c gloriatur, instituit,

CAPUT XXIV.

Desponsio ad ea. quae Adversarius in satyris suis pontifici maximo petulanter objecti.

Restat pars ultima anonymi libelli, quae satyras quinquaginta et unam italics rithmis comprehendit. Eas ego diligenter excutiens. reperi partem, earum maximam coosum. tum in repetitione eorum, quae, supra ex Dante et Peirarcha dicta fuerant; tum in congerendis in pontificem maximum conviciis. et maledictis. Vix autem succum aliquem argumentorum aut certe sententiarum. quae aliquam argumenti speciem praeseferrunt. iterum atque iterum premendo exprimere potui. Quicquid autem illud sit. quam brevissime refutabo, licet alioqui carmen tam impolitum et sordidum contemni sine ulla auctoris injuria potuisset.

Satyra prima et quarta. et aliis nonnullis, Christum caput Ecclesiae esse dicit, atque inde efficit, summum pontificem caput Ecclesiae esse non posse. nisi monstrum aliquod biceps Cliri>li Ecclesiam faciamus. Sed line argumentum tam saepe jam est a catholicis refutatum, ut mirum sit, cur non pudeat adversarios tam putidi et repetitionis. Christum igitur caput esse Ecclesiae universae libentissime conllemur. neque ullum hominem, ac ne angelum quidem illi aequamus; non esset proprie duo capita in Ecclesiae corpore constituere. At, quin sub Christo summo capite vicarius ejus in terris caput, ut sic dicam, ministeriale non principale recte nominetur, negari nullo modo potest. Siquidem, ut in republica temporali caput omnium principale rex est. sub rege deinde capita sunt provinciarum ii, qui dicuntur prorogues. et sub prorogibus capita sunt urbium singularum certi quidam praetores, et sub praetoribus quaelibet familia suum habet caput, ipsum videlicet patremfamilias: et in exercitu caput est omnium militum imperator, sub imperatore legali capita sunt legio-

num, sub legalis tribuni, sub tribunis centuriones, sub illis decani suo quodam modo capita dicuntur, et sunt; nec tamen aut regnum, aut exercitum ob lot capitum multitudinem monstrum videri ullus unquam scripsit: ita quoque in Ecclesia Dei summum caput omnium hominum, et angelorum Christus est. Sub Christo in terris caput omnium Christianorum est pontifex maximus, sub illo episcopi, sub episcopis parochi capita sunt christianae multitudinis. Et quamvis plurima veterum Patrum testimonia huc adferri possent, duo tamen, unus graecus, alter latinus hoc, loco sufficient. Sanctus Joannes Chrysostom, homil. 55. in Matth. *Deus*, inquit, concedere, *solus potest. ul Ecclesia lol bin-tisque fluctibus irruentibus immobilis maneat, cujus pastor, cl caput homo piscator, atque ignobilis*. Sanctus Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Inter duodecim*, inquit, unus *eligitur, ut capite constituto, schismatis tolleretur occasio*.

Satyra 3. Pontifices arguit quod se, Christi successores esse plorant, cum Christus non successores, sed ministros apostolos fecerit. At hoc mendacium nisi forte licentia poetica. sive potius haeretica, excusari non potest. Siquidem summi pontifices, cum et ipsi se vicarios Christi nomen, et ab aliis passim hoc nomine designentur, certe non successores, sed ministros Christi se faciunt. Nam successores monentibus, vicarii viventibus dantur: et successores pares sunt iis, quibus succedunt, vicarii vero multo inferiores, ac plane ministri habentur eorum. quorum vices inierim gerunt. Sed noster propterea furore illo poetico in fraenesim actus, quid inter vicarium et successores discriminis esset, videre non potuit.

Satyra 6. Satis pulchre sibi demonstrare visus est, non esse haereticos, qui romanam veram Ecclesiam esse non credunt, quod in symbolo apostolico catholicam, id est, universalem Ecclesiam confiteamur; romana autem particularis scilicet. nec sine detrimento caelestium universalis appellari queat. Sed non mirum est si nesciat satyricus iste poeta, de quibus loquatur, neque de quibus affirmet, ut apostolus Paulus de similibus hominibus loquitur 1. Timoth. 1. cum majorem operam in fabulis Baccii, quam in theologis legendis, et meditandis posuerit. Neque enim Ecclesiam universalem romanam dicimus, quod in sola urbe Roma Christi Ecclesia scilicet; sed quod Ecclesia toto orbe diffusa, cum romana, ut cum sua matre, magistra, radice, fonte consentiat: quodque, ut loquitur sanctus Cyprianus lib. de unitate Ecclesiae, caelestis a romana divisae, nihil sint aliud, nisi rami a radice divulsi, rivuli a fonte praecisi, radii a solari corpore separati. Ad hanc enim Ecclesiam, ut vetustissimus Irenaeus scriptum reliquit hb. 3. cap. 3. propter plenius principatam oportet omnem convenire Ecclesiam: hoc est omnes qui sunt undique fideles. Itaque quicumque in symbolo unam catholicam Ecclesiam confitentur, ii nec vere unam, nec vere catholicam tenent, nisi radicem et matricem catholicae Ecclesiae, quae sola romana est, ut eam Cyprianus vocat lib. 1. epist. 8. agnoscant.

Suivra 11, et 12. audacter mentitur ab apostolo

Paulo romanum pontificem Anlichristum esse nominatum. At nos in quatuordecim, quae ex antiquis epistolis Paulinis. tale testimonium non habemus. Fingat ipse, si ita videtur, pro ea licentia quidlibet audendi, quam pictoribus atque pugillis Horatius tribuit, epistolam 15. Legimus quidem in Apostolo 2. Thessal. 2. futurum aliquando hominem quemdam peccati, qui sese efferet super omne, quod dicitur Deus, at hunc romanum pontificem esse, non apostolus Paulus, sed apostata Lutherus scriptum reliquit. Lullum autem, et quotquot eum sequuntur hac in re esse mentitos, satis aperte milio demonstravimus. Tantum enim abest, ut romanus pontifex sese efferat super omne, quod dicitur Deus, ut scilicet non solum Christi famulum, sed etiam servum servorum Dei libenter appellet.

Satyra 33. Hoc ipsum nomen servi servorum exagitat; miratur enim quo pacto ista cohaereant, ut, qui servus servorum dicitur, regibus etiam imperare velit. Sed (ut magis potius miretur) addo ego, non tantum posse fieri, ut servus servorum, regibus imperet, sed etiam ut imperando serviat, et imperet serviendo; neque enim omnes qui serviunt obedire eis necesse est. Servum siquidem alii obediunt, ut mancipia; alii jubendo, ut magistratus; magistratus enim populo servit, si legitimus non tyrannicus scilicet. Quare b. Paulus 2. Cor. 4. servum se Corinthienses vocat; et 1. Cor. 4. iisdem Corinthiis ille minatur, ut dicat: *Quid vultis? in virga veniam ad vos. an in spiritu mansuetudinis?* Et cum omnes praepositos ecclesiarum servos esse, docuisset loco ante notato 2. Corinth. 4. ait tamen 1. Cor. 13. ad filios ecclesiarum: *Obedite praepositis vestris. et subjacete eis*. Sic igitur summus pontifex servus omnium servorum Dei vere dicitur et est, quod omnibus Christianis. ut communis omnium pastor et doctor, monendo, dirigendo, imperando. castigando etiam et corrigendo, serviat. Nam etiam Christus. cujus ille vicarius est, minister fuit circumcisionis Apostolo teste; nec ministrari venerat, sed ministrare, et tamen docebat, imperabat, et templo negotiantes eiciebat. et se adorari, sibi a populis supplicari patiebatur.

Satyra 20. Non posse dici Ecclesiae fundamentum apostolum Petrum ex eo colligit, quod b. Paulus ait 1. Corinth. 3. non posse poni fundamentum aliud praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Sed loquitur Apostolus de primario Ecclesiae fundamento, quod a nullo alio pendeat, quod etiam Ephes. 2. summum angularem lapidem nominavit. Quod si post Christum non esset etiam Petrus Ecclesiae fundamentum, cur cum quaeso Dominus in evangelio, Cepham, id est. petram appellaret? et de petra eadem dixisset? *Et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam?* Neque enim Petri nomen a petra dicitur, ut Adversarius credit, sed est ipsum petrae vocabulum cum masculina terminatione, ut commodius auribus accideret. Dominus enim, qui hoc nomen Simoni imposuit, syriacum Cepham dixit: Cephas autem syriace non petrum, vel petrinum, sed petram significat; ut etiam graccum nomen πέτρος; Idque etiam Patres omnes una voce confessi sunt. Origenes homil. 5

in Exod. *Vide, inquit, magno illi Ecclesiae fundamento, el petrae solidissimae, super quam Christus fundavit Ecclesiam, quod dicatur a Domino: Modicae fidei, quare dubitasti?* Teriullian. in lib. de priiescript. adversus haereticos: *Latuit, inquit, aliquid Petrum aedificandae Ecclesiae petram dictum?* Sanctus Cyprianus in cpisl. ad Quirinum: *Petrum Dominus primum elegii, el super eum aedificavit Ecclesiam.* Sanctus Hilarius in comment. a l cap. Ili. Matlb. *O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiae fundamentum, dignaque aedificatione illius petra. quae inferorum leges dissolveret. O beatus coeli janitor.* Sanctus Gregorius mizianzenus in oral, de moderatione iu disputationibus servanda: *Petrus, inquit, petra vocatur.* Sanctus Epiphanius in Ancoralo: *Dominus, Inquil, constituit Petrum, apostolum, petram firmam, supra quam Ecclesia Dei aedificata esi.* Sanctus Ambrosius in hymno. qui Iota Ecclesia celeberrimus esi: *Iloc ipsa, inquil, petra Ecclesiae, canente culpam diluit.* Sanctus Hieronymus in comment, ad cap. 16. Maith. *Secundum metaphoram, inquil, Petre, recte dicitur ei, aedificabo Ecclesiam meum super te.* Sanctus Joannes chrysostoinus homil. 55. in Mallii. 7'u es. inquil, *Petrus; el ego super te aedificabo Ecclesiam meam.* Sanctus Augustinus in psalmo contra pariem Donati: *Numerale, inqu I. sacerdotes, vel ab ipsa sede Pelri: ipsa esi petra, quam non vincunt superbae inferorum portae.* Sanctus Cynllus lit». 2 in Joan. cap. 2. *Itec Simon, inquil. fore jam nomen illi, sed Petrus, praedicat, vocabulo ipso commode significans, quod in eo tamquam in petra, lapideque firmissimo suam esset aedificaturus Ecclesiam.* Sanctus Pauhnus in epist. Î. ad Severum: *Petra, inquil est Christus, sed eliam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, cui ait: super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Theophilartus in comment, ad cap. 22. Lucae. Christum inducit ita loquenlcm ad Pelium: *Post me Ecclesiae petra es. cl fundamentum.* In quam sententiam sic eliam Eiihymius scribit in comment, ad c. p. 26. M dih. *Te ponam fundamentum credentium, aedificabo super le Ecclesiam meam.* Sed stultus videar furiasse. et ab istis ipsis Patribus merito reprehendar, quod tam graves auctores levissimae satyrae objiciendus putaverim. Veniam igitur ad postremam criminationem, el apologiae. fincrn imponam.

Satyra 2. 9. 14. 35. vitio vertit Sixlo V. el Pio eliam V. humilitatem generis, el quod cx claustris monasteriorum ad pontificatum ascenderint. In quare salis prodii se cujusdam quinti evangelii discipulum ac sedatorem esse. Non placent illi videlicet evangelio quatuor Matthaei. Marci. Lucae cl Joannis, in quibus ah ipso Christo ad summas Ecclesiae dignitates lectos videmus humdes piscatores, cx Bellisaida vinculo Galilaeae. Non s. ipil illi qnml Apostolus aii: *Videte vocationem vestram fratres. quia non nulli sapientes secundum carnem, non nulli potentes, non multi nobiles: sed quae slulla sunt mundi elegit Deus. ul confundat sapientes; el infirma mundi elegii Deus, ul con-*

fundat fortia., et ignobilia mundi, el contemptibilia elegii Deus, et ea quae non sunt, ul ea quae sunt, destrueret. Non probal Adversarius consilium Dei, qui regern secundum cursuum in pascuis quaesivit, el invenit, el sustulit cum de gregibus ovium, eide posl foelanles accepit eum pascere Jacob servum suum, et Israël hacrcdilalcu suam. Credo eliam Moysem contemnet, qui ad principatum a Deo vocatus est non cx aula Pharaonis, sed ex deserlo, ubi soceri sui gregem pascebat. Ac nc sapientes quidem mundi hujus Adversarius audiret, qui gloriosius esse ducebant posteris suis facem praetulisse, quam splendorem a majoribus accepisse: el virtutis ac sapientiae laude, quam generis nobilitate, aul majorum commendnliqpc viam sibi ad summos honores patefecisse. Quae cum ila sint, aul solus Adversarius noster sapii, el sapientes onines, ac ipse eliam Deus, el Christus el aposloli desipiunt, aul quod esi verissimum, sic ipse unus desipii, ut id vituperet, quod summa laude dignum erat. Quod vero allinet ad monasteria: quis nescii optimos, sapientissimosque pontifices, atque Ecclesiae catholicae utilissimos ex monasteriis ad summi pontificatus fastigium omnibus aetatibus fuisse promotus? Monachus ce. rlc fuerat s. Dionysius, qui vicesimus sextus a I). Petro, el omnium consen-u doctissimus et optimus magna eum laude Ecclesiae praefuit. Monachus fueiai s. Gregorius. qui ob doctrinae el pietatis excellentiam, ac rerum gesiarum magnitudinem Magni cognomen invenit. Monachus fu> ral insignis 'ille Agalho, qui VI. synodum oecumenicain magno suo labore ac diligentia congregavit; et ducllna ac miraculis clauit. Nec minor in Adcodalo poni lice el monai h", qui Agalhoiiein praecesserat innocentia vitae, murumque integritas fuit. Monachi fuerant Stephaniis IV. Paschalis I. Joannes I\.. laudatissimi pontifices. Monachus fuerat Gregorius VII. qui velint nolint haeretici, inter optimus, sapientisSimos, conslantissimos samlissimisque pontifices semper est numeratus. Tametsi enim cuncubinarii el sitnon aci. quos ille summo studio persequcbatur, nullas in eum criminationes contingerent, tamen *signa et prodigia* (ul loquitur Lamberlus Scaphnaburgensis in historia rerum Germanorum, qui eo tempore vixit el scripsit, el Germanus non Italus fuili *quae per orationes Gregarii papae frequenter fiebant, el zelus ejus ferventissimus pro Deo, el ecclesiasticis rebus salis cum contra venenatas detractorum linguas communiebant.* Monachi fuerant Violor III. Urbanus II. el Paschalis II. qui ordine post Gregoriutn VII. in apostulica sede constituti, scriptorum omnium consensu vitae sanctitate, et rebus gestis claruerunt. Monachus fuerat Eugenius III. qui oh egregiam sanctitatis fnnam ad pontificatum assumptus, in summo illo fastigio moderationem pristinam relinens, miraculis el vivus el mortuus Ilmrut. Monachus iuerat Vdrinnus IV. qui cum doctissimus el optimus haberetur ah Eugenio III. cardinalis creatus. I in Nm-vegiam missus, eam provinciam Christo suis laboribus acquisivil, ac deinde pontifex factus laude cunslantiae el magnitudinis animi insignis fuil. Monachi fuerant In-

nocentius V. ex ordine praedicatorum, ac non diu post Nicolaus IV. ex ordine minorum quos urio ore historiae omnes optimos probalissimosque pontifices fuisO testantur. Ac ut Benedictum XI. Urbanum V. et alios laudato-* pontifices pnielermilliim. Monachus fuerat s. Petrus Moronus, qui Coeleslinus V. ni summo pontificalu appellatus est: cujus quidem ea fuit apud Deum devotio ac lides. ut miraculis maximis claruerit, ea rerum liumamiroin despicientia, et solitudinis, ac divinae contemplationis amor, ut ipso se pontificatu sponte abdicaverit.

Neque vero solum in ordine summorum pontificum ex monasteriis viros clarissimos invenire licet, sed etiam in ordine praesulum caeterorum. Siquidem s. Gregorius nazianzenus, s. Basilius magnus, s. Marlinus luronensis, s. Augustinus clarissimum

lumen Ecclesiae, s. Paulinus Nolanus, Severus Sulpilius, s. Anseimus, aliique innumerabiles viri doctissimi et omni virtutum laude celeberrimi ex monasteriis ad episcopatum assumpti fuerunt. Desinat igitur Adver>anus, nisi plane stultus haberi velit, io summis pontificibus Sixto Pioque id reprehendere, quod in lain nullis aliis cogiur laudare. Et quoniam mums Adversarii conatus, ut etiam caelcro ruin Calvinislarum, eo potissimum special, ut sedis uposolicae auctoritatem et dignitatem immineuat, sancti Leonis magni viri sapientissimi. atque optimi verbis apologiam rlaudam: *Quisgi/ts huiese-di principalinn aestimal denegandum, illius quidem nullo modo polesl minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiae suae, semetipsum in inferna demergit.*

DISPUTATIO

DE EXEMPTIONE CLERICORUM

CAPUT PRIMUM

*An clerici sint liberi a iugo potestatis
saecularis.*

Postrema reslat quaestio de libertate ecclesiastica, de qua in hac ultima editione paulo fusius disputare institui, quod animadverterim his proximis annis non defuisse, qui testimoniis hujus libri abuli voluerint ad oppugnandum ecclesiasticam libertatem.

Primum igitur haeretici permulti contendunt, clericos tum majores, tum minores, jure subjectos esse debere saeculari potestati tum in solvendis tribulis, tum in judiciis et caussis. Marsilius de Padua. cl Joannes de Janduno docuerunt, ipsum etiam Christum non fuisse linorum a solvendis tributis, et quod fecit, Matth. 17. cum tribulum solvit, id fecisse non voluntate, sed necessitate. Ita refert Joannes de Turrecremata lib. 4. Summae de Ecclesia. par. 2. cap. 37.

Joannes Calvinus lib. 4. Institut, cap. II. § 15. docet: Clericos omnes, praeterquam in caussis mere ecclesiasticis subjectos esse debere legibus, et tribunalibus saecularium magistratuum. Idem docet Petrus martyr in cap. 17. ad Romanos, ubi etiam addit: Principes non potuisse concedere clericis privilegium, ut non subjicerentur magistratibus politicis, cum id sil contra jus divinum: et ideo non obstante concessione principum, debere clericos subjectos esse magistratibus saecularibus. Joannes Brnlius in prolegomenis, cl Melancthon in locis, cap. de magistratu, in rebus etiam et caussis ecclesiasticis subjiciunt clericos politicis tribunalibus.

Ex catholicis nonnulli censent, jure divino liberos esse clericos, cl eorum bona n potestate principum saecularium. Ita docet glossa, et nonnulli ex canonislibis in can. *Si imperator*, dist. 9fi. et in cap. *Quamquam*, de censibus in (»). et ex theologis Joannes Driedonius lib. I. de libertate Christiana c. 9. Nonnulli vero existimant, clericos liberos

esse parlim jure divino, partim jure humano, idesl, in caussis ecclesiasticis, et spiritualibus jure divino; in aliis, jure humano. In his videntur esse Franciscos Victoria de potestate Ecclesiae, Relect. 1. quaesi, ult. Dominicus a Solo in 4. dist. 25. quaesi. 2. ari. 2. Joannes Medina in codice de restitui. quaesi. 15. et ex canonislibis Diducus Covaruvias in lib. practicarum quaestionum cap. 31.

Sil igitur prima propositio: *In caussis ecclesiasticis liberi sunt clerici jure divino a saecularium principum potestate*. Vocantur caussae ecclesiasticae. quarum cognitio non pendet a legibus civilibus, sed ab evangelio, vel a canonibus pontificum. nul conciliorum, quales sunt controversiae de Ode. de sacramentis et aliae id genus.

Probator primum ex divinis literis. Nam ex doctrina Scripturarum sanctarum regimen ecclesiasticum est distinctum a politico, et illo etiam sublimius. ut a nobis demonstratum est in lib. 1. de summo pontifice cap. 7. el lit. 5. cap. 7. Ergo caussae ecclesiasticae judicari non debent a politicis magistratibus. Praeterea, secundum Scripturas tota auctoritas regendi Ecclesiam a Christo commissae est apostolis, cl praecipue Petro: ergo in rebus ecclesiasticis laici omnes, etiam principes sunt oves cl subditi, non pastores el judices, ul locis nolalis demonstratum est.

Secundo probatur ex conciliis. Nam in milevitano can. 13 cl malisconensi can. 8. Clerici graviter puniuntur, si causam Ecclesiae ad imperatoris terreni judicium deferant.

Tertio ex Patribus. Severus Sulpilius in lib. 2. sacrae historiae refert, sanctum Martinum aliquando exclamasse, novum esse cl inauditum nefas, sil causam Ecclesiae judex saeculi judicaret. Item sanctus Ambrosius in episl. 78. ad Theophilum. et sanctus Augustinus in episl. 162. reprehendunt eos. qui caussas Ecclesiae terrenis judicibus judicandas exponunt.

Quarto ex apostolorum exemplo. Apostoli enim Ecclesias gubernaverunt, quo tempore nulli erant principes cbrisliani, proinde numquam ad eos causam Ecclesiae judicandam detulerunt. El si apo-

stolus Paulus I. Cor. 6. jubet liles diam civiles Christianorum non deferri ad iudicium ethnicorum, quo modo permisisset ad eos deferri lites ecclesiasticas? Ultimo ex Justiniano seniore imperatore. qui idem affirmat novella 83.

Secunda propositio: *Non sunt exempti clerici ab obligatione legum civilium, quae non repugnant sacris canonibus, vel officio clericali.* Loquimur hic potissimum de legibus politicis, quae dirigunt actiones humanas in commerciis temporalibus, ul cum princeps vol magistratus constituit pretia rebus venalibus, vel jubet noctu neminem incedere cum armis, vel sine lumine, vel non asportare frumentum extra provinciam, et his similia. Nec volumus dicere his legibus teneri clericos obligatione coactiva, sed solum directive, nisi eadem leges ab Ecclesia approbatae fuerint. Quod si de iisdem temporalibus rebus disposuisset etiam lex ecclesiastica, eam sequi deberent clerici et tunc legem civilem ne directive quidem observare tenerentur.

Probatur igitur clericos ad observationem legum civilium directive teneri in defectum legis ecclesiasticae; Nam clerici praelerquam quod clerici sunt, sunt etiam cives, et paries quaedam reipublicae politicae: igitur ul tales vivere debent civilibus legibus: non sunt autem aliae, ul nunc ponimus, nisi quae a politico magistratu sunt latae: igitur illas clerici servare debent. Alioqui magna perturbatio, et confusio in republica oriretur, si clerici non servarent civiles leges in commerciis civilibus et humanis.

Secundo probatur ex confessione pontificum et imperatorum. Nicolaus I. in epist. ad Michaëlem prope finem dicit. Deum divisisse pontificiam auctoritatem ab imperiali. ut et christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur. Imperator Valentinianus in epist. ad episcopos Asiae, quam referi Theodorus lib. 4. hist. cap. 7. scribit, probos episcopos non solum Dei, sed etiam regum legibus obtemperare. Denique, s. Joannes chrysostomus in cap. 13. ad Romanos, dicit Christi evangelio non tolli politicas leges, et ideo debere etiam sacerdotes et monachos eis parere.

Tertia propositio. Non possunt clericis a iudice saeculari iudicari. etiam si leges civiles non servant. Probatur primo ex concilio chalcedonensi can. 9. ubi sic legimus: Si clericus adversus clericum habet negotium, non relinquat episcopum suum, et ad saecularia iudicia non recurrat. Concilium agathense can. 32. adhuc clarius in haec verba loquitur. *Clericum nullus praesumat apud saecularem iudicem, episcopo non permittente pulsare.* Idem habent concilium Carthaginense III. can. 9. toletanum III. can. 13. malisconense can. 8.

Secundo probatur ex imperatorum constitutionibus. Nam eximii Justinianus clericos et monachos a saeculari iudicio in novellis 79. 83. et 123. quamquam non eximii in causis criminalibus, sed in civilibus tantum, in criminalibus autem, vult a

praetore cognosci causam, non tamen condemnari clericum, nisi prius ab episcopo fuerit illegitimus. Al nihilominus lex canonica simpliciter eximit clericos in omnibus causis tum civilibus, tum criminalibus, et perspicuum est ex epist. Caji papae ad Felicem episcopum; item ex epist. 2. Marcellini, et ex lib. II. Regis Iulii s. Gregorii epist. 14. ad Joannem Defensorem. Debet autem lex civilis cadere legi canonicae cum possit summus pontifex imperatori praecipere, in iis praesertim, quae ad Ecclesiam perlinent.

Tertio probatur ratione: nam omnino absurdo est. ut ovis pastorem suum quocumque modo iudicare praesumat. Itaque non sine magna laude refert Ruffinus lib. 10. hist. cap. 2. et post eum b. Gregorius lib. 4. epist. 7.7. vocem illam Constantini ad episcopos: Vos *Dii estis a summo Deo constituti, aequum non est, ut homo iudicet Deos.*

Al objicit Calvinus lib. 4. Institui, cap. II. § 15. epist. Constantini imper. ad Nicomedienses, quam referi Theodorus lib. 1. hist. cap. 20. ubi dicit Constantinus se Eusebium episcopum nicomediensem in exilium eiecisse, et subjungit: Si quis episcoporum inconsulte tumultuatus sit. *ministri Dei, hoc est, mea exequutione illius audacia coercetur.*

Respondeo: More solito Calvinum imponere simplicibus. Nam Constantinus in illa epistola scribit, se quidem eiecisse in exilium Eusebium episcopum, sed addit. eum ante fuisse a *Nicaeno* concilio depositum ab episcopatu propter haeresin. Nos autem non negamus, quin debeat magistratus saecularis punire clericos, quando ab Ecclesia damnantur et degradantur, et iudiciis saecularibus traduntur. Verba autem Constantini, quae Calvinus subjungit, ab ipso depravata sunt. Non enim minatur eo loco poenam Constantinus episcopis, sed laicis. Dicit enim se graviter animadversurum in plebem nicomediensem, si iterum redire velit ad episcopos haereticos a concilio generali damnatos, et non acquiescat suscipere probum et catholicum antistitem. Haec enim sunt verba ejus: *Sin autem quisquam* (non dicit, episcoporum. ul Calvinus addidit) *temeritate et audacia accensus, eas Ecclesiae pestes. id est. episcopos arianos. vel memoria vel laudibus celebrare aggrediatur, confestim opera ac diligentia ministri Dei, hoc est, mea, poenas suae inscitiae dabit.*

Objicit secundo Petrus martyr-, Jure divino subjecta est *omnis anima sublimioribus potestatibus*, id est regibus, *ul constat ex epist. ad Romanos. cap. 13. Ergo non potuerunt reges eximere ullos Christianos a sua potestate. Et confirmatur argumentum ex doctrina catholicorum, qui ea ratione probant, non posse ullum eximi a potestate papae. quia jure divino omnes subjiciuntur papae.*

Respondet: Nihil ea ratiocinatione concludi, quamvis enim jure divino sit omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta, ac per hoc etiam regibus, dum sublimiores potestates sunt. tamen fieri potest, ut qui nunc est sublimior potestas. paulo post non sit, ul si ipse subjiciat alteri partem sui regni, vel jure belli, aut alio justo titulo regnum,

vel regni partem amittat. Quoniam ergo clericos pariter ipsi principes subjecerunt in omnibus causis, etiam imponilibus et civilibus episcopis scilicet: et postremo summus pontifex clericos omnes exempt a subiectione principum saecularium, sequitur, ut respectu clericorum non sint principes, superiores potestate. ac proinde non teneantur clerici principibus parere neque jure humano, neque jure divino: nisi quantum ad leges quasdam directives ut diximus.

Ad confirmationem respondetur: Non esse eandem rationem pontificatus et regnorum. Nam regna non sunt immediate a Deo instituta, sed ab hominibus, et ideo ab hominibus mutari possunt in alias regiminis formas: Pontificatus autem a Deo immediate civiliter institutus, et ideo non potest ab hominibus immutari.

Quarta propositio: *7/ona clericorum tam ecclesiastica. (piam saecularia libera sunt. ac merito esse debent a tributis principum saecularium.* Quod libera sint de facto, perspicuum est ex concilio lateranensi sub Alexandro III. par. 1. cap. 19. ex concilio lateranensi sub Innocentio III. c. 46. Item ex cap. *Ecclesia sanctae Mariae*, de consensu. ex cap. *Quamquam*, de censu, in 6. Extravagantia. Quod olim de immunitate Ecclesiarum. Item ex cap. *Quia nonnulli*, et cap. *Clericis*, de immunitate Ecclesiarum, in 6. Praeterea, ex legibus principum quae habentur in codice Theodosiano lib. 16. tit. 2. §. 1. et 26. et in codice Justiniani I. *Sancimus*, de sacrosanctis ecclesiis, et in lib. 10. hist. Eusebii cap. 7. ex versione Chrisostomi. Ubi tamen est observandum. ante Justiniani tempora legibus priorum principum immunes fuisse clericos a tributis personalibus, ut etiam indicat s. Hieronymus in commentario ad cap. 17. Malitiam. non tamen fuisse liberos a tributis, quae penduntur ratione possessionum, ut colligitur ex s. Ambrosio in oratione de tradendis basilicis. ubi dicit: *Agri Ecclesiae solvunt tributum*; et ex Theodoro lib. 4. hist. cap. 7. ubi scribit, Valentinianum seniore in epistola ad episcopos Asiae illa verba posuisse: *Honi episcopi tribula pensitant regibus*.

Quod autem haec exemptio jure faciat, et quo jure, humano ne solum, an etiam divino, in sequentibus propositionibus exponemus.

Objicit adversus hanc propositionem Marsilius de Padua exemplum Chrisii. qui tributum solvit. ut habemus Malitiam. 17. Sed facilis est responsio. Christus enim solvit tributum, quia voluit, non quia debuit. Id quod ex eodem loco intelligi potest. Nam cum dictum esset Petro ab iis qui exigebant tributum. *Magister vester non solvit didrachma?* Dominus Petro ait: *Quid tibi videtur Simon? Reges terrae a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis, suis, an ab alienis?* Respondit Simon: *Ab alienis*. Ait Dominus: *Ergo liberi sunt filii, sed ut non scandalizemus eos, vade ad mare, et mille hamum, et cum piscem, qui primus ascenderit, tolle, et aperio ore ejus invenies staterem, illum sumens da eis pro me, et pro te*. Duae sunt autem interpretationes ejus loci: *Ergo liberi sunt filii*, et secundum ultimum rectissime Dominus ostendit,

se liberum fuisse a tributo solvendo. Prior expositio civilis s. Ildarii, qui docet, agi hoc loco de tributo, quod imposuerat Deus omnibus filiis Israel Exodus. 30. in usum templi, quod tributum proprie erat didrachma, et secundum hanc expositionem, quae verissima nobis videtur, vis argumenti haec est: Reges terrae non exigunt tributum a filiis suis, sed ab alienis: igitur neque rex coeli exigit tributum a me. qui sum ejus proprius et naturalis filius. Posterior interpretatio est s. Hieronymi, qui verba Domini de tributo, quod Caesari solvebatur, exponit. Quae sententia minus probabilis esse videtur, quia tributum, quod solvebatur Caesari, tempore Christi, non erat didrachma, sed denarius, ut perspicuum est ex cap. 22. Malitiam. *Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium*. Neque potest ulla solida ratione demonstrari. consuevisse didrachmi tributum Caesari solvi, nisi post Chrisii ascensionem in coelum. Scribit enim Josephus in lib. 7. de bello Judaico cap. 26. post eversum templum a Vespasiano imperatore, institutum fuisse, ut tributum didrachmi, quod Judaei omnes templo solvebant singulis annis, deinceps in Capitolium deferretur. Sed tamen ex hac etiam sententia recte colligitur, Christum non fuisse ullius tributum debitorem, quamvis enim non esset filius Caesaris, qui tributum, juxta hanc sententiam exigebat: erat tamen filius Dei. cujus ministri sunt omnes reges et principes terrae, ut legimus Sap. 6. et Roman. 13. Neque debent ministri regis a filio regis tributum petere. Praeterea, tributa solvuntur regibus ratione vitae hujus corporalis, timoribus et periculis obnoxiae, ut s. Thomas docet in 2. 2. q. 104. art. 6. ad primum; et ideo justitia etiam homines, licet secundum animam liberi sint a servitute peccati, tamen ratione corporis, cujus redemptionem adhuc expectant, ut ait Apostolus ad Rom. 8. subjecti sunt tributis civilis potestati civili. At Chrisms non solum secundum animam. sed etiam secundum corpus liber erat, non servus; neque redemptionem, sed solam resurrectionem corporis expectabat. carebat enim omni morbo concupiscentiae, et omni lege peccati, neque periculis. aut injuriis obnoxius erat, nisi quantum ipse permittebat: *Oblatus est*, inquit Isa. cap. 53. *quia ipse voluit*. Itaque nulli regi tributum debebat. qui nullius regis defensione indigebat, et merito damnata est, ut haeretica, sententia Marsilii Paduani a Joanne XXII. pontifice in Extravagantia. licet. quam referi. Joan. de Turrecrem. lib. 4. suum. de Ecclesiis, par. 2. c. 37.

Quinta propositio: *Exemptio clericorum in rebus politicis tum quo ad personas, tum quo ad bona, introducta est jure humano pariter et divino*. Et quidem quod jure humano introducta sit, patet ex iis testimoniis, quae attulimus in tertia et quarta propositione probanda. Quod autem sit etiam introducta jure divino, probandum civiliter hoc loco. Sed antea tamen observandum civiliter. nos per jus divinum non intelligere praeceptum Dei proprie dictum, quod ex hoc expresse in sacris literis: sed quod ab exemplis vel testimoniis Testamenti veluris, vel novi per quandam similitudinem deduci

possit. Alque bine fortasse conciliari poterunt theologorum. et juris peritum scilicet illarum. Illi enim cum negant, exemplum clericorum esse juris divini. praeceptum divinum proprie dictum expressum in Scripturis extare negant: isti vero eum affirmant, eandem exemptionem esse juris divini. id solum affirmant, quod theologi minime negant, deduci per similitudinem ab exemplis, ei testimoniis sacrae Scripturae. Deum voluisse, ut clerici, ipsorum bona libera essent a potestate ei jurisdictione laicorum.

Certe Gemmianis, Ancharanus, et alii insignes doctores, exponentes capitulum. Quamquam, de censibus in 6. notant. in eo capitulo haberi lexem expressum. quo immunitas ecclesiarum dicatur esse, juris divini. Sed quomodo id sit intelligendum a glossa petendum esse, monent. Glossa vero in idem capitulum. docet, esse juris divini eam immunitatem, quia deducitur ab exemplo Josephi patriarchae. qui eximii sacerdotes Aegyptiorum Genes. 47. et Artaxerxis regis Persarum, qui exeunt sacerdotes israelitarum I. Esdrae 7. Num ut recte ait Alexander pontifex in concilio lateranensi, unde extat cap. *Non minus de immunit. Eccles. Aon decet Ecclesiam Dei minus liberam esse (empore principum Christianorum quam fuerit tempore Pharaonis.*

Illi igitur notatis, probatur nostra propositio, primo testimoniis Scripturae divinae. Nam praeter loca jam citata ex Genes, et ex lib. Esdrae. habemus alia duo non minus illustra: siquidem in lib. Numerorum cap. 3. Deus non semel, sed saepius repelit, levitas proprie suis esse, alque eos sibi ex omni populo delegisse: et in eodem loco dono dari jubet omnes levitas Aironi. et filiis ejus. id est, summo sacerdoti et successoribus ejus. Quos enim sibi ipse delegit ad ministerium templi, rerumque sacrarum, sibi pontifici, qui eorum Dei repraesentabat in terris, subjectos esse voluit, ac per hoc a jurisdictione terrenorum principum liberavit. Constat autem id esse nunc in Ecclesia clericos, quod erant levitae in testamento veteri; et pontificem Christianorum non minoris esse auctoritatis sed longe majoris in Ecclesia Christi. quam fuerit Aaron in synagoga Judaeorum. Anne (inquit s. Leo serm. 8. de passione Domini) et *ordo elatior levitarum, et dignitas amplior seniorum, et sacratior unctio sacerdotum.*

Sequitur igitur ut quemadmodum in Testamento veteri liberi erant levitae jure divino a potestate principum saecularium: ita sint etiam clerici in Testamento novo.

Alios locus est is, quem supra tractavimus ex cap. 17. Matth. *Ergo liberi sunt filii.* Nun cum filii regum a tributis eximuntur. non ipsorum personae tantum, sed etiam servi et ministri, alque adeo ipsorum familiae a tribulis eximuntur. Cerium est autem clericos omnes proprie, ad familiam Christi, qui filius est regis regum, pertinere. Atque id videtur Dominus significare voluisse. cum ait Petrus. *Non scandalizemus eos.* sumens statim *da illis pro me, et pro te.* quasi diceret, et scilicet et familiam suam, cujus praefectus erat Petrus,

liberos non tribulis esse debere. Quod etiam intelligitur s. Hieronymus in commentario ejus loci, cum dicit, clericos propior honorem Domini tribula non solvere. et s. Augustinus lib. I. quaesi. c. vangel. quaesi. 23. cum scribit, in omni regno terreno non esse vectigales illius regni illius, sub quo sunt omnia regna terrae.

Secundo probatur eadem propositio ex testimoniis sacrorum canonum. Concilium Tridentinum generale non minus temporibus celebratum sess. 25. cap. 20. et II. formae, sic loquitur: *Ecclesiae et persanarum ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione. et canonicis sanctionibus instituta est.* Concilium ultimum paulo ante ipsam tridentinam synodum celebratum par. 9. cap. 20. *Immunitas.* inquit *ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter divino et humano introducta. quae in duobus potissimum consistit. primum ut clerici eorumque possessiones a vectigalibus et tribulis, alii-que muneribus laici libera sint. deinde ut rei criminis ad Ecclesiam confugientes inde extrahantur.* Concilium hileranense sub Leone X. celebratum sess. 9. *Cum a jure,* inquit. *tam divino. quam humano laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa, sit, innovamus omnes, et singulas constitutiones, et concilium lateranense sub Innocentia III. cap. 43. Mimis,* inquit, *de jure, divino quidem laici usurpate conantur. cum viros ecclesiasticos. nihil temporale oblinentes ab eis. ad praestanda sibi sibi fidelitatis iuramenta compellant.* Bona fides III. in cap. *Quamquam,* de censibus in 6. tamquam de re nota et explorata loquitur, cum ait, jure divino et humano clericos et eorum bona libera esse a saecularium potestate. Joannes item Y III. can. *Si imperator.* (list 96. *Non a legibus inquit, publicis. non a potestatibus saeculi, sed a pontificibus et sacerdotibus omnipotens Deus christianae religionis clericos et sacerdotes voluit ordinari et disciplinari.* Et quod de personis affirmat Joannes pontifex, affirmavit multo ante Sixtus IV. papa cum tota synodo 111. romana de bonis ecclesiasticis. Sicut inquit. *sacerdotibus disponendi de rebus Ecclesiae, indiscusse a Deo cura commissa est.* Ihs addi potest Innocentius IV. pontifex. quamvis non ut pontifex. sed ut doctor particularis de hac re scripserit. In commentario enim ad cap. 2. *De majori et obedientia* posteaquam docuerat: Clericos exemptos fuisse a potestate laicorum per summum pontificem imperatore consentiente. addit, hanc non esse plenam exemptionem. et ideo dicendum esse, clericos ab ipso Deo fuisse exemptos. Hoc testimonium Innocentii ea de causa addendum potavi. quoniam Covar. in lib. pract. licar. quaesi, cap. 31. scribit: Praedictum pontificem in loco a nobis citato affirmasse, exemptionem clericorum non esse juris divini, quod falsum esse verba citata palam ostendunt. et ante nos in hanc eandem sententiam Innocentium allegavit Panormitanus, in cap. *Mimis.* de jurejurando: ubi etiam idem auctor recte refellit eos. qui per jus divinum intelligunt jus canonicum, et fortasse ad ejusmodi explicationes excludendas concil. Tridentinum non ulitur vo-

cibus juris divini et humani, quae possent trahi ad significandum jus canonicum et civile, sed ait: *Ordinatione divina, et ecclesiasticis sanctionibus inimitabilem Ecclesiae, per personarum ecclesiasticarum /uisse institutam.*

CAPUT II.

.in exemptio clericorum si iuris divini naturalis.

Disseruimus hactenus de jure divino positivo ; nunc de jure naturali disserendum est, quod plane divinum esse in dubium revocari non potest, cum jus naturale sit illud, quod est ab aetate naturae in animis nostris impressum. Sed antequam explicare incipiam, an ad hoc jus pertineat exemptio clericorum, distinguendi sunt gradus juris naturalis. Tres enim sunt gradus naturalium praeceptorum. Primus est eorum, quae illa perspicue sunt impressa in cordibus hominum, ut solo lumine rationis, sine ulla disciplina vel arte, immo sine novo discursu rationis judicentur ab omnibus iuxta ; talia sunt prima quaedam principia, ut bonum esse appetendum, malum fugiendum, conservandum vitam cibo et potu, propagandam et educandam subolem ad conservandum genus humanum, Deum esse colendum, non esse faciendum alteri, quod tibi non vis fieri. Haec maxime proprie sunt praecepta juris naturae, de quibus illa loquitur s. Ambrosius in epist. 71. ad Irenaeum: *Lex naturae, quam Deus singulorum infudit pectoribus, non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione. sed profluo quodam naturae fonte in singulis exprimitur. et humanis ingeniiis hauritur.*, et s. Hieronymus epist. ad Algasium q. 5. *Lex, quae in corde scribitur, omnes continet nationes; et nullus hominum est, qui hanc legem nesciat, et idcirco, justum iudicium Dei est scribentis in corde humani generis, quod tibi fieri nolueris, alteri ne feceris.* Et s. Augustinus in tract. psal. 57. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit. quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc et antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est, ut esset unde iudicarentur. et quibus lex non esset data.* Nec dissentiunt Graeci, ut Chrysostomus in 1. 54. in Gen. nec scholastici, ut s. Thomas in 1. 2. q. 94. art. 2. neque etiam ipsa iura, ut patet ex can. Jus naturale, dist. 1. c. 1. 1. de iur. et jure. Secundus gradus est eorum praeceptorum, quae deducuntur ex illis primis principiis, tamquam conclusiones proximae, et quasi naturaliter fluentes per facilem, evidentem et necessariam consequentiam, ut non sit opus arte vel disciplina, sed simplici discursu, qualem omnes homines habere possunt. Talia sunt omnia praecepta decalogi: nam ex illo principio in corde, omnium impresso, Deum esse colendum, sequitur continuo non esse colenda idola, neque esse pejerandum ; ex illo alteri non vis fieri, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, sequitur non esse occidendum, non

esse moechandum, non esse furandum etc. Et sane aliqua hujus generis praecepta aliquando ob nimiam hominum excaecationem deleta sunt de cordibus hominum, ut patet ex lib. 6. Caesaris de bello gallico, ubi legimus apud Germanos furtum non fuisse vitium, sed virtutem, et ex s. Hieronymi in 1. 2. qu. 04. art. 5. c. qu. 100. art. 8. ubi scribitur in praeceptis decalogi, quia sunt proprie juris naturalis, nullam cadere posse dispensationem; et certe, sicut ea, quae deducuntur per necessariam consequentiam ex articulis fidei, pertinent ad fidem, quia non possunt negari, quoniam articuli ipsi negentur; ita quae deducuntur per necessariam consequentiam ex primis principiis juris naturalis pertinent etiam ad jus naturale, quia non possum destrui, quin destruantur natura. Tertius gradus praeceptorum naturalium est eorum, quae deducuntur quidem ex principiis juris naturae, sed per consequentiam non absolute necessariam, nec omnino evidentem. et ideo eorum humana consilii sunt. Et haec sunt quae theologae proprie referunt ad jus gentium, et ea distinguuntur a jure civili, quod jus civile non deducatur ex jure naturae per modum conclusionis deducitur ex principiis, sed per modum determinationis eorum quae generali in praecipuntur a jure naturae, quae doctrina est s. Thomae in 1. 2. q. 95. art. 2. et 4. Et quamvis idem s. Thomas in praedicta q. 95. art. 4. istud sequitur dicat, jus gentium esse speciem juris positivi: contra vero in 2. 2. q. 51. art. 3. et clarius lect. 12. in lib. 5. eihic. dicat esse speciem juris naturalis, et allegat jureconsultos veteres. qui jus naturale aliud esse docebant, quod est commune omnibus animalibus. aliud quod est commune omnibus hominibus: tamen non pugnat ipse sermo, nec Isidorus cum jureconsultis pugnat. Nam et idem s. Thomas in 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum, scribit jus gentium esse aliquo modo naturale, et aliquo modo positivum. ac per hoc est medium inter jus naturale putum, et jus civile. Jus enim naturale purum, est illud, quod nullo motu pendet ex humana constitutione; jus civile autem quod ex sola hominum constitutione pendet, et ideo pure positivum dici potest. Jus vero gentium partim est naturale, partim positivum. quia pendet quidem ab humana constitutione, id est a consensu omnium gentium, sed non pendet ab auctoritate principis, vel magistratus particularis. Ex quo sequitur, ut ea quae sunt de jure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, ideo prohibeantur quia sunt in alia contra autem quae sunt de jure civili, quia sunt pure positiva, ideo sunt mala, quia prohibentur. Rursus sequitur, ut ea quae sunt de jure gentium, quia sunt aliquo modo naturalia, non possint a principibus vel magistratibus abrogari, vel immutari: contra autem quae sunt de jure civili, quia sunt pure po-

siliva, sicut a principe, vel magistratu constituuntur, ita posse a magistratu, vel principe abrogari. Illis ita explicatis, dicendum videtur, exemptionem ecclesiasticorum non pertinere ad primum, vel secundum naturalium praeceptorum gradum, nec tamen esse juris tantum positivi sive canonici, sive civilis, sed referenda esse ad tertium gradum praeceptorum juris naturae, sive quod idem est, ad jus gentium. Haec mihi videtur esse sententia fere omnium theologorum et canonistarum, et in re non arbitror dissentire Joannem Driedonem, qui in lib. I. de libertate Christiana cap. 9. cum canonistis dicit, exemptionem clericorum esse jurisdivini naturalis, a Victoria in Belectione I. de potestate Ecclesiae q. ult. et Soto in L. seni. disl. 25. q. 2. qui dicunt, esse juris humani ac positivi. Nam Joannes Driedo non dicit esse juris naturalis, quia sit primum aliquod principium juris naturae, aut conclusio proxima, sed quasi naturaliter deducitur ex primis principiis, sed dicit esse juris naturalis, quia est omnino conformis et consentanea rationi naturali. Victoria vero et Solus negant esse juris divini naturalis, quia per jus naturale intelligent jus pure naturale, quo modo etiam negat idem Solus jus gentium esse naturale; tamen iidem auctores, et maxime Solus, addunt hanc exemptionem esse omnino consentaneam rationi, et ipsi naturae. Neque dicere volunt solum esse rationabilem, id est, non contrariam rationi, sic enim nihil dixissent, cum omnis justa lex etiam pure positiva non debeat esse contraria rationi; sed dicere volunt, esse deductam ut conclusionem ex jure naturae, et vim habere ex jure naturae, et ideo addunt, in hanc exemptionem consensisse omnes gentes, ac propterea non posse mutari, vel abrogari a regibus et principibus, etiamsi omnes simul conjuncti eam abrogare conentur. Neque dissentit s. Thomas, licet in commentar. ad cap. 13. ad Rom. scripserit: Clericos privilegio principum liberos esse a tributis: Nam in eodem loco addit, id facium esse ob naturalem aequitatem.

Hanc igitur sententiam probare possumus his argumentis. Primo ex consuetudine omnium gentium, quod enim ubique est, ex natura ipsa descendit, quae omnibus communis est. Constat apud Hebraeos, levitas fuisse liberos a tribulis ex c. 30. Exod. c. 1. Num. Constat apud Aegyptios sub rege Pharaone sacerdotes fuisse exemptos, ex cap. 17. Genes. Constat idem de sacerdotibus Hebraeorum sub rege Amlaxerse ex lib. 1. Esdrae cap. 7. Idem cognosci potest de sacerdotibus gentium ex Aristotele in lib. 2. Oeconom. ex Caesare lib. 6. de bello gallico; ex Plutarcho in Camillo, et ex aliis. Apud Christianos imperator aperte Christianus, continuo natura docente ecclesiasticos immunes a communibus reipublicae oneribus declaravit, ut patet ex epistola ejus ad Avilinum, apud Eusebium lib. 10. hist. eccles. cap. 7. quod idem nulli alii imperatores fecerunt, et notanda sunt verba Justiniani I. Sancimus, 2. Cod. de sacrosanctis ecclesiis. ubi ubi emisisset ecclesias, ait: *Cur enim non facimus discrimen inter res divinas et humanas, et cur non competens praerogativa coelesti favo-*

ri conservetur? Quibus verbis ostendit, exemptionem illam non fuisse arbitrariam et liberam, sed debitam et necessariam.

Alterum argumentum ducitur a similitudine, quam potestas ecclesiastica et saecularis habent cum anima et corpore humano. Nam, ut ostendimus in lib. 5. de summo pontifice, ex s. Gregorio Nazianzeno, Hugone de s. Victore, aliisque insignibus auctoribus, non potest melius intelligi quomodo se habeat potestas ecclesiastica ad saecularem, quam ex modo, quo se habet in homine spiritus ad carnem. Spiritus autem ita se habet ad carnem, ut quamvis non impediatur actiones ejus, cum bene se habent, eam tamen regat et moderetur, et aliquando cohibeat, aliquando excitet, prout ad finem suum expedire judicat: Contra vero, caro nullum habet imperium in spiritum, neque cum ulla in re dirigere, vel judicare, vel coercere potest. Sic igitur potestas ecclesiastica, quae spiritualis est, ac per hoc naturaliter saeculari superior, saecularem potestatem, cum opus est, dirigere, judicare et coercere potest; ipsam vero a saeculari dirigi, vel judicari, vel coerceri nulla ratione permittitur. Tertio probatur ex nominibus patris et pastoris, quibus tum in sacris literis, et in libris sanctorum Patrum, tum ex communi Christianorum consuetudine sacerdotes ornantur. Natura enim docet, ut filii parentibus obediant, atque ab eis se corrigi aequo animo ferant, non autem ipsi parentibus impetare, eos corrigere, vel judicare velint. Multo etiam magis eadem duce et magistra natura, oves a pastoribus reguntur et gubernantur, et quando aberrant, vel sibilo, vel baculo reducuntur in viam, et plane contra naturam esset, si ovis pastorem regere, vel gubernare videretur. Quartum argumentum peti potest a nomine et officio clericorum, clerici enim sunt ministri Dei consecrati ad obsequium solius Dei, atque ad hoc ipsum ab universo populo Deo oblato, unde et clerici dicuntur tamquam ad sortem Domini pertinentes, ut s. Hieronymus docet in epist. ad Nepotianum. Certe autem in ea, quae sunt oblata et consecrata Deo, et quasi propria ipsius Dei facia sunt, nullum jus habere possunt principes saeculi: id quod et lumen rationis ostendit, et Deus ipse in scripturis sanctis non obscure tradit. cum ait Levit. ult. Quicquid *semel Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino*. Quis autem dicere audeat, jus esse profano homini in ea, quae sancta sanctorum, id est, sanctissima dici meruerunt? Qua ratione bona etiam temporalia clericorum, bona dominica proprie dicuntur in canon. 1. apostolico, et ideo iamquam Deo sacra, jurisdictioni laicorum subiecta esse non possunt. Quintum argumentum ducitur a signis et prodigiis quae non raro Deus ostendit in eos, qui ecclesiarum immunitatem violare praesumpserunt. De qua re nulla legi possunt apud Tilmannum Brückmachi in lib. 5. sacrarum collationum. Sed ceterum insigne testimonium Basilii Porphyrogeniti Graecorum imperatoris apud Balsamonem in Nomocanone Photii, in commentario canonis primi synodi constantinopolitanae primae et secundae, quam nos Latini octavam synodum ap-

pellamus. Refert enim idem Basilius causam omnium calamitatum ejus temporis in legem quandam Nicephori Phocae praedecessoris sui contra Ecclesiae libertatem latam. *Ex quo*, inquit, *lex ista robur habuit, nihil boni penitus in hodiernum usque diem vitae nostrae contigit, sed potius econtrario nullum omnino genus calamitatis defuit*. Itaque legem illam merito irritam esse voluit, ac penitus abrogavit.

CAPUT III.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed operaeprelum erit ad eas objectiones breviter respondere, quas DidacusCovarruvias loco citato, et Joannes Medina in cod. de Restit. quaesi. 15. (qui liberius aliis auctoribus loquuli sunt) in medium protulerunt. Objiciunt ergo primo, nullam extare legem divinam, qua clerici eximantur a jurisdictione principum laicorum. Sed jam ostendimus extare non pauca testimonia scripturae veteris, ex quibus per probabilem consequentiam ducatur argumentum ad probandum jure divino clericos liberos esse a jurisdictione principum saecularium. Neque obstat quod Testamentum vetus abrogatum jam sit per Testamentum novum. Nam tametsi abrogata sint caeremonialia, judicialiaque praecepta, non tamen sunt abrogata moralia, id est, quae continent vel declarant jus naturae, et praeterea cum caeremoniae Judaeorum figurae fuerint rerum nostrarum, ut Apostolus docet 1. Corinth. 10. Galat. I. et Hebr. 7. non male ducimus argumenta per similitudinem a ritibus judaicis. Denique non sola testimonia scripturae veteris, sed etiam rationes ex jure naturae depromptas adduximus, jus autem naturae non humanum, sed divinum est, cum ab ipsius naturae auctore manaverit. Secundo objiciunt leges multas Justiniani ex codice et authenticis, ex quibus cognosci potest, olim clericos imperatoris jurisdictioni fuisse subiectos. Sed facilis est responsio: Nam si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus ecclesiasticis et spiritualibus non esse liberos clericos jure divino a potestate principum laicorum: constat enim non solum ex codice et authenticis, sed nullo magis ex Nomocanone Photii. non paucas leges Justiniani de rebus plane ecclesiasticis et spiritualibus disponere. Covarruvias autem et Medina, ut etiam omnes theologi et canonistae, summo consensu docent, in rebus ecclesiasticis et spiritualibus liberos esse clericos a potestate principum saeculi jure divino. Coguntur igitur ipsi etiam nobiscum dicere leges illas procedere de facto, non de jure, et toleratas aliquando a summis pontificibus, numquam autem approbatas. Non tamen negaverim, nullas quoque esse civiles leges imperatorum, quas non minus clerici, quam laici sequi debeant. Ecclesia enim pro cursu temporali tantummodo rorum, ut loquitur Nicolaus I. papa in epistola ad Michaelem, imperialibus utitur legibus. Quod idem habemus in nullis canonibus

distinctionis decimae apud Gratianum, et cap. I. de novi oper. nunciat. et alibi. Quae lamen omnia intelligi debent de iis legibus, quae non sunt contrariae ecclesiasticae libertati, et quoad directionem, non quoad coactionem, ac denique cum adsunt aliae conditiones, quas notant doctores, ac praesertim Eclinus in cap. *Ecclesia s. Mariae*, de constitui, quaesi. 1. Tertio objiciunt exemplum apostoli Pauli, qui cum esset praesul ecclesiasticus, non limuit appellare Caesarem, atque ab eo judicari se debere libere confiteri, ut s. Lucas refert Act. 25. sed hanc objectionem Covarruvias omnino debuisset omittere. Nam b. Paulus, ut constat ex cap. ult. Actorum, coactus est appellare Caesarem, oppressus videlicet calumniis Judaeorum, et injustitia praesidis romani, qui solum Caesarem supremum judicem agnoscebant. Itaque ipse quoque de facio saltem, si non de jure, Caesarem judicem agnoscere debuit, nec sine risu exceptus fuisset, si b. Petri supremi principis ac judicis sui coram gentilibus, vel Judaeis mentionem facere voluisset.

Quarto objiciunt testimonia ss. apostolorum Petri et Pauli, scribit enim b. Peirus in epistola prior cap. 2. *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi, tamquam praecellenti, sive ducibus, tamquam ab eo missis*: et b. Paulus in epistola ad Romanos, cap. 13. *Omnis inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: In quem locum scribit s. Joannes chrysostomus, haec dici non lanium laicis, sed etiam clericis et monachis, et ipsis etiam apostolis et evangelistis. Respondeo: Sententias apostolorum generales esse. Quamvis enim nominalim in eis fiat mentio regum, quoniam eo tempore valde necessarium erat diligenter monere Christianos, ut regibus obedirent, ne fidei praedicatio impediretur, lamen absolute verba illa tam b. Petri, quam b. Pauli, nihil aliud significant, nisi debere omnes homines suis legitimis superioribus subditos esse, cisque debitam obedientiam exhibere. Quare non potest ex his testimoniis apostolicis probari clericos principibus saeculi, vel ipsorum legibus obtemperare debere, nisi prius probetur, reges saeculi esse legitimos superiores, et iudices clericorum, quod esse probari non poterit, nisi probetur, oves pastoribus, filios parentibus, et temporalia spiritualibus praeeminere. Nec lamen Chrysostomo contradicimus: quamvis enim judicem proprium clericorum et monachorum solum pontificem esse dicamus, lamen fatemur, reges non solum laicorum, sed etiam clericorum et monachorum reges esse. Unde etiam non sine causa in publicis precibus oramus pro rege, vel pro imperatore nostro: Nam cum reges bella gerant non solum pro laicis, sed etiam pro clericis et monachis, pro quo omnium pace et tranquillitate invigilent, debetur eis ab omnibus honor, juxta illud b. Petri, 1. epistola cap. 2. *Begem honorificate*, debetur etiam obedientia, cum eorum leges non sunt contrariae sacris canonibus, et cum de rebus iisdem nulla contraria canonica dispositio, ac demum quoad directionem, ut supra diximus, non quoad coactionem. Praelcr haec argumenta objicit Joannes Medina loco citato

gone/bm alia. quae Covarruvias furiasse ul leviora priietermillembi putavit. Sed nns ea quoque breviter dihiams. Ait igilur Medina, in lege naturae primogenitos munes fuisse sacerdotes. nec tamen cx- mplos a majorum suorum poleslnie.lieiii in lege scripta levitas, qu bus nunc succedunt clerici. non solum Aarmn pontifici .subjectos fuisse, sed etiam -Moysi, qui princeps erat civilis lotius populi Judaeorum.In lege quoque eviingebca Christi, ipsum, qui rapui er.il ominum sacerdotum Pilato subjectum fuisse, luxlu illud: Aon *haberes potestatem in me ullam, nisi libi dolum esset desuper.Jo;in.* 19. Denique ita ratiocinatur Medina: Lex evangelica. Baptismus, ordo clericalis.non liberant jure divino a debilis antea collinietis, ul a debito servitutis, a debito pecuniario, a debito conjugali, ergo nec a debito subjectionis el obedientiae civilis, sed clerici ante clericatum subjecti erant potestati el jurisdictioni principum el magistratuum saecularium, non igitur liberi sunt jure divino ab eadem potestate et jurisdictione pusi clericatum. Sed ad haec omnia facihs csl el expeditu responsio. Nam de primogenius in lege naturae non probavit Medina <os civilibus magistralibus fuisse subjectos: nos ni.leni prubare possumus, non fuisse,quoniam fidem primogeniti sacerdotes cl principes esse \$o-1- b-m, doccl s. Iheronyinus in quaestionibus hebraicis ad cup. -W. Genes, quae esi etiam communis Hebraeorum sententia. el exprimitur ab ipsa paraphrasi chuldaica eodem loco in benedictione Ruben. Porro Moyses, cui subjecti erani levitae, non solum princeps civilis totius populi, sed etiam summus sacerdos erat, el Aaronc major quamvis extraordinaria poleslate. Unde dicitur in psal. 98. Moyses el Aaron in sacerdotibus ejus; el novimus Aaron a Moyse consecratum: el denique testatur Philo m extremo bb. de vita Moysis, fuisse Moysem pontificem, regem el legislatorem Hebraeorum. Quid igilur mirum, si levitae Moysi subjecti erani non minus quam Aaroni, cum Moyses non minus quam Aaron sacerdotio fungeretur. Christum aulem Pilato subjectum fuisse de facto solum, non de jure, ceriisstmm csl, el poleslas desuper data,quam in Pilato Christus agnoscit, non potestas judicialia, sed permissio inlelbgenda e-l. ul sancti Paires duceni Cluysostomus et Cynllus. De qua Dominus ail Luc. 22. liaec est hora vestra el poleslas tenebrarum. El certe, ferendum non esset, si Medina cum Marsdio Paduano Christum Dei Filium naturalem, principibus terrenis jure subjectum fuisse dicere vellet. Ratiocinatio denique ejusdem Medinae aul nihil probat, aul plus.quam ipse velit, probal. Nam si paria sunt eximere a debilo scrvilulis. vel pecuniario, vel uxorio; el eximere a debilo subjectionis et obedient'ie civilis, sicut non potest summus punl fex eximere homines Christianos a debilo servitutis, vel pecuniario.vel uxorio sine consensu parfis. quoniam alioquum injuriam facere videretur, ita non poliuss<-l idem summus pontifex eximere clericos a jurisdictione principum saecularium, sine ip-orum consensu. Atque hoc est contra omnes theologos, a quibus nec ipse Medina dissentit. Non igilur sunl illa paria, ac per hoc Medinae

argumentum non recln concludit. Ratio voro discriminis inter illa debita, haec csl. quod majusommo »it vinculd m inter creditorem el delitorem, dominum el servum, virum el uxorem, quam inter principem vel magi-iralnm el civem, flaque clericatus non a debitis illis prioris generis.el ideo non poterii fieri clericus is. qui servus est. nisi prius a Domino liberetur, neque is. qui est nllig.du- nxori. nisi uxor consentiat.el ipsa quoque votum continentiae emittat: neque is. qui tantum pecuniae debet, ul restituere nequeat, si clericus flat, nisi a creditore debitum rcmilialur. At idem clericatus eximii a subjectione civili.et transfert in subjectionem ecclesiusllctiin etiam non consentiente, vel repugnante superiore civili, quoniam unusquisque circa sintum propriae personae liber est. sicut pole-d relinquere patrem el matrem et adhaerere Uxori. juxta verbum Domini M.ilili.19. ita potest relinquere principem saeculi, el in sortem Domini transire, atque ad Dei servitutem accedere, seque lotum episcopo in clericatu, vel abbati in inonnslica prolessione committere. At. inquit Medina, lex evangelica. el Baptismus, non eximunt a jnrictione civili, igilur neque eximit clericatus. Respondeo: .Non esse eandem rationem legis evangelice 01 Baptismi, ac ipsius clericatus. Nani lex evangelica.el Baptismus non excludunt immo necessarium esse volunt principatum civilem, ul adversus Anabaplislas nos alio loco probavimus. Al clericatus, ul etiam monachatus, non posset suo munere recte fungi, nisi liber esset el immunis a jurisdictione civili; el ordo ipse naturae pervertetur, si pastores ovibus, parentes filiis, el spiritualia corporalibus subjicienda sint. Al. inquires, injuria Oel principibus si inviti suo jure priventur.quod in clericos ante clericatum habebant. Respondeo: Nullam ipsis injuriam lien, quia qui jure suo ulilur. nullo facti injuriam. Ulilur aulem jure suo.qui eligit statum, quem sibi magis convenientem esse censet. quamvis per accidens sequatur, ul princeps subdito suo privetur. Nam etsi quis justa de caussa domicilium suum in aliam civitatem vel provinciam transferat, desinet subditus CSSC priori principi, nec tamen injuriam illi fecisse videbitur. Ultima objectio Medinae illa est. quod non repugnet rationi, ul homines addicti obsequio Dei el spiritualibus functionibus, subsint in rebus temporalibus el civilibus regi vel magistratui saeculari. Ei quo sequitur, ul si exempli sint, id factum sil, concessione principum. non jure divino. Addi potest confirmabo nd hoc argumentum, ul nili it <1(lir.iilta* iis subterfugere videamur. Nam sicut princeps saecularis. ul Christianus el m rebus spiritualibus est ovis el films sacerdotum: ita econlrnrio sacerdotes ul cives, et m retins temporalibus videntur posse dici oves el quasi lilii principum saecularium. Item quia una tantum est Ecclesia, continens clericos cl Imcos, el Ecclesiae caput csl summus pnnlifex;ideo subsunt omnes eidem summo pontifici lum clerici, tum laici; igilur eodem modo quoniam una est civitas continens laicos cl clericos, el civitatis caput est princeps saecularis, ideo subjecti debent esse omnes tam laici quam clerici principi saeculari in

iis, quae pertinent ad bonum regimen civitatis. Respondeo: Hoc argumentum probari ex ratione clericorum. non esse de jure naturae primario, quod nos superius in duos gradus distinximus. sed esse de jure naturae secundario, quod etiam jus gentium appellari diximus. Nam vel s. Thomas recte docet in 2. 2. quaest. 57. art. 3. jus naturae primum respiciat rem absolute consideratam, jus naturae secundarium. sive jus gentium respiciat rem in ordine ad certum finem, et ideo pendet ex cursu rationis. Licet igitur non repugnet rationi absolute, ut clericus subsit in rebus civilibus principi saeculari: tamen repugnat in ordine ad officium clericorum rite administrandum. Nam vel alia omittam, turpissimum esset. vel etiam Solus annotavit. si magistratus, episcopum corrigere vel punire posset, a quo ipse corrigendus, et puniendus est. Et quis ferrei, si hodie sacerdos ad suum tribunal magistratum vocaret, cras autem magistratus vocaret sacerdotem ad suum? et nonne omnis reverentia, quam necessario debent laici sacerdotibus. periret, si eos pro imperio coercere possent. Hinc igitur ante omnes principum leges, humanum genus ratione docente constituit. vel ubique sacerdotes immunes essent a jurisdictione principum laicorum. Ad primam confirmationem respondeo: Principem quidem ovem ac liliū spiritualem sacerdotis es-

se: sed sacerdotem nullo modo filium vel ovem principis dici posse: quoniam sacerdotes et omnes clerici suum habent principem spiritualem, a quo non in «-piritalibus solum, Sed etiam in temporalibus reguntur. Neque fieri potest, vel duos agnoscant principes in rebus temporalibus, cum. juxta evangelium, nemo possit duobus dominis servire. Ad alteram confirmationem respondeo: Ecclesiam vere unam tantum esse, et nullo modo duas, civitatem autem unam esse materialiter et duas formaliter. Nam Ecclesia continet omnes Christianos catholicos, sive sint clerici, sive laici. Si quis autem consideret coetum laicorum, non vel Christiani sunt, sed vel cives, vel quocumque alio modo, is coetus Ecclesia dici non potest. Non igitur duae fingi possunt Ecclesiae, ac multo minus esse. At coetus laicorum et coetus clericorum formaliter duae civitates dici possunt, quoniam in ipsis etiam temporalibus rebus diversas leges habent diversum principem, diversa tribunalia, et tamē materialiter unam quoque civitatem faciunt. quia unam urbem inhabitant, et sub ejusdem principis protectione vivunt, qui sicut pro labore ac sollicitudine, quam pro communi bono suscipit, a laicis tributa recipit, ita recipit a clericis auxilia longe majora publicarum precum et sacrificiorum ad Deum.

DE TRANSLATIONE

IMPERII ROMANI

GRAECIS AD FRANCOS

ADVERSUS MATTHIAM FLAGGIUM

Illyricum, Libri Tres

AUCTORE

ROBERTO BELLARMINO

E SOCIETATE JESU

SUMMA LIBRI PRIMI

ROMANUM IMPERIUM A GRAECIS AD FRANCOS SUMMI PONTIFICIS
AUCTORITATE TRANSLATUM

CAPITA LIBRI PRIMI

- CAP.

I.

Contradictiones duodecim Illyrici detegit.

» II. Mendacia viginli ejusdem Illyrici refellit.

» III. Prolegomena adversarii confutat, et eam controversiam explicat, quae fuit Adriano summo ponti/ici cum Friderico Aenobardo imperatore.

» IV. Testimoniis historicorum supra triginta demonstrat, imperium romanum summi pontificis auctoritate ad Francos a Graecis esse translatum.

» V. Testimoniis duodecim principum idem confirmat.

» VI. Idem asserit testimoniis septem summorum pontificum.

» VII. Imperium romanum non esse a Fran-

cis acquisitum jure belli.

CAP. VIII. Aon accepisse Carolum Magnum a Deo immediate imperii dignitatem.

» IX. Imperium romanum non esse devolutum ad Carolum magnum jure successionis haeredilariae.

» X. Imperium romanum non esse delatum ad Francos auctore senatu populo romano.

» XI. Imperium romanum non fuisse agraeo imperatore Carolo magno traditum.

» XII. Summum pontificem jure suo romanum imperium transferre polui-se, ac re ipsa ad Francos transtulisse.

a XIII. Objectiones Illyrici dissolvit, aut jam ante dissolutas demonstrat.
- SUMMA LIBRI SECUNDI
- Romanum imperium a familia Caroli magni, et gente Francorum ad familiam Olhonum, et genera Saxonum, summi pontificis auctoritate transisse
- CAPITA LIBRI SECUNDI
- CAP.

I. Successionem explicat Caroli Magni.

» II. Othonem primum, non autem Henricum aut Chunradum, imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse demonstrat.

CAP. III. Eundem Othonem a summo pontifice Joanne duodecimo ad imperium provectum ostendit.

» IV. Objectiones Illyrici diluit.
- SUMMA LIBRI TERTII
- Septem electores imperii a summo pontifice Gregorio Quinto potissimum institutos
- CAPITA LIBRI TERTII
- CAP.

I. Electores ante Gregorii decimi pontificis et Friderici secundi imperatoris tempora designatos.

» III. Electores imperii non ab Othone tertio

imperatore, sed a Gregorio I. pontifice maximo institutos ostendit,

CAP. IV. Objectiones Illyrici dissolvit, ac mendacia plurima auctoris ejusdem detegit et redarguit.
- Bellaiiim Vol. IV. P. II.
- 6

LIBER PRIMUS

argumentum et partitio huius libri

Scripturus de translatione imperii romani a Graecis ad Germanos, adversus mendacissimum librum, quem ante paucos annos de eodem argumento edidit Matthias Flaccius Illyricus, operae pretium me facilium existimavi, si quemadmodum ipse prolegomena quaedam praemisit, illa quoque et ego loco prolegomenorum pauca quaedam praemittam. Iam de contradictionibus tum de mendaciis ejusdem Illyrici manifestis. atque crassissimis. Illa enim spero fore, ut hominis huius inconstantia et impudentia patefacta, simul etiam aditus patefiat veritati in aures atque animos illorum, quos iam forte falsitas occupavit. quibusque ille suis artibus. et multa historiarum confusione et varietate, tenebras offudit. Deinde ad rem ipsam aggrediar hoc ordine. Quoniam Illyricus, ut ceteris inconstans et vanus, uno in loco docet non esse translatum imperium romani pontificis auctoritate a Graecis in Francos. seu Germanos, in alio vero fatetur id quidem, sed affirmat injuste et impie factum, esseque hanc, translationem praecipuum miraculum Antichristi), propterea primum demonstrare conabor, vere translationem

esse factam summi pontificis auctoritate: nique argumenta desumam ex consensu omnium historicorum; ex confessione imperatorum ac principum aliorum, ex testimoniis veterum romanorum pontificum, ac demum ex refutatione omnium eorum jurium, vel titulorum, quos adversarii praetendunt. Ostendam enim certissimis rationibus. Ceterum Magnum. quem imperatorem romanum fuisse nec Illyricus, neque alius quisquam negat. ad eam dignitatem pervenisse. nec jure belli atque armorum, nec immediata vocatione Dei. nec successione hereditaria, nec dono Graecorum, nec denique electione. senatus populi que romani: proinde aut Carolum a pontifice imperium habuisse, aut omnino non habuisse. Deinde planum faciam, id quod summus pontifex in hac translatione imperii fecit, rite ac jure esse fictum. Addam postremo, ut nihil eorum, quae Illyricus tractat, praetermississe videar, de translatione imperii. si tamen translatio dicenda est. ex familia Caroli Magni in Saxones, et de institutione septem imperii electorum.

CAPUT PRIMUM

Complectitur contradictiones Illyrici.

Igitur noster Illyricus (ut ordiamur ab eo quod primo loco propositum est) pro sua gravitate et constantia in afferendis sententiis, non tam quid sit in re. considerare solet, quam quid proposito suo maxime deserviat. Itaque si affirmare aliquid causae, quam defendit, utile est. confidenter affirmat. si rursum illud ipsum negare, rei suae conducere putat, audacter negat, parum omnino laborans. cognoscantne scripta sua inter se, an secum ipsa pugnent. et utrum unum niteri opem ferat, an potius, in iniquam in bello sociali, unum evertatur ab altero.

I. In libro, quem nuper edidit de translatione imperii, passim figmentum et fabulas appellat, quod vulgo creditur, imperium romanum transla-

tum a Graecis ad Germanos summi pontificis auctoritate. Atque ut aliquem certum locum nolemus titulus secundae partis primi capituli huius ceteris: *Quod non sit facta per papas imperii translatio a Graecis ad Germanos.*

Sed nimirum cum haec scriberet, oblitus erat quid paulo ante scripsisset. Nam in libro contra primatum papae pene extremo, nolas Antichristum explicans, quinto loco hanc, ponit de translatione imperii, et quidem his verbis: *Antichristus apparebit cum romanorum defectio fiet, et reddet Romanis libertatem, sub suo tamen nomine, ille accidit ante annos 700 cum romanum imperium ruebat, et a papae non tamquam Caesare dictatore. consule aut senatore, sed ut a papa romano non nihil instauratum est: tunc enim papa suam potentiam et impietatem propagavit. Sic Apocalyp. 13. Laesa bestia ab alia simili agni bestia honoratur.* Nec solum in eo libro, sed etiam

in centuriis idem affirmat Illyricus. Sic enim scribit cenlur. 8. cap. 10. cul. 751. // *que ila imperium romanum ad Carolum. el Francos* (Leo Teriis) *transtulit, et tamen sibi reservavit jus Francis imperandi. Atque hinc facium est deinceps ut qui imperii sceptrum acciperent, a ponli/ice inaugurarentur, cslque haec translatio praecipuum ex miraculis Anlichrisli.* Apocalypsis 13. el 17.

Quid hic Illyrice eliges? si iranslulil romnnus pontifex imperium in Francos, lolus liber luus dc translatione imperii cornui: si non Iranslulil, corruunt parles non exiguae lum ex bbro luo contra primulum, lum cx historiarum tuarum centuriis. Imtno vero. sive iranslulil papa romanus imperium in Francos, sive non Iranslulil. cornui liber luus de Iranslalionc imperii. Siquidem papam esse Anlichrislun. ex Verbo Dei efficacissime duria ratione demonstrasse le putas in locis paulo ente citatis, quia videlicet papa dum imperium occidentale in-Slauravil, curavit (ul lu quidem interpretaris) plagam bestiae, quod esi miraculum, el nola praecipua Anlichrisli, Apoeal. 13. el 17. Igitur in lib. de Iranslalionc imperii dum conlcndis lain acriter. non esse papam auctorem occidentalis imperii, quid aliud conlcndis. quam id efficere, ul credamus falsam esse luam illam demonstrationem. qua ex Verbo Dei probare volebas, papam esse Anlichrislum? el tamen in hoc ipso libro, Ierlio quoque verbo repclis papam esse Anlichrislum. in quo lu ipse luam praecipuam demonstrationem labefacias, qua effici credebas, papam esse Anlichrislum. Sed pergamus ad caetera.

II. In hoe ipso libro de translatione imperii in epistola dedicaloria affirmat Illyricus jus in imperiui in romanum Germanos adeptos esse ante annos 1500. cum videlicet Arminio duce duas aquilas Romanis eripucri inl: alque in hujus rei signum bicipitem aquilam Germanos imperatores in insignibus suis praeferre. *Iluc.* inquil. *referre possis, quod cl mox post Julium, sub Augusto Germani duas aquilas Romanis justissimo bello abstulerunt.* El infra: *Quandocumque igitur volet romanus sac.ri/icus. alique. imperii aemuli, cognoscere Germanorum monarchiae originem, ac jus, intueantur modo. ac contemplentur ejus gloriosa insignia bicipitem aquilam ostendantia; cl mox ea illos de origine jureque suo abunde edocebunt ac vel invitos convincent.* Haec ille.

Sed haec somnia, quae nos infra cap. 6. refutabimus. refellit etiam ipse idem Illyricus cum ila loquitur cenlur. 9. cap. 10. col. 621. *Aquila romana in duo capita slalim in initio hujus saeculi* (quod esi ab anno 800. ad 900.) *divisa esi. Nam Carolus Magnus a Leone ponli/ice cum consensu senatus el populi romani imperator occidentis solemnii ritu inauguratur anno Domini* 801 Quo modo, quaeso, ista cohaerent ul ante annos 1509. coeperit aquila biceps, cl jus, atque origo imperii Germanici; el tamen aquila romana anno 801. idesl, ante annos 700. divisa primum fuerit. cum Carolus Magnus n Leone pontifice imperator occidentis primus inauguratus est?

III, Rursum in libro de translatione imperii cap.

1. png. 9. Audet, inquit Illyricus, Gelasius papa ad Anastasium imperatorem scribens 15. quae. 6. can. *Alius.* affirmare Zicbariam papam deposuisse Ilildericum regem Francorum, el transtulisse regnum in Pipinum Caroli palrem. (Et infra: Tale mendacium ausvs est papa confingere, et Gratianus suae rapsodiae decretorum inserere.) Haec ibi. Al in historia longe aliter. Sic, enim scribit cent. 8. cap. 10. col. 706. Pipino Zacharias papa regnum Francorum dedit, idque ei lulum praestitit, deposito, el in monachum consecrato Carolomanno fratre ejus, et Ilildericum rege priore. Poterat ne clarius serum pugnare, et uno in loco destruere. quod in alio affirmavit?

IV. In libro eodem de translatione imperii c. 1. pag. 12. affirmat Illyricus, summos pontifices quondam servos el mancipia fuisse Caroli, nunc eonliarioa summis pontificibus adigi Caesares ad turpissima pedum oscula. Quam foeda, inquil, est ista vanitas, quod Papistae fingunt. illos servos cl mancipia Caroli, imperium romanum in Carolum transtulisse, cumque sibi ul vassallum quondam dato fetido obligasse; ut nunc arctissimis juramentis Cacsares sibi obstringunt, cl cliam ad turpissima pedum oscula adigunt. Sed audi rursum ejusdem Illyrici verba cx centur. 8. cap. 10. col. 724. *Pipions,* inquil. *el Carolus filius ejus. in terram prostrati. pedes ejus (Stepliuni papae) osculati sunt, cl stapedes ejus apprehenderunt, cl fraenum equi illius tneulcs, stratoris officia ei praesliierunt.* Quid hic. dices Illyrice? Si papa mancipium eral Caroli, qui facium esi, ul non papa Caroli, sed Carolus papae stapcdes apprehendcril. et siraloris officium ei praestiterit? El si nunc primum coepit papa principes adigere ad oscula pedum, quo pacto ante annos prope 800. Pipinus el Carolus humi strati. pontificis pedes, nullo cogenle, nisi Dei metu ac reverentia, Christi vicario debita, osculabantur?

V. Eadem pag. 12. in libro dc Iranslalionc imperii ila scribil Illyricus: Testantur quoque omnes historici, etiam ii qui papis sunt addictissimi. Leonem papam mox ul electus fuit in papam, misisse ad Carolum Magnum legationem una cum clavibus s. Petri, quod est papale insigne el vexillis urbis Romae cum aquilis; pelisseque juxta synodum Adriani. confirmationem sui, et ul aliquis mitteretur qm Romanos Carolo denuo juramento adsirmgerei; quod fuit extremae subjectionis indicium. Haec ibi. In centuriis contrarium legimus; nimirum petisse Leonem ul aliqui a Carolo mitterentur, qui Romanos non Carolo, sed ipsi papae juramento ndslringerent: sic enim legimus cenlur. 8. cap. 10. column. 750. Legatos ergo inscio senatu cum muneribus ad Carolum mittit, cique sacras claves, insigne pontificiae dignitatis el vexillum urbis Romae seu aquilam, signum imperii romani offert, seque el urbem Romam ejus fidei commendat ac postulat ut suos Romam ableget, qui populum romanum ad suam fidem atque subjectionem sacramento Gramarcnl: juxta annales Francorum. Quae verba alii (hoc esi. Illyricus idem in alio loco) inlciligunt, quod jusseril Romanos Francis fidem jurare; sed

id non iam facile esset impelralum. Quare verisimilius est. quod petierit Romanns eo adigi. ul pontifiri jusjurandum praestarem. Quarc Engelberlus, vel Kgilberlus, abbas s. Richarii. jussu Caroli compulit romanum pnpulum fidelitatem jurare pontifici.

VI. Pag. 22. Italiam ab Odoacro occupatam affirmat Leone Bessicano imperialorc. Al cent. 5. c. 16. colum. 1526. scribit id accidisse sub Zenone qui post Leonem juniorem Leoni seniori, idesl, Bessicano successit.

VII. Pag. 26. et sequentibus, Theodoricum Oslrogolhurn. imperatorem Romanorum el Augustum, ac purpura Caesarea ornatum luisse fuisse docet. ac nullis testimoniis confirmat. At ceniiir. 6. cap. 16. col. 810. disertis verbis dicit, Theodoricum eundem nec nomen nec insignia imperatorum Romanorum unquam habuisse.

VIII. Pag. 49. Carolo Magno imperium occidentis donatum fuisse scribit ab Irene. antequam idem Carolus a Leone coronaretur. Al cent. 9. cap. 16. colum. 621. scribit Graecos in imperium Caroli quodammodo consensisse, quod non possent mulare quod Leo fecerat Romae, quando Carolum imperatorem appellavit.

IX. Neque vero de electoribus imperii minor est apud Illyricum, quam de ipsa imperii translatione dissensio: Nam in lihro de translatione imperii c. 5. pag. 89. habentur haec vcrbai Hic quoque ul ubique alibi. Pontificiorum parasitarum mendacia grassantur. Dicunt enim quod imperante Othone III. Gregorius V. Germanus, male a Romanis tractatus, suaeque sede pulsus, decretum tulerit quod septem Germani principes loco Romani populi senalusque, imperatores in perpetuam posteritatem eligere deberent: Quod eorum figmentum mox evidencr, Deo dante, redarguemus. At in historia ecclesiastica, cent. 10. c. 10. coi. 546. habentur haec alia ejusdem Illyrici verba, quae pugnent necne cum praecedentibus, vel ipse Illyricus iudex esto; Gregorius undecimo sui exilii mense, pristinae dignitati per imperatorem restitutus, suam patriam insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, ut penes solos Germanos eligendi regem esset jus ac potestas, qui post diadema a romano pontifice acceptum. imperator el Augustus appellaretur. Suntque electores constituti, mogunlinus, coloniensis cl trevirensis archiepiscopi. comes palatinus Rheni Saxoniae dux, marcido Rrandeburgensis el rex Romaniae, qui paribus suffragiis electorum exislenlibus, litem inter eos dirimat. Ne autem libor de translatione imperii solum cum aliis ejusdem Illyrici libris. el non etiam ipse secum pugnare videatur. annotemus adhuc unam vel alteram contradictionem.

X. In ipso igitur lib. de translatione imperii cap. 1. png. 5. sic Illyricus loquitur: *Det solius est iste titulus: Mea sunt omnia: ego do ea cui volo; ego transfero regna ac monarchias de gente ingentem]>ro meo arbitrio. Horrenda ergo blasphemia est. quod Anlichristus. sicut in aliis omnibus se Deo exaequavit, inimo et supra eum extulit. ita in hoc quoque gloriatur: suum esse transferre imperia ac regna ad quicumque velit; seque*

transtulisse imperium a Graecis ad Francos, cl porro a Francis ad Germanos. Haec ibi. At infra cap. 2. pag. 21. non vult solius Dei esse transferre imperia, sed etiam hominum. Siquidem docet non semel translatum fuisse imperium a Gracis ad Germanos: *Romani, inquit. aul potius conslanlinopolilani imperatores saepius jus occidentalis imperii Germartis tradiderunt.* El mox pag. 22. *Prima igitur, inquit, translatio /acta est sub Leone Bessicano. constantinopolitano imperatore, circa annum 460. in Othacarum. aut Odoacrem.* Et infra ponit secundam translationem faciam a Zenone imperatore in Theodoricum; tertiam ab Anaslasio in Clodovacum; cl quartam ab Irene in Carolum. Sed si horrenda blasphemia est, quod papa asserat. se transtulisse imperium in Germanos. quia transferre imperia soli Deo convenit, quomodo non est horrenda blasphemia, quod Illyricus asserit. a Leone Bessicano, vel ejus militibus, translatum imperium in Odoacrem. a Zenone in Theodoricum, ab Anaslasio in Clodovaeum, ab Irene in Carolum?

.XI. El si Anlichristus est. el Deo se exaequat, vel super ipsum extollit, qui audet regna transferre, quod soli Deo est proprium, certe Antichrisli fuerunt Leonis milites, necnon Zeno, Anaslasis el Irene imperatores. qui re ipsa fui Illyricus dicit) imperium transtulerunt. ac Dei potestatem usurparunt. Papa vero non modo non est Anlichristus, sed etiam Anlichrislo omnino contrarius, cum non solum imperium non transtulerit, nec Deo se aequaverit, sed etiam (ul idem Illyricos scribit pagin. 12. se ul servum ac mancipium imperatori subjecerit. Nonno igitur Illyricus manifeste secum pugnat. cum passim in hoc suo libro papam Anlicbriulum vocat, cl quidem extollentem se supra ipsum Deum; cl tamen in eodem libro tam humilem facit eundem papam, ut se mancipium et juratum servum imperatoris esse fateatur?

XII. Rursum in eodem libro cap. 1. pag. 12. *Ipsa, inquit, Illyricus, vox translationis eos evidentissime mendacii redarguit: nam si transtulerunt papae imperium a Graecis ad Francos, sequitur Graecos esse plane privatos imperiali dignitate.* Haec ibi. Sed paulo post pag. 22. et sequentibus numerat Illyricus quatuor translationes facias a Graecis ad Germanos, manente nihilominus etiam Graecis imperiali dignitate: quia videlicet non lotum imperium, sed altera pars dumtaxat, quae occidentale imperium dicitur. translatum fuit. Aul igitur ipsa vox translationis Illyricum arguit evidentissime mendacii, cum ait pag. 22. translatum imperium a Graecis in Germanos a militibus, Zenone. Anaslasio el Irene, out falsum est quod scripsit pag. 12. nam utrumque simul nulla ratione defendi potest.

XIII. Sed insignis contradictio el contumeliosa in romanum imperium habetur ad finem epistolae dedicatorine: ubi sic Illyricus de se ipse loquitur: *Testor, inquit, me ab omnibus seclis, erroribusque a romano imperio, el Augustana confessione damnatis abhorre.* Haec e, mm verba manifestam implicant contradictionem, nisi romanum imperium

Augustanae confessionis patronum, vul sectatorem Illyricus facial. Quod certe facere non poterit, nisi cum manifesta ratione pugnare velit: constat enim confessioni Augustanae solum ex romano imperio adhaesisse ac subscripsisse electorem unum, principes sex, et civitates liberas duas: eandem vero confessionem in eodem Augustano conventu publice reprobata ac damnata ab ipso Romanorum imperatore Carolo ejus nominis Quinio, ab electoribus quinque, a principibus imperii parlim ecclesiasticis, parlim saecularibus septem supra contum, ac demum a liberis imperialibus civitatibus novem et triginta; lot enim fuisse catholicos principes et status imperii, qui in damnationem confessionis subscripserunt, et subscriptionem sigillis suis munierunt, testis est Joannes Cochlaeus, qui in eo conventu praesens interfuit, in actis Lutheri anni 1530. et 1531. Cum igitur romanus imperator cum longe majore parte principum et statuum imperialium, Augustanam confessionem damnaverit, merito ea ab imperio romano damnata existimanda est. Nam si imperator, vel caput imperii, imperium universum repraesentat, quanto magis et cerlius conventus principum et statuum forme omnium una cum ipso Caesare imperium univorsum repraesentabit? Quocirca merito Philippus Melancthon in epist. ad Joannem Obernburgerum ita scribit: Non delector recordatione comitiorum augustanorum, in quibus tristi ac atroci sententia damnati sumus. Eligat jam Illyricus ulrum voluerit: nul sequitur imperii romani sententiam, et mentitur cum ait, se adhaerere confessioni Augustanae: aut sequitur confessionem Augustanam, et mentitur cum ait, se abhorrire ab erroribus ab imperio romano damnatis. Utrumque certe simul verum esse nullo modo potest.

CAPUT II.

Continet mendacia Illyrici.

Veniamus nunc ad alteram partem Prolegomenorum, id est, ad mendacia quibus undique scalel Illyrici libellus.

Ac primum ipsam epistolam, qua librum suum dedicat imperatori Maximiliano, omnibusque imperii principibus, lotam fere mendaciis texuit, ut mirum sit eum tam impudenter laniis viris imponere voluisse.

I. Non procul ab initio scribit politici magistratus gloriam et dignitatem per Lutheri doctrinam esse illustratam, et contra seductores et oppressores ornatam et vindicatam. Hoc, inquit, tempore instaurati evangelii non uno modo gloria, dignitasque politici magistratus est verbo Dei illustrata, et contra seductores, ejusque oppressores speciose ornata et vindicata: quantumvis illi contrarium fingant. At quam hoc sit verum, testantur in primis libri ipsius Lutheri. quibus ita principes omnes in contemptum et invidiam adduxit, vel nihil aliud meditari videretur, quam principatum omnem de medio tollere. Sic enim loquitur in lib. de potestate

sacculari, principes mundani sunt, mundus autem inimicus est Deo: idcirco, et ipsos quoque facere oportet, quod Deo contrarium, mundo autem consentaneum sit, vel scilicet non fiant infames, sed principes mundani permaneant. Ne mireris igitur si contra evangelium furunt et fatoc agunt. Oportet ipsos titulo, nominique suo satisfacere, et scire debes quod ab initio mundi utrummodum rara avis est princeps prudens, adhuc multo rarior princeps probus. Sunt communiter maximi fatui, aut pessimi nebulosus super terram. Quapropter semper pessima quaeque ab ipsis exspectanda sunt, et parum boni sperandam est. praesertim in rebus divinis, quae ad salutem animarum perlinent. Ipsi enim sunt lictores et carnifices Dei. quibus, utitur ira divina etc. et infra: Si princeps prosperatur, ut sit prudens, probus aut Christianus, hoc est magnis miraculis unum est, et pretiosissimum signum divinae gratiae super eam provinciam. Nam juxta communem cursum evenit secundum illud Isaiae 3. Dabo pueros principes eorum, et ceteris dominabuntur eis. et Osae 13. Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea, et infra: Admodum pauci sunt principes, qui non habeantur pro fatuis aut nebulonibus. Causa hujus est, quia et talos sese demonstrant, et populus communis fit incelligens. et principum plaga, quam Deus contemplus vocal, polenique progreditur in plebe, et communi populo, et vereor ne prohiberi non possit, nisi principes agant vel principes decet, et incipiant rursum cum ratione et modestia gubernare; non ferunt, non possunt, nec volunt vestram tyrannidem pelulanliamque diu perferre. Boni principes et domini, secundum hoc agere scialis: Deus non vult diutius permittere. Non amplius nunc mundus est vel obm. quando homines sicut feras venabamini etc. Item in lib. quem inscripsit, Duo Caesarea mandata discordantia, et contraria etc. prope finem. Oro. inquit, omnes *pios Christianos, dignentur simul precari Deum pro ejusmodi miseris et excaecalis principibus, quibus nos Deus tribulavit in magna procul dubio ira, ne sequamur eos ad proficiscendum, aut ad contribuendum contra Turcas*: quandoquidem, Turea decies prudentior, et probior est principibus nostris, et infra: De *his conqueror ex imo corde. cunctis probris Christianis, ut cum commiserentur super ejusmodi stolidos, fatuos, insanos, furiosos et amentes moriones*, et in fine: Deus, inquit, nos *ab ipsis liberet, aliosque nobis ex gratia det regentes, Amen*. Ita nimirum novus Lutherus principes ornare, alque ad obedientiam et reverentiam magistratus populos adducere. Sed ne solum unum lessem habeamus, quamvis omni exceptione majorem, Illyriciani mendacii: proferamus et alterum testem omni fide dignissimum. Imperator Carolus V. in edicto Avorniacensi. quod imperii principibus universis consentientibus edidit anno 1521. inter caetera de Luthero sic ait: Obcedentiam, inquit, et regimen omne prorsus tollit, unde populi ad defectionem et rebellionem a suis tam spiritualibus quam temporalibus dominis faciendam, ad rapinas, caedes, incendia, cum magno et manifesto

Christianae reipublicae discrimine provocentur. Quinimo, cum vilam quamdam solulum, licentiosam, atque ab omni lege explicitam, et vere felinam inducere concludere, illa exlex homo leges ipsas omnes damnat et contemnit, ul decreta sanctorum Patrum et sacros canones publico igni comburere non formidaverit: facturus pejora civili juri, si non magis saeculi gladium, quam pontificis excommunicationes et censuras metuisset. Haec imperator. Quare si non mentitur Illyricus, mentilur Caesar cum universo romano imperio. Utrum autem verisimilius sit, Augustum Caesarem cum tot illustrissimis principibus, an unum Illyricum esse mentitum. nemo est qui non videat. Sed quid si addamus et lerhum testem, qui jam non verbis, sed rebus ipsis et factis clamet? Unde enim quaeso, prodit ingens illa rebellio rusticorum adversus principes anno 1525. ob quam brevissimo tempore in una Franconia 292. nobilium arces eversae sunt, et supra centum millia rusticorum caesa, nisi ex doctrina Lutheri? Quili aliud principes protestantes anno 1546. in ipsum suum imperatorem Carolum V. armavit, nisi doctrina Lutheri? Cur tot annos Galliae universae in motu fuerunt, nisi ob doctrinam Lutheri? Quis tot rebelles populos regibus Francorum et Hispanorum fecit, nisi posteritas Lutheri? Quis denique Anabaptistes. qui palam magistratum omnem de medio tollunt in Germania perperil, nisi Lutherus? Et audet tamen Illyricus scribere, per Lutheri evangelium defendi, atque ornari contra seductores papistas politicos magistratus.

E idem pagina scribit Illyricus in hunc modum: Cum antea *praestantes viri, in politica gubernatione exislenles, falsa doctrina persuaderentur, se in quodam profano, carnali. Deoque parum grato vitae genere versari ac propemodum de salute sua desperare cogentur: coque non raro, deserta sua divinitus mandata statione publicoque bono, sese in latibula, ignavumque otium monasteriorum abderent. Nunc contra er, verbo Dei certe sciunt nihil suo vitae genere si modo recte, ac in /ide Filii Dei observatur. vel beo gratius vel etiam hominum generi utilius esse. Haec ille, qui una brevi sententia quatuor mendacia comprehendit.*

II. Primum enim nullus unquam probatus auctor in catholica nostra Ecclesia docuit, genus vitae eorum, qui extra nonnseria vivunt. parum Deo gratum esse, aut ejusmodi, ul qui in eo versantur, de salute desperare cogantur, quin potius in haereticorum numero ponimus eos, qui talia docent. Nam et s. Augustinus lib. de haeresibus c. H). et s. Thomas, qui Lutherianorum iudicio supra modum Papisla fuit, in 2. 2. quaesi. G6. artic. 2. scribunt, haereticos esse illos, qui docent non habere spem salutis eos qui ducunt uxores, et res proprias possident, et denique non eo modo vivant, quo ii, qui dicuntur in Ecclesia monachi. Nec solum privatos homines, sed etiam principes et magistratus, atque adeo etiam milites, si christiane vivant, Deo gratos esse, et spem salutis habere passim catholici docent, ac praesertim s. Augustinus episl. 5,

ad Marcellinum, et episl. 70. ad Bonifacium, eis, Thomas in libris de Regimine principum. Denique magister sententiarum. et cum eo theologi scholastici omnes lib. 4. dist. 26. et 33. apertissimo, docent. sintum matrimonii bonum, licitum. sanctum ac Deo gratum esse. Itaque eos qui in politica gubernatione versantur, in purum Deo grato vitae genere versari. ut pene desperare de salute cogantur, non doctrina Ecclesiae, sed mendacium Illyrici existimandum est. /1

111. Delude quod Illyricus addit, eos qui a politica administratione ad monasteria se conferunt, deserere divinitus sibi mandatam stationem, impudens quoque mendacium est: nam ubi quaeso, Deus mandavit, ul qui in politica gubernatione versantur. in ea perseverent usque ad mortem? Qui magistratu funguntur, si rationibus suis contulero iudicent, abdicare se magistratu: quo verbo Dei prohibentur id facere? Quis ante Illyricum reprehendit. aut non potius vehementer laudavit sanctissimos viros Basilium, Nazianzenum. Chrysostomum, Martinum, Paulinum, Augustinum, Gregorium. qui aut militia, aut foro, aut academia, aut senatu, aut praetura saeculari relicta, Deo soli servire in monasteriis maluerunt? Laudant germani historici Lotharium imperatorem et Baclunum Longobardorum regem, quod in monasteriis potius, quam in palatiis mori voluerint. Carolomanium. qui relicto principatu Francico, monachatum elegit, divino succensum amore fuisse scribit Abbas urspergensis. De quo etiam, ac de Radii nulla praeclara scribit Leo Hosliensis in historia Casinensi. De Coenredorco Merciorum in Britannia illa scribit Beda lib. 3. hist. gentis suae cap. 20. Cocnrcdiis, qui regno Merciorum nobilissime tempore aliquando praefuerat. nobiliter mullo sceptrum regni reliquit: nam venit Romanam. ibique attonsus, pontificatum habente Constantino, ac monachus factus, ad limina apostolorum in precibus, jejuniis et eleemosynis usque ad diem permansit ultimum. et infra: Venit autem cum illo et Illius Sigheri regis orientalium Saxonum. vocabulo O/J'a. juvenis amantissimae aetatis. et venustatis, lotique suae genti ad tenenda servandaque regni sceptrum exoptatissimus: qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos et patriam propter Christum et propter evangelium. ul in hac vita centuplum acciperet, et in saeculo venturo vilam aeternam, ei ipse ergo, ubi ad loca sancta Romanam pervenerunt, attonsus, cum monachico vilam libiliu complens, ad visionem beatorum apostolorum in coelis diu desideratam pervenit. Albertus Kranlzii lib. 8. Saxoniae cap. 7. posteaquam scripserat insignem conversionem Adolphi conulis Holsalinc. qui propter Christum ex opulentissimo et polenlissimo principe pauperissimus monachiis factus est. illa subjunxit: Hic tum erat fervor in divinam religionem apud nobilitatem, et infra: Haec est mutatio dexterarum excelsi. Quis enim alius ex tam glorioso milite saeculi faceret tam humilem peditem Christi? 'II

IV. Et quoniam Illyrico ignavum otium appellare placuit vitam, quam post relictum saeculum praeclari isli heroes duxerunt, addamus pauca quae-

dam do isto ipso Adolpho ex eodem libro Kranlzii, ut videamus quam delicato otio in Christi militia Adolphus fruere. T. Monasterium, inquit Kranlzius, sui ordinis ipse manibus nulla molitus in oppido Kiil, ubi nunc requiescit, curavit erigere, eleemosynas suorum quondam subditorum humiliter poscens et accipiens: cumque nullum sollicitate laboraret in erectione dicti monasterii in oppido Kiil, ibat osialim lac in hydriam mendicans, ut haberent operarii et fratres, quo in eis laborandum per aestum rencerentur. Media jam platea, ubi declinare iter non poterat, ibat hydriam bajulans lacte plenam: et cum obvios habuisset filios sublimes in equis, comitum more saecularium, passus est humanitus aliquid, ut rubore cooperiret perfundi. Sed ille intremuit, et robur mentis advocans cum adhuc in conspectu essent filii, hydriam levatam super caput everit. sese lotum a vertice lacte perfundens, dixitque: Infelix erubuisti Christi pauperiem, bajulare lac in manibus: nunc vel in capite ostende quid portaveris. Quis non jure miretur tantam humilitatem. patientiam. fortitudinem? Haec Albertus. Porro his non dissimilia de Carolomanno reperi Leo Illosticensis in historia monasterii Casinensis.

V. Sed veniamus ad posita. in illud, crassissimumque mendacium, quod Illyricus effudit eum ait: *Nunc contra ex verbo Dei certo sciunt nihil suo vitae (/encre si modo recte, ac in /ide Filii Dei observatur, vel Deo (/ratius, vel etiam hominum generi utilius esse. Et ubi quaeso est hoc verbum Dei? Cur testimonium nullum profertur? Nam si mihi Deo gratius est. quam ut homines vitae hujus negotiis politicacque administratione se dedant, mentitur igitur Christus. cum ait adolescenti diviti: Si vis perfectus esse. vade, vende, omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo, et veni, sequere me. Malth. 19. et cum Mariae contemplationem Mirthae actioni apertissime anteposuit dicens: Martha. Martha sollicita es. et turbaris erga plurima. porro unum est necessarium, Maria optinuit partem elegit, quae non auferetur ab ea. Luc. 10. in quae verba s. August. serm. 27. de verbis Domini/Von tu malam, inquit, sed ista meliorem elegit. Et de loco superiore disputans idem Augustinus in epist. 89. Qui illius. magis perficiendi de vendendis rebus suis consilium tantum grande, tamque praeclarum non receperunt, et tamen a damnabilibus immunes criminibus esurientem Christum paverunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi. sed ab ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicandi. Sed quoniam ille his rebus non est hic locus fusius disputandi, adjiciam solum testimonium Eusebii, quo simul et catholicae Ecclesiae sententia explicatur, 11 quatuor praedicta Illyrici mendacia refelluntur. Sic igitur loquitur Eusebius lib. I. Demonstrat, evangel. cap. 8. Caelorum ille quidem (Moyses) in tabulis inanimatis; hic nunc Christus, in mentibus vita praeditis perfecta novi Testamenti documenta descripsit. Et infra. explicans haec documenta. Duo, inquit, in Ecclesia Dei vivendi modi instituti sunt; alter quidem naturam nostram, et communem hominum vitae ratio-*

nem excedens, non nuptias, non sobrietatem, non substantiam, non opum facultatem requirens: solus autem prorsus a communi et consueta cunctorum hominum vita abhorrens, et soli divino cultui ex immenso rerum coelestium amore addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita sejuncti, ipsumque dumtaxat corpus in terra gerentes, cogitatione vero atque animo in ipso coelo degentes, quasi quidam coelites. reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro universo genere supremo omnium Deo sacrali sint: idque non bonum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore ullo, neque fumo, aut ignis devoratione, consuptioneque corporum, sed rectis vere pietatis sententiis, et purgati animi affectione. Ad haec operibus quoque et verbis, quae a viris prius faciscuntur. quibus rebus divinitatem ipsam placantes suam, et pro se ipsis, et pro aliis, qui ejusdem sui generis, administrant sacerdotium, et talis quidem existit in christianismo perfectus vitae modus. Alter vero remissior, atque humanior: hic et modesto conjugio, et sobolis procuratione implicatur, et rei familiaris curam assumit, et iuste militantibus quae sint agenda describit: agros quoque et mercaturam abumque magis civilem vendendi morem adjuncta religione non negligit, et his quidem secundus pietatis attribuitis est gradus, dum aptam huic ipsi generi vitae praebet utilitatem, ut nullos plane ab adventu salutari separetur, sed omne genus hominum tam Barbarorum, quam Graecorum evangeheae doctrinae fructum percipiat. Haec Eusebius.

VI. Pergit Illyricus in sequenti pagina, atque ait: Sic etiam cum antea pedibus seductorum foedissime. proculcarentur, nunc se. verbo Dei super omnem animam exaltatos esse cernunt. laetanturque de quo ingenti Deo bene/icio merito profecto omnes magistratus illi maximas gratias agere deberent. Sed unum, sed duo mendacia his paucis verbis comprehendere mihi videntur. Primum enim nec verbis, nec factis apud nos magis iratus et principes proculcantur: nisi proculcationem fortasse voces, quod aperire docemus. non licere principibus diripere templa, monasteria spoliare. et bona Ecclesiarum quasi in praedam invadere. Deinde quis unquam foedius ac petulantius pedibus proculcavit principes omnes ac magistratus quam Lutherus? quis enim catholicorum unquam ausus est principes appellare pessimos nebulones, lictores, carnifices, fatuos, stolidos, insanos, furiosos, amentes, moriones, et ipso Turea decies stultiores, et peiores, ut non semel eos appellavit Lutherus?

VII. Alterum horribilius est mendacium: siquidem in ipsum Dei verbum mentitur Illyricus, cum ait: Verbo Dei exaltatos esse principes politicos super omnem animam; nec enim Paulus ait: omnis anima potestatibus politicis subdita sit: sed, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quocirca antequam principes politicos exaltare incipias super omnem animam, ac proinde super ipsum etiam summum pontificem (de hoc enim potissima quaestio est) demonstrandum tibi erit, sublimiorem esse potestatem magistratus politici, quam ecclo-

siastici. Id enim si fuccre non potueris, non verbo Dei, sed adulatione et mendacio tuo exaltabis principes politicos super omnem animam. At quando quaeso demonstrabis nobis politicum magistratum ecclesiastico sublimiorem? Nam sanctus Apostolus non aperte omnes fideles, ne magistratu quidem excepto, episcopis subiecit, cum ait: Obedite praepositis vestris et subjacete cis; ipsi enim pervigilant tamquam rationem pro animabus vestris reddituri? Nonne s. Greg. nazianzenus in oratione ad cives, timore perculsos, et praesidem irascentem, hoc modo alloquitur praesidem? An me libere loquenlem aequo animo ferctis? Nam vos quoque potestati meae, meisque subselliis lex Christi subiecit; Imperium enim ipsi quoque gerimus, addo etiam praestantius ac perfectius: nisi vero aequum est, spiritum carni fasces submillere, et coelestia terrenis cedere. Sanctus quoque Ambrosius in oratione de tradendis basilicis; Nonno, ait, bonus imperator intra Ecclesiam est, non supra Ecclesiam? Et s. Joannes Chrysostomus hom. 4. in cap. C. Isaiae: Major, inquit, hic principatus, propterea rex caput submittit manui sacerdotis. Denique (ut plurima praetermittam) s. Bernardus in epistol. 183. ad Conradum imperatorem, Legi, inquit, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quam sententiam cupio vos custodire in exhibenda reverentia Petri vicario, sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio.

Sed audiamus quid paulo inferius in eadem praefatione Illyricus dicat: Deus, inquit, *dici severissime mandai, constare jam ferme loti orbe terrarum, numquam a quoquam foedius et diutius vexatum, oppressumque esse sacrosanctum imperium, ejus monarcham et gloriosissimos ordines ac status, et denique sedem eorum, amplissimam nempe, et vetustissimam gentem Germanorum, quam a romano pontifice, et omnes historiae una voce copiosissime narrant.* In his verbis triplex mendacium inest.

VIII. Ac primum quidem omnino mirabile, et inopinabile, atque ut Graeci dicunt, παράδοξον est, quod Illyricus dicit, Deum severissime mandare, ut dicatur imperium romanum, a romano pontifice vexatum et oppressum fuisse. Ubi enim est hoc Dei mandatum? In quo propheta, in quo evangelista, in quo apostolo haec legisti? Nisi forte Lutherum non solum Eliam tertium, et adhuc fecistis, sed etiam Deum alterum faciatis. Salis enim constat, Lutherum severissime mandasse, et quidquid mali fingi potest, in romanum pontificem dicatur.

IX. Alterum est mendacium, Germaniam a nullo unquam foedius oppressam, quam a romano pontifice: cum contra constet, a nullo unquam plura beneficia Germaniam accepisse, quam a romano pontifice. Nam Dei agnitionem, quo beneficio nullum est majus, per sanctos episcopos, Maternum, Chilianum et Bonifacium diversis temporibus a sede romana missos, Germanos primum accepisse, ne Illyricus quidem negare potest; quippe qui disertis verbis id scripsit centur. 1. lib. 2. cap. 10. col. 624. et centur. 7. cap. 2. col. 31. et cent. 8. c. 2. col. 2. Porro hoc unum beneficium quot alia

beneficia consequuta sint, facile perspiciet qui historias legerit. Videbit enim, Germaniam, quae ante id tempus in summa barbarie degebat, quaeque nec urbes habebat, nec lileras noverat, ullum civilem cultum ferre posse videbatur, paulatim suscepta fide ad eum cultum et splendorem venisse, ut jam nulli provinciae cedat. Vide Senecam in lib. de gubernatione mundi c. 4. Strabonem lib. 7. de situ orbis; Cornelium Tacitum de situ et moribus Germanorum, C. Caesarem lib. 6. de bello gallico. Deinde imperium ipsum, quo uno maxime Germania gloriatur, et electorum principum dignitatem, qua imperium solidissime in Germania confirmatum est, negat quidem Illyricus a romana sede ad Germaniam devenisse: sed id agnoscunt, et gratisime confitentur ipsi principes germani; Extant enim lilerac publicae, sive publicum instrumentum principum Germanorum ad Nicolaum pontificem ejus nominis tertium, quarum lilerarum hoc est initium: *Complectens ab olim sibi romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam illam, eo terreno dignitatis nomine decoravit. quod et super omne nomen temporalitertantum praesidentium super terram, plantans in ea principes, tamquam arbores praelectas et rigans illas gratia singulari: illud ei dedit incrementum mirandae potentiae, ut ipsius Ecclesiae auctoritate suffulti, velut germen electum per ipsorum electionem, illum qui fraena romani tene-ret imperii, germinarent.*

X. Mendacium tertium, et quidem impudentissimum illud est, quod omnes historiae una voce copiosissime narrent, a nullo unquam foedius vexatam et oppressam Germaniam, Caesarem, principes, atque ordines imperii, quam a romano pontifice. Nam si unum aut alterum detrahas, qui odio nationis Italicae, aut pontificis romani, invectivas potius, quam historias conscripserunt historici pene omnes ornatam Germaniam a pontifice romano, non vexatam scribunt, quorum testimonia suo loco infra recitabuntur. Quod si quis a nullo unquam foedius vexatam et oppressam Germaniam et Caesares diceret, quam a Luthero, atque Illyrico, is demum sane non mentiretur. Quid enim gravius Germaniae, atque imperatori accidere poterat, quam ut Caroli Magni imperium Antichrist! opus esse diceretur et scriberetur? Lutherus primus id affirmare ausus est, cumque Lutherani magno consensu sequuli sunt. Nam ut David Chilracus testatur in comment, c. 13. Apocalypsis, Lutherus, et plerique Lutheranorum imperium quidem germanicum a papa constitutum scribunt, sed papam in ea re Anicbristum, et bestiam in Apocalypsi descriptam praeclare egisse; proinde germanicum imperium non alio jure nili quam antichristiano. Theodorus Bibliander in chronico tabula decima extrema, Lutherum sequulus, Leonem papam usurpata auctoritate imperium a Graeciae ad Francos transtulisse scribit. Illyricus autem, ut supra diximus, centur. 8. cap. 10. colum. 751. unum ex praecipuis Antichrist! miraculis hanc ipsam imperii translationem vocat. Praeclare igitur Lutherus, et ejus filii Chytraeus, Bibliander et Illyricus, de Germania et im-

perio meriti sunt, qui Caesarum Germanorum potentiam et gloriam, ad Anliebristi praestigias et tyrannidem referunt. Vide praeterea de innumeralibus detrimentis, quae Germaniae attulit haeresis Lutherana, praelationem Joannis Cochlaei ad librum de actis et scriptis Lutheri. Sed pergamus ad caetera.

XI. Non longea mendaciis jam confutatis, Illyricus Henricum IV. praeclarissimum heroem appellat, atque injuste a papa oppressum fuisse scribit. Quod mendacium uno ore confutant scriptores ferme omnes, atque in primis Germani, quorum testimonia brevissime adseribam, propterea quod frequentissime ex abdicatione huius Henrici, tum Illyricus tum caeteri Lutherani, invidiam romano pontifici conflare student.

Strophunus Alberslensis, vir sanctus et doctus, scripsit vivente Henrico IV. ad Wairamum episcopum prolixam epistolam, quae exlat apud Dodechinum in additione ad Marianum Solum anno 1090. in qua epistola sic ait: *Audi vera, non fucala: audi fortia non /aceta: omnis qui dignitates spin, (uales vendit. haereticus est. Dominus autem Henricus. quem regem, dicunt, episcopatus et abbatias vendit; etenim constantiensium. bambergensem, moguntinensem et plures alios pro pecunia; ralisbonensem, auguslensem et srasburgensem pro gladio, abbatiam fuldensem pro adulterio; monasteriensium vero episcopatum, quod dicere et audire nefas est, pro sodomica immunditia vendidit: quae si impudenter negare volueris, teste coelo, teste terra, omnes etiam a furno redeuntes scoli concludent hoc: Dominus Henricus haereticus est; pro quibus nefandis malis ab apostolica sede excommunicatus, nec potestatem aliquam super nos, qui catholici sumus. poterit exercere.* 5]. inanus Scotus et ipse Henricus IV. aequalis in chronico anni 1075. *Haec, inquit, et similia nefanda. et inaudita Henrici regis flagitia videntes et audientes fieri, catholici viri per id tempus in Ecclesia constituti, cum propheta Delia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Hornam nunciis ad Alexandrum apostolicae sedis antistitem. haec ei et alia quamplurima, quae in regno Teutonico, insanientibus simoniacis haereticis, rege Henrico auctore et patrono dicta et gesta sunt, tam literis quam viva voce gemendo ac dolendo conquesti sunt.* Et infra: *Gregorius, inquit, querimoniis, et clamoribus catholicorum justis adversus Henricum. et scelerum ejus immanitatem auditis, zelo Dei accensus, jam dictum regem excommunicatum pronavit. maxime propter simoniam. quod factum catholicis quidem viris bene placuit, simoniacis vero ac fautoribus regis nimium displicuit.*

Ex quo Mariani testimonio non solum habemus, qualis Henricus IV. fuerit; sed etiam abdicationem ejus ab ipsis Germanis procuratam fuisse, quod cum Gregorius pontifex fecit, ad preces et querimonias principum Germanorum fecit. Dodechinus Mariani continuator anno 1106. Henricum, inquit, hominem perversum, et justo iudicio ab Ecclesia

ejectum, constat manifeste. Idem auctor in chronico anni 1090. et 1093. adeo immania et horribilia scelera Henrici refert, ut pudeat me hic adscribere. Gonradus abbas urspergensis in chronico anni 1068. Henricus, inquit, adolescentiae usus libertate, Saxoniam solam ex omni romano imperio coepit incolere, principes despicere, nobilem opprimere, inferiores sustollere etc. Et intra: Hic finis, hic interitus, haec sors ultima Henrici, illo sub vocabulo, quarti Romanorum imperatorum a suis appellati. A catholicis vero, id est, cunctis b. Petro, suisque successoribus fidem et obedientiam lege Christiana conservantibus, archipirata simul et haeresiarcha, necnon et apostata, persecutorque plus animarum quam corporum compellendus dicebatur.

Lambertus Schafnaburgensis in historia Germanorum. quam Henrico IV. regnante conscripsit, sic loquitur, dum refert acta regis anno 1073. *Hex, inquit, tamquam severissimo paedagogo liberatus, statim in omnia genera flagitiorum, ruptis omnibus modestiae et temperantiae frenis praecipitem se dedit.* Albertus Kranizius lib. 5. Saxoniae, cap. 24. *Mirum, inquit, et incomparabile rerum humanarum spectaculum et exemplum non vulgare, in quo contemplari possunt ima et summa. Si laudes requiris (Henrici) nobilis, doctus, furiosus, procerus et rege dignus vultus, qui summam reipublicae tenuerit annis quinquaginta. Caetenim si alteram pariem respicis, incredibilia dictu flagitia, et pertinax superbia, adeo sibi hominem dimidiarum. ut putiores sibi paries in uno vindicarent. Habeant reges speculum ulriusque fortunae in homine, qui ubi tolerabiliter se gessit, in summo rerum mortalium fastigio effloruit: ubi vero versus est in reprobos mores, in extremam incidit calamitatem, non in morte lucium non sepulturam accipiens.*

Joannes Aventinus (quo auctore mirifice oblectari solet Illyricus) lib. 5. annalium Bojorum pag. 563. Henricum, inquit, stupris, amoribus impudicitiae et adulterii flagrasse infamia, ne amici quidem negant. Joannes Calvinus summi pontificis hostis acerrimus, a veritate ipsa coactus ita scribit lib. 4. Institui. cap. II §3. Imperator Henricus ejus nominis IV. homo levis et temerarius, nullius consilii, magnae audaciae. vitae dissolutae, episcopatus totius Germaniae habebat in aula sua partim venales, partim praedae expositos.

Habemus igitur quam sit verum, quod Illyricus scribit eum tragice deplorat injustam oppressionem praeclarissimi herois Henrici IV. Adduxi autem solum testimonia Germanorum. aut hostium Pontificiorum. ne ulla suspicio mendacii nasci posset, si ex Gallis et Italis scriptoribus testimonia peteremus: quamvis ea non desini, et praesertim sanctissimorum virorum, qualis in primis fuit s. Anselmus episcopus Canuariensis, qui Henrici aequalis cum esset, praefatione lib. de azyro ad Wairamum. Henricum IV. Neronis, Domitiani et Diocletiani successorem vocat. Sed de his hactenus.

XII. In eadem epistola dedicatoria non procul a fine scribit Illyricus: *Concilium tridentinum fini-*

(u messe sine *omni cleri reformationem. clusis Caesaris, aliorumque principum admonitionibus el petitionibus, qui reformationem cleri obnixe postulaverant.* Al mendacium hoc aperte coarguit ipsum concilium, quod plenum est decretis saluberrimis de reformatione; quodque exlat, el legitur, cl nullis in locis magno cum fructu servatur.

XIII. Non procul ab eo loco subjungit Illyricus in hunc modum: *Exlat etiam vere aureus libellus centum importabilium gravaminum a toto imperio in comitiis Xorimbergae anno 1523. papae Adriano oblat.* Mendacium hoc hominis impudentissimi detexit Joannes Cochlaeus in actis Luthcri anni 1523. ubi scriptum reliquit, nullum ejusmodi libellum in comitiis imperialibus editum: sed cum in eo conventu proposita fuissent quaedam gravamina, quibus gravari videbatur natio germanica, non solum a romana curia, verum etiam ab episcopis et praelatis Germaniae; ea occasione Lutheranos edidisse librum de centum gravaminibus Germaniae, omnia in papae odium augentes, aut maligne interpretantes.

XIV. Sed ul ad finem epistolae veniamus, Illyricus more insignium oratorum, ad extremam partem orationis suae splendidissimum mendacium reservavit. Sic enim in extrema epistola loquitur: Quod, inquit, *ad meam personam attinet, testor coram Deo, me puram Christi religionem secundum prophetica et apostolica scripta, triaque symbola amplecti, cujus aliqua summa in Augustana confessione comprehensa est, quaeque cum primitivae Ecclesiae religione optime convenit. Testor et insuper, me adeo ab omnibus seclis. erroribusque a romano imperio, el Augustana confessione damnatis, abhorre.* Haec ille. Illoc esse mendacium, cl quidem clarissimum, ut nullo modo legi vel excusari queat, duabus rationibus ostendi posui. Primum ex eo quod propria quaedam ipsius Illyrici dogmata, quale est illud, quod peccatum originis sit substantia, quodque ipse homo lotus sit peccatum, manifeste pugnat cum scriptis prophetarum cl apostolorum, cum doctrina Ecclesiae primitivae, cum symbolis fidei cl cum ipsa etiam confessione Augustana. Sed quia longum esset haec persequi, el nulli jam tum catholici, tum Lutherani editis libris hunc Illyrici errorem certissimis rationibus confutarunt, nihil hic addemus amplius.

Allcra ratio expeditior cl faciliior est. Siquidem constat, romanum imperium non solum perpetuo coluisse apostolicam sedem, quam Illyricus tamquam Antichrist! sedem exeeratur, verum etiam nosiro hoc saeculo publico edicto damnassee Lutheranam hacresim, cujus se patronum singularem Illyricus profitetur; ita ul omnino necesse sit, aut mentilum esse Illyricum, cum ait se abhorre ab erroribus ab imperio romano damnatis; aut eundem Illyricum non Lutheranum. sed Papistam fuisse, cum haec scripsit. Porro apostolicae sedi perpetuo ab imperio rom. debitam reverentiam exhibitam fuisse, nec ullum fuisse imperatorem a Cardo Mjgno, usque ad Ludolphum, qui nunc imperat qui romanum pontificem ul verum Chrisli vi-

carium non coluerit, in XII. capito demonstrabo, adductis praecipue eorum imperatorum testimoniis, qui cum certis pontificibus inimicitias gcssere, videlicet Henrici IV. cl V. Friderici I. cl II. Philippi, Othonis IV. el Lodovici item IV. Damnatam vero hacresim Lutheranam ab imperio universo perspicuum est ex edicto Wormaliensi; quod editum fuit anno 1521. Sic enim in eo edicto loquitur Carolus V. imperator: *Ad honorem Dei omnipotentis romanique pontificis, cl sanctae sedis apostolicae debitam reverentiam, pro imperialis dignitatis officio ac debito, necnon zelo ac studio, quo nostrorum majorum more, el ingenita etiam nobis vi, ad defensionem catholicae fidei, sanctaeque romanae el universalis Ecclesiae honorem, tutelam el protectionem omnes nostras vires et facultates, imperium, regna, dominia, amicos, vitam denique, el animam ipsam nostram exponere sumus parati. Ex imperiali el regia auctoritate, necnon consilio el assensu* (Nota lector) *electorum, el omnium sacri romani imperii principum, ordinum el statuum in hac celeberrima el frequenlissima imperiali dicta Wormaliae congregatorum, ad perpetuam rei memoriam, in exequendo sanctissimi domini nostri papae, veri in hac parte iudicis, sententiam, decretum et condemnationem. in literis apostolicis (ut supra dictum est) ad nos directis, continetur.* Alarlinum Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei alienum, ul obstinatum schismaticum, et notorium haereticum a nobis haberi declaramus, el ul talem a vobis omnibus el singulis habendum decernimus el edicimus. Quid hic dices Illyrice? Num adhuc testons coram Deo te abhorre ab omnibus erroribus ab imperio romano damnalis? Cur igitur in omnibus fere tuis operibus Lutherum tuum. ul prophetam Germanicum, el Ilcliam Ierlium laudas, cl in hoc ipso libro ubi iuras te sequi doctrinam imperii romani, iam crebro romanum pontificem Anlichristum vocas, cl nihil aliud omnibus viribus tuis concendis, quam ul populos christianos ab antiqua religione, cl apostolicae sedis reverentia, cl obedientia ad Lutherum hacreses pertrahas, tam aperte ab imperio romano damnatas? Sed nimirum cerium est tibi milites potius mentiri, cl mendacia jurejurando confirmare, quam Lutherum deserere.

Alque hactenus de cpis. dedicaloria. Jam in reliquo libro non facile numerus mendaciorum iniri posset. Idcirco paucissimis annotatis, reliqua laceri libenter paliemur, nam cl ad majora festinamus, el ex paucis quae notabimus, facile de reliquis conjoclorum facere licebit.

XV. Igilur cap. 1. pag. 13. *Fingunt*, inquit Illyricus, *Carolus ignorasse papae consilium, cl decretum senatus, populique romani de transfereudo in eum imperio. O mirum tum illorum silentium. tum el Caroli in explorandis rebus negligenciam, ac somnolenciam' Dicunt ei invito et recusanti esse coronam, el nomen imperatoris obtrusum. O miram el praeposteram modestiam, aut etiam humilitatem Caroli.* Haec ille. Atqui id fingi dicilur quod sine cetero auctore asseritur.

Ignorasse aul Carolum papae consilium de transfere-
 rendo in cuin imperio, cl recusanti plane, atque
 invito imperium esse delatum, auctores certissimi,
 fideque dignissimi narrant. Eginarthus, qui Caroli
 tempore vixit, cl vitam ac res gestas Caroli ul leslis
 oculatus summa fide scripsit, Augusti, inquit, no-
 men primo Ianium aversatus est (Carolus,) ul aflir-
 maret se eo die, quamvis praecipua solemnitas es-
 set, Ecclesiam non intraturum fuisse, si pontificis
 consilium praescire potuisset. Conradus abbas ur-
 spengensis, vetustus cl diligens auctor, in rebus
 Germaniae praecipue describendis: Dum, inquit,
 ante confessionem b. Petri apostoli ab oratione
 surgeret (Carolus) nihil minus speranti, Leo papa
 coronam imposuit, cl imperatorem romanum pro-
 nunciavit. Quod idem, ac iisdem pene verbis scri-
 psit Joannes Cuspinianus ab Illyrico non semel lau-
 datus in vita Caroli Magni, necnon Joannes Aven-
 tinus Illyrici deliciae, lib. 4. annalium Bojorum
 pag. .145. Non igitur Papislac ilalici finxerunt quod
 tot testibus, vel antiquissimis, vel hostibus pontifi-
 cum, Germanis certe omnibus, comprobamus. Sed
 addamus etiam l'stimonium Alberti Kranlzii, aucto-
 ris Germani, et ab Illyrico saepe citati. Sic igitur
 lib. 2. Saxoniac cap. 18. Albertus Kranlzius loqui-
 tur. Cum nihil tale Carolus aul cogitaret, aul spe-
 raret, magisque recusaret alienum invadere (ut su-
 pra diximus) imperatoris honorem, infra missarum
 solemniin, dum ante confessionem b. Petri apostoli
 ab oratione surgeret, papa ei coronam imposuit, cl
 imperatorem Romanorum pronunciavit.

Addit paulo post et aliud insigne mendacium.
 Fingunt, inquit, item die natalis Domini illam tam
 solemnem actionem (coronationis Caroli) idque in
 templo esse habitam. Dane tam curiis diebus, tam
 sacro festo, et in tam nullis sacris actionibus, ve-
 risimile est politicam, canique tam grandem diffi-
 cilcmque actionem esse peractam, ul stata illorum
 sacra, ritusque impedirentur a religioso imperato-
 re. Haec ille. Quis crederet tam impudentem ho-
 minem reperiri unquam potuisse, qui rem decan-
 tatam historicorum pene omnium vocibus, pluri-
 misque oculatis testibus confirmatam, asscnil esso
 figmentum? Annales Francorum ipso tempore Ca-
 roli Magni scripti sic habent: Ipse autem cum dic
 sacratissimo natalis Domini ad missarum solemnias
 basilicam b. Petri apostoli fuisset ingressus cl co-
 ram allari, ubi ad orationem se inclinaverat, assi-
 steret, Leo papa coronam capiti ejus imposuit. Id
 ipsum cum de tempore, tum de loco disertis ver-
 bis testantur Eginarthus in vita Caroli; Paulus dia-
 conus, qui ejusdem Caroli aequalis fuit. lib. 23.
 rerum) romanarum; Ilhcgino abbas lib. 2. Chroni-
 corum. Ado Viennensis in chronico aetate 6. Ai-
 inoinus lib. 4. de gestis Francor. cap. 90. Conra-
 dus abbas urspergensis in chronico anni 801. De-
 mum rccenliores plurimi, Paulus Aemilius. Alber-
 tus Kranlzius, Joan. Cuspinianus, Flavius Blondus.
 Baptista Platina, cl alii. Sed fortasse hos auctores
 Illyricus non legit. Immo legit ac diligenter omnes
 evolvit, quippe qui cos tum in centuriis, tum in
 hoc libro de translatione imperii passim citat: el
 tamen adeo mendaciis delectatur, ul fingat sc nihil

ejusmodi unquam legisse; el audaciter asserat esse
 figmentum Papislarum, et rem non modo non ve-
 ram, sed ne verisimilem quidem. Sed praeterire
 non possum tergeminum quoddam mendacium,
 quod idem Illyricus in eodem cap. 1. pag. 9. scri-
 ptum reliquit. Audet, inquit, Gelasius papa ad A-
 naslasium imperatorem scribens 15. quaesi. 6.
 can. *Alius*, afTirmare Zachariam papam deposuisse
 Ilildencum regem Francorum, cl transtulisse in
 Pipinum Caroli patrem; de quo tamen mendacio
 cum illic Glossa propria, Annonius historicus Fran-
 corum, cl Rodolphus de Columna redarguunt. Et
 infra: Tule mendacium cum ausus sil papa ille con-
 fingere etc.

XVII. Tria hic sunt manifesta mendacia. Primum
 asserit Illyricus a Gelasio papa mendacium esse
 confictum de translatione regni Francorum ab Hil-
 derico in Pipinum. Al Gelasius papa, is qui ad im-
 peratorem Anastasium scribit, de quo loquitur Il-
 lyricus, obiit multo ante quam Zacharias pontifex,
 aut Pipinus; vel Hildericus reges nascerentur: obi-
 it enim Gelasius anno Domini 496. Zacharias au-
 tem, Pipinus cl Ilildericus post annum Domini
 700. floruerunt, de qua re nulla est inter historio-
 cos controversia. Sed Illyricus, inquit, Gratianum
 sequulus est. Al si mendacium erat in Gratiano,
 quomodo tantus historicus Illyricus id non adver-
 tit? Advertit omnino, quippe qui in centuriis, Ge-
 lasii el Anaslasi tenipora amplius ducentis annis
 antiquiora fecit temporibus Zachariae, Pipini el
 Ililderic, cum illa ad centuriam 5. haec ad octa-
 vam retulerit, sed pro more suo nullam mentiendi
 occasionem undecumque oblatam praetermitten-
 dam sibi esse censuit.

XVIII. Mentitur 2. cum affirmat. figmentum ac
 mendacium esse quod nostri affirmant, a Zacharia
 pontifice regnum Francorum ab Ililderic in Pipi-
 num esse translatum. Nam, ul supra diximus, id
 proprie fingitur, quod sine auctore probato dicitur:
 Plurimi vero gravissimique auctores constanter as-
 serunt quod nos dicimus. Annales Francorum ve-
 tustissimi sic habent: Data auctoritate sua (Zacha-
 rias) jussit Pipinum regem constitui. El infra: Se-
 cundum romani pontificis sanctionem Pipinus rex
 Francoruin appellatus est. Eginarthus in vita Ca-
 roli Magni. Pipinus, inquit, per auctoritatem ro-
 mani pontificis ex praefecto palatii, rex constitu-
 tus est.

Aimoinus lib. 4. de gestis Francorum cap. 61.
 Pontifex, inquit. data auctoritate sua jussit Pipinum
 regem institui, lihcgino lib. 2. Chronici. Zacha-
 rias. inquit. per auctoritatem aposlolicam jussit Pi-
 pinum regem creari, et sanctae unctionis oleo inun-
 gi. Lamberlus Schaffiamburgensis in historia Ger-
 manica. Pipinus. inquit, decreto Zachariae papae
 per unctionem saucii Bonifacii rex appellatus est.
 Sigeborus in chronico, anno, inquit 750. Pipinus
 princeps auctoritate aposlolica el Francorum cie-
 ctione a sancio Bonifacio in rcgein ungitur et con-
 secralur. Anno 752. iterum inungitur in regem a
 Slephano papa, Ilcrmannus Contractus in chroni-
 co, anno inquit 752. Pipinus auctoritate Slephani
 papae deposito ac detonso rege Ililderic, rex Frau-

cor m inclus, regnavit annis 15. Marianus Scolus hb. 3. Chronici. Zacharias, inquit, papa ex auctoritate Petri apostoli mandat populo Francorum, ut Pipmus, qui potestate regia utebatur, etiam nominis dignitate inieretur. Ita Ilildericus rex qui ultimus Mcrovingonim Francis imperabat, depositus, et in monasterium missus est. Conradus abbasurspergensis in chronico, anno inquit 750, Pipinus per auctoritatem Zachariae papae more Francorum electus ad regnum, per manus sancti Bonifacii elevatus est in regni solium. Et infra: Stephaniis (papa) Pipinum sacra unctione in regiae dignitatis honore confirmavit. Otho Frisingensis lib.5. histor. cap. 22. Auctoritate, inquit. Zachariae papae Pipinu> ad regnum eligitur. Albertus Krantzius lib. 1. Metropolis, cap. H.Merito, inquit. summus pontifex, et Gallorum rex mutuis se attollunt favoribus, quando ab illo haec sedes domini Caroli hoc praestitit, ut regiam haberet dignitatem. Viderit jam Illyricus utrum nos finxerimus, pontificis auctoritate Pipinum regem creatum: an ipse potius nos haec finxisse, more solito mentiatur.

XIX. Postremum, sed dignum extremo Joco, mendacium illud est, quo Illyricus affirmat, papae figmentum de translatione regni Francorum ab Ilildericus in Pipinum. Annonii auctoritate coargui. Nam ut paulo ante citavimus. Annonius. qui et Aimoinus ab aliis dicitur, non papae, sed Illyrici mendacium verbis clarissimis reprehendit. Sic enim ait lib. 1. cap. 61. Pontifex data auctoritate sua, iussit Pipinum regem institui. Et infra: Illoc anno secundum romani pontificis sanctionem Pipinus rex Francorum appellatus est. Et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione manu sanctae memoriae Bonifacii archiepiscopi et martyris. Quid clarius? Sed finem faciam mendaciorum commemorandorum, si unum adhuc addidero, quod toto passim libro repetitur.

XX. Siquidem in epistola dedicatoria, in prologo et in singulis fere libri capitibus Illyricus queritur de Pontificiis adulatoribus et parasitis, quod audeant imperium a pontifice romano ad reges Francorum delatum scribere: nec veretur hanc ipsam translationem figmentum et fabulas appellare. At nos paulo post supra triginta historicorum testimonia proferemus, quorum cum alii Graeci, alii Galli, plurimi Germani, atque omnes pene veteres fuerint, ipsa etiam nationis diversitas, tum vetustatis auctoritas, omnes ab eis suspicionem falsitatis atque adulationis excludit. Sed praeferam ea testimonia, quae suo loco postea producentur, proinde in nunc Marlinum Lutherum, teste Illyrico, omni exceptione majorum, quippe prophetam atque evangelistam novum, et romani pontificis non modo non parasitum et adulatorem, sed etiam hostem acerrimum, atque infestissimum, cui comites addam Theodorum Bibliandrum ac Davidem Citytraeum, et ipsum quoque Flaccium Illyricum, qui in romano pontifice oppugnando, non nullum Lutherum cedunt.

David igitur f. hyracus in commentar, cap. 13. Kpocalipsis. Lutheri sententiam, ac suam et aliorum quorundam Lutherianorum his verbis descri-

bit: *Lutherus et alii hanc pariem visionis de novo imperio romano per pontificem instaurato cernunt. Cum enim velas imperium urbis, et Caesarum Humanorum per Francos, Gothos, Vandalos, et alias gentes laceratum, et plane exinctum esset, romanus pontifex Leo tertius, videris illius romani imperii imaginem, seu simulacrum, et umbram aliquam excitavit, cum Carolo Francorum regi nomen, et titulum imperatoris romani anno Christi 800. attribuit ei spiritum ac vitam imaginis a se effictae dedit, ut formam aliquam videris imperii referret et loqueretur, ac leges sanciret de obedientia bestiae et imagini ipsius praestanda. Nihil enim pre potestatis et juris habuit. ut usurpare ausus fuisset imperator romanus in hac nova imperii forma, nisi quantum romanus pontifex, aut bestia ei concessit.* Haec ille.

Theodorus autem Bibliander in chronico suo, tabula decima prope extrema. de eadem imperii translatione sic loquitur: *Ut per Longobardos imperatorem novae Romae papa videris Hornae expulit ex Italia; ille Longobardos armis Francorum oppressit: eodemque jure ac potestate regnum Francorum transtulit a Merovingiis ad Germanos principes, et romanum imperium a Graecis in Carolum Magnum.* Et infra: in tabula undecima: *In natali, inquit, die Christi Servatoris post solennia sacra in templo s. Petri magni. voce proclamavit (Leo papa) Carolum imperatorem Augustum, ac diademate ornatum inunxit: simulque liliu Pipinum inunxit Italiae regem, ita imperium occidentis quod post Augustulum ab Oedacaro germano depositum jacuerat annis 300. per romanum papam excitatum rursum, et in regem Francorum, atque Germanorum translatum est. Papa quidem romanus videri voluit gratiam referre Carolo de romana Ecclesia optime merito, appellans more romano, Patritium. et Augustum, et Caesarem romanum. occulto autem iudicio Dei ad eam nationem auctore papa, et applaudente acclamanteque populo romano. Carolo Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imperatori vita, et victoria, imperium translatum est.* Et infra: *Auctoribus papae a Pipino et Carolo germanis principibus, Longobardi regnum Italiae amiserunt. quod papa Leo, cum praeclaro auctario videlicet. Carolo Magno resignavit.* Illic Theodorus. Illyrici ac sociorum ejus Magdeburgensium centuriatorum testimonium supra retulimus cap. 1. Habemus igitur multorum hostium Pontificiorum testimonia de translatione imperii auctore pontifice facta, usque adeo clara atque illustra, ut plane nesciam, an ulli scriptores ex iis, quos Illyricus parasitos pontificis vocat, clarius de eadem re loqui potuerint. Atque haec Illyrici mendacia hoc loco salis esse visa sunt. Nam si singula persequi velimus. totus liber in mendaciis numerandis et refellendis consumendus sit.

Sed ne foris Illyricus gloriatur, ex Apocalypsi Joannis demonstrari pontificem romanum esse Antichristum, observet prudens lector, apud Joannem nusquam legi, ab Antichristo sanandam eam bestiam, qua romanum imperium significatur. Siqui-

dem unum illud caput bestiae, quod in Apocalypsi cap. 13. dicitur moriturum, cl paulo post opera draconis resurrecturum, non imperium, vel imperatorem, sed ipsum Antichrillum designat, qui finget sc mortuum, cl opera draconis, idesl, arte diabolica, paulo post iterum se ipse excitare videbitur. ul imitetur veram Christi mortem el resurrectionem. Ita hunc locum exponunt veteres, Gregorius lib. 11. episl. 3. Primasius, Bcdo, Ilaymo. Anselmus, Richardus Victorious. cl Repertus Tuitiensis in commentario hujus loci, el textus ipse omnino cogit, ul per illud bestiae caput, non Carolum. Magnum, ul Lulherani volunt, sed Anlichrillum accipiamus. Illud enim caput bestiae, ul Joannes scribit, potestatem habuit solum mensibus quadraginta duobus, el blasphemabat Deum. el cos qui in coelo habitant: cl imperavit in omnem tritium, el populum, cl linguam, cl gentem, el adoraverunt illud omnes qui habitant in terra; quarum rerum nulla convenit in Carolum, aul in aliquem successorum ejus: omnes vero omnium consensu in Anlichrillum quadrant. Neque enim Carolus. Magnus, in quo imperium quodammodo revixit, potestatem habuit mensibus tantum quadraginta duobus, sed annis fore quatuordecim. Neque Deum aul sanctos, Carolus, vel ejus successores blasphemaruni, sed cos potius mirifice coluerunt. Denique neque Carolus, neque ullus successorum ejus, aul omnibus gentibus imperavit, aul ab omnibus gentibus adoratus est. Sed de his salis: nam in libro tertio de summo pontifice lotum hoc argumentum accurate tractavimus,

CAPUT 111.

Refelluntur prolegomena Illyrici.

Etsi prolegomena Illyrici nihil sint aliud nisi ingens quoddam mendacium, quin tamen ejus mendacii refutatio longior cril quam ul ad caput, quo mendacia continentur, commode possit adjungi, rectius esse duxi, si propriam disputationem ad prolegomena refellenda instituerem. Igitur Illyrici prolegomena lota consumuntur in variis fragmentis diversorum auctorum recitandis. ex quibus ipse colligi dicit, ante annos quadringentos inter Adrianum IV. pontificem, et Fridericum I. imperatorem litigatum esse, utrum beneficio papae Germani Caesares Imperent: ac tandem post longam concertationem definitum, figmentum esse, quod vulgo fertur, Germanos Caesaris romanorum pontificum beneficio imprarc. Sic autem exorditur: *Tota ista controversia, an imperium e® dono beneficiove papae ad Germanos pervenerit jam olim. nempe ante 400. annos inter Fridericum I. el Adrianum papam IV. gravissime agitata, deflnitaque fuit, til ex sequentibus locis historiae Olhoncs Frisingensis, epistolis illorum ipsorum monarcharum ob Othone suae historiae insertis, patebit, quas hic ordine adseribam.* Haec ille. Ubi mentitur primo cum ait controversiam hanc ante annos 400. agitalam cl definitam. Controversia enim quaedam

eo tempore agitata est, esset necne imperium romnurn beneficium, idesl (ul ipsi loquuntur) feudum pontificis. Utrum aulem imperium a Graccis ad Germanos, pontificis auctoritate, translatum essci, in controversiam tunc non venit. Sed res lota paulo post apertior flet.

Mentitur secundo, cum addit cx historia Othonis Fnsingcnsis narrationem hanc a se desumptam, non enim cx Othone, sed cx Radevico cam desumsil. Otho siquidem vir gravis el doctus, dedita opera narrationem illam totam in suo opere praetermisit, tamquam indignam videlicet. quae inter alias res gestas Fridcrici, quem ipse laudandum suscepserat, locum haberet. Alioqui autem eidem Othoni res tota perspecta erat, quippe qui praesens interfuit, el lileras summi pontificis ea de caussa missas imperatori interpretatus est, ul ex Radexico cognosci potest libro 1. cap. 22.

Mentitur tertio, cum se ordine rem lotam adseri plurum dicit, cum contra potius studiose nullum ordinem sequi videatur, ul ex enumeratione el discussionem eorum quae proferat, manifestum fiet.

Primum igitur adfert narrationem Radevici (quem ipse falso vocal Othonem Frisingcnsem) cx lib. 1. de rebus gestis Friderici, cap. 8. qua narratione continetur legatio duorum cardinalium a pontifice Adriano ad imperatorem Fridericum missa; de qua nihil est quod dicamus, cum simplex rei gestae narratio sil. Secundo adjungit fragmentum epistolae Adriani, quam legali illi attulerant. Fragmentum aulem referre voluit Illyricus non totam epistolam. ut lectori suo persuaderci, id potissimum in ea epistola egisse pontificem, ul sc imperii Germanorum auctorem ostenderet, neque imperium aliud esse nisi beneficium, seu frudum Ecclesiae romance. Non igitur totam epistolam producemus, ut omnes inlelliganl, caussam ob quam summus pontifex scriptis, non fuisse, ut imperium Germanorum beneficium suum esse jactaret, cujus rei obiter solum mentionem facit, sed ut imperatorem ofilcii admoneret m sacrilegis hominibus puniendis.

Exemplum cplxtolae Adrian! IV. nd Fridericum 1. ex lib. fl. cap. 9. Iladeiici FrisingcnsL. ».

Adrianvs episcopus, servus servorum Dei, dilecto [ilio Fridcrico illustri Romanorum imperatori salutem cl apostheam benedictionem. Imperatoriae majestati paucis retroactis diebus recolimus scripsisse illud horrendum el exeerabile facinus, et piaculare flagilium, tempore nostro commissum in Teutonicis partibus, sicut credimus aliquando intentatum, excellentiae tuae ad memorium revocantes, non sine grandi admiratione ferentes, quod absque digna severitate vindictiae, usque nunc transire passus sit tam perniciosi sceleris feritatem. Qualiter enim venerabili frater noster E. lundoncnsis archiepiscopus, dum a sede aposlolica remearet, a quibusdam impiis el scelestis. quod sine grandi moerore non dicimus. in partibus illis captus fuerit, el adhuc in custodia teneatur: Qualiter eliam in ipsa captione praedicta viri impietatis, semen nequam,*

fdii scelerati. in cum, cl in suos evaginati gla-
diis violenter exarserint, eleos, ablati omnibus,
quam turpiter atque inhoneste tractaverint, cl
tua serenissima celsitudo cognoscit, atque ad
longinquas cl remotissimas regiones fama tanti
sedens jam pervenit. Id cujus utique vehemen-
tissimi facinoris ultionem, sicut is, cui bona pla-
cere, mala vero displicere credimus, constantius
exurgere debuisti, cl gladium, qui tibi ad vin-
dictam malefactorum, laudem vero bonorum esi
cx divina provisione concessus, in cervicem de-
saevire oportuit impiorum, el gravissime conte-
rere praesumptores. Tu vero idipsum ita dissi-
mulasse diceris, saevitiam neglexisse, quod eos-
dem non est quare poenilcal commisisse reatum:
quia impunitatem sacrilegii quod gesserunt,
jamjam sentiunt invenisse. Cujus quidem dissi-
mulationis cl negligenciae caussam penitus igno-
ramus: quoniam nos in aliquo serenitatis tuae
gloriam offendisse, conscientiae scrupulus no-
strum animum non accusat: sed personam tuam,
sicut carissimi, el specialis filii nostri, el princi-
pis christianissimi, quem in aposlolicae confes-
sionis petra non ambigimus per Dei gratiam so-
lidatum. sincera semper dileximus cliaritate. cl
debitae tractavimus benignitatis affectu. Debes
enim, gloriosissime filii, ante oculos mentis re-
ducere quam gratanter et quam jucunde alio
anno mater lua sacrosancta romana Ecclesia te,
susceperit: quanta cordis affectione tractaverit,
quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit,
et honoris: cl qualiter imperialis insigne coronae
libentissime conferens, benignissimo gremio suo
tuaesublimilatis apicem studuerit confovere, nihil
prorsus efficiens, quod regiae voluntati, vel in
minimo cognosceret obviare. Neque tamen poc-
nitel nos desideria tuae voluntatis in omnibus,
implevisse, sed si majora beneficia excellentia
tua de manu nostra suscepisset, si fieri posset,
considerantes quanta Ecclesiae Dei, cl nobis per
te incrementa possint et commoda provenire,
non immerito gauderemus. Nunc autem quia
tam immensum facinus, quod in contumeliam
universalis Ecclesiae cl imperii tui, noscitur
» fiam commissum, negligere ac dissimulare vi-
dens: suspicamur utique, ac veremur ne forte in
hanc dissimulationem el negligcnliam propter
hoc tuus animus sil inductus, quod suggestione
perversi hominis, zizania seminantis adversus
i.lvmenlissimam matrem tuam sacrosanctam ro-
manam Ecclesiam, ct nos ipsos indignationem
quod absit) aliquam conceperis, vel rancorem.
Ob hoc igitur, ct ob alia negotia, quae cognosci-
mus imminere, duos de melioribus cl cliariori-
bus quos circa nos habemus, dilectos scilicet fi-
lios nostros fternardum, sancti Clementis pre-
(h rum. cl Dolandum. sancti .Marci presbyte-
rum cardinalem, cl caticellarium nostrum, viros
ubguc religione, prudentia cl honestate conspi-
ruo., serenitati luac de lalcrc nostro ad praesens
dunmus deslinandos. excellenliarn luam rogan-
n s attentius, quatenus eos tam honorifice, quam
•s.mqne recipias, honeste tractes, et ea quae ipsi

super hoc, el super aliis ad honorem Dei cl sa-
crosanctae Humanae Ecclesiae, ad decus etiam,
et exaltationem imperii proposuerim dignitati,
sicut si ab ore nostro procedant, absque ulla
haesitatione suscipias, cl ipsorum verbis, tam-
quam si ea contingeret nos proferre, fidem non
dubites adhibere.

Haec est epistola Adriani, ex qua perspicuum est, modice admodum, idque, necessario, attigisse pontificem coronationem imperatoris, quae anno superiore peracta fuerat: cum tamen praecipuum argumentum alio spectaret.

Tertio loco ponit Illyricus reliquam narrationem historiae ex eodem Radevico lib. 1. cap. 10. Summa vero ejus historiae haec est: Lectis pontificiis literis imperator, cl qui cum illo erant, imperii principes, cum verba illa pontificis: Si *majora beneficia excellentia lua de manu nostra suscepisset, non immerito gauderemus*, iu cum sensum accepissent, quasi dictum esset, regnum atque imperium Germanorum non absolutum, liberumque imperium, sed feudum romani pontificis esse, iu lant.im iracundiam exarserunt, ut parum obsueant, quiu duos illos cardinales conliiiuô trucidarent. Qui cardinales, quamvis tandem a periculo vitae liberali fuerint, tamen sine ullo lionorc, sine literis imperatoris, sine ulla responsione dimissi, jussu sunt quamprimum, via recta, idesl brevissima, excedere ex provinciis imperio subjcclis, severissime interdictum illis est, ne ad ulla episcoporum, vel abbatum Germaniae loca diverterent. Inierim vero imperator lilcras plenas acerbitalis scripsit ad omnes imperio romno subjectos: quibus literis ne verbum quidem facit de criminibus, quorum a pontifice admonitus, ac paterne castigatus fuerat, sed solum quaestus est, plane tragice, injuriam, sibi a pontifice factam, dum is imperii coronam suum beneficium appellavit. Hae est illius historiae summa, in qua nulla profeclo admiranda occurrunt. Primum, quod imperator ad tam horrenda sacrilegia, quorum in epistola summi pontificis admonebatur, omnino tacuerit, quasi ad se nihil attinerent. Deinde quod ex unus verbi ambiguitate, quod lumen secundum propriam significationem, nihil offensionis habebat. tantam tragoe-diam excitaverit, ut vix major excitanda fuerit, si tutius imperii extrema ruina, cerlissiinumqnc exilium impendisset. Tertio quod iu ea epistola romanum pontificem, sanctae Ecclesiae caput, ac proinde se membrum ejus (nisi ipse extra Ecclesiam esse vehi) appellet, cl tamen non modo isti capiti suo. isti principi populi sui acerbissime maledixerit, sed etiam legatos ejus) qui apud quosvis barbaros, atque etiam ethnicos jure gentium tuli fuissent) contra omne jus el fas indignissime violaverit. Postremo quod ubi tandem ad firmamenta atque praesidia caussae suae explicanda pervenit, nihil attulerit, praeter unam, camque levissimam, ne dicam ineptam ac puerilem argumentationem: Cum. inquit, *per electionem principum a solo Deo regnum et imperium nostrum sii, qui in passione Christi Filii sui duobus gladiis necessariis regendum orbem subjecit, cumque Petrus apo-*

stolus hac doctrina mundum informaverit, Deum timete, regem honorificate: quicumque nos imperialem coronam pro beneficio a domino papa suscepisse dixerit, divinae institutioni cl doctrinae Petri contrarius est, et mendacii reus erit. Ille ille. Quae certe argumentatio, si ad verae rationis trutinam revocetur, vereor ne prorsus indigna tanto principe videatur. Nam quod allinet ad duos illos gladios, quorum in passione Domini mentio sit. si quis paulo attentius evangelium legat, non Caesaris unum, alterum Ecclesiae, sed utrumque gladium Ecclesiae, nec potissimum Petri esse videbit. Quocirca si alterum Caesar habet, non a solo Deo (ut Fridericus imperator dicit) sed a Deo per Petrum habet. Ita imperatoris argumentatio adversus ipsum suum auctorem pugnat.

Sed placet de hac ipsa re s. Bernardi testimonium in medium adferre. Sic enim scribit lib. 4. de Considerat, cap. 3. Quid tu denuo usurpare gladium lenias, quem semel jussus es ponere in vaginam? Quem tamen, qui tuum negat, non salis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Converterte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo et ipse, luo forsitan nutu, etsi non lua manu, evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te perlineret cl is, dicentibus apostolis: Ecce gladii duo hic; non respondisset Dominus, *Satis esi*, sed, *Simis esi*. Uterque ergo Ecclesiae, et spiritualis scilicet gladius, et materialis, sed is, quidem pro Ecclesia, ille vero et ab Ecclesia exercendus est. Iste sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, cl jussum imperatoris. Haec Bernardus.

Illa autem qualis quaeso argumentatio est: sanctus Petrus ait, Deum timete, regem honorificate: ergo cum Petro pugnat, ei reus mendacii est, quicumque dixerit imperatorem summi pontificis beneficio imperare? Quae est haec nova dialectica? An illo rex furiasse (juxta praeceptum s. Petri) honorificandus non erit, qui ab alio regnum acceperit? Quis ita insaniat, ut hoc dicat? Rex catholicus ac potentissimus Philippus regnum neapolitanum feudum esse romani pontificis quotannis publice proficitur; et tamen quis dicere auderet, non esse regem Philippum a populo neapolitano honorificandum, aut verba s. Petri ad cum regem nihil pertinere? Quid quod non solum imperatoris Fridrici argumentatio nihil illiciti, sed etiam illa ejus sententia: Regnum atque imperium suum esse a solo Deo, nulla ratione defendi potest? Nam quis omnium ignorat, humana regna jure gentium constitui, dum populi communi consensu in unum aliquem potestatem suam transferunt? Id certe (ut caetera taceam) leges ipsae imperatoriae, diserte testantur. *L. ex hoc jure gentium, ff. de justitia et jure*. Si vero potestas regis a populo est, quid sit quod Fridericus ait, regnum nostrum a solo Deo est? Quod si et imperium (post translationem a Graecis in Germanos) non a pontifice, sed a solo Deo sit, quae causa fuit cur Fridericus in Italiam ad pontificem veniret, atque ab eo ad imperium provehi postularet? Haec enim sunt verba, quae nomine Fridrici ipso praesente Fridricio ad pontificem Adrianum bambergensis episcopus fecit:

Notum tibi esse volumus, reverende pater, quia omnis Ecclesia de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit principem suum ad luam beatitudinem, provehendum per te ad culmen imperii. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo. Dei timor, et catholicae pacis amor in corde illius regnans, et sanctae romanae Ecclesiae cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabilis luis sanctissimis vestigiis humiliter provolutus. Ergo, venerande pater, tu circa ipsum peragas, ut quae ei desunt de plenitudine imperialis culminis, per tuae beatitudinis munificentiam suppleantur. Haec ille, leste Alberto Kranzio lib. 6. Saxoniae, cap. 16. Qua ratione igitur imperium Fridrici a solo Deo fuit, si pontifex Adrianus ad imperium illum provexit et imperialis culminis plenitudinem, quae illi deerat, contulit? cl si munificentiam pontificis episcopus bambergensis, Fridrici ipsius orator, appellare non limit illam coronationem imperiali, quid est cur beneficium pontificis eadem illa coronatio dici non possit? Sed pergamus ad caetera.

Quarto loco addit Illyricus epistolam quondam Adriani papae ad archiepiscopos moguntinum, coloniensem et trevirensensem, quam ex Aventino descripsit. De qua epistola nihil est quod dicamus, cum ea loca nostra sit. Id unum annotandum erit, mentiri Illyricum cum ait: Adrianus nodum in scirpo quacrii, imperium esse beneficium romani sacerdotis, Augustumque precario dumtaxat regnare asserit. Siquidem in tota epistola nusquam legitur nomen beneficii. Neque pontifex Adrianus eo loco asserit Augustum precario dumtaxat regnare; quin contra pulchre affirmat, regnum habere illum ex electione principum suorum, a se autem nomen imperatoris. Ex electione, inquit, principum suorum habet nomen regni, ex consecratione nostra habet nomen imperatoris.

Quinto Illyricus adjungit epistolam quandam Fridrici ad Adrianum ex Naclero, quae neque ex ordine suo posita, neque facit ad rem. Non enim illa scripta est tempore hujus controversiae, de qua nunc agimus, sed aut antea, si credimus Naclero in chronico Generat. 30. aut postea, ut ex Radevico lib. 2. cap. 15. colligi videtur; si tamen haec epistola illa sit, cujus meminit eo loco Radevici, cl non potius alia ab aliquo conficta. Scribit enim Radevici, Fridricum imperatorem, ut indignationem conceptam in Adrianum solaretur, notario suo imperasse, ut in scribendis epistolis ad pontificem nomen suum nomini pontificis anteponeret, et distinctionibus singularis numeri ipsum alloqueretur. Haec autem epistola, quam ex Naclero produxit Illyricus, contendit quidem nomen imperatoris praeponi debere, cum imperator ad pontificem scribit, perpetuo tamen pontificem alloquitur in numero multitudinis. Quid quod haec ipsa epistola non parum officii causae ejusdem Fridrici? Nam inter caetera scribit epistolae auctor, Silvesium ante Constantini donationem nihil regali habuisse: ex quo salis aperte videtur agnoscere, ut veram atque legitimam translationem, quae apud Gratianum habetur distinct.

96. can. *Conslanlinus*. Porro illa donatio non solum urbem Romam, atque Italiam universam, sed etiam omnes occidentalis imperii provincias complectebatur. Quod si illa est, unde postea occidentale imperium ad Carolum et successores pervenit, nisi ex dono ac beneficio pontificum romanorum? Nisi forte Carolus Magnus (quod nefas est cogitare) sacrilege eripuerit sancio Petro, quod ei pie donaverat Conslanlinus. Vides igitur hanc epistolam vel esse confictam, vel ipsi causae Friderici, atque Illyrici majus detrimentum adferre, quam attulerunt omnia verba, atque omnes legationes pontificis Adriani. Nec enim Adrianus unquam tam luculenter dixit, aut scripsit. Germanos reges apostolicae sedis beneficio imperare, quam id ipsum Fridericus scripsit, si ipsius illa epistola esset.

Sexto producit Illyricus ex Othone Frisingensi lib. 2. de rebus gestis Friderici. cap. 21. legationem populi romani ad Fridericum, et Friderici responsionem. Nihil autem horum loco suo ponitur, nec ad rem facit. Nam ista legatio populi romani missa esset ad Fridericum, cum is ad urbem propinquaret causa coronae imperialis a pontifice petendae. Controversia autem illa de imperio: Si non beneficium pontificis, an non. sequenti anno, coronatione jam peracta, exorta esset. Porro ad rem ista non faciunt, cum non ista nostra quaestio de populo, sed de pontifice romano. Tantum vero abest, ut ea legatio populi romani pontificis jussu, vel consilio aut consensu missa esset ad Fridericum, ut potius (Othone teste ibidem) Adrianus legationem illam improbaverit, et paulo post, iisdem repugnantibus Humanis, Fridericus coronavit. Vides igitur, lector, quam vere initium dixerit Illyricus, se ordine subjecturum, quae ad praesentem controversiam pertinerent.

Septimo addit ex Radevico (quem falso Othonem vocat) lib. 2. cap. 30. de rebus gestis Friderici et epistolam Ebhardi episcopi bambergensis, ad Eberhardum archiepiscopum salzburgensem, nec non responsionem quondam Friderici imperatoris ad quondam summi pontificis legationem. Quae similia sunt superioribus, id est, neque narrantur ordine suo, neque pertinent ullo modo ad rem.

Octavo profertur ex lib. 1. cap. 15. et 16. Radovici (quem ipse omnino Othonem Frisingensem vult videri) fragmentum epistolae Adriani ad episcopos quosdam Germanos, et responsionem eorundem ad pontificem. Ac nunc tandem Illyricus post longos errores domum rediit. Istae siquidem duae epistolae (si ordo tenendus sit) prope sequuntur post eam narrationem, quam tertio loco Illyricus recitaverat. Caetera quae interjecta sunt, ac praecipue quintum, sextum et septimum, in se parum numerari possum. Neque alia de causa inscribuntur, nisi ut augeant prolegomena, et lectoris mentem confundant. Tametsi autem haec omnia, quae octavo loco ab Illyrico producuntur, ad rem praesentem faciant, nihil tamen habent quod refellendum sit: cum nihil fere aliud contineant, quam repetitionem superiorum. Unum enim dumtaxat, quod non tam refutatione, quam animadversione indiget, argumentum videlicet quod Illyricus praemittit ante episto-

lam praesulum Germaniae ad summum pontificem, quod quidem ejusmodi est: *Responsio praesulum Germanorum ad praedictas Hieras pontificis, quibus reprehendunt illud papale figmentum, et movent ut id nova legatione ac scriptione revocet*. Praeterea novam illam elegantiam sermonis: *Responsio praesulum, quibus reprehendunt*. Sed mendacium praeterire non possum; neque enim in ista illa epistola ulla mentio illi papae figmenti; neque admonetur pontifex ut revocet quidquam, sed solum ut exulceratum animum principis ex verbi cujusdam ambiguitate, novis literis lenire ac mitigare velit. Haec enim sunt illorum verba: *De caelorum sanctitatem vestram suppliciter rogamus et obsecramus, ut nostrae parcatis infirmitati, ulque magnanimitatem filii vestri, sicut bonus pastor, leniatis scriptis vestris, scripta priora suavitate mellita dulcorantibus*.

Non addit legationem ac literas pontificis Adriani ad Fridericum, quibus verbi ambiguitate exposita, continuo animus principis mitigatus est. Sed verba Illyrici audiamus: *Novae, inquit. Hierae, ac legatio papae, qua totum illud suum figmentum de beneficio imperii Germanis collato, artificiosa interpretatione tollit, ac non obscure recantat, polliceturque se posthac imperii jura minime violaturum esse*. Haec sunt Illyrici verba, in quibus duo splendida mendacia continentur. Exant enim Hierae integrae pontificis Adriani apud Radovicum lib. 1. cap. 22. in iis autem non retractat pontifex ullum figmentum, nec se jura imperii posthac non violaturum promittit, sed arguit imperitiam eorum, qui Friderico successerant, beneficium coronationis feudum significare. Haec enim est epistola pontificia.

Ex quo universalis Ecclesiae curam Deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus. illa in cunctis negotiis magnificentiam luam honorare curavimus, ut de die in diem animus laus magis in amore nostro, et veneratione sedis apostolicae debuissent accendi. Unde sine grandi admiratione non ferimus, quod cum audito, ex suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus et majoribus fratribus nostris. Rolandum scilicet cancellarium tituli sancti Marci, et Bernardum tituli sancti Clementis presbyteros cardinales, qui pro tuae majestatis honore in romana Ecclesia solliciti semper exsistunt, pro voluntatis tuae cognitione ad tuam praesentiam destinavimus, aliter quam imperialem decuerit honorificentiam. sunt tractati. Occasione siquidem cujusdam verbi, quod est beneficium, tuus animus (sicut dicitur) est commotus, quod utique nedum tanti viri, sed nec cujuslibet minoris animum merito commovisset. Licet enim hoc nomen, quod est beneficium, apud quosdam in alia significatione, quam ex impositione habeat, assumitur; tunc tamen, in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, et quam em institutione sua noscitur retinere. Hoc enim nomen ex bono et facto est editum. et dicitur beneficium apud nos, non feudum, sed bonum factum, in

qua significatione in universo Scripturae sacrae corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tamquam ex fetido, sed velut ex benedictione, et bono facto ipsius gubernari dicimur et nutriri. Et tua quidem magnificentia liquido recognoscit, quod nos ita bene et honorifice imperialis dignitatis insigne capiti tuo imposuimus, ut bonum facium valeat ab omnibus judicari. Unde quidam verbum hoc et illud scilicet (contulimus illi insigne imperialis coronae), a sensu suo visum ad alium retorquere, non ex merilo causae, sed de voluntate propria, et illorum suggestionem, qui pacem regni, et Ecclesiae nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulum (contulimus) nihil aliud intelleximus, nisi quod superius dictum est, imposuimus. Sane quod postmodum personas ecclesiasticas a debita sacrosanctae romanae Ecclesiae usitatione (ut dicitur) revocare jussisti, si illa csl. quam inconvenienter actum sis, tua, (illi in Christo charissime, discretio, ut credimus recognoscit. Nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuncios et literas tuas fuerat intimandum, et nos honori tuo curavissemus, sicut filii charissimi, providere. Nunc igitur ad commonitionem dilecti filii nostri Iulij Bajoariae et Saxoniae ducis, duos de fratribus nostris Henricum tituli sancti Nerei et Achillei, et Jacinthus sanctae Mariae in Cosmodin diaconum, cardinales prudentes siquidem et honestos viros ad tuam praesentiam destinavimus, celsitudinem tuam monentes et hortantes in Domitio, quatenus eos honeste et benigne recipias, et quod ab eis ex parte nostra tuae magnificentiae fuerit intimatum, a sinceritate cordis nostri noverit tua excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filiis nostris, mediante iam dicio filio nostro duce, ita celsitudo tua studeat convenire, ut inter te. ac matrem tuam sacrosanctam romanam Ecclesiam nullius discordiae seminarium debeat remanere.

Hanc epistolam totam non modo quidem verbo omisso adscribere volui. ut Illyrici mendacia et ipsa epistola refutarentur. Ubi enim obsecro est illa Illymenti pontificis retractatio? Dixerat pontifex in prior epistola, quam hanc supra totam adscripsimus, se Fridericum, cum is Romanam ad coronam accipiendam venisset, laeto animo occurrisset, ac plerumque dignitatis, id est imperialis coronae insignia contulisset. Quod ipsum Fridericum nomine orator ipsius episcopus Bertholdus bergensis (ut ex Kranzio supra citavimus) a pontifice postulaverat. Deinde de hac ipsa coronatione loquens addidit in hieris suis idem pontifex, non modo se non moleste ferre, quod ea contulisset, sed etiam non immerito gavisurum, si maiora beneficia de manu sua Caesar accepisset. Quo loco beneficium quod in imperatorem a pontifice significatur collatum, non potest ullo modo aliter accipi, nisi quis de industria cavillari velit, quam ut ad coronationem imperialem referatur. Quid igitur papa retractat, quid revocat, quid recantat (ut verbo utar Illyrici) cum nomine beneficii non se feudum aliquod, sed coronationis munus intellexisse dicit. Deique vero recte

colliget iam Illyricus; Non dicit papa imperium Germanorum feudum esse pontificis: ergo figmentum est quod Adrianus, quod Innocentius III. quod omnes historici dicunt, imperium a Graecis ad Francos pontificis auctoritate esse translatum. Nam etsi non dixit Adrianus, imperium esse feudum, non tamen dixit non esse: et licet non esse dixisset, non tamen continuo sequeretur, falsum esse translationem imperii. Aliud enim est, imperium ab una gente ad aliam transferre; aliud vero, feudum constituere.

Deinde in quo angulo epistolae Adriani latet id, quod Illyricus in argumento posuit, cum ad: *Pollicetur se posthac imperii jure minime violaturum?* Certe epistolam totam audivimus, ac ne syllabam quidem unam de hac pollicitatione reperimus. Sed video ubi fundamentum mendacii sui Illyricus constituerit, quod nimirum Rodericus Frisingensis, postquam epistolam Adriani operi suo inseruerat. subjunxit continuo, illis literis imperatorem placatum, benigne deinceps cum legalis romani pontificis egisse, legatos vero imperatori promisisse, praesulem romanum honorem atque justitiam imperii illibatam semper conservaturum. At illa pollicitatio legatorum fuit, non ipsius pontificis. Neque legali polliciti sunt praesulem romanum iura imperii posthac non violaturum, quasi aliquando non violasse!, sed illibata, ut senper fecerat, perpetuo conservaturum. Siquidem iudicem legum (Radewico teste) cum primum imperatorem alloquerentur, cique literas apostolicas traderent, praefati sunt sine ulla justa causa adversus romanam Ecclesiam imperatorem fuisse commotum. Haec enim sunt illorum verba: *Quanta dilectione sancta romana Ecclesia amplitudinem, et honorem imperii vestri amplectatur, quam sine conscientia peccati vestram satis invita sustinuerit indignationem. et scripta praesentia, et in ore nostro posita viva vocis officium declarabit.* Ex quibus verbis satis profecto manifeste colligitur, numquam venisse in mentem legalis, ut violata fuisse a romano pontifice iura imperii dicerent. Proinde mendacium est Illyrici, promisisse pontificem Fridericum, se posthac imperii iura minime violaturum.

Addit postremo in prolegomenis suis Illyricus ex histori. Abbati urspergensis, Adrianum pontificem iterum ab imperatore dissidere coepisse, atque eo usque progressum dissidium, ut tandem imperator a pontifice excommunicaretur, sed paulo post divino miraculo pontificem, dum is recentem aquam ex fonte biberet, a musca quae os ejus simul cum aqua intraverat, apud Anagninam exinctum. Verum tamen banc non veram historiam, sed improbabilem fabellam esse, ex eo potest intelligi, quod Abbas urspergensis ex Joanne quodam Cremonensi, auctore obscuro et schismatico, eam narrationem refert. Ille vero non altum testem producit, quam incertum vulgi: *Cum venisset. iuquit, ad quemdam fontem, hausit de potu illius, et continuo, ut dicitur, musca quaedam os ejus intravit et gutturi ejus adhaesit, nulloque artificio medicorum avelli potuit. quoad usque spiritum exhalavit.* Haec ille. Quo circa tota fides hujus rei pen-

det ex illo, ut dicitur, hoc esi, ex falso rumore, quem aemuli forte sparserunt.

Porro Radevicus lib. 2. cap. 43. honorifice describit obitum ac sepulturam Adriani, quod idem faciunt Platina, Marlious Polonus, et alii, qui pontificum vitas describunt. Joann. Naucleros in chronico, generatione 39. scribit, suspicari se narrationem illam Cremonensis affectu potius quam veritate scriptam. Sanctus autem Antoninus in Summa historica, par. 2. lit. 17. cap. 1. § 9. ex Illelino refert, Adnanum virum optimum fuisse, ut nullo modo probabile sit cum talem exitum habiturum. qualem Cremonensis dicit. Denique si res esset vera, qui fieri posset, ut mors tam nova et insolens a nullo certo scriptore annotata fuisset?

At Iridericum imperatorem, qui non solum cum Idrianodiu contendit, sed etiam Alexandrum, successorem Adriani, ita vexavit, ut tres antipapas adversus cum imperiali potentia foverit, non incertus rumor, sed testes certissimi, idest, omnes historici testantur, in Armenia a flumine quodam absorptum miserrime periisse. De quo sic scribit Gulielmus Neuburgensis ejus temporis auctor, in lib. ». rerum anglicarum cap. 13. *Fridericus imperator teulonicus, iter hierosolymitanum ingressus, cum in gurgitem fluvii equo stimulo prosilisset. in momento suffocatus interiit. O abyssus inulta judiciorum Dei! Vir Ianus, et qui divino quodam fervore relidis deliciis, opibusque imperii, mille se exposuerat propter Christum periculis, tam subito miseroque casu absumitur. Peccatum lamen ejus tantum et tale elucet, quod forte in imperialibus non potuerit deliciis expiari, atque ideo oportuerit, ne aeternaliter plecteretur, pia divinitatis provisione in hac vita severius castigari. Siquidem nefarii schismatis sub venerabili papa Alexandro principalis fautor exstiterat, et pacis ecclesiarum per imperialem potentiam nullo tempore perturbator. Tandem vero perspicue dans palmam veritati, minus lamen in deliciis palatii piaculare malum defleverat.* Haec ille. Addit autem Abbas urspergensis in chronico, post absorptum (ut dictum est) a flumine Fridricum, exercitum ejus, aut acris intemperie, aut abundantia ciborum morbo contrado pene lotum brevissimo tempore consumptum. Ita sententiam Adriani pontificis, quae exstat in epistola ad episcopos Germaniae apud Radevicum lib. I. cap. 16. verissimam fuisse, rei eventus comprobavit. Sic enim ille scripserat: *Aon acquiescat idem filius noster consiliis iniquorum, consideret novissima. et antiqua, et per illam viam incedat, per quam Justinianus, et alii catholici imperatores incessisse noscuntur. Exemplo siquidem, et imitatione illorum, et honorem in terris, et felicitatem in coelis sibi poterii cumulare. Vos etiam, si cum ad rectam semitam redeveritis, et beato Petro apostolorum principum gratum dependetis obsequium, et vobis, et ecclesiae vestris conservabitis libertatem. Alioquin non verit antedidus filius noster ex admonitione vestra. non verit ex promissionis evangelicae ritate* quod ‘acrosancta romana Ecclesia super firmam petram, Deo collocante, fundata, quanto-

cumque ventorum turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente Domino, in saeculum saeculi permanebit. Haec ille tum cum ardore juvenili, et imperiali potentia Fridericus Ecclesiae minaretur. Sed cum finem tragoedia illa habuit, quem Adrianos praedixerat. Siquidem post annum decimum nonum gravissimae persecucionis, praevaluit tandem Ecclesia, et Fridericus imperator. Calisto antipapa, quem ad eam diem fovcrat, abdicare coacto, sese vero pontifici Alexandro subiecit; ut scribunt probati historici. Abbas urspergensis in chronico, Platina in vita Alexandri, Gulielmus Neuburgensis rerum Anglicarum lib. 3. cap. 2. Gulielmus episcopus Tyri de bello sacro lib. 18. cap. 26. et alii. Aequae lamen hac humilitate illud a Deo impetrare potuit, ut non etiam morte horribili, ac lotius exercitus interitu peccatum ejus in Ecclesiam severissime puniretur. Atque haec de prolegoicinis.

CAPUT IV.

Imperium romanum translatum a Graecis ad Francos summi pontificis auctoritate, historicorum testimoniis demonstratur.

Tempus jam est ut ad ipsam causam propius accedamus; atque, ut ordine progrediamur, principio quid sit quod quaeritur. sive statum causae breviter exponemus; deinde sententiam nostram certissimis rationibus comprobabimus.

Igitur romanum imperium tametsi ante Constantini tempora, modo ab uno, modo a pluribus Augustis pari potestate regeretur, unum lamen atque indivisum censebatur. Deinde vero posteaquam Magnus Constantinus Constantinopolim quasi allcram Hornam aedificavit, et cum ea alterum consulem, alterum senatum, et omnia romanae urbis privilegia communicavit, divisum est imperium in partes duas; quarum altera imperium orientis, altera occidentis appellari coepta est, et quemadmodum ante Constantinum principem, indivisum imperium aliquando plurcs Augusti administrabant, saepius unus ac solus regebat, ita post Constantinum, imperium jam divisum plerumque duo Caesares tenuerunt, raro unus ac solus princeps gubernavit. Siquidem Constantinus vita fundo anno Domini 311. occidentale imperium Constantino juniori et Constanti, imperium orientis Constantio cessit. Post Constantini autem, et Constantis excessum, anno 353. Constantius solus universo imperio praefuit. Constantio Julianus, Jovianus Juliano successit. Sed post obitum Joviani, Valentinianus, qui Joviano successor, imperio occidentis conlenlus, orientale imperium Valenti fratri attribuit anno Domini 368. atque ex eo tempore usque ad annum Domini 176. idest, usque ad Augustulum, imperatores diversi divisum imperium tenuerunt. Augustulo vero ab Odoacre hcrulo abdicare concio, atque imperio occidentis a barbaris occupato, soli imperatores orientis, et in solo oriente regnarunt usque ad Justinianum. Sed cum is opera Bdisarii et Narsclis. fortissimorum ducum, Africam et Italiam, inde Vandalis, hinc Gothis exactis,

reocupcrasscl: tandem anno Domini 536. iterum ab uno imperatore oriens cl occidens administrari coep- tus csl.Scddcum imperator graecus esset, el Italiam per exarcbos regeret nec eam ab infestatione Longo- bardorum tueri jam posset, anno 801.ineunte,ipso die natalis Domini, creato iu urbe Roma noro Im- peratore Carolo Magno rege Francorum, ac per hoc translato occidentali imperio a potestate Graeco- rum ad Francorum ditionem,iterum romana respu- blica rediit ad cum statum, in quo cam Constanti- nus Magnus instituerat, ct in quo permanserat a Valentiniano seniore,usque ad Auguslulum. Quam- quam illud negari non polcsl, quin paulo major imperii divisio fuerit a lemporc Caroli Magni,quam anlea. Siquidem a Constantino ad Auguslulum etsi divisae erani imperii romani provinciae inter duos imperatores,quod allinet ad regimen el administra- lioncm, erat lamen ila commune imperium, ul le- ges ulriusquc imperatoris nomine loti imperio da- rentur; cl si aller sine liberis decedebat, ad alte- rum lotius imperii gubernatio el providentia per- tineret. Quocirca Paulus Orosius lib. 7. scribit,Ar- cadio orientis, Ilonorio occidenlis provincias gu- bernantibus, commune imperium.divisis Ianium se diebus fuisse. Al post lempora Caroli Magni neque leges a latino graecoquc imperatore communiter latae sunt, neque deinceps unquam aut lalinus o- ricntem.aul graecus occidcnlem gubernavit. Quae- ritur igilur,quisnam hujus translationis auclor fue- rit , quisve Carolo Magno ac successoribus ejus, nomen, dignitatem ac potestatem imperatoris Ro- manorum,ac Caesaris Augusti in occidente tribue- nt.Respondemus id quod clamat consensus omnium gentium. Leonem 111. pontificem maximum aut so- lum,aut praecipuum et primarium auctorem hujus translationis fuisse, cique germanicam nationem imperium acceptum referre debere.Negat Illyricus, ct odio pontificum nescio quos alios auctores com- miniscitur, atque ila se versai in omnem pariem, ul historiam alinqui clarissimam, el fide orbis ter- rarum tot jam sacculis confirmatam, omnino ob- scurare nitatur. Accedant igilur historici omnes lum veteres, lum reccnliorcs, el auctoritatis suae pon- dere,levitatem el impudentiam unius hominis com- primant.

I. Joannes Zonaras, auclor graecus, qui romano pontifici adulari noverat, tomo 3. annalium in vita Constantini el Irenes, ubi do hac translatione lo- quitur nullam senalus,nullam populi,nullam exer- citus mentionem facit, sed rem lotam Leoni papae adscribil:Roma, inquit, prorsus Franci potili sunl, Carolo a Leone coronato, cl Romanorum impera- tore appellato. El infra, sub Constantino el liene, papa Leo Francos etiam Romam admisit,sic el Ita- lia universa, el ipsa Roma sunl potili. El infra: At Francorum dux Carolus, imperator Romanorum a papa Leone, ul dictum est, appellatus, missis ad Ircnem legalis, nuptias illius ambiil, cum nec illa ab eo conjugio abhorreret.

II. Goorgius Ccdrcnus in compendio historiarum in vila Constantini el Irenes, eadem fere quae. Zo- naras referi, sed brevius. Venerunt, inquit, etiam a Carolo, quem Leo papa Romae coronaverat, lo-

gali ad Irenem. eam Carolo in uxorem ambientes.

III. Paulos diaconus, qui tempore Caroli Magni floruit, el eidem Carolo familiaris fuit. lib. 23. re- rum romanarum, posteaqunm narraverat Leonem 111. pontificem a Carolo rege Francorum in sedem suam realltuiuni, stibjuiigli: Cauterum (Leo) vicem Carolo recompensans in imperatorem coronavit cum in templo s. Petri apostoli, perungens oleo a capite usque ad pedes, et circumdans imperatoria veste, atque corona. 8. kal. januarii, indict. 9. in quibus verbis Pauli Diaconi duo sunl annotanda: Unum est, nullam fieri mentionem in ejus verbis senalus, aut populi romani, quam certe praeter- mittere non debuisset fidelis historicus, si transla- tio imperii a Graecis ad Francos munus senatus, populique romani potius, quam pontificis Leonis fuisset. Alterum est. hanc translationem, quae fa- cta est in ipsa Caroli Magni coronatione beneficium Leonis collatum in Carolum a Paulo Diacono agno- sci cl appellari. Siquidem illa verba:Caclerum Leo vicem Carolo recompensans, satis aperte signifi- cant, ila fuisse beneficium pontificis in regem co- ronationem imperatoris, ul anlea fuerat benefi- cium regis in pontificem restitutio in propriam sedem.

IV. Eginarthus Pauli Diaconi aequalis, nec mi- nus quam Paulus Carolo Magno notus el familiaris (quippe qui cancellarius ejus fuit.teste Trilhemio) in vila ejusdem Caroli ila describit hanc transla- tionem, ul soli pontifici Leoni rem lotam tribuat. Augusti nomen, inquit, primo in tantum aversatus est, ut affirmaret, se eo die, quamvis praecipu i so- lemnitas esset. Ecclesiam non intraturum fuisse,si pontificis consilium praescire potuisset. Perpende lector haec verba: Si pontificis consilium praesci- re potuisset. Cur enim non ait: Si consilium sena- tus, populique romani praescire potuisset: nisi quia rem totam a pontificis voluntate el auctoritate pendere intelligebat?

V. Annales Francorum incerto auctore, sed o- mnium consensu fidelissimo,el qui Caroli lempore vixit, ita habent in enarratione renim gestarum an- no 801. Ipse autem cum die sacratissimo natalis Domini ad missarum solemnias basilicam b. Petri apostoli fuisset ingressus, et coram altari ubi ad orationem se inclinaverat, assisteret. Leo papa co- ronam capiti ejus imposuit.cuncto Romanorum po- pulo acclamante, Carolo Augusto a Deo coronato, magno el pacifico imperatori Romanorum, vila el victoria. Hic primum mentio fit populi romani, sed acclamantis post coronationem, non imperatorem appellantis ante coronationem.

VI. Aimonius, sive (ul ab aliis vocatur) Ammo- nias, vel Annonius, vixit tempore Ludovici Pii, ut ipse indicat lib. 5. cap. 17. Is igilur in lib. 4. de rebus gestis Francorum cap. 90. describit exor- dium imperii Caroli Magni iisdem fere verbis, qui- bus Francorum annales supra citati, nihilque tri- buit populo romano praeler acclamationem Carolo jam a pontifice coronato.

VII. Ado episcopus Viennensis, qui temporibus nepotum Caroli Magni floruit, in chronico suo ae- tate 6. sic habet: In die sancio nativitatis Domini,

ante confessionem b. Petri apostoli, cum gloriosus rex Carolus ab oratione surrexisse, Leo pontifex capiti ejus coronam imposuit, sicque ab universo populo acclamatum est; Carolo Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imperatori Romanorum, vim et victoria. Hic etiam auctor nullam tacit senatus, aut populi mentionem, nisi post coronationem jam peractam.

VIII. Regino abbas prumiensis, qui ante 600. annos floruit, lib. 2. chronici, coronationem Caroli Magni iisdem verbis describit, quibus Ado Viennensis, quae non duxi repetenda, ne fastidium gignerent. Sed ut intelligamus apud Reginonem, non simpliciter coronari imperatorem a summo pontifice, sed plane creari et ordinari, referam verba ejus de Arnulphi et Othonis coronatione: Anno, inquit, dominicae incarnationis 896. Arnulphus civitatem ingressus, a Formoso apostolicae sedis praesule magno honore susceptus, ante confessionem s. Petri coronatus, imperator creatus est. Et infra, anno 962. rex (Otho I.) Romae favorabiliter susceptus, acclamatione lotius romani populi et cleri, ab apostolico Joanne imperator et Augustus vocatur et ordinalur. Ille plane vides, regem festiva acclamatione a populo suscipi; non autem a populo, sed ab apostolico Joanne imperatorem dici et ordinari.

IX. Vilichindus Corbejensis monachus, Reginonis aequalis, lib. 3. regnorum saxoniorum prope extremo, de Othone II. imperatore sic loquitur: Licet, inquit, jam olim uncius esset in regem, et a beato apostolico designatus in imperatorem. Ubi vides nuperle distinguere regnum Germaniae ab imperio romano; et regnum quidem illud a Germaniae proceribus, imperium vero romanum a pontifice dari, ejus enim esse magistratum vel principem designare, cujus est et creare, alioqui frustra designat, qui nequii perficere.

X. Luitprandus diaconus licincensis, Othone I. vivente scripsit historiam rerum in Europa suo tempore gestarum, ut ipse significat lib. 1. cap. 7. Is igitur lib. 6. historiae cap. 6. de Othone I. sic loquitur: Dehinc Romam similia facturum adiit, ubi miro ornatu, miroque apparatu susceptus, ab eodem summo pontifice, et universali papa Joanne unctionem suscepit imperii. Porro idem auctor aperte declarat, non simplicem caeremoniam unctionis, sed nomen etiam, et dignitatem imperialem a pontifice suscepisse Othonem, cum ita loquitur in eodem cap. 10: Piissimo, inquit, tunc regi, nunc Augusto Caesari Othoni. Quam phrasim tum ipse, tum alii veteres observare soient, ut ante pontificiam coronationem, reges; post eam coronationem, imperatores et augustos appellant.

XI. Ilmarinnus Contractus, comitis nobilissimi filius, et monachus sancti Galli, qui floruit ante annos 500. tempore sancti Henrici imperatoris, in chronico suo sic ait: Anno 861. Carolus imperiali benedictione sublimatus, Augustus et Caesar romano more appellatur. Et infra: Anno 816. Leo papa obiit, et Ludovicus imperator a Stephano papa factus est. Et infra: Anno 962. Otho rex ab Octaviano Joanne papa imperator ordinalur. Et infra: Anno

1026. Conradus rex filium suum Henricum regem fecit, et ipse Romam pergens, imperator efficitur. Haec ille. Non potui cerle hic auctor clarius exprimere, per ipsam pontificis coronationem imperatorem vere fieri.

XII. Marianus Scotus, qui natus est anno 1028. ut ipse in chronico annotavi, et Hermanni Conradi aequalis fuit, lib. 3. chronici Caroli Magni ad imperium promotionem brevissime his verbis attingit: Carolus hoc tempore a Romanis Augustus appellatus est. Quae verba, ne testimoniis vetustiorum historicorum jam citatis, et sequentibus ejusdem Mariani sententiis repugnent, sic accipi debent, ut intelligamus, Carolum a Romanis omnibus, id est, pontifice, clero, senatu et populo. Augustum appellatum; sed ordine quodam, nimirum pontifice praeveniente, caeteris sequentibus. Nam ut ex historiis praecedentibus didicimus, appellavit Leo pontifex Carolum imperatorem, et simul inunxit et coronavit; caeteri vero acclamatione probarunt. Sed Mariani ipsius aliquot sententias proferamus. Anno 875. Carolus Romam perveniens, datus Joanni papae magnis muneribus, imperator factus est. Anno 896. Arnulphus urbem ingressus cum magno honore a Formoso papa susceptus, et ante confessionem s. Petri imperator factus est. His igitur, aliisque similibus sententiis satis aperte Marianus testatur a romano pontifice imperatores romanos fieri.

XIII. Dodechinus Mariani continuator, cum de Lothario Henrici imperatoris successore scriberet: Legati, inquit, pro confirmando rege Romam mittuntur. Et infra: Plenitudinem, inquit, imperii in eadem romana civitate sicut docebat offerens dominus papa regem Lotharium Romam invitabat. Fridericus, inquit, ab Adriano papa imperator factus est. Vides igitur a pontifice romano electum regem romanorum confirmari, ac deinde ab eodem plenitudinem imperii accipere, et sic laudem imperatorem fieri.

XIV. Lamberlus Schafnaburgensis, qui circa annum 1070. floruit, in historia germanica de Carolo Magno nihil addit ad verba Mariani Scoti; ut vel Marianus a Lamberto, vel a Mariano Lamberlus accepisse videatur. Vtrumque cum de Othone I. et 111. loquitur. clarius explicat sententiam suam. Sic enim de Othone primo scribit: Otho rex porrexit Romam, eumque Joannes papa gratanter suscipiens honorifice super cathedram augustalem posuit, et benedictione atque consecratione sua imperatorem fecit. Et infra de Othone 111. Otho rex contra Crescentium Romam venit, ubi et Brunonem in sede apostolica consilium, a quo et ipse imperator factus est.

XV. Otho episcopus Frisingensis ante annos 100. floruit, genere et eruditione nobilissimus, quippe qui (teste Radevico lib. 2. de rebus gestis Friderici cap. 11.) quatuor imperatoribus ita conjunctus fuit, ut Henrici IV. nepos, Henrici V. sororius, Conradi regis frater uterinus, et Fridrici primi patruus esset, atque historiam ab orbe conditam libris peto satis feliciter comprehendit; is igitur lib. 5. cap. 31. hoc modo scribit: Anno ab incarnatione Domini 801. ab urbe condita 1352. Caro-

lus rex, regni sui anno 33. a summo pontifice, ablato patricii nomine, coronatus, omni populo tunc acclamante, Carolo Augusto, a Deo coronato, Magno et pacifico imperatori vita et victoria, anno 69. ab Augusto imperator et augustus vocalur. Ex hinc regnum Romanorum, quod a Constantino usque ad id tempus in urbe regia, scilicet Constantinopoli fuit ad Francos derivatum est. (in his Othonis verbis tria video summo pontifici tribui, ablationem minoris dignitatis, quae patriciatus dicebatur, coronationem et appellationem imperatoris et augusti : Romano populo solam acclamationem. Idem quoque Otho lib. 7. cap. 11. non veretur Henricum IV. avum suum, non verum imperatorem Romanorum appellare, quod imperium a schismatico papa suscepisset. Principes, inquit, seditionem vulgi timentes, ei (Henrico IV.) apud Inglinheim occurrunt, ibique nullis modis communitum, vel juxta alios, circumventum ac coactum, insignia regni resignare, ac lilio mittere 43. regni sui post mortem patris, imperii 3. anno (ad quod tamen potenter magis, quam juste a Guiberto capta urbe sublimatus fuerat) persuadent. Observa hoc loco, lector, Henricum IV. non fuisse Othoni Frisingensi imperatorem, sed regem dumtaxat, donec a papa Guiberto, qui et Clemens dictus est, non imperium sublimaretur, et rursum ad imperium potenter, non juste sublimatum, quod Guibertus eum imperatorem fecerit, qui in schismate contra Gregorium XII. verum pontificem, sederit. Tam enim non potuit Guibertus verum imperatorem facere, quam ipse verus papa non fuit. Quid aulem esi aliud, quaeso te, a pontifice aliquem ad imperium sublimari, quam imperatorem a pontifice flecti ? Et cur ab antipapa sublimatus, imperator non legitime factus censetur, nisi quia solius veri ac legitimi summi pontificis est, imperii dignitatem nomenque conferre?

XVI. Godefridus Vilcricensis, qui Olhone paulo posterior fuit, in suo chronico universali, quod Pantheon appellavit, iisdem fore verbis, quibus Olho Frisingensis, exordium imperii Francorum describit. Anno, inquit, ab incarnatione Domini 801. Carolus Magnus regni sui anno 33. a Leone III. summo pontifice coronatur, omni populo romano tunc acclamante, et laudes imperiales canent".

XVII. Conradus abbas urspergensis, Godfridi ferme aequali, in chronico suo, in quo res germaniens diligentissime persequutus est: Anno, inquit, 796. Leo papa XCVI. ordinalur. Sedit annis 20. Hic Carolum fecit imperatorem. Et infra: Anno, inquit, dominicae incarnationis 801. urbe vero condita 1552. Carolus Magnus rex Francorum, Pipini regis filius, septuagesimo tertio loco ab Augusto Romanorum imperator consecratus est anno regni sui 33. Sic imperavit annis 14. Cum enim pro calurnia Leoni papae ingesta Romam veniret, et natale Domini ibi celebraret, in ipsa die sacratissima ad missarum solemnia veniens, dum ante confessionem b. Petri apostoli ab oratione surgeret. nihil minus speranti Leo papa coronam imposuit, et imperatorem romanum pronunciavit. Haec ille: qui

sicut hoc loco translationem imperii, et Caroli creationem soli pontifici tribuit, ita quoque in reliquo chronico semper sibi similis, de aliorum imperatorum creatione loquitur. Quarum duas exempli gratia hic subjiciemus: Anno, inquit, 875. Carolus (Calvus) Romam tendens, a Joanne papa cunctis imperator. Et infra: Anno 962, Olho rogatu Joannis papae, et querimonia multorum de Berengario, et lilio proclamantium Romam tendit, ibique imperator ab eodem papa factus, Berengarium capit.

XVIII. Lupoldus Bambergensis in proemio libri de juribus imperii, De sacri, inquit, regni et imperii Romanorum viribus a tempore, et post tempus translationis ipsius imperii de Graecis imperatoribus in personam Caroli Magni ad reges Francorum. et ad Germanos, per sacrosanctam romanam Ecclesiam factae, secundum mei modicalem ingenii tractaturus etc. Et infra in primo capite: Deum inquit, in sacratissima die natalis Domini, sub anno ejusdem Domini 801. in Ecclesia sancti Petri ab oratione surgeret. Leo papa coronam capiti ejus imposuit: et a cuncto populo acclamatum est, Carolo Augusto etc.

XIX. Matthaeus Palinerius in chronico anni 801. Carolus, inquit, a Leone pontifice Augustus est appellatus, et oblitteratum jam pene in Italia romanum imperium resumpsit, primusque post Augustulum apud Romanos imperavit annis 14.

XX. Blondus Flavius decadis 2. lib. I. Leo, inquit. pontifex, populi romani scito, precibusque Carolum imperatorem Romanorum declaratum diademate, vetusto imperatorum capitis gestamine, coronavit.

XXI. Aeneas Sylvius in Abbreviatione Blondi. et

XXII. Baptista Platina in vita Leonis papae III. iisdem omnino verbis rem eandem declarant. Atque hic primum invenimus scitum populi romani nominatum in creatione Caroli imperatoris. Sed nihil caussae nostrae officium quod merito his duobus auctoribus, qui ante annos centum floruerunt, antepone possimus vetustissimos et plurimos scriptores. qui nihil ejusmodi tradiderunt: tum etiam quod scitum populi romani, cujus hic mentio sit, non ad Carolum imperatorem creandum, sed ad ejus creationem a summo pontifice impetrandam pertineat; id enim significat adjuncta illa vox, *precibusque*. Quorsum enim preces ad romanum antistitem, vel is Carolum imperatorem diceret, si populi scito, id est. populi auctoritate imperator creari poterat? Si quid ergo tum populus romanus decrevit, id certe solum decrevit, vel a romano pontifice pericrur, ut ipse, qui solus id facere posset, imperium a Graecis ad Francos transferret.

XXIII. Joannes Trilhemius in calhalogo scriptorum, Leo. inquit, papa III. natione romanus, post Adrianum pontificem sedit annis 20. vir ideo scripturis tam divinis quam saecularibus valde eruditus, morum quoque et vitae sanctimonia clarissimus, Carolum cognomento, et opere Magnum, ad imperium Romanorum unxit, et hanc dignitatem a Graecis in Francos transtulit.

XXIV. Antoninus in histor. pari. 2. lit. 14. cap.

L Carolus Magnus, inquit, primus Francorum romanum imperium accepit, conserente sibi illud seu confirmante Leone papa. In quibus verbis illud seu *confirmante* ea de caussa additum videtur, quia n. agnatn pariem provinciarum imperii occidentalis jam Carolus lenibat lilulo regis Francorum el Longobardorum: voluit enim pontifex, non solum novo imperatorij dare ad ea quae nondum adquisierat, sed etiam confirmare quod adquisierat.

XXV. Joannes Nauclerus in clironologia sua, generatione 27. Eo die (natali Domini) imperium romanum a Graecis in persona Caroli Magni translatum csl in Germanos. El infra : Sic monarchia mundi, quae slclil apud Graecos quingentos ferme annos, residet apud Germanos, non sine felici auspicio Ecclesiae romanae.

XXVI. Robcrlus Gaguinus lib. 5. Compendii de rebus geslis Francorum, Carolus, inquit pontificem restituit: restitutori suo gratificaturus Leo 111, sacerdotum habito conc. 8. kal. januarii, cum Francorum regnum 1res cl triginta annos administrasset, Augustum appellat, gratum nomen Romanis.

XXIII. Philippus Rergomensis lib. It. Snpp'e-mcnli: Pontifex, inquit, infamia liber, Carolo aliquam relaturus gratiam, cum videret imperatores constanlinopolitanos aegre id nomen lucri: idibus decembris anno salutis nostrae 800. in basilica b. Petri post sacra solemnia. populi romani precibus rogatus, Carolum romanum imperatorem declaratum diademate decoravit, acclamante 1er populo ; Carolo Augusto, a Deo coronato, magno el pacifico imperatori Vila cl victoria. In quibus verbis illud solum est observandum, retulisse Philippum Caroli coronationem ad annum Domini 800. non ad 801. ul superiores omnes historici; quod annum veteres inchoarunt a natali Domini; hic vero auctor more nostro a kalendis januarii. Itaque nulla inter eos dissensio de anno est: cur autem Philippus idibus decembris, contra veterum omnium sententiam, scripserit Caroli coronationem esse factam, non certo scio: neque res tanta csl. ul in ea diligentius investiganda desudandum sil.

XXVIII. Joannes Cuspinianus, quem Illyricus maximi facere solei, in vita Caroli Magni: Cum magno, inquit, illo natalis Salvatoris nostri dic templum oraturus, Carolus, ingrederetur, nihil minus speranti Leo pontifex coronam capili suo imposuit, imperialorcmque romanum pronunciavit ; cui ab universo populo acclamatum csl, Carolo piissimo Augusto, a Deo coronato elc. Hem in vila Caroli Calvi: Interim, inquit. Carolus Italiam ingreditur, quem Joannes Vili, summus pontifex benignissime accepit diademate imperiali, ac augusti nomine adornat: acceptis tamen ab eo nullis roagnisque muneribus.

XXIX Jacobus AVymfelingius in epitome rerum germanicarum cap. 9. Pontifex, inquit, Carolo aliquam gralam relaturus, cum videret imperatores conslaolinopolitanos aegre id nomen tueri, ac ob eam rem urbem cl Italiam ipsam magnas calamities passam, in basilica Petri post solemnia sacr.: [opuli romani scito cl praccibus ipsum Caro-

lum magna voce imperatorem decernit, ac diademate donat.

XXX. Polydorus Virgilius lib. 4. dc inventoribus rerum cap. 7. alias IO. Quas ob res, inquit. Leo 111. ipsum Carolum .Magnum fecit imperatorem.

XXXI. Raphaël Volaterranus lib. 3. geographiae Leonem III. inquit, pontificem a Romanis expulsus, ac ejus auxilium Implorantem per legatos confestim, deinde per se tertio veniens in Italiam, compressa seditione, ac inimicis expulsis (Carolus .Magnus) restituit. Pro quibus meritis ab ipso primum imperator consalutatus, nomen quod annos fere 330. cessaverat, occidenli restituit.

XXXII. Donatus Acciajolus in vila Caroli Magni; Primo adventu, inqu I, omni motu sedato, noxiis supplicio affectis, pontificem romanum cum ingenii gloria in urbem (Carolus) restituit: a quo mox pro suis egregiis meritis, el singulari erga libertatem omnium Christianorum, fide, augustus appellatus, imperatorium nomen, dignitatemque suscepit: non solum asscnliente, sed etiam applaudente populo romano.

XXXIII. Albertus Kranzius, ancior el germanus, cl diligens, et Illyrico praeter caelcros familiaris, tandem aliquando coronam hanc insignium virorum ac testium, claudat. Is igitur lib. 2. Saxo-nine, cap. 18. Tum vero, inquit, in die natalis Salvatoris, primo post 800. inchoante anno, cum nihil tale Carolus aul cogilare aul speraret, magisque recusaret alienum invadere imperatoris honorem, infra missarum solemnia, dum ante confessionem b. Petri apostoli ab oratione surgeret, papa ei coronam imposuit, el imperatorem romanum pronunciavit. Idem lib. 1. metropolis cap. H. Olim, inquit, imperatores non passi vivere pontifices, ad supplicia devocabant, el Graeculi postquam apud eos exstincta stirpe Constantini, el deinde magni Theodosii, non habuere pontificem, nisi quem ipsi confirmassent ; mutatae sunt vices: ul non habeatur imperator, nisi quem romanus pontifex confirmant cl consecrant. Domini csl lerra el plenitudo ejus. Ipse transfert regna el imperia, dignissimeque ad suum in lenis vicarium hoc sacrum ministerium delegavit.

Habemus igitur ex continuata serie, historico-rum. translationem imperii romani a Graecis ad Francos, eamque romano pontifice auctore factam, non fidam, nec fabulosam, ul Illyricus mcnliebatur, sed certam, atque exploratam esse, ut jam in dubium revocari, nisi ah Illyrico, homine impudencilissimo, vel etiam parum sane, non possit.

CAPUT V.

4

Proferuntur testimonia el confessiones principum dc translatione imperii n Graecis ad Germanos per romanum pontificem facta.

Etsi ad eam rem. quam probandam suscepimus, tot clarissimorum historicorum testimonia in medium allata sulllcerent: statui tamen ipsorum etiam imperatorum lum lalinorum, tum graecorum, nec non querundam aliorum principum confessionem,

cl sententiam addere ; ul (si fieri possit) crudeliter adversarius id negare, quod ipsi principes, quorum maxime interest, ultro gratissime conii-tentur.

I. Principio Carolus Magnus, qui primus impe-rium a rom. pontifice delatum suscepit, primus quoque id ab eo se accepisse testatur csl. Siquidem cum testamento imperium filiis divisisset, rem totam a Leone pontifice confirmari voluit, ul non sine consensu ejus, a quo illud acceperat imperium aliis tra-dere videretur. Aimoinus lib. 1. de rebus gestis Francorum cap. 94. Testamentum, inquit, Caroli Leoni, papae missum csl, ul approbaretur; quod cl factura csl. Ado Viennensis in chronico 6. auctor: Imperator, inquit, inter filios suos regna dividit; ul sciret quisque, si supersciscisset, quam partem lucri cl regere debuisset. Testamentum inde fa-ctum, el jurejurando ab optimatibus Francorum confirmatum, cl Leoni papae inissum, ul sua manu subscriberet. Denique annales Francorum vetustis* simi sic habent; Hanc omnia literis mandata sunt, el Leoni papae, ul ipse sua manu subscriberet, per Eginardum missa. Quibus pontifex laus, el assen-sum proebuit, cl propria manu subscripsit.

II. Lolharus Ludovici filius, Caroli nepos, ul Ado scribit in chronico. Ludovicum filium suum per se regem Italiae fecit; sed cum imperatorem quoque illum fieri vellet. Romam ad pontificem mi-sit per Drogonem patrum suum. Atque eo modo Ludovicus junior a Sergio papa imperator creatus est. Vides igitur Lolharii primi confessione, regem ab imperatore fieri posse; imperatorem non item, nisi summi pontificis confirmatio el consecratio ac-cedat. Neque verum csl quod quidam objiciunt, a Carolo Magno Ludovicum filium imperatorem el Au-gustum appellatum ante pontificis confirmationem, nam (ul paulo ante diximus) testamentum quo Ca-rolus imperium filiis relinquebat, a Leone papa, ipso Carolo petente, confirmatum est. Constat au-tem ex historicis, Ludovicum non ante confirma-tum illud testamentum, sed aliquando post a patre appellatum Augustum. Nam Annales Francorum ponunt testamenti confirmationem anno 806. Lu-dovici autem assumptionem ad imperium anno 813. Itaque Ludovicum imperatorem Leo III. con-firmavit, ac postea Stephanus IV. coronavit.

III. Carolus Calvus, Ludovici junioris in imperio successor, insigne testimonium nobis praebet. Nam cum esset ei cum Ludovico Imperatore, Germaniae rege, de imperio adipiscendo contentio, mira celeritate Romam accurrit, cl multis magnisque muneribus aditum sibi ad pontificis gratiam, ac per eam ad imperium patefecit. Sed verba historicorum audia-mus. Joannes Cuspinianus in vita Caroli Calvi: Ip-se (Carolus) omni mora abjecta, summa cum festi-natione Alpibus superatis, in Longobardiam con-tendit, ul hinc recta Romam proficiscatur pro co-rona imperiali, in Franciam Caesarum nomen alla-turus. Ludovicus Germaniae rex filium militem Caro-lum, ut iter prohibeat: cl cum is cederet, indigna-tus palam alium quoque filium cum exercitu mittit, qui Carolum avertat: sed cum copiis praestaret, cl po-liciam ferre non posset; reversus ad patrem,

missus in Franciam cum exercitu diris incursioni-bus eam vexat. Interim Carolus Italiam ingreditur, quem Joannes VIII. summus pontifex benignissi-me accepit, diademate imperiali, ac Augusti nomi-ni. adornat: acceptis laudibus ab eo multis magnis-que muneribus. Item Regino lib. 2. chronici de re eadem sic loquitur: Anno 877. Carolus (Calvus) Romam secundo profectus est, ubi jam pridem im-peratoris nomen a praesule sedis apostolicae Joan-ne ingenii prelio emerat. Rursum Marianus Scola-hus lib. 3. chronici: Carolus, inquit, Romam perve-niens, datus Joanni papae magnis muneribus, im-perator factus est. Hic ego libenter quaerere ab Illyrico: Si nihil imperatori, quod ad imperium al-linet, aut solam caeremoniam coronationis papa dare solei, quorsum Ludovicus rex Germaniae, laudis studio fratrem Carolum Calvum ab Umere ro-mano avertere conabatur? Quorsum Carolus ipse tanto labore ac dispendio Romam ad pontificem ve-nit? Quorsum tanta diligenter pretiosis etiam mune-ribus, pontificis animum sibi conciliavit? Cur ma-luit potius cum fratris exercitu in certamen de-scendere ac pati, ul regnum suum a fratris exer-citu vaslarum, quam imperii coronam de manu pontificis non accipere?

IV. Albericus imperator (ul auctor csl in chroni-co suo Albericus Argentinensis. qui illo ipso tempo-re vixit) a Bonifacio papa VIII. vehementer conten-dit, ul imperium sibi, el haeredibus confirmaret. Id quod minime impetravit. Voluit enim summus pontifex imperatorem romanum eligi, non nasci. Sed ex illa Alberti contentione quis non videt. quae fuerit ejus sententia de potestate summi pontificis in evehendis hominibus ad imperium?

V. Henricus VIII. Alberto successit comes Lucemburgensi. De eo sic loquitur Conra-dus Vercellensis in libro de rebus gestis Henrici VII. Lucemburgius, inquit, multum in oratione Narbonensem, qui a Clemente papa V. postulavit, ul ratum sibi facere subrogationem pro more dignaretur.

VI. Ludovicus IV. qui post Henricum VII. impe-ravit, tametsi cura romano pontifice perpetuas ini-micus gesserit, quod ab eo non modo non confir-matus, sed etiam excommunicatus, et dejectus de sede imperatoria fuisset, tamen numquam destitit occasiones quaerere, quibus in gratiam pontificis rediret. et ab eo restitutionem in imperium impe-traret. Scribit enim Albericus Argentinensis in chro-nico, eundem Ludovicum defuncto Joanne papa XXII. misisse ad Benedictum XII. qui Joanni suc-cesserat, legatos, qui demississimis precibus pe-terent absolutionem el restitutionem.

VII. Carolus IV. inquit, Theodoricus de Nihem in Nemore, tractatu G. cap. 33. procuravit filii qualem electionem dicti Venceslai regis per Urbanum VI. orto jam schismate, ac in ejus principio locum approbari. Et per hoc acquisivit idem Urbanus. quod dictus Carolus imperator odharebat eidem.

VIII. Fridericus I. cum in Italiam ad pontificem Adrianum IV. venisset, illa coronam per oratorem suum a pontifice petiit, ul apertissime testaretur, agnosceret se summam imperii dignitatem, el (ul

ipse loquitur) plenitudinem, nisi a summo pontifice haberi non posse. Sic enim ea de re scribit Albertus Kranlzius lib. 6. Saxoniae cap. 16. *Pontifex dignatione sua flectere contenderat Germanorum formidatam insolentiam, et venit in castra regis cum solemnibus, pontificeque summo digno comitatu. Rex concitus occurrit venienti, et ab jumento descendenti strepam fertur tenuisse sellae, acceptumque reverenter per manum in sua tentoria perduxisse. Hambergensis episcopus verbum regis proloquutus, ait: Illonorablem tuam sanctitatis praesentiam, apostolice pontifex, sicut dudum desiderant optavimus, ita nunc laetanter suscipimus, gratias agentes largitori bonorum Deo, qui nos deduxit in hunc locum, et sacratissima visitatione tua nos dignos fecit. Votum ergo tibi esse volumus, reverende pater quia omnis Ecclesia, de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit principem suum ad plenitudinem, provehendum per te ad culmen imperii. Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo. Dei timor, et catholicae pacis amor in corde illius regnans, et sanctae romanae Ecclesiae cultus non vulgaris. Ecce te venientem excepit venerabilis, tuis sanctissimis vestigiis humiliter provolutus. Ergo, venerande pater, tu circa ipsum peragas, ut quae ei desunt de plenitudine imperialis culminis, per tuae beatitudinis munificentiam suppleantur.* Et infra: cap. 17. *Consequentibus iterum, inquit, papa verbum fecit: Solebant, inquit, qui ad coronam petendam venerant praeae aetatis principes, insigni aliquo facto romanae Ecclesiae benevolentiam promereri, ut suo velut officio praevenientes benedictionem, iam debitum coronam omnibus praeclaro facinore testarentur. Sic Carolus dum domuit Longobardos; Otho dum compescuit Berengarios; novissimus Lotharius dum Aormannos reprimeret, coronam imperii meruere. Quocirca serenissimus rex Apuliam, rom. Ecclesiae peculiarem provinciam, iam a Xormannis occupatam, nobis Ecclesiaeque restituat: deinde, quae nostra sunt, facile exequemur. Principes respondent, ab longo itinere, et multiplici per viam labore attenuatas esse vires exercitus, nec posse regem illis copiis magnam invadere provinciam. Impleat in rege benedictionem pontifex, non se certasse priorem officio potius Tebil. restitulos in sua principes cumulationibus armis cum suo rege redituros, facturosque, quae in rem Ecclesiae videbuntur. Cessit papa contentioni, facturum spondens quae peterentur.*

Haec tam prolixè recitare volui, ut omnes intellexerent, quanti fecerint semper reges Germaniae pontificiam coronationem. Nam si nihil ea coronatione papa confert, aut inanem solum caeremoniam. tamque debitam decore jam principi exhibet, cur is, qui coronandus est, ad imperialem culmen provehendus dicitur? Nihil ne tribuit, qui ad culmen imperii aliquem provehit? Deinde cur tam humiliter e» rona a pontifice postulatur? Cur singulari aliquo facinore romanae Ecclesiae benevolentia est ante promerenda? Cur denique petenti pontifici, ut

rex Apuliam de poieslale Normannorum eriperet, Ecclesiaeque restitueret, si coronam imperii adipisci vellet, nemo principum respondit, iniquam esse conditionem, sed cum allictum exercitum dicerent, tempus commodius postularunt? Neque vero latini solum imperatores, sed etiam germanici pontificem auctorem occidentalis imperii agnoverunt et professi sunt.

IX. Michaël siquidem imperator constantinopolitaniis cum accepisset Carolum .Magnum a Leone pontifice imperatorem occidentis appellatum legatos ad eum misit, qui pacem nec foedus inirent inter utrumque imperatorem. Pacis vero capitula non a solo Caesare, sed etiam a pontifice voluit approbari, tunc enim demum stabilem pacem futuram inter se et Carolum consuit, si is eam probasset, cuius auctoritate Carolus imperabat. Ado Viennensis in chronico anni 812. Michaël, inquit, imperator creatur, cuius legati Aquisgranum ad imperatorem Carolum missi laudes more suo dixerunt, imperatorem et basileum illum appellantes, et pacis libello ad imperatorem accepto, et denuo a Leone papa Romae, reversi sunt.

Item Bhegino Prumiensis abbas, lib. 2. chronici: Anno, inquit, 812. legali Graecorum de pace libellum acceperunt a Carolo, et deinde a Leone papa.

X. Emanuel Comnenus, qui tum orientale imperium gubernabat, cum occidentali Fridricus I. praeesset, obtulit per legatos non semel, sed bis Alexandro pontifici magnam vim pecuniarum, exercitum non contemnendum, et quod pluris faciendum erat, unionem Ecclesiae graecae cum latina, sub uno summo pastore rom. pontifice, si modo is occidentale imperium, a quo Fridricus I. jure excidisse videbatur, iterum cum orientali conjungi, atque imperatori constantinopolitano restitueretur. Testes sunt Blondus decade 2. lib. 5. Abbreviator Blondi Aeneas Sylvius, ibidem, Platina in Alexandro III. et Joannes Nauclerus in chronico generationi. 39. pag. SIS.

XI. Philippus rex Francorum vacante sede imperiali ob mortem Alberti imperatoris et romano pontifice Clemente V. per id tempus in Galliis commorante, ratus venisse tempus quo imperium ad Gallos a Germanis transferretur, cum procuberet. suis consilium habuit, in quo tandem illud decretum est, ut id a pontifice per solemnes nuncios peteretur. Cui enim, inquit rex, licet injuria, si vocantis imperii conditio pertuleretur? Idem fecerunt olim pontifices alii. Verum summus pontifex, cum id quod in consilio regis decretum erat, continuo restisset, ne aut regem offendere, aut contra voluntatem suam aliquid concedere cogeretur, electoribus imperii scripsit, ut maturarent electionem, et Henricum Luccmburginm comitem, si eis videretur, eligerent, alioqui periculum esse, ne una cum imperio potestatem etiam eligendi deinceps omitterent. Delatis ad Germanos epistolis, reque intelleda, comitiorum solemnia maturantur, eligitur Lucemburgius. Quae omnia accurate scripsit Conradus Vercerius, in lib. de rebus gestis Henrici VI. Colligimus autem ex hac historia, non modo

regem Gallorum cum universo coctu procerum Franciac, sed etiam imperii electores in ea sententia fuisse. ul existimarent a summo pontifice translatum luisse imperium a Graecis in Germanos, rursum ab eodem pontifice a Germanis in Gallos posse transferri. Nam el rex in ppublico procerum convenio id nllirmavil. cl electores festinatu electione Hcnrici VII. idem apcrllsstme comprobaronl.

XII. Accedit ad haec clarissimum testimonium eorundem electorum in quodam publico instrumento, quod infra subjiciemus, ac supra citavimus. Hoc enim ejus instrumenti principium est: Complodens ab olim sibi romana mater Ecclesia quadam quasi germana charilnle Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum praesidentium super terram. Haec igitur tot principum ingenua, verissimaque confessio, quamvis nulla alia argumenta suppeterent, an non satis esse ad caussam istam finiendam deberet? Verumlamcn addam eliam summorum politicum testimonia, non quod ea magni fieri credam ab adversariis, sed tum propter eatholicos, quibus sacrosancta est (ul debet) pontificum aucloitas, tum etiam ul adversarius videat, quae pontifices dicunt, a probatis historiis el principum confessione non dissentire; quam etiam ob caussam hoc genus testimoniorum, quod, si auctoritatem spectes, primum locum merebatur, in tertium distuli.

CAPUT VI.

Idem asseritur testimoniis pontificum.

Primum igitur pontificum testimonium illud esse poterit, quod de Gregorio IV. referi Paulus Aemilius. Sic enim ait lib. 3. de rebus gestis Francorum: Lugduni consilium episcoporum, quos Ludovici imperatoris lillii contraxerant, habitum, imperiumque pairi abrogatum. Quod decretum mox a Gregorio pontifice maximo rescissum est. Eodem per t net. quod scribit Marianus Scolus lib. 3. chronici: rex. inquit. Ludovicos reginam Aquis obviam ei venientem jubente papa Gregorio accepit. Si quidem lillii Ludovici non solum imperium pairi abrogaverant. sed eliam uxorem Jmlilham cl ademerant. Sed ulrumque jubente Gregorio recipit. Ex quo refellitur ul (obiter hoc annotemus), quod Sigebertus in chronico sci ibit, Gregorium papam cum filiis Ludovici adversus pacem eorum conspirasse. Nec solum Marianus Scolus, el Paulus Aemilius, sed eliam Rhegino lib. 2. chronie, el Aimoinus lib. 5. de rebus gestis Francorum cap. 14. et 16. aliique Sigeberto antiquiores historici Gregorium papam. Ludovico imperatori fuisse testantur. Sed hoc (ul dixi) obiter admonui: illud est proprium hujus loci, a Gregorio papa decretum Francorum esse rescissum, quo illi Ludovico imperium abrogaverant; nec enim id Gregorius ausus fuisset, nisi ab apostolica sede imperium ad Francos delatum, alque ab eadem sede pendere intellexisset.

II. \drianus II. pontifex maximus cum accept-

set imperium Ludovici junioris imperatoris a Carolo Calvo rege annis lentari, continuo ad Carolum legatos, cl lileras misit plenas auctoritatis: <ie quibus sic loquitur Aimoinus lib. 3. cap. 24. In epistolis, inquit, papae continebatur, ul regnum quondam Lolharii. quod Ludovico imperatori, spirituali filio ejus, haeredilario jure debebatur, et quod ad cum post mortem ejusdem Lolharii rediit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus invaderet, nullus commoveret, nullus ad se conaretur inflectere, quod si quis praesumeret, non solum per suae auctoritatis ministerium infirmaretur, verum eliam vinculis anathematis obligatus, nomine chYislianilalis privatus, cum diabolo omnino locaretur. Et infra cap. 27. idem Aimoinus narrat, Carolum quidem his literis acccplis moleste tulisse, quod regnum suum propagare prohiberetur: inierim tamen non contempsisse apostolicum mandatum, sed legatos cum magnis muneribus ad summum pontificem destinasse.

HI. Adrianus IV. in epistola ad episcopos Germaniae, quam refert Joannes Aventinus bb. I. annalium Dojorutn: Ideo, inquit, imperium a regno Graecorum translatum est in Alemannos, ul rex Teutonicorum non ante quam a pontifice rom. consecraretur, imperialor vocaretur, cl esset augustus. Pontifex romanus promovit Carolum, fecit ei nomen grande, ul esset imperialor.

IV. Alexander III. legati- imp- caloris Graecorum, qui occidentale imperium iterum cum orient. li conjungi cupiebat, respondit. Platina teste, se nol- le id in unum conjungere, quod olim de industria majores sui disjunxissent.

V. Innocentius III. in epistola ad ducem Tburin- giaQ. unde cxlat caput, *Venerabilem*, extra de electione: Illis, inquit, principibus jus et potestatem eligendi regem in imperatorem poslmoduiu promovendum recognoscimus, ut debemus: ad quos jure, ac antiqua consuetudine noscitur, perlinere, praesertim cum ad eos jus et potestas hujusmodi ab apostolica sede pervenerit, quae romanum imperium in personam magnifici Caroli a Graecis transtulit ad Germanos.

AI. Clemens V.-universalis concilio approbante decretum edidit de juramento, quod imperatores pontificibus praestant; unde exlat Clementina. *Illo- mani principes*, de jurejurando, ejus decreti hoc est initium: romani principes orthodoxae fidei professores, sacrosanctam romanam Ecclesiam, cujus caput est Christus redemptor noster, ac roman, pontificem ejusdem redemptoris vicarium fervore fidei, el clarae devotionis prompliludine venerantes, eidem romano pontifici, a quo approbationem personae ad imperialis celsitudinis apicem assumendae. nccnon unctionem, consecrationem et imperii coronationem accipiunt, sua submittere capita, non reputarunt indignum, seque illi, et eidem Ecclesiae, quae a Graecis imperium transtulit in Germanos, cl a qua ad certos eorum principes jus el polcslas eligendi regem in imperatorem poslmodum promovendum, pervenit, adslringere vinculo juramenti, prout tam mos observationis antiquae, temporibus novissimis renovatae, quam

forma iuramenti huiusmodi sacris inserla canonibus manifestat.

VII. Pius II. in epistola ad regem Tureorum Malmethum, quae est inter ejus cpisl. 396. Hortatur ad fidem Christi amplectendam eundem Malmethum, cique si id faciat, jus ac titulum orientalis imperii pollicetur. Aps, inquit. *le Graecorum et orientis imperatorum appellabimus, el quod modo vi occupas, el cum injuria lenes. possidebis jure.* Et infra: *El sicui antecessores nostri Stephaniis. Adrianus. Leo adversus Ueslulphum. el desiderium nentis longobardicac reges. Pipinum cl Carolum Magnum accersiverunt, et liberali de manu tyrannica imperium a Graecis ad ipsos liberatores transtulerunt: el nos in Ecclesiae necessitatibus tuo patrocínio uteremur, el vicem redderemus accepti beneficii.* Cum igitur in gratiam Caesarum cl in odium pontificum controversia haec ab Illyrico in medium sit allata, si inter se ipsi consentiunt; ul revera eos consentire, utrorumque testimoniis demonstravimus; quid nos amplius disceptare necesse est? Sed accedamus tamen ad rationem, cl titulos omnes excutiamus, quibus adversarii fingunt, imperium romanum ad Carulum pervenisse.

CAPUT VII.

Imperium Germanorum non esse acquisitum jure belli.

Sex omnino tituli sunt, quibus homines regna, atque imperia possidere solent, jus belli, beneficium divinum, successio haereditaria, electio populi, donum principis, summi lotius Ecclesiae praesulis decretum. Aut enim aliquis per se imperium occupat, aut accipit illud: b alio. Si per se occupat, jure belli dicitur possidere, qui est primus titulus; quo titulo Cyrus, Alexander, Julius, alique nonnulli summa imperia tenuerunt. Si accipit ab alio; aut a Deo singulari vocatione, aut ab hominibus: si a Deo, jam est secundus titulus, isque omnium justissimus, quo titulo, Moyses, Aaron, Saul, David. Petrus principatum vel ecclesiasticum, vel politicum adepti sunt. Si vero ab hominibus; aut naturali successione, aut electione voluntaria. si naturali successione, jure haereditario regnare dicitur, qui est titulus tertius, quo Salomon David. Tiberius Augusto. Ludovicus Carolo, atque alii aliis successerunt: si electione voluntaria; aut multitudo eligit, aut princeps: si multitudo. inde est quatuor titulus, quo Claudius, Galba, Vespasianus, ac caeteri deinceps romani imperatores ul plurimum electi sunt: Si a solo principe; aut is politicus est aut ecclesiasticus: si politicus, oritur quintus titulus, quo titulus imperarunt Lucius Vces a Marco Antonino, Maximianus a Diocletiano. Valens a Valentiniano, Theodosius a Gratiano, el si qui sunt alii principes a procedentibus principibus ad imperium vocali. Si denique a principe ecclesiastico imperator dicalur. existit titulus sextus quo nos asserimus, Carolum Magnum, et qui

cum sequuti sunt, Germanos imperatores jus in perii esse adeptos.

Quae cum ita sint, si primos quinque titulos in *imperio* Germanorum locum non habere demonstraverimus, efficiemus profecto, Carolum Magnum aut a pontifice maximo imperium habuisse, aut omnino non habuisse. Quomodo enim habuit quod nec ipse armis occupavit, nec successione haereditaria, nec divina aut humana electione suscepit? Quod si Carolus Magnus imperator non fuit, certe nec caeteri Francorum, Germanorumque reges imperatores fuerunt; nec Rodolphus, qui nunc est in imperio, jure imperator dici potest. Viderit igitur Illyricus, ne, dum imperatoribus adulatur, cosque multis falsis titulis onerat, eosdem vero jure imperandi privet, ac de solio Caesarum declinet imprudens.

Ordiamur a primo titulo. quem Illyricus praeliter caeteros asserit, ac pro viribus propugnat. Obtulit Carolus Magnus paterna haereditaria regnum Francorum, expugnavit deinde Longobardos, atque ex ea victoria rex etiam Longobardorum appellari coepit. At cum Romanis numquam pugnavit, romanam urbem vi numquam intravit semper socius et amicus, deinde etiam patricius Romanorum, hostis et inimicus numquam fuit. Id quod historici omnes clamant, ac praesertim Albertus Kranzius lib. 2. Saxoniae, et Egimirhus in vita Caroli. Nec poterit Illyricus unam syllabam contra producere. Qua ratione igitur jure belli Romanos subiectos habuit, qui cum Romanis bellum numquam habuit?

At, inquires, regnum Longobardorum in Italia, quod Carolus armis adeptus est, aliquando romana provincia fuit. Sed si omnes qui romanas provincias occuparunt, imperatores romani dicendi essent, nimium multos imperatores haberemus. Nam (ul caetera nunc omittam) Gallio, Hispania, Anglia, quae nunc a regibus tenentur, romanae provinciae aliquando fuerunt; num igitur recte facerent reges Gallorum. Hispanorum atque Anglorum si se romanos caesares appellarent? Non opinor hoc dicturum Illyricum, aut eorum aliquem, qui decus imperii in sola Germania conservari cupiunt. Quare neque Carolus eo solum nomine romanus imperator dici potuit, quod Longobardis regnum Italiae eripuerit, quod antea Romanorum provincia fuerat.

Deinde si Carolus jure belli romanum imperium sibi paravit, quo tempore id fecit? Aule coronationem a Leone, papa acceptam, an postea? Si antea, cur igitur usque ad eam diem, neque ipse se in suis diplomatibus, quorum nonnulla apud Joannem Aventinum exstant, imperatorem romanorum vocal, neque ab ullo historicorum hoc nomine appellatur? Si postea, cur igitur ab eo die, cum imperium nondum haberet, imperator, et Augustus cum in propriis litteris, turn in omnibus historiis incipit appellari? Sed fortasse neque antea neque postea: sed illo ipso tempore quo armis imperium occupavit; coronam etiam et consecrationem accepit. Id vero dici non potest: nam ex Adone, aliisque historicis supra notatis constat, Carolum quo anno a pontifice coronatus est, Romam venisse,

non ul hoslem ad expugnandam urbem, sed ul pulrilium; lum orationis gratia, ul inquil Ado, lum cliam, ul exitus probavit, ad caussam cognoscendam, quae inler ponliliccm, el seditiosos quosdam cives fuerat exorla.

Ac ne forte hic adversarius audito nomine iudicii, a rege pontificem iudicandum esse clamet, placet ex lit». 3. Pauli Aemilii adseribere, (pialis ejus iudicii forma fuerit. *Cogniturus*, inquit Aemilius, de Leone *venerat rex. Cum vero ad rogandas sententias descendit, tunc episcopi magis sacrosanctae potestatis, quam regis majestatis memores, consentienti ore reclamavere, summum oplimumque regem esse Carolum. Sed cuinam tandem de ponli/ice maximo iudicium facere fas esse? susciperet Leo in gremium caussam suum: quique in caeleros clavium jus haberet, de se quoque ipse incorrupte iudicaret, solo numine vel teste conscientiae, vel vindice. Ila Leo (haud aegre ferente Franco demptum sibi grave onus de ponli/ice maximo iudicandi) suggestum conscendit, crimen jurejurando diluit.* Haec Aemilius. Consentunt Platina in vita Leonis 111. Jacobus Ynnplielingius in epitome rernm geimanicarum cap. 9. cl alii. Se i haec praeter caussam dicta sunt, ul lapidem in via occurrentem remove rcnuis.

Quod aulern ad rem praesentem pertinet, cx historicis omnibus aperte colligitur, Carolum non illo ipso anno, quo coronatus est, imperium armis occupasse. Nam pracler ea, quae dicta sunl, scribil abbas Rhegino lib. 2. chronici, Carolum ex Ravenna misso iho l'ipino cum exercitu Beneventum, sine milite Romam venisse, atque a ponlilicc, clero, scnalu, populo, amice magnitlceque susceptum. Quamquam neque in hoc anxie laborandum erat. Si quidem adversarius in hoc ipso libro dc l'ranslacione imperii, (piem refutandum suscepimus, pluribus locis quod volumus confitetur : sic enim ait pag. 7. *Carolus jure, ac vi belli occupavit occidentale imperium, antequam Leo eum coronaret*: cl pag. 15. *Constat*, inquit, *Carolus amplius viginli annis ante illam leoninam (pene dixissem vulpinam) papae coronationem, totum occidentale imperium occupasse el tenuisse.* Redit igitur argumentum nostrum : si amplius viginli annis ante illam, quam tu vocas leoninam, coronationem occupaverat Carolus lotum occidentale imperium, atque ea de caussa imperator Romanorum eral; cur amplius viginli annis imperatorio nomine abstinuit? Cur omnes historici a coronatione Caroli primum annum ejus imperii numerant? Cur annos solum l ». quot videlicet a coronatione ad obitum ejus fluxerunt. Carolo imperatori tribuunt? Cur usque ad eam diem in oriente imperium fuisse, ac tum demum in occidentem translatum esse dicunt? Haec enim omnia falsa sint necesse est, si (ul Illyricus dicit) viginli annis ante leoninam coronationem Carolus Magnus imperator fuerat.

Audi abbatem urspergensensem, a quo non dissentiunt cacleri scriploresi. *tnno*, inquit. *dominicae incarnationis S Ot. ab urbe vero condita* 1552. *Caro-*

lus Magnus. rex Francorum, Pipini regis filius, 74. ab Augusto Romanorum imperator consecratus est, anno regni sui 33. Sic imperavit annis 14. El infra: *Illic csl annus regni ejus 33. imperii cetro primus.* Et ibidem paulo ante: *Hucusque romanum imperium a temporibus apud Constantinopolim Constantini Magni Helenae filii in Graecorum imperatoribus mansit: ex hoc jam ad reges Francorum, el ad imperatores per Carolum transit.* Sed habet furiasse Illyricus firmissima praesidia, quibus sententiam suam tueatur. Immo vero lam sunl inepta et ridicula argumenta, quae profen, ul me illa propemodum pudeat commemorare.

I. Primum igitur in epistola dedicatoris argumentum ducil cx historia Lucii Flori, qui in eo praelio, quo Pompejus a Caesare vicius est, el romana monarchia quodammodo constituta, initium victoriae Caesaris factum esse scribil a quibusdam Germanorum cohortibus, quae in exercitu Caesaris militabant. *Possis*, inquit Illyricus, verissime dicere, *non tantum tempore Caroli Magni Germanorum sanguine, ac virtute imperium acquisitum, sed cliam mox ab initio constitutum: nam nemo dubitat, a Julio Caesare, idque potissimum pharsalico praelio contra Pompejum. imperium romanum parium, conslilulumque esse.* .11 ibi seæ *illae (teste Lucio Floro Germanorum cohortes in subsidiis collocatae, quae subito, et quasi uno impetu tum numerosissimum equitatum Pompeji in montes fugarunt, tum ingentem sagittariorum, ac levis armaturae ejusdem numerum conciderunt. el denique etiam legiones ipsas Pompeji validissimas in fugam converterunt. principium ut caput lotius ejus victoriae, ul omnes historici testantur, fuerunt.*

Quis hoc Illyrici argumentum non rideat. Nam in primis omnino credibile est. eas cohorles (tres autem fuerunt, ul Caesar significat hb. 3. de bello civili, non sex, ul Illyricus cx Floro falso citat) quae initium victoriae dederunt, non Germanorum militum fuisse; el vel corruptum esse Flori codicem, vitio librariorum, vel Florum ipsum errore esse deceptum. Nam Appianus Alexandrinus, lib. 2. de bello civili, el Dion Cassius lib. 41. historiarum, enumerant diligenter eas genios, quae in exercitu Caesaris erant, ac Germanorum nullam omnino mentionem faciunt, sed solum Italarum. Gallorum, Hispanorum, atque Graecorum. Deinde Appianus loco notato scribil Caesarem maximam spem victoriae in italicis militibus posuisse. Ipse autem Caesar lib. 3. de bello civili, disertis verbis testatur, posuisse se spem victoriae in illis Iribus cohortibus, quas in subsidium collocaverat, et a quibus, ul ipse praeviderat, atque monuerat. initium victoriae facium est. Ex collatione igitur Appiani cl Caesaris, eas cohortes, quae victoriam Caesari attulerunt, Italicorum, non Germanorum fuisse manifeste colligitur. Ad haec Caesar lib. 7. dc bello gallico indicat sc interdum usum esse in bello adversus Gallos opera Germanorum, sed equitum dumtaxat, aul peditum levis armaturae, qui inler equos pugnare soliti essent. At cohortes illae, de quibus nunc loquimur

non equitum, nec peditum loribus armaturae, sed instructissimarum legionum cohortes erant, ut idem Caesar in tertio libro de bello civili demonstrat. Denique cum praelium illud pharsalicum celeberrimum fuerit, et ab ipso Caesare, ab abbreviatore Livii, a Iuliano, Appiano, Paternulo, Lucano, Tranquillo, Dione, Eutropio, Orosio, totque aliis illustribus scriptoribus memoriae proditum sit, quomodo factum est, quaeso, ut nulli eorum in mentem venerint germanicae istae cohortes, quae sua virtute tantam victoriam perciperent?

Verum quid opus est de hac re amplius litigare? Etiam si verum esset quod Florus dicit, quid tandem Illyricus lucraretur? num propterea Germani romanum imperium sibi iure vindicare possunt, quia in exercitu Iulii tres Germanorum cohortes acerrime pugnaverunt? Quid enim aliud eis praeter stipendium pro opere, gratia pro (ide, laus pro virtute debebatur? Quae omnia cum a liberalissimo imperatore sine dubitatione cumulatissime fuerint persoluta, quid quaerunt amplius? Denique si praeter stipendium, imperium ipsum romanum Germani milites illo die sibi paraverunt, cur illud a Julio, vel Augusto, vel caeteris principibus non repetebant? Cur annis amplius octingentis de re tanta siluerunt? Cur omnes scriptores, ut supra docuimus, primordia germanici imperii a Carolo Magno deducunt? Sed nullo diutius in his nugis tempus tere; praesertim cum his nugis aliae negae successurae sunt, quae me, velim nolim, non parvo tempore detinebunt.

II. Igitur 2. Illyrici argumentum ducitur ab ea victoria, quam Germani duce Arminio de Iribus Romanorum legionibus retulerunt. Quod argumentum his verbis Illyricus proponit in eadem epistola dedicatoria: *Huc. inquit, referre possis, quod et mox post Iulium, sub Augusto, Germani duas aquilas Romanis justissimo bello abstulerunt. Sicut inter alios historicos idem Lucius Florus inquit: Duas aquilas Germani, caeso exercitu, Romanis abstulerunt, et adhuc relinunt. Quibus iure belli, viriuleque partis insignibus, etiamnum Germanorum imperium in protestationem, defensionemque juris sui. contra omnes adversarios constanter utitur, cum ante Bomasti simplicibus aquilis insuis insignibus uterentur.* Et infra: *Quando cumque ergo volet romanus sacrificus, alique imperii aemuli cognoscere Germanorum monarchiae originem, ac ius; intueantur modo, ac contemplantur ejus gloriosae insignia, bicipitem aquilam ostentantia, et mox ea illos de origine, jureque suo abunde edocebunt, ac vel invitos convincunt.* Iam ille. Enumeremus nos modo hujus argumenti pericula. Primum superiori argumento repugnat. Nam si pharsalica victoria imperium Germanis peperit, ut superiore argumento concludere conabatur Illyricus, qui fieri potest, ut origo germanici imperii tum cerneretur, cum Germani Romanis duas aquilas eripuerunt, quod longo post tempore facium est. Deinde falsum est. justissimo bello, xilutque Germanorum (ut Illyricus jactat) duas aquilas Romanis ereptas: non enim bellum, sed rebellio illa Germanorum fuit, ut Paulus Orosius scri-

bit lib. G. sive potius perfidiae scelus, ut eam Veljeus appellat, lib. 2. neque enim in acie collutis signis Germani vicerunt, sed improvisos adorti Iomanos conciderunt. Sic enim Florus tradit lib. I. *Itaque, inquit, improvidum, et nihil tale in luenlem improviso adorti, cum ille (o securitas!) ad tribunal citaret, undique invadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem quo Cannensem diem Paulus, et fato est et animo sequulus. Nihil illa caede perpaludet, perque silvas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius. praecipue tamen in caesarum patronos: aliis oculos, aliis manus amputabant: unius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus: Tandem, inquit, viperasibile desiste. Ipsius quoque, consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat et fessum, signa, et aquilas duas adhuc barbari possident: tertiam signifer, prius quam in manus hostium veniret, evulsit, mersamque intra balthei sui lateribus gerens, in cruenta palude sic latuit.* Haec Florus, cujus verbis non legitimum praelium, sed excitatam repente seditionem et furorem barbaricum descriptum videmus. Adhaec figmentum est Illyrici, quod romani imperatores bicipitem aquilam in insignibus ferant ob duas illas aquilas ab Arminio quondam Vari legionibus detractas. Non enim duas aquilas in insignibus imperatores gerunt, sed una divisam in duocapila: cujus rei causa illa est, quod imperium esset inter duos principes divisum, quorum alter in occidente, alter in oriente, sedem habebat. Quod praeter alios scriptores, ipso etiam Illyricus probat con. 9. cap. IG. col. G2I. Denique non recte colligit Illyricus, Germanos ius adeptos in imperium romanum, quia duas aquilas Romanis eripuerunt; nam si illa liceret colligere, multo iustius sibi Carthaginenses, Parthi, Persae, aliaeque gentes romanum imperium vindicarent. quam Germani. Siquidem Hannibal Carthaginensium imperator, non duas aquilas ex insidiis rapuit, sed ad Ticinum primo, deinde ad Trebiam, tertio ad Trasimenum. quarto ad Cannas, lotos consulares exercitus fudit, idque tanta romanorum nobilitatis strage, ut ex postrema hac Victoria, duos modios annutorum aureorum Carthaginem miserit, cujus rei, ut omittam caeteros. testis est Lucius Florus, lib. 2. Parthi postmodum, Orodes roge, eodem Floro teste, lib. 3. cap. II. cum Crasso roman, imperatore congressi, undecim legionibus Romanorum deletis, signis quoque, et aquilis ereptis, et ipso imperatore occiso, victoriam de Romanis maximam retulerunt. Sapore vero Persarum rex, non exercitum solum Romanorum profligavit, sed etiam romanum principem Valerianum vi cepit, cumque ad extremam usque senectutem, ignominiosissimam servitutem servire coegit, ut scribit Eutropius lib. G. Orosius lib. 7. alique permulti; nec tamen unquam vel Hannibal, vel Orodes, vel Sapore Romanorum se imperatores appellarunt. Verum non Arminius quidem id nomen sibi usurpare auderet, nisi jam tandem post mille, quingentos annos cum purpura et diademate vel invitum ornatus decrevisset Illyricus.

III. Veniamus ad 3. Illyrici argumentum, quod

DE TRANSLATIONE IMPERII ROMANI

ex verbo Dei, admirabili artificio scilicet, contextitur. Regna, atque imperia, inquit, Illyricus pag. 2. 3. 4. cl 5. non sacrificorum caeremoniis, sed gladio, ne jure belli Deus transferre solet. Testatur id Deus illa nobili monarchiarum pictura divinitus Danicli monstrata, Daniel 2. cl 4. Idem perpelua experientia confirmat. Sic Nembrotus, Ninos, Semiramis, cl alii facti sunt robusti venatores coram Deo. Sic jure, ac vi belli, aut gladii, imperium transivit a Babyloniis ad Persas, a Persis ad Macedonas, a Macedonibus ad Romanos, el a Romanis ad Germanos. Hanc rationem transferendi regna ac dominia declarat Deus Iliercm. 27. el Isaiac 43. Hac igitur divinitus ordinata via, germanica natio longe amplissima et robustissima, occidentale imperium occupavit. Haec ille. Hic ego primum quaero, an Deus plerumque solum, an vero omnino semper regna transferre soleat vi gladii. Si enim plerumque, non autem semper, dixerit, jam argumentum per se concidet. Non enim recte colliges: Plerumque regna transferuntur vi gladii: igitur regni romani translatio a Graecis ad Francos vi gladii facta est, quod enim plerumque fit, potest etiam aliquando non fieri. Sin autem, semper omnino, responderis, falsum assumes. Nam translatio reipubl. Hebraeorum a iudicum potestate ad regiam gubernationem, el rursum translatio ejusdem imperii a Saule ad Davidem: ac deinde a Joramo el Jehu, prophetica unctione, non vi gladii fida est; 1. Reg. 9. cl 1G. el 4. Reg. 9. tametsi enim bellum fuenl Davidi cum Isbosel filio Saulis, tamen sine bello regnum oblinuorol super domum Judo. Jehu vero etsi regem Joram, cl Jezabel reginam, cl stirpem omnem regiam inlerfcciljd lamcn non bellum fuit, sed ultio divina: nec enim ullus rcsllilil Jehu, aul cum eo more belli pugnavit. Viderit igitur Illyricus, an sil falsum el conlra Dei verbum, quod ipse conildculer asseruit. Deum non caeremoniis sacrificii, sed jure ac vi belli regna transferre. Deinde translatio maximae partis regni Hebraeorum a Roboam ad Ilicroboam sine bello facta est 3. Reg. 12. Translationem ejusdem regni post Babylonicam captivitatem a domo Juda ad domum Levi, hoc est, a ducibus ad sacerdotes certe non bellum, sed populi consensus fecit. Translationem alterius partis romani principatus ab urbe Roma ad conslanlino-polilonam civitatem, ex qua factum est postea ul Graeci aliquando Romanis imperarent, nonne sine gladio sola Constantini voluntas ofiecil? Translatio regni Francorum a Merovigis (ul historici loquuntur) ad Carolingos. nonno pontificis auctoritate, cl procerum consensu sine armis facta esi? Denique, ul alia mulla praeteream, translatio imperii romnn. a Francis ad Saxones, nonne cum incredibili omnium pace et tranquillitate, sino ullius sanguine facta esi? Non igitur esi verum quod Illyricus ail, perpetuam experientiam testari, regna atque imperia vi gladii solere transferri.

Sed rursus ab Illyrico quaero, utrum Nembrolum, Ninum, Semiramidem, Nabuchodonosor, Cyrum. Alexandrum, Julium, quorum similem videri voluit Carolum Magnum, jure, an injuria, regna occupasse velit? Si enim injuria, responderit: In-

juriam faciet Carolo, cl qui ei successerunt, Germanis omnibus imperatoribus, cum titulum justissimum, quem uob historicorum omnium testimonio imperatores nostros habere defendimus, ipse illis detrahat, cl pro eo latrocinium, tyrannidemque Substituatur. Sin autem jure, dixerit, quod ejus verba salis aperte indicare videntur, tum sine dubio cum verbo Dei, cl ipsa ratione pugnabit. Nam etsi Deus sil, qui ul Scripturae loquuntur, transfert regna atque imperia, quique Nabuchodonosor el Cyro, aliisque monarchis, regna maxima attribuit, non tamen proptcrca illi jusle regna aliena invadebant, el igni ac ferro omnia devastantes, viam sibi ad summam potentiam el gloriam paleiaciebantl.

Certe de his monarchis s. Augustinus ila scripsit lio. 4. de Civitate Dei cap. G. *Inferre bella finitimis, et inde in caetera procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate conterere, el subdere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum esi?* Neque huic sententiae testimonia illa repugnant, quae Deum auctorem translationis ac mutationis regnorum faciunt. Deus enim utitur mala voluntate (quam lamcn ipse non fecit) aliquorum hominum, ad aliorum peccata puniendae: cl sic interdum admirabili ratione providentiae suae quibusdam regna adimit, quibusdam largitur, ul et qui regno cadit, justissime cadat, nec tamen jusle possideat, qui regnum invadit. Ac longe alia ratione Deus provinciam Paleslinae filii Israël possidendam tradidit, quam illam eandem vel Salmanasar, vel Nabuchodonosor postea tradiderit. Si quidem filii Israel duce Josue laudabili obedientia cum Palaestinis pugnant: illisque ad internecionem deletis, terras eorum sibi vindicabant. Salmanasar et Nabuchodonosor detestabili sacrilegio Det populum captivum ducebant, nec imperio Dei . sed pravae suae cupiditati obsequebantur, tametsi Deus ipsis etiam ignorantibus cl nolentibus utebatur ad id quod justissime fieri ipse volebat. Explicant hanc rem accurate s. Augustinus lib. de gratia el libero arbilrio cap. 20. el 21. el Hugo de sancto Victore lib. I. de sacramentis pari. 5. cap. 29. Sed nobis unum Scripturae testimonium hoc loco satisfaciet. Isaiac 10. sic loquitur Dominus ad regem Assyriorum: Vae .Issur; virga *furoris mei cl baculus ipse csl. In manu ejus indignatio mea. Ad gentem fallacem mitlam cum. cl conlra populum furoris mei mandabo illi, ul auferat spolia, el diripiat praedam, cl ponat illum m conculcationem quasi lutum platearum. Ipse autem non sic arbitrabilur, et cor ejus non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor ejus, et ad interneccionem gentium non paucarum; dicet enim: Aumquid non principes mei simul reges sunt.*9El infra: *£'rU cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, el in Hierusalem, visitabo super frudum magnifici cordis regis.* Issur, el *super gloriam altitudinis oculorum ejus; dixit enim: In fortitudine manus meae feci etc.* Hoc enim loco aperte videmus, missum fuisse Deo regem Assyriorum ad occupandam cl diripiendam provinciam Ilabraeorum, quod ila essent eorum peccata promerita, ipsum tamen regem Assyriorum non eo animo profectum, ul

tamquam Dei minister peccata punire, sed ut per aliorum cladem et subjectionem ipse cresceret, et semper longius latusque regnaret. Quare nec ita manifestum fuisse incertum debemus, quasi praeceptum habuerit, ubi obedientia laudaretur, sed quia permisit Deus ut cupiditatem suam expleret in eum populum, qui tali vexatione dignus erat, puniendus etiam ipse postea, quod alienam provinciam nullo jure sibi vindicasset. Quod etiam hoc tempore de Turearum imperio dici posse. nemo priorum et prudentium Christianorum dubitat. Quis enim ambigere potest, quin divina providentia, quae transfert regna atque imperia, facium sit, ut ad nostra punienda peccata, rex Turearum Graecis provincias universas; et nuper etiam Rhodum, Chium. Cyprus, et magnam Pannoniae partem Latinis eriperet? et contra lamen nemo nisi Turea. et Turearum amicus negabit, quin per summam injustitiam Othomannus alienas provincias occupant. Haec ego paulo fusius tractavi, quod Illyricus ita loquatur de hac re ambigue, ut verissima latrocinia pallio providentiae divinae legere, et principes ad aliena regnum occupanda exhortari voluisse videatur. Sed de hoc tertio argumento satis diximus. Sequitur quartum.

IV. *Imperialem* (inquit Illyricus pag. i 5. et A5.) dignitatem *inde habuit* (Carolus) quo sicut *Theodoricus primus Gothicus rex fuit adoptatus a Leone imperatore, accepitque dono Romam et Italiam una* cum suis successoribus, ac *insuper ea dignitate Odoacrem exiuita porro Longobardi, comprobante et juvante conslanlinopolitano imperatore, eadem gloria, jure et possessione exuerunt Gothos, ac denique reges longobardicos i'rancici reges praesertim vero Carolus Magnus, vieti, et dignitate possessioneque occidentalis imperii super Roma ac Italia exiit: ipseque eo jure belli potitus est. Quare etiam mox Romani post victos Longobardos illi jurarunt, quod facium est amplius 20. annis ante illam actionem sub Leone papa (ut isti ajunt) factam, per quam Papistaedicunt esse translatum imperium ad Francos.* Haec ille. Hujus argumenti loci mihi videntur esse mendacia, quod sunt sententiae. Principio non exuerunt Longobardi tunc possessione Italiae, sed Graeci imperatoris duces Belisarius et Narses, ut Procopius, Agathius, Jornandes, Leonardus Aretinus. Paulus Diaconus, et alii omnes testantur. qui de bellis Gothorum et Longobardorum scripserunt. Tantum vero abest ut imperatore comprobante et juvante Longobardi Italiam occupaverint, ut potius cum ipso imperatore, et ejus exarchis longo tempore de Italiae possessione pugnaverint, ut ex libris Pauli Diaconi de rebus gestis Longobardorum, et ex aliis historicis cognosci potest. Quid quod Paulus Diaconus in vita Justiniani senioris scribit, Longobardos in Italiam a Narsese invitatos fuisse, ut imperatorem ejus provinciae possessione spoliarent? Quemadmodum autem Franci poluerunt Longobardis urbem Romam eripere, quam illi numquam possederunt? Siquidem ex historiis omnibus illius temporis constat. Longobardos, et si magna Italiae parte polirentur, numquam lamen urbem

Romam, aut provincias Italiae, Campaniam, Apuliam et Calabriam, Graecis imperatoribus adimere potuisse. En igitur quanta Odeus dignus Illyricus, (per novas historias, repugnantibus historicis omnibus, comminiscitur.

Porro cives romani, exactis Italia Longobardis, si Carolo Magno jurarunt (nec enim ejusmodi jus jurandum apud idoneos auctores invenio) non ut principi, aut dominio, sed ut patri et defensori jurarunt. Adrianus enim pontifex cum iudicis operum Caroli Magni usus esset in expellendis Longobardis, qui perpetuis excursionibus dominationem romanam infestabant, patri et Romanorum, ei defensorem appellavit, ut Gratianus scribit. canon. Adrianus, et canon. In synodo. Neque de ea re dubitari potest: cum et Adrianus papa in epistola ad Tarasimum episcopum constantinopolitanum, Carolum Francorum, et Longobardorum ducem, patri et Romanorum appellet, et ipse et eisdem nominibus in diplomatibus suis appellare consueverit.

V. Restat argumentum postremum, quod Illyricus ex quatuor testimoniis texit. Primo loco pag. 45. testimonium petit ab Hermanno comite Novae aquilae, qui libellum de Francorum origine et sedibus ad Carolum quintum scripsit, cujus auctoris verba, ut etiam quaedam alia aliorum, Illyricus aliquoties repetit, et tanta prolixitate, ut plane metuere libro suo videretur, si paulo tenuior apparet. Deinde pag. 57. addit testimonium Amleae Ahali, nobilis jureconsulti, et pag. 5b. et j. Jungilhis Golhfridum Vitebiensem, ac Blondum Flavium pag. 60. Quid igitur haec testimonia valeant, breviter expendamus.

Hermannum comitem, et Alcialum. quod nostro saeculo vixerint, non cogimus magnifacere: praesertim cum cis plurimos auctores, eosque antiquissimos et integerrimos objicere, possimus. Videtur lamen Hermannus, ut etiam Fridricus imperator, (per ipse citat, non tam de jure ac titulo imperatoris, quam de possessione imperii loqui; quare in re ab eo non dissentimus. Nec enim aliter Hermannus Leonem pontificem armis imperium de manu Graecorum eripuisse, ac deinde sic partem et acquisitionem Carolo donavisse: sed jus ipsum, quod Graecus imperator in provincias occidentalis imperii habebat, nec non titulos, honores ac dignitates Augustorum, a Leone pontifice Carolo imperatili asserimus. Qua communicatione facium est, ut Carolus, et ea quae jam bello sibi perperam, justo titulo, ut legitimus imperator possideret: et jus ille haberet ad ea recuperanda, quae romani imperatoris ante fuissent. Itaque non pugnat quod Hermannus scribit, Francorum sanguine parium imperium, cum eo, quod historici velut summo consensu tradunt, imperium a Greecis ad Francos pontificis auctoritate translatum, si ille de possessione, istius de jure loquuli esse intelligantur. Quod quidem tam perspicue etiam Alcialus scribit, ut mirari satis non possim, cur hunc auctorem in sententiam suam Illyricus pertrahere voluerit. Rationes enim sunt Alciali verba, quae Illyricus producit pag. 57. *Igitur*, inquit, Carolus maxime uni hac æpe-

dilione apud omnes nationes nomine acquisito, nulli non formidabilis, cum arma per Germaniam omnem, Pannoniasque circumtulisset. cl non Ita-Ham tantum, sed el Illyrici aliquas regiones Graeco cripuisset. ut justum aliquem lilulum adepto imperio praetendere posset, Caesarem se, el rom. imperatorem a pontifice. populoque romano designari procuravit. Audis ne. Illyrice, quid tuus Alcialus dicat? justum lilulum accepisse dicit Carolum a pontifice populoque romano. Si autem justum titulum dare, nihil Libi esse videtur, cur paulo ante dicebas. Italiam a Zenone imperatore Theodorico regi fuisse donatum? Neque enim Italiam a se expugnatam Zeno tradit Theodorico, sed jus dumtaxat expugnandi cl occupandi dedit. Quare quemadmodum (te auctore) Zeno Italiam Theodorico vere donavit, cum jus ad earn tribuit, quam ille tamen suo labore, et Golhoruin sanguine sibi paravit, ita nos patiaris cum tot supra citatis auctoribus dicere, occidentale imperium a pontifice Leone Carolo regi vere esse donatum, eum justum lilulum tribuerit, licet possessio armis quaerenda el relinenda fuerit, li-num lamen hoc loco non est praetereundum, quod Alcialus scribit, a Carolo imperium procuratum, non modo sine certo auctore, sed etiam repugnantibus plerisque veteribus auctoribus scribi. Eginarthus enim, Caridi cancellarius, Conradus abbas urspergensis, Albertus Kranzius, et Joannes Cuspinianus, quos cap. 2. mendacio. 15. supra citavimus, testantur Carolo nihil tale speranti, vel eliam recusanti, imperium a pontifice esse delatum; quibus certe auctoribus quin major tides quam uni Alcialo habenda sil dubium esse nemini potest.

Sequitur leslimonium Gollifridi Vilcubicnsis. el Blondi Flavii. Sic igitur Golhiridus: *Carolus, ul fungi statuit diademate mundi. ponli/icis >ummi munibus decrevit inungi.* Blondus vero. *Olhopater.* inquil. *filium Othonem, re in Saracenos, Graecosque bene gesta, reversum, consortem imperii adscivil. voluilque imperatorem a romano populo ex prisca consuetudine acclamari, quem pontifex innunclum imperiali diademate insignivit.* Ex his testimoniis colligit Illyricus. nihil omnino pontificem imperatori conferre, nisi theatralem cl pompaticam caeremoniam, camque non arbitrato suo, sed principis jussu vel nutu. At id non recte colligi, facile ex his quae diximus demonstrabitur. Non enim Carolus ita fungi statuit (ut Gollifridos loquitur) mundi diademate, ul illud sibi, nullo dante, per se arripere ac vindicare voluerit; id enim nec ab ullo antiquo scriptore asseritur, cl nullis aperte repugnat. Nec scriptoribus modo, sed eliam moribus el pietati Caroli Magni repugnare videtur. Itaque non ante Carolus imperium sibi assumendum statuit, quam illud sibi a pontifice maximo offerri vidit, tum voro etsi initio recusaret, ul veteres auctores scribunt, tandem lamen assensus est. el (ul Golhfridus dicit) lum domum statuit diadema caesoreum, el unctionem imperialem, dc manibus summi pontificis accipere.

Eadem est fere Blondi sententia dc imperio secundi Othonis: Adscilum cnirn illum dicit a patre

ad consortium imperii; sed non negat id pontifice consentiente fictum esse, cl quod Blondus non negat, quamvis nec asserat. Asserit Vitichindus, qui Othonis aequalis fuit, nam lib. 3. de rebus saxonice extremo scribit, secundum Othonem jam antea inunctum fuisse regem, cl a beato apostolico designatum impcralorem. Quapropter Otho senior nullam pontifici fecit injuriam, si cum in imperii societatem assumpsit, quem ah ipso pontifice successorem designatum acceperat. Sed jam solutis omnibus Illyrici argumentis, et primo illo titulo profligato, quo potissimum adversarius nitebatur, minus erit in confutandis caeleris laborandum.

CAPIT VIII.

A'on accepisse Carolum Magnum a Deo immediate imperii dignitatem.

Alter erat titulus, Dei solius donum. Nam quemadmodum Aaronem in republica Judacoruip. et Petrum in Ecclesia Christiana non humana electio, sed Dei solius benignitas summos antistites fecit: ct Moysem, Josue, Othonielem, Gedeonem, Saniem imperatores ac principes solus Deus populo suo dedit: sic etiam fieri potuisset, ul Carolus Magnus sine ulla humana vel ope, vel vi, sive arte, aut industria, solius Dei voluntate ad imperium vocaretur. Sed ejusmodi lilulum Carolo Magno non convenire, isti omnes auctores docent, quos cap. 4. 5. et G. supra citavimus: ac ne ipse quidem Illyricus, si sibi constare velit, id negare potest. Dum enim Contendit, Carolum jure belli impi r uni sibi parasse, cl rursus illud idem, successionem haercdilariam. donatione Graecorum, el electione Romanorum obtinuisse, simul certe contendit. non accepisse id munus a solo Deo.

Dum tamen sunt loca in eo Illyrici libro, quem refellendum suscepimus, quae satis aperte significant, traditum imperium Carolo Magno fuisse divinitus. Prior locus est pag. 5. ubi ex eo probat Illycus. non potuisse papam transferre imperium; quia Dei solius est posse dicere: *Mea sunt omnia, ego do ea cui volo: ego transfero regna* «c *monarchias de gente in gentem meo arbitrio.* Sed si hoc argumentum aliquid cflicerci, efficeret eliam. nulum omnino principem electione hominum fieri. cl quoniam non solum Dei solius est regna transferre, sed eliam non est potestas nisi a Deo. ul Apostolus ail Horn. 13. rursus efficiemus, nec regem praetori, nec populum magistratui, nec dominum servis, nec parentem liberis ullam potestatem posse tribuere.

Si quis vero pro Illyrico forte respondeat, ita esse Deum auctorem primum, uc praecipuum omnis potestatis, atque ab eo potissimum ila imperia omnia cl regna transferri, ul modo lanen id per se, modo per alios faciat, is quoque pio nobis poterii Illyrico respondere, imperium romanum a Graecis ad Francos, pontificis auctoritate translatum a Deo esse translatum; id enim Deus fecit, sed opera vicarii sui. Nam quod vicarius accepta a principe auctoritate facit, id etiam princeps ipse facit.

Peslcrior locus est pag. Gl. ubi ex nescio qua visione Constantini imperatoris conslanlinopolilani. Illyricus probat, divino mandato Carolum Magnum imperatorem esi constitutum. Sed indignum csl argumentum, cui respondeatur. Primum enim auctor ejus visionis non salis magnam lidem apud homines doctos h.ihcrc solet. Nam etsi vir probus ac pius fuerit, multa tamen fabulosa operi suo inseruit. Itaque more suo mentitur Illyricus, cum ancio rem hunc antiquissimum, atque ita authenticum esse dicit, ul ejus scripta catholicis quasi propria adyta, cl quasi sacra esse, videantur. Deinde ipsa visio (seu vera, seu falsa fuerii) nullam mentionem imperii facit. Ilaec enim csl summa visionis: (*Fincentius lib. 21. Speculi cap. 4.*) Cum cgcrci auxilio adversus barbaros imperator Constantinus Copronymus, per quietem a Deo monitus csl, ul Carolum regem Francorum adiutorem in eo bello susciperet. Ergo quod Illyricus addit, tum divino jussu datum esse Cnrolo imperium occidentis a Constantino, flgmcnlum Illyrici esi, nisi forte ipse quoque in quiete somnium aliquod vidisse sc dicat. Sed fac postremo cl visionem Constantini veram esse, el ea Carolo imperium occidentis promissum; quid aliud inde colligi posset, quam id imperatori Graeco a Deo fuisse divinitus indicatum, quod postea est factum, cum Carolus pontificis maximi auctoritate imperator occidentis salutatus est? Sic enim et Nabuchodonosor somnio divinitus immisso didicit imperium suum ad Persas el Medos, inde ad Graecos, postremo ad Romanos transferendum, nec ullus inde colligit, jussum fuisse a Deo Nabuchodonosor regem, regnum suum cum Persis cl Medis communicare.

CAPUT IX.

Imperium romanum non venisse ad Carolum jure hacredilario.

Tcrlus expendendus titulus est, jus successionis hacredilariac. Quo lilulo non pervenisse ad Carolum imperium Romanorum, nemo negare polcst, nisi qui aut nimium sit impudens, aut in historiis nihil legcrit. Siquidem extra controversiam est, Vipinm, Caroli Magni patrem, ex pracfccto sive magistro aulae, regem Francorum dictum cssctidque Zachariae cl Slcpbau romanorum pontificum auclorilole. Auctores nos supra citavimus cap. 2. mendacio 19. imperatorem Romanorum fuisse Pipinum nemo scripsit. Quare cum ex Pipini patris successione nihil aliud Carolus habere potuerit, nisi quod Pipinus habuit; efficitur prolecto, Carolum jure hacredilario non imperatorem Romanorum, sed Francorum regem solum, idque non sine pontificis maximi beneficio in patrem ejus antea collato, esse potuisse.

Deinde certum, exploralumque est, Carolum Magnum post obitum palris, ab Adriano pontifice patritium Romanorum (quae est dignitas secunda P<>i imperatoriam) esse creatum, ul nos supra de ne ostravimus. Quis vero sibi persuadeat, Carolum 'I. cnum passurum fuisse, fieri sc ex imperatore

palrilium ? Idem enim fuisset, ac si aliquis hoc tempore in suo regno aul prorex aul praefectus urbis honoris ergo diceretur.

Accedit postremo, fieri nullo modo posse, ut successione haercdilaria romanum imperium Carolus Magnus acceperit, nisi falsum sil quod omnes historici summa consensione tradunt, fuisse Carolum Magnum, primum imperatorem ex gente Francorum.

Sed videamus quid Illyricus contra profero!. 1\$ igitur Odoacrcm heruluni, Theodoricum golhum, cl Clodovcum francum, romanos imperatores fuisse contendit: et quoniam ii Germani, vel certe ex Germania oriundi erant, eorum imperium haereditaria successione ad Carolum Magnum devolutum esse collifil, ac primum pag. 21.22.23. 24. cl 25. Odoacrcm imperatorem fuisse, sex rationibus probat, quas ego, Deo juvante, sex mendaciis esso demonstrabo.

Affirmai primo a Leone Bcssicano, gracco imperatore. tribulum fuisse Odoacri imperium occidentis: ita Odoacrcm imperatoris auctoritate imperatorem legitime creatum. *Romani*, inquit Illyricos. *seu potilis conslanlinopolitani imperatores, saepius jus occidentalis imperii Germanis tradiderunt. quod authenticis historiis, Christojuvante, contra Papalium adulatorum mendacia probabimus. Prima igitur translatio facta csl sub Leone Bcssicano conslanlinopolitano imperatore, circa annum 460. in Olhacarum, aul Odoacrcm, a militibus romanis teste Alcialo.* Haec ille: qui elsi non dicat a Leone, sed sub Leone imperium translatum esse in Odoacrcm, necesse tamen est, aut velit Leonis auctoritate id facium esse, aul ipse non sibi constet. Proposuit enim se probaturum, saepius imperium a Graecis imperatoribus traditum esse Germanis, cl continuo subjungit prirnam commonicalioncm sub Leone Bcssicano esse factam. Sive autem Alcialiisid scripserit (neque enim usquam id in Alcialo reperirc potui) sive non scripserit. falsum csl quod hic asseritur. Cassiodoru' enim in chronico, sub Zenone, qui tertius fuit a Leone Bcssicano, scribit Odoacrcm Italiae regem facium. Leone Bcssicano jam defuncto: quod idem scribunt el cacleri graviores historici, ul Bcda de sex aetatibus in Zenone. Marcellinus comes in chronico. Paulus Diaconus lib. 16. rerum romanarum, Ado Viennensis in chronico, Abbas urspergensis item in chronico, Otho frinsingensis lib. 4. cap. 30. Joannes Nauclerus general. 16. Onuphriusio libro primo de principibus romanis; ct, quod magis est mirandum. Illyricus ipse centur. cap. ultimo colum, ultima; ul jam eum non solum mentiri, sed diam sibi repugnare necesse sil. Itaque falsum est quod de Leone Bcssicano hoc loco scribit Illyricus.

Sed forte erratum esi solum in nomine, cl Zeno imperator imperium Odoacri tradiderit: quod fecisse Leonem, falso dictum fuerat. Immo non solum in nomine, sed etiam in re ipsa erratum csl. Tantum enim abest, ul Zeno imperator imperium occidentis Odoacri tradiderit, ut nihil gravius tulerit, quam ab eo Italiam per vim cl Iyrannidem occupatam. Ul enim Abbas urspergensis scribit, Odoacci

regnum Italiae invito Zenone possedit: ac propterea Theodoricum Gothum cum exercitu ad Italiam Zenonem misit, ut inde Odoacrem tyrannum, atque oppressorem urbis et Italiae expelleret; quod etiam plerique alii scripserunt, ut Procopius lib. 1. de bello Gothorum, Jornandes in commentario de rebus Geticis, Leonardus Arelinus in 1. lib. de bello Halico, Paulus Diaconus lib. 1. rerum romanarum, Blondus decadis primae lib. 3. Naclerus generat. 26. Freculphus torn. 2. chronicon lib. 5. cap. 18. nec ullum omnino me legisse memini, qui contra scriberet, praeter unum Illyricum.

Addit 2. Illyricus Odoacrem a militibus romanis in monarcham electum, cum esset ipse etiam unus ex primoribus ducibus ac principibus Romanorum. Sed hic quoque duo mendacia sunt. Nam historici omnes supra citati testantur, Odoacrem non alios milites habuisse nisi barbaros, reliquias videlicet exercitus Alilae regis Hunnorum: atque, ab iis militibus regem appellatum, cum capto Ticino, romanas legiones ad internecionem delevisset, scribit Carolus Sigonius lib. 14. de imperio occidentali, quod plane congruit cum eo, quod scribit Procopius lib. 1. de bello gothico, Odoacrem non a Romanis, sed a gothis militibus petiisse, ut scilicet romanum regem constituerent.

Porro summa dignitas, quam apud Romanos adeptus est, antequam regnum in Italia sibi vindicaret, ea fuit (si Procopio credimus lib. 1. de bello Gothorum) ut armiger esset Orestis, magistri militum Romanorum. Quocirca non dux, aut princeps in exercitu romano, sed famulus unius ex ducibus romanis Odoacer antea fuerat. Sed placuit Illyrico eum ex armigero principem facere, et ex ordine servorum, in ordinem senatorum mendacio suo provehere. quamquam eo tempore, quo rex Italiae creatus est, nihil omnino commune cum Romanis habebat. Discesserat enim jam antea ex Italia, et in patriam profectus, multitudinem vanam barbarorum collegerat, ut cum ea Italiam, dissensionibus principum laborantem, opprimeret. Nec solum romani principis dignitatem eo tempore non habebat, sed neque civilem ullum cultum, ac ne indumenta quidem, nisi rusticana et barbara. Siquidem ille facienti Odoacri cum exercitu per Noricum rura (ut scribit Paulus Diaconus in vita Augustuli, et post cum Anbas urspergensis in chronico) s. Severinus victoriam in haec verba praedixit: Vade nunc ad Italiam, vade Odoacer. vilissimi interim animantium pellibus indutus, nullis cito plura largiturus.

Tertiam rationem sumit Illyricus ex ambiguis quibusdam verbis Blondi Flavii. Quod enim Blondus scripsit lib. 2. decadis primae, turbinem illum irruptionis Odoacris in Italiam a romanis civibus, Augustuli aemulis, suscitatum, sic Illyricus interpretatur, ut primani Romanorum Odoacrem vocaverint, ac romanum imperatorem contra Augustulum appellaverint. Atque addit, non defuisse graves causas creandi novi imperatoris, et suscipiendi arma contra Augustulum. Sed haec inlucubratio cum ipso Blondo pugnat. Blondus enim in eodem libro non modo non meminit illius expeditionis Romanorum pro Odoacro adversus Augustulum, sed

etiam disertis verbis testatur, nullum novum imperatorem post Augustulum esse creatum a Romanis; sed in Augustulo periisse atque omnino extinctum fuisse occidentale imperium; Odoacrem vero non Romanorum imperatorem, sed Italiae dumtaxat regem fuisse. Itaque verba illa Blondi de turbine irruptionis Odoacris, ab aemulis Augustuli suscitato, sic cum aliis Blondi, ac caeterorum historicorum sententiis consentire debent, nihil aliud significare possunt, quam ex mutuis odiis, et contentionibus principum romanorum, quibus ad extremam debilitatem imperium occidentale paulatim devenerat. occasionem accepisse Odoacrem Italiam occupandi. Quod planius loco paulo ante notato his verbis Sigonius explicavit: Odoacer fama rerum, quae seditiose gererentur in Italia percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarsit. Ammum vero ejus incendit, ac prope certa victoriae fiducia incitavit ipse imperator Momyllus, cujus in lauta populorum dissensione infirmissimas opes esse percipiebat.

Quarta Illyrici ratio similis est superiori. Nam quia Blondus Flavius lib. 3. decadis primae scriptum reliquit. Odoacrem a romano populo summis honoribus affectum, inde ipse colligit. Odoacrem a romano populo imperatorem sine dubio salutatum. Qui poterant, inquit, alii esse isti summi honores a populo tam cupide oblatis Odoacri. nisi imperium, de quo nunc prior imperator viciis novo viclorique cedebat? Sed non est cur in hoc argumento diluendo diutius haeramus: explicat enim eodem loco Blondus. qui fuerint, summi illi honores, dum ait. Odoacrem ab universo populo regem Italiae salutatum. et in Capitolium, tamquam urbis dominum, festivis acclamationibus deducium. Deinde quidquid ei honoris populus, aut senatus obtulerit, imperatoris certe titulum Odoacer numquam admisit. Sive enim verecundia augustalis majestatis, ut quidam volunt, permotus fuerit. sive barbara superbia, eversi potius, quam parti imperii, gloriam maluerit. illud ex Mariano Scolo. et Aurelio Cassiodoro in chronico constat, solo eum regio nomine contentum. purpura et diademate, aliisque regalibus insignibus perpetuo caruisse.

Ex quo solvitur etiam quintum Illyrici argumentum. quod ex jure belli depromptum est; Id enim jus belli postulare videtur, ut victoris fiant, quae is qui victus est antea possidebat. Sed praeterquam quod Odoacer, ut supra dictum est, solo Italiae regno contentus, ad jus universi imperii, et augustalem dignitatem minime aspiravit, non jus sed injustitia belli dicenda est, cum quis alienam provinciam. nulla injuria provocatus, sola regnandi cupiditate invadit: quod Odoacrem fecisse Procopius scribit lib. 1. de bello gothico. Hoc pacto, inquit, sibi tyrannidem cum comparasse, ad decimum annum tyrannidem stabilivit, neque a Procopio scriptores caeteri dissentiunt.

Sextum denique ac potissimum argumentum Illyricus ducit ex augustuli abdicatione. Quoniam enim Odoacer Italiam invadente, Augustulus imperator sponte purpuram abiecit, atque ab Odoacro vita donatus est, ratiocinatur Illyricus Augustulum imperatorem imperium suum Odoacri pacifice tra-

didissc. Non es! dubitandum, neque illyricus. *¶* In id ipse mel regi Odoacri renuntiaverit, ut sibi modo vifam largiretur. At levior conjectura est, quart) ul opponi possit *ol historicorum testimoniis, qui in Augustulo occidentale imperium defecisse constanter ulfirmont. Nec enini in Augustulo defecisset, si Oduncrm successorem Augustulus habuisset. Quia vero eodem in loco bis mentitur Illyricus, cum ait, italicos scriptores solos tunc scripsisse, et ex invidentia inter imperatores Romanorum Odoacrem numeraro noluisse, describere hic operae pretium duxi testimonia Germanorum, qui cum Italicis iu hac re describenda mirifice consentiunt.

Jornandes Gothos ante omnes Italicos de hac re scripsit, cum Justiniani tempore floruerit, ante annos 1000. Is igitur sic loquitur in lib. de rebus pelicis. Odoacer. inquit, Turcilingorum rex. habens secum Scyros, Herulos diversarum gentium auxilia-rios. Italiam occupavit: et Oreste interfecto. Augustulum liliu ejus de regno pulsum, in Lucullo Campaniae castello exilii poena damnavit. Sic quoque Hesperium romanae gentis imperium, quod 709. urbis conditae anno primus augustorum obtinuit Octavianus, cum hoc, Augustulo periit, anno decessorum, praedecessorumvc regni 522. Quod idem repolit in libro de regnorum ac lemporum successione.

Idem tradit, ac prope verbis iisdem, Freculphus Lexovicnsis torn. 2. chronicorum lib. 5. c. 17. qui auctor cum tempore Ludovici Pii ante annos fere 800. vixerit. sine dubio plerosque italicos scriplores antecessit. Id ipsum testantur Otho irinsingensis lib. 1. historicae cap. 31. et Conradus abbas urspergensis in chronico, cujus verba (quia diligentissime annorum numerum continent) hic adseribam: *Augustulus*, inquit, sponte *purpuram abjecit*, et *imperialem majestatem deposuit*. *¶* *La romanum imperium tolo orbe venerandum, et augustalis illa sublimitas. quae ab Augusto quondam Octaviano 709. a condita urbe anno coepit, in hoc Augustulo periit, anno ab urbe condita 1227. a Caesare vero, qui primus singularem in ea principatum arripuit anno .iii. ab incarnatione Domini anno 477.* Haec ille. Consentiant Joan. Nauclerus generat. 16. et Albertus Kranlzius lib. 1. Vandaliae cap. 3.7. qui imperium in occidente ab Augustulo usque ad Carolum Magnum annis plusquam trecentis vacasse scribunt. Quid igitur Illyricus somniabat, cum scriberet solos Italicos tunc scripsisse, et ex invidentia Odoacrem imperatorem appellare noluisse? Sed Marlinus Polonus, inquit Illyricus, contraria disertis verbis scribit. Sic enim ait: Augustulus cum videret Odeneum (ul ipse cum nominat) interfecto suo patre Orcstc. jam totam Italiam tenere, sponte ei, exuens purpuram, de imperio cessit. At non recte legisti, aut de industria more tuo. Illyrice, pervertisti verba Martini. Ille enim Conradum (ul videtur) scquulus, sic ad verbum scribit: Augustulus sponte purpuram abjiciens. imperialem deposuit majestatem. Abjecit igitur ac deposuit imperium Augustulus: sed neque ipse illud Odoacri tradidit; neque Odoacer: ul jam \$3lis perspicue a nobis et demonstratum, assumpsit.

Sed fac, si placet. Odoacrem imperatorem Romanorum fuisse, adde etiam, ab exercitu dictum, a senatu et populo confirmatum; atque (ul nihil desil) voluntas quoque gruei imperatoris accesserit: quid haec ad Carolum Magnum? Odoacer heroius fuit. Carolus francos. Qua igitur lege hic illius haeres constituitur? Odoacer paulo postquam Italiam occupasset, a Theodorico rege Gothorum, et vita et regno spoliatus est. Qua ratione igitur amissam haereditatem ad posteros transmisit? Odoacer Carolum annis trecentis et triginta circiter antecessit, atque inierim Italia dominos saepe mutavit Gothos, Graecos, Longobardos, quis igitur post tot saecula, totque rerum mutationes, Odoacris liucridilem integram Carolo repraesentavit? Ad Germanos, inquit Illyricus, imperium pertinet: Odoacer enim heridus fuit, proinde germanus. At cum tam heralili, quam franci, germani sint, cur ad francos potius quam ad herulos imperium delatum est? Deinde Odoacer fuit germanus, ita Severus africanus, Heliogabalus syrus, Maximus thrax. Philippus arabs, Decius pannonijs. Claudius junior Illyrius, Diocletianus dalmata. Theodosius hrspanus. atque, ut alias nationes omittam, quae imperatores romanorum populo dederunt, Julius, Octavius. Tiberius, Caeus, et caeteri quamplurimi, italici fuerunt. Quo jure igitur propter unum Odoacrem imperium ad Germanos pertinebit; propter alios tam multos ad alias nationes, atque ad italicam praecipue, non pertinebit? Quare non necessario ad eam nationem imperium perlinet, ex qua eligitur imperator. Quod vero post tempora Caroli Magni sola Germania sedes imperii facta sit. non virtus Odoacris. neque imperii ratio ac natura, sed solius apostolicae sedis auctoritas fecit.

Atque hactenus de Odoncro. Nunc de Theodorico et Clodoveo facilius explicabimus: eadem enim fere horum atque illius est ratio. Igitur a pag. 26; usque ad 35. de Theodorico rege Gothorum scribit ac docet, eum quoque romanum imperatorem fuisse, et per cum ad Carolum Magnum. quod uterque germanus esset, imperium huiusmodi jure venisse. *Secunda*, inquit, *translatio aut communicatio imperii erga Germanos. facta est a Zenone imperatore constantinopolitano. qui de consensu totius senatus imperialis adoptavit sibi Theodoricum Gothorum regem, qui sine controversia germanus [ait. eique Romam, Italiam, et totam occidentale imperium largitus est.* Hic primum dicere possemus quod de Odoacro diximus: quid Carolo et Theodorico; cum ille francus, iste gothus fuerit? et rursus cum Theodorici successores, a Justiniano imperatori Italia pulsati profligati fuerint, atque adeo imperium Theodorici (si hoc nomine appellari debet) penitus interierit, quod est illud imperium, quod a Theodorico ad Carolum haereditario jure pervenit? Sed haec omillo, ne adversarium imitari videar, qui iisdem saepius iterandis, incredibili taedio lectorem suum fatigat.

¶ In unum hoc loco statuo, Theodoricum a Zenone sibi liliu adoptatum, consulcumquo ordinarium et regem Italiae dictum, non tamen imperatorem et Augustum appellatum: proinde regem imperio

subjectum, non collegam, cl consortem imperii ab Augusto assumptum, Theodoricum fuisse, lia vero se rem habere testantur historici pene omnes, qui ab Augustulo usque ad Carolum occidentis imperium vacasse scribunt. Testantur quolquul nomina, tempora, numeros imperatorum edidere. Siquidem in tanto numero clironologormn neque unus reputur, (pii Theodoricum in imperatorum Romanorum seriem et numerum retulerit: ac ne ipse quidem Cussiodorus, qui Theodorici cancellarius erat, cl in chronico suo imperatores, cl consules romunos accuratissimo descripsit, testatur ipse Theodoricus, qui in tot epistolis, quas scripsit, quaeque apud Cassiodorum exstant, numquam se Caesarem, numquam Augustum, numquam Imperatorem vocat. Testatur Procopius, qui lib. 1. de bello gotbico, Theodoricus, inquit, rumam imperatoris, nec insignia, nec nomen sibi desumpsit, sed quoad vixit, rex est appellatus, quo nomine suos barbari nuncupant duces. Testatur denique ipsemel noster adversarius Illyricus. Sic enim scribit ceilur. G. cap. IG. col. 810. *Theodoricus*, inquit, *romani imperatoris nec insignia quidem, nec nomen sibi vendicavit, sed rex esi appellatus, sicut barbari duces vocare solent*. Ac, ne forte soli sibi non crederemus, idem, confirmavit ex Joan. Cuspiniano. Quod sane Illyrici testimonium salis esse deberet, nisi cum homine ageremus, qui modo ait, modo negat, Subjcclum veru imperaturi regem Theodoricum luisse testatur in primis ipsa adoptio, cujus meminerenque historici. Jornandes de rebus golhiciis, l'rocopius libro de bello gothico, Abbas urspergensis in chronico, el alii. Siquidem propterea imperator Zeno Theodoricum Italiae regno donatu n, sibi lilium adopt iviŕ, uŕ subjectionis. atque obedienciae memor esset, quam imperatori rex, el patri filius deberet. Testatur deinde Theodoricus ipse, qui, .Jornandc in lib. de rebus golhiciis auctore, servum se cl lilium imperatoris esso, atque ejus munere regnum Italiae possessurum dicebat; ct (ul addit Olatis lib. 9. hist. Gothorum cap. 17.) non tam sibi, quam imperatori Romam, atque Italiam recuperandam asserebat. Testantur denique Alhnlarieus et Theodalialus, Theodorici in Italiae regno successores, ulerque enim in episl. ad Justinianum imperatorem, quae sunt apud Cassiodorum 1. lib. 8. el 25. lib. 10. obcdienliam imperatori dhere se ingenue conlitenlur. Quod idem salis indicunt epistolae caeterae, tum ipsius Thcodnliali, cl praedecessoris ejus Allialarici. Iuin etiam Amnlasu-enllino ct Guduhnae reginarum ad eundem Justinianum, cl conjugem ejus Theodorum.

Sed videamus quibus testibus Illyricus probet, Theodoricum imperatorem fuisse Romanorum. Primo loco Sigeberlum profert. At Sigeberlus in chronico anni 187. (quem locum Illyricus notat) imperii ne meminit quidem. Haec enim sunt verbo Sigberli: Zeno imperator Theodorico Ostrogothorum regi regnum Italiae donat.

Secundo iAbbnlem urspergensem producit. Al Urspergensis in eo ipso loco, quem citat Illyricus, contra Illyiicum testimonium dic. il; sic enim loquitur: Eo *tempore regnum orientale Zeno imperator habebat, qui audiens Theodoricum gentis suae*

regem esse, grate suscepit, cumque ad se Constantinopolim venire praecepit, digneque susceptum inter procures palatii collocavit. cl post aliquod tempus in lilium sibi adoptans consularibus fascibus. quae dignitas post imperiale failigium prima est, eum sublimavit. El infra nulla imperii facta mentione, subjungit. Italiam recuperandam cl gubernandam entem Theodorico a Zenone esse commissam. Ubi vides summum honorem, quem Theodoricus Zenonis beneficio est consequulus, non imperium, sed consulatum fuisse. Quod etiam aperte falelur Alhularicus Theodorici nepos in epistula ad Justinianum, quae csl prima libri octavi apud Cassiodorum: ubi enumerans beneficia quae ab imperatore Gothi reges acceperant; sellas curules, et vestes palmatas quae insignia consulatus erant, in primis beneficiis numeral: imperii ne meminit quidem. Vos, inquit, avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulisti*. Vos genitorem meum in Italia palmatae clarilale decorastis.

At. inquit, Illyricus, idem Abbas urspergensis in alio loro Theodoricum romano imperio praesedissee scribit. Verum est id quidem, sed eum praesedissee ul imperatorem, non scn bil. nec scribere potuit, nisi secum ipse pugnare vellet; quippe qui ia Auguslulo periisse. nec ante Caroli tempora revixisse imperialem dignitatem, non semel in illo suo chronico tradidit. Ilaque praesedii Theodoricus romano occidentis imperio, non tamen ul Augustus el imperator, sed ul rex Italiae, ipsique romano imperatori subjectus.

Tertio prufert Illyricus Nauclerum, qui cum scribit Theodoricum a Zenone sacro velamine insignitum; nihil aliud significasse videtur, quam purpura imperatoria circumdatum, civere ac proprie imperatorem factum. Sed fallitur, aut fallit Illyricus. Sacrum enim illud velamen non purpura erat imperatoria. sed publicum concessae provinciae stabilimentum (ul Paulus Diaconus lib. 16. el Blondus Flavius lib. 3. scriptum reliquerunt): Nec aliter Nauclerus interpretari potuit illam velaminis caeremoniam. cum in eodem chronico general. IG. paulo ante scripsisset in Auguslulo occidentale imperium periisse.

Profert quarto loco Illyricus Olai Magni Gothi scriptoris testimonium, nec tamen ulla ejus verba in medium adducit. Sed parum certe considerate ad Ohium Illyricus provocavit. Is enim cum mulla ali i scribit quae Illyrici caussam lacdanlttum illud in primis. Italiam a Theodorico. non tam sibi, quam i n pcr. itori recuperatam. Sic enim Theodoricum regem cum Zenone imperatore loquc nlein facit Olaus lib. 9. hist. Gothorum cap. 17. *Illud commemorare officii nostri csl, cl cogitare sapientiae tuae: quia si res volo respondet. sane Italia, non tam mihi recepta fuerit, quam imperio. Poteris tu quidem. quidquid erit terrarum, mariumque. quicquid praeterea copiarum el exercituum, ad gloriam imperii referre. cujus beneficio restituta sil. Seque lua minus erit Horna (Nola) re ipsa, quam titulo*. El in l. i cap. 18. Deinde Zeno Theodoricum sacro velamine (quod erat tunc maximum a principe failae concessionis stabilimentum) insignivit.

Quinio Plalinae testimonium Illyricus adducit. Haec aulem sunt verba Plalinae: Nemine adversante, Theodoricus totius Italiae imperio politus est. En audis, inquit Illyricus, Theodoricum esse facium romanum imperatorem. Audio: sed Illyrici, non Plalinae testimonio: nec enim esi idem, imperio Italiae potiori, et romanum imperatorem fieri; nisi fortius imperii romani Italiae finibus concludi velis. Alioqui nullis jam sacculis Germania imperatorem romanum minime habuisset.

Postremo nec illud Illyricus omittendum putavit, quod Theodoricus, vel scilicet verum imperatorem Romanorum probaret, ipsi etiam summo pontifici Symmacho imperavit, cumque coram scilicet accusatum iudicavit. Mirum cur non etiam addiderit, Joannem pontificem ab eodem rege deo careere! principatum, inedia et squalore enectum, etiam lamcn licet id, quod nos de Joanne diximus, verum scilicet, non tamen est verum, quod de Symmacho Illyricus dicit. Theodoricus enim toto fere principatus sui tempore, tametsi barbarus natione, et Arianus religione esset, moribus tamen perurbanus, et clementia iustitia, aliisque regis virtutibus insignis fuit. Quamobrem in causa summi pontificis Symmachi non aliter scilicet gessit, quam se Constantinus, aut Theodosius gessisset, id est, ut christinnus et modestum principem decebat. Siquidem, vel ex IV synodo romana sub Symmacho cognosci potest, cum querelae de pontifice delatae ad scilicet fuissent, rem totam ad synodum episcoporum retulit; cumque episcopi libertate sacerdotali regi suggerere non dubitasset, synodorum convocationem ad ipsum, qui accusabatur, id est, ad romanum pontificem pertinere, cui beati Petri meritum, Domini iussio, et conciliorum auctoritas, singularem tradidissent in ecclesiis potestatem, nec unquam tantae sedis antistitem minorum subjacuisse iudicio: tum vero rex ipsum quoque papam in congreganda synodo voluntatem suam literis demonstrasse significavit; quas etiam lileras, episcopis postulanti, continuo exhiberi praecepit, ac demum legalis concilii ad se venientibus ait, in synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda praescribere, nec aliquid ad scilicet praeter reverentiam, de ecclesiasticis negotiis pertinere. Haec ille tum, cum historicorum omnium consensu, regis virtutibus mirifice floreret. Sed cum postea sub extremum vitae suae tempus, moderatum regimen in apertam tyrannidem commutasset (quod ne ipse quidem Olaus gothus libro supra citato negat), id fecit in Joannem pontificem, quod tyranni, atque haeretici solent; quodque ante illum Nero, Domitianus, Decius, Maxentius, Constantius in sanctos sui temporis pontifices et martyres fecerant.

Jam vero quod Illyricus nugatur de nominibus imperatoris et regis, ea solere confundi; proinde in idem recidere, sive quis rex Italiae, sive romanus imperator dicatur, levius est, quam vel longa refutatione indigeat. Etsi enim ante Julii et Augusti tempora regum nomen imperatorio majus ac venerabilius erat: tamen post constitutam Caesarum monarchiam, nihil in terris augustius esse coepit nomine imperatoris. Itaque cum aliquando Cn. Julius Caesar operator in nomine ac diademate regio ossumen-

do cogitaret, admonitus scilicet, inquit Tranquillus et quod imperator Romanorum esset, principum ac regum excessisse fastigia. Ac licet posterioribus temporibus imperatores graeci et germani regii nomine interdum usi fuerint, numquam tamen, quoniam solum essent reges, imperatorium nomen usurpaverunt. Id quod in epistolis Theodorici, Alaharid et Theodahni Italiae regum, ad imperatores Anastasium et Justinianum, apud Cassiodorum peripicue cernitur. Numquam enim in tot epistolis nomina (quae promiscua esse Illyricus contendit) inter, commutantur, vel Justinianus vel Anastasius rex, Theodoricus vel Theodahus imperator appellatur, ipse etiam Carolus Magnus imperator, filium suum Pipinum, deinde eo mortuo, Bernhardum nepotem: Italiae regem fecit; atque ad eundem modum longo tempore rex Italiae non imperator, sed princeps imperio subjectus fuit. Ex quo manifeste colligitur, non esse idem, regem Italiae, et imperatorem Romanorum. Deinde Lupoidus, quem imprudens Illyricus pro se citat, cum contra ipsum maxime faciat, in libro de iuribus imperii cap. 5. testatur, Theodoricum II. non scilicet imperatorem, sed regem dumtaxat appellasse ante coronationem. Quod idem de aliis etiam imperatoribus, ex antiquis historicis nullo negotio demonstrare possemus.

Venit postremo Illyricus ad Clodoveum; atque ejus haereditale imperium ad Carolum pervenisse verbis docet pag. 35. et sequentibus: *Tertia communicatio imperii Germanis facta est paulo post praecedentem ab Anaslasio imperature conslanlinopolitano. qui de unanimi consensu lotius senatus, aut primeipum, largitus est augustale nomen ac dignitatem Clodoveo regi Francorum, qui primus ex illis regibus baptizatus est. Quare dignitas imperialis semel regibus Francorum donata, necessario etiam ad posteros per ordinem successionis permanavit. atque ita etiam ad Carolum liagnum idem jus pervenit. Quod aulem Anastasius imperator Augusti nomen, ac dignitatem communicaverit Clodoveo. et Francorum regibus, ex hisce sequentibus prorsus authenticis testimoniis liquido patet, ubi clare tum Augusti, tum et imperatoris nomen regibus illis a conslanlinopolitano Caesare communicatum esse. Et infra post recitata ad id probandum testimonia Gregorii Turnici, Adonis. Hannonis, Ivonis, Sigeberci, Sabellici et Bergomensis, ita subjungit: Quare id decus eodem jure etiam ad Carolum Magnum una cum reliquis Franciae monarchiae insignibus pervenit, non ex donatione papae.* Haec ille.

Ego vero in hac brevi narratione quatuor mendacia inesse video. Primum enim, quod Illyricus dicit a septem illis supra nominalis scriptoribus memoriae proditum, id esse falsum ipsi iidem auctores docent. Siquidem consulatus vel palatialis insignia Clodoveo donata ab Anaslasio, omnes illi auctores testantur: Augustalem dignitatem, vel appellationem soli posteriores. Addunt quidem Turcillus, Ado, et quidam alii, post accepta consulatu; insignia appellatum Clodoveum etiam Augustum! sed a Francis, non a Romanis additam fuisse eam appellationem testatur Blondus lib. 3. de eccad. t. 1. e. Albertus Kranzius lib. 3, de Svctiae cap. 17. nec a

vero aberrant. Haec enim sunt Gregorii verba lib. 2. hislor. Francorum cap. 38. *Igitur ab Anaslasio imperatore codicillos de consulatu accepit.* El infra: *Ab ea die tamquam consul el augustus est incitatus.*

Ado vero sic loquitur in chronico aetate G. Hic Anaslasius codicillos Clodoveo regi pro consulatu misit. Ab eo die el consul el augustus esi appellatus. Hanno lib. I. chronicorum: Legationem, inquit, suscepit Anaslasi constanlinopolilani principis, munera cpislolasque ei mittentis; in quibus litteris hoc continebatur, quod complacuerit sibi el senatoribus, cum esse amicum imperatorum, patriiiumque romanum. His ille perlectis consulari trabea insignitus, ascenso equo, in alrio, quod inter basilicam sancti Martini el civitatem silum erat, largissima populo contulit munera. Ab illa die consul el Augustus meruit nuncupari. Sigebertus in chronico: Clodoveus rex ab Anaslasio impcralorc codicillos de consulatu, el coronam auream cum gemmis, el tunicam blackcam accepit, el ex ea die consul el augustus esi appellatus. Ipse vero rex coronam auream cum gemmis Romam sancio Pelro misit.

Itaque vides quam aperte auctores isti antiquiores distinguant consulatus insignia, quae Clodoicus ab imperatore accepit, a nomine Augusti, quo illum poslea appellatum in Francia scribunt. Porro historici caclcri, eliam ii qui Francis maxime favent, consulatum dumtaxat el palriliatum Clodoveo donatum scribunt, nulla imperialis nominis lacta mentione. Vide Rhcgioncm lib. 1. chronici, Otho-nem frisingensem lib. 5. cap. 2. Abbatem ursper-gensem in chronico, Roberlum Gaguinum, el Paulum Aemilium in vita Clodovei, ac demum Alberlum Krantzium lib. 3. Svcliae cap. 17.

Deinde mentitur rursus Illyricus, cum ait, ipsum imperium romanum communicatum fuisse cum Clodoveo ab Anaslasio impcralorc, nihil enim ille Clodoveo dedit, praeter titulos et insignia. Nam nec consulatum ipsum, cujus fere omnes meminerunt, re ipsa Clodoveus gessit, sed solo nomine consulis donatus, solo nomine fuit contentus. Id testantur quotquot fastos consulares literis mandaverunt, Cassiodorus, Marianus Scolus, Gregorius Ilaloander, Onuphrius, Mercator, el caclcri: nullus enim Clodovcum regem inter consoles numeravit. Anno vero Domini 510. quo juxta chronicum francicum Joan. Tili, Clodoveus consulis nomine el insignibus donatus est. Consules veri fuerunt Anaslasius el Venanlius, si Ilaloandruin sequimur, vel Eulharicus el Boetius, si Onupbrium. Quamobrem nisi tres eo anno consules fuerint, quod est plane inauditum, Clodoveus consul non fuit. Quod eliam de imperio dici posset. Quod enim nullus historicus, aut chronologies Clodovcum inter imperatores romanos unquam retulerit, argumento est, eum imperatorem romanum re ipsa non fuisse, quidquid de nomine el insignibus fuerit.

Tertium Illyrici mendacium in ea sententia est, cum nomina el insignia Clodoveo ab impcralorc eollata, ad posteros ejus perlinere contendit, atque inde jure hacredilario ad Carolum pervenisse. Nam cum post obitum Clodovei nullus omnino ex Fran-

eorum regibus consul, aul patritius, nedum imperator el augustus ante Carolum Magnum aulse ipse appellaverit, aul ab alus fuerit appellatus, mirum est, unde Illyricus colligere potuerit, munus illud Anastasi), non proprium Clodovei, sed cum omnibus regibus Francorum fuisse commune. Deinde cum inter Clodovcum, el Carolum trecenti anni circiter intercesserint, qua ralionc, quaeso, id potuit Carolus a Clodoveo hacredilaria successione accipere. quod intermedii reges numquam habuerunt?

Postremum idque certissimum, crassissimumque mendacium est, Clodovei monarchiam ad Carolum Magnum sine romani pontificis auctoritate, successionc hacredilaria pervenisse. Quis enim historicorum tacuit, Carolum Magnum Pipino patri successisse; Pipinum aulem non jure hacredilario, sed pontificis maximi sanctione, regnum Francorum adeptum, cum antea in Ildderici regno, praefecti aulae munere fungeretur? Testimonia supra citata sunt cap.2. mendacio 19. ac ne unum quidem scriptorem contra Illyricus proferre potuit, aul unquam potuisset. Siquidem id historici omnes summa consensione, el quasi una voce testantur. Cum igitur Pipinus, non jure hacredilario, sed papae beneficio (ul loquitur Joan. Titius in chronico I rancico) regnum Galliae obtinuerit, certe eidem pontifici Carolus Magnus. Pipini filius, idem regnum acceptum referre debet. Adde quod etsi solum Pipinum s. Bonifacius archiepiscopus mogunlinusinunxit, poslea tamen Stephanus papa in Gallias veniens, Pipinum simul, el filios ejus. Carolum Magnum, el Carolomannum, reges Francorum inunxit, eiusque regnum Francorum perpetuo possidendum confirmavit. ul iidem historici testantur. Mentitur igitur Illyricus cum ait. Carolo Magno sine pontificis auctoritate monarchiam Clodovei esse delatam.

CAPUT X.

Non accepisse Carolum Magnum imperii dignitalem-auclorc senatu, populove romano.

Quartos erat titulus, Beneficium S. P. Q. R. Illyricus enim, ul nihil intactum relinqueret, tametsi aliquoties in suo libro significaverit, nihil a senatu, populove romano Carolum accepisse, tamen objecit, eliam aliquot auctores, qui populo ac senatui potius quam pontifici imperium a Germanis acceptum referri debere scripserint. Ili sunt Sigebertus. Blondus, Lcopoldus. Aeneas, Vincenlius el Onupbrius, quorum sententias sic refert Illyricus pag. 7. 55. el 56. ul licet non omnino eas recipiat, tamen probabiliores existimet iis, quae translationem imperii romano pontifici tribuunt. At nos in primis iis auctoribus, quos testes producil Illyricus, opponere possumus illos omnes, quos supra citavimus, hoc est. plures paucioribus, el antiquiores recentibus. Illi enim supra triginta erant; isti sex: illorum nonnulli scripserant ipso Carolo vivente; multi non diu postea; Ex istis aulem unus Sigebertus trecentis annis Carolo posterior fuit; reliqui quingentis, aut sexcentis, aut eliam septingentis et eo amplius annis posteriores fuerunt. Qui igitur non videat utri

majorem fidem mercantur, quos nus citavimus, an quos Illyricus citat?

Aequae tamen concedimus sex istos scriplores omnino esse a nostra sententia alienos. Nam Sigebertus, qui eorum est vetustissimus, et qui Sigehertum sequutus est Vincenlius Belvacensis, nihil triboli romano populo in imperii translatione praeter assensum et acclamationem. Illic enim sunt verba Sigeberti et Vmccnlii: Humani, qui ab imperatore constantinopolitano jamdiu animo desciverant, nunc accepta occasionis opportunitate, quia mulier, excaccabat, imperatore Constantino filio suo eis imperabat, uno omnium consensu Carolo regi imperatorias laudes acclamant, cumque per manus Leonis papae coronant, Caesarem et Augustum appellant: Pipinum vero filium ejus regem Italiae ordinatum collaudant. Ille nullam *Plebisciti*, nullam *Senatusconsulti* mentionem licet audio, sed solius laudis et acclamationis. Et quamquam non aperte Sigebertus explicet, utrum populi acclamatio coronationem, an coronatio acclamationem praecesserit tamen dubium esse nemini debet, quin coronationem pontificiam praecessisse Sigebertus intellexerit, alioqui enim pugnaret cum omnibus historicis, qui ante ipsum de eadem coronatione et acclamatione scripserunt.

Quod vero Sigebertus ait, a populo Carolum per manus Leonis coronatum, non recte interpretatur Illyricus, Leonem vel ministrum ac delegatum populi, coronam imperialem Carolo imposuisse, cum potius ea verba significant, sic placuisse populo id quod princeps eorum et pastor summus fecit, ac si ipsi per manus ejus id fecissent. Quod quidem ex sequentibus verbis illustrari potest. Nam de Pipino, quem ex consensu omnium historicorum Leo papa tum regem Italiae declaravit, cum ipsum Carolum imperatorem fecit, sic loquitur Sigebertus: Pipinum vero filium ejus, regem Italiae ordinatum collaudant. Ibi vides ordinationem regis, pontifici laudationem quae sequuta est populo tribui.

Jam vero Blondus nihil omnino sententiae nostrae officit. Nam (vel notavimus cap. 3.) etsi scilicet populi romam in coronatione Curuli non defuisse scribat, tamen id contra fidem antiquorum tradit. Ac praeterea non significat ejusmodi plebiscito imperatorem Carolum appellatum, sed eum ad imperium a pontifice maximo postulatum. Nam, vel ibidem Blondus ait, precibus populi romam Leo pontifex Carolum imperatorem dixit.

Porro Lupoldus non meminit plebisciti, nec senatusconsulti, sed solum recitat cap. 3. extrema verba Viucnlii, quae sunt illa quae habet Sigebertus, de quibus jam diximus. Ex propria autem sententia passim Lupoldus repetit translationem faciam esse per pontificem, ac praeter alias ait cap. A. de iuribus imperii: Leo papa, consideratis omnibus, quae digne ac bene sufficiebant pro translatione imperii de imperatoribus constantinopolitano ad reges Francorum faciendam. ipsum Carolum Romae in Ecclesia sancti Petri in die natalis Domini, sub anno ejusdem Domini SOL. acclamante ac petente populo romano tunc et coronavi imperatorem et augustum, per quas unctionem et coronationem dicta Iran latio peracta

fail: ut aliam dixi supra capitulo primo, et capitulo praecedenti in fine. Et infra cap. 12. proponit opinionem quorundam, qui dicebant, populum romanum posse leges condere et imperium transferre; deinde subjungit: *Sed haec responsio, salvo meliori iudicio, mihi non placet. Ex quo enim imperium Romanorum tempore dictae translationis, et etiam longo tempore ante ipsam, non fuit apud Romanos, sed potius apud Graecos, nec etiam hodie apud Romanos, sed apud Germanos exisistit, non occurrit ratio, quare populus Romanus tempore translationis praedictae habuerit, vel etiam hodie habeat majorem potestatem circa translationem imperii, quam quicumque alius populus imperio Romano subjectus.* Illic ille.

Viderit igitur Illyricus qua tunc auctores cuncti. Certe Lupoldus non poterat clarius negare id quod ab eo affirmari Illyricus scripsit. De Aenea Sylvio facilis responsio est. Nam et in iis verbis, quae Illyricus citat (quae tamen ut verum fatear, adhuc in operibus Aeneae invenire non potui) non excluditur consensus Romani pontificis, et in abbreviatione Blondi lib. I. decadis 2. precibus Romanorum scribit idem Aeneas a Leone pontifice Carolum coronatum: et denique in epistola ad regem Turcorum. quam supra citavimus, disertis verbis idem auctor affirmat a pontificibus, praedecessoribus suis (fuit enim et ipse summus pontifex) in reges Francorum imperium esse translatum.

Solus igitur Onuphrius est, quem pro se Illyricus allegare potest: cujus testimonium Iribus rationibus non modo infirmari, sed omnino refelli ac profligari potest. Primum, constat aliquando imperatores invito, ac repugnante populo Romano creatos fuisse, quos tamen veros ac legitimos imperatores cum ipse Illyricus, tum etiam historici omnes agnoscunt. Exemplo esse potest Fridericus primus, quem, repugnante populo Romano, coronavit Itoniae in templo sancti Petri Adrianus papa quatuor, quam historiam vide apud Othonem frisingensem lib. 2. de rebus gestis Fridrici cap. 22. Deinde cum historici vetustissimi, tum Italini, vel Egimirthus, Paulus Diaconus, Aimoinus, Ado. Rhegino, et Caeteri, cum Graciani, vel Cedrenus et Zonaras, in describenda translatione imperii, aut nullam populi, atque senatus mentionem fecerint, aut ei solam acclamationem, Carolo jam coronato, tribuerint: unde, quaeso, post octingentos ferme annos Onuphrius didicit S. P. Q. R. suffragiis Carolum Magnum imperatorem et Augustum appellatum?

At credibile est ita rem accidisse: ita enim licet decuit. Respondebo quod Onuphrius ipse recte monuit in lib. de comitiis imperatoriis, non esse fidelis historici rem describere, vel fieri debuisset, sed vel facta est. Alioqui enim non res gestae scribuntur, sed mendacia obtruduntur. Quid autem factum sit, non ex philosophiae promptuariis hauriendum est, sed ex eorum narratione ac tunc, qui interfuerunt, vel qui ab iis, qui inleiferunt, acceperunt, aut certe qui aliorum testimonio sibi commendata, licet ac memoriae tradiderunt. Deinde Romani principes post constitutam a Julio et Augusto monarchiam, aut ab alio principe nominabantur, aut ab exercitu creabantur. Quos senatus, aut populus

creavit, ii cl paucissimi fuere, cl non diu tolerati. Cerle in Ianio numero principum Humanorum. 1res Ianium Onuplirins in lib. de comitiis imperatoriis nominat u senatu electos, Nervam, Maximum cum Bnlbino el Tacitum. Nervam a senatu creatum, Dion Cassius, quem solum Onuplirins citat, non dicit; Aurelius Victor arbitrio legionum (quamquam id non in omnibus codicibus haberi animadverti) Nervam imperatorem facium scripsit. Eutropius lib.8.favore praefecti praclorio Nervae delatum imperium testatur. Ipse quoque Onuplirins sic a senatu Nervam creatum Imperatorem scripsit, ul non negaverit accepisse etiam suffragium militum praetorianorum,sine quo videlicet irrila fuisset electio. Maximus cl Balbmus invito exercitu electi, prima data occasione a militibus interfecti sunt. Siquidem (ul scribit Herodianus lib. 8.) indignabantur milites sibi a senatu principes datos, quos cl senatores imperatores per ludibrium appellabant. Tacitus a senatu quidem dictus csl, sed militibus iubentibus; ul Flavius Vopiscus scribit in ejus vita: senatus enim ad milites imperatoris electionem rejiciebat.probe inlciligens non placitum militibus prineipem, quem ipsi non elegissent. Itaque recte s. Hieronymus in cpislo. 85. ad Evagrium, imperatorem ab exercitu creari dicit.

Cum igitur haec fuerit apud Romanos eligendi principis ratio,mullorum sacculorum consuetudine roborata,quis credat post annos800.romanum senatum,aul populum.quando nuliis fermeauctoritatis erat,id fuisse ausurum in electione principis.quod ante cum floreret,minime audcbal?Qunre consultius fecit Joannes Aventinus, quem Illyricus cl Onuphrius praeter caelcros laudant. Is enim cum senatusconsultum, el plebiscitum in imperii translatione omnino habere vellet, et tamen non auderet contra fidem omnium veterum id asserere, tacitum senatusconsultum cl plebiscitum factum fuisscscribit. et primas partes ejus actionis pontifici romano attribuit. Sic enim loquitur lib. i. annalium Bojomm: *Pontifex, senatus. populusque romonus imperium transfertejure suo in Germanos.Carolumque locito senatusconsulto plebiscitoque decernunt.* Nimirum sic interpretari voluit hic auctor acclamationem populi romani. Carolo a ponlilicc coronato. De qua veteres loquuntur, ul videlicet illa acclamatio quoddam voluti plebiscitum fuisse videretur. Sed de his satis. Nam neque adversarius (ul supra diximus) hunc imperii titulum agnoscit.

CAPUT XI.

A'ou devenisse *ad Germanos imperium donatione Graecorum.*

Restai postremus titulus, principis orientalis donatio, sive communicatio, quem titulum Illyricus non solum agnoscit, sed etiam pro viribus defendero nititur. Tot vero fraudibus cl mendaciis in hac una re explicanda utitur, ul mirum sil, si non ipse sibi apud sanos lectores existimationem (ldcmquc detraxerit.

Nobis autem ad hunc titulum explodendum duplex via, caque expeditissima.sese offert.Primum

enim historici tum veteres, lum reeenliores scribunt. graecos imperatores, cum primum ad cos fama perlata est coronationis Caroli,vehementer commotos atque indignatos fuisse. Quod sane argumentum est evidens imperium Carolo non esse Graecorum donatione tribulum. Sed verba historicorum audiamus. Eginarthus, Caroli Magni (ul supra diximus) cancellarius, in vita ejusdem Caroli, postea quam exposuit coronationem, ila subjecit: Invidiam suscepit nominis conslanlinopolitanis imperatoribus super hoc indignantibus, inagna tulit patientia,vicitque eorum contumaciam magnanimitate. qua eis proculdubio longe praestanlior erat, mittendo ad cos crebras legationes, el in epistolis fratres eos appellando. Sigebcrlus in chronico anni 80,'i. el Conradus abbas urspergensis in chronico. ubi refert compendio res gestas Caroli, iisdem fere verbis indignationem imperatorum Graecorum describunt. Quos scquulus Albertus Kranlzios lib. 2. Saxoniae cap. 8. ila scripsit: Invidiam s .-cepti nominis, constintinopolitanis imperatoribus non dissimulantibus magna superavit pecunia: vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua Graeculis mullum praestabat.

Deinde ex historiis constat graecos imperatores agnovisse tandem vel invitos imperium Caroli, sed non antequam is a pontifice imperator appellatus cl angustati diademate insignitus est. ul nonnisi impudentissimo mendacio Illyricus scribere potuerit pag. 48. cl 52. mullis annis ante Caroli coronationem concessum eidem Cando fuisse imperium occidentis ab impcralore graeco.

Exstant annales Francorum accuratissimi, ipso Curoli tempore conscripti. In his anno Domini 798. ponitur prima legatio Irenes imperatricis ad Carolum nondum imperatorem, qua legatione non imperii communicatio Iractalj csl, sed restitutio captivorum. Deinde anno 801. ndscribilur Caroli coronatio Romae facta a ponlilicc Leone.Tum anno 802. qui fuit ultimus Irenes, narratur alia legalio ejusdem Irenes ad Carolum imperatorem, pro pace inter Graecos ct Francos impetranda. Sed neque in ea legatione ulla mentio communicationis imperii facta est. Anno 803. describitur legatio Nicephori imperatoris, qui Irnac successerat,ad eundem Carolum pro impetranda pace; de imperii communicatione nulla mentio. Pacem enim optabant Graeci a roge Francorum polcnlissimo.sed nondum (quod ex veteribus colligatur) Carolum salutare imperatorem el augustum dignab. nlur. Anno 812. qui fuit ultimus Nicephori, commemoratur legalio Michaelis. qui successerat Nicephoro, ad eundem Carolum. el tum demum scribit auctor annalium, a legalis grneci imperatoris Carolum magnum,cum jam annos 12. imperaret, imperatorem ct augustum salutatum. Denique anno 811. scribit auctor obitum Caroli, quem annis 11. in imperio fuisse lesiatur, ac proinde non numerat annos imperii a consensu Graecorum, sed a coronatione.quam n Leone pontifice Romae suscep erat. Consentunt his annalibus omnes historici graviores. Aimoinus lib. 4. cap 90. el 91. Paulus Diaconus lib. 23. rerum roman. Ado Viennensis in chronico G. aclale. Rhegino prumiensis lib. 2. chronic. Otho frisingensis lib. 5.

cap. 31. cl sequentibus. Cedrenus in compendio hi-loriarum. Zonaras in annalibus. Abbas urspergensis, Hermannus Contractus, et Sigebertus in chronico. Blondus lib. I. decadis 2. Plolius in vita Leonis III. cl (quod magis est admirandum; Illyricus cent.9. cap. 16. col. 621.

Videamus nunc quid Illyricus in lib. de translatione imperii adversus banc notissimam certissimamque historiam, adversus scripta sua priora, cl (ni fallor) etiam adversus propriam mentem et conscientiam adferat: *Habuit* (inquit pag. 47.) *Carolus Magnus imperialem dignitatem concessione ac consensu constantinopolitanorum imperatorum, quod aliquanto clarius ordineque deinceps exponam*. Nec vos diffitemur, consensisse tandem Graecos in imperium Caroli, sed invilos, et, ut ipse loco nolito in centuriis dicit, quod mulare non possent, quod a Leone pontifice jam factum erat. Sed perge et expone quod proposuisti. *Platina ut homo Halus, et papis suis addictissimus, studio rem totam obscurat: ac cum narrasse!, Hornae Carolum, acclamante ei populo i ut imperatori) a Leone coronatum esse, mox addit haec verba: Interea vero constantinopolitana imperatrix missis in Italiam legatis, cum Carolo foedus et pacem iniit, imperiumque hisce terminis divisit etc. quibus verbis ostendit quidem imperatricem proculdubio de consensu imperialis senatus Carolo Magno concessisse occidentale imperium, et haud dubie etiam nomen ipsum cum re, sicut omnes alii historici scribunt, sed tamen non vult clare dicere, an anlea papa populusque eum coronaverint. aut vero imperatrix illi eam dignitatem et potentiam concesserit.*

At certe Platina satis clare expressit, post peractam Caroli coronationem, legatos de pace ab Irene ad Carolum venisse. Sed fac Platinam vel Italicum et papis addictum, rem obscurasse: quid respondebis ad annales Francorum, ad ipsos historicos supra citatos, Graecos. Germanos. Gallos, ad ipsum denique? Certe illi nec Italici erant, nec papis addictissimi: et tamen coronationem Caroli anlea faciam, quam legali de pace ab Irene minerentur, clarissime docuerunt.

Quod aulem addis, omnes historicos lesari, nomen imperatorum cum ipsa re, quae tanto nomini respondet. Carolo ab Irene concessum, mendacium est apertissimum: Nullum enim historicorum reperire polui (evolvi autem plurimos), qui id ullo verbo significaret quod tu dicis: quin potius annales Francorum, Ado Viennensis et Regino prumiensis in chronicis anno 812. tamquam rem novam et insolitam referunt, quod legali Michaelis, qui tertius fuit ab Irene, laudes imperatorum Carolo dixerint. cumque imperatorem et basileum appellaverint. perge. Verum *quod antea imperatrix id fecerit quam papa vel populus, inde liquidissime apparet, quia, teste Matthaeo Palmerio florentino, et Martino polono, anlea et Irene imperatoria dignitate spoliata per Nicephorum. quam papa Leo, populusque eam actionem cum Carolo Hornae habuit*. Sunt vero teli duo *vel diligentissimi* supputatores temporum. Et hic, ni fallor, contra conscientiam loqueris.

Aam in primis, qua fronte nudes Barlinum Polonium diligentissimum ten porum suppullorei appellare, quem constat omnium fere historiarum fuisse negligentissimum? Ac ne longius abeamus, in descriptione annorum Irenes, Nicephori. Biedichonis et Caroli imperatorum, quae omnia vix duas paginas explent, sex commisit errores. Primum Irenem solam tribus annis imperasse dicit. At Paulus Diaconus, qui Irenes tempore vixit lib. 23. rerum romanarum. quinque annos, et aliquot menses illi tribuit, et singulorum annorum acta describit. Idem facit auctor annalium Francorum, qui Pauli Diaconi aequalis fuit. Idem Cedrenus, graecus auctor, in compendio historiarum. Idem alii velut, et ex notioribus Onuphrius lib. 2. de principibus romanis Irenae soli tribuit annos quinque, menses undecim. dies 16. Deinde Nicephorum, qui Irenae successit. Marlinus Polonus solum mensibus novem imperasse scribit. At Paulus Diaconus, Cedrenus, Annales Francorum, et omnes alii velut, octo nonos, et eo amplius Nicephoro tribuunt: Onuphrius lib. 2. de principibus romanis annos octo, menses octo, dies 26. et ne potest esse librorum error in numero: quid singulis annis Nicephorus egerit, Paulus Diaconus et Cedrenus diligenter perscripserunt. Tertio Michaelis imperium constituit. Marlinus Polonus anno 800. contra omnium aliorum historicorum lum veterum, lum recentiorum fidem. Quarto Caroli Magni initium ponit anno 802. neque errore librorum id factum existimari debet. Si quidem eodem in loco Carolum imperasse dicit annis II. mense uno et diebus quatuor, ac deinde consequenter initium Ludovici, qui Carolo successit. ponit anno 816. At Carolum imperare coepisse primo die anni 801. si a natali Domini initium anni sumatur, vel octo diebus ante exitum anni 800. si exordium anni ducatur a kalendis januarii: tot etiam graves auctores scribunt, ut mirum sit Martinum Polonium vigilasse, ista cum scriberet. Vide testimonia quae supra citavimus cap.4. Quinto idem Marlinus ibidem Leonem 111. qui Carolum coronavit. quartum appellat, contra eum omnes historicos, eique tribuit aedificationem urbis leoninae; quam lamen constabat ab alio Leone esse factam, quem alii omnes quartum. ipse vero quintum vocal. Sexto in eadem pagina idem Marlinus scribit anno 814. Stephanum papam IV. venisse in Gallias, et honorifice susceptum a Ludovico imperatore. At si Ludovicus imperare coepit anno 816. vel paulo post idem Marlinus docet: quomodo potuit anno 811. Imperator Ludovicus Stephanum pontificem ad se venientem suscipere? Itaque Marlinus Polonus, diligentissimus scilicet supputator annorum, tam pontificum quam Caesarum annos, vel plurimum perperam disponit.

Quod vero idem Illyricus ait, ex Matthaeo Palmerio liquidissime apparere. Irenem ante imperio spoliata fuisse, quam pontifex Leo Carolum coronaverit, liquidissimum quoque mendacium est. Palmarius enim in additione ad chronicum Eusebii, tametsi in eo labitur. quod Irene post filii excaecationem solum quatuor annos tribuit, cum Paulus Diaconus, annales Francorum, et Cedrenus quinque annos, et aliquot menses illi tribuant, lamen

ipse idem coronationem Caroli ponit anno 801. cl initium imperii Nicepliori anno 802. constat autem ex Cedreno, cl paulo Diacono, eadem die Niccphorum imperare coepisse, qua Irene sc abdicare imperio coacta est. Ex quo intelligimus Palmerium non solum quatuor annos integros, sed etiam aliquot menses Irnac tribuendos existimasse, licet solum perfectum nytnerum expresserit. Proinde ex Palmcrii sententia posterius Irenem imperio spoliata, quam Carolus fuerit coronatus.

Sed audiamus jam caetera. *Testatur quoque Platina, Mcephorum imperatorem, oppressorem Irenes, mox initio foedus Irenes de imperii divisione cum Carolo renovasse: ul haec quoque fuerit confirmatio imperii occidentalis a conslanlinopolitanis Carolo facta. Porro iicphorum hunc imperatorem collocat Marlinus Polonus pocnientiarius papae, et archiepiscopus consentinus, in annum homini 799. omnino eum clarissime praeponit illi romanae coronationi Caroli, sicut el Sebastianus Francus, quin el Jacobus Philippus llergomensis.* De Murtino Polono jam ante respondimus, eum in manifesto errore versari, cum imperium Niccphori referi ad annum Domini 799. quod ad annum 802. referre debuisset. Sebaslianum Francum non vidi: nec mullum laboro quid ille dixerit, cum auctor fuerit admodum recens, cl a catholica religione alienus.

Jacobum Philippum Bergomenscm more tuo fraudulenter citas. Ille enim etsi lib. 11. supplementi commemoret divisionem imperii inter Carolum cl Irenem, antequam narret ejusdem Caroli coronationem Romae faciam, lamen id facit per anticipationem, ul expediai ea quae ad Graecorum imperium perlinent. Nam postea loco suo ad ordinem temporum rediens, disertis verbis docet imperium a Graecis ad Francos translatum luisse pontificis auctoritate anno Domini 800. cxcunle, ul etiam supra citavimus in 4. cap.

Praeposit quoque (addit Illyricus) Marlinus Michaëlem imperatorem eidem coronulioni, qui ibidem illud foedus renovavit cum Carolo. Denique el chronicon D. D. Achillis Gassari initium principatus Niccphori ponit in annum 798. facta vero est illa renovatio concessi imperii a Nicephoro mox initio sui imperii. Quare ex hisce licet colligere ul minimum lres donationes aut concessio-periiper conslanlinopolitanos imperatores facias unie illam romunam actionem nempe Irenes, Mcephori el Michaelis, vel certe illas duas priores.

Colligebat olim Virgilius aurum ex Ennii stercore: at nosler Illyricus (ul video) ex historicorum auro stercus colligit. Nam cum veteres, ac probati historici, cl illi ipsi, qui tempore Caroli Magni vixerunt, tam perspicue tradant, anno quinio Irenes Carolum Magnum a pontifice maximo coronatum, ac deinde post eam coronationem. Irnac successisse Niccphorum, cl Nicephoro Michaëlcm. quis non intelligit errasse Murtinum Polonum, et, qui uni sequuli sunl, recentiores historicos, qui sine ulla ratione ex soli imperitia veteribus contradicunt? Quanta autem impudentia est, ejusmodi errores tam diligenter consecrari, cl demum in obscuris auctoribus vix repertos ita proponere, ac si

nihil verius literis mandari potuisset? cl lamen pergit Illyricus, atque ait: *Ex hisce etiam licet colligere, temere vel jiolius fraudulenter a Sabellici) concessionem imperii ab Irene posl faciam Coronationem Leonis papae poni. lledarguilur enim manifeste ratione temporum. Plerique sane omnes Irenem ajunl postremo ab imperio depositam esse ante illam actionem romanam, aliqui autem eodem anno. lgilur oportet translationem imperii antea in Carolum faciam esse a conslanlinopolitanis quam a Montants.*

Al si temere vel fraudulenter Sabellicus anteposuit Caroli coronationem Irenes abdicationi, num etiam Paulus Diaconus, annales Francorum, Cedrenus, Zonaras, Ado. Rhegino, Otho. Conradus. Sigebrclrus, cl alii veteres, lemerc vel fraudulenter id egerunt? Certe Sabellicus veteres historicos sequulus est. El quinam sunl, Illyrice, illi plerique omnes, qui Irenem ajunl postremo ab imperio depositam esse ante illam actionem romanam? Nimirum Marlinus Polonus, qui unus est instar omnium. An non te pudet tam aperte mentiri? sed perge.

Porro illam translationem de pace imperioque inter Irenem et Carolum faciam, collocant Ado Viennensis, cl annales Caroli in annum Domini 798. Praeponunt igitur cam ut minimum integro quadriennio coronationi leoninae. Paulus quoque Aemilius in sua Francorum historia affirmat seriam sollicitamque actionem el legationem Irenes ad Carolum longe praecessisse illam romanam coronationem, id vero, Illyrice, non est solum audacter mentiri, sed etiam configere oculos hominibus, ul non videant ea quae clarissime patent. Siquidem Ado viennensis. el annales Francorum duas ponunt legationes Irenes ad Carolum. unam pro pace el restitutione captivorum, ante Caroli coronationem anno 798. alleram pro pace iterum renovanda, post Caroli coronationem, anno 802. cl quamvis Platina dicat hac legatione posteriore procuratam esse imperii divisionem, tamen Ado Viennensis, el annales Francorum nullam impelii mentionem faciunt, nisi mullo inferius, ubi describunt legationem Michaelis anno 812. Haec enim sunl verba Adonis: Anno 798, Irene ad excellentissimum regem Carolum legationem pro pace servanda misit. El infra, postquam narraverat coro'nationem Caroli faciam anno 801. ita subjungit: Anno 802. Irene imperatrix ad imperatorem Carolum misit pro pace inter Francus el Graecos firmanda. El infra : Anno 803. Irene ab imperio deposita est: cl Nicephorus imperator Consanlinopoli creatus, qui legatus suos, una cum legatis imperatoris Caroli remisit. Nam imperator Carolus Jessc episcopum ambianensem, cl Elinigancum comitem, Constantinopolim direxerat. Susceperunt autem legali Nicepliori imperatoris epistolam inscriptam de foedere pacis, sicque tali pacto Constantinopolim reversi sunt. Denique infra anno 812. lu ejus locum Michael gener ejus imperator creatur, cujus legali Aquisgrani ad imperatorem Carolum missi laudes mure suo dixerunt, imperatorem ct basili-um illum appellantes. Ilis consentiunt tum annales Francorum (nam inde haec omnia Ado Viennensis accepit) lum etiam Paulus Aemilius in

lib. 3. de rebus Francorum, ul quivis per se cognoscere polesl.

Novum enim mendacium est. quod paulo post Illyricus addit, cum nil: *.Vi/ii vero verisimile est, mox initio illius instaurati regni Irenes esse factam talem transactionem de imperio inter eam cl Carolum, quo constabiliret adhuc principio dubium cl invidiosum regnum, quod cl Aemilius affirmat.* Hoc inquam apertum mendacium csl, cum Paulus Aemilius non solum non dicat ullam faciam esse transactionem de imperio inter Ircucm el Carolum. sed contra potius asserat invita Irene et Nicephoro Augustis, Carolum a pontifice magno procerum Romanorum assensu, imperatorem factum. M illa verba indicant de legalis, quos Irene misit ad Carolum. jam a pontifice coronatum. Augustae legali foedus petebant, aegritudine animi inierim dissimulata, cl illa de Nicephoro: Hactenus Carolum Augustum, magno, patienlissimoque animo Niccphori simultatem invidiamque tulisse.

Sed pergamus ad reliquas nugas Illyrici, ut hunc locum aliquando claudamus: *Credibile*, inquit Illyricus, *lamen profecto valde est. Irenem cum filio Constantino nullo antea illam dignitatem el possessionem imperii cum Carolo communicasse.* Unde autem id credibile sil, nullis verbis conatur ostendere. Sed summa est, quia Carolus devictis Longobardis, jam magna Italiae parte, et ipsa urbe poliebatur; ct Constantinus imperator constanlinopolitanus filiam Caroli in matrimonium sibi dari petierat. *Expendat*, inquit, *quaeso totum hoc negotium quivis intelligens. quomodo potuit Constantinus imperator ambire, aul impetrare filiam Caroli non facta pace? Quomodo autem potuit inter eos fieri pax, non concesso Carolo occidentali imperio, quod jam fortiter occupaverat, et firmiter relinebat? Necessario igilur in tali nuptiarum fdiae Caroli paciione divisio imperii facta csl.* Egregia sane demonstratio, quasi non possit imperator cum rege polcnlissimo pacem facere cl affluitati m contrahere, nisi imperialem dignitatem cum eo communicare voluerit. Qua igilur ratione Carolus V.imperator cum Francisco rege Francorum pacem fecit, cl Lconoram sororem ei in matrimonium collocavit, nec tamen cum in imperio collegam accepit? Al Carolus Magnus occidentale imperium armis acquisitum possidebat: nec pacem cum imperatore eonstanlinopolitano fecisset, nisi ei imperium jam occupatum retinere permissum esset. Verum, non est, ul supra diximus, de possessione provinciarum imperialium quaestio, sed de titulo, de jure, dc nomine, de dignitate ac maiestate auguslali lota controversia est. Neque enim infr iamur. Carolum bellica virtute Longobardos ex Italia exegisse, camque provinciam suam fecisse, quae aliquando romani imperii provincia fuerat. Sed quemadmodum hoc tempore reges Francorum ci Il-panorum. romani imperii provincias tenent, nec lamen sunt romani imperatores, cl imperator cum eis pacem el nflnilalem habet, ita quoque fieri l oluit, ul Carolus Magnus aliquot romani imperii provincias sine nomine cl jure imperatorio lencrei, l illi' ii cum eo imperialor constanlinopolitanus pacem atque afiinilalc m habere cuperet.

CAPUT XII.

Romanum pontificem jure suo imperium a Graecis in Germanos transtulisse.

Demonstravimus hactenus, Carolum Magnum, quem imperatorem rotnanorum fuisse nemo neg.i, ejusmodi imperium nullo alio titulo adeptum, Disi pontificis maximi auctoritate. Nunc quoniam Illyricus inter alia argumenta, quibus efficere nititur, imperium non pervenisse ad Carolum Magnum pontificia auctoritate, etiam illud affert, quod romanus pontifex non habeat jus imperia transferendi: *A.* contra Deo juvante, ad demonstrandum aggrediemur, posse romanum pontificem, si caussa pualulei, id facere, non quidem regia aul imperatoria, sci aposlolica, idesl, summa atque emiuenlissiina ecclesiastica potestate.

Pendet aulem tota haec res ex duabus sententiis: altera, romanum pontificem totius Ecclesiae, idesl, omnium Christianorum patrem cl pastorem esse; altera, summum Ecclesiae lotius pastorem ita non modo privatis hominibus, sed etiam regibus cl imperatoribus Christianis praeesse. ut, si caussa Christi cl Ecclesiae id exigat, possit cos regnis, atque imperiis exuere, eaque regna el imperia ab aliis ad alios transferre. Nemo est enim qui non inlelligal, si hac duae sententiae verae sint, continuo illud etiam cfflci. ul romanus pontifex certis de causis imperia transferre possit.

Priorem sententiam nulli ex nostris accuratissime ac fusissime demonstrarunt. Quod etiam nos praestitimus in libris quinque, quos de summi pontificis institutione el potestate scripsimus. Quare hoc loco satis erit, si eam sententiam confirmemus testimoniis imperatorum alque eorum potissimum, qui romanae sedi infesti fuerunt. Si enim ipsos imperatores, ubi de jure ipsorum agitur, testes habemus. frustra aliorum leslimonia desideramus.

Carolus Magnus imperialor primus ex gente Francorum non semel primulum rom. pontificis agnoscere se ac venerari professus est. Exstat privilegium ejusdem Caroli. quod Bremensi Ecclesiae dedit, apud Alberlum Kranlzium lib. I. metropolis cap. 7. in bacc verba: *Summi pontificis, el universatis papae Adriani praecepto, necnon el moguntinensis episcopi Lullonis. omniumque qui afuere pontificum consilio, eandem Rremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendicis, Villehado, probabilis vitae, coram Deo el sanclis ejus commisimus.* Exstant item libri nomine Caroli Magni adversus synodum Graecorum dc cultu imaginum: quos libros etsi ego non esse Caroli Magni arbitror, tamen quia ab adversariis Carolo tribui constantor video, sumam etiam inde testimonium. Sic igilur habet liber primus cap. G. *Sicut caeleris discipulis apostoli ct apostolis omnibus Petrus eminet, ita nimirum caeleris aposlolica, et aposlolicis romana eminere dignoscitur. Haec enim nullis synodicie constitutis caeleris ecclesiis praelata est, sed ipsius Domini auctoritate primatum habet.* Denique, ul ex Platina in vita Leonis III. el Paũlo Aemilio lib.3. dc rebus gestis Francorum, ac

Jacobo Vimphclingio in epilome rerum germanicarum cap. 9. cognosci potest, cum aliquando idem Euroius Romae sententias episcoporum. qui ex tota Italia et Francia convenerant, rogasset de vita et moribus papae Leonis, atque ab iis una voce responsum esset, sedem apostolicam, omnium ecclesiarum caput, a nemine judicari debere, continuo acquievit ac permisit, ut summus pontifex Leo solo iurejurando crimen, quod ei falso objiciebatur, dilueret.

Otho Magnus, qui primus ex gente saxonica Romani imperii gubernacula rexit, eundem primum romanae Ecclesiae disertis verbis confessus est in epistola, quam scripsit ad Joannem XII. rom. pontificem, quae exstat apud Luibprandum ticinensem lib. 6. cap. 9. Haec enim est inscriptio Hierarum: *Summo pontifici, et universali papae domino Joanni, Otho divinae respectu clementiae imperator augustus.* Fuit quoque hic Otho Magnus romanae Ecclesiae et acerrimus defensor, ut Jacobus Vimphclingius lesialurin epilome rerum germanicarum cap. 18. Ut autem omnes intelligant non solum imperatores amicos, sed etiam hostes romanae Ecclesiae, pontificis primum agnovisse, subijciam testimonia omnium fere imperatorum, qui romanam Ecclesiam hostiliter persecuti sunt.

Henricus IV. qui primus ex germanicis imperatoribus cum romano pontifice graves inimicitias gessit, etsi certis de causis Gregorium VII. pontificem oderat, auctoritatem tamen romanae sedis super omnes homines, atque adeo super ipsos reges et imperatores, numquam negavit. Exstat epistola ejus ad principes imperii, quam totam refert Conradus abbas urspergensis in chronico anni 1106. In epistola haec habentur: *Praeterea, inquit, Domino papae in praesentia legali sui et vestra obedire parati sumus: et nunc parati sumus ei omnem debitam reverentiam et obedientiam sincero corde, et devotione praeentialiter exhibere.* Et infra: *Rogamus vos per auctoritatem romanae Ecclesiae, cui nos committimus, et honorem regni, ne super nos et fideles nostros venialis.* Et infra: *Si interpellatio vestra, nullaque alia interventio ad praesens prodesse poterit, appellamus romanum pontificem. et sanciam universalem romanam sedem et Ecclesiam.* Haec ibi. Rursus autem idem Henricus IV. in postrema epistola ad principes: *Appellavimus, inquit, et tertio appellamus dominum romanum pontificem Paschalem, et sanctam et universalem sedem et romanam Ecclesiam.*

Henricus V. tametsi non parvo tempore propior episcoporum investituras romanam Ecclesiam vexavit et afflixit, ejus tamen primum semper agnovit. Sic enim de eo scribit Abbas urspergensis in chronico anni 1110.

In epiphania domini. Ralisbonae Henricus colloquium cum principibus faciens, animi sui propositum eis aperuit, scilicet. quod transalpinis partibus se exhibere vellet, quatenus et benedictionem imperialem a summo pontifice, romana, quae caput mundi est, in urbe perciperet, et laici Italiae provincias in societatem regni germanici fraterna pace, et iustitiis ac legibus antiquis

componeret, insuper ad omnia quae defensio posceret ecclesiastica, ad nutum patris apostolici se promptum demonstraret. Et infra in chronico anni 1117. ubi exposuisset Abbas Iernfica signa, quae de coelo ostendebantur adversus impietatem ejusdem Henrici, qui summum pontificem captivum facere. atque ab eo per vim extorquere investituras episcoporum ausus esset: ita subjungit: *7. et ejusmodi cladibus rex Henricus corde tenus sauciatus. non cessat legationes satisfactorias ad apostolicam sedem destinare.* Et infra in chronico anni 1122. pacem inter Calixtum pontificem et eundem Henricum imperatorem his verbis Abbas describit: *Facto, inquit, universali conventu apud urbem Vangionum. quae nunc Formalia dicitur, sicut longum, ita et incredibile memoratu est, quam prudenti. quam instanti. quamque per omnia sollicito cunctorum procerum consilio, pro pace et concordia per unam, vel amplius. hebdomadam certatum sit. donec ipse in cujus cor regis est, omnem animositatem Augusti sub apostolicae reverentiae obedientiam, causa matris Ecclesiae, etiam ultra spem plurimorum, inflexit.*

Fridericus I. imperator, et romani pontificis Alexandri III. hostis acerrimus, romanae Ecclesiae primum et rebus et verbis confessus est. Nam cum in Italiam venisset, Adrianum IV. pontificem haec veneratus est, ut ad ejus pedes primum venerabundus accederet. Deinde descendenti ex equo stapedem teneret, ut referet Albertus Kranizius lib. 6. Saxoniae cap. 16. Quod idem postea fecit etiam Victori, quem verum pontificem. cum schismaticus esset existimabat. Sic enim scribit Radvicus lib. 2. de rebus gestis Friderici I. cap. 70. *Ibi. inquit, religiosissimus imperator ante januas Ecclesiae cum suscepit, et descendenti de equo strepam humiliter tenuit, et apprehensum per manum usque ad altare perduxit, et pedes ejus osculatus.* Itaque Fridericus imperator re ipsa, et facili salis declaravit quo loco romanus pontifex haberi deberet. Nec laque solis factis, sed etiam verbis sententiam suam aperuit. Nam in epistola ad omnes imperio romano subiectos, quae exstat apud Radvicum lib. 1. cap. 10. romanum pontificem caput sanctae Ecclesiae nominal: et rursus in epistola ad Adrianum IV. pontificem, apud Radvicum lib. 2. cap. 16. romanam Ecclesiam matrem omnium ecclesiarum et ipsius imperii vocat. Denique in epist. ad Hermannum episcopum brixinensem, apud eundem Radvicum lib. 2. cap. 106. ubi deplorat schisma, quod in romana Ecclesia fuerat exortum, ita loquitur: *Cum. inquit. unus Deus, unus papa, unus imperator sufficiat et una Ecclesia Dei esse debeat: quod sine dolore dicere non possumus, duos apostolicos in romana Ecclesia habere videmur.* Et infra: *Pro tanta namque et tam perniciose Ecclesiae iactura jota nimirum Halica Ecclesia conturbatur: et dissensiones. schismate orto in capite, jam inferiora membra defluxissent, et totum Ecclesiae corpus defoedassent. nisi nos consilio, et auxilio religiosorum virorum, qui spiritu Dei aguntur, tam impudicae iniquitati iustitiae rigorem opposuissemus.* Et infra: *Ille justo declaretur examine, quis illorum regimen universalis Eccle-*

siae de jure debeat oblinere. Vides certe, lector, ex sententia imperatoris Friderici, unum esse debere papam, qui vel caput toti corpori Ecclesiae praesit, vel cui Ecclesiae universalis regimen debeatur.

Philippus imperator creatus in schismate contra Othonem IV. licet a pontifice Innocentio III. ab imperio repulsus esset, is tamen (ut scribit Abbas urspergensis in chronico) cum audisset se in excommunicationem pontificiam incidisse, humiliter a legato pontificis absolutionem petiit, quod certe nunquam fecisset, nisi summum pontificem, pastorem suum, ac proinde aliorum etiam principum vel regum fuisse credidisset. Si enim sola romana civitas, et non Ecclesia universa, ad curam romani pontificis pertinere, quam ob rem princeps germanus romani pontificis censuram tantopere timuisset?

Fridericus II. Ecclesiae longo tempore hostis, vel persecutor, timuit tamen romani pontificis, vel veri Christi vicarii, vel in se ecclesiasticam censuram. Sic enim scribit de hoc Friderico Abbas urspergensis in extremo chronico: *Nihilominus quoque omni tempore, quandiu, denunciabat eum papa excommunicatum, beneficium absolutionis humiliter cum omni obedientia, et devotione, et iustitiae exhibitione postulavit; vel Jacobus Vimpheilingius in epilomate rerum germanicarum cap. 35. Fridericus, inquit, secundus in Cyprum usque itinervigans, Aconem lendem pervenit, nuntiis rogans pontificem, ut se absolveret anathemate: quoniam in ejus potestate deinceps semper sit mansurus.*

Ludovicus IV. imperator, vel armis vel scriptis Joannem XXII. pontificem oppugnavit, Ianum tamen abiectum, vel existimaverit summi pontificis auctoritatem de Ecclesia esse tollendam (vel eam Illyricum sublatam cupit) vel cum verum pontificem sibi faventem habere non posset, falsum pontificem creandum curaverit: Nec inierim tamen unquam destitit varias institutiones quaerere, quibus vero, legitimoque pontifici reconciliari posset. Nam per Joannem regem Bohemiae, vel literis vel nuntiis lentavit, si posset in gratiam Joannis pontificis redire, paratus an papam suam deponere, seque reum gravissimi criminis agnoscere, ac misericordiae pontificiae lotum permittere. De qua re vide litteras Joannis pontificis. Unde Joannem regem, apud Robertum Arboricensem torn. 2. de utroque gladio, theoremate 7. Deinde mortuo Joanne pontifice, cum audisset idem Ludovicus imperator. Benedictum papam ad amicitiam suam esse propensum, continuo ad eum legationem misit, qui demississimis precibus absolutionem ab excommunicatione, vel restitutionem ad imperium peterent. Cujus rei testis vel Argentinensis in chronico, qui illo ipso Benedicti vel Ludovici tempore floruit.

Neque solum post tempora Caroli Magni, sed etiam antea, romani imperatores pontificem romanum Ecclesiae catholicae caput esse professi sunt. Atque ut nomine omnium aliorum duo testimonia, unum Iulium imperatoris, vel graeci alterum profereamus. exstat epistola Valentiniani III. ad Theodotium juniorem inter epistolas praeambulares ad concilium calcedonense. In ea epistola sic loquitur

imperator: *Debemus dignitatem propriae teneralionis beati apostolo Petro in nostris temporibus conservare, quatenus beatissimus romanae civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit. locum habeat, et facultatem de fide sacerdotibus judicandi.* Exstat quoque epistola Justiniani graeci imperatoris ad Joannem II. romanum pontificem in ipso primo titulo codicis. In qua epistola haec habentur verba: *Acc enim palimus quidquam quod ad ecclesiarum statum perlinet, quod non etiam vestrae innotescat sanctitati, quae caput est omnium sanctarum ecclesiarum.*

Habemus igitur imperatorum testimonia, veterum, recentiorum, Iulianorum, graecorum; amicorum. et inimicorum: quibus testimoniis prior illa sententia, quam confirmandam suscepimus, satis munita, quod ad praesentem controversiam de translatione imperii facit, vel constituta esse videtur.

Jam vero summum ecclesiasticae hierarchiae principem (quae erat altera sententia) regna atque imperia Christianorum, si necessitas Ecclesiae id postulet, posse transferre, demonstratum est a nobis in lib. 5. de pontifice, ex quo libro hoc unum vel alteram rationem transferemus.

Primum igitur. Licet potestas ecclesiastica, quae in summo pontifice potissimum residet, et potestas politica, quam praeter caeteros principes imperator romanus habet, non modo duae sint ac distinctae finibus vel officiis, sed etiam separatae interdum inveniantur (nam aliquando Ecclesia nullos habuit politicos principes, vel nunc etiam multi sunt principes ac reges extra Ecclesiam) tamen quando principes sunt christiani, vel in Ecclesiae catholicae membris, ac filiis numerantur, duae illae potestates ita conjunguntur ac conveniunt inter se, ut unam rempublicam, unum regnum, unam familiam, immo vel unum corpus efficiant. Unum enim, vel Apostolus ait Horn. 12. sumus corpus in Christo, singuli autem alter alterius membra. In hoc autem corpore mystico Ecclesiae, potestas ecclesiastica veluti animus quidam est. politica autem veluti corpus, vel s. Gregorius nazianzenus docet in oratione ad populum timore perculsum, vel praesidem irascentem. Neque in controversiam id revocari potest, cum consilium ecclesiasticam potestatem spiritalem ac coelestem esse, politicam vero, humanam ac terrenam. vel rursus illius finis aeterna beatus status sit: hujus autem, pax vel tranquillitas temporalis: illa animos et corda potissimum regat; ista in corporibus vim suam habeat: illa legibus divinis vel coelestibus oraculis: ista jure civili ac gentium nitatur: illa denique auctorem immediatum Deum habeat; ista per jus gentium, vel consensum populorum ad principes derivetur. Igitur quemadmodum distincta sunt animi vel carnis munera, vel separata etiam inveniuntur in angelis, qui corpore vacanti vel beluis, quae rationis sunt expertes: vel tamen in homine quia unam hypostasim efficiunt, ita conveniunt vel conjunguntur, vel animus praesit, caro subjiciatur: vel possit animus jure suo carnem jejuniis, vigiliis aliisque laboribus coercere, ne impediatur munera spiritus, vel etiam, si opus sit ad fidem in-

sus spiritus consequendum, possit spiritus carni imperare, ul se, ac sua exponat omnia, etiam cum detrimento vitae, ul sanctos martyres facere videamus, pari ratione in Ecclesia Christi, si vere unum corpus sil, lanlam esse oportet conjunctionem ecclesiasticam ac politicae potestatis, (anlumque inter eas ordinem, et unius ad alteram subjectionem, ul in his quae ad alteram salutem adipiscendam perlinent, ecclesiastica potestas politicam dirigat, eique imperet; et, si opus sit, cohibeat et coerceat, ne ademptionem proprii finis impediatur etiam cum detrimento propriae potestatis; ul eo modo, juxta b. Gregorii sententiam lib. 2, cap. 61. terrestri regnum coelesti regno famuletur.

Huc accedit, quod cum principes politici ad Ecclesiam veniunt ul Christiani fiant, recipiuntur illi quidem, sed cum pacto expresso, vel tacito, ul sceptra sua Christo subjiciant, et Ecclesiam catholicam non evertant, sed tucantur pro viribus ac defendant; et nisi id fecerint, puniri possint etiam regni amissione. Non enim est aptus regno Dei, nec luto ad sacramentum Baptismi admitti potest, qui non est paratus Christo servire; et propter ipsum amittere quidquid habet; cum; Dominus dicat in evangelio Luc. 14. Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, adhuc autem et animam suam, non polest meus esse discipulus; et rursus in eodem loco: Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. Quae loca (ul s. Augustinus recte exponit in epist. 5. ad Marcellinum) sic intelligenda sunt, ul is non possit Christi esse discipulus, qui non est paratus carere potius uxore, liberis, parentibus, opibus, honoribus, atque ipsa etiam vita, quam ul Christum offendat. Quae cum ita sint, nullam profecto injuriam facit summo principi politico princeps summus ecclesiasticus, si cum admoneat, illicque imperet, ut politica sua potestate recte utatur, legibus et poenis impios ac blasphemos coerceat, fidem catholicam protegat, adversus infideles Ecclesiam oppugnantes arma suscipiat. Quod si is aut ex ove lupus evadat, et haereticos, ac sectarios sequens, fidem catholicam destruat, aut volui aries furiosus contemplo pascorum in oves sibi subjectas grassetur, aut certe instar languidi ac timidi canis, propior ignaviam ac segnitiam, gregem Domini a luporum morsibus defendere non nudent, cur quies non poterit summus pastor, et qui Christi ipsius vices in terris gerit, lupum illum ab ovili arcere, atque ovibus imperare ne illum ultra sequantur; et arietem furiosum recludere ac prohibere ne gregem deinceps ducat, ac denique imbecillo cani valentiorum alium substituere, qui gregem, ul oportet, custodial ac defendat?

Ergo hac potestate Jojada pontifex Athalam reginam, tyrannidum in populo exercentem, a regno amovit, et luas regem constituit; ut legimus lib. 1. Reg. cap. 11. et lib. 2. Paralip. cap. 23.

Hac potestate Gregorius papa II. Leonem imperatorem Iconoclastarum haeresi studentem, atque eam in Italiam inducere molientem, non solum excommunicari, sed etiam vectigalibus Italiae prohibuit, ul Cedrenus et Zonaras in ejusdem Leonis vi-

ta scriptum reliquerunt. Ille potestate pontifex Zacharias Illdrici regnum, quod eis socordia catholica religio in Gallis non modicum detrimentum pateretur, in Pipinum et filios ejus transtulit, ut supra nullis testimoniis demonstravimus.

Ille potestate Leo III. pontifex, regem Nordambrorum regno suo inique pulsum, atque ad se tamquam omnium Christianorum caput et principem fugientem, per legatos suos in regnum restituit, ut Airnoinus scribit lib. 4. de rebus gestis Francorum cap. 96. et Regino lib. 2. chronici anno 808.

Ille denique idem Leo romanum imperium a Graecis ad Francos transtulit, quod jam longo usu didicisset. Graecos aut non posse, aut nolle laboranti Ecclesiae opem ferre: ac tum maxime id metuendum videretur, cum, imperatore Constantino fraude suorum excacato, focmina, quod antea numquam acciderat, romano imperio praesideret.

Porro divino consilio eam translationem factam, testantur in primis victoriae ac triumpho, quos de omnibus suis hostibus Carolus reportavit. Ul enim Deus ostenderet suum esse illud opus, ita Carolum Magnum pietate, fortitudine. justitia, clementia omnibusque regis virtutibus ornavit, ejusque imperium laudis opibus, tanta benevolentia populorum, tot clarissimis victoriis, tot sacrarum aedium magnificentissimis aedificiis nobilitavit, ut post Magnum Constantinum nullus in populo felicius, nullus Ecclesiae utilior fuisse videatur. Testatur deinde consensus, et approbatio orbis terrae. Siquidem Carolo Magno a Leone pontifice imperatore appellato, non modo romanus populus laetissimis vocibus acclamavit, nec solum universa Italia, Gallia. Germania, Pannonia, totus denique occident, novum imperatorem gratissime excepit, sed etiam ab Asia et Africa maximorum regum legationes gratulatoriae cum magnis muneribus ad Carolum advennerunt. Ipse etiam graeci imperatores. tametsi aliquin aemuli et hostes latinorum (ul supra demonstravimus) per legatos imperium Caroli agnoverunt. cumque imperatorem et augustum salutarunt. De quibus legationibus vide. si placet, annales Fredegariorum, Adonem, Reginonem. Abbatem urspergensium in chronico anni 8(11.802. 803. 807. et 812. necnon Othonem Frisingensem lib. 3. hist., cap. 31. et 32. Testantur denique omnes consequentes aetates, siquidem ab anno Domini 801. quo anno in Germanos imperium translatum esse constat, omnes omnino Christiani romanum imperium apud Germanos esse crediderunt. Neque ullus fuit princeps, aut rex Christianus. qui Caroli Magni successores ul veros legitimosque imperatores non agnoverit, aut qui se eis posthabitu aegre tulit. Soli sunt Lutherani, qui dum germanicum imperium Anichristi miraculum esse contendunt. Germaniam suam legitimo imperio sine dubitatione spoliare nituntur.

Sed occurrit Illyricus, et adversus ea quae hactenus diximus, objicit jus canonicum et divinum, quo politica potestas omnino pontificibus interdicitur. Sic enim probat in lib. suo de translatione imperii pag. 6. non esse translatum Imperium a Graecis ad Francos pontificis maximi auctoritate: Quin

papae, inquit. (stantibus id ipsorum propriis iuribus, non sunt a Uco constituti domini aut gubernatores temporalium dominiorum; sicut ipse mel Christus negat suum regnum esse de hoc mundo, negat se esse constitutum iudicem rerum, ac liliū terrenarum. Prohibet quoque apostolis ne dominentur politice. inquit. reges gentium dominantur, vos autem non sic. Jubet eos esse servos, et omnium minimos. Quin d. Petrus, quo se isti fundatore jactant, jubet presbyteros politicis gubernatoribus obtemperare. Quod igitur ius Christus hic in terris nun habuit, non laniū non tradidit suis apostolis, sed eliam severissime prohibuit, id profecto nec Petrus. nec papae, etiamsi centies vicarii Christi essent, habere poterunt.

Verum Iota haec Illyrici argumentatio uno verbo destrui potest. Nam Iam Iam falsi falcremur, romanum pontificem neque re ipsa habere, neque eliam habere posse ullam politicam potestatem, non Iamen inde recte colligeretur, imperium a Graecis ad Germanos ab eodem romano pontifice non potuisse transferri: Non enim politica, sed ecclesiastica potestate, quae politica longe major et sublimior est, quaeque politicae praeest, eamque regii ac dirigit, ut supra diximus, ea translatio facta est. Siquidem papa, non quod esset rex regum, aut summus temporalis monarcha, qualis Augustus et Constantinus fuere, occidentale imperium a Graecis ad Francos transtulit, sed quod pastor Ecclesiae universae, a Christo ipso cum summa potestate constitutus, inter oves suas eliam reges et imperatores numeraret, possitque, ac deberet operam dare, ne reges, et regna Christianorum, Christi regnum impediunt, neve Ecclesiae obsint, sed ejus potius honori, alque utilitati deserviant.

Sed ne forte queratur Illyricos suam argumentationem nimis breviter refutatam, excutiamus paulo diligentius. Ait primo summos pontifices (stantibus id propriis ipsorum iuribus) non esse constitutos a Deo dominos, aut gubernatores temporalium dominiorum. At iisdem iuribus Iustanlibus, constituti pontifices sunt pastores ac praesules animarum, quarum aeternae saluti omnia temporalia bona deservire debent. Proinde licet, dum reges Christiani regna sua (ut Christianos dicit) administrant, non debeat summus pontifex eorum regnorum curis ac negotiis se implicare, ubi latere ii coeperint a via difficili, et in detrimentum animarum regnis suis abuti, potest ac debet remedia congruentia (ut saepe diximus) adhibere. Quare translationis imperii a Graecis ad Germanos, apostolicae sedis auctoritate factam esse, omnia jura clamant. Vide quae supra citavimus cap. 6.

Ait secundo Illyricus Christum ipsum non fuisse regem de hoc mundo, nec iudicem liliū terrenarum. At non negabit (opinor) Illyricus, poluisse Christum nihilominus, si illa expedire iudicasset regna mulare, atque transferre. Aequae idcirco non fuit Christus rex temporalis, nec lites terrenas iudicavit. quia non potuit, sed quia noluit.

Addit tertio interdictum severe apostolis, ne dominarentur sicut gentes faciunt, contra eis imperatum. ulessent minimi, alque omnium servi, sed facilis responsio est. Siquidem haec omnia ad com-

mendationem humilitatis faciunt, quae virtus cum superbia pugnat, non cum potestate. Nam ubi Christi apostolis imperavit, ut non dominarentur mortali gentium, sed minimi essent, ac servi, ibidem de se ait: Sicul filius hominis non venit ministrari, sed ministrare; et rursus: Ego autem in medio vestrorum sum, sicul qui ministrat; et Iamen idem ipse dixerat se habere potestatem omnis carnis, et sibi omnia tradita esse in manus, et se esse Dominum. magistrum.

Addit Illyricus postremo: Apostolum Petrum presbyteris mandasse, ut politicis gubernatoribus obtemperarent: qui locus in neutra b. Petri epistola invenitur. Haec enim sola de presbyteris verba leguntur apud apostolum Petrum: Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior, et testis Christi passionum, qui et ejus, quae in futuro revelandi est, gloriae communicator, pascite qui in vobis et gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque, ut dominantes in clericis, sed forma facti gregis ex animo, et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam 1. Petri 5. quae verba non presbyteros magistralibus politicis, sed magistratus potius, ut clericos laicos presbyteris subjiciunt.

CAPUT XIII.

Solvuntur, aut soluta demonstrantur argumenta Illyrici.

Etsi ex iis quae hactenus dicta sunt, profligat: videtur omnis controversia, et argumenta omnia, quae ab adversario adhibebantur. dissoluta, quit tamen Illyricus in ipso primo capitulo sedecim objectiones, quasi totidem cohortes aut legiones produxit in aciem, quas non eodem ordine, sed prout se obtulit occasio, vanis in locis confecimus, operae pretium visum est, hoc loco singulas illarum inspicere, et vel locum annotare ubi soluta sunt. vel breviter refellere. si qua forte adhuc restat. quae caput attollere videatur. Illa igitur ille praefatur. Quod non sit facta per papas imperii translation Graecis ad Germanos, probatur sequentibus argumentis.

Primo: Quia id asserunt, probantque duo summi viri, idque non temere, suove arbitrio, sed ex vetustis historiis, nempe Nicolaus Cusanus cardinalis. et Henricus Hallheisen, archiepiscopus nidosiensis et papae domesticus, qui ante centum annos mortui sunt. quorum testimonia in fine adjiciam. Non opinor duos istos tuos milites laro esse temerarios, ut audacter stare velint in acie adversus nostros circiter quinquaginta, parlim historicos, parlim eliam summos principes et pontifices. Sed quid si demonstrare potuero, ne istos quidem. Illyrico, tibi favere?

Nicolaus Cusanus, vir alioque doctus et pius, injuria temporum, lania librorum veterum penuria laboravit, aperit dicit lib. 3. Concordantiae catholicae cap. 3. quem solum locum Illyricus citavit in nullis historiis se reperisse Carolum Magnum ve-

rum imperatorem fuisse. Proinde contendit Germanorum imperium in Othone I. illa coepisse, ul nullus praedecessorum ejus inde usque ad Carolum Magnum imperialor fuerit. Placet ne libi Illyrice, ul auctore Cusano, negemus eliam nos, Carolum, Ludovicum, Lolharium, cl caelcros tam mullos imperatores fuisse? Deinde nullum omnino historicum, neque priscum, neque recentem Cusanus nominatim citat, excepto Luilhprando Ticinensi. Quid igitur tibi volebas cum diceres. Cosanum non leniere, suove arbitrio, sed cx vetustis historiis sententiam suam munire? Adhacc tuus ille Cusanus tota illa disputatione sua nihil molitur aliud, nisi imperium non esso translatum a Graecis ad Francos Adriani vel Slcphani romanorum pontificum auctoritate: Nam dc Leone III. cui omnes historici veteres translationem hanc imperii tribuunt, nihil omnino Cusanus dixit, ac Leonem III. nec nominavit quidem. Quae igitur est haec nova dialectica: Adrianus cl Stephanos Carolum Magnum, patrilium romanorum, non imperatorem et augustum appellarunt, nemo igitur postea rom. pontifex eundem Carolum imperatorem fecit?

Sed annotabo alium eliam insignem lapsum Cosani, ul Illyricus discat in aliis rebus magis, quam in historiis, fidem habendam esse Cusano. Scribil igitur Cusanus loco notato. in generali concilio basilecnsi I. anno IOGI. Cadolum parmensem a legatis romanis, communi omnium consilio electum papam, Anscimium vero Lucensem a certis Romanis el Normannis item electum cathedram occupasse. At unde ista Cusanus hauserit, ipse viderit. Constat enim ex Lamberto Schaplinaborgensi. qui tum vivebat, Cadolum parmensem non in concilio generali, neque anno 10GI. neque a legalis romanis, sed ab imperatore Henrico puero, el aliquot principibus inirusum in sedem apostolicam anno 10G3. contra vero Anscimium, qui in pontificatu Alexander II. appellatus est, Romae communi consensu Romanorum electum, ac deinceps ab omni Ecclesia, cl ab ipso eliam imperatore Henrico, qui Cadolum elegerat, verum Christi vicarium habitum. Nec dissentiunt ab historia germanica Lambcrli, chronica Mariani Scoti (qui eliam tunc vivebat) Othonis frisingensis, Sigeberli, Martini Poloni el aliorum. Atque hactenus dc Cusano. Dc Ilcnrieo Kalthcisen nihil est, quod dicam. Nam ipse eliam Illyricus cum advertisset nihil in eo esse praesidii, nullum ejus testimonium protulit. Pergamus ad caetera.

Secunda, inquit, *ratio sil, quia Papae, leslanlibus id ipsorum propriis juribus, non sunl a Deo constituti domini etc.* Vide solutionem cap. praecccd. ubi totam hanc Illyrici argumentationem excussimus.

Terlio: Quia ipsemel Carolus jure ac vi belli occupavit occidentale imperium. Vide solutionem cap. 7.

Quarto: Quia alii hislorici id fastum senatui, populoque romano tribuunt, non papae. Vide solutionem c. 10.

Quinio: Quia eam dignitatem habuit Carolus multiplici jure a suis majoribus, jure giadii, cl insuper ex concessione constanlinopolitanorum

imperatorum. Vide solutionem cap. 7. et 10.

Sexto: Quia incertissimae narrationes illius translationis eam vanitatis redarguunt. Respondeo: Omnes probatos historicos summa consensione translationem faciam hieris mandasse a Leone III. anno 801. inchoante, ipso die natalis Domini in basilica s. Petri. Testimonia supra scripta sunl in cap. 3. Nam Joannem Andream, Vincentium Gallum, Antonium Rosellum. cl glossam decretalium, quos auctores inter se dissidentes Illyricus citat, nihil moramur, quod illi el posteriores sint, cl ia historiis parum omnino versati.

Septimo: Quia evidens indicium falsilalis istius translationis illud quoque esi, quod Gratianus, qui diligentissime talia congessit, nullam istius translationis imperii mentionem facit, cum alioqui ambitiose omnia pontificum decora ostendet, immo amplificet, et si quid in imperatores beneficii contulerint, praedicet. Respondeo: Gratianum decreta cl canones, tum ex pontificum epistolis el conciliorum definitionibus, tum ex libris sanctorum Patrum salis diligenter collegisse; de rebus gestis pontificum et imperatorum non laborasse. Quare nemini mirum videri debere, cum de translatione imperii nullum sit factum decretum, sed res tantum publice gesta. si de ea re Gratianus mentionem non fecerit. Porro Gratianum ambitiose ostentare, atque amplificare omnia pontificum decora. tam est a veritate alienum, quam quod maxime. Sed non miror Illyricum tam libere mentire <lc Gratiano. Quoniam enim in mdudum apud Luitprandum Gratianus publico igni exustus fuit, existimavit Illyricus, saltem apud suos mendacia esse in luto: quippe quae codicibus jam sublatis delegi non possent.

Octavo: Cognatum huic est. quod Leo VIII. in restitutione. aut recognitione privilegiorum Othoni I. facta, cum confessionis, aul potius concessionis Adriani II. qua se cum populo romano Carolo subjecerat, mentionem honorificam faciat, nihil prorsus, ne verbulo quidem unico, dc translatione imperii dicit. cum multo profecto justius hujus tantae rei meminisse debuisset. Quaerit enim in veteribus actis fundamentum hujus suae novae concessionis aul largitionis, quod centuplo justius potuisset in illa lain gloriosa imperii translatione, si qua a Leone facta fuisset, ul isti fingunt, quam in Adriani sola palritialis confessione, Quare cum in illa tam seria, solemnique actione inter Leonem VIII. aut potius lotam ejus synodum, el Othonem I. nulla prorsus mentio fiat istius translationis. merum profecto figmentum esse liquido palet. Haec profecto evidentissima demonstratio esi.

Nulla sunl hoc loco Illyrici ornamenta numeranda, alque admiranda. Primum insignis memoria, aul historiarum peritia, cum Adriano II. tribuat, quod annis plus octoginta ante Adriani II. pontificatum gestum esse constat. Deinde non vulgare studium vcritatis: cum scribat Adriani confessionem exstare, qua se cum populo romano Carolo Magno subjecerit: cl ea confessio lamen nusquam exstet. Nam apud Gratianum can. *Adrianus*, et can. *Iu synodo* dist. G3. ad quae loco Illyricus respexit, legimus quidem concessum ab Adriano Carolo regi jus

eligendi romanum pontificem: alius jus imperandi pontifici. eumque iudicandi, quod vere ac proprie ad subjectionem pontificis pertinuisset, concessum non legimus. Non est autem idem, jus eligendi pontificem et jus pontifici imperandi, alioqui etiam cardinales pontifici imperarent, et canonici episcopo, et populus regi, et principes imperatori; quod pontifices a cardinalibus, episcopi a canonicis, reges a populis et imperatores a principibus eligantur. Tertio cernimus in Illyrico egregiam juris cognitionem, qui id in iure perspicere potuit, quod ibi numquam foret. Nam Leo VIII. (ul ex can. in synodo. iam citato, inlelbgipotest) renovare volo il majorum suorum decretum de electione pontificum, atque id Othoni I. concedere, quod illi Carolo Magno concesserant, videlicet, ul jus esset imperatori nominandi tum ipsum romanum pontificem, tum etiam episcopos caeleros. Quoniam autem Carolo Magno Leo III. nihil ejusmodi dederat, sed Adrianus I. cum episcopis sui temporis id fecerat, propterea Leo VIII. exemplum sequi se dixit Adriani, in ea concessione; Leonis autem III. non meminit, quod ejus mentio ad rem non perlineret. Quod si ideo eo decreto Leo VIII. mentionem fecit palriliatus, quem Adrianus Carolo eodem tempore tribuit, id ea causa fecit, quia simul, et iure electionum, et patrii dignitate Adrianus Carolum ornaverant. Noluit enim ea separare, quae conjuncta erant, tametsi ad rem suam, aut solum, aut certe potissimum perlineret concessio juris pontificis eligendi. Agnoscimus postremo novam in Illyrico formam demonstrationum, cum haec sit (illo auctore) evidentissima demonstratio: Leo VIII. in suo quodam decreto non dicit: Imperium translatum ad Francos, sive Germanos romani pontificis auctoritate: igitur merum figmentum esse liquet quidquid historici tradunt de illa translatione. Egregie omnino, quasi continuo debeat esse falsum quidquid Leo VIII. non dixit.

Nono: *Quia nulli id facium adscribunt senatus, populoque romano: alii ipsi Carolo. qui id ullo sumpserit suo arbitrio, ac iure etc.* Sed haec est mera repetitio tertii ei quarti argumenti.

Dccinot Quid impudentius, aut vanius fingi potest, quam papam aut plebem romanam, potuisse, vel etiam ausos esse transferre, aut donare quicquam suum imperium. qui jam dudum amis-
-libertate, jurata mancipia imperatorum erant.
I, 'imi' Carolo juin amplius viginli annis antea Mib Adriano omnem potestatem imperialium con-
-stantinopolitanorum in Romam Italiam, et papas
*tp*os (quam ipse alioqui armis acquisierat) ponti-*
-nc Romani inlegraque synodus. adhibitis
(tiam juramentis. et anathematibus consenserant,
«jusque sese subditos, et teluli mancipia reco-
-jnoverant. aut confessi fuerant, ul id ipsum pro-
-prium eorum jus, disl. 63. et omnes historiae le-
-intur. Diximus de lae re salis nulla in secundo
«PhiP vcrum tamen nihil oberit hic adscribere quid-
-ind libetur apud Gratianum disl. 63. ul Illyrici
rendacia eo teste delegantur, quem ipse pro se
iulit. Sic igitur loquitur Gratianus papa Romam
> ; ■ Carolum regem ad defendendas res Eccl-
-> ; ■ postulavit. Carolus vero Romam veniens, Pa-

pam obsedit; ibique relicto exercitu, in sancta resurrectione ab Adriano papa honorifice susceptus est. post sanctam resurrectionem reversus Papiam, cepit Desiderium regem. Deinde Romam reversus, constituit ibi synodum cum Adriano papa in patriarchatu lalcrancensi, in ecclesia s. Salvatoris: quae synodus celebrata est a 153. episcopis, religiose et abbatibus. Adrianus autem papa cum universa synodo iradiderunt Carolo jus et potestatem eligendi pontificem et ordinandi apostolicam sedem: dignitatem quoque palriliatus ei concesserunt, insuper archiepiscopos et episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit, ul, nisi a rege laudetur, et investitur episcopus, a nemine consecratur, et quicumque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo cum innodavit et nisi resipisceret, bona ejus publicari praecepit. Haec Gratianus, quae ad verbum reperiuntur etiam apud Sigebernum in chronico anno 773. Caeteri autem historici veteres Rhegino, Ado, Otho frisingensis, Lamberlus Schaphnaburgensis, Marianus Status, et Abbas urspergensis in chronicis ejusdem anni, et sequentium, nihil omnino hac de re scripserunt.

Dicat igitur nobis Illyricus, ubi sit in verbis Gratiani et historicorum, datam esse Carolo ab Adriano omnem potestatem imperatoris constantinopolitani; item datum esse Carolo imperium in romanos pontifices; item adhibitum jusjurandum quod papa subiceretur regi: item agnovisse et confessos esse pontifices se Caroli esse mancipia. Nihil certe horum legitur nec in Gratiano, nec in ullo scriptore; proinde necesse est Illyrici esse mendacia.

Deinde quo pacto non secum ipse pugnasset Adrianus, si se regis mancipium agnovisset, et tamen eidem dignitatem palriliatus, et jus eligendi pontifices concessisset? Nisi forte illius temporis mancipia ea praedita auctoritate erant, ul etiam palrilios facere, et reges ipsos novis dignitatibus augere possent. Quid quod Rhegino in chronico anni 787. scribit, Carolum regem et palrilium subditum se Adriani pontificis agnovisse? Rex autem, inquit Rhegino, ad postulata respondit, se per multa tempora quaesivisse, sed minimo oblinere potuisse: ne tamen inobediens videretur esse monitis apostolicis, asseruit se in ejusdem papae praesentia, cum ejusdem missis pacem velle firmare.

Undecimo: Testantur quoque omnes historici, etiam ii, qui papae sunt addictissimi, Leonem papam, mox ul electus factus in papam, misisse ad Carolum Magnum legationem una cum clavibus sancti Petri, quod est papale insigne, et vexillum urbis Romae cum aquilis: peliisseque juxta synodum Adriani confirmationem sui, et ul aliqui mineretur, qui Romanos Carolo denuo juramento adstringeret, quod factus extremae subjectionis indicium. Quare etiam paulo pusi orlo dissidu inter papam et Romanos, tum ipse papa ad Casarem suum superiorem confugit, tum et Illo-
mani eodem suis accusatores miserunt, ul sic
utrique sint testati eum esse suum legitimum judicem ac dominum. Quam foeda ergo tandem est ista vanitas, quod Papistae fingunt illos servos aut mancipia Caroli imperium romanum in

Carolus transtulisse, eumque sibi ul vassallum quondam dato feudo obligasse. ul nunc arduis juramentis Caesares sibi obstringunt el diu ad largissima pedum oscula adigunt. Non solis scio quid in liai., objectione magis admirer, itnperilant, an impudentium. Claves s. Petri a Leone ad Carolum missas, doctus Illyricus papale insigne interpretatur, quasi pontifex Leo pontificatum suum Carolo Magno, vel dono dederit, vel certe subjecerit. Al claves illae nihil erant aliud, nisi thecae quaedam pretiosae, quibus reliquiarum fragmenta servabantur. Solebant enim pontifices, cum summo aliquem munere allicere voluissent, rasuram catenarum s. Petri, aul aliquid aliud generis ejusdem, clavicula aurea, vel argentea inclusum mittere. Audi s. Gregorium in epist. 23. libri G. ad Theotislum cl Andream: Praeterea. inquit, benedictionem s. Petri apostoli elavem a sacratissimo ejus corpore transmisi. El in epist. 126. libri 7. ad Illecharedum regem Visigolhorim: Cluvem, inquit, parvulam a sacratissimo b. Petri apostoli corpore pro ejus benedictione transmisimus, in qua inesi ferrum de catenis ejus inclusum. ul quod collum illius ad martyrium ligaverat, vestrum ab omnibus peccatis solvat. Crucem quoque dedi latori praesentium vobis offerendam, in qua lignum Dominicae crucis inesi, cl capilli b. Joannis Baptistae: ex qua semper solatium nostri Salvatoris, per intercessionem praecursoris ejus, habeatis. Talem igitur elavem non insigne papale, sed religiosum munus clinslianissimo principi summus pontifex misit. Num idcirco Rhegino in chronico anni 796. Ado viennensis in chronico sexta aetate, el Abbas urspergrnsis, item in chronico ejusdem anni, has ipsas claves, confessionis s. Petri, idesi, sepulchri, claves appellant, ct pro munere missas a Leone ad Carolum scribunt. Qui etiam auctores in chronico anni 800. simile quoddam donum ab episcopo Hierosolymnc ad eundem Carolum transmissum, his verbis tradunt: *Eadem die Zacharias paler cum duobus monachis, uno de monte oliveti, allero de Rethlehem, Romam venit quos episcopus Hierosolymorum ad regem direxit, qui benedictionis caussa claves sepulchri Domini, ac loci Calvariae, claves eliam civitatis cum vexillo detulerunt.* Haec illi. Nec sane dubitari ulla ratione potest, quin fuerint omnia illa religiosa munuscula, non insignia dignitatum. Quare Paulus Aemilius in vita Caroli, pia magis quam magnifica munera esse dixit.

Quod secundo loco addit Illyricus, postulasse Leonem, ut a Carolo mitterentur, qui Romanos eidem Carolo juramento adsiringerent. jam supra discussum est in primo capite, ubi ex ipso Illyrico demonstravimus, Leonem a Carolo postulasse, qui Romanos jurejurando adstringeret, non Carolo, sed Leoni; cl sane ratio erat magna, cur novo pontifici Leoni novum sacramentum populus praestaret: cur autem Carolo praestaret, nulla erat. Quae cum illa sint, evanuit (credo) illud jam extremae subjectio- nis indicium, quod ex missis clavibus, el legalis postulatis. qui ad jurandum Romanos adigerent. Illyricus fabricaverat.

Al, inquit. dissidio inter papam el Romanos exorto. ulrique Carolus dominum acjudicem appellaruni. Nusquam i>la nomina legi. iudicis et domini. Res autem gesta narratur ab Othone frisingensi lib. 5. c. 30. his verbis.

Anno ab incarntione Domini 199. Leo papa qui Adriano successerat, in litania majore a Romanis flagitiosissime. ita ul oculi ejus eruti viderentur, tractatur: qui ad regem Carolus veniens, eventum rerum deplorat. Igitur Carolus victoriosissimus, qui jam subjugatis sibi Bajoariis, Aquitanis, Saxonibus, Danis, Aortmannis Britannis. Pannoniis, nullisque aliis provinciis. regnum Francorum plurimum dilataverat, dignus qui altius proveheretur, papam ulturus ad urbem tendebat, cui pridie quam urbem intraret. Leo ad duodecimum lapidem occurrit, eumque honorifice suscepit. .dane facto, urbem ingressus, a pontifice ac cuncto populo susceptus, in ecclesiam b. Petri traducitur. Post, septem diebus transactis, rex concione facta. caussam adventus sui exponit Leo quoque, cui aemuli sui magnum crimen imposuerant. nemine cogente, ex bona conscientia de objecto crimine coram omnibus supra sacrosancta evangelia se purgavit. Haec ille. Ex qua narratione discimus. Carolus Romam venisse, non ul pontificem judicaret. sed ul injuriam illi factam ulcisceretur: el Leonem pontificem non ab aliquo iudicatum. sed a se ipso, nemine cogente, jurejurando purgatum. Nec dissentiunt historici caeleri. Sed Rhegino, atque abbas illud eliam addunt, pontificem ad Carolum venientem summo cum honore ab eodem Carolo susceptum: quod utrum vilissimis mancipiis salis conveniat (quales fuisse eo tempore summos pontifices mentitur (Illyricus) Illyricus ipse iudex eslo.

Jam vero quod in postremis verbis Illyricus habet. adigi nunc a pontificibus imperatores ad iusjurandum. el oscula pedum. Otho Magnus, cl Fredericus I. (ul alios praetermittam) nobis cliam tacentibus satis refellunt. Siquidem ille Joanni XII, pontifici iurisjurandi sacramentum, antequam urbem ingrederetur, a nemine coactus, nisi ab ipso jure el aequitate, praestitit; Quod exstat adhuc apud Gratianum can. Tibi Domino Joanni. dist. 63, Iste autem (ut capite superiore cx Kranlzio el Radevico demonstravimus) Adrianum IV. humi prostratus sponte sua veneratus est, el Victori IV. quem ipse pontificem in schismate quodammodo fecerat, nemine cogente pedes osculari coram universa Ecclesia non crubuit. Sed de lme objectione salis nulla dicta sunt. Pergamus ad caeleras.

Duodecimo: Ipsa vox translatio eos evidentissime mendacii redarguit, nam si transtulerunt imperium a Graecis ad Francos, sequitur Graecos esse plane privatos imperiali dignitate. El infra: *Decretalis. Solitae, clare constantipulilanum regem vocat imperatorem Romanorum.* At haec objectio nulla est. Non enim imperium universum, sed occidentale solum translatum esse dicimus a Graecis ad Francos. Graeci siquidem cum Gothos. Belisario el Narselc ducibus, Italia exegissent, oc-

cidentiale imperium orientali iterum adjunxerunt; posiea vero, quam a Leone pontifice Carolus Magnus occidentalis imperii jure donatus esi. Graecus imperator occidentali imperio caruil, orientale rclmuil. Atque ex eo tempore augusti duo pari potestate romanum imperium tenuerunt.

Decimo tertio: Quacumque omnino pario, aul quasi lacinia quis islam narrationem translationis imperii apprehendit, mox liquido animadvertit esse vanissimum mendacium. Fingunt enim illi Carolum ignorasse papae consilium etc.

Ista vero est nova forma syllogismi. Constat enim tola argumentilio ex lribus manifestissimis, crassissimisque mendaciis, quae sunt a nobis supra cap. 2. notata el refutata. Vide igitur cap. 2. Mendacia 15. et 16.

Deciinoquinto-nam decimumquartum prae festinatione Illyrico excidisse videtur, nisi forte sil error in numeris); Quis, inquit, dubital, si papa, ac Romani sponte, suoque arbitrio imperium a Graecis in Francos transferre tunc potuissent. voluisscnlque. eos certis firmisque pactionibus, ac conditionibus cum Carolo acturos fuisse, quibus tum sibi. lum etiam aliis regionibus, el hominibus cavissent de certa quadam libertate etc. An lu ridiculus non es Illyrice, cum pactum de libertate relinenda commemoras, ubi de imperatore ac domino constituendo agitur? Quibus enim, quaeso, iste Caesar imperabit, si omnes homines ac regiones, quae ad illius imperium pertinent, sibi diligenter de libertate conservanda caveant? Sed nimirum magistrum tuum sequulus es Luhlerum, qui in lib. de volis monasticis jubcl monachos futuros hac forma verborum uti, cum Deo sua vola nuncupant: Voveo paupertatem, castitatem, el ubedienlinm usque ad mortem libere, ita ul mulare possim quando volo, nec unquam ea vota tenere observare. Audi igitur Illyrice. Si pacta nulla inter Leonem cl Carolum intercessissent, mirum videri certe non deberet: dabatur enim imperium virtutibus Caroli, dabatur merillis ejus, irncnon patris et avi, quae multa cl magna m Ecclesiam romanam exstabant. Vcrum lamen accesserunt etiam pacta, non quidem, ul lu dicis, de libertate genlium el populorum conservanda. sed de Ecclesia universa, ac potissimum de apostolica sede perpeluo defendenda. Est enim impendor romanus (ut jura passim loquuntur) proprius Ecclesiae catholicae, atque praecipuus advocatus. Porto continetur hoc pactum lum in eo sacramento, quod reges Romanorum pontifici romano praestare solent com a l coronam accipiendam veniunt: lum cliam in ipsa voce translationi imperii: idcirco enim non novum imperium eredum, sed antiquum translatum ;d Germanos dicitur, ut meminerint germani imperatores, non modo jus el potestatem imperandi, sed cliam curam el sollicitudinem Ecclesiae luen dae. Constantini, Theodosii, Marliani, Justini, Tiberii, aliorumque veterum ac piorum Caesarum ad

se translata, quae cliam caussa est. ut aliquando romani pontifices certos imperatores el Ecclesiae communionem, el imperii dignitate privarint; quod videlicet adversus inita el jurata pacta, non se illi advocatus, sed busies Ecclesiae praestitissent. Sed de bis salis.

Decimosexto: Verum, inquit, ul hisce quoque argumentationibus. sententiaeque finem imponamus, hoc unum quaero a pontificiis seductoribus: cum constet Carolum amplius riginli annis ante illam leoninam (penedixissem vulpinam) papat coronationem lotum occidentale, imperium occupasse el tenuisse, hoc, inquam, quaero, num jurt occupavit, cl tenuit, fuilque legitimus ejus monarchiae possessor? Injuste eum occupasse ac tenuisse: non audebunt (credo) dicere: Si vero juste occupavit, ac tenuit totum occidentale imperium loi annis ante papatum Leonis, quomodo potuit Leo imperium romanum in eum transtulisse, aut quid tandem ei adjecit? Sed haec objectio soluta est in sexto capite, ubi ostendimus, Carolum Magnum ante Leonis III. pontificatum, justo bello occupasse ac tenuisse non quidem universum (ul Illyricus dicit) occidentis imperium (nec enim Hispaniam, Africam. Illyricum. Britanniam, Apuliam, Calabriam, Siciliam, aliasque nonnullas occidentalis imperii provincias eo tempore Carolus occupaverat) sed magnam tamen ejus partem, id est, Galliam, Germaniam. Pannoniam, atque Italiae partem quondam. Caelerum ea ipsa loca non jure Caesaris, sed pnrlim jure regio, partim jure patribus Carolum possedissee. Id igitur imperii linnslatio effecit, ul Carolus Magnus illa ipsa, quae, jam habebat, non tantum ul rex. aul patritius. sed ut verus imperator el augustus relineret: utque jus haberet ad alias item provincias, quas occidentalis imperii fuisse, atque injuria ab aliis occupatas esse constaret: ul denique nominibus, titulis, honoribus omûibus veterum Caesarum uteretur, atque eo nomine omnes alios reges ac principes, lum ipse, lum ejus successores ac posterii anteirent, etiamsi aliquando contingeret, ul essent alii Christiani reges, ipso Caesare longe polcniiores. Ac ne id parum furiasse Illyrico videatur, revocet ad memoriam quae de Zenone el Theodorico ipse scripsit. Aon modo enim affirmavit, sed etiam nullis testibus asserere conatus est. Theodoricum Gollmm. Zenonis imperatoris beneficio, occidentale imperium accepisse, cui si nunc objiciamus, Theodoricum ne uno quidem milite, aul obolo a Zenone adjutum, sua lanium ac suorum virtute, nullis exantlatis laboribus, mulloque sanguine effuso Italiae possessionem adeptum, nihil aliud inveniet quod respondeat, nisi ideo vere Theodoricum a Zenone imperium (vel regnum potius Italiae) accepisse. quod ab eo, jus, titulum, dignitatem ac potestatem regiam accepisset.

LIBER SECUNDUS

S U M M A

Imperium romanum de r/en/c Francorum ad (jentem Sazonum summi pontificis auctoritate transisse.

CAPUT PRIMUM

Successionem explicat Caroli Magni.

Sequitur altura (Jonlrovcsia apud Illyricum de translatione imperii a Francis ad Saxones; quam translationem Illyricus non modo, non auctore romano pontifice, sed cliam eo invito faciam esse contendit. Sed ul res tota facilius perspicualur, historia successionis imperatorum a Carolo usque ad Othonem paulo altius repetenda erit. Igitur Carolus Magnus a Leone 111. pontifice Romae anno 800. coronatus, successorem habuit Ludovicum filium. quem Stephaniis IV. alias V. papa Reims in Gallia coronavit anno 813. teste Othone frismgensi lib. 5. cap. 33. Ludovico Lolliarius filius successit, quem Paschalis papa Romae coronavit anno 822. eodem teste Othone hb. 3. c. 34. Lothario successit illius Ludovicus, quem Sergius papa II. Romae coronavit anno 844. teste Adone viennensi in chronico 6. aetate. Ludovico Carolus Calvus successit, qui hujus Ludovici patruus erat, Lotharii videlicet frater ex patre Ludovico seniore: coronavit autem Carolum Calvum Romae Joannes VIII. anno 874. teste Rhegmone lib. 2. chronici. Carolo Calvo Ludovicus Balbus filius successit anno 877. teste Rheginone ibidem? coronavit autem eum idem Joannes papa VIII. teste Onuphrio io additione ad Platinum in vita ejusdem pontificis Joannis. Ludovico Balbo successit Carolus Crassus Ludovici regis Germaniac filius, qui Ludovicus Caroli Magni ex Ludovico filio nepos erat. Coronavit eum idem Joannes VIII. Romae anno 878. teste Othone frisingensi hb. G. cap. 8. Carolo Crasso Arnulphus successit, quem papa Formosus coronavit Romae anno 89G. teste Rheginone in chronico. Fuit autem Arnulphus Cnrolomanni filius, Ludovici regis Germaniae nepos. Arnulpho successit filius Ludovicus. Ludovico Chunradus, Arnulphi ex alio Chunrado nepos. Atque hic series d< siit Caroli Magni, cl gentis Francorum, ul ex Abbate urspergensi in chronico anni 914. cognosci potest. Chunrado successit Illelricus I. ex gente Saxonum, cognomento Auceps. Nam etsi is Illelricus nepos erat Arnulphi imperatoris ex filia, ul Albertus Krantzius demonstrat lib. 2. Saxoniac cap. 33. tamen ex patre non Francos orni, sed Saxo. Porro nullus horum trium coronam imperialem habuit, ut historici omnes testantur. Henrico autem Illius Otho successit, quem Joannes papa XII. Romae, ul infra demonstrabimus, coronavit.

Quaestio igilur est, coeperit ne Saxonum imperium in Henrico, an in Othone, el quidem in Henrico coepisse, Illyricus lotis viribus contendit: si quidem inde rectissime deduci putat, invito roma-

no pontifice saxonicum imperium conslilulum: quoniam is Illelricus nec Romam ad pontificem venit, nec ab eo unctionem. vel coronationem ullam postulavit. Ego vero imperatorem primum ex gt*nle Saxonum Othonem Magnum fuisse, eumque a romano pontifice imperium accepisse, nullo negotio demonstrari posse censeo.

CAPIT II.

Othonem I. non autem Henricum, aul Chunradum imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse demonstrat.

Primum igilur, Henricum patrem Odionis, regem tantum, non imperatorem fuisse, testis est ipse idem Illelricus. qui regio nomme contentus, insignia appellalionesque caelcras, necnon unctionem el coronationem sponlc recusavit, ul cuslos imperii potius, quam imperator dici possit. Vitichindus, qui hujus Hernici tempore vixit, lib. I. gestorum Saxoniorum, de hoc ipso Henrico ilaloquilur. Ctim *ei offerretur unctio cum diademate asummo pontifice. qui eo tempore Herigerus erat, non sprevit, nec tamen suscepit. satis. inquietis. mihi est. ul prae meis majoribus rex dicar el designer, divina annuente gratia ac vestra pietate. Cenes meliores vero nobis unctio et diadema sil. tanto honore nos indignos arbitramur.* Haec Vitichindus. quomsequulus Abbas urspergensis in chronico anni 920. Illelricus. inquil. renuit diadema el unctionem. solo nomine regis contentus. Albertus Kranlzius hb. 3. Saxoniac cap. 2. Henricus, inquil, dux Saxoniac, primus ex ea familia ad romani regni culmen ascendit, quod ea domus per aliquot continuata saecula perseveranter servavit, ul in contextu docebimus, cui. si in Italiam praedecessorum more venire dignaretur, diadema cum consecratione ad imperatoriam dignitatem Joannes ejus nominis X. summus pontifex repromisit, Illelricus autem salis sibi videri respondit, quod primus ad regni culmen immeritus pervenisset, diadema imperii majoribus debitum: se nihil ambire supra id quod accepisset, cliam si majora, quam obire posset, sustollentem onera. Habemus igilur in primis Henrici ipsius ingenuum, planque germanicum testimonium.

Sed accedant secundo loco sequentium principum. ejusdem nominis testimonio. Nam (ul Onuphrius Panuinus testatur in hb. de Comiliis imperatoris) s. Illelricus Chnradus. et tres alii Illelrici, qui pusi Othonem 111. imperarunt, in diplomatis suis ila nomina sua inscribunt, ul nullo loco Chunradum el Henricum. qui ante Olhones regna-

runi, inter imperatores habuisse videantur; non enim se scribunt Cbunradum II. et Henricos II. III. IV. V. sed Cbunradum I. et Henricos I. II. III. et IV. quibus clari numerorum nolis distingui sepulchre Cbunradi, et posteriorum trium Henricorum, quae adhuc Spirae exstant, idem Othophrius testis est. It jam non levis lemcrilas eorum esse videatur. qui contra ipsa imperatorum diplomata, et litteras, in monumentis ante tot annorum centurias incisas, Cbunradum I. et Henricum I. Secundos; necnon Henricum II. III. et III. IV. et IV. V. appellandos esse concludunt. De Ludovicis aulem res adeo manifesta est, ut non possit Illyricus Ludovicum, Arnulphi imperatoris lilium, qui corona caruil. inter imperatores numerare, quin sibi ipse repugnet. Nam si is Ludovicus imperator fuit, necesse est quartus fuerit; tres enim ante ipsum Ludovici praecesserant, senior, junior et Balbus? Alsi quartus est Arnulphi filius, qua ratione Ludovicus Bavarus et se ipse quartum. non quintum, in omnibus suis diplomatibus vocaljet quarius, ab omnibus auctoribus; et ab ipso Illyrico in hoc lib. de translatione imperii, aliquoties appellatur? Quod si Ludovicus ille et numero imperatorum eximitur, quia corona et unctione apostolica caruil, licet alioqui de stirpe Caroli, et filius imperatoris fuerit: quanto magis Illeoricus Saxo ex imperatorum numero eximendus erit, qui nihil horum habuit et coronam ac dignitatem imperatoriam recusavit?

Accedant postremo testimonia etiam veterum gravissimorumque historicorum. Lambertus Seba-phnaburgensis in historia Germanica: Anno. inquit. 1024. Illeoricus primus rex: II rex imperator obiit. Ibi vides, lector, Lamberli historici gravissimi, et Germani, et qui illo ipso sacculo floruit, iudicio, Henricum I. regem tantum: secundum autem, regem imperatorem fuisse. Regino et Sigeberlus non dissentiunt a Lamberto: siquidem tres illos reges, Ludovicum, qui coronam imperii a romano pontifice non habuerunt, numquam imperatores, sed perpetuo reges vocant, cum tamen praecedentes et sequentes reges, quia romano pontifice coronati fuere, imperatores semper appellant. Otho frisingensis pluribus in locis sententiam nostram aperte confirmat. Sed antequam verba illius ponam. operaeprelum esse duxi lectorem praemovere quod Otho frisingensis scribit, et saepe repetit, virtute Othonis I. imperium transisse ad Francos orientales, non sic esse accipiendum, quasi Otho I. sine pot. max. auctoritate imperium obtinuerit; id enim paulo post apertissimis argumentis refutabilur. Id igitur solum Otho frisingensis significare voluit, in Othone I. translationem factam esse communi imperii ab occidentalibus Francis ad orientales; ejus autem translationis causam fuisse virtutem ejusdem Othonis, qui et a pontifice summo promotionem ad eam dignitatem facile promeruit, et armis hostes imperii fortissime domuit. Ille igitur sic loquitur lib. 6. hist. cap. 17. Ex hoc, inquit, quidam post Frangorum regnum supputant Teutonicorum. Iam lilium Othonem in decretis pontificum, Leonem papam, primum regem Teutonicorum vocasse dicunt. Nam is, de quo agimus, Ille-

ricus, oblatam sibi a summo pontifice dignitatem renuisse perhibetur. Et infra, Otho, inquit, quod imperium a Longobardis usui palum deduxit ad Teutonicos orientales Francos, forsam dictus est primus rex Teutonicorum. non quod primus apud Teutonicos regnaverit, sed quod primus post eos qui Carolo Carolingi, sicut a Meroveo Merovingi, didi sunt, ex alio, idest, Saxonum sanguine natus, imperium ad Teutonicos Francos revocaverit. Et cap. 22. ubi narravit coronationem Othonis Romae celebratam, Ka subjungit: Ex hinc regnum Romanorum post Francos et Longobardos ad Teutonicos vel, ut aliis videtur. iterum ad Francos, unde quodammodo elapsum fuerat, translatum est. Et c. 21. Hic. inquit, est Otho. qui post nullas victorias Graecos quoque in Apulia et Calabria superavit, ac imperium Romanorum virtute sua ad Francos orientales reduxit. Et paulo ante: Vide, inquit, regnum Teutonicum cum regno Francorum alline et quodammodo cognatum principium habere. Ibi primum Carolus (Martellus) sine regis nomine honorem regis gerebat: hic Magnus Otho Saxonum dux (Othonis imperatoris avus) regibus adhuc ex stirpe Caroli manentibus, regni summam administrabat. Illius filius Pipinus non solum re, sed etiam nomine rex coepit esse, et dici, hujus simili modo filius Illeoricus regis nomine meruit honorari. Illius filius Carolus Magnus non solum regni, sed etiam imperium capto Desiderio primus obtinuit ex Francis. Istius filius Otho Magnus post multos triumphos, primus ex Teutonicis post Carolus capto Berengario Romanis imperavit. Haec ille.

Neque ab hoc numero veterum historicorum separandus est Liutprandus Diaconus his omnibus antiquior. Siquidem ipse lib. 6. cap. 6. cum Othonem I. ante coronationem imperialem piissimum regem tantum; deinde aulem etiam imperatorem augustum fuisse dicat: manifeste significat, Henricum Othonis patrem, qui coronatus numquam fuit, imperatorem numquam fuisse. Phippiti Bergotensis lib. 11. supplementi chronicorum, aperle docet, a Ludovico. Arnulphi filio, usque ad Othonem I. non fuisse Germaniam imperatores. sed reges dumtaxat. Deinde lib. 12. addit in Othone I. imperium Germanis iterum restitutum. Lupoldus quoque in lib. de juribus imperii cap. 2. et ut ipse Illyricus citat pag. ID ». Othonem imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse.

Addamus si placet etiam testimonium Cuspinini. quoniam eo auctore Illyricus mirifice delectari videtur. Othonem (inquit Joanne Cuspiniantis in vita ejusdem Othonis) plerique seniores primum Germanorum imperatorem numerant, qui imperium, a justa sobole, agnationeque Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iustus princeps, vir bellicis Insignis. recuperavit pontificis maximi auctoritate. Habemus igitur testimoniis historicorum, principum. et ipsius Illeoriei patris Othonis, non Henricum patrem, sed Othonem lilium imperatorem primum ex gente Saxonum fuisse: quod olim cognomen Magni satis aperle significare videtur. Nam propterea inter omnes Imperatores occidentis soli Carolus et Otho Magni cognomen invenerunt

quod Ille ad Francos, iste ad Saxones, imperii romani decus ulluleril.

CAPIT III.

Eundem Othonem a summo pontifice Joanne XII. ad imperium provectum ostendit.

Jam vero demonstrandum superest, hunc ipsum Othonem a pontifice romano ad imperium vocatum, provectumque fuisse. Id vero historici omnes una voce tradunt, atque ut a posterioribus sursum versus ascendamus. Cuspinianum modo dicentem audivimus, ab Othone quidem recuperatum imperium, sed pontificis maximi auctoritate. Albertus Hirantius lib. 4. Saxoniae cap. 9. Cum appropinquaret, inquit, urbi, insigni pompa a Romanis est introductus, et imperii coronam cum consecratione, et imperatorio honore suscepit.

Joannes Nauclerus in chronographia sua, general. 33. Otho, inquit, a Joanne papa Augustus vocalur et ordinatur, unctione imperiali ac benedictione sublimatus. Idem quoque docet Blondus lib. 3. decad. 2. Platina in vita Joannis XII. quem ipse tamen 13. vocat Philippus Bergomensis hb. 12. Supplementi; et Jacobus Wymphelingius in epilomae rerum germanicarum. cap. 18. Sigeberlus in chronico: Anno, inquit, 963. Otho I. a Joanne papa coronatur. Lamberlus Schaphnaburgensis in historia germanica: Otho rex. inquit, perrexit Romam. cumque Joannes papa gratanter suscipiens, honorifice super cathedram augustalem posuit et benedictione atque consecratione sua imperatorem fecit. Otho frisingensis lib. 6. cap. 22. Otho, inquit, gloriosus rex a Papia usque ad urbem progrediens. honorifice a summo pontifice Joanne ac loto populo susceptus, applaudentibus cunctis, imperatoris et augusti nomen sortitur.

Abbas urspergensis in chronico: Ipso, inquit, Romam veniens mirifico apparatu susceptus, et ab eodem apostolico Joanne imperiali unctione et benedictione sublimatus, imperator et augustus esse appellatus.

Marianus Scolus in chronico: Otho rex, inquit, Romam veniens. imperator efficitur a Joanne papa.

Rheginus abbas lib. 2. chronici: Rex. inquit. Otho Romae favorabiliter susceptus. acclamatione totius rom. populi et clerici, ab apostolico Joanne imperator et augustus vocatur et ordinatur.

Liutprandus Diaconus ticinensis. qui tempore ipsius Othonis floruit, lib. 6. de rebus per Europam gestis cap. 6. Romam, inquit, veniens (Otho I.) miro ornato, miroque apparatu susceptus, ab eodem summo pontifice, ei universali papa, Joanne unctionem suscepit imperii.

CAPUT IV.

Objectiones Illyrici diluit.

Videamus nunc quid pro sententia sua Illyricus adferat, quamquam valde suspicor fore ut mendacia potius, quam argumenta nobis refellenda sint.

Sic igitur incipit png. 64. *Indicatum est, quomodo imperii possessio. et dignitas pervenerit a Graecis ad Carolum Francum. aul Germanum.* Et mira: *Porro quomodo a Francis, ad reliquos Germanos pervenerit, nunc indicandum est.* Nam *hic quoque papae adutores. ut ubique mendaciis omnia conspurcant ac corrumpunt.* Videlicet Illyrico magna religio est mentiri, idcirco confidenter alios mendacii reprehendit. Sed quam vere id faciat, testantur quae supra diximus, et quae continuo Illyricus ipse subjungit. Sic enim pergit: *Dicunt enim illi, quod deficiente virtute stirpis Carolinae. cardinales scripserint ad Othonem I. eunique creaverint imperatorem. Quod tamen nullis certis documentis probare possunt.* At non hoc dicunt scriptores, qui sunt alicujus nominis apud catholicos, quos tu falso papae adutores vocas: plerique enim Othonem I. a romano pontifice Joanne XII. imperatorem creatum esse iradunt, non a cardinalibus. Testimonia paulo ante citata sunt. Atque ut verum fatear, nullam omnino ancio rem me legisse memini, qui a cardinalibus imperium Othoni delatum scripsit. Scripserunt quidem cardinales duo ad Othonem imperatorem quaedam adversus Joannem pontificem, sed posteaquam idem Otho ab eodem Joanne imperator fuerat appellatus et coronatus, ut Illyricus ipse testatur in historia Magdeburgensi cent. 10. cap. 10. col. 535. Itaque lilerac illae cardinalium nihil omnino ad rem praesentem laciunt. Pergit Illyricus: *Vera autem historia illius translationis exstat prolixè apud Nauclerum et Cuspinianum. Ex qua narratione liquido palet, non poleslate aut voluntate papae factam esse.* Id vero quam impudens est mendacium! Cuspinianus emm (ut paulo ante citavimus) in vita Othonis ita loquitur: Imperium ajusta sobole. agnationeque Caroli Magni ablatum, primus hic Otho justus princeps, vir belli pacisque insignis recuperavit, pontificis maximi auctoritate.

Quid lue dicis Illyrice? Liquidone palet ex his verbis imperium translatum ad Germanos sine pontificis voluntate et potestate, an te potius egregie esse mentitum? Porro Nauclerus, etsi zelo patriae (ut ipse fatetur) conatur asserere Henricum patrem Othonis imperatorem, vel certe regem Romanorum fuisse, non tamen sine voluntate nonnani pontificis fuisse docet (ut Illyricus noster mentitur): quin potius sententiam suam Nauclerus ex decretis pontificum adslruere conatur: nimirum profert cap. *Venerabilem*, de electione; et Cl. mcllinam. romani principes, de jurejurando; ubi legimus, imperium romanum auctoritate sedis apostolicae translatum a Graecis ad Germanos in persona Caroli Magni, ex quibus decretis Nauclerus colligit. Henricum, et ejus praedecessores Conradum et Ludovicum, imperatores fuisse, quia romani pontifices. qui imperium transtulerunt, apud Germanos, non apud Gallos, aul Italos illud esse voluerunt.

Sed haec ejus argumentatio. nec apud Illyricum, nec apud nos ullius momenti est. Neque enim Illyricus admittit, pontificis auctoritate ad Germanos imperium esse translatum, licet pro sua constantia Nauclerum, qui illud docet, passim pro se lessem

adducat. Nos aulem fatemur quidem, vel potius uerimus et defendimus, translationem imperii auctore pontifice factam esse: non tamen inde recte posse colligi arbitramur, Ludovicum, Conradum et Henricum. qui corona imperii caruerunt, imperatores Romanorum fuisse, nisi forte designalos; quemadmodum olim Caesares dicebantur, qui Augusti futuri erant, licet nondum essent re ipsa. Si quidem illi ipsi textus, quos Nauclerus citat, aperte docent. Germaniae principes potestatem habere colligendi regem, in imperatorem postmodum a pontifice promovendum. Quare res illi, qui a principibus electi ad regnum, non autem a pontifice ad imperium promoti fuere, reges dumtaxat, non imperatores, secundum ea capitula dici possunt.

Addit postea Nauclerus, Henricum patrem Othonis ideo verum imperatorem habendum, quod a summo pontifice imperator habitus videatur, cum exstet apud Gratianum dist. 63. constitutio primi Henrici, et primi Othonis cum romanis pontificibus. Sed hoc lotum vel adversus Illyricum mirifice pugnat. ita nobis parum omnino nocet. Nam etiamsi in ea constitutione nominetur primo loco Henricus, non tamen necesse est eum Henricum illum esse qui Othonem praecessit: immo vero probabilissimum est, illum esse, qui Othonem secutus est. Is enim vere primus Henricus imperator fuit, et magnam cum romanis pontificibus amicitiam habuit. Cur autem ante Othonem nominetur causa esse videtur, quod ejus constitutio, notior et recentior esset. Adde quod in ea constitutione nulla imperii mentio lit. nec Henricus ille primus imperator nominatur: quare ad causam nostram non facit, quis ille Henricus fuerit.

Pergit Illyricus: *Nam quod allinet ad illam scriptionem cardinalium ad Othonem. ea fuit nihil aliud, quam accusatio Joannis XII. hominis impurissimi, ac petiti, vel deposito eo. alium meliorem episcopum aut papam, in ejus locum sufficeret: Quod etiam Otho I. strenue effectum dedit. Nam tunc, et olim per omnem vetustatem erat juris et auctoritatis Caesareae, impuros papas castigare. Historia habetur prolixè, apud Luitprandum ticinensem. historicum fide dignissimum. Veritas hujus sententiae, et falsitas Papisticae, etiam ea? eo elucescit, quia si vere de creatione novi imperatoris actum fuisset, caque (vel isti volunt) juri ac potestati pontificiae fuisset, non cardinales aliquot, sed ipsemet papa de ea scripsisset, cumque peregisset. An igitur si contra ipso Luitprando demonstravero, non cardinales, sed papam ad Othonem scripsisse, et eundem Othonem imperatorem creasse, non continuo fabula illa de cardinalium literis. et querimonia evanescet; et luce clarius apparebit, veram esse sententiam nostram. Illyrico teste, et ipsum eundem Illyricum, qui nos ad Luitprandum remisit, suo se gladio jugulasse? Haec igitur sunt verba Luitprandi lib. 6. de rebus per Europam gestis cap. 6. Joannes summus pontifex, et universalis papa, legatos S. II. E. Joannem videlicet cardinalem diaconum. et Aronem Scrinarium serenissimo atque piusimo tunc regi, nunc augusto caesari Othoni*

destinavit, suppliciter literis, et regum signis orans, quatenus pro Dei amore, sanctorumque apostolorum Petri et Pauli, quos delictorum suorum. caperet esse remissores, se sibi commissam sanctam romanam Ecclesiam, ex illorum (Berengarii et Alberici) viribus liberaret, ac salutem et libertatem pristinae restitueret. Haec etiam paulo post subiungit, quod supra citavimus, Othonem literis papae acceptis, mox in Italiam venisse, atque ab eodem papa imperialem coronam, et augusti nomen et dignitatem accepisse. Neque vero Luitprandus solus (quamquam is etiam solus sufficit, cum et res gestas sui temporis scripserit, et Illyrico teste historicus fide dignissimus fuerit) sed etiam alii gravissimi scriptores, non cardinalium. sed pontificis maximi literis Othonem regem ad urbem vocatum, et ab eodem pontifice imperatorem creatum scribunt. Abbas urspergensis in chronico anni 962. Otho. inquit, rogatus a Joanne papae, et querimonia multorum de Berengario et filio proclamantium, Romam tendit: ubique imperator ab eodem papa factus Berengarius capit. Otho frisingensis lib. 2. hist. cap. 21. Joannes, inquit. Diaconus, et Azonarius, ab apostolica sede missi, ad regem (Othonem) veniunt, iam de tyrannide Berengarii querimoniam facientes. quam ipsum ad defensionem sanctae romanae Ecclesiae, ac totius Italiae invitantes. Capite vero sequens describit idem auctor Othonis coronationem a romano pontifice factam.

Sed vel videas, lector, non solum impudentiam, sed etiam inconstantiam et levitatem Illyrici. legito historiam ejus ecclesiasticam, cent. 10. cap. 10. col. 533. ibi siquidem omnia reperies. quae nos accersilis hinc inde testimoniis confirmare nitimur. Ipse Joannes, inquit Illyricus, Othonem imperatorem lum suo, tum Romanorum nomine, missi ad eum legatis, ad Berengarii tyrannidem averendum. in Italiam denuo accersivil. Et infra: Imperator externo rerum statu aliquo modo in Italia pacato. Urbem adiit, ac praestito prius Romanis juramento, desuo erga urbem et Ecclesiam indefesso studio intra moenia receptus est. A pontifice autem, totoque populo honore excipitur a paulo post imperii diademate una cum filio, septem vix annorum, accepto, insuper Germaniae Pannoniaeque illo. publico et solenni ritu, in b. Petri basilica ante altare a Joanne ornatur. Haec ille. Ex his igitur testimoniis, et iis quae paulo ante citavimus de coronatione Othonis, manifestissime colligitur, ipso etiam teste Illyrico, inde elucere veritatem sententiae nostrae, unde ipse falsitatem ejusdem nostrae sententiae elucere arbitrabatur.

Sed enim aliud quoque mendacium in verbis Illyrici supra citatis inest, quod non est ulla ratione praetereundum. Quod enim Illyricus ait, ab Othone Joannem pontificem se abdicare coactum; et olim, ac per omnem vetustatem juris et potestatis imperatoriae fuisse, pontifices castigare, mendacium est impudentissimum. Si quidem omissis primis illis pontificibus, sanctissimisque martyribus Petro, Lino, Cletto, Clemente, et caeteris ferme ad

Silvestrum usque, quos ab ethnicis iniquissime caesos Illyricus etiam confilclur. necnon paucis quibusdam, quos ab haereticis principibus fidei causa injuste vexatos constat, quales fuere. Liberius. Felix 11. Joannes Sylverius cl Murtinus, caceri omnes usque ad Joannem XII. ab imperatoribus Christianis religiose (ul par erat) observati, summisque honoribus semper affecti sunl. Nec poterii Illyricus ullum scriptorem testem producere, quemadmodum nec producit, aut in hb.de translatione imperii, aut in historia Magdeburgensi, qui contrarium scripserit Quanta igilur impudentia esi, affirmare, per omnem vetustatem juris Caesarei fuisse, castigare pontifices; cum totius vetustatis exempla conitarium clamenl? Sed nec Joannem XII. Otho deposuit, ul Illyricus jactat: neque enim id sibi arrogare ausus esi plus princeps, quod ei vel invito Illyricus obtrudit. Nam ut scribit Luillprandus lib. fi. cap. 6. el 7. el ex Luilhprando Illyricus ipse cenlur. 10. cap. 9. col. 434. el seq. Otho imperator cum Joannem pontificem mullorum criminum reum fieri videret, non ausus ipse iudicem iudicis sui se facere, synodum episcoporum Hornae coegit, atque eidem synodo caussae cognitionem permisit. Haec enim sunt verba Othonis in synodo apud Luilhprandum. Quid super hoc sancta synodus docernnl, edicat. Quin etiam in eodem lib. duas epistolas Othonis ad Joannem Luillprandus referi. quibus Otho imperator Joannem pontificem honorifice admodum appellat, neque illi imperat, sed eum rogat, ul ad synodum veniat; hoc autem esi initium epistolae prioris.

Summo pontifici el universali papae domino Joanni. Otho divinae respectu clementiae imperator augustus. cum archiepiscopis Liguriae. Tusciae, Saxoniae. Franciae, in domino salutem. Hornam ob servilium Dei venientes, dum filios vestros. romanos scilicet episcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, el universam plebem de vestra absentia perennetaremur. el quid caussae esset quod nos Ecclesiae vestrae, veslriqne defensores videre noluissetis: talia de vobis lamque obscoena protulerunt, ul si de histrionibus dicerentur. vobis verecundiam ingererent. Quae ne magnitudinem vestram omnia lateant, quaedam vobis sub brevitate describimus. El infra: Oromus itaque paternitatem vestram obnix, venire atque ex his omnibus vos purgare non dissimuletis.

Nec illud hoc loco praetermittendum esi, no ipsi quidem concilio licuisse in summum pontificem sententiam dicere: semper enim haec vox omnium votorum synodorum fuit; primam sedem (extra caussam haeresis) a nemine iudicari posse. Ac licet mirandum non sil, Oihonem imperatorem, qui synodo intererat, minus peritum fuisse rorum ecclesiasticarum, ipsi lamen synodo nullo modo ignosci potest. Siquidem ea synodus (ut est apud Luilhprandum loco notato) non solum sine ullo exemplo antiquitatis episcopum primae sedis iudicare ausa est, sed etiam illius excommunicationem contempsit, eo praetextu quod malus episcopus nec ligare possil, nec solvere. Quem esse manifestum erro-

rem, ne Illyricus quidem negaret. Quare non immerito Otho frisingensis lib. fi. cap. 23. modeste Oihonem imperatorem, atque ejus synodum reprehendit: sed de his satis.

Pergit hinc Illyricus, cl fuse admodum, sed praeter rem. ac solum ul librum suum paulo grandiorrem faceret. historiam recitat electionis Conradi el Ilcnrici, qui Othonem Magnum proxime praecesserunt, ex Nauclero, Cuspiniano. Viliehindo, Luilhprando, Othone frisingensi, Abbate urspergensi cl Itbeginone. Ac demum non sine insigni mendacio ita concludit: *En audis plurimos, fideque dignissimos, historicos uno ore testari, imperium a Francorum regibus ad reliquos Germanos, non per papas, aul etiam de consilio aut consensu paparum, quin potius contra eorum voluntatem, qui id suis itatis asserere conabantur, quos italicos pseudoimperatorculos octo Onuphrius nominat; sed voluntaria electione ac cessione Gallicorum regum cl libera electione principum translatum esse.* Sed non recledixi. insigni mendacio hanc Illyrici vel narrationem, vel disputationem esse conclusam: non enim unum lanium. sed quatuor insignia mendacia hac brevi sententia continentur.

Primum enim ex loi historicis nullus affirmat (Cuspiniano el Nauclero omnium rcccntissimis exceptis) imperium translatum a Francis ad Germanos in electione Conradi, aul Ilcnrici, de quibus Illyricus loquitur. Solum enim scribunt illi. a Francis, atque Saxonibus electos reges Conradum. atque Henricum de imperii translatione nihil dicunt. Nos autem contra demonstravimus, neutrum illorum imperatorem Romanorum fuisse, nisi forte designatum tantum, ut Cuspinianus el Nauclerus dicere videntur. Cujus rei lectoris cujuslibcl, modo sani, appello iudicium.

Deinde nullus eorum scriptorum, quos Illyricus testes producit, contra voluntatem summi pontificis imperium ad Saxones translatum scribit. Nam cum de Conrdo el Ilcnrico (regibus) scriptores notati narrant, nullam summi pontificis mentionem faciunt. uno excepto Nauclero: cum autem ad Othonem imperatorem veniunt, omnes uno ore testantur, cum a summo pontifice Joan. XII. impralorem creatum el coronatum.

Quod autem Nauclerus dicit: Romanos pontifices temporibus Conradi cl Ilcnrici, longobardos, sive ilalicos principes quosdam ad imperium admisisse: non significat invito pontifice Conrandum et Ilcnricum reges electos, et caesars designatos; sed id lanium significat. cum reges Germaniae ad coronam imperii, el Italiae possessionem capiendam venire, aut non possent, aut non vellent, duces Longobardorum sibi regnum Italiae vindicasse, cl coronam imperii a summis pontificibus extorsisse. Verum lamen promptum etiam lum fuisse pontificem ad germanos principes coronandos, si ii ad urbem accedere voluissent, dubium esse non potest: cum ex Rheginone constet, a papa Formoso, anno 894. Lambertum Longobardum Italiae regem el impralorem dictum: cl deinde tamen anno 896. Amulphum Germaniae regem Romani venientem,

summo favore exceptum, alque ab eodem pontifice imperii corona donatum.

Jam vero quod addit Illyricus imperatores illicos, qm regnantibus in Germania Ludovico, Conrado el Henrico, in Italia imperarunt, ab Onuphrio pscudmperalorculos nominari ipsi Onuphrio manifeste repugnat. Siquidem Onuphnus in libris de principibus romanis honorifice admodum loquitur * de imperiis Vidonis, Lamberli, Ludovici et Berengarii, quos cl imperatores atque augustos passim vocal, cl a romanis pontificibus coronatos fuisse demonstrat. In lib. vero de fastis et triumphis romanis. Berengarii et Alberti regum Italiae meminit; Vidonis, Lamberli et Ludovici non meminit, neque usquam in eo lib. ullos pseudoinperalorculos vocat. In libro aulem de comiliis imperatoriis graviter invehitur in eos, qui (ul Illyricus facit) omnes Germaniae reges, imperatores Romanorum appellandos censent, etiamsi imperii a romano pontifice non acceperint.

Non possum, inquit, non vehementer mirari cl reprehendere aliquot rccenliorum germanicarum rerum scriptorum audaciam (ne dicam temeritatem) qui undique clamant, Italos omnes cl praesertim Romanos malcagere. rem indignam facere, quod non omnes Germaniae reges, imperatores appellunt, neque, omnium ipsorum ratio habeatur in eis numerorum nolis, quibus distinguuntur inter se ii principes, qui idem nomen habent. Nam volunt omnes Germaniae reges, quamvis a romanis pontificibus inaugurati non fuerint, imperatores el augustos appellari. Haec ille; qui eodem in loco ex ipsorum imperatorum diplomatibus ostendit, Conradum et Henricuin, qui Othonem Magnum praecesserunt, inter imperato-

res habitos non fuisse. Quid, quod Illyricus si sibi constare velit, longobnrdos illos imperatores nulla ratione contemnere, aut pseudoimperulores appellare potest? Eo siquidem belli jure illi imperium Italiae sibi vindicarunt, ac Germaniae regibus eripuerunt. quo ipse docet, a Carolo Magno Longobardis el Graecis quondam ereptum. atque ad Francorum regnum adjunctum fuisse. Iluc accedit quod Otho Magnus, jam imperator factus, in privilegio quod episcopo Patavii Goslino dedit, quodque exstat apud Carolum Sigonium lib. 7. de regno Italiae, Berengarium imperatorem ac praedecessorem suum appellat. Cujus Othonis iudicium merito apud omnes, maxime apud Illyricum, magnum momentum habere debet.

Postremum, idque clarissimum in Illyrici narratione mendacium est. imperium Romanum translatum esse a Francis ad Saxones voluntaria electione, ac cessione Gallicorum regum. Id enim in primis nullus omnino auctor ex iis, quos citavit Illyricus. prodidit: deinde contrarium cx historicis omnibus manifeste colligitur, cum salis constet inter eos qui Italiae regnum occuparunt, ac de imperio toto eo tempore cum Berengariis, Vidone cl Lamberto contenderunt, fuisse Rodulphum Burgundionem Galliae regem post Carolum Simplicem; necnon Ludovicum regem provinciae; item Gallum atque Hugonem regem Arelalensium el Lolharium ejus filium. Quocirca, ul mentitur apertissime Illyricus; ita verum est quod scribit Naclerus gener. 31. post Arnulphum imperatorem magnam fuisse inter Italos, Longobardos, Germanos, seu Francos orientales, el Francos occidentales, seu Gallos, de possessione imperii concertationem.

SUMMA

Septem electores imperii a romano pontifice constitutos

CAPUT PRIMUM

Electores ante Gregorii X. pontificis, et Friderici 11. imperatoris tempora designatos.

Postrema restat quaestio de septem electoribus, quam Illyricus fusissime persequitur a pagina 89 usque ad 138. cl quoniam tres auctorum sententias de hac ipsa quaestione fuisse video; quarum una Gregorio V. romano pontifici, altera Gregorio X. item romano pontifici. postrema Othoni III. imperatori institutionem hanc septemvirorum principum adscribit, ul primam sententiam, quae verissima est, corroboremus, duas posteriores confutare pro viribus aggrediemur.

Principio igitur Joannes Aventinus primus est, (quod sciam) qui communi cl mullorum auctorum sententiis trito itinere praeclemisso, novam quondam semitam aperuit. Is enim lib. 1. annalium Bojorum pag. 510. de septem electoribus loqueris: Ego inquit, illos demum post fata Friderici II. institutos, et a Gregorio X. confirmatos esse compertum habeo.

Aventinum sequulus est Onuphrius Panuinus in lib. de comitiis imperatoriis. Tametsi enim ignorare sc dicit, quando, cl a quo septem electorum institutio manavit, affirmat tamen, sc certo comperisse, incidisse eam in illud tempus, quod inter mortem Friderici II. cl creationem Rodulphi imperatoris intercessit. Illud etiam addit probabile videri, illam institutionem Gregorii X. auctoritate in oecumenico concilio lugdunensi factam esse. Quae sententia praesenti caussae nostrae nihil officit (quid enim nostra interest V. ne, an X. Gregorius is pontifex fuerit, qui electores instituit, modo pontifex aliquis instituerit?) Verum tamen falsa est, atque adeo perspicue falsa, ul Aventini cl Onuphrii temeritas nulla ratione excusari queat. Siquidem Aventinus (ul paulo ante audivimus) compertum sibi esse dicit, post fata Friderici II. septem viros institutos; Onuphrius anlern in lib. de comitiis imperatoriis, haec verba scribere ausus est. Itaque cum nullus nec germanus, nec ilalus, nec cujusvis gentis auctor, qui tamen ante Friderici obitum vixerit, vel verbum quidem de hac re faciat, profecto necesse est, ul longo tempore post Othonis tempus hoc institutum fuerit.

Videamus igitur, an reperire possimus anciolem, qui ante obitum Friderici II. vixerit, cl electorum

imperii meminerit. Marlinus Polonus poenitentia* rius fuit Innocentii papae IV. ut Onuphrius iclatur in additione ad Plalinlun. ubi fabulam Joannis X III. focminac refellit. Vixit igitur idem Marlinus, Onuphrio teste, ante obitum Friderici 11. Nam cum Innocentius papa ante Fridericum obierit, ul idem Marlinus scribit in vita ejusdem Innocentii. non potuit certe Marlinus Innocentii poenitenliarius esse, nisi ante obitum Friderici vixerit. Neque multum refert quod Onuphrius Fridericum annis quatuor ante Innocentium obiisse scripsit. Nam ne sic quidem potuit Marlinus poenitenliarium apud Innocentium agere nisi mullos annos aetatis exegerit ante obitum Friderici. nisi poenitenliarius, infantulus, atque adeo quadriennis fuerit. Hic igitur Marlinus in vita Ohlonis 111. ita scribit: El licet isti tres Olliones per successionem generis regnaverint, tamen postea fuit institutum, ul per officiales imperii, imperator eligeretur, qui sunt septem; videlicet primo tres cancellarii isti, mogunlinensis Germaniae, trevirensis Galliae, colonicensis Italiae: marcido brandeburgensis camerarius est, palatinus dapifer; dux Saxomacensem portat: rex Bohemus pincernam agit. Unde versus:

*Atfagunlinensis, trevirensis, colonicensis.
Quilibet imperii fit cancellarius horum:
El palatinus dapifer; dux portitor ensis:
Marchio praepositus Camerae; pincerna bohemus.
Ili statuunt Dominum cunctis per saecula summum.*

Habemus igitur auctorem unum, qui disertis verbis electorum meminit, cum tamen ante obitum Friderici vixerit. Sed accedat etiam secundus testis. Sanctus Thomas Aquinas non modo ante obitum Friderici 11. vixit, sed etiam obiit ante lugdunense concilium, in quo vult Onuphrius septem electores imperii a Gregorio X. institutos. Nam Fridericus 11. obiit (Onuphrio teste) anno Domini 1250. Sanctus autem Thomas in coelum ex hac vita migravit anno Domini 1274. cum ad concilium lugdunense proficisceretur, cl annum vitae ageret quinquagesimum, ul s. Antoninus scribit, 3. par. summae historialis lit. 23. cap. 7. § 11. ex quo sequitur, ul s. Thomas annum egerit sextum cl vigesimum, quo tempore Fridericus 11. moriebatur. Haec autem sunt verba s. Thomae, lib. 3. de regimine principum, cap. 19. Otho, inquit, imperium tenuit usque ad tertiam go-

ni'r.ilioncni, quorum quilibet vocatus csl Otho; cl e\ lune (ul historiae Iradunl) per Gregorium V. genere similiter Teutonicum provisa csl cleclio, ut videlicet per septem principes Alemaniæ flat, quæ usque ad ista tempora perseverat, quod est spaliū ducentorum septuaginta annorum, vel circa, cl tantum durabit, quantum romana Ecclesia, quæ supremum gradum in principatu tenet. Christi fidelibus expediens judicaverit. Haec s. Thomas. Quod si quis objiciat, hunc librum non videri s. Thomæ, cum in eodem lib. 3. cap. 20. mentionem faciat tldolphi cl Alberti imperatorum, qui post ejus obitum imperare coeperunt: respondebimus, aut ab aliquo alio insertam fuisse in opere s. Thomæ illam narrationem de imperio Adolphi cl Alberii: vel certe si libers. Thomæ non sil, auctorem tamen libri tam esse antiquum, ul ante obitum Fridrici II. vivere potuerit, ul ex annorum supputatione colligitur.

Prodeat vero cl tertius testis, b. Augustin. Triumphus (ut ex epitaphio constat, quod exstat incisum in sepulchro ejus Neapoli, in ecclesia eremitarum August rianorum) obiit anno Domini 1328. cum vixisset annos octoginta quinque, quocirca ncesse csl cum anno Domini 1250. quo Fridericus II. obiit, fuisse annorum septem: el anno 1274. quo lugdnensc concilium a Gregorio X. coactum est, annorum fuisse unius cl triginta, proinde vixisse non modo ante concilium lugdunense. el Gregorii X. pontificatum, sed etiam antequam Fridericus II. moreretur. Ille igitur auctor in summa de potestate Ecclesiæ q. 35. ari. 2. ita loquitur: Gregorius V. tempore Othonis imperatoris, convocatis el requisitis principibus Alemaniæ, septem electores instituit, officiales ipsius curiæ imperialis: quatuor laicos. ul regem Bohemiae, ducem Saxoniae, comitem Palatinum el marchionem brandenburgensem: cl tres clericos, archiepiscopum magunlinensem, trevirenses el coloniensem. Jam vero si tres isti lestes Onuphrio atque Aventino minime satisfaciunt, accedat etiam quarius, llenricus cardinalis hosliensis, qui, leste Trithemio in lib. de scriptoribus, anno 1210. florebat, nimirum anno decimo ante obitum Fridrici, el trigesimo quarto ante concilium lugdunense a Gregorio X. celebratum. Is enim explicans decretalem Innocentii, quæ incipit: Venerabilem. seplem numeral ac nominal principes, ad quos cleclio imperatoris antiquo jure perlinent. Accedat etiam quinius testis, quem Illyricus antagonists noster producit. exslal enim (ul ipse ait) chronicum manu scriptum, ex quo plurima Albertus Kr.rvlzius ad verbum descripsit. Est autem chronici illius auclor Fridrici 11. aequalis, el anle. obitum ejus sine dubitatione vixit, cum ipse testatur coeptum a se scribi chronicum illud anno Domini 1240. 11 'Sl. decennio anle mortem Fridrici. In eo igilur chronico sic auclor loquitur: Papa Gregorius (IX.) insolentias imperatoris contra Ecclesiam metuens, principes super electione alterius sollicitavit, sed nihil profecit, quin quidam principum ei rescripserunt, non ose sui juris imperatorem substituere, sed i m lum electum a principibus coronare; electio enim ad illos dignoscitur pertinere. Ex praclaxa-

tionc principum. el consensu, eligunt imperatorem, trevirensis, mogunlinus el colonicnsis. Palatinus eligit. quia dapifer est; dux Saxoniae, qnh mnrscalcus; et margravius de Brandeburga, quia camerarius. Illex Bohemiae, quia pincerna est, non eligit, quia Teutonicus non csl. Haec illo.

Neque mirari debet quisquam, quod hic auctor rogem Bohemiae a numero electorum excluserit, cum is tamen septimus elector numerari soleatmam revera Bohemiae rex non eligit cum caeleris; sed solum quando sex electores inter se ita dividuntur, ul tres uni, cl tres alteri suffragentur, tum ille jus habet ex duobus clcclis alterutrum nominandi. Sic enim loquitur hosliensis in cap. *Venerabilem*, de elect. Sopiimus csl dux Bohemiae, qui modo est rex; sed iste secundum quosdam non csl necessarius. nisi quando alii discordarent. Idem cum liostiense docent glossa in cap. *Ad apostolicae*. de sent, cl re judic. lib. G. Albendis in I. *liene a Zenone*, C. de quadrien. praescipl. Baldus in Margarita, verbo, Annus; card. Florentinus in cap. *Venerabilem*, de elect. § I. n. G. el alii.

Cum igitur tempore Gregorii IX. electio imperatoris ad septem viros perlineret, ul is auclor disertis verbis testatur, qui tum vivebat; quis Aventini, atque Oimphrii temeritatem excusare potuerit, qui tam coniidenter scribunt, sibi compertum esse, electores imperii non ante Gregorii X. tempora, el Fridrici obitum institutos?

Ilis addo tres alios testes, quos etsi non constat vixisse anle obitum Fridrici, conslal tamen aut tum vixisse, aut certe non diu postea, ul nullo modo ignorare potuerint, quid egerit Gregorius X. cujus temporibus ipsi vixerunt. Ili sunt. Lupoldus Bambergensis, Alvarus Pelagius, cl Joannes Villanus, qui omnes Illorebail sedente in apostolica sede Joanne XXII. idesl, anno secundo cl quadragesimo posi lugdunense concilium a Gregorio X. celebratum. Ac Lupoldus quidem in lib. de juribus imperii c. 2. sic ail: Tempore Othonis 111. .qui filiis caruil, fuit insliln lum. ul per corios principes Germaniae, scilicet per officiates imperii, seu curiæ imperialis, eligeretur imperator. Haec ille, qui clinm paulo posl septem illos principes enumerat, alque eosdem versiculos adscnbil, quos supra ex Martino Polono retulimus. Alvarus Pelagius lib. 1. deplanctus Ecclesiæ ari. 41. de iisdem seplem electoribus loquens: Ista, inquit, cleclio incepit anno Domini 1603. el perseverabit, quantum Ecclesia romana permiserit, cujus est regna transferre. Joannes Villanus lib. 4. historiae Florentinoe cap. 2. Halicis verbis tradit posl obitum Othonis 111. constitutum fuisse, idque summi pontificis auctoritate, ul deinceps a septem imperii principibus imperator diceretur, quos etiam ibidem enumerat. corumque officia circa obsequium imperatoris describit. Accedat postremo testimonium ipsorum electorum, quorum publicae lilcrae scriptae anno 1279. Hornae exstant authenticae. (Hoc testimonium habes inferius cap. 3. integre adscriptum). iniis enim literis fatentur ipsi, jam olim a sede apostolica electores imperii in Germania constitutos. Non est autem credibile, per eam vocem (olim)

urspergensis disertis verbis scribit, in electione Illelrici V. ducem Saxoniae non adfuisse, quod se-nectute impediretur. Ex quo intelligimas, eum ad-esse debuisse; et vel per legatos, aut epistolam adfuisse; vel certe juri suo cessisse. In electione autem Chunradi III. scribit Otho frisingensis loco notato, ducem Saxoniae, qui expectatus non fue-rat, eam electionem pro illegitima, atque irrita ha-buisse: quamvis postea pro bono pacis assensum praebuerit, et electionem factam suo etiam calculo confirmaverit.

Altera responsio esse posset, sanctionem illam a Gregorio V. pontifice, Othone III. imperatore con-sentiente factam esse; sed non continuo omnes par-tes ejus decreti in mores induci potuisse. Quatuor enim ejus decreti videntur esse partes: Una, ut non haecredilale, sed electione ad imperium veniatur. Altera, ut soli principes, non etiam populus eligat. Tertia, ut ii principes Germani sint, ad quos nimi-rum initio translatum imperium fuerat. Postrema, ut non omnes principes Germani, sed sex dumtaxat aut septem imperatorem eligant. Et quidem pars prima jam antea in usu esse coeperat, sed tunc primum sanctione stabilita esse videtur. Nam in fa-milia Caroli Magni imperium haecredilarium fuerat usque ad Ludovicum Arnulphi imperatoris filium, deinceps electio locum habuit. Verum tamen certum decretum, ut electione dumtaxat, non propagatione naturali ad imperium veniatur, nullum legitur ex-stitisse ante Othonis III. tempora. Meminit hujus rei Otho frisingensis lib. 2. de rebus gestis Fridc-rici I. cap. 2. Id juris, inquit, romani imperii apex, videlicet non per sanguinis propaginem, sed per principum electionem reges creare, sibi tamquam ex singulari vendical praerogativa. Meminit ejus-dem Innocentius III. pontifex in epist. supra no-tata ad ducem Thuringiae, ubi monet principes, ut caveant, ne jus suum eligendi regem Romanorum amittant, si saepius filios parentibus in imperio succedere patiantur.

Altera item decreti illius pars continuo a morte Othonis III. usu recepta est. Nam usque ad illud tempus, non soli principes, sed universus populus ad electionem convenire solitus erat. Chunradum enim, qui Ludovico Arnulphi imperatoris filio suc-cessit, omnis populus Francorum et Saxonum ele-git. teste Villaheldio lib. 1. rerum Saxoniarum, et I. uilhelmo lib. 2. cap. 1. rerum in Europa gesta-rum. Illelricum successorem Chunradi ab omni po-pulo Francorum et Saxonum regem creatum, scri-bit idem Villaheldius in eodem lib. Othonem Ma-gnum, Illelrici regis filium, ab universo populo co-llectum, Villaheldius lib. 2. ejusdem operis testatur. Othonem III. regem appellatum ab omni populo, om-nibusque proceribus scribit continuator Regin-onis in chronico anni 961. Othonem III. regem creatum a Germanis, qui tum frequentes Romae ad-erant, ubi paulo ante Otlo III. obierat, testatur Platina in vita Benedicti VIII. Deinceps autem (quod sciam) electioni populus numquam interluit, sed valuit decretum, ut soli principes regem eligerent.

Tertia porro pars, ut soli Germani, non etiam alii interessent, diu postea vim suam obtinuit; et

quoniam hoc loco Illyricus more suo mendacia ad-miscet, paucis ea refutanda sunt. Sic igitur ille scribit, 130. *Illud, inquit, non possum bona conscientia reticere, nequidquam probandum esse, quod Onuphrius iste indicans, quinam ab initio, ante constitutos septeni electores, imperatores elegerint, primo loco inter illos vetustiores electorum nominat pontificem, seu ejus legatos, secundo comitem taurinensem. et marchionem Montisfer-rati; quibus in genere addit: Et alii quidam Itali postea demum illis adjungit omnes principes Germaniae. line suam enumerationem cum profiteatur se veterum historicorum testimonio probare velle* proferatque multorum dicta; nec unus quidem eorum illis, vel pontificem, aut pontificis legatos, vel aliquem italicum principem imperatorum electioni interfuisse testatur: sed lan-tum germanicos principes omnes uno ore testantur elegerisse imperatorem.* Ego vero numquam credidissem, Illyricum tam fuisse mendaciorum ami-cum. ut etiam diceret, se non potuisse bona con-scientia ea reticere, quae sunt mendacia manifesta. Quid enim hoc aliud significat, nisi non potuisse eum bona conscientia non mentiri? Audi enim ve-teres historicos inter electores imperatoris motu romanum pontificem, modo ejus legatos, modo Ita-licos principes numerantes. Abbas urspergensis in chronico anni 1053. Filium, inquit, suum Illelri-cum, romani pontificis, cunctorumque pontificum, et principum regni electione regem consilium. Con-continuator Sigeberti in chronico anni 1126. mense augusto, inquit, legati apostolicae sedis, et archie-piscopi cum episcopis, et optimatibus imperii ex condito convenientes Moguntiae, consultant sibi et loci romano imperio de substituendo rege. Lo-tharius dux Saxonum, vir sapiens et industrius, et ecclesiastico juri devotus, praepotens divitiis et vi-ctoriis. omnium consensu eligitur. Otho frisingen-sis lib. 2. de rebus gestis Fridrici I. cap. 1. Anno, inquit, ab urbe condita 1860. ab incarnatione vero Domini 1152. decedente ab hac luce, vernali tem-pore, id est, sexta feria proxima, ut dictum est, post caput jejunii, in civitate Bambergensi piissimo re-ge Chunrado, 3. nonas martii, id est, tertia feria post *Oculi mei*, in oppido Franconefurt. de tam im-mensa transalpini regni latitudine universum (mi-rum dictum) principum robur, non sine quibusdam ex Italia baronibus, tamquam in unum corpus coadunari potuit. ubi cum de eligendo principe prima-tes consultarent (num id juris romani imperii apex, videlicet non per sanguinis propaginem descende-re, sed per principum electionem reges creare, sibi tamquam ex singulari vendical praerogativa) tan-dem ab omnibus Fridricus Svevorum dux Frideri-ci ducis filius, politus, cunctorumque favore in re-gem sublimatur. Ille ille. Idem Otho frisingensis lib. 7. hist. cap. 22. Chunradum, inquit, imperato-ris Illelrici sororium, praesente Theodouino opo-cardinali, ac S. III. E. legato, summi pontificis, ac totius romani populi, urbiumque Italiae assen-sum prominente. nonagesimum tertium ab Augusto regem creant. Ille ille.

Habemus igitur romanum pontificem per se vid

per logntos, neenon italiens principes cum Germanis aliquando electioni inleiruis.se. Postea tamen, ul diximus, paiilaliin solis germanis principibus id juris relictum esl.nl regem Romanorum eligerent; roinanus autem pontifex,electione < onilrmnla,eundem ad imperium promoveret: ul Innocentius III. apertissime confitetur in epistola ad ducem Thuringiae, undo exslal cap. *Venerabilem*, de elect.

Postremam decreli illius partem,quae numerum electorum ad septenarium redigit, post electionem Fridcrici II. usu recipi coeptam esse constat ex omnibus historicis, qui post illa tempora scripserunt. Credibile vero est, constitutionem istam,quatenus excludebat omnes principes ab electione.septem dumtaxat exceptis, ideo non fuisse initio admissam, quia odiosa erat, cl nec principes facile se patiebantur excludi, nec imperator audebat tot principes sibi infestos reddere: sed tamen occasione schismatum, quae temporibus Fridcrici 11. in imperio quotidie exoriebantur, tandem aliquando omnium consensu esse receptam.

CAPUT 111.

Electores imperii non ab Othone III. imperatore, sed a Gregorio V. pontifice maximo institutos ostendit.

Sed jam Aventino, atque Onuphrio dimissis, ad Illyricum veniamus. Institutos igitur septem electores antiquis temporibus non negat Illyricus: id unum negat, eam constitutionem summi pontificis auctoritate, faciam esse, remque lotam imperatori adseribit.Dios contra summam rei pontifici maximo tribuimus, etsi consensum quoque imperatoris adhibitum non negamus. Quia vero quaestio historica est. atque a testium idoneorum lide cl multitudine pcndel, proferamus nos primum testes nostros, deinde quid Illyricus adferal videamus.

Primus igitur testis sil Innocentius 111.quem Illyricus pag. 120. testem esse dicit omni exceptione majorem. Is enim disertis verbis testatur, a sede npostolicu ad certos Germaniae principes potestatem eligendi regis Romanorum pervenisse: Verum (inquit iu epist. ad ducem Thuringiac, unde exlal cap. *Venerabilem*, de elect.), *illis principibus jus el potestatem eligendi rogem, in imperatorem postmodum promovendum.recognoscimus ul debemus, ad quos de jure, cl antiqua consuetudine noscitur perlinere: praesertim cum ad coijus cl potestas hujusmodi ab apostolica sede pervenerit quae romanum imperium in persona magnifici Caroli a Graecis transtulit in Germanos.* Haec ille: qui etsi non meminil Gregorii \.,tamen id nflinnol quod potissimum hoc luco probare contendimus. Innocentium sequuntur ex ilalicis el gallicis scriptoribus llenricus llosliensis, s. Thomas Aquinas, b. Augustinus Triumphus, Alvarus Pelagius, Pl Joannes Villnnus,supra citati: nccnon Philippus Bergomensis lib. 12. supplcm.chronicor. Blondus Flavius lib. 3. decadis 2. Baptista Platina in vita Gregorii V. Raphaël Volaterranus lib. 22. anlthropulogiac : Polydorus Virgilius lib. i. dc lu-

venloribus rcrum, cap. 7. alias 10. Item Joannes Andreas in cap. *Ad, apostolicae*. de sent, et re judic. lib. G. el in cap. *Venerabilem*, de elect, card. Florent, in idem cap. *Venerabilem*. § 1. col. 3. in 6. quaesl. num. 7. Albcricus in I. Bene a Zenone, num. 5. de quadricn. praescripl. Baldus in sua Margarita, verbo, Annus. S. Antoninus par. 3. nt. 22. cap. 3. § 13. Andreas Alrialus (quem virum doctissimum. atque historiarum periti-simum vocal Illyricus png. 57.) in commentario legis. Bona civitatis, IT. de verbor. signif. cl in lib. dc singulari certamine c. 32. Multi praeterea cum jureconsulti, tum historici, quos longum esset recensere.

Ex Germanis habemus in primis Junianum quondam, quem ipse Illyricus citai pag. 90. cujus haec sunl verba iu lib. de Translut. imperii: *Factum csl. quod screniss. Carolus Magnus imperatur de consensu cl mandato romani pontificis ordinationem sibi divinitus inspiratam instituit.el praecepit ul imperium Romanorum apud electionem canonicam principum Germanorum in perpetuum remaneret.* Haec ille. Ccrle aut< m si Can-lus imperator jussu romani pontificis electores imperatoris instituit, ejus institutionis auctor primus ac praecipuus summus pontifex fuit. Siquidem in re quavis, major csl auctoritas ejus qui jubet.quam ejus qui alterius jussum cxequilur.

Neque hoc Jordani testimonium pugnat cum eo. quod alii fere omnes scribunt.tempore Othonis 111. qui ducentis annis Carolo Magno posterior fuit.eam sanctionem editam. Nam Carolus Magnus instituit quidem, ut electio penes principes esset: sed neque dignitatem electorum ad certos principes restrinxit: neque voluit ut electio locum haberet.nisi deficiente successione legitima filiorum. Cunsld enim, ul supra diximus, imperium hacredilarium fuisse Caroli Magni liliis cl nepotibus: temporibus anlcm tertii Othonis, Gregorius V. ponlifi x.liaerc-ditaria successione exclusa, solam electionem certorum principum in imperio locum habere xoluit.

Jacobus AVyuiphelingius. auctor item Germanus, in epitome rerum gcrnianicnrnm cap. 20. sic ait : Gregorius cognita imperii imbecillitate, varielatque fortunae, ulquc is.qui caeleris virtute praestaret, pravesscl etiam dignitate, sanctionem tulit, haud abnuente Othone, de imperatore deligendo, anno Christi 1002. quam usque ad nostra tempora servatam videmus, videlicet solis Germanis licere principem eligere, qui Cnesnr, el Romanorum rex appellatus, tum demum imperator el Augustus haberetur, si eum roinanus pontifex inunxisset.

Albertus Krantzius el ipse Germanus lib. i. Saxoniac cap. 25. Gregorius, inquit, ad undecimum, quo abfuerat, mensem restitutus, acerrimam de accepta a Romanis injuria ultionem sumpsit.Paulo enim postea quam redierat.eam fecit de imperatoris electione sanctionem, quam hucusque per annos jam quingentos servatam videmus, solis licere Germanis, qui inde electores sunl dicti, principem deligere, qui Caesar tunc, el ronianorum rex dictus, si a romano ponlilicc coronabitur, imperator augustus appelletur.

Joannes Nauclerus natione Germanus, in 2. vc-

lumine chronographiae. general. 34. in scribit: Salvari potest, quod ex monumentis aquilejensis ecclesiae traditum invenitur, sanctionem de imperatore a Germanis deligendo, Silvestri temporibus faciam esse. Nam etsi Gregorius sanctionem instituerit, ille tamen Silvester electionem primam iuxta sanctionem faciam approbavit. Et infra: Anno salutis secundo supra millesimum. Othone III. mortuo, germani electores concessio juri per sanctionem Gregorii V. et Othonis III. primum innitentes, Henricum ducem Bavariae, comitem Bambergensem, Claudium postea dictum, Caesarem declarant. Haec ille.

Illis adde Joannem Cuspinianum in vita Othonis III. et ipsum Illyricum cum collegis suis Magdeburgensibus centuriatoribus: omnes enim isti disertis verbis docent, non Gregorium pontificem, aut certe Othonem. operante auctoritate Gregorii sanctionem illam de electoribus edidisse. Acui Illyricus intelligat quanti faciamus gravissimam ejus, collegarumque ipsius auctoritatem, testimonium jam antea in 1. cap. adscriptum, hoc etiam loco in ejus gratiam iterum adscribemus. Sic. igitur habet continetur. 10. cap. 10. col. 51f. *Gregorius suam patriam insigni aliqua dignitate ornaturus, sanxit, ut penes solos Germanos jus esset eligendi regem qui post diadema a romano pontifice acceptum, imperator et augustus appellaretur.* Haec ille.

Accedant postremo duo gravissima testimonia, unum concilii generalis, alterum ipsorum imperii electorum. Exstat enim in Clementina, romani principes, de iurejur. decretum concilii Viennensis generalis, in quo haec habentur verba: *Ecclesia romana a Graecis imperium transtulit in Germanos. et ideo eadem ad certos eorum principes jus et potestas eligendi regem, in imperatorem postmodum promovendum, pervenit.* Exstat item electorum imperii publicum instrumentum ad Nicolaum III. pontificem missum, quod, ad majorem rei fidem, totum hoc loco subjiciemus, descriptum ex autographo, quod Romae in arce sancti angeli conservatur.

lustramentum publicum germanorum principum

Los principes imperii universis praesentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitate nomine decoravit, quod est super omne nomen, temporaliter tantum praesidentium super terram, plantans in ea principes tamquam arbores praefectas. et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandae potentiae. et ipsius imperii iaculatoriale suffulsi, velut germen clementinum per ipsorum electionem, illum, qui fraena romani teneret imperii, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiae. per luminare majus, Christi ricarium. illustratum. Hic est, qui materiale gladium ad ipsius nutum, excutit et convertit, ut ejus praesidio pastorum pastor adjutus, oves sibi creditas

spirituali gladio protegendo communiat, temporaliter refragat et corrigat, ad vindictam malefactorum. laudem vero credentium et bonorum. Igitur omnis materia dissensionis et scandalis etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam et imperium auferantur. et ii duo gladii in domini constituti, debilo foedere copulati, te ipsos exerceant, in utilem reformationem regiminis universi, et nos in actu voluntatis et opere inveniamur. / illi devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam, quam imperium confovere tenemur: quicquid. per dominum nostrum. Dei gratia Romanorum regem semper augustum sanctissimi patri et domino nostro d. Nicolao papae. et ipsius successoribus, et ipsi romanae Ecclesiae recognitum, confirmatum. ratificatum, innatum, de novo donatum, declaratum, sive concessum, juratum et actum, seu facium est per privilegio., vel quaecumque alia scripta quorumcumque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus. donationibus, concessionibus, et factis, seugestis tam aliorum imperatorum. et regum limanorum praedecessorum regis ejusdem, quam ipsius regis, et specialiter super fidelitate obedientia. honorificentia et reverentia per romanos imperatores et reges romanis pontificibus, et ipsi Ecclesiae impendendis, ac possessionibus, honoribus et juribus ejusdem Ecclesiae: Et nominatim super tota terra quae est a Iudicifuno, usque Ceperanum, marchia anconitana, ducatu Spoletano. terra comitissae Mathiblis. civitate Ravennae et Emilia, Bobio, Cesena. Foropopuli, Forlivo, Faventia, Imola. Bononia. Ferrara. Comacino, Adrianis, alque Gubello, Arimino, Urbino, Monfalcone, territorio Balne. comitatu Brellenorii, exarchatu Ravennae, Pentapoli. Jfassa trabaria cum adjacentibus terris. et omnibus aliis ad praedictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria. et loca praedicta quoquomodo spectantibus. necnon super civitate, romana et regno Siciliae. cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Farum, quam ultra. Corsica quoque alque Sardinia, et caeteris terris, ac juribus ad ipsum Ecclesiam pertinentibus: Nos nostri nomine principatus in omnibus et per omnia approbamus et ratificamus. ac iisdem omnibus et singulis, et quibuscumque aliis super eisdem per eundem regem quoquomodo factis, et in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, alque consensum unanimiter et concorditer exhibemus. Et promittimus, quod contra praemissa. vel aliquod praemissorum nullo unquam tempore veniemur, sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari, et ut haec nostra voluntas. approbatio, ratificatio. assensus, consensus. alque promissio a nobis eisdem romanis pontificibus, et Ecclesiae in perpetuum observentur. hoc praesens scriptum inde fieri fecimus, nosrorumque sigillorum munimine roboratum. Actum, et datum anno Domini. MCC. V. / x. / id

ctione VII. regnante Domino nostro praedicto D. II. Romanorum rege glorioso regni ejus anno sexto.

Hos igitur nos testes habemus, pontifices, concilia, principes, theologos, jureconsultos, historicos, cosque veteres et recentiores; germanicos et italicos.

CAPUT IV.

Objectiones Illyrici dissolvit, ac mendacia plurima auctoris ejusdem detegit et redarguit.

Nunc vero quid pro se adferat Illyricus videamus; sic igitur praefatur pag. 89. *Restat ut dicatur de electoribus, et jure electionis novi imperatoris. decedente priore. Sum hic quoque, ut ubique alibi, Pontificiorum parasitorum mendacia grassantur. Dicunt enim, quod imperante Othone. III. Gregorius V. Germanus, male a Romanis tractatus, suaeque sede pulsus decretum tulerit, quod septem germani principes loco romani populi, senalique imperatorem in perpetuam posteritatem eligere deberent. Quod eorum figmentum mox evidenter Deo dante redarguemus.* Haec est Illyrici praefatio: quae si vera sit, necesse jam erit, ut idem Illyricus fateatur, non modo paucos quosdam scriptores italiens. sed etiam multos Germanos. et ipsos electoris, atque adeo Illyricum et collegas ejus lingere ac mentiri, ut romani pontificis gratiam aucupentur. Sed videamus quam evidenter Pontificiorum parasitarum (ut ipse vocal) figmentum redarguat.

Primo loco testem producit Jordannum. qui in libro Translatione imperii scribit a Carolo Magno electores institutos. At idem Jordannus addit. id fecisse Carolum de consensu et mandato romani pontificis, ut supra ex verbis ejus ostendimus. Neque nos terret Illyrici annoletio illa: *Suppositum plane videtur esse illud verbum, de mandato papae: num tunc papae fuerunt subditi jurati principum romanorum. alque adeo Caroli ipsius; non aulem eorum domini. qui aliud eis mandare possent, aut auderent.* Haec, inquam, annotatio nos neque terret, neque movet. Siquidem pontifices romanos imperatorum subditos juratos aliquando fuisse dixit aliquoties jam Illyricus, sed numquam probavit. Nos vero contra demonstravimus ex chronico Mariani Scoti, Ludovicum imperatorem, Caroli Magni filium, jubente papa Gregorio (sic enim loquitur Marianus) conjugem recepisse: et ex Aimoino lib. 5. de rebus Gallorum cap. 24. monacho Adriani papae recessisse Carolum Calvum ab infestatione Ludovici junioris, imperatoris Romanorum alenique (ut omittam alia innumerabilia exempla supra citata) ex Radeviro canonico frisingensi lib. 2. de rebus gestis Fridrici I. cap. 70. Fridricum imperatorem pontificis pedes osculatum, ei que ex equo descendenti strepam tenuisse.

Secundo loco producit testem Naclerum: *orro Naclerus, inquit, generatione 35. ordinationem electorum tribuit Othoni III. hisce verbis: Hoc in tempore electores imperii instituti leguntur: de*

quo aliqui scribunt, quod Olho 111. cum haeredes ex se descendentes non haberet, constituit ex consilio principum Germaniae, ut imperatore mortuo. in oppido Francofurt perpetuo fieret electio, electoresque constituit tres archiepiscopos etc. At Illyricus non satis germana lide sequentia verba praetermisit, quae ita habent: Illaque ajunt Gregorion V. cognita imperii imbecillitate, varietatque foronaculque is, qui caeleris virtute praestaret, processit etiam dignitate; sanctionem tulisse de imperatore deligendo etc. Vide etiam quae supra citavimus ex Naclero, et plane perspicies quam bona fide auctores citet Illyricus.

Tertium testem esse vult, nescio quam additionem ad epistolas decretales: *Quin, inquit, et decretalium exemplaria quaedam recens Lugduni impressa, habent additionem super cap.* Venerabilem, quae constitutionem septem electorum Othoni 111. tribuit. *cuisane aliqua fides a Papislis tribuenda est.* Ista vero additio nihil omnino nos movet, tum quod sit Caroli Molinaei, hominis haeretici. et qui romanum pontificem non minus quam Illyricus oderat: tum quod sit glossa destruens textum, cum in ipso cap. *Venerabilem*, apertissimis verbis legatur, potestatem eligendi regem Romanorum, ad principes Germaniae ab apostolica sede pervenisse.

Quartum testem producit Theodoricum a Niem. *Eodem modo, inquit, et Theodoricus Siemus. qui primum fuit multorum paparum secretarius, postea episcopus verdensis. eidem Othoni Caesari, et principibus imperii constitutionem septem electorum adseribit.* Hic vero non solum fidem, sed etiam prudentiam in Illyrico desiderare cogor: Siquidem Theodoricus a Niem in suo Nemore, ut ipse etiam Illyricus post quatuor pagellas prolixè citat, nihil ejusmodi scribit, quin etiam (quod allinet ad Othonem III) clarissimis verbis Illyrici mendacium coarguit. Alii enim electores primum insullos post obitum Henrici sancti, qui Othoni III. successerunt in imperio. Quo pacto igitur Othoni III. tribuere potuit Niemus. id quod ipse scribit facium post obitum successoris ejus?

Quinto loco Albericum Kranzium testem profert: Quod, inquit, et Albertus Kranzius in sua metropoli facit disertis verbis, sicut et in aliis suis historiis.

Nunc plane Illyrice sapere coepisti, qui diserta illa verba Kranzii non adscripsisti. Sed adscribemus nos. ut candorem pectoris tui omnes agnoscant. Sic igitur Kranzius lib. 3. metropolis cap. 40. *Ita perijt sine prole (Olho III.) praevaluitque electio, quam idem imperator eum Gregorio V. propinquo suo fecisset quaeque durat in hodiernum, ut non legitima successione quaeratur imperator (quomodo a memoria Magni Caroli videbatur in olivum) sed electione seplemprimilivorum principum assumantur.* Haec sunt illa diserta verba Kranzii, ubi vides Gregorium pontificem nominari cum de constitutione electorum agitur. Sed magis adhuc diserta sunt verba ejusdem Kranzii in lib. 5. Saxoniæ cap. 25. a nobis supra citata. In iis enim verbis illud ipsum legitur, quod Illyricus in

praefatione hujus disputationis parasitarum Pontificiorum mendacium et figmentum appellavit.

>cxlo loco Nicolaum Cosanum testem producit, cujus integrum caput I. libri 3. de Concordantia calliolica suo libello inseruit. Sed is auctor ab Illyrico nullum dissentit. Etsi enim docet non a solo pontifice electores imperii institutos, sed a communi consensu imperii universi; docet lamen summi pontificis consensum, ad eam institutionem legitime faciendam primo loco necessario requisitam: non secus alque in concilio universali auctoritas, et consensus praesidis requiratur. *Concurrebat*, inquit, *ad hoc consensus ipsius Gregorii V. tamquam unius pontificis romani, qui juxta gradum in consentiendo in communem imperatorem interesse habet, recte, sicut in conciliis universalibus concurrit in primo gradu auctoritas ipsius per consensum cum aliis omnibus ipsum concilium celebrantibus; vigor nihilominus definitionis non ab ipso primo omnium pontifice, sed ex communi omnium, et ipsius, et aliorum consensu dependet.* Et infra: *Ita quod puto in veritate consensum romani pontificis a principio intervenisse, dum isti electores constituerentur. Inde ipse communi fungentes legatione omnium, qui imperio subsunt, etiam lotius sacerdotis. et romani pontificis, eligunt.* Haec ille. Nihil igitur Cosanus docet, nisi summum pontificem non per se solum, sed adhibito etiam aliorum consilio, et consensu, eam sanctionem edidisse.

Vcrunliimen in eo ab isto auctore dissentire cogimur, quod ipse auctoritatem praecipuam ejus institutionis ad consensum omnium eorum referat, qui ad imperium pertinent. Quod quidem nullo teste probat, nec probare potest. Nullus enim historicus referi, talem aliquem popularem conventum, qualem Cusanus fingit, ad instituendos imperii electores celebratum esse. Neque mirum videri debet, si Cusanus, vir alioqui doctissimus et diligentissimus, in ejusmodi rebus, quae ab historiarum cognitione pendent, hallucinatus sit, siquidem ipsius aetate adeo magna erat ubique penuria veterum historicorum, ut ipse capite superiore ejusdem libri aliquoties referat, se apud nullum veterem auctorem legisse, imperium romanum translatum fuisse a Graecis ad Carulum Magnum; et inde etiam colligimus, I, neque Carulum Magnum, neque caeteros principes successores ejus, usque ad Magnum Othonem, vere ac proprie fuisse imperatores Romanorum. At hos tu unifertius esse errores, alque ex librorum inopia natos, ne Illyricus quidem negabit.

Accedit postremo, libros illos de Concordantia iulianica scriptos esse a Nicolao Cusano adhuc juvenem, et in gratiam concilii basileensis, alque eorum, qui tum nihil aliud magis optabant, quam aliquid dici, vel scribi, quo romani pontificis auctoritas minueretur; ex quo etiam fonte manaverunt illa verba: Vigor nihilominus definitionis, non ab ipso primo omnium pontifice etc.

Itaque idem ipse postea inaliturior, nullis de rebus aliter sensit et scripsit. Nam cum in secundo concilio de Concordantia calliolica passim evehatur in suamque unum concilii basileensis auctoritatem, postea ta-

men in epistola prima quae est ad Hodericum, ejusdem concilii acta his verbis reprehendit: Visi sunt, inquit, illi obvocalissimi viri in spiritu furoris fuisse, quando supra sacrum principem Ecclesiae nescio ipsam judicariam sibi vendicabant potestatem, et horridum nefas attentarunt, in sacrum principem suum saevientes, seipsos ab eodem, et universa per orbem calliolica Ecclesia perniciosissime secantes. Haec ille; qui sine ulla dubitatione (si occasio se obtulisset) de hac etiam quaestione nostri longe aliter postea scripsisset. Atque haec pauli fusius de Cusano disserere placuit, ob ejus viri eruditionem. Nam alioqui facile potuissem unum auctorem, cumque recentissimum, contemnere; cum tot haberem veteres theologos, jureconsultos, historicos, ipsum denique summum pontificem ac principes electores, quos uni illi objicerem.

Pergit deinde Illyricus, atque ait: *Marlinus polonus paparum familiaris, disserens de constitutione electorum, non tribuit eam papae factum procul dubio si vere poluisset sic et Antoninus.* » *piscopus florentinus; sic et Leopoldus de Bambergae, saepe dicens de constitutione septem electorum, nusquam lamen id papis, aut romanae Ecclesiae adscribit, cujus alioqui studiosissimus fuit.* Necte facit Illyricus ut ad testes mutos provocet. Nam, ut est solertis ingenii, facile praevidebat fore, ulloquenter testes ex ipsis ipsorum testimoniis nullo negotio refellerentur. At quid, quaeso, valent tres multi testes, adversus tam multos loquaces, fideque dignissimos. quos nos produimus? Sane in quovis tribunali nullo plus ponderis habent duo licetve homines, qui affirmant. quam viginti qui neque asserant, neque negent. Quanto igitur magis pluris laudandi sunt viginti, et eo amplius, qui discretis verbis loculantur, et electores a pontifice consiliarios quam tres, qui id neque negant, neque affirmant, sed ut rem notam et pervulgatam practereant?

Pergit igitur Illyricus, his omissis, ad argumenta quaedam longius petita, alque ex eo probare conatur, a Gregorio V. nullam editam sanctionem de electoribus imperii, quod ejus antecessor Benedictus Othone II. Bomac villa functo Germanos oraverit, ut bonum principem eligerent. Scribit. inquit *etiam Platina. Benedictum pontificem ibi tunc apud omnes instituisse et orasse, ut in tanta rerum difficultate, inique periculis, maxime idoneum eligerent: Quo ille diserte confessus est, ipsorum esse, non suum, eligere imperatorem. Si verum esset quod paparum adulatores contendunt. papas Carolo dedisse imperium, papas Othoni imperium tradidisse, papas denique post Othonem Henricum eligendi Caesaris Germanis tradidisse, an non ibi mortuo secundo Othone suum illud iam plenarium jus eligendi, et creandi imperatores, et maxime papa demonstrasse, cum tanta esset de ea re controversia, cumque Hornae in sede papali negotium ageretur?*

At quid esi hoc aliud Illyrice, nisi aerem verberare? Quis enim catholicorum scriptorum dicit, ad pontificem pertinere imperatores eligere? Elegit ille quondam Carulum Magnum; sed cum in ejus persona (ut Innocentius loquitur) ad Germanos impe-

num transtulisset, jus etiam electionis illis concessit: sibi vero id retinuit, ul electum, si is idoneus videretur, confirmaret, inungeret, coronaret. Quod jus pontificium confirmandae electionis, principes electores agnoscere debere, cl in sua praesentia agnovissc, testatur Innocentius pontifex in cap. *Venerabilem*, aliquoties jam citato. Haque idem Platina, qui scribit a Benedicto pontifice exoratos electores, ul idoneum principem designarent, scribit etiam (quod Illyricus non satis germana fide reticuit) ab eodem pontifice Othonis III. electionem confirmatam, cl eo modo schisma sublatum, quod in imperio oriri jam coopérai, cum alii Othonem, alii Henricum, alii Crescentium imperatorem delegissent. Quo sane facio summa apparuit in summo pontifice potestas; quemadmodum etiam ante illa tempora, cum Carolus Calvus cl Ludovicus rex Germaniae de imperio disceptarent, ille obtinuit causam, quem summus pontifex coronavit, ul nos supra cap. 5. ex probatis historiis demonstravimus, cl post tempora Benedicti cum Lothario et Conrado (ul verbis ular Innocentii in cap. *Venerabilem*) in discordia fuissent, cl, romanus pontifex Lotharium coronavit, cl imperium obtinuit coronatus, eodem Conrado tunc demum ad ejus gratiam redeunto.

Sed veniamus ad aliud Illyrici argumentum: Al, inquit, *quod Pontificii adulescentes clamant. Gregorium V. eam potestatem Germanis tradidisse, el ista ratione (ul nunc sunl) constituisse, nullo certo testimonio probari potest, el insuper rationi repugnat.* El infra: *Denique proferant, si possunt. exemplar istius decreti, quod a papa Gregorio V. facium esse ajunt.*

Non laborabimus (credo) in hac diluenda objectione, si Illyricus sibi constare velit. Nam (ul omittam testes illos tam multos, cl tam probatos, quos antea in medium adduxi) in eadem pagina, ubi objicit nobis testium idoneorum penuriam, pronunciat ipse sine ullis testibus, sanctionem illam de septem electoribus ab Othone III. esse faciam, cum is in Germaniam ex urbe rediisset. Quaero igitur ab Illyrico: qui sunl historici, qui scripserunt, Othone III. in Germania sanctionem illam edidisse? Ego sane nullum omnino legi, qui aliquid ejusmodi scripserit: quos autem Illyricus supra citavit, nihil juvare causam ejus, supra demonstravi. Deinde proferat si potest Illyricus exemplar istius decreti, quod ab Othone III. factum esso dicit, qui in historia illa centuriata illa omnia collegit, ul nihil plane praecrisisse videatur, cur non etiam decretum illud Othonis III. de septem electoribus in eam retulit? Cur igitur nobis objicere non veretur, quod aequè sibi ac suis objici posse videt? Ul igitur uno verbo respondeam; ubi decretum illud Gregorianum lateat, si lamen usquam hoc tempore exstat, nescio; quod lamen aliquando factum esse, facile mihi persuadent insignes illi viri, qui in libris suis narrationem hujus facti inserendam consueverunt. Nam etiamsi exstaret, non aliunde certius cognosceretur esse Gregorii, quam ex traditione, cl, lide historicorum.

Postremum, idque gravissimum Illyrici argumentum sumitur ab ipsa naturali ratione. *Sed pugnat,*

inquit, cum *omni ratione hoc figmentum. Nam primum electionis jus veteri more salim in ipsa imperatoria dignitate continebatur, cum imperium fuil adhuc haereditarium. ui Carolus, aliusvc aliquis cum semel fuit factus imperator, non tantum ipse pro arbitrio imperavit, sed potuit etiam eam dignitatem communicare alteri, cui voluit, ul Carolus communicavit Ludovico filio, is porro Lothario. Potuit igitur idem imperator ex plenitudine suae potestatis etiam aliis illud jus eligendi tradere, aut constitutionem aliquam, decrelumque de ea facere, non expeclalo papae mandato, qui lunc ejus juratus subditus fuil cum omnibus Romanis. Sicut Sergius juravit Lothario fidelitatem cum suis Romanis, el plurimi alii papae. Deinde creato semel imperator, cl translato imperio in aliquam gentem, ul isti gloriantur se translulissc in Francos cl Germanos; non tantum ipse unus homo habuit illam plenitudinem imperatoriae potestatis, sed etiam principes potestatis illius participes fuerunt. Imperium enim non in uno solo homine, sed in lolo eorum corpor.e, el praesertim in ejus principibus consistit.*

Sed haec omnia, aliaque permulta, quae Illyricus repetit, et inculcat usque ad nauseam, nihil aliud elliciunt, nisi jus eligendi imperatorem penes Germanos fuisse ab ipsa translatione imperii, quod nos ceterle minime negamus. Quin potius Innocentius pontifex, loco supra citato, ex eo probat, potestatem eligendi imperatorem ad Germanos ab apostolica sede pervenisse, quod eadem apostolica sedes in persona magnifici Caroli imperium a Graecis transtulerit in Germanos. Al non recte colliges ex eo quod apostolica sedes jus eligendi Germanis in Carolo Magno tribuit illo ipso tempore, quo in eos imperium transtulit, non potuisse Gregorium V. postea sanctionem aliquam circa electionem imperatoris, ipso praesertim imperatore, germanisque principibus consentientibus, edere.

Nam etsi pontifex imperium transtulit, cl jus eligendi principem dedit; non translulit lamen, neque dedit illam suam, quam in omnem Ecclesiam ab ipso Christo habet, summam atque plenissimam potestatem. Quare sicut potuit Ecclesiae causa id exigente, imperium a Graecis ad Germanos transferre; ita quoque transferre posset, si eadem causa nunc occurreret a Germanis ad aliam nationem. Pari ratione, sicut jus eligendi principem potuit summus pontifex Leo ejus nominis III. Germanis tribuere, ita quoque potuit Gregorius A. ad impedienda schismata, bella el seditiones, quae ex multitudine electorum nascebantur, ad certum numerum principum electores ejusmodi revocare; praesertim (ul supra dixi) ipso quoque imperatore assensu vel etiam petente ac rogante. Omnino enim verisimile est, imperatorem, quod ipse facere non audebat, ul loi principes ab electionis jure excluderet, a summo pontifice id postulasse.

Jam vero quod Sergium papam Lothario fidelitatem jurasse Illyricus scribit, non alio perlinet, quam ad cumulum augendum ejus mendaciorum. Nam neque Ado, neque Rhegino, neque Otho frisingensis, neque Abbas urspergensis, neque Ma-

rianus Scolus, neque Sigebertiis, neque Marlinus Polonus, neque Platina, neque Nauclerus, neque alius ullus (quod sciam) hoc (licit. Ac ne ipse quidem Illyricus in vita Sergii, quam scribit cent. 9. cap. 10. col. 497. cl 498. Sed video unde occasionem mentiendi arripuerit Illyricus. Liber pontificalis in vita Sergii II. et Joannes Nauclerus in chronico general. 39. tradunt rogatum fuisse Sergium pontificem, ut permitteret romanam nobilitatem jurare fidelitatem Ludovico Lolharri filio, quem idem Sergius regem Italiae declaraverat. Ponit illic autem nullo pacto concedere voluisse, ut Romani Ludovico jurarent, idque lanium permisisset, ut Lothario imperatori iusjurandum quod petebatur, praestarent. Quoniam igitur Sergius papa Romanos proceres imperatori Lolhano jurare permisit, id Illyricus pro sua mentiendi auctoritate ila interpretatus est, ac si pontifex ipse imperatori iusjurandum praestitisset.

Ac ut videas, lector, quam sibi ipse constet Illyricus, adseribam hic pauca de isto ipso Sergio ex loco citato historiae centuriatae ejusdem Illyrici, ibi enim Sergium papam, ut monarcham!) orbis terrae, cl dominum regum atque imperatorum describit, quem hoc loco subditum juratum imperatoris facit. Sic igitur ille centur. 9. cap. 19. col. 498. *Majestatem sprexit, nam sese passus est ordinari in pontificem, non expectare imperatoris assensu: quod erat contra privilegia ejus. Deinde noluit committere, ut populus romanus Ludovico filio Lolharri sacramentum praestaret: licet Drogo Mclenensis, et alii archiepiscopi, qui ex Gallis cum Ludovico advenerant, acriter ea de re cum ipso contenderent. inquit enim ad episcopos et legatos: si vultis domino Lothario imperatori magno, hoc sacramentum ut faciant. solummodo hoc peragatur, nec ego, nec omnis nobilitas consenti. Regna hujus mundi, et gloriam ejus affert; luvit; penes se enim voluit esse potestatem. reges cl imperatores, quos vellet, inaugurandi. Nam Lolharium coronavit, et Ludovicum ejus filium regem Longobardorum designavit, Ludovici filios, de regno digladianles, ad pacem per legatos cohortatus est, et regni partitionem approbat et Siconulpho Beneventano in terram prostrato pedes suos osculandos praebuit.* Haec ille; qui verba sua inspicere non gravetur, per se ipse facile judicabit, utrum ille juratus subditus. atque, ut supra vidimus, juratum mancipium regum jure appelletur, qui imperatores, quos vult, coronat, et filios imperatoris reges designat, cui duces humi prostrati pedes osculantur, ad cujus nutum populi sacramentum fidelitatis imperatori praestant, quod demum repugnante. idem populi in verba Ludovici regis praesentis, atque armati, jurare non audent. Sed jam libri totius Illyriciani conclusionem audiamus.

Hactenus, inquit. *Spiritu Domini. nos in omnem veritatem manuducante, et dolos fraudesque Anti, b. -i'ti. ejusque Symmystarum patefaciente. ostendimus rram translationem, aut etiam communicationem romani imperii in Germanos fa-*

ciam. qua etiam nunc Dei beneficio fruuntur. a simul contra receptu historicorum clericorumque argumenta probavi, nec translationem imperii, nunc jus electorum, eis papa beneficio contigisse tk.

Non possum equidem non vehementer mirari, cur summum pontificem Antichristum tam cotil-denier Illyricus nominet. Novimus enim ex Dain. le cap. II. et Paulo 2. Thessal. 2. Antichristum nullum Deum curaturum, seque ipsum supra omnem quod dicitur Deus, exaltaturum, et rursus ex Illyrico in hoc ipso libro saepius audivimus, rontooos pontifices servos et mancipia imperatorum fuisse; ex centuria vero 8. et 9. c. 10. jam ante didicimus eosdem pontifices tot diebus sese subjicere solitos, quot sunt in coelo sancti, quot in terris imagines, quot sub terrain reliquiae. Quis igitur capiat, cum extollere se super omne quod dicitur Deus, cl nullum Deum curare, qui non modo Deos innumera-biles publice colat, sed etiam adeo se humilis atque abjectus, ut se mancipium juratum principum terrenorum esse fateatur? Sed quid opus est in hoc mendacio refellendo diutius laborare, eum lotus liber ex mendaciis constet? Sic nimirum loqui, sic disputare oportuit discipulum ejus, qui in veritate non stetit.

Sed quid ego de illa incredibili impudentia, vel sacrilega potius impietate dicam, qua tot mendaciorum auctorem Spiritum sanctum facit; *Hactenus, inquit, Spiritu Domini nos in omnem veritatem manuducante, dolos et fraudes Antichristi ostendimus, illoc sane deerat ad cumulum mendaciorum, ut disputationem mendaciis undique scattentem, vel potius totam ex mendaciis fraudibusque contextam, Spiritui sancio tribueret, omnique veritatem appellaret.* Est ne aliquid ultra, quo progredi audacia atque impietas possint? Si mentiri scelus est apud Christianos, quid erit, religioni sibi ducere non mentiri? Quid ipsa mendacia in Spiritum sanctum auctorem conferre?

Sed ego non jam Illyricum miror confidentissime mentientem, ac religioni sibi ducentem non mentiri, cl demum ipsa sua mendacia Spiritui veritatis adscribenlem: Nam impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Illos miror, qui cum viri prudentes et graves videri velint, sibi tamen ab ejusmodi portentis imponi atque illud tam facile patiuntur. Quae enim major cogitari aut fingi potest vel negligencia, vel caecitas, vel etiam stupiditas, quam iis hominibus fidem habere, quorum tanta est levitas cl inconstantia, ut perpetuo secum ipsi pugnent; tanta mentiendi libido, ut in exiguis libellis lanios acervos mendaciorum inserant. ut plura mendacia sint pene quam verba?

Sed si eorum desidia non immerito reprehenditur, qui mendacissimos libros facile sibi obtrudi sinunt; intoleranda deinceps non jam desidia, sed improbitas erit, si delecta cl confutata mendacia ab oculis suis atque auribus non repellant. Quamquam ego meliora de Germanis, ut corpore candidis, sic etiam animo sinceris, et veritatis amantibus sperare debeo. Injuriam enim facerem nobilissimae nationi, si eos crederem mendaciis potius, quam explorata veritate delectari.

Unum illud oro, nique abscondito Germanos omnes, ut secum ipsi cogitent, qui sint, unde genus duxerint, quos majores habuerint; quantum denique intersit inter praeclarissimos illos heroes Carolum Magnum, Ludovicum Pium, s. Henricum, Lottarios, Oliviones, Conrados, qui nihil antiquius habebant, quam ut apostolicam b. Petri sedem coram honorarem alique ornarent; et nescio quos Illyricos homines obscuros, seditiosos ac turbulentos, qui lotis viribus laborant, ut eandem illam sedem impuleris ac fraudibus evertant. Neque enim dubito, quin, si ista paulo altius cogitaverint illorum potius, quam istorum similes videri volent: mulloque magis eorum pietatem, gravitatem, constantiam sectandam sibi esse statuent, qui Germanicum nomen toto orbe terrarum celeberrimum sua virtute fecerunt, quam impios istorum furores, temeritatem et insolentiam, qui Germaniam universam seculis, seditionibus ac tumultibus repleverunt. Illud eorum historicorum omnium literis ac vocibus testatum extra controversiam est, numquam magis potentia atque opibus floruisse Germaniam, quam cum illi imperarent, qui sedem apostolicam in primis venerabantur.

Ad finem libri sui de translatione imperii adjecit Illyricus longissimam appendicem, in quam primo loco retulit integrum cap. 3. lib. 3. de concordantia catholica Nicolai Cusani. Secundo integram epi-

stolam Innocentii III. quae incipit, *Incrabilem*, et habetur inter epistol. decretales lit. de electione. Tertio epistolam Friderici I. imperatoris ex Radevico lib. 3. cap. 10. quam etiam supra posuerat in prolegomenis. Quarto historiam quandam de rebus gestis Paschalis papae, et Henrici imperatoris, ex Dodechini abbatis appendice ad Marianum Scutum. Quinto Ludovici IV. imperatoris apologiam. Ex quibus omnibus nihil est quod responsionem desideret, praeter apologiam Ludovici IV. nam de testimonio Cusani diximus supra cap. 13. et 15. epistola Innocentii causae nostrae maxime favet. De epistola Friderici disseruimus cap. 3. historia Paschalis et Henrici ad rem praesentem nihil facit. Non enim inter eos quaestio erat de imperii translatione, sed de investituris episcoporum, et praeter ea imperfecta historia est, quae ex Dodechino referi Illyricus. Perfecta ex Abbate urspergensis pendenda est qua quisque perspicere poterit, contentionem illam longe alium exitum habuisse, quam optasset Illyricus. Coactus enim fuit imperator, terroribus plenisque immissis divinus. Ecclesiae collum subicere, nique investuras episcoporum, pro quibus relinendis iamdiu laboraverat, vel invitatus dimittere. Sola igitur restat Ludovici IV. apologia; quae quoniam ab Alberto Pighio egregie refutata est, ne actum agere videar, ad ipsius Alberti responsionem lectorem censui remittendum.

APPENDIX AD TRACTATUM

DE CULTU IMAGINUM

IX QUA CONTINETUR REFUTATIO LIBELLI, QUI FALSO SYNODES PARISIENSIS INSCRIBITUR

Anno 1506. prodid Francofurli novus libellus cum hoc titulo, *Synodus parisiensis de imaginibus anno Christi 824. ex vetustissimo codice descripta,elnunc primum in lucem edita.* Hoc autem praesenti anno cum mihi is libellus ab amico

ostensus esset, animadverti continuo, nec vere synodum esse, nec scriptum lucc dignum.

Quare ne forte inscriptio fallat incautos, operae pretium me facturum existimavi, si libellum brevissime confutarem.

CAPUT PRIMUM

Principio igitur non esse synodum ullam parisiensem, quae hoc libello coniincatur, argumento esse potest, quod nulla in eo conspiciantur decreta, nulli canones, nulla ceteris episcoporum subscriptio, nulla synodi mentio: sed et ipse libellus aperte redarguit sui tituli vanitatem. Sic enim legimus pag. 12C. Nos non synodum congregando, sed quemadmodum a vobis postulavimus, licentiamque agendi percepimus, una cum familiaribus nostris, illis vestris, quantum pro multiplicibus regni diversis occupationibus impediti, per intervalla potuimus considerare studuimus. quod almitali vestrae de tanta necessitate significare potuissemus.

Ac, ut verborum istorum sententia intelligatur, notius libelli argumentum exponemus. Scribit Michael Balbus imperator graccus ad Ludovicum Pium imperatorem latinum epistolam bene longam, in qua, post alia multa, significavit, in Ecclesiam propter imagines Christi et sanctorum in duas partes esse divisam, cum ab adorandas, alii non adorandas esse contenderent; et simul petili, ut Ludovicus in occidente operam daret, ut sublato supercilioso cultu imaginum Ecclesia pacem et unionem recuperaret.

Ludovicus bis Hieris acceptis a summo pontifice facultatem obtinuit convocandi viros aliquot doctos qui veterum Patrum testimonia de cultu Imaginum diligenter colligerent. Quo facto scribi iussit epistolam, quam nomine summi pontificis ipso consentiente pontifice, cui primum ostendenda erat, et Michaeli imperatorem dirigere cogitabat. Denique tum epistolam praedictam, tum aliam a se ad

ipsum pontificem, qui Eugenius dicebatur, proprie scriptam per duos episcopos misit.

Haec igitur quinque in libello, nuper edito, continentur. Primum: Epistola Michaelis Balbi ad Ludovicum Pium, Caroli Magni filium. Secundo: Collecta testimonia ex veteribus Patribus, quibus probatur, imagines, neque frangendas esse, ut volebant bonomacii, neque colendas, ut synodus nicæna secunda statuerat. Terlio: Epistola, summi pontificis nomine scripta a fraudis doctoribus ad Michaeli imperatorem, qua docetur, imagines neque injuria alliciendas esse, neque etiam adorandas, Quarto: Epistolam Ludovici imperatoris ad Eugenium pontificem ejus nominis secundum, qua cum hortatur ad legationem in Graeciam mittendam, et Ecclesiam pacificandam. Quinto: Epistolam ejusdem Ludovici ad Hieremiam et Jonam episcopos, quos Romam ad summum pontificem mittit, eosque instruit, quemadmodum prudenter cum pontifice se gerere debeant, ut cum ad suam sententiam pertrahant.

Ex his promptum erit intelligere, fucum facere voluisse eos. qui hunc libellum specioso nomine synodi parisiensis ornare voluerunt; qui quidem causam Iconomachorum in juvare, et catholicae fidei detrimentum aliquod adfetre conati sunt; sed Deo juvante. mox ellicimus, ut oleum et operam se perdidisse dolcant.

CAPUT II.

Nam ut ad epistolam Michaelis, quae primam partem libelli occupat, veniamus: ea quidem plena videtur religiosi studii, ut si quis aliunde quis isle

Michaël fuerit, ignoret, arbitretur cum unum ex optimis, et christianissimis principibus fuisse.

Sed extant annales publici Joannis Zonarae, Georgii Cedreni, et aliorum, qui res gestas graecorum principum literis mandaverunt. Ex his cognoscere licet, Michaëlem non solum cognomine, sed etiam re ipsa Balbum, virum fuisse impium et scelestissimum, quippe, qui magis hebraicae superstitioni, quam Christianae religioni addictus esset: qui resurrectionem carnis pernegaret. et ob id prophetas et apostolos, qui eam praedicaverant, irrideret: qui fornicationem licitam esse diceret, et sacrum coelibatum adeo contemneret, ut e monasterio sanctimoniale, jam Deo sacrum, sibi conjugem deligeret: qui septimam synodum oecumenicam, alque ab Adriano pontifice maximo approbatam, respuerit: qui sacras imagines nullo honore dignas arbitraretur: qui Iconomachis impense faveret, et Constantinum Copronymum. Iconomachorum principem, sibi praeter caelos imitandum proponeret: qui s. Euthimium, sanolunquo Methodium, aliosque pios veritatis defensores vel exilio, vel carcere, vel morte multaret.

Hic igitur est ille Michaël, qui ovium pellem indutus, cum esset re vera lupus rapax, quasi fidei zelo accensus, nihil aliud optare se fingit, nisi Ecclesiae reformationem et pacem. Sed quemadmodum in illa ipsa epistola deplorat necem Leonis imperatoris, cui proxime ipse successit, quem dicit ab improbis quibusdam conjuratione facta misere necatum, cum salis aperte constet ex auctoribus supra citatis. ipsum eundem Michaëlem conspirationis principem fuisse: sic etiam pie queri videtur, Ecclesiam ob dissensiones de cultu imaginum esse divisam, cum ipse potissimum dissensionis et divisionis auctor esset, qui synodum generalem, quae dissensiones sustulerat, rejecisset, et Iconomachiam propagare studere: et non contentus dissensionibus orientalibus, in occidente quoque dissensiones serere ac propagare satageret.

Quod vero in extrema epistola catholicos reprehendit, quod vivificam crucem despiciunt, quod imagines, vel Deos quosdam adorent, quod ei sacrificia offerant, quod ab eis nescio quo artificio de sacro fonte suscipi, et sacrum communionem percipere velint, denique quod alias id genus superstitiones, vel ineptias in cultu sacrarum imaginum ostendant. merae calumniae, alque imposturae sunt. Neque mirabitur ejusmodi mendacia graccum imperatorem in sua epistola ad Latinos longe positos scribere potuisse, qui cogitare voluerit, quam crassa, et ipsam incredibilia mendacia nostri temporis haeretici de catholicis in vicinis locis degentibus fingant.

Sed ex concilio nicano II. vere logilimo et oecumenico, velit nolit Machabaeus Balbus, illis ipsis temporibus celebrato, luce solis clarius effici potest, illa esse commenta, fraudesque haeticorum. Docuit enim concilium illud, cui catholici omnes assensu banlur, imaginibus sacris deberi quidem suam venerationem, sed non majorem quam vivificae cruci, neque illis ullo modo sacrificandum esse, neque

eos cultu laetari, qui Deo est proprius, adorandas. Legitur synodus, et imposturae subito evanescent.

Quae cum ita sint, vel Franci, qui Ludovico imperatori a consiliis erant, fidem habuerunt literis Michaelis, vel non habuerunt. Si fidem habuerunt, circumventi sunt, alque decipi: Si fidem non habuerunt, abusi sunt literis illis ad permovendum summum pontificem, vel majorem suorum acta rescinderet, et synodum nicaenam, ab Adriano approbatam, improbaret ipse alque damnaret.

Sed sive decepti fuerint, sive decipere voluerint, nihil allinebat istum vel errorem, vel scelus ipsorum orbi Christianorum prodere, praesertim, cum non sine causa majores nostri libellos ejusmodi, qui nihil utilitatis, detrimenti autem plurimum adferre polcrani, libenter delitescere passi sint.

CAPUT III.

Venio nunc ad ea testimonia, quae pauci illi viri a Ludovico imperatore vocali, ex veterum monumentis collegisse se dicunt. Nullis enim nominibus viri illi peccasse videntur. Ac primum quidem ante collectionem salis audacter iudicium sibi descriptis apostolicis desumpserunt. Nec solum de summo pontifice, sed etiam de generali synodo, a pontifice approbata, temere judicarunt. In qua re longe superarunt peccatum auctoris illius, qui nomine Caroli Magni librum edidit adversus cultum sacrarum imaginum. Ille enim (quod etiam Patres concilii francofordicnsis fecerunt) nicaenam synodum secundam improbavit. quoniam celebratam fuisse existimavit sine consensu apostolicae sedis. At consilarii isti Ludovici imperatoris, quorum scripta discutimus, fatentur synodum pro cultu imaginum, id est, nicaenam secundam ab Adriano summo pontifice coactam et probatam, et laetantur ipsam synodum, tum epistolam ejusdem Adriani ad Constantinum imperatorem pro cultu imaginum, et rursum defensionem ejusdem synodi, ab Adriano ad Carolum missam, examinare, dijudicare, reprehendere non verentur.

Haec enim sunt ipsorum verba pag. 19. *Primum epistolam domini Adriani papae, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino imperatori. et Irenae matri ejus ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legimus, et quantum nostrae parvitati res paruit. sicut juste reprehendit illos, qui imagines sancturum temerario ausu in illis partibus confringere et penitus abolere praesumpserunt: sic indiscrete noscitur fecisse, in eo quod superfluo eas adorari jubuit. pro qua etiam causa synodum congregari praecepit.* Et infra pag. 21. de defensione nicaenae synodi ab Adriano edita sic loquuntur. *1^a singula capita in illorum excusationem respondere, quae voluit, non tamen quae decuit, conatus est etc.*

Ilia nimirum iudicem suum, et totius mundi iudicare, pastorem omnium Christi ovium pascere; et doctorum universorum docere non erubuerunt, quae temeritate nulla major cogitari potest.

CAPUT IV.

Sc<l fortasse nova aliqua, alque recondita testimonia repérent, quibus freti resistere in faciem aposlolieo praesuli non reformidarunt. Innno vero notissima el vulgaria, clquae nihil ad rem faciant sine ulla ralionē, vel ordine collegerunt.

Ac, ut exempli gralia pauca discutiamus, primum testimonium sumunt cx libro s. Augustini de haeresibus, ubi legimus Simonem magum jussisse imaginem suam, el Helenae meretriculae suae a discipulis adorari. Atque hanc esse dicunt primam originem adorandarum imaginum. Quasi vero, si de falso cultu agatur, non ante Simonis tempora, vituli aurei ab Hebraeis, cl simulacra hominum mortuorum a gentilibus adorata fuerint. Sed Ecclesia catholica non discit cultum rerum sacrarum ab hostibus sms, el si ex eo testimonio liceret colligere non esse Christi, el sanctorum imagines venerandas, licebit eadem ralionē colligere, ne ipsum quidem Christum ullo honore dignum esse; propterca siquidem impium erat, Simonis cl Helenae imagines colere, quod Simon cl Helena indignissimi essent qui colerentur.

Sed ridicula plane sunt, quae cx cpisl. 5° G. ejusdem Augustini ad Dioscorum testimonia desumpserunt: ridicula, inquam, si ad id, de quo agimus, referantur. Quae namque s. Augustinus disputat de imaginibus, quae a corporibus defluentes in animum penetrant, ul per eas aliquid cernamus, vel cogitemus, ca proferunt isti ad probandum non esse Christi cl sanctorum imagines depictas vel sculptas ullo modo colendas. Quae quam bene cohaereant cum supra praesenti disputatione, lectoris esto iudicium.

Quid? quod plurima testimonia, quae summus pontifex Adrianus in epistola illa sua doctissima pro imaginibus posuit, isti rursum allegant, qui contra imagines pugnant.

Quod vero dicunt, cl nonnullis eliam testimoniis probare nituntur, non esse consuetudinem, vel annorum numerum, aul quamlibet vetustatis auctoritatem praeferendam veritati: tunc recte diceretur, si probari posset, cultum, quem Ecclesia catholica imaginibus exhibet, ex manifesto errore, non ex certa veritati*, descendere. Sed cum de re aliqua litigatur, mullum valere consuetudinem, cl venerandam esse antiquitatem, ne ipsi quidem negare possunt: Quorsum enim tantopere laborarunt in evolvendis antiquitatis monumentis, si nullum probabile argumentum cx antiquitate peti potest? Nonne xidenl. se hoc suo facto contra sua verba pugnare? cl re ipsa destruere, quod verbis astruere nitebantur? Certo si liceret testimonia s. Augustini, s. Basilii, aliorumque veterum Patrum in medium afferre. quibus ipse cx antiquitate, vel Ecclesiae consuetudine probant ecclesiastica dogmata, nullus timis esset.

Sed quod superat omnem admirationem, illud est, quod mulla testimonia proferunt pro adoratione crucis, et cum rationem reddere volunt, cur signum. vel lignum crucis adorandum sil, el imagines Christi non sini adorandae, dicunt eam esse

causam, quin Christus in cruce suspensus fuil, non in imagine: cl quia per cruce nos redemit, non per imaginem. Quod si refellere voluero, limeo, w nimiae tarditatis lectores existimare videar. Cerb enim Christus non in signo crucis, quod in pariete, vel in labella, vel in fronte, vel in aere pingimus suspensus fuit, neque eliam in ligneis illis crucibus, quae passim cernuntur el adorantur in ecclesiis; sed in illa una cruce, cujus ista nostri) signa, quae pingimus, vel erigimus, imagines sunt. Cum ergo liceat per adversarios erneis imaginem colen, cur imaginem Crucifixi colere non licebit? et si jure crucis adoramus imaginem, quia per cruce redempti sumus a Christo, qua causa fingi potest, cur non jure coli possit imago Christi, qui proprie nos redemit?

At, inquiunt, nihil manu factum colere fas ed. quid igitur? Lignum vel signum erucis non est m. nufictum? Codcx evangcliorum el sacra vasa, qu, v horum opinione veneranda sunt, quid sunt aliud, nisi opera manuum humanarum? El tamen verum est, nihil manufactum esse colendum eo genere cultus, quo Deus ipse qui omnino non est factus, sed omnium rerum factor colendus est.

Quarc poterant collectores isti maximam partem testimoniorum, quae attulerunt, omittere, quoniam iis nihil probatur aliud, nisi solum Deum esse colendum cultu lalraio sibi uni proprio, et non esse imagines ita adorandas, ul etiam sacrificia illis offerantur, quae neque nos negamus, neque sancta nicaena synodus negavit.

Ac, ul videas, lector, quantas vires veritas habeat, ipsi quoque qui eam oppugnant, non raro vel inviti vel imprudentes eam tuentur. Id accidit collectoribus nostris. Nam inter alia testimonia colligunt eliam nonnulla, ut probent imagines non esse frangendas, vel injuria afficiendas. Sed in iisdem testimoniis non habetur solum quod ipsi volunt, imagines videlicet non esse afficiendas injuria, sed habetur eliam, quod nolunt, afficiendas honore. Quod quidem isti collectores aliquando viderunt, cl textum audacter corruperunt, aliquando non viderunt, et testimonium contra se in ipso suo libello imprudentes reliquerunt. H

Prioris rei exemplum habes pag. 87. ubi allegatur s. Gregorius, qui in epistola quinta libri septimi ad Januarium reprehendit acriter nonnullos, qui b. Virginis imaginem el cruce dominicam contumeliae causa ad Judaeorum synagogam detulerunt: el mandat Januario episcopo, ul sublatam cx eo loco cum ea, qua dignum est veneratione, imaginem alque cruce in Ecclesiam referat. Hic boni collectores nomen imaginis simpliciter deleverunt, vel omiserunt, ne videretur contra eorum dogma non solum crux, sed eliam imago beatae Virginis veneranda, nisi forte librariorum errore nomen imaginis sil omissum.

Jam vero pag. 91. adseribunt haec verba ex epistola synodica Gregorii papae: Nos *non* ob *aliud nomen imagines facimus, cl adoramus, sed pro nobis incarnato Verbo Dei* etc. Audis ne collector, vocabulum (adoramus?), el tamen a se hoc testimonium prolatum est. Sed habemus clariora.

Paulo infra ponuntur haec verba ex libro s. Basilii ad Amphilochem de Spiritu sancto cap. 17. *Imaginis honor ad primam l'ormam transit, etc.* Ecco tibi rursus honorem imaginis. Sed ad clarissima veniamus.

Paulo post adferuntur haec alia verba ex epistola ejusdem Magni Basilii ad imperatorem Julianum. *Credo in unum Deum patrem omnipotentem, Deum patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, unum Deum, haec tria adoro et glorifico. Confiteor aulem et Filiis in carnali dispensationem, Dei genitricem, quae secundum carnem cum genuit, sanctam Mariam. Suscipio vero et sanctos apostolos, prophetas et martyres, et ad Deum deprecationem. quae per eos propitium mihi efficit misericordissimum Deum pro quo et figuras imaginum eorum honoro et adoro, specialiter hoc traditum est a sanctis apostolis, et non prohibitum, sed in omnibus ecclesiis nostris eorum designari vel historias etc.* Quid audivimus? S. Basilios Magnus ah adversario advocatur testis, et vere testis est omni exceptione major. Is vero palam affirmat, se honorare et adorare apostolorum, prophetarum et martyrum imagines. Idque affirmat, dum libelli suae confessionem edit, ac de rebus, non dubiis aut verisimilibus, sed certissimis et exploratis loquitur. Addit vero id ab apostolis traditum, et ab omni Ecclesia susceptum et observatum. Quid quaeso responderi poles? Auctor gravissimus, aperte loquitur, et ejus testimonium ab adversariis profertur. Neque desunt alia testimonia similia in eodem libello, Alhnnasii, Germani, Leo illi et aliorum, quae imprudenter ab adversariis contra se et pro nobis, hoc esi. pro cultu sacrarum imaginum proferuntur. Sed ego brevitati studeo, neque libenter in his refellendis ineptiis tempus lero.

CAPUT V.

Sequitur pars tertia, id est, epistola Eugenii papae ad Michaëlem et Theophilum ejus filium imperatores, quam epistolam iidem collectores scripsisse videntur. Neque enim Eugenius ullam talem epistolam scripsit: sed (ut supra diximus) scripta fuit, ut nomine pontificis mitteretur. si ipse probaret. In qua re cogimur desiderare prudentiam collectorum. Qua enim fronte romano pontifici praescribere ausi sunt, quod ipsum scribere oporteret? Qua vero fiducia sperare potuerunt, romanum pontificem scripturum ad graccum imperatorem contraria iis, quae praedecessores ejus non se melius scriberant?

Sed videamus, si placet, paulo diligentius, an epistola illa summum pontificem deceat. Omitto autem, quod in hoc libello epistola illa caret principio, quod peccatum non primo auctori, sed ei, qui nunc demum post tot saecula libellum hunc in lucem edidit,tribuendum videtur. Nihil etiam dico quod epistola verbosa esi admodum, obscura, barbara, imperita: detur enim hoc teipori. Taceo denique, quod dum conatur tollere repugnantiam, verbis s. Gregorii esse videbatur, tanto se magis

involvit, quanto magis conatur evolvere. Sed tria quaedam tacitus praeterire non possum. Primum enim facit haec epistola pontificem summum, adulatorem imperatoris impii dcnlissimum. dum ita loquitur: *O venerandi mundi principes, cum universa sancta Dei, quam Domino disponente et committente gubernatis, Ecclesia.* Ei infra, *propter adunandam, quam Domino Deo ordinante regitis, Ecclesiam.* Quae foedior adulatio? Michael Balbus interfecto legitimo imperatore. cum esset ipse pro sceleribus suis jam mori adjudicatus, tyrannice invasit imperium, et pontifex maximus affirmabit, Deo disponente, committente et ordinante hunc ipsum Balbum gubernacula suscepisse non solum imperii, sed etiam Ecclesiae, et si Ecclesia Dei ab ipso Deo gubernanda imperatori tradita est, quid faciunt in Ecclesia episcopi? quid ipse summus pontifex? *Imperator* (inquit s. Ambrosius) *in Ecclesia est, non supra Ecclesiam, filius Ecclesiae, non rector; ovis, non pastor.* Et s. Joan, chrysostomus diacono suo dixit: Si is. *qui diademate coronatur indigne adeat ad sacra mysteria percipienda, cohibe et coerce, majorem tu illo habes potestatem.*

Deinde, in eadem epistola non semel repetitur hoc argumentum: *St nulla unquam picta, vel ficta fuisset imago, nihil periret de fide et charitate, quibus ad regnum pervenitur aeternum.* et tamen propter imagines orta est dissensio, et divisio in Ecclesia, turbata pax, charitas violata. Et non advertunt, qui eam epistolam nomine summi pontificis scribunt. eo argumento non solum effici quod ipsi volunt, imagines non esse adorandas, sed etiam effici (si quid tamen efficitur, quod mox videbimus) imagines omnino de medio esse tollendas, quod ipsi nolunt. Nec tamen argumentum illud illiquid valet.

Quamvis enim nihil periret de fide, spe et charitate, si nulla picta, vel ficta esset imago tamen quando picta, vel fida est, peccat in fidem, qui eam negat esse venerandam, quoniam honor imaginis ad prototypum refertur, quod venerandum esse fides docet, et adversarius non negat. Et potest hoc ipsum similitudine illustrari, si libellus aliquis divinae Scripturae, ut epistola ad Philemonem. non extaret, nihil deperiret de fide, spe et charitate: et tamen quia nunc extat. qui eam negaret esse cum veneratione suscipiendam, peccaret in fide. et si propterea dissensiones orirentur, non esset epistola abjicienda, sed imperitia dissensionum coarguenda et instruenda.

Postremo in eadem illa epistola reprehenditur Constantinus et mater ejus Irene, quod edicto suo jussit sacras imagines juxta concilii generalis decretum, cum veneratione esse habendas. Quae sane reprehensio a summo pontifice, nisi plane a mente. scribi non potuit. Quid enim? Adrianus papa Constantinum, et Irenem summis laudibus efferi. quod sacrarum imaginum religioso cultui favere: et Adriani successor Eugenius eosdem imperatores ob causam eandem reprehendere? et quae major stultitia lingi potest, quam ut summus pontifex moleste feteat dicat. quod ab imperatore de

crcla conciliorum generalium, a sede aposlolica approbata, servantur ac defendantur?

Sed si parum prudentes collectores fuerunljnon fuit inconstans aposlolicae sedis antistes, perman- sit enim *in iis*, quae praedecessores non sine ma- gna deliberationis maluritole statuerant. Nam ne- que Eugcniscam epistolam misit: et paulo post Adrianus *II.* synodum oecumenicam octavam Con- stanlinopoli celebrandam curavit, in qua synodus septima *de cultu imaginum* iterum approbata est. Denique Anaslasiu bibliolhccarius romanus in praefatione septimae synodi ad Joannem VIII. pon- tificem, qui Adriano II. proxime successerat, scri- bit, in eadem sententia fuisse omnes romanos pon- tifices. *Quae, inquit, super venerabilium imagi- num adoratione praesens synodus docet, haec el aposlolica vestra sedes, sicut nonnulla scripta innuunt, antiquitus tenuit, el universalis Eccle- sia semper venerata est. et hactenus veneratur, quibusdam dumtaxat Gallorum exceptis, quibus utique nondum est horum veritas revelata.*

CAPUT VI.

Restat pars ultima, hoc esi, epistola Ludotiti imperatoris ad Eugenium pontificem, cl alterae- jusdem Ludovici ad Miercmiiim cl Jonam episco- pos. In quibus nihil observandum occurrit, nis quod in cis quaedam dicuntur, quae redolere ii- dentur fraudes recentium haereticorum. Undo te- nil in mente in suspicari, ne furie vel totus hic li- bellus sit confictus, vel, quod est credibilius, de- pravatus et auctus ad invidiam romanae Ecclesiae conciliandam.

Sed sive sil verus liber, sive confictus, sive par- tira sincerus, partira adulterinus, illud unum con- stat, non esse librum dignum, in quo legendo tem- pus conteratur. Titulus falsus, dictio barbara, sen- tentiae insulsae, ordo perversus, eorundem testi- moniorum crebra repetitio, facile potuissent per- suadere typographo, si is commune commodumq non proprium lucrum speclasset, ul sibi ab eden- do ejusmodi opere temperaret.

LIBER PRIMUS

DE INDULGENTIIS

P R A E F A T i O

Quae prima controversiarum hoc nostro saeculo fuit, ea non electione, sed casu postremo loco a nobis tractanda suscipitur. Nam cum locum huic controversiae post libros de poenitentia designavissem. el casu factum esset, ul libri illi prope ferias autumnales absolverentur, cl typographus illo ipso lempore extremam manum secundo tomo imponere vellet, implere non potui quod maxime cupiebam. Deinde supervenerunt aliae atque aliae occupationes, lum publicae, lum privatae, quibus impeditus, vix ollum naucorum mensium pro lerlio tomo (quod opus majoris momenti esse videbatur) perficiendo invenire potui. Sed cum praeter spem hoc anno aliquid vacui temporis naclus fuisset.el simul anni sexcentesimali supra millesimum jam imminenti expeclatio nos admoneret celeberrimi Jubilaei, solcmniumque indulgentiarum, quibus is annus vetere instituto consecratus est, non potui diutius hujus debili solutionem differre,quam nulli a me jure ac merilo expetebant. Quamvis autem eas potissimum controversias explicandas susceperim, quae de indulgentiis inter catholicos, haerelicosque versantur, tamen attingam cliam illas, quae inter catholicos salva fide, veritatis indagan-dae, vel illustrandae gratia disputantur. Igilur universae disputationis hic erit ordo.Primum de nomine indulgentiae,cl jubilaei breviter disseremus,

cl simul qui pro defensione indulgentiarum, qui conlra easdem scripserint, indicabimus. Deinde an indulgentiae sini, prosequemur: ubi duo tractanda erunt, alterum de thesauro quodam spirituali Ecclesiac;alterum de poleslalc eum thesaurum distribuendi. Tertio quid proprie sil indulgentia, idesl, in quo praecipue natura ejus posita sil, investiga-bimus; ubi alia duo explicanda erunt; unum, sit ne indulgentia solutio vel absolutio; alterum, a quo vinculo solvat vel absolvat. Quarto, qualis indulgentia sil, idesl, de multiplici forma et varietate ejus disseremus. Quinio, propter quid, sive cujus rei gratia sil, hoc est, dc fructu el utilitate indulgentiae disputabimus. Sexto, quis possit indulgentias concedere, cl quam ob caussam, inquire-mus. Septimo, quis eas suscipere possit, el quae dispositio ad eas suscipiendas requiratur, videbi-mus. Octavo, an, el quomodo defunctis indulgentiae prosint, aperiemus.Atque haec omnia in prio-re libro breviter cl perspicue explicare conabor. In posteriore vero libro mendacia, fraudes el imposturas , argumenta quoque sive a testimoniis Scripturae el Palnim. sive ab ipsa ratione petila , Lutheri. Calvini. Ileshusii el Kemnillii, qui praeler caeleros in hoc argumento laborasse videntur, a-periam, discutiam cl refellam.

CAPIT PRIMUM

De nomine indulgentiae cljubilaei.

Ac ul a nomine exordiamur, indulgentia remis-sionem, cl facilitatem, sive (ul sic loquamur) con-descensionem in Scripturis sanctis ulisque aucto-ribus, praesertim ecclesiasticis, significare solei. El quidem priori notione usurpatur hoc nomen apud Isaiam cap. 61. sancio Luca interprete cap.4. evangelii. Nam quod legimus in Isaia: *Praedicare captivis indulgentiam.* in evahgelio Lucae reddi-tum videmus: *Praedicare captivis remissionem.* Eadem notione passim veteres Patres usi sunt.Cy-prianus in serin. dc lapsis, el in episl. ad Jubaja-num, Hieronymus in comment, ad cap. 4. Danie-

lis, et Augustinus in psal. 101.explicans illa verba: *Cinerem tamquam panem manducabam*, poste-riore significatione, qua nomen indulgentiae pro lenitate, cl ul diximus, condescensione accipitur , usus est apostolus in priore ad Corinth, cap. 7. in illis verbis: *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Eadem significa-tio apud alios scriplores turn sacros, lum profanos frequeniissima est.

Ecclesia igilur cl scholae theologorum utram-que significationem conjungentes, indulgentias vo-cant remissiones poenarum, quae saepe remanent luendae post remissionem culparum, cl reconcilia-tionem in sacramento poenitentiae adeptam.quas remissiones summi pontifices ex paterna lenitate el condescensione in filios suos, coinpalicnles co-

rum infirmitati, certis temporibus, et non sine iusta aliqua et rationabili causa concedere solent. Videtur autem Ecclesia ad hanc rem significandam nomen hoc derivasse ab usu velorum imperatorum et iureconsultorum. Siquidem illi indulgentiam solemni, proprioque vocabulo appellant remissionem generalem criminum, quam aliquando principes saeculi publicae laeliliae causa faciebant. Vide codicem Theodosianum lib. 9. lit. 38. qui est de indulgentiis criminum, et nominatim invenies lege 3. indulgentiam fuisse remissionem criminum, quoad solam poenam legibus debitam, et lege 4. invenies indulgentiam nunc remissionem, nunc absolutionem appellari. Vide etiam I. Lucius IT. ad senatusconsultum Turpili, et I. Indulgentia, C. de generali abolitione, et Ammianum Marcellinum lib. 16. ubi etiam indicat, nomen indulgentiae esse antiquum, et solemnino cum ait, *ne per indulgentias, quos appellant etc.* Atque haec de nomine indulgentiae hic sufficiant, nam definitionem accuratam indulgentiae postea suo loco trademus.

Porro jubilaeus dicitur a voce hebraica *X2Pjobcl, et quamvis aliqui malini jobclaeum. vel jubilaeum, quam jubilaeum dicere, nos tamen s. Hieronymum sequimur, qui vocem jobcl, perpetuo jubilaeum reddidit. Non enim in convertendis vocibus laici superstitiosi esse debemus, vel propterea s. Hieronymum, virum doctissimum et prudentissimum et ab ipsa Ecclesia approbatum deserere debeamus. Significat autem jubilaeus annus remissionis. qui apud Hebraeos erat quinquagesimus, vel perspicuum est ex cap. 25, et 27. Levitic. et cap. postremo Numerorum, siquidem eo anno remittebantur labores omnes agriculturae, non enim arabatur, nec serebatur, nec metebatur. sed ex frugibus anni superioris, quas Dominus triplo plures suppeditabat, omnes commode sustentari poterant; restituebantur etiam agri, ac domus venditae prioribus dominis, et qui servituti additi fuerant, libenter pristinae reddebantur. De etymologia vero jubilaei, grammatici certant, et adhuc sub iudice lis est. Ego tamen non assenior rabbinis, qui docent jubilaeum a sonitu cornu arietini sic nominari, quod ejusmodi sonitu indiceretur annus remissionis. Nam tametsi uno in loco, videlicet Exod. 19. videatur jobcl sonum buccinae. vel ipsam buccinam significare: tamen ubi agitur proprie de jubilaeo, nimirum Levit. 25. sonitus buccinae. quo indicabatur jubilaeus, non vocatur jobcl, sed Ithruha. qua etiam voce utitur David in psalmis ubicumque, jubileum vel jubilationem nominal. Et certe si jubilaeus hebraice diceretur a sonitu buccinae, debuisset omnino Moyses Levit. 25. ubi ait: *Et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra contra te, et in cunctis habitatoribus terrae tuae. Ipse est enim jubilaeus:* Debuisset, inquam. uti videtur jobcl designando sonitum buccinae. Quod tamen non fecit, sed usus est voce theruha, vel diximus. Itaque non dicitur hebraice jubilaeus a jubilatione. cum ille jobcl. isto theruha dicatur: sed dicitur, vel iuxta, a jahal, quod

significat germinare, et producere, unde est omen 'y'Qī jebul. quo fruges et fructus omnes significari solent. Dicitur igitur jubilaeus, quasi annus germinans, utilis et fructuosus, quia sine labore adducit fructus terrae, et sine sumptibus instiluit agros et domos antiquis dominis, et similiter vi reddit servis pristinam libertatem. Fuit autem nomen ullo dubio jubilaeus Hebraeorum typus et figura evangelii, per quod homines remissionem, peccatorum, liberationem a servitute diaboli, possessionem paradisi, et domum coelestem, ac denique fructus bonorum operum, et alia innumerabilia beneficia per Christum acquirunt. Ad quod; ludens Iudas cap. 61. in persona Christi, sic ait *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me ad annuntiandum mansuetis misit me, vel inderer contritis corde, et praedicarem captivis. et diligenciam, et clausis apertionem, vel praedicationem annuum placabilem Domino.*

Hinc pontifex maximus. Clemens ejus novissimus sextus, annum illum celebrem, in quo indulgentiarum maximae adeuntibus apostolorum basilicas multum veteri conceduntur, jubilaei nomine appellanda censuit. praesertim cum ad similitudinem veteris jubilaei annum quinquagesimum pro centesimo, qui antea fuerat in usu. ipse designasse. Denique: idem jubilaei nomen derivatum est ad omnes indulgentias, quae in amplissima forma subinde commode di solent, etiam extra annum illum, qui proprie, jubilaei nomen invenit. Quamvis autem indulgentiarum pontificiarum, vel postea suo loco probabimus, solas poenam temporalem peccatis debitam remittat, atque ob id solum ex parte nonnullam habeat cum veteri jubilaeo similitudinem, tamen tamen fructui poenitentiae, tot conversiones hominum sceleratorum. tam multa et tam praeclara populi opera, indulgentiam illam vel praecedunt, vel comitantur, vel merito annus ille, sanctus, placabilis Domino, germinans et fructuosus. quod nomine jubilaei significari diximus, appellari possit. Extat libellus, in quo recensentur ordine opera populi egregia ac pene innumerabilia, quae in proximo jubilaeo sub Gregorio XIII. pontifice maximo edita sunt. Nec minora speramus visuros non esse in eo, qui nunc imminet anno millesimo sexcentesimo sub Clemente VIII. pontifice optimo atque sanctissimo.

Ac. ut possint qui volunt auctores consulere, qui de indulgentiis praeclare, scripserunt, ad consuetudinem eorum nomina, quorum libri ad manus meas venerunt, Primi igitur sunt Gulielmius Allisiodorensis in summa theologica lib. 5. tractat. 6 cap. 9. et Alexander Alensis in summa theologiae part. 1. lib. 23. quos sequuti sunt Albertus Magnus, s. Thomas, s. Bonaventura, et caeteri scholastici theologorum in commentis, ad 4. lib. sententiarum dist. 19. et 20. et 45. quibus addi possunt interpretes juris canonici, Panormitanus et alii, in varia capita libuli de poenitentia et remissionibus: sicut in epistol. decretalibus. sicut in sexlo, et exiravaganlibus. uocantur Joannes de Thircremala, in commentario ad Gratiani de poenitentia. (list. 1. can. Quis *vidit aliquando.* § 11. in Levit. Felinus in serai, sive Vraci. de indulgentiis, et s. Antoninus in summa.

DE INDULGENTIIS

pari. 1. til. Kl. cap. 3. Ilis postremo adjungendi sunt, qui post nutum Lulheranam haeresim scripserunt, Sylvester Prieras, lum in libello adversus Lulherum, lum in summa, verbo. Indulgentia. Joannes Evkius in enetur, cap. 24. Adrianus papa VI. commentar, ad 4. lib. sentent, in trad, ile indulgentiis. Thomas Cajetanus cardinalis in 1. torn, o puscul. tract. 8. 9. 10. 15. el 111. Joannes episcopus Roffensis in refutatione assertionis articulorum Lulheri ari. 17. 18. 19. 20. 21. el 22. Dominicus a Solo in 4. senlenl. disl. 21. Petrus Solo in institutione sacerdotum led. I. 2. el 3. de indulgentiis. Jacobus Lnloinus in defensione sepium articuli Lovaniensium. Murtinus Ledesmius in 2. pari. 4. sent. qu. 27. 28. el 29. Michael Medina in disputai, dc indulgentiis. Antoninus Cordubensis in quaestionibus de indulgentiis. Joannes Baptista Paulianus in libris de jubilaao, el indulgentiis. Marlinus Navarrus in commentario de jubilaao el indulgentiis, Franciscus Turrianus lib. 4. de dogmaticis characteribus Verbi Dei. Gregorius dc Valentia in lib. de indulgentiis, Jacobus NachanluS tract. 10.

Porro ex Ecclesiae hostibus primi, qui indulgentias contempserunt cl oppugnarunt, fuerunt Valdenses, qui Pauperes de Lugduno appellati sunt. Horum errores referuntur a s. Antonino in 4. pari, summ. lit. 11. cap. 7. § 2. el a Joanne, de Turrecinala lib. 4. summ. pari. 2. cap. 35. Octavos eorum error fuit, indulgentias, quae a summo pontifice conceduntur, nihil prorsus valere.

Sequutus csl Valdenses Joan. Wicleffus, cujus errores recensentur el damnantur in synodo constantiensi sess. 8. eorum errorum quadragesimus secundus csl. falnum esse credere indulgentiis papae el episcoporum.

Wicleffum sequuli sunt Ilussilao, ul inlelligi potest ex I. lib. Joannis Cochlaei de historia Ilussilarum. Hos majores el parentes Imbuit Marlinus Lulherus, qui nostro saeculo ah indulgentiarum reprehensione principium fecit sectae suae propagandae. ul perspicuum est ex resolutionibus dc indulgentiis, cx assertionibus articulorum a Leone X. damnatorum, cx initio libri de captivitate babylonien. el ex aliis ejus libellis.

Lulherum sequutus est ipsius Achates Philippus Melanchlhon, in apologia confessionis Augustanae, articul. 12. Matthias Illyricus in centuriis, cenlur. 4. cap. 15. col. 1529. Tilinannus Ilcshusius in lib. de erroribus Pontificiorum lit. 32. Sic copiosius indulgentias oppugnavit Joan. Calvinus in institutione Christiana lib. 3. cap. 5. el in alia editione lib. unie. cap. 9. n. 38. el sequentibus, copiosissime vero Marlinus Kemnilius in 4. pari, examinis tridentini concilii.

CAPUT II.

Exlare thesaurum aliquem in Ecclesia, qui sil indulgentiarum fundamentum.

Ul investigemus an indulgentiae sini, quod erat secundo loco propnsilum, duo quaerenda sunt. Unum, an exlel in Ecclesia thesaurus aliquis salis-

factionum Christi cl sanctorum. qui applicari possit iis, qui rei sunt poenae luendae post culpam in sacramento poenitentiae remissam. Alterum, an sil in pontifice maximo, aliisque episcopis potestas applicandi hunc thesaurum, el eo modo absolvendi homines a reatu poenae temporalis. Nam haec duo necessaria PSsc ad indulgentias constituendas. quales a catholicis, auctoribus defenduntur, nemo negare potest.

Quod igitur ad primum attinet. non defuerunt ex antiquis theologis scholasticis, qui tametsi indulgentias admitterent, tamen de thesauro dubitarent. Nam Franciscus Maironis in V. sent. disl. 19. quaesi. 2. thesaurum satisfactionum Christi supereffluentium, el apud Ecclesiam reconditarum, in dubium revocavit. Durandus vero in 4. disl. 20. quaesi. 3. in quaestionem vertit, an ad hunc thesaurum perlinerent satisfactiones sanctorum. Ulcrquc autem paratus erat iudicio Ecclesiae acquiescere, si forte aliter saperet. Haec enim sunt verba Durandi in praefatione commentariorum suorum in magistrum: *El quoniam interpretatio dubiorum sacrae Scripturae ad sanciam Ecclesiam romanam cl catholicam perlinet, omnia opera ejus correctioni totaliter* suppono. Caclerum communis aliorum theologorum. lum antiquiorum, ul sancti Thomae et s. Bonav nlurae. lum rccenliorum omnium sententia thesaurum satisfactionum tum Chrisli. lum sanctorum semper agnovit. el secundum eam sententiam Clemens VI. pontifex maximus paulo post obitum Maironis. ct Durandi, de ea re decretum edidit, in constitutione, quae incipit. *Unigenitus*.

Caelorum Maitinus Lulherus. Joannes Calvinus el alii supra cilali hujus temporis sectarii, ul in aliis rebus nullis, sic. eliam in arliculo de thesauro satisfactionum ab Ecclesiae catholicae sententia, ul pontificis maximi iudicio recesserunt. Aos igitur ut rem lotam facilius explicemus el probemus. aliquot propositiones in medium adferemus.

Prima propositio. *J/i bonis actionibus hominum justorum duplex valor, sive pretium assignari potest. meriti videlicet. el satisfactionis*. Hinc distinctionem Lulherus in assertionem ari. 17. figmen lum esse dixit, sed nullo argumento eam refutare lentavit. Non esse autem figmentum, sed rem verissimam. parvo negotio demonstrari potest. *1) cimus igitur, in uno, atque eodem opere bono, ut cleemosynn, vel j -junio, et mentum, el satisfactionem reperiri. el unum horum ab allero sejungi posse, neque unum ab allero impediri. Probatur primum ex Scripturis. Eleemosyna delet peccatum quod est salisfacioriutn esse. Job. 4. *Eleemosyna ab omni peccato, et a morte liberat*. Ecclesiastici 3. *Sicut aqua extinguit ignem, ila eleemosyna extinguit peccatum*. Saucius Joannes chrysoslasmus homil. 25. in actu aposlolorutn-. Aon est. inquit, *peccatum. quod non possit purgare eleemosyna*. Sanctus Cyprianus in serm. de eleemosyna: *Eleemosynis*. inquit, atque *operibus justis, deliciarum flamma sopilur*. VA tamen eadem eleemosyna. quia csl opus bonum, el Deo gruium, meritoria est vitae aeternae, ul perspicuum est cx c. 25. Mattii. */*er-cipile regnum, quod vobis paratum est ab ori*

gine mundi. Esurivi enim, cl dedistis mihi manducare etc. Aequae responderi potest, non convenire eidem eleemosynae, ul sil salisfactoria el meritoria, sed aliam esse salisfactoriaiu, el aliam meritoriam. Nam esse salisfactoriam convenit eleemosynae, quia csl opus laboriosum el poenale: esse meritorium convenit eidem, quia csl opus bonum ex chantale facium: non csl aulcm eleemosyna minus bona et ex charilalc facia. quia laboriosa el poenalis, neque contra: Igitur una el eadem ulrumque frudum peril. Idem dici polesl *dc jejunio*, csl enim vere salisfactorium. quia poenale. ul perspicuum est ex facio Nmivilarum Jonac ultimo, el lamcn esi merilonum si fiat ex charilalc, cum Dominus dical Mallh. G. *Tu nutem cum jejunas. unge caput tuum. cl [aciem luam lava. ne videaris hominibus jejunans, sed Pntri tuo. qui est in abscondito, el Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid autem reddet, nisi mercedem? Sic enim paulo anle de hypocritis dicilur. *qui cupiunt videri ab hominibus jejunantes. Arnen dico vobis receperunt mercedem suam.* Idem dc oratione dici polcsl. Nam in oratione dominica polimus ul dimittantur nobis debita nostra. atque hac petitione satisfacimus pro peccatis venialibus, ul sancitis Augustinus affirmat in enchiridio cap. 71. De *quodilianis*, inquit, *brevibus levibusque peccatis. sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio salisfacit.* A lamen dc eadem oratione Dominus dicit in evangelio cap. G. *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, el clauso oslio, ora Patrem tuum in abscondito, el Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet libi.* Denique de operibus poenitentiae generalim quod simul salisfactoria el meritoria esse possint, cxtal memorabilis sententia sancti Cypriani in serm. dc lapsis extremo. *Qui sic Deo satisfecerit, qui poenitentia facti sui. qui pudore delicii plus et virtutis cl fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, et adjutus a Domino, quam contristaverat nuper, laetam faciet Ecclesiam, nec jam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.* Ad damus his testimoniis rationes ex theologia petilas. Principio. Opus honum ex charilalc factum meritorium csl vitae aeternae, ut copiose demonstravimus lib. S. de justificatione. Al nihil detrahatur de bonitate el dignitate ejus operis, si acceptetur a Deo ad satisfactionem pro poena: igitur idem opus meritorium cl salisfactorium erit. Ad haec. qui orat pro aliis, eisque impetrat remissionem peccati, vel quodvis aliud beneficium Dei, certe non minus bene operatur. Cl Deo placet ita orando, quam si pro se lanium orarcl. immo melius facit. ac magis Deo placet, quia simul exercet chantalc in Deum cl in proximum, igitur non perdit mercedem suam apud Deum. quamvis etiam proximobeneficium aliquod illo ipso opere impetraverit. Quare poterii eadem oratio simul esse impelratona, el meritoria. Quod si i'.i esi. quid impedit quo minus possit esse simul salisfactoria cl meritoria? Quemadmodum culm ille meretur apud Deum dignam operis sui mercedem. qui ex charilalc orando impetrat aliquid proximo: sic etiam merebitur apud Deum dignam

operis sui mercedem, qui ex chnrilale orando, v jejunando, vel eleemosynas tribuendo, pro alien peccatis nititur satisfacere. Praeterea. si duo pin cum aequali charilalc el pietate erga Deum tonui eleemosynas tribuant, el uni remittatur poa aliqua temporalis, cui erat obnoxius. allcr uoncf- ulla remissione, quaero, an par praemium in i aeterna sibi acquirant, an diversum? Si par, igu opus bonum merilonum, et salisfactorium su. esse potest. neque aliquid amittit de ratiunuimr propterea quod ratio satisfactionis accedat: si: versumpgilur opus bonum. aul meritorium nonn Ingram a Deo mercedem accipit. Nam non poliam parum detrahi de praemio vitae aeternae, augmenti gratiae. quin sil illud mullo pretiosius majus quam remissio cujuscumque poenae lonq ralis. Est autem absurdum, opus bonum cime lorium non accipere a Deo integram mercedro. Igitur par praemium duo illi viri oblinebunt. elii: si alien lanium poena temporalis remittatur; rr alteri non remittitur, non quia possit, sed quin' est necesse.

Postremo: Potest uni atque eidem operi dupla merces deberi, altera ex justitia commulativa, l lena ex distributive: atqui operi snlisfactorio debet remissio poenae ex justitia commulativa, open meritorio debetur praemium ex justitia distributu: secundum subslantiam, ul sanctus Thomas do: in I. par. quaesi. 21. art. et lib. 1. contra Gente c. 93. quamvis secundum modum debeatur, el reddatur secundum cominulativani. ex eodem sanet: Thoma, in 2.2. quaesi. Gl. arl. i. ad primum. Igi- lur potest unum atque idem opus bonum simul lisfiiclorium esse cl meritorium. Propositio linju argumenti certissima est, nam evangebzanli debetur ex justitia commulativa vicius el vestitus. *Dignus est enim operarius mercede sua.* tuc. 10, et Apostolus affirmat I. Corinth. 9. Dominum ordinas- se, ul qui evangelium annunciant, de evangelio vi- vant, ac ul ostendat, id exigi secundum justitiam cominulativani. mercedem illam stipendium appel- lat: *Quis, inquit, militat suis stipendiis unquam?* Eidem vero evangelizanli debetur praemium in aeterna vita secundum justitiam dislribulivam; Id enim est quod promittit Scriptura 1. Petri 2. cum all: *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, el cum apparuerit princeps pastorum. accipietis immarcescibilem gloriae coronam.* De quo praemio lo- quens b. Paulus 1. Corinth. 3. *Unusquisque, inquit. mercedem accipiet secundum suum laborem.* Diem etiam quotidie videmus in rebus huma- nis. Miles enim, qui fideliter, forlilerque sc gerit in bello, meretur ex justitia commulativa stipendi- um ordinarium, el rursus ex dislribuliva mondut gratiam ducis, ac ul in dislribulione graduum, ni- que honorum militarium aliis praeferatur, qui mi- nus fideliter. aut minus fortiter se gesserunt Porro assumptio ejusdem argumenti non minus est cer- ia. Quod enim compensatio poenae pertineat ad ju- stitiam commutatuum perspicuum est ex sacris li- teris Dculer. 25. Pro mensura peccati erij Pl pla- garum modus. Neque, de hac re ulla dubitatio esse potest. Quod autem meritis operum bonorum re-

spondent praemium secundum justitiam distributam saltem secundum substantiam, docent theologi ex eo quod in Scripturis Deus, ul iudex distribuit unicuique secundum opera sua. ul patet Mattii. 25. in parabola de lab-nlis, cl ex illo Apostoli 2. Timoli). 4. *Reposita est mihi corona justitiae. quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex*, cl passim in sacris literis, ul Aci. 10. Bom. 2. el alibi dicitur Deus non esse acceptator personarum. Quod vilius contrarium est justitiae distributivae. uls. Thomas «locet in 2. 2. q. G3. artic. 1. Igilur salis constat, idem opus bonum posse meritum esse vitae aeternae, el simul salMaclorimn pro temporali poena, nec minus meritum, quia salisfactorium.

Secunda propositio: *bonum, qua parte meritum est. non potest alii applicari: potest tamen, qua salisfactorium est.* Prior hujus sententiae pars extra controversiam est: Nam is dicitur mereri qui bene operatur, el ex bono opere dignus est praemio: non potest autem fieri. ul ex eo quod unus bene operatur, alter censeatur bene, operari, vel dignus praemio habeatur. Deinde nemo potest proprio merito spoliari, quantumvis pro aliis orei, vel jejundet, vel eleemosynas faciat, non igitur meritum suum cum aliis communicare potest, hoc est quod Scripturae passim docent, cum dicunt, unusquisque propriam mercedem accipiet 1. Corinth. 3. cl reddet unicuique secundum opera sua. psalm. 61. potest quidem unusquisque per opera sua bona impetrare aliis divina aliqua beneficia; potest etiam communicare opera sua bona, quod attinet ad satisfactionem pro reatu poenae. vel ad gaudium, quod inde percipitur. Sic enim David affirmat, se participem fuisse omnium timentium Deum, psalm. 118. Sed ul alius ex merito alterius sit dignus praemio, vel ul qui bene operatus est, merito suo privetur, licet non potest. Posterior pars ejusdem sententiae non difficulter probari potest. Nam satisfactio est compensatio poenae, vel solutio debili: potest autem unus ita pro alio poenam compensare, vel debitum solvere, ul ille satisfacisse merito dici possit. Praeterea, qui pro alio sit, is facilius non potest eodem opere pro se satisfacere, igitur vere satisfactionem suam cum altero communicavit. El possunt haec omnia familiaribus exemplis illustrari. Nam potest civis propria pecunia debitum alterius civis ita dissolvere, ut non possit eadem pecunia debitum aliquod suum simul dissolvere: et rursus non potest unus civis bonis operibus suis efficere, ul alius civis dignus sit magistratu, quod ad justitiam distributive») perlinet. cum tamen possit deluto pecuniario cum liberare, ul satisfacisse «licet possit, si pro eo debitum solvat, quod perlinet ad commutativam. Sic igitur nemo potest inertum proprium, cui debetur praemium ex justitia distributiva, alteri applicare, potest tamen applicare satisfactionem, quae ex justitia commutativa exigitur pro poena.

Tertia propositio: *Etiam in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus, qui numquam exauriri poterit.* Haec propositio in dubium revocari non potest. Nam Christi passio pretii fuit infinita, cum esset passio personae, infinitae.

Verbi videlicet incarnati. Sic enim loquitur Apostolus Actor. 2. *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Itaque Deus est, qui sanguinem fudit pro Ecclesia, sed in carne humana hypostatice assumpta illum fudit, ul ait b. Petrus in priori epistol, cap. 4. *Christo.* inquit. *in carne passo.* Dignitas autem satisfactionis, mensuram accipit a dignitate personae satisfaciendae. quemadmodum gravitas offensionis a dignitate personae laesae. Deinde Christus pro hominibus omnibus mortuus est, ul Apostolus scribit 1. Corinth. 5. *Pro omnibus*, inquit, *mortuus est Christus;* et ut ait s. Johannes in priori epistol. cap. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostri tantum, sed etiam pro totius mundi.* Certum est autem non omnibus hominibus. qui hactenus vixerunt, pretium meritis Christi, reipsa applicatum, non fuisse ad eorum expianda peccata, immo majorem partem hominum morti aeternae addictam esse, *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Mattii. 20. El: *lata est porta. et spatiosa via, quae ducit ad perditionem, et multi ingrediuntur per eam.* Mattii. 7. Superius igitur nullum illius pretii, quo semper applicari possit, etiam si infinitum non esset, sicut revera est. el semper redundabit. Praesertim cum tanta Christi satisfactio nobis applicari possit, cum ipse perse nulla satisfactione indigens, qui peccatum non fecit, nec facere potest. Nam ut dicit Apostolus ad Hebr. 7. non habuit Christus necesse prius pro suis delictis sacrificium offerre, deinde pro populi, cum fuerit semper sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et ul idem ait 2. Corinth. 5. *Factus est pro peccatis, id est, hostia pro peccatis istis, qui peccatum non noverat. Ipse enim peccatum non fecit. nec inventus est dolus in ore ejus.* 1. Petri 2.

Quarta propositio: *Ad hunc thesaurum superfluentium satisfactionum, pertinent etiam passionibus b. Mariae Virginis, et omnium aliorum sanctorum. qui plus passi sunt, quam eorum peccata requirerent.* Hanc propositionem nullo modo audire possunt haeretici nostri temporis, ac potissimum Joannes Calvinus, el Martinus Kemnilius, quorum argumenta suo loco solvemus. Asserimus igitur non paucos sanctos homines multo plura propter Deum, el justitiam esse perpessos, quam exigeret reatus poenae temporalis, cui fuerunt obnoxii propter culpas ab ipsis commissas. Nam culpam ipsam, el reatum poenae sempiternae non ipsorum satisfactionibus, sed Christi sanguine expiari Ecclesia catholica docet. Probat haec veritas, primum ex passionibus b. Virginis. Constat enim Virginem Mariam nullo actuali peccato maculatam fuisse, primum quoque est existimare, ab originali quoque peccato immune in illam fuisse, ul alibi docuimus, sed hoc in praesenti ad rem nostram non perlinet. Actuali autem peccato caruisse Virginem sanctissimam, communis est sensus Ecclesiae, ul concilium Tridentinum affirmat sess. G. can. 23. Sanctus quoque Ambrosius scribit, uls. in psalm. 118. scribit b. Virginem fuisse ab omni integram labe peccati. El s. Augustinus lib. de natura et gratia cap. 30. dicit

ci tantum gmliae collatum, ul peccatum omni ox parle vinceret. Quod idem docet s. Bernardus in epi'l. 171. tilurgiac Graecorum Basilli el Chrysoslomi praedicant Virginem Mariam prorsus irreprehensam el incontaminatam. immo puriorem el sanctiorem ipsis cherubim et seraphim. Denique verba illa canticorum 4. *Tola pulchra es amica mea, et macula non esi in /e.* Nulli particulari personae aptius, quam b. Virgini conveniunt. Non eguit VirgoM ina ulla satisfactione pro se, cl tamen plurima passa est propter Deum, ac praesertim cum animam ejus gladius doloris pertransiit, juxta Simeoms vaticinium Lucae 2. Secundo: Idem probari potest cx passionibus s. Joannis Baptistae, quem constat in ulero sanctificalum vitam innocentissimnm duxisse, ul vix levissimis culpis el paucissimis obnoxius fuerit, ut non immerito dc ipso canatur:

*Antra deserti leneris sub annis
Cirium /urmas [ugiens petisti,
Ae levi posses maculare vitam
Crimine linguae.*

Et tamen cx evangelio discimus, totam ejus vitam adeo severe cl duriter actam, ul exemplar poenitentiae omnibus esse potuerit, el tandem pro veritate vincula, carcerem, cl ipsam capitis obtruncationem passum esse. Quare indubium revocari non potest, quin ingens omnino cumulus passionem ei superfuerit, quo ipse ad expianda propria peccata non eguit. Tertio idem ostendi potest ex passionibus sanctorum prophetarum. Fuerunt enim omnes viri sanctissimi, ita ul modica omnino pro suis culpis satisfactione opus habuerint; et lamen tot angustiiis. cl afflictionibus oppressi fuerunt, ul plurima el maxima peccata expiare polucrini. Dese b. Job, unus cx vetustissimis prophetis sic ait cnp. C. Ulinani *appenderentur peccda mea, quibus iram merui, el calamitas quam patior in statera, quasi arena maris haec gravior appareret.* Similia dicere potuissent Illeias, Ilelisaeus, Isaias, Illicrmis. Ezechiel, cl alii sanctissimi prophetae, qui gravissimas pcrsequutiones ab impiis, vel eliam ipsam mortem pertulerunt. De his enim scribit Apostolus ad Hebr. 11. *Alii cero ludibria et terbera experti. insuper Ct vincula, el carceres, lapidati sunt, secli sunt, lentati sunt. in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes angudiat. afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, el speluncis, el in cavernis terrae.* Quarto idem clarissime demonstrari potest ex pnssionibus apostolorum. Nam dc se b. Paulus in cpisl. posteriore ad Corinth. c. II. *Ministri, inquit. Christi sunt, el ego. ut minus sapiens dico, plus ego. in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum. in mortibus frequenter etc.* el tamen quam parunt deberet pro suis ipse culpis satisfacere, indicat in priore ad Corinth. c. 4. cum alt: *Nihil mihi conscius sum el* 2. Corinth. I. *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplici-*

tate cordis, et sinceritate Dei conversati suinta in hoc mundo. Porro dc omnibus apostolis idem b. Paulus I. Corinth. 4. *Puto, inquit, quod Deiu nos apostolos novissimos ostendit tamquam morti destinatos?* Ei infra: *Usque in hanc horam, cl esurimus, el sitimus, el nudi sumus, el colaphii caedimur, el instabiles sumus cl laboramus optantes manibus nostris; maledicimur, el benedicimus: blasphemamur. el obsecramus; tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.* Sexto idem probatur ei passionibus martyrum, qui plane innumerabile fuerunt. Constat enim martyrium tam plenam satisfactionem esse, ut expiare possit reatum contractum ex quahtovis ingenti numero el magnitudine peccatorum. Nam dummodo constet aliquem esse vere martyrem. Ecclesia non dubitat, eum inter sanctos el beatos numerare, etiamsi ante martyrinm) multis ilagiliis fuerit coopertus. Promissio enim Domini generalis est, Mallh. IO. *Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confiteboret ego eum coram Patre meo.* FA. *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Quare b. Cyprianus lib. 5. cpisl. 2. affirmat, martyres omnes station morte coelum ascendere ari coronam percipiendam. Sanctus quoque Augustinus tract. 84. in Joannem dicit pro martyribus in Ecclesia non orari. cum nos potius debeamus eorum orationibus commendari. El serm. 17. de verbis Apostoli: *injuriam, inquit, facit martyri, qui orat pro martyre.* Quod idem scnbil Innocentius cap. *Cum Uarthae*, de celebr. miss, nec ullus catholicorum contradicit. Cum igitur marlynum omnem reatum, quamvis gravissimum expiare possit: cl nulli martyres reatus levissimos, aut etiam nullos habuerint ipso tempore martyrii, certe sequitur, ut ingens cumulus satisfactionum marlyribus superfuerit. Sexto denique idem probatur ex fructibus poenitentiae plurimis el maximis quos protulerunt tam nulli sancti confessores, ac praesertim eremitae. qui longissimo tempore vitam sanctissimam cl laboriosissimam. idesl, asperimam ct durissimam egerunt, quos non est dubium in hoc spiritale aerarium mullum ominosa tisfactionum contulisse. F.

Quare recte Clemens VI. pontifex in constitutione exlravagnnlis, quae incipit, *Unigenitus.* titulo de poenitentiis et remissionibus, declaravit, extare in Ecclesia thesaurum spiritalem ex passionibus Chrisli el sanctorum omnium conflatum. Quo thesauri nomine nihil aliud intelligimus nisi passiones plurimas, quibus non eguerunt ad propria delicia expianda, qui eas perpassi sunt, el lamen non perierunt nec oblivioni traditae sunt, sed vivunt ac permanem ante oculos Dei. jfl

CAPUT HI.

Esse in Ecclesia potestatem, *applicandi thesaurum satisfactionum*, ac per hoc *indulgentias concedendi.*

Demonstravimus hactenus extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum cx passionibus Chrisli el

sanctorum, quae ipsis ad expiandum realem proprium necessariae non fuerunt. Sequitur nunc, ut ostendamus, esse potestatem in Ecclesia thesaurum ejusmodi applicandi aliis, qui indigent. Quod ut planius Datur, propositiones aliquot in medium adferemus.

Prima propositio: *Satisfactiones Christo et sanctis supervacaneae, applicari possunt aliis, qui rei sunt luendae poenae temporalis.* Probatur Primo ex articulo symboli apostolici, communionem sanctorum. Docemur enim in hoc articulo, fideles omnes esse invicem membra, et quasi vivum quoddam corpus, ut, etiam b. Paulus affirmat Rom. 12. et 1. Corinth. 12. et sicut membra viva se invicem juvant, ita fideles inter se bona sua communicare, praesertim cum ea, quae uni superflua sunt, alteri necessaria, vel valde utilia esse possunt. Secundo probari potest ex verbis apostoli Pauli 2. Corinth. 12. *Ego libentissime impendam, et superimpendar ipse pro vobis.* Et 2. Thimoth. 2. *Omnia sustineo propter electos.* Et Coloss. 1. *Gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Quamvis enim possint haec verba non exponi, ut significant. Apostolum passum esse nulla propter electos, sed propter Ecclesiam, quia non potuit evangelium praedicare, nisi se nullis periculis exponeret, et multos labores subiret, et rursum passum esse propter electos, propter Ecclesiam, ut exemplo suo infirmos confirmaret. Et claudere brachium supernae vocationis accenderet: tamen negari non potest, quin possint etiam recte exponi de communicatione satisfactionum: nam isti sensus inter se non pugnant, sed possunt omnes simul admitti. Optavit enim Apostolus fidelibus prodesse omnibus modis, quibus id fieri poterat; nihil enim excipit, qui dicit, *libentissime impendar ipse pro vobis.* Potuit autem prodesse communicando passionibus, sive instruendo praedicationibus, sive confirmando exemplis, sive expiando satisfactionibus. Quod autem apostolus Paulus optavit, optarunt sine dubio caeteri sancti apostoli, alique pii viri, qui Dei et proximi charitatem flagrabant. Certe sanctus Augustinus tractatu in psalm. 61. satis aperte colligit ex hoc loco Apostoli, conferri in commune bonum reipublicae Christianae passionibus sanctorum, quae adjunctae passionibus Christi hactenus sunt, et usque ad mundi linctu adjunguntur.

Secunda propositio: *Ecclesiae pastoribus auctoritas divinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispensandi ac per hoc indulgentias concedendi.* Probatur primo ex verbis illis Domini Matth. 16. *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* Est enim haec promissio amplissima ac generalis, nec restringitur ad peccata, qualis est illa Joan. 20. *Quorum remiseritis*

peccata etc. Sed complectitur omnia vincula, quae impedire possunt homines a consequutione salutis aeternae. Itaque in hoc verbo fundatur potestas non solum absolvendi a peccatis in sacramento poenitentiae, sed etiam absolvendi a censuris quibuscumque. necnon dispensandi in legibus, in votis, in juramentis, dum causa rationabilis adest. Promittitur enim his verbis apostolo Petro supremum tribunal ecclesiae potestatis, ut loco Christi Ecclesiam omnem regere, et judicare summa cum potestate possit, quod ei tunc demum exhibitum est, cum a Christo audivit Joan. 21. *Vasce oves meas.* De qua re multa scripsimus in libro primo de summo pontifice, ubi etiam objectiones haereticorum refutavimus. Quare quemadmodum Petrus ut supremus iudex loco Christi absolvere potest homines peccatores rite dispositos a culpis quibuscumque, applicando illis per sacramentum Baptismi, vel poenitentiae Christi merita, ita etiam potest absolvere eosdem extra sacramentum a poenis temporalibus, applicando eisdem Christi, et sanctorum passionibus. Ratio aulem cur realis culpae solvatur in sacramento, realis aulem poenae extra sacramentum, est in promptu. Quamvis enim potestas solvendi sit generalis, tamen debent omnia solvi prout exigit eorum natura: culpae lethales non solvuntur sine infusione gratiae: infusio aulem gratiae non datur ministerio humano, nisi per sacramenta: reatus aulem poenae remanentis post dimissam culpam, solvuntur extra sacramentum, quia non requiritur infusio novae gratiae. sed eam jam adeptam praesupponit. Porro superesse saepenumere poenam temporariam luendam post dimissam culpam, probatum est a nobis fusissime in hb. 4. de poenitentia, quae non sunt hoc loco repetenda. Posse aulem reatum earum poenarum expiari Christi, et sanctorum passionibus, quae in thesauro Ecclesiae reconditae asservantur, paulo ante demonstratum est. Eodem pertinent illa verba. Matth. 18. *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelis; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelis.* Si quis enim Ecclesiam contemneret, de qua dictum erat paulo ante in eodem loco: *Si (e non audierit, dic Ecclesiae; et si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus:* addit Christus tantam fore potestatem praesulum Ecclesiae, ut quaecumque ipsi ligaverint, vel solvi sint. sint etiam apud Deum ligata, vel soluta, cum ipsos loco suo iudices et principes Ecclesiae esse voluerit, et cum haec etiam promissio generalis sit. nulla est ratio, cur non possit extendi ad solutionem realis poenae temporalis, praesertim cum divinae justitiae saltem ex redundantibus satisfactionibus Christi et sanctorum. Cur enim potius colligatur ex his verbis potestas absolvendi a reatu culpae etiam lethalis per applicationem meritorum Christi, quam absolutio a reatu poenae per applicationem eorundem meritorum, cum constet utrumque reatum solubilem esse, et verba Domini generalia sint? Secundo probatur. haec eadem potestas ex praxi. et usu perpetuo Ecclesiae catholicae. Quod enim Ecclesia semper in usu habuit, dubitari non potest, quin sit a Deo,

etiamsi forte fundamentum ejus consuetudinis nos lateret. Ipso apostolorum lempore concessam fuisse indulgentiam, perspicuum esi ex verbis illis b. Pauli 2. Corinth. 2. *Cui autem aliquid donastis, el ego: nam elego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, ul non circumveniamur a Satana.* Rogaverant Corinthii b. Paulum, ul Theodorus, et s. Thomas hoc loco docent, ul inccsluoso excommunicato el seriam poenitentiam agenti, ignosceret, cl condonaret quod supererat poenitentiae; annuit b. Paulus, et jussit, ul ipsi nomine suo indulgereni. Ac ul videamus nihil defuisse eorum, quae ad iuslam indulgentiam perlinent, quae tria numerantur a theologis, et a nobis suo loco fusius tractabuntur, nimirum auctoritas in concedente, pietas in causa, et status gratiae in suscipiente: Apostolus in persona Christi, id est, auctoritate a Christo accepta indulgere se dicit, idque propter ipsos, id est, propter, communem ipsorum utilitatem, ut non delur locus insidiis diaboli ob nimiam praelati severitatem. Denique constat ex eadem epistolola Corinthium incestuosum tantum de suo peccato dolorem concepisce, ul periculum esset ne nimia tristitia absorberetur; ex quo intelligimus. eum per veram poenitentiam ad statum gratiae pervenisse.

Post apostolica tempora extant testimonia Tertulliani el Cypriani de remissione poenae, quam pontifices faciebant, vel ad martyrum intercessionem, vel aliis de causis, neque multum refert quod pontifices illi non dicerent se ex thesauro satisfactionum indulgentiam dare. Nam neque dicebant cum per Baptismi, vel Poenitentiae sacramentum peccata remittebant, se id fecere applicando merita Christi: el tamen sine dubio Christi merita applicabant, ul etiam adversarii concedunt; debet enim divinae justitiae satisfieri, sive in sacramento, sive extra sacramentum peccatorum debita remittantur. Quamquam nec omnino de thesauro siluerunt, ul saltem dicemus. Sed testimonia ipsa videamus. Tertullianus in libro ad martyres cap. 1. *Quam pacem, inquit, quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt, el ideo ea etiam propterea in vobis habere et fovere, el custodire debetis, ul si forte el aliis praestare possitis.*

S. Cyprianus lib. 3. epist. 15. quae in edilione Pameliana est epist. 11. scribit s. martyribus, qui pacem dari lapsis petierant, cosque monet, ul caute, el cum delectu lapsos commendent episcopis. PelHiones. inquit. el desideria vestra episcopo servent, el ad pacem vobis petentibus dandam moturum el peccatum tempus expeclent. El infra: Oro vos quibus possum precibus, ul evangelii memores, cl considerantes quae el qualia in praeteritum antecessores vestri martyres concesserint, quam solliciti in omnibus fuerint, vos quoque solliciti et caute petentium desideria ponderetis, ut fideles amici Domini, et cum illo postmodum iudicaturi respiciatis et actum, et opera, el merita singulorum, ipsorum quoque delictorum genera, cl qualitates cogitetis, ne si quid abrupte cl indigne vel a vobis promissum, vel a nobis [a-

dum fuerit. apud gentiles quoque ipsos Ecclesia nostra erubescere incipiat. Idem in sermone de lapsis extremo; *Poenitenti, inquit, operanti, roganti polesle clementer ignoscere, polesle in acceptum referre quicquid pro talibus el petierint martyres, et fecerint sacerdotes.* Haec ille. Non est autem credibile poenitentes ambivisse patrocinia martyrum in carceribus constitutorum, quando integram poenitentiam peragere volebant; sed quando pacem, id est, absolutionem, et communicationem sibi dari cupiebant, non peracta integra poenitentia; proinde a martyribus petebant; ul sibi ab episcopis partem poenitentiae condonari, hoc est, indulgentiam dari precarentur.

Illud quoque observandum est, episcopos dare solitos indulgentiam ad preces martyrum, non solum ul martyres honorarent, el ad consummandum martyrium accenderent, sed etiam quia videbant, menta martyrum posse communicari poenitentibus, el acceptari passiones eorum pro satisfactione, quae lapsis poenitentibus deerat. Atque ita vetus etiam Ecclesia ad thesaurum respiciebat cum indulgentias daret. Id quod ex Tertulliano colligi potest, qui posteaquam haereticus esse coepit. in lib. de pudicitia cap. 22. negavit quod antea in lib. ad martyres concesserat. posse videlicet ad preces martyrum indulgere lapsis reconciliationem: et ratione adferre, quia non supersunt martyribus satisfactiones, quas cum lapsis communicare possint sufficiat. inquit, *martyri propria delicia purgasse. Ingrati. vel superbi est in alios quoque spargere. quod pro magno fuerit consequulus.* El infra sic martyrem alloquitur: *Si peccator es. quomodo oleum faculae tuae sufficere el tibi el mihi poterit?* Ex cujus verbis manifeste colligitur, martyrum passiones applicari solitas illis. qui ad politionem ipsorum martyrum indulgentium consequebantur. Nec ratio Tertulliani solida est, cum jam ostenderimus plurimorum martyrum passiones vere potuisse non solum ipsorum martyrum, sed etiam aliorum hominum debita expiare, quod allinet ad reatum poenae temporalis.

Post illa lempora extant concilia Ecclesiae antiquissima, parlim generalia, parlim etiam diversarum provinciarum, in quibus per episcopos indulgentiae poenitentibus conceduntur. Concilium nicaenum I. can. 11. vel in alia edilione 12. statuit, ul qui serio poenitentiam agunt, possint indulgentiam aliquam ab episcopo obtinere: *Licebit* inquit, episcopo *de his aliquid humanius* cogitare: negligentes autem jubet idem concilium, ul definitum tempus poenitentiae omnino explere debeant. Quid nutem hoc est, nisi prioribus aliquid, posterioribus nihil indulgere? Similia habentur in concilio ancyrano can. 5. in concilio Inodiceno can. 2. quorum alterum non diu ante nicaenum, alterum non diu post nicaenum celebratum fuit. Idem etiam docet s. Basilius in epistolis suis canonicis, quae habentur in Nomocanone Pholiti canon. 73. A lempore autem s. Gregorii usus indulgentiarum usque adeo notus el perspicuus fuit, m ne adversarii quidem id negare, nisi omnino impudenter valeant. Nam s. Gregorius indulgentias in diebus

slalionum populo concessisse leslaqlur gravissimi anciores. S. Thomas in 4. seul. (list. 20. η. I.arl, 3. quaesliun. 2. el qui eum praecessit Guliclmus Altisiodorensis lib. 4. summae theologiae tract. G. c. 9. Leonem III. pontilicem ante annos 800. indulgentias concessisse, testis est s. Ludgcrus in epistola de s. Suviberlo, quae exlat apud Surium lom. 2. post vitam s. Suviberti a s. Marccllino descriptam. Sic enim loquitur in ea episl. s. Ludge rus c. 9. *Idem s. Leo papa anno dominicae incarnationis 803. cum manna solcmnilate suorum cardinalium archiepiscoporum. episcoporum el praelatorum ad imperatorem Carolum in Germaniam veniens, et ab eodem imperatore imperialiter cum suis susceptus, inter nulla pietatis suae opera, instantia ejusdem serenissimi imperatoris el regis. Atfuisgrani in palatio dedicavit Ecclesiam perpetuae Virginis Variae, donans eandem Ecclesiam nullis indulgentiis.* Et infra: *El coloniae Agrippinae tam ad sanctum Jlarlinum, quam in Capitolio altaria consecravit, et nulla alia monasteria el altaria, ac cappellas per Alemaniam, el Galliam consecravit; ubique nullas indulgentias conferendo.* Et infra: *Obtulit idem s. papa eidem Ecclesiae speciales indulgentias cunelis fidelibus celebrantibus festum s. Suviberti episcopi, et ad divina confluentibus.* Haec ille. Sergium juniorem pontilicem, qui sedit circa annum 814. concessisse indulgentiam Irium annorum cl Irium quadragenarum visitantibus Ecclesiam s. Martini in montibus in die feslo ejusdem Ecclesiae constat ex memoria hujus rei, quae exlat in marmore inciso literis antiquissimis in eadem ecclesia, ut nulla fingi possit suspicio fraudis. Neque ullo modo credibile est, Leonem III. aut Sergium II. aut Gregorium I. cum viri sanctissimi essent, ausos fuisse rem novam instituere, quam a praedecessoribus non accepissent, cl modus ipse loquendi s. Ludgeri. cl verba in marmore inciso jussu Sergii, aperte indicant, rem solitam fuisse indulgentiarum concessionem. Multa his similia de posterioribus pontificibus, ul Gregorio MI. Alexandro III. cl aliis referre possemus. Sed adversarii non negant, quin a posterioribus pontificibus indulgentiae concessae fuerint. Terlio probalur eadem haec potestas ex conciliis generalibus Ecclesiae catholicae, in quibus indulgentiae conceduntur, vel probantur: Quod enim concilia generalia docent, id universa Ecclesia docet. Habemus anno 1099. concilium claramonlunum generale teste s. Antonino 2. par. hisl. lil. IG. cap. I. § 23. in quo Urbanus II. papa indulgentiam plenariam tribuit iis, qui ad sacrum bellum proficiscebantur. Paulo post, anno videlicet 1116. in concilio lalcrancnsi generali, el numerosissimo Paschalis II. papa concessit indulgentiam 40. dierum iis. qui ad concilium praedictum venerant. Ieste Abbate urspergcnsi. qui tunc vivebat, in chronico anni 11 IG. Kursus anno 1213. teste Abbate urspergensi Innocentius III. concessit indulgentiam plenariam pro auxilio Terrae sanctae, et simul indixit concilium generale lalerancnse frequentissimum. quod celebratum est anno Domini 1215. atque in eo de indulgentiis quoque actum est cl emendati abusus, qui circa indulgentias paulatim irrepserant, ul palet ex cap. *Cum ex co, de pocnil. el remiss.* Emendatio vero abusu testatur rem esse antiquissimam, non enim irrepunt abusus, nisi in iis rebus, quae diu fuerunt in usu. Similis emendatio legitur in concilio generali higdunensi ut habemus io sexto, de pocnil. el remiss. c. 1. cl in concilio generali viennensi, ul habemus in 2. Clementina, eodem titulo. In concilio vero conslanliensi item generali, non solum damnantur errores de indulgentiis Joannis WiclefII, sess. 8. sed etiam in ultima sessione concedit Marlinus V. indulgentiam plenariam. Denique tridentinum concilium sess. 25. iterum probat usum indulgentiarum. et emendat abusus. Quamvis autem hoc argumentum ab auctoritate tot generalium conciliorum ab haereticis nostri lemporis conlemnatur: tamen re vera gravissimum est argumentum. Nani Ariani quoque nihil faciebant concilium nicaenum, Nesloriani ephesinum primum, Eulhychiani chalcodonense, el caeteri variorum temporum concilia eorum episcoporum, a quibus damnabantur, el tamen semper Ecclesia catholica hunc morem servavit, ut in conciliis haereses damnarentur, et ult. Augustinus ad Januarium scribit in episl. 118. semper fuit in Ecclesia plenariorum conciliorum saluberrima auctoritas.

Quario probalur ratione petita ab iis signis ex quibus internoscuntur catholica dogmata ab haeresibus. Nam catholicorum dogmatum hoc est proprium. ul non inveniatur eorum origo, nisi ad evangelium, vel apostolos ascendamus. Haecsum autem semper designari potest certus auclor, cl locus, el lempus, in quo exoriri coeperunt. Jam vero nullus haclenus indicare potuit auctorem indulgentiarum, neque locum, vel lempus, quo praedicari coeperint. Omnes enim, qui de indulgentiis mentionem faciunt, sive doctores sint, sive pontifices, sive etiam concilia, ita de iis loquuntur, ut de re usitata el recclpla. Quare Marlinus Kemnilius in quarta parte examinis pag. 329. fatetur originem indulgentiarum non salis luculenter in historiis notatam fuisse, cl quod paulo post pag. 333. affirmat, indulgentias coepisse circa annum Domini 120(1. manifeste falsum esse convincitur ex iis, quae citavimus de indulgentiis concessis a Paschali II. Urbano II. Sergio III. el potissimum a Leone III. qui sedit anno Domini 800. idest quadringentis annis ante millesimum ducentessimum a Kemnilio notatum. Initium autem hacresis contra indulgentias notissimum est. Constat enim non solum ex catholicis, sed etiam ex ipso Kemnilio pag. 375. primos fuisse Valdenses, qui doctrinam Ecclesiae de indulgentiis oppugnare coeperunt. Valdenses autem quorum auclor Valdcsius civis lugdunensis fuit, a qua civitate Pauperes de Lugduno appellati sunt, constat mundo apparuisse circa annum Domini 1170. ex Claudio Cussordio in libro contra Valdenses extremo. Ex quo etiam confutatur error Kemnili de origine indulgentiarum. Nam si Valdenses, qui indulgentias oppugnabant exorti sunt circa annum Domini 1170. quomodo fieri polesl, ut indulgentiae ipsae coeperint circa annum Domini 1200.

Quinio probalur ex divinis testimoniis revelationum cl miraculorum. Nam s. Bernardus praedica-

vil nullis in locis indulgentias, quas Eugenius 11. papa concessit iis. qui accepta cruce ad bellum sacrum Hierosolymitanum proficiscerentur, et praedicationem suam miraculis plurimis et maximis confirmavit, ut cognosci potest ex vita ejus fideliter scripta lib. 3. cap. 4. et ex initio lib. 2. de consideratione ejusdem Bernardi. Sanctus quoque Franciscus divina revelatione indulgentiam a Domino et ab ejus vicario romano pontifice obtinuit pro ecclesia s. Iulianae de Angelis. De qua indulgentia plura dicemus in 2. lib. cap. ult. ad quem locum lectorem remittimus. S. Birgitta vidua sanctissima, cujus revelationes diligenter examinatae et approbatae per viros doctissimos fuerunt, ab ipso Christo non semel admonita est de indulgentiis maximis, quae sunt Romae. Vide lib. G. Revelationum cap. 102. et 105.

Sexto et ultimo probatur ratione ducta a simili. Nam in omni bene instituta republica perlinet ad principem vel magistratum dispensatio communium bonorum, et rursus ad eosdem pertinet admittere satisfactionem unius pro altero, si illa iudicent expedire utilitati ejusdem reipublicae. Ut exempli gratia si princeps, aliquis debeat stipendia nulla militibus, et rursus habeat in censibus multos, qui ob fraudes, fisci rationibus illatas, debeant poenam luere vel in pecunia, vel in corpore, si forte milites illi ex direptis civitatibus locupletati, stipendiis non egeant, caque reipublicae condonent pro arbitrio principis eroganda, curie potent princeps ob utilitatem aliquam reipublicae ex militaribus illis stipendiis fisco suo pro debitis miserorum, qui carceribus delinuntur, satisfacere, et miseros illos absolvere. Al certum est, episcopos, principes esse populi christiani, et romanum pontificem in universa Ecclesia loco Christi summum magistratum gerere: nec minus est certum, extare in Ecclesia thesaurum satisfactionum ex passionibus Christi et sanctorum, quo ipsi non egent, et in communem fidelium utilitatem erogari desiderant. Denique certum est, multos esse fideles homines, et Dei filios, et amicos, qui tamen reatu poenae temporali adhuc teneantur obstricti: cur igitur non poterunt episcopi ac potissimum pontifex maximus si rationabilis causa subsit, ex thesauro illo pro debitoribus satisfacere Deo. et nomine ipsius Dei, eandem satisfactionem pro debitoribus illis acceptare, atque ea ratione indulgentiam illis dare, eosque a reatu poenae temporalis absolvere?

Tertia propositio: *Praelati Ecclesiae dispensare possunt Christi passionem, tum per sacramenta, tum per indulgentias, passionem vero sanctorum, non nisi per indulgentias.* Ratio est in promptu. Nam Christi passio, qua parte dispensatur pro justificatione et reconciliatione peccatorum, non potest ab Ecclesiae praelatis dispensari nisi per sacramenta: gratiam enim et gloriam (ut omnes theologii fidentur) non potest donare extra sacramenta, nisi Deus potestate propria, et Christus per potestatem sibi communicatam a Deo, quam vocant excellentiae. Qua parte autem eadem Christi passio dispensatur pro remissione poenae temporalis. potest et per sacramenta et extra sacramenta dispensari. Nam in sacramento Baptismi virtute passionis

Christi remittitur omnis poena sive temporalis, sive aeterna: in sacramento vero poenitentiae remittitur semper poena sempiterna, et pars aliqua poenae temporalis. Passiones vero sanctorum per sacramenta dispensari non queunt. Numquam enim in sacramentis remittitur poena sine remissione culpae: culpae autem passionibus sanctorum expiari non possunt, ut illud omittam, quod sacramenta instrumenta sunt passionis solius Christi, nec ullam vim habent a passionibus sanctorum, cum ipsi etiam sancti per Christi sacramenta sanctificati fuerint. Restat igitur, ut passionem sanctorum, si ullo modo dispensari debeant extra sacramenta solum, idque pro solutione solius reatus poenae temporalis dispensari debeant. Quod si passionem sanctorum extra sacramenta dispensentur, dubium esse non debet, quin etiam Christi passio pro solutione reatus poenae temporalis extra sacramenta dispensari possit. Atque haec ad explicandam et confirmandam veritatem in praesenti sufficiant; nam in sequenti capite ex objectionum solutione veritas ipsa magis elucescet.

CAPUT IV.

Solvuntur objectiones contra doctrinam duorum capitum superiorum.

Adversus ea, quae dicta sunt capite secundo et tertio, nulla objiciuntur ab adversariis, quae sunt breviter diluenda. Omnia autem in praesentia Lutheri, et caeterorum haereticorum argumenta, tum quoniam ea simul omnia in secundo libro refellam: tum quia iam male inter se cohaerent, ut vix prae se ferant speciem vel umbram argumenti. Quo magis mirum est propter tam debiles et ineptas rationes potuisse tot populos ab antiqua fide deficere. Adferam igitur solum Durandi et Maironis objectiones.

Prima objectio: Deus Pater Christi meritis, atque in primis acerbissimae passioni ejus, et mortui cumulatissimum praemium reddidit, ut Apostolus docet in epist. ad Philippenses cap. 2. cum ait: *Humiliavit semel ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* Non igitur supersunt passionem aliquae non remuneratae, quae in thesauro recondantur. Responsio: Christi passionem qua parte merita dici poterant, actiones videlicet virtutum obedientiae, humilitatis ac potissimum caritatis. praemium aliquod habuerunt, gloriam corporis, et nominis exaltationem, ut Apostolus scribit: sed qua parte satisfactionem etiam opera bona et poenalia, nullum omnino praemium in ipsa Christi persona sortitae sunt, cum ipsa nulla peccata propria haberet, pro quibus satisfacere teneretur. Itaque universae Christi afflictiones. ut rationem satisfactionis habent, supervacaneae ipsi fuerunt, et in thesauro jure continentur. Quamquam neque integrum praemium Christus habuit laborum suorum, qua parte meritorii erant. Nam gloriam animae essentialem sine meritis habuit in primo instanti conceptionis suae, ut theologii docent: et

cum ea merita infiniti proclii cōssent, eērie non fuit integrum eorum praemium sola corporis gloria et nominis exaltatio. Quare theologi recte statuunt Christum meruisse de rigore iustitiae gratiam, et gloriam omnibus hominibus, etiamsi illi infiniti futuri fuissent.

Secunda obiectio: Culpa lethalis est infiniti damni causa, quod ad se allinet, cum sit offensa Dei, qui est summum et infinitum bonum: igitur ad cuius tollendam, necessaria fuit infiniti proclii satisfactio. Tota igitur Christi passio, quamvis infiniti meriti fuerit, in redemptione et expiatione culpaē lethalis consumitur; ac per hoc nihil superest, quod pro expiandis poenis in thesauro reponatur. Responsio: Si argumentum propositum aliquid officeret, probaret unicam solum culpam lethalem Christi passione deleri potuisse: et iam non solum pro tollendis poenis, sed etiam pro tollendis plurimis culpis nihil in thesauro remansisset. Sed non ita est, nam nullae culpaē, quarum unaquaeque sit offensio infinita, non requirunt ad sui expiationem multas infinitas satisfactiones: sed una satisfactio vero infinita, qualis fuit quaelibet Christi afflictio, sufficit ad expiandas omnes illas culpas, et poenas pro eis debitas, nihil enim majus infinito dari potest. Quare verissime scripsit Clemens VI. in constitutione, quae incipit *Unigenitus*, unam sanguinis guttam Christi, propter unionem ad Verbum, toti mundo reconciliando salis esse potuisse. Et cum Dominus Christus non unam sanguinis guttam, sed totum sanguinem pro nobis fuderit, et ab ipsa conceptione usque ad mortem ardentissima charitate gravissimos labores pertulerit, ut Deo Patri nos reconciliaret, proque culpis nostris divinae iustitiae satisfaceret. dubium esse non potest, quin semper supersit pretium, idque iustum, quo debita nostra solvi possint.

Tertia obiectio: Satisfactio Christi est infinita, ut iam dictum est: non igitur opus est, ut ad satisfactionem Christi adjungantur satisfactiones ex passionibus sanctorum. Responsio: Non est quidem opus, ut adjungantur passionēs sanctorum passionibus Christi, quasi hac per se non sufficiant: Sed adjunguntur tamen. quia aequum est, ut passionēs illae coram Deo non sint inanes, praesertim cum id sit tum gloriosum Christo, a quo manat omne bonum sanctorum, tum ipsis etiam sanctis perhonorificum. Quomodo autem concurrant in hac applicatione satisfactiones Christi cum passionibus sanctorum, id est. an applicetur pars una satisfactionis ex passionibus Christi. pars alia ex passionibus sanctorum. An vero integra satisfactio accipiatur semper ex passionibus Christi, et superaddantur ad cumulum satisfactionis passionēs sanctorum, non videtur nimis curiose investigandum. Illud videtur certum, passionēs Christi, quae sunt infiniti proclii applicari per indulgentias finito modo, et ideo aliquid re vera superaddi, cum passionēs sanctorum illis adjunguntur, quod recte annotavit Dominicus a Solo in 4. sententiarum. dist. 21. quaesi. 1. art. 2.

Quarta obiectio: Sancti omnes plenam mercedem laborum suorum acceperunt, immo supra condignum sanctos omnes a Deo remuneratos recte colligunt theologi ea divinis literis, cum Dominus

dicat Lue. 17. *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Et Apostolus ad Rom. 8. *Non sunt condignae passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* Nihil igitur superest ex laboribus sanctorum, quod ad expiationem alienorum peccatorum insumi possit, et ad hunc finem in thesauro Ecclesiae conservetur. Responsio: Jam supra docuimus in bonis operibus sanctorum, quae laboriosa et poenalia fuerunt, duplicem esse rationem, alteram meriti, alteram satisfactionis. Quod igitur attineat ad rationem meriti, plenam mercedem. immo etiam confertam et coagitatam, et supercollucniem mensuram praemii sancti omnes pro suis laboribus acceperunt. Quod autem pertinet ad rationem satisfactionis, nulli labores sanctorum inanes, et sine fructu essent, nisi pro reatibus aliorum consumerentur, cum ipsi sancti aut nullis, aut certe minoribus laboribus pro suis expiandis reatibus indigerent.

Quinta obiectio: Nihil omnino sancti fecerunt vel pertulerunt propter Deum, quod facere, vel perferre non tenerentur: nihil igitur illis superest, quod cum aliis communicare possint. Antecedens colligitur ex multis testimoniis sacrae Scripturae, sed ex eo potissimum, quod habetur Lue. 17. *Cum feceritis haec omnia, dicite: servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.* Quare prudentes virgines Matth. 25. non sine causa fatuis dicentibus, *Date nobis de oleo vestro.* responderunt, *ne forte non sufficiat nobis, et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis.* Responsio: Non est necesse hoc loco de operibus supererogationis disputare de quibus in libro de monachis disseruimus. Nam etiamsi admitteremus, quod tamen falsum esse loco notato demonstravimus, nihil omnino sanctos viros fecisse, vel pertulisse propter Deum. quod facere vel tolerare non tenerentur: nihil iam argumentum concluderet. Nam ipsa obedientia legis ad quam implendam sine dubitatione lenemur. meritoria et satisfactoria est, et potest fieri, ut ea satisfactione pro suis delictis non egeat, qui legis obedientiam praestat, ac propterea cum aliis eam communicare possit. Neque virgines prudentes de satisfactione loquuntur, sed de oleo gratiae et charitatis, sine quo salvi esse non possumus. Quod quidem oleum unusquisque relinet sibi, neque in alios effundere potest, cum sit opus solius Dei, effusio tam pretiosi olei. *Charitas Dei*, inquit Apostolus ad Rom. 5. *diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Sexta obiectio: Si sanctorum passionibus expiari possent nostra delicta, non esset absurdum eos appellare nostros redemptores, saltem ex parte. Al solus Christus est Redemptor generis humani, de quo dicit Apostolus 1. Corinth. 1. *Qui factus est nobis iustitia, et redemptio:* Et 1. Corinth. 5. *Empti estis pretio magno.* Responsio: Propter hoc argumentum non defuerunt aliqui ex recentioribus, qui dicerent, passionēs sanctorum non ita nobis applicari per indulgentias, ut sint justae compensationes pro poenis, quas nos debemus Deo, bene est, verae satisfactiones: sed esse aliquid, quod moveat Deum, ut nobis Christi satisfactionem op-

plicel. Sed haec opinio reprobata est a Pio V. pontificis cl a Gregorio XIII. qui sententiam Pii confirmavit. Damnavit enim Pius V. multos articulos quorundam Lovaniensium. quorum unus erat. *Solius Christi satisfactionibus remitti poenam temporalem. sanctorum autem passionibus offerri Deo. ul Dcu< illarum intuitu applicet nobis merita Christi*. Praeterea repugnat eadem illa opinio constitutioni Clementis VI. quae incipit *Vnigenitus*, cl bullae Leonis X. in qua damnantur errores Lutheri, et communi consensui theologorum. Ad haec, si non possent nobis applicari sanctorum passionibus ad redimendas poenas. quas pro peccatis Deo debemus. ne sancti redemptores nostri esse videantur, certe, neque nos ipsi propriis laboribus, poenas easdem redimere possemus, ne nos ipsi redemptores nostri esse videamur. Atqui concilium tridentinum sess. 11. c. 8. cl can. 13. et 14. apertissimo docet contrarium. Ad argumentum igitur respondemus. si proprie et absolute nomen redemptoris accipiat, solum Christum esse redemptorem; is enim dicitur proprie et absolute redemptor, qui redimit a captivitate, non qui solvit pro alio debitum aliquod parvi momenti. Nos autem tunc solum captivi dicimur, cum venundati sub peccato, ut Scripturae loquuntur, et cum laqueis diaboli vincti tenemur ad ipsius voluntatem: id quod tunc solum fit, cum per lethale peccatum a gratia Dei excidimus. Ah hac autem servitute et captivitate solo Christi sanguine redimi possumus, proinde ipse solus vere proprius redemptor dici debet. At si largo modo redemptor appelletur quicumque liberat alium ab aliquo debito, non erit absurdum, si sancti viri redemptores nostri aliquo modo, id est, secundum aliquid, non simpliciter et largo modo, non in rigore verborum esse dicantur. Nam si propheta Daniel regi Nabuchodonosor non inepte dixit. *Peccata tua eleemosynis redime*. Dan. cur inepte dicantur sancti viri aliquo modo passionibus suis delicta nostra posse redimere? et si b. Paulus de se scripsit I. Corinth. 9. *Omnibus omnia factus sum. ut omnes facerem salvos*; cur non etiam scribere potuit, ut omnes redimerem? Non enim minus est proprium Christo nomen salvatoris, quam redemptoris.

CAPUT V.

Quid proprie sit indulgentia, solutio, an absolutio.

Demonstratum est hactenus, indulgentias esse: nunc quid sint, id est, in qua re potissimum indulgentiae ratio, et natura posita sit explicandum erit. Disputatio bipartita erit; primum enim quaeremus, an indulgentia proprie sit absolutio, vel solutio: deinde cujus debili sit solutio, vel a quo debito absolutio. His enim duobus explicatis, in promptu erit venar propria indulgentiae definitio. Quod ad primum allinet, non defuere, qui indulgentias nihil aliud voluerunt, nisi solutionem, id est, compensationem poenarum ex thesauro meritorum Christi et beatorum depromptam et applicatam auctoritate pontificis. Ita sensisse videntur Duran-

us in 1. disl. 20. quaesi. 3. Poludanus ibidem quaesi. 4. s. Antoninus in p. parte summae theologiae lit. 10. cap. 3. Adrianus VI. pontifex in 1. seni 9. de indulgentiis. Silvester in summa, verbo. *Indulgentia* num. 3. et videtur in eadem fuisse sententia sanctus Thomas in 4. disl. 20. quaesi. 1. art. 3. ad 2. et 3. Contra vero Franciscus Hyeronimi loco supra citato. contendit indulgentius nihil esse, nisi judicariam absolutionem. Cui prima fronte favere videntur exempla vetustissimorum conciliorum. in quibus videmus ab episcopis absolvi poenitentes ab aliqua parte mulctae impositae, nulla facta mentione thesauri spiritualis, unde compensentur debita illa poenarum.

Caelorum re tota diligentius considerata, posteriores theologi definierunt utrumque simul in indulgentiis reperiri, absolutionem et solutionem; Neque veteres theologos scholasticos negasse judicariam absolutionem. quamvis solutionis tantum fere meminerint, neque vetustissimos Patres negasse solutionem ex thesauro, licet solius absolutionis meminisse videantur. Ita docet card. Cajetanus tradat. 1a. ad Julium Medicem cap. 1. Dominicus a Solo in 4. disl. 21. quaesi. 1. ari. 2. Petrus a Soto led. 2. de indulgentiis, in institutione sacerdotum. Marlinus Ledesmius in 2. par. 4. sententiarum quaesi. 38. ari. 1. et alii passim: et expresse idem docuerunt ex antiquis s. Bonaventura in 4. disl. 20. par. 2. quaesi. a. et alii. Sit igitur.

Prima propositio. *Indulgentia proprie est absolutio judicaria. annexam habens solutionem ex thesauro*. Probatur pars prior propositionis primo ex testimoniis Scripturae, in quibus fundari diximus indulgentias: Nam illud Matth. 16. *Tibi dabo claves regni coelorum, et quodecumque solveris super terram. erit solutum et in coelis*. Et illud Matth. 18. *Quaecumque solveris super terram erunt soluta et in coelo*, intelliguntur sine dubio de potestate judicaria absolvendi. Secundo probatur ex testimoniis sacrorum canonum. Siquidem Alexander III. pontifex in epist. ad episcopum cantuariensem. ul habemus cap. Quod *autem consuleris*, de poenit. et remiss. docet, neminem posse concedere indulgentias nisi propriis subditis, et rationem reddit: quia non potest nisi proprius iudex absolvere, vel ligare. Quibus verbis Alexander salis aperte indulgentiam absolutionem judicariam esse docuit. Sic etiam Marlinus V. pontifex in fine concilii consilaniensis concedens indulgentiam plenariam, dicit se absolutionem plenariam concedere. Gregorius VII. in multis epistolis indulgentiam tribuens, ut plurimum utitur verbo absolutionis. Tertio probatur ratione. Nam cur quaeso pro defunctis non conceduntur indulgentiae nisi per modum suffragii, certe nulla est ratio, ut suo loco demonstrabimus. nisi quia defuncti non possunt proprie judicialiter absolvi. Ergo indulgentia, quae viventibus simpliciter datur, absolutio judicaria est. Denique si non esset necessaria jurisdictio ad indulgentias concedendas, quicumque applicare vellet alteri satisfactionem suam, is dici posset indulgentiam dare, quod tamen est omnino inauditum.

Jam vero posterior propositionis nostrae pars, quod videlicet indulgentiae praeter absolutionem

contineant applicationem thesauri, probari potest primum auctoritate Clementis VI. qui in exlragiini, *Unigenitus*. manifeste hoc. docet. Deinde ratione. quoniam praelati Ecclesiae, et ipsi etiam summi pontifices non sunt absoluti Domini vel possint pro arbitrio, sine ulla compensatione condonare hominibus culpas, vel poenas, (parum rei sunt in loro Dei. sed sunt iudices a Deo constituti, qui possunt quidem pro potestate sibi a Deo concessa remittere, culpas et poenas nomine Dei, sic tamen, vel iustitiae satisfiat et confirmetur a simili. Nam cum sacerdotes in sacramento poenitentiae absolvunt reos poenitentemque a culpis et ab aliqua parte poenae temporalis, non id faciunt sine compensatione, sed applicant pretium sanguinis Domini vel divinae iustitiae satisfaciunt eodem modo cum per indulgentias praelati Ecclesiae subditos suos absolvunt a poenae temporalis reatu, id faciunt applicando satisfactiones Christi et sanctorum. Generalis enim est Apostoli sententia ad Hebr. 9. *Sine sanguinis effusione non (est remissio*. Quare minus considerate loquutus est Petrus Paludanus in 4. dist. 20. q. 4. cum ait. hoc interesse inter remissionem, quae datur per sacramento, et eam quae datur per indulgentias, quod prior sit omnino liberalis, posterior vero compensationem aliquam requirat.

Secunda propositio: Quamvis in indulgentiis absolutio cum solutione ordinarie conjungatur. posset tamen summus pontifex indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen per solam absolutionem. Quod per solam solutionem, certum est ex indulgentiis quae dantur pro defunctis. Nam quemadmodum defunctis indulgentiae conceduntur per locum solum, quod summus pontifex applicat ex thesauro quantum satis est ad compensandam poenam, quam illi in purgatorio laturi erunt: sic etiam posset viventi alicui applicare satisfactionem ex thesauro Ecclesiae, et eo modo cum liberare a debito poenae, etiamsi non proprie illum absolveret. Caeterum ista non esset indulgentia ejusdem rationis cum ea, quae ordinarie viventibus tribuitur. Quod autem non possit concedi indulgentia per solam absolutionem sine applicatione thesauri, perspicuum ex istis, quae supra diximus.

CAPUT VI.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis superioris.

Sed adversus ea, quae in his propositionibus continentur. pauca quaedam objici possunt, quae breviter dissolvenda sunt.

Prima objectio: Si posset pontifex absolvere judicialiter per indulgentias a poena temporali, posset consequenter absolvere a poena, quam aliquis in purgatorio daturus esset, si cum reatu illius poenae moreretur; non in poenas purgatorii non habet pontifex auctoritatem, igitur non potest eam tollere per suam absolutionem, sed solum per applicationem thesauri, vel facit cum indulgentias pro defunctis concedit. Responsio: An summus pontifex potest

habeat in animas, quae in purgatorio degunt, postea videbimus. Sed in poenam purgatorii, immo etiam in poenam aeternam gehennae sine dubio potestatem habet, saltem consequenter et indirecte, quia dum absolvit per sacramentum poenitentiae a culpa lethali, liberat consequenter hominem a debito poenae sempiternae, et eodem modo dum per indulgentias absolvit hominem a poenitentia injuncta. vel injungenda, absolvit eundem consequenter a poena purgatorii, quam is laturus esset si eam poenitentiam non explevisset, vel ab ea absolutus non foret. Sed hoc. non est habere potestatem in purgatorium, vel in gehennam, sed in homines fideles, qui rei sunt culpa, vel poenae. Quare mento damnata fuit sententia Petri Oxomensis a Sixto IV. pontifice, et concilio concilio, qui docebat, non posse summum pontificem indulgere alicui viventi in carne poenam purgatorii, et sola contritione deleri peccata quoad culpam et poenam alterius vitae, sine ordine ad claves. Vide si libet, condemnationem hujus erroris apud Alphonsum de Castro in lib. adversus baeseres, verbo. *Confessio*, vel in summa conciliorum, in decretis Sixti IV. pontif.

Secunda objectio: Per applicationem thesauri fit integra compensatio pro debito poenae temporalis, igitur supervacanea est absolutio judicialis. Responsio: Argumentum non recte concludit, quoniam iudex non tenetur dimittere reum alicujus poenae, etiam si justa compensatio offeratur ab alio, praesertim si compensatio non sit ejusdem rationis: et ideo si iudex admittat compensationem, et absolvat reum, vere dicitur gratiam illi praestare, vel exempli causa. si quis damnatus sit ad trimeses, vel vel publice virgis caedatur, et aliquis offerat pro illius rei liberatione magnam pecuniam summam, certe non tenebitur iudex acceptare pecunias, et reum liberare: sed si voluerit id facere, gratiam illi praestabit, atque cum absolvit. Itaque si proprie loqui velimus, non dicitur tollere obligationem ad poenam istam. qui compensationem offert, sed is, qui admissa compensatione reum ab illa obligatione absolvit. Datur igitur vere indulgentiam subditis suis pontifex, quia nomine Dei, cujus vicem in terris gerit, admittit compensationem ex thesauro depromptam, et ea admissa poenitentem a reatu poenae temporalis absolvit. Contra autem, defunctis non dicitur dare simpliciter indulgentiam, sed per modum suffragii, quia non ipse, sed Deus acceptat compensationem pro defunctis, et eosdem defunctos absolvit: Pontifex autem solum offert ex thesauro justam compensationem.

Tertia objectio: Absolutio judicialis dari potest etiam invito, vel per absolutionem ab excommunicatione: sed indulgentia invito dari non potest: igitur indulgentia non est absolutio, sed mera solutio. Responsio: Non omnis absolutio dari potest invito, sed ea sola, quae non requirit necessario aliquam actionem, vel dispositionem in eo, cui datur. Itaque absolutio sacramentalis, quia requirit contritionem. confessionem et satisfactionem, non potest in invitum conferri; absolutio ab excommunicatione. aliisque censuris, quia non pendet necessario nisi a voluntate praelati, potest in invitum conferri. Porro indulgentia exigit in suscipiente primum, vel

sil in statu gratiae, deinde ul [facial quae pracscribuntur in literis indulgentiae, visitet basilicas, oret, jejunet, eleemosynas facial, quae omnia sic a libero arbitrio pendent. ut ab invito extorqueri non possint. Quire indulgentia, quamvis sit absolutio, non est mirum si in invitum conferri nequeat.

Quarta objectio: Absolutio requirit cognitionem causae; sed indulgentiae saepe dantur in communi omnibus, qui hoc aut illud egerint, non cognitis causis eorum, quibus indulgentiae tribuuntur: non igitur indulgentia judicialis absolutio dicenda est. Responsio: Absolutio particularis, et absoluta, ul etiam condemnatio, quia feruntur secundum allegata et probata, sine dubio requirunt particularem et accuratam cognitionem causae, nisi generalim. Prior absolutio dicitur sententia ab homine, posterior a jure. Atque indulgentiae quidem, quae dantur singulis poenitentibus, quae apud veteres usitatissimae erant, similes sunt priori absolutioni, et ideo tunc exigitur cognitio causae in particulari: eae vero, quae dantur omnibus generalim, et cum conditione certi operis faciendi, ut militandi adversus Mahumetanos pro recuperanda Hierosolyma, similes sunt posteriori absolutioni, et propterea salis est generalim cognoscere justam causam adesse talis indulgentiae concedendae.

Quinta objectio. Archiepiscopus ad totam provinciam indulgentiam suam extendere potest, ul habetur cap. *Rostro*, de poenit. et remiss. At non sunt proprie subditi archiepiscopo omnes provinciales, sed ii soli, qui ad ejus diocesim pertinent: igitur indulgentia non est absolutio proprie dicta, quae jurisdictionem exigit. Respondeo: Non sunt quidem omnes provinciales, absolute subditi archiepiscopo, sed sunt tamcn omnes subditi in certis casibus, quorum unus est indulgentiae condonatio.

Postrema objectio. Si indulgentia esset judicialis absolutio, non posset summus pontifex ullius indulgentiae particeps esse, cum se ipse judicialiter absolvere nequeat, nec se. vel alium superiorem habeat. Atqui id videtur absurdum, ul summus pontifex illis indulgentiis frui non possit, quae sunt communes omnibus fidelibus. Quod idem argumentum fieri potest de episcopis, quod attinet ad indulgentias, quae ab illis toti populo conceduntur. Responsio: Non defuerunt qui negaverint, summum pontificem, aut episcopos participes esse posse indulgentiarum, quas ipsi caeteris in commune largiuntur. Certe archidiaconus in cap. *Indulgentiae*, de poenit. et remiss., in 6. illa docet. Atque in eandem sententiam paucos alios citat Sylvester in summa, verbo, *Indulgentia* num. 21. Contra tamen sentiunt omnes alii, tum theologi, ul s. Thomas, Burandus, Richardus et alii, in L. dist. 20. et Solus dist. 21. tum juris canonici interpretes, in cap. *Nostro*, de poenit. et remiss., et in cap. *Indulgentiae*, eodem in 6. Quibus accedit Navarrus in irac. de jubileo, Nolas. 20. num. 19. Quamvis autem haec sententia communis verissima sit, et omnino consentanea rationi, tamcn argumentum contrarium non facile solvitur. Illa enim principia certissima sunt, neminem posse ligari, vel solvi, nisi a supe-

riore; et neminem se ipsius superiorem esse: unde etiam fit, ul nemo se in sacramento poenitentiae absolvere unquam sit ausus. Posset igitur furiasse dici summum pontificem et episcopos erga alios tili absolutione, erga se vero solutione dumtaxat. Posset item dici, non posse quidem pontificem iramediata se ipsum absolvere per indulgentiam, sed posse per alium id facere, cui ipse potestatem tribuat. Cur enim possit confessorio suo facultatem dare, ut se a peccatis absolvat, quod omnes admittunt, et non possit eidem potestatem facere, ul sibi indulgentiam conferre? Certe haec responsio probabilis visa est cardinali Cojelano irac. l. 1. cap. 5. et ante cum Richardo in 4. dist. 20. art. 4. quaesi. 3. in solutione argumenti. Quamvis enim indulgentia non pertineat ad sacramentum poenitentiae, perlinet tamen ad forum interius, et poenitentiale, in quo summus pontifex potest se alteri subicere, qui in se ministerio clavium utatur. Potest etiam postremo et optime dici, posse pontificem indirecte participem fieri indulgentiae a se vel a praedecessore generalim propositae, etiamsi nolit uli opere confessorii, sed solum ea praestare, quae ab aliis exiguntur ad indulgentiam consequendam, quoniam ul recte ait s. Thomas in 4. dist. 20. qu. 1. art. 1. qu. 4. ad ult. non potest quidem pontifex se ipse absolvere, sed potest uli iis rebus, quas ipse aliis ex jurisdictione concessit. Tales autem sunt indulgentiae, ad quas ipse percipendas accedit, non ul pastor, sed ul unus de grege, subjectus clavibus Ecclesiae, ac per hoc indirecte, et per accidens subjectus sibi. Addit Dominicus a Solo loco citato, hanc ipsam subjectionem indirectam non esse etiam coactivam, quoniam absolutio quae datur in indulgentia, non est quasi sententia personalis ab homine lata, neque etiam quasi lata a jure et coactiva, sed quasi lata a jure communi, et non continens coactionem, sed remissionem cum conditione talis operis faciendi.

CAPUT VII.

A quo vinculo per indulgentias solvamus, vel absolvamus.

Cum demonstratum sit indulgentiam esse absolutionem cum annexa solutione: sequitur, ul explicemus, a quo vinculo nos indulgentia solvat, vel absolvat. Sic enim constabit, quae sit propria ratio, definitio ac natura indulgentiae. Sciendum igitur est, duplex esse vinculum, sive reatum peccati, alterum poenae. Rursus autem reatum poenae iterum esse duplicem, alterum poenae naturalis, quae consequitur originale peccatum, qualis est morbus, mors, ignorantia, concupiscentia et similes: aliorum poenae personalis, quae consequitur peccatum actuale, qualis fuit pestis immissa in populum ob peccatum Davidis. Rursus, reatum poenae personalis, alterum perlinere ad forum externum, alterum ad internum. Rursum reatum poenae debita in foro interno, sive poenitentiali, alterum esse poenae injunctae, alterum injungendae. Denique reatum ejusdem poenae sive injunctae, sive injungendae, vel esse debitum, ul satisfiat soli Ecclesiae vel ul

salisHut cliam Deo. Iis divisionibus expositis, propositiones more solito adjiciendae sunt

Prima propositio: *Per indulgentias non absolvimur, nec solvimur a reali culpae ullius, ides!, nec lehalis, nec venialis.* El quidem de culpa lelliali nulla dubitatio esse potest; nam cum ea tolli non possit sine infusione gratiae, cl gratia non infundatur ministerio humano nisi per sacramenta, pro comperto habendum est, eam per indulgentias non posse tolli. De veniali autem videtur quidem Petrus Paludanus in 4. disl. 20. qu. 4. existimare, tolli eam per indulgentiam. Sed longe probabilior est aliorum communis sententia, per indulgentias non tolli nisi reatum poenae temporalis, qui remanet culpa dimissa. Siquidem indulgentia supplet locum satisfactionis poenilenlialis, et ideo dicitur ab Innocentio, cap. *Cum exeo*, de poenil. el remiss, enervare poenilcnlialem satisfactionem, cum est indulgentia indiscreta. Praeterea, cum pontifices indulgentias concedunt, saepe declarant se condonare poenitentiam injunctam, saepe etiam dicunt, se largiri certum numerum annorum, vel dierum indulgentiae, quae nullo modo ad peccata venialia, sed ad solas poenas accommodari possunt. Itaque si quando in literis indulgentiarum legalur concedi absolutionem a culpa cl poena: intelligendum est id propicrea dici, quod indulgentia conjungitur ordinarie cum confessione sacramentali, cl facit, ul qui per sacramentum poenitentiae fuit absolutus a culpa, per indulgentiam absolvatur a poena. Pari ratione, cum dicunt pontifices, se per indulgentias absolvere poenilcnles a peccatis, vel condonare omnia peccata, vel dimidiam, aul tertiam partem peccatorum, semper loquuntur de peccatis quo ad poenam, non quo ad culpam, quae ante indulgentiam remissa esse creditur.

Secunda propositio: *Per indulgentias non liberamur apocnis naturalibus.* In hac omnes auctores conveniunt. Constat enim definitum esse a Deo, ut poenae illae naturales non tollantur, nisi cum natura ipsa mutabitur, ides!, cum per resurrectionem mortale hoc induet immortalitatem. 1. Cor. 15. cl cum adoptionem filiorum Dei perfectam consequemur, redemptionem videlicet corporis nostri, Rom. 8.

Tertia propositio: *Ii nec poenas, quae in foro externo, et contentioso, sive ecclesiastico, site saeculari infliguntur, indulgentiae tollere possunt.*

Docet hoc s. Thomas in 4. disl. 20. qu. 1. ari. 5. quaestiuncula 2. nec dissentiant alii scriptores. Siquidem poenae fori externi propter bonum reipublicae infliguntur, ul facinorosi deterreantur a peccatis, et probi homines securitate fruaniur. Praeterea, indulgentiae non conceduntur, nisi poenilenlibus, cl Deo reconciliatis: poenae aulcm illae fori externi infliguntur maxime pertinacibus, et rebcllibus. Denique indulgentiae, ul dictum est, locum oblinent satisfactionis poenilenlialis: quare non aliam poenam tollunt, nisi quam debemus in foro secreto et poenilenliali.

Quarta propositio: *Indulgentiae liberant homines a reatu poenae non solum coram Ecclesia, sed etiam coram beo.* Haec propositio negabatur olim a nonnullis, quorum sententiam referunt, cl

refellunt theologi veleres. s. Thomas in 4. disl. 20. qu. 1. ari. 3. cl alii. Eadem hoc tempore negatur a Luthe-10, Calvino, cactcrisq; sectariis, qui docent, indulgentiam apud veteres non fuisse aliud, nisi relaxationem mulclac, quam Ecclesia ipsa imperaverat, non ul per eam satisfieret Deo, sed exempli el disciplinae caussa, ul omnes intelligcrent, illum, qui ejusmodi poenam luebat, vere resipuisse. El quidem adversus catholicos in hac re minus recte sentientes, probatur nostra propositio his argumentis. Primo quoniam si solum deberet Ecclesiae satisfieri, sive tolli praeceptum agenda poenitentiae ab Ecclesia positam, non esset opus thesauro meritorum Christi cl sanctorum. Secundo non esset utilis, sed noxia indulgentia, et Ecclesia filios suos in re maxime gravi decipere videretur, liberaret enim eos a poena hujus vitae mitissima, el remitteret ad poenam atrocissimam purgatorii. Tertio non possent concedi indulgentiae pro defunctis, quippe, qui non ligantur jam Ecclesiae praeceptis, neque aul ipsi disciplina indigent, aul aliis exemplo esse possunt.

Quarto: Mulli fideles indulgentias percepturi, confitentur sacerdotibus peccata, cl satisfactionem injunctam explent: interdum cliam pontifices in literis indulgentiarum praescribunt, ul sacerdotes injungant poenitentias salutes iis, qui indulgentiam consequi desiderant: igilur cl populi, qui suscipiunt indulgentias, el pontifices, qui eas tribuunt, ejus sententiae se esse testantur, ul indulgentiae potissimum prosint ad poenam purgatorii expiandam. Denique hoc significare videntur verba illa, dc vera indulgentia, quae addi solent cum indulgentiae in sacello pontificio promulgantur. Vera enim indulgentia dicitur. quac reatum poenae non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo vere tollit.

Jam vero adversus haereticos non est cur multum laboremus in hac re comprobanda. Ipsi enim propicrea negant indulgentiis tolli reatum poenae coram Deo. quoniam existimant. post remissionem culpae nullum superesse reatum poenae coram Deo, nullaquc opus esse vera satisfactione: cl quia negare non possunt, apud veteres extare plurima testimonia poenarum, quae poenilenlibus injungebantur, vel relaxabantur, ideo docent, eas poenas infligi solitas exempli, cl disciplinae caussa. Cactorum haec omnia salis copiose tractavimus in 4. lib. dc poenil. ubi etiam omnia argumenta diluimus, quae a Lulhero, Philippo cl Calvino in medium allata fuerunt. Ne tamen hoc loco nihil omnino dixisse videamur, probare possumus indulgentias valere ad relaxandam poenam etiam coram Deo, primo ex verbis Christi saepe citatis Mallh. 18. *Quodcumque solveris super terram, erit solidum el in coelo.* El Mallh. 18. *Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta el in coelo;* quorsum enim additur, cl in coelo, si non solvitur vinculum nisi humanum? Secundo ex Patribus, qui passim offirmant, p?r injunctas vel sponte assumptas poenas, satisfieri Deo. Tertullianus in lib. do poenil. loquens do iis, qui dum agunt poenitentiam redeunt ad peccata, ila inquit: *Qui per delictorum poenilentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam poenitendae poenilentiam satis-*

faciei. S. Cyprianus in serm. 7. de lapsis: *Dominus, inquit, orandus esi. Dominus nostra satisfactione placandus*. S. Pacianus In paraenesis adpoc-nilciihiin: *In quantum, inquit, poenae vestrae non peperceritis, in lanium vobis Deus parcat*. S. Augustinus homil. 50. ex libro quinquaginta homiliarum, cap. II. *Veniat, inquit, ad antistites, per quos illi in Ecclesia claves ministrantur, accipiat satisfactionis suae modum. et id agat quod non solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam caeteris ad exemplum*. Et cap. 15. *Non sufficit, inquit, mores in melius mutare, nisi etiam de iis, quae facta sunt satisfiat Deo per poenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis*. Peirus Damiani in serm. 2. de s. Andrea: *Ne libi inquit, blandiaris, si graviter peccanti levior poenitentia a mansueto, vel dissimulante didatur, cum in purgatoriis ignibus perficiendum sit, quicquid hic minus feceris*.

Ex his testimoniis manifeste colligimus, per injunctas poenitentias satisfieri Deo, ac per hoc indulgentias, quae ab ejusmodi poenitentiis absolvent. expiare poenae temporalis reatum etiam coram Deo. Nulla possent alia testimonia veterum adduci, sed non sunt omnia ubique repetenda. Tertio probatur ratione ducta a simili. Poenitentiae siquidem a sacerdotibus impositae, et ea quae sponte assumuntur, sunt omnino similes, constant enim ex iisdem rebus, oratione videlicet, jejuniis et eleemosynis, et ad eundem finem tendunt, et aliae alias juvant, immo sacerdotes cum poenitentias imponunt, horiantur poemlenles. et ipsi etiam sponte assumant alias, cum credibile sit, impositas non esse aequales criminibus. Et Cyprianus dicat in serm. de lapsis, *Poenitentia crimine minor non sit*. Quod idem alii Patres docent. Certum autem est, per poenitentias sponte assumptas satisfieri Deo, et perspicuum est ex eo. quod occultae esse solent, juxta illud psalm. G. *Lavabo per singulas nodes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo*. Igitur et poenitentiae a sacerdotibus non solum exempli. vel disciplinae, causa, sed etiam ad satisfaciendum Deo imponi soli debent. Praeterea, poenitentiae pro occultis criminibus occulte injungebantur. sit ut et ipsa confessio secreta esse debebat, et patet ex epistola s. I. coms I. ad episcopos Campaniae: non igitur semper injungebantur exempli, vel disciplinae causa. Denique omnia argumenta, quibus in 1. lib. de purgatorio demonstravimus post hanc vitam extare loca poenalia, in quibus exercentur animae illorum, qui dum viverent, pro suis peccatis non integre satisfecerunt Deo: probant etiam indulgentias liberari homines a reatu poenae non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo. Nam nec ipsi Lutherani indulgentias negarent, si purgatorium crederent. Est igitur in hoc loco animadvertendum, indulgentia, quae conceduntur in hac vita immediate, et principaliter liberare a debito poenae subeundae in hac vita, mediale vero, et quasi secundario a debito poenae subeundae, in purgatorio. Quemadmodum enim poena purgatorii succedit poenae, quae non est in hac vita integre expiata: sic etiam

indulgentia liberans a debito totius poenae temporalis, quae in hac vita persolvenda fuisset: consequenter liberat a poena purgatorii, quae illi forte successisset.

Quinta propositio: *Cum in forma indulgentiae palam exprimitur concedi remissionem poenitentiae injunctae. non intelligitur concedi remissio nisi ejus poenitentiae, quam sacerdos in sacramento confessionis injunxit*. Esi liaec propositio adversus nonnullos, qui per injunctam poenitentiam intelligi volunt omnem omnino poenitentiam, quoniam, et ipsi existimant, omnis poenitentiae peccatis debet et injuncta dici potest, vel a sacerdote. vel a canone poenitentiali, vel certe a Deo. Ila docuit quidam Thomas Elysius in clypeo piorum catholicorum qu. 14. ari. 7. sed contra sentiunt plerique omnes viri docti, et d. Thomas, Cajelanus tract. 15. cap. 7. Dominicus a Solo in 4. dist. 21. q. 2. ari. 2. conc. 3. Martinus Ledesmius in 3. soni. par. 2. q. 27. art. 2. Navarrus in tract. de jubileo et indulgentiis. Notai. II. num. 12. Antonius Cordubensis de indulgentiis. qu. D. proposit. 3. Sylvester, verbo. *Indulgentia*, qu. 8. num. 12. et quaest. 10. num. 11. Gabriel in supplemento, lib. 4. sent. dist. 41. quaest. 3. ari. 2. proposit. 10. ac praeterea Peirus Paludanus, Adrianus, Petrus a Solo, et alii nominandi in sequenti propositione. Et eae res non videtur esse dubia. Nam poenitentia non dicitur proprie injungi, nisi a sacerdote, qui in particulari obligat praecepto suo poenitentem ad certa opera poenalia peragenda. Canones enim poenitenciales exprimunt quidem generaliter, quae poenitentia quibus peccatis conveniat, sed quoniam non satis est ad justam poenitentiam imponendam scire quid congruat peccato secundum se, nisi simul attendantur variae circumstantiae, maxime circa personam poenitentiis; ideo non potest a canonibus poenitentiali poenitentia absolute injungi, necque ullus tenetur ad eam poenitentiam subeundam. quae notatur in canone poenitentiali, nisi ab aliquo iudice injungatur. Pari ratione Deus non dicitur proprie injungere poenitentiam, sed exigere eam. quia sequitur ex natura rei, ad peccati gravitatem. Accedit praeterea, quod cum indulgentiae concessio secundum jura sit res odiosa, quippe quae relaxat poenitentiae rigorem, et recte «Jocet et probat Aavanus in trad. de jubileo Notai). 9. num. 9. non debent extendi verba literarum poenitentialium ad poenitentias injunctas largo modo et improprie, sed restringi ad injunctas proprie, quales sunt nisi eae. quae a sacerdotibus in sacramento poenitentiae injunguntur. Quae enim definiuntur in canonibus, vel exiguntur, non possunt dici injunctae, nisi largo modo, et improprie.

Sexia conclusio: *Cum non fit mentio injunctarum poenitentiarum, sed absolute conceduntur indulgentiae. intelligendum est, condonari omnes poenitentias, si injunctae sint, sive injungi potuerint*. Haec propositio est adversus graves auctores, Alexandrum Alensem in summa theologia par. 4. quaest. 23. memb. 2. Durandum, et Paludanum in 4. sentent. (dist. 20. qu. 4. Adrianum VI. in 1. sentent. quaest. de indulgentiis, § *Sed ex hoc petes ulterius*, Petrum a Solo loc. cit. 2. de indulgent.

propc lin. cl card. G.ijelan. Irati. 15. cap. 7. qui (locenl, indulgentias numquain dan. nisi de injunctis. Sed lamē habemus nostrae senlcnliae palro- nos alios anciores, nec pauciores, nec minus graves. saucium Thomam in 4. dist. 20. quaesi, Lari. 3. Junonem majorem in 4. distinet. 20. quaesi. 2. § *Dubitur*·, Sylveslrū. verbo *Indulgentia*, q. 2. num. I. Dominicum a Sulu in 4. (list. 21. quaesi. J. arlic. I. Michaëlem Medinam disp. 4. de indulgent. Ledesmium in 2. par. 4. quaesi. 27. ari. 2. Antonium Corduben. quaesi. 9. de indulgent. Navarruin tract. de jubilaēo Notai». II. num. 48. cl ex veteribus canonists Panormitanum, cl Joan. Andream in cap. *Quod autem*, de pocnil. de remiss. Denique fatetur Cajclanus hanc esse communem sententiam, nec immerito; Nam illi quoque, quos pro ipso citavimus, excepto Pelro a Solo, non tam aprle loquuntur, ul corium sil eos ejusdem esse senlcnliae, quamvis in eam propendere videantur. Probatur igitur nostra propositio, primo cx constitutione extravagante Bonifacii VIII. quae incipit, *Antiquorum*·, in qua legimus, indulgentiam datam esse plenam, largiorem cl plenissimam. Al eerie si non concederetur indulgentia, nisi de injunctis poenitentiis, salis fuisse, i dicere concedi plenam sive plenariam. Quid igiur sibi vult plenior el plenissima? Adde quod auctor glossae in banc extravagantem scribil, Bonif.iciū de haere interrogatum respondisse, per plenissimam indulgentiam se intellexisse illam omnem indulgentiam, ad quam se claves Ecclesiae possunt extendere. Non potest autem dubitari, ul eliam Cajclanus, cl Petrus a Solo fatentur, quin elaves Ecclesiae ad indulgendas poenitentias non injunctas, sed lamē debitas in iudicio Dei possint extendi. Adde praeterea, quod Paludatius loco notato lclslalur, ab eodem Bonifacio fuisse prohibitum poenilcnliarium. nc conlilcnlibus peccata anno illo jubilaēi satisfactiones injungeret: Non igiur dubitari potest, quin pontifex Bonifacius indulgentias de non injunctis dare voluerit. Simile esi, quod de Pio V. pontifice maximo cl optimo testatur Bartholomaeus ab Angelo, in libro ilalico, qui inscribitur *Consolatione de poenitenti*. lib. Leap. 4. pag. 13. scribil enim hic auctor. Pium V. privallm interrogatum, aflirmasse, indulgentias absolute pronuncialas, non restringi ad poenitentias injunctas, sed extendi eliam ad non injunctas. El quamvis duo isti pontifices non ediderint publicam hujus quaestionis explicationem per rescriptum aliquod ponliŪcium, tamen non est levis momenti laniorum virorum eliam privata sententia. Secundo probatur cx consuetudine nostrorum temporum. Nunc enim vix unquam injunguntur poenitentiae mullorum annorum, et lamē pontifices, qui hoc non ignorant, adhuc promulgant indulgentias septem vel decem annorum. alque alias similes; igitur non volunt pontifices, hoc saltem tempore, indulgentias restringere ad poenitentias injunctas, sed extendunt eliam ad eas, quae merito injungi possent si poenitentiae criminibus aequales injungeretur. Praeterea, ul supra diximus, hoc tempore qui se parant ad indulgentias consequendas, confiteri solent peccata sacerdoti, cl injunctam satisfactionem implere; non igitur existimant, sibi lanium

injunctas poenitentias condonari, sed .dias longe majores: quod si haec populorum existimatio non esset vera, manifeste falleretur populus, ct hujus deceptionis caussa in praelatos Ecclesiae referri posset. Denique in literis indulgentiarum aliquando ponitur, ul sacerdotes imponant salutare poenitentias iis, qui indulgentias conscquuluri sunUnon igiur indulgentia carum hierarum ad injunctas poenitentias, sed ad non injunctas perlinet. Neque enim pontifices relaxare intendunt poenitentias illas salutes, qtias jubent imponi.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contraria.

Adversus doctrinam capitis superioris non desunt objectiones, vel calumniae Luiheranorum. sed eas in librum sequentem diiTerre maluimus. Hoc autem loco solum diluemus argumenta, quae lien solent adversus postremam propositionem capitis superioris.

Prima objectio: In jure canonico additur particula de injunctis, cum de indulgentiis concedendis agitur: igitur ea particula subintelligi debet, eliam cum non exprimitur. Debet enim indulgentiarum concessio semper explicari ad formam juris. Id quod expresse leslalur furma indulgentiarum, quae in sacello pontificio promulgantur. Dicuntur enim dari indulgentiae secundum formam Ecclesiae consuetam. llesponsio: Additur quidem nonnumquam ea particula, De injunctis, in jure canonico: sed saepe eliam non addilur; proinde nihil cilicii boc argumentum. Porro saepe non addi eam particulam facile demonstrari potest. Nam in extravagant! *Antiquorum*, in extravagant! *Unigenitus*, in extravagant! *Quemadmodum*. de poenilcnl. el remiss, numquam illius particulae sil mentio. Innocentius 111. in bulla expeditionis pro Terra sancta recuperanda. quae habetur in tomis conciliorum post concilium lalerancnse. concedit plenariam indulgentiam sine ulla mentione poenitentiae injunctae. Gregorius VU. pontifex in epistola ad monachos massilienses, el in aliis passim indulgentias absolute concedit. Denique Sergius junior ante annos ferme 800. supra notavimus, indulgentiam dedit trium annorum, cl trium quadragenarum. sine ulla adjunctione de injunctis, vel non injunctis poenitentiis. Ex quo intelligimus per formam Ecclesiae consuetam non significari indulgentiam de injunctis, sed alia, quae in suscipiendis indulgentiis semper observantur, ul videlicet qui eas suscipit, si peccatorum lclhalium conscientiam habeat, cor contritum gerat, cum proposito confitendi suo tempore eadem peccata sacerdoti; praeterea preces fundat pro Ecclesia, pro summo pontifice, pro aliis rebus in forma indulgentiarum expressis: denique illa omnia perficiat, quae pro assequenda indulgentia praescribuntur.

Secunda objectio. Non dicuntur proprie remitti, nisi debita: nemo autem debitor est poenitentiae agendae tribus, vel septem, vel pluribus corti numeri annis, nisi ea poenitentia a sacerdote sibi fuerit injuncta; igiur cum indulgentiae remittunt lres, vel

DE INDULGENTIIS

septem, vel phircs annos poenitentiae, de injunctis intelligendae sunt. etiam si forte numen, injunctae tacitum fuerit. Desponsio: Fateor equidem, formam condonandi corum numerum annorum, vel dierum, vel quadragenarum poenitentiae ex antiquo usu relictam esse. Nam ideo certus numerus annorum, vel dierum in indulgentiis exprimebatur, quin certus etiam numerus annorum, vel dierum poenitentibus jungebatur, ut eo tempore se in bonis operibus laboriosis et poenalibus exercerent. Cacterum hoc tempore non jungitur quidem poenitentia tam severa, lamen vere debitores sunt. qui peccata gravia commiserunt, poenitentiae agenda nullis vel annis, vel diebus, et ideo per indulgentias remittuntur hoc tempore poenitentiae certorum annorum, vel dierum, idest, remittitur debitum poenae, cui satisfecissent, si tot annis, vel diebus poenitentiam egissent.

Tertia objectio: Innocentius III. in concilio lateranensi, ut habemus cap. *Cum ex eo*, de poenitentia et remissione, restringit episcoporum potestatem in indulgentiis conferendis ad condonationem unius anni de injunctis poenitentiis. Ad si indulgentiae secundum iura dari possent tam de injunctis, quam de non injunctis: pontifex restringens solum indulgentias de injunctis, mane decretum fecisset; voluit enim resecare indulgentias superfluas, et indiscretas. per quas satisfactio poenitentialis. ut ipse loquitur, enervatur. Non autem rescassent. si possent indulgentiae dari de non injunctis, de quibus ipse nihil decrevit. Quod si respondeas: Pontificem dum resecavit superfluas indulgentias de injunctis poenitentiis, censeri majore ratione reserasse indulgentias de non injunctis: contra objicietur, quod graviores sint poenitentiae injunctae, quam non injunctae. quia illae obstringunt coram Deo et Ecclesia, istae autem coram Deo tantum: et cum tollantur graviores, non censentur sublata etiam leviora. Responsio: Primum dici posset, injunctas poenitentias esse graviores aliquando et secundum quid: non injunctas autem ut plurimum et simpliciter: potest enim accidere, ut alicui poenitentia jungatur non quidem integra et aequalis, sed tamen ejusmodi. ut plus poenae per eam expiatur, quam expiandum relinquatur; lamen ut plurimum longe plus est, quod expiandum restat per non injunctas poenitentias, quam quod expiatur per injunctas. - pari ratione tanto minus est obstringi coram Deo. et coram Ecclesia ad agenda poenitentiam injunctam levissimam, et forte unius horae. quam obstringi coram solo Deo ad perferendum cruciatum acerrimum nullorum annorum: ut illud diri possit gravius secundum quid. hoc autem gravius simpliciter. Quare qui restringit indulgentias de poenitentiis injunctis. jure censetur restringere etiam indulgentias de non injunctis, si revera modum ponere voluit indulgentiis. Deinde respondetur potest brevius et facilius; in decreto Innocentii duas restrictiones contineri, unam quo ad tempus ut non licet episcopis excedere unum annum in indulgentiis condonandis: alteram quo ad genus, scilicet qualitatem, ut non licet eisdem indulgentias concedere absolute, sed solum de injunctis poenitentiis. propter hoc enim omnia quae possunt fieri, ar-

gumenta cessant. Est autem hoc loco observandum quod quamvis non tenentur qui indulgentias percipiunt, injunctam poenitentiam explere, nisi forte indulgentia minor sit quam debitum ipsius, aut implicatio poenitentiae injunctae sit una ex conditionibus expressis in literis pontificiis pro indulgentia oblinenda: tamen hortandi ac monendi sunt poenitentes, ut injunctam poenitentiam diligenter (levoleque perficiant, tum quin poenitentia illa medicinalis, lumen quia meritoria erit, lumen quia ficti potest, ut indulgentia, quam se percepturum sperat, ob aliquod impedimentum non vere percipiat; de qua re vide s. Thomam in 4. dist. 20. quaest. 1. art. 3. quaest. 1. ad 4. Panormitanum in cap. Quod *aulcum*. de poenitentia. et remissione. Gabrielum in supplemento-f. dist. 45. qu. 3. art. 2. propositum. II. Angelum in summa, verbo, *Indulgentia*, num. 1. Sylvestrum, verbo eodem, quaest. 1. num. 23. et Aulon. Cordub. quaest. 10. de indulgentia, coroll. f.

Ex his quae hactenus dicta sunt colligi potest integra indulgentiae definitio, quae talis erit; indulgentia est absolutio judicialis a reatu poenae Deo debitae in foro poenitentiario, extra sacramentum data per applicationem satisfactionum, quae thesauro Ecclesiae continentur. Quod si quis definitionem extendere velit ad indulgentias, quae pro defunctis, accipiuntur, quae sunt indulgentiae per modum suffragii, non simpliciter et absolute: mulare poterit illud initium. Esi absolutio judicialis a reatu etc. et dicere, Esi remissio poenae etc. Porro Cajetani definitio: Indulgentia est absolutio a poena injuncta in foro poenitentiae, quae habetur tract. 15. cap. 2. pariter videtur redundans, propter verbum. *Injuncta*, pariter deficiens, propior omittam mentionem thesauri. Definitio Dominici a Solo in 4. dist. 21. quaest. 1. art. 1. Indulgentia est relaxatio poenae peccato debitae, quae extra sacramentum fit, nimium est. diminuta, cum neque explicet, an indulgentia sit proprie absolutio, neque doceat a qua poena hominem liberet, neque thesauri mentionem faciat.

CAPUT IX.

De varietate indulgentiarum.

Explicuimus hactenus de indulgentiis, an sint, et quid sint, nunc quales sint paucis expediemus. Nihil enim aliud circa indulgentiarum qualitatem quaeri posse video, nisi quae sit indulgentiarum varietas. Invenio autem indulgentias quinque modis consuevisse concedi. Interdum enim conceduntur aliquot dies, vel anni indulgentiarum; Interdum quadragenae dierum; Interdum tertia, vel quarta, vel alia peccatorum pars; Interdum indulgentia plenaria; Interdum indulgentia plena, plenior et plenissima in forma jubilaee; et rursus haec omnia vel conceduntur in villa, vel in articulo mortis; et denique vel sunt indulgentiae temporariae vel perpetuae. Et quidem indulgentia loi dierum vel annorum, secundum veriore sententiam significat remissionem poenitentiae, quae peragenda fuisset loi diebus vel annis, secundum Ecclesiarum ritum. Consuevit enim ex Tertulliano in lib. de poe-

nitentia, cl apertius cx concilio Iriburicnsi cnn. . cl cx lib. IU.Blrchordi. pocnilcnlibus mulla fuisse imperata, multa Clam interdicta,ul exempli gratia imperabatur jejunium feria 2. 4. cl 6. interdicebatur usus balnei, equitationis, uxoris eliam interdum, potissimum sacrae communionis.

Indulgentia quadragenae signilical remissionem poenitentiae, quae quadraginta continuatis diebus in jejuniis, aliisque laboriosis operibus agenda fuisset. Quae quadragena, quando imperabatur acrior, ila ul solo pane el aqua contenti esse deberent, qui cam peragebant, carna dici solebat, quod videlicet carendam omnium fere ciborum contineret. Ejusmodi carnem praemitti solitam ante septennem poenitentiam, testantur concilium triburiense, cl Burcbardus locis notatis. Porro cum indulgentia condonat aliquam partem, ul tertiam vel quartam peccatorum, nihil significatur aliud, nisi remitti poenitentiam, quae pro lania parte poenae peccatis debitae expianda necessaria fuisset. Indulgentia vero plenaria totum poenae reatum tollit, qui post culpam remissam forte remansit. Denique indulgentia plenior vel [denissima eliam in jubilaao, re vera non differt a plenaria simpliciter cl absolute concessa. Neque solida csl illa quorundam distinctio, quod plena referatur ad solam poenam peccatis mortalibus debitam: plenior addat remissionem poenae debitam peccatis venialibus, plenissima adjungat absolutionem non solum a poena, sed eliam a culpa, sallcm veniali. Posset lamen fieri ul Bonifacius VIII. qui in cxtravaganli *Antiquorum*, primus usus csl illis vocibus, indulgentiam plenam largiorem cl plenissimam, retulerit plenam ad remissionem lotius poenilenliae injunctae; plenior, sive largiorem, ad remissionem lotius poenitendae, quae secundum canones injungi debuisset; plenissimam, ad remissionem lotius poenilenliae, quae a divino judicio posset exigi. Vide dc hac lota re Joannem dc Turrccrcmala in commentar, disl. 1. dc poenitentia, super illud, Item in Lcvilico quaesi. 4. Navarrum in tract, dc jubilaao Nolab.9. el.31.el Antonium Cordubcnsem quaesi. 32. dc indulgentiis.

Exislil aulcm hoc loco dubitatio, num indulgentiae aliquot dierum, vel annorum hujus vitae, respondet in purgatorio relaxatio poenae totidem dierum vel annorum. El quidem omnes conveniunt, cum per indulgcnlias condonantur poenitentiae aliquot dierum vel annorum, consequenter etiam remitti poenam purgatorii, quae poenilenliae condonatae respondckscd utrum poenitentia unius dici vel unius anni in hac. vila lanium reatus poenae coram Deo expiare valeat, quantum expiaret unus dies vel annus in purgatorio exactus, quaestio est. Nam Dominicus a Solo in 4. disl. 21. quaesi. 2. art. I. contendit poenam purgatorii tanto esse acriorem poenis hujus vitae, ul unus dies in purgatorio exactus mullo amplius de reatu poenae peccatis debitae detrahat, quam nulli anni vitae praesentis in poenitentia severissime agenda consumpti. Ex quo ipse colligit, neminem quantumvis insignem peccatorem in purgatorio poenam daturum ail viginli annos, el fortasse ad decem vel pauciores. Sed communis sententia contrarium doccl, ut

videre est apud l'aludanum in 4. disl. 20. quaesi. 4. Adrianum in tract, de indulg. § Petet fortasse. Navarrum de jubilaao Nolab. 11. num. 22. Cordubensem quaesi. 32. dc indulg. proposil. 3. el alios, quos citat Sylvester in summa, verbo. *Indulg.* num. 8. Quamvis enim poena purgatorii sil acrior omnibus poenis, quas in hac vila cxpcrrii sumus, ul docent sancti Patres. Augustinus in psal.37. Gregorius in psalmum 3. poenilcnlialcm, Beda in eundem psalmum, Ansclmus in commentar, capitis tertii prioris epistolae ad Corinth, el Bernardus in serm. dc obitu Humbert! monachi: lamen ad expiandum reatum poenae cfficacior csl poena voluntaria hujus vitae, quam poena acrior purgatorii, quoniam hoc csl tempus misericordiae, illud justitiae. Itaque in hac vita non csl debitum ullum poenae tam grande, quod non possit uno die, vel eliam una hora per martyrium omnino dissolvi: pro quo lamen solvendo in purgatorio vix nulli anni sulliccrenl. Sic enim loquitur s. Cyprianus hb. 4. cpisl. 2. *Aliud csl longo lempore pro peccatis cruciatum emendari, el purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Quod idem de vehementissime contritione dici potest, dc qua re mulla extant exempla in historiis. Sed illud unum hoc loco sufficet, quod se praesente contigisse narrat Joan. Climacus in libro suo De scala paradisi, grad. 4. scribit enim, latronem quondam omni genere scelerum coopertum tanto ardore animi peccata sua publice patefecisse, ul revelatum sil sanctis aliquibus viris ea omnia continuo illa satisfactione purgata fuisse alque deleta. Constat praeterea cx venerabili Beda lib. 5. historiae anglicanae cap. 13. aliisque probatis auctoribus, plurimas animas in purgatorio usque ad diem judicii, idest. per nullas annorum centurias cruciandas: cum tamen nulla sil multitudo, vel gravitas peccatorum, quae non possit in hac vila per poenitentiam deleri non solum quo ad culpam, sed eliam quo ad poenam. Denique legimus in auctoribus gravissimis viros aliquos sanctos ob unum solum peccatum non parvo lempore in purgatorio cruciatos, ul palet de Pasclasio card, romano apud s. Grcgorium hb. 4. dialogor. cap. 40. cl de Severino coloniensi episcopo apud s. Petrum Damiani in cpisl. dc miraculis sui temporis ad Desiderium, eide sancta quadam virgine apud Grcgorium Turonicum lib. De gloria confessorum, cap.5. In praesenti aulcm vila ejusmodi peccata levi ac brevi poenitentia dilui potuissent. Sed contra objici polesl, quod aliqui Immines rei sunl poenae luendae nullis annorum millibus, quod probatur cx indulgentiis, quae interdum continent condonationem poenilenliae quindecim vel viginli millium annorum: al si longiori lempore reatus poenae expiatur in purgatorio, cl non potius lempore longe ac longe brevior. quam in hac vila, sequitur omnino mulla peccata post diem judicii inexpliata mansura. Responsio: Non desuni, qui negent indulgentias illas, quae continent condonationem poenitentiae mullorum millium annorum esse a pontificibus datas, cl a quaestuariis conficias dicant. Ila sentiunt Joan. Gerson in tract, de absolutione sacramnlali. cl Dominicus u Solo in 4. disl. 21. quaesi. 2, artic. 1. Pontifices

enim non solebant indulgentius concedere nisi tot annorum, quot annorum poenitentiae injungebantur: poenitentiae vero non solebant injungi nisi unius. duorum, trium, quinque, septem, decem, viginti annorum, aut ad summum per totam vitam, quae ultra centum annos porrigi non solet. Sed quicquid de hoc sit, non videtur negandum, posse aliquos reos fieri poenitentiae agenda secundum canones per spatium aliquot millium annorum. Nam si peccatis lictibus singulis debetur secundum canones poenitentia trium vel septem annorum, quis enumeret annos poenitentiae, qui secundum canones praescribi deberent iis, qui consuetudinem habent pejerandi, vel blasphemandi ad singula prope momenta: et frequentissime homicidia, furta, sacrilegio, adulteria perpetrant, ac denique ut legimus in lib. Job cap. 15. *Il libunt quasi aquam iniquitatem?* Atque huc sine dubio respexerunt summi pontifices, si qui sunt, qui revera indulgentias dederint decem vel viginli millium annorum. Sed quemadmodum in hac vita poenitentia multorum annorum potest una hora persolvi, si poenitentes temporis diuturnitatem vehementer contemnant. et extensionem poenitentiae intensione compensent etiam fieri potest, ut in purgatorio diutius quidem crucienitur quam in hac vita, qui cum tam ingenii debili decesserint: tamen ibi quoque acerbioris vehementia, faciat, ut debitum viginli millium annorum, annis trecentis, vel quadringentis expiari queat.

Jam vero de alia varietate, qua dicebamus, indulgentias concedi in vita, vel in mortis articulo: nonnulla quaestio esse potest, quid intelligendum sit per mortis articulum. Sed responsio facilis est; nam si in literis pontificiis exprimaturs mortis articulus verus, tunc sine dubio non assequitur indulgentiam illam, nisi qui re vera paulo post acceptam absolutionem moritur. Si vero non exprimaturs, sed generaliter dicatur: In mortis articulo, tum sententia communior est indulgentiam obtineri, etiam in mortis articulo praesumpto, quamvis revera mors non sequatur. An autem qui indulgentiam consequutus in mortis articulo prosumptus, possit rursus eandem assequi cum iterum veniet ad mortis articulum, Doctores dissentiunt, sed istae quaestiones vel plurimum ex inspectione litterarum dissolvi possunt. Vide Navamini de jubilaeo Notae). 30. num. 3. L. et S. et Cordubensem quaesi. 39. de indulg.

Istae sunt ultimae varietates de indulgentiis temporariis, vel perpetuis. Dicuntur enim temporariae, quae conceduntur delinito spatio temporum, quo indulgentia percipi potest, vel cum definiuntur viginli quattuor horae, vel una aut altera hebdomada, vel integer annus, vel in jubilaeis. Perpetuae vero sunt, quae sunt alligatae. et in locis, ut ecclesiis, et in altaribus, vel etiam rebus mobilibus, vel hereditariis, vel granis benedictis, sine ulla temporis limitatione, quales fuerunt, quas concesserunt Innocentius III. et Sergius II. ut annotavimus supra cap. 3.

CAPUT X.

Indulgentia esse indulgentiam omni hominum generi.

In hoc vero de utilitate indulgentiae breviter disseramus, ut ad illam etiam quaestionem respon-

deamus, Propter quid, sive cujus rei gratia indulgentia detur vel accipiaturs. Sed de causa, cur indulgentia detur, disputandum erit paulo post, cum explicabimus quid requiratur in eo, qui indulgentiam concedit. Ostendimus enim requiri duo, auctoritatem legitimam et causam piam. Nunc solum de causa cur indulgentiae quaeruntur et accipiuntur, dicendum est. Et quidem, dubitari non potest, quin potissima causa sit remissio poenae temporalis. Hic enim est fructus, haec praecipua utilitas indulgentiae. De qua re id solutum quaeri potest, an sit utilis omnium hominum generi remissio poenae temporalis. Luitprandus enim, praeter alios errores suos, id etiam docuit, indulgentias non esse utiles nisi publicis et scelestissimis peccatoribus, vel perspicuum est ex asserto, art. 18. Sed apud catholicos res certissima est, indulgentias omnibus esse utiles et ab iis etiam, qui perfectioni dani operam, recte quaeri, et suscipi posse. Nam omnibus utile est liberari ab iis rebus, quae retardare possunt ad perfectionem summi boni, talis autem est reatus poenae temporalis, cum quo si quis ex hac vita migraverit, non poterit continuo pertingere ad vitam aeternam, sed expiare debet cum reatum in locis purgatorii. Praeterea: Indulgentiae non solum expediunt ab impedimento jam dicto, sed etiam contra non impediunt ullum bonum meritum, aut ullum majus bonum: neque enim prohibentur, qui suscipiunt indulgentias, operam dare jejuniis, elemosynis, precibus, aliisque operibus bonis. Quare nulla ratio est, cur non sint dicendae utiles, et salutares omni hominum generi. Sed objiciunt aliqui, Perfectorum hominum non est fugere poenas, sed eas potius quaerere, tum ob exercitium patientiae, tum ob imitationem Christi patientis. *Christus enim passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum. ut sequamur vestigia ejus.* I. Pet. 2. Responsio: Perfectorum est non fugere poenas, quae juvant ad promerendum Deum, et promovent ad salutem ciliis acquirendam, quale est martirium, et aliae poenae sponte susceptae, atque ad ejusmodi poenas libenter perferendas sanctus Petrus adhortatur. Est tamen perfectorum fugere debitum poenae, cum per illud impediuntur et retardentur. ut diximus, ab ingressu patriae coelestis, tunc propterea quaerunt poenas hujus vitae, et severam poenitentiam agunt, vel liberentur a reatu illo, et non cogantur post mortem diutius in purgatorio poenas dare. Quare libentissime propter eandem causam suscipiunt indulgentias, vel tanto facilius a reatu illo expediuntur.

Objiciunt rursus: Indulgentia non est opus meritorium, sed solum satisfactorium. non igitur utilis est perfectis, qui modica, vel nulla satisfactione indigent. Responsio: Indulgentia per se non est meritoria, sed satisfactoria: tamen meritoria etiam esse potest ratione operis juncti. Si quis enim ex illius operis Dei juncta opera exequatur, jejunia, elemosynas, preces et similia, sine dubio per haec opera ex charitate facta meritum non exiguum sibi parabit. Ipsa quoque susceptio indulgentiae meritoria erit, si quis eam ex amore Dei suscipiat, ut expropter dilutionem illi poenae liberius ad ipsum licum videndum, et perpetuo laudandum evolare possit.

Et quamvis viri perfecti modica satisfactione egeant, tamen rari soni, qui non aliqua egeant, ac per hoc non sint illis etiam utiles Indulgentiae.

Denique obijciunt ex communi sententia utilius esse pro se propriis operibus satisfacere, quam alienam satisfactionem quaerere; Responsio: Utilius quidem est, et tutius pro se satisfacere, quam indulgentias quaerere, sed utroque utilius est illud facere, et istud non omittere; et hoc est, quod boni auctores consulunt, ut qui suscipiunt indulgentiam, non cessent a poenitentiae fructibus producendis, qui meritorii, et medicinales plerumque esse solent, et utilius est, duobus pedibus her facere, quam uno tantum.

Praeter hanc utilitatem sunt etiam aliae adjunctae, quando in forma jubilaei indulgentiae publicantur. Nam et datur facultas eligendi confessarium, ex approbatis tamen, juxta decretum concilii Tridentini sess. 23. cap. 15. nam alioqui non iudicantur idonei confessorii, et summus pontifex in jubilaeis non permittit facultatem non idoneos eligendi. Item datur auctoritas confessorii absolventi a multis casibus reservatis, multisque censuris ecclesiasticis, necnon vota nonnulla in alia pia opera commutandi, alque alia id. genus, quae notissima sunt. Sed existunt hoc loco dubitationes duae.

Prima. Si quis tempore jubilaei absolutionem a reservatis accipiat, et postea tamen negligat ea perficere, quae ad indulgentiam consequendam necessaria sunt, an absolutio illa rata sit. Responsio communis est, ratam esse, quoniam absolutio non pendet a futura conditione, neque pendere potest.

Altera dubitatio. Si quis spe futuri jubilaei in peccatum reservatum sponte incidat, an ab eo peccato possit absolvi? Respondent aliqui, non posse. in quibus est s. Antoninus 1. par. lit. 10. cap. 3. § Sed alii contra sentiunt, ut Navarrus in tract. de jubilaeo, Nolab. 34. num. 4. et 6. Cordubensis quaesi. 37. de indulgent, proposil. 3. et alii.

CAPUT XI.

Quis possit indulgentias concedere.

Sequitur nunc, ut explicemus, quid requiratur ad hoc ut indulgentia rata sit, tum ex parte concedentis, tum ex parte suscipientis. Et quidem ex parte concedentis duo requiri videntur, auctoritas legitima et causa justa: ex parte suscipientis alia duo, status gratiae, et excoemptio operis injuncti. De quibus ordino dicendum erit. Principio igitur auctoritatem requiri extra controversiam est, nam absolvere, vel ligare, non potest, nisi is, qui jurisdictionem habet; indulgentias autem dare, absolvere est, ut supra demonstravimus ex cap. Quod autem de poenil. et remiss. Praeterea, distribuere bona communia non potest nisi magistratus. et princeps enim bonorum communium administratio et dispensatio credita est: Indulgentiae vero praeter absolutionem continent etiam applicationem thesauri spiritualis, ut ostendimus loco notato. Porro haec auctoritas potissimum residet in summo pontifice, ac propterea potest ipse indulgentias etiam plena-

rias omnibus fidelibus elargiri. De qua re nulla dissentio est. Nam constat apostolo Petro, cui summus pontifex succedit, proprie dictum esse a Domino Malli. 1G. Quodeumque *solveris* ole. Deinde constat ex jure canonico, cap. *Cum ex eo*. de poenil. et remiss, in summo pontifice ad indulgentias concedendas esse plenitudinem potestatis. Denique constat, re ipsa frequentissime summos pontifices indulgentias plenarias concessisse.

De episcopis ac metropolitani res est etiam extra controversiam, posse illos in sua dioecesi, istos in sua provincia indulgentias tribuere, sic tamen, ut indulgentiam unius anni in die dedicationis ecclesiae vel quadraginta dierum aliis temporibus, de injunctis poenitentibus non excedant. Haec enim habemus cap. *Cum ex eo*, et cap. *Nostro*, de poenil. et remiss, et cap. *Indulgentiae*, eodem in G. Nec minus cursum est, non requiri potestatem ordinis, sed solum potestatem jurisdictionis ad indulgentias concedendas. Proinde poterit pontifex maximus, vel episcopus indulgentias concedere, etiam si nondum sit sacris Ordinibus insignitus, ut docet s. Thomas in 4. dist. 20. quaesi. 1. art. 4. quaestiuncula 2. Neque amittitur haec potestas per peccatum lethale, ut idem s. Thomas docet in eodem art. 4. quaestiunc. 4.

De legalis apostolicis, posse eos concedere ex commissione speciali. vel generali summi pontificis indulgentias in omni loco, ad quem suae legationes se extendunt, nemo dubitat. Summum poenitentiarium, posse concedere centum dies indulgentiae lesialur Petrus Paludanus in 4. dist. 20. quaesi. 4. art. 2. quod idem de aliis cardinalibus testatur Navarrus in tract. de jubilaeo, Nolab. 31. num. 17. quamvis id magis consuetudine, quam lege nitatur. Alque haec quidem videntur esse certa et rata. Nunc de iis, quae dubia sunt breviter disseremus. Primum igitur De concilio generali quaeri potest, an possit plenarias indulgentias dare. Id enim affirmant Felinus, in serm. de indulgent, num. 28. Dominicus a Solo in 4. dist. 21. quaesi. 1. art. 4. Navarrus de jubilaeo, Nolab. 31. num. 2. et Cordubensis quaesi. 12. de indulgent, proposil. 8. Quamvis autem neminem legimus, qui expresse doceat concilium generale non posse id facere: tamen videntur hoc sentire omnes alii auctores, qui scribunt ad solum pontificem summum spectare potestatem concedendi plenarias indulgentias, et de concilio generali nihil dicunt. Et sane verissima mihi esse videtur posterior haec sententia; Nam nullum hujus rei exemplum habemus, nisi concilii basilcensis sess. 24. quod concilium eo tempore schismaticum erat. neque ejus decreta, et multo minus exempla certam fidem faciunt. Concilium autem constantiense sess. 17. prope fin. indulgentias concedit non plenarias, sed solum centum, vel quadraginta dierum; quod recte poterat facere, cum in eo concilio essent multi non solum episcopi et archiepiscopi, sed etiam cardinales. Praeterea primus, qui docuit a concilio generaliter concedi posse plenarias indulgentias, et quem Felinus alique sequuli sunt, Panormitanus fuit in serm. habito in synodo basilcensi, ut Felinus refert. Quid autem mirum si Panormitanus hoc docuit in

co loco, ubi concilium supra papam esse clamabant omnes? Postremo concilium generale, secluso papa non babel papalem auctoritatem, nec fortialiter, nec eminenter, nec ullo alio modo, ul rectissime Cajetanus docet, cl probat tract. 1. de auctorit. papae el concilii cap. 11. cl 12. cl trad. 2. cap. 6. cl nos etiam docuimus, cl probavimus in lib. 2. de conciliis cap. 16. Non igitur potest concilium, secluso papa, ea facere, quae proprie ad summum pontificem perlinent, sed ea solum, ad quae se extendit episcopalis auctoritas. Constat aulem non posse episcopos, etiam nullos simul conjunctos indulgentiam dare, nisi unius anui, vel quadraginta dierum, ul expresse habetur cap. *Cum ex eo*, de poenil. cl remiss, cl cap. *Indulgentiae*, eodem in 6.

Altera dubitatio est de jure, quo episcopi possunt indulgentias elargiri. Aliqui enim existimant. episcopus jure divino id posse, alii negant. Sed haec quaestio ex alia pendet, ulrum jurisdictionem episcopi accipiant a Deo immediate, an vero per summum pontificem. Quam quaestionem nos explicuimus in lib. 1. de summo pontifice, cap. 23. cl duobus sequentibus. necque est cur hoc loco eadem repetamus. Igitur juxta ea, quae loco notato diximus existimamus episcopos a summo pontifice jurisdictionem omnem, ac per hoc potestatem indulgentias conferendi accipere. Cujus rei argumentum est etiam, quod videamus a summo pontifice restrictam cl limitatam episcopis hanc potestatem fuisse; neque dubium est, quin ab eodem penitus solvi, vel etiam augeri cl extendi possit. Quod si adeo immediate illam haberent, posset quidem summus pontifex interdicare illis usum ejus potestatis, lumen si ubi aliter ea uti vellent, non posset summus pontifex impedire, quominus ratum esset, quod illi fecissent. Quemadmodum cum pontifex alicui episcopo interdicit, ne utatur facultate, quam babel a Deo, conferendi sacramentum Confirmationis vel Ordinis, peccat quidem episcopus non obtemperans pontifici maximo, lamen collatio illa sacramenti Confirmationis vel Ordinis rala est: neque videtur posse reddi ulla ratio, cur possit summus pontifex efferre, ul indulgentia ab episcopo concessa non sit rata, cl non possit idem efficere de collatione sacramenti Cuiusmodi vel Ordinis, nisi quia priorem potestatem habent episcopi a pontifice, posterio-rem a Deo.

Tertia quaestio est de abbatibus, parochis, aliisque sacerdotibus, an possint indulgentias tribuere; 5<i> in abbates jurisdictionem habent in suos monachos, nun secus ac episcopi in populum. Solent etiam lum abbates, tum alii ordinum religiosorum praepositi communicare cum aliis merita el satisfactiones suorum ordinum: quod nihil esse videtur ■diud, nisi indulgentias quasdam tribuere. Denique Ingelus in summa, verbo, Indulgentia, num. 5. el llat holotnaeus Fumus in summa, verbo, Indulgentia, num. 2. docent, omnes parochos, aliosque sacerdotes, qui jus habent confessiones audiendi, j»»s>e in ipso sacramento confessionis indulgentias <oncedere, remittendo id quod superest expiandum. quando minor poenilciilia inungitur, quam m iufiitiai ad lutam poenam peccatis debitam ex-

hauriendam, cl adducunt pro hac sententia Innocentium in comment, cap. *Cum ex eo*, de poenil, cl remiss. Panormitanum in cap. *Sicut dignum, it* homie, volunt, cl alios juris canonici interpretes. Al sententia communis contrarium docet. nullos ordinis sacerdotes episcopis inferiores posse jure communi tribuere indulgentias. sed solum ex commissione pontificis maximi, vel episcoporum. Nae ex lat expressus textus juris, cap. *Accedentibus, i>* excess, praelatorum, ubi, habetur, non licere abbatibus, neque aliis quibuscumque inferioris ordinis, quam episcopalis, indulgentias concedere.

Praeterea s. Thomas in 4. dist. 20. quaesi. 1. ari. 4. quaestiuncula 1. pulchre docet, nullos esse absolute, praelatos, nisi episcopos, ipsi enim sunt rectores integri populi, cl quasi reges in parvo regno, alque ila praesunt hominibus omnium ordinum, a clatum, sexuum, conditionum; abbaes aulem sunt quasi patres unius familiae ac domus, el praesunt solis monachis. Parochi quoque nunc praesunt, nisi uni parociae quasi uni familiae: potestas aulem dispensandi thesaurum Ecclesiae non convenit nisi veris praelatis, qui sunt principes populi Dei. Quare lum ipsi abbates, tum parochi, alique omnes sive clerici, sive laici, sive regulares, sive saeculares aliquo modo subjiuntur episcopo, el ideo participes fieri possunt indulgentiae ab episcopo in commune propositae, ul docet Paluilanus in 4. dist. 20. quaesi. 4. ari. 3. conci. 1. sicut etiam licet illi, licet alias regulares ul plurimum sine exempli, dies festos ab episcopo solvi civitati indictos observare. Verum tamen esi, quod si opus injunctum ab episcopo pro indulgentia consequenda, non possit impleri a regularibus absque praepositi facultate, lenentur eam facultatem a praeposito percipere. si velint indulgentiae participes fieri; non enim debet regularis observantia propter assequendas indulgentias violari, vel relaxari, ul monet s. Thomas in 4. dist. 20. quaesi. 1. ari. 5. quaestiuncula 2. Neque his repugnat communicatio illa meritum, vel satisfactionum, quibus praepositi ordinum religiosorum bene merentibus de ipso ordine concedere solent. Illa enim communicatio non esi indulgentia, ul perspicuum esi, turn quia non absolvit a poenitentia injuncta a sacerdote in sacramento poenitentiae, lum quia non communicat merita, vel satisfactiones jam praeteritas, cum illae si superfluae fuerunt, in thesauro reconditae sunt, sed solum futuras post illam communicationem: tum quia ista communicatio magna ex parte prodet per modum impetrationis, quod non convenit indulgentiis. Orant enim religiosi assidue pro sua congregatione, pro amicis cl benefactoribus, et pro alius, vel personis, vel necessitatibus ad intentionem praepositorum. Neque Innocentius, aul Panormitanus ab Angelo, el Barholomaeo allegati loquuntur de indulgentiis, sed solum dicunt, posse parochum cl alius confessorios injungere poenitentiam minorem, quam canones praescribant, si eis videatur haec esse faciendum justis de causis. Sed hoc non est dare indulgentiam, quia quod minus illi inungunt, expiandum erit, vel in hac vita per opus. i poenalia sponte assumpta, vel in purgatorio. Vide Sylvestrum verbo *Indulgentia* n. 12.

Cordubcnscm de indulgent, quaest. 12. cl Navarrum de jubilaao Notai). 31. num. 9.

CAPET XII.

An requiratur caussa justa, ut indulgentia sil rata.

Disseruimus de aucloriiiiale, nunc de caussa disserendum esi. Nam haec duo requiri diximus, ul indulgentia rite concedatur. Ac ut sejungamus ceria ab incertis. Convenit pnnio inter omnes scriptores, sine justa caussa ralam esse indulgentiae concessionem, quo ad ea. quae pendcnl ex solo jure ecclesiastico, qualia sunl privilegia eligendi confessorium, qui possit etiam a reservatis peccatis absolvere, el alia id genus. Docel Navarrus dc jubilaao, Notai». 15. num. 12. el Dominicus a Solo in 4. disl. 21. quaesi. 2. ari. 2. conci. 2. el ratio est, quoniam cum summus pontifex dispensat injure ecclesiastico, dispensatio csl rala, etiamsi non adsit caussa jusla. Salis enim est, si constet, cum voluisse dispensare, cum id totum ab ejus arbitrio cl voluntate dependeat.

Secundo convenit inter omnes. sine jusla caussa, indulgentiam non esse ralam, quod allinet ad expiandum reatum poenae coram Deo. vel in hac. vita, vel in alia. Docent s. Thomas, s. Bonavenlura, Durandus. Gabriel, el alii, in 4. disl. 20. el reccntiores omnes. Kalio vero est, quoniam haec poena expianda est juro divino, non potesl aulem summus pontifex sine jusla caussa dispensare in iis, quae aliquo modo perlinent ad jus divinum, quoniam minister Dei csl, non dominus. Id quod etiam videmus accidere in dispensatione juramenti el voti; relaxat enim obligationem nomine Dei. quando caussam habet ejusmodi. ut credibile. sil id placitum Domino. Quod si pro arbitrio, sine ulla jusla caussa dispenset. Deus non Imbel ralam dispensationem. Praeterea summus pontifex non solum non est supra jus divinum, ul possit illud pro arbitrio tollere, sed neque est dominus, sed dispensator thesauri spiritualis, dispensator autem fidelis, el prudens esse debet, alloqui non dispensator, sed dissipator dicendus erit. Quare Clemens VI. in extravaganti. *Vnignilus*, cum scribil, summum pontificem posse thesaurum spiritualem dispensare, addit, justis ex caussis, el post finem concilii constanliensis in constitutione Martini V, interrogari jubentur suspecti de fide, an credant, summum pontificem indulgentiam justis dc caussis posse concedere; el semper in literis indulgentiarum exprimitur caussa, cur indulgentiae concedantur. Denique cur dicuntur in concilio lalcranensi generali sub Innocentio III. indulgentiae, quaedam non solum indiscretae sed etiam superfluae, nisi quia otiosae, inanes et irritae sunl? de quibus recte dici potest illud s. Cypriani serui, dc lapsis, Irrito pax, perniciosa dantibus, cl nihil accipientibus profutura.

Tertio convenit inter omnes. ad justam caussam non requiri, ul opus injunctum sil in se ita salisfactorium, ul plene compenset debitum poenae, quod remittitur per indulgentiam; tunc enim indulgentia non esset remissio, sed commutatio, vel redemptio.

Quaestio igilur in eo solum versatur, an ad justam caussam requiratur proportio aliqua operis injuncti cum indulgentia, ita ul pro majori indulgentia major caussa requiratur, an vero possit pro opere minimo dari indulgentia maxima. Dc qua re duae sunt opiniones; prior est eorum, qui docent, non requiri proportionem ullam, sed salis esse. si caussa sil pia, idesl, modo non concedatur indulgentia pro opere malo, vel pro opere mere temporali, aul pro opere vano, et nihil ad divinam gloriam perlinente, sed pro quocumque opere, quod ad honorem Dei. vel Ecclesiae utilitatem cedat, indulgentia rala erit. Ita docuit s. Thomas in 4. disl. 20. quest. 1. ari. 3. quaestiuncula 2. Durandus el Paludanus in eadem distinctet. 20. quaesi. 4. s. Antoninus 1. par. lit. 10. cap. 3. § t. Joannes dc Turecremata in comment, «list. 1. de poeniit. can. *Quis aliquando*, § liem in Levilico, quaesi. 4. Glossa in extravaganti Bonifacii VIII. *Antiquorum*. de poenit. el remiss. Sylvestris in summa, verbo, *Indulgentia*, num. 19. Joan. Tabiensis, verbo, *Indulg.* num. 10. el nosier Gregorius de Valentia in trad. de indulg. cap. 7. Illiones hujus sententiae ducuntur fere omnes ab usu Ecclesiae. Nam videmus pro eadem caussa dari indulgentias aliquando majores, aliquando minores. Item videmus interdum pro caussa levissima dari indulgentias maximas, ul cum datur indulgentia plenaria omnibus, qui ante fores basibeaes. Petri aslant, dum summus pontifex in dic paschae populo solcmnilcr benedicit. Ad haec si indulgentiae, sine caussa salis magna concessae, non essent ratae, Christianus populus a pastoribus suis graviter deciperetur, quod non videtur ullo modo asserendum. Praeterea commune pronuncialum theologorum esi. indulgentias valere, quantum sonant: igilur si pro levissima caussa indulgentia maxime in literis pontificiis dari significetur, indulgentia illa rala esse debebit. Denique indulgentiae non nituntur ista caussa operis injuncti, quamvis haec etiam adesse debeat, sed lhcsauro infinito meritorum Christi et sanctorum, quae est caussa sufficiens, immo superans, et transcendens omnem indulgentiae condonationem.

Posterior sententia csl aliorum, qui contendunt ad justam caussam requiri aliquid non solum pium cl utile, sed etiam quod proportionem habeat cum indulgentia; ita ut non sil ratum, si dclur pro caussa levissima indulgentia maxima. Ha docent cx veteribus scholasticis s. Bonavenlura in 4. dislint. 20. par. 2. quaest. ull. Richardus in eadem disl. 20. quaest. ult. Augustinus de Ancona in summa do potestate Ecclesiae quaest. 30. art. 4. cl 5. cl Joan. Gerson in tract, de absolutione sacramentali. Gabriel in supplemento 4. disl. 45. quaesi. 3. art. I. el in c: inoncin missae lecl. 57. Ex auctoribus nostri saeculi idem docuit Adrianos papa in 1. in tract, dc indulg. cardin. Cajclanus in lract. de caussa indulgentiae. cl in alio tractatu ad Julium Medicem cap. S. Joan. Major in 4. disl. 20. quaesi. 2. Murtinus Lcdesmius par. 2. 4. seni, quaest. 27. ari. 2. Dominicus a Solo in 4. disl. 21. q. 2. ari. 2. Petrus a Solo lecl. 2. dc indulg, Navarrus de jubilaao Notai». 5. num. 3. el 4. Cordubensis quaesi. 20. dc indulg. Illis addi possunl Innocentius in cap. *Quod aulem*.

Je pocnil. cl remiss, cl Felinus In serin, dc indulgentiis. Ilujus posterions scnlcnline rulioncs line sunk Priinn, quoniam videntur abuti vocabulis, qui dicunt,requiri justam caussam ad concessionem indulgentiarum. et lamen volunl pro opere quocumque eliam levissimo concedi posse indulgentiam maximam.Quomodo enim justa causa dici polesl, quae nullam habet proportionem cum effectu? Secunda, quoniam non solum infidelis dispensator dicitur, qui nulla dc causa donat bona domini sui, sed eliam qui pro re minima profudit ac prodegit thesauros pretiosos ejusdem domini sui. Tertia, quoniam si pro quacumque pia causa concessae indulgentiae, ralic essent, nullae ilici possent superfluae vel indiscretae, cum semper sil in promptu aliqua pia causa,quae allegari possit. Quarta, quoniam non est dissimilis indulgentiae, largitio dispensationi votorum. In volis aulem conveniunt omnes, non posse dispensari nisi pro maxima causa, quae magis placeat Deo, quam ipsa implcilio voti. Quinta, quoniam.sicsscl vera scnteniia.posselsummus pontifex in momento liberare omnes animas purgntorii:quia posset dici non deesse caussam piam. cum ad gloriam Dei perlineat, ul tot animae citissime volent ad coelum, ubi perpetuo Deum laudabunt. Possunt fortasse conciliari hae sententiae aliquo modo: sed absolute posterior, ul csl communior, ita eliam verior mihi esse videtur. Sed ul magis res explicetur, observandum est primum, ad caussam justam ul plurimum duo requiri.primo finem aliquem pium, ac Deo gratum,cujus assequutio magis placeat Deo, quam poenilenlialis satisfactio, quae per indulgentiam relaxatur. Is enim fidelis cl prudens csl dispensator coelestis thesauri, qui fideliter agit caussam domini sui,et juxta voluntatem opcratur. Secundo opus aliquod, per quod revera linis ille probabiliter obtineri possit.Nam si finis quidem valde placeat Deo, sed per opus injunctum nullo modo valcat obtineri, non videtur iusta causa dandae indulgentiae. Ul exempli gratia, si detur indulgentia plenaria iis, qui semel recitant orationem dominicam pro conversione haereticorum causa non videbitur iusta; quoniam tametsi conversio haereticorum res csl maxima, ct Deo gratior. quam poenilenlialis satisfactio mullorum fidelium.lamen non est probabile convcrlendos haereticos per eam solam, brevissimamque orationem. Quomodo eliam si detur indulgentia iis, qui nummum unum exponent pro recuperanda Hierosolyma, non videbitur justa causa tantae indulgentiae,quia opus illud non csl ejusmodi, ul per ipsum Hierosolyma recuperari possit. Observandum csl secundum,non requiri ad proportionem caussae cum indulgentia, ul opus injunctum sil in se valde meritorium, vel satisfactorium, vel difficile el laboriosum, quamvis haec eliam specclari debeant, sed requiri. ul sil medium apium, alque ulile ad consequendum finem, cujus gratia concediur indulgentia. Itaque lien polesl. ul per opus in se salis leve el facile magna indulgentia acquiri possit: quoniam i pus illud leve, ac factio csl medium ad finem Deo gratissimum assequendum. Talis csl exempli gratia, assistentia illa prae foribus basilicae s. Petri Horae, dum summus pontifex solemni caeremonia

populo benedicit. Illam enim assistentiam prior opinio rem levissimam cl caussam minimam oppellabat.talis enim est si perse absolute consideretur. Al eaqdem assistentiam posterior opinio magis caussam el justam esse diceret,quoniam frequenti illa populi eo tempore medium csl aptum, cl util ad protestationem fidei dc capite Ecclesiae, atque ad honorem sedis apostolicae, qui csl finis illic; indulgentiae. Observandum est tertio, non eodem modo judicandum esse de causa indulgentiae,ut datur uni alicui particulari, cl cum datur incommune mullis. Nam cum datur uni particulari, oportet ul opus injunctum illi soli, sil proportionale lini, cujus gratia datur indulgentia: al cum datur in commune mullis, non csl nccessc, ul opus singulorum, sed tantum ul opus omnium simul sil proportionalum fini. Atque hinc accidere polesl, ul indulgentia maxima sil justissima, etiamsi opus injunctum singulis videatur leve.Exempli causa,si ueeesse sil aedificari basilicam vel xenodochium, el delur indulgentia septem vel decem annorum, vel eliam plenaria conferentibus certam auri summam; si respicialur opus singulorum, non videbitur causa iusta, sed lamen si tota summa ab omnibus collata consideretur.jam erit iusta causa,quia poterit iis sumplibus aedificari basilica vel xenodochium, quae aedificatio erit gratior Deo, el utilior Ecclesiae, quam poenilenlialis satisfactio, quae per indulgentiam relaxatur. Observandum csl quarto, supra dictum esse, plerumque in causa iusta duo contineri, finem cl media ad finem: quoniam aliquando solus finis salis esse videtur, sine ullis mediis, id est, sine aliquo opere injuncto, quando videlicet finis non pendet ab aliquo opere, el perse sufficit ad indulgentiam justam efficiendam. Sic olim ad petitionem martyrum (ul supra cx Tertulliano el Cypriano probavimus) dabantur indulgentiae sine aliquo opere injuncto, quia judicabat Ecclesia satis magnam caussam esse,petitionum martyrum, ul videlicet homines ad martyrium accenderemur,cum viderem lanii fieri martyrum preces. Vocantur aulem in bis locis martyres, qui in carceribus inclusi, cl jam aliquid passim fuerant ob confessionem fidei, cl consummationem martyrii expeclabant. Quomodo eliam in articulo mortishominibus bene meritis de Ecclesia damur aliquando indulgentiae,neque opus ullum iungitur, quia videtur causa esse salis iusta ipsa necessitas extrema conjuncta cum praecedentibus meritis. Ha legitur Gregorius VII. indulgentias sine ullo injuncto opere dedisse, lib. 1.cpisl. 3! .lib.2.cpisl.Gl. cl lib. G. cpisl. 15. flaque sine opere injuncto concedi polesl aliquando indulgentia, sine causa vero, coque iusta cl rationabili numquam polesl. Observandum csl ultimo, justam quidem semper causam requiri, sed non esse subditorum judicare, utrum causa sil iusta, vel injusta idcbrcil enim simpliciter existimare iustam esse. Nihilominus lamen sicut probandum non csl, quod aliqui pro zelo, sed nimio forlassc dc indulgentiis quibusdam, levius dc caussis concessis obloquuntur, quod faciunt Joan. Gerson in Iracl.de. absolutione sacramentali, Dominicus a Solo in 4. dist. 21. quaesi. 2. conclus. 5. cl Andreas Vega in concilium Iridcnâ-

num lib. 13. cap. ultimo: Sic Inudandus merito est Clemens \ 111 pontifex maximus, qui nunc sedet , quod decretum conciliilatcrunensissub Innocnlio III.de moderandis indiscretis indulgentiis cl decretum concilii tridenlini sess.25.de revocandis indui gentiis advelercm.cl probatam Ecclesiae consuetudinem. exoquulloni mundaro studet, λ cieres enim parcissimos fuisse in indulgentiis conferendis notissimum esi.Siquidem Sergius II,(ul citavimus cap. 3.) trium Ianium annorum indulgentiam dedit; et Paschalis 11. quadraginta solum dierum. Testatur quoque Innocentius 111. capito, *Cum eæ co* , de poenitent. cl remiss, oposololicam sedem solitam esse ordinarie non extendere indulgentias ultra condonationem poenitentiae unius anni, vel quadraginta dierum;el juxta hoc Innoconlii dictum.Nicolaus IV. in indulgentiis variis, quas concessit ecclesiae sanctae Praxedis, quae leguntur in introitu cappellae s. Zenonis, numquam excedit annum unum, vel dies quadraginta. Denique s. Thomas in 4. disl. 20. quaesi. 1. ari. 3. quaestiuncula 2. ad I. scribit,venientibus ad limina apostolorum ex regionibus ullrumarinis dari indulgentiam quinque annorum: ex regionibus ullrnmontanis, trium annorum. ex aliis locis vicinior.bus, unius anni dumtaxat.

Ex his ad argumenta pro priore opinione facile responderi polesl. Ad illud, quoji propler eandem causam dentur indulgentiae modo majores, modo minores, responderi polesl,id posse accidere duplici de causa: aliquando entra datur indulgentia minor, quam pru magnitudine caussae dari posset, et hoc modo datur pro eadem causa modo major, modo minor indulgentia, cl numquam superat indulgentiae magnitudo magnitudinem caussae Postest eliam fieri,ul idem opus bonorum sil uno tempore magis proporlionutum (Ini. cujus gratia datur indulgentia, cl magis Utile,vel necessarium, quam alio tempore, ut vigente magna necessitate eadem eleemosyna plus conferet ad subsidium pauperum, quam si ea charilos annonae non vigeret: cl immineto gravissimo periculo eadem oratio cum eodem jejunio, ct eleemosyna magis necessaria erit ad placandum Deum.quam si illud periculum non immineret. Ex quo sequitur, ul idem sil opus bonum secundum se,sed ex accidente diversum,el causa rc vera non sil eadem, el ideo non sit mirum, si flentur variae indulgentiae pro illo opere,quod uno tempore majorem causam, alio tempore minorem offert.

Ad nliml, quod pro causa levissima dentur indulgentiae maximae, jam supra responsum est, id Heri, quoniam causa, quae est in so levissima, si attendatur labor.aul sumptus.aul aliquid ejusmodi, saepe maxima est, si consideretur proportio nd 11-nem, ad quem oblinendum indulgentiae proponuntur.

Ad Icilium illud do populi deceptione respondemus,ul plurimum nullum esse deceptionis periculum, quoniam non existimamus,indulgentias a sede aposlolica sine jusla causa dari; tamen sicut polesl fieri, ut aliquando indulgentia non sortiatur effectum ob defectum ejus, qui illam suscipit, vel ob defectum auctoritatis in eo, qui illam concedit,

Ha non debel videri absurdum, si aliquando idem accidat ob defectum caussae, el chrisli.inus populus non ignorat ad fidem perlinere,quod sit in Ecclesia potestas indulgentias concedendi.non autem quod in particulari non possit fieri, ut indulgentia vel non sil rata, vel non prosit, el ideo sic accipiunt prudentes Christiani pontificias indulgentias, ul simul eliam studeant dignos poenitentiae fructus ferro, ac pro suis peccatis Domino satisfacere.

Ad quartum de illo communi pronuntiato,indulgentiae tantum valent quantum sonant, respondemus, pronuntiatum illud merissimum esse, sed intelligi de indulgentia, cui non desunt necessariae conditiones, auctoritas in concedente, cbarilas in suscipiente, cl justitia ac pictas in causa. Fuit autem celebris apud veteres scholasticos quaestio Hia an indulgentiae tantum valeant, quantum sonant, vel quantum ab Ecclesia praedicantur,propter nonnullos errores.qui tunc vigeabant,cum alii dicerent, indulgentias non valere nisi pro mensura devotionis,alii tantum valere quantum opus injunctum ex se ad satisfaciendum prodest, alti tantum valere coram Ecclesia , non coram Deo. Qui errores a s. Thoma,aliisque veteribus confutati, extincii jam sunt.

Ad postremum dc thesauro meritorum Chrisli. el sanctorum, qui dicitur esse vera causa indulgentiarum , respondemus: thesaurum meritorum Christi, cl sanctorum esse veram causam, cur indulgentiae concedi possint: sed praeter istam causam requiri alium, quae moveat ad dispensandum thesaurum hoc tempore potius quam alio, cl nunc mugis nunc minus librcraliter: non enim debent pontifices relaxare pocnilentialem satisfactionem, neque recurrere ad thesaurum, nisi quando judicant id esse necessarium, vel ulife ad gloriam Dei. cl animarum salutem.

CAPUT XIII.

Dc dispositione suscipientis indulgentias.

In co. qui cupit rc vera fructum ex indulgentiis capere, duo requiri diximus, ul sil in statu gratiae, cl ul perficiat quod pro indulgentia fuerit injunctum. El quidem exigi statum gratiae docent communiter theologi in I. disl. 20. cl ratio est apertissima, quoniam indulgentia cum remittal reatum poenae temporalis relictum post remissionem culpae, sine dubio requirit, ul culpa sit jam remissa, ac per hoc translatus sit homo per infusionem gratiae cl charitalis dc statu peccati in statum liliorum Dei. Praeterea nulla ratio patilur.ul poena romillalur ei, qui adhuc haeret in culpa; vel debitum illi condonetur nomine Dei. qui adhuc csl aversus a Deo, el hostis, ac inimicus. Denique nomen ipsum indulgentiae, ut initio diximus, sonat paternam facilitatem in filios, qunc non debet esse communis cum servis.maxime fugitivis,quales sunt omnes, qui Deo deserto diabolum sequuntur. Pari ratione exigi, ul opus injunctum pcrUciatur, convenit inler omnes ul palet ex s. Thoma in i.disl. 20. quaesi. 1. ori. 5. quaestiuncula 3. el ex aliis. Sed his positis tamquam certis ct exploratis nullae supersunt quaestiones. Prima est, an requiratur

gentia num. 20. Panormitanus in cop. Omnis p. iriisque, de poenil. cl remiss. Felinus in scrni. de indulgentiis num. 12. cl alii. Tamen iutins el probabilius videtur requiri confessionem in re, el non solum in volo. quotiescumque dicitur, indulgentiam concedi poenilenlibus cl confessis, ul docenl s. Antoninus 1. par. lit. 10. cap. 3. Adrianos in 4. sentent. tract. de indulgent. Cajelanus tract. 15. de Indulgent, cap. 10. Navarrus de jubilaes Nolab. 18. numero 1. cl glossa in cxlravaganlcm. *Antiquorum*, de poenil. el remiss.

Quarta quaestio est, on percipiat indulgentiam, qui non perficil omnia opera inuncta, sed aliqua tantum, ob inopiam, vel morbum, vel alia justa causa impeditus. Responsio communis, est s. Tbomac. Durandi cl aliorum in l. disl. 20. non percipi indulgentiam, nisi ab iis, qui integre omnia opera inuncta perficiunt, concessio enim condicionala non valet, nisi conditio impleatur: Atque in hanc quoque sententiam allegari solei dictum illud commune: indulgentiae lanium valent, quantum sonant; Nam summi pontifices, quando volunl percipi indulgentiam ab iis, qui legitime impediti non perficiunt omnia opera inuncta, addere solent, ul confessarii commutent opera Inuncta in alia pia opera, vel disertis verbis explicant, obtineri indulgentiam ab iis, qui inchoarunt opera inuncta, cl perficere non potuerunt, ul habetur in exlravaganli, *Unigenitus*, et in aliis similibus, in quibus annus jubilaes publicatur.

Quinta quaestio csl: An requiratur alia dispositio in suscipiente indulgentias, praeter statum gratiae el adimpletionem operum inunctorum. Nam cardin. Cajelanus in tract. 10. qui est de suscipientibus indulgentias quaesi. 1. doccl requiri tertium conditionem, ul videlicet qui vult consequi indulgentias, habeat propositum satisfaciendi Deo propriis laboribus quo ad poterit: iis autem, qui nolunt pro se ipsis satisfacere, cum possint, negat prodesse indulgentias. Ex quo etiam colligit, paucos admodum re vera frui pontificiis indulgentiis ex lanio numero adeuntium Ecclesias temporibus stationum, aliarumque similibus indulgentiarum. Quae sententia utilis est el pia, sed fortasse non vera; praesertim cum sil contraria communi aliorum doctrinae, ut ipse etiam Cajelanus fatetur: nec enim legi ullum auctorem, qui Cnjctanum sequatur praecl Barholomaeum Fumum in summa, quae Armilla dicitur; verbo *Indulgent*, num. 13. Nec video quemadmodum summi pontifices non deciperent populos, si indulgentias cum ea conditione proponere vellent, quam numquam explicarent. Neque argumenta Cajelani talia sunt, ul solvi non possint. Ille enim sic ratiocinatur: Qui non vult satisfacere Deo per se, cum possit, indignus csl. cui applicetur aliena satisfactio: At non intendit Ecclesia conferre hoc beneficium indulgentiae in indignos, igitur non prosunt indulgentiae iis, qui nolunt per se satisfacere, cum possint. Propositionem argumenti probat Cajelanus bis rationibus: primo quia non decet ab amico petere, ul pro te satisfaciat, cum ipso possis per te satisfacere. Secundo quia in republica bene instituta non sijnl dispensanda buna communia pro liberandis illis civibus

acre alieno, qui per se suum aes alienum dissolvere possunt. Tertia quia in forma Indulgentiae addi solet, vere poenilenlibus indulgentias tribui: non sunl autem vere poenilenles, qui recusant facere fructus dignos poenitentiae. Quarto quia dantur indulgentiae de inunctis poenitentiis a sacerdotib: vel igitur qui inunctam poenitentiam accepit, id fecit animo eam perficiendi, el sic habemus quod volumus, vel animo fallendi; et indignissimus est. qui ex fallacia sua lucrum reportet. Respondemus: Cum qui non vult per se satisfacere cum possit; non esse indignum, sed tantum non dignum, cui aliena satisfactio applicetur. Ecclesia aulem non intendit conferre hoc beneficium in indignos: sed bene potest velle conferre in non dignos, quoniam indulgentia ex misericordia el liberalitate dalur, non ex iustitia cl meritis. Ad primam rationem respondemus: Non fieri injuriam amico, quia non petitur ejus satisfactio ex iustitia, sed ex gratis, el petitur satisfactio. quae non esi ei necessaria, sed omnino supervacanea. Ad secundum respondeo. Dispensalorem bonorum communium in republica instituta, non dissolvere sine causa aes alienum eorum civium, qui solvendo sunl per se: tamen posse dari causam, cur utile sit republicae, ex communi aulario solvere debita eorum, qui per se illa solvere potuissent. Ad tertiam respondeo: Vere poenilenles dici eos, qui coniritionem habent cum proposito satisfaciendi, nisi aliunde pro eis satisfiat. Ad quartam respondeo: Plerumque indulgentias dari de non inunctis ut supra probavimus, cl eos qui indulgentias quaerunt, velle perficere poenitentiam inunctam, sed nolle alium laborem sponte sumere pro reliqua poena expianda, si possint per indulgentias ab ea liberari. Addo etiam, quod si indulgentiae non darentur nisi de inunctis, possent homines inunctam poenitentiam accipere animo perficiendi, nisi possint alia ratione ab eo reatu liberari.

CAPUT XIV.

De indulgentiis quae accipiuntur pro defundis.

De indulgentiis, quibus juvantur animae defunctorum sex quaestiones sunl. Prima an prosint. Secunda an per modum absolutionis dari possint. Tertia quid sil dari indulgentias defunctis per modum suffragii. Quarta an ex iustitia. an ex misericordia liberentur animae, quibus indulgentiae applicantur. Quinta quid requiratur ul indulgentiae prosint defundis. Sexta an indulgentiae prosint in particulari coriis animabus, an solum omnibus in communi.

Quod ad primam quaestionem allinet, haeretici omnes, tum recentiores, tum antiquiores, qui purgatorium negaverunt, consequenter etiam suffragia, el indulgentias mortuis prodesse negaverunt. Ex catholicis Ostiensis in summa lib. 5. lit. de remissionibus num. 9. el Gabr. led. 57. in canonem missae docuerunt indulgentias defunctis non prodesse: sed Gabriel cito correxit errorem, ul perspicuum est ex additione ad eandem lectionem. Res

autem certissima est, et apud catholicos indubitato, indulgentiis juvari posse animas quae in purgatorio poenas luunt. Id quod primum probari potest ratione deducitur ex Scripturis, conciliis et Patribus. Constat enim, animas defunctorum posse juvari suffragiis viventium, id est, elemosynis, precibus, jejuniis, sacrificiis missarum, aliisque piis operibus, ut copiose ostensum est a nobis in Pb. I. de purgatorio fere toto, et Jib. 2. cap. 15. quae non sunt licet loco repetenda. Et quamvis suffragia definiatis per modum impetrationis prosint, ac praesertim preces et oblatio sacrificii: tamen nulla ratio reddi potest, cur non prosint etiam per modum satisfactionis, ac praecipue jejunia et elemosynae. Item haec opera salutifera esse, salis a nobis probatum est in quarto libro de poenitentia. et in libris de operibus bonis vel particulari et defunctos, quibus bare suffragia a vivis applicantur, satisfactione indigere non dubium est. Constat praeterea illam esse rationem, cui suffragia viventium prodesse possint defunctis quia fideles et boni fundi illa conjuncti sunt cum fidelibus viventibus ejusdem fidei, et charitas vinculo, vel unam Ecclesiam, et unum corpus efficiant. Neque enim (inquit s. Augustinus lib. 20. de Civ. Dei c. V.) piorum nequam defunctorum ab Ecclesia separantur, quae est regnum Christi. Ex his duobus fundamentis apperle colligitur posse etiam privatos homines offerre Deo pro defunctis, tamquam membris ejusdem corporis satisfactiones suas, jejunia, elemosynas, et similia opera laboriosa. Quod si privati homines possunt applicare defunctis, tamquam membris ejusdem corporis, satisfactiones suas, cur non potest summus pontifex applicare eisdem satisfactiones Christi et sanctorum, quae sunt in thesauro spirituali, cujus ipse dispensator est? Praeterea idem probatur ex usu Ecclesiae: constat enim Paschalem summum pontificem mille annos 700. concessisse indulgentiam pro defunctis, quae habetur in ecclesia s. Praxedis in introitu cappellae s. Zenonis, cujus indulgentiae meminit etiam Gabriel loco notato, sed non recte vocat Pontificium V. cum sit revera Paschalis primus. Multi etiam pontifices alii. et ibidem refert Gabriel, pro defunctis indulgentias concesserunt. Denique consentiunt theologi, vel sanctus Thomas in 4. dist. 43. quaesi. 2. art. 3. quaestiuncula 2. s. Bonaventura in 4. dist. 20. pari. 2. quaesi. 5. Ricardus dist. 20. r. r. l. 3. quaesi. 3. et alii; necnon canonistae, vel Innocentius in cap. *Quod nitem*, de poenitentia. et remissis, felinus in serui, de indulgentiis et alii. Neque id repugnat. quod Joan. major in 4. dist. 21. quaesi. 2. dicit multos theologos contra sentire. Nam licet per modum indulgentiae per modum absolutionis judicialis non de indulgentia absolute.

Uterque quaesito difficilior est, de modo quo inquit indulgentiae defunctis prodesse possunt, an videlicet summus pontifex possit animas defunctorum, qui sunt in purgatorio, judicialiter absolvere, vel licet cum hominibus viventibus, dum indulgentias non concedit. Nam Michaël Medina disput. 7. cap. 3. et disput. 8. cap. 41. de indulgentiis, contendit animas defunctorum, quae sunt in purgatorio non esse sub jurisdictione summi pontificis, et

posse ab eo indulgentias percipere per modum absolutionis. Sed contra sentiunt fere omnes alii scriptores. vel s. Bonaventura, Richardus, Gabriel, et Joan. major locis citatis. Qui postremus auctor testatur suo tempore a schola parisiensi fuisse datam sententiam contrariam. Item Cajetan tract. 15. cap. 5. Dominicus a Solo in 4. dist. 21. quaesi. 2. art. 1. concilii. 3. Petrus de Solo lect. 3. de indulgentiis. Navarrus de jubileo Nolani. 22. num. 6. Antonius Cordubensis q. 15. de indulgentiis et alii: et probatur haec sententia posterior, primo, quoniam s. Leo in epist. ad Rusticum Narbonensem episcopum, et habetur apud Gratianum 24. quaesi. 2. can. 1. sic ait. De communione privatis, et defunctis, eorum causa judicio Dei reservanda est; et Gelasius papa in epistola ad Faustum, et in altera ad episcopos Dardaniae, vel est apud eundem Gratianum 25. quaesi. 2. can. *Legatur*; et can. *Jec quisquam*, disertis verbis docet, homines mortui qui sunt in divino judicio constituti, non posse ab Ecclesia judicari; Secundo: Quia non potest Ecclesia mortuorum animas citare, non potest earum causam cognoscere, non potest eas cogere ad obedientiam, non igitur potest absolvere vel ligare. Tertio: Pontifex non habet nuctoriam nisi mores quas pascendas suscipit, juxta illud Joan. 21. Prisce oves meas. At animae defunctorum non possunt pasci a pontifice, cum non possint ab eo doctrinam, vel sacramenta, vel leges et jura percipere: non igitur sunt ei subjectae, ac proinde non possunt ab eo ligari vel solvi. Quapropter, quoniam pontifices ordinarie cum extendunt indulgentias ad mortuos, addunt particulam, per modum suffragii, vel perspicuum est ex constitutionibus Alexandri VI. et Clementis VI. de indictione jubilei. Refert etiam Gabriel in additione ad lectionem 57. super canonem. se vidisse declarationem Sixti IV. quod indulgentiae prosint defunctis per modum suffragii. Quod (vel mox dicemus) opponitur ei, quod est, per modum absolutionis. At objiciunt aliqui verba Domini, Matth. 16. *Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis*, et probant, illud, super terram, non referri ad eos, qui solvuntur, sed ad eum qui solvit, ut sensus sit: *Quodcumque solveris tu super terram degens, erit solutum a me, qui sum in coelis*. Praeterea dicunt: Defunctos qui sunt in purgatorio, adhuc esse, viatores, et auxilio egentes, ac proinde videri esse subjectos pontificis jurisdictioni. Denique ostendunt ex can. Sane. 24. quaesi. 2. saepe ab Ecclesia excommunicari defunctos, et rursus absolvi ab excommunicatione, ex quo sequi videtur vel proprie sine Ecclesiae judicio subditi. Sed facilis est responsio. Nam ad primum dici potest, Gelasium, cujus magna est in Ecclesia auctoritas, exposuisse illud (super terram) vel referatur ad eos, qui solvuntur, non ad eum qui solvit, vel potius ex car. *Legatur*, jam citato. Sed esto, referri possit ad eum, qui solvit, nihil tamen ex eo sequitur: quia debet intelligi de solutione circa eos, qui sunt ei subjecti. Alioquin posset summus pontifex ligare et solvere eos etiam, qui sunt in coelo vel in gehenna, si ita universaliter accipiatur ligandi, vel solvendi potestas. Ad secundum responderi potest, non omnes viatores es-

sc proprie subjcctos pontifici, sed solu in eos, qui sunl oves visibiles hujus ovilis el membra hujus visibilis Ecclesiae. Quod aulcm defuncti, qui in purgatorio degunt, aliquo modo sini viatores, cl e- gentes auxilio Ecclesiae, el cum ipsa Ecclesia vi- sibili invisibiliter conjuncti per fidem et charitn- lem, facit, ul possint ab Ecclesia nostra juvari, cl indulgentiis Lui, non ul subditi per modum abso- lutionis, sed ul amici absentes per modum suffra- gii. Ad tertium respondemus, defunctos ab Eccle- sia posse excommunicari, el ab excommunicatione absolvi, solum quo ad ea, quae a viventibus fieri debent. Nam cum defunctus excommunicatur, id lit, quia post mortem detegitur ejus pertinacia in haeresi, aul aliquid ejusmodi, el id solum cx illa excommunicatione sequitur, ul pro ipso non fiant suffragia, non sepeliatur in loco sacro, cl similia. Ei contra, si delegatur aliquis per errorem excom- inunicalus. el ideo absolvatur, effectus absolutio- nis erit, ul pro ipso oretur el sacrificetur, ejusquo cadaver honorifice sepeliatur. Itaque excommuni- catio, vel absolutio defunctorum, est potius decla- ratio sententiae, quae ferenda fuisset, si meritum eorum non latuisset, quam nova aliqua poena. quae ad animas ipsas pertingat. Quod aulcm legitur in 2. libro dialogorum s. Gregorii cap. 23. de sancti- monialibus a b. Benedicto excommunicatis, quae de scpulchris exire videbantur, el dc Ecclesia re- cedere, quando inter missaium solemniam diaconus clamabat. Qui non communicant recedant, inter miracula referendum videtur. Voluit enim Deus eo signo demonstrare quanti faciendae sunl admoir- imiirs sanctorum. Nam alioqni s. Benedictus non as e.veommunicavcrat, sed solum excommunica- tionem minatus fuerat, ul s. Gregorius ibidem di- cit. Praeterea non ens cxcommunicavit post mor- tem, sed in vila (si tamen ea excommunicatio di- cenda sil) Neque, eas proprie per sententiam po- stea absolvit. svd per Intercessionem mittendo ob- lilionem, quae pro cis Domino offerretur. At (in- uuires) s. Gregorius ibidem, ul ostendat, non esse mirum, si s. Benedictus potuit in carne moi tali de- gens dc spiritibus defunctorum judicare, allegavit illud evangrlicum. *Quodcumque solveris super terram, c/d solutum el in coelis.* Despondeo: S. Gregorium argumentum a simili ducere voluisse. Nam quemadmodum divina potestate sibi collata possunt praelati cum sint homines in carne mor- tali degentes, judicare de rebus spiritualibus, ita potuit s. Benedictus, in carne adhuc mortali de- gens, extraordinario privilegio sibi collatu a Deo, ligatas tenere vel solvere animas carum, quibus dum viverent, excommunicationis sententiam fue- rat comminatus. Neque credibile est s. Gregorium s. Leoni repugnare voluisse, qui in epist. ad Ru- sticum, jam citata, disertis verbis docet, non posse ab Ecclesia solvi cos. qui communione privati de hac vila recedunt, cum jam sint in divino iudicio constituti.

Tertia quaestio est, quid significet illud (per mo- dum suffragii) cum pontifices dicunt, indulgentias valere defunctis per modum suffragii. Non desunt, qui existiment, indulgentias prodesse defunctis per modum suffragii quia prosunt cis suffragia, id est,

missae, praeces cl alia pia opera, quae pontifex in- jungit. cum indulgentias tribuit. Sed hoc non est indulgentias prodesse, nam etiamsi pontifex en opera non injungeret, valerent illa suffragia ad re- frigerium defunctorum. Itaque frustra darentur in- dulgentiae dcfunclis. si nihil adderent praeter va- lorem suffragiorum. Neque pontifices dicerent, in- dulgentias prodesse per modum suffragii, sed di- cerent cum Ostiensi. indulgentias non prodesse defunctis ul indulgentiae, sed sola vi suffragiorum adjunctorum. Alii existimarunt, indulgentias de- functis prodesse per modum suffragii. quia tametsi ipsae indulgentiae re vera prosint, tamen prosunt per suffragia viventibus imperata. Pontifex enim applicat satisfactiones Christi cl sanctorum ex the- sauro tam viventibus, quam defunctis, sed venti- bus applicat per op' ra ipsis viventibus injuncta, defunctis vero per opera eisdem viventibus impe- rata. quae opera, cum fiant nomine defunctorum, suffragia quaedam defunctorum dici possunt. Sed neque haec sententia rationem idoneam reddit il- lorum verborum: neque enim hoc csl indulgentias prodesse per modum suffragii, sed csl prodesse per ipsa suffragia. Vera igitur sententia est. indul- gentias prodesse per modum suffragii, quia non prosunt per modum absolutionis iuridicae. sed per modum solutionis, quo modo prosunt suffragia, quae vel publice, vel privalim pro defundis ticri solent. Sed cum suffragia Iribus modis defunctos juvent, per modum meriti de congruo, per modum impetrationis el per modum satisfactionis: indul- gentiae autem non sint nisi satisfactoriae; inlcilli- gendntn est indulgentias dari defunctis per modum suffragii tantum satisfactorii. Itaque quemadmo- dum cum quis dat eleemosynam, vel jejumat, vel peregrinatur ad loca sanctu pro defunctis non ab- solvit defunctos a reatu poenae, sed offert Deo sa- tisfactionem illam pro defunctis, ul Deus eam ac- ceptans liberet defunctos a debito poenae, quam Inituri erant: sic poni fex non absolvit animas de- functorum. sed offert Deo ex thesauro satisfactio- num, quantum necesse est ad eas liberandas: et Deus acceptans alienam satisfactionem communi- catam animabus defunctorum, eas liberat a reatu illo poenae. Sed hoc interest inter suffragia el in- dulgentias. quod ul suffragia offerantur, non requi- ritur aliqua iurisdiclio, sed ul indulgentiae dentur, requiritur iurisdiclio, quia non potest thesaurum dispensare, nisi qui habet claves ecclesiasticas. Praeterea qui offert suffragia, nescit, an id quod offert sufficiat ad animam liberandam, vel solum refrigerandam: at pontifex polesl offerre ex thesau- ro illo infinito quantum requiritur ad satisfaciend- um integro pro reatu eujuscumque poenae: el ideo dicilur dare indulgentiam plenariam, atque animas liberari* per modum suffragii, quia offert quantum ad plenam satisfactionem satis est. \ idc Cajctanum tract. 10. de indulg. quaesi. 0. el Cor- dubensem quaesi. 15. tie indulgentiis.

Quarta quaestio, difficillima omnium, ca csl. vi- trum ex iustitia, sive certa lege, cl cx condigno prosint indulgentiae defunctis, an solum ex beni- gnitate Dei, el ex congruo. Aliqui docent, indul- gentias cx condigno, sive cx iustitia defundis prod-

esse. Illa enim scribit Dominicus a Solo in 4. dist. 21. q. 3. art. 3. quem sequitur Navarrus de jubileo Nolab. 22. num. 20. Ratio eorum est quoniam polesimus vivens pro alio vivente ex condigno satisfacere, igitur potest etiam vivens pro mortuo satisfacere ex condigno. Eadem enim est ratio ulterius satisfactionis; unio enim est inter membra ejusdem corporis Ecclesiae. Nam vivens provivente satisfacit ex condigno, quia sunt membra ejusdem corporis. Glutino fidei et charitatis unita: alii sunt etiam mortui qui in purgatorio degunt membra ejusdem corporis glutino fidei et charitatis unita. Quod si privatorum suffragio ex condigno defundis prosunt, quatenus satisfactiones sunt, certae multo magis satisfactiones Christi et sanctorum iisdem mortuis fidelibus a capite Ecclesiae, id est, a pontifice maximo applicatae proderunt ex condigno.

Alii contra sentiunt: Indulgentias, quae defunctis dantur, nili misericordia et benignitate Dei, ac per hoc ex congruo non ex condigno eis prodesse. Illa docet Cajetanus tract. 16. quaestione 5. quem sequuntur Petrus de Solo l. 3. de indulgentiis, et Antonius Cordubensis: quaesi. 15. de indulgentiis. Neque significare volunt hi auctores, dubium aut incertum esse dogma ecclesiasticum de indulgentiis defunctorum, immo affirmant, certum esse et indubitatum, quod indulgentiae recte deniur, vel suscipiantur pro defunctis, quodque illis prodesse possint, et re ipsa prosint, vel ad refrigerium, vel ad plenam liberationem, sed quibus, quando, et quantum divinae pietati placuerit. Quomodo etiam pro mortuis recte fundi preces, eisque prodesse fides catholica docet, et tamen non ex condigno, sed ex congruo, non ex iustitia, sed ex misericordia nos impetrare confidimus quicquid a Domino petimus, vel ex ipsa forma precum intelligi polesit. Rationes hujus sententiae sunt haec. Prima, quoniam non videtur certum, posse viventes pro viventibus satisfacere ex condigno, quod erat fundamentum prioris opinionis. Contrarium enim docent Joan. Medina cod. de satisfactione quaesi. 1. et Cordubensis quaesi. 5. de indulgentiis. In eo enim fidei et charitatis, quo colligantur inter se viva membra Ecclesiae, facit quidem vel possumus invicem adjuvare, et bona nostra communicare, et unus pro alio saltem ex congruo satisfacere, sed non videtur facere, vel teneatur Deus ex iustitia acceptare unius satisfactionem pro altero nisi ostendatur de hac re potest, vel promissio aliqua ipsius Dei, quamvis possit illeus, et soleat acceptare ex benignitate sua. Et confirmatur a simili, nam in foro civilis non tenetur iudex acceptare, vel unus flagelletur, vel ad triremes amandetur pro alio, etiamsi illi non solum sint conjuncti vel Christiani, sed etiam vel cives, vel vel consanguinei. In quo videtur esse proprium solius Christi posse pro aliis ex condigno, vel mereri, illa etiam satisfacere quoniam est caput corporis Ecclesiae, et dum pro nobis satisfecit, pro corpore suo satisfecit. Secunda ratio, quoniam etiamsi certum esset, posse in praesenti vita unum pro alio ex condigno salis facere: tamen non videtur eadem ratio de satisfactione pro defunctis; hic enim possumus solvere poenas ejusdem generis, vel nostro jejuniis, vel e-

leemosynis satisfacere pro alio, qui jejunii, vel elemosynis poenam subiturus erat: at poenae, quibus jam addictae sunt animae in purgatorio, sunt alterius generis; et ideo sicut non tenetur iudex remittere poenam corporalem uni alicui reo propter mulctam pecuniariam; quam alius offerat: illa non videtur teneri Deum ex iustitia admittere satisfactiones hujus vitae pro remissione poenarum purgatorii, ad quas animae illae jam sunt addictae. Sed si id fiat, ut certo fieri credimus, ex benignitate Dei fieri credibile est. Tertia ratio, quoniam ipsae animae, vel ex historiis gravium auctorum colligimus, hoc ipsum declarasse videntur. Nam Petrus Damiani in epist. 5. ad Dominicum cap. 4. scribit animam Benedicti pontificis romani in purgatorio constitutam apparuisse, Deo permittente, cuidam, atque ab eo petisse, vel suffragia pro ipsa fierent, et addidisse, se per ea suffragia liberandam, quando hoc miseratio divina decreverit. Petrus quoniam Cluniacensis in primo libro de miraculis cap. 10. scribit animam defuncti apparuisse alicui, et postulatis suffragiis adjecisse, per ineffabilem misericordiam Dei se liberandam, si ei per suffragia subventum fuisset, et cap. 27. scribit aliam animam similiter apparentem, et suffragia postulantem adjecisse, conditoris mediante clementia se per ea suffragia liberandam. Quod si suffragia nituntur pietate divina, et indulgentiae defundis non dantur nisi per modum suffragii, certe sequi videtur, vel etiam indulgentiae ex divina pietate defundis prosint.

Ex his sententiis neutram reprobare audeo, videtur enim prior admodum pia, posterior vero valde rationabilis.

Quinto quaestio est, quid requiratur ad hoc vel indulgentiae defundis prosint. Et quidem certum est primum auctoritatem requiri. cumque summam, id est, apostolicam sedem; non enim episcopi, aut praelati summo pontifice inferiores indulgentias defundis concedere possunt, vel Navarrus docet de jubileo Nolab. 22. num. 4. quoniam solus Christi vicarius habet potestatem dispensandi thesaurum Ecclesiae absolute. Episcopi enim solum possunt applicare subditis suis, secundum mensuram sibi ab apostolica sede determinatam. Secundo certum est, requiri causam justam, vel s. Thomas docet in 4. distinct. 45. quaesi. 2. art. 3. quaesi. 2. Non enim polesit summus pontifex pro arbitrio liberare animas a poenis purgatorii; neque sufficit pro causa, utilitas illarum animarum, vel gloria Dei, quae redundaret ex animarum illarum liberatione. Nam si ista sufficerent, Christus ipse jam omnes animas liberasset. Itaque requiritur causa aliqua particularis perlinens ad honorem Dei, et Ecclesiae utilitatem, sicut de indulgentiis pro viventibus diximus; illa vel summus pontifex arbitretur gravior esse Deo rem illam, cujus gratia indulgentiae conceduntur, quam executionem iustitiae, quae exercetur in expiandis animabus purgatorii. Tertio requiritur, vel qui pro defunctis indulgentias suscipit, adimplere opus injunctum, nam vel s. Thome loco notato, et alii doctores scribunt, indulgentiae primario et directe non dantur, nisi viventibus, qui possunt opera injuncta perficere: defundis autem dantur secundo et indirecte, quatenus viventes

pro mortuis opera injuncta perficiunt. Ex quo etiam requiritur, ut qui opera illa perficit, sit in statu gratiae, si opera ipsa id requirant, ut diximus supra de fide viventibus injuncto. Nam si opus injunctum id non requirat, probabiliter dici potest, prodesse defunctis indulgentias, etiamsi is, qui pro defunctis eas suscipit non sit in statu gratiae. Sed omnino tutius est ut qui cupit mortuis indulgentiam oblinere, prius det operam, ut ipse indulgentiam a culpa per sacramentum confessionis obtineat. Quarto requiritur ex sententia Cajetani tract. 16. quaesi. 5. de indulgentiis, ut defunctus non solum sit in statu gratiae, sed et in purgatorii locis degat, sed etiam, ut dum viveret, fuerit devotus clavium Ecclesiae, mortuosque suffragiis juvare studuerit, ut pro suis peccatis satisfacere non neglexerit. Illa enim intelligit Cajetanus verba illa s. Augustini lib. de cura pro mortuis cap. 1. et in enchiridio cap. 109. suffragia non prodesse omnibus mortuis, sed illis tantum, qui in hac vita meruerunt, ut sibi prodesse possent. Sed haec Cajetani sententia, ut ceteris utilis et pia, quia excitat viuentes ad opera bona, illa videtur minus vera, et ab omnibus passim refellitur. Nam s. Augustinus locis notatis non excludit a suffragiis etiam particularibus ullas animas ex istis, quae degunt in purgatorio, sed solum animas damnatas ad aeternas poenas inferorum: dicit enim eas lanium esse capaces suffragiorum, quae dum viverent, id meruerunt, quia videlicet in gratia Dei et charitate perseverarunt. Charitas enim ceteris fundamentum communionis inter Ecclesiae membra, et non aliqua peculiaris devotio ad Ecclesiae elaves vel aliquid huiusmodi.

Postrema quaestio est, an indulgentiae prosint illis, pro quibus in particulari suscipiuntur, an omnibus in communi. Praepositivus quidam antiquus auctor, ut refert s. Thom., in 4. dist. 15. quaesi. 2. art. 4. docebat, suffragia Ecclesiae semper prodesse defunctis fidelibus in communi, et illis magis qui liberationi propinquiore erant; atque ad hoc persuadendum adducebat similitudinem lucernae, quaesi accendatur in aula regis pro ipso rege, non tamen lucet soli regi, sed omnibus, qui adsunt. et illis magis, qui habent oculos meliores. Adducebat quoque similitudinem ex libro aliquo, qui forte le-

gatur ad mensam regis, ex quo non minorem fructum percipiunt alii, qui adsunt, quam rex ipso, et nonnulli forte longe majorem, quamvis proprie regi liber legalur. Quod praepositivus de suffragiis dixit, idem sine dubio de indulgentiis intellexit, quae juvant defunctos per modum suffragii. Sed responsio communis doctorum est, tam suffragia, quam indulgentias prodesse omnibus defunctis, quo ad gaudium quoddam accedentiarium, charitas enim facit omnia communia in hoc sensu, quod omnes, qui sunt praediti charitate, gaudent de bonis aliorum, ac si propria essent. Sed quo ad satisfactionem et liberationem a poenis, suffragia Ecclesiae communia prodesse omnibus in communi, sed suffragia particularia et indulgentias, quae pro certis animabus suscipiuntur, non prodesse nisi illis, quibus ex intentione viventium applicantur. Atque hoc esse verissimum, perspicuum est, primo ex ipsis pontificiis concessionibus. Nam Paschalis 1. indulgentiam illam concessit, ut qui pro anima patris, vel alterius particularis personae defunctae tot missas celebraverit in cappella s. Zenonis, quae est in ecclesia s. Praxedis, animus illas de purgatorii poenis eripiat. Hem Alexander VI. Clemens VII. aliique pontifices in constitutionibus de indictione jubilaei, disertis verbis dicunt, indulgentias illas anni jubilaei extendi per modum suffragii ad animas patris, vel matris, vel alterius personae particularis pro quibus suscipiuntur. Secundo quoniam hic est sensus lotius Ecclesiae, omniumque fidelium. Tertio quoniam s. Augustinus in lib. de cura pro mortuis, cap. 4. scribit, Ecclesiam suffragia quaedam communia transmittere ad animas defunctorum, ut quibus desunt particularia a consanguineis, vel amicis, non desint aliqua a communi matre, quae est Ecclesia. Quarto denique, quoniam nulla ratio est, cur satisfactiones uni alicui animae per intentionem satisfaciens applicatae, aut illi non prosint magis, quam aliis, aut aliis ullo modo prosint. Neque simililudines illae praepositivi aliquid cilicium, non enim similes sunt indulgentiae, vel suffragia particularia lucernae, vel lectioni, sed potius summae pecuniariae, quae ita dantur in liberationem alicujus debitoris ab acre alieno, ut per eam non possint debitores alii liberari.

DE INDULGENTIIS

Disseruimus hactenus de indulgentiis scholastico more, tum ut catholicis satisfaceremus, tum ut fiilurnc disputationis fundamenta jaceremus. Voluimus autem quaestiones scholasticas a disputatione adversus haereticos separare, ne cogerentur catholici, aut haeretici omnia legere. sed liberum esset unicuique quod vellet eligere. Igitur respondebimus primum iis, quae Marlinus Lulherus adversus indulgentias in assertione articulorum suorum

scripsil. In qua rc breviores erimus, quoniam sunt en omnia a Joanne lloffensi. beatae memoriae viro, diligentissime confutata. Deinde oxeuliemus ea, quae Joannes Calvinus in institutione sua. doctrinae catholicae de indulgentiis objecit. Tertio breviter refulabimiis nugas Tilmanni Heshusii. Ad cxlremum respondebimus Martino Kemnilio, qui praeter cacleros copiose de indulgentiis disputavit in examine postremae sessionis concilii tridentini.

CAPUT PRIMUM

Refutantur argumenta Luthcri contra indulgentias.

Marlinus Lulherus haeresiarcha nostri sacculi a reprehensione indulgentiarum sectam suam auspicatus est, ct quod mirum videri poterit, ita per quosdam gradus ad summum impietatis ascendit, ut non animadverterit majori si licentiae aditum patefecisse, quam ea esset, ob cujus repressionem cum catholicis docloribus contendere atque altercari. et libris, cl sermonibus coepit. Nam cum Albertos card, cl arcbicpiscopus mogunlinus praepositus cssel a Leone X. pontifice maximo indulgentiis quibusdam per Germaniam praedicandis, scripsil ad cum Lulherus epistolam, in qua nolabai errorem illorum, qui usque adeo indulgentiis conlidebanl, ul securos se de salute sempiterna esse arbitrarentur, si nummum argenteum in nr-cem. juxla praescriptum indulgentiae conjecissent. Refellit julem hanc nimium confidentiam eo potissimum argumento, quod ne ipse quidem habitus gratiae justificantis a Deo cordibus nostris infusus certos nos reddere possit de salute aeterna oblinda, cum Apostolus jubeat, ut cum timore cl lrem re salutem nostram operemur. Deinde paulo post longius progressus, edidit Resolutiones de indulgenliis. el mox libellum pro iisdem Rcsolutionibus. in quibus docuit, indulgentias esse pias frau-

des Malris Ecclesiae, quae promissione indulgentiarum excitat filios suos ad opera bona, cum tamen indulgentiae non remittant poenam debitam in judicio Dei, sed solum in judicio ecclesiastico, cl simul addidit. thesaurum meritorium Christi non esse in potestate pontificum, neque expendendum in re tam vili, ul est expiatio a poena temporaria. Ita progressus est a reprehensione abusum ad reprehensionem indulgentiarum. Sed neque hic substitit. Nam cum Leo X. pontifex hanc novam Luthberi doctrinam improbassel, scripsil ille continuo librum de captivitate Babylonica, in cujus libri principio docuil indulgentias non esse pias fraudes matris Ecclesiae, sed ineras pontificum imposturas. Addidit etiam mox librum alium, in quo asseruit, ac defendit omnes articulos a Leone X. improbatos. Atque in eo libro afflrmavit. indulgentias nihil esse, cl si quid essent, non fore utiles, sed perniciosas, cum liberent homines ab operibus bonis; non esse necessarias, vel expetendas, nisi publicis peccatoribus, inertibus el desidiosis, quibus publica poenitentia esset imposita, quam peragere nollent. Denique asseruil nullum esse purgatorium. nullam requiri satisfactionem post culpam remissam, sola fide homines justificari cl liberari ab omni debito culpae cl poenae. Itaque incidit in eum abusum, quem initio reprehendit, vel polius in alium longe majorem. Aegre ferebat enim initio, quod homines injecto in arcam argenteo nummo, cl indulgentia suscepta, securos se de salute

aeterna esse confiderent. Ipse autem etiam sine nummo argenteo securos omnes reddidit de justificatione et salute. Neque ullus unquam litem amplam indulgentiam promulgavit, quam Lutherus, qui sine ullo poenitentiae labore, sine ullis operibus bonis, culpas omnes et poenas sola fide remisit: Si tamen ea indulgentia, et non potius licentia, et vere impia fraus et impostura dicenda est. Ea vero quae profert ad suum dogma stabiliendum in assertione articuli 17. et sequentium tam sunt inepta, et parum inter se connexa, ut vix ad argumenti formam revocari possint.

Prima igitur objectio ejusmodi est. Merita Christi sunt res sacrae, et vivae, cum cordaificent; indulgentiae autem non justificant, sed solum remittere dicuntur debitum poenae temporalis: igitur indulgentiae non possunt fundari in thesauro meritorum Christi. Responsio: Merita Christi sunt res vivae et sacrae, sed non solum justificant corda, verum etiam satisfactoria sunt pro reatu poenae tum sempiternae tum temporariae. Quocirca non est mirum, si in meritis Christi fundari possint non solum sacramenta quae, justificando abluunt maculas culpa, sed etiam indulgentiae, quae applicando satisfactionem Christi, expiant reatum poenae. Porro Christi merita, seu potius Christi passionem, non solum fuisse meritoriam, sed etiam satisfactoriam probamus ex eo quod scripsit Isai. cap. 53. (Vero languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse, portavit) et s. Joannes in priore epistola. cap. 2. (Ipse etiam propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi). Lutherus vero non probavit. Christi passionem non esse satisfactoriam. quod tamen probare debuit, si quid illicere voluit.

Secunda objectio: Blasphemia est. rem tam sacramentalem. ut sunt merita Christi, in sordidum opus mortis ponere: Alia poena temporalis, est sordidum opus mortis: igitur blasphemia est, Christi merita collocare in expiatione poenae temporalis. Responsio: Quare, Lutherus vocet sordidum mortis opus temporalem poenam, non facile divinarem, nisi forte, quia reatus poenae, fructus est peccati, quod et mors animae. ita nominare placuerit. Sed quaecumque sit causa hujus appellationis, certe non est sordidum, sed gloriosum liberare hominem a sordido mortis opere. Nam quid sordidus et deterius peccato? et tamen non est sordidum Christo, sed valde honorificum esse agnum Dei. qui tollit peccata mundi, multo igitur minus sordidum erit expiare reatum poenae, cum non sit sordidum expiare reatum culpa. Quare non est blasphemia, sed gloriosa praedicatio dicere: Christi merita sacrosancta ejus esse virtutis, ut omnia peccata, et peccatorum reatus omnes cluere, et expiare valeant.

Tertia objectio: Merita Christi sunt omnibus necessaria ad salutem, et ideo tenentur omnes quaequirere. ut sibi ea merita applicentur. At indulgentiae non sunt necessariae ad salutem, neque tenentur Christiani illo praecepto ad eas suscipiendas: non igitur fundantur indulgentiae in meritis Christi. Responsio: Merita Christi pariter sunt omnibus necessaria, pariter non necessaria, sed utilia, atque

posteriore modo ad fundamentum indulgentiarum pertinent. Nam quod attinet ad gratiam justificationis oblinendam. sine qua nemo salvus esse potest, sunt Christi merita omnibus necessaria, et ideo tenentur omnes divino praecepto curare, ut sibi ea merita per Baptismum, vel. si post Baptismum a gratia Dei exciderint, per sacramentum poenitentiae applicentur, et hoc modo fatemur non pertinere ad fundamentum indulgentiae Christi merita. At si quis post gratiam reconciliationis adeptam adhuc sit reus luendae poenae temporalis, is non necessario eorum meritis Christi, ut per ea solus ille simpliciter condonetur. non quod sine meritis Christi possit reatus poenae simpliciter condonari, sed quia poterit ipse non requirere tantam liberalitatem, contentus ipse suis laboribus et poenis, vel in hac vita, vel in purgatorio satisfacere Deo, cooperante semper Christi merito et gratia, tamen utilissimum illi erit. si Christi merita ita sibi per indulgentias applicentur, ut sine propria satisfactione continuo reatus ille solvatur, et hoc modo negari non potest. quin merita Christi pertineant ad thesaurum et fundamentum indulgentiarum: quamvis ut nemo cogitur suscipere indulgentias, ita nemo cogatur dare operam, ut debitum temporalis poenae, Christi passione et meritis sine labore proprio compensetur.

Quarta objectio: Nullis Scripturae sacrae testimoniis thesaurus indulgentiarum probari potest, sed sola constitutione Clementis VI. quae incipit. *Enfinitus*. Non igitur satis firma sunt quae de indulgentiis traduntur. Responsio: Jam supra ostendimus in priore libro indulgentiarum thesaurum non carere fundamento Scripturarum sanctarum. Sed quamvis nulla testimonia Scripturarum haberemus. non propterea sola Clementis constitutione niteremur. Neque enim Clemens ex proprio capite thesaurum excogitavit: sed ex antiqua traditione, ex Ecclesiae sensu, ex theologorum communi doctrina, et consuetudine veterum pontificum didicit, quod de thesauro docuit, et auctoritate apostolica confirmavit. Denique etiam si nihil certi de thesauro indulgentiarum (quod tamen minime concedimus) ante constitutionem Clementis habuissemus, satis tamen certi redderemur de thesauri hujus veritate ex Clementis poni, maximi declaratione. Ipsum cunctis toti Ecclesiae datum a Deo magistrum et doctorum esse scimus, cum illius sedem teneat, cui proprie dictum est: *Pasce oves meas*. Joan. 21. Sed de hac re satis multa in aliis nostris libris. ac praesertim lib. 4. de summo pontifice cap. 3. scripta extant, quae hoc loco repetenda non sunt.

Quinta objectio: Poenae. quae peccatum sequuntur. non possunt ullo modo remitti, sed velimus, nolimus, tolerandae sunt: igitur indulgentiae. quae dicuntur esse remissiones poenarum. nihil omnino sunt. Probat Lutherus antecedens hujus argumenti ex eo. quod poena peccati Adam, et (oli generi humano inflicta, est labor et mors: quam poenam certum est per indulgentias tolli non posse. Sic etiam Deus in psalm. 88. dicit: *Si peccaverint filii tui, visitabo in virga iniquitates eorum*. At papa hanc virgam per indulgentias avertere non potest. Sic Apostolus ad Hebr. 12. dicit, nos a Deo disci-

plinam accipere, et I. Corinlb. 11.dicil,nos a Deo judicari cl corripì, ut non cum hoc mundo dam-nemur. Istam vero disciplinam el correptionem indulgentiae non tollunt. IlesponsiozIn libro supe-riore demonstravimus,per indulgentias non remitti poenas naturales, idesl, quae sequuntur originale peccatum, el toti generi humano sunt communes: sed poenas dumtaxat, quae sequuntur peccata per-sonalia, el eas non omnes, sed eas tantum, qua-rum sumus rei in foro poenitentiario, non autem eas, quas debemus in foro externo. Porro poenae, quarum fit mentio in psalm. 88. el in cpisl.ad Co-rinth. cladi llebr.ad forum externum perlinent, in-fliguntur enim a Deo tamquam iudice in externo cl criminali foro. Nam si non polcsl indulgentia tol-lere poenam,qua praetor aliquem mulclavil ob for-tum vel homicidium, quanto minus tollere poterit eam, quam Deus ipse alicui decrevit? Quam igilur, inquires, poenam tollit indulgentia? Illam quae in foro poenitentiario infligitur,quae voluntarie adim-pletur, ad quam implendam non cogimur nisi ti-more Dei el stimulo conscientiae. Haec enim est, per quam Domino satisfacimus, el cui succedit,nisi in praesenti Domino satisfiat, purgatorii poena. Quamvis illud cliam negari non debeat, satisfieri quoque Deo per flagella ab ipso immissa, quando libenti animo tolerantur, sicut eliam interdum per poenam sponte susceptam praevenimus manum Dei, cl flagella ejus avertimus, ul exemplum Nini-vitarum docel, quod habetur apud Jonam prophe-tam cap. ultimo.

Sexta obiectio: Indulgentiae dicuntur remittere poenitentias injunctas; at illae sunt opera bona,vi-delicet jejunia, eleemosynae, preces elsimilia:igi-lur indulgentiae noxiae sunt, non salutare, cum a bonis operibus nos impediunt.Responsio: Indul-gentiae remittunt poenitentias injunctas,non quate-nus sunt operated quatenus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vilam aeternam, si forte ante diorum impletionem dc vita nos exire contingeret.Itaque Ecclesia dum largitur indulgen-tias, non prohibet studium poenitentiae, imtno ad illud nos hortator cl excitat, sed a reatu illo nos liberat, quo, ul diximus, impediri possumus a re-goocoelorum citius oblinendo.Proinde vere salula-res, et nullo modo noxiae dicendae sunt indulgen-tiae. Atque haec esi summa objectionum Lutheri: nam ad singula ejus verba salis accurate Roflensis respondit, ul non sil opus aliquid addere.

CAPUT II.

Respondetur ad ea, quae adversus indulgentias Joanne- Calvinus objecit in libro Instil, cap. 9. n. 38.

Venio nunc ad objccclioncm Joannis Calvini. El quoniam nemo quod sciam) ejus sententias ex pro-posilo discutendas suscepit: respondebo ad o-mma, quae scripsit in institutione cap. 9. a num. 38. usque ad 41. in quem locum congessit, quae de indulgentiis dicenda sibi esse judicavit.

Initio igilur num. 38. more suo conviciis cl mendaciis ludit. Primum enim scribit, non mul-

lum sibi laborandum esse in indulgentiis refellen-dis.cum eae sponte sua atque argumentis Lutheri tamquam fortissimis arietibus concussae, ad indil, nationem spectare incipiant. Deinde addit,eas lim-diu salvas constitisse, quoniam tam alta errorum nocte immersi fuerunt aliquot saeculis homines.vt cum viderenl, per indulgentias sibi emungi pec-nias, quae in scorta el lenones absumerentur, eli quaestuarius se palam deludi, tamen indulgently summa veneratione exciperent,venerarentur, adv-rarenl. Adjungit postremo.*ubi orbis sibi sapere: liquid permhit. indulgentias paulatim fiigcre*», *congelascere coepisse.Sed* primum Calvini pronan-cialtim adeo falsum esse constat, ul numquam ma-jor fuerit indulgentiarum frequentia, numquam major devotio, numquam tam ardentem a populis catholicis expetitae fuerint, quam ab eo tempore, quo a Lulhero exagitari coeperunt. Hinc enim Iri-dentinum concil. sess. 2.7. de indulgentiis mode-randis decretum edidit, el Clemens VIII. pontifex maximus, qui nunc Ecclesiam regit, nimium desi-derium indulgentiarum, el piam potentium impor-tunitatem reprimendam esse prudentissime con-suit. Argumenta vero Lutheri adeo levia, insulsa, inepta sunt, ul non videatur negligentiùs caussam istam agere potuisse, si ex animo praevaricari vo-luisset. Certe a doctis hominibus ila ridentur, ul per ea non everti, sed constitui indulgentias arbi-trentur. At persuasit tamen Lutherus nullis. Ila csl, sed persuasit etiam alia mullo absurdiora, el crassiora, quia viam lalarn aperuit, per quam car-nales homines libenter ingrediuntur. Quomodo et-iam Mahumelhes sine miraculis, sine sapientia,si-ne probitate vitae, novam suam sectam quo licen-tiam magnam carni, ac sensibus darei, innumera-bilibus hominibus persuasit.

Alterum Calvini pronunciatum in duobus peccat, primum enim tribuit errorum noctem aliquot sae-culis, in quibus doctrina de indulgentiis celebrior in Ecclesia fuisse videtur, videlicet ab anno mille-simo ad millesimum quingentesimum.At certe sae-cula ista ul caruerunt luce linguarum lalinac el graccac, ita luce doctrinae el sanctitatis mirifice fulserunt, ul nullis anterioribus saeculis cedere vi-deantur.Argumento esse possunt concilia celebra-ri-ma singulis his postremis sacculis acta, latera-nensia, lugdunensia, Viennensia, conslanliensia, fioreniina. Item viri sancti miraculis clarissimi, Bernardus, Dominicus, Franc.iscus, Antonius, Pe-trus martyr, Vincenlius, Bernardinos,Nicolaus To-lentinos, alique quamplurimi.Denique viri doctis-simi, Ansehnus , Hugo et Richardus Viclorini, A-lexander, Albertus, Thomas, Bonaventure, Scolus llenricus, Durandus, alique prope innumerabiles, ul omittam jureconsultos, medicos, historicos, qui scriptis suis,ista saecula egregie illustrarunt.Dein-de Calvinus abusus quaestuariorum in ipsos ponti-fices referi, cum apertissime constet a pontificibus semper fuisse damnatos, ul perspicuum est ex de-cretis Iunocentlii III. in concilio laterancnsi. Inno-centi) IV. in concilio lugduncnsi.etCIOmenlis V.in concilio viennensi. At ul inCliligant Calviniani quam immerito de hac re Calvinus pontifices repre-henderit, referam ad verbum pariem decreti Cle-

mentis V. et concilii oeoumenici Viennensis, *Abu-sionibus* (ila decretum incipit) quas *nonnulli e-leemosynarum quaestores in suis proponunt praedicationibus, ut simplices decipiant, et au-rum subtili,vel fallaci potius ingenio extorqueant ab eisdem, cum in animarum cedat periculum el scandalum plurimorum, viam, prout nobis possibile. praeccludere cupientes, juxta statuta concilii generalis,duximus prohibendum distin-cte etc.* El infra*. *Ad haec cum aliqui ex hujus-modi quaestoribus,sicut ad nostram audientiam est perlatum, non sine multa temeritatis auda-cia, et deceptione multiplici animarum, indul-gentias populo.* motu suo *proprio de facto* con-cedant, super *votis dispensent. a perjuriis homi-cidiis, et peccatis aliis sibi confitcntcs absolvant, male ablata incerta data sibi aliqua pecuniae quantitate, remittant, tertiam aul quartam par-tem de poenitentiis injunctis relaxent, animas* 1res vel piores *parentum vel amicorum illorum, qui eleemosynas eis conferant, de purgatorio* (ul asserunt *mendaciter*) *extrahant, el ad gau-dia paradisi perducant, benefactoribus locorum,* quorum quaestores *existant. remissionem ple-nariam peccatorum indulgeant.el aliqui ex ipsis eos a poena el culpa ut eorum verbis utamur,* absolvant. Nos *abusus hujusmodi, per quos cen-sura vilescit ecclesiastica, et clavium Ecclesiae auctoritas ducitur in contemptum, omnimode a-bolerc volentes, ea per quoscumque quaestores fieri, vel attentari de caetero districtius inhibe-mus.* Non igilur (ul Calvinus menliur) a papa, el suis bulligerulis quaestuosaee nundinationes de sa-lute animarum exercebantur; pauculis nummis sa-lutis prolium laxabatur, hac specie pecuniae,quae in scoria cl lenones, el commessiones turpiter insumeremur. emungebantur. Sed haec omnia lamquam manifesti abusus, a pontificibus, cl con-ciliis catholicis reprehendebantur, el prohibeba-nur, ul etiam hoc lcmporc reprehenduntur et pro-hibentur.

Tertium Calvini pronunciation caussam vere a-peril omnium malorum, quae Germaniae, el lotius septentrionis magnam partem misere perdiderunt. Dicil enim, cum orbis sibi sapere *aliquid per-misit, tunc demum coepisse indulgentias frigere, el congelascere, donec tandem evanescant.* Quid c-nim csl.orbis sibi sapore, aliquid permisilY nisi pri-vati homines sapere voluerunt, contra praeceptum Apostoli Horn. 12. plusquam sapere oportere. Item nullo mittente, nullo vocante, officium sibi docen-di desumpserunt. Oves contemptis pastoribus ad nova pascua progredi,equi sessoribus excussis per devia currere decreverunt. Haec, igilur nova prae-sumptio, qua unusquisque, I.ulhcro auctore, judi-cem se controversiarum omnium fecit, ac pastures cl redores a Deo posilos in Ecclesia, juxta Apo-stolum ad Ephes. 4. audire contempsit, haec, inquam, csl, quae dissidiis el haeresihus septen-trionem replevit.Sed illud tamen, ul initio diximus, falsum csl*. *Indulgentias frigere el congelascere* coepisse, *cum orbis sibi aliquid sapere. permisit.* Quamvis enim serpente antiquo male oculos ape-riente scduclis ab haereticis, non solum indulgen-

line, sed omnia bona opera, el ipsa fides vera el catholica apud Lulheranos esse desierint, tamen apud catholicos indulgentiae,quae antiquis tempo-ribus frigere videbantur, post exorlam Lutheri se-ciam, quasi per anliperislasim recalescere, revire-scere ac reflorere coeperunt, tanlumque abesl ut periculum sit.ne evanescant.ul potius de moderan-dis, et intra certos terminos coercendis cogitan-dum fueril. Sed jam ad argumenta veniamus.

CAPUT 1II.

Respondetur ad objectiones Calvini ex num. 39. cap. 9. Instil.

In sequenti numero, sive ul ipse vocare solel.se-clione, Calvinus profitetur ipsas: Indulgentias, et-iam abstersas omni *labe, idesl, si nullo abusu foedentur. nihil* esse aliud nisi sanguinis *Chrisli profanationem.Salanaeque* ludibrium, quo Chri-stianum populum a Dei gratia, *avita. quae esi in Christo, abducant, et a cera salutis via aver-tant.* Gravissima haec csl indulgentiarum accusa-tio, quam si Calvinus solidis argumentis compro-bare queat, sine dubio caussam obtinebit. Audia-mus igilur probationem. Quo enim, inquit. po-terat *foedius profanari Christi* sanguis, quam dum negatur *sufficere ad* peccatorum remissio-nem.ad reconciliationem, ad salisfactionem.nisi relut arescentis , et exhausti defectus aliunde suppleatur el *sufficiatur?* Sed boc non tam argu-mentum, quam mendacium csl. Nullus enim ca-tholicorum scripsit.Chrisli sanguinem non suffice-re ad peccatorum remissionem, ad reconciliatio-nem. ad satisfactionem, nisi defectus ejus aliunde suppleatur. Debuisset sano vel unum aliquem alle-gare. qui ila sentiret. Neque solum nemo catholi-corum id scripsit, sed neque scribere potuit, cum ipse Clemens VI. pontifex in constitutione de the-sauro indulgentiarum, quem proprio Calvinus op-pugnat. el omnes theologi affirmant Chrisli sangui-nem adeo pretii esse infiniti, ul vel una ejus gutta sufficere potuerit ad omnia lotius mundi crimina expianda. Quod autem Calvinum fefellit, id fuit, quod catholici docent in thesauro indulgentiarum conlineri non sola Chrisli merita, sed cliam san-ctorum. Sed non ideo adjungimus montis Chrisli merila sanctorum, quasi illa non sufficiant, sed ul merita sanctorum, quae diis superfuerunt, non sint odiosa, ul sancti hoc honore gaudeant, ul ef-ficacia merilornm Chrisli magis cluccal, quae non solum per se, possunt expiare peccata, et realum peccatorum,sed etiam efficere ul merila sauciorum vim habeant expiandi realum poenae temporalis. Quae est cliam ratio, cur Deus voluerit, ul unus-quisque nostrum propriis meritis coronam vitae sibi acquirat, juxta ilhid Apostoli 2. Tim. 2. *Non coronabitur nisi qui legitime certaverit:* non quod Chrisli mèrita non sufficiant, sed quia id nobis u-tilius, el Chrislo gloriosius est. Quemadmodum cli-am idem Deus instituit, ul secundae caussae non sint otiosae, sed cum ipsa prima caussa ad res pro-ducendas convenient, quamvis prima caussa sino

secundis ros omnes aequae facile ac perfode efficeretur potuisset.

Pergit Calvinus, et ex variis Scripturarum testimoniis probare nititur, Chrisii sanguinem perbfanari; si illi sonclorum merita adjungiuntur: *Christo, inquit, lex. et prophetae omnes (Ieste Pelro Act. 10. testimonium perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum. Indulgentiae remissionem peccatorum per Petrum et Paulum et martyres largiuntur. Sanguis Chrisii emundat nos a peccato inquit Joannes 1. Joan. 1.) indulgentiae sanguinem martyrum faciunt peccatorum ablutionem. Christus (inquit Paulus 2. Cor. 5.) qui peccatum non noverat, factus pro nobis et peccatum, id est, peccati satisfactio, et justitia Dei efficeremur in illo. Indulgentiae, peccatorum satisfactionem in sanguine martyrum, reponunt. Clamabat Paulus, et Corinthiis testificabatur 1. Cor. 1. Solum Christum pro ipsis crucifixum. et mortuum esse. Indulgentiae pronunciant Paulum et alios pro nobis mortuos. Mibi dicit. Christum acquisivisse Ecclesiam suo sanguine Ador. 20. Indulgentiae aliud pretium acquisitionis in sanguine martyrum statuunt. Iam oblatione Christus consummavit in perpetuum sanctificatos. ait Apostolus 1lebr. 10. Indulgentiae reclamant, a martyribus perfici sanctificationem, quae alioqui non sufficeret. Joannes dicit Apoc. 7. Sanctos omnes lavasse stolas in sanguine agni. Indulgentiae docent lavare stolas in sanguine sanctorum.* Ille ille, cui respondemus, leslimonia Scripturarum verissima esso, sed perperam allegari: loquuntur enim de remissione culpae, ac praesertim lehalis. id est, de justificatione impii, et reconciliatione, per quam ex peccatoribus efficitur justus, quam accipimus in sacramentis Baptismi, vel Poenitentiae, ubi nullum locum habent merita sanctorum. Porro indulgentiae non remittunt culpam, neque lethalem. neque venialem, sed solum poenam, eamque temporariam, cujus reatus inveniri potest in omnibus justificatis, sanctificatis, ablutis, sicut inveniebatur in Davide, cui post confessionem peccati dictum est a propheta Nathan 2. Reg. 12. *Dominus transtulit peccatum tuum. verum lamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius, qui nutus est tibi, morte morietur.* Non igitur indulgentiae tribuunt sanet s id, quod Scripturae allegatae tribuunt Christo. Ac ut id planius fiat, excutiam breviter singula testimonia a Calvino adducta. In Actis c. 10. loquitur s. Petrus de remissione peccati, quae habetur per fidem et sacramenta, sine qua nemo salvus esse potest. Nam ideo dictum est Cornelio ab Angelo, Accersi Simonem, *qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, et universa domus tua.* Neque obstat. quod (< melius in eodem loco dicitur fuisse vir justus et timens Deum. etiam antequam Petrum audiret. Nam (ut scribit 8. Augustinus in 1. b. l. ad Simplicianum quod c. 2. i Justus erat Cornelius justitia quadam inii»' it. i < l imperfecta, sed non poterat salvus esse r. is., eroderet in Christum et per Baptismum remitterentur ei peccata, et ipse incorporaretur Ecclesiae. Nam ut idem Augustinus loquitur lib. 1. de

praedosl. sanet. c. 7. *Si potuisset Cornelius sine fide. Chrisii salvus esse, non ad eum aedificandum missus fuisset architectus Petrus* De hac igitur remissione loquitur idem Apostolus: cum ait; *Huic omnes prophetae testimonium perhibent, quod per ipsum accipienda sit remissio peccatorum.* de qua remissione falso Calvinus dicit, *Indulgentiae remissionem peccatorum per Petrum et Paulum et martyres largiuntur;* cum jam saepe sit dictum, culpae per indulgentias non remitti.

In epist. 1. cap. 1. s. Joannes cum dicit: *Sanguis ejus emundat nos a peccato,* loquitur de remissione culpae, quae maculam proprie gignit in anima. Macula enim est. quae ablutione tollitur, non poena, quae debitorem, non sordidum facit. Itaque falso Calvinus addit. *Indulgentiae sanguinem martyrum faciunt peccatorum ablutionem.* Non enim ablutionem culpae, sed solutionem pro debito poenae indulgentiis catholici tribuunt.

In epist. 2. ad Corinth, cap. 5. Apostolus Paulus posteaquam dixit. Christum factum esse peccatum, id est. hostiam pro peccato adjunxit, ut nos efficeremur justitia Dei in illo. Ex quo intelligimus cum loqui de remissione peccati, per quem justificamur et ex impiis efficitur pii. quem effectum nemo unquam catholicorum indulgentiis attribuit. Quare Calvinus cum scribit, *Indulgentiae peccatorum satisfactionem in sanguine martyrum reponunt,* vel loquitur de satisfactione pro culpa et poena sempiterna, et falso catholicis imponit, quod ex eorum sententia indulgentiae satisfactionem peccatorum in sanguine martyrum reponant: vel loquitur de satisfactione pro poena temporali et falso indulgentias verbis apostoli Pauli opponit, cum Apostolus de satisfactione pro culpa intelligendi sit.

In epist. 1. ad Corinth, c. 1. idem Apostolus cum testificatur et clamat, solum Christum crucifixum esse pro nobis, loquitur sine ullo dubio de passione Chrisii, quatenus ea per Baptismum applicata justificat et reconciliat. Ideo enim duo illa conjungit: *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis?* In quo sensu nemo catholicorum f. Trel. quod Calvinus dicit: *Indulgentiae pronuntiant, Paulum et alios pro nobis mortuos.*

In Actis c. 20. cum idem Apostolus scribit, Christum proprio sanguine Ecclesiam acquiesisse. manifeste loquitur de pretio sanguinis, quo redimimur de captivitate diaboli, et per fidem et Baptismum adjungimur ad Ecclesiam, tunc enim aedificatur et acquiritur Ecclesia, cum per fidem et sacramenta homines incorporantur Ecclesiae. In quo sensu falso Calvinus dicit: *Indulgentiae aliud pretium acquisitionis in sanguine martyrum statuunt.*

In epist. ad 1lebr. c. 10. cum idem Apostolus scribit Christum unica oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos, significat. Christum unica oblatione corporis sui in cruce sufficiens prelium obtulisse, quo possint omnes homines redimi ab omni iniquitate. et illa redimi, ut ipsa redemptio perpetua esse possit, cui redemptioni non repugnat, ut homines sic. redempti. [10e] et justificati, et reconciliati realiter aliquem poenae temporalis habeant, pro quo solvendo indulgentiis opus ha-

beant.sicut enim culpae veniales,sine quibus haec vita non ducitur, non impediunt redeniplioiem.jij-sliflcalionem < l sanctificationem : ita ner. iratus poenae temporalis eam impediunt Pronidp l.d-o Calvinus adjungiU/ndi/lf/cnhae *reclamant.a martyribus* perfici sunc/iftco/ioncm , quae alioqui *non sufficeret*. Nam catholici m que dicunt, indui gentils perlici sanctificationem, el mullo minus affirmant. Chrisii saocliliejlionem non sufficere.Sed non esi hoc primum, quod falso catholicis Calvinus attribuit.

In Apocalypsi cap. 7. cum Joannes dicit, omnes sanctos lavissu stohi> in sanguine agni, nemo dubitare potest quin loquatur dc ju.-l licalione a culpa lum originali, tum actuali quae ul supra diximus, propiie maculam g'gnil. Quare lalso Calvinus addit: *Indulgentiae docent lavare stolas in sanguine sanctorum*. Si quidem indulgentiae catholicae nihil lule docent, neque unquam docuerunt. Videmus igitur agmen argumentorum Calvinianorum loi Scripturarum telis armatum.plus ostentationis, quam soliditatis habuisse. Nam euin lotum vel ex falsis, vel ex veris ad rem non facientibus constaret, cum ad munus ventum est. el cominus signa collate, vera ad rem non facientia pugnare noluerunt. falsa vero facile hostibus terga verterunt.

CAPUT IV.

Respondetur ad objectionem Calvinii ex cap. 9. Instil. num. 40.

Jam vero in sectione 40. ducit Calvinus argumentum a testimoniis sanctorum Patrum, Leonis et Augustini. *Praeclare*,inquit, *adversus haec sacrilegia /eo episcopus romanus in epist. 81. ad Palaestinos loquitur. Quamvis mullorum sanctorum in con^peclu Domini pretiosa mors fuerit; nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accipere justii, non dedere coronas, el dc fortitudine fidelium nata sunl exempla palienliac. non dona jusliliae. Singulares quippe illorum mortes fuerunt, nec alterius quispiam debitum suo fine persolvit, cum unus exlilcrlil Dominus Christus. in quo omn s crucifixi.omnes mortui omnes scpulli.omnes sunt etiam restiscilali. Nec minus opposit s. Augustinus tract. Si. in Joaunem. El si fratres, inquit, pro fratribus moriamur, nullius tamen sanguis martyr is in remissionem peccatorum funditur, quod fecit Christus pro nobis. neque in hoc quid imitaremur, sed quid gratularemur, contuli' nobis.*Hem lib. 4. ad Jlonifacium c. i *sicut solus EiliusDci factus csl filius hominis, ut nos sevum filius Dei faceret, da pro nobis solus suscepit sine malis meritis poenam ul nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur gratiam*. Hoc argumentum Calvinii non minus speciosum, nec magis solidum csl, quam super.us. Vera sunt omnia, ipiae b sanctis Patribus. Lconeci Augustino dicuntur: sed ad rem praesentem nihil omnino faciunt. Quid enim s. Leo dicit? Solius Christi mortem mundi propi-

tiationem fuisse, neque sanctorum mortibus ullam partem fjns propitiationis esse Inbm-n.lain. V. ris-simum c-i; nam ipsi p i un saru it de muodo aliquando fm itiul <-i Christi morte redcinpli.de mundo < xire coeperunt. Ncqne nos indulgentiis id adscribimus ut mundum reconcilient Deo,sed ul eos, qui jam de mundo per Christum educti, l lleo Patri reconciliati sunl. juvent,ul a reatu poenae, temporalis. si quo forte adhuc tenentur obslricli, facilius lib- ik nlur. Quid praeterea s. Leo dic l? Accepisse justos non dedisse coronas, cl hoc nos quoque libi ntissime confitemur, neque enim mérita. qudm* praemia el coronae respondent, per indulgentias habere nos credimus. Quid postea idem Leo adjungit? Ex fidelium fortitudine naia esse ex mpla patientiae, non dona ju>liliae.El hoc nili l venus, nam dona justitiae non potest dare , nisi qui ju>lificnl impium. Impium vero justificare non potest, nisi ille, *qui peccatum non fecit*, cl cujus passio pretii fuit mliiiiili. *dc cujus plenitudine nos omnes accepimus* Solus ipse caput existons eoi pons Ecclesiae, suis < nimbus membris gratiam comparavit. Neque ullus catholicorum docuit unquam per indulgentias acquiri dona jusliliae, vel, quod csl idem, quemquam ex impio justum fieri. Quid postremo s. Leo nos monet? Singulares aliorum mortes fuisse, neque quemquam alterius debilum suo line solvisse: unum esse Christum, in quo omnes mortui, omnes sunl etiam suscitati. Id vero quis nostrum unquam negavit? Certe unusquisque dum moritur. debitum proprium solvit, quod in Adamo contraxit.Solus Christus.qui debitum moriendi non habuit, *pro omnibus mortuus est. ul mortem moriendo destrueret. ct vitam resurgendo repararet*. Neque isla inter se pugnant, quod per i.liristi mortem a debito mortis liberali sumus, et tamen uuus 'ii -que nostrum moriendo debitum solvat, quod in Adamo contraxit.Siquidem mortis debitum non oral solum .ul moreremur, sed ul in mo l-' perpetuo maneremus.Christus autem . qui ul Apostolus ait 2. ad T moth. l. destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam cl incorrupPonem, id nobis morte sua contulit, ul licet ad tempus moriamur, tamen ad vitam revocati perpetuo cum ipso vivamus. Neque, vero aliquid horum indulgentiis tribuimus, imi sauciorum mortibus,ul Calvinus credi voluit. Sed quemadmodum nos verissima esse fatemur omma.quae s. Leo in epistola allegata posml: sic ipse vivissim non negassei. si de lus rolius disserendi illi se occasio obtulisset, salictorum passiones al is Ecclesiae membris applicari posse ad solum reatum poenae temporariae dissolvendum. Propositum enim s. Leoni in ea c-pisl. fuit demonstrare necessitatem verae carnis in Christo adversum haeresim Eulyclietis.quac paulo ante suborla fuerat. Itaque docet >. Leo. veram in Christo fuisse carnem, quoniam sine vera carne , vere urnri non potuisset.Quod si Christus vere mortuus non esset, nos quoque redempti ac reconciliati Deo non essemus, cum nullius alterius hominis. quamvis innocentis et sancti, prop liatio mundi esse poluciit. Ilacc csl s. Leonis ratiocinatio, quae solidissima esi. si agalur. ul vere agitur, de redemptione a captivitate diaboli, de propitiatione

peccati lethalis, et de satisfactione pro reatu, ac debito mortis aeternae. Al si quis contendat, eandem ratiocinationem extendere ad satisfactionem pro reatu poenae temporariae, nihil efficiet, et contra ipsum Leonem disputabit, qui scribit. I. de junio decimi mensis, in epist. 79. ad Nectarium, et 91. ad Theodorum, et 92. ad Rusticum saepe repetit, per opera bona satisfieri Deo, poenas peccatorum redimi, placari Deum etc. et quemadmodum non negat s. Leo, immo vero palam affirmat, posse unumquemque suis operibus satisfacere Deo pro reatu poenae temporalis, quamvis solius Christi mors reconciliatio fuerit mundi: sic etiam non negaret propter vinculum carnalis, et sanctorum communionem, posse unius satisfactionem alteri applicari pro solutione reatus poenae temporalis, atque hoc solum casu, quod per indulgentias fieri catholici docent. Nunc ad s. Augustini testimonia eadem responsio dari potest; loquitur enim s. Augustinus, ut verba ipsa clamant, de remissione peccatorum, quam in justificatione accipimus, cum ad gratiam Dei sine ullis nostris bonis meritis pervenimus; quam remissionem fuisse saepe iam diximus) nemo catholicorum ab indulgentiis, vel a sanctis especial, sed omnes in unum Christum integre referunt. Quid igitur iam habet Calvinus? Optima testimonia protulit, sed nihil nisi aerem verberavit.

CAPUT V.

Refelluntur ea, quae Calvinus habet cap. 9.

Instil. num. 41. et 12.

Pergit Calvinus, et scilicet 41. refellere conatur rationem catholicorum, qua thesaurum indulgentiarum ab illis astrui dicit. Proponit autem eandem rationem his verbis. *Agnoscant, an non haec sint sua placita: Martyres plus morte sua praestitisse Deo. ac meritos esse, quam sibi opus esset: tantamque illis meritorum largitatem superfuisse, quae in alios redundaret. Ne igitur supervacuum sit tantum bonum, commisceri eorum sanguinem sanguini Christi, et ex utroque thesaurum Ecclesiae confici ad remissionem et satisfactionem peccatorum. Alque illa accipiendum quod ait Paulus Coloss. 1. Suppleo in corpore meo ea quae desunt passionum Christi pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Haec ille. Qui non omnino id eliler rationem catholicorum proposuit, ut plane negare possimus illa nostra esse placita. Neque enim docemus, martyres morte sua plus Deo praestitisse, quam sibi opus esset absolute: sed quam sibi opus esset ad satisfactionem pro reatu poenae temporalis. Quod quidem adeo verum est, ut caecus sit oporteat, qui id non videat. Certe Joannes Baptista tam innocenter vitam duxerat, ut nullo modo ad expianda peccata sua passionis et mortis illius accipere indigeret. Proinde plus Deo praestitit morte sua, quam sibi ad peccata expianda opus esset. Quod idem de apostolis, multisque aliis martyribus dici potest. Nam si peccatorum etiam maximorum et plurimorum reatus unica martyris passionem purgatur. pro quibus alioqui diu in igne poe-

na luenda fuerat, ut s. Cyprianus scribit lib. 2. epist. I. ad Anoniantim, profecto qui levium, et paucorum delictorum est reus, et lumen pro Christo, post varia tormenta vilis ponit: morte sua plus Deo praestitit quam sibi ad reatum poenae temporariae peccatis suis debita dissolvendum opus esset. Praeterea quod Calvinus addit, nos dicere, sanctos plus esse meritos apud Deum, quam sibi necesse esset, et meritorum largitatem illa illis superfuisse, ut alios redundaret: non agnoscimus, ut nostra placita, sed ut ipsius commenta. Nos enim, ut concedimus, satisfactiones multis sanctorum superfuisse, quod modo satis evidenter ostendimus: illa negamus superfuisse merita, vel ipsa merita in alios redundare. De qua re in lib. prioris satis multa diximus. Sed facile agnoscimus Calvino, quod vel ob imperitiam, vel ob negligenciam, vel etiam ut causam catholicorum odiosam redderet, non fideliter nostra proposuit. Illud videamus, an qui non integre fundamentum indulgentiarum retulit, illud saltem solide refutaverit. Sic igitur pergit loco notato. *Quid hoc est, nisi Christo nomen relinquere, caeterum vulgarem sanctulum facere, qui in turba vix dignoscatur? Unum, unum illum praedicari debere, unum proponi, unum nominari, unum respici, cum de obtinenda peccatorum remissione, expiatione, sanctificatione agitur.*

Al non illa est: non vulgaris sanctulus, sed sanctus Sanctorum ex thesauro indulgentiarum Christus agnoscitur. Non enim sauciorum passiones Christi passionibus miscentur in thesauro, quod Christi passiones per se non sufficiant, sed ut ostendatur excellentia passionum Christi, quae non solum expiare queunt reatus peccatorum, sed etiam aliis vim expiandi communicare, itaque, illa miscentur in thesauro passionibus Christi passiones sanctorum, ut Christi passiones omnem culpam, originalem et actualement, lethalem et venialem et omnem poenam sempiternam et temporariam expiare valeant, idque lumen perse; etiamsi nullae admiscerentur passiones sanctorum, quae sanctorum passiones sine Christi passionibus nihil possunt, ei cum Christi passionibus solas poenas temporarias expiare possunt. Non igitur unum de turba, sed regem martyrum et sanctorum omnium Christum facimus, illumque unum, ut simpliciter et absolute redemptorem, propriumque et Salvatorem praedicamus, nominamus, proponimus, atque respicimus. Quod si solum nomen Christo relinquit. qui sanctos quoquomodo illi adjungit, quid respondebimus Apostolo, qui scilicet Christi adiutorem facit 1. Cor. 3. et Salvatoris officium sibi vindicat 1. Cor. 9. et illuminatorem omnium hominum scilicet dicit Ephes. 3. an ignorabat Apostolus, Christum non agere humano adiutorio, et ipsum solum esse Salvatorem omnium hominum; et ipsum eundem, et solum esse lucem veram, quae *illuminat* omnem *hominem venientem in hunc mundum*? An verbal Christum, vulgarem sane, iulum facere. ut in turba vix dignosceretur? Quemadmodum igitur Apostolus dum sibi officium adjuvandi Christum, salvandique et illuminandi homines desumit, nullam Christo tacit injuriam, quia Christus ipse Paulum

sibi adiutorem esse voluit, dignatione, non necessitate: et si Christus et Paulus salvant et illuminant homines, Paulus a Christo virtutem salvandi et illuminandi, non Christus a Paulo; >ic ctiarn dum nos sanetis tribuimus olliciini satisfaciendi pro poenis temporalibus aliorum, non facimus Christo injuriam, quoniam, ut dictum est. virtutem satisfaciendi ab ipso Christo sancti accipiunt, non absolute, et simpliciter, sed pro modulo sibi communicato. Addit postremo Calvinus in eadem sectione.

Sed audiamus eorum enlymemula. *Xe sine fructu effusus sil sanguis martyrum, in commune Ecclesiae lucrum conferatur. Ita ne? an vero nullus erui fructus, yloii/icare Deum per inartem? veritati ejus suo sanguine subscribere? testificari praesentis vitae contemptu meliorem se vitam quaerere? fidem Ecclesiae, sua constantia confirmare, hostium autem pertinaciam frangere.*

Al nos talia cntymemala numquam fecimus, neque est difficile conticia a sc argumenta dissolvere. Extant libri permulti catholicorum, ubi de indulgentiis accurate disseritur, et in nullo eorum invenietur, passionem sanctorum sine fructu futuras, si in thesauro non reponantur. Id solum dicunt, passionem sanctorum non absolute, sed ut salisfaciorias sine fructu fuur.»s. si neque illis ipsi egeant, neque aliis applitcnlur; quamvis alioqui nullis aliis nominibus gloriosas Deo. honorificas ipsis, et utiles Ecclesiae luisse non dubium sit.

Porro ad testimonium Apostoli ex cpisl. ad Coloss. cap. 1. quod Calvinus a catholicis adferri dixit, respondet in sectione sequenti, quae csl quadragesima secunda: ac nullis verbis docet Apostoli verba: *Suppleo quae desunt passionibus Christi etc.* non significare Chrisli passionibus aliquid defuisse ad vim satisfaciendi pro peccatis, sed Chrisli membra. nempe fideles omnes exerceri oportere variis afflictionibus, idque pro Ecclesia, idest, pro Ecclesiae aedificatione et profectu. Sed quamvis hic sensus, quem Calvinus amplectitur, sit etiam a multis ex nostris observatus et approbatus: tamen nos in libro superiore ostendimus, praeter eum sensum, posse apostolica illa verba commode recipere alios sensus; alque eum praesertim, qui ad thesaurum indiligentiarum stabiliendum confert, quem quidem sensum sibi non probari Calvinus significat, sed eum refellere solido aliquo argumento nec poluli, nec lentavit.

CAPUT VI.

Respondetur ad ea, quae Calvinus profert cap. 9. Instil. num. 43.

Postremam objectionem Calvinus in scelione, si ve numero 43. petit a comparatione indulgentiarum cum evangelicis. Sic aulcm loquitur. *Quis docuit papam plumbo et membranae gratiam Jesu Chrisli includere, quam Dominus verbo evangelii dispensari voluit? Sane aut menda. r Dei et angelium esse oportet, aut mendaces indulgentias. Ἀὐτὸν evangelio Christum cum omni affluentia bonorum coelestium, cum omnibus suis meritis, o-*

mni sua justitia, sapientia, gratia, nulla exceptione nobis offerri, testis est Paulus, qui 2. Cor. riiih. 5. dicit depositum esse apud ministros verbum reconciliationis, quo hac legationis forma fungantur seu Christo per ipsos hortante, obsecramus réconciliai: ini Deo. Eum qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum fecit, ut efficeremur justitia Dei in illo. Contra, hi indulgentiae demensum aliquod gratiae, ex armario papae reclusum, plumbo et membranae, loco etiam affigunt, a verbo Dei avellunt. Haec omnia per paroles sigi lalim refellenda sunt, ne queratur Calvinus, aliquid a nobis lemere praetermissum. Quod igilur reprehendit, gratiam Dei plumbo et membranae includi, respondeo: non ailler a pontifice maximo gratiam Dei plumbo et membranae aliquando includi, quam apostoli et prophetae literis et chartae mysteria salutis incluserint. Nam quemadmodum scripta apostolorum et prophetarum signa quaedam sunt rerum coelestium, quae nobis vel revelantur, vel promittuntur, vel dantur; sic etiam lilerae pontificiae suis legitimis sigillis munitae, signa sunt remissionis, quam pontifex. pro poleslate a Deo accepta, concedit iis, qui ea, quae ab ipso praecipuntur, impleverint. Al non hoc inquires, reprehendit Calvinus, quod remissio aliquomodo plumbo et membranae, ut instrumentis quibusdam includatur, sed quod lileris ea remissio includatur, quam Dominus verbo evangelii dispensari voluit. Quaero igilur a Calvino, an existimet verbo evangelii solum voce prolato, an etiam scripto gralam illam remissionis dispensari posse? Certe si vel il sibi constare, concedere debet. verbo evangelii non solum per sermonem. sed etiam per scripturam dispensari. Ipse enim lum alibi saepe, turn in hoc loco docet remissionem peccatorum per exhortationem. sive concionem fieri, ideo enim allegat verba illa: *Posuit in nobis verbum reconciliationis, tamquam Deo exhortante pzo nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.* Al exhortatio et concio non solum verbo, sed etiam scnplo fieri polesl. Ipse enim Apostolus cum illa dicebat, quae Calvinus citat per cpislolam scriptam Corinthiis praedicabat, et ipse idem loi exhortationes, et quidem gravissimas fecit quod epistolas scripsit. Unde Thessalonicensibus dicebat: *.Ve terremini. neque per sermonem, neque per epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini etc.* Itaque, quo modo polesl remissio annunciari verbo, ila polesl annunciari scripto, ac per hoc polesl lileris et membranae includi. Alquo haec dicta sunt a nobis, ut ex principiis propriis Calvinum refelleremus. Nos enim non credimus, verbum reconciliationis nihil esse aliud nisi concionem, neque existimamus (ut Calviniani somniant) potestatem remittendi vel relinendi peccata ad concionem esse referendam. Scimus enim conciones fieri ad fideles et infideles, justos et peccatores, pocnilenlcs et impenitentes; peccata aulcm non remitti, nisi fidelibus peccatoribus, poenitcnlibus. Do qua re salis mulla dicta sunt a nobis in lib. de Poenilenlia. Neque admittimus remissionem peccatorum sacramentalem debere, aut posse plumbo et membranae includi, sed lanium

cam remissionem, quae fieri potest extra sacramentum, quod est absolutio a censuris ecclesiasticis, et absolutio a reatu poenae temporalis, quae (blat per indulgentias. Nihil hoc est, gratiam Dei plumbo et membranae proprie includi, ut Calvinus dicit. » est voluntas eius, qui potestatem habet indulgentias largiendi, declarari hieris, sigillo munitis, vel solent alia nulla declarari, quae a voluntate principis dependent.

Jam vero quod Calvinus adjungit, aut mendax esse Dei evangelium, aut mendaces indulgentias, non integram partitionem continet, deest enim tertium membrum, aut Calvinus nescit quid loquatur: evangelium enim non dicitur, vel Calvinus interpretatur, in omni reconciliatione nobis offerri Christum cum omni affluentia coelestium bonorum, illa vel semper remittatur omnis reus culpa et poenae tam sempiternae, quam temporariae. Si enim evangelium hoc doceret, pugnaret utique cum indulgentiis; et quia mendax evangelium esse non potest, id plane sequeretur, vel mendaces essent indulgentiae. At evangelium dicitur quidem in prima reconciliatione. » fit in Baptismo, hominem renovari et renasci, Joan. 3. et Tit. 3. Christo commori, et consepebri, et resurgere in novam creaturam. Hoc. G. ac proinde nihil expiandum remanere, neque egere hujusmodi homines ulla alia indulgentia, si forte continuo post Baptismum eos de hac vita migrare contigerit. Caelorum in secunda reconciliatio, quae fit per sacramentum Poenitentiae, evangelium dicitur, Christum offerri poenitenti cum affluentia quidem coelestium bonorum, sed non tanta, vel continuo remittatur omnis reus culpa et poenae, sed vel post remissam omnem culpam et poenam sempiternam, remaneat poenitentia et satisfactio peragenda pro temporaria poena expianda: non enim reconciliatio haec secundum id est regeneratio et renovatio, sed est quasi medicinalis » ralis et Biplismiis quidam laboriosus, et secunda tabula post naufragium, ut sancti Patres passim docent, quod citavimus in libris de Poenitentia. Quare eum in secunda reconciliatione secundiim evangelium relinquatur saepenumero reus aliquis poenae temporalis expiandus, locum suum habere possunt indulgentiae, neque cum evangelio ulla ratione pugnant. Sed videamus, quomodo probarent Calvinus, evangelium in omni reconciliatione offerre nobis Christum cum omni allinentia cum lesium bonorum, illa ut semper tam copiose nterita cunctis applicentur, vel mint omnino remaneat expiandum. Oratio nitui attulit, nisi tediinonim non possidietim 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis* etc. At in eo testimonio nulli sit mentio tamen » ius affluentiae coelestium bonorum, neque applicationis omnium meritorum Christi: sed solum ex hoc loco habemus, eos reconciliari Deo per meritum servorum Dei, qui alii illo potestatem habent, (perque legatione linguntur pro Christo, et per quo Deus nos exhortamur, vel reconciliemur. Quandoquidem Christos, qui peccatum non fecit, factus est pro nobis peccatum, id est, victimis humilis » expianda peccata, ut nos efficiamur iustitia Dei in illis. » id est, per ipsum vere, proprieque iustificemur. Sed quam late pateat ea reconciliatio et

an semper relaxet omnem culpam et poenam, an aliquando solam culpam et poenam aeternam, Apostolus non dicit, et ex tiliis locis Ium Scripturae. Ium Patrum salis aperte colligimus, post remissam culpam, restare poenae temporalis reatum, vel propriis laboribus solvendum, vel per indulgentias condonandum. Non igitur evangelium est mendacium, neque mendaces sunt indulgentiae, sed Calvinus » evangelium mendacium allegavit.

Pergit in eadem scelione Calvinus, ac docet, unde origo indulgentiarum linxerit. *Si quis, inquit, originem requirat, hinc videtur hic abusus emanasse. quod cum injungerentur olim severiores satisfactiones poenitentibus. quam vel ab omnibus fieri possent. qui poenitentia sibi imposita gravari se ultra modum sentiebant: petebant ab Ecclesia relaxationem. Remissio quae talibus fiebat, indulgentia vocabatur. Ubi autem satisfactiones ad Deum transtulerunt, ac compensationes esse dixerunt, quibus se redimant homines a iudicio Dei, simul etiam indulgentias eo traxerunt. vel essent expiatoria remedia, quae nos poenis meritis liberent Illas vero quas retulimus blasphemias. tanta impudentia confinxerunt, ut nullum praetextum habere queant.*

In his verbis Ina quaedam Calvinus affirmat, quae nullo testimonio, nulla ratione probare potuit. Neque enim ex historia antiquitatis, sed ex Lutheri somniis hausit quaecumque hoc loco efficitur. Primum igitur, ait. injungi solitas olim severiores satisfactiones, quam ut ab omnibus fieri possent, et relaxationem eorum, qui supra modum gravati erant, indulgentiam esse nominatam. Quaero, ubi hoc legerit, ubi didicerit, mirum silentium. Nos contra legimus in antiquis conciliis, indulgentias concedi solitas non iis, qui se supra modum gravatos dicerent, sed qui poenitentiam injunctam aliquanto tempore studiose, libenterque peregerant. Concilium ancyranum can. 1. alias 5. *Penes episcopum, inquit, erit potestas modum conversationis eorum (poenitentium) probare, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere. Ante omnia vero praecedens eorum vita, et posterior inquiratur, et illa eis impertiat humanitas.* Et datus cap. 22. *Modus poenitentiae in episcoporum sit arbitrio. » secundum conversationem poenitendum. possint et extendere tardantibus et minuere studiose, festinantibus.* Concilium iicacum 1. canon. II. alias 12. cum poenitentiam lapsis praescripsisset annorum quadecim, addit: *Ab omnibus vero illud praecipue observetur, vel animus eorum, et fructus poenitentiae, attendatur. Quicumque, enim cum omni Umore et lachrymis perseverantibus, ei operibus bonis conversationem suam non verbis solis, sed opere, ei veritate, demonstrant cum tempus statutum etiam ab iis fuerit impletum. nimirum primi triennii quo inter audientes futuri erant, et orationibus jam coeperint communicare, licebit episcopo humanius circa eos aliquid cogitare (id est, minuire aliquid de reliquis decem annis) qui vero indifferenter habuerint lapsum, et succedere sibi quod Ecclesiam introierint, arbitrantur. isti omni modo tempora statuta complebunt.* Ubi clarissi-

DE INDULGENTIIS

tunc vides indulgentiam dari diligentibus, negari negligenter. Neque solum non est verum, quod Calvinus dicit, sed nec est ullo modo verisimile. Nam nec sancti illi Patres satisfactione» injunxissent severiores, quam par esset: nec si forte aliquis supra modum gravatus fuisset, illum per indulgentiam, sed per justitiam ab illo onere subivassent. Quae enim indulgentia est, demere onus injuste impositum? Deinde affirmat idem Calvinus, satisfactiones illas poenitentiarum postea ad Deum fuisse translatas, et inde factum esse, ut indulgentiae crederentur esse remedia expiatoria, quae nos a poenis meritis liberent. Hic etiam quaerimus, ut ostendant Calviniani, quando satisfactiones poenitentiarum non pertinuerint ad expiandas poenas iudicio Dei debitas, nos enim legimus in antiquissimis Patribus, per satisfactiones illas placari Deum, propitiari Deum, satisfieri Deo. Nulla citavimus in libris de Poenitentia, nonnulla etiam in libro superiore. Nunc unius Cypriani testimonio conclusus ero. Is igitur in serm. de lapsis exhortans ad poenitentiae opera illos, qui jam resipuerant, et poenitentiam agere coeperant, sed intercessionem martyrum cupiebant sibi condonari reliquam poenitentiam, inter alia sic loquitur: *Poenitentia crimine minor non sit. Putas ne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium praepondere maluisti. cuius templum sacrilega contagione maculasti?* Et infra: *Poenitenti. operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus ei pdicint martyres, ei fecerint sacerdotes. Vel si quis plus cum (Deum videlicet) suis satisfactionibus moverit, si ejus iram, si indignantis offensam justa deprecatione placaverit, dat ille ei arma rursum, quibus vicius armetur.* Et infra: *Qui sic Deo satisfecerit, qui poenitentiae facti sui. qui pudore delicti plus ei virtutis, ei fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus ei adjutus a Domino, quem contristaverat nuper. laetam faciet Ecclesiam, nec jam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.* Ex his habemus; non semel, sed bis, torve repetitum, per labores poenitentiae satisfieri Deo, et placari Deum: non igitur novum est, ut Calvinus videri volebat, satisfactiones ad Deum referri. Sed quoniam radix totius Luthcrani et Calviniani erroris in eo posita est, quod negant, post remissam culpam, remanere poenae temporalis reatum expiandum in hac vita, vel in alia, adducam aliud Cypriani testimonium, quo manifesto docetur, etiam post hanc vitam remanere ejusmodi reatum. Sic igitur loquitur in epistola. 2. lib. 4. conferens gloriam martyrii, quo reatus omnis continuo purgatur et tollitur, cum aliis generibus mortis, quae omnes habent eam vim; *Aliud, inquit, est ad veniam stare. aliud ad gloriam pervenire, aliud, missum in carcerem, non exire inde, donec reddat novissimum quadrantem, aliud scilicet fidei, et virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo tempore cruciatum emendari et purgari diu in igne, aliud peccata omnia passione purgasse.* Iam ille, quae si a Calvino animadversa ei credita fuissent, numquam negasset, post remissam culpam manere debilem luendae poenae, ac per

hoc satisfactionem esse necessariam, et indulgentias, quae satisfactionem condonant, liberare a meritis poenis.

Ultimo loco Calvinus dicit, nullo praetextu excusari posse blasphemias supra recitatas de satisfactionibus sanctorum martyrum, quae cum Christi satisfactionibus misceantur. Sed nos contra existimamus, nullo praetextu excusari posse Calvinum temeritatem, qui propter aliqua testimonia perperam intellecta (ut supra demonstravimus) totam Ecclesiam reprehendit, et tam perverso iudicio de his rebus censet, ut blasphemias vocet, quae revera gloriam Dei continent maximam, nisi forte credendum sit, Christum eum honorem invidere martyribus, quem ipse illis contulit. Sed de his salis, neque enim verbis, sed rationibus dimicare proposui.

CAPUT VII.

De Luthcrani objectiones Tilmanni Heshusii.

Tilmannus Heshusius in libro, quem inscripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum, cum nullo justius inscribi possit de sexcentis mendaciis Luthcranorum lit. 32. qui est de indulgentiis. contendit, indulgentias quadruplici nomine exterminandas esse, quod labefactent, ut ipse loquitur, quatuor praecipua capita doctrinae coelestis, videlicet de officio et merito Jesu Christi, de vera poenitentia, de sola fide justificante et de potestate clavium. Tam autem frigide et insulse probat quae dicit, ut nullo negotio refelli possit.

Quod enim ad primum caput allinet, ponit hoc principium. *Christus sanguine suo expiavit peccata mundi.* Idque probat ex illis verbis. *Ille est sanguis novi Testamenti, qui pro vobis est effusus in remissionem peccatorum,* Matth. 26. Item ex illis: *filius hominis venit in hunc mundum non ministrari. sed ministrare, et dare animam suam redemptionem,* graecae λέτρον *pro nullis.* Matth. 20. Item ex illis. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris etc.* I. Joan. 2. Item ex illis: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius,* ad Ephes. 1. Item ex illis, *Deus posuit in eo iniquitates omnium nostrum.* Isai. 53. Denique ex illis: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi,* Joan. 1. Ex his testimoniis nude recitatis, concludit bis verbis: *Cum ergo tam caro pretio redempti. et Patri reconciliati simus, quae est illa impudentia et contumelia in filium Dei, quod impostor ille promittit pro numerata pecunia remissionem. et meritum poenarum indulgentiam? et cum Christus satisfecerit Patri pro totius mundi peccatis, blasphemum est mendacium, quod fingunt Pontificii, oportere fideles pro suis peccatis satisfacere. Sublato errore de satisfactione, sponte evanescit figmentum de indulgentiis.* A loee. est prima Heshusii demonstratio, id est. antiqua Luthcranorum cantilena, millies a catholicis refutata. Enimvero Christum pro nobis, et pro toto mundo integre, immo plenissime Deo Patri satisfacisse, ut Scripturae allegatae, aliaque permultae nos docent. Sed negamus, inde sequi, non debere fideles pro suis peccatis, id est. pro reatu poenae

temporalis expiando Domino satisfacere. Sicut etiam fatemur, Christum nobis gratiam et gloriam sanguine suo acquisivisse ac promeruisse: et tamen debemus gratiam per fidem, et sacramenta quaerere, et gloriam quasi palmam et bravium certando et currendo promereri: Apostolus enim omnibus dicit, *Sic currite, ut comprehendatis*. 1. Cor. 9. et de se: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, ideoque reposita, est mihi corona justitiae* i. Timoth. 4. Ratio autem horum omnium est, quoniam prolium redemptionis et satisfactionis a Christo persolutum, non prodest nisi iis, quibus per certa media, sive instrumenta applicatur. quod etiam adversarii confitentur. et si negarent, nullam causam reddere possent. cur pagani, Mahumelhani, Judaei, caeterique infideles pereant, cum Christus pro loto mundo satisfecerit, et omnibus hominibus gratiam et gloriam promeruerit. Itaque praeter illud principium, quod Ihesusius ponit, Christum satisfecisse pro peccatis nostris, ponendum est hoc aliud, eam satisfactionem nemini prodesse, nisi per certa media et instrumenta applicetur, et lum remanet controversia. quae sint illa media, quam controversiam Ihesusius hoc loco non attigit, et ideo nihil omnino suis clamoribus efficit. Nos enim existimamus pretium sanguinis Christi iis, qui ab infidelitate primum convertuntur, applicari per fidem et Baptismum; iis autem, qui post Baptismum ad peccata redeunt, et rursum a peccatis convertuntur ad Deum. applicari per sacramentum poenitentiae, cuius paries sunt contritio, confessio. satisfactio, Ihesusius contra, existimant, sola fide applicari. vel certe per fidem et Baptismum. Sed nihil horum probat, nec probare potest. Pleni sunt enim libri prophetarum et apostolorum, tum etiam ss. Patrum testimoniis pro satisfactione, quam Deus post remissam culpam a nobis requirit. Et quemadmodum non est contumelia, vel blasphemia in Christum. dicere, pretium sanguinis ejus non prodesse infidelibus, nisi per fidem et Baptismum illis applicetur: ita non est contumelia, vel blasphemia dicere fidelibus, poenitentibus non prodesse, nisi per sacramentum Poenitentiae, ac per hoc per contritionem, confessionem et satisfactionem applicetur. Admissa autem necessitate satisfactionis, dogma de indulgentiis facillime constituitur. Nam sicut et pretium sanguinis Christi non prodest ad remissionem culpae et poenae sempiternae, nisi per Cierum et sacramentum applicetur: ita sine ulla Christi contumelia dici potest, idem pretium non semper prodesse ad remissionem lotius poenae temporalis, nisi per opera poenitentiae, vel per indulgentias applicetur. Quod autem diximus, per opera poenitentiae, id est. per nostram satisfactionem. pretium sanguinis Domini, id est, ejus satisfactionem nobis applicari, non sic intelligimus, quasi nostra satisfactio non sit veri nominis satisfactio. Non enim et vera satisfactio est, ut in lib. 4. de Poenitentia demonstravimus, et simul tamen cum ea, et per eam Christi satisfactio nobis applicatur. Quod illa per se non sufficeret: sed quia voluit ipse nobis etiam gratiam satisfaciendi tribuere,

ut efficacia sanguinis ipsius magis splendesceret, dum non solum ipse satisfaceret, sed etiam membris suis virtutem satisfaciendi communicaret.

Porro quod addit Ihesusius, pontificem pro numerata pecunia peccata remittere, atque indulgentiam dare, mera calumnia est. Neque enim pontifices pecunias ullas pro indulgentiis exigunt, sed jubent eos, qui indulgentias consequi cupiunt, orare, jejunare, eleemosynas facere, vel in commune pauperibus, vel in certum aliquod pium opus, vel in basilicae aedificationem, sed illud est frequentius, et hoc tempore solum in usu. ut eleemosynae pauperibus in communi erogari jubeantur.

CAPUT VIII.

*Refelluntur aliae objectiones ejusdem
Tilmani Ueshusii.*

Venio ad secundum caput argumenti Ihesusiani. Sic igitur ille pergit: *Obscurant, inquit. l'onli ficii necessariam doctrinam de poenitentia commento indulgentiarum. Cum enim docent homines pro suis peccatis vel in hac. vel in futura vita satisfacere, aut etiam impositas satisfactiones pecunia redimere posse, extenuant peccati magnitudinem. parvi faciunt judicium Dei adversus peccatum, instillant animis hominum sectaralcm, alque ita verae contritionis fundamenta evertunt*. Haec ille, qui sine dubio aliquid diceret, si nos diceremus, pro culpa et poena sempiterna, posse a nobis Domino satisfieri. Id vero non dicimus, alque ea de causa theologi nostri disputant, necessariam fuisse incarnationem Filii Dei, quoniam tanta est magnitudo peccati, ut non potuerit ulla pura creatura ex rigore justitiae pro peccatis hominum satisfacere Deo. Id igitur solum docemus. post culpam remissam posse hominem justificatum per gratiam Dei, satisfacere Deo pro reatu poenae temporalis tantum: quod non solum non extenuat, sed etiam amplificat mirum in modum tum peccati magnitudinem, tum judicium Dei adversus peccatum. Quis enim non miretur divini judicii severitatem, et ipsius peccati molem, si cogitet Deum ab ipsis etiam liliis suis et amicis, Christi sanguine justificatis, et reconciliatis adhuc repetere poenas pro delictis, vel in hac vita, vel in futura? Sed qui sunt, qui nobis objiciunt, quod peccati gravitatem extenuemus, et judicium Dei parvi faciamus? Nempe Lutheran!, qui usque adeo peccatum extenuant, judiciumque Dei contemnunt, ut nihil ad expianda peccata exigere arbitrentur, nisi ut credant ea sibi a Deo non imputari. Utri igitur magis peccatum extenuant, et Dei judicia parvipendunt; catholici, qui praeter fidem, contritionem, confessionem et satisfactionem necessariam esse docent ad peccata purganda: an Lutheran!, qui sola fide, sine ullo poenitentiae labore purgari peccata contendunt? Simile est, quod de securitate addit Ihesusius. Nam si Catholici dicerent, per satisfactionem vel indulgentias homines reddi securos de salute aeterna, etiamsi contritionem de peccatis nullam habeant, neque a peccatis ad Deum converti velint, rectius-

DE INDULGENTIIS

me diceret Ilcshusius, per inanem islam securitatem everti fundamenta contritionis et poenitentiae. At non hoc dicimus, sed cum b. Augustino in lib. 21. de Civit. Dei cap. 27. inter errores perniciosissimos numeramus sententiam illorum, qui dicebant, eleemosynas et similia bona opera sine vera conversione et poenitentia sullicre ad salutem, et verbis disertis omnes theologi nostri tradunt, satisfactionem et indulgentias non prodesse nisi iis, qui per verant contritionem et reconciliationem justificati in gratiam a Deo recepti sunt. Neque etiam tunc securitatem salutis pollicemur per indulgentiam, nisi sub conditione, si videlicet adsit auctoritas in concedente, gratiae status in suscipiente, et pictas atque rationabilitas, ut sic loquamur, in causa. Absolute aulem spem bonam et fiduciam pollicemur, juxta illud Apostoli i. Timoth. 3. *Qui bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirant. et nullam fiduciam in fido, quae est in Christo Jcsu.* Est aulem valde mirum, quod Ilcshusius securitatem nobis objiciat, cum alloqui nos ut plurimum reprehendant Lulherani, quod dubitationem, et melum persuadeamus nostris, cum ipsi contra doceant suos, ut certissime credant, scilicet justos esse et salvos τοιοῦτο, atque hanc ipsam fidem de propria justitia, fidem justificantem et catholicam esse velint.

Supercs et Icilius caput argumenti Ueshusii, quod his verbis ipse persequitur: *Sepeliunt quoque doctrinam, inquit, de fide, seu fiducia in mediatorem Jesum Christum, si enim remissio poenarum pecunia emi potest, non est necesse credere in filium Dei Jesum Christum. At Iota Scriptura clamat qui non credit in Filium, vitam non videbit, sed ira Dei manet super eum.* Joan. 3.

Haec videlicet est illa insolubilis demonstratio, ob quam ita scilicet jactat et triumphat Ilcshusius. Et quidem doctrinam de vera fide et fiducia in Christum non solum non sepeliunt, sed etiam enitescere, atque eminere faciunt indulgentiae. Siquidem fundamentum habent in thesauro meritorum Christi, et non prosunt nisi veris fidelibus, et per fidem veram ac vivam justificatis. Quare absurda et inepta est illa consequentia, per indulgentias, vel per opera satisfactoria, quales sunt eleemosynae pecuniariae, redimuntur peccata ab iis, qui credunt in Christum, et meritis ipsius ac satisfactione nituntur, igitur non cessasse credere in Christum Filium Dei. Fateor lamen per satisfactiones et indulgentias vere sepeliri doctrinam de sola fide, seu fiducia justificante. Quam lidem, seu fiduciam inanem ei falsam, et non tam justificantem quam sub spe justificationis animas deludentem ac seducenlem esse, alibi demonstravimus. Quod autem Ieshusius dicit, pecunia redimi poenarum remissionem ex catholicorum sententia, verum csl in eo sensu, (pio Daniel regem quondam admonuit. *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum,* Daniel. 4. Nimirum existimamus, per eleemosynas, ut etiam per jejunia, alitque pia opera, praesertim laboriosa et poenalia. remitti poenas temporales, quae remanent post culpam remissam, ut jam saepe dictum est.

Quartum caput argumenti, quo probandum erat

per satisfactiones et indulgentias labefactari doctrinam de potestate clavium, Ilcshusius non adseripsit: An oblivione, an alia de causa, incertum est. Sed hanc jacturam meliori compensatione resarcivimus. Adjunxit enim aliquid adversus indulgentias pro defunctis. *Quod fingunt, inquit, indulgentias per modum suffragii valere pro mortuis, pugnat cum dido Christi, Qui non credit in filium, jam judicatus est,* Joan. 3. Item: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi ut referat unusquisque ea, quae gessit in corpore, sive bonum, sive malum.* 2. Corinth. 5. Item: *Ileali mortui, qui in Domino moriuntur,* Apocal. 14. *Infelices ergo, et quibus nullae indulgentiae* prosunt, *qui in Domino non moriuntur. Sanctorum mentis confidere, blasphemum et contumeliosum est in Filium Dei.*

.Mirabilis sane dialectica Ueshusii, per quam sine medio termino quidlibet ex quolibet licet colligere. Qui non credit in Filium Dei jam judicatus est: Igitur indulgentiae per modum suffragii defunctis valere non possunt. Sanus ne est. an delirat, qui ita colligit? Fatemur indulgentias nullo modo prodesse iis, qui sine fide in Christum decesserunt, qui juxta verbum Domini judicati, id est, condemnati sunt. At non inde sequitur, non prodesse iis, qui cum fide, spe et charitate migrarunt, et adhuc tamen in locis purgatoriis degunt, de quibus sic loquitur s. Augustinus hom. 16. et lib. 50. Horni* Harum. *Qui temporalibus poenis digna gesserunt, per ignem quondam purgatorium transibunt, de quo Apostolus inquit: Salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* At inquit Hesusius. omnes stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque ea, quae gessit in corpore, sive bonum, sive malum: non igitur mortuis aliquid prosunt indulgentiae aliarum suffragia. Respondeo: Mortuos quidem ea tantum recipere, quae gesserunt in corpore, sed eos, qui in fide, spe et charitate usque ad finem perseverarunt, id egisse in corpore, ut post mortem suffragiis atque indulgentiis juvari possent. Contra aulem eos, qui in peccatis lethahbus usque ad mortem permanserunt, id egisse in corpore, ut eis post neque indulgentiae, neque suffragia ulla prodesent. Sic enim loquitur s. Augustinus in enchir. cap. 109. *Neque negandum est. defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynae. in Ecclesia fainl. Sed eis haec prosunt, qui cum viverent, ut haec sibi prodesse, possent, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus. nec tam bonus, ut non requirat ista, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem.* Et infra: *Aon igitur ista, quae pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia. illi apostolicae sunt adtersa sententiae. qua dictum est: omnes astabimus ante tribunal Christi ut referat unusquisque secundum ea, quae per corpus gessit, sive bonum. sive malum: quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viverent comparavit, ut ei possent ista prodesse, non enim omnibus Jwosunl, et quare non omnibus prosunt, iiisi propter differentiam vitae, quam quisque gessit in corpore?* Haec ille. Ad locum aulem Apocalypsis responde-

mus, cos, qui in Domino omni ex parte moriuntur, quales sunt martyres, quos eo loco praecipue Joannes apostolus consolatur. plane beatos esse, neque indulgentiis, aliisve suffragiis indigere, ac de his hunc locum exponunt s. Ambrosius. Ilaymo, Hansbertus et Richardus de s. Victore; cos autem qui nulla ex parte in Domino moriuntur, quales sunt homines periti, qui sine gratia Dei et justificatione decedunt, infelices omnino ac miseros esse, neque indulgentias aliave ulla suffragia eis prodesse. Sed inter hos quidam sunt medi, ut paulo ante ex Augustino didicimus, qui pariter in Domino, pariter non in Domino moriuntur, in Domino quidem, quia cum fide, spe et charitate de hac vita discedunt, non in Domino, quia maculae veniales, vel reatus poenae temporalis illis adhaerent, ob quae purgatione, atque expiatione indigeant. Isti igitur nec tam perfecti sunt, ut continuo requiescant a laboribus suis, neque suffragiis Ecclesiae, vel indulgentiis opus habeant: nec tam sunt imperfecti, ut requiem a poenis et laboribus non expectent. vel ut indulgentiis et eleemosynis, aliisque suffragiis relevari non possint. Aequum miratur, nos dicere aliquos mori pariter in Domino, pariter non in Domino, qui apud s. Augustinum lib. 3. ad Bonifacium cap. 3. legerit, homines eosdem propter gratiam Dei, quam habent, esse filios Dei propter peccata venialia quibus non carent, esse filios hujus saeculi. Illa denique Ilcshusii postrema conclusio, blasphemum et contumeliosum esse in Filium Dei, sanctorum meritis fidere, unde colligatur. omnino non video. Nam neque ex proximis superioribus verbis nascitur. neque ad rem propositam ullo modo facit. Sed jam dictum est, secundum novam Heshusii logicam, quidlibet ex quolibet colligi posse. Tantum autem abest, ut fidere sanctorum meritis, sit vel blasphemum, vel contumeliosum in Filium Dei, ut sit Filio Dei perhonorificum et gloriosum; Quid enim sunt saeculi, nisi palmites fructuosi, ejus nobilissimae vilis, quae dicitur in Evangelio: *Ego sum vilis, et vos palmiles? et* quoniam palmites omnem virtutem suam ex vile trahunt, certe omnis palmitum gloria in vilem redundat. Itaque cum sanctorum meritis confidimus, Christo confidimus, sine quo illi nihil facere possunt. Aequum ita confidimus sanctorum meritis, ut ab illis gratiam vel gloriam expectemus, sed solum, ut saepe diximus, ut per eorum satisfactiones, nobis communicatas, a reatu poenae temporalis liberemur, vel eorum intercessione a Deo per Christum varia beneficia consequamur.

CAPIT IX.

Bi *fj nudetur ad primum caput disputationis Martini Kemnitii de indulgentiis.*

Martinus hemnilius in 4. pari, examinis concilii tridentini, discutiens decretum concilii de indulgentiis. quod habetur in ult. sess. longissimam. et st, verbosissimam more solito de indulgentiis utatur. nam nsliluil. Eam nos hoc loco refutare

aggredimur, ac Deo bene juvante non magno negotio fraudes ejus et mendacia delegemus, et argumenta, si quae erunt alicujus momenti, breviter et dilucide refellemus. Sed illud initio lectorem admonitum volo, nolle me tempus lerere in recitandis iis, quae Kemnilius, ut librum suum plenorem faceret, ex libris catholicorum descripsit; quae plurima sunt. ut canones omnes poenitentialcs, quos ex conciliis, ex Burchardo, et ex Gratiano in medium attulit, et alia id genus, licet nolle me repetere refutationem aliorum errorum Lulhcraiwrum, qui passim a Kemnilio inculcantur, quamvis ad rem praesentem non faciant. Salis enim nulla turn in libris aliorum catholicorum, tum etiam in nostris extant, unde errores illi plenissime confutentur. Denique nolle me verbis sine necessitate contendere, neque convicia et contumelias, quibus catholicos passim aspergit, referre et retorquere (quod longissimum esset) nisi aliquando nimia ejus impudentia nos cogat aliquid dicere. Igitur duo lanium in hac discussione Kemnilianae disputationis praefare mihi propositum est, ut notem quae falso Kemnilius nobis imponit, et argumentis ejus adversus indulgentias perspicue, solideque respondeam.

In primo capite disputationis suae Kemnilius, id est pag. 215. in editione Francofordiensi in octavo, statim quaestionis exponit, quid videlicet illud sit, quod nomine indulgentiae in hac disputatione accipiatur. Ubi nulla sunt. quae perperam ab illo dicuntur, ut causam catholicorum odiosam reddat. *Primum miratur onr Iridcnlinum concilium saponiil'icias indulgentias non prorsus damnare et abjicere volebat, non saltem earum mentionem sepelierit, vel approbationem suspende-rit: cum loti orbi, atque adeo ipsis pontificiis notum sit (ut ipse loquitur) impudentem et impiam indulgentiarum nundinationem a nullis doctis, et piis viris deploratam et reprehensam fuisse.* Sed non est cur miretur. Nam concilia Ecclesiae catholicae, quale Iridcnlinum fuit, non solent dogmata quotannis mulare, ut Lulhcrani faciunt, neque circumferri omni vento doctrinae. Concilia vetera, laicrnnensia. lugdunensia. Viennensia (ut supra ostendimus) indulgentias approbarunt, abusus, qui lotc irrepserant, condemnarunt. Idem omnino Iridcnlinum concilium fecit. Neque tribuendae sunt Ecclesiae catholicae, si quae irrepunt ex cupiditate pravorum hominum corruptelae in cultu religioso, praesertim cum non solum pii et docti viri, sed ipsa etiam concilia vigilant adversus ejusmodi corruptelas. Neque id Kemnilius ignorare potest, cum in hac ipsa disputatione pag. 332. referat de eorum concilii laicranensis et pag. 345. decretum concilii Viennensis adversus abusus, qui in indulgentiarum praedicatione admisceri coeperant, et ipse idem pag. 213. integre recitat decretum concilii tridentini, quo damnantur et prohibentur superstitiones et aliusus omnes, et nominalim pravi quaestus, unde plurimorum in Christiano populo abusus causa fluxit. At non sunt tollendi boni usus, ut destruantur abusus, neque specie reformationis Ecclesia funditus evertenda est. ut Lulhcrani ei Cahiniani facere moliantur. Sed non mentitur,

qui ait: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, ut portae inferi non praevallebunt adversus eam*, Matth. 16.

Secundo idem Kemnilius pag. 218. dicit ex sententia catholicorum temporalem poenam, quae remanet luenda post remissam culpam in sacramento Poenitentiae, majorem esse, quam ut a quoquam hominum in hac vita exolvi possit. Sed hoc falso nobis imponit, neque ullum scriptorem catholicum inveniet, qui hoc dicat. Immo vero catholici theologo docent, non solum posse hominem justificationem satisfacere Deo pro debito poenae temporalis, sed etiam id posse ex condigno. Vide praeter ceteros, Dominicum a Solo in 4. sentent. dist. 19. q. 1. art. 4. Porro falsa ista dogmata nobis Kemnilius describit, ut videamur super falsis fundamentis inniti, cum docemus in purgatorio poenas dari a spiritibus defunctorum, et tamen in hac vita, tum in alia indulgentias locum habere.

Tertio ibidem Kemnilius dicit: Catholicos docere, divinam justitiam majores adhuc poenas erigere, quae in purgatorio luendae sint, etiamsi canonica poenitentia in hac vita plene exolvatur. Sed hoc etiam falso catholicis imponi certissimum est. Tunc enim solum majores poenas Deus exigit, quando poenitentia canonica injuncta est minor, quam par esset. Sed si injungatur aequalis, vel plane injungi potest, et ea plene exolvatur, nihil in purgatorio solvendum superesse omnes catholici docent, ut videre est apud s. Thomam, aliosque theologos in 4. dist. 20.

Quarto Kemnilius pag. 219. dicit, satisfactiones ex thesauro Ecclesiae per indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel aliis operibus redimunt, alique hanc esse catholicorum doctrinam, et paulo infra, dicit, ea sententia catholicorum, indulgentias licentibus et redimentibus dispensari. Sed hac merae sunt calumniae et imposturae; eleemosynas quidem, alinque pia opera pontifex maximus solet injungere cum indulgentias tribuit, non tamen ut emantur indulgentiae (neque enim ea pecunia ad pontificem, sed ad pauperes pervenit); sed, ut exerceantur in operibus bonis Christi fideles, et ut aliorum libenter miserorum inopiae succurratur.

Quinto: In eadem pagina Kemnilius dicit, ex sententia catholicorum, thesaurum Ecclesiae constare ex operibus bonis sanctorum, quae ipsis ad promerendam et consequendam salutem necessaria non erant, quae vocantur opera supererogationis: item ex passionibus eorundem, quae ipsis ad propria delicta purganda opus non fuerunt. Sed ut hoc postremum de passionibus est verum, ita illud de operibus supererogationis est falsum. Neque enim ullus theologorum est, qui scripserit thesauro Ecclesiae contineri opera meritoria supererogationis. Illa enim opera, quamvis supererogationis fuerint, tamen suo praemio non caruerunt, alique ideo nulla ratio sinit, ut aliis applicari possint. Vocant quidem aliqui opera supererogationis passiones sanctorum, ut satisfactiones ipsis minime necessarias. Sed nos de re ipsa, non de nomine litigamus. Sed haec non sine causa tinguntur a Kemnilio. Scit enim Lutheranos velle odisse opera supererogabo-

nis, ut ipsum etiam vocabulum ferre non possint. Inde igitur existimavit, vel hoc ipso indulgentias fore invisas et excrandas, si ex operibus supererogationis sanctorum fluxisse dicerentur.

Respondetur ad secundum caput disputationis Kemnili.

In secundo capite disputationis suae Kemnilius demonstrare conatur, indulgentias, vel a catholicis accipiuntur, non habere fundamentum in Scripturis, immo pugnare cum praecipuis capitibus doctrinae christianae. Primum igitur profert multa Scripturae testimonia, quibus probat, per Christum nobis peccata remitti. Sed haec non egent ulla solutione, cum non pugnent adversus indulgentias, neque a nobis negentur, et solum ad implendas paginas adferantur.

Secundo profert argumenta negantia, quod vides licet. Scripturae non dicant, quod nostris operibus possimus Deo satisfacere, quod sint aliquae poenae purgatorii, quod sit thesaurus aliquis operum supererogationis, quod soli Petro sint traditae claves regni coelorum, quod sacerdos absolvens debeat imponere poenitentias: et quod bullae indulgentiarum fieri debeant etc. Et addit adeo haec esse vera, ut Durandus, Antoninus, Roffensis et Sylvester fateantur, indulgentias non posse probari ex Scripturis, sed ex sola Ecclesiae romanae auctoritate. Sed hujus argumenti magna ex parte falsum est antecedens, et omnino mala consequentia. Falsum est, in Scripturis non haberi, quod operibus nostris possimus satisfacere Deo. cum scriptum sit Dan. 1. *Peccata tua eleemosynis redime*. Lue. 11.

Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Prov. 16. *Misericordia et veritate redimetur iniquitas.* Falsum est, Scripturas nihil habere de poenis purgatorii, cum scriptum sit I. Cor. 3. *Ipse autem salvus erit, sic lamen. quasi per ignem*, et Lue. 12. *Aon exies inde, donec reddes novissimum quadrantem*, et Matt. 12. *Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro.* Falsum est, nihil in Scripturis tradi de operibus supererogationis, quamvis, ut supra diximus, non pertineant haec opera ad indulgentias. Quid enim esi, quod ait Dominus. Lue. 10. *Si quid supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi?* Et nonne b. Paulus I. Corinth. 9. testatur se potuisse victum quaerere ab his, quibus evangelizabat, ut apostoli ceteri quaerebant, et lamen maluisse propriis manibus laborare, quod fuit opus supererogationis interpretum omnium testimonio? Falsum est, in Scripturis nihil dici de clavibus soli Petro traditis cum disertis verbis Dominus dicat Matth. 16. *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est, et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam et portae inferi non praevallebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni coelorum, et quodcumque*

-eris stipa terrain, cril solutum et in coctis:et quodcumque ligaveris super terram.erit ligatum f i in coelis. Ealsum est in Scripturis non babcri sacerdotem absolventem debere imponere poenitentiam. Nam cum in Scripturis sacerdos fiat iudex, qui debeat solvere vel ligare, remittere vel relinere peccata, corte eliam debet ila reos absolvere ul justitiae satisfiat, ac proinde solvere a culpa et ligare ad poenam pro modo culpae subeundam. Sed de lus omnibus suis locis disseruimus. Quod ultimo dicebatur de bullis indulgentiarum, non habetur quidem in Scripturis in particulari, sed habetur in communi. Durn enim tribuitur pontifici maximo potestas ligandi et solvendi quicquid ligandum, solvendumque judicaverit, non dubium est. quin si eliam eidem attributa potestas solvendi reatum poenae. remanentis post culpam remissam,et ea de re scribendi lileras, quae bullae vocantur. quibus ea concessio committitur. Sed eliam si nihil horum scriptum esset, non tamen sequeretur, indulgentias non nili nisi auctoritate Ecclesiae romane, possent enim nili auctoritate divina, cognita per traditionem apostolorum, quo modo alia non pauca, et praeler caetera numerum librorum sacrorum ac praesertim evangcliorum, non ex aliqua Scriptura, sed ex traditione apostolica. et Ecclesiae auctoritate habemus. Neque enim Ecclesia usum indulgentiarum concedendarum per se excoGITavit, sed a maioribus accepit, cuius rei signum est, quod non possunt adversarii hujus consuetudinis ullum assignare principium. Atque hoc sibi voluni Durandus, Antoninus, Ioffensis et Sylvester, quos Kemnilius allegat: nimirum affirmant, non haberi in Scripturis expressam mentionem indulgentiarum, quamvis fundamenta non desint, unde perspicue colligantur. Sed sufficere ad eas etiam sub hoc nomine defendendas Ecclesiae auctoritatem, quae non iam constanter indulgentias praedicaret, et in conciliis oecumenicis approbaret, nisi divinitus traditam sibi potestatem hujusmodi non ignoraret.

Sed objicit Kemnilius s. Augustinum, qui lib.3. contra hieras Pelilinni cap. 6. ila scribit: S» *quis de quacumque re. quae perlinet ad fidem, vitamque nostrum, si vel angelus e coelo vobis annuntiaverit praeler quam quod in Scripturis legalibus et evangelicis accepistis, anathema sit.* Nos nutem ipsum eundem s. Augustinum respondentem adducemus. Ipse enim tract. 08. in Jonnnem scribit. illud, praeler quam, non significare, plus quam, sed contra quam. Aon ait Apostolus, inquit Augustinus, *plus quam accepistis*, sed *praeler quam quod accepistis*. Nam si *illud diceret, sibi ipsi praejudicaret, quid cupiebat venire ad Thessalonicenses, ul suppleret quae illorum fidei defuerunt.* Sed *qui supplet, quod, minus erat, addit.* non quod *inerat tollit.* Qui autem *praetergreditur regulam fidei, non accedit in via. sed recedit de via* etc. Non igitur anathema dicitur iis, qui cremii liquid, quod non invenitur expresse seri p'um in illis literis, sed iis. qui credunt aliquid, quo se repugnat sacris literis. Nam idem Augustinus lib. 2. de Baptis. coni. Donal, cap. 7. *Mulla*, inquit, non immanitnr in literis apostolorum, ne-

que in conciliis posteriorum, et tamen quia eu slodiuntur per universam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita et commendata creduntur. Et lib, I. cap. 21. *Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum redistime creditur:* Denique lib. 1. coni. Crescon. cap. 33. *Quamvis, inquit, hujus rei de Scripturis canonicis non proferatur exemplum: eorundem lamen Scripturarum a nobis etiam in hac re teneatur veritas, cum hoc facimus, quod universae jam placuit Ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum commentari auctoritas.* Ab hoc igitur loco depulsus Kemnilius, aggreditur demonstrare indulgentias repugnare Scripturis: Aon rhetoricis, inquit. *declamationibus, sed nuda tantum indicatione simpliciter per capita spectandum et considerandum proponam, quemadmodum indulgentiae pugnent. I. contra meritum et satisfactionem Christi. II. contra gratuitam et plenariam remissionem Dei. III. contra claves regni coelorum. IV. contra fidem. V. contra doctrinam de bonis operibus. VI. quod talis nundinatio in Scriptura jamdudum damnata sit.*

Ac primum quidem caput solo mendacio probat. Dicit enim nos docere, Christum culpam quidem nostram omnem, sed non totam poenam peccatorum nostrorum in se suscepisse. Ac deinde probat id esse falsum ex Scripturis Isai.53. Galat. 3. Deutor. 28. At mendacium esse manifestum, a catholicis doceri, Christum suscepisse purgandum omnem culpam, sed non omnem poenam, vel ex eo potest intelligi, quod indulgentiae ex nostra sententia nituntur thesauro passionis Christi. qui satisfacit Deo Patri plenissime pro reatu culpae et poenae temporalis elaectionae omnium peccatorum. Si per indulgentias dicimus applicari nobis satisfactionem Christi pro reatu poenae, quo modo potuit in mentem Kemnili cadere nos dicere Christum non satisfacisse pro poena?

Secundum caput, id est. pugnare, indulgentias cum gratuita et plenaria remissione Dei, probat ex Scripturis nihil ad rem nosiram facientibus. Adducit enim illa testimonia: *Qui credit in Filium Dei. non judicatur.* Joan. 3. *et in iudicium non venit.* Joan. 5. *Peccatorum ejus non recordabor.* Ezech. 18. *Omnia peccata nostra projecit in profundum maris.* Michaene, 7. et similia. Nam haec testimonia probant quidem reconciliari peccatorem Deo, sed an tota poena peccatis debita semper remittatur. non docent. Jam enim supra demonstravimus ex lib. 2. Beg. cap. 12. dictum esse Davidi poenitentem: Dominus *transtulit peccatum tuum*, et tamen expetitam ab eo poenam, mortem filii, quam ul averteret David, ieiunavit, oravit, flevit etc. Sed Kemnilius adducit similitudinem ab humana consuetudine: *Certum.* inquit, *et manifestum est, si quis privatus ila dimitteret offensam proximo, ul nihilominus vindictam aliquam expetere, et supplicium aliquod de ipso sumere vellet, talem ul non ex corde remittentem peccata graviter a Christo reprehendi.* Qua fide igitur talem remissionem ipsi Deo *tribueremus?* Certe si culpam, hoc est, debitum omne dimisit, non habet cans-

sain exquirendi poenas. Al similitudo in Ipsum retorqueri potest. Nam qui injuriam accepit, et vel in facultate, vel in famula, vel in ipsa persona laesus est, sic potest nec solet ordinarie offensam dimittit, et in gratiam recipere cum, qui laesit, vel tamen detrimentum compensari vel resarciri sibi velit. Et quamvis privati homines nullam interdum compensationem injuriae quaerant, iudex tamen poenam ab eo, qui injuriam fecit repetere, vel vindictam sumere solet. Sic igitur Deus, qui non solum pars offensa, sed etiam iudex est, remittit quidem culpam, cum poenitentibus in gratiam recipit, sed poenam totam non semper remittit, vel exemplo Davidis ostendimus. Neque hoc repugnare illis verbis Domini Matth. 17. *Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me etc.* Nam per *omne debitum*, intelligitur omnis culpa, non omnis poena. Comparat enim Dominus eo loco peccata cum debito pecuniario, et loquitur de remissione offensarum, quatenus ea gignunt inimicitias. Itaque exemplo suo Dominus, qui poenitentibus illa peccata remittit, ultimos vere in gratiam vel amicitiam suam admittit, admonet homines, vel ex corde remittant injurias proximis, cosque vere diligant; id enim significat illa sententia: Sic vel *Pater meus faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Quibus verbis, vel s. Hieronymus in commentario docet, omnis simulatio fictae pacis convellitur. Sed nihil impedit, vel diximus, quo minus satisfactionem justam exigere possit, qui laesus est, etiamsi cum qui laesit, ex corde diligere, nec solum non laedere, sed etiam protegere deinceps velit.

Tertium caput, quod videlicet indulgentiae pugnent cum doctrina de clavibus regni coelorum, non probat Kemnilius, nisi verbis leniendo. *Christus*, inquit, *dicit: Quicquid solveritis, erit solutum, et quorum remiseritis peccata, erunt remissa. Romanenses indulgentiae contradicunt. quicquid Christi claves solvunt. hoc pontifex romanus suis poenis retinet, et ligatum mittit ad poenas vel in hac vita, vel in purgatorio evolvendas.* Haec non sunt argumenta, sed nugae. Nobis autem non libet in re seria ludere. Porro Christus non solum dixit, *Quodcumque solveris, erit solutum;* sed etiam. *Quicquid ligaveris, erit ligatum.* Haec pontifex non ligat, quod Christus solvit, sed sicut potest solvere, illa potest ligare, vel hac potestate ligni ad poenam subeundam, quos a culpa absolvit. Neque contrarium potuit Kemnilius probare, nec poterit.

Quartum caput, quod indulgentiae pugnent contra fidem justificantem, non probat Kemnilius, nisi hoc argumento, quod Scriptura Rom. 3. et 5. vel II. vel Ephes. 2. illa solam fidem in justificationis negotio requirat, vel excludat etiam opera legis, «pater Deus ipse mandavit: indulgentiae vero justificationem tribuant commentitiis operibus, vel peregrinationibus ad hanc vel illam Ecclesiam visitandam. Sed hoc argumentum totum ex imperitia et mendaciis constat. Nam vel omittam, quod non excluduntur a justificatione opera bona, quae nascuntur ex fide vel gratia Dei, sed illa tantum, quae fiunt solis viribus naturae, vel in libris de justificatione

docuimus. Nam dicimus per indulgentias, homines justificari, immo docemus, non dari indulgentias, nisi justificatis. Id quod vel a suo patriarcha Luthero Kemnilius discere potuisset. Lutherus enim hoc assumpsit, indulgentias non justificare. *¶* Nos admissimus esse verum. Praeterea cum indulgentiae ex catholicorum sententia nonificent, multo minus tribuere possunt justificationem operibus commentitiis. Adhuc opera illa, quae accepturis Indulgentias injunguntur, valde lemere commentitia a Kemnitio nominantur: peregrinationes enim ad loca sacra orationis causa praecipui solent, quibus ordinarie jejunia, et eleemosynae adjunguntur. Ista autem omnia multis Scripturarum testimoniis commendantur, vel praesertim Tob. 12. Matth. 5. vel G. vel alibi passim. Denique istis ipsis operibus non tribuimus effectum indulgentiarum, quem falso justificationem appellat Kemnilius. Effectus enim proprius indulgentiarum est relaxatio poenae temporalis, qui effectus potissimum tribuitur meritis Christi, vel in libro superiore docuimus. Quare cum omnia pene verba Kemnilianum argumenti falsa sint, certe non potest ullo modo esse vera conclusio.

Quintum caput, quod indulgentiae pugnent cum operibus bonis probat Kemnilius ex iis locis Scripturae, quibus ipse censet refelli opinionem de operibus supererogationis, in qua opinione fundari existimat indulgentias. Loci sunt hi Luc. 17. *Cum omnia feceritis dicite, servi inutiles sumus, quia quod debuimus, fecimus.* Matth. 25. dicentibus fidelibus virginibus, *dante nobis de olio vestro.* res ponderum prudentes, *ne forte non sufficiat nobis et vobis, ille potius ad vendentes, et emite vobis.* Sed hoc argumentum nititur falsis principiis, non minus, quam praecedens. Neque enim fundamentum indulgentiarum ponitur a catholicis in operibus supererogationis sanctorum, sed in satisfactionibus, quae ipsis necessariae non sunt. Nam etiam opera debita vel imperata a Deo satisfactoria esse possunt, et non necessaria iis, a quibus fiunt, in natione satisfactionis. Si tyrannus instet, ac supplicia vel mortem comminetur, nisi fidem abneges, non est opus supererogationis, sed plano debitum vel necessarium, fidem non negare, sed confiteri et perferre supplicium, et tamen opus illud non solum est meritorium gloriae, sed etiam satisfactorium pro reatu poenae, quem reatum fieri potest, vel non haberet, qui supplicia illa perferebat. Nec tamen Kemnilius refellere potuit opera supererogationis, nisi depravando Scripturas. Non enim Dominus ait Luc. 17. *Cum feceritis omnia, dicite servi inutiles sumus.* Sed ait: *Cum feceritis haec omnia, quae, praecepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Itaque illi dicuntur inutiles, qui nihil faciunt, nisi quod eis praeceptum est, et quod licere debent. Ex quo sequitur, vel qui faciunt aliquid amplius quam teneantur, vel qui se casum propter regnum coelorum, id est, perpetuam continentiam servant, vel qui dant omnia pauperibus, vel alia id genus non imperata faciunt; servi utiles dici debeant. Neque haec mea, sed s. Ambrosii explicatio est qui in libro de Viduis tractans hunc locum sic ait: *Hoc*

vergo nun dicil (nimirum servus inutilis sum), hoc non died ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expeclal praemia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, else quuli sumus te, quid ergo erit nobis? Non enim quasi inutilis servus quod debuit facere fecisse se dicit, sed quasi utilis Domino, qui commissa sibi talenta quaesitis multiplicavit usuris, mcrcedem fidei atque virtutis bene sibi conscius, meritorumque securus expeclal. Illud vero .Matthaei 2.'i. *Da te nobis de oleo vestro; cl ne forte non su/ficial nobis ct vobis:* non ad exclusionem operum supererogationis, neque communicationis satisfactionum perlinet, sed ad exclusionem communicationis justitiae ct meritorum. Significatur enim per eam parabolam, cos quibus in hac vita exlincla fuerit lampas charilatis ct operum bonorum, ct qui in eo statu de vita migraverint, frustra imploratorios merita sanctorum. Nam ut dicitur Ezch. 18. *Justitia justii super cum erit, el impietas impiii erit super eum,* el Gal. 6. *Unusquisque oiius suum portabit,* et Kom. 2. *Reddet Deus unicuique secundum opera sua.* Atque ad hoc significandum in ea parabola dicentibus fatuis virginibus, *Domine Domine aperi nobis,* respondetur a Domino, .Imcn dico vobis, nescio vos. Alia testimonia Kemnilius adducit ad probandum, opera nostra non esse sine peccato, sed ea nihil ad propositum faciunt, ct sunt a nobis omnia diligenter explicata in libris de justificatione.

Sextum caput, quod indulgentiae sint expresse damnatae in Scripturis sanctis, probat Kemnilius ex episl. 2. b. Petri cap. 2. *In avaritia fidis verbis de vobis negotiabuntur.* Item *libertatem aliis pollicentur, cum ipsi sint servi corruptionis,* cl V i. 8. *Pecunia tua tecum sil in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia parari.* Ex his duobus locis concludit suum argumentum in haec verba Kcninilius: *Iloc est ipsissimum iudicium Spiritus sancti, de indulgentiis pontificiis.* Quae conclusio indicat incredibilem fuisse in Kemniliolibidinem maledicendi, etiam adversus propriam conscientiam. Nam ignorare non potest abusum quaestuariorum, quibus utcumque accommodari possent verba s. Petri, ul ea Cajclanus accommodai, romanis pontificibus adeo semper displicuisse, ut eos publicis constitutionibus damnaverint cl prohibuerint. Siquidem ipse idem Kcninilius refert ad verbum decreta de hac rc Innocentii 111 . Clcmenlis V. cl ipsius synodi tridentinae. Qu i igitur conscientia, qua fronte non solum hoc loco, sed passim in lota disputatione romanis pontificibus tribuit, quae a romanis pontificibus damnata. atque interdicta fuisse idem ipse testatur? Videat autem Kcninilius, nc verba s. Petri in 2. c. pist. ad se. ct Lulheranos cacleros pertineant. Ccric s. Augustinus in lib. de fid. cl opcrib. cap. 1 i. totam hanc episl. ul etiam epistolam Jacobi el Judac adversus cos scriptas esse dicil, qui affirmabant sula fide homines salvari posse, quae csl hoc lempore haeresis Lulbcranoniui, cl in eodem libro cap. 21. illi; ipsa verba, quae Kemnilius citat, contra cos pugnare dicil, qui libertatem pollicentur, idest. securitatem salutis, modo credant in Chri-

stum, ut Idem explicat cap. 2G. Atque haec fortasse csl caussa, cur Lutherani, cl ipse Kemnilius in examine I. sess. concilii tridentini, hanc epistolam aut negent esse canonicam, aul ejus auctoritatem in dubium revocant, quia vident hacresimsuam desola fide justificante hujus epistolae testimoniis apertissime refutari. Illud vero quod Kemnilius addit ex actis apostolorum c. 8. *Pecunia lua tecum sil in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia parari,* si ad indulgentias referatur mera calumnia est. Nam catholici non existimant, indulgentias pecuniis vendi vel emi: sed eleemosynis imperari ad opus aliquod pium, ul basilicae aedificationem, pauperum subventionem, captivorum redemptionem, et similia, quod opus pium sil caussa indulgentiae concedendae, ul saepe diximus.

CAPUT XI.

Respondetur ad tertium caput disputationis Kemnitii, et defenditur primum argumentum catholicorum.

In Ierliocapile disputationis suae Kemnilius profert in medium argumenta ex Scripturis, quae a nonnullis catholicorum pro indulgentiis fieri solent: atque ad ea respondere conatur, quamvis more suo nulla dicendo nihil dicat. Eas responsiones ordine refutabimus.

Primum catholicorum argumentum summi dicit ab illis verbis Domini Mattii. 16. *Tibi dabo claves regni coelorum, cl quodeumpue solveris super terram erit solutum ct in coelis etc.* Adversus hoc argumentum objicit primo Kemnilius solvere el ligare nihil csl aliud, nisi remittere vel relinere peccata, ul habetur Joan. 20. Illa autem remissio vel retentio exercetur in foro poenitentiae et absolutionis, ul scholastici docent. Igitur nihil hoc testimonium facit pro indulgentiis. quasi idem scholastici a 7070 poenitentiae cl absolutionis longe lateque disjungunt. Responsio: Solvere el ligare, quod habetur Matth. 16. mullo latius palet, quam remittere cl retinere peccata, quod habetur Joan. 20. Nam in hoc posteriore loco restringuntur verba ad peccata, in priore non restringuntur, sed generalnn dicitur, quodeumque solveris vel ligaveris cl notum est. non solum solvi, cui remittuntur peccata, sed etiam eum qui liberatur a quocumque debito, vel lege, vel pacto etc. Quemadmodum etiam non solum ligatur, cui retinentur peccata, sed etiam qui praecepto, vel juramento, vel promissione, vel alia quacumque obligatione constringitur. Itaque etiamsi probasset Kemnitiis verba Domini Joannis 20. perlinere ad solum poenitentiae forum, non tamen probasset hoc idem de verbis Domini, Matth. 10. sed lumen neque illud probuvil. Nam scholastici dicunt quidem, verba Domini Joan. 20. perlinere ad forum Poenitentiae, sed non restringunt ad illud forum; mulli enim etiam ad remissionem, quae fit in Baptismo. ea verba referunt. alii generalim ad omnem remissionem, quae lit ministerio clavium, sive in sacramentis, sive extra sacramentum perlinere volunt. Mihi qui-

DE INDULGENTIIS

dem valde probabile videtur, hunc locum perline-
re solum ad potestatem ordinis, cl ea de caussa non
cum protuli in priore libro pro indulgentiis.

Secunda objectio Kemnili. *Solvere el ligare
ita opponuntur, ul quod solutum est, non sil am-
plius ligatum. Pontifex vero contra lingit, quod
in absolutione solutum est super terram, illud in
foro pontificio manere ex parte ligatum, et sol-
vendum esse non clave ministerii, sed pontificiis
indulgentiarum nundinationibus.*

Responsio: Ingens profectu patientia necessaria
est ei, qui Kemnilio respondere velit. Quis enim
feral impudentiam hominis, qui lenio quoque ver-
bo nundinationes iis objicit, a quibus severissime
prohibititas non ignorai? Deinde quem non pigeat
in ejusmodi nugis lempus terere? Quis enim un-
quam dixit, in foro pontificio ligatum manere quod
in absolutione solutum est super terram? Sed cum
in foro poenitentiae solutio liat a culpa et a reatu
poenae sempiternae, non autem a reatu lotius poe-
nae temporalis, quod in eo τοιο ligatum mansit, id
non nundinatione, sed clave ministerii pontifi-
cii per indulgentias relaxari dicimus, illoc refel-
lat, si polesl, cl non sibi flngal argumenta quae
solvat.

Tertia objectio. *Ministerium reconciliationis ita
solvit peccata, ul poenilenlibus et credentibus an-
nunciel condonata omnia delicta.* Coloss. 2. Pec-
cata non *imputari*. Roman. 4. el S. *Et per Chri-
stum redemptos esse a maledicto legis.* Galal. 3.
Quod malediclum aeternum et temporale est. Deu-
ter. 28. *Pontificiae vero indulgentiae fingunt pec-
cata etiam post remissionem imputari, el Chri-
stum credentes non a lota maledictione legis re-
demisse, sed partem ejus ex pontificio thesauro
redimendam esse.* Responsio: Vetus cantilena haec
est, unities refutata. Omitto errorem illum Kemni-
lii, cl aliorum Luthcranorum, quod remittere pcc-
cala, sil innunciare remissa, quia ad hunc locum
non perlinet. Condonata nobis omnia delicta per
Christum, cl Apostolus dicil, neque indulgentiae
contradicunt. Nam condonata omnia intelligi de-
bent quoad suficientiam pretii a Christo persoluti,
sed pretium illud applicari postea necesse est, ul
etiam Lutherani fatentur, si efficaciter huic aut illi
delicta condonanda sint. Nos autem existimamus
non sola fide applicari, sed etiam aliis instrumen-
tis, quorum unum indulgentiae sunt. Pari ratione
peccata non imputari justificatis, idem Apostolus
dicil. el indulgentiae non contradicunt. Neque c-
nim fingimus peccata imputari post remissionem,
si quoad culpam et poenam remissa sint, ul lit in
Baptismo, sed si remissa sint quoad culpam el
poenam aeternam, cl adhuc maneat reatus aliquis
poenae temporalis, ut ordinarie fit in secunda re-
conciliatione, quid mirum si adhuc imputentur ex
parte? Quod additur de maledicto legis ad rem non
perlinet, non enim liberatio illa a maledictu legis
est liberatio a culpa vel poena peccati, sed est li-
beratio ab obligatione legiscraemonialis Hebraeo-
rum, de qua potissimum disputatur in eo loco. Est
etiam liberatio a terrore legis cujusctimque, quae
Judaeos ul servos premebat. Filios enim Testamenti
novi lex divina, moralis et cvangelica obligat qui-

dem ad observantiam, sed non lcrrel, quia chari-
tas diffusa in cordibus non limore poenae, sed a-
more justitiae implet legem.

Quarta objectio. Quoti *Christus promisit Petro*
Maith. 16. cum *ud. Tibi dabo claves etc. exhibuit,
ac praebuit.* Joan. 20. cum ait. *Quorum remiseri-
tis peccata etc. At ista dicuntur omnibus aposto-
lis cl omnibus ministris, quibus datur potestas
absolvendi: non igitur ex loco* Mallh. 16. *colligi-
tur auctoritas pontificia indulgentias conferendi.*
Responsio: Falsum est id lotum luisse exhibitum
Jo. 20. quod fuerat promissum Matth. 16. Nam ut
supra diximus mullo latius palet. quodeumque sol-
veris, quam, quorum remiseritis pccala. itaque
sicut soli Peiro dictum fuerat Matth. 16. *Tibi dabo
claves etc.* ita soli Peiro dicitur Joan. 21. *Pasce o-
ves meas.* Atque in hoc loco datur, quod in alio
fucral promissum. Quam rem nos copiose exposui-
mus in I. lib. de summ. pontif. cap. 12.

Quinta objectio: *Chrislus ait apostolus* Joan.
20. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos: Ipse
autem quando tempore ministerii sui pccala re-
mittebat, simul debitum condonabat cl debito-
rem liberabat. Haec enim est forma absolutionis
ejus. Conlide, remittuntur libi peccata lua. vada
in pace, el noli amplius peccare.* Mallh. 11. Luc.
7. Joan. 5. *el in parabola* Mallh. 18. *Servum sibi
debentem decem millia talenta, liberum dimisit,
cl debitum remisit ei et adulterae* Joan. 8. *Atuffam
poenam imposuit. Quod autem Chrislus tales un-
quam vel docuerit, vel dederit indulgentias. qua-
les ex pontificiorum placitis supra descriptae
sunt, nulla oratione, nulla dictione, nulla sylla-
ba, nulla Hiera, ex Scriptura probari polesl.* Re-
sponsio. Immo testimonia omnia allegata clamant
Christum dedisse indulgentias, quales ipsum, qui
princeps absolutus erat, dare decebat. Chrislus e-
nim illis omnibus remisit culpam cl poenam, ex-
tra sacramentum applicans merita sua. Pontifex au-
tem qui vicarius est. remittit etiam culpam el poe-
nam, applicans merita Christi, sed culpam el poe-
nam aeternam per sacramenta, quia ita Chrislus in-
stituit, poenam temporariam exira sacramenta. quia
ita Christus fecit, el ex natura sua remissio solius
poenae sacramento non eget. Quod autem Christus
non injunxerit jejunia, vel eleemosynas, aut aliud
pium opus iis, quibus indulgentiam largitus est,
quod tamen pontifex facere solet, eadem est ratio,
quin videlicet Chrislus, ul princeps absolutus, po-
tuit pro arbitrio indulgentias dare, pontifex, ul vi-
carius, non polesl pro arbitrio, sed pro caussa ju-
sta et rationabili, idem facere.

Sexta objectio: *Petrus, cui datae sunt claves
regni coelorum, eis sine dubio usus est, cl tamen
indulgentias pontificias non dedit: immo Simoni
mago dixit* Aci. 8. *Pecunia lua tecum sil in per-
ditionem, quoniam donum Dei existimasti pecu-
niis comparari.* RespOnsio: Quod apostolus Petrus
indulgentias pontificias dederit, vel non dede-
rit, ex Scriptura probari non polesl, quoniam acta
ejus, exceptis paucissimis, in sacris hieris non ex-
tant. Simon vero magus non indulgentias pelebal
cum pecunias offerret, sed potestatem dandi Spiri-
tum sanctum per manus impositionem. Sed Kem-

nilio perinde csl. .1 rem, vol extra rem verba profundere, modo calumniari possit.

Septima objectio: *Sicut Christus dixit Petro, Mallh. IG. Quodcumque solveris, ita dixit toti Ecclesiae. M. illb. IS. Quaecumque solveritis etc. et tamen Ecclesia per annos mille et amplius istas indulgentias ignorat. il.* Responsio: Ex ignorantia antiquitatis, vel perversa intelligentia veleris historiae procedit objectio. Oslendimus enim in libro superiore, ex Tertulliano et Cypriano vetustissimis Patribus, nenenon ex conciliis antiquissimis, ancyrano et nicacno, usum indulgentiarum, et proprie sub nomine indulgentiae idem oslendimus ex Gregorio I. Leone III. et Sergio II. qui omnes ante annum millesimum Ecclesiae praefuerunt. Nec desunt, qui idem probnri existimant ex Sylvestro I. qui sedil post annum Domini 300, quorum argumenta ex tabulis ecclesiarum petita contemnenda non sunt.

Octava objectio: *Ligare seu retinere peccata non est poenitentiam agentibus et credentibus post absolutionem seu remissionem peccatorum, partem aliquam ligatam reservare, vel ad proprias satisfactiones, aut redemptiones per indulgentias obligare: sed impenitentibus et incredulis peccata sunt liganda, denunciata illis hac Dei sententia, quod peccata ipsorum maneant. Joan. 9. Et ira Dei maneat super ipsis. Joan. 5. Quodque perituri sunt. nisi poenitentiam egerint. Luc. 13.* Responsio: Nulla Kemnilius (licii, sed nihil probat, et tamen probandi officium sibi desumpsit. Imperite autem, nisi forte malitiose et fraudulenter confundit ligare et relinere: Neque enim ista sunt idem, nam retinere csl non remittere. sed relinquere in suo statu, et hoc modo sacerdotes nostri retinent peccata impenitentibus, non solum denunciando illis Dei sententias, sed etiam negando absolutionis beneficium. At ligare non est non solvere, sed novum vinculum addere, nisi vocabulis abuti velimus, et hoc modo sacerdotes audita confessione poenitentis, ligant eum ad opera satisfactionis, quae ab antiquis dicebatur actio poenitentiae, ut apud s. Augustinum in epist. ISO. ad Honoratum: *Aliis, inquit. Baptismus /la-gilanlibus, aliis reconciliationem. aliis poenitentiae ipsius actionem.* Alque haec est poenitentia, quam pontifices per indulgentias, vel totam, vel ex parte condonant. Habemus igitur primum et praecipuum testimonium pro indulgentiis ex cap. 16. Milliaei, non potuisse a Kemnilio labefactari, quamvis octo arietibus illud impetere conatus sit.

CAPUT XII.

Defensio secundi argumenti catholicorum pro indulgentiis.

Secundum argumentum catholicorum peti dicit Kemnilius a verbis illis apostolicis 2. Corinth. 2. *yam et ego quod donari, si quid donavi. propter vos in persona Christi.* Ex quo loco demonstratur usu» indulgentiarum antiquissimus, cum Apostolus condonaverit poenitentem Corinthio partem poenitentiae quae illi supererat peragenda. Refellere conatur Kemnilius hoc argumentum, et quia deerant rationes digreditur ad explicationem histo-

riae et granearum dictionum, vel nulla hinc inde infarciendo sex tandem paginas impleverit. Percurramus ejus objectiones.

Prima objectio: *Pontificii dicunt, poenitentibus culpam remitti in absolutione: post ejus vero remissionem imponendas poenas satisfactorias», quas per indulgentias redimi et relaxari lingunt; Sed Corinthius ille nequaquam antea fuerat a peccatis absolutus sed flierat securus et impenitens, alque ideo traditus Satanae, vel a iudicio carnis, publica correptione et contristatione ad poenitentiam adduceretur. Neque enim ipsum Paulus Satanae tradidisset, si poenitens et credens a peccatis absolutus fuisset.* Responsio: Non dicunt Pontificii post remissionem culpae, id est, post absolutionem sacerdotalem, imponendas poenas satisfactorias, sed dicunt imponendas ante absolutionem, quamvis post absolutionem adimplenda sint, nisi fuerint antea adimpletae. Non enim nullum refert, utrum impicantur ante absolutionem sacerdotis vel postea, modo impleantur in statu gratiae, qui status gratiae obtineri potest per veram contritionem, et propositum confessionis suo tempore faciendae. Immo in poenitentia publica ordinarie implenda erat satisfactio ante absolutionem, vel notum est ex conciliis supra citatis. Porro Corinthius ille, quamvis initio impenitens videretur, lamen post increpationem publicam et excommunicationem resipuit, et gravissimam poenitentiam agere coepit. Alque eo tempore sine dubio per veram contritionem gratiam Dei recepit, et per actionem poenitentiae Deo satisfacerebat. Hujus aulem satisfactionis, quae adhuc longius tempus requirebat, pariem reliquam Paulus condonavit, ac publice absolvi et reconciliari jussit. Quia enim peccatum publicum fuerat, et poenitentia publica, ita etiam publica debuit esse reconciliatio et absolutio a peccatis, et ab excommunicatione.

Secunda objectio: *Paulus non imposuit Corinthio mulctum publicam, vel suis illius poenis, et a iudiciis Deo pro peccato incestus satisfacere. Nulla syllaba hoc ex Paulo probari potest: immo tota Pauli doctrina clamat, Christum sua passione, ob diem illi et morte pro peccatis nostris satisfecisse, et factum, esse nostram redemptionem. Causam vero et finem illius contristationis Corinthii Paulus ipse scribit hanc fuisse. ut ea operaretur poenitentiam, et esset δοκιμή anseria et vera esset poenitentia.* Responsio: Quamvis fortasse b. Paulus non indixerit Corinthio certum tempus, vel speciem poenitentiae, tamen hoc ipso imposuit illi mulctum publicam, quod jussit eum separari a coetu fidelium, et admoneri, vel poenitentiam ngeret. Notum enim erat Ecclesiae, quomodo gerere se deberent, qui poenitentiam agebant. Nam in antiquis conciliis solum dieitur tot annis poenitentiam agant, qui hoc aut illud peccatum commiserint, et relinquitur ut notum a quibus rebus se abstinere debeant poenitentes. Quod nullo illa actione poenitentiae Corinthius Deo satisfacere debuerit. et non solum ostendere Ecclesiae serio se resipuisse, perspicuum est ex illo verbo, in persona Christi. Ideo enim Apostolus dicit, scilicet donare in persona Christi, quia Christo sa-

latisfaciendum erat, et Apostolus. vel Christi vicarius, interpretatur Christi voluntatem, et ejus auctoritate condonat reliquam satisfactionem. Praeterea idem colligitur ex verbo, donavi, nam si actio poenitentiae non alium finem habebat, quam ostendere veram resipiscentiam, jam finita erat illa poenitentiae actio, quoniam salis superque constabat omnibus, illum vere resipuisse: Quod igitur donavit Apostolus, cum ait, et ego quod donavi, in persona Christi propter vos donavi. Certe haec verba manifeste docent aliquid ei donatum et remissum, cujus debitor erat, et quod ab eo juste exigere potuisset. Quemadmodum autem non pugnet propria satisfactio cum satisfactione Christi, supra non semel explicatum est. Fatemur enim Christum nostram esse redemptionem, et satisfacisse pro culpis et poenis omnium hominum, sed ejus satisfactionem applicari per varia instrumenta, vel per fidem, per Baptismum, per absolutionem, per opera bona, per indulgentias.

Tertia objectio: *Condonatio. de qua Paulus loquitur, fuit ipsa absolutio, seu remissio peccatorum a culpa et poena. Dicit enim se loqui de tali condonatione, quae conscientias adferat firmam consolationem, vel non absorbeantur tristitiae, sed pacem habeant erga Deum, quod fit quando fide justificamur accepta remissione peccatorum.* Rom. 4. et 5. Non ergo loquitur de pontificiis indulgentiis, quae dantur post absolutionem a culpa. Responsio: Fateor Corinthium jussu Pauli simul accepisse reconciliationem et absolutionem a culpa et poena, et a vinculo etiam excommunicationis, sed nunc nunc, in ea reconciliatione admixtam fuisse indulgentiam, id est, condonationem reliquae satisfactionis. Nam vel supra dixi, non est necesse, vel indulgentia detur alio tempore, quam reconciliatio. Illud lamen falsum est quod Kemnilius dicit, Apostolum loqui de illa justificatione, qua homo per fidem ex impio fit justus, et pacem ad Deum habere incipit, de qua agitur ad Rom. 4. et 5. Nam Corinthius ille jam resipuerat, et dolorem maximum de peccato suo conceperat, et poenitentiam ex amore Dei et odio peccati agebat. quae sine fide, spe et charitate fieri non possunt. Itaque jam coram Deo justificatus erat per veram poenitentiam, et desiderium absolutionis suo tempore recipiendae, et solum reus reconciliatio per ministerium sacerdotum, quam Paulus dari jussit. Illud autem: ne abundantiore tristitia absorberetur, non significat illum non fuisse coram Deo justificatum per veram contritionem: sed significat periculum fuisse, ne nimia tristitia conficeretur, si nimis diu reconciliatio differretur. Itaque jussit, vel cum consolarentur et recrearent, relaxata omnino reliqua poenitentia, vel bono animo esset, et majori alacritate deinceps curreret viam mandatorum Dei.

Quarta objectio: *Falsum est, quod dicunt quidam. Paulum pro solvendo debito Corinthii incestuosum accepisse ex operibus supererogationis Ecclesiae corinthiacae. Clamitat enim Paulus sanctam Christi passionem esse ἀντιπρόν pro peccatis nostris, et magna vehementia, inquit. numquid Paulus pro vobis passus et crucifixus est?* Responsio: Nulli sunt ex catholicis, qui dicant Pau-

lus accepisse pretium pro debito incestuosum ex operibus supererogationis Ecclesiae Corinthiacae. Sed cum catholici dicant, Paulum ad intercessionem, id est, ad preces Ecclesiae corinthiacae, condonasse aliquam poenitentiae partem Corinthio poenitenti, Kemnilius ita interpretatur, vel dicere voluerint, oblatum fuisse pretium operum supererogationis. Sed haec imposturae. et figmenta ipsius sunt, qui facilius sibi esse ducit, argumenta a se conficta, quam iam vera refellere.

Quinta objectio: *Item si verum, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicae poenitentiae fuisse a Paulo praescriptum etc.* Responsio: Neque nos hoc dicimus, neque de hac re contendimus. Salis nobis est, quod ex epistola Pauli perspicue colligitur, adductum Corinthium ad agendam acerrimam poenitentiam, ac deinde parte aliqua adimpleta, reliquam auctoritate Apostoli conditionatam.

Sexta objectio: *Postremo non nisi impudentissime fingi potest, Corinthium illum dedisse, pecunias ad redimendas indulgentias: manifestissimum igitur est. locum illum Pauli 2. Cor. 2. nullo modo confirmare pontificias indulgentias.* Responsio: Si diceremus necessarium esse, pecunia redimere indulgentias, et non possemus ostendere id a Corinthio factum, tunc sane aliquid efficeret argumentum Kemnili. Sed cum doceamus, non solum non esse necessarium, sed neque licitum pecunia redimere indulgentias. cum decretis conciliorum et pontificum nundinationes indulgentiarum prohibita sint: qua impudentia Kemnilius colligit, locum illum Pauli non confirmare pontificias indulgentias, quia non fingimus a Corinthio pecunias numeratas pro indulgentia redimenda?

Ultima objectio: *Si huic loco Paulino inniterentur indulgentiae, sequeretur in concessione indulgentiarum non plus posse Paulum vel papam, quam reliqua membra Ecclesiae. Paulus enim dicit, cui condonatis aliquid et ego condono.* Responsio: Non sequitur, non plus posse Paulum vel papam, quam reliqua membra Ecclesiae in concessione indulgentiarum. Nam Ecclesia corinthiaca id quod fecit, ex auctoritate Pauli fecit; sicut etiam hoc tempore non solum pontifex indulgentias concedit, sed etiam alii, qui ab ipso auctoritatem habent. Neque obstant illa verba a Kemnilio citata, cui condonatis aliquid et ego condono. Sequitur enim, Nam ego quod donavi. si quid donavi, propter vos in persona Christi. Ex quo apparet. primum fuisse Paulum, qui donavit, deinde Corinthios donasse jussu Pauli, postremo Paulum confirmasse donationem suo jussu factam. Neque, hoc negare potest Kemnilius, licet nunc abutatur illis verbis ad suum propositum; nam pag. 213. aperte scribit. Corinthios non fuisse ausos reconciliare incestuosum poenitentem, sed causam ad Apostolum retulisse. Alque haec de secundo loco.

CAPUT XIII.

Defenditur III. argumentum catholicorum.

Tertium argumentum catholicorum pro indulgentiis colligi dicit Kemnilius ex duplici ordine testi-

moniorum Scripturae divinae. Primum enim adferri ait illa testimonia, quibus probatur post remissam culpam remanere poenam temporalem adhuc luendam, 2. Reg. 12. 2. Reg. 21. Exod. 32. Dium. II. cl alia. Deinde illa, quibus probatur, posse redimi ejusmodi poenas jejuniis, eleemosynis, aliisque operibus bonis, Dan. 1. Jonae 3. Num 14. 2. Reg. 12. el 24. cl alia. Ex his denique concludit, posse etiam tolli harum poenarum reatum per satisfactiones indebitas sanctorum, hoc csl, per thesaurum indulgentiae. Hoc vero argumentum ego quidem non attuli in libro superiore, neque ab aliis catholicis, nisi admodum paucis adferri vidi; quoniam ista perlinent proprie ad disputationes de satisfactione, et hoc loco praerequiruntur potius quam disputentur. Quia lamen Kcmnilius argumenti hujus mentionem facere voluit, non gravabor cl quid ipse contra objiciat exponere, cl ipsa ejus objecta refellere.

Ad testimonia prioris ordinis objicit, si quis ex illis colligere velit post remissionem culpae remanere poenam luendam, sequi unum ex sequentibus incommodis, vel satisfactionem Christi pro peccatis nostris fuisse dimidiatam el imperfectam: vel Deum credentibus non omnia peccata remittere cl fallere homines, quibus promisit, se iniquitatem eorum non amplius recordalurum: vel falsum esse, quod Christus sub juramento allirmavit, quaecumque solveritis in terra, cruni soluta el in coelo, si pariem vindictae Deus ligatam retineret, vel ministros Ecclesiae fraudulenter, cl non ex voluntate Domini claves regni coelorum administrare, si dum solvunt a peccatis, partem aliquam relinent. Ad hanc objectionem respondeo nihil eorum sequi. Nam non sequitur primum incommodum, quoniam Christus quidem integrum pretium pro culpis cl poenis omnium hominum obcdicntia sua cl passione persolvit: sed placuit sapientiae ejus, pretium illud in Baptismo applicare pro culpis cl poenis omnibus expiandis: in reconciliatione aulem, quae lit in sacramenio Poenitentiae, placuit eidem divinae sapientiae idem pretium applicare pro culpa et poena sempiterna, non aulem pro reatu lotius poenae temporalis, ul supra non semel explicatum est. Aon sequitur eliam alterum incommodum. Nam Deus praestat semper quod promisit; el omnia peccata ita in reconciliatione condonat, ul iniquitatum commissarum non recordetur amplius. Sed quemadmodum, cum justus peccat, dicitur Deus justitiarum ejus non recordari amplius, quia non conservat illi gratiam suam etiamsi temporali aliquo praemio eas justitias forte remuneret: Sic eliam cum impius resipiscit, dicitur Deus non recordari amplius peccatorum ejus, quoniam in gratiam suam, atque amicitiam cum recipit, ac si numquam peccasset, quamvis temporalem poenam ab illo exigat. Nec sequitur tertium vel quartum incommodum, Christus enim verissime allirmavit: *Quaecumque alliga' critis super terram, erunt ligata et in coelis; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta cl in coelis*. Nam sicut ipse retinet reatum aliquem poenae temporalis in reconciliationem post Baptismum, ita el ministri ejus faciunt, cum nlc (unguntur munere suo. Ea cmm de causa in

sacramenio Poenitentiae imponunt mulctam pro satisfactione, quam non imponunt in sacramento Baptismi, quoniam sciunt eam esse Dei voluntatem, ul qui ab ignorantiae tenebris converluuntur primum ad lumen fidei, cl Baptismum recipiunt. non ligentur ad ullam poenam: qui vero post lantum lumen adeptum, cl justificationem ac renovationem Baptismi lapsi sunt, cum ad poenitentiam venerint, ligentur omnino ad poenam pro peccati magnitudine et qualitate solvendam.

Adhibet deinde Kcmnilius ad illa eadem testimonia, quae a catholicis allegantur pro reatu poenae, remanente post culpam remissam, suam explicationem ac dicit, infligi quidem a Deo varias castigationes cl poenas hominibus reconciliatis, ul Scripturae illae testantur, sed infligi, ul sint mortificationes carnis, vel admonitiones ad cavenda peccata, vel ad insinuandam peccati magnitudinem, vel ad exercitum patientiae aliarumque virtutum, denique ad alios salutares fines, non autem ultiones peccati praeteriti, quasi Deus punire velit peccatum jam condonatum. Sed profecto admiranda csl haereticorum audacia, qui omnes alios fines flagellorum divinatorum admittunt, praeter eum, qui ab ipso Deo in Scripturis disertis verbis exprimitur. Nam 2. Reg. 12. cum Deus per prophetam David dixisset peccatum ipsius ob seriam poenitentiam esse dimissum, cl lamen flagello mortis filii, cum castigare vellet, non ait, ad mortificandam carnem, vel admonitionem ad cavenda peccata, vel ad exercitum patientiae, vel alios fines ejusmodi, sed ait, *Verumtamen quia blasphemare jecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus csl libi morte morietur*. Quid clarius ad significandam vindictam divinam pro peccato commisso? Inde David (ul habetur in eodem capite) jejunavit el flevit, cl oravit, ul averteret flagellum illud Dei, qui lamen non hoc faceret, ul impediret bonos illos lites, idesl, mortificationem carnis, exercitia patientiae. cl similia; sed fecit, ul satisfaceret Deo per aliam viam, quam per mortem filii. Praeterea non raro flagellum Dei pro peccato commisso csl mors corporalis ejus, qui flagellatur, ul perspicuum csl ex lib. 3. Reg. cap. S. ubi propheta Domini ob inobcdientiam traditur a Deo Leoni interimendus; cl tamen ante mortem sine dubio remissum fuit ei peccatum, quo ad culpam (si forte lelhalis fuit) ronslat enim eum ul virum sanctum cl justum fuisse post mortem a Leone custoditum, non laesum. ul honorifice sepeliri posset. Mors aulem corporalis ejusmodi flagellum esl. nl non possit infligi ad mortificationem carnis, admonitionem ad cavenda peccata, exercitia patientiae, cl similia quae post modum cessant, sed solum ad ultionem peccati commissi. Denique (ul alia mulla praeteream) in psal. 98. apertissime legimus de Moyse cl Aarone: *Invocabant Dominum, el ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos. Domine Deus noster tu propitius fuisti eis, cl ulciscens in omnes adinventiones eorum*. Dbi loquens David de peccato eorum ad petram, pro quo puniti sunt (ul habetur Num. 20. et 27). ul mererentur ante ingressum in terram promissionis; aperte testatur, Deum fuisse illis propitium, quia remisit peccatum

quo ad culpam, et lamen ullum fuisse omnem ad inventionem eorum, quia poenam ab eis, et quidem gravissimam in vindictam et satisfactionem repetiit. Atque haec de primo ordine lesimoniorum de quibus frustra Kcmnilius gloriatur illa a se explicata, vel succisus ille gladio spiritalis unus nervus indulgentiarum pontificalium. Manci enim nervus ille integer et sanus, non minus quam si gladio (aeneo, vel papiracco lentatus fuisset.

Jam vero in succidendo allero nervo, idcirco, in tractando secundo ordine lesimoniorum magis cauto se gessit, cum enim animadvertisset, non posse ullo modo negari, quod ex illis testimoniis catholici colligunt, videlicet, posse flagella Dei aliquando per voluntarias afflictiones averti, Deumque placari fructibus poenitentiae, nihil contra hoc dogma catholicorum objecit, sed solum probari conatus est. non posse per indulgentias condonari poenas peccatis debitas. Id autem facit adducendo in medium quandam bullion partitionem. Scripsit enim Lulhcrus, quinque esse genera poenarum secundum Scripturam et veleris Ecclesiae traditionem. Primum esse poenam gehennae. Secundo afflictiones qua sponte suscipi debent ad fructus poenitentiae faciendos, qui sint argumenta novae vitae. Tercio afflictiones prioribus non dissimiles ad carnis mortificationem, quae necessaria est ad cavenda peccata. Quarto flagella divinitus immissa, vel penuriam, morbos, orbitalem et similia. Quinto denique esse poenam canonicam, quae disciplinae causa a veteribus imponi solebat. Certum est autem poenam gehennae non esse subjectam clavibus Ecclesiae. Nec minus certum est, non debere relaxari per indulgentias exercitia virtutum, fructus poenitentiae et novae vitae, et carnis mortificationem. alioqui noxiae ac perniciosae essent indulgentiae. Neque illud est dubium flagella a Deo immissa non posse per indulgentias repelli. vel ipsa exprerentia docet. Restant solae poenae canonicae, quae relaxari possunt, si essent in usu. sed jam a longo tempore desierunt imponi. Nulla igitur restat poena, quae per indulgentias remitti possit, nisi commentitius quidam reatus poenae, qui fingitur in hac vita, vel in alia expiandus, sine ullo Scripturae vel antiquae Ecclesiae testimonio. Nos vero libenter agnoscimus poenam gehennae. et flagella a Deo immissa non subesse clavibus Ecclesiae, quamvis ea flagella non raro per voluntarias afflictiones avertantur, ut perspicuum est ex cap. 3. Jonac. De poenis aulem sponte susceptis respondemus. non debere, eas relaxari, quatenus utiles sunt ad novitatem vitae et carnis mortificationem, sed posse utiliter relaxari, quatenus sunt poenae debita peccatis. Utile enim est carere illo debito, sive reatu. Esse aulem eas poenas debitas peccatis non est commentum, nec figmentum catholicorum (ut Lulhcrus et Kcmnilius dicunt), sed est sententia Scripturae, et lotius antiquitatis: ideo enim dicuntur afflictiones illae fructus digni poenitentiae Lue. 3. quoniam tales esse debent, quales requiruntur ab illis. qui digne poenitentiam agunt. Digne autem poenitentiam agere, non est solum novae vitae fructus ostendere, vel carnis concupiscentias mortificare (ista enim ab iis etiam fieri debent qui non

peccaverunt) sed etiam punire peccata praeterita, et Domino, quem superbia et cupiditas. atque illicita delectatione offendimus, humilitate, largitione, compunctione et afflictione voluntaria satisfacere. Et in hanc sententiam exponunt illa verba Dominica omnes veteres Patres. S. Joannes Chrysostomus hom. 10. in Matthaeum explicans quid sit facere fructus dignos poenitentiae. Deliciis. inquit, *antea et temulentia difflebas? Jejunio et aquae pota utrumque compensa.* S. Augustinus in enchiridio c. 70. *In melius, inquit. est vita mutanda, et per eleemosynas de peccatis praeieritis propitiandus est Deus, non ad hoc emendas, vel ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamvis miserando deleat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.* Et in psal. 50. sic inducit loquentem poenitentem cum Deo: *Domine non erit impunitum peccatum meum, sed ideo nolo vel tu punias, quia ego peccatum meum punio.* S. Gregorius lib. 6. cap. 2. in 1. Reg. cum docuisset tria requiri ad poenitentiam, mentis conversionem, oris confessionem et peccati vindictam, hoc iterum probat ex verbis evangelicis jam allegatis: *Tunc, inquit. bene conversum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis austeritate delere nititur, quod loquendo confitetur.* Unde Joannes Baptista ait: *Facile fructus dignos poenitentiae.* Beda in psal. 4. *Facile, inquit. dignos fructus poenitentiae, tantum pro singulis peccatis vos affligentes, quantum digna expetit poenitentia, quod erit sacrificium justitiae.* Christianus Drulbmarus in cap. 5. Matthaei: *Fructum, inquit. dignum poenitentiae facere, est praeterita mala fletibus punire. et bona contra agere, et male commissae eleemosynas redimere.* Petrus Damiani serm. 2. de s. Andrea. *Ne tibi blandiaris si graviter peccanti levior poenitentia a mansueto, vel a dissimulante dictatur, cum in purgatoriis ignibus perficiendum sit quicquid hic minus feceris, quia dignos poenitentiae fructus quaerit Altissimus.*

Immo etiam b. Paulus in epistola posteriori ad Corinthios cap. 7. describens effectus poenitentiae, inter alios ponit vindictam. *Ecce, inquit, hoc ipsum contristari nos secundum Deum, quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed aemulationem, sed vindictam;* sive aulem haec vindicta significet afflictionem, quam poenitens ad sua peccata puniendam sponde suscipit, sive ea, quam poenitenti praelatus imponit, illud est certum, poenitentiae actionem ad peccata puniendam referri. Proinde non est figmentum vel commentum, sed Spiritalis sancti oraculum, quod catholici de Poenitentia docent. Vide mullo plura in lib. 4. de Poenitentia, ubi de satisfactione disseruimus. Quod vero attinet ad poenam canonicam, quod erat ultimum membrum partitionis Kcmnili, verum est quidem minori severitate hoc tempore poenitentias injungi, quam canones praescribant, tamen injunguntur poenitentiae majores vel minores pro criminum varietate, nec imponuntur causa disciplinae solius, sed etiam vel supra demeritum est, in satisfactionem vel satisfactionis par-

lcm. Ac proinde relaxatio poenae injunctae per indulgentias, in his cliam locum suum habet. Sed praeter has omnes poenas, est poena purgatorii, quam nemo negare potest, non spcclarc ad fructus novae vitae, nec ad carnis mortificationem, neque ad flagella Dei particularia, neque ad ecclesiasticam disciplinam, sed solum ad castigationem peccatorum praeteritorum, cl ad reatutn poenae remanentis post culpae remissionem omnino expiandum. Non esse aulcm hanc poenam purgatorii commentum, vel figmentum catholicorum, sed dogma Scripturarum sanctarum, el confessionem lotius Ecclesiae etiam antiquissimae, probatum est n nobis in priorc libro dc purgatorio. Quare non deest poena, quae per indulgentias utiliter ralaxetur, cl argumentum catholicorum, cliam ut a Kcmnitio proponitur, vim suam habet, neque potuit ipse gladio spiritus (ul frustra gloriabatur) nervos ejus incidere.

CAPUT XIV.

Defenditur IV. argumentum catholicorum.

Quartum catholicorum argumentum desumi dicil Kemnilius ex cap. I. ad Coloss. ubi leguntur illa verba ; *Adimpleo quae désuni passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod csl Ecclesia.* Ul aulcm hoc argumentum commode refellat Kemnilius duo mendacia admiscet. Scribit enim hoc modo. *Hanc Pauli sententiam ila cl intclligi volunt, quod passionibus Chrisli, quibus pcccala nostra cxpiavit, cl stipendium peccati sustulit, redimens nos a maledicto legis, aliquid defuerit, quo minus plena, perfecta, consummata, cl sufficiens satisfactio esse possit pro peccatis nostris.* Hoc est primum mendacium, tam impudens cl crassum, ul nihil impudentius,vel crassius fingi qucal. Neque ex tanto numero scriptorum veterum cl rcccnliorum, qui dc indulgentiis scripserunt, unum allegare poterit, qui dicat,quod ipse lingit nos dicere. Immo summa consensione scriptores catholici cum Clemente VI. pontifice in constitutione quae incipit, *Unigenitus*, docent satisfactionem Chrisli fuisse infiniti pretii, el non solum plene cl perfecte pro peccatis nostris Deum placasse. sed cliam placare potuisse pro peccatis infinitae multitudinis hominum, si tot futuri fuissent. Adducil quidem Kemnilius Bonavcnluram, quasi is dicat,*Satisfactiones sanctorum applicari ad pretium aliquod solutionis pro peccatis, ideo quia pretio Chrisli aliquid defuerit.* Sed illa verba postrema (*ideo quia pretio Chrisli aliquid defucril*), non habentor apud Bonavcnluram. Consulat lcclor locum ipsum, qui csl in 4. sent. disl. 20. parte 2. art. I. quaest. 2. ad 3. Alterum mendacium addit ibidem Kemnilius bis verbis. *Illum verum defectum passionis Chrisli, supplendum esse dicunt passionibus sanctorum.*

Quaere quis hoc dicat ex catholicis, el nullum invenies. Dicunt quidem catholici cum Clemente pontifice,ad cumulum thesauri accedere passiones sanctorum, li ! ad supplendum defectum passionis Christi, quam infiniti pretii esse fatentur,nemo di-

cil. Ilis mendaciis suis, quasi noslra essent dogmata, refellendis deinceps occupatur, el probat, quod nemo negal, ideo mediatorem debuisse esse Deum, cl hominem etc. Accedit postea ad locum ipsum b. Pauli explicandum, el repetii quae Cahinus attulit,el ad quae nos supra respondimus; quae hoc loco repetenda non duximus. Unus lanium est locus in lota hac disputatione a Kemnilio adductus, quem hactenus explicatum non memini. Is csl in ps. 48. ubi negal David, posse fratrem a fratre redimi, aul prelium redemptionis ejus Deo persolvere, ex quo probari existimat, non posse satisfactiones sanctorum applicari ad realum poenae pro aliis expiandum. Sed facilis csl responsio. Nam Iribus modis explicari potest, el solet ea sententia. Prima explicatio, eaque conformis rabbinis Judaeorum csl, quod aflîrmet David, neminem posse liberari a morte corporis propria virtute vel potentia amicorum, aut consanguineorum. Reprehendit enim illos, qui confidunt (ut habetur in versu superiore) in virtute sua, aul in multitudine divitiarum suarum: el ail: *Frater non redimii, redimet homo*, idesl, Frater,qui conjunctissimus cl amicissimus est, non potest fratrem redimere a morte, quia mortem nemo potest eflugere, quis igilur alius homo est, qui eum redimere possit? el in eundem sensum additur, neminem posse muneribus Deum placare, nec vitam ullo pretio redimere. Atque hic quidem sensus, nihil Kemnilium juvat, quia non facillad rem, dc qua agimus. Altera expositio csl s. Basilii in commentario hujus loci, qui exponit has sententias dc redemptione a morte animae, idesl, a peccato cl gehenna, ut hic sil sensus; *Frater non redimit, ac mullo minus quivis alius homo, quia omnes peccaverunt, cl egeni gloria Dei, omnes sunl captivi,omnes redimendi.* Ideo misit Deus redemptorem Christum, qui non est frater, nec homo sicut cacleri. sed csl Deus homo justus et liber, qui neque redemptione indigetet liberare omnes polesl. Haec explicatio nihil etiam juvat Kemnilium, quoniam non negamus,immo asserimus omnes catholici, non potuisse nos redimi a morte animae cl gehenna per satisfactiones sanctorum. sed Christi solius. *Qui factus est nobis a Deo justitia el redemptio*, ul Apostolus loquitur in priorc epistola ad Corinthios cap. 1. Tertia explicatio csl s. Augustini in prima concione in psalmum praedictum, qui ila interpretatur, *Frater non redimit, redimet homo*, idesl, Si Christus, qui frater nosler fieri dignatus est, non te redimii, expectas ut te redimat alius homo? Non dabit Deo placationem suam, nec prelium redemptionis animae suae, ille qui confidit in virtute sua elin multitudine divitiarum suarum. Atque, hucusque expositio s. Augustini; neque caussam Kemnillii, neque nostram juvat. Loquitur enim de liberatione impii n captivitate peccati, el dicit, non posse impium,qui in sua virtute confidit liberari nec a se. nec ab alio, cum a Christo liberatus non fuerit, non defectu Chrisli. qui pro omnibus mortuus esi, sed defectu impii, qui redemptionem sibi applicari noluit. Nos aulcm in disputatione de indulgentiis non loquimur de liberatione impii, sed dc liberatione hominis justificati a reatu poenae temporalis, de

qua liberatione loquitur in sequentibus verbis s. Augustinus, quae verba haereticis Kemnili manifeste refellunt. Addit enim Augustinus: *Qui sunt qui dant prelium redemptionis animae suae? Quibus ait Dominus, facite vobis omnes de mammona iniquitatis vel ipsi recipiant ros in aeterna tabernacula. Illi dant prelium animae suae, qui non cessant eleemosynas facere. Ideo illos, quos monet per Timotheum Apostolus noluit esse superbos, ne in abundantia divitiarum gloriantur. Denique quod possidebant, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo fieri, vel esset pretium redemptionis animae illorum. Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, vel apprehendant veram vilam, si dabunt pretium redemptionis animae suae:* Ille ille. Itaque s. Augustinus non limet dicere vel iterum repetere, homines justos a Christo redemptos a morte animae, dare pro eleemosynis prelium redemptionis animae suae, juxta illud *Peccata tua eleemosynis redime;* quae redemptio non potest alia intelligi nisi a reatu poenae remanente post redemptionem peccati, quoad culpam. Etsi Augustino lesio potest quisque dare prelium redemptionis animae suae sine ulla injuria Christi redemptoris omnium, non debet videri mirum, si nos dicamus posse sanctos martyres dare pretium aliquod redemptionis pro solo poenae reatu aliorum licet non quod Christi prelium non sufficiat, sed vel hac etiam ratione martyrum passiones et merita honorentur.

CAPUT XV.

Defenditur V. argumentum catholicorum.

Quintum argumentum pro thesauro indulgentiarum sumi dicit Kemnilius ab illis Apostoli verbis 2. Corinth. 8. *In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat. vel illorum abundantia vestrae inopia sit supplementum.* Ex hoc loco illa formari argumentum a catholicis. affirmat idem Kemnilius, *Corinthii abundabant pecunia, sed inopes erant meritorum. Contra vero sancti hierosolymitani abundabant meritis spiritualibus. a pecunia vero male parati erant. Paulus igitur talem permutationem inter eos instituit, vel Corinthii praeberent manus adiutrices conferendo large, pecuniam: vel pro illa pecunia sancti hierosolymitani ex operibus suis supererogationis supplementum inopiae Corinthiorum venderent, quod ad satisfactionem pro peccatis attinet.* Sed in duobus peccat Kemnilius, nam nec fideliter referi argumentum catholicorum, nec solide illud refellit. Catholici enim non dicunt Apostolum instituisse illam commutationem, vel Hierosolymitani venderent merita supererogationis Corinthiis: sed tantum ex eo loco colligunt, eam esse in Ecclesia communicationem, ut in aliis bona sua communicare soleant: nec solum bona corporalia, sed etiam spiritualia invicem praebere possint. Ex quo sequitur, vel etiam unus pro alio satisfacere, vel aliorum passiones aliis applicari valeant. Nec laqueum solide argumentum catholicorum, etiam vel ab ipso propositum vel, Kemnilius refutavit, dicit enim

in sequentibus per inopiam Corinthiorum non intelligi inopiam meritorum, sed inopiam praedicationis Verbi Dei; et probat ex duobus locis ejusdem Apostoli. Nam Ieron. 15. Apostolus scribens de eadem contributione eleemosynarum, ait. Si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent et ipsi in carnalibus ministrare illis. Qui vero per spiritualia intellexit applicari, dicit 1. Cor. 9. in illis verbis, Si *spiritualia vobis seminavimus, quid magni est, si carnalia vestra metamus?* Haec ille. Sed in priore loco Apostolus de spiritualibus donis generaliter loquitur, nec restringit sermonem ad praedicationem. Vere enim gentiles facti sunt participes donorum spiritualium, quae in Hierusalem primum effusa sunt a Deo, videlicet fidei, spei, charitatis, sacramentorum, miraculorum etc. In posteriore autem loco non est sermo de ista communicatione bonorum, de qua nos agimus, sed de stipendio debito ex justitia iis, qui evangelizant. Hoc autem loco, videlicet 2. Cor. 8. Apostolus loquitur generaliter de bonis spiritualibus et temporalibus. Nec debent ejus verba restringi ad praedicationem. Quod patet. Primo, quia verba sunt generalia, *illorum abundantia vestram inopiam suppleat.* Secundo, quia non egebant Corinthii. vel mitterentur eis praedicatores ex Hierusalem, jam enim plene instituti erant. Nam 1. Cor. 1. legimus de Corinthiis. Jam *divites facti estis in Christo. in omni verbo, vel in omnia scientia;* et in hoc ipso cap. 8. epistolae secundae, *sicut.* inquit Paulus. *in omnibus abundatis. fide et sermone et scientia etc.* Tertio, quia videlicet Patres non exponunt hanc abundantiam spiritualem Hierosolymitanorum, de praedicatione verbi, vel vellet Kemnilius. sed de meritis vel precibus. Chrysostomus in hunc locum, dicit Hierosolymitanos abundasse integritate vitae, libertate et fiducia ad Deum. et horum bonorum futuros participes Corinthios, si eleemosynam pecuniariam, qua ipsi tunc abundabant. Hierosolymitanis misissent. Nec multo aliter exponunt Theodoretus et Theophylactus et alii veteres Graeci. S. Thomas exponit de precibus, vel sil sensus, Corinthios fore participes orationum, quas Hierosolymitani fundunt ad Deum, si eos bonorum suorum temporalium participes fecerint. Ille in hunc locum addit etiam jejunium inter opera spiritualia Hierosolymitanorum, quorum participes erant futuri Corinthii, si eleemosynis illis adjuvisent: quam explicationem insinuat videtur Apostolus in eodem cap. 8. extremo, cum *nil. Ministerium hujus officii. non solum supplet ea. quae desunt sanctis: sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerii hujus glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae in evangelium Christi, et simplicitate communicationis vestrae in illos, vel in omnes, et in ipsorum obsecratione pro vobis.* Sed de his salis, non enim in hoc testimonio fundamentum indulgentiarum praecipue consistit.

CAPUT XVI.

Defenditur argumentum 17. catholicorum.

Argumentum sextum, quod vel postremum apud Kemnilium, sumitur ab articulo symboli de comuni-

nione sanctorum. Catholici enim ex line communione colligunt, posse satisfactiones, quae sanctis superfuerunt, id est, quibus ipsi, non sua peccata purganda non egerunt, applicari aliis fidelibus, quibus propriae non sufficiunt. Adversus hoc argumentum Kemnilius nihil solidi adferit. Primum enim explicationem odiosissimam ejus articuli nobis affingit: *Communione*, inquit. *sanctorum largius et latissime interpretantur de meritis operum supererogationis, quae non solis factoribus propria, sed communia sunt omnibus fidelibus, collata in commune quasi Ecclesiae aerarium, ad quod solus papa claves habeat. et pro dala pecunia inde cuilibet vendat, quantum visum fuerit.* Haec ille. Ubi pro suo more calumniatur nos loqui de meritis supererogationis simpliciter, cum non loquamur nisi de satisfactionibus, sive de meritis vel accipiuntur pro satisfactionibus ad reatum poenae expiandum. non ut accipiantur proprie pro meritis gratiae vel gloriae. Deinde jam saepe diximus, non solum non vendi a pontificibus satisfactiones sanctorum, sed etiam severissime prohiberi et puniri omnem speciem similium venditionum. quod ne ipse quidem Kemnilius ignorat, qui decreta pontificum et conciliorum de his rebus vidit et legit, et in suum librum, vel eum pleniorum faceret, transtulit. Deinde addit Kemnilius communionem sauciorum, de qua in symbolo fit mentio, iria significare. Prius quod Ecclesia sit societas quaedam eorum, qui spiritu Christi sanctificantur, et membra unius corporis in se habent. Secundo quod in Ecclesia sint omnibus fidelibus communia bona quaedam divinitus collata, vel fides. Baptismus, remissio peccatorum et vita aeterna. Tertio, quod inter fideles, debeant esse communia officia charitatis, sicut exemplo membrorum corporis humani Paulus ostendit Horn. 12. et 1. Cor. 12. His expositis concludit articulum illum fidei, non loqui de indulgentiis pontificiis, nec de meritis supererogationis, et ideo insigni depravatione pontificias indulgentias in illum articulum intrudi. At neque nos dicimus, articulum illum fidei, loqui in specie de operibus supererogationis, vel de indulgentiis, sed colligimus ex generali proprietate Ecclesiae posse unum membrum ab alio juvari, quod ipse etiam Kemnilius agnoscit in tertia significatione communionis sanctorum. Nam si debent officia caritatis inter fideles esse communia, vel sunt inter membra ejusdem corporis, quid quaeso prohibet, cur non possit unus alteri satisfactionem suam communicare? Potesis Ix Apostoli sententia ad Galat. 6. profiteri communionem membrorum Ecclesiae, alter alterius onus portare: cur non poterit alter pro poena alteri debita satisfacere? Potesis ex sententia s. Augustini epist. 23. et Id). 3. de Baptismo contra Donatistas cap. 18. unus pro alio credere vel tunc in Baptismo parvulorum, cur non poterit unus pro alio pati? Sed audi eundem Augustinum tract. 33. in Joannem de communione sauciorum disserentem: Oculi, inquit, solus videt in corpore, sed numquid soli sibi oculus videt: et manui videt. et pedes videt, et caeteris membris videt. Non enim si aliquis ictus in pedem veniat. avertit se oculus inde vel non praecaveat, /Iursus sola manus operatur

in corpore, sed numquid sibi soli operatur? ei oculo operatur, Nam si ictus aliquis veniens non cadit in manum, sed in faciem, numquid dicit manus, non me moveo, quia non tendit ad me? sic pes ambulando omnibus membris militat. Membra caetera tacent, et lingua omnibus loquitur. Haec ille. Duae si applicentur ad fideles, qui membris illis corporis significantur, licebit sine dubio dicere, eum qui jejunit, qui facit eleemosynam, qui orat, qui persequutionem injunctam patienter tolerat, qui vincula, qui verbera, qui mortem pro Christi fide patitur, non sibi soli haec agere vel pati, sed etiam aliis, praesertim si ipse non habet peccata, quae istis passionibus purget.

Adjungit obiter Kemnilius tria alia Scripturae testimonia, quae perperam a catholicis adduci affirmat. Unum est ps. 118. *Particeps ego sum omnium Umentium te*; et dicit illud, *particeps*, significare voce hebraica, et graeco (*socium*). et sensum eorum verborum esse, Davidem publica confessione ostendisse se socium et amicum aliorum piorum timentium Dei. Sed indoctos nescio quos inde fecisse pontificale participium, ad probandum per indulgentiarum nundinationem partem pecuniarum accipere a clero, partem a populo, partem ab utroque. Sed nullus catholicus est. qui ita exposuerit vel illud *particeps ego sum* retulit ad ponit. qui tribuit indulgentias? Omnes enim referunt ad ipsos fideles, qui cum socii et amici sint aliorum fidelium piorum, participant etiam ipsorum bona, quoniam sociorum et amicorum omnia sunt communia, vel pulchre s. Augustinus ostendit tract. 33. in Joan, ubi adeo dicit omnia esse communia piis fidelibus, vel omnes dicere possint se loqui omnibus linguis, sicut loquebantur olim, qui visibiliter accipiebant Spiritum sanctum: quoniam linguae omnium fidelium, toto terrarum orbe dispersorum, singulis sunt communes per charitatem. qua sumus omnes unum in Christo. Itaque qui dixit: *Socius et amicus sum omnium timentium te*. consequenter etiam dixit, *particeps sum omnium bonorum, quibus praediti sunt omnes qui diligunt te*. Alterum testimonium est in ps. 121. *Hierusalem, quae aedificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum*. Hoc testimonium perperam allegari dicitur a Lindano pro communione sanctorum, et thesauro indulgentiarum: cum tamen constet ex verbis sequentibus, sensum illorum verborum esse. Hierusalem illa aedificari vel sit civitas, in qua sit conjunctio. seu consociatio talis, ut illuc *ascendant tribui Domini ad testimonium Domini, et ad judicium*. Sed haec est nimia contradicendi libido. Non enim psalmus dicit esse in Hierusalem participationem, sive consociationem solum ad ascendendum ad testimonia Domini et ad judicium: sed dicit, Hierusalem, id est, Ecclesiam aedificari instar civitatis pacatissimae et concordissimae, in qua sit participatio in idipsum, id est, participatio simul omnium in unum, vel sint omnia omnium. Id vero probat psalmus, quia illuc ascendunt tribus Domini, id est, variae tribus, variae gentes et nationes conversae ad Dominum, et licet sint tam mullae et tam variae, tamen convenient in eadem confessione fidei, et in iisdem legibus et judiciis etc. Terminus testimonium

dicil esse illud ps. 149. *Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos reges eorum in compedibus etc.* Sed adseribere debuisset, ubi legerit hoc testimonium pro indulgentiis citatum. Ego enim legi fere omnes, qui inter catholicos de indulgentiis scripserunt, nec apud ullum inveni hunc locum inter alios adductum; nihil aulcm facilius est, quum argumenta a se conficta refutare.

CAPUT XVII.

Respondetur ad cap. 4. disputationis Kemnili.

In quarto capite disputationis suae Kemnilius probare aggreditur indulgentias pontificias veteri Ecclesiae per annos 1200. fuisse incognitas. Id vero probat primo testimonio Durandi, s. Antonini et Roffensis, qui id fatentur. Deinde quia nulla invenitur mentio indulgentiarum apud Anselmum, Rupcrluin, Bernardum, Petrum Lombardum et Gratianum, qui proximo praecesserunt annum millesimum ducentessimum. Postremo, quia velcros Patres, Chrysoslomos, Nyssenus, Augustinus. Bernardus et Petrus Lombardus, indulgentias, nondum natas scipsil suis confutarunt. Sed ut a primo incipiamus, non ideo indulgentiae non sunt antiquae, quia duo, vel tres ex catholicis id non legerunt in veterum libris. Neque tres isti auctores negant indulgentias fuisse cognitatas tempore Anselmi. Bernardi, Rupcrli, Petri Lombardi et Gratiani, ul Kemnilius dicil, sed tempore Hieronymi et Augustini et aliorum veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. Ac ul omnes intelligent Kemnilium aperio mentiri. Alexander ejus nominis tertius, pontifex maximus, sedere coepit anno Domini 1159. Is vero pontifex in epist. ad archiepiscopum canluariensem scribens, respondet quaestioni sibi propositae, an indulgentias ab aliquo episcopo concessas, lucrari possint ii, qui non sunt eidem episcopo subjecti: oc dicit non posse, quia nemo poles nisi a suo iudice ligari, vel solvi, et habetur hoc rescriptum in jure, cap. *Quod autem*, de poenit. et remiss. Videmus aulcm hoc loco mentionem indulgentiae, ul rei non tunc primum institutae, sed usitatae et receptae. Igitur mentitur Kemnilius pag. 274. cum sic loquitur: *In hac de indulgentiis disputatione non possunt vel ulla Patrum testimonia, vel ulla veteris Ecclesiae exempla proferre, quod talis vel doctrina, vel usus talium indulgentiarum ullo unquam tempore usque ad annos post natum Christum mille ducentos in veteri Ecclesia fuerit.* Eugnius III. pontifex sedere coepit anno 1155. Is aulcm per lilecras generales concessit indulgentiam accipientibus crucem, et proficiscentibus ad bellum sacrum; et s. Bernardo injunxit, ut eas indulgentias praedicaret populis, cosque ad bellum illud accenderet. Paruit s. Bernardus pontifici, et praedicationem suam innumerabilibus et maximis miraculis confirmavit, ul ipse modeste indicat initio libri 2. de Considerat, sed copiosius rem totam narrat auctor vitae ipsius lib. 3. cap. 4. Ergo mentitur Kemnilius tum cum ait ante annum 1200, non fuisse

nolatas indulgentias, tum cum apud Bernardum nullo hujus rei mentionem extare confirmat, et cum Petrus Lombardus et Gratianus eodem sacculo floruerint. fieri non potest, quin ipsi quoque indulgentias noverint. Paschalis II. pontifex sedere coepit anno 1099. et in concilio quodam Lateranensi anno 1116. concessit iis, qui limina apostolorum visitaverant, ul Conradus abbas urspergensis in chronico suo testatur; et quoniam eo tempore florebat Rupcrlus abbas lulilensis: mentitur Kemnilius, qui dicit tempore Rupcrli nondum indulgentias pontificias orbi terrarum innotescere coepisse, nec ante annum 1200. innotuisse. Urbanus II. pontifex sedere coepit anno 1088. et ejus tempore s. Anselmus Iloruil. Scribit autem idem Conradus abbas urspergensis in chronico anni 1099. praedictum Urbanum in concilio claramonlano indulgentiam concessisse omnibus, qui sponte adversus infideles orientales arma sumebant, cujus rei nulli alii meminerunt. Mentitur igitur Kemnilius, cum iam audacter scribit, tempore s. Anselmi, et ante annum 1200. indulgentias cognitatas non fuisse. Quid nunc addamus Gregorium VII. qui sedere coepit anno 1073., et in epistolis suis frequentissime concedit indulgentias. Sergium II. qui sedere coepit anno 841. et indulgentiam tribuit adeuntibus Ecclesiam s. Martini montibus, cujus memoria ceteris incisa in lapide marmoreo literis vetustissimis: et Leonem III. qui sedere coepit anno 795. et indulgentias varias nullis in locis in ipsa Germania constituit, teste s. Ludgero in vila s. Suiberli? An non evidenter mendacii Kemnilius convincitur, qui veteres omnes historias legisse videri vult: et tamen affirmare non veretur ante annum 1200. Ignotas fuisse orbi terrarum indulgentias pontificias? Necque mirum videri debet, si auctores antiquiores non multos habemus, qui harum rerum mentionem faciant, quoniam plurima sunt in Ecclesia, quae solo usu, sine literis conservantur. Extant tamen Romae in antiquissimis ecclesiis memoriae indulgentiarum, a nullis pontificibus, et ab ipso etiam s. Sylvestro, qui ante annos 1200. floruit, concessarum. Sed ea, quae diximus ad mendacia Kemniliiconfutanda sufficere videntur.

Venio nunc ad testimonia veterum scriptorum, quae profert Kemnilius adversus indulgentias nondum natas. Primo igitur adducit Pelium Lombardum, qui lib. 4. sent. dist. 18. dicil Deum lunc legere poenitentium peccata, quando ad poenam non reservat; sed debitum poenae remittit, idquo probat ex Augustini sententia in explicatione psalmi 32. Sed in eodem loco solutio etiam hujus objectionis. Significat enim Petrus Lombardus de poena aeterna intelligendum esse, quod dicilur, Deum tegere peccata, cum ea non reservat ad poenam. *Et ideo, inquit, sicut interior gratia sua animam illuminat, ita et simul debitum aeternae mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata poenitentiam legit; et lunc tegit, quando ad poenam non reservat,* et paulo infra, *Ita ergo, inquit, dicil a Deo tecta, ut Deus non videat, id est, aeternaliter puniat.* Quod autem poena temporalis remaneat post remissam culpam, in hac vila, vel in purgatorio luenda, docet Petrus Lombardus dist. 20. lit.

li, bis verbis, *Qui, inquit, ante expletionem poenitentiae discesserint, ignem purgatorium sentient, et gravius punientur, quam si hic implerent poenitentiam. Horrendum enim est incidere in manus Dei viventis. Deus enim cum sit misericors et iustus, ex misericordia poenitenti ignoscit, non reservans peccatum ad poenam aeternam: ex iustitia vero impunitum non dimittit delictum, aut enim punit homo, aut Deus etc.* et paulo post lit. D, docet posse poenitentem, praesertim post mortem, juvari aliorum satisfactionibus per orationes et eleemosynas. Itaque Petrus Lombardus illa omnia disertis verbis affirmat, quae fundamenta esse indulgentiarum Kemnilius fatetur: videlicet purgatorium poenae reatum post culpam remissam et communicationem satisfactionis alienae.

Secundo loco adducit Kemnilius Chrysostomum homil. I. in epistolam ad Philemonem, ubi legimus, ad impetrandam peccatis nostris veniam, non opus esse vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua transire. Eandem sententiam habet Augustinus in sermone de martyribus, *Non dixit Deus, vade in orientem et quaere iustitiam, naviga usque in occidentem, ut accipias indulgentiam: dimitte inimico luo, et dimittetur tibi etc.* Bernardus etiam sermone 1. de adventu, *Non te oportet, o homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non transilpinare necesse est, non grandis tibi ostenditur via, usque ad te ipsum occurre Deo tuo.* Sed haec testimonia nihil efficiunt. Primum enim loquuntur de justificatione impii ac remissione culpae, non de solo reatu poenae de quo nos loquimur. Deinde solum probant, non esse absolute necessariam ad remissionem peccatorum vel peregrinationem, vel eleemosynam, alioqui enim pauperes et aegrotantes spe omni carceris, et salis novimus, posse hominem per internam conversionem ad Deum ita vehementer accendi in amore Dei, et de peccatis suis dolorem, cum proposito confessionis, vel continuo recipiat remissionem omnium culparum et poenarum. Sed non ideo sunt inutiles peregrinationes et eleemosynae, et hoc solum contendimus adversus haereticos. Ac vel omittam de eleemosynis dicere, de quorum utilitate ad redimenda peccata pleni sunt libri Patrum, ac praesertim Chrysostomi et Augustini, et nos ostendimus in libro de eleemosyna, qui est postremus in controversiis nostris. Certe idem Chrysostomus mirifice laudat peregrinationes ad sepulchrum martyrum in homilia 66. ad populum antiochenum. Sanctus etiam Augustinus in epistola 137. ad clericum et populum hipponensem scribit, se auctorem fuisse, vel quidam ad loca sancta peregrinationem susciperent. Denique s. Bernardus Petrobricianos haereticos confutavit, qui praeter alios errores, hunc etiam habebant, vel peregrinationes fidelium ad loca sancta reprehenderent. Vide vitam s. Bernardi libro 3. cap. 3.

Tertio Kemnilius adducit Chrysostomum homilia 38. in Maltheum. ubi dicit, eos de templo Dei speluncam latronum facere, quia lucra terrena sectantur: et Christum quotidie intrare templum Dei, et ejicere omnes vendentes gratiam Dei. Sed quorsum tendunt? An forte omnes, qui avaritiam in sa-

cerdotibus reprehendunt, continuo etiam indulgentias reprehendunt? An non saepissime repetivimus, non solum non probari summis pontificibus eos, qui quomodo ex indulgentiis negotiationem faciunt, sed maxime improbari, damnari, puniri.

Addit ultimo Kemnilius, se alio in loco demonstrasse, Gregorium nyssenum integram orationem opposuisse persuasioni de peregrinationibus ad loca hierosolymitana. Cui respondemus, nos quoque alio in loco, id est. libro 3. de cultu sanctorum cap. 8. demonstrasse testimoniis Scripturae, et veterum Patrum, necnon argumentis aliis peregrinationes ad loca sancta pias et Deo gratas, et nobis utilissimas esse, Gregorium vero nyssenum non reprehendere peregrinationes absolute, sed docere quibusdam personis, vel monachis et sanctimonialibus, non convenire, cum eorum proposito magis comitai quies et solitudo: quamvis etiam non sit omnino certum, an ea oratio Gregorii sit.

CAPUT XVIII.

Despondetur ad primam partem argumenti historici contra indulgentias.

In ultimo capitulo disputationis suae Kemnilius historiam longissimam texit, vel originem indulgentiarum, quales a catholicis defenduntur, novam esse demonstret. Continet autem ea historia tria tempora, unum ab initio Ecclesiae usque ad annum circiter 90. alterum ab anno 90. ad 1203. ab anno 1200. ad annum 1317. quo tempore, auctore luthero exlinctas indulgentias Kemnilius gloriatur. Ac primo quidem tempore indulgentias nihil aliud fuisse concludit, nisi relaxationes publicae poenitentiae, sed eas relaxationes nihil habere commune cum indulgentiis pontificiis, de quibus instituta controversia est. Sed antequam ad rem propositam veniat, longissima digressionem refert nulla de ritibus publicae poenitentiae, de causis ejusdem, ac demum de canonibus poenitentialibus, ubi ad verbum describit canones conciliorum nicaeni et ancyrani, necnon eos, qui habentur apud Burehardum et Gralianum. Quoniam enim jamdudum Luthcrus jus canonicum publice exussit, et ejusmodi ritus et leges non solum de moribus, sed etiam de memoria et libris Luthcranorum exciderunt, voluit Kemnilius commemoratione harum rerum doctrinam reconditam et abstrusam venditare, vel caelestis diligentior ac doctior haberetur. Et quamvis non desint in hac digressionem nulla, quae falsitalis coargui potuissent, lamen quia ad rem praesentem non faciunt, non existimavi tempus esse in his commemorandis, vel refellendis conterendum. Illud tamen praeterire non possum. Kemnilium interscripta velorum revolvenda, non raro invenisse, quod minime volebat. Nam cum ipse cum Lutheranis caelestis contendat, poenitentialias velorum disciplinae causa, non autem satisfactionis coram Deo et redemptionis. vel expiationis peccatorum institutas, lamen fatetur se hoc etiam postremum apud Patres non raro legisse, ac pro sua modestia et adversus

antiquissimos Paires reverentia, eus non obscure reprehendit. Sic enim loquitur pag. 30G. *Æec vero nescius sum, veteres aliquando nimis largiter, et verbis nimium, magnificis disciplinam illam canonicam commendare: ut quod Tertullianus dicit, satisfactionibus illis peccatu expiari, Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, sanari et iudicem placari: Augustinus Deum illis de peccatis praeieritis propitiari. Ea talia sunt, quae salva, fide* (Lutherana videlicet), *nec possunt, nec debent, sicut sonant, accipi et intelligi.* Haec ille. Sed profecto iustius erat novos Lutherianorum errores ex doctrina veterum Patrum corrigere, quam ex novis istis erroribus de veterum Patrum doctrina et sententiis iudicare. Porro disgressio illa aliquando expedita pag. 3 IS. aggreditur ad probandum. indulgentias olim nihil aliud fuisse, nisi moderationes. relaxationes et remissiones mulctarum canonicarum, quae in publica poenitentia usitatae tunc erant. Id vero probat ex canonibus conciliorum ancyrani, nicaeni et agathensis, et tandem his verbis concludit: *Haec fuerunt veteres Ecclesiae, sive relaxationes, sive indulgentiae, a quibus quemadmodum pontificiae indulgentiae per omnia genera causarum diversae sunt, ex hac narratione. et ex descriptione indulgentiarum in principio exposita, si fiat collatio manifestum est. Alque ideo nudam tantum pono recitationem, relinquens lectori collationem diversitatis.* Respondeo: Relationes poenitentiae canonicae per omnia genera causarum cum iis indulgentiis convenire, quas catholici defendunt, et quas Kemnitius supra non vidit, sed admixtis mendaciis explicavit. Causa enim voluti efficiens indulgentiarum juxta catholicorum omnium sententiam, episcopi sunt, ac potissimum romanus episcopus, quem episcopum episcoporum Tertullianus in libro de Pudicitia nominavit. Constat autem tum veteres relaxationes, tum recentiores indulgentias non ab aliis, quam ab episcopis dari solere vel posse. Causa formalis et ipsa liberatio, sive judicialis absolutio per ministerium clavium a poenis in foro poenitentiario debilis. Quod totum in utrasque remissiones tam veteres, quam recentes convenire non dubium est. Causa materialis, sive sint ipsi poenitentes, qui absolvuntur, sive poenae circa quas versatur absolutio, eadem omnino utrobique repetitur. Nam et veteres, et recentiores episcopi, non illis quam poenitentibus indulgentias tribuunt, nec alias poenas, quam in foro poenitentiario debitas relaxant. Quod autem tunc relaxarentur poenae injectae, nunc autem tum injectae, tum injungendae, ratio est, quoniam tunc injungebantur superiores poenitentiae, quae saepe deliciis aequales erant, nunc autem injunguntur mitiores, quae delictis impares sunt. Sed sive pares, sive impares injungantur, omnino pares in hac vita, vel in alia perferendae sunt, nisi misericorditer relaxentur. Alque ad hoc probandum adduximus supra cap. 13. testimonium s. Cypriani qui in epist. 2. lib. 4. ad Antonianum, apertissime scribit, eos, qui in hac vita non plene satisfecerunt, emendandos et cruciandos igne purgatorii in alia vita, donec reddant novissimum quadrantem. Ac ut non repetam tam multa, quae

alibi diximus, unius s. Augustini uno vel altero testimonio contentus ero. Hunc enim auctorem praeter ceteros, etiam haeretici nostri temporis magni faciunt. Igilur s. Augustinus in psal. 37. in illa verba, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me*, illos dicit argui in furore, quibus dicitur. *Ile maledicti in ignem aeternum*; illos autem corripi in ira, qui emendantur igne purgatorio. *Aequae*, inquit. *in ira tua emendes me, ut in hac vita purges me, et talem me reddas, cui jam emendatorio igne non opus sit. propter illos, qui salvi erunt, sic lamen quasi per ignem*; et paulo post, *Quare petit isle, ne in indignatione arguatur, neque in ira emendetur, tamquam dicens Deo, quoniam ista, quae patior, nulla sunt, magna sunt, quae ego vel sufficiant, et incipit illa numerare satisfaciens Deo, offerens illa, quae patitur, ne pejora patiatur.* Audis ne Kemnitius. per poenas hujus vitae patienter toleratas satisfieri Deo? Audis, eos, qui hic non plene purgantur in alia vita igne purgatorio emendandos? et rationem horum omnium idem Augustinus reddit in psal. 50. cum ait: *Veritatem dilexisti, quoniam impunita peccata etiam eorum, quibus ignoscit, non dimisisti; sic prorogasti misericordiam. vel servares et veritatem. Ignoscit confitenti, ignoscis, sed se ipsum punienti. Sic servatur misericordia et veritas.* Quid clarius dici potuit ab ullo scholastico doctore? Alque haec est etiam causa, cur in prior libro dixerimus, tum ad veteres relaxationes, tum ad recentiores indulgentias thesaurum satisfactionum Christi et sanctorum applicandum fuisse, quoniam misericordia cum justitia in omnium relaxatione conjungenda est. Illaque etiam in hac re similes sunt indulgentiae veteres et novae. Restat causa finalis, quae saltem in genere semper eadem fuit, gloria Dei et utilitas Ecclesiae. Nam aliqui poenitentias relaxabant, vel quando necesse erat lapsos ad martyrium per communionem et sacramenta praeparare, vel quando timebant, ne poenitentes sub onere deficerent: vel quando negligenter ad studium poenitentiae accendere cupiebant, hoc voluti praemio relaxationis, quod diligentioribus praebebatur, vel quando martyres, qui pro poenitentibus episcopos rogabant, honorare, et eo modo reliquos ad martyrii gloriam provocare volebant. Denique numquam de causa rationabilis causa cursant illi Patres poenitentias injectas moderandas, vel remittendas judicarent. Posterioribus quoque temporibus semper causa indulgentiae concedendae, vel fuit recuperatio terrae sanctae, vel subventio pauperum, vel excitatio fidelium ad preces et opera poenitentiae, et alia similis rationabilis et pia. Neque poterit Kemnitius, quamvis nullas fabulas a suis conficias recitet, producere unum aliquod pontificium diploma, ubi pro pecunia ipsi pontifici numeranda, vel alia, sive turpi, sive profana, sive levi causa indulgentiae concedantur. Habemus igilur omnia genera causarum eadem fuisse in indulgentiis antiquis et novis. Unum discrimen in medium adferri posset, quod veteres illi episcopi singulis poenitentibus poenas relaxabant, nunc autem plerumque in communi omnibus relaxantur, qui certa opera sibi in-

juncta praesilicrinl. Sed neque csl hoc essenziale discrimen; neque ejusmodi communes indulgentiae. iniquis temporibus defuerunt. Attulimus enim supra certa testimonia de indulgentiis communibus a Sergio II. Leone III. cl Gregorio I. concessistqui omnes ante annum millesimum sederunt. Nec desunt probabiles conjecturae de indulgentiis a Paschali I. el Sylvestro I. in commune propositis.

CAPUT XIX.

Respondetur ad nllcram parlent argumenti historici contra indulgentias.

Altera pars historiae Kemnili continet ea tempora, quibus poenitentiae redimi coeperunt. Scribit enim Ilurchardus ex poenilenliali romano, cum qui nno dic in pane cl aqua jcjunalurus erat, potuisse jejunium illud commutare seu redimere, si quinquaginta psalmos flexis genibus recitasscl, cl pauperem unum co dic pavisset, cl eodem modo alias poenitentias aliis redimi, vel in alias commutari per ea tempora licuisse. Quando hae redemptiones proprie coeperint, non ita certo constat, sed Burchardos qui de illis scribit, circa annum Domini 1020. floruit. Sed cxtal eliam mentio harum redemptionum in concilio tnburicensi can. 56. cl 58. quod concilium tempore Armilphi imperatoris anno 896. celebratum est. De his igitur redemptionis nonnulla Kemnilius dicit, quae discussione indigere videntur. Primum pag. 323. scribit circa haec tempora, accessisse ad opera poenitentiae opinionem dc opere operato: quod ipsum inferius aliquoties repetit. Vocat nutem opinionem de opere operato, quo credere coeperint homines, his operibus satisfieri Deo pro peccatis, el necessarias esse ejusmodi satisfactiones non solum caussa disciplinae, sed etiam ad placandum Deum. In qua re bis errat Kemnilius, primum in nomine, deinde in re. Neque enim intelligit, quid catholici theologi per opus operatum significare, voluerint. Num si id intelligeret, certe non diceret, opera poenitentiae ex sententia catholicorum vim habere cx opere operato. Quid igitur catholici opus operatum vocant? id quod non pendet a dignitate, vel sanctitate ministri operantis, sed hoc ipso quod illi cx divina institutione vim habet. Talis csl exempli caussa, Baptismus, qui vim habet sanctificandi ex divina institutione, et re vera sanctificat, eliam si ab homine improbo cl perduto conferatur. At opera poenitentiae cx cathol eorum doctrina nihil cfliciunt, hoc, est, non placant Deum, non salu. faciunt pro peccato, non expiant poenae reatum, nisi liant ab homine iustificato et reconciliato. Proinde ex opere operantis, non ox opere operato vim habent. quando non sunt pars sacramenti poenitentiae, sed sponte assumuntur ad placandum Deum, eique pro reatu poenae satisfaciendum. Quando aulem sunt pars sacramenti. tunc quidem utroque modo vim habent, sed Kemnilius loquitur dc his operibus priore modo, i. e. vult cx m utentia catholicorum eam habere, v' operato, quia sunt pars sacramenti, sed

quia assumuntur nd placandum Deum. Alquo haec de hallucinatione Kemnili circa nomen. Quod nutem ad rem atlinelrjam ipse citavit el reprehendit Tertullianum, Cyprianum cl Augustinum, qui scripserunt opera poenitentiae placare Deum, el per ea redimi peccata, sanari, ablui, expiari; el nos addidimus alia testimonia Cypriani cl Augustini, quibus probatum csl necessaria esse opera poenitentiae ad satisfaciendum Deo pro peccatis alioqui in vita fulcra, eluenda esse gravissimis poenis in igne purgatorii. Non igitur verum csl, his temporibus, idesl, circa annum Domini millesimum accessisse opinionem dc necessitate el cflicacia satisfactionum, cum ea opinio, vel potius certa fides in Ecclesia catholica semper fuerit.

Secundo Kemnilius addit, ex illis redemptionibus cl commutationibus poenitentiarum scquulam osse languefactionem (sic enim ipse loquitur) verae contritionis, eversionem seriae emendationis, et persuasionem impunitatis in delictis. Sed mirum csl, cur hoc dicat, cum illae redemptiones gravissimae poenitentiae fuerint, el non omnium poenitentiarum, sed solum aliquarum redemptiones permillcuntel si veteres Patres recte inierduin relaxabant ac remittebant injunctas poenitentias, cur vitio verti debet posterioribus Patribus, quod easdem poenitentias aliis commodioribus redimi, vel in alias faciliores commutari posse consuerint? Certe apud Lulheranos non opus est redimere jejunia eleemosynis, cum nulla sini amplius apud eos indicia jejunia; nec poenitentibus opus est quaerere quibus operibus redimant impositas poenitentias, cum Lulherus, eorum patriarcha, scripserit in lib. de captivit. babylonien; dc Baptismo, omnia peccata in momento absorberi, si stet vel redeal lidcs. Sed dc his saepe diximus.

At, inquit, Kemnilius, in concilio cabilonensi sub Carolo Magno, tesle Burchardo, cxtal canon contra eos, qui dc industria peccabunt, cl propter eleemosynarum largitionem impunitatem peccandi sibi promittebant. Item contra alios, qui putabant, sc a peccatis omnibus posse purgari, si llomni, vel Turonum, aut alia sancta loca sub prelexu orationis pcrgrcni. Extant quidem isti canones, cl sance prudenierque slaluli sunt adversus eos, qui sine vera conversione ad Deum, immo cum proposito perseverandi in peccatis, salis sibi esse ducebant, si eleemosynis, vel peregrinationibus operam darent. Sed haec vilia sunt hominum non canonum, neque enim canones qui redemptionem permittebant. volebant fieri sine vero proposito dimillendi peccata, vel sine vera contritione cl conversione ad Deum.

Postremo adjungit Kemnilius, ex his redemptionibus poenitentiarum paulalim ortas esse modernas indulgentias, quibus per opera indebita sanctorum peccata redimi posse dicuntur. Sed hoc falsum esse manifeste palet cx eo. quod indulgentiae, quales nunc sunt in usu Ecclesiae, antiquiores sunt redemptionibus illis poenilonlinrum. Nam redemptiones illae coeperunt circa annum millesimum, vel nongentesimum, cl indulgentias quales nunc sunt in usu fuisse ostendimus per certissima testimonia diu ante annum nongentesimum lem-

pore Sergii II. Leonis III. et Gregorii I. Neque Kemnilius aliud profert ad probanda quae dicit, nisi suas, casque levissimas conjecturas.

CATUT XX.

Respondetur ad tertiam pariem argumenti historici contra indulgentias.

Postrema historiae pars continet ea tempora, quibus Kemnilius conatur ostendere originem habuisse indulgentias, quae nunc sunt usu receptae. Ac primum fatetur, quod csl verissimum, summae antiquitatis argumentum, non esse usquam annotatum, quo tempore coeperint indulgentiae. Deinde refellere conatur, quod catholici dicunt, tempore s. Gregorii, id est, anno Domini sexcentesimo, iam fuisse in usu Ecclesiae indulgentias, cum traditio antiqua habeat, ab ipso s. Gregorio additas fuisse stationibus indulgentias. Ille feli Kemnilius eam catholicorum sententiam, illo solum argumento, quia nihil de hac re in scriptis s. Gregorii, vel in historiis eorum temporum inveniatur. Sed argumentum nullas habet vires, cum constet ejusmodi concessionem non libris, sed usu et consuetudine conservari. Nam etiam de indulgentiis a Leone III. in tot locis Germaniae constitutis, nihil extat in ejus epistolis. quas salis nullas scripsit, neque in historiis universalibus eorum temporum; et nisi incidisset occasio vel s. Ludgerus vitam s. Suiberti scribendam susciperet, sciremus quidem Acquisgranum et Coloniae indulgentias a Leone III. concessas haberi, sed nullo certo teste id probare possemus. Quo modo etiam nisi s. Innocentius primus necessitatem habuisset rescribendi Decenlio episcopo engubino, sic siscitanum, an episcopus deberet conferre sacramentum Unionis extremae, an solus presbyter. certe non haberemus testimonium ullius auctoris illius temporis pro sacramento illo. Siquidem de iis rebus, quae sunt in usu communi fidelium, non scribebant Patres, nisi coacti a haereticis, aut alia simili necessitate. Itaque ad probandum a s. Gregorio indulgentias stationibus adjunctas fuisse, nullo amplius valere debet s. Thomae, et Gulielmi Vllisiodorensis gravissimorum virorum affirmatio, quam silentium omnium aliorum. Quod enim aliquid verum sit, etiamsi a nullis scriptum non sit, facile credi potest. At falsum esse, quod a viris gravissimis, ac fide dignissimis affirmatur, non facile credi debet. Obiter aulem Kemnilius cum stationes nominasset, addere voluit, quae sit notio ejus vocis; et quia stantes, inquit, verbum audiebant et orationes faciebant, dictae sunt stationes. Sed longo aberrat a vero. Stationes enim dictae sunt militari vocabulo, vigiliae quaedam spirituales Ecclesiae, quae vel ob imminentem persecutionem, vel alia de causa in jejuniis et oratione perseverabant, usque ad horam dici nonam, aut etiam usque ad vesperam: simul enim jejunium et statio solvebantur. Et quemadmodum milites in excubiis vigilantes in statione esse dicuntur, sive stent, sive se deant, sive obambulent, sic etiam Christiani stant

nem celebrare dicebantur, cum in oratione et jejunio lota dic perseverarent, sive stando, sive prostrati ad terram, sive gentibus positus, sive alio quo vis modo Dominum precarentur. De qua re vide Tertullianum in lib. de fuga in persequutionem, in lib. de jejunio, et in lib. de oratione, et quae nos scriptissimus in lib. 2. de bonis operibus in particulari c. 22.

Deinde Kemnilius addit nihil de indulgentiis inveniri in scriptis Burchardi, Gratiani et Petri Lombardi, atque inde concludit, indulgentias orium habuisse circa annum Domini 1200. qui argumento nos supra respondimus, capite 17. ubi ostendimus ex testibus certis, indulgentias multo esse antiquiores, ac ut videas, locorum. quam verum sit proverbium, mendacium memorem esse debere: scripsit Kemnilius supra pag. 271. haec verba: *In hac de indulgentiis disputatione non possunt vel ulla Patrum testimonia, vel ulla veteris Ecclesiae exempla proferre. quod talis, vel doctrina, vel usus talium indulgentiarum ullo unquam tempore ad annos post natum Christum 1200. in veteri Ecclesia fuerit.* Et idem repetit pag. 275. affirmans nullum auctorem scripsisse de indulgentiis ante annum Domini 1200. et tamen pag. 332. scribit Remnilius Alexandrum III. pontificem circa annum Domini 1170. scripsisse de indulgentiis, quae fiebant in dedicationibus ecclesiarum, aut conferentibus aliquid ad aedificationem pontium. Neque Alexander tunc indulgentias instituit, sed loquitur de re nova et usitata et frequentissime; et infra pag. 375. numerat idem Kemnilius Valdenses inter eos, qui indulgentias, quales nunc habet Ecclesia, rejecerunt et oppugnaverunt: constat autem Valdenses circa eundem annum 1170. errores suos praedicare coepisse. \l quomodo isti cohaerent, vel indulgentiarum origo referenda sit (auctore Kemnilio) ad annum 1200. et tamen eodem auctore anno 1700. Alexander III. de indulgentiis jamdudum introductis rescripta dedit. et Valdenses haeretici indulgentias. in Ecclesia olim receptas, damnant atque rejiciant? Igitur non solum testibus a nobis productis cap. 17. sed etiam ipso Kemnilio teste, sententia ejusdem Kemnitii de indulgentiarum novitate aperlissime refutatur.

Illis tractatis Kemnilius aggreditur longissimam narrationem de quaestionibus scholasticorum circa indulgentias, de jubilaeis in Ecclesia celebrari solitis, de indulgentiis singularum ecclesiarum urbis Romae, ac demum de contentione Lutheri et Teccolli circa indulgentias: quae non egent refutatione, sed sola mendaciorum et calumniarum annotatione.

Igitur pag. 316. postquam recitavit Kemnilius decretum concilii Viennensis contra Quaestuariorum abusum, addidit haec verba: *Sed pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem, quod sint abusiones damnabiles et abolendae, si fiant a Quaestoribus hospitalium: si verum a romanis pontificibus tales indulgentiae, et eo modo concedantur, esse opus maxime pium.* Illoc aulem esse mendacium manifestum ex ipsa constitutione intelligitur quicumque eam legere voluerit. Continet enim ea constitutio tres paragraphos; in primo ca-

velor, ne Quaestores admittantur, nisi apostolicae sedis vel diocesani episcopi litteras ostenderint. In secundo narrantur abusus Quaestorum, et simpliciter damnantur et prohibentur, neque ulla additur declaratio, quod si tales indulgentiae, et eo modo a pontifice concedantur, sit opus maxime pium. In tertio decernuntur poenae Quaestoribus, qui superioris mandato non paruerim. neque etiam hoc loco additur ulla talis declaratio, qualem finxit Kemnitiuss. Illa igitur verba Kemnitiuss. *L' videri sane possent abusiones illae in indulgentiis generaliter laxari, damnari et aboleri per Clemenlinam illam. Sed pontifices ipso facto mox addiderunt interpretationem quod sint abusiones damnabiles et abolendae, si fiant a Quaestoribus hospitalium: si aulem a romanis pontificibus tales indulgentiae, et eo modo concedantur, esse opus maxime pium.*

Mendacium et imposturam apertissimam continet, nusquam enim talis interpretatio in loca illa constitutione reperitur, neque reperiri potest. quia ipsi constitutioni sine dubio repugnaret, in qua non solum abusiones illae absolute et simpliciter abolentur. sed etiam revocantur omnia privilegia, Quaestoribus quoquomodo concessa, circa materiam abusionum illarum, ita ut nihil eorum, in quibus abusiones consistunt, ne praetextu quidem litterarum apostolicarum illis acquirere licuerit. Quod vero initio constitutionis dicitur, ut Quaestores non admittantur, nisi litteras apostolicae sedis, vel episcopi proprii demonstraverint: non est id quod Kemnitiuss reprehendit; turn quia hoc non est additum post abusiones damnatas, sed praemissum ante damnationem; tum quia in hac parte non agitur de abusionibus, sed de simplici propositione induipenitarum, et charitativi postulatione subsidii, ut ipsa constitutio loquitur.

Idem Kemnitiuss pag. 353. nulla dicit de venditione indulgentiarum tempore Pauli II. et Sixti IV. et addit, ne videatur ea ex capite suo linxisse, *Extant haec in extravaganlibus Pauli II. et Sixti IV.* At ego iterum, atque iterum legens ac relegens cas extravagantes, ne vestigium quidem ullum earum venditionum reperio. Sed qui versatus est in scriptis Kemnitiuss, et novit quam is audacter, et sine ulla verecundia mentiri solitus sit, non mirabitur cum in hac materia praeter omnes alias apud Lutheranos odiosa, impudentiae continendi omnino intena laxasse.

Rursus pag. 362. adscribit narrationem de indulgentia divinitus concessa ad preces s. Francisci adeuntibus Ecclesiam s. Mariae de Angelis; quam ipse vocal impudentissimam fabulam, et vere ex parte fabula est, quo ad ea videlicet, quae ipse Kemnitiuss admiscuit. Nam praeter alia scribit. s. Franciscum Honorio summo pontifici dixisse, sigilla bullae indulgentiae illius esse sigilla suo. At nullus auctor hoc referi, praeter Kemnitiuss, et non solum non est verum, sed nec verisimile, lum quia nondum s. Franciscus sigilla habuerat, cum illa indulgentia concessa esset: lum quia etiamsi habuisset, non ea vir summae humilitatis ulla ratione jactaret. Porro ad eam narrationem infirmam nihil omnino Kemnitiuss addit, nisi iudicium suum:

ad confirmandam aulem adsunt testes illius temporis, qui historiam conscripserunt, ut cognosci potest ex initio secundi libri chronicorum ordinis s. Francisci; adest praeterea testimonium s. Bernardini tom. I. serm. 9. qui est in evangelium dominicae primae quadragesimae, qui vir sanctitate, doctrina et miraculis clarissimus fuit. Adest testimonium s. Antonini 3. par. summae hist. lit. 21. cap. H. § 3. qui etiam vir doctus et sanctissimus fuit. Adest concursus populorum frequenter ad eam Ecclesiam kalendis augusti, quo solo die indulgentia divinitus concessa obtineri potest. Ad sunt denique signa et prodigia non pauca quae ad illius indulgentiae veritatem astruendam edita fuisse chronica jam citata testatur. Sed non sine causa Kemnitiuss hanc historiam falsam et fabulosam haberi cupit, quoniam percam historiam tria catholica dogmata confirmantur, unum de indulgentiis, alterum de pontifice maximo, tertium de confessione. Siquidem ad preces s. Francisci Christus ipse plenariam indulgentiam dedit, sed non nisi per ministerium vicarii sui pontificis maximi dedit, nec nisi per contritionem et confessionem a culpa expiatis, et eam Ecclesiam visitantibus dedit.

Idem Kemnitiuss pag. 364. incipit narrare varias indulgentias, quae habentur in ecclesiis urbis Romae, quas ipse ex incertis auctoribus et obscuris libellis colligit ascendere ad multa centena annorum millia; et quoniam salis constat, non tam diu purgatorium, neque ipsum mundum esse duraturum, dicit se pro germanica simplicitate assequi non posse rationem calculi Kemnitiuss; rogatque Romanenses, ut hoc mysterium explicare non graventur. Sed primum admonendus est. ut si nosse cupit veras historias de indulgentiis Romanis, non eas petat vel ab hostibus Ecclesiae, qualis fuit Vossius ille, quem saepissime citat, neque ab obscuris quibusdam libellis, qualem unum se vidisse dicit editum Norimbergae, germanice scriptum, ampliatum de stationum romanarum indulgentiis, cum antea latino, et brevius editus Romae fuisset: sed a pontificum diplomatibus, vel ab authenticis ecclesiarum tabulis, aut certo ab auctoribus certis, gravibus, doctis, probatis. Neque enim dubitari potest, quin nulla vel depravata, vel conficta in ejusmodi libellis incertis et anonymis legantur, quale illud est, quod Gregorius papa cum litterarum Ecclesiam iterum dedicaret, tot dierum indulgentias dederit, quot guttae cadunt, si per tres dies et nodes continue pluat. Hanc enim fabulam Kemnitiuss sicut eam retulit pag. 367. ita per se facile potuisset dijudicare vere fabulam esse, cum neque adscribatur quis ille Gregorius fuerit, quando Ecclesiam illam dedicaverit, quis earum rerum testis sit: neque in certis et probatis historiis ullum ejus dedicationis, vel indulgentiae vestigium extat. Quod si forte probari possit (id enim, ut dixi, in probatis auctoribus non legi) concessa fuisse aliquando multa millia dierum, vel annorum indulgentiarum: licet quae supra scripsimus libro superiore, cap. 9. et intelligit mysterium calculi illius, quod sibi explicari velit.

Idem Kemnitiuss pag. 372. pollicetur se demonstraturum, omnibus temporibus fuisse aliquos, qui

DE INDULGENTIIS

imposluris indulgentiarum contradixerint; cl pri-
mum quidem profert concilia generalia laterancn-
se cl viennense, quibus damnantur abusus cl frau-
des Quaestuariorum. Sed quia intclligcbal, in his
conciliis ita damnari fraudes cl abusus, ul verus cl
legitimus usus indulgentiarum confirmaretur <1 pro-
baretur, transii ad cos, qui omnino indulgentias
contempserunt, vel reprehenderunt. Adducit autem
valdenses haereticos, Joan. Wicleffum haeresiar-
cham, Bulhcnos schismaticos, Joan. Ilus ct Hiero-
nymum dc Praga. Wicleffi discipulos. Vcsellum cl
Vcsalium, similiter haereticos, alque Ecclesiae ho-
stes; quibus falso adjungit Hieronymum Savonarolam,
cum nihil tale de eo référant auclorcs histo-
riarum istius temporis, qualis in primis csl Jacobus
Nardius; denique Lulhcrum nostri temporis
haeticorum omnium Patrem cl principem. Quid
aulem mirum est, si hostes Ecclesiae qui tam mulla

alia fidei dogmata reprehendunt, idem, in indul-
gentiis faciant? Id enim perpeluum haereticis fuit,
ab ipso inilio Ecclesiae, ul doclrinam catholicam
reprehenderent. Certe si Kemnilius aliquid effice *re*
volebat, debebat laies proferre reprehensores in-
dulgentiarum, qui oh sapientiam cl probitatem, ct
cum Ecclesia catholica communionem, fidem in-
dubitata mererentur. Sed ille id nec fecit, nec fa-
cere potuit. Nos autem contra, mullos proferre pos-
sumus indulgentiarum pontificiarum laudatores cl
praedicatores, qui cl libris editis sapientiam, d
miraculis maximis sanctitatem suam probaverint,
quales sunl s. Bernardinus. s. Antoninus, s. Vin-
centius, s. Bonaventura, s. Thomas, s. Petrus mar-
tyr, s. Anlonius paduanus, s. Franciscos, s. Do-
minicus, el ipse cliam s. Bernardus, quem et-
iam Lulhcrani admirari et sanctum apppellarc co-
guntur.

JUDICIUJI

ROBERTI BELLARMINI

POLITIAM

SOCIETATIS JESU THEOLOGI

DE LIBRO

• QUEM LUTHERANI VOCANT

Cum fipqloyia brevi pro eodem judicio

JUDICIUM

DE LIBRO CONCORDIAE

LUTHERANORUM

Liber Concordiae, nuper editus a Lutheranis, trahit mihi continere videtur, praeferre communes et notos Lutheranicos errores, insignem videlicet vanitatem, gravissimas liacresces contra symbolum a-

postolicum et mendacia innumerabilia, aperlissima atque inter se pugnancia. De singulis ordine dicemus.

DE VANITATE CONCORDIAE

Insignis igitur vanitas in subscriptione perspicitur. Quorsum enim allinebat, ut omnes ministri, concionales, ludimagistri, hypodidascoli, subscriberent? Certe non potest exemplum ullum, ejusmodi subscriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab apostolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus conciliis tam generalibus, quam nationalibus aut provincialibus, soli praelati, qui jurisdictionem aliquam habent, subscribere consueverunt. Sunt etiam interdum addita nomina imperatorum, aut regum, aut principum aliquorum; Sed ludimagistrorum et hypodidascolorum, nulla usquam invenitur mentio. Deinde ista subscriptio ad librum Concordiae, ingeniis discordiae signum est. Qualem enim unionem inter Lutheranos esse existimabimus, quando non solum principes ad concordiam redigi, sed etiam privati homines ad subscribendum cogi debuerunt? Et quamvis numerosa subscriptio esso videatur, est tamen ipsa quoque argumentum paucitatis. Nam si catholica Ecclesia ejusmodi subscriptionem requireret. in puncto temporis haberet non octo milia. sed plus quam octingenta milia subscribentium; neque ex sola Italia libentissime subscriberent innumerabiles presbyteri et diaconi, atque scholarum et gymnasiorum praefecti. sed etiam ex Hispania, Germania, Gallia, America, Brasilia. India, Japonia; nec decsscenti etiam ex Britannia et Palaestina. Denique tam numerosa subscriptio, inexcusabilia reddit tam mulla, et tam crassa mendacia, quae nos infra annotabimus. Si enim unus tantum aut alter librum istum, antequam ederetur, vidisset. ignosci posset furiasse humanae imbecillitati, si aliquid erroris obrepsisset: at quod sedecim milia oculorum crassissima illa mendacia, deprehendere non potuerint, quis ferat? Alterum profecto necessarium est, aut caecos omnes fuisse, aut etiam cum mendaciis Concordiam facere voluisse.

De *erroribus Concordiae, discordantibus a symbolis in ipsa Concordia receptis.*

I. ERROR

Primus error est quod Christus non solum ut homo, sed etiam ut Deus, Patri fuerit obediens. Qui error deservit penitus veram divinitatem Christi, quam symbolum nunciatum contra Arianos asseruit. Nam si Christus ut Deus Patri obediens, certe ut Deus a Patre distinguitur; alius igitur Deus est Pater, alius Deus est Filius: sed unus tantum est verus Deus, et constat Patrem esse verum Deum, non igitur filius est verus Deus, nec ὁμοούσιος Patri, in nicaeno symbolo confitemur. Rursum qui obediens, minor est illo, cui obedit: nam imperare superioris, obedire inferioris est: Ergo, si Christus ut Deus, Patri obedit, ut Deus minor est Patre, et mentitur symbolum Athanasii, cum ait: Aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Adhuc, secundum illam naturam Christus obediens, secundum quam mortuus est: nam ipsa mors, obedientia fuit summa et absolutissima; at non est mortuus Christus secundum divinitatem, sed solum secundum carnem, 1. Petri. 2. Christo igitur in carne passo etc. Denique cur apostolus Paulus, ad Philippeos. 2. dicturus: humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, praemisit, exinanivit semetipsum furinam servi accipiens, nisi ut nos admoneret, non secundum formam Dei, qua aequalis est Patri, sed secundum formam servi, qua minor est Patre. Christum obedientiam usque ad mortem Deo Patri praestitisse?

Sed fortassis non habet Concordia hunc errorem. Inspiciamus igitur autem ita sit. In epitome articulorum controversorum, art. 3. pag. 556. *Credimus*, inquiunt, *docemus et confitemur magno consen-*

illi, quod Christus qiridom iere sil nostra justitia; sed tamen neque secundum solam divinum naturam, neque secundum solam humanam naturam: Credimus autem Christum totum, secundum utramque naturam, esse nostram justitiam: in sola videlicet obedientia sua, quam ille Patri ad mortem usque absolutissimam praestitit. Haec illi. Si igitur iustitia nostra, idest, nobis imputata, totus Christus csl, secundum ulramqnc naturam, cl iustitia illa in obedientia consistit, quam Christus Patri usque ad mortem exhibuit, ccrle sequitur, Christum lulum secundum ulramqnc naturam Deo Patri obcdicnliam praestitisse. El infra, pag. 664. .4c sentiendum est, inquiunt, quod justitia nostra, neque in divina, neque in humana natura, sed in lota ipsius persona consistat: quippe, qui ul Deus cl homo, in sola sua tola. el perfectissima obedientia, est noslra iustitia. Quid csl, qui ul Deus el homo in sua obedientia csl noslra iustitia, nisi Clirislus ul Deus cl homo, Patri ohe-
«livit, clca obedientia, nostra obedientia reputatur? Nec csl idem, Deus cl homo Patri obcdivil. cl, Christus ul Deus cl homo Patri obcdivil. Illud enim personae divinae obcdicnliam tribuit, sed in natura humana, cl catholicum esi: hoc vero ulriqnc naturae tribuit obcdicnliam el Arianum csl. El pag. Nd. Tota totius personae Christi obedientia, quam die Patri usque ad ignominiosam crucismorlem, nostri caussa, praestitit, nobis imputatur. El infra: Cum aulem obedientia Christi, non sil unius dumtaxat naturae, sed lotius personae etc. El in his locis, quare dicunt lotius personae obcdicnliam illam fuisse? Non salis cral dicere, fuisse personae? Sed utrique naturae obcdicnliam non tribuissent, nisi tolius personae dixissent. Per lotam enim personam duas naturas, pag. 727. significare se dicunt. Nec mirum est, professores Augustanae confessionis cl apologiao ila sentire, quandoquidem ipse primarius, tam confessionis, quam apologise architectus Philippus Melanclbon, in Locis communibus anni 1558. loco dc Filio, pag, 40. ila scripsit: Natura divina, non quidem lacerata, aut mortua, sed fuit obediens Patri, quievil. cessit irae aeterni Patris. Et Marllnus Lulherus in lib. de conciliis el Ecclesia, non solum obcdicnliam, sed etiam passionem divinitati tribui posse contendit.

11. ERUOR

Aller error est, quod Christus fuerit perfunctus munere mediatoris cl pontificis, non solum per humanam naturam, sed etiam per divinam. Sic enim habent verba Concordiae, pag. 731». in articulo de persona Christi. Itaque Christus est nosler mediator. redemptor, rex, summus pontifex etc. Non
^eundum unam tantum naturam, sive divinam, ■ite humanam, sed secundum ulramque natu-

At quod Clirislus sil mediator el pontifex secundum ulramque naturam, cl ideo non solum ul l. otno, sed diam ul Deus. error est. qui aperle pugnat; »I cum Christi veni divinitate, cl proinde cum -vini b» li h i. ulii dicitur Clirislus, Deus verus dc l» > v r<». λ iin mediator per id quo munus media-

I - cvrci. l, necessario distinguitur ub eo cujus

est mediator. Est aulem Christus mediator Dei d hominum. Ergo, si ut Deus mediator csl, ut Deus a Deo distinguitur; eruni igitur duo dii; turns major. alius minor, ul Ariani volebant. Quocirca L Paulus. 1. Timolli. 2, cum dixisset, Unus est mediator Dei el hominum, mox adjunxit: homo Christus Jesus. El b. Augustin, lib. 2. dc peccato Originali, cap. 28. Non per hoc, inquit, mediator csl, quod aequalis Patri, per hoc enim quantum Patri, lonium cl ipse a nobis distat: el quomodo erit medietas. ubi eadem distantia csl? Ideo Apostolus nox ait: Christus Jesus, sed. homo Christus Jesus, per hoc ergo mediator, per quod homo: inferior Patri, per quod nobis propinquior: superior nobis, per quod Patii propinquior. Quod apertius ila dicitur inferior Patri, quia in forma servi: superior nobis, quia sino labe peccati. El truci. 82. in Joan. . Mediator Dei el hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo est, Christus Jesus. Deinde si Christus, ul Deus, mediator est, sequitur unum duobus, aul lotam Trinitatem esse mcdiatriccm, aul Christum non esse unum Deum cum Patre el Spiritu sancio, sed alium quondam Deum. Nam quod uni personae convenit ratione deitatis, id etiam aliis omnibus personis convenit, quae habent eandem deitatem. Igitur esse mediatorem, quod Filio convenit ratione deitatis. quandoquidem ut Deus mediator csl, convenit etiam Patri el Spiritui sancto, si unam ct eandem cum filio deitatem habent; vel si non convenit, ccrle non habent. Denique esse pontificem cl sacerdotem, intrinsece cl essentialiter includit esse creaturam, cl longe minorem eo, cui sacrificium offerri debet. Omnis cnim pontifex et sacerdos minister Dei csl, cl cultu latrino Deum summum colit, dum ei sacrificium oflerl. Ergo si Christus, ul Dens est, pontifex etiam csl, Cl Patri suo sacrificium defert, profecto ul Deus, Patre suo longe minor, atque adeo vere cl proprio creatura est. Hinc videlicet Ariani inter propositiones suas, quae leguntur apud Augustinum tomo 6. in serm. Arianorum, diam islam numerabant, quod Filius Dei minisler cl sacerdos sil Patris sui. Ipse vero b. Augustin, lib. 1. de consensu cvangelistarum, cap. 3. Secundum hominem, inquit, Christus cl rex el sacerdos elleclus csl, ul csscl ad interpellandum pro nobis mediator Dei cl hominum, homo Christus Jesus. El lib. 10. dc Civit. Dei, c. 20. Unde, inquit, verus ille mediator, in quantum formam servi accipiens, mediator elleclus csl Dei el hominum, cum in forma Dei sacrificium cum P. ilrc smnal, cum quo est unus Deus. Et s. Cyrilus in apologia pro capitulis suis adversus Orientales. in defensione decimi capituli: Quando, inquit. factus csl homo, vocatus csl el pontifex; non quod majori Deo offerret sacrificium, sed sibi ipsi cl Patri. El infra: Dictus est, inquit, sacerdos propter Immanitatem. El lib. tl. in Joann, cap. 7. In quantum, inquit. FU us cl Deus csl, una cum Patre bona nobis largitur; in quantum vero mediator csl cl pontifex, nostras preces ad Deum adducit.

III. EUROII

Tertius error osl, quod natura humana Christi sil ubique vere cl realiter. Sic enim loquitur liber

Concordiae, in articula 4e cocnn Domini pagina 572. *Dexleta Dei ubique cst;ad cam aulem Clirislus, ratione humanitatis suae, vere el re ipsa collocatus csl: zdeoque praesens gubernat, in manu sua. cl sub pedibus suis, ul Scriptura loquilur, habel omnia quae in coelo sunl el in terra.* El infra pag. 731. *Ilcvera omnia implet, eluhique non tantum ut Deus, verum etiam ul homo, praesens dominatur a mari ad mure.* El similia leguntur pag. 715.

Porro hic error répugnai primo Scripturis, quae passim asscrunl, Christum ralionc humanitatis, alicubi non fuis.se. Joan. 6. Cum vidisset lurba, quia Jesus non csscl ibi. Joan. II. Lazarus mortuus est, cl gaudeo propter vos, ul credulis,quoniam non eram ibi. Mallh. uII. non csl hic, surrexit.

Secundo: Repugnat articulis symboli, dc Christi conceptione, nativitate, passione, morte, descensu od inferos, resurrectione a mortuis, ascensione ad coelos cl descensu ad judicandum. Nam articulus de Conceptione, docel in solius Muriae ulero corpus Christi fuisse.Ai si ubique fuit statim ab Incarnatione, ul adversarii docent, fuit in uleris omnium focminarum.immo cliain omnium virorum. Articulus dc Nativitate, docel, Christi corpus post nonum mensem cx utero prodiisse,el sic vere esse nalum. At secundam Ubiquistas, ante nonum mensem.immo primo dic conceptionis fail extra ulcrum,ct posl nonum mensem adhuc erat in ulero, ncc inde unquam exiit. Nec valet responsio quam adferunl, cum dicunt, Christum vere esse natum, quia cum fuisset in ulero localiter spatio novem mensium, el non alibi,postea esse coepit localiter extra uterum, cl non in ulero. Haec inquam solutio nihil valet,nam quod vere est ubique, sive localiter, sive alio modo sil, non polcsl vere el proprie moveri de loco ad locum, sed solum polcsl metaphorice moveri, idest, apparere, ubi non apparebat, licet ibi csscl. Quemadmodum Deus, qui ubique vere est, tametsi non localiter, moveri non potest, sed solum apparcre el ostendere sc, ubi antea non videbatur esse,quamvis ibi esset. Eodem igilur modo si corpus Christi ab ipsa conceptione ubique fuit, licet non localiter fuerit ubique, lamen numquam vere moveri potuit dc loco ad locum ; cl proinde Nativitas cx ulero, non verus ex ulero egressus, ncc vera nativitas, sed lautum apparens el metaphorice fuit. Pari ralionc destruuntur caeleri articuli. Qui enim semper ubique fuit,non vere potuit in passione transire de loco coenac ad hortum,ncc dc horto ad domum Caiphac, nec inde ad praetorium Pilati, ncc inde ad montem Calvariae: nec potuit in morte separari anima a corpore, ila ul corpus sine anima in scpulchro jaceret, cl anima sine corpore ad inferos descendere! : nec potuit vere anima in resurrectione ad corpus redire: ncc corpus illud redivivum dc clauso scpulchro egredi: ncc intrare ad discipulos januis clausis; neo denique vere potuit in coelum conscendere; nec poterit vero in novissimo die dc coelo descendere.Sodhaoc omnia metaphorice exponi debent, quemadmodum cum de Deo legimus ejusmodi mutationes.

Tertio: Repugnat hic error veritati corporis Do-

mini in coena, el quod admirabile csl, confirmat Zwinglii sententiam,ad quam destruendam excogitatus esi. Nam si corpus Christi, ab ipsa conceptione csl ubique, non egemus sacramento cocnae, ul praesentiam habeamus corporis Dominici.Quid igitur sacramentum cocnae Licit? non exhibet certe praesentiam corporis Domini: nam haec antea quoque aderat. Quid igilur facit? nisi hoc quod significat Christi corpus adesse? Ad hoc volunt Zwingliani, cx vi sacramcnli coenac nihil nos habere, nisi signum.Et hoc idem videtur liber Concordiae agnoscere, pag. 745. cum ait: *Quare eum praesentem habemus, non tantum secundum divinam verum etiam secundumhumanamnaluram:juxta quam ipse frater nosler esl.el nos caro sumus de carne ejus,et os de ossibus ejus.Et sane in hujus eliam rei confirmationem, sacram suam coenam instituit: ut testaretur, se eliam secundum eam naturam, qua carnem el sanguinem habet.nobiscum esse,in nobis habitare el efficaciter operari velle.* Praeterea, si Christi corpus ubique est, non potest vere cum pane, quantumlibet consecrato.sumi,ncc sanguis ejus cum vino, quanlumlibet etiam consecrato, bibi. Nam panis et vinum ideo sumi vere possunt, quia non sunl ubique, cl proinde vere transeunt de mensa ad manum, de manu ad os.de ore ad stomachum: quae de Christi corpore el sanguine dici non possunl, si ubique sunl: quemadmodum, liccl Deus ubique sil, nemo tamen <uip pane Deum comedit, nec cum vino Deum bibit. Quorsum igilur Eucharistia? Ut habeatur Christi corpus fructuose, dicel aliquis Brentianus; Ergo solus fructus, sola efficacia, sola virtus corporis Domini sumitur in coena;al hoc ipsum docent Calvinistae.

Quarto: Repugnat haec ubiquilas decrclo Dresdonsi, quod in eadem Saxonia, ab iisdem confessionis Augustanae theologis, ante annos circiter decem promulgatum csl, idest, anno 1571. ubi praeter alia haec verba leguntur: *Commentitia ista communicatio physica, quae nostro primum tempore cum ubiquitale corporis Christi introduci coepta esi, universae orthodoxae Ecclesiae, et toto orbi christiano, inde usque ab initio incognita fuit, alque eliamnum a Pontificiis ipsis rejicitur, et laxatur acerrime.* El infra: *Commentitia illa ubiquilas.horrendum in modum corrupt omnes pene articulos fidei de Christo, ac discrimen divinae cl humanae naturae in Christo in primis delet, atque evertit,* Ilao ibi tunc.Nunc aulem sacrosanctae fidei dogmata esse debent, quae ante annos decem peslilenlissimae haeres?s erani. Isto videlicet csl constantia theologorum Saxonorum.

Quinio: Repugnat sententiae primarii auctoris confessionis cl apologiac, qui duo libri primum locum in Concordia oblinent. Philippus siquidem Mclanchlhon in episl. ad Fridcricum comitem Palatinum, quam scripsit anno 1551. ila loquitur: *Illic ubiquilalem excogitarunl.* El addit: *Ilao sunl portentosa omnia, ignota eruditae vetustati.* Denique repugnat s. Augustino, cl omnibus Patritius. Ac, ul caclera omittamus, Augustin, in episl.57.ad Dardanum, non solum docet, Christi humanitatem

non esse ubique, sed (Miam solvit primarium argumentum adversariorum. Illi enim existimant, necessario sequi, ul Christi humanitas sil ubique, si conjuncta est personaliter Verbo, quod sine dubio csl ubique. Al s. Augustin. Homo, inquit, Chrislus ilio dic secundum carnem in scpulchro, secundum animam in inferno futurus, Deus vero idem ipse Chrislus, ubique semper est. El infra: Non csl autem consequens, ul quod in Deo csl, ita sil ubique ul Deus. Nam cl dc nobis verissima Scriptura dicil, quod in illo vivimus, movemur ct sumus, nec lamcn sicut ille, ubique sumus; Sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter et Deus ille in homine, proprio quodam cl singulari modo. Una enim persona Deus et homo esl,el utrumque csl unus Christus Jesus, ubique per id quod Deus csl, in coelo autem per id quod homo. Haec ille. Neque hic locum habent distinctiones dc variis modis essendi in loco. Nam s. Augustinus negat in forma idipsum, quod adversarii docent. Ipsi enim volunt, propicr unionem hypostaticam, Christi humanitatem necessario esse debere ubicumque csl Verbum, modo quodam super naturali cl divino: at hoc idem Augustinus negat. El praeter exemplum ab eo adductum, habemus etiam insigne exemplum in anima rationali. Nam caput unitum est animae, cl lamcn non ubicumque est anima, ibi continuo est caput; cum anima sil diam in pedibus, ubi certe non csl caput.

1Y. ERROR

Quarius error csl, quod Christi humanitati sint colluta vere cl realiler nulla attributa divina, ul omnipotentia, omniscientia. omnipraesentia, atque adeo ipsa divina majestas. Qui error destruit veritatem humanitatis Christi, renovat hacresim Eulychelis, cl pugnat cum symbolo fidei. Nam si Christi humanitas, vere cl realiler non solum csl ubique, quia est in toto mundo, sed quia habet omnipraesentiam cl immensitatem, quam habet Verbum, el proinde est in infinitis spatiis imaginariis extra mundum, vel certe esse polesl: profecto est iormaliler infinita cl immensa; cl cum non sil infinita magnitudine molis, ul adversarii concedunt; nam dicunt, eam non esse diffusam ubique localiter, in illa erit magnitudine virtutis: Infinita autem vilus infinitam essentiam requirit. Esi igitur Christi humanitas essentia infinita; cl proinde vel csl conversa in dcilalem, vel duo sunl cnlia infinita. Idem argumentum dc omnipotentia, el aliis Dei attributis Ueri potest. Sed verba Concordiae audiamus. pag. 731. *Adeptus autem esi Chrislus, secundum humanam naturam, plenam possessionem, el divinae majestatis usurpationem.* Haec ibi. Jam si Christus secundum humanam naturam ad plus csl divinam majestatem, ergo secundum humanam naturam csl Deus. Ergo secundum humanam naturam non csl homo. Nec enim idem secundum idem, duo disparata esse polesl. El pag. 7 i t. *Jam etiam secundum assumptam humanam naturam, omnia novit cl revera omnipotens esi.* Haec ibi. Ecce quam aperte dicunt, Christum ul hominem esse oimiscientem cl omnipotentem;

quod quid csl aliud, quam dicere, Christum, at hominem, non esse hominem, sed Deum? El p.ig, 74.». *Scriptura sacra hanc majestatem omnipraesentiac soli Christo, nulli autem alii homini tribuit.* El paulo ante dixerant, se dc Christi humanitate loqui, el non de sola divinitate, cum Christo tribuunt omnipraesentiam. Denique pag. 738. prolixè docere conantur, Christi humanitatem capacem esse infinitorum attributorum, vere cl realiler sibi communicatorum per hypostaticam unionem. Nec satis expediunt se, cum dicunt, hanc esse idioma communicationem, quam etiam veteres Patres agnoverunt. Nam communicatio idiomatum, secundum Patrum doctrinam, non tribuit uni naturae ea quae sunt alterius, sed tribuit uni supposito uliusque naturae proprietates. Vide dc communicatione idiomatum. Ambrosium lib. 2. de fide, cap. 4, Augustinum lib. 1. de Trinil. cap. 13. Cyrillum in defensione 4. Anahcmalismi. El Joan. Damascenum lib. 3. cap. 4. El praeterea communicatio idiomatum, quam Patres agnoscunt, mutua est, et non minus Deo convenit quam homini. At adversarii, humanae naturae tribuunt rectam communicationem divinorum attributorum; Divinae autem non tribuunt realcm communicationem humanarum propriel. In lumiul in hac ipsa Concordia diserte docent, pag. 73G. Itaque recte Dresdense decretum, cujus supra mentionem fecimus, nb iisdem Saxonice ministris editum, ita alicubi habet: *Quod praecipuum fidei nostrae, el Ecclesiae caput csl, videlicet articulum de duabus naturis in Christo, id commentitia idiomatum, reali el physica, in ipsis naturis communicatione, depravari horribiliter; atque econtrario. haereses jam olim damnatas, Marcionitarum, Arianorum, Manichaeorum, Samosatensium, Valentinianorum, Sabellianorum, Keilorianorum, Eutychianorum el Monolichitarum, reduci atque innovari, salis evidenter demonstratum est.* Haec ibi.

V. ERROR

Quinius error csl, quod unio hypostatica consistat in communicatione divinorum attributorum. Tametsi enim pag. 744. videntur dicere commun: calioncm istam esse posteriorem unionem hypostaticam. Sic enim loquuntur: *Propter unionem autem hypostaticam, el ex ea consequentem communicationem etc.* Tamen in pluribus locis aperte indicant, in ista communicatione consistere unionem hypostaticam, pag. 729. *Propter hanc, inquit, hypostaticam unionem, quae sine vera illa communicatione nec cogitari, nec subsistere polesl etc.* Al certe id non csl posterius, sed csl vere do essentia, sine quo alterum nec esse, nec cogitari polesl. El pag. 730. El sane, inquit, *veteres Ecclesiae doctores, duo haec vocabula, κοινῶν xal ενῶν. communicationem el unionem in explicatione hujus mysterii conjunxerunt. cl alterum per alterum declararunt.* En quam aperte idem esse volunt unionem hypostaticam. cl suam illam communicationem proprietatum. Cum ergo dicunt, unum cx altero sequi, vel manifeste secum pugnant, vel intelligunt dc conssequutione logica.

non physica, quomodo dicimus, ex eo quod aliquis csl homo, sequi ul sit animal rationale.

Porro haec sententia, quod unio hypostatica consistat in illa communicatione divinorum attributorum, destruit omnino mysterium incarnationis. Nam in primis, cum divina attributa, idest, omnipotentia, omnisclentia, omnipracsclia et similia, sint communia loti Trinitati, si in illorum communicatione consistit unio hypostatica, sequitur, omnes lres personas esse incarnatas. Ul enim secundum catholicam fldem, quam exposuerunt vetera concilia generalia, 3. 4. 5. cl G. ideo sola persona Filii incarnata est, quia unio facta est per communicationem subsistentiae propriae ipsius Filii :ila secundum adversariorum sententiam lotam Trinitatem incarnatam esse nccesse est, cum unio facta sit in eo, quod est commune toti Trinitati.

Deinde si unio hypostatica consistit in communicatione attributorum, sequitur, Patrem cl Filium el Spiritum sanctum, unitos esso hypostatice, atque unam tantum esse personam. Nam Paler gignendo Filium, omnia sua attributa illi communicavit, et similiter Paler cl Filius producendo Spiritum sanctum, omnia sua attributa illi communicarunt. Praeterea, aut volunt hypostaticam unionem consistere in communicatione omnium attributorum, vel aliquorum lanium; si omnium, impossibilis erit unio hypostatica. Nam inter attributa Dei, numeratur vera' aeternitas, quae principio cl One caret: at impossibile csl rem creatam carere principio, cl saltem certum est, Christi humanitatem non fuisse ab aeterno. Pari ratione, Dei proprium est, carere principio effectivo; at id nullo modo creaturae communicari poterit. Si vero aliquorum lanium; quis dicere poterit, quae sint illa, cum eadem sit ratio omnium? Ul enim esse potest unio hypostatica, sine

communicatione aeternitatis; cur non poterit esse sine ommunicatione omnipracsentiae. vcl omnipotentialiae? Denique ista attributa non possunt esse naturae humanae essentialia, erunt igitur accidentalia; id quod liber Concordiae asserere videtur, cum pag. 7 **II.** explicat istam communicationem, per operationem divinitatis, quam exercet per humani lateris. Al haec ipsa csl Neslorii haeresis, qui Verbum cum homine per operationem conjungebat; cslque haec haeresis expresse damnata in concilio V. generali, cap. 4. cl 5.

VI. ERROR

Sextus error csl, quod totus Chrislus, Deus el homo, ad inferos descenderit. Id quod aperte sequitur ex tertio errore, el praeterea in ipsa Concordia diserte asseritur, pag. 750. *Simplicifer. inquit, credimus. quod tota persona Deus el homo post sepulturam ad inferos descenderit.* Atque hic error cum duobus, immo etiam Iribus articulis symboli pugnat; destruit enim mortem, sepulturam cl resurrectionem Christi. Nam si Chrislus homo descendit ad inferos, vivus non mortuus descendit; mortuus enim non csl homo, cum omnis homo per mortem desinat esse homo. At si Chrislus vivus et de cruce descendit, et vivus pervenit ad inferos, non anima solum descendit, sed etiam caro; non enim sola anima homo dici potest. Uquod si anima et caro descendit, quid quaeso jacuit in sepulchro? Denique si Chrislus semper fuit homo, nec unquam vere mortuus aut sepullus est, cede nec vere etiam resurrexit; non enim resurgit homo. nisi quando per novam vitam iterum incipit esse homo, qui per mortem desierat esse homo. Atque haec pauca de erroribus conlra symbolum sufficiant.

MENDACIA CONCORDIAE

PRIMUM MENDACIUM

In praefatione Concordiae, alque adeo in ipso principio praefationis, habetur illustre mendacium de confessione Augustana, quod videlicet in totum orbem terrarum sparsa, ubique percrebuerit, et in ore et sermone omnium esse coeperit. Nam ex tribus partibus orbis terrae, duae, Asia alque Africa, ne nomen quidem Augustanae confessionis adhuc audierunt; in Europa, quae tertia pars est, Graecia, Italia, Hispania, aut omnino quid sit Augustana confessio, ignorant, aut eam vel perniciosam vel haereticam doctrinam excernunt. Gallia ac Britannia, partim a catholicis, partim a Calvinistis habitantur, quorum illi Augustanam confessionem aperte repudiant; isti solo nomine recipiunt. Quamquam novam hanc in confessione Concordiam, Calvinistae, ne quidem nomine amplectuntur. Solus restat angulus Germaniae, isque non totus, in quo sese fama Confessionis dilatet. Nam et in ipsa Germania Zwingliani et Anabaptistae inveniuntur, qui confessionem Augustanae, numquam receperunt. Quid? quod initio nec in parte Germaniae confessio Augustana locum habere potuit. Nam eo ipso anno quo Augustae nata est, Augustae quoque extincta quodammodo est. Siquidem a theologis catholicis refutata, et ab imperatore Carolo V. publice damnata fuit in generali recessu; cur damnationi subscripserunt electores 5. ecclesiastici principes 30. sacculares 23. abbates 22. comites et barones 32. civitates liberae et imperiales 31. Cum ipsi confessioni solum subscripserint elector 1. principes 6. civitates 2. Quocirca merito Philippus lib. I. epist. in epistol. ad Joan. Oecolampagicum ita scribit; *Non delector*, inquit, *recordatione comitiorum Augustanorum, in quibus tristi ac atroci sententia damnati sumus*. Nec solum Augustae confessio vix diu nata, extincta fuit, sed etiam in duobus archiepiscopis ita sepulta, vel per totos annos 40. lucem non viderit. Confessio enim Germanica in cancellaria moguntina, latina vero in bruxellensi longissimo tempore delituerunt, alque inierim singulis prope annis edebantur, aliae alque aliactquac cum omnes confessionis Augustanae litterae prae se ferrent, tamen et verbis et sententiis, cum inter se, tum ab illa prima plurimum dissentiebant. Itaque gloriosum illud encomium augustanae Confessionis, quod in totum orbem terrarum sparsa, ubique percrebuerit, ita interpretandum esse videtur: Confessio Augustana, id est, confessio, falsum nomen gerens confessionis Augustanae nec totum orbem terrarum, id est, in quodam angulo septentrionis,

ubique sparsa percrebuit, id est, in aliquot oppidis Germaniae audiri coepit.

II. MENDACIUM

In eadem praefatione, ultra medium, protestantur adversarii, in negotio coenae ad nulla alia fundamenta pios homines seducendos esse quam verborum institutionis Testamenti Domini nostri Jesu Christi; licet tam ipsi, quam etiam Lutherus, inviti pertracti sint ad disputationem de unione personali duarum in Christo naturarum. At in ipsa Concordia, pag. 571. et iterum pag. 717. in articulo de coena Domini, una cum Luthero, quatuor alia fundamenta jaciunt. Primum est, quod Christus sit Deus et homo, in una persona, indivisus et inseparabilis. Secundum, quod dextera Dei est ubique. Tertium, quod verbum Dei sit neque falsum, neque fallax. Quartum, quod Deus variis modis habet, novilque, quibus aliquo in loco esse possit. Mendax igitur est et hujus praefationis protestatio.

III. MENDACIUM

Praefatione confessio, ad Carolum V. pag. C. illi habetur. *Offerimus in hac religionis causa, nostrorum condonatorum, et nostram confessionem, cujusmodi doctrinam ex Scripturis sanctis, et puro verbo Dei, hactenus illi in nostris terris, ducalibus, ditionibus et urbibus tradiderunt, ac in ecclesiis tractaverunt.*

Hoc insigne mendacium esse, vel ex eo cognosci potest, quod confessio Lutheri in nullis ab Augustana dissentit; cum tamen eodem anno 1530. edita sit, neque credibile videatur, melius Lutheranos, quam ipsum Lutherum, quae sit Lutherana doctrina, scire potuisse. Articulus 11. Lutheranae confessionis habet: *Quod confessio privata debeat esse libera*. Confessio autem Augustana, in cap. de Confessione dicit: *Apud suos non solere porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis et absolutis*. Et in cap. de Missa, sic ait: *Nulli admittuntur ad sacramentum, nisi antea explorati alque auditi*. Item artio. 16. Lutheranae confessionis, vult missam *prae omnibus abominationibus esse abrogandam*. Confessio vero Augustana in cap. de Missa: *Falso*, inquit, *accusantur Ecclesiae nostrae propter missam aboleant; relinatur enim missa apud nos cum summa reverentia celebratur*. Ad haec nec Augustana confessio a Philippo fabricata, nec Lutherana, quae Augustanam sine dubio perperit, cum ea doctrina concordat, quam initio Lu-

tllicrus cl Melanchlhon tradiderunt. Audio Joannem Cochlaeum eodem anno 1530. collegisse articulos cx libris Lulheri cl Philippi, contra singulos articulos confessionis Augustanae; sed cos nondum videre potui. Sed facile credo illum hoc fecisse, cum ipse quoque id praestare nullo negotio possim, qui lamen nullo minus versatus sum in Lulheranorum libris, quam Cochlaeus fuerit. Ac no sim nimis prolixus, conferam solum duos aul tres principales confessionis articulos, cum Lulheri cl Philippi doctrina.

Articulus primus confessionis Augustanae sic habet: *Ecclesiae magno consensu apud nos docent, decretum nicaenae synodi, de unitate essentiae divinae, cl de Iribus personis, verum ct sine ulla dubitatione credendum esse.* El infra: *Et nomine personae utuntur ea significatione, qua usi sunt in hac caussa scriptores ecclesiastici, ut significet non pariem aul qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.* El infra: *Damnant omnes haereses contra hunc articulum exortas, ut Manichaeos, Valentinianos, Arianos, Eunomianos ole.* Ruic articulo primo recte annectitur tertius, qui csl dc incarnatione Filii Dei, in quo duae naturae unitae asseruntur in una persona. Lulherus aulem quam verum crediderit nicaenum dccrclum de unitate essentiae, salis ostendit illis verbis, quibus est usus contra Jacobus' Latomum; *Anima mea*, inquit, odit hoc *verbum* ὁμοῦοιο. Quod lamen verbum ignorare non polecat in concilio nicacno (ul d. Augustinus loquitur lib.3. contra Max. cap. 14), adversus haereticos Arianos, veritatis auctoritate, ct auctoritatis veritate, firmatum esse. Neque vero id Lulhcro excidit per incogitantiam. Nam rursum id rcpcclit, in libro dc conciliis: *Sanctus*, inquit, *Hieronymus vehementer perturbatus. lamentabiles Uterus scribebat ad episcopum rom. Damasum, et cupiebat expungi vocabulum* ὁμοούοιο. Ubi scilicet notanda csl alia fraus Lulheri. Non enim s. Hieronym. vocabulum ὁμοούοιο, sed vocabulum ὁμοοῦοιο, tacendum arbitrabatur, propter qjus vocis ambiguitatem. Nolaesunt epistolae duae s. Hieronymi de hac rc ad Damasum, quarum altera ita concluditur: Obtestor bealiludinem luam per crucifixum, mundi salutem, per ὁμοούοιον Trinitatem, ul mihi epistolis luis sive tacendarum, sive dicendarum hyposlascon detur auctoritas.

Deinde: Si Lulhcro probatur doctrina catholica dc unitate essentiae cl Trinitate personarum, cur ex precibus communibus Germanorum, illam precaliunculam sustulit, sancta Trinitas unus Deus, miserere nobis? Ncc novam esse hanc formam invocationis, sed ab antiquissimis Patribus lain gravis, quam latinis, usurpatam, certum csl ex Nazianreno. qui oratione secunda dc pace, ad finem, ait: *O Trinitas sancta cl longanimis, suxipe eliam istos etc.* El ex August, lib. ull. cap. nil. de Trinitate: *Domine Deus, unus*, inquit, *Deus Trinilas, quaecumque dixi in his libris de tuo, agnoscant et lui: Si qua de mco, cl lu ignosce, et lut, Amen.*

Porro de incarnatione, quam recte Lulherus sentit. cx tribus ejus operibus facile poterit intolliigi. Nam in concione de natali Domini, qua primum caput epistolae ad Hebraeos exponit, dum metuit

cum Eulychelc permiscere naturas, audacter cum Nestorio dividit personas. Dicit enim. *Imperitos quosdam, facere Christum hominem omnipotentem.* Al si ille horno Christus non csl omnipotens, eadem ratione non csl Deus: Nec enim Deus esse polesl qui non sil omnipotens. Duo igitur erunt, Christus Deus cl Christus homo, quae est apertissime Nestoriana sententia. Contra vero, in lib. de conciliis cl Ecclesia pari. 2. dum vitare cupii Nestorium, nperie incidit in Eulychelem. Sic enim loquitur: *Mihi paulo ante negotium fuit cum Nestorianis. qui pertinacissime contra me disputabant, quod divinitas Chrisli non posset pati.* Et infra: *Oportet dici, hic homo Christus, haec caro et sanguis condidit coelum el terram.* Cerlc natura divinitatis cl carnis, nomina sunt naturarum non personarum. Ergo si Lulhcro divinitas palilur, si caro coelum ac terram condit, quis non videat, a Lulhcro Chrisli naturas confundi? ac ul propensionem animi sui in Nestorium, ct Eulychelem Lulherus oslenderet, in eodem de conciliis libro, ila diligenter Nestorium cl Eulychclem excusai, ut ulrique zelum bonum, animum sincerum el fidem rectam tribuat, el solum ex inscilia quadam, el in modo loquendi lapsos dicat. Iotam vero caussam tumultuum cl perturbationis illius lemporis, in episcopos catholicos referat. El eo usque tandem progreditur. ul dicat, *Vereri se, ne in extremo judicio aliqui, qui dicuntur haeretici, judices sedeant; cl episcopi, qui illos in conciliis damnaverunt, in aeternum pereant.* Tantum non apcrle aflirmns, Nestorium el Eulychelem cum Christo iudices futuros, sanctos vero, Leonem et Cyrilluin, in aeternum perituros. Porro in libro, qui inscribitur: *Confessio Martini Lulheri de coena Domini*, non solum reprehendit Zwinglianos. quod passionem Chrisli soli tribuant humanitati, non eliam deitati; Sed oli m ccontrario ipsam humanitatem in deitatem evehere videtur, cum ait: iVecesse *habes. eam Chrisli essentiam, quae est cum Deo una persona, longissime extra ere ituras collocare, idcoque tam longe quam Deus ipse, exim creaturas csl.* Neque vult Lulherus dicere, Chrisli humanitatem extra creaturas esse, quantum ad locum sive spatium, sed quantum ad ordinem el dignitatem. Nam in eodem libro contendit, ubique esse Christi Immanitatem. El in serm. de sacramento coenae Domini: *Credimus*, inquit, *quod Jesus Christus sit juxta humanitatem, super omnes creaturas collocatus, ct omnia impleat.* El infra: *El habeat omnia in sua manu, cl sil ubivis praesens.* Si igitur Chrisli humanitas, extra ordinem creaturarum est, non creata natura, sed increata essentia est, ac per hoc non amplius humanitas, sed divinitas dici debet. Rursum: Si Chrisli humanitas tam longe abest a crooluris, quantum ad excellentiam cl dignitatem, quam longe abest ipse Deus; Deus aulem infinito intervallo a creaturis ornnibus separatur: Igitur Chrisli humanitas infinitae dignitatis el excellentiae est. Ex quo sequitur, aul duas esse infinitas naturas, aul Chrisli humanitatem in deitatem osse conversam; quae csl haeresis eutychiana. El fortasse non sine myslerio, nec in confessione, nec in apologia, ulla fil mcnliu

Noslorii cl Eulycholls, qui lamcn nominalim dam-
nari debuissent in articulo Ierlio, ut damnantur *in*
primo, Arius cl Eunomius. Jam vero Philippus Me-
Janchllion, in *Locis* anni 39. pagin. 9. A'ecessc *csl*,
inquit. *in filio aliquid esse divinae nalurae*. El
rursum pag. 11. *Accesse est in Christo aliquarum*
esse divinam naturam. El in *Locis* anni 45. fol.
53. de Spirihi sancio loquens: *Testatur*, inquit, *per*
Joclem Deus, non mitti creatam agnitionem, sed
aliquid essentiae Dei. Ncccsse *csl* aulem perso-
nam esse dislinclam, quae *csl* aliquid Dei, cl la-
mcn non *csl* Paler. Philippo igilur, aul mullae sunl
naturae divinae, cum ncccsse sil iu Filio aliquam
esse divinam naturam; aul certe mullae sunl par-
tes ejusdem divinitatis, cum tam in Filio, quam in
Spiritu sancio aliquid sit divinae naturae. Quod
quam bene cohaereat cum articulo primo confes-
sionis, nemo non videt. Rursum. idem Philippus in
Locis anni 45. cl 58. pag. 40. *Non esi*, inquit, *la-*
cerata, aul mortua divina natura, sed fuil obe-
diens Patri, quievit, cessit irae aeterni Patris.
Quid clarius pro Ariana hacrcsi dici poterat; Nam
si natura divina Filii. Patri fuit obediens, el irae il-
lius cessit, distinguitur divinitas Filii a Patre, cl
Paler non habet divinitatem, vcl habet aliam. Ubi
csl igilur unilas essentiae divinae, quam praedicat
Augustana confcssio? Ad haec in iisdem *Locis* pag.
42. ila exponit illud: Glorifica me Paler; *Nunc mis-*
sus subjectus sum cruci, cl servio meae vocatio-
ni. Deinde vero gloriam mihi restitue, (pam an-
te mundi consilulioncm apud te habui clc. Ccrlc
non polesl restitui quod non foil amissum; amisit
igilur Christus gloriam, quam habuit ante mundi
consilulioncm; non autem amisit eam ul homo,
cum ante mundi constitutionem non fuerit homo,
amisit igilur ul Deus. Deus igitur mutabilis *csl*
Christus, ac por hoc ncc Deus verus, nec Deus u-
nus cum Patre, sed Deus factus cl creatus a Patre,
ut Ariani docebant. Alque buc etiam fortasse allu-
dit iniisdem *Locis* pag. 15. cuin ai I; *Tempore passio-*
nis non fuisse in Christo gloriam beatiliulinis. nl
alio tempore. Omitto illud, quod ibid. pag. 22.
1res personas divinas, 1res esse vull singulares in-
telligentes. Qui modus loquendi, non salis consen-
lit cum symbolo Alhanasii, quod in hac concordia,
tamquam pium, ul vere *csl*, recipitur. Ul enim in
symbolo dicilur: Non 1res omnipotentes, sed unus
omnipotens, ila sine dubio dici debet, non 1res in-
telligcnlcs, sed unus intclligcns.

Veniamus ad articulos dc libero arbitrio el caus-
sa pcccali, el videamus, an id semper Lulherus cl
Philippus docuerint, quod in confessione nunc do-
cent. Artic. 18. confessionis, sic habet: De *libero*
arbitrio docent, quod humana voluntas, habeat
aliquam libertatem ad efficiendam civilem justi-
tiam. el diligendas res rationi subjectas etc. Artic.
19. dc caussa pcccali: docet: Quod tametsi
Deus créai el conservat naturam, tamen caussa
pcccali csl voluntas malorum, videlicet diaboli
el impiorum, quae non adjuvante Deo avertit se
a Deo, sicut Christus ail: Cum loquitur menda-
cium, ex scipso loquitur.

Audiamus nunc verba Lulhcri cx asseri, ari. 3G.
Liberum. inquit, *arbitrium, esi figmentum in re-*

bus, cl lilulus sine re; quia nulli csl in manu sua
quippiam cogitare boni vel mali, sed omnia (w
Wicle/fi articulus Constantiae damnatus, rcclt
docet) de necessitate absoluta eveniunt, quod cl
poeta voluit, quando dixit-, Certa slant omnia
lege. El Clirislus Mallh. 6, *Folium arboris*
cadet in terram, sine patre veslro. El infra: *Non*
esi dubium Satana magistro, in Ecclesiam x..
nisse hoc nomen, Liberum arbitrium. Ac, ul sili
el suis Lulherus praeccluderet aditum ad rclacl;-
lionem in eadem assertione ila praefatus fuerat:/,
caeleris articulis, de papalu, de conciliis, de in-
dulgentiis, aliisque non necessariis nugis, feren-
da esi levitas, cl stultitia papae el suorum: Sed
in hoc articulo, qui omnium optimus, el rerum
nostrarum summa csl, dolandum el flendum csl,
miseros sic insanire. El in lib. contra rcgein Aih
gliac scripserat: *Adeo se certum esse dc sua do-*
ctrina, ut si quis alitor doceret aul damnaret,
quae ipse scripsit ile fide, de operibus, de libero
arbitrio etc. is damnaret Deum, et oporteret ip-
sum manere filium inferni. Alque his similia Phi-
lippus docuit in *Locis*, anno 21. cl 22. editis. Tan-
tum abest igitur, ul verum sil, quod in praefatione
confessionis dicilur; *Hanc ipsam confessionis do-*
ctrinam eam esse. quam hactenus Lulherani con-
donatores tradiderunt, ut potius sil verissimum,
in praecipuo articulo cl in summa rei defecisse
confessionis anciores a Lulhcro ad papam. El (si
verum sil Lulhcri vaticinium) oporicrc jam cos ma-
nere filios inferni: quippe qui Deum in Lulhcro
damnare ausi fuerint. Non ignoro Lulherum io Vi-
sitatione snxonica, el Philippum in epilome mora-
lis philosophiae, cl in *Locis* editis posterioribus an-
nis, longe aliter docuisse de libero arbitrio cl ca-
ussa pcccali. quam antea docuerant, cum haberent
primitias Spiritus; lamcn id neque mendacium ex-
cusat, cl arguil inconstantiam. El quia non parum
conducere videtur ad commendationem archilecli
hujus confessionis, ad memoriam revocare Phi-
lippi egregiam in doclrina constantiam, annotabo
breviter ejus scnlcnlias dc libero arbitrio cl caus-
sa pcccali.

In *Locis* anni 21. Primo: Répudiai nomen ipsum
liberi arbilrii cl rationis: *Usurpata csl vox*. inquit,
liberi arbilrii, a divinis literis ac sensu cl judi-
cio spiritus alienissima. Additum csl a Platonis
philosophia, vocabulum rationis aequc pernicio-
sum. Ai in *Locis* posterioribus: *Monendi sunl*, in-
quit, rudiores, ul a *physicis sumant distinctio-*
nes el appellationes partium hominis. In homi-
ne est pars cognoscens et judicans, quae voca-
tur mens, vel intellectus, vcl ratio-, altera pars
appetens, vocatur voluntas. Vocatur autem libe-
rum arbitrium mens el voluntas conjuncta.

Secundo: Defendit Vnllam, contra Joannem E-
ckiutn: Valla, inquit. ait *Eckius, quod scholarum*
sententiam de libero arbitrio confutavit, plura
voluisse scire, quam didicisset, scilicet egregio
festivus nugator. At in *Locis* posterioribus: Valla,
inquit. cl *plcrit/ue alii non recte detrahunt volun-*
tati hominis libertatem. El in epilome moralis
philosophiae: *Stoicas illas*, inquit, de fato, scu
Vallae absurdas *imaginationes, quae propter di-*

vinum gubernationem, adimunt Ubertatem voluntati.

Tertio: Reprehendit philosophiam: //oc loco. inquit, *prorsus Christiana doctrina a philosophia el humana ratione dissentit.* Al in epilome moralis philosophiae: *Est inquit, prudentissime ab Aristolele addito rationis descriptio.* El in locis, cap. de viribus hominis: *Haec est, inquit, libertas voluntatis, quam philosophi recte tribuunt homini.*

Quarto: Tollit omnem libertatem cl conlingentiant: Quandoquidem, inquit, *omnia quae eveniunt, necessario juxta divinam praedestinationem eveniunt, nulla est arbitrii nostri libertas. Quid igitur, inquires, nulla ne est in rebus contingentia? nihil casus? nih il farluna? Omnia necessario evenire, Scripturae docent. Etsi videatur libi in rebus humanis esse conlingentiam. iudicio rationis hic imperandum est.* Al in locis posterioribus: *Concedendum csl, inquit, quod Scriptura aposlolica tribuat homini. cliam nunc post lapsum, libertatem aliquam deligendi ea, quae sunl subjecta rationi.* El infra: *Haec Manichaea imaginatio (quae videlicet libertatem et coniingentium tollit) horribile mendacium est, el ab huc errore mentes adducendae sunt, cl docendae a gere aliquid liberum arbitrium.*

Quinio: In comment. ad cap. S. epist. ad Rom. ducet, Deum pccalorum caussam esse. *Sicut, inquit, [alemur, proprium Dei opus fuisse, Pauli vocationem, ila fatemur opera Dei propria esse; sive quae media vocantur, ul comedere, bibere etc. sive quae mala sunt. ul Davidis adulterium, Manlii severitatem. Constat enim ex cap. I. ad Iloniam. Deum omnia facere, non pcrmissive. scd potenter.* El infra: *Ergo non csl. cur frigidum glossema admittamus, Deum mala permittere, non eliam facere.* Al in Locis de caussa pccali. *Est, inquit, haec vera cl pia sententia, utraque manu, el verius, luto pedore tenenda, Deum non esse caussam pccali: ncc velle peccatum.* El infra: *Aco figurae illae verborum in sermone hebraico pugnant cum hac sententia; Indurabo cor Pharaonis; ct similes. Cerium csl enim Hebraica phrasi significare permissionem, non efficacem voluntatem.*

Ex his salis conslare puto, cl quam gravem cl constantem auctorem habuerim illa confessio tantopere celebrata, el quam verum sil, quod in ejus praefatione asseritur, in hac confessione eam doctrinam contineri, quam usque ad illud tempus cx divinis literis Lulherani tradiderant.

IV. MENDACIUM

In confessione Augustana, ari. 12. pag. ii». Concordiae, sic habetur: *Dejiciuntur cl isti, qui non docent, remissionem peccatorum per fidem contingere; Sed docent, remissionem peccatorum contingere propter nosiram dilectionem cl opera.* Haec verba elsi dc industria obscure proposita esse videniur, tamen sino dubio hunc faciunt sensum, ul rejiciendos esse significant illos, qui docent homines iustilicari a peccatis sine tide, per solam di-

lectionem cl opera. Nec dubitari polesl, quin his verbis notentur catholici omnes cl praesertim theologi scholastici. El si quod dubium esse potuisset jam csl sublatum per apologiam, ubi usque ad nauseam repetitur cl inculcatur hoc mendacium, quod scholastici doceant, justificationem non contingere ex fide, sed cx operibus, hoc esi, cx operibus sine fide. Quoniam enim versantur ipsi in uno exiremo, cum docent, justificari homines ex fide sine operibus, cupiunt nos in altero extremo collocare, quasi doceamus, justificari homines ex operibus sine fide. Al non csl isla, ncc unquam fuit, doctrina Ecclesiae catholicae, ncc cliam scholasticorum theologorum. Semper enim docuimus el docemus, justificari homines ex tide ct dilectione ac operibus bonis; ila ul ad praeparationem ac dispositionem acl justificationem, requirantur actus fidei, spei ct dilectionis, quos ipsos lamcn non habemus, nisi Dei gratia nos praeveniente, excitante et adjuvante: Ipsa vero formalis justificatio consistat in remissione vera omnium peccatorum et infusione habituum fidei, spei el charitalis, quos propter Christi meritum, Deus in corda nostra gratis diffundit. Denique actualis iustitia sil legis divinae obedientia cl observatio, ad quam non ex nobis idonei sumus, sed ex spiritu gratiae, idcsl, fidei, spei el charitalis, nobis a Deo per Clirislum donato. Ille docet concil. trident, sess. G. cap. G. Disponuntur, inquit, ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia cl adjuli. fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum etc. El cap. 7. Quamquam nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nosiri Jesu Chrisli communicantur: id tamen in hac impii justificatione Gl, dum ejusdem sanctissimae passionis merito, per Spiritum sanctum charilas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, alque ipsis inhaeret. Undo in ipsa justificatione, cum remissione peccatorum, haec omnia simul infusa accipit homo, por Jesum Christum, cui inseruit, fidem, spem ct charitalem El cap. IO. Per observationem mandatorum Dei cl Ecclesiae in ipsa iustitia, per Chrisli gratiam accepta, coopérante tide, bonis operibus crescunt etc. Vides igitur fidem numquam excludi, sed contra potius semper requiri, sive de ipsa justificatione agalur, sive de iis, quae illam aul praecedunt, aul cliam consequuntur. Vc ne dicant novam hanc esse doctrinam. el nos nunc demum ab ipsis excitatos sapere coepisse, ul aliquoties Philippus jactat in apologia, addamus cliam testimonium principis scholasticorum, quod fides ad justificationem requiratur. S. Thomas 1. 2. quaesi. 113. art. 1. Ad justificationem impii requiritur motus mentis, quo convertitur in Deum. Prima autem conversio in Deum, fit per fidem, juxta illud Ilebr. 11. Accedentem ad Demn, oportet credere. Et ideo, motus fidei requiritur ad iustificacionem impii.

V. MENDACIUM

Pag. 16. in ari. 13. confess, habentur haec verba: *Damnant igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato iustificent, ncc docent fidem requiri in usu sacramentorum, quae circ-*

dat remitti peccata. Illoc diam loco theologi scholastici notantur, quasi doceant, sacramenta etiam sine iude prodesse. Sed apertum mendacium est, ad quod refellendum unius s. Thomae testimonium sulliciat, qui 3. part. q. C8. ari. 8. Recta fides, inquit, ex necessitate requiritur ad Baptismum, quin sicut dicitur Rom.3. Justitia Dei est per fidem Jesu Christi. Et infra: Ad primum ergo <licendum: quod Dominus loquitur ibi de Baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem, per gratiam justificantem, quod quidem sine recta fide esse non potest, et ideo signanter dicit: Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.

VI. MENDACIUM

Pag. 17. in art. 16. confess, ita habetur: *Damnani et illos, qui evangelicam perfectionem non collocant in timore Dei. et fide: sed in deserendis civilibus officiis.* Mendacium est manifestum contra catholicos professores ordinum religiosorum, quasi existiment perfectionem proprie consistere in deserendis civilibus officiis, conjugio, militia, magistratibus et similibus. At neque veteres, neque recentiores monachi, unquam hoc docuerunt. Joannes Cassianus Collai, cap. 7. Jejunia, vigiliae, meditatio Scripturarum, nuditas ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt. 11. Thomas ex scholasticis, 2. 2. q. 181. ari.3. Per se, inquit, et essentialiter consistit perfectio Christianae vitae in charitate; principaliter quidem secundum dilectionem Dei, secundario autem secundum dilectionem proximi. Et infra: Secundario et instrumentaliter consistit perfectio in consiliis, quae ordinantur ad removendum impedimenta actus charitatis, quae tamen charitati non contrariantur; sicut est matrimonium, occupatio negotiorum saecularium et alia ejusmodi.

Quod autem status perfectior sit eorum, qui deserunt omnia propter Christum, nec implicatur negotiis saecularibus, quam aliorum, qui hoc non faciunt: et quod hic perfectior status, non impetatur, sed consulatur, satis aperte colligitur ex verbis Domini. Malth. 19. ubi postquam dixerat: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: Subjunxit: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes etc. Nec usquam legimus: Si vis perfectus esse, uxorem ducito, capesse rempublicam etc. Hinc d. Augustinus epistol. 89. quaesi. 4. Viderit, inquit, ille juvenis, quemadmodum illa legis mandata servaverit. Verumtamen magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serva mandata. Ille autem: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc. Eusebius hb. 1. de demonstrat, evangel, cap. 8. declarans communem doctrinam Ecclesiae catholicae, ex divinis literis derivalam. Quocirca, inquit, in Ecclesia Dei, duo modi vivendi instituti sunt. Alter quidem naturam nostram et communem hominum vitae rationem excedens; non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, et soli divino cultui, ex immenso rerum concubium amore, addictus. Et talis quidem existit iam christianismo vitae perfectae modus. Alter vero re-

missior, atque humanior: hic et modesto conjugio, et subolis procreatione implicatur, et rei familiaris curam assumit, et juste militantibus quae sint agenda describit, agros quoque et mercaturam, adjuncta religione, non negligit; Et his quidem. eundus pietatis attribulus est gradus.

Hoc idem ex pluribus Scripturae, et Patrum testimoniis probare possemus, si refellere errorum confessionis, et non solum mendacia indicare, prepositum nobis esset.

VII. MENDACIUM

Pag. 18. in artio. 20. confess. *Falso accusante nostri, quod bona opera prohibeant.*

Mendacium hoc esse non dubitabit, quicumque a liquid scriptorum Lutheri perlegerit. Certe in sera, de piscatione Petri sic legimus: *Quanto sceleratius, tanto citius Deus gratiam infundit.* Ibidem: *Uenimus cum solo Isaac venire, id est, cum fide: sentu et asinos, hoc est, opera, deorsum dimittere oportet.* Item in scriptura. Sic Deus dilexit mundum: Ego dico tibi, quia angusta est via; Oportet te iherusalem tenuem, si vis per eam venire. *Cactorum, qui operibus onerati sunt (sicut conchilibus onustos videmus Jacobi peregrinos) non poterunt penetrare.* Et infra: Si veneris cum magnis succis perum plenis, deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare. Porro ex his fontibus manarunt illa praeclara dogmata, quae Lutheri discipuli in colloquio Altonburgensi stabilire conati sunt. *Opera bona legis, et nova obedientia, non ad regnum Christi, sed ad mundum pertinent. Ad Salvanam spectant Christiani cum omnibus bonis operibus. Precari vero oportet, ut in (ide sine bonis operibus, ad finem usque constantes perseveremus. Adeo necessaria illa non sunt, ut etiam ad salutem incommodent, sineque perniciose.* Deinde catholici non tam Lutheranos accusant, quod prohibeant opera bona, quam quod ea contemnunt, et cum Eunomio antiquo haeresiarcha, immo etiam cum Simone mago haereticorum omnium principe, non necessaria ad salutem esse, doceant. Ac de Eunomio quidem testis est Augustinus in lib. de haeres, cap. 54. de Simone Irenaeus lib. 1. cap. 20. de Lulicro, liber ipsius de captivitate babilonien, cap. de Baptismo: Liber de libertate Christiana; sermo de Moyse; comment, in epistol. ad Galat.

VIII. MENDACIUM

Pag. 19. in articulo. 20. confess. *Jubent* (catholici doctores) *mereri remissionem peccatorum operibus.* Si de merito operum illorum, quae fiunt solis naturae viribus, sermo sit, de quo merito articulum intelligendum esse, consequentia verba declarant: insigne est mendacium Philippi. Non enim id habet catholica doctrina, nisi operibus illis, quae fiunt sine ulla et auxilio Dei gratuito mereri possint homines remissionem peccatorum, et contra haec operum merita defendit s. Augustinus gratiam et iustitiam fidei: nec non etiam s. Prosper in libris de

vocatione gentium, quos libros imperite Philippus tribuit Ambrosio, cum in iis libris nominatim refellantur Pelagiani, qui post Ambrosii obitum orti sunt. Si vero de illis operibus agatur, quae ex fide elgratia Dei proficiscuntur, fatemur quidem nos illis operibus aliquo modo mereri remissionem peccatorum. Sed idem filentur prophetae, evangelistae, Patres: Ezechiel. 18. Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit, Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime, Joanae 3. Vidit Deus opera eorum, et misertus est eis, Lucae 11. Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Lucae 7. Remittuntur ei peccata inulta, quia dilexit mullum; Ambros. lib. 10. in Lucam. Lachrymae veniam non postulant, sed merentur. Et infra: Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis etc. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos: Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris; Augustinus epistol. 105. Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetral, quia enim nullum est meritum fidei: quia fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori, et descendit justificatus merito fidei humiliatus, quoniam qui se humiliari exaltabitur. Restat igitur, vel ipsam fidem, unde omnis justitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecumque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis, cogitamus. Et epistol. 106. Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mercatur, negare non possumus, immo gratissime confitemur Gregorius in lib. 1. Reg. lib. 3. cap. 4. Dum Nini-vitae, veluti pro difficili reconciliatione, gravi poenitentia se dejiciunt, omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt. Sanctus etiam Thomas, ex scholasticis, cum praedictis Patribus docet iis operibus, quae fiunt ex fide et auxilio Dei, mereri nos aliquo modo justificationem a peccatis 2. sentent. (list. 27. quaesi. 4. in resp. ad 4. Quod tamen constanter negat de illis operibus, quae fiunt solis naturae viribus 1. 2. qu. 109. ari. 6. et quaesi. III. ari. 5. Huc accedit, quod istis etiam operibus, quae fiunt ex fide et auxilio Dei, non tale tribuimus meritum, ut ei respondeat ex justitia merces; sed mercedem solum impetrationis, vel Augustinus loquitur, quod scholastici mercedem de congruo, non de condigno nominare solent. Neque in hoc ulla est inter catholicos dissensio. Et concil. trident. sess. 6. cap. 8. de hoc genere meriti aperte pronunciat, ideo gratis justificari homines, quia nec lidos, nec opera, quae justificationem praecedunt, ipsam merentur. Sed paradoxum videtur adversariis, quod homo operetur ex fide, et nondum sit justificatus a peccato, cum apud ipsos ita fides sola justificet, vel separari nequeat fides a justificatione. At non illis paradoxum videtur, qui ex fide orantes dicunt: Dimitte nobis debita nostra, Matth. 6. Nec illi paradoxum hoc videbatur, qui ex fide orabat; Deus propitius esto mihi peccatori, Luc. 18. Nec denique Augustino paradoxum hoc orat, cum scriberet in epistol. 105. Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat.

IX. MENDACIUM

Et quidem multiplex

Pag. 18. et 19. in eodem ari. 20. nulla simul conglomerantur mendacia, vel; *Quod nostri condonatores olim parum docebant de operibus. quae Deo placent: quod tantum urgerent pueri lia. et non necessaria opera: quod nunc a Eulheranis admoniti, haec dediscant: quod jam incipiant fidei mentionem facere: quod doctrina fidei diu jacuerit ignota.* Scilicet, non legerat Philippus sermones s. Bernardi. Petri Damiani, Innocenti) III. Thomae Aquinatis, Yincenlii. Bernardini, Laurentii Justiniani, et aliorum innumerabilium, in quibus de symbolo, de decalogo, de oratione Dominica, de omnibus vitiis, omnibusque virtutibus gravissimae disputationes continentur. Sed facile est dicere et non probare.

X. MENDACIUM

Pag. 22. in ari. 21. confess. *Haec fere summa est doctrinae apud nos, in qua cernipotes nihil inesse. quod discrepet a Scripturis, vel ab Ecclesia catholica, vel ab Ecclesia romana. quatenus ex Scripturis nota est.* Ad hoc mendacium convincendum, non erit opus vel extra articulum istum 21. egrediamur. Ille enim asserunt, non esse nisi sanctis auxilium petendum, eo quod unus sit intercessor Christus, in quo quidem articulo manifeste dissentiunt a Scripturis, ab Ecclesia catholica et ab Ecclesia romana. Nam etsi unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus: et ideo unus mediator, quia dedit semel ipsum redemptionem pro multis, I. Tim. 2. Nec ullus catholicorum docuit unquam sanctos esse mediatores per modum redemptionis: tamen unum esse tantum intercessorem, unum advocatum, unum qui interpellat pro nobis, immo etiam unum tantum mediatorem per modum supplicationis, non modo Scriptura non dicit, sed etiam ita dicentibus apertissime contradicit. Job 5. Voca si quis est, qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum convertere. ubi angeli fiunt intercessores hominum, leste Augustin. in annotationibus in Job, non igitur solus est intercessor Christus, Denier. 5. Ego. inquit Moyses, sequester fui, et medius inter Deum et vos, in illa die, 1. Reg. 7. dicunt filii Israel ad Samuel: No cesses pro nobis clamare ad Dominum. Job 11. Head servum meum, ille orabit pro vobis: suscipiam faciem ejus, Roman. 15. obsecro vos fratres, vel adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum. Idem repetit. 2. Corin. 1. Coloss. 4. Ephes. 6. Hecbr. 13. Quomodo igitur unus est tantum intercessor, cum et Job et Moyses et Samuel et tot Romani et tot Corinthii, tot Colossenses, tot Ephesii, tot Hebraei adhibeantur intercessores? At, inquiunt, de mortuis agimus, non de viventibus. Sed si ideo mortui invocandi non sunt, nec esse possunt intercessores, ne Christo gloria singularis intercessionis detrahatur, cadere de causa nec vivos invocandi erunt, nec esse poterunt intercessores. Deinde si vivos in se invocari pos-

>unl, cur non magis virentes in coelis? An fortassis ideo, quia non valeant, aul non velint illi pro nobis orare, aut ccrte nesciat quid petamus? Sed ure eorum felicitas patitur, ul non valeant; nec cliarilas sinit ut non velint; nec possunt ignorare preces ad se porrectas, cum non ignorent poenitentiam peccatorum. Gaudium enim csl in coelo super uno peccatore pocnilentiam agente, Lue.15. Jam veni concilium calcedonense, concilium Ecclesiae catholicae fuisse,cl concilium orthodoxum, gi-n< rale, plenissimum,adversarii non negant.Concilium aulcm istud Actor. 11. ila clamai; Flavianus post mortem vivit, martyr prn nobis oret.Eusebius Caesariensis catholicae Ecclesiae communem doctrinam tradens, lib. 18. praeparat, cvangelicae, cap. 7. Haec nos. inquil. quotidie factitamus, qui verae pietatis milites, ul Dei amicos honorantes: ad monimenla quoque illorum accedimus, votaue lpsis facimus, lamqugm viris sanctis,quorum inler-
Iessione ad Deum, non parum juvari profite mur. S. Rasilius ad catholicam Ecclesiam verba faciebat, cum diceret, oratione in IO. martyres: Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat, qui rursum lactatur, hos oret, ille, ut a malis liberetur; iste, ul duret in rebus laciis. S.Ambrosius, in lib. de Viduis. Catholicas viduas instituebat, cum ila scriberet: Obsecrandi sunl angeli, qui nobis ad praesidium dati sunl,martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare.Possunt pro peccalisrogare nostris, qui proprio sanguine, cliam si quae habuerunt peccata, lavcrunl.Mi enim sunl Dei martyres, nostri praesules, speculatores vitae, acinumque nostrorum. Aon ciubescamus cos intercessores nostrae infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cum vincerent cognovcruut. S. Augustinus tract. Si. in Joan, tribus pene verbis tria ndvers: riorum dogmata convcllit.de sacrificio altaris. do oratione pro defundis,dc invocatione sanctorum: Ideo quippe, inquil, ad ipsam mensam , non sic cos (martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qm in pace requiescunt, ul etiam pro eis oremus, sed magis, ul ipsi pro nobis orent. Denique Theodosius imperator.orthodoxus cl pius er. I, ul cliam adversarii confitentur; et lamcn dc eo sic scribit Ilulllnus lib. 2. hist. cap. 33. Circumibat cum sacerdotibus cl populo omnia orationum loca.ante martyrum el apostolorum thecas jacebat. cilicio prostratus, et auxilia sibi fida sanctorum intercessionem poscebat. El dc eodem Chrysostomus. homil. GG. ad populum Antiochenum: Nun et ipse, qui purpuram indutus est, acccdil, illa complexurus sepulchre. cl faslu deposito, slal sanctis supplicaturus, ul pro se apud Deum intercedant; cl scotiarum fabrum cl piscatores, ul pro l ci res orat, qui diademate redimitus incedebat. Vul- ùñĭ ergo qui negant sanctos esse orandos, an ab Ecclesia catholica non dissentiant.

Quod autem ab Ecclesia romana, quatenus ex antiqui' Scriptoribus nola est, pariter dissentiant, ex Leone cl Prudentio, ut caclcro somiltamus.no-
tissirnum csl. Leo siquidem, qui episcopus roma-
ñ i l eclesme ante mille cl centum annos fuit, cl propter sanctitatis et sapientiae, atque cliam elo-

quentiae excellentiam, Magnus dici meruit, romana Ecclesiam ila instituebat, serm. 5. dc epiphania: Confirmate amicitias cum sanctis angelis cl patriarchis, prophetis, apostolis,marlyribusque sociamini. Horum divitas concupiscite, et per bonam aemulationem ipsorum ambite suffragia. El serro. 1. dc natali ss. Petri el Pauli. Sicul, inquil, cl noj experti sumus, et nosiri probavere majores, credimus atque confidimus, inter omnes labores istius vitae, ad oblinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adjuvandos. Prudentius in hymno de s. Laurentio, dc romana Ecclesia loquens, ita cecinit:

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prospere,
El tristis haud ullus redit,
Eu praesto semper adsies,
Tuosque alumnos urbicos,
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.

Quale igilur cl quam impudens mendacium csl hujus confessionis, quae in eo ipso articulo affirmat, in nulla parte doctrinae dissentire se a Scripturis, vel Ecclesia catholica,vel Ecclesia romana. in quo articulo sanctorum invocationem oppugnat, quam cl Scripturae, cl Ecclesia catholica,et Ecclesia romana apertissime docuerunt. Neque vero lioc unum est, in quo discrepat confessio Augustana,a confessione catholicae cl romanac Ecclesiae. Nam nec dc ipsa Ecclesia, nec dc peccato originis, nec de justificatione, nec dc sacrificio, nec de sacramento Eucharistiae, nec de aliis sacramentis consensus est. Sed unum sufficebat, ad mendacium detegendum.

' XI. MENDACIUM

Pag. 22. in arlic.21.confess.*Apud nos* (inquiunt) *magna ex parle veteres ritus diligenter observantur. Falsa enim calumnia est. quod omnes caeremoniae, omnia vetera instituta, in ecclesiis nostris aboleantur.* Quale sil hoc mendacium nullo negotio inlcillicl. qui conferre voluerit cum praesenti statu ecclesiarum prolcslanlium, ea quae de ritibus Ecclesiae scripta reliquerunt Tertullianus, Rasilius, Epiphanius, Augustinus, alique veteres Scriptorcs. Cerle Tertullianus in lib.de corona militis, inter ecclesiasticas caeremonias numerat,ante Baptismum renuntiare diabolo, cl pompis ejus,ter mergi in sacro fonte, oblationes anniversarias pro defunctis facere, ad omnem progressum frontem crucis signaculo terere. Rasilius dc Spiritu sancio ad Amphilochium cap.27. inter Ecclesiae ritus ponit. orare ad orientem, cruce signare, invocationis verba dum ostenditur Eucharistia, benedictionem aquae Baptismatis, benedictionem olei Unctionis, benedictionem ejus qui baptizatur, trinam immersionem, ole. Epiphanius in compendiaria doctrina Ecclesiae, primo loco ponit virginitatis professionem, deinde etiam viduitatis.tum solitudinem anachoretarum, jejunia quartae el sextae feriae, jejunium quadragesimae, arctiorem abstinentiam in sacra hebdomada passionis dominicae memoriam

defunctorum in precibus, nocturnas et matutinas psalmorum et hymnorum celebrationes, varia monachorum instituta, quorum alii a carnibus abstinebant, alii etiam ab ovis, alii etiam a piscibus etc. Denique Augustinus meminit consecrationis aquae per signum crucis, habet. G. contra Julianum, cap. 8. exorcismi et exsufflationis, lib. de gratia Christi, cap. 40. unctionis, qua utimur in Baptismo, lib. 2. quaesi, evangelica cap. 40. Item chrismatis, quo inungimur post Baptismum, lib. 15. de Trinitate, cap. 20. signo crucis, quo benedicatur chrisma, et quo signamur in fronte, dum sacramentum Confirmationis accipimus. In psal. 141. et tract. 118. in Joan. Aquae miscendae vino in sacro calice, lib. 4. de Trinitate. Christi, cap. 21. Jejunii 4. et G. feriae, cap. 86. ad Casulanum. Jejunii quadragesimalis. in psal. 110. Delectus ciborum in diebus jejuniorum, lib. 3. contra Faustum, cap. 5. Voti continentiae etiam post conjugium, cap. 45. ad Armentarium. Voti virginittatis, lib. de sancta virginitate, cap. 29. Voti paupertatis, lib. 17. de Civitate Dei cap. 4. monachorum et anachoretarum, lib. de moribus Ecclesiae, cap. 31. Voti monachorum, in psal. 75. et 99. Peregrinationum ad loca sancta, cap. 137. ad clericum et populum suum. Porro haec et similia, quae in veteri Ecclesia in usu erant, et nunc etiam in Ecclesia catholica locum suum relinunt, a Lutheranis non modo non servantur, sed etiam irridentur; et tamen in confessione dicere audent, veteres ritus a se diligenter servari, et falsam esse calumniam, quod omnium veterum instituta, atque omnes caeremonias abolerent.

XII. MENDACIUM

Pag. 22. in praefatio. de abusibus mutatis: Cum *Ecclesiae*, inquiunt, apud nos *de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia catholica, tantum paucos quosdam abusos omittant etc.* Haec verba mendacii arguuntur ab ultima parte hujus concordiae, ubi ea contra Christo docent, qui cum symbolo apostolico, nunc, et Lutherani aperte pugnant, vel supra jam ostendimus. Illud autem non est praetereundum, quod cum dicunt, se ab Ecclesia catholica non dissentire, nisi propter paucos, cosque novos abusos, si pro Ecclesia catholicam intelligunt, quae nunc paret romano pontifici, fatentur se extra catholicam esse. Et sano viderint ipsi, an propter paucos abusos ab Ecclesia catholica separari licuerit. Si vero per catholicam intelligunt antiquam aliquam Ecclesiam, mentiuntur. cum dicunt, hos abusos esse novos; fuerunt enim in antiqua Ecclesia, si illa etiam catholica, a qua non dissentiant. nisi ratione abusuum.

XIII. MENDACIUM

Pag. 23. in articulo de conjugio sacerdotum: *In Germania*, inquiunt, *primum ante annos 400. sacerdotes vi coacti sunt ad coelibatum. tunc* idem repolit Philippus in apologia. At exstat concilium moguntinum, celebratum in Germania tempore Arnulphi imperatoris, ante annos 800. cujus decimus canon statuit, ut nulla penitus mulier, nec soror

quidem aul mater, cum ecclesiasticis habitare permittatur. Exstat concilium Wormaliense, in Germania ante annos 700. celebratum, cujus nonnulli canon illa habet: Placuit, ut episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi abstineant se ab uxoribus, et non generent filios; quod si hoc decretum violaverint, ab honore clericatus pellantur. Exstat concilium Aquisgranense. tempore Ludovici Pii celebratum, anno Domini 816. id est, annis 714. ante confessionem Augustini, in cujus concilii canone 6. indicitur subdiaconis perpetua continentia; et quod de subdiaconis dicitur, sine dubio de aliis gradibus intelligitur. Exstat denique epistola Zachariae Romani pontificis, ad Bonifacium episcopum et apostolum Germanorum, scripta ante annos 800. ubi sic legimus: A die suscepti sacerdotii, etiam ab ipso proprio conjugio prohibendi sunt. Cujus legis meminerunt etiam Magdeburgenses, c. 8. cap. 10. col. 704. Mendacium igitur confessionis tot testibus refutatur, quod episcopi in tribus supra citatis conciliis consederunt. addito etiam Romani pontificis testimonio.

XIV. MENDACIUM

Pag. 24. in eodem articulo de conjugio sacerdotum: *Et res*, inquiunt, *quae est iam inciviliter, ut non solum in posterum conjugia prohiberentur, sed etiam praesentia, contra omnia jura divina et humana, contra ipsos etiam canones, factos non solum a pontificibus, sed a laudatissimis synodis, disraderentur.* Et hoc numerari potest inter illustria mendacia confessioni. Duae sunt enim quaestiones de conjugio sacerdotum. Una, an liceat post sacros ordines susceptos uxorem ducere. Altera, an liceat ei, qui duxit uxorem ante sacram ordinationem, simul et sacerdotio et conjugio operam dare. Ac ille prima quidem quaestione bulliarum omnes, et verbis et factis respondent, licere. Sed hoc, ex sententia veterum canonum, quos vel concilia, vel pontifices ediderunt, velle defendere, nimis aperta impudentia est. Nam etiam graeca Ecclesia, quae tamen in hac parte semper liberalior fuit, et damnat, et omni tempore damnavit conjugia post ordinationem. Exstat concilium Neocaesariense, ante annos 1260. celebratum. In cujus 1. canone sic legimus: Presbyter si uxorem duxerit ordine suo moveatur. Et synodus trulliana, canone 6. prohibet, ne episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, post ordines susceptos uxorem ducere praesumant. Quam eandem prohibitionem legimus in synodo Romana sub Sylvestro, can. 8. In concilio 11. Laterano cap. 1. in canonibus apostolorum. can. 27. in decreto Calixti I. apud Gratianum dist. 27. can. *Presbyteris*. in cap. 82. Leonis 1. ad Anastasium, Thessalonicae episcopum cap. 4. Et in epistolis Gregorii 1. habet. 1. cap. 42. Nec ulla fuit unquam de hac re in Ecclesia catholica dissensio. Adde, quod hoc ipsum affirmat Paphnugius et Edarius, quos adversarii pro sua causa opportune et importune adducere solent. Scribunt enim Socrates lib. 1. cap. 8. et Sozomenus lib. 2. cap. 22. Paphnugium in concilio nunc, dum sententiam suam de conjugio clericorum explicaret, inter alia

dixisse, oportere juxta veteres canones, ecclesiasticis prohibere, ut post sacram ordinationem uxores ducant. Udalricus quoque in cpisl. ad Nicolum, quam referunt Magdeburgenses, et saepius inculcant, cent. 6. cap. 7. colum. 388. Et cap. IO. coi. 686. Et cent. 9. cap. IO. col. 389. aperte docet, non licere presbyteris et monachis uxores ducere, et si duxerint, debere separari. Et quamquam nec historiam Paphnului, nec episl. Udalrici omnino nos probamus: tamen ostendere volui, in quaestione de novis nuptiis sacerdotum, non solum a nostris, sed etiam a suis patronis adversarios refutari.

Jam videretur quaestione. An videlicet liceat sacerdotibus liberis operam dare; Philippus affirmat, et quidem ita, ut subtrahere sacerdotibus conjugium, esse contendat contra veteres canones, quos tam pontifices, quam laudatissimae synodi condiderunt. Mirum autem est, cur nec in confessione, nec in apologia, ullum talem protulerit eanem. Nos enim contra, omnes ecclesiarum canones proferre possumus, quae omnem usum uxorum sacratis hominibus interdiciunt. Ex quibus Philippi mendacium evidentissime confutatur.

Ac primum ex orientali Ecclesia, proferimus nicaenum concilium I. in cujus concilii III. canone prohibetur episcopis, presbyteris, diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, praeclamat matrem, aut sororem, aut amitam. Ubi nulla uxoris lit mentio, quae tamen primo loco nominari debuit, si ejus cohabitatio sacerdotibus licita esset. Ac eam mentem nicaeni concilii fuisse, tribus testibus Ode dignissimis comprobabimus.

Besilius enim in epistola ad Georgium, ex hujus canonis sententia, praedictum Georgium ab uxore separari praecipit. Epiphanius in haeresi 59. quae est Calharorum, ita scribit: Sed et adhuc viventem, et habentem gignentem, unius uxoris virum, non suscipit; sed cum qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, diaconum et presbyterum et episcopum et hypodiamonem, maxime ubi sinceri sunt canones ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros et diaconos et hypodiamonos. Al hoc non est juxta canones; sed juxta hominum mentem, quae per tempus clauget. Hieronymus in lib. contra Vigilantium; Quid facient, inquit, orientis Ecclesiae? quid Aegypti et sedis apostolicae, quae aut virgines clericos accipiunt, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ex Ecclesia africana testem habemus concilium 11. Carthaginiense, can. 2. ubi sic legimus: Omnibus placet, ut episcopi, presbyteri, diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes, etiam se ab uxoribus absterneant, ut quod apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Idem habet concil. Carthaginiense V. can. 3. et concil. africanum, canon. 77. Illis subscribitur Iulianus, qui in lib. 2. de adulterinis coniugiis cap. 20. Solemus, inquit, eis proponere coniugium clericorum, qui plerumque ad eam sarcinam subeundam capiuntur inviti, cumque susceptam usque ad debitum Unem, Domino adjuvante, perducunt.

Ex Ecclesia hispanica testem habemus concilium,

clibertinum, antiquissimum, can. 33. tui. Inn. II. can. 1. Iohann. IV. can. 26. Iohann. VIII. can. 6. quae etiam subdiaconis usum uxorum prohibent.

Ex Ecclesia gallicana lesclm habemus concil. arelatense II. ante annos 1200. celebratum, in cuius II. canone cavetur, Ne ullus conjugatus ad sacerdolum assumatur, nisi continentiam ab uxore promiserit. Item aurelianense III. canone 3. U nullus, inquit, clericorum a subdiacono et supra, propriae, si forte jam habeat, misceatur uxori. Quod idem praecipiunt agallien. se concilium, canone 92. turonense I. can. 1. et 2. Et Iuronense II. canone 20.

Ex Ecclesia germanica, jam supra citavimus tria antiqua concilia, aquisgranense, Wormaticense, moguntinum.

Ex Ecclesia anglicana testem habemus Dedam, qui lib. 3. de tabernaculo cap. 9. Nemo, inquit, potest vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris ministerium consecrari, nisi aut virgo permanserit, aut contracta cum uxore matrimonii foedera solverit.

Ex Ecclesia denique Halica, lesclm habemus d. Ambrosium, qui lib. I. de officiis cap. ult. Inoffensum, inquit, exhibendum et immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis. Item Siricius papam in cpisl. ad Himericum cap. 7. Innocentium I. in episl. ad Victorium cap. 9. et ad Euphrasium cap. 1. Leonem I. in cpisl. 91. ad Rusticum cap. 3. Et Gregorium I. lib. 3. epist. 31. Sed verba Leonis audiamus in epistola ad Anastasium Iherusalonicensem episcopum: Omnium, inquit, sacerdotum iam excellens est electio, ut haec, quae in aliis Ecclesiae membris vacant a culpa, in illis tamen habeantur illicita. (Iam enim extra clericorum ordinem constituti, nuptiarum societati, et procreationi filiorum studere sibi liberum, ad exhibendam tamen perfectae continentiae puritatem, nec subdiaconis, quidem carnale connubium conceditur, ut et qui habent sint tamquam non habentes, et qui non habent permaneant singulares et in nuptiis.

His accedunt exempla totius antiquitatis. Quotquot enim ab apostolicis temporibus episcopi et presbyteri celebres et laudati fuerunt, omnes omnino aut uxorem numquam duxerunt, ut Allamasius, Basilius, uterque Gregorius, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, et alii innumerabiles; aut uxores quidem habuerunt, sed illis post susceptum sacerdotium operam non dederunt. ut Gregorius pater Gregorii theologi, Hilarius, Paulinus, et alii non pauci. Certe unum aliquem laudatum episcopum, presbyterum, diaconum, subdiaconum aut monachum, qui duxerit uxorem, aut ex uxore antea ducta, filios procreaverit, adhuc adversarii invenire in tota antiquitate minime potuerunt. Videat igitur Confessio contra quos canones, pontifex agant. cum sacerdotes non patiuntur nuptiis et procreationi operam dare.

XV. MENDACIUM

Pag. 23. in eodem articulo. *Hinc, inquiunt, capitalibus poenis excruciantur sacerdotes, contra*

canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter conjugium. Si hoc non csl mendacium, proferant adversarii, vel unum canonem ubi prohibitum sit, ne sacerdotes excrucientur, si uxorcm ducere lentaverint. Nos enim jam canones inultos produximus, in quibus indicitur continentia sacerdotibus: et sane contra canones esse non potest, si poena statuatur in canonum violatores: At, inquit Philippus in apologia, *Canones Ianium suspendunt ab o/jicio, vos autem suspenditis ab arboribus.* Ergo latetur in primis Philippus, Lolherum, praeceptorem suum, et omnes alios novi cvangeli ministros, qui uxoribus carere noluerunt, ex canonum sententia, suspensus ab oflicio fuisse, cl cum nihilominus oificio fungi voluerint, contumaces et rebelles, contra leges omnium Ecclesiarum exstitisse, propter quod crimen, jure sane ab arboribus suspendi potuissent. Deinde, neque est verum, antiquos canones solum ab oificio suspendisse. Exstat enim canon. 1. II. concilii lolclani, ubi statuitur, ul qui post sacros ordines uxorem ducunt, aul ad cani redeunt, a cujus contubernio jam recesserant, ul sacrilegii rei ab Ecclesia habeantur extranei. Et in concilio lolclano VIII. can. G. qui post sacros ordines uxoribus copulantur, jubentur sub poenitentiae oneribus usque ad extremum vitae ad monasteria relegari. In concilio vero luronensi II. ante 1000. annos celebrato can. 1G. habentur haec verba de monachis (qualis Luthcrus, Bucerus, Martyr, Ochinus, et alii fuerunt ex cvangelicis). Si qui in monasterio conversi sunt, nullatenus habeant licentiam evagandi, nec. quod absil, ullus eorum conjugem ducere, Nam si uxorem duxerit, excommunicetur, cl de uxoris male sociatae consortio, etiam judicis auxilio, separetur: qui infelix monachus, tali conjunctione foedatus, si per ciiuscumque patrociniu sc conatus fuerit defensare, cl is qui in hac pcrtinacilalc perdurat, cl illi qui cum suscepert defensandum, ab Ecclesia segregentur donec revertatur ad septa monasterii, cl indictam ab abbate, quamdiu praeceptum ei fuerit, agat poenitentiam et post satisfactionem revertatur ad gratiam. Scribit Gregorius Turonicus lib. 4. historiae Francorum c. 4. Insignem quondam comitem, qui dimisso, ex consensu mutuo, uxoris lhoru, sacris ordinibus initiatus fuerat, ac deinde a diabolo instigatus, ad eandem redire praesumpserat, mox fuisse una omnium cpiscoporum sententia excommunicatum. Et nulla similia vel exempla, vel decreta, proferri possent, si necessitas postularet.

Accedit postremo, quod numquam Ecclesia sacerdotes punivit, propter conjugia (ul mentitur Philippus) sed propter sacrilegia. Sicut enim (ul August, dicit, in lib. de bono viduitatis cap. 9.) Non damnantur viduae, quite nubunt post votum, quia conjugalem fldcin posterius inierunt, sed quia continentiae primam fidem irritam fecerunt. Sic etiam non puni Ecclesia sacerdotes, quia conjugium inire volunt; sed quia conjugium post solemne votum contrahendo, non verum conjugium contrahunt, sed sacrilegium committunt. Etsi August, in eodem libro cap. I 1. lapsus viduarum, quae post simplex votum continentiae nubunt, adulteriis pc-

jores esse dicit, quid de lapsu sacerdotum diceret, qui post solemne votum, uxorum nomine concubinas ducendo, conjugium simul cl sacerdotium violant? Quod si contendant, ut faciunt, vola continentiae non esse servanda, jam non sacrilegi solum, sed etiam haeretici sunt, cl merito ab arboribus suspendi possunt, cum Apostolo contradicant, dicenti 1. Tim. 5. Adolescentiores viduas devota, cum enim luxuriatae fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: quem locum de voti continentiae violatione esse intelligendum, docent duo antiqua concilia, Carthaginense IV. canone 104. Elloielan. IV. canon. 55. Duo antiqui pontifices. Innocentius I. in cpisl. 2. cap. 23. El Gelasius I. in cpisl. 1. cap. 23. Omnes interpretes hujus loci. Chrysostomus. Theodoretus, Theophylactus, Occumcnius, Ambrosius, Sedulius, Primasius, Reda, Ilaymo, cl caeteri denique Patres, Tertullianus de monogamia. Basilius de virginitate, Bpiphanius haeres. 48. Hieron. lib. V. in Jovinianum, Augustinus de bono viduitatis cap. 8. cl 9.

XVI. MENDACIUM

Pag. 23. in eodem articulo: Cyprianus. inquit, *suadet ul mulieres nubant. quae non servant promissam castitatem. Verba ejus haec sunt lib. 1. Episl. 11. Si autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est ul nubant, quam ul in ignem delictis suis cadant.* Mendacium hoc esse, cl Cyprianum non de iis loqui, quae continentiam voverunt, sed de iis, quae adhuc deliberant, quid sint facturae, cl inierim extra matrimonium impudice vivunt, nullis modis idem Cyprianus docet. Primo, quia non ait. si perseverare nolunt aul non possunt, quae promiserunt Christo continentiam: Sed simpliciter, si perseverare nolunt, aul non possunt, melius csl ul nubant, quam ul in ignem delictis suis cadant: idcsl, si perseverare nolunt, melius est. ut non voveant, quam ul voveant, cl votum non impleant. II. Quia in sequentibus verbis idem Cyprianus conjugia detestatur earum. quae se Christo dicaverant: Christus, inquit. Dominus, cl iudex noster, cum virginem suam sibi dicatam jacere cum allero cernit, quam indignatur, et irascitur, et quas poenas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur? III. Quia cum Cyprianus sub disjunctione loquatur cl dicat, si perseverare nolunt aul non possunt; Si de iis loqueretur, quae continentiam promiserunt, videretur velle dicere, licitum esse iis, pro arbitrio vola violare, si tantum nolunt perseverare, etiamsi possint: quod certe nemo sanus admittet. Accedit, quod non est ullo modo credibile, aliud sensisse Cyprianum de isto loco Apostoli; Melius csl nubere, quam uri, quam quod postea sensit August, qui tractans eundem locum lib. I. de adulterinis conjugiiis cap. 1.3. Illis, inquit, quae se non continent, expedit nubere, et quod licet, cxpcdit; Quae autem voverunt continentiam, nec licet, nec expedit. Mullo vero minus credibile est, aliud Cyprianum carthag. cpisc. de volo continentiae docuisse, quam anlo cum Terlull. docuerit, et post cum omnes Palros, ac praecipue

21L episcopi afric. qui in IV. corlhag. concilio, convenerunt, quorum testimonia paulo ante citavimus.

XVII. MENDACIUM

Pag. 27. in articulo de Missa: *Falso*, inquiunt, *accusantur Ecclesiae nostrae, quod missam aboleant: relinetur enim missa apud nos, et summa reverentia celebratur*. Concordent, si possunt, huius Concordiae auctores haec sua verba, cum illis aliis verbis suis, quae habentur pag. 279. inter articulos Smalcaldicos. *Curetur, ut publice hominibus ostendatur, missam ut rem commentitiam, seu humanum figmentum, posse sine peccato omitti*. Et pag. 280. *abroganda merito missa est*. Et pag. 281. *Caelorum draconis cauda ista* (missam intelligo) *peperit multiplices abominationes et idololatrias*. Si igitur missa res csl vobis commentitia et hominum figmentum, et cauda draconis, et merito abroganda, cur eam non abrogatis? Aut si eam iam dudum abrogastis, nec ullus ei apud vos locus conceditur, cur tam splendide mentimini? Dicunt Ibrlassc, pontificiam missam, id est, oblationem corporis Domini pro vivis et mortuis, a se abrogatam, Luthcranam autem, id est, Eucharistiae distributionem, retineri, et summa reverentia celebrari. At non accusantur Ecclesiae vestrae quod Eucharistiae distributionem aboleant; sed quod sacrificium e medio tollant. quod omnibus saeculis in Ecclesia fuit. Itaque si per missam intelligitis concinam Dominicam, mendacium csl quod accusemini: Si vero sacrificium, mendacium csl quod falso accusemini.

XVIII. MENDACIUM

Pag. 27. in eodem articulo. *Accessit*, inquiunt, *opinio, quod Christus satisfecerit sua passione pro peccato originis: et instiluerit missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis deliciis mortalibus et venialibus. Hinc manavit. quod missa sit opus tollens peccata vivorum et mortuorum eoque opere operato*. Nulla sunt in his paucis verbis, vel absurda, vel mendacia, vel pugnantia cum superioribus partibus huius libri. Primum enim, quis antehoc tempus audivit, Peccata mortalia vocari delicta quotidiana. Sane <1. Augustinus in cnchirid. cap. 71. distinguit peccata quotidiana, a sceleribus, et illa levia, brevia et minima vocat. Deinde impudenti mendacio tribuitur catholicis doctoribus illa divisio quod Christus passione sua satisfecerit solum pro peccato originis; Pro actualibus autem instiluerit missam. Nemo enim catholicorum unquam sic ducit, sed credimus et profitemur, Christum in cruce pro omnibus omnino peccatis satisfecisse, iam originalibus, quam actualibus; quia tamen meritum passionis ejus non prodest, nisi etiam aliqua ratione applicetur (si enim nulla requiritur applicatio. cur non omnes homines salvantur. cum sanguis Christi fuerit propitiatio pro peccatis? Mis lotius mundi, 1. Joan. 2. neque vero sola tunc applicari potest, alloqui mentiretur, qui dixit: Nisi quis renouetur ex aqua et Spiritu sancto, non

potest intrare in regnum Dei. Joan. 3.) Propterea docet Ecclesia catholica, ad peccata expianda, sine merito passionis Christi, hominibus applicandum, instituta esse varia sacramenta, et ipsum etiam corporis Domini sacrificium, quae omnia ex opere operato utilia sint, et ad peccatorum purificationem conducant, licet non aequaliter, nec eodem modo. Quod vero hic negat Philippus missam valere ex opere operato, et apertius Luthcrus in articulis Smalcaldicis, qui huic ipsi operi inserti sunt, repugnat articulo Confessionis 8. et haeresim Donatistarum renovat. Nam cum in hoc articulo de Missa, missam a se retineri, et summa reverentia celebrari dicunt, certe missam utilem esse credunt. Non autem volunt utilem esse ex opere operato; ergo ex opere operantis vim illius pendere existimant. At haec haeresis csl Donatistarum, quam nominalim artic. 8. damnavit Augustus, confessio. Ibi etiam asseruit: *Verbum et sacramenta, utilia et efficacia esse ex institutione Dei, sive per boios, sive per malos ministros exhibeantur*. Et hoc ipsum csl. quod theologi nostri per opus operatum intelligunt, et ab opere operantis distinguunt. Sed video unde Philippus occasionem arripuerit mentendi et calumniandi, quia videlicet s. Thomas in opusculo, de sacramento altaris cap. 1. docet: Corpus Domini scilicet oblatum in cruce pro debito originali, jugiter offerri in altari pro debilis quotidianis. At s. Thomas non dicit, in cruce pro solo debito originali oblatum Christi corpus, immo etiam pro actualibus oblatum docet 3. par. quaesi. 1. art. 4. et quaesi. 49. art. 1. ad 4. Id ergo in eo opusculo sibi voluit s. Thomas, quia peccatum originale semel dimissum numquam repetitur, ideo ad illud expiandum non esse necessaria quotidiana sacrificia, sed sufficere sacrificium crucis semel peractum, et semel per Baptismum applicatum; At pro peccatis actualibus, quae saepius committuntur, instituta esse, praeter Baptismum, quotidiana remedia, in quibus sacrificium altaris merito numeratur. Non quod scilicet peccatores justificet (ut adversarii nos dicere mentiuntur); sed quod juvet ad placandum Deum, et ab eo impetrandum, ut super peccatores clementer respiciat, cisque desiderium conversionis inspiret, atque ad justificationem quaerendam et oblinendam, disponat.

XIX. MENDACIUM

Pag. 28. in eodem articulo: *Veteres*, inquiunt, *ante Gregorium, non faciunt mentionem privae missae*. Quod idem reperitur in apologia pag. 223. Si per missam privatam intelligatur missa, quae privato nomine fiat, sive ab uno laico fiat, et uni soli prosit; Mendacium est, quod post Gregorium, ejusmodi missa in Ecclesia esse coeperint. Nulla csl enim, nec unquam fuit in Ecclesia missa privata: sed omnis missa publica est, cum omnis missa fiat a sacerdote, ut publicus minister est, et pro communi et publica utilitate totius Ecclesiae. Si vero per missam privatam intelligent eam, quae non fit in loco publico, vel ad quam non convenit populi multitudo, vel in qua non distribuitur populo sacramentum; falsum csl apud veteres non

exstare memoriam ejusmodi missarum, anlc tempora Grcgorii.Ccnc Augustinus Gregorium,ducen- tis fere annis antecessit, cl tamen lib. 22. dc Civ. Dei cap. 8. scribit haec verba: Vir tribunilius He- sperius,qui apud nos csl, habet in territorio Eussa- lensi fundum Cupedi appellatum, ubi cum afflictio- ne animalium el servorum suorum, domum suam spiritum malignorum vini noxiam pcrpcli compc- risscl, rogavit nostros, me absente, presbyteros, ul aliquis eorum illo pergeret, cujus orationibus cederent.Pcrrcxii unus, obtulit ibi sacrificium cor- poris Christi, orans quantum potuit, ul cessaret il- la vexatio, Deoque protinus miserante cessavit.Ha- bes hic missam in loco privato, ab uno celebra- tam, sine distributione Eucharistiae populo facta, cl tamen utilem,cl Deo gratam, ul miraculum sub- sequens declaravit.

XX. MENDACIUM

Pag. 29. in articulo dc Confessione. *Antea*, in- quiunt. *immodice extollebantur satisfactiones: fi- dei vero cl meriti Christi, ac justitiae fidei.nullafiebat mentio.* Hoc mendacium refellunt omnes li- bri catholicorum, in quibus cl tides passim praedi- catur, cl virlus sacramentorum, el ipsarum cliam satisfactionum, ad meritum Christi refertur. Nunc unus locus s. Thomae sufficiet 3. par. quaesi. G2. art. 5. Christus inquit s. Thomas, liberavit nos a peccatis nostris, praecipue per suam passionem, non solum effleienier cl meritorio, sed cliam sa- tisfactorie.Similiter cliam per suam passionem ini- tiavit ritum Christianae religionis,offerens seipsum oblationem cl hostiam Deo, ul dicilur ad Ephes.5. Unde manifestum est, quod sacramenta Ecclesiae specialiter habent virtutem cx passione Christi clc. El infra: Per fidem Christus habitat in nobis, ut di- citur ad Ephes. 3. cl ideo virlus Christi copulatur nobis per fidem clc. Mentitur ergo qui dicil, ante haec tempora nullam factam esse in Ecclesia fidei cl meriti Christi mentionem.

XXI. MENDACIUM

Pag. 34. in articulo de volis monasticis. *Augu- stini*, inquirunt, *tempore monasteria erant libera collegia, postea corrupta disciplina, ubique ad- dita sunl vola, ul tamquam excogitato carcce , disciplina restitueretur.*

Mendacium est hoc sane dignissimum. Cui non solum octo millia Lulheranorum suhscribcrclised cliam tot illustres civitates , lolque illustrissimi principes, suffragium suum adjungerent. Quid c- nim? An non vixit Augustinus tempore Augustini? Is igitur scribens in psalm. 73. ita loquulus est.Ne- mo positus in monasterio frater dicat, recedo de monasterio, ncque enim soli, qui sunl in monaste- rio,perventuri sunl ad regnum coelorum; cl illi qui ibi non sunl,ad Deum non perlinent. Respondetur ei, sed illi non voverunt, tu vovisti. Et in psalm. 99. dc monachis apostatis loquens: Dum non per- severaverit, inquit, implere quod vovit, fit desertor tam sancti propositi, cl reus voti non reddit. Sed ‘fortenon sufflcilunus:Nam inore duorum vel trium

testium stabit omne verbum. S. Joan, clirysosl.qui aetate Augustini ila vixit,ul cliam ante Augustinum mortuus sil,in epist.6.quae csl ad Theodorum, qui deserto monasterio uxorem ducere voluerat (ul hoc lempnre passim faciunt,qui ab Ecclesia adLulhcra- nos deficiunt): Honorabiles, inquit, nuptiae, sed te jam servare non convenit privilegia nuptiarum; quamvis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pejus existimo etc. Al cur ob- secro, nuptiae monachorum, adulteriis sunl pejo- res,si nullis votis tenentur? S. Hieronymus,cl ipse Augustino senior, in epist. ad Sabinum. Moris est, inquit, in Aegypti el Syriae monasteriis, ullam virgo, quam vidua, quae se Deo voverint cl saecu- lo renuncianles, omnes delicias saeculi conculca- rinl, crinem monasteriorum matribus olTerant de- secandum. S. Epiphanius scribens conira haeresim sexagesimam primam. Tradiderunt, inquit, sancti apostoli, peccalum esse, post decrcclam virginita- tem. ad nuptias converti. S. Basilius, qui nomina- lis Patribus aliquando vetustior fuit, in prooemio monasticarum constitutionum. Itaque, inquit, qui a mundi vinculis liber esse cupit, nuptias veluli pe- dicas quasdam fugit,his aulcm relictis, vitam suam Deo consecrat el castitatem profilelur, ul neque fa- cultas ipsi sil conversionis ad nuplias. El infra cap.22. constitui, meminil voit obedienliae, el cap. ult. voti paupertatis. Idem in lib. de virginitate, parum a medio. Cum, inquit, Domino virginitatem professae sini, carnali postmodern voluptate male blanda delinilac ac devictae, stupri scelus honesto conjugii nomine obtegere cupiunt. Haec «licta pu- tentur Calharinae conjugii Lulheri, ipsi autem Lu- thero convenit, quod paulo ante habet: Horrendo, inquit Basilius, sacrilegio Christi sponsae adulter cllicilur. Denique idem Basilius in epist. ult. quae est ad virginem lapsam. Et quia, inquit. impius in profundum collapsum, mala dc caelcro contemnit, cliam ipsa abnegas ad verum sponsum pacta, ne- que esse virgo.ncque unquam promisisse clamans. Revoca in memoriam honestam professionem,quam professa es coram Deo, et angehs, cl hominibus clc.

XXII. MENDACIUM

Ibidem sic ajunl. *Docebant vola paria esse Ba- ptismo; docebant se hoc vitae genere mereri re- missionem peccatorum el justificationem coram Deo.* El infra: *Ila persuadebant vitam monasli- cam esse meliorem Baplismo.* VA addit Philippus in apologia pag. 250. *docebant, applicata aliis.alios salvare.* At quis catholicorum unquam ita docuit? Dicimus quidem opera religionis, idcsl, caste vive- re, nihil proprii possidere, obedire majoribus, ope- ra esse bona cl meritoria vitae aeternae, si a ju- stis liant, cl conducere, ad satisfaciendum pro pec- catis, sicut caclera omnia opera bona: At mereri justificationem illam, qua ux impiis cllicimur just, nullus catholicorum docet. Scimus enim non cx o- peribus justitiae, quae fecimus nos, sed propter magnam Dei misericordiam, justos fieri, quotquot vere justificantur. Addimus vero, posse monachos facere alios homines operum suorum bonorum par- ticipes, ut possunt omnes alii fideles, cum sil coni-

municipalio in 1er membra ejusdem corporis. At quod possit monachus suis operibus alios salvos facere, merendo cis gratiam cl gloriam, mera calumnia esi, nemo nostrum dicit. Denique non negamus, inter Baptismum cl monachatum esse quandam similitudinem; quod sicut in Baptismo remittitur omnis poena peccatis debita; ita quoque in susceptione vitae monasticae fieri credibile est. Al non continuo anteposimus, vel aequamus monachatum Baptismo, Baptismus enim, ct culpam, cl poenam remittit, ct hominem dc impio facit pium, cl dc filio diaboli filium Dei; Professio vero monastica, solam poenam remittit, quae post remissam culpam aliquando remanet. Neque haec csl solius s. Thomae doctrina (ul Philippus existimat), sed cliam veterum ss. Palrum. Scribil s. Athanasius, in vita b. Antonii, angelicam vocem aliquando auditam, quae testaretur, d. Antonio omnia peccata dimissa, cum per vitam monasticam sacculo rcnunciavit. Sanctus quoque Hieron. in cpisl. 25. de obitu Blcsillac: Cum, inquit, propitio Christo ante quatuor ferme menses, secundo quodam modo se propositi Baptismo lavcril, cl ita deinceps vixerit, ul calcato inundo semper monasterium cogitaverit etc. S. Bernardus liti, dc praecepto el dispensatione, non procut a fine: Audire, inquit, cl hoc vultis a me, unde, praeter caetera poenitentiae instituta monasterialis disciplina meruerit hanc praerogativam, ut secundum Baptisma nuncupetur? Arbitror, oh perlectam mundi rcnunciationem, ac singularem excellentiam vilac spiritualis, qua praeminens universis vitae humanae generibus hujusmodi conversatio, professores el amatores suos angelis similes, dissimiles hominibus facit, immo divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi; et quasi denique secundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quae sunl super terram, Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis ejus. Haec s. Bernardus, cujus testimonium Philippus rejicere non deberet, cum in apologia cum, tum inter sanctos viros numeret, lum ejus leslimonia tamquam gravissima pro se adducat. Illud lamen non csl praetereundum, nec s. Bernardum ncc s. Thomam, ncc ullum catholicorum vitam monasticam Baptismo anteposuisse, quod lamen Philippus catholicis attribuit.

XXIII. MENDACIUM

Pag. 34. *Quid fiebat*, inquiunt, *in monasteriis? olim erant scholae sacrarum Hierarum, el aliarum disciplinarum.* Al non ita describunt nobis monasteriorum exercitationes. Hieron. in epist. ad r.usloclium, dc servanda virginitate, cl in altera ad Rusticum dc institutione monachi; Augustinus in libro de maribus Ecclesiae catholicae: Joan. Cassianus in lib. dc institutis coenobiorum: Benedictus in regula: ct ante hos omnes Basilius, in monasticis constitutionibus; Hi siquidem, meminerunt obedienciae, continentiae, paupertatis, jejuniorum, vigiliarum, silentii, psalmodiae, solitudinis, cili-
 < i rom el similium rerum: Al humanarum disciplinarum physicae dialecticae, oratoriae ac poeti-

cae artis, ne verbo quidem meminerunt. Viderit ergo Philippus, ubi scholastica ct politica monasteria somniuril.

XXIV. MENDACIUM

Pag. 45. in articulo dc potestate ecclesiastica. *Facile*, inquiunt, *possent episcopi legitimam obedientiam relinere, si non urgerent servari traditiones, quae bona conscientia servari non possunt. Nunc imperant coelibatum, nullos recipiunt nisi jurent se puram euangelii doctrinam nolle docere.* Ostendant si possunt, quis unquam episcopus exegerit juramentum de non docenda pura evangelii doctrina. Nisi forte nomine purae doctrinae, haereses intelligi velint. Praxis enim Ecclesiae habet, ul exigatur a pastoribus juramentum, de non docendis haereticis, cl de Scriptura non explicanda nisi juxta consensum sanctorum Patrum, el hoc, ul erroribus cl impuritati doctrinae aditu praecludatur. Neque verum csl coelibatum imperari, sed tantum exigi ut conditionem ad sacerdotium necessariam. Quemadmodum enim liberum csl unicuique sacros ordines non suscipere, illaque liberum csl coelibatum non servare.

XXV. MENDACIUM

Pag. 51. in praefatione. *Et nunc scripsi, quam moderatissime potui. Ac si quid videtur dictum asperius. hoc mihi praefandum est, me cum theologis ac monachis. qui scripserunt confutationem liigare. non cum Caesare aut principibus, quos, ul debeo, veneror etc.* Si vera sunt haec verba, contra theologos el monachos, aliosque catholicos, qui confutationem non scripserint, nihil scripsit in apologia hac Philippus, quod contumeliam sonare possit: contra ipsos cliam, qui confutationem scripserunt, etsi aliquid asperius dictum sit, servata tamen csl moderatio, quae tantum theologum decebat. At in ista ipsa pag. 51. in verbis, quae immediate praecedunt hanc protestationem moderationis, asperrime flagellantur theologo catholici. *Sed adversarii*, inquit, *sic agunt caussam, ul ostendant se neque veritatem, neque concordiam quaerere, sed ul sanguinem nostrum exsorbeant.* El infra, eadem pagina: *Sophistae nominantur omnes theologo.* Et infra pag. 103. moderatissimo loquitur Philippus, cum ait: *Turpe est aulem adversariis. tantopere praedicare dilectionem, cum nusquam praestent eam. Quid nunc agunt? Dissipant ecclesias, scribunt leges sanguine, ct has proponunt Caesari, clementissimo principi promulgandas, trucidant sacerdotes, el alios bonos viros, si quis leviter significarii, se aliquem manifestum abusum non omnino probare.* El pagin. 104. Insignis moderatio cernitur in istis verbis Philippi: *Deus perdat illos impios sophistas, qui tam scelerate, detorquent verbum Dei, ad suq. somnia vanissima.* Et paulo post: *Quis docuit hos asinos dialecticam.* El pag. 200. *Nec vident isti asini apud Hieronymum contra Vigilantium etc.* El pag. 208. *Manifestos abusos nova el inusitata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Ec-*

clcsia idoneos doctorcs. Et pag. 212. *Aune hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihili homines.* Et infra, de gravissimis theologis ait: *Quasi vero Ecclesiam valde ornet ista publica infamia flagitiosarum ac prodigiosarum libidinum, quae flagrant apud illos sanctos Patres, qui Curios simulant, et Bacchanalia vivunt; ac pleraque ne verecunde quidem nominari queunt, quae isti summa licentia faciunt.* VA pag. 220. *Illi Sardanapali consulto abutuntur prae-textu religionis.* Et pag. 222. *Videtis, inquit, extremam impudentiam istorum nebulonum etc.* Sane praedicanda moderatio esi, senes gravissimos, doctissimosque theologos, nunc asinos, nunc nebulones, nunc Sardanapalos, nunc homines nihili appellari, et sic appellari ab eo, qui vix grammaticam bene teneat.

XXVI. MENDACIUM

Pag. 59. in apologia ari. 2. *Ad eundem modum, (inquit Philippus), loquitur et Augustinus qui ait: Peccatum in Baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur. Ille palam fatetur esse, hoc est. manere peccatum, tametsi non imputetur. Et haec sententia, adeo placuit posterioribus, ut recitata sit et in decretis.*

Mirum profecto est, tantopere placere quibusdam mendacia, ut ab eis avelli nulla ratione possint, scripserat hoc idem Lutherus in assertionem articuli 2. et ostensum illi fuit ab episcopo Rotensi, nusquam dicere Augustinum, peccatum manere et non imputari, sed concupiscentiam manere et non imputari in peccatum, sicut vere non est peccatum. Haec enim verba sunt Augustini: quae corrupte citantur a Lutheranis, libro primo de nuptiis et concupiscentia, cap. 25. Si quaeritur quomodo ista concupiscentia maneat in regenerato, in quo universorum facta est remissio peccatorum? Respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non ut non sit, sed in peccatum non imputetur. Lib. quoque 6. in Julianum cap. 8. non dicit Augustinus, peccatum actu manere, reatu transire. Nec enim tam stupidus erat Augustinus, ut non intelligeret, ista non cohaerere, peccatum actu manere, et non manere reatu: cum ipse idem Augustinus, peccatum per reatum definire soleat. Et ibid. lib. 1. de nuptiis et concup. cap. 25. Cum dicit, hoc est non habere peccatum, reum non esse peccati. Qui etiam passim asserit, concupiscentiam remanentem malum quoddam et infirmitatem esse, non autem peccatum. Tractatu 41. in Joannem: Numquid inquit, quia deleta est lota iniquitas, nulla remansit infirmitas? Et lib. 6. contra Julianum cap. 3. Omni peccato carent justificati, sed non omni malo. Quid quod ipse etiam Philippus in colloquio Avomaliensi (ut Joan. Cochlaeus testatur in discussione confessionis Augustanae art. 2.), ingenuo fassus est, male hunc locum ex Augustino esse citatum, cum id ei Joan. Eckius objecisset. Quid? quod multi nostrorum saepius jam de hoc errore Lutheranos admonuerunt? Cum igitur mendacium toties patefactum et refulsum, in libro Concordiae, cui octo millia hominum subscripserunt, adhuc invenitur,

unum cum duobus necessarium est, aut hoc mendacium a sexdecim millibus oculorum deprehendi non potuisse, aut voluisse adversarios, etiam cum mendacii Concordiam facere. Adde quod in decreto etiam Gratiani dist. 4. de consecratione, can. Per Baptismum non habetur peccatum manere (ut Philippus monetur) sed concupiscentiam.

XXVII. MENDACIUM

Pag. 62. in apologia pro ari. 4. sic ait Philippus. *Damnant auctores confutationis confessionis Augustanae, quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, et fide in Christum justificari.* At mendacium est. Non enim auctores confutationis confessionis damnant, quod fide dicamur justificari, sed quod fide sola. Illa enim confutatio, de qua Philippus loquitur, exstat in harmonia confessionis Augustanae, edita ab Andrea Fabricio in codicibus. et in ea sic legimus ari. 5. Quod fidei mentionem hic faciunt, catenus approbatur, quatenus de fide non sola, ut aliqui male docent, sed quae per dilectionem operatur, ut Apostolus recte docet, ad Galat. 5. intelligatur: haec ibi.

XXVIII. MENDACIUM

Ibidem, *Antonius Bernardus. Dominicus. Franciscus, et alii sancti Patres, elegerunt certum vitae genus etc.* Vel ex animo Philippus loquitur. cum sanctos vocat, Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum, vel aliud sentit, aliud dicit. Si loquitur ex animo, destruit totam confessionem Augustanam, et universum prorsus Lutheranismum. Constat enim hos quatuor Patres monachos fuisse, et Patres monachorum, et omnes certum vestimenti genus excogitasse, cucullos gestasse, a certis cibis abstinuisse, vota continentiae perpetuae. et paupertatis ac obedientiae coluisse, atque aliis commendasse, flemus Antonium certum est in solitudinem se conluisse, et omnia civilia officia deseruisse. Bernardum et Dominicum missam assidue dixisse, papae romano adhaesisse, alique adeo apostatas supra modum fuisse: Franciscum denique nemo ignorat, in suo testamento fidem romanae Ecclesiae commendasse; ac imperasse, ut si quis a fide romanae Ecclesiae aberraret, is diligentissime custoditus, in manus iudicum tradereletur. Si vero aliud loquitur, aliud sentit, illius imitator, et illius est, qui mendax fuit ab initio, immo et qui palam mendacii, ab ipsa veritate nominatur.

XXIX. MENDACIUM

Pag. 105. in apologia. *Adversarii, inquit Philippus, docent homines justificari, dilectione et operibus; de fide, qua apprehendimus propitiatorum Christum, nihil dicunt. Immo hanc fidem improbant, neque improbant lanium sententiis, aut scriptis, sed etiam ferro et suppliciis conantur in Ecclesia delere.* Jam saepe diximus, veram fidem in Christum nos maxime requirere in negotio justificationis; et propterea mentiri Philippum, cum ait, nos de fide aut nihil dicere, aut fidem op-

pugnare. Specialem lamen illam fidem Lulhcrano-
rum, superbam, alque arrogantem, quae sola vult
justificare, nec patitur comites, quos illi Deus assi-
gnavit, merilo rejicimus,el deletam funditus,atque
exterminatam oplamus, quandoquidem ct ipsa de-
let alque exterminat orationem, sacramenta, opera
bona, cl quidquid Deus ad salutem hominum in-
stituit. Nam si quis non orat ex fido, male orat, cl
Deum irritat potius, quam plaçai, ut adversarii el-
iam fatentur. Debet igilur fides orationem praece-
dere: Al ubi est fides, ibi continuo csl justificatio;
ct cerlus csl Lutheranus ex fide, sibi remissa esse
peccata; neque potest ea dc re sine gravissimo
scelere dubitare: Ergo non potest orarc ac dicere:
Dimitte nobis debita noslra, vel cum publicano :
Deus propitius esto mihi peccatori; Sed cum pha-
risaco dicendum illi est: Domine, gratias tibi ago .
quia non sum sicut caclcri homines.Quomodo enim
petere audebit, quod certo scit ex fide,se jam esse
consequulum? Pari raliione sine fide sacramenta
non prosunt, sed obsunt: al fides ubi adest, mox
justificat; quorsum igilur Baptismus post fidem ad-
hibetur? Ninivitae quoque perdidierunt jejunium
illud suum tam laboriosum. Nam si absque fide je-
junarum,nihil cis profuit; si fide praecedente, jam
Deus ante jejunium placatus erat. Multa hic dici
possent, sed caussa ista usque rd fastidium jam a
mullis tractata csl.

XXX. MENDACIUM

Pug. 112. in apologia. *Plane* (inquit Philippus),
surdi sunl adversarii, toties jam dictum csl, le-
gem sine Christo non prodesse, propter quem
placent bona opera. Sed illi ubique. excluso
Christo, docent mereri justificationem, opera le-
gis. Mentiris. Philippe, el tam impudenter, ul mi-
rum sil, si quem inveneris, qui libi credat. Profer
saltern unum ex theologis nostris, qui doceat,ope-
ri sine Christo mereri juslificationem. Certe ipsa
confutatio catholica, adversus quam potissimum a-
pologiain scribis, ila loquitur art.i.Attamen omnes
catholici fatentur, opera noslra ex se nullius esso
meriti. Vide supra, mendacio XX.

XXXI. MENDACIUM

Pag. 124. in apologia,ari.6. sic ail Philipp. Nec
o/f udat quemquam, quod sibi Ecclesiae nomen
n-udicanl.Nam Ecclesia Chrisli apud hos est.qui
< i angeHum Chrisli recte docent., non apud illos,
qui pravas opiniones contra evangelium defen-
dunt. El passim in hac apologia negat Philippus ,
apud nos esse. Ecclesiam. Al hoc falsum esse, cx
eadem apologia convinci potest. Nam pag.sequenti,
idest. 125. dicil Philippus; *Anlichristum sedere in*
templo Dei, idest. ipse exponit, *in Ecclesia domi-*
nari et gerere o/Jicia. El pag. 130. dicil; *Papam*
esse Anttc/inslum.Si ergo papa tamquam Anlichri-
slus m Ecclesia dominatur el gerit oflicia , et ta-
men non dominatur nec gerit officia inter Luthcra-
nos, sed inter Papislas: ergo non Lulherani, sed
Papislac sunl Ecclesia. El praeterea pag. 222. Phi-
lippus agnoscit aliquam offensionem , eo *quod*

schisma fecerit, else cum suis divulgaverit,ab illis,
qui existimantur ordinari episcopi., El addit, «
concordiam summo studio concupivisse, quodcl
alibi saepe repolit. Al si apud nos non est Ecclesia,
sed regnum Anlicbrisli, el ipsi episcopi membri
sunl Antichrist!, certe non csl crimen, a nobis cl
episcopis nostris dissidere; sed e contrario potius
crimen gravissimum csl,cum Anliclirislo velle con-
cordare. Concordet igitur sccum liber Concordiae,
el aut apud nos Ecclesiam esse fateatur, aut nc
dicat Anlichristum in Ecclesia magistratum geren.
neque nobiscum Concordiam desideret.

XXXII. MENDACIUM

Pag. 129. in apologia. *Manifestus* (inquit Phi-
lippus) *error est, quod docent adversarii, mereri*
homines remissionem peccatorum dilectione erga
*Deum, ante gratiam.**XI* profecto nc somniavit qui-
dem unquam ullus catholicorum, quod hic nobis
objicitur, cl in confutatione catholica passim repe-
titur, opera sine gratia nihil valere.

XXXIII. MENDACIUM

Ibidem. *Quid opus erit fide, si sacramenta ex*
opere operato,sine bono motu utentis justificant!
Al nullus catholicorum dixit vel scripsit unquam,
in adultis non requiri cum sacramentis molutn in-
ternum fidei,displicentiae, vel contritionis etc.Elnos
supra, Mendacio XX. adduximus s. Thomam, asse-
rentem, applicari Chrisli meritum hominibus per
fidem, in sacramentis.

XXXIV. MENDACIUM

Pag. 129. in apologia, sic ait Philippus. *Sedfor-*
lasse adversarii sic postulant, definiri Ecclesiam
quod sil monarchia externa, suprema totius or-
bis terrarum, in qua oporteat romanum ponti-
ficem habere potestatem οὐρανίου καὶ γῆς, *de qua ne-*
mini liceat disputare, aut judicare, condendi ar-
ticulos fidei, abolendi Scripturas, qua velit in-
stituendi cultus el sacrificia etc. El infra: *Alque*
haec definitio non Ecclesiae Chrisli, sed regni
pontificii, habcl auctores non solum canonūtas,
sed etiam *Daniclem, cap. 11.*

Profer igilur unum ennonistam, qui dicat ponti-
ficem romanum posse Scripturas abolerc, institue-
re sacrificia, el similia facere, el cum non potue-
ris, scito, te cl esse el haberi mendacem. Al nos
facile possumus ostendere, Lultierum vestrum id
sibi auctoritatis arrogasse, ul aboleret plurimos sa-
crosanctae Scripturae libros, ul Machabacorum vo-
lumina, epistolam Jacobi, epistolam ad Hebraeos
et alia quaedam. Hem, ut conderet novum articu-
lum, quo videlicet quisque cx fide credere teneat-
ur sc esse justum, licet in omni bono opere pec-
cet. Quod vero ex Daniele adducitur, ad demon-
strandum romanum pontificem esse Anlichristum,
non in pontificem.sed in Luiherum aptissime qua-
drat.In eo enim loco Daniel Anliclirislo tribuit,non
instituere sacrificia, quod vos papae tribuitis, sed
tollere juge sacrificium,quod Luthcrus lotis viribus

facere conatus est. Addit ibidem Daniel, Aniichrislum conlra omnes Deos pugnaturum; Al pontifex romanus, ut vos quidem putatis, Deos innumerabiles colit, omnes videlicet sanctos cl.sancias, qui cum Christo regnant, cum c contrario Luthcrus, adversus omnes sanctos bellum gcrat.

XXXV. MENDACIUM

Pag. 130. in apologia, arlic. dc Ecclesia sic dc romanis pontificibus loquitur Philippus. *Quotus quisque curai evangelium, aut judicat dignum lectione? Mulli eliam palam irident religiones omnes.* Al cur tam insignis criminis nullum testem citas, nisi quia non crimen pontificum, sed tuum mendacium, tua blasphemia csl? Certe Innocentius III. cx illis est, quos non probatis, el lamen exstant sermones ejus, exstant epistolae, exstant alia opera plena sacris testimoniis. Quod idem de nullis aliis dici posset, ul omittam, quod semper pontifices sacra fecerunt, ubi leguntur cvangclia non latine solum, sed eliam graece.

XXXVI. MENDACIUM

Pag. 13G. in apologia, ari. 10. sic mcnlilur Philippus. *Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur nos senlire. quod in coena Domini vere, ct substantialiter adsint corpus el sanguis Chrisli, el vere exhibeantur cum illis rebus. quae ridentur, pane el vino, his qui sacramentum accipiunt.* At bone Philippe in ari. 10. confessionis, quem nostri receperunt, nulla fada est mcnlio, panis et vini manentis cum corpore cl sanguine Chrisli; Hic enim csl articulus decimus. Dc coena Domini docent, quod corpus el sanguis Chrisli. vere adsint, cl distribuantur vescentibus in coena Domini. In germanico aulcm exemplari additum erat, sub specie panis cl vini. Tantum vero abest, ul catholici tunc receperint talem articulum, de pane manente cum corpore Domini, ul expresse monuerint recipiendum esse decretum generalis concilii dc transubslanliatione panis in corpus, cl vini in sanguinem Domini.

XXXVII. MENDACIUM

Pag. 140. in apologia, art. 1 *I. Aunc de hac fide, consequente remissionem peccatorum, nulla csl syllaba in tanta mole constitutionum, glossarum, summarum, confessionalium: nusquam ibi Christus legitur.* Si dc tide loqueris, quae sola justificet, cl certos absolute reddat remissa esso peccata, non mireris, si ea fides non inveniatur in glossis el summis; nam cum illae fierent, ista nondum erat nata. Al dc fide vera in Christum cl de ipso Christo, nihil in tot libris legi, mendacium est nimis crassum. Certe s. Antoninus, qui inter summistas non postremum locum tenet, tam dc fide, quam de Christo fusissime disserit. Nec ulli alii dc hisce rebus siluerunt.

XXXVIII. MENDACIUM

Pag. 110. in apologia, ari. 12. sic Philippus loquitur. *Quid hic Carole, Caesar invictissime, fa-*

ciemus? Haec csl propria vox evangelii, quod fide consequamur remissionem peccalorum. Hanc vocem evangelii damnant isti scriplores confutationis. Sed non ila esi, Philippe: non enim confutatio usquam negat, nos tide consequi remissionem peccalorum; sed negat nos sola fide consequi remissionem peccalorum: quod el evangelium passim negat, cum cl sacramentis, el dilectioni, et poenitentiae tribuat remissionem peccalorum.

XXXIX. MENDACIUM

Sed sexies geminatum

Pag. 143. in apologia, art. 12. numerantur haec dogmata, tamquam sini catholicorum lheologorum. *Quod per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex pacto divino gratiam. Quod per attritionem mereamwt gratiam. Quod ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat. Quod per contritionem, non fide in Christum consequamur remissionem peccatorum. Quod potestas clavium valeat ad remissionem peccalorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia. Quod susceptio sacramenti poenilenliae, ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est, sine/ide in Christum, conferat gratiam.* Al haec omnia non noslra dogmata, sed Philippi mendacia sunl. Nec dubium quin subscriberent contra ista dogmata, non octo millia, sed plusquatn octingenta millia catholicorum, ul jam periculum sil, nc sulTurenlur adversarii Cretensibus illud encomium aposlolicum, Cretenses semper mendaces.

MENDACIUM

Pag. 163. in apologia, art. 12. dc satisfactione loquens Philippus, sic ait. *Haec lota res csl commentitia, recens conficta. sine auctoritate Scripturae, el veterum scriptorum ecclesiasticorum. .te ne Lombardus quidem, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, nec animadverterunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam et rem prorsus politicam. Ideo superstitiose finxerunt eas, non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere.* Et pag. 1G 5. *Adhuc Lombardi tempore ignota erat (satisfactio).* El pag. 175. *Quod Patres mentionem faciunt satisfactionis, quod concilia fecerunt canones, diximus supra, disciplinam ecclesiasticam fuisse exempti caussa constilulam. nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpae, vel ad poenae remissionem.*

Hoc esse mendacium, vel unus Cyprianus abunde declarabit. Is enim auclor. el sanctus, cl antiquus, cl doctissimus fuil. Nom de sanctitate martyrium, de doctrina volumina quae reliquit, de antiquitate, historiae omnes testimonium praebent. Certe plus quam octingentis annis, Petro Lombardo vetustior est Cyprianus. Is igitur in sennone, (pii csl dc lapsis, prope Unem, ila loquitur. Qui autem

poenitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt: ita fit. ut dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes verae salutis adimatur. Vos vero, fratres dilectissimi, quorum timor in Deum pronus est, cl in ruina licet animus constitutus, mali sui memor est, pocnilcntcs ac dolentes peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiae crimen agnoscite, ad iniellignliam delicti vestri oculos cordis apcrile. nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen jam veniam vindicantes. Dcus quantum Patris pietate indulgens semper cl bonus csl, lanium iudicis maiestate metendus est. Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulnere diligens el longa medicina non desit: poenitentia crimine minor non sil. Pulasne tu Dominum cito posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium praeponere maluisti, cujus templum sacrilega contagione violasti? Putas facile cum misereri tqi, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius, cl rogare, diem luctu transigere, vigiliis nodes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhaerere cineri, in cilicio cl sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic jam velle vestitum, post diaboli cibum, malle jejunium. El infra: Sic sub apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata servavit. El infra: Pocnilcnli, operanti, roganti. potest clmcnicr ignoscere, potest in acceptum referre, quidquid pro talibus cl petierint martyres, cl fecerint sacerdotes: vel si quis plus cum suis satisfactionibus moverit, si ejus iram, si indignantis offensam, justa deprecatione placaverit; dat ille el arma rursum, quibus vicius armetur. Et infra: Qui sic Deo satisfecerit, qui poenitentia facti sui, qui pudore delicii, plus cl virtutis et fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus cl adjutus a Domino, quam contristaverat nuper, laciam faciei Ecclesiam; nec jam solum Dei veniam merebitur, sed coronam. Haec illae. Habes bic in primis 1er nomen satisfactionis. Habes deinde. illam consistere in operibus, luctu, cinere, cilicio, jejunio, eleemosynis, precibus. Habes tertio, haec non tantum expedire, sed necessaria eliam esse; orare oportet, inquit Cyprianus, cl impensius rogare clc. Habes quarto, 1rs operibus Deum placari; nam cl hoc aliquoties repetitum est, et proinde non ad solam disciplinam externam, cl politicam satisfactionem perlinere. Habes quinio in ultimis verbis, per ejusmodi opera non solum nos veniam, M'd eliam coronam promereri. Habes sexto, non sufficere lidem solam, quando tam nulla alia ncces-Mina sunl. Habes septimo, non debere nos continuo veniam vindicare, etiamsi jam coeperimus non solum credere, sed eliam timere el dolere. Habes postremo, sic sub apostolis lidem viguisse; cl propterea mendacium esse Philippi, quod isla sini nova, cl inaudita ante tempora Pelri Lombardi.

XLI. MENDACIUM

P g. li*O. in apologia, arlic. 13. *Hic damnamus* (inquit Philippus) *totum populum scholasticorum doctorum, qui docet, quod sacramenta non po-*

nenti obicem conferant gratiam, cx opere operato, sine bono motu utentis. Haec simpliciter judaica opinio est, sentire quod per caeremoniam justificemur, sine bono motu cordis, hoc csl. si. fide; el tamen haec impia el perniciosa opinio, magna auctoritate docetur in loto regno pontificio. Haec ille. Ex ore luo te judico, serve nequam; Nonne tu dixisti supra pag. 154. et 155. Scholasticos cum de sacramento poenitentiae disputari, requirere contritionem, vel attritionem: el qui; aliud csl tam contritio, quam attritio, nisi mok cordis? Deinde in ipsa confutatione art. 12. ul eliam in omnibus libris scholasticorum, nonne passim inculcatur, 1res esse partes poenitentiae, contritio> nem. confessionem cl satisfactionem? El eerie contritio, sine fide, spe cl dilectione, id csl: sine libris cordis molibus esse non potest.

XUI. MENDACIUM

Pag. 184. in apologia, ari. 15./11 *isli* (inquit Philippus) *sentiant Deum esse placatum, propitium, pr&pter traditiones, non propter Christum.*

XLIII. MENDACIUM

Pag. 18G. in apologia, ari. 15. sic rursum mentitur Philippus. *Docent, inquit, quod non propter Christum gratis justificemur per fidem, sed per lates cultus.* Haec cl similia non egent confutatione, cum nec adversarius ullum pro se testem adducat. El contra eum omnes scholae, omnia lempla, omnes libri catholicorum lesieniu.

XLIV. MENDACIUM

El quidem tergeminum

Pag. 18G. in apologia, art. 15. *Has caussas habebant Patres* (inquit Philippus) *rituum servandorum, ut aperte testatur Epiphan. in disputatione conlra Encralilas, quod genus simile fuil monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalitia quae sibi certas traditiones imponebant, abstinebant a vino, el in ipsa coena Domini, nullis carnibus vescebantur, ne piscium quidem; qua. in re fratres Domini longe superabant, a conjugio vero vel maxime, abhorrebant.* El infra: *lias observationes fingeant esse cullum Dci. el jusliliam, propter quam Deo accepti essent, qua placarent iram Devhanc opinionem improbat Epiphanius.* Hic tria sunl apertissima mendacia. Primum, quod monachi noslri similes sini Encratilis. dum abstinent a vino, a carnibus, a conjugio. Nam Encralilae abstinebant, ul a rebus natura sua immundis, cl quae nulli omnino hominum licitae csscnl; el hoc damnat Epiphanius. Sic enim scribit haeres. 17. quae est Encratitarum: Nuptias palam diaboli esso decernunt, animata vero abominantes interdiciunt. El infra: Uluniur clipsi mysteriis, per aquam; vino vero omnino non utuntur, diabolicum esse dicentes cl bibentes ac utentes iniquos esse ac peccatores. At quis unquam monachorum catholicorum, nuptias, diaboli esse dixit, cl non potius ula Deo

inslilQlns in conjugatis catholicis honoravit? Quis animatas res abominons inlerdixil?Quis vinum diabolicum asseruit? Quis illud bibentes iniquos judicavit? Quis non saltem inter mysteria illo usus csl? Quod vero etiam tempore Epiphanii, catholici monachi, ad alios bonos lines, a conjugio abstinerent. cl quidam eorum a vino, quidam a carnibus, supra ostendimus, ex compendiaria doctrina ejusdem Epiphanii. Aliorum mendacium est, quod En-cratilac abstinerent a conjugio, carnibus cl vino, propler cullum Dei,existimantes se eo modo Deum placaturos. Nam non meminit Epiphanius eo loco hujus finis, idesl, cultus Dei; el clarissime dicil, cos abstinere solilos, non continentiae gratia, sed propter timorem el imaginationem.ul ne condemnarentur propler animatorum esum. Itaque non abstinebant, ul Deum placarent, sed ne magis irritarent, cum crederenl, res illas immundas esse, et contaminare cos, qui illis ulerentur. Terliutn mendacium csl. quod Epiphanius improbel hanc opinionem; quod abstinencia a conjugio, carnibus et vino, sil utilis ad colendum Deum. Nam neque hoc loco talis improbatio cernilur, cl alibi apertissime habetur approbalio. Sic enim Epiphanius scribit haeres. 48. quae csl Monlanislarum: Plc-racque enim sectarum matrimonium contrahere prohibent, el a cibis abstinere praecipiunt,non honestae vitae gratia exhortantes, non majoris virtutis gratia el praemiorum ac coronarum; sed abominabilia ca. quae a Deo facta sunl, pulanles. At vero sancta Ecclesia, el virginitatem glorificat, cl solitudinem, ac castitatem laudat, cl nuptias pudicas honorat el suscipit: Scortationem vero el adulterium ac petulantiam interdicit. El infra: Etenim cum moderatione quadam . Deus, verbum in evangelio dixit: Si vis perfectus esse, misericordiam exhibeas hominum formationi ac debilitati.El gaudet quidem his. qui approbatum Dei cultum praestare possunt, cl virginitatem ac castitatem el conlincnliam exercere deligunt. Verum unas nuptias honorat, etiamsi maxime sacerdotii dona per cos, qui ab unis eliam nuptiis se continuerunt, cl in virginitate vitam degunt, se ornasse praeexpressit: vehit eliam Apostoli ipsius, ecclesiasticam sacerdotii regulam ordinale ac sancte constituerunt.Quid hic dicis. Philippo?Nonnc audis ab Epiphanio continentiam ab uxore, a vino el carnibus debere suscipi, gratia majoris virtutis cl praemiorum ac coronarum? Item virginitatem cultum esse a Deo approbatum. el illi gratissimum? Denique sacerdotum continentiam, etiam ab una uxore, sancitam ab apostolis fuisse?

XLV. MENDACIUM

Pag. 188. in apologia, art. 13. *Exstant* (inquit Philippus) *immensi libri.immo bibliothecae totae, nullam syllabam de Christo,de fide in Christum, de bonis operibus suae cvjusque vocationis continentes, sed tantum colligentes tradiliones.Si* tu omnes bibliothecas adiisti. el omnes libros legisti, cur non indicas nobis, vel unum auctorem ecclesiasticum, qui dc Christo cl fide non loquatur?

XLVI. MENDACIUM

Pag. 190. in apologia, ari. 13. *Apud adversarios* (inquit Philippus) *nullaprorsus*cl ζατή/ησι *puerorum*.Quam impudens hoc mendacium sil testantur innumerabiles calechismi, qui a nostris editi sunl, nec unquam defuit in Ecclesia puerilis inslulio;scd stultum est respondere homini nihil probanti, cl ad mentiendum projectissimo.

XLVII. MENDACIUM

Pag. 194. in apologia, art. 1G. *Vanissimum csl* (inquit Philippus) *quod sil perfectio Christiana , non tenere proprium*. El infra: *Sed monachi il-lam externam hgpocrisim offuderuni oculis hominum,ne videri posset.in quibus rebus sil vera perfectio: quibus laudibus vexerunt communio-nem rerum, quasi evangelicam? At hae laudes plurimum habent periculi, praesertim cum longe dissentiant a Scripturis*.Bene aulem Philippus fecisset, si ad probandum, laudes vitae communis dissentire a Scripturis, attulisset in medium verba illa b. Lucae (solet enim ipse plerumque, ut est insignis Dialecticus, ita conneetcre argumenta); Multitudinis autem credentium, cral cor unum et anima una: nec quisquam eorum quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. El paulo post: El gralia magna erat in omnibus illis, neque enim quisquam egens erat inter illos.Quotquot enim possessores agrorum aul demorum erani, vendentes afferebant pretia eorum, quae vendebant cl ponebant ante pedes apostolorum.Dividebatur aulem singulis, prout cuique opus eral. Actor. I. Potuisset quoque Augustini commentarium adjicere.ul magis communiret sententiam suam. Is enim in sermone i. dc Communi clericorum vita, sic habet; Ecce dico, audite; Qui societatem communis vitae jam susceptam, quae laudatur in actibus apostolorum , deserit, a volo suo cadit, cl a professione sancta cadit. El infra: Ego scio quantum mali sil. profilcri saucium aliquid, nec implere. Vovcle, inquil,el reddite Domino Deo veslro. Ac breviter, si quis legal duos illos Augustini .sermones, miruiu si non videat Philippi vanitatem.

XLVIII. .MENDACIUM

Pag. 193. in apologia, ari. 18. *Sed quid intercsl* (inquit Philippus) *inter Delagianos, el adversarios nostros? cum ulrique sentiant homines sine Spiritu sancio posse Deum diligere,cl praecepta Dei facere, quo ad substantiam actuum, mereri gratiam ac justificationem operibus,quae ratio per se eflicil sine Spiritu sancio?Vis* audire, quantum intersit inter nos et Pclagianos? quantum inter catholicos cl haereticos. Neque Pclagianus error csl, posse hominem aliqua praecepta, el aliquando facere quoad substantiam actuum,solis naturae viribus, idesl, sine speciali auxilio gratiae Dei. Nam hoc idem cl tu doces, nisi locum fortasse pugnas, in eadem pagina.1l ico enim sunl verba tua. *liabcl humana voluntas libertatem in operi-*

bus el rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit: Potest aliquo modo efficere justitiam civilem, seu justitiam operum. Potes loqui de Deo. exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magistralibus. parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus a caede, ab adulterio, a furto. Ilacc tua, etiam nostra sunt: El hoc vocamus implere quaedam praecepta, quoad substantiam actuum. Porro diligere Deum super omnia sine Spiritu sancto tribuit homini fortasse unus aut alter scholasticorum, sed graviores repugnant, ut s. Thomas, s. Bonaventura et alii. Quod autem opera sine Spiritu sancto facta mereantur gratiam et justificationem, nullus theologorum docet, tuum est mendacium, lua calumnia.

XLIX. MENDACIUM

Pag. 198. in apologia, art. 20. *Non est ferenda*, (inquit Philippus) *blasphemia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil pudet jam istos theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre.* At bone vir, non id habet confutatio theologorum. quod tu reprehendis, Nec enim usquam dicunt theologi illi, opera sine Christo mereri remissionem peccatorum. Sed negant, quod vos docetis, opera nostra, licet ex fide, licet ex gratia, licet ex Christi meritis prodeant, nihil tamen mereri. Itaque cum confutatio dicat, opera nostra mereri remissionem peccatorum, hunc habet sensum, quod opera poenitentiae cum fide et auxilio Dei facta, mereantur ex congruo, sive per modum dispositionis culpa remissionem, quam esse vocem Scripturarum est Patrum, supra docuimus Mendacio 8. Opera vero hominis justificati, facta ex gratia, per Christi meritum nobis infusa, merentur ex condigno remissionem poenae, quae interdum relinquitur, culpa dimissa. Nam, ut ait August. Tractat. 121. in Joan. Productior est poena, quam culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur et poena. Nec solum poenae remissionem, sed et coronam gloriae mereri nostras satisfactiones, paulo ante ex Cypriano audivimus, in serm. de lapsis, in postremis verbis.

L. MENDACIUM

Pag. 200. in apologia art. 21. *Nec vident isti asini* (inquit humanissimus Philippus), *apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam exstare syllabam de invocatione. Loquitur de honoribus sanctorum, non de invocatione.* At quoniam est ista consequentia: Loquitur Hieronymus de honoribus sanctorum; Ergo non de invocatione? Videlicet invocatio non est honor, sed ignominia. Et idcirco nullum praeter Christum, invocari vultis, nec decus Christo proprium, cum aliis communicetur. Audi igitur. Vigilantius volebat sanctos honorari; et quoniam non ignorabat, praecipuum sanctorum honorem. esse ipsorum invocationem, duabus rationibus ostendit, non eos debere ab hominibus invocari. tum. quia abditis receptaculis inclusi, non potest sciri ubi vellent esse praesentes, et sic invocantibus per se opem ferre; tum etiam, quia nec pos-

set ullus post mortem, pro alio apud Deum aliquid impetrare, et proinde supervacanea esset invocatio, Utramque rationem Hieronymus refellit. Ait, inquit, vel in sinu Abrahae, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei, animas apostolorum et martyrum consedis, nec posse suis tumultibus (ubi videlicet a fidelibus praecipue invocantur) et ubi voluerint adesse praesentes. Senatoriae videlicet dignitatis sunt, ut non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaque custodia recludantur. Tu Deum leges pones? Tu apostolis vincula injicies etc. h infra: Dicat, inquit, quod dum vivimus, mutuo pro nobis orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullius scilicet pro alio exaudienda oratio. Si apostoli et martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro caeteris, quando magis post coronas, victorias et triumphos? Cum ergo Hieronymus Vigilandi argumenta refellat, quibus ille sanctorum honoribus invidens, invocationem eorum oppugnabat, vere stupidi ac ferme asini essemus, si non inde colligeremus, invocationem sanctorum et Hieronymo approbari.

LI. MENDACIUM

Pag. 200. in apologia, art. 21. *Neque reliqui veteres scriptores* (inquit Philippus) *ante Gregorium fecerunt mentionem invocationis.* Non tamen pudet Iulianum magistrum in Israel, aut nihil in veteribus legisse. aut tam impudenter mentiri? Proferam igitur viginti quatuor Patres, Gregorio antiquiores. qui instar viginti quatuor seniorum de Vapocalypsi testimonium dicant pro invocatione sanctorum. Vide Dinnys. areopag. lib. de ecclesiastica hierarchia cap. 10. Iren. lib. 5. Euseb. lib. 13. de praepar. evang. cap. 7. Alhan. serm. in evangelium de s. Deipara. Basilium oral, in quadraginta martyres: item in psal. 33. Nazianzenum oral, in Cyprianum: item in Alhanasium. Nyssenum oral, in s. Theodorum. Cyrillum catechesi 5. mystagogica. Eplirem. serm. de laudibus martyrum. Clirys. iom. GG. ad populum Antiochenum, liem hom. 43. in Gnesin horn. 8. in Matthaum horn. 1. in priorem ad Thessalonicens. Theodorum lib. 8. de curandis Graecorum affectionibus. El in hist. religiosa, ad finem singularum vitarum. Hilarium in psal. 124. et in psal. 129. Ambrosium lib. 10. in Lucam cap. 21. El in lib. de viduis. Micron, in epitaphio Paulae. Rufinum lib. 2. hist. cedes, cap. 33. Prudentium in hymno de s. Cassiano; item de s. Hippolyto; item de s. Laurentio. Paulinum Nolensem, episl. 12. ad Severum. Gaudentium Brixensem, tractatu in dedicationem basilic, concilii sanctorum. Severum Sulpitium, episl. ad Aurelium diaconum, et episl. ad Bassulam Socrum. Maximum Taurinensem, serm. de s. Agnole. August. lib. de cura pro mortuis cap. 4. et serm. 17. de verbis Apostoli. Leonem 1. serm. 5. de epiphania, Victorem Uticensem lib. 3. de persecutione Wandalica. Fulgentium Ruspensem, serm. de laudibus beatae Mariae. His accedit concilium clivedonense, 630. Patrum, et alia quae supra citavimus, Mendacio X.

LII. MENDACIUM

Pag. 201. in apologia, ari. 21. *Triplex honos, inquit, probandus est. Primus est gratiarum acclio. Secundus confirmatio fidei nostrae. Tertius imitatio fidei cl caelerarum virtutum. Dos veros honores non requirunt adversarii.* Al ubi legisti, vel a quo audivisti, nos non rcquirerc hos honore^?

LUI. MENDACIUM

Pag. 200. in apologia, pro conjugio saccrdolum. *Vituperabant monachi, inquit, conjugium, tamquam vitae genus, quod vix unquam Deo placeret. aul ccrle non placeret, nisi propter procreationem.* At omnes monachi, qui commentaria in magistrum scripserunt. agnoscunt tria bona, propter quae matrimonium Deo placeat, fidem, prolem el sacramentum. Vide lib. 4. seni. disl. 31.

LIV. MENDACIUM

Pag. 223. in apologia, pro conjugio saccrdolum, Philippus sic argumentatur. *Joviniani lempore nondum noral mundus legem dc perpetuo coelibata. Impudens igitur mendacium csl, conjugium sacerdotum, Joviniani haeresim esse.*

Utrum Philippus mentiatur nec no, judex sil beatus Hieronymus. Is igilur in lib. contra Vigilantium sic ait: Quomodo Euphorbias in Pythagra renatus esse perhibetur, sic in isto Joviniani mens prava surrexil: ul in illo, el in hoc, diaboli respondere cogamur insidiis. Illae romanac Ecclesiae auclorile damnatus, inter phasides aves ct carnes suillas non lam emisit spiritum, quam eructavit: iste caupo Calagurritanus, el in perversum propter nomen viculi mutus Quintilianus. miscet aquam vino; el de artificio pristino, suae venena perfidiae catholicae fidei sociare conatur, impugnare virginitatem. odisse pudicitiam, in convivio saecularium conira sanctorum jejunia proclamare. Proh nefas, episcopos sui sceleris dicilur habere consortes: Si lamcn episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint: nulli coclibi credentes pudicitiam, immo ostendentes, quam sancte vivant, qui male dc omnibus suspicantur. Et nisi praegnantcs uxores viderint clericorum, infanlcsquc de ulnis rnalrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis Ecclesiae? quid Aegypti cl sedis aposlolicae? quae aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt. Hoc docuit Donnitanlius, libidini frnena permittens etc. Si igitur Hieronymo teste Vigilantii haeresis ac Joviniani, una atque eadem sententia fuit, adeo ut in Vigilantio Jovinianus revixisse dicatur, mentitur Philippus, cum ail, non fuisse haeresim Joviniani oppositam continentiae sacerdotum. Quod vero mendacium etiam sil, Joviniani tempore, mundo nolam non fuisse legem perpetui coelibatus, salis constat ex iis, quae supra diximus. Mendacio XIV. necnon cx hoc ipso Hieronymi testimonio, el ex Augustino in lib. de hacrcsibus cap. 82. ubi legimus, quasdam sacras virgines, provectae jam ac-

talis, Joviniano auclorc, nuptias contraxisse. Quod certe d. Augustinus non reprehendisset, si virginitas consecrata Deo, votum perpetui coelibatus non complecteretur, aul hoc votum illo tempore notum mundo non fuisset.

LV. .MENDACIUM

Pag. 220. in apologia, de missa. *Jlic caussae status csl* (inquit Philippus) *de quo ita nobis monendi sunt lectores, ut Aeschines admonebat iudices, ne sinerent adversarium extra caussam egredi. Nos in confessione nostra ostendimus, nos sentire quod coena Domini non conferat gratiam cx opere operato, nec applicata pro altis, vivis aut mortuis, mereatur eis ex opere operato remissionem culpae aut poenae.*

Al mira isla perversitas csl, alios arguere ejus peccali, quod ipse commillis. Non enim iste est caussae status, an missa merealur gratiam, et justified cx opere operato. Si enim iste status esset, caussa finita esset. Quaestio vero praecipua in eo consistit: an missa sil verum el proprie dictum sacrificium, quod omnes Lutherani negant, el catholici omnes affirmant.

LVI. MENDACIUM

Pag. 233. in apologia, de missa. Sed *adversarii* (inquit) *ubique sacrificii nomen ad solam caeremoniam detorquent: praedicationem evangelii, fidem, invocationem el similia omittunt' cum caeremonia propter haec instituta sit.* Fatemur quidem sacrificium proprie dictum, nec praedicationem evangelii, nec invocationem significare, sed oblationem corporis Christi, cum mystica caeremonia a sacerdote factam; sed quod non sil apud nos evangelii praedicatio, nec invocatio, nimis impudens mendacium csl. cum in ipsa celebratione sacrificii legatur cvangclium, cl saepe eliam exponatur, cl mullae preces fundantur pro sacerdotibus, pro regibus, pro populo.

LVII. MENDACIUM

Pag. 237. in apologia, de missa. Dc *fide* (inquit) *qua gratis consequimur remissionem peccatorum nulla prorsus fiebat ab adversariis mentio; De exercitiis fidei luctantis cum desperatione, dc gratuita remissione peccatorum propter Christum, omnes libri, omnes conciones adversariorum mutae erant.* Magnus cl mirabilis vir fuil Philippus, qui omnes libros logii, omnes conciones audivit, etiamsi variis in locis eodem lempore, aut variis temporibus eodem loco haberentur. El quod mirabilius csl, etiam illas conciones audivit, quae prius factae sunt, quam ipse nasceretur, alioqui, unde novit, dc gratuita remissione pcccaloruin propter Christum omnes conciones mullas fuisse.

LVIII. MENDACIUM

Pag. 239. in apologia, de missa. *Transferunt* (inquit) *missam cl ad mortuos, libérant animas*

applicatione sacramenti, a poenis purgatorii, cum sine fide nec vivis missa prosit. Neque ex Scripturis, vel unam syllabam afferre possunt, ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna auctoritate docent: neque Ecclesiae veteris, neque Patrum testimonia habent. Duo sunt hic mendacia. Unum, quod applicatione sacramenti, liberari dicamus animas a poenis purgatorii. Nemo enim catholicorum hoc docet; sed quod de sacrificio dicimus, imperite aut callide transfert Philippus ad sacramentum. Alterum mendacium est, quod non habeamus testimonia veteris Ecclesiae, quod missa prosit etiam defunctis. Tot enim habemus testimonia, ut plane adversarios obruere possimus. Concil. Carthaginiense IV. can. 79. jubet commendari defunctos orationibus et oblationibus. Concil. Wormaliense can. 10. jubet, etiam pro suspensis orari et sacrificari. Similia passim in conciliis leguntur. Tertullianus lib. de monogamia. Pro anima, inquit, ejus oret et offerat annuis diebus dormitionis ejus. Cyprianus lib. I. epistol. 9. Non est, inquit, quod pro dormitione ejus apud nos fiat oblatio aut deprecatio. Ambrosius lib. 2. epistol. 8. Itaque, inquit, non tam deplorandam quam prosequendam orationibus reor, nec morsificandam lachrymis meis, sed magis oblationibus animam ejus Domino commendandam. Cyrillus catechesi 5. mystagogica. Maximum, inquit, credentes esse animarum juvamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius et tremendi sacrificii. Chrysostomus homil. 69. ad populum antiochenum. Non temere haec ab apostolis sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur memoria. Omitto ceteros,

LIX. MENDACIUM

Pag. 217. in apologia, de missa. *Falso* (inquit Philippus) *citant adversarii contra nos damnationem Aerii, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negaverit in missa oblationem fieri pro vivis et mortuis.*

Quaestio nostra cum in hoc consistit, an missa prosit mortuis, nam quod vivis prosit, nemo negat. Porro Augustinus lib. de haeres. cap. 53. in hoc dogmata propria Aerii etiam illud numerat: Orare, vel offerre pro mortuis oblationem, non oportere. Al hoc idem omnes Lutherani dicunt.

LX. MENDACIUM

Ibidem, sic ait Philippus. *Epiphanius testatur Aerium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutile, id reprehendit, neque nos Aerio patrocinamur.* Si verum loquitur Philippus, mentitur altera pars Concordiae, cui fere concordant omnes Lutherani. Nam pag. 381. Purificationem *animarum mera diaboli larva esse definitur.* Al si nullum est purgatorium animarum, inutiles sunt orationes pro mortuis, ut volebat Aerius, nisi forte velit Philippus. pro animabus beatis, aut damnatis orandum esse. Vide quod Epiphanius haeres. 75. quae est Vni. i. k. etiam alium ejusdem errorem, et qui- dem ipsius verbis; Sed neque jejunium, inquit,

erit ordinatum; *Haec enim judaica sunt, et sub jugo servitutis. Justo enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis et reliquis. Si vero omnino volo jejunare, qualemcumque eligam diem, a me ipso, et jejunabo propter libertatem.* Et infra: in diebus autem paschalis (quos nos vocamus majorem, sive sanciam hebdomadam) quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliae ac jejunia, et omnes animarum salutes, per sanctas illiciones; ipsi a summo mane obsonantur, canuntque ac vino venas suas expletes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis paschalis perficiunt. Quaeso te, Philippe, an non et vos hoc idem facitis et docetis? Magis ingenue Matthias Illyricus facit, qui cent. 4. cap. 5. col. 401. agnoscit, Aerii dogmata fuisse, non orandum, nec offerendum pro mortuis; nec stata jejunia servanda; et quia horum similia docuit Luthcrus, mavult Epiphanium et Augustinum haereticos facere, quam Aërium.

LXI. MENDACIUM

Pag. 253. in apologia. de volis monasticis: *Obedientia, paupertas et coelibatus* (inquit Philippus) *exercitia sunt aoiirfopz. Ideoque sancti uli eis sine impietate possunt, sicut usi sunt, Bernardus, Francisais. et alii saucii viri. Et hi simi propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad docendum.* Scilicet, magna utilitas corporalis erat s. Francisco, nudis pedibus ambulare, una sola tunica eaque cilicina, et asperrima cooperiri, humi cubare, pane solo et aqua ut plurimum vivere, totas noctes vigilare. Deinde quid dicemus de s. Antonio, s. Ililarione, s. Paulo I. eremita, immo de tot millibus sanctorum anachoretarum, qui non fungebantur docendi officio, et tamen vitam pauperrimam et severissimam, in perpetuo coelibatu, et sub obedientiae jugo ducebant? Porro. Bernardus non solum vilissimis pannis cibariis aridissimis utebatur, sed etiam serm. 30. in cantica diligenter monuit. non esse monachi, sed medici, corporis utilitatem et bonam valetudinem curare: Monachi vero esse, spiritalis utilitatem quaerere et carnem crucifigere, alque in care Domini et Salvatorem imitari.

LXII. MENDACIUM

Pag. 255. in apologia: *Nemo nescit* (inquit Philippus) *vilat monasticam recens excogitatam esse.* Omitto quod Patres ad apostolos referunt, ut Euseb. lib. 2. hist. cap. 16. Epiphanius haeres. 29. quae est Nazaracorum, Micron. 1. lib. de scriptoribus ecclesiasticis, in Philone. Joan. Cassianus, lib. 2. de institutis coenobiorum, cap. 5. et Collat. 18. cap. 5. Augustinus, serm. 2. de communi vita clericorum. Possidonius invita s. August. Sozomenus lib. 1. hist. c. 12. Et Nicophorus lib. 2. cap. 15. Certe Magdcburgenses saecul. 4. cap. 6. col. 161. anno 300. a Salvatoris adventu ponunt initium monasticos. Quod si contendunt, monachos hujus temporis, non esse illis similes qui erant tempore

Antonii, Hilarionis, Augustini; lamen non negant, nec possunt negare, quin saltem monachatus qui nunc est, a tempore s. Benedicti initium sumpserit, id enim Lulherani omnes admittunt, cum videant adhuc exstare, et servari regulas ab ipso conditas, et habitari monasteria, quae ille fondavit. Sanctus aulem Benedicius ante 1000. annos floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, sicut dies unus, ut Scripturae loquuntur de temporibus, cum Dei aeternitate collatis, viderit ipse, quam sit verum, vitam monasticam recens excogitatam.

LXIII. MENDACIUM

Pag. 158. in apologia, de volis monasticis. Desertio facultatum (inquit Philippus) non habet mandatum, aut consilium in Scripturis. Nam evangelica paupertas, non est desertio rerum, sed non esse avorum etc. De hoc mendacio diximus supra Mendacio 6. sane deberet sufficere tot sanctorum exemplum. Omnes enim illi veteres monachi, qui tantopere celebrantur a Patribus, verba Domini, Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc. de rerum desertione intellexerunt.

LXIV. MENDACIUM

Pag. 259. in apologia, de volis monasticis: Sancti, inquit Philippus, in locum Christi subrogantur, et impie coluntur. Longe aliud ostendunt litaniae, ahaeque preces catholicorum. Christo enim, ut Deo ac Domino dicimus, Κύριε ἐλεῆσον, Christe eleison, sanctis vero, sancta Maria, ora pro nobis; sancte Petre, ora pro nobis. Sed antiqua ista calumnia est, quod enim Lulherani nun dicunt, dixerunt olim ethnici, judaei, haeretici, ut patet ex

historia Eusebii, lib. 4. cap. 15. Et lib. 8. cap. 5. Ex Cyrillo lib. 6. et 10. in Julianum. Ex Hieronymo lib. contra Vigilantium. Et ex Augustino lib. 20. contra Faustum cap. 21.

LXV. MENDACIUM

Pag. 263. in apologia de potestate ecclesiastica. Sitas traditiones, inquit Philippus, longe accuratius servari postulant, quam evangelium. Alibi de episcopis Ecclesiae generaliter dictum, apertissimum mendacium est.

LXVI. MENDACIUM

Pag. 267. Ibidem: Libri adversariorum, inquit, nusquam fidei mentionem faciunt, cum de remissione peccatorum loquuntur. Nusquam docent de dignitate rerum civilium, nusquam docent quomodo evangelium tradat justitiam externam. Et haec mendacia toties repetuntur in hac apologia, ut mirum sit quomodo non ipsi auctori nauseam fecerint.

LXVII. MENDACIUM

Pag. 268. Ibidem: Cum sanctorum, inquit, plenus est apud eos manifesta idololatria. At nos corde sentimus, et voce asserimus, sanctos non esse Deos, sed creaturas eximias. Nec illis ut Diis sacrilegamus, ut etiam d. Augustinus docet, lib. 22. Civ. Dei cap. 10. Nec invocamus, ut gratiam vel gloriam largiantur; Sed ut eam nobis a Deo precibus suis obtineant. Nec denique illi cos animis, et corda scrutari existimamus, ut adversarii nos credere mentiuntur; Sed Deo revelante alique ostendente, quid nos petamus, cognoscere cos posse docemus.

Hic libellus tam fabre aperit mendacia, revellit errores Concordiae lutheranac, ut nihil possit esse aut enucleatius, aut nervosius in hoc genere; Nam animus fuit auctori, stringere rem, non explicare, sed stringere ea arte, ut Lulherani alioqui plumbei facile tangerent se tangi, aut potius cernerent.

Censui ROBERTUS TURNERUS sacrae theologiae doctor alque INGOLSTADII professor, et pro tempore ejusdem facultatis decanus.

BREVIS APOLOGIA

BOEBTI BEUABMIM

PRO LIBELLO SÜO DE LIBRO CONCORDIAE LUTHERANORUM.

Cum ante multos annos liber Concordiae Lutheranicorum in Saxonia prodisset, perit a me vir quidam gravissimus atque doctissimus, cui qui mihi iure suo imperare poterat, ut ei per litteras significarem quid mihi de ea Concordia videretur. Perlegi continuo librum, quem idem ipse ad me miserat, et sententiam meam de eo libro paucissimis verbis, idest, brevissimo libello comprehendi. Pervenit is meus libellus, nescio quomodo, ad manus Davidis Sartorii, egregii sane typographi, qui tunc Ingolstadii catholicis libris excudendis magna cum laude operam dabat. Is vero per amicum quondam meum a me quaesivit, moleste ne essem laturus, si is libellus typis ipsius emitteretur in lucem; respondi, quod res erat, me non eo animo libellum confecisse, ut ederetur, sed ut ei parerem, qui mihi onus illud imposuerat: tamen si theologi Ingolstadienses opusculum illud utiliter edere posse judicarent, me non repugnare quo minus id fieret. Illa libellus in lucem proditus est: qui quoniam visus est non leviter adversarios pupugisse, iterum jussu clarissimae memoriae Sigisphani regis Poloniae potissimum typis mandatus est. Nec multo post in linguam germanicam paraphrasice conversus, et nudus illa ministrorum novi evangelii bilem accendit, ut dignus visus sit qui ab universa Academia Wirtembergensium theologorum conjunctis armis, cui quasi agmine facio opprimeretur. Sed libellus ipse, ut audio vivit adhuc, immo ne guttam quidem cruoris emisit, sed clipeo veritatis armatus canit cum propheta, Sarrillae parvulorum *factae sunt plagae eorum*. Et certe si auctor ipsius vacaret in ejusmodi nugis tempus consumere, posset decem diebus, decem alios similes libellos emittere de vanitate, erroribus et mendaciis hujus refutationis. Ac ut rem ita se habere demonstrarem, pania quaedam exempli gratia proferam. Totum enim librum adversariorum refellere non esse operae pretium, nisi quem juvet bonas horas male perdere. ex his paucis quae dicemus lector intelliget. In prima parte libelli notaveram vanitatem eorum, qui ut Concordiam in doctrina maximam esse apud Lutheranos ostenderent, coegerant ad subscribendum dogmatibus lidei turbam ludimagistrorum, hypodidactum. cui similium qui neque auctoritate, neque scientia pollent, ut de dogmatibus praesertim

controversis judicare possint. Atque addidi, nullum exemplum ejusmodi subscriptionum in negotiis dei posse ab antiquitate peti, cum ab apostolicis temporibus per mille quingentos annos conciliis tum generalibus tum nationalibus, vel provincialibus soli praelati, qui jurisdictionem habent, subscribere consueverint. Ad hoc respondent theologi Wirtembergenses, his verbis: *Non latet nos, Deo laus, quae ratio in conciliorum subscriptionibus observata fuerit, quam etiam in nostris conventionibus ante hac multoties sequutus sumus, ut si quid de religione scripto commendaretur, praecipui tantum theologi subscriberent: quemadmodum in Smalchaldicis articulis videri licet. Quod autem etiam vulgariter, nec ita excellenter docti ministri subscripserunt; in scripto publico omitti id bene poterat, nisi electores et principes ad hoc coegissent impudentes vestrae calumniae, quas contra ipsorum theologos et ministros in publicam confessionis Augustanae contumeliam publicis typis evomuerunt. Meminisse autem jesuitae debebant, qualibus ementitis titulis tridentini concilii episcopis superbiverint, ut homines in sui admirationem raperent, cum se episcopos et patriarchas jactarunt nescio quorum locorum, in quae nemo illorum unquam pervenit, neque ex illis regionibus quisquam ecclesiasticus ad concilium tridentinum missus erat.*

Haec responsio satis indicat, eos nihil solidi habuisse, quo vanitatem illam a nobis notatam purgare possent. Primum enim non eis objecimus, quod antiquis conciliis soli theologi praestantes subscribere consueverint, sed quod soli praelati, qui jurisdictionem habent, idest, episcopi. Itaque cum dicunt, non latere scilicet, quae ratio servata sit in antiquis conciliis, cui eam a se quoque servatam in suis conventionibus, ubi praecipui theologi tantum subscripserunt, vel falso dicunt non latere scilicet formam velorum conciliorum, vel mentiuntur cum affirmant, eam a se in conventionibus suis esse servatam. In veteribus enim conciliis veros episcopos, non autem theologos quoscumque; in conventionibus autem Lutheranicorum nullum verum episcopum, sed theologos nescio quos subscripsisse non dubium est.

Deinde cum addunt, omitti potuisse nomina mi-

nistrorum vulgariter tantum, et non excellenter crudilorum nisi coëgissent eos nostrae calumniae, quibus eis exprobare solemus, quod nulla sit inter ministros eorum concordia: nihil omnino dicunt, quod ad rem faciat. Nos enim cum illis objicimus, quod in gravissimis dogmatibus inter se non conveniant, non loquimur de turba imperitorum, quam scimus facile duci ab iis, quos opinione doctrinae suspiciunt: sed de viris doctis, vel certe qui docti baberi volunt. Scimus autem non solum in tota Germania inter varias Lutheranorum sectas, sed in ipsa Saxonia, atque inter eos, qui proprie Lutherani dici volunt dissensiones esse gravissimas, vel ex colloquio Allemburgensi cognosci potuit, ubi ex ipsa Saxonia duodecim viri delecti ad componenda dissidia de religione, non solum gravissimos errores alii aliis objecerunt, sed etiam inde absque alia spe concordiae discesserunt. Ad hanc igitur nolam tantae inter eos dissensionis eluendam, nihil omnino prodest subscriptio tot millium virium personarum. Quid enim mirum, si ex una factione sex tantum viri (tot enim fuerunt auctores libri Concordiae) inter se conveniant, et ocio millia imperitorum, sibi que subjectorum ad subscribendum cogant? Certe in Ecclesia catholica definitionis Iridicini concilii omnes omnino qui catholici baberi volunt, sive docti, sive indocti, sive principes, sive privati, sive Itali, sive Galli, sive Hispani, sive Germani, sive Angli, sive Poloni, sive cujuscuque regionis sint, sententiam suam, iudiciumque subjiciunt.

Quod postremo adjungunt de Patribus Iridicini concilii, quod numquam viderint ea loca; quorum titulos praeferunt, inter splendida mendacia numerari potest. Exstat enim concilium, extant nomina et tituli singulorum episcoporum. Atque inter trecentos ferme episcopos, variarum nationum, nescio an tres, vel quatuor inveniri possint, quorum Ecclesiae in iis locis silae sint, ubi episcopi lutum aditum habere non possunt.

In altera parte mei libelli reprehendi sex errores gravissimos contra symbolum apostolicum, quos in libro Concordiae Adversarii posuerunt. Illa vero ipsi in sua refutatione respondent, vel errores erroribus addant, et eam imperitiam rerum theologicarum praescferant, vel indociles omnino videantur.

Exemplum esto in refutatione primi erroris. Primus error a me notatus in eorum libro fuerat, quod Christus non solum vel homo, sed etiam vel Deus Patri fuerit obediens. *Respondent sc hanc sententiam libenter agnoscere, nec opus est, inquit, vel jesulae ex libro Concordiae, et locis communibus Philippi istius doctrinae nos prolixè convincant, quandoquidem hanc non tantum constanter proleamur, sed eam quoque summam nostram consolationem esse ducamus, quod obedientiam, qua iusti et beati reputamur, Christo non solum secundum humanitatem, verum etiam secundum deitatem adscribalur.* Haec illi. Nec solum admittunt Christum vel Deum, obedisse Patri, sed etiam admittunt b. Virginem Mariam non tantum esse Matrem Dei, quae, et catholicorum omnium sententia, verum etiam esse Matrem Christi,

ut Dei, quod et hactenus apud Christianos inauditum, cum, vel infra ostendam, reduplicatio, ut, non suppositum, sed formam reduplicet. *Quemadmodum*, inquiunt, *Maria Christi non solum ut hominis, sed etiam, ut Dei Mater est. ita quoque Christus. non solum vel homo, sed etiam vel Deus. Patri obediens fuit.* Quid etiam, si proprie loqui velimus, beatam Mariam esse Matrem Christi, non solum vel hominis, sed etiam vel Dei, nisi Christum a beata Maria divinitatem, quemadmodum ab illa humanitatem habet? Quod si Christus a Matre humanitatem et divinitatem habet, certe antequam ex Virgine nasceretur, Deus non erat, immo neque aliquid erat, qui et error Ebionis et Pholini.

Ex eodem ignorantiae fundamento paulo post adjungunt, non posse negari, quin Christus vel Deus, fuerit Patri obediens, nisi duae cum Nestorio affirmantur in Christo esse personae, una quae obediens Patri, videlicet persona humana, altera quae Patri non obediens, videlicet Filius Dei. Quasi vero non possit una et eadem persona divina *in forma servi* (vel Scripturae verbis utamur) obedire Patri, in forma Dei cum Patri jubere. Sic enim Apostolus ad Philipp. 2. de una et eadem Christi persona dicit, quod *in forma Dei non rapinam putaverit, esse se aequalem Deo Patri, in forma servi Patri obediens fuerit usque ad mortem, mortem autem Crucis*: et s. Athanasius in symbolo de eadem persona Christi dicit. *Aequalis Patri secundum divinitatem, minor Pater secundum humanitatem.* Neque aliud etiam, quod theologi catholici dicunt, Christus unus et idem, id est, una et eadem persona, vel Deus, aequalis est Patri, ut homo, minor est Patri: vel Deus fuit ante Matrem vel homo ex Matre principium habuit.

Sed ulterius progrediuntur Adversarii, et obedientiam Filio Dei tribuunt etiam antequam formam servi acciperet, id est, non solum secundum deitatem, scilicet etiam secundum solam deitatem, quod quemadmodum ab haeresi Ariana distingui possit. ipsi viderint. Adierunt enim illa verba Domini Joan. 3. *Aon misit Deus Filium suum in mundum, vel condemnet mundum, sed vel servetur mundus per eum.* Sio enim ipsi citant, qui vulgatae atque antiquissimae editionis rationem nullam habent: ac statim adjungunt: Si *igitur suum unigenitum in mundum misit, vel genus humanum servaret. necesse est hunc Filium Dei obedientem fuisse Patri, dum in mundum venit, naturam humanam assumpsit, et in ea nos miseros peccatores redemit. Hinc de Filio Dei aeterno in symbolo nicaeno cantatur: Descendit de coelis, et incarnatus est de Spiritu sancto etc.* Haec illi, ex quibus manifeste colligitur, eos sentire. Filium Dei etiam antequam esset homo, obedisse Patri, ac per hoc secundum solam deitatem. Filius enim Dei cum venisset in mundum, et naturam humanam assumpsit, non erat Deus et homo, sed Deus tantum, nisi quis illa desipiat, vel dicat, Deum et hominem descendisse de coelo, vel fieret homo. Itaque Deus Verbum, cum non esset homo, descendit de coelo, ut ille et homo, et ideo Verbum caro factum est, et ipsa incarnatio descensio fuit. Quod aliis verbis di-

BREVIS APOLOGIA

cil Apostolus Philipp. 2. *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens*. Quod si Deus Verbum, cum nondum esset homo, obedivit Patri, ul descenderet et fieret homo, quis non videt, obedientiam, ac per hoc subjectionem tribui Deo Verbo secundum solam divinitatem? Neque enim secundum humanitatem quam non habebat obedire poterat. At, inquiunt: Si Deus Filium suum misit in mundum, ut carnem assumeret, quomodo non obedivit Filius Patri, dum venit in mundum et carnem assumpsit? Hoc ipsum est argumentum Arianorum, qui ex missione colligebant subjectionem; sed respondebant majores nostri veteribus Arianis et nos respondemus novis Arianis, mittere non esse jubere, nec mitti semper esse parere. Nam dominus quidem servum jubendo mittit, amicus amicum hortando, inferior superiorem orando mittere potest. Ac certe negare non possunt Adversarii, Spiritum sanctum mitti a Patre et Filio: juxta illud Joan. 14. *Paracletus autem, (quem mittet Pater in nomine meo, et cap. 15. Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a patre:* et tamen Spiritum sanctum obedire Patri et Filio, vel Patrem et Filium imperare aliquid Spiritui sancto, ne adversarii quidem admittere ausi sunt. Itaque vera est communis theologorum sententia, missionem in divinis non jussionem, non imperium, sed processionem unius personae ab alia significare, cum novi effectus connotatione. Sed operae pretium erit cognoscere quid Adversarii ad nostra argumenta respondeant. Referunt primum haec nosira verba: Si Christus, ul Deus, Patri obedivit, certe ul Deus a Patre distinguitur. Alius igitur Deus est Pater, alius Deus est Filius: sed unus tantum est verus Deus, et constat Patrem esse verum Deum: non igitur Filius est verus Deus nec $\epsilon\pi\alpha\upsilon\theta\epsilon\iota\omicron$ Patri, ul in nicacno symbolo conlilemur. Respondent deinde his verbis: *Istud asinos jesuitas istos esse oportet, quod distinguere nesciunt inter unitatem deitatis, et distinctionem inter personas in hac una deitate. Nam certe Filius a Patre distinctus est, tamquam persona divina, qua ipse Pater non est: et tamen non alius Deus quam Pater est. Atque ita Pater et Filius unus Deus sunt. licet distinctae personae, quarum una alteri obedit.* Haec illi. Qui qua modestia praediti sunt, eodem pollent acumine. Nos autem quia scimus unitatem deitatis cum sola personarum distinctione credi ab omnibus fidei catholicae professoribus, ideo tamquam exploratum errorem notavimus dogma Adversariorum, ex quo sequitur. deitatem Filii distinguere a deitate Patris, et proinde Filium non esse verum Deum, neque Patri consubstantialem. Argumentum vero, quo id sequi demonstravimus. Adversarii non solverunt. Quod enim illi exponunt. Christus ul Deus obedivit Patri, idem esse, ac si diceretur. Christus ul persona divina obedivit Patri, ul alteri personae divinae. nullo modo defendi potest. Siquidem illa particula reduplicans, ul, non redupheat suppositum, sed formam. Neque enim dubium est, omnes actiones esse suppositorum, sive personarum, et idcirco non ponuntur reduplicantes particulae ad notandum personam, sive suppositum: sed quia dubium est, si se potest secundum quam turmam suppositum a-

gat, quando plures habet formas, ideo per reduplicantem particulam significatur ea forma, secundum quam suppositum agit, in quo sicut qui dicit, Petrus ul musicus canit, ut medicus curat, ul homo ratiocinatur, significat illam personam, quae dicitur Pater secundum scientiam musicam canere, secundum scientiam medicinae curare, secundum rationalitatem, ul sic loquamur, ratiocinari; illa qui dicit, Christus ul Deus obedit Patri, significat Christum, qui est persona divina, obedire Patri secundum deitatem. Et quoniam, qui obedit, distinguitur ab eo cui obedit, sequitur ul Christus, qui obedit Patri secundum deitatem, distinguatur a Patre secundum deitatem. Quod si Filius distinguitur a Patre secundum deitatem, evidenter sequitur, ul duae sint deitates Patris et Filii, et alius Deus est Pater, alius Deus est Filius, quemadmodum ex eo, quod Filius distinguitur a Patre secundum personalitatem, recte colligunt omnes theologi duas esse personas, scilicet Patris et Filii, et aliam personam esse Patrem, aliam personam esse Filium. Hoc igitur est argumentum, quod solvere debuissent theologi illi viri, sed non fecerunt. Sed ul videtur, argumenti vim non perceperunt, cum tamen tam acuti videri velint, ul eorum comparatione caeteri omnes asini dici possint.

Nec multo felicius ab altcro nostro argumento se expediunt. His enim verbis alterum argumentum nostrum proponunt. *Ille minor est illo cui obedit, nam imperare superioris, obedire inferioris est. Ergo si Christus ul Deus Pater obedit, ut Deus, minor est Patre, et mentitur symbolum Athanasii cum ait: Aequalis Patri, secundum divinitatem. minor Pater, secundum humanitatem.* Respondent autem hoc modo: *Haec ratio locum habet in iis personis quae non sunt ejusdem dignitatis: ubi haec imperat, illa necessitate quadam paret etiam invita. Cum Christo autem, ejusque obedientia res se aliter habet. Pater enim Filio ul Deo non imperavit, ut coactus humanam naturam sumeret: Sed Filius Dei sponte et libere hoc fecit secundum aeternum decretum totius Trinitatis, quocirca etiam Filii Dei obedientia alia est, quam obedientia subditi erga suum magistratum.* Novam hic audimus theologiam, novam philosophiam, novam vocabulorum acceptionem. Hactenus enim obedientia virtus fuit, qua subditus superioris sui mandatum implet. Inter personas ejusdem prorsus dignitatis, atque adeo in omnibus occurrentes inauditum est esse veri nominis obedientiam, cum par in parem non habeat imperium vel potestatem. Certe b. Paulus ad Ephes. (1.) scribit: *Filii obedite parentibus, et rursum, servi obedite dominis*, et ad Hebr. 13. *Obedite praepositis vestris, et subjacete* eis: Et ratio horum omnium est, quia praepositus major est subdito, dominus major est servo, pater in humanis major est filio, quia senior, quia prudentior. quia causa: et s. Augustinus serm. 6. de verbis Domini scribit, obedientiam superioribus esse praestandam, sed illo ordine, ul semper majores minoribus anteponantur, ita ul filii parentibus obediant, quia parentes majores sunt filiis, sed magis patriae, quam patribus, quia patria parentibus major est; et ma-

gls, Deo, quam pglrtao, qula Deus major csl. quam palria. Sic eliam obediendum docet curalori, sed magis proconsuli, quam curalori; magis imperatori, quam proconsuli; magis Deo, quam imperatori. Nec difficile esset nulla hujusmodi testimonia proferre, non solum cx Scripturis sanctis, el veteribus Patribus, sed eliam cx philosophis, aliisque scriptoribus profanis, apud quos semper obediencia, quasi o regione respondet imperium, cl obediencia subdito, imperium principi tribuitur. Neque recte Adversarii obedientiam respondentem imperio non agnoscunt, nisi in iis, qui parent inviti: quasi vero non sil illa vera et laudabilis obediencia, qua subditus libenter principi suo palet. Quae cum ita sini, nisi Adversarii vocabulis abuli, el obediencia novam definitionem assignare velint, omnino coguntur, aut admillere cum Arianis, Christum secundum divinitatem esse Patre minorem, si Christum secundum divinitatem Patri veram obedientiam exhibuisse contendunt: aul negare debent Christum secundum divinitatem Patri obediisse, si cum catholicis aequalem Patri liliu secundum divinitatem esse volunt.

Sed ineptissima praeter caelcras csl responsio ad argumentum tertium. Sic enim argumentum nostrum tertium ipsi proponunt, /id *haec, secundum illam naturam Chrislus obedivil. secundum quam mortuus csl, nam ipsa mors obediencia l'ail summa cl absolutissima ; Al non esi mortuus Chrislus secundum divinitatem, sed solum secundum carnem: ergo nec secundum divinitatem, sed solum secundum humanitatem obedivil Patri*. Respondent his verbis. Voces κατὰ, *secundum, causam indicant propter quam Filio Dei adscribilur quod humanitatis proprium csl: el vicissim cur deitatis propria homini tribuantur. quia enim non duo, sed unus dumtaxat Christus csl, in quo duae diversae naturae ardisime, el intime unitae sunl: idcirco hac duae naturae, omne t-slius personae operationes, passiones cl gloriam quoque inter se communicant etc.* Mirum est valde cur non animadvertant cx hac responsione sua non solvi, sed confirmari argumentum nostrum. Nam si vox κατὰ, idesl, secundum, indicat causam, cur tribuatur Filio Dei, quod proprium csl humanilalis, cl homini Christo, quod proprium csl divinitatis, certe non licei dicere, Filius Dei secundum divinitatem mortuus csl, sicut non licet dicere. Chrislus homo secundum humanitatem creavit mundum; scd hoc modo dicendum est: Filius Dei secundum humanitatem mortuus cst, el Christus homo secundum divinitatem mundum creavit. Causa enim cur Filio Dei mors tribuatur, non csl divinitas, sed humanitas, cl causa cur mundi creatio tribuatur homini non csl humanitas, sed divinitas, ul Adversarii in sequenti pagina confitentur, cl res ipsa per se clamat. Quid igitur opus est, ul nos in eorum errore confutando laboremus, cum ipsi tam aperte scum pugnent, el sententiam suam sua responsione confutent? Quod vero paulo post addunt, nos cum Nestorianis negare, Christum Deum esse natum, passum, mortuum, mera calumnia est. Nos enim etsi negamus, Christum ul Deum sive secundum divinitatem, passum et mortuum esse: tamen Chrislum

Deum passum cl mortuum libentissime confitemur. Denique (ul hunc locum aliquando concludamus) id unum, ab Adversariis peto. ul quandoquidem ipsi in extremo libro Refutationis hujus provocant omnes ijsuilas ad disputationem cum ea conditione, ol sola Scriptura divina sil iudex, proferant unum locum cx loto veteri, aul novo Testamento, ubi habeat. Iur, b. Mariam matrem esse Christi ul Dei. cl Christum ul Deum, sive, quod est idem, secundum deitatem, obediisse Patri, aul passum cl mortuum esse. Hactenus enim non protulerunt, nisi illa. Sanguis *Jesu Christi Filii Dei emundat nos ab omni peccato*, \. Joan. 1. el illud: *Aon misit Deus Filium suum in mundum, ul judicet mundum. sed ul salvetur mundus per ipsum*. Joan. 3. el illud: *Ecce venio, in volumine libri scriptum est de me, ul facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, et lex tua es in medio cordis mei*. Scd neque in his locis, neque usquam alibi invenient suas illas verborum novitates. Vel corie sicut nos illis ostendimus scriptum esse 2. Corinth. 13. *Chrislus crucifixus est ex infirmitate*, idesl. ex ea parte qua erat infirmus el passibilis, nimirum ex humanitate. cl ad Rom. 1. *Qui factus csl ei ex semine David secundum carnem*: el denique 1. Petri t. *Christo igilur in carne passo*: ita nobis ipsi vicissim legant, alibi scriptum esse: Qui crucifixus est cx virtute, idesl ex ea parte, qua erat impassibilis, nimirum cx divinitate. Vel. qui factus csl ei ex semine David secundum divinitatem: Vel, Christo igilur in deitate passo. Quod cum ostendere non possim, intelligant se, iudice Scriptura. ad quam appellaverunt, omnino causa cecidisse. Reliqua omnia quae ad errores perlinent, omittenda censui, quoniam superioribus similia sunl, el mihi propositum csl, non refutationem respondere, sed id solum ostendere, refutationem indignam esse, cui respondeatur.

In postrema libelli mei parte notavi mendacia libri Concordiae, quae tam perspicua sunl. ul mirum sil, ausos fuisse Adversarios refutationem eorum aggredi. Sed quam apte responderint, uno exemplo, vel allero demonstrabimus.

In 21. articulo confessionis Augustanae habentur haec verba: *Haec fere summa esi doctrinae apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse quod discrepet a Scripturis, vel ab Ecclesia catholica, vel ab Ecclesia romana, quatenus cx scriptoribus nota csl.*

In his verbis notavi mendacium conlincri: quoniam in hoc ipso art. 21. docent non esse invocandos sanctos: el tamen non ignorant in Ecclesia catholica veteri, el in Ecclesia romana, ul nola est cx veterum scriptis, snclos passim invocatos fuisse. Ac ul mendacium hoc legi non posset, citavi in meo libello testimonia expressa pro invocatione sanctorum Eusebii, Basilii, Chrysoslomi, Graecorum; cl Ambrosii, Augustini, Ruffini, Latinorum. Addidi testimonia s. Leonis papae, ut inde fides Ecclesiae romanae veleris cognosceretur, cl testimonium Prudentii ipso Leone antiquioris, qui testatur romanam Ecclesiam consuevisse sanctos invocare. Respondent in hac sua Refutatione, testimonia veterum Patrum, quae nos adduximus, pugnare cum divino mandato, *Invoca me*, ol *Dorni-*

num Deum tuum adorabis; cl ideo vcrilali confessionis ipsorum nihil derogare. Al nostra quncslio non esl, an Paires vera scripserint,quamquam cl hoc nullo negotio defendi polesl, sed an scripserint, idcsl, an leslcnlor, in Ecclesiam sui temporis, quam 'veram Ecclesiam, catholicam fuisse Adversarii confitentur, sanctos invocasse. Cum autem affirmant Adversarii, Patres antiquos docuisse invocationem sanctorum, cosque accusent quod id fecerint conira mandatum Dei, quomodo non mentiuntur, vel mendacium non confirmant, cum dicunt cl repetunt doctrinam suam, quae prohibet invocationem sanctorum, a doctrina Ecclesiae catholicae veleris non dissidere? Deinde ut probent in Ecclesia romana veteri non fuisse usum invocandi sanctos, adducunt unum testimonium Ambrosii cx commentario in c. 1. ad Romanos, ubi videtur Ambrosius damnare invocationem sanctorum, cum lamcn conslcl Ambrosium esse doclorcm Ecclesiae romanae. Sed nullis modis respondere possumus. Nam primo auctor eorum commentariorum non damnat invocationem sanctorum, sed crrorc in quorundam gentilium, qui docebant Deum immediate diri non posse. Sed necessario per quasdam inferiores virtutes coelestes adeundum esse. Secundo commentaria illa a vins doclis non tribuuntur Ambrosio. Tertio, Ambrosius in lib. dc Viduis, quem nemo negat Ambrosii esse, apertissime docet invocationem sanctorum, alque adeo aperte, ul Adversarii hoc loco Ambrosium hoc nomine reprehendant, quod contra verbum Dei sanctos invocandos esse docuerit. Quarto Ambrosius nusquam dicit in romana Ecclesia non invocari sanctos, cl contra Prudentius, qui aequalis Ambrosii fuit, disertis verbis in hymno dc s. Laurentio romanam Ecclesiam invocare sanctos solitam esse testatur. Atque idem testatur s. Lco papa romanus. Quae omnia cum Adversarii sciant, cl saltem in nostro libello legerint, qua fronte mendacium excusare possunt, quo aflirmanl doctrinam suam ab Ecclesia romana veteri non discrepare? Alque hoc dc invocatione sanctorum exempli loco posuimus. Nam alioqui plurima sunt in confessione Augustana, quae manifeste discrepant a romana Ecclesia, quae ante mille annos cl eo amplius florebat.

In eadem confessione Augustana in articulo dc missa habentur haec verba: *Falso accusantur Ecclesiae nostrae, quod missam aboleant: relinetur enim missa apud nos, el summa reverentia celebratur.* In his verbis evidens mendacium contineri probavi in meo libello cx articulis Smalchaldicis, qui una cum confessione Augustana describuntur cl approbantur in eodem libro Concordiae. Nam in articulis Smalchaldicis, missa, ul res commentitia el figmentum humanum, vcl potius ul cauda draconis abroganda mandatur. Respondent in Refutatione, per missam, quae secundum confessionem Augustanam in ecclesiis Lulheranorum relinetur. inlciligi distributionem sacramenti, non autem sacrificium pro vivis cl mortuis: per missam, quae in articulis Smalchaldicis damnatur ul res commonlilia, figmentum humanum, cl cauda draconis inlciligi missam papislicam. quoc dicilur esse sacrificium pro vivis cl defundis. At hanc refuta-

tionem ego ante praevideram, cl ideo in meo libello addideram, non accusari a nobis Lulhéranos, quod abrogaverint distributionem sacramenti, sed quod sustulerint sacrificium, quod in Ecclesia catholica sub missae nomine celebratur. Itaque hoc dilemmate usus sum: Si per missam mtclligius coenam Domini, mendacium esl quod accusemini, si vero inlciligitis sacrificium, mendacium csl quod falso accusemini. Ad hoc nostrum dilemma n.n potuerunt in refutatione aliud respondere, nisi il .. sam a se abrogatam non esse, quia ipsa coenae f)cminica nonnullis in locis apud Lulhéranos adhuc missae nomen relinet, quamvis nullum in ea sacrificium ofleratur. At non dc nomine, sed de re quae stio csl. Neque Lulherani a catholicis accusantur, quod missae nomen aboleverint, sed quod missam ipsam, qualem ante Lutheri tempora per mulla saecula Germani sacerdotes celebraverant, jam neo solum non celebrent, sed cliam ul idololatriantt sacrilegium cxcrcnlur. Quare eodem dilemma?, uti possumus, si per missam inlciligitis vocabulum missae coenae Dominicae accommodatum, mendacium est quod accusemini: sin autem rem ipsam, quae missa dicebatur ante Lutheri lempora, idcsl, sacrificium corporis Domini pro vivis cl defunctis oblatum, mendacium csl, quod falso accusemini.

Addam el tertium exemplum. In eadem confessione Augustana, el ex ea in libro Concordiae habentur haec verba: *Augustini tempore monasteria erant libera collegia: postea corrupta disciplina ubique addita sunt vola, ut tamquam ex cogilalo carcere disciplina restitueretur.* Hoc manifestum osse mendacium probavi ex ipso Augustino, qui sic loquitur in explicatione psalmi 75. *Nemo positus in monasterio frater, dicat, recedo dc monasterio; Neque enim soli qui sunt in monasterio perventuri sunt ad regnum coelorum, ct illi, qui ibi non sunt, ad Deum non perlinent. Respondetur ei, sed illi non voverunt, tu vovisti.* El in psalm. Di). Dum non *perseveraverit implere* quod vovit, *fit desertor tam sancti propositi, cl reus voti non redditi.* Respondent in Refutatione, falso accusari mendacii suam confessionem Augustanam, el reddunt rationem, quia s. Augustinus in eadem explicatione psalmi 91). significat, eodem loco habitas virgines sacras. quae in monasteriis degebant, el alias, quae in propriis aedibus versabaniur. Secundo quia idem s. Augustinus in lib. dc bono viduitatis cap. 10. et II. dicil, se non probare illorum opinionem, qui dicunt lapsarum a sancio proposito foeminamm. si nupserint, adulteria non conjugia esse. Tertio: Quia *confessio Augustana, cum dicil. Augustini tempore monasteria fuis*[^] *libera collegia. et sine votis, non loquitur de votis in genere, sed de volis in papatu usitatis. quibus puellae el juvenes ante justam aetatem implicati el constricti in vinculis istis, el contra verbum Dei. ct conscientiam manere coacti sunt.* U hoc quid aliud esl. nisi fugere relia veritatis, cl in laqueos falsilalis incurrere? Primum enim falsum esl, quod eodem loco habitae fucrunt virgines Deo sacrae, quae in monasteriis, cl quae in domibus propriis versabaniur. Natu quae in domibus propriis versabaniur, solo volo costilatis obslriclac c-

rani, quae in monasterio degebant, voverant praeter castitatem etiam vitam communem, ul idem Augustinus in utroque loco a nobis allegato scribit. Deinde s. Augustinus dicit quidem in libro de bono viduitatis, videri sibi conjugia post votum castitatis non esse adulteria, sed vera conjugia, tamen addit in eodem loco esse sacrilegia, nullum ipso pejora. Proinde non vult, liberum illis fuisse post votum nubere, nisi sacrilegia adulteriis pejora libera esse debeant. Adde quod Augustinus eo loco de voto castitatis simplici loqui videtur, non de voto castitatis solemni, quale est illarum, quae ul mundo omni ex parte mortuae, in monasteriis vitam communem sub obedientia profitentur. Denique falsum est, quod in Ecclesia catholica ante justam aetatem juvenes aut puellae servare cogantur vota temere emissa. Contrarium enim cavetur in antiquis conciliis, et in ipso jure canonico, et demum idem renovatum cernimus in concilio tridentino sess. 25. cap. 15. et 17. de Regularibus. Sed illud omnem impudentiam superat, quod verba confessionis Augustanae, generalia, perspicua, diserta, quibus asseritur tempore Augustini monasteria fuisse libera collegia, et postea ob corruptam disciplinam, addita fuisse vota, per novam glossam restringere velint ad vota emissa ante justam aetatem. Sed veniam damus pudori, voluerunt enim aliquo saltem imaginario pallio Patrum suorum verenda contegere. Quamvis si quis eos argueret, ac peteret, an vota monastica emissa iuxta aetate necessario servanda sint, ex doctrina s. Augustini, et exemplo veleris Ecclesiae, in majores angustias credo, redigerentur: Nec scio, qua ratione Lutheri et Calliarinae, Bucerii. Petri martyris, totque aliorum suorum principum apostasiam defenderem. Sed his omissis, veniam ad id, quod in principio, in medio, in fine totius Refutationis, atque adeo in singulis fere paginis libri sui repelunt et inculcant ad nauseam usque. Quoniam enim ad tot mendacia illis objecta quid solidi responderent, non inveniebant. excogitaverunt callidum sane consilium, ul jesuitis invidiam eo nomine conflarent, quod ausi sint illustrissimos principes mendacii coarguere. Illa enim derivata mendaciorum infamia a se in principes, id futurum speraverunt, ut quod ipsi rationibus non possent, nolam videlicet mendaciorum eluere, id principes auctoritate praestarent. Ego vero sancte affirmare possum, numquam mihi in mentem venisse, ul illustrissimos principes, quamvis a religione catholica alienos, mendacii reprehenderem. Illorum esso mendacia, quae retuli, seniper existimavi. qui confessionem Augustanam, qui apologiam. qui librum Concordiae confecerunt, id est. Philippi, Smiddeini, et paucorum aliorum theologorum. Isii enim sunt, qui sciebant, vel certe scire poterant, et scivisse praesumuntur falsa esse, quae dicebant et scribebam, atque hoc est esse

mendacem. Principes et populi, quorum munus non est libros evolvere, quique suis theologis crediderunt, seduci, circumveniri, decepti dici possunt, mendaces dici non possunt. *At* (inquiunt, Adversarii pag. 62.) *idcirco jesuitae non soli foedo illo mendacii nomine contenti, adjuncto epitheto illustre mendacium vocarunt, hoc est, vanitatem et mendacium principum; probe namque noverunt, vocem hanc, illustre, in lingua latina, praecipue erga principum personas usurpari.* Responderem profecto illustrem hanc esse calumniam, nisi timerem, ne id etiam detorquerent ad principum injuriam. Ego igitur in Cicerone, aliisque bonis linguae Latinae auctoribus frequentissime legi (illud est) pro dilucido et perspicuo, pro verbo vel facio principis numquam legi. Illud perjurium est in oratione Ciceronis, de Aruspicianis responsis. Quod si Adversarii nostri perjurium hominum illustrium, id est, principum, interpretentur, quis non rideat? Ita igitur jesuitae de mendaciis principum ne cogitantes quidem, illustria dixerunt mendacia Philippi Melancthonis, aliorumque similium sectariorum, quomodo Tullius illustre perjurium, quod perspicua, manifesta, clarissima essent; nam ul idem ait Cicero in Partitionibus: Illud aliquanto plus est, quam dilucidum. ¹¹, inquiunt, *verba illa praefationis Concordiae, in quibus mendacia notantur principum verba sunt.* Verba quidem illa ita scripta sunt, ac si a principibus dicerentur, sed a theologis composita et conscripta sunt. Principes enim nomine suo praefationem illam edidit voluerunt, quo liber Concordiae plus auctoritatis haberet. Sed quemadmodum decepti sunt, non autem mentiti, cum Concordiae subscripserunt, quia vera esse crediderunt, quae in ea continebantur: ita quoque cum praefationem a theologis confectam suo nomine typis mandari voluerunt, non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamvis in ea praefatione nulla sint falsa, sed ii, qui scientes falsa esse, non veriti sunt ea conscribere. Quae cum ita sint, si principes Lutherani recte judicare voluerint non de jesuitis querantur, a quibus nulla injuria sunt afflicti; sed theologis suis merito irascuntur, atque ab his dignas poenas repositae, qui ipsis ita imposuerunt, ul errores gravissimos. mendacemque clarissima pro veritate eis obtruserint. Quod autem ad libellum meum attinet, is magnas agit Adversariis gratias, quod cum antea ab auctore suo neglectus, sola typographi benignitate lucem aspiceret, nunc tantorum virorum summo conatu, totisque viribus oppugnatus, et nihil tamen laesus, cujus hic judicium aequis lectoribus libere libenterque permittitur, ab auctore proprio, non solum pro suo agnitus, et ejusdem jussu editus, sed etiam inter alios ejus libellos optimo loco sit collocatus.

F INIS

INDEX RERUM

MEMOBIA DIGNARUM

Quae in hoc appendicis opusculo operum d. Roberti Bellamini societatis Jesu theologi passim occurrere possunt, serie alphabetica digestus.

A

Aaron a Moyse fuit in summum sacerdotem consecratus *Pay.* 31. 32.
Aaronicorum sacerdotum licet sacrilegorum cl impiorum Christus Salvator cl apostoli honorifice loquendo meminerunt, et quare 21.
Absolutio duplex, altera particularis, altera generalis,cl utra carum requirat cognitionem caussae 122.
Absolutio non modo a peccatis, per sacramentum poenitentiae, sed a censuris quibuscumque, et etiam dispensatio in omnibus unde colligatur. *VitZellG.*
Actionum humanarum bonarum duplex valor, scilicet meriti cl satisfactionis 112.
Adolphus comes Holsaliac propier Christum ex opulentiissimo et polentiissimo principe pauperri-
mus monachus factus est 43.
Adrianus papa, Carolum Magnum electionum pontificis caclerorumque episcoporum jure cl palri-
tatus simul dignitate ornavit 81.
Adrianus IV.antea monachus ab Eugenio 111.card,
creatus, doctissimus cl optimus in Norvegiam
missus, eam provinciam Christo suis laboribus
acquisivil 21.
Adrianum IV. novo cl insolito mortis genero apud
Anagniam cxinctum fabulose refert Abbas ur-
spergensis ex Joanne quodam Cremonensi ob-
scuro auctore cl schismatico quem ex affectu po-
tius quam veritate talia scripsisse refert Joannes
Nauclerus in chronico 54.
Acrius quid senserit pro missa in remedium defun-
ctorum 30. 31.
Aeneas Sylvius postea Pius II. appellatus, pont,
max. imperium in reges Francorum per suos
praedecessores pontifices translatum affirmari?!.
Albertus imperatorii Bonifacio VIII. vehementer
contendit ut imperium sibi cl haeredibus suis
confirmaret, sed non impetravit, quia rom.pont.
voluit imperatorem eligi, non nasci; unde co-
gnosci potest quae fuerit ejus imperatoris sen-
tentia de potestate summi pontificis in evehen-
dis hominibus ad imperium 59. GO.

Albertus Pighius apologiam Ludovici IV. egregie
refutavit *Pay.* 103.
Alberti Kranlzii Germani testimonio electorum jus
septemvirum nominandi regem in imperatorem
per ponlif. promovendum a pontificibus romanis
promanasse comprobatur 99.
Ejusdem testimonio Illyricus mala fide abusus no-
tatur *ibid.*
Alcialus vir doctissimus clhistoriarum perillissimus
etiam haereticorum adversariorum testimonio'!)!«. *ibid.*
Alciali ejusdem nobilis jureconsulti error, quo
scribit Carolum Magnum imperium sibi a ponti-
fice populoque romano designari procurasse 68.
Alexandri III. ponlif. responsum legalis Graecorum
imperatoris unionem ilerum fieri cupientibus
orientalis simul cl occidentalis imperii datum,
auctoritate el prudentia plenum 62.
Alexandrinus patriarcha non nullis ab hinc men-
sibus missis ex Aegypto literis moderno pontifici
maximo Clementi VIII. inscriptis, caput eum Ec-
clesiae universao Christique vicarium confite-
tur 8.
Anabaplis lac palam magistratum omnem de mdi«
tollunt 41. 12.
Anima Christi habuit essentialem gloriam sine me-
ritis in instanti conceptionis suae, et ideo de ri-
gore justitiae meruit omnibus hominibus gralam
cl gloriam 118.
Animae exislcntes in purgatorio non dicuntur libe-
rari applicatione sacramenti contra Lulhcranos,
ita asscrenles 111.
Anselmus Canluaricnsis episcopus vir sanctimonii
cl literis clarissimus, Ilcnricum IV. Neronis, Do-
mitiani el Diocletiani successorem vocat 15.
Anlichrislus in suo nomine venit, qui nullum supra
se Deum agnoscit 7.
Antichrislum luturum genere Judaeum atque ex
tribu Dan, cum s. Irenaeus dicit, Illicosolymis-
que regnaturum, cl in templo quod Salomonis
dicebatur fossurum, summa est Calvinianoruin
caclerorumque haereticorum impudentia ejus-
dem Antichrist! nolam romano pontifici impie ad-
scribere 9.
Anlipapas Ircsob simultates cum legitimis pontifi-
cibus susceptas schismatice fovit potentia impe-

rial! Fridoricus I. imperator contra Alexandrum Adriani IV. successorem *Parl.* 54.
 Aposloticae sedis auctoritate imperii gaudet praerogativa Germania 71.
 Aquilam bicipitem quare romani imperatores pro gloriosis gerant insignibus G4.
 Argumentum libelli inscripti falso ab haereticis, synodus parisiensis, ab auctore explicatur 10*.
 Argumentum secundum catholicorum desumptum ex Apostolo 2. Corinth. sex objectionibus impugnatur a Kemnilio, cl quae illae sint 158.
 Argumenta Lutheri contra indulgentias quomodo refellantur 88 *ad* 90 *cl seq.*
 Arianos, Macedonianos, Nestorianos et Pelagianos non solum catholici, sed etiam Lutheran! et Calviniani pro haereticis habent 8.
 Arnulphus Germaniae rex a papa Formoso Romam veniens summo favore exceptus cl imperii corona donatus 92.
 Arnulpho imperatore defundo, magna inter Italos Longobardos, Germanos seu Francos orientales et Francos occidentales seu Gallos de possessione imperii fuit concertatio *ibid.*
 Articuli nulli Lovaniensium damnati a Pio V. et Greg. XIII. cl praecipue ille, qui habet solius Christi satisfactionibus remitti poenam temporalem, sanctorum autem passionibus offerri Deo, ul ipse carum inuicem malis applicet merita Christi 119.
 Auctorum nomina, qui de indulgentiis, cl pie, cl catholice scripserunt lum eorum, qui ipsis impie detraxerunt 111 *el seq.*
 Aurum ex Ennii stercore colligebat olim Virgilius, at Illyricus ex historicorum auro stercus colligit 78.

B

Babylon ubi Roma dicitur a Tertulliano et Hieronymo imrno ab ipso principe apostolorum Petro, cl similiter ab apostolo Joanne de Roma ethnica non de Roma Christiana intelligitur 9.
 Bainbergensis episcopus Fridrici orator imperatoris ad summum pontif. principis sui nomine coronae imperialis insigne a pontifice petiit 54.
 Baptismus renovat ila hominem, ul post illum nihil prorsus sil expiandum, neque culpa, neque poenae, aut aeternae, aut temporariae, cl post illum si maneat in statu gratiae, nullo modo sunt necessariae indulgentiae 100.101.
 Baptismus cl monachus quam similitudinem habeant invicem quo ad culpam, cl poenam 192.
 Barbari suos duces dominant reges 82. 83.
 Belisarius cl Narses Graeci imperatoris duces Gothos Italiae possessione exuerunt non Longobardi ul mentitur Illyricus GG. G7.
 Belli jure imperium Germanorum non fuisse acquisitum G2.
 Berengarius tyrannus ab Othone I. imperatore captus 91.
 Berengarius Longobardus Italiae rex et imperator ab Olhono I. jam imperatore praedecessor cl imperator appellatus 92.

Boccacius jure a catholicis reprehensus quod primae fecerit fabulae fundamentum sacramenta confessionis atque extremae Unctionis *Pag.* 20.
 Bohemiac rex ab electorum numero ab Hoslieose cardinale Henrico excluditur, quod non sil leti-
 Ionicus 95.
 Revera non eligit imperatorem cum caeteris, sed solum quando sex electores inter se ila dividuntur, ul tres uni, et tres alteri suffragentur, lum ille jus habet ex duobus electis alterum nominandi ibici. *
 Bona opera non prohibentur praeler fidem in justificatione contra mandacium Luthcranorum 181,
 Bona clericorum tam ecclesiastica quam saecularia libera sunt, ac merito esse debent attributis principium saecularium: cl islius propositiones varias probationes. *Vide* 27.
 Bona clericorum temporalia, bona dominica proprie dicuntur et quare 30. 31.
 Bullae indulgentiarum sunt conficiendae, contra Kemnilium, quamvis hoc non probetur ex Scripturis in particulari, sed tantum in communi 155.

C

Calvinus refutatur cum dicat sanguinem Christi profanari indulgentiis 144.
 Calvinus decipitur et est mendax cum dicit, catholicos negare sanguinem Christi non sufficere ad remissionem, reconciliationem et satisfactionem peccatorum, hoc enim falsum esse nullis rationibus probatur 144.
 Calvinus citans testimonia Scripturae, quibus nititur probare merita sanctorum si adjungantur sanguini Christi, sive ejus meritis ipsum Christi sanguinem profanari, quomodo sini intelligenda *ibid.*
 Calviniani paulatim in albeismum prolapsi de religione jocus, cl de controversiis fidei ludicras declamatiunculas faciunt 5. 6.
 Calviniani opinantur potestatem remittendi, vel retinendi peccata esse referendam ad concionem, quod absurdum reprobatur 147. 148.
 Caput Ecclesiae cum sil Christus quomodo item caput ejusdem summus pontifex dici possit nimirum ministeriale 21.
 Carolus Magnus occidentis primus et Francorum imperator a Leone III. pontif. max. nominatus et coronatus Irenes imperatricis oricnlis nuptias ambil illa nec ab eo conjugio abhorrente 55.
 Carolus Magnus omnium consensione historicorum primus ex gente Francorum fuit romanorum imperator ex quo constat non haereditario cum jure imperium ul mentitur Illyricus habuisse G9.
 Carolus Magnus Romam venit pontificis max. ulturus injurias non cum judicaturus ul mentitur Illyricus 8G.
 M,
 Carolus Magnus patritius romanus numquam Romanorum hostis, sed semper eorum amicus fuit G3.
 Longobardorum in Italia regnum armis adeplus est: Romam venit non ul hostis orbem expugnaret, sed ul patritius et orationis etiam gratia, cl ul

- causam cognosceret quae inter pontificem et seditiosos quosdam cives fuerat exorta Pafl.G3.
- Caroli .Magni successionis series videatur⁸⁷ et *per totam*.
- Carolus Magnus precibus populi romani Leo pontifex imperatorem dixit 74.
- Carolus Calvus ab infestatione Ludovici junioris imperatoris non hortatu pontificis summi Adriani, sed mandato abstinuit 99.
- Caroli Calvi testimonio et seria cunctique ad pontificem ex Francia protectione ostenditur praeter coronationem et imperii jus ad reges per summum poni, transferri posse 59. G0.
- Carolomannus qui relicto principatu Franciae monachatum elegit divino succensus amore fuisse scribit Abbas urspergensis 13.
- Carolus V. imperator cum Francisco I. rege pacem fecit, et Leonoram sororem ei in matrimonium collocavit non communicata cum eo imperii dignitate 78.
- Carolus Molmacus Gallus haereticus et ob id pontificis inimicus auctoritate illius in suis scriptis caret 99.
- Cassiodorus chronographus insignis Theodorici Gothorum regis cancellarius 71.
- Catholici praeter fidem in lapsis contritionem, confessionem et satisfactionem necessariam volunt Luthcrani solam (idem 151).
- Catholici theologi omnes volunt homines iustificatos posse satisfacere Deo pro debito poenae temporalis de congruo, sed etiam de condigno contra secundum cap. Kcmuillii falso imponentis ipsis poenam temporalem non posse exsolvi 153. 15i.
- Catholicis omnibus sacrosancta pontificum esse debet auctoritas G1.
- Causa justa indulgentias concedendi utrum debeat esse proportionale, illa, ut minima indulgentia minimam requirat causam, maxima vero maximam, in hoc gravissimorum auctorum diversae sententiae et rationes 131.
- Causa justa indulgentiae, quare non requirat, vel opus injectum vel omnino satisfactorium, illa vel compensent omne delictum *ibid.*
- Causam justam, vel plurimum in dandis indulgentiis duo requirere 132.
- Causae concedendi indulgentias antiquis temporibus. et novis, quacumque essent, et in quibus differant, et convenirent 168.
- Causae indulgentiae datae particulari; et in communi invicem diversae, et quomodo 132.
- Causae indulgentiarum quod sint, et quae illae IG7.
- Causae ecclesiasticae quoniam vocentur 25. 2G.
- Caeleslinus V. rom. pontifex, a Danto reprehensus quod pontificatu sponte se abdicavit 13.
- Eiusdem laudes ob vitae sanctitatem et miraculorum exhibitionem. Yidc. *ibid.* c12i.
- Eiusdem vitam fideliter et docte scripsit cardinalis Cambracensis Petrus ab Alliaco 13.
- Caelibatus quomodo vel necessarius ad sacerdotium 168.
- Caeremoniae Ecclesiae veteris antiquorum Patrum in Ecclesia nostra servantur contra mendacium Luthcranorum asserentium se illas servare; et quae illae sint /'«.7.168.
- Caesar dictator in bello adversus Gallos interdum opera Germanorum se usum testatur G1.
- Caesar Germanicus regnum habet ex electione suorum principum, a pontifice autem maxime nomen imperatoris 51.
- Caesares ante pontificiam coronationem reges, post eam vero imperatores et Augustos a veteribus usitata phrasi appellari solitos 56.
- Caesares olim dicebantur qui Augusti futuri erant 89. 90.
- Caesarum Germanorum potentiam et gloriam ad Antichristum praestigias et tyrannidem Lutherus ejusque filii Chytraeus Bibliander et Illyricus referunt 15.
- Caesaris juris fuisse per omnem vetustatem castigare pontifices summos, cum totius vetustatis exempla contrarium clament, affirmare, vel facit Illyricus, summae eius impudentiae 91.
- Christus Salvator et apostoli de sacerdotibus aaronicis, licet iam sacrilegis et impiis honorifice loquuli fuerunt et quare 21.
- Christus Salvator quare ad tribuli solutionem non fuerit obligatus 28.
- Christus assumpsit sibi adiutorem Paulum ad salvandum dignatione, non necessitate, quomodo vel etiam per merita sanctorum admixta ipsis meritis Christi in indulgentiis 116.
- Christus licet non iudicari res terrenas, id non fecit quia non potuit, sed quia noluit 82. 83.
- Christus Pilato fuit subjectus de facto non de jure, et potestas desuper data quam in Pilato Christus agnovit non potestas iudiciaria, sed permissio intellectus cunctis, vel sancti Patres docent 33.
- Christus sua passione satisfecit pro omnibus peccatis non solum pro peccato originis contra Lutheranos volentes missam fuisse institutam, ut pro actualibus prodesset 190.
- Christus quare voluit applicare integrum prelium suae redemptionis, tam quoad culpas. quam quoad poenas, tum aeternam, tum temporalem, sacramento Baptismi, non alio sacramento Poenitentiae 159. 160.
- Christum suscepisse pro nobis omnem culpam, sed non tam poenam est mendacium falso a Kcmuillio catholicis impositum 155.
- Clavium missio ad principes viros summorum Ecclesiae romanae pontificum religiosum munus erat, non dignitatum vel papale insigne 85.
- Clemens VI. annum, in quo summae indulgentiae conceduntur aduentibus basilicas apostolorum, instituit appellandum annum Jubilaei, more veteri propter similitudinem 110.
- Clemens VII. quibus rationibus fuerit adductus edere Extravagantiam qua determinat, extare thesaurum spirituales passionem Christi, et sanctorum 115.
- Clemens VIII. laudandus 133.
- Clerici sic dicti tamquam ad sortem Domini pertinentes 30. 31.
- Clerici graviter puniuntur decretis conciliorum milivilani et matisconensis si ad terreni imperatoris causam Ecclesiae deferant 25. 26.

- iidem quomodo ab obligatione legum civilium non eximantur scilicet obligatione non coactiva, sed solum dircciva *Pag. 25. 2G.*
- Clerici etiamsi leges civiles non servant, non possunt a iudice saeculari iudicari 27.
- Clericorum exemptio in rebus politicis tum quoad personas, tum quoad bona introducta est jure humano pariter et divino 28.
- Clericos ob honorem Domini tribula non solvere divus asseruit Hieronymus *ibidem.*
- Clericos tum majores tum minores jure subjectos esse debere saeculari potestati asserere haereticum csl 25. 2G.
- Jure divino lanium esse liberos et eorum bona a potestate principum saecularium catholici aliquot tenent *ibid.*
- Et nonnulli ex iis pariter catholicis parlim divino jure.parlim humano iisdem hanc immunitatem competere assemcrunt *ibid.*
- Clodovco Carolus Magnus trecentis fere annis posterior fuit 73.
- Clodovco consulatus et palriliatus insignia contulit Anastasius imperator non auguslalcu dignitatem ut mentitur Illyricus *ibid.*
- Clodovco coronam auream gemmatam sibi ab Anastasio imperatore donatam Romam s. Petro misit *ibid.*
- Communio sanctorum qui est unus articulus,quam communionem significet, et quod illa sit triplex contra Kemnilium 164.
- Concessio indulgentiarum quo ad ea,quae pendent ex solo jure ecclesiastico csl rata etiam sine iusta causa, quae vero pendet a Deo, vel in hac vita vel in alia non; cl qua de causa 131.
- Concilium générale secluso papa non posse concedere plenarias indulgentias, quare 134.
- Concilium nicacnum statuit quo cultu imagines sint adorandae, vivifica crux contra imposturam Michaelis Balbi 105. 10G.
- Concilium generale secluso papa non habet auctoritatem papalem nec formaliter, nec eminenter, sed lanium episcopalem 130.
- Concilia Ecclesiae catholicae, quare non mutant quotannis dogmata, ul Lutheran! 152.
- Concilia tum generalia, tum provincialia antiquissima proboni dari indulgentias 117.
- Conciliatio opinionum circa proportionem iustae causae ad dandas indulgentias cl ultra verior sententia 132.
- Cndiliones necessariae indulgentiae quac.cl quot sint 133.
- Confessio Augustana cohaeret cum Ariana haeresi circa unitatem essentiae divinae, el quomodo 182.
- Confessio Augustana damnata a Carolo V.cum subscriptione quinque electorum; Ecclesiasticorum principum triginta, saecularium viginli trium, abbatum viginli duorum; comilum el baronum triginta duorum; civitatum liberarum cl imperialium Irigintanovem 180. 181.
- Confessioni Augustanae unum solum principem electorem, sex principes, cl civitates liberas solum duas adhaesisse el subscripsisse constat 40.
- Eandem in Augustano convenio imperii ordinum ab ipso imperatore Carolo V.damnatam cum numerosa principum cl civitatum subscriptione *Pag. 40.*
- Confessio Lutheri in quot dissentiat a confessione Augustana contra ipsos Lulheranos: et quam sit secum pugnans in duobus articulis, allero de unitate Essentiae divinae,allero de Incarnation* 180. 181 *et seq.*
- Confessio quando sit necessario facienda ante indulgentiae perceptionem, el quando non 131.
- Conjugium quando prohibitum sacerdotibus contra Lulheranos dissentientes 187.
- Conjugium omnino prohibitum sacerdotibus ex canonibus omnibus contra mendacium Lulheranorum 188. 189.
- Constantinus magnus Conslanlinopolimquasi alteram Romam aedificavit 30. 31.
- Conslanlinusqui primus fuit imperator aperfe Christianus, natura docento ecclesiasticos immanes a communibus reipub. oneribus declaravit *ibid.*
- Quod el nulli alii imperatores post eum fecerunt ib, Idem episcopum Eusebium nicomediensem in exilium relegavit anlea, tamen a concilio nicaeno depositum propter haeresim 27.
- Ejusdem donatio Sylvestro pontifici facta, non solum urbem Romam atque Italiam universam, sed etiam omnes occidentalis imperii provincias complectebatur 51.
- Ejusdem imperatoris heroicum non minus quam piurn in defensionem nominis sacerdotalis factum ex Theodorelo. Vide 21.
- Constantino magno excepto nullus imperator felicior, nullus Ecclesiae utilior Carolo Magno repertus fuit 81.
- Constitutio pontificia quae septem viros principes electores esse voluit, odiosa 97.
- Postea tamen vitandorum occasione schismatum omnium consensu recepta fuit *ibid.*
- Consueludinecomuni Christianorum praeterquam quod ex sacris literis cl libris sanctorum patrum nominibus patris cl pastoris sacerdotes ornantur 30. 31.
- Consules tres uno anno fuisse inauditum csl 73.
- Contradictiones Illyrici haeresiarchae de imperii romani Iranslalionc quam piures. *Videlo late 38. usque ad 42.*
- Crucis imaginem cum colere liceat, multo magis imaginem crucifixi 107.
- Crucem tantum esse adorandam, non autem reliquas imagines impie blaterant haeretici *ibid.*
- Culpa peccati cur solvatur per sacramentum lanlum.realus vero poenae exira sacramentum 11G.
- Culpa hominum non possunt expiari passionibus sanctorum cl qua ratione id fiat 118.
- Culpa nullae lelhaes, quarum unaquaeque sit offensio infinita, non requirunt ad sui expiationem nullas infinitas satisfactiones, cl hoc quare 119.
- Cyrus persa, Alexander macedo el Julius Caesar romanus, juro belli per se occupando jura aliorum summa tenuero imperia 62.

D

Dantes Alighorius poeta haud vulgaris adulatorio poemate praedixit imperio romano praesertim

per omnem Italiam aliquando politurum Chnnom Scaligcrum Veronae principem summum Mium benefactorem, sed vaticinio falso cl inani *Pay.* 15. 16.

Quaestuarios indulgentiarum reprehendit non ip-
sas indulgentias *ibid.*

Testimonia ejusdem prolata in defensionem aliquot
praecipuorum fidei catholicae capitum , ul de
primatu pontificis romani, de igne purgatorio,
de operum meritis bonorum, de libero hominis
arbitrio, el de signo Crucis venerando, sancto-
rum invocatione. Deiparae intercessione, reli-
quiarum veneratione cl imaginum *ibid, cl 17
per lotam.*

Idem donationem Constantini et lepram ejusdem
Baptismo curatam affirmat, idque in commenda-
tionem sanctae sedis romanae 12.

Quamvis in hoc illi iidcm habendam Salyricus scri-
ptor neget 14.

Idem factioneghibellinus non domesticus sed hostis
fuit romanorum pontificum *ibid.*

El ob istius factionis allectum in pontificum cleri-
que reprehensione non immerito suspectus ha-
beri debet. cum odio potius inimicorum, quam
veritatis amore ad scribendum animum appulis-
se videatur *ibid.*

Agnoscit ponlif. romanum pro vero Eccles.pastore
ibid.

Quos pontifices romanos el quot numero praecipue
reprehendat adversantes ghibellinac factioni *ibid.*
cl 12. 13.

Dantem Aligherium quinque numero romanos pon-
tifices reprehendisse, el quosnam illos, Salyri-
cus scriptor anonymi libelli Gallus annotavit
ibid.

Definitio propria indulgentiae, cum aliorum aucto-
rum definitionibus 126.

Defuncti cum juvantur, per modum suffragii salis-
factorii juvantur, quia indulgentiae non sunt nis
satisfactoriac, cl quomodo illa satisfactio detur
138.

Defundi exislcnlcs in purgatorio quomodo excom-
municentur el absolvantur ab ipsa excommuni-
catione 137.

Defundis cur non prosint indulgentiae per modum
absolutionis, sed per modum lanium suffragii,
qui modus est oppositus primo, vide pulcherri-
mas rationes *ibid.*

Dt-funclis prodesse indulgentias non lanium per
modum impetrationis quod est proprium.sed et-
iam per modum satisfactionis, et hoc quibus ra-
tionibus 135. 136.

Defunctis quare non concedantur indulgentiae,nisi
per modum suffragii 120. 121.

Debitum morlis contractum per peccatum, erat ul
non solum moreremur, sed, ul etiam in ipsa
morte perpetuo maneremus 145.

Desiderium regem Longobardorum Papia obsessa
Carolus .Magnus captivum fecit 85. 88.

Deus aliorum mala utitor voluntate, quam tamen
ipse non fecit ad aliorum peccata punienda, c-
xcmplo Nabuchodonosor el Salmanassar 65.

Deus distribuit unicuique secundum opera sua, de
qua justitia inIclligi debeat Mallh. 25. 112.

Deus cur \olm ril,ul unusquisque nostrum propres
meritis coronam gloriae sibi acquireret Par/.
144.

Deus cum per poenitentiam remittit omnem cul-
pam et poenam sempiternam sine indulgentiis,
cur non el temporalem sine illis . ut gratuita et
plenaria sil remissio ipsius Dei 155.

Deiparam Virginem magno affectu implorat Pclrar-
cha, damnalque simul amores cl amatoria can-
tica quae juveni sibi exciderant 19.

Discipulus Christi qui esse non possit 81.

Dogma catholicorum esi flagella Dei aliquando pos-
se averti per volunt trias afflictiones contra Kem-
nilium impugnantem 161.

Dogmata catholica quomodo differant ab haereti-
corum dogmatibus 117.

Dogmata ininio mendacia sex omnino pugnantia
cum nostris, clquac illa sint 195.

Dona justitiae non acquiruntur per indulgcnlins.cl
hoc quare 1*5.

Dona justitiae non polesl dare, nisi qui justificat
impium 161.

Don.ilislac quomodo convenient cum Lutheranis
circa missae utilitatem, quam volunt esse non ex
opere operato, ul catholici,sed ox opere operan-
tis 191.

E

Ecclesia gracca in quo concilio d iinnet conjugia
sacerdotum non esse ficienda post susceptos or-
dines et quae poena illis esset constituta 187.

Ecclesia habet duos modos vivendi perfectos,et qui
illi sint 184.

Ecclesiam veteri testimonio imbutam, tum aposto-
lorum, tum eorum qui iis proxime successerunt
didicisse probatur, se concessisse indulgentias
propter martyres, quod videret ipsorum merita
posse applicari poenilent bus pro remissione poe-
nae temporalis 116.

Ecclesiarum immumloks violare praesumentes si-
gnis cl prodigiis calamitate plenis a Deo puniti
36. 31.

Ecclesiastica potestas spiritualis cum sit cl coele-
stis, politica vero humana cl terrena, illa huic
longe praeferenda est huicque urgente caussa
imperare potest 81.

Ibidem potoslas politicam diligit, cique imperat
ibid. el 82. 83.

Ecclesiasticum regimen a polit.eo distinctum esse
Scripturae sanctae docent 25. 26.

Effectus indulgentiarum quis ille sit proprius, cl
cui tribuatur 156.

Electionis titulo imperarunt apud Romanos olim
Claudius, Galba, Vespasianus, el plurimi alii ro-
mani imperatores 62.

Electus rex romanorum a pontifie? maximo confir-
matur, cl plenitudinem imperii accipit, sicque
tandem sil imperator 57.

Electores principes jus pontificium confirmandae
eorum electionis agnoscere debent el agnove-
runt 100. 101.

Electores principes septemviros instituit Greg. V.
ponlif. maxim, genere tculonicus 93. 94.

Electores septemviros ante Gregorii X. pontif.,
cl Fridcrici II. imperatoris tempora designatos
Pag. 93. 94.
Varietas sententiae anctorum triplicis generis *ibid.*
Prior sententia ul verior ab auclore defensa *ibid.*
Electorum imperii septemvirum officia *ibid.*
Eleemosynae in indulgentiis quare injungantur a
summo pontifice contra Murtinum Kemnilium
153. 154.
Emanuelis Comneni orientis imperatoris amplissi-
mae pollicitationes cloblationes non contemnen-
dae Alexandro III. pontif. factae ea potissimum
caussa fuere, ut auctoritate ejusdem pontificis
unio vicissim orientalis cl occidentalis imponi
in ipsius commodum fieri posset 61.
Episcopi non possunt excedere indulgentias unius
anni. neque possunt concedere indulgentias, nisi
de poenitentiis injunctis 126.
Episcoporum potestas elargiendi indulgentias est
a summo pontifice, non autem a Deo, sacramen-
torum vero c contra, ct cur 130.
Evangelium politicas leges non lollii. el ideo etiam
sacerdotes cl monachos cis debere parere inquit
Chrysoslomus 27.
Evangelium, nec indulgentiae possunt esso men-
dacia contra positionem Calvinii 147. 148.
Eugcnus III. pont. max. anlea monachus, mira-
culis vivus el mortuus floruit 24.
Eugenio papae falso ascribi ostenditur ipsum scri-
psisse epistolam Michaeli Balbo contra adora-
tionem imaginum ex nullis incommodis 107.
Eulychelus haereticus negans realitatem verae car-
nis Chrisli, quibus verbis confutetur a s. Leone
papa 145.
Excommunicatio a pontifice romano in quosdam
Galliae principes lata a concilio trecensi solem-
nitor comprobatur 9.

F

Fabulam Joannis VIII. refellit Onuphrius in addi-
tione ad Plalinam 93. 94.
Fabulae sunl vere aliqua, quae in indulgentiis ab
imperitis quibusque miscentur contra pontificum
diplomata, aut graves auclorcs, cl illae resecan-
dae, ct quae illae sint, non lamen indulgentiae
damnandae 170. 171.
Fcdumcsse pontificium imperium germanicum
numquam pontifices vel asseruerunt, vel nega-
runt 54.
Fictio in quo consistat, cl quid fingi dicatur 46. 48.
Fides in homine csl mere gratuitum Dei donum,
non procedens ab humano arbitrio 185.
Fides virtus sacramentorum, cl eliam salisfacio-
num refertur ad mcrilum Chrisli contra Luthcra-
nos 188. 189.
Fideles, quare graliam debeant quaerere per fi-
dem, el sacramenta, quamvis lamen Christus
graliam cl gloriam nobis suo sanguine acquisie-
rit 124.
Fiduciam sanctorum fidelium esse Deo honorificam
ne dum contumeliosam probatur cx evangelio,
cl cujus generis illa sil 152.

Finis solus quando sit caussa justa concedendi in-
dulgentias sine mediis, idest sine opere injuncto
PagAM.

Flori codex librariorum incuria corruptus 64.

Foeminn romano imperio praesedit lempore Leonis
III. pontificis, maxime quod acciderat imteanuæ.
quam 81.

Fridericus primus in Italiam venit, cl a pontili-
max. Adriano IV. ad imperium provehi postol.,
vital.

Fridericus primus in Armenia a flumine quodar.
absorptus misere periit non sine certa numinis
vindictae ob simultates cum Chrisli vicariis exer-
citos 54.

Fridcrici II. imperatoris cx Nauclero, cl Kranliio
auctoribus Germanis scelera, impietas, perju-
rium. crudelitas et rabies in clerum odio romani
pontificis, videatur 10. II.

Fructus indulgentiae quare non impediatur tempo-
re quo pccripiltir ipsa indulgentia per supitw-
nions peccatum veniale 134.

Fructus indulgentiae quando impediatur per per-
calum veniale, et quando non quo ad perfectio-
nem operum injunctorum *ibid.*

Fundamentum indulgentiarum quare non ponatur
in operibus supererogationis sanctorum, sed in
satisfactionibus ipsis non necessariis 156.

Fundamentum lerlium catholicorum pro indulgen-
tiis, vel potius pro satisfactione desumptum fi
duobus locis sacrae Scripturae, cl qui illi sint
cum bipartito ordine illorum adductum a Rem-
nilio ul impugnetur 160.

Fundamentum quartum catholicorum pro indulgen-
tiis, desumptum cx d. Paulo ad Coloss. 1. impu-
gnatur a Kemnitio duobus mendaciis, el quae
sint, cum solutione 162.

Fundamentum quintum catholicorum pro indulgen-
tiis desumptum cx d. Paulo Corinth. 2. quam
falso impugnetur a Kemnitio 163.

Fundamentum sextum catholicorum pro indulgen-
tiis desumptum ex nono articulo fidei quibus
fundamentis impugnetur a Kemnitio 164.

Fundamenti tertii catholicorum pro indulgentiis
impugnatio ex quatuor incommodis, cl quae illa
sini cum responsione 159 *ad* 161.

Furium apud Germanos non fuisse vilium, sed
virtutem aliquando, ex Caesaris commentariis
de bello gallico constat 29.

G

Galliae rex cbrislianissimus lotius regni caput splen-
didissima legatione pontificem max. Clementem
VIII. honoravit 7. dH

Eundem Chrisli loco in terris esse agnovit cl ohe-
dientiam eidem suo nomine praestari jussitiMd.
Garrulitas inanis el verbosa dicaxque contentio,
haereticorum propria est, qui cum rebus non pos-
sint, verborum certe profusione coram imperi-
tis malam caussam suam utcumque sustentant
ibid.

Gentiles hominum mortuorum simulacra cillcbraci

aureum vitulum mile Simonis magi tempora a-
dorarunt *Par.* 105 106.

Germania imperatores non Imbuit a Ludovico Ar-
nulphi lilio usque ad Othonem primum, sed re-
ges Ianium 88.

Germania Dei agnitionem quo beneficio nullum
csl majus per saucios episcopos Maternum, Chi-
lianum el Bonifucium diversis temporibus a sede
romana missos primum accepit 44.

Germaniae iterum imperium in Othone I. reslitu-
turn fuit auctore Philippo Bcrgomcncsc 88.

Germani ul corpore condidi, sic etiam animo sin-
ceri cl veritatis amantes 103.

Germanorum opera sc usum in bello adversum
Gallos interdum testatur Caesar dictator G4.

Gradus naturalium praeceptorum tres numero po-
nuntur 29.

Gratia Dei quomodo intelligatur includi in lileris
pontificiis, sive in plumbo el membrana, conira
argumentum Calvinii 147. 148.

Graliae status requiritur eo tempore quo percipi-
tur indulgentia, cl hoc quare, requiritur eliam
cum perficiuntur opera injuncta, si opus injun-
ctum sil ejusdem rationis ul non conferat ad fi-
nem nisi in statu graliae:si vero opus injunctum
conferl ad finem,etiamsi non sil in statu gr< liac,
tunc non requiritur, el hoc quare 133. 135.

Gratianus decretalium diligens quidem compiler
de rebus lamen gestis imperatorum cl pontifi-
cum parum curavit 84.

Idem apud Iulbcranos jam pridem publico igne
exustus fuil *ibid.*

Graecorum imperatorum donatione imperium ad
Germanos non pervenisse 75. 76.

Eorundem indignatio el vehemens commotio quam
primum ad cos lama coronationis Caroli Magni
pervenit evidens iudicium est cl argumentum
imperium Carolo non fuisse Graecorum donatio-
ne tribulum ul mentitur Illyricus *ibid.*

Gregorii V. pontificis et Othonis 111. imperatoris
tempore electores imperii principes septemviros
institutos 95.

Gutta una sanguinis Christi Verbo uniti, sufilcicns
fuit loti mundo reconciliando 119.

II

Hadrianus papa II. in octava synodo Conslanlino-
poli habita curavit omnes iterum approbare se-
ptimam synodum dc cultu imaginum. *Vide* 108.

Hannibalis Carthaginensis contra Romanos quadru-
plex notabilis victoria,qua lotos consularcs exer-
citus fudit Gi.

Duos modiosaurcorumannulonim Carthaginem mi-
sit nobilitatis romanae apud Cannas bello cl stra-
ge memorabili caesae *ibid.*

Hacrcdilario jure dicitur regnare qui naturali suc-
cessionc regnat, quo Salomon David, Tiberius
Augusto,Carolo Magno Lodovicus alque alii suc-
cesserunt G2.

Haeresis Luiheranorum circa justificationem in quo
consistat, cl cur ipsi negent epistolas Judac, cl
Jacobi esse aulcnlicas 156.

Haeresis eulycliiana circa humanitatem Chrisli
Pur.15G.

Hacresum caussae quae cxliterint 144.

Haeretici Scripturis convincuntur apertissime cum
dicant non esse petendum auxilium a sanctisjet
quod auxilium praestent ipsi sancti 130.

Haeretici non solum illi sunt qui evangelium aut
symbolum aperte rejiciunt, sed illi etiam qui in
evangelii cl symboli interpretatione iudicium
proprium Ecclesiae iudicio praeferunt 8.

Haeticorum auctoritates cl argumenta, desum-
pta tum ex August, turn cx aliis quibus probare
contendunt imagines non esse adorandas,neque
ipsam Chrisli imaginem, sed Ianium Crucem ,
pulchris rationibus diluuntur 105 *ad* 107.

Henricus auceps Saxo non imperator sed rex tan-
tum fuit, cum oblatam a pont, unctionem coro-
nationemque sponte recusaril87.

Solo regio nomine contentus fuil *ibid.*

Henrici Lucemburgii ad imperium pontifice maxi-
mo suadente per Germanos electores promotio
cur facta 61.

Henricum quartum Caesarem ul invidiam romano
pontifici conflaret Illyricus cum sequacibus suis
Lulhcranis praeclarissimum haeroem appellat,
impium alioquin cl scelestum 45.

Ejusdem abdicationem ab imperio per pontificem
maximum factam, a Germanis ipsis procuratam
fuisse *ibid.*

Ejusdem vitam dissolute transactam ct improbos
mores historicorum testimonio Germanorum el
ipsorum eliam adversariorum contestatione vide-
bis *ibid.*

Eundem Otho Frisingensis episcopus non csl veri-
tus licet avum suum non verum rom. imperato-
rem appellare quod imperium a schismatico pa-
pa suscepisset 57.

Ilildcricus rex Francorum qui ultimus Merovingo-
rum Francis imperabat,depositus cl in monaste-
rium missus est 48. .

Ilildericus regno Galliae a Zacharia pontifice maxi-
mo privatus, Pipino el filiis ejus pontificis ejus-
dem voluntate locum fccil, el quare 81.

Historia originis indulgentiarum secundum Kemni-
lium contra catholicos falsa probalur, cl quae
lempora haec historia contineat IG7.

Homo justificatus per gralam Dei tantum polesl sa-
tisfacere ipsi pro poena temporali.el ideo neces-
saria fuil incarnatio Chrisli, el quafe 151.

Homines quare gratis justificentur cx concilio Iri-
dentino 185.

Homines non justificari per indulgentias, imine in-
dulgentias non dari nisi justificatis 156.

I

Iconomachorum caussam juvare voluerunt qui li-
bellum dc imaginibus specioso titulo synodus
parisiensis ornarunt 104.

Illyricus mendax cl scum pugnans G9.

Illyrici ineptissima cl prorsus ridicula argumenta
quibus probarc contendit Carolum Magnum ante

- coronationem Leonis tertii pontificis viginti annis imperium occidentis occupasse *Pag. lii*.
- Illyrici propria dogmata erronea quidam et catholici et Lutherani editis libellis refutarunt, et qui-
nam illi 16. 47.
- Ejusdem impudentia in asserendis iis quorum contrarium testimonio multorum comprobatur 48.
- Illyrici barbarismus vel solecismus potius grammaticalis notatus 52. 53.
- Illyrici inconstantia qui ea quae modo affirmat paulo post negat 71.
- Imaginem Deiparae et Crucem Dominicam contumeliae causa ad Iudaeorum synagogam deferentes acriter a d. Gregorio reprehensi 107.
- Imagines si nullae culae pictae nihil periret de fide, spe et caritate, vide quomodo sit intelligendum 108.
- Imaginum cultum ex illo loco d. Augustini, impie haeretici proferunt, ubi legimus Simonem magum jussisse ejus luminem imaginem cum Helenae ipsius meretricis, esse adorandum 105. 106.
- Imaginibus sacris venerationem deberi, sed non majorem quam vivificae Cruci, docuit concilium nicaenum *ibid*.
- Imaginibus qui cultus praescribendus 107.
- Imperator in Ecclesia etiam, non supra Ecclesiam, inquit d. Ambrosius filius Ecclesiae, non rector, ovis non pastor 108.
- Imperator Carolus Magnus quando fuerit per legatos Graecorum imperatorum salutatus Augustus 177.
- Imperator romanus proprius etiam Ecclesiae catholicae alique praecipuus advocatus 86.
- Imperatores Graeci tandem in Caroli magni in imperatorem occidentis inaugurationem et coronationem inviti consensere 75. 76.
- Imperatores non solum amici romanae Ecclesiae, sed etiam hostes, romani pontificis primatum agnovere 79.
- Et quoniam illi, ordine recensentur 79. 80.
- Imperatores romani nonnulli invito populo romano creati fuere 74.
- Solum tres enumerat Onuphrius a senatu electos *ibid*.
- Imperatores romani variarum nationum originarii enumerantur 71.
- Imperatores qui cum romanis pontificibus inimicitias gessere simulacresque excruciantur 46. 47.
- Imperium non novum a romanis pontificibus erectum, sed antiquum in Germanos translatum fuit etiam quare 86.
- Imperium germanicum Lutherani soli Anichrisli miraculum esse concludunt 81.
- Imperii divisio in orientale et occidentale sub Constantino Magno facta 55.
- Ejusdem imperii orientalis et occidentalis unio quando iterum (nata fuerit *ibid*).
-) usdem imperii occidentalis in Graecis ad Francos et Germanos translatio Leoni tertio pontifici accepta ferenda etiam *ibid*.
- Imperii Caroli magni anni non a consensu Graecorum imperatorum numerantur, sed ab ipsa ejusdem imperii a pontifice maximo coronatione et Anichrislium Francorum ipso Caroli Magni tempore accuratissimo conscriptorum auctoritate etiam 75. 76.
- Imperii ius quo libere fuerit Carolus Magnus etiam qui cum scilicet sunt imperatores Germani etiam imperio impios quosdam principes privarunt non pontifices quod pacti violatores cum sede apostolica in illis, non se advocatos, sed hostes Ecclesiae praestitissent 86.
- Imperium ab una gente ad aliam transferre, aliud etiam ab eo quod feudum constituere 54.
- Imperium romanum hoc nostro saeculo Lutherani haeresim publico edicto damnavit 46. 47.
- Imperium romanum a Graecis ad Francos pontificis auctoritate translatum a Deo esse translatum cur opera sui id fuerit vicarii effectum 68.
- Italiae pulchritudo in eo potissimum sita est, quod nullius haeresis maculis, nulla schismaticorum colluvione foedetur 5. 6.
- Et ibi a religionis sincero cultu apostolicae sedis reverentia landes ejusdem provinciae delo.*
- Jubilaeus apud Hebraeos significabat annum remissionis quinquagesimo quoque anno, et quam remissionem adnotabat, et qui typus erat evangelii 110.
- Jubilaei et bimologia non adeo etiam etiam; rabbinicim volunt derivare a Jobel, quod significat butcinum cornu arietini; quod refutatur, aliter veniens Jabal, quod significat germinare, quare dicitur Jubilaeus, quasi annus germinans *ibid*.
- Jus divinum aliud positivum aliud naturale est 28.
- Jus naturae secundarium est quod alias jus gentium appellatur 33.
- Jus naturale purum quodnam sit 29.
- Jus gentium pariter naturale pariter positivum etiam, etiam quare *ibid*.
- Indulgentia ad hoc, ut rala sit, lum ex parte concedentis lum ex parte suscipientis, quae requirat utrumque 129.
- Indulgentia cur liberet homines a reatu poenae temporalis, et coram Ecclesia, et coram Deo; rationibus et auctoritate contra haereticos probatur 123. 121.
- Indulgentia divinitus concessa b. Francisco in Ecclesia sanctae Mariae de Angelis kalendis augusti, sex testimoniis probatur contra Kemnitium et quod aliter illo negetur, quod tria fidei dogmata confirmantur, et quae illa sint 170. 171.
- Indulgentia duplex, ut absolutio altera particularis. Altera generalis, etiam utra requirat cognitionem causae 222.
- Indulgentia cur neque absolvat, neque solvat nos a roalu sive debito poenae naturalis scilicet mortis 123.
- Indulgentia datur ex misericordia etiam liberalitate, non ex justitia etiam meritis 135. 136.
- Indulgentia cur non absolvat, neque solvat nos a reatu culpaе internae, sive levis, sive venialis 123.
- Indulgentia cur non absolvat nos a reatu poenae in iure externo, sive Ecclesiastico, sive saeculari *ibid*.
- Indulgentia praeter absolutionem, continet etiam

- applicationem thesauri spiritualis quae poleslas quo ad plenarias extenditur solum ad summum pontificem /'ar/. 130.
- Indulgentia, quare non possit conferri in invilum, sicut nec absolutio sacramentalis, quae requirit primum partes essentielles 122.
- Indulgentia quomodo etiam dicatur meritoria 129.
- Indulgentia quadragenae cur catena dicatur, et quid illa sit 126.
- Indulgentia quandoque conceditur sine opere in- juncto, numquam vero sine iusta causa 132.
- Indulgentia defunctorum non datur per absolutionem. sed per suffragia 122.
- indulgentiae verba non esse dilatanda, sed restringenda; quia indulgentia secundum iura est odiosa et quare 124.
- Indulgentiae ratio et natura, ubi sint posita 120. 121.
- Indulgentiae nominis ex Scripturae locis notio: cum enim indulgentia remissio, et facilitas sive condiscensio 110.
- Indulgentiae nominis duplex notio, scilicet pro remissione, secundo loco pro facilitate, et utrumque habetur ex sacra Scriptura *ibid.*
- Indulgentiae nomen derivasse videtur ab usu veterum imperatorum, et iureconsultorum qui aliquis publicae laetitiae causa omnem poenam legibus debitam remittunt *ibid.*
- Indulgentiam potest concedere summus pontifex per solam absolutionem, vel pro defunctis, non tamen persolam absolutionem. potest tamen per utramque; et hoc fere semper 120 *ad* 122.
- Indulgentiam plenariam re non differre a pleniore, vel plenissima etiam in Jubilaeo, et quare 127. 128.
- Indulgentiam proprie esse judicariam absolutionem habentem annexam solutionem ex thesauro probatur ex Scriptura, conciliis et ratione 120. 121.
- Indulgentiam plenam referri ad injunctam poenitentiam. plenorem, ad injunctam et non injunctam, plenissimam ad remissionem totius poenitentiae, quae a divino iudicio potest exigi 127. 128.
- Indulgentiam quare non percipiant non exequens omnia opera injuncta, etiam iusta causa impediri 134.
- Indulgentiae quae temporariae, et quae perpetuae 129.
- Indulgentiae nullam remittunt culpam, nec letaliter, nec venialem, sed solum poenam temporalem; contra Calvinum 144.
- Indulgentiae quando valeant tantum in mortis articulo, et quando etiam extra 127. 128.
- Indulgentiae non dantur nisi iustis de causis 131.
- Indulgentiae. vel prosint defunctis quatuor requirunt, primo auctoritatem tantum summi pontificis, non aliorum, secundo iustam causam, et quae illa debeat esse, tertio adimplerem operis injuncti in statu gratiae, si opera ipsa id requirant, quarto vel dum viveret fuerit devotus clavium, et mortuus iuvaretur 138.
- Indulgentiae quare non repugnent meritis et satisfactionibus Christi 155.
- Indulgentiae prosunt defunctis per modum suffragii, sic intelligitur, quia non prosunt illis per modum absolutionis iuridicae, sed solutionis Pag. 455.
- Indulgentiae quoad gaudium condonarum prosunt omnibus et quare, quo ad satisfactionem vero et liberationem prosunt particularibus 139.
- Indulgentiae non repugnant fidei justificanti, immo non possunt haberi nisi a iustis contra quartum caput Kemnili 156.
- Indulgentiae pro defunctis per modum suffragii quomodo illis prosint, utrum de condigno, sive ex iustitia; an vero de congruo, sive ex Dei misericordia; utraque sententia gravissima 138.
- Indulgentiae quae genera poenarum remittant et quomodo 161. 162.
- Indulgentiae quibus mortuis prosint, et quibus non 151.
- Indulgentiae, ubi sint, duo sunt quaerenda, primo, An existeret ullus Ecclesiae thesaurus, secundo an in poni, maximo aliisque episcopis sit poleslas applicandi hunc thesaurum 111.
- Indulgentiae non pugnant cum clavibus regni coelorum, et quare, contra tertium caput Kemnili 155.
- Indulgentiae, quomodo nitantur auctoritate divina, nedum ecclesiastica quamvis id expressum ex evangelii non habeatur contra Kemnilium *ibid.*
- Indulgentiae quas poenas remittant, naturales, nempe, an personales, et quomodo, contra objectionem quintam Lirtheri 141. 142.
- Indulgentiae quare non repugnent operibus bonis contra Kemnilium capite quinto 155. 156.
- Indulgentiae quare non repugnent gratuita, et plenariae remissioni Dei, contra secundum caput Kemnili 155.
- Indulgentiae quomodo dicantur relaxare poenam centum vel amplius millium annorum cum iudicium carnis ante sit futurum, et quomodo sint intelligendae contra Kemnilium 127. 128. 170. 171.
- Indulgentiarum bullae, cum ponuntur absolute extenduntur ad remissionem omnium poenarum, et hoc contra graves auctores 125.
- Indulgentias esse relaxationes, et moderationes, et remissiones, quomodo sit intelligendum, et quomodo convenient cum relaxatione poenitentiae canonicae contra Kemnilium, per omnes quatuor causas efficientem etc. 167.
- Indulgentias pecunia redimere, vel illicitum, et velut 159. 160.
- Indulgentias remittere poenitentias non quatenus sunt opera, sed quatenus debitum eas implendi retardaret nostrum ingressum in vitam aeternam, et quare contra sextam Lutheri objectionem 141. 142.
- Indulgentias prodesse in corpore, et in particulari defunctis, quomodo intelligatur 139.
- Indulgentias magis expetitas, quo tempore insurrexerunt Lutheri contra illas, quam anlea, contra Calvinum mendacium 143.
- Indulgentias falsissimum esse contra Scripturas condemnatas, sed abusus quaestuariorum contra caput sextum Kemnili 156.

Ingenium juvenile procacitas, petulantia. levitas, imperitia facile prodere soient *Pag.* 7.

Ch-mens VI. fuil primus, qui aperte promulgavit thesaurum indulgentiarum, quia cl ipse cx antiqua traditione didicit 141. 142.

Instrumentum publicum Itoniae in arce s. Angeli assrvalum quo principes Germani electores jus eligendi imperatorem sibi a romano ponlif. concessum fatentur 98.

Juachimom abbatem calabrum in sua explicatione Apocalypsis romanum pontificem Anlichrisli nomine appellasse mendaciter asseruit impudens libelli auctor anonymus 11.

Joannes Aventinus parum probatae fidei auctor 10.

Joannes Aventinus auctor mirifice oblectare solitus Illyricum, ipsius deliciae 15 *ad* 47.

Joseph patriarcha exemit a tribulis el jurisdictione principum saccularium sacerdotes Aegyptiorum et Artaxerxes rex Persarum sacerdotes Israelitarum 17.

Irenes imperatrix conslantinopolilana proprium filium excaecavil 77.

Ab imperio se abdicare coacta est *ibid.*

Irenes imperatricis graecac ad Carolum Magnum legatio prima el cur instituta 75. 76.

Ejusdem secunda ad eundem legatio cl quare facta fuerit 78.

Irene el Nicephoro Augustis invitis Carolum magnum a ponlif. max. procerum romanorum magno assensu imperatorem factum 78.

Iconice laudatur excellens Illyrici memoria, historiarum el jurium peritia, ac studium non vulgare veritatis, cum in omnibus turpissime pcrlicinacissimeque cl hallucinalus cl lapsus fuerit 84.

Juris Caesarci fuisse per omnem vetustatem castigare pontifices summos, cum totius vetustatis excmpla contrarium clament, affirmare, ul facit Illyricus, summae csl impudentiae 69.

Jure suo utens nemini facit injuriam 33.

Justa causa concedendi indulgentias, quacnam debeat esse, et qualis 131.

Justitia actualis legis divinae quid sil. cl quomodo ad illam idonei reddimur 184.

Justificatio formalft impii in quo consistat *ibid.*

Juiliticalio, quare non tribuatur indulgentiae 144.

Justificatio requirit lidem, dilectionem, ac bona opera secundum catholicos, el quomodo: secundum vero Lutheranos Ianium 170. 171.

Justinus imperator monachos ct clericos a sacculari iudicio exemit Iribus novellis constitutionibus idque in civilibus Ianium, non in criminalibus: Jus autem canonicum simpliciter eos exemit tam in civilibus quam criminalibus 27.

Justinianus imperator orientis opera Narsclis el Belli-rd fortissimorum ducum Africam el Italiam a b-rbnris occupatas imperii romani provincias inde \ andahs hinc Gothis exactis recuperavit 55.

K

K< nuntius convincitur dc mendacio circa originem indulgentiarum 117.

Kemnilius affirmans indulgentias veteri Ecclesiae per annos 1200. fuisse incognitas, apertissimis testimoniis convincitur 164 *ad* 166.

Kemnilius falsus oppugnatur indulgentiarum ex locis Scripturae quomodo existat 153. 154.

Kemnilius qua de causa fuerit motus impugnare indulgentias tamquam repugnantes Scripturis,tl quot sint capita 155.

Kemnilius quam vchemenlissimus indulgentiarum impugnator, sed insulsissimus 152.

Kemnilius quomodo falso imponat catholicis hoc dictum.Divinam justitiam.quamvis canonica poenitentia in hac vita plene exolvalur;adhuc tumeo in purgatorio majores repetere 153. 154.

Kemnilius quomodo falso imponat catholicis,quod satisfactiones ex thesauro Ecclesiae per indulgentias applicentur illis qui eas pecuniis, vel aliis operibus redimunt, el quomodo sil vere intelligendu in 153. 154.

L

Lambcrlus Longobardus Italiae rex a papa Formoso imperator dictus 92.

Latini non solum imperatores,sed etiam Graeci romanorum pontificem auctorem occidentalis imperii agnoverunt cl professi sunl 61.

Legatio ex ultima Japonia ante non paucos annos nobilissima trium annorum itinere confecto ad romanum pontificem ut verum Christi vicarium agnoscendum cl venerandum Romam venit 8.

Legationes gratulatoriae ad Carolum magnum occidentis imperatorem coronatum maximorum regum Asiae cl Africae advenerunt 81.

Legatum aposolicum posse concedere indulgentias in locis sibi subditis auctoritate tum spciali, tum generali 84.

Legatorum immunitas vel apud ipsos barbaros cl ethnicos jure gentium tuta esse solet 51.

Leo tertius ponlif. max. jurejurando crimen quod ei falso objiciebatur diluit 79.

Leo tertius ponlif. maxim, crimen objectum cum nullum judicem in terris agnosceret consensu suggestu jurejurando diluit 63.

Leo tertius Nordamhumbrorum regem regno suo inique pulsum atque ad sc tamquam omnium Christianorum capulet principem fugientem per legatos suos in regnum restituit 81.

Idem Leo romanum imperium a Graecis ad Francos transtulit et quare *ibid.*

Leo imperator orientis iconoclastarum hacresi studens, qualiter a Gregorio Papa 11. punitus c mulclalus fuerit *ibid.*

Leoninae urbis constructio a quo Leone pontifice facta fuerit 77.

Leges subjicientes clericos principum saecularium potestati, de facto procedunt, non de jure,el toleratae quidem aliquando a summis pontificibus numquam aulem approbatae fuerunt 31. 32.

Legifer omnium Christianorum romanus est pontifex Pclrarchac iudicio 18.

Lcvilac apud Hebraeos liberi a tribulis 30. 31.

Ul apud Aegyptios sub rego Pharaone sacerdotes ibici.

El Hem pag. 30 el 31. de innullis aliis videto.

Liber Concordiae Lulheranorum Iria continet incommoda *Pag.* 175.

Libellus inscriptus synodus parisiensis, quae capitulo cl quas partes contineat 104.

Libellus synodus parisiensis inscriptus omnino legatur indignus, quia redolet aperias haereticorum fraudes et est confictus 108.

Libelli hujus synodus parisiensis falsa inscriptio 104.

Libellum hunc non continere ullam synodum parisiensi demonstratur quatuor signis *ibid.*

Liberum arbitrium omnino a Luihcro, et Philippo refutatum, in articulis confessionis Augustanae cum caussis peccati, eorumque rationes, et dicta quam valde invicem sint pugnantia 183.

Liberatio a maledicto legis, de quo maledicto infigatur apud d. Paulum de culpa vel poena peccati, an de lerrore legis 157.

Locus ille psal. 48. frater non redimii, redimet homo etc. de qua redemptione sit intelligendus, secundum triplicem ejus expositionem contra Kemnilium 162.

Loca clarissima ex doctoribus desumpta ex quibus probatur imagines esse adorandas contra haereticos 107.

Loca tria ex psalmis male a Kemnilio adducta contra indulgentias, et quae illa sint, et quomodo intelligenda 164.

Longobardi Gothos possessione Italiae non exuerunt, sed Graeci imperatoris duces Belisarius et Marsos 66. 67.

Longobardi quinam ab Onuphrio imperatores, et Augusti ulpote a romanis pontificibus coronati passim fuerint vocali 92.

Longobardorum duces regnum sibi Italiae vindicant negligent! aul impotentia Germaniae regum, et coronam imperii a summis pontificibus extorserunt *ibid.*

Longobardos expulsi a ditione romana Adrianus pontifex fidei opera Caroli Magni, cum illam perpetuis incursionibus infestarent 66. 67.

Lolharius imperator et Hachis Longobardorum rex, ab historicis Germanis laudati fuerunt, quod in monasteriis potius quam palatiis mori voluerint 43.

Lodovicus Arnolphi imperatoris filius Chunradus cillenricus, quia coronam imperii a rom. poni, non habuerunt, ab historicis non imperatores, sed perpetuo reges vocantur 88.

Ludovicus Caroli magni Illius imperator, jubente romano pontifice non rogante conjugem recepit 99.

Ludovicum IV. imperatorem non alia de causa solum appellat idolum Polrarcha, nisi quia summi pontificis auctoritate, et ab imperio dejectus et excommunicatus fuerit 19.

Ludovicum imperatorem filii imperio privarunt, uxorem ademerunt, irritum tamen illorum per pontificem facto decreto, eodemque in integrum imperatore restituto 61.

Lulhcn haeresiarchae de suorum praeposteris moribus iudicium 21.

Et *ibid.*, pariter vide Jacobi Andreac Smidelini haeresiarchae, item Lulhcrani, et Erasmi apostatae eorumdem fautoris iudicium 21.

Luther! in principes hujus sacculi scommata et rebellionem plena dicitur *Pag.* 41. 42. 44.

Lulhcri ridicula in voti monastici professione facienda verborum formula videatur 86.

Lulhcrani affirmant Christum esse mediatorem non lanlurn vel hominem, sed vel Deum, quae doctrina pugnat cum divinitate et symbolo fidei, et quibus rationibus refellatur 176. 177.

Lulhcrani affirmantes Christum, vel Deum et hominem, fuisse Patri obedientem, refelluntur conciliis et argumentis 175.

Lulhcrani asserentes Christum Deum, et hominem descendisse ad inferos, errant contra tres symboli articulos De morte, sepultura et resurrectione; cum rationibus destruentibus 179.

Lulhcrani asserentes in eorum Concordia humanitati Christi esse collata multa allnbuta divina, vere et realiter, vel omnipotentia etc. errant in libris. Primo destruunt veritatem humanitatis Christi. Secundo renovant haeresim Eulychclis. Tertio pugnant cum symbolo fidei 178. 178.

Lulhcrani asserentes in eorum Concordia naturam humanam Christi esse ubique vere et realiter. repugnant sex: primo Scripturis, secundo symbolis nostrae fidei, tertio veritati, quarto decreto eorumdem Lulheranorum Dresdensi in Saxonia habito, quinto Philippo Melanchthoni eorum primario idolo, sexto omnibus Palibus, omnibus rationibus 176. 177.

Lulhcrani asserentes in suo libro Concordiae unionem hypostaticam verbi consistere in communicatione divinorum attributorum, errant, quia destruunt mysterium incarnationis, et quibus rationibus id probetur 179.

Lulhcrani et Calviniani negantes post remissam culpam remanere ullum reatum poenae temporalis convincuntur testimonio d. Cypriani 149.

Lulhcrani ipsi quo pacto exlenuunt peccatum 151.

Lulhcrani in quo dissentiant a catholicis circa illud quod sacramenta conferant gratiam non ponenti obicem ex opere operato, et quam male sibi cohaereant 156.

Lutherani in quo a catholicis dissentiant circa satisfactionem, et quid illa fuerit antiquitus secundum illos, et illam secundum nos esse necessariam secundum Cyprianum 195.

M

Magistratus saecularis punire potest clericos delinquentes ab Ecclesia, tamen prius damnatos, degradatos et iisdem traditos 27.

Magistratus vel princeps possunt lanium distribuere communia 130.

Magni cur Carolus Francorum rex, et Otho primus Saxo fuerint appellati 88.

Maximus et Balbinus imperatores romani exercitu invito electi prima data occasione a militibus interfecti sunt 74.

Marlinus Lulherus coepit jacere fundamento suae haeresis a reprehensione indulgentiarum 110.

Marlinus Lulherus Illyrico asserente omni exee-

- plione major tcslis.qiippe propheta nique evangelists novus si diis placet, non parasitus pontificius, sed hostis, imperii translationem pontifici cum suis asseclis attribuit *Pag.* 48. 49.
- Mirlini Lulheri haeresiarchae.et omnium qui nunc in Ecclesiam debacchantur parentis ridicula futurae suae praedicationis praedicto 12.
- Marlinus Polonus historiographus,ct Gratianus de creclisla erronee,false item cl fabulose quid scripserint de Anaslasio rom. ponlif. 13.
- El quid huic fabulae dederit occasionem *ibid.*
- Martinos Polonus historicus,quem diligenlissimura vocat Illyricus temporum supputatorem,omnium fere fuit historicorum negligenlissimus 77.
- Martyrium posse expiare reatum contractum ex quanlovis ingenii numero peccatorum,cl magnitudine, quia Ecclesia inter sanctos non dubitat referre martyres, etiamsi nullis ilagiliis ante martyrium fuissent irretiti 115.
- Martyres, quomodo praestiterint plus Deo morte sua, quam sibi opus esset, cl quomodo sil incllendum contra Calvinii argumentum 146.
- Matrimonii statum sanctum, bonum, licitum ac Deo gratum esse magister sententiarum cum omni theologorum schola docet, contra quam calumniatur Lulhcrani 43.
- Mahumclani, pagani, reliquique infideles quare dicantur perire, cum Christus pro omnibus satisfecerit 150.
- Mendacium de amplitudine confessionis Augustanae monstratur 180. 181.
- Mendacium Lulheri de libero arbitrio, eide causa peccati quam valde sit apertum, cl in multis cjus locis sibi contrarium 183.
- Mendacium Lulheranorum ostenditur circa determinationem cocnae Domini; el in quo consistat ISO. 181.
- Mendacium impudens famosi cl anonymi ribclli ancioris quoin sola Italia, el Ilispamis pontificem non ut Antichrislum repudiari,sed pro vero Christi vicario coli scripsit 7.
- Meretrix magna Babylonica in Ipocalypsi descripta, cujus typus fuerit cl figura, ex antiquis Putribus 14.
- Mentum cui debetur praemium ex justitia distributive, non potest ullus alteri applicare, polcl tamen satisfactionum meritum coi debetur merces, vel remissio poenae, vel solutio debiti, cx commutativa 113. 114.
- Meritum passionis Christi quare non omnibus prosit. cum ejus sanguis fuerit propitiatio lotius mundi, caussae redduntur 191.
- Merita Chrisii duplicis generis sunt, alia necessaria ad salutem, et quae illa sint alia non: cl illa Hem quae sint; cl utrum sint fundamenta indulgentiae necessaria, an non necessaria, contra 'crundam objectionem Lulheri 141. 112.
- Mcnla Christi cur non solum fundent sacramenta, quae justificando abluunt culpas, sed etiam indulgentias, quae expiant reatum poenae lempor..lis contra objectionem Lulheri primam 140 *ad* 142.
- M< iropolilanus in sua provincia, el episcopus in sua dioecesi in dic dedicationis Ecclesiae non possunt excedere indulgentias unius anni, Hw vero temporibus 40. dies *Pag.* 130.
- .Michaël Balbus Graecorum imperator non cognomine solum, sed re etiam ipsa Balbus,vir impius cl scelestus 104.
- Idem Michaël Balbus Interfecto legitimo imperatore cum esset ipse pro sceleribus suis jam morii adjudicatus, tyrannico invasit orientis imperiu. 108.
- Idem Michael Balbus graccus imperator quid scribat Ludovico Pio Romanorum imperatorii, cire,cultum imaginibus praeslrmdum 104.
- Idem Michael Balbus scelestissimus esse detegitur mullaquc haeresis labe infectus ostenditur. tum ex Joannis Zonarae. lum ex Georgii Cedrcni annalibus.quamvis videatur religiosissimus princeps in epistola ad Ludovicum Pium conscriptu *ibid.*
- Ejusdem Michaelis adversus Christianos,de Cruces contemptu,de imaginum adoratione cultu lalrhe deque sacrificando ipsis imaginibusfalsuecalumniac ac imposturae 105. 10G.
- Ejusdem Michaelis imperatoris Conslanlinopolibni, qui lerliis fuit ab Irene imperatrice Graecorum legali insolito cl novo more laudes imperatori occidentis Carolo Magno dixere, cum imperialorem cl Basilium appellando 77.
- Ejusdem Michaelis imperatoris orientis legatio ad Carolum magnum occidentis imperatorem,cl quade caussa missa GI.
- Pacis foedera cum Carolo inita a poni. max. voluit idem Michael confirmari, el quare *ibid.*
- Miles quomodo cx justitia commutativa mercatur stipendium, sive poenam, cl quomodo ex distributive gratiam, sive odium 112.
- Miraculum quarundam sanctimonialium a beato Benedicto cxcommunicalarum 137.
- Missa privata quid incllilgalur a catholicis contra Lulhcrnnos 191.
- Missa quae sit damnata apnd Lulhcrnnos 190.
- Missae oblatio iit pro mortuis contra Lulheranos 200-
- Modi indulgentiarum quinque, cl qui sint illi 126.
- Moyses non solum politicus princeps, sed ellam summus sacerdos erat cl Aaronc major, quamquam eslraordinaria potestate 31. 32.
- Fuit pontifex,rex cl legislator Hebraeorum,cx Philone *ibid.*
- Moyses, Aaron,Sani, David cl Petrus principatum vel politicum vel ecclesiasticum a Deo singulari vocatione, el ob id justissimo titulo adepti sunt G2. (58).
- Monachi pontifices summi fuere inculpatis moribus doclrinaqnc clarissimi qunmplurcs 24.
- Monachi cl cacleri lidclcs. quomodo possint facere alios participes suorum bonorum operum, cl quod non possint aliis mereri gratiam, ut false dicunt Lulhcrani 192.
- Monachos el clericos a saeculari judicio exemit imperatur Justinianus tribus novellis constitutionibus idque in civilibus tantum, non in criminalibus. Jus autem canonicum simpliciter cos exemit tam in civilibus quam in criminalibus 27.
- Monarchia mundi: quae stetit apud Graecos quin-

genios Γογο annos apud Germanos resedit ex Nauclero *Pag.* 58.

Monasteria habuerunt semper adjuncta sua vola contra mendacium Lulheranorum dicentium fuis seolim libera collegia, el quibus testimoniis id probetur 188.189.

Mors Christi in quo nobis profuerit, el a qua nos morte liberaverit 145.

Mortui in Domino qui inlelliganlur; mortui vero sine Domino qui etiam inlelliganlur, el mortui tandem parlimin Domino, parlim sine Domino, el quibus applicentur indulgentiae 152.

Mulieres quae continentiam voverunt non possunt nubere, contra Lulcranos asserentes posse, testimonio d. Cypriani 190.

Nabuchodonosor somnio divinitus immisso didicit imperium suum ad Persas el Medos, inde ad Graecos, postremo ad Romanos transferendum G8.

Necessitas satisfactionis quomodo constituat necessario dogma indulgentiarum 150.

Necessilassalisfactionum, el efficacia ipsarum fuit semper in usu apud Ecclesiam, non autem circa annum Domini millesimum contra Kemnilium 1G8.

Nervae delatum imperium romanum fuit favore praefecti praetorio 75. 7G.

Nicaena synodus de cultu sacrarum imaginum cur ab aliquibus improbata 105. 10G.

Nicolai Cusani de concilio basilcensi iudicium duplex, unum juvenile, senile alterum 100. 101.

Ejusdem Nicolai Cusani cardinalis errorem quo contendir Othonem primum ex occidentalibus imperatorem fuisse, el ante illum neminem 82. 83.

Alium ejusdem insignem lapsum 84.

Ninivitae quomodo meruerint reconciliationem peccatorum ex operibus 185.

Norvegia provincia ab Adriano IV. adhuc cardinale legato in cam provinciam misso, lidem edocta catholicam Christo lucrifacta 22. 23.

O

Obeotenliam legibus regum debent clerici cum non sint sacris canonibus contrariae 31. 32.

Objectio prima Kemnili in tertio cap. suae disputationis, ex quo argumento catholicorum sumatur, cinn solutione 157.

Objectio secunda tertii capitis disputationis Kemnili contra indulgentias, ex quo loco Scripturae sumatur, cum responsione *ibid.*

Objectio tertia tertii capitis disputationis Kemnili contra indulgentias, ex quo loco Scripturae sil desumpta, cum responsione *ibid.*

Objectio quaria Kemnili contra secundum fundamentum catholicorum pro indulgentiis, ex quibus-locis Scripturae sumatur, cum responsione *ibid.*

Objectio quinta Kemnili contra secundum funda-

mentum catholicorum pro indulgentiis unde sumatur, cum responsione *Pag.* 157.

Objectio sexta Kemnitii conira secundum fundamentum catholicorum pro indulgentiis, ex quibus locis Scripturae sumatur, cum responsione *ibid.*

Objectio septima Kemnili contra secundum fundamentum catholicorum pro indulgentiis, el quo loco sumatur, cum responsione 159. 160.

Objectio prima Kemnili conira secundum argumentum catholicorum pro indulgentiis, ex quibus locis Scripturae petatur 158.

Objectio secunda Kemnitii contra secundum fundamentum catholicorum pro indulgentiis, ex quibus Scripturae locis sumatur, cum responsione *ibid.*

Objectio tertia Kemnili contra secundum fundamentum catholicorum pro indulgentiis, ex quibus locis Scripturae trahatur, cum responsione 159. 1G0.

Objectio quarta tertii capitis disputationis Kemnili contra auctoritatem pontificiam et indulgentias, ex quo loco scripturae petatur, cum responsione

Objectio quinta tertii capitis disputationis Kemnili contra indulgentias, ex quibus locis Scripturae trahatur 158.

Objectio sexta tertii capitis disputationis Kemnili contra indulgentias, ex quibus Scripturae locis pclatur 157.

Objectio septima tertii capitis disputationis Kemnitii contra indulgentias, ex quibus locis Scripturae trahatur, cum responsione 158.

Objectio octava tertii capitis disputationis Kemnitii conira indulgentias, ex quibus locis Scripturae sumatur, cum solutione *ibid.*

Occidentale imperium cxlinctum fuisse in Auguslulo teslatur Flavius Blondus 72.

Vacavit ab Auguslulo usquo ad Carolum magnum annis plus quam trecentis *ibid.*

Occidentale imperium orientali iterum adjunxere Graeci cum Bclisario, el Narsele ducibus Gothos Italia exegerunt 8G.

Odoacer herulus Italiae regnum per vim el liranidem occupavit, el non illud habuit beneficio Zenonis imperatoris Graeci, ut mentitur Illyricus G9. 70.

Habuit in sua militia barbaros reliquias exercitus Altilac regis Hunnorum *ibid.*

Delevit ad internecionem legiones Romanorum Ticino capto, el rex a suis militibus fuit appellatus *ibid.*

Paulo postquam Italiam armis occupasset a Theodorico rege Gothorum et vita et regno spoliatus est 71.

Non fuit imperator, sed tantum rex Italiae teste Blondo 70.

Oleum significare gratiam el charilalcin in sacris literis, el quomodo inlelligatur locus ille Mallii. 25. date nobis de oleo etc. 119.

Onuphrii atque Aventini de electorum imperii septemvirum institutione iudicium falsilatis arguitur 95.

Opus bonum qua parte est meritorium, non potest

aliis applicari, al qua csl salisfaclorium. cl quo- modo ulrumque probetur *Pag.* 112 ad II 1.

Opus leve quomodo possit nobis acquiierc facero magnam indulgentiam cum sil contra commu- nem opinionem, quae habetur 132.

Opus operatum male a Kemnilio explicatum 1G8.

Opus operatum quid sil secundum catholicos; cl a quo vim habeat, et quae sacramenta sanctificent cx opere operato *ibid.*

Opus idem bonum ul eleemosyna,cl jejuniū quo- modo possil cssccl meritorium,cl salisfaclorium 111.

Opus dicitur esse salisfaclorium quatenus laborio- sum, ac poenale dicilurque meritorium quatenus ex charilalc csl facium 112.

Opus idem bonum uno lemporc quam alio,quomo- do sil magis utile aul necessarium 133.

Opus injunctum per indulgentiam an requirat sem- per proportionalilcr ad ipsam, meritum vel sa- tisfactionem, an eliam sufficit, ul sil medium a- plum ad consequendum finem 132.

Operi salisfaclorio debetur remissio cx justitia com- mulativa,operi vero meritorio debetur praemium cx justitia distibuliva, cl quomodo 112.

Opera bona sanctorum poenalia duplicia uno mo- do, ut meritoria,cl sic acceperunt praemium su- pra condignum, ul luquilor Lue. G. Mensuram bonam etc. Allero modo ul salisfaccloria.el ul sic plurima impenderunt,quae non erani illis neces- saria quae reponuntur in thesauro 119.

Opera bona quae requiranlur ad justificationem Ijj.

Opera injuncta, ul peregrinationes, eleemosynae clc. quomodo sini necessaria ad consequendas indulgentias 165 ad 167.

Opera nostra quomodo mereantur conlra positio- nem Lulheranorum 198.

Opera poenitentiae quae fiunt ab homine non justi- ficato quid cllicianl; el cx quo opere vim habent 1G8.

Opera poenitentiae gencralim quomodo sint salis- factoria, clquomodo meritoria 112.

Opera quando dicantur habere vim ex opere ope- rantis 1G8.

Opera religionis bona dc perfectione, non de ne- cessitate, quomodo sini meritoria vita aelernae, cl quid rcquiranl necessario contra mendacium Lulheranorum 188. 189.

Opera supcrerogalionis sanctorum mcriloria cl sa- tisfactoria ; el utra illarum ponanlur in thesauro indulgentiarum conlra Kemnilium 153. 151.

Opera supercrogalionis, quae illa sint; el quanlo odio a Lulhcranis prosequula *ibid.*

Operibus quae fiunt ex tide cum auxilio Dei, idcsl, non solis viribus naturalibus, quae merces cis correspondeat 185.

Oratio Dominicalis csl satisfaccloria pro venialibus peccatis in pclilione: El dimitte nobis debita no- slra etC. H2.

Origo indulgcnliarum falso per Calvinum assignata cum ipsins argumenti solutione 119.

Origo indulgcnliarum csl immemorabilis, habetur ejus ususs. Gregorii lemporc anno Domini 600. conlra Kcmnilium 169.

Origo indulgentiarum secundum catholicos quomo- do colligatur cx ss. Patribus *Pag.* 112.

Othonis episcopi Frisingensis a generis nobilitate cl literis commendatio 57.

Otho Frisingensis llenricum IV. avum suum non veretur non verum impcralorem llomanorum ap- pellare quod imperium a schismatico papa su- scepisset 57.

Otho magnus primus cx Saxonica gcnlc fiomanlim- perii gubernacula rexit 79.

Primum pontificis ct romanac Eccles, disertis verbis confessus est *ibid.*

Idem fuit magnus romanac Ecclesiae el acerrimus defensor *ibid.*

Otho Magnus ct Fridericus primus imperialorcso- sculo pedum praestito fidelitatis juramentosuai- mos pontifices ultronee venerati fuere 8G.

Otho primus imperator Saxo una cum filio vix se- ptem annorum a pontif. maximo imperiali diade- mate ipso teste Illyrico Romae ornatur 91.

Otho primus capto Berengario Romanis 88.

Otho primus non simpliciter unctionem a summo pontifice, sed nomen eliam cl dignitatem impe- rialem suscepit 5G.

Othonis primi imperatoris modestia chrisliana cum non exigua conjuncta reverentia cl vencralione in eo reluxit quod pontificem quem mullorum criminum fieri reum videret judicare detrectavit, cl ad synodum coactam ejusdem negotium remi- sit 91.

Quamvis ob illam remissionem a nobilissimo histo- rico el famosissimo modeste licet, justissime la- men rcprehendatur 92.

Othonis tertii a ponlif. maximo confirmata electio- ne schisma quod in imperio oriri jam ceperat cum alii Oihonem, alii llenricum, alii Crescen- tium imperatorem delegissent sublatum fuit.quo facto summa ponlif. potestas apparuit 100.101.

Oihonem primum Saxonem a summo ponlif.Joanne duodecimo ad imperium romanum provectum mullorum testimonio historicorum 88 *ad* 90.

Non a cardinalibus sicut mentitur Illyricus sed a ponlif. creatum imperatorem esse historici pleri- que referunt 89. 90.

Ovis ul pastorem suum qubcuinque modo judicare praesumat csl absurdum 27.

P

Parthi cum Romanis congressi Grasso imperatore eorum cum undecim legionibus deleta,victoriam de Romanis maximam retulerunt G5.

Passio Chrisli, qua parte dispensatur ad remissio- nem poenae temporalis,dispensatur extra sacra- menta, el eliam per sacramnia 118.

Passio Christi continet infinitum thesaurum' satis- factionum qui numquam exhauriri poterit,clquo- modo 113. 111.

Passio Chrisli, qua parte dispensatur pro justifica- tione peccatorum a praelatis non nisi per sacra- menta dispensatur, cl qua ralionc 118.

Passiones Chrisli cum passionibus sanctorum quo- modo concurrant in applicatione,csl difficillime investigandum. Vide 119.

- Passiones Chrisli. qua parte fuerunt satisfactiones, ul opera bona, cl poenalia nullum praemium in ipso Christo sortitas esse ostenditur, cl hoc qua ratione *Pay*. 118.
- Passiones Chrisli in duplici sunt consideratione , altera ul notiones, altera, ul satisfactiones,cl cur *ibid*.
- Passiones beatæ Mariae aliorumque sanctorum cum pius passi sini quam eorum peccata requirerent, ponuntur inler thesaurum infinitum satisfactionum Chrisli, quae propositio quam valde exagitetur ab haereticis.Vtde 113. 115.
- Passionessanclorum adjunguntur passionibus Christi: non quod Christi passiones non sufficiant per se ad expianda peccata, sed ul coronam Deo non sint inanes, illisque sint perhonorificae 119.
- Passiones sanctorum, qua ratione iniciliganiur misceri cum passionibus Chrisli in thesauro indulgentiarum *ibid*.
- Pastores Ecclesiae, sive praelatos habere auctoritatem divinitus concessam dispensandi thesaurum satisfactionum, ct concedendi indulgentias, apertis auctoritatibus probatur 115. 116.
- Patriarcha alexandrinus non nullis abhinc mensibus missus cx Aegypto litteris moderno pontifici maximo Clementi VIII. inscriptis, caput eum Ecclesiae universae, Chrisliq; vicarium confiteitur 8.
- Palriliatus romanus secunda post imperatoriam dignitas csl,qua Carolus magnus post Pipini patris obitum ab Adriano pontifice fuit cohonestatus 69.
- Paulus apostolus ad Romanos non romano idiomalc, sed graece scripsit. El Petrus ac Jacobus ad Hebraeos non item hcbraice. sed graece litteras dederunt. Sanctus item Joannes Parthis non parthicam. sed graecam epistolam misit. El cur id factum fuerit ab his apostolis 12.
- Paulus apostolus coactus Caesarem appellavit, cum esset praesul ecclesiasticus Judaeorum scilicet calumniis et praesidis romani injustitia oppressus 31. 32.
- Peccatum cur non extenuetur per indulgentias , contra Tilmannum 151.
- Peccatum sponte admissum, spe futuri jubilaei an possit remitti 129.
- Pelagiam orti post obitum d. Ambrosii 185.
- Perfectio Christianae vitae duplex, ct utra necessaria 185.
- Perfectio evanglica quomodo sumatur a catholicis contra Lutheranos. et quomodo de illa male damnentur ipsi catholici *ibid*.
- Perfidia nd romanum Ecclesiam, s. Cypriani testimonio solemni! accessum habere non potest 8.
- Pclrarcba librum scripsit italico sermone de vita cl moribus pontificum Romanorum 19.
- Vitia romanac curiae liberrime taxare solebat 20.
- Pclrarcbae erga sanciam sedem romunam ejusque praesulem veneratio 18.
- Ejusdem romanac urbis oh religionis cultum encomia eximiis pluribus epithetis ornata *ibid*.
- Ejusdem judicio satyrarum scriptor anoiymus hacrosis notatur cl impietatis 20.
- Ul et a Boccaccio 21.
- Petrus Oxomensis damnalut a Sixto IV. cl a concilio complulcnsi, elqua ralionc *PayAii*.
- Philippus Francorum rex vacante per obitum Alberti imperatoris sede imperiali cx'ambivil 61.
- Pbotinus haaresiarcha in Thessalia olim opinione anonymi scriptoris salyrici docuit Spiritum sanctum a Patre non procedere, cl Filium minoris esse auctoritatis Patre 13.
- Pipinus cl Carolus magnus Gallorum reges, in terram prostrati, pedes Slcphani papae osculati sunt, cl stapedes ejus apprehenderunt el iracnum equi illius tcnenlcs slnloris officia praestiterunt 39.
- Pipinus Caroli magni paler decreto Zachariae papae per unctionem s. Bonifecii rex appellatus csl Francorum 48.
- Idem Pipinus Caroli magni pater non jure haeredilario Clodovei monarchiam adeptus fuit, sed pontificis max. sanctione 73.
- Idem paler ex praefecto sive magistro Aulæ, rex Francorum dictus est. idque Zachariae el Slcphani romanorum pontificum maximorum auctoritate 68.
- Idem Pipinus nullius historici contestatione romanorum fuit imperator, sicque filium Carolum haeredem imperii non reliquit 69.
- Pipinum solum liccl s. B inificius archiepiscopus Mogunlinus in regem Galliae inunxerit, postea lamen Stephaniis papa in Galliam veniens Pipinum simul cl filios ejus Carolum magnum et Carolomanuum reges Francorum inunxit. cisque regnum Francorum perpetuo possidendum confirmavit 73.
- Pius secundus ponlif. max . epistola ad Mahumelum Tureorum regem data cum hortatus csl ad tidem Chrisli amplectendam. cique si id faceret jus ac lilulum orientalis imperii pollicitus fuit 62.
- Pius V. poni. max. tria Pclrarchac cantica jussit abradi 20.
- Plumbi el membranae in literis pontificiis significatio, el mysterium, contra Calvinii argumentum
- Poena purgatorii cutn sit omnium poenarum hujus vitae acerrima, cur non plus expiet, quam istae 127. 128.
- Poenae genera quinque secundum Lulheri partitionem, in quibus non enumerat poenam purgatorii el quae illa sint, cl quae illorum remittantur secundum catholicos contra Kemnilium per indui gcnlías 162.
- Poenitentia publica, quare olim solcrici perfici ante absolutionem ad dli Terbniiom privatae. quae utroque modo polcsi fleri, lamen in statu gratiae 158.
- Poenitentia. quae est secunda reconciliatio remittit, omnem reatum culpae et poenae aeternae, sed non renium poenae temporariae, el huic csl necessarias esse indulgentias posl hanc, etsi non sint necessariae posl Baptismum 117. 158.
- Poenitentia injuncta minus expiat nos, quam non injuncta, ct quo ratione 126.
- Pontifex maximus, sive episcopus eliam non adhuc sacro ordine insigniti possunt concedere indulgentias, cl quare 130.

- Pontifex romanus jure suo imperium a Graecis in Germanos transtulit *Pag.IQ.*
- Totius Ecclesiae, idest. omnium Christianorum pater et pastor est *ibid.*
- Summus Ecclesiae pastor non modo privatis hominibus, sed etiam regibus et imperatoribus Christianis praestat. ut si causa Christi et Ecclesiae id exigat, possit eos regnis atque imperiis exuere, caque regna et imperia de aliis ad alios transferre *ibid.*
- Pontifex Christianorum majoris est in Ecclesia Christi auctoritatis quam fuerit Aaron in synagoga Judaeorum 28.
- Pontifex maximus non se Christi successorem, ut poetice immo verius haeretice mentitur Sallustius scriptor anonymus sed vicarium et ministerium se nominat et ab aliis hoc passim nomine designatur 22. 23.
- Pontifex summus eximere homines non potest a debito servitutis vel pecuniario vel uxorio sine consensu partis citra injuriam 33.
- Pontifex summus etsi imperium transtulerit et jus eligendi principem Germanis dederit, non transtulit imperium, neque dedit illam suam quam in omnem Ecclesiam ab ipso Christo habet potestatem 102.
- Pontifex summus quomodo possit esse particeps indulgentiarum 122.
- Pontifex summus habet potestatem in poenam purgatorii et gehennae consequenter et indirecte, et hoc quomodo. *Vide* 120 *ad* 122.
- Pontificis romani primatum Carolus magnus imperator primus ex gente Francorum agnoscere se et venerari non semel professus est 79.
- Eum defendit auctor quinque libris de hac receditis *ibid.*
- Pontificis romani auctoritate Pipinum regem Francorum fuisse creatum 48.
- Pontificis romani praerogativas, titulos, encomia ex s. Bernardo. *Vide salis diffuse* 10.
- Pontificem eligendi jus habere et pontifici imperare sunt diversa 84.
- Pontificem nominandi jus tum etiam episcopos catholicos et Leonis octavi majores Carolo magno ultro concessere, de hoc facto decreto, sic et id ipsum jus Ottoni primo Caesari voluit renovatum *ib.*
- Pontifices romani priores ab ethnicis iniquissime caesi, alii ab haeticis principibus fidei causa injuste vexati nulli a religiosis imperatoribus ut par est observati summisque honoribus affecti sunt 91.
- Pontifices nullam recipiunt pecuniam pro indulgentiis concedendis contra Tilmannum 150.
- Pontificum romanorum more cum aliquem summo allicere vellent honore inolevit, ut rasuram eathenium s. Petri, aut aliquid aliud generis ejusdem clavicula aurea vel argentea inclusum mitterent 85.
- Pontificatus a Deo immediate est institutus, ideo ab hominibus mulari non potest, non item regna quae ab hominibus instituta ideo etiam in alias regiminis (armis mulari possunt 27.
- Pontificis concedendi indulgentias non amittitur per peccatum mortale 130.
- Pontificem eligendi Romanorum regem ad principes Germaniae ab apostolica sede pervenisse ostenditur ex decretis ex cap. *Venerabilem. Pag.* 99.
- Prelum sanguinis Christi non applicatur ad remissionem culpae et poenae sempiternae, nisi per fidem et sacramentum, idem etiam non prodest ad remissionem poenae temporalis, nisi per opera poenitentiae, vel per indulgentias applicetur 150.
- Prelum sanguinis Christi quomodo applicetur infidelibus, qui convertuntur ad fidem, et quomodo iis qui post Baptismum ad peccata redeunt et contra 146.
- Praecursor idem cum eo quem praecurrit esse non potest 9.
- Praelati possunt dispensare passionem Christi, et per sacramenta, et per indulgentias, at vero passionem sanctorum non nisi per indulgentias, et hoc quibus. *Vide* 118.
- Principes protestantes Germaniae in Caesarem armavit Carolus V. ipsum Lutherani pseudoevangelium et seditiosa pariter doctrina 41. 42.
- Principes quosnam solus Deus populo suo dedit citra omnem humanam electionem 68.
- Proportio causae cum indulgentia quid requirat 132.
- Provinciales quomodo sint subditi archiepiscopo, simpliciter ne, an in certis casibus 122,
- Qualis sit indulgentia demonstratur 126.
- Quaestus omnes pravi abususque ac corruptelae semper a conciliis damnatae, contra primum capitulum Kemniti contra indulgentias, non tamen quia abusus damnati. ideo indulgentiae damnatae sunt 152.

R

- Reatus culpae in bene disposito expiatur in sacramento per applicationem meritorum Christi, reatus vero poenae temporalis expiatur extra sacramentum per applicationem passionum ipsius 116.
- Reatus peccati, sive vinculum aut delictum duplex, Alterum poenae naturalis quae consequitur peccatum originale ut ignorantia etc. Alterum poenae personalis quae consequitur peccatum actuali 123.
- Reatus poenae personalis aller ad forum externum aller ad internum perlinet *ibid.*
- Reales personalis poenae internus aller est poenae injunctae, alter injungendae, et uterque an debitus Ecclesiae solum, vel Deo et Ecclesiae *ibid.*
- Reconciliatio quod duplex, et ultra requirat indulgentias 147. 148.
- Redemptio nostra per Christi sanguinem quamvis sit sufficiens ad delendam omnem iniquitatem, sine indulgentiis curet ipsae admittantur 145.
- Redemptiones poenitentiarum injunctarum quo tempore coeperint, et indulgentiae similiter, contra Ketniliuin 169.

Ilcdemplo nostra a Christo pro nobis persoluta , quarc non prosit nisi iis, quibus applicatur per coria media sive instrumenta, cl quae sint *Pag.* 450.

Redemptor duobus modis dicitur. Altero simplici- ter, cl sic dicitur ille qui redimii a caplivilatciel Chrislus, qui sua passione nos redimit a captivi- tate peccati; cl sic nulli praeter Christum conve- nit. Altero large; ul cum quis pro alio solvit ali- cui debitum parvi momenti,el hoc modo sancti dicuntur redemptores 120. 121.

Refutatio Tilmanni impugnantis suffragia, sive in- dulgentias pro mortuis 151.

Relaxatio poenae per indulgentias in hac vita re- spondet totidem poenis in purgatorio 127. 128.

Relaxationes poenitentiae canonicae veteris conve- niunt cum indulgentiis novis in omnibusqualuor caussis contra Kemniliu, el quomodo 1G7.

Religio Christi in Germania auctore Satana cl ad- ministro aposlata Lulhcro in perditissimam hac- resim mutata csl 8.

Cultus Dei externus. el sacramenta omnia mutilata el ablata sunt *ibid.*

Liberum hominum el solutum arbitrium in capti- vitatem redactum annis amplius septuaginta a- pud Saxonica Babilonem servit *ibid.*

Remissio peccatorum praclr fidem habetur ex o- peribusnon pure naturalibus, idesl sine fide, sed gratuitis per auxilium contra mendacium VII. Lulberanorum 185.

Remissio peccatorum sacramcnialis, uec debel, nec polesl fleri per sigillum aut membranam, cl qua- re; remissio vero non sacramcnialis, qualis est indulgentiarum el censurarum, polesl, et quo- modo inclligalur dari per plumbum vel mem- branam 147. 148.

Remissione poenarum redimi pecunia, sive eleemo- synis in quo sensu sil vera, cum sil objecta a Tilmanno 151.

Remittere peccata non esse annunciarc remissa, cl quare 157.

Relinere quam valde differat a ligare contra Kem- nilium 158.

Rex Bohcmiae ab electorum numero ab lloslie.nsi cardinale Henrico exclusus, quod non sil leulo- nicus 95.-

Revera non cligil imperatorem cum caeleris, sed solum quando sex electores inter se ita dividun- tur ul 1res uni cl 1res alteri suffragantur, tum ille jus habet cx duobus electis alterum nominandi *ibid.*

Rex Galliae llenricus IV. Chrislianissimus totius regni caput legatione splcndissimn pontificem maximum Clemen. VIII. honoravit 7.

Rex Romanorum ab imperatore fleri polesl exemplo Lotharii Caroli magni ex filio nepotis ct Ludovici pronepotis. Imperator non item. nisi summi pon- tificis confirmatio el consecratio accedat 59.60.

Reges Germaniae magni semper pontificiam coro- nationem fecere 61.

Regibus quare tribula solvantur 28.

Regna Nembrolus. Ninus, Semiramis. Nabuchodo- nosor, Cyrus, Alexander cl Julius Caesar injuria non jure occuparunt 65.

Regium nomen quo lempore imperatorio majus ac venerabilius fucril *Pag.1%*.

Regna humana jure genlium constitui dum populi consensu communi in unum aliquem potestas sua transfertur 51.

Regna transferendi potestas ad romanam perlinet Ecclesiam 95.

Roffensis optime omnia Lutheri argumenta conlra indulgentias refutavit 141 *ad* 144.

Romam Christianam Tertullianus in libris dc prae- scriptione adversus haereticos mirifice laudat 9.

Romanus pontifex per se vel legatos el ilalici prin- cipes cum Germanis aliquando imperatoris ele- ctioni inclrfuerunl 97.

Romanus pontifex servus servorum regibus impe- rat,imperando servil.cl imperat serviendo22.23.

Romani imperii iranlalionem ad Francos factam non veritus fuil conlra quamplurium fidem histo- ricorum Illyricus figmentum cl fabulas appella- re 48.

Romano pontifici nihil cum Anlichnsto commune esse ul impie effutiunt passim haeretici apertis- simis demonslralionibus ostenditur 7.

Romanorum clades ab Arminio el Germanis prodi- torie causata el corundem in Romanos rebellio- ne G4.

Romana Ecclesia sola csl matrix cl radix catholicae Ecclesiae dicio Cypriani 22. 23.

Rusticorum ingens rebellio anno salutis 1525. ob quam eorum supra centum millia caesa fuere cx doctrina Lutheri prodiit 41. 42.

S

Sacerdos nullus episcopis inferior de jure commu- ni potest concedere indulgentias, potest tamen cx commissione pontificis 130.

Sacerdotes non posse conjugio se obstringere ullo modo, quae caussae 187.

Sacerdotes, qui uxorem duxissent, quare ab Eccle- sia non solerent puniri, nec soleant propter sa- crilegium 190.

Sacramentum Baptismi virtute passionis Cbrisii re- mittit omnem sive aelernam, quod ad culpam al- linet', sive temporalem poenam, quod ad satisfa- ctionem spectat 118.

Sacramenti extremae lectionis usum pertinere ad solos episcopos expresse habemus lanium ex s. Innocenlio, cl quarc 1G9.

Sacramenta nullam vim habere a passionibus san- ctorum ostenditur, el qua ratione id flat 118.

Sacramenta non justificare cx opere operato esse mendacium Luiheranorum 184.

Sacrificium proprie dictum quid significet 200.

Sacrilega Illyrici impietas quia congerie suorum mendaciorum Spiritum sanctum auctorem facit 103.

Sancli quomodo sini intercessores pro hominibus, cl item Christus conlra mendacium illustre Lu- iheranorum 185. 18G.

Sancli, ul plus praestiterunt Deo pro satisfactione poenae temporalis, quam sibi esset opus, sic non fuerunt merili apud Deum. plus quam sibi neces-

- se erat, neque illorum merita in alios unquam redundarunt, contra Calvinum *Pag.* 116.
- Sanctorum satisfactiones fuerunt superabundantes, et multo plura sunt perpassi propter Deum et iustitiam, quam exigeret reatus poenae temporalis, cui erant obnoxii: poenae vero sempiternae per culpam contractae non satisfecerunt, nisi merito passionis Christi 113. 111.
- Sanctio Gregorii V. pontificis max. Leonici de eligendo a septemviris principibus imperatore quadrimembris 90.
- Satisfactio Christi quamvis pro culpis et poenis omnium in infinitum valeat, quare non repugnet nostrae satisfactioni, immo eam requirit 158.
- Satisfactio dicitur quatenus continet laborem et poenam, meritum vero quatenus continet charitalem 112.
- Satisfactio et compensatio poenae, vel solutio debiti. quae tam pro se, quam pro alio praestari potest. perindeque ad commutativam 113. 114.
- Salisfactio et indulgentiae, quare non prosint iis, nisi qui per veram contritionem ei reconciliationem sunt justificati a Deo contra Tilmanum 151.
- Satisfactio nostra quomodo dicatur concurrere cum satisfactione Christi in remissione peccatorum 150.
- Satisfactio unius potest applicari alteri pro solutione reatus poenae temporalis per charitalem, et communionem sanctorum 146.
- Satisfactiones, cum Christo, cum sanctis supervacaneas aliis applicari posse, probatur multis rationibus 15.
- Salyricus scriptor anonymus maiorem in Bocaccio fabulis operam quam in legendis posuit et meditando theologis 22. 23.
- Schaefferus Francus historicus recens et a catholica religione alienus 77.
- Securitas de statu gratiae, quomodo praesupponatur in nobis 151.
- Schismatis nefarii sub Alexandro papa qui Adriano IV. successit fautor praecipuus fuit Fridricus primus imperator 54.
- Scripturae utrum probent posse non satisfacere Deo operibus et an purgatorium existat, et an dentur opera supererogationis, et an claves sint traditae soli Petro, et an sacerdos debeat poenitentias imponere contra Kemnili secundam disputationem 153. 154.
- Sergius papam Lothario imperatori fidelitatem iurasse dum scribit Illyricus, id ad cumulum ipsius mendaciorum accedit 102.
- Sunt vii inutiles qui dicantur in Scripturis sacris 136.
- Simon magus cum obtulit pecunias Petro, non petiit facultatem concedendi indulgentias, sed dandi Spiritum sanctum 157. 158.
- Simonis magi vanitas et arrogantia qua imaginem suam et Helenae meretriculae suae iussit a suis discipulis adorari 105. 106.
- Sixto V. et Pio item V. pontificibus maximis anonymus satyrarum et insulsus scriptor generis ignobilitatem et monasticum cultum ridicule objicit 21.
- Solvere: et ligare quare latius pateant, quam remittere et retinere 157.
- Spirae Nemetum sepulchra Chunradi et Henricorum Germaniae regum *Pag.Sl.* 88.
- Status gratiae praesupponitur in suscipiente indulgentias, et hoc quibus rationibus, et perfectionis inuncti 133.
- Status perfectior qui sit, et quare non sit imperatus 184.
- Statio quid proprie significet secundum Ecclesiae significationem 169.
- Suffragia quomodo differant ab indulgentiis 138.
- Suffragia dicuntur juvare defunctos tribus modis, et quibus *ibid.*
- Summus poenitentiarum et cardinales de consuetudine possunt concedere centum dies indulgentiae 130.
- Superstitio Florentinorum quae Dantis Aligherii tempore vigeat, qua opinabantur eos qui homicidium perpetrassent non posse in manus inimicorum devenire si super occisi tumulum panem vino maceratum comedissent 14.
- Suscipiens indulgentias duo requirit, et quae illa sint 133.

T

- Tacitus a senatu dictus quidem imperator fuit sed militibus iubentibus 75. 76.
- Testamentum vetus licet per novum sit abrogatum, ejus tamen caeremonialia tantum sunt obrogata non aulica moralia 31. 32.
- Testamento imperium cum filiis Carolus magnus divisisset, rem totam a Leone voluit pontifice confirmari, vel non sine consensu ejus a quo illud acceperat imperium aliis tradere videtur 58.
- Testes omni exceptione majores ex quibus faciat Dantem. Petrarcham et Boccaccium anonymus auctor Satyrarum vel malae suae palloccinatur causae 11.
- Testimonia veterum Patrum a Kemnilio adducta ad destruendas indulgentias quomodo sunt intelligenda 165. 166.
- Testimonia multa Scripturae saeculae male adducta a Calvino ad destruendas indulgentias, quomodo sunt intelligenda 144.
- Theodosius senior occidentis imperator et Justinianus orientis ante Caroli magni tempora primatum pontificis agnovere 80.
- Theodoricus Gothorum et Italiae rex, Zenonis imperatoris filius adoptivus effectus 71.
- Theodorici Gothi licet natione Barbari et religione Ariani praeter haeresim laudes 72.
- Idem Theodoricus sub finem Italiae moderatum regimen in aperiendam tyrannidem commutavit *ibid.*
- Ejusdem Theodorici Gothi Italiae regis successores Justinianus imperator Italiae possessione privavit 71.
- Thomas Aquinas Lutheranicorum iudicio supra modum papalis fuit 41. 42.
- Thesaurus spiritualis quis sit 115.
- Thesaurus meritorum Christi, et sanctorum quamvis sint vera causa concedendi indulgentias, requiritur laqueum etiam alia quae moveat potius uno quam alio tempore 133.

Tilmonnus Ileshusius oppugnat indulgentias ob quatuor capita, cl quae illa sint *Pag.* 150.
 Idem, quae loca Scripturae adducat conlra indulgentias, non esse conlra nos probatur *ibid.*
 Tituli numero sex sunl quibus homines regna atque imperia possidere solent et quinam illi 62.
 Translatio rcipublicae Hebraeorum a iudicum potestate ad regiam gubernationem prophetica unctione non vi gladii facta csl 65.
 Translatio item ejusdem regni post Babylonicam captivitatem a domo Juda ad domum Levi, hoc est, a ducibus ad sacerdotes, non bello sed populi consensu facta est *ibid.*
 Translatio item regni Francorum a Merovingis ut historici loquuntur ad Carolingos pontificis romani auctoritate cl proccrum consensu sine armis facta csl *ibid.*
 Tribulum solvit Christus Salvalor nosier non quia debuit, sed quia voluit 27.
 El Iribulum quod Caesari solvebatur lempore Chrisli non erat didrachma, sed denarius 28.
 El Iribulum didrachmi post eversum a Vespasiano imperialorc templum, quod Judaei omnes templo singulis annis solvebant ul deinceps in Capitolium deferretur institutum fuit *ibid.*
 Turearum rex Graecis provincias universas Latinis magnam Pannoniae partem per injuriam manu armata eripuit 66. 67.
 Turearum principem decies prudentiorem cl probiorem esse principibus Christianis seditiose scripsit Lutherus 41. 42.

V

Valeriani imperatoris miseranda clades cl infelix ad extremam usque senectutem servitus Saporis Persarum regi praestita 65.
 Vanitas libri Concordiae haereticorum ex subscriptione notatur 175.

Varius sensus particulae illius (per modum suffragii) cl quis sil illius verus sensus *Pag.* 138.
 Velamine sacro ab imperatore insigniri quid, cl quis ejus caeremoniae cffeclus 72.
 Venerem deam cl prolem ejus Cupidinem Iulherani cl Calvinislac pro summis numinibus venerantur 12.
 Veteres fuisse parcissimos in concedendis indulgentiis 133.
 Viales qui sint subjecti summo pontifici visibiles solum an invisibiles cliam, ul scilicet exislenles in purgatorio 137.
 Vicarius Chrisli summus pontifex in quo differat a Christo in remittendis culpis et poenis aeternis 157.
 El in quo différai ab ipso in indulgentiis dandis *ibid, el* 158.
 Victoriae triumpho Caroli magni. Translacionem imperii in cum faciam divino consilio contigisse leslalac sunl 81.
 Universalis episcopi nomen quomodo pontifici romano cl quomodo non conveniat 9.
 Usus indulgentiarum quando incocperil conlra Kemniliun 158.
 Utilitatem praecipuam indulgentiae esse remissionem poenae temporariae, cl eam indulgentiam afficere omnes homines nedum scelestissimos . conlra Iulherum 129.

Z

Zacharias papa Pipino regnum Francorum dedit, idque ei lotum praeslilil deposilo et in monachum consecrato Carolomanno fratre ejus cllil-derico rege priore, cliam Illyrici testimonio 39.
 Zonaras el Cedrenus res geslas Graecorum principum lileris mandarunt 104.
 Zwinglianorum hacresis quae sil circa sacramentum Eucharistiae, cl circa corporis Chrisli omnipracsnliam 178.

RECOGNITIO
LIBRORUM OMNIUM
ROBERTI BELLARMINI
SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE
C A R I A L I S A M P L I S S I M I
AB IPSO REVERENDISSIMO ET ILLUSTRISSIMO
AUCTORE EDITI

ñ e c o g x i T i o

LIBIIORUM OMNIUM

ROBERT I BELLARMINI

8. R. B. CARDIXAUS

AB IPSO AUCTORE EDITA

Praefatio ad lectorem

Scripsi, Deo leste, quod vernm esse existimavi, non gratiam hominum, vel propriam utilitatem, sed honorem Dei et Ecclesiae commodum respiciens. Neque in scriptis meis aliquid a divinis literis, aut sanctorum Patrum regulis alienum sciens posui. Quia'tamen scriptum est, *in multiloquio non deerit peccatum*, quod etiam de mulla scriptione dici posse non dubito: Ego ipse jam senex et morti proximus. S. Augustinum imitatus libros meos recognoscere et dijudicare volui. Quod opus Deo ad-

juvante aggressus, nunc demum eodem adjuvante perfecti, et aliqua obscure dicta explicavi, quaedam etiam nimis breviter indicata, non paucis additis locupletavi, paucis denique, quae mjnus placebant correctis, extremam manum omnibus libris a me conscriptis imposui. iTecor autem typographes omnes, si qui forte libros meos iterum excudere velint, ut textum librorum non mutent, sed hanc recognitionem, vel ad initium, vel ad finem operis addere non graventur.

RECOGNITIO LIBRORUM

De Verbo Dei

Principium operum meorum sunt libri de Verbo Dei, in quibus ea quae sequuntur annotanda esse censui.

Lib. Leap. 3. in ipso titulo ponitur d. Pauli pro b.Pauli.Ego enim numquam probavi vocem,divus, vel diva,cum de sanctis agitur, lum quod eam vocem apud veteres latinos Patres non inveniam,lum quod apud ethnicos divi nomen, diis tantum tribui soleat. Itaque ubicumque in libris meis lector inveniet,divum,sciat vel mihi imprudenter excidissee, vel quod saepius accidit, me scripsisse beatum. Sed typographi ubi legerunt b.quod beatum significat, illud in d. mutarunt, et sic ex beato divum offecerunt.

Lib. 2. cap. 12.in ultimis verbis respondetur ad contradictionem,quae videtur esse inter Michaoam prophetam,et Matthaeum cvangclislam, quod verba Michacac: *Et tu Bethlehem parvula es*, debeant legi cum interrogatione,et hoc modo non sint contraria verbis Matthaei: *Et tu Bethlehem non minima es*. Sed haec responsio, ut brevis et expedita est, si probari possit: ita non est solida et lirina, si probari non possit.Et quidem non salis video,unde probari possit. Nam neque in codice hcbri.iico. neque in chaldaco, neque in interpretatione LXX.interpretum, neque in versiono s. Hieronymi ullum invenitur signum interrogationis apud Micbaeam.

Quod autem alii dicunt a s. Matthaeo fideliter relata fuisse verba sacerdotum et scribarum; sed ab illis non fideliter fuisse relata verba Michacac, incredibile mihi esse videtur. Nam neque verisimile est, sacerdotes et scribas,quos Herodes convocaverat. non intellexisse verba salis aperta Michacac ; Neque ulla caussa est,cur voluerint prophetae.verba studiose corrumpere. Existimo igitur s. cvangclislam non verba Michacac referre, sed sententiam adducere,atque exponere voluisse. Quamvis autem Michacas dixerit,Bethlehem parvulam fuisse in millibus Juda,idesl,tam exiguam quoad numerum demorum, ut vix digna esset, quae in millibus oppidorum tribus Juda numeraretur: tamen ipse idem satis indicavit, eandem Bethlehem privilegio nativitatis Christi fuisse maximam,et dignam numerari inter principales urbes Juda, cum addidit: *Ex le mihi egredietur qui regat populum meum Israel*. Ad hoc igitur privilegium respexit sanctus Matthaeus, et non ad numerum domorum, vel frequentiam incolarum, et ideo nil: *Non minima es in principibus Juda*: et adjungit particulam, *enim*, dicens: *Ex te enim mihi cxie.I dux, qui regal populum meum Israel*, ut reddal rationem cur dixerit non esse minimam. Itaque non negavit Matlhacus.quod Michacas expresse posuerat,sed expressit quod ille obscuro significaverat.Nulla igitur discordia est inter prophetam et cvangclislam, cum ille minimam dixerit Bethlehem propler cxiguuiu numerum dominum,iste non minimam dixerit propter maximam gloriam nativitatis Christi.

Libro 2. cap. 16. prope finem objicitur exemplum quorundnm populorum, qui linguis suis vulgaribus sacra celebrant; cl respondetur eorum exemplum non esse magnificandum cum sint haeretici vel schismalici. Non omnino approbo hanc solutionem. Nam sunl eliam inter Ruthenos cl Armenos catholici, ut eliam inter Syros sunl Maronitae catholici, qui tamen divina officia non celebrant gracce, vel hcbraicc, vel Inline. Dicendum igilur csl, in iis regionibus desiisse plane usum harum trium linguarum, ut nulli, aut pene nulli sint, qui eas intolligant. Proinde necessitas ipsa cogit, ul divina officia aliqua alia lingua apud cos celebrentur, qualem necessitatem Germani ct Galli non patiuntur. Ad dendum csl praeterea apud eas nationes non esse omnino vulgarem linguam, qua divina officia celebrantur: sed esse linguam aliam, quae non magis intelligitur a plebe ipsarum nationum, quam intelligatur ab ilalica plebe lingua latina. Ccrle quidem Maronitae vulgo loquuntur arabice, juxta morem lotius orientis, gl lamen in sacris ulunlur lingua Chal-daica. Quod idem de aliis nationibus dici polesl. Nam ipsa lingua arabica, cl eliam gracca cl Syriaca, alia esi popularis, alia crudita: cl quemadmodum Graeci vulgo utuntur lingua gracca populari, in sacris vero lingua gracca erudita, qua libri sacri scripti sunl: sic eliam ipsi ulunlur in sacris lingua arabica, vel syriaca, non vulgari, sed crudita ulunlur.

Libro 3. cap. 3. § De ipso *aulcm sensu Hierali*. Ubi dicitur in illo Mallh. 26. *Bibile ex hoc omnes*, illud, *omnes*, csl ambiguum: nescitur enim an omnes homines absolute significet, an omnes fideles tantum, an omnes apostolos. kta verba non sic accipienda sunl, quasi dicere voluerim absolute, dubium esse sensum hujus loci cvangelici, sed esse dubium, si sola lsta verba evangelii inspiciuntur, alioqui enim jam supra diximus sensum esse Clarissimum ex verbis Marci cap. If. qui addidit: *El biberu.nl ex eo omnes*, apostoli videlicet. Proinde perpuram colligunt haeretici cx illis verbis, *Bibile ex hoc omnes*, teneri omnes fideles ad communicandum Eucharistiam sub ulraque specie.

Eodem lib. cap. 5. § *Octavum teslimônium*. Ubi dicitur: *Porro Ecclesia non aliter loquitur, quam per os pastorum ac doctorum, ac praecipue in generali concilio congregatorum*. Haec intelligo «ic concilio, quod vel summum pontificem habuerit praesentem cl praesidentem, vel ab eo confirmationem alque approbationem meruerit oblinere.

Eodem lib. cap. 8. § *Gregorius nazianzenus*, citatur oratio Gregorii nazianzni ad cives timore percussos, cl imperatorem irascenlem. Sed animadverti cx eadem oralione diligentius perlecta, non ad imperatorem, sed ad praesidem esse habitam. Fefellerat me nomen principis a Billio interprete in inscriptione positum. Siquidem principis nomine imperator eo tempore intelligi solebat. Quamvis autem erratum sil in nornine, non csl erratum in re. Nam cx sententia s. Gregorii aperte colligitur principes terrenus, sive minores, sive majores, sive etiam summos, quia oviculae Chrisli sunl, subjo-

alque ab iis doctrinae pabula percipere, non u tradere debere.

Lib. I. cap. .> § *Octavum est*, quod dixi, sigclum Sylvcstrum auctorem fuisse consecrata; altariunudebcl intelligi dc allari lapideo, cl plenjj alque solem ni consecratione. Nam ante Syl»e>in tempora, s. Dionysius areopagila lib. de cccksii stica bierareliia cap. .>. part. 1. scripsit allaria inungi debere, cum ab episcopo consecrantur.

Eodem lib. 4. cap. f. § *Quod aulcm Scriptura'*. Ubi sic legitur: *Λ'ον polesl dici, quod singuli libri sini sufficientes', nam huic falsum esset i/uc-i dicil Kemnilius*, id tantum significare volui, nor. posse Kemnilium dicere, singulos librossuUltiectes esse, quia tunc falsum esset quod ipse alibi dicit, sibique ipse nimis aperte contradiceret.

Eodem capite, § *Praeterea Esdras*. Nun prob), quod dixi, certum esse, punisse epistolam Pauli t Laodicensis, Nam probabile quidem esl ApoM.; in cpisl. ad Coloss. extrema, loqui dccpisloh soi scripta ad Laodicensis, ul Anselmus elaliqui illi in commentario ejus loci docent, lamen noni? omnino certum, quia s. Chrysoslomus in commentario ejus loci scribi, aliquos existimasse Apo< lum loqui de epistola scripta a Laodicensibus ai ipsum, non dc epistola scripta ad Laodicense.» al ipso. el ponderat verba gracca, ubi legitur: *El eam. quae esi ex Laodicea*, non aulcm, cl *ea (piae e: ad Laodicensis*. Verba latina sunl ambigua; quae enim nos legimus-, *el ea quae Laodicensium til. polesl significare epistolam scriptam ad Laodicensis, cl epistolam scriptam a Laodicensibus*. Ccrriu. est epistolam unam scriptam ad Corinthiospcris-c ul Anselmus, Cajelanus, el alii colligunt cx ili- verbis I. Corinth. .>. *Scripsi vobis in epistolad'*

RECOGNITIO LIBRORUM

De Christo

.*

Lib. 1. cap. 3. in fine, consulendus est s. Anselmus in lib. dc Incarnatione, qui cx professo disputat adversus quondam, qui docuerat, Patrato, et Filium cl Spiritum sanctum esse 1res res separatas, ut 1res angelos, vel 1res animas.

Lib 2. cap. 5. § nil. Mirantur nonnulli cur Calvinini defenderim adversus ea, quae illi Genebrardus objecerat. Ego vere non Calvinum defendere volui, qui sc indignum reddidit, qui a catholicis defenderetur, cl quem in omnibus meis scriptis in primis oppugno. Sed lectores admonui, in ea controversia, (piae est inter duos haereticos, Valentinum Gentilem, cl Joannem Calvinum, non esse ita Calvinum accusandum, ul Gentilis excusari videatur. cum in ea re Gentilis, isque solus erraverit. quod Genebrardus vir catholicus cl pius non advertit, cum libros Gentilis in fonte fortasse non legerit.

Eodem lib. cap. 8. § *Caelerum catechismi* quod scripsi haberi in symbolo apostolico Christum esse unicum Dominum nostrum: verum quidem csl, sed eliam est verum, Christum esse unicum Filium Dei. Recte enim annotavit Rufilius in expositione symboli, vocem, *Vnixum*, quo legitur in secundo ar

liQDlo symboli: *Et in Jcsum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum*,posse referri, lum ad Filium,tum ad Dominum.Vere siquidem Jésus Christus csl Filius unicus Dei, naturalis videlicet, cum cactcri sint adoptivi: cl vere est unicus Dominus noster, principalis el summus, cum cacleri sint Domini minus principales,fateor lamen communio-rem lectionem apud ecclesiasticos eam esse, quae vocem, *Unicum*,refert ad Filium; quam lectionem Ego quoque sequulus sum,turn in calcchismo,lum in symboli explicatione italica.

Libro 3. capite 2. § ultimo,modum loquendi,quo dixi, naturam divinam cl humanam in Verbo sub-sistere,inveni in auctoribus non malis: lamen quia subsistere ad personam non ad naturam proprie perlinet; rectius cum s. Leone dixissem, naturam divinam cl humanam in unam Verbi convenisse personam,vel cum s. Tlioma 3.part, quaesi. 2. ari. 1. Verbi personam in natura divina el humana sub-sistere. Sic eliam non probo modum loquendi,quo dixi, naturam divinam non esse natam, neque pas-sam. sed solum humanam: nasci enim, cl pali, cl similia, quae actionem, vel passionem significant, suppositorum sunl, non naturarum. Itaque magis proprie dixissem naturam divinam non esse na-tam, neque passam, sed Deum in natura humana natum cx Virgine, cl passum in cruce , quo modo sanctus Petrus loquitur, cum ait, Christo igilur in carne passo, etc. I. Petri 4.

Libro 4. cap. 1G. § *Al probabile*. Re melius con-siderata sequendam esse existimo sententiam s.Tho-'liae,quae csl cl aliorum scholasticorum in 3.seni, disl. 22.praesertim cum testimonium ecclesiastici, el sanctorum Patrum, qui videntur affirmare,Chri-stum descendisse ad loca omnia inferni, vcrilicari possint, cliamsi dicamus Chrisli animam non de-scendisse ultra limbum sanctorum Palrununam cx eo loco poluil apparere omnibus spiritibus, qui in variis inferni locis degebant, el alios terrere, alios consolari, proni expedire ipsi videbatur. Si enim dives ille Epulo cx loco damnatorum videre poluil Lnzarum in sinu Abrahae, idcsl, in limbo Patrum commorantem,et cum ipso Abraham sermones mi-scere: quanto facilius poluil Christus ex eodem A-brahac sinu inspicere omnes partes inferni, cl ab omnibus spiritibus, sive purgatorii, sive gehennae conspici? Sic igilur penetravit omnes inferiores paries, usque ad sedem magnae illius mentis.quae dicitur diabolus, non substantiam animae suae in omnibus partibus constituendo, sed cx limbo prae-sentem se, el conspicuum omnibus partibus exhi-bendo.

RECOGNITIO LIBRORUM

Dc Summo Ponlifico

Lib. 1. cap.G.Dum haec Scripta recognoscerem, anno videlicet IG(H». forte accidit, ut quidam scri-ptor librum italicum ederet, in quo, praeter alia, probare conatus est, episcopos s. Cypriani lempo-re a plebe judicari consuevisse, cujus contrarium in hoc sexto capitulo nos docuimus.Adduxit autem locum s. Cypriani ex lib. 1. cpisl. 4. ubi hacc ha-

bentur: *Quando ipsa plebs maxime habeat pole vialem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indi-gnos recusandi*. Sed fallitur, nam in hoc loco non agitur de potestate judicandi episcopos electos,sed de potestate admittendi,vel recusandi,cum eligun-tur, quando nondum episcopi sunl. Neque vult s. Cyprianus ad plebem spectare proprie electio-nem episcoporum, sed lanium consentire in ele-ctionem praebedo testimonium de bona vila, cl sanclis moribus eligendorum; vel dissentire prae-bendo testimonium de mala vita, el perditis mori-bus eorundem. Haec enim sunl verba ejus post verba superius recitata: *Quod*, inquit, *videmus de divina auclorilale descendere, ul sacerdos plebe praesente, sub omnium oculis fligatur, el di-gnus alque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur*. El infra: *Coram omni synagoga ju-bet Deus constitui sacerdotem, ideal. instruit ct ostendit ordinationes .sacerdotum tales, nonnisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe praesente, rei delegantur malorum cri-mina, vel bonorum merita praedicentur, el sil ordinatio justa cl legitima, quae omnium suf-fragio el judicio fuerit examinata*.

Eodem libro cap. 8. § 2. Video me nimis obscu-re esse hiquulum. cum dixi: St enim Ecclesia rc-gilur ab optimatibus, ul habcl secundus error : *certe presbyteri non sunt oplimaleszvtl si presby-teri sunt optimaes,Ecclesia non regitur ab opti-matibus, etc*. Sic igitur explico quod eo loco .scri-psi. Calvinus duo docel. Ecclesiam regi a coetu se-niorum, quos optimates appellat; cl episcopos el presbyteros jure divino pares esse: harum duarum sententiarum alteram refello exaltera.Sicenim dis-pulo. Si Ecclesia regitur a coetu seniorum, idest. ab optimatibus: vel iu coetu seniorum includuntur soli episcopi, qui sunl veri Ecclesiae optimates, vel includuntur eliam presbyteri: si includuntur soli episcopi, sequitur presbyteros non esse pares episcopis, neque osse optimates: el luoc refellitur ille Calvini error, quo episcopos el presbyteros di-vino jure pares faciebat. Si includuntur eliam pre-sbyteros divino jure pares faciebat. Si includuntur eliam presbyteri, sequitur. Ecclesiam non regi a coctu seniorum, sive ab optimatibus,qui erat alter error ejusdem Calvini. Constat enim in conciliis generalibus, in quibus dc adminislralionc totius Ecclesiae agitur, el ubi leges, quibus Ecclesia re-gitur, feruntur vel abrogantur , numquam inter-fuisse presbyteros, cum auclorilale definiendi,nisi essent legati, cl locum tenerent absentium aliquo-rum episcoporum,id quod non opus csl aliter pro-bare quam cx actis conciliorum,quae adhuc extant.

Lib. 2. cap. 4. § *In concilio i. aci*. I.Quod hoc loco vocamus concilium quintum, scquuli veleres tomos conciliorum,id non csl vero concilium quin-tum generale, sed csl concilium quoddam particu-lare,quod ipsam quintam synodum generalem prae-cessit, de qua re vide quod scripsimus lib. 1. de conciliis cap. 5. ubi diligentius conciliorum histo-riam consideravimus.

Eodem lib. cap. G. ubi explicatur quomodo sil inlciligendum,quod scribit s.Ignatius Christum ha-ptizatum fuisse cuiu explcssel 1res aunorum dcca-

des, <um lamcn communis scnlcnlia sit Christum baplizalum anno trigesimo inchoato, non expleto : posset facilius responderi, si diceretur, 1res annorum decades rectissime dici posse expictas, quando perventum est ad annum trigesimum, etiamsi annus ille non sil linitus. Complementum enim trium decadum, hoc solum requirit,ul possit in numero poni annus trigesimus, sive completus, sivo inchoatus. Quomodo loquitur s. Lucas cum dicit cap. 2.cvangelii:7'o.slqu(jjn *consummati sunl dies ocio, ul circumcideretur puer*. Significat enim perventum esse numerando ad octavum diem,non autem expletum fuisse diem octavum.Sic etiam loquitur idem Lucas Actor. 2. dum ait: Cum *comple- rentur dies pentecostes*·, non enim significat completum fuisse diem quinquagesimum, sed inchoatum. Illo enim inchoato complebatur numerus quinquagenarius, quia dici poterat, hodie csl dies quinquagesimus. Sic igilur complelac sunt 1res annorum decades,quando dici potest, jam agitor nnuus trigesimus.

Eodem lib. cap. (3. § 1. Ubi dicitur, *ex quibus novem ita generalia fucrunt, ul in eis Graeci el Latini interfuerint*, vox illa,novem, omitti potuisset, nam m concilio 2. generali, nulli fuerunt Latini; el synodus couslanlinopolilana, quae in causa Anlhimii celebrata est, non fuit proprie generalis.

Eodem libro cap. 28. § ultimo. Non sine caussa dixi, sanctum Gregorium parlim ex humilitate,parlim ex necessitate se imperatori Maurilio subjecisse. Siquidem Mauritius imperator usque adeo tyrannice romanam Ecclesiam premebat, ul ipse s. Gregorius quamvis mitissimus esset, eum cum Diocletiano cl Nerone comparaverit. Sic enim loquitur in explicatione psalm. 101. qui est unus ex pocnilenlialibus: *Sunt,inquit, portae inferi quaedam potestates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur, numquid non omnes portae inferi?*El paulo ante de eodem imperatore loquens:*Contra catholicam veritatem suae furore tyrannidis offeratur: in tantum autem suae temeritatem exlendil vaesaniae, ul caput omnium ecclesiarum romanam Ecclesiam sibi vndicel, cl in domina gentium terrenae jus potestatis usurpet*. Quare idem s. Gregorius lib. 11. epislo). 43. cl 44. indici. 6. scribens ad Phocam Maurilii iucccssorcml, cl ad Leontinam Augustam, deplorat jugum durissimum, quod longo lempore sub Maurilio ferre coactus fuerat.Ex quo sequitur, ul obedientia quam s. Gregorius Maurilio exhibebat. non débita fuerit, sed coacta.

Eodem lib. cap. 21). § *Secundo dici potest*. Non probo.quod eo loco dixi cum Alberto Pighio s.Paulum appellasse ad Caesarem, tamquam ad suum legitimum principem. Nam si ratio exemptionis cclesiaslicorum csl, quia sunl ministri Christi, qui csl princeps regum terrae,cl rex regum,cerie sunl exempli de jure, non solum a potestate principum Christianorum, sed diam principum ethnicorum. Permanendum igilur csl in prima solutione, quod apostolus Paulus fuerit subjectus Caesari de facto non de lure, cl appellaverit ad ipsum, nou tam-

quam ad superiorem suum, sed tamquam ad superiorem praesidis Judaeae cl Judaeorum, a quibus injuriam poliebatur. Non enim potuit aliter liberare se ab injusto illo iudicio, cl periculo injustissimae mortis, nisi recurrendo ad ipsorum principe cl iudicem, quod ipse idem significavit Ador. iS. cum ait: *Coactus sum appellare Caesarem*.

Eodem libro el cap. § *Ab Othone*: Sciendum est, quod Otho non propria auctoritate Joannem pontificem deposuit,sed auctoritate concilii deponende-curavit. Quod concilium in nullis erravit, nectam concilium, quam conciliabulum fuit, et ideo paulo post abrogatum, vide card. Baronium lom. 10. annalium ad annum Domini 963.

Eodem lib. cl cap. § *Despondeo illud Gregarii*. Admisi duos canones ex Gratiano, disl. 63. riddled, can. Adrinus, el can. in synodo. Sed card. Baronins tomo 9.annalium, ad annum Domini 771. Probat,hos canones non videri legitimos,luniç/ad cos Gratianus non aliunde collegerit,nisi ex chronico Sigebcrli, qui pontificibus fuit infensus, tum quod contrarium cx aliis auctoribus colligatur.

Eodem lib. cap. 31. § *Secundum nomen*. Addi potest testimonium Tertulliani,qui in lib. de pudicitia, in principio, romanum pontificem vocat episcopum episcoporum,qui titulus salis aperte docet pontificis primatum semper in Ecclesia agnitum fuisse.

Libro 3. cap. 9. § ultimo. Dixi de Anlichristo: *Non apparebit, nec regnare incipiet nisi tribu annis cum dimidio ante mundi /uein*.Quod ideo dixi,quia quod intercedet inter mortem Anlichrisii cl finem mundi, tam erit modicum, ul pro nihil, reputari possit. Alioqui enim non eram oblitus, a nobis paulo ante demonstratum esse, inter mortem Anlichrisii cl finem mundi intercessuros dies quadragintaquinque ex cap. 12. Daniclis.

Eodem libro cap. 21. § *Denique si ad sancio*». Ubi dicitur: *Omitto caeleros Paires, vereor enim ne si cos excutiamus, nullum inveniamus*, qui *non negaverit Jesum esse Christum*.fton loquimur absolute, sed ex hypolhcsi, videlicet si vera sit Illyrici doctrina, non enim id nos affirmamus, quod esset omnino blasphemum sed cx doctrina Illyrici hoc absurdum sequi dicimus.

Libro 4. cap. 2. § *Quarta sententia*. Ubi dicitur: *Haec csl communissima opinio fere omnium catholicorum*; Boetius dictum fuisset: *Haec csl communissima sententia*. *Opinio* enim incerlilutiinein habet, eam vero sententiam certam esse credimus, atque ul talem in sequenti capite defendimus.

Eodem lib. cl cap. § nil. Ubi dicimus sententiam illorum,qui docent infallibilem iudicii non esse penes papam, sed penes concilium generale, non esse plane haeticam, sed erroneam et haeresi proximam: Rectius dicemus, nos non audere eam sententiam, plane haeticam iudicare, quoniam qui sententiam illam sequuntur, neque ab Ecclesia ipsi damnati, neque libri eorum prohibiti unquam fuerunt. Videri tamen nobis ita manifeste erroneam, ul merito possit Ecclesiae iudicio haeretica declarari.

Eodem lib. cap. 5. § ult. Ubi diximus, quod si papa praeciperet vilium, aut prohiberet virtutem.

Ecclesia teneretur erodere virtutem esse malam, cl vilium esse bonum: loquuli sumus de actibus du-biis virtutum aul viliorum, nam si praeciperet manifestum vilium, aul prohiberet manifestam vir-tutem, dicendum esset cum Petro, *obedire portet magis Deo quam hominibus*. Loquimur enim de actibus virtutum necessariis; alioqui enim non i-gnoratnus, posse pontificem justa de caussa jube-re, ul tali dic non jejunetur, tali loco divina officia non celebrentur cl similia. Neque enim necessa-rium est, omni dic jejunare, aul in omni loco divi-na officia celebrare: non poterit autem jubere, ul non colatur Deus, ul non diligatur proximus, el a-lia id genus.

Eodem lib. cap. 8. § ult. Concessimus s. Mac-collinum idolis sacrificasse. Sed non videtur id es-se omnino certum. Siquidem s. Augustinus lib. de unico Baptismo cap. 1. G. scribit, i-l objectum fuisse a Donalislis, sed minime probatum, cl addit s. Mar-collinum innocentem luisse, quod etiam confirmari videtur ex eo quod Eusebius nec in historia, neque in chronico, neque alii veteres hujus rei memine-runt, immo Theodorclus lib. 1. cap. 3. laudat Mar-collinum, quod praeclarissime iu pcrscquulione se-gesserit.

Eodem lib. cap. 10. § *Respondeo ad primum*. Admonemus hoc loco, sententiam Gelasii, quicum-que tandem is Gelasius fuerit, in lib. de duabus na-turis Christi, quae videtur asserere in sacramento Eucharistiae, substantiam panis adesse cum cor-pore Christi, explicatam esse a nobis lib. 2. de ucharislia cap. 27.

Eodem libro cap. 14. § ultimo. Indicavimus uno verbo, narrationem Volaterrani, quod Norvegi ex permissione Innocentii VIII. sine vino sacrificium Eucharistiae habuerint, videri falsam; sed postea quo magis de hac cogitavimus, eo magis falsa, aul certe valde suspecta falsilalis ea narratio nobis visa est, lum quia nemo alius eam rem prodidit, nisi ex ipsius Volaterrani auctoritate, lum quia nullum cxiat ejus rei vestigium, tum quia non est verum tantam inopiam vini unquam in Norvegia fuisse, ut ad sacrificium deesse potuerit, tum denique quia verba Volaterrani scum ipsa pugnare videntur. Ait enim permissum fuisse Norvogis calicem sine uno sacrificare; quasi calicem vacuum, aul aliquo alio liquore plenum sacrificaverint.

Eodem lib. cap. 1. G. § *Tertius locus*. Hoc loco brevissime indicatum est, ex illis verbis Joan. 21. *Pasce oves meas*, colligi auctoritatem imperandi regio more, quia de hac, re salis copiose scriptum fuerat lib. 1. de pontifice cap. 13. Itaque si cui lo-cus hic obscurus videatur, consulat locum superio-rem citatum.

Eodem libro cap. 21. § *Respondet Joannes*. Vbi dicitur de s. Joanne chrysoslomo, quod homil. 83. in Matthaum alloquatur presbyteros, cum dicit: *St dux quispiam, si consul, si ipse denique, qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe et coerce*. Rectius dicemus, illis verbis alloquulum esse diaconos, sed parum refert.

Eodem lib. cap. 22. § 2. Ubi dixi potestatem or-dinis, et potestatem jurisdictionis internae perli-nere ad materiam de clavibus Ecclesiae, cl eam

materiam eo loco non disputari: non volui signifi-care, potestatem jurisdictionis exterioris, de qua eo loco disputabatur, non perlinere ad claves Ec-clesiae. Sed hoc solum dicere volui, potestatem or-dinis cl jurisdictionis interioris, tractandam esse in libris de Sacramentis, ubi traclatur integra ma-teria de clavibus: nam in libris de Summo Pontifi-ce non suscepam disputationem de clavibus in genere, sed solum de potestate jurisdictionis ex-ternae, seu forensi summi pontificis.

Libro 3. cap. 2. § ull. Quod allinet ad Bullam A-lexandri VI. de divisione orbis nuper inventi, el debellatione Indorum occidentalium, cum ea scri-berem, Bullam non videram, cl ideo sequutus sum doctrinam cardinalis Cajclani in 2. 2. quaesi. GG. arlic. 8. Francisci Victoriae in 2. relcclione de jure belli, el Dominici a Solo in quartum sententiarum dist. 3. qu. unica art. 10. ad 5. Argumentum, tum propter eorum rationes, tum quia Cajclanus vixit tempore Alexandri VI. cl ei supervixit, proinde fa-cile scire potuit, quid sibi voluerit Alexander pon-tifex, cum orbem recens inventum divisit.

Eodem libro cap. 3. § *Item si papa*. Quod dixi, id esso episcopum in Ecclesia particulari. quod est papa in universali, illa accipiendum est, ut sicut pa-pa est verus pastor el princeps Ecclesiae univer-sae: illa sil episcopus verus pastor el princeps Ec-clesiae particularis, non vicarius aul administra-tor ad cerium aliquod lempus, alioqui enim non ignoramus, neque negamus cum majori potestate praeesset papam Ecclesiae universae, quam praesit episcopus Ecclesiae suae.

Eodem lib. cap. i. § 1. Distinctio illa de jurisdi-ctione temporali summi pontificis directe vel in-directe; non solum habetur apud auctores ibi cita-tos, sed etiam apud glossam in cap. novit, de ju-diciis § de fudo, quam etiam sequitur Innocentius IV. ibidem, ubi dicitur, papam non judicare de fudo directe, secus indirecte ratione peccati. In-telligimus autem per jurisdictionem indirecte, ju-risdictionem quam summus pontifex habet super temporalia in ordine ad spiritualia, quae spiritua-lia proprie, cl persc respicit ejus jurisdictio, ul declaramus cap. G.

Lib. 3. cap. 4. § *Caelorum hoc ctiam*. De regno Christi scripsi, quae vera esso credidi, alque ellam nunc credo. Sed quia dum haec recognoscerem, acriter de hac re inter scriplores disceptabatur, o-peraepretium esse duxi paulo clarius cl fusius meam sententiam aperire. Igilur cavendum esse censeo piis hominibus, ne sic regnum Christi tem-porale defendant, ul veram ejus paupertatem ne-gare videantur, alque eo modo ingrati sint magnae illi gratiae, de qua dicit Apostolus ad Corinthios: *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Chrisli. qui pro-pter nos egenus factus est. cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis*, 2. Corinth. 8. El contra ne sic paupertatem Christi propugnent, ul verum ejus regnum oppugnent, el eo modo desinant in ipsius regno partem habere. In Scripturis sanctis Christi regnum evidentissime praedicatur. neque unum lanium, sed tria. Primum cl proprium Christi re-gnum est illud de quo loquitur angelus ad Virgi-nem Lucae 1. *Itabit cl Dominus Deus sedem Da-*

vid patris ejus, el regnabit in domo Jacob in aeternum. cl regni ejus non cril finis, quae verba videntur desumpta, ex cap. i). **Isaiac**, ubi dicitur: Super solium David el super regnum ejus sedebit. ul corroboret illud, cl confirmet injustitia, et judicio amodo, cl usque in sempiternum, **quibus locis conformia sunl multa alia, ut illud psalm. 2.** Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, praedicans praeceptum ejus. **El psalm. 131.** De fructu ventris lui ponam super sedem luam, etc. **El Daniel, i).** In diebus regnorum illorum suscitabil Deus regnum, etc. **El Zachar. 9.** Ecce rex tuus veniet tibi, etc. **El Midi..».** Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur, qui sil dominator in Israel. **El Ilicrem. 23.** Suscitabo David germen justum, el regnabit rex el sapiens erit, etc. **El Ezcch. 37.** El faciam cos in gentem unam in terra, in montibus Israel, cl rex unus erit omnibus imperans, clc. **Hoc aulcrn regnum proprium Messiae, non temporale, sed spirituale futurum fuisse, praeter Ambrosium. Hieronymum, Augustinum, cl Bernardum, qui paulo post citabuntur. docent duo interpretes Scripturarum accuratissimi, Cornelius Janscnius, cl Adamus Sasboul. Ille, Janscnius videlicet, sic scribit in cap. 3. Concordiae, explicans verba evangelii, Lucae 1. Dicitur, inquit, regnum Messiae sedes, cl regnum David, non quod temporale esset, sensibile el terrenum, sed quod in regno Davidis adumbratum fuit. El Datidi in proprio semine promissum sub typo regni ejus. Ita el domus Jacob hic non potest accipi pro familia Jacob carnali, sed pro spiritali, quae est omnium fidelium congregatio.**

Adamus Sasboul in comment, cap. 9. Isaiac, declarans illud: Super solium David, et super regnum ejus sedebit: Ad haec verba, inquit, alludit angelus Gabriel apud Lucam, ubi ait: Dabit ei Dominus sedem David patris ejus. El quemadmodum locum illum apud Lucam male intelligunt illi, qui millenarii dicuntur, putantes Christum in terra mille annos regnaturum: sic Judaei praesentem locum interpretantur de regno corporco. qualc est regnum principum hujus mundi: cum apertissimae Scripturae sini in Testamento reteri, testantes regnum Christi hujusmodi non futurum. Dicitur enim apud Zachai iam 9. cl ipse erit pauper, etc. Dicitur autem Chrislus super solium David sedere cl regnum ejus non habiturum finem, quoniam in Ecclesia, cl populo fideli, cujus typus erat regnum David, ipse dominium lendum, cl imperium amodo usque in sempiternum, haccille, el confirmantur haec omnia cx evangelio cl epistolis b. Pauli. Nam princeps cum quo pugnavit Chrislus, ut regnum sibi acquireret, non fuit Herodes, aul Caesar, sed diabolus, et sicut diabolus princeps erat hujus mundi, quia invisibiliter regnabat in cordibus hominum per infidelitatem cl inobedientiam: sic diabolo per Christum superato cl triumphato, coepit Christus regnare in cordibus fidelium per fidem et obedientiam mandatorum Dei. **Luc. It. Si in digito Dei ejicio daemonia. profecto pervenit in vos regnum Dei. Cum foriis armatus custodit atrium suum, in pace sunl**

omnia quae possidet: si aulcrn fortior eo superveniens vicerit eum, universa ejus arma auferet in quibus confidebat, cl spolia ejus distribuet. El clarius Joan. 12. Nunc judicium csl mundi, nuw princeps hujus mundi ejicietur foras, elego sicj: allatus fuero a terra}, omnia traham ad meipsum. **El Coloss. I.** Qui eripuit nos de poleslaleb. nebrarum. cl transtulit in regnum filii dilectionis suae. **El cap. 2.** El expolians principaluse. potestates, traduxit confidenter, palam, triumphans illos in semelipso. De qua re s. Augustinus tractat in psalm. 54. / tllende gloriam crucis ipsius; Jani in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultaverunt. Effectus probavit virtutem, domuit orbem, non ferro, sed ligno. **El sancias leos sermon. 8. de passione Domini: O admirabilis potentia Crucis, o ineffabilis gloria passionis. in qua, et tribunal Domini, el judicium mundict potestas est crucifixi. Nec sine magno mysterio/n titulo crucis, scriptum fuil literis, hebreaicis, graecis cl lalinis Ilex Judaeorum, ut lotus mundus agnosceret Christum per passionem suam de diabolo triumphasse cl regnum sibi peperisssc. Quamvis aulcrn hoc regnum proprie spirituale sit, cl per fidem ad aliud perlinere incipiamus, tamen negari non potest, quin eliam ad temporalia se extendat, quatenus ad spirilualia ordinantur, ul omnes theologi confitentur. Neque hoc regnum verae pauperlati Christi repugnat, quia aliud csl habere poleslalcum disponendi de temporalibus in ordine ad spiritalia, aliud habere proprietatem cl dominium particulare rerum temporalium. Praelati enim ecclesiastici, ac praesertim ii, qui sunl praepositi ordinum religiosorum, habent potestatem disponendi de rebus temporalibus suae Ecclesiae, vel religionis. cl tamen non habent dominium, vel proprietatem rerum temporalium. Sic igilur Chrislus, ut rex Ecclesiae, disponere potuit de temporalibus rebus Ecclesiae, immo etiam de rebus lotius mundi, cl tamen vere dicere poluil: Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. **Luc. 9.** cl verbo et exemplo docuit statum religiosae vitae, quae abdicat omne dominium in particulari, ul definierunt summi pontifices, Nicolaus IV. Clemens V. cl Joannes XXII. qui Joannes definivit quidem in cxtravaganli, Quia quorundam, Christum habuisse dominium in communi cum apostolis carum pecuniarum, quas cx eleemosynis collectas in oculis Judas ferebat: sed admisit Christum vero fuisse pauperem, ul sunt omnes veri religiosi, sive habeant dominum in communi, sive non habeant.**

Alterum Christi regnum csl regnum divinum universalc, quod Christo convenit ratione unionis hypostaticae, sed recte Cajclanus admonet in commentario primi capitis epistolae ad Hebraeos, hoc dominium convenire Christo homini ratione divinae filiationis, non ratione humanae, ille enim homo Chrislus, quia vere csl Filius Dei naturalis, csl haeres universorum sine ulla exceptione, quamvis autem Chrislus non habeat cx humana filiatione dominium universale, habet tamen Christi humanitas cx donatione Patris, ratione hypostaticae unionis, dominium quoddam universale, simile dominio divino, quod non tollit dominia particularia,

sed en conservai, cl in hoc dominio fundalurjus illud, quo potuisset Christus, si voluisset, regna omnia sibi assumere, ul eliam in libro noslro diximus. De hoc regno intelligimus illa verba Mallh. *II. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.* El Joan. 13. *Omnia dedit ei Pater in manus.* VA Joan. 18. *Omnia tua mea sunt, el sicut dedisti ei potestatem omnis carnis.* El Hebr. 1. *Quoniam constituit haeredem universorum.* El Apocal. 3. *Habeat in vestimento el in femore suo scriptum, reus; regum et Dominus dominantium.* Hoc regnum accepit Christus ab initio conceptionis: et esi illi commune cum Patre, sed non potest communicari cum ulla pura creatura, neque repugnat verae paupertati, quam Christus elegit, pro tempore mortalitatis suae; nam ipse idem Christus homo ratione dominii universalis ditissimus erat, ratione particularis, pauperimus. Ipse idem vere in propria venit, ul dicitur Joan. 1. quia Domini est terra et plenitudo eius, et simul vere non erat ei locus in diversorio, ul dicitur Luc. 2. et in alieno natus est. ul dicit Gregorius hom. 8. in evangelia, neque enim privare voluit ullum hominem dominio rerum suarum. Neque regnum hoc temporale dici potest, quale est regnum huius mundi, nam neque opibus, neque militibus, neque armis, neque arcibus, neque aliis ejusmodi praesidiis indiget, sine quibus regna temporalia conservari non possunt: neque tollit hoc regnum regna hominum, qui juste illis possident, sed illis praestitit potestatem quadam aliorum et sublimiore. quam si potestas ullius regis aut monarchae temporalis. El poluisset quidem Christus ex hac potestate sua cminentissima privare regnis temporalibus quoscunque reges terrarum, neque fecisset illis injuriam, si hoc fecisset: sed maluit regna temporalia iis dimittere, qui ea possidebant, ul humilitatis et pauperialis, palienlium et obedienlium exemplum daret.

Tertium regnum, est regnum gloriae, quod in perfecta corporis et animae beatitudine et felicitate consistit, ex qua sequitur exemptio et libertas ab omni subiectione creaturarum, et potestas, seu potestatis exequutio super omnes creaturas. Hoc regnum adeptus est Christus in ipsa resurrectione et ascensione, quamvis ei destinatum fuisset ab initio conceptionis. Sicut enim David, qui figura Christi fuit, in puerilia rex inunctus est a Samuel, et tamen regni possessionem, non nisi post multos labores et dolores obtinuit: sic etiam Christus ab initio conceptionis Dominus gloriae esse coepit: sed tamen oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam. Luc. 24. De hoc regno dicitur Luc. 19. *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum et reverti.* Ubi aperte loquitur de passione sua, per quam abiturus erat accipere sibi regnum gloriae coelestis, et reversurus tandem in die iudicii. De hoc etiam dicitur Marci 9. *Sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei in virtute veniens,* et paulo post describitur transfiguratio Domini, per quam viderunt tres apostoli gloriam claritatis Christi, quam regnum Dei paulo ante nominaverat. De hoc quoque regno intelligitur illud Lucae 22. *A non bi-*

bam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. El Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum Ilium,* de hoc regno intelligimus illud Maith. 28. *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra.* Nam lune demum datum est Christo homini, ul non amplius subjectus esset ulli creaturae, non solum de jure, quomodo nunquam fuit, sed neque de facto, id est, neque hominibus, neque fami, neque sili, neque laboribus, aut doloribus aut ipsi morli: sed contra omnibus omnino dominaretur: in hoc. inquit Apostolus Horn. 1. *Christus mortuus est et resurrexit, ut vivorum et mortuorum dominaretur.*

De hoc etiam dicitur Danielis 7. *Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus coeli, quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obtulerunt cum, et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus et linguae ei servient, potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur.* El beatus Pilius cap. 3. prioris epistolae dicit de Christo: *Profectus in coelum, subjectis sibi angelis, potestatibus et virtutibus.* El in epistula 2. cap. 1. Sic enim *abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Iesu Christi.* El beatus Paulus Philipp. 2. Propter quod *et Deus exaltavit illum. et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur, coelestium, terrestrium et infernorum.* El beatus Joannes cap. 1. Apocalyp. *Primogenitus mortuorum, et princeps regum terrarum.* Hoc regnum nunc est invisibile, et sola fide percipitur, sed in die iudicii visibile fiet, ul ipse Dominus ait Mallh. 26. *A modo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei et venientem in nubibus coeli.* De quo etiam Apostolus dicit 2. Timoth. 1. *Testificor coram Deo et Christo Iesu, qui iudicaturus est vivos et mortuos. et per adventum ipsius. et regnum ejus.* Hoc regnum comminabitur a Christo suis electis, ut dicit Apostolus Philippeus. 3. *Salvatores vos Christus Iesus. qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.* El Roman. 8. *Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat.* Et Colosseus. 2. *Cum apparuerit Christus vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.* Et beatus Joannes Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* El clarius Mallh. 19. *In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel.* De hoc regno non oportet quaerere, an repugnet paupertati Christi, quia paupertas illa non erat duratura, nisi pro tempore mortalitatis. Neque dici potest hoc regnum temporale, cum si alterius rationis, et longe eminentius omni regno temporali. et tandem in die iudicii, ul praedixit Daniel cap. 2. consumere et destruere debet omnia regna temporalia, et ipsum in aeternum permanere. Sunt igitur tria Christi regna, unum proprium ipsius, alterum commune cum Patre, tertium commune cum electis. Illud primum incipit a praedicatione

n<\ secundum a conceptione , tertium a resurrectione.

Praeter ista regna, quartum regnum, quod proprie temporale dici debet, qualia sunt regna principum terrenorum, nos quidem in Scripturis et in Palribus non invenimus; immo existimamus repugnare Christi paupertati, et sapore errorem Judaeorum et haereticorum, quo nomine refutatur ab Adriano imo in Ilagello Judaeorum, et Adamo Sashout in cap. 9. Isaia, Augustino de Ancona de potestate Ecclesiae quaesi. I. ari. 9. et fusissime a Thoma Waldensi lib. 2. doctrinalis fidei antiquae. At. inquit, Christus figuratus fuit per Moysen, et per Melchisedech, ut Apostolus docet ad Hebr. 3. et 7. proinde non debuit habere minorem potestatem. quam habuerint, Moyses et Melchisedech: illi fuerunt simul pontifices et reges temporales: igitur Christus etiam debuit simul esse pontifex summus, et rex maximus temporalis. Respondeo: Christum ob hoc ipsum, quod figuratus fuit per Moysen et Melchisedech, non debuisse esse regem temporalem, ut illi fuerunt, sed regem aeterni ordinis, nam figura semper est inferior et imperfectior figurato, et hoc manifestum est ex figura sacerdotii. Moyses enim sacrificabat oves et boves: Christus autem sacrificavit se ipsum agnum rationalem et divinum: Melchisedech obtulit panem et vinum, Christus obtulit corpus et sanguinem suum. Sicut igitur sacerdotium Christi fuit longe sublimius sacerdotio Moysis et Melchisedech: sic etiam regnum Christi debuit esse multo excellentius, id est, non temporale, ut illorum, sed aeternum, spirituale et coeleste, nam etiam regnum Davidis fuit figura regni Christi, et tamen Patres aperte dicunt Christum non regnasse in Hierusalem terrena, ubi regnavit David, sed in Hierusalem spirituali, quae est Ecclesia. Quod autem Christus non habuerit regnum temporale, non fuit in causa, quia non poluerit illud habere: sed, quia indignum erat Christo, qui est rex angelorum, ut illi quasi unus de regibus terrae, et sedere ad judicandas lites terrenas, ut sederunt Moyses et Melchisedech et David. Quod si illi, qui regnum temporale Christo tribuunt, per regnum temporale, nihil aliud intelligant. nisi dominium universale, quod non tollit particularia et eminentem potestatem disponendi de rebus temporalibus, in sententia convenimus, et solum de verbis disceptamus. Et ego quidem libros veterum Patrum ea qua potui diligentia, convolvi, et legi non raro Putres negantes Christi regnum temporale aut terrenum; affirmantes autem id ipsum non legi, placuit autem aliquot testimonia hic adscribere.

Eusebius apud Eusebium in ecclesiast. histor. ex versione Iuliani lib. 3. cap. 20. scribit a Domitiano interrogatos affines Christi, quale esset ipsius Christi regnum, illa respondisse: *Responderunt, inquit. quod non hujus mundi regnum, neque hujus terrae ei designetur imperium: sed quia coeleste ei regnum per angelorum ministeria in consummatione saeculi praeparatur, quando scilicet adveniens in gloria de vivis et mortuis judicabit.*

S. Irenaeus lib. i. cap. 37. describens visionem

Deliae, et accommodans ad regnum Christi, sic ait: *Ostendebatur autem, et regni ejus mitis, et pacifica requies, post enim Spiritum, qui conterit montes, et post lerraemolum et ignem, tranquillam, et pacificam regni ejus adveniunt tempora, in quibus cum omni tranquillitate spiritus Dei vivi /icat et auget hominem,* haec ille, qui salis aperit. describit regnum spirituale in quo Christus per spiritum gratiae regnat in cordibus.

Tertullianus in lib. adversus Judaeos cap. de nativitate Christi exponit verba Isaia, qui per Cyrum intelligit Christum ubique regnaturum. *In omnibus locis, inquit, Christi nomen regnat, et ante quem omnium civitatum portae sunt aeternae, et cui nullae sunt clausae, quamquam et ista spiritaliter sunt intelligenda, quo praecordia singulorum variis modis a diabolo obsessa, fide Christi sunt reserata: attamen perspicue sunt adimpleta, ut patet in quibus omnibus locis populus nominis Christi habitavit, quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Filius Dei qui omnibus in aeternum regnaturus nuntiabatur?* Similia vide capite sequenti, quod est de regno Christi aeterno.

S. Cyprianus in 2. libro adversus Judaeos, sequens Tertullianum, nulla scribit de regno Christi, sed potissimum loquitur de regno glorioso, quod accepit post resurrectionem, sic enim loquitur cap. 26, *Quod cum resurrexisset, accipere a Patre omnem potestatem, ac potestas ejus aeterna sit apud Deum. Videbam in visu nocturno. ecce in nubibus coeli quasi filius hominis veniens, venit usque ad videri dierum, et stellis in conspectu ejus, et qui assistebant ei obtulerunt eum, et data est ei potestas regia, et omnes reges terrae per genus, et omnis claritas serviens ei, et potestas ejus aeterna, quae non auferetur, et regnum ejus non corrumpetur.* Et cap. 28. Herum probat Christum in aeternum regnaturum, nullis testimoniis, et nusquam meminit regni temporalis, seu contra potius allegat verba Domini Joan. 18. *Regnum meum non est de hoc saeculo.*

Eusebius Caesariensis lib. 7. de demonstratione evangelica de regno Christi sic loquitur: *(ubi vero Dominus et Salvator noster Jesus Christus, qui de semine David ortus est, in lotum orbem rex denuntiatus est, tamquam ea quae de terra, et ruina instaurata sit ipsa illa sedes David, per divinum Salvatoris nostri regnum, erecta est. et permanebit in aeternum, ut lotus sol in conspectu Dei. illius lucis radiis, quam doctrina illius praeseferat, lotum orbem terrarum illustrans,* haec ille, qui apertissime demonstrat Christi regnum esse, spirituale et coeleste, dicit enim sedem David fuisse eversam, et regnum destructum: sed per Christum instauratam esse sedem illam David et regnum ejus renovatum: certum autem est non fuisse instauratum regnum temporale Davidis, sed illud quod eo figurabatur. Idem patet ex eo, quod Eusebius hoc Christi novum regnum divinum appellat: item quia dicit per doctrinam Christi, quae in toto orbe fulget, hoc regnum ubique dilatari.

Hilarius in psal. 2. exponens illa verba: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super montem san-*

clum ejus, sic ait: *Non super illum utique terrae civitatis montem, comploratae scilicet, et homicidae et parricidae Hierusalem, sed Hierusalem ejus, quae in coelis est. quae est mater nostra, quae civitas magni regis est.*

Cirillus berosolymitanus catechesi 13. regnum Chrisli gloriosum docet, neque de temporali unquam meminit: *Regnat, inquit, Christus in saecula, qui judicat vivos et mortuos, qui pro vivis et mortuis mortuus est. ut Paulus dicit.*

S. Ambrosius Id). 3. in Lucam non longe a line (racial quaestionem, quomodo apud Lucam legatur Christus habiturus sedem David patris ejus, cum apud Ilicremiam dicatur, nullum de semine David post Jechoniam sessurum in illa sede: et concludit prophetam loqui de regno temporali, cvangelisam de regno spirituali: *Ipsam, inquit, regem secundum honorem saeculi non accepimus Christum.* Et infra: *Quod regnavit Christus, non contra prophetiam est, non enim saeculi honore regnavit, nec in Jechoniae sedibus sedit, et ibidem regnare se dixit, qui non regnavit in terris.*

S. Epiphanius haeresi 29. quae est Nazarenorum, quaerit quomodo impletum sit. quod dicitur in psalmo 131. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Qua ratione, inquit, super sedem David non sedit? Venerunt, inquit euangelium. et ungerent eum regem. quo cognito secessit etc.* qua ratione carnaliter impletum non est in Salvatore, ut sedeat super thronum David, et paulo post: *Thronus igitur David, et regia sedes ejus, est sacerdotium in sancta Ecclesia, quam dignitatem regiam, simulque pontificiam simul conjunctim largitus est Dominus sanctae Ecclesiae translato in ipsam throno David non deficiente in aeternum, haec ille, qui per regiam dignitatem, cum sacerdotio conjunctam, non intelligit regnum aliquod temporale, sed potestatem ecclesiasticam, quae non consistit solum in officio sacerdotali sacrificandi et orandi, sed etiam in vera jurisdictione gubernandi et regendi fideles secundum leges evangelii. Ideo enim pontifices nostri dicuntur etiam pastores et doctores, et ut saepe retulimus, Gregorius nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum et praesidem irascentem. dicit: Imperamus et nos, addo etiam imperio alliore et sublimiore, etc.*

Nam Epiphanius sequitur Eusebium, et alios, qui docuerunt, regnum David fuisse typum regni Chrisli spiritualis, quo regnat in Ecclesia, cujus regni participes sunt omnes episcopi, sed praecipue summus pontifex, qui in universam Ecclesiam potestatem habet. Satis enim clare dixit antea idem Epiphanius, Christum non sedisse carnaliter in throno David.

S. Hieronymus lib. 4. in Ilicremiam, exponens verba capitis 22. *Non sedebit, inquit. super thronum David vir et homo, sed sedebit Deus, regnumque ejus non erit terrenum et breve, ut fuit David, sed perpetuum et coeleste dicente Scriptura, regnabit super domum Jacob in aeternum, tunc regni ejus non erit finis.* Ubi s. Hieronymus solvit quaestionem de contradictione, quae videtur esse inter Ilicremiam et Lucam, eo modo quo Am-

brosius et alii Pares, videlicet, quod propheta, qui dicit neminem post Jechoniam ex stirpe David sessurum in throno David, loquatur de regno terreno. Lucas autem, qui dicit, Christum sessurum in throno David, loquatur de regno spirituali.

S. Joannes chrysostomus homil. 82. in Joan. explicans verba illa: *Regnum meum non est de hoc mundo*, dicit. *Chrisli regnum esse divinum et coeleste, non autem tale, quale putaverat Pilatus. Al non est, inquit, mundi hujus Chrisli regnum? quid nisi? quomodo dicit non esse? Aon quod hoc etiam non possideat, sed quod in coelo habeat imperium non humanum, sed longe majus, atque praestantius.* Et infra: *Regnum suum dicit. non esse hinc, non quod mundum providentia sua et protectione privet, sed ut dixi, ut neque, humani, neque caducum esse demonstret.*

S. Augustinus Intraclal. 115. in Joan. Super verba: *Regnum meum non est de hoc mundo. Audite, inquit, Judaei et gentes, audi circumcisio, audi praepotium, audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mundo.* Regnum meum non est de hoc mundo. *Nolite timere timore vanissimo: et paulo post: Venite ad regnum quod non est de hoc mundo, venite credendo et nolite saevire metuendo. Dicit quidem propheta de Deo Patre: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus. Sed Sion ille et mons ille non est de hoc mundo: quod est enim regnum nisi credentes in eum?* Et lib. 17. de Civ. Dei cap. 7. exponens illud: *Dirumpet Dominus regnum Israel de manu tua, sic nil: Populi ergo Israel personam figurate gerebat homo iste. qui populus regnum fuerat amissurus. Christo Jesu Domino nostro, per novum Testamentum, non carnaliter regnatura.* Idem tract. 50. in Joannem: *Rex Israel Christus est. quod mentes regat, quod in aeternum consulat, quod in regnum coelorum credentes, sperantes amantesque perducatur.*

S. Cyrillus alexandrinus lib. 12. in Joan. cap. 10. explicans illud: *Regnum meum non est de hoc mundo, Liberavit, inquit. a formidine Pilatum, qui dignitatem Caesaris in Judaea servare debebat.* Et infra: *Christus Pilato respondens, regem se esse non negat, mentiri enim non poterat, sed regno Caesaris non esse hostem ostendit, quia principatus suus mundanus non est. sed coeli, terrae, caelestiumque omnium principum.* Vi le etiam cap. 11. et cap. 12. ubi rursus docet, Chrisli regnum non esse mundanum, quale suspicabatur Pilatus, sed divinum et coeleste.

S. Gregorius papa lib. 1. in primum regum. prope finem, explicans illa verba: *Sublimabit cornu Chrisli sui.* per cornu, intelligit regnum Chrisli. et regnum Chrisli Ecclesiam credentium esse dicit: *Per regnum Chrisli.* inquit. *sancta Ecclesia designatur, quod profecto cornu sublimabitur, quia ima nostra ad angelorum aequalitatem perducentur: et infusum sublimabitur. ergo cornu Christi. quia sancta Ecclesia in aeterna contemplatione sui Redemptoris extollitur.*

S. Isidorus in cap. 12. Genesis: *Vomen, inquit, Melchisedech rex pacis, vel rex justitiae inlcrpr-*

lalur, quod bene, refertur ad Christum, ipse enim csl rex pacis. quin per ipsum reconciliamur Deo, ipse est rex justitiae, quia ipse venit, ut discerneret justos ab impiis.

S. Joannes damascenes oral. 2. de nativitate Virginis, sic de rege Cbrislo loquitur: *VI autem rex pacis ac princeps et dux in Israel, non partis in oculorum sensum cadentis ratione, in Davidis patris sui solio sedere ostenditur, verum spiritaliter in domo Jacob in aeternum regnasse, nec regni finem unquam accepisse.*

Beda in psalmum quintum, *Christus*, inquit. *Deus noster rex secundum humanitatem; secundum quam nos doctrina et vitae exemplo rexit.* Idem in caput primum Lucae, super illud. *Regnabit in Domo Jacob in aeternum.* A'on dixit, inquit. *in acquisitione gloriae, gazarumque terrarum, non in acquisitione gentium plurimarum, urbiumque debellacione barbararum: sed in iudicio et justitia, per haec enim regnum Christi, et in singulis quibusque fidelibus, et in universa pariter multiplicatur et confirmatur Ecclesia.*

S. Bernardus homil. 4. super *Missus est: Quaero*, inquit, *quomodo dederit ei Dominus sedem David; cum ipse in Hierusalem non regnaverit, quin imo turbis volentibus eum constituere regem, non acquieverit; sed et ante faciem Pilati protestatus sit: Regnum meum non est de hoc mundo; denique quid magnum promittitur ei. qui sedet super cherubim, quem propheta vidit sedentem super solium excelsum et elevatum, sedere in throno David patris sui? Sed novimus quamdam tiliam Hierusalem multo ista nobiliorem, multo ditiores. Hanc igitur puto hic significatam; et mira: Dabit ergo ei Dominus sedem David Patris ius. non typicam, sed veram, non temporalem, sed aeternam, non terrenam, sed coelestem.*

8. Thomas in coninentiar. ad cap. 1\$. Joan. *Sciendum est. inquit. quod Dominus ad quaestionem respondens de regno. ita responsionem temperavit. ut nec manifeste confiteretur se esse regem. cum rex non esset eo modo, quo intelligebat Pilatus, nec negaret, cum spiritaliter esset rex regum; dicit ergo, tu dicis, quia rex sum ergo. scilicet carnaliter. secundum quem modum rex non sum: sed alio modo rex sum ego.*

S. Bonaventura collat. 85. in evangelium Joannis, declarans illud: *Regnum meum non est de hoc mundo*, sic loquitur: *et ideo ergo regnum meum, ad differentiam aliorum regnorum. Est enim regnum satanicum quo regnat diabolus. Hec est regnum mundanum. quod est infimum ordine, quia de hoc mundo, ei est regnum divinum quod est sublime maiestate, quia regnum coelorum.* Haec ille. qui regnum Christi dicit non esse mundanum, sed divinum. Et paulo infra: *Credentes*, inquit. *sunt regnum eius qui non sunt de hoc mundo.* Vide eundem in postilla super cap. 12. et 18. Joannis.

Eodem 5. l. l. cap. 8. § *Probat huius argumenti propositio.* Non approbo quod dixi, non posse principes infideles privari per Ecclesiam dominio, quod habent super fideles, nisi avertere concolor li-jclcs sibi subiectos a fide. Quamvis enim

Durandus, quem ego sequutus sum, in 2. seni. dist. 44. quaesi. 3. probabiliter dispulit contra sanctum Thomam docentem in 2. 2. quaesi. 10. art. 10. posse Ecclesiam privare infideles dominio, quod habent super fideles: tamen auctoritas s. Thomae merito praevalere debet. Itaque si laici principes non conantur fideles a fide avertere, possent quidem per Ecclesiam privari dominio: tamen Ecclesia non semper id facit, vel quia vires non habet, vel quia non judicial expedire. At si isti iidem principes conantur avertere populum a fide, possunt et debent privari suo dominio.

Eodem lib. cap. 9. § *Jam vero quod jure.* Probavi ex Adone et Leone Illoslicensi principalem temporalem apostolicam sedis: sed inveni postea auctorem utroque antiquiorem. Paulus Diaconus lib. 6. cap. 28. de gestis Longobardorum sic ait: *Aripertus rex Longobardorum donationem patrimonii alpium Cottiarum, quae ad jus pertinerant apostolicae sedis; sed a Longobardis nullo importum ablatae. restituit, et hanc donationem aurei literis exaratam, Romam direxit.* Ejusdem rei meminit Beda in lib. de sex aetatibus. Videmus autem hoc loco, Aripertum regem non fuisse primum, qui donavit Alpes Cottias apostolicae sedi. sed fuisse primum ex Longobardis, qui eas restituit, cum antea ad jus ejusdem sedis pertinuissent, quod est diligenter notandum.

Eodem lib. cap. ult. § *Dico secundo.* Ubi dixi, reges ignorantes Deum, id est, infideles, tyrannos potius esse quam reges; non volui significare omnes reges infideles esse tyrannos, quo ad jus dominandi. ac per hoc illegitimos principes, sed esse tyrannos quoad modum dominandi, sive quoad usum potestatis: neque de omnibus omnino intellexi, sed de plerisque. Nam et ipse Dominus cum ait: *Reges gentium dominantur eorum*, de plerisque loquitur. non de omnibus, certe Augustinus et Tilus et Antoninus aequissimi principes fuerunt.

RECOGNITIO LIBRORUM

Quatuor de conciliis et Ecclesia.

Lib. I., cap. 5. § *Est vero animadvertendum.* fi cap. 13. probavi ex epistola concilii constantinopolitani ad Damasum, quae habetur apud Theodoretum lib. 5. hist. cap. 9. secundam synodum generalem fuisse congregatam jussu Dumosi papae. et unam et eandem haberi debere cum synodo romano, eodem tempore celebrata. Sed postea animadverti, eam epistolam non esse secundae synodi generalis, sed episcoporum, qui in ea synodo interfuerant, et sequenti anno iterum Constantinopolim converterant, quamvis autem ex ea epistola non probetur secundam synodum indictam fuisse jussu Damasi: id tamen salis probatur ex concilio sexto. Act. 18. ut ibidem annotavimus, quod autem secunda synodus, et synodus romana sub Damasio eandem sententiam convenerint, et pro una et eadem haberi possint, in materia fidei, ex epistola illa salis probatur, ut etiam ex epistola Damasi, quae habetur apud Theodoretum lib. 5. cap. 10.

Cap. 13. § *Quarta ratio est.* Quod in eo para-

grapho dicimus, ponillicm olim subjcchim fuisse imperatoribus, ul Dominus suis temporalibus, intelligimus dc facto, non de juro, cum enim potestas spiritualis superior temporali sil, nulla ratio patitur, ul princeps supremus spiritualis jure sub jicialur principi temporali, quamvis supremo, sed auctoritas summi pontificis puululim magis ac magis declarata est.

Libro eodem cap. 19. § *Quartum concilium*. Dixi hoc loco, judices sacculi, qui in concilio quarto interluerunt, non tulisse sententiam, neque aliquid sibi usurpasse in negotio ecclesiastico, qti od verissimum est. Quamvis enim in line primae actionis viileanlurjudicessaeculares sententiam tulisse contra Dioscorum, el alios episcopos: tamen non fuit illa proprie sententia judicialis, sed exposuerunt judices illi, quid sibi videretur dc caussa, quae tractabatur, cl iudicium integrum episcopis reliquerunt. Siquidem in tertia actione dicunt episcopi, judices dixisse sententiam conlra Dioscorum, si ita sanctissimis episcopis videretur, quibus hanc inferre a Domino Deo creditum est. Itaque synodus in illa tertia actione, tertio citari jubet Dioscorum, el non comparentem, legati papae romani, ul veri praesides condemnauerunt, el eorum sententiam lota synodus approbavit.

Lib. 3. cap. G. § *Chrysoslomus*. Acl testimonium sanctorum Patrum, quibus probatur excommunicates non esse in Ecclesia, addi potest testimonium s. Gregorii, qui in expositione primi versiculi psalmi quinti pocnilntialis sic ait, *Dc hoc spiritu non vivit haereticus, non vivit schismaticus. non vitii excommunicalus, quia non sunl dc corpore*.

Eodem cap. § *Probatur ultimo*. Quod dixi in quarta ratione, non posse excommunicari nisi contumaces cl incorrigibiles, inlclligi debet de excommunicatione ab homine, quae cum trinam monitionem requirat ex jure canonico, recte dicitur ferri in incorrigibiles, cum in cos feratur, qui bis. torve admoniti corrigi non potuerunt. At excommunicatio a jure contumaciam quidem requirit, sed non incorrigibilitalcm.

Cap. 7. § I. Ubi dicitur, *cx parabolis Domini*, rodus dicetur, ex parabolis evangelicis. nam prima illa parabola de area, tritico cl paleis, non csl parabola Domini, sed Joannis Baptistae.

Lib. 4. cap. § *Sed nec Xwinglius*. Scripsit Calvini sectam diminui coepisse per Purilnnos in Anglia. Sed Purilani, ul poslea didici, puri Calviniani sum.

Cap. 9. §4. *Pcpuliani*. Ubi dixi, f.alvininnns in Anglin mulierem esse summum ponlificem. reelins dixissem, Proteslantibus in Anglia mulierem esse caput Ecclesiae. Calviniani enim abhorrent a regimine unius capitis, ct in coctu seniorum regimen Ecclesiae ponunt.

El § 18. .Vcnaias. Ditavi Paulinum in vita s. Felicis, el Athanasium in quaestionibus ad Antiochum. Sed per vitam s. Felicis intellexit, natales s. Felicis carmine scriplos. Quod autem dixi haberi in vita s. Felicis, habetur natali decimo.

Librum quaestionum ad Antiochum, cum existimo esse s. Alhnnasii Alexandrini episcopi: quippe qui in ipso libro alicubi citatur cl rejicitur, nisi

forte inserta sint multa ab aliquo posteriore auctore. Certe liber auctoris veteris csl, cl inter opera s. Athanasii excudi solet. Et fortasse libri auctor Athanasius csl, sed ab illo priore cl celebriore diversus.

Cap. 14. § *Decimoquarto sacculo*. Non rcctc positus est s. Bcrnardinus saeculo quarlodecimo. cum ponendus fuerit saeculo sequenti cum s. A incentivo.

Cap. 17. § 2. In line paragraph! desunt haec: *Maxentius denique imperator in decipulam conjectus, quam Constantino paraverat. misere perii et incruentam victoriam Constantino reliquit. ul scribil Eusebius lib. 9. hist. cap. 9. ex versione Iluflini*.

RECOGNITIO LIBRORUM

De membris Ecclesiae, idesl. clericis, monachis, laicis.

Lib. 1. qui est dc clericis, cap. 5. § I. ad tertim propositionem, quae csl haec: *Electio ministrorum Ecclesiae non sil a solo Deo*. Animadvertendum est, non negari a nobis posse electionem fieri a solu Deo, quomodo scimus electos fuisse Moysem. Petrum cl alios. Sed quod voluimus dicere, est. non fieri ordinarie electionem ministrorum a solo Deo, ratione praedestinationis, idesl. quia ipse solus novit, qui sint praedestinati. Esi enim propositio adversus AVielcfUin. qui solos praedestinos admittit ad Ecclesiae ministerium.

Eodem cap. § 3. *Ex Patribus*. Non approbo quod dixi, fuisse Uaipharn verissimum ponlilicm, quia dignitatis illius oralia prophetaverit: Nam potuit Deus dono illo prophetiae ornare Caipham. quia de facto pontifex eral, etiamsi fortasse de jure non erat. Constat enim cx Jostphi historia pontificatum ab Herode rege delatum ad homines, qui non erant ex familia pontificia, faclumque annum el vendibilem. abisque modis degenerasse a divina iuslulutione. Sed placuit Deo honorare nomen ipsum, ac forte umbram solum pontificatus.

Cap. 9. § *Quarius modus*. Animadverti poslea quam haec scripseram, cl praelo commiserom: non esse omnino corios canones illos duos, qui hoc loco citantur ex Gratiano disl. G3. can. *Idriunus*. ct can. *In synodo*', ul supra diximu* in recognitione libri 2. dc pontifice cap. 29. el infra dicemus in recognitione lib. 1. de translatione imperii cap. 13.

Cap. IG. § *Haec Onuphrii*. Vbi probatur ex synodo s. Gregoni plures presbyteros cardinales fuisse in eodem titulo, potest addi aliud argumentum simile cx prima synodo sub Symmacho, in qua sub scribunt sexaginla septem presbyteri, cl tamen non inveniuntur tituli cardinalium tempore Symmachi, nisi viginli octo, quia videlicet plures orant cardinales ejusdem tituli, ul cx illis ipsis subscriptionibus apparet. Potest eliam addi insigne testimonium cx epistola Joannis 111. papae, quam refert cardinal. Baronins in appendice ad tomum nonum analium. Nam in ea epistola dedicat Joannes papa Ecclesiam apostolorum, camque titulum cardinalem declarat. Alque in co titulo non unum, sed plures cardinales constituit, ul cx initio cpislolac in-

Intelligi potest. Sic enim incipit epistola: *Joannes episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis cardinalibus, et clericis Ecclesiae apostolorum.*

Eodem cap. § *Postea laqueum*. Ubi dicitur: Pontifices solitos fuisse eligi aliquando a) imperatoribus. Potest et forte debet nomen imperatorum de Juri. Id enim scripseram sequulus canones illos, Adrianos et in synodo dist. 63. Sed eos canones dici postea non esse satis probatos, et quamvis aliquando imperatores nominaverint viros aliquos ad pontificatum, laqueum irrita consuevit electio, nisi clerus romanus eodem iterum elegeret. Itaque Leo IX. cum ab imperatore nominatus, purpura indutus pontificia Romam veniret, occurrit ei Ildebrandus, qui postea fuit papa Gregorius VII. cuique persuasit, ut privato habitu urbem ingrederetur, quod imperatoris nominatio non satis esset ad pontificem rite creandum, nisi clerici romani accessisset electio. Vide Othonem Frisingensem in historia.

Cap. 26. § 2. in line paragraph!, verba illa: *Accipe discipuli Christi clerici omnes esse debent*, ambigua sunt. Posset enim his verbis significari, debere omnes qui discipuli Christi esse volunt, ad clericatum transire. Sed vera interpretatio est omnino contraria, volumus enim significare, clericis omnibus convenire, ut discipuli Christi sint.

Cap. 27. § ult. in ultimis verbis: *Vide quae scripsimus in 3. tomo lib. ult. cap. 7.* rectius dictum fuisset: *Vide quae scripsimus in lib. 3. de bonis operibus, qui est de eleemosyna cap. 7.* Nam in citatione veneta hi libri sunt in quarto tomo: in prioribus editionibus in tertio.

Cap. 28. § *Tertia propositio*. Ad concilia citata pro exemptione clericorum a jurisdictione principum saecularium, addi possent concilium milcvitanum canon. 19. et concilium constantiensis sess. 31. cuius verba sunt haec: *Laid in clericos nullam habere jurisdictionem et potestatem*. Vide etiam quae colligantur paulo infra pro quinta propositione.

RECOGNITIO LIBRI SECUNDI

Qui est de monachis.

Cap. 11. § 2. Ubi dixi, *apud Graecos et Latinos non erat ulla vera pietas*. Rectius dixissem, tunc erat *ulla vera pietas*. Quamvis enim regnaret eo tempore apud omnes fere nationes idololatria, laqueum non certo scimus, non fuisse etiam tunc aliquos vere pios, qualis fuit Job et amici ejus: et posteriore tempore Cornelius centurio, et alii.

Cap. 22. § Sed *primum, si sola conjectura*. Non approbo quod hoc loco dixi, b. Virginem non solum cogitasse sed fore matrem Messiae, cum angelus ei dixit: Ecce *concupies in utero, et paries filium*, et quod addidi, prob ibidem esse, tunc cum non scivisse, Matrem Messiae Virginem futuram. Haec inquam non approbo, quia salis aperle angelus loquulus est, et Virgo prudentissima facile intelligebat quod dicebatur. Quod autem sciverit Matrem Messiae e Virginem futuram, scribit b. Ambrosius hunc ipsum locum exponens. Nam cum probasset Mitcrn Messiae debuisse Virginem esse, ex illis verbis Isaiae: Ecce *Virgo concipiet, et pariet fi-*

Hum, addidit, *legerat hoc Maria, et ideo credit futurum, sed quomodo fieret, ante non legerat*, haec ille. At, inquit, si noverat b. Maria Christum ex Virgine nasciturum, et scilicet Chrisii Matrem futuram, angelo id nuncianli credidit, cur timuit virginilatis? Immo enim verba illa declarant, *Quoniam viro non cognosco*, (sic exponuntur a s. Bernardo: Si oportuerit me frangere votum, ut pariam filium, et gaudeo de filio, et dolco de volo. Et a s. Alhanasio in sermone, de sancta Dei para, qui ait: *Ille haesitat Virgo, ulpoteadnaluram respiciens, et de Joseph cogitans, cui nupta erat*. Respondeo: Forlasse non venisse tunc statim illi in mentem quod antea legerat, de virginitate Matris Messiae, et ideo virginitati suae timuisse, alque hoc videtur dicendum, secundum s. Bernardi et s. Alhanasii expositionem. Adde, fortasse non timuisse virginitati suae, sed cupimus discere modum, quo futurum erat, ut Virgo pareret ac si dicere voluisset, quoniam virum non cognosco, sine dubio non pariam (ilium naturali ordine, et modo, sed si paritura sum, etiam Virgo paritura sum: quomodo autem res nova et insolita fiet? Alque haec videtur esse sententia b. Ambrosii, qui dicit b. Mariam credidisse se Virginem parituram, sed interrogasse de modo, quo id futurum esset. Et quadrat huic expositioni responsio angeli dicentis. *Spiritus sanctus superveniet in te etc.* id est, ideo Virgo pariet, quia Spiritus saucii, non viri aliquid opera, pariet.

Cap. 27. § 3. epistolae Martialis Apostoli, et liber Abdiae de rebus gestis apostolorum citantur a nobis, turn hoc loco, tum etiam alibi, quoniam ab aliquibus recipiuntur: quamvis non ignoremus eos libros non esse tantae auctoritatis, ut in iis, dogmata fundari possint.

Cap. 38. § *Quintum est*, quae adducuntur ex s. Augustino, potuissent omitti, valde enim probabile est in illis locis per sponsas intelligi eas, quae promissae fuerant, non quae per verba de praesenti matrimonium contraxerant.

RECOGNITIO LIBRI TERTII

Qui est de laicis.

Cap. 3. § *Ad primum ergo*. Quod hoc loco scripsi, illud: *ergo liberi sunt filii*. Mallem. 17. ad hieram de solo Christo intelligi, verum est. Sed non ideo excluduntur ecclesiastici ab exemptione tribulorum, immo excluduntur, quia cum filius regis liber est a tribulo, consequenter liberi sunt ejus famuli et familiares ut supra diximus in lib. de clericis cap. 28.

Cap. G. § Quinto *nota*. Docuimus hoc loco, potestatem politicam in regibus, aliisque principibus non esse immediate a Deo, sed mediante consilio et consensu hominum. Et quoniam haec communis sententia est, non curavimus ullis argumentis eam communire. Quia vero dum hunc locum recognosceremus, nonnulli scripserant, regum potestatem politicam, non minus immediate esse a Deo, quam si potestas summi pontificis: necessarium esse duxi aliquid hoc loco addere. Primum igilu

ndfiro auclorcs bujus sententiae, cx theologis antiquis s. Thotnain 2. 2. quacsl. 10. arlic. 10. cx re-
ceotioribus, Dominicum a Solo, lib. 4. de just, ct
jure quacsl. 4. art. I. ex canonisllis N. ivarrum in
cap. *Novil.* de judic. nolab. 3. num. 41. el 85. qui-
bus plurimi alii adjungi possent, secundum addo
experientiam, nam romana civitas primo reges ha-
buit: deinde populus ipse reges sustulit, cl magi-
stratus annuos creavit, cl quemadmodum regum
imperium justum habebatur: ila postea justum ha-
bitum csl, imperium consulare, quia populo ila
placuit, el hoc regimen Romanorum laudatur lib.
1. Machab. cap. 8. sed rursus eadem civitas ad u-
nius absoluti principis regimen rediit, quod non
minus justum habitum fuit, cum Scriptura jubeat
talibus principibus obediri, Horn. 13. el alibi, ct
rationem reddit Justinianus in institut, dc jure na-
tur. geni, et civili, § *sedet quod principi*, ubi sic
ait: *Quod principi placuit, legis habet vigorem,*
quia populus lege regia, quae de ejus imperio
lata csl ci, ct in cum omnem suam auctoritatem
ct jurisdictionem transtulit, haec ille. Qui aperle
fatetur, potestatem principis a populo dimanasse.
Addidit aulem Seneca in episl. 108. eliam ab ipsis
regibus provocationem ad populum fuisse. Quod
Livius lib. 1. confirmat exemplo Tullii Hostilii re-
gis. Quod aulem diximus de romana civitate, de
multis aliis dici posset, quae regimen unius in ari-
stocraticum vel dcmocraticum aliquando mutave-
runt. cl rursus ad regimen unius principis redie-
runt. Itaque Navarrus loco notato non dubitat aillr-
more, numquam populum ita potestatem suam in
regem transferre, quin illam sibi in habitu retineat,
ul in certis casibus eliam actu recipere possit. Ad-
do postremo testimonia el exempla Scripturae. Deu-
tor. 12. habemus ad populum perlinere constituero
super se regem: quamvis Deus voluerit eum eligi
in populo suo. quem ipse designassel. Quod do-
cent exempla Scripturae divinae, enim illos ipsos,
quos Deus immediate ad principatum elegisse vi-
detur, consensu populi opus habuisse, ul reipsa
regnum oblinerent pacificcque regnarent. Lib. 1.
Regnum cap. 10. Samuel propheta Dei jussu San-
iem unxit in regem, lamen haec unctio fuit potius
praedictio quaedam. quam traditio regiae potesta-
tis. nam paulo post Samuel forte reg< m elegit, el
sors in Saniem cecidit, et quia non pauci non ac-
quiescebant illi electioni: capite sequenti dixit Sa-
muel ad populum: *Venite ct eamus in Galgula. et*
innovemus ibi regnum. El perrexit. inquit Scrip-
tura. *omnis populus, cl fecerunt ibi regem Saul*
coram Domino in Galgala. Deus igilur Saulem se-
creto designavit regem; el providentia sua fecit ul
sors in cum caderet, el rursus inclinavit populi vo-
luntatem, ul eundem regem habere vellent proinde
non sine consensu populi, neque immediate a
Deo Saul rex factus csl. Idem mullo clarius in Da-
vide perspicitur. Nam lib. 1. Reg. cap. 16. dixit
Deus Samuel: *Imple cornu tuum oleo, el ueni, ul*
mittam te ad Isai llethleemitam, providi enim in
fdiis ejus mihi regem. El paulo post unxit Samuel
Davidem in regem super Israël, sed quod haec de-
signatio quaedam cl praedictio fuerit, et non pro-
prie regiae potestatis collatio, perspicuum csl ex

eo, quod David Saulem, donec vixit, pro vero re-
ge el Domino suo coluit: neque eliam Saule de-
fundo ausus csl sibi regnum vindicare, nisi a po-
pulo regiam potestatem acciperet. Sic cnim legimus
lib. 2. Ileg. cap. 2. *Venerunique viri Judae. el*
unxerunt ibi David, ul regnaret super domum
Juda. El paulo post, dicil ipse David; licet *mor-*
tuus sil Dominus vester Saul, tamen me unxit
domus Juda in regem sibi. El cum aliquandiu fuis-
set bellum inter David, quem sequebatur domus
Juda el Isbosclh filium Saul, quem ul haeredem
regni sequebatur domus Israel, tandem post annos
septem defuncto Isbosclh, vend eliam domus Is-
raël, el pactum iniit cum Davide, cumque unxit in
regem super omnem Israel, ul scribitur lib. 2. lie-
gum cap. 5. fecit igilur Deus Davidem regem, sicut
lanio anlca illi promiserat, sed fecit mediante con-
sensu populi, quem providentia sua inclinavit, ul
Davidem inungerent, regemque constituerent. Sic
eliam lib. 3. Regum capite 11. per Abiam Silonilem
prophetam elogii Deus llieroboam in regem Israël,
sed complevit opu< suum cap. 12. mediante con-
sensu populi, qui rebellavit a rege Roboam, ct con-
stituit sibi regem llieroboam. Si ergo illos quos
Deus ipse reges fecit, non sine consensu populi fe-
cit: ccrle mullo minus ulli alii recte dici possunt
immediate a Deo regiam potestatem accepisse.

Cap. 11. § 7. et ull. septima illa rat o ducta cx
doctrina apostolorum, ad probandum, legem hu-
manam obligare in conscientia, nimis obscure et
breviter posita csl. Ideo suppleatur hoc modo. *Haec*
loca divinae Scripturae satis demonstrant quod
volumus. Jam si principes habent a Deo potesta-
tem imperandi, certe, qui cis non parent, non
solum principes, sed ipsum eliam Deum offen-
dunt, etsi qui principi resistunt, Dei ordinationi
resistunt; certe peccant in conscientia. non secus
ac si divinas leges praevaricarentur. et si qui re-
sistunt. damnationem sibi acquirunt, certe cul-
pam in conscientia dignam ea poena incurrunt,
etsi ex necessitate subditi sunt homines privati
principibus, non solum propter iram, sed eliam
propter conscientiam, quomodo non peccant in
conscientia, qui eis justa imperantibus non obe-
diunt? Denique si principes, Dei sunt ministri, et
cis propter Deum parendum esi. certe Dei ma-
jestatem laedunt, qui principum leges non ser-
vant.

Cap. 13. § ull. Tractatur locus evangelii Mattii.
5. *Dictum est antiquis, oculus pro oculo, dentem*
pro dente: ego aulem dico vobis, non resistere
malo etc. Adhibitae sunt autem duae explicationes,
sed adhiberi polcsl alia lci lia, quae nobis magis li-
toralis esse videtur. Igilur Christus non reprehendit
legem talionis, quae sancta cl justa erat, data
cnim est iudicibus publicis, non personis privatis,
el ipsi iudicii datur lex servanda inter aequales,
nam inter inaequales lex talionis injusta esset, gra-
vius cnim csl peccatum lilii in parentem, quam pa-
rentis in filium, el ideo in ipsa lege praecipitur, ut
qui maledixerit patri, morte moriatur, ubi non ser-
vatur forma talionis, cum maledictioni non maledi-
ctio, sed mortis poena rependitur. Neque solum
poena talionis inter aequales justissima esi, ul ct-

iam philosophus docet in libro *>. de moribus, sed etiam clemens. Semper enim laesus pluris aestimat suam laesionem, quam revera sit, et qui vulnus accepit, mortem pro vulnere referret, si posset. Deus autem hunc affectum temperavit, et voluit laesos contentos esse simili poena. Addit autem Josephus lib. -4. anliq. cap. ult. licuisse reo poenam illam pecunia redimere, si laesus consensisset. Itaque Dominus, ut diximus, legem veterem non reprehendit: sed jubet tolli discordiarum initia, ut non sil opus, ut iudex usque ad poenam talionis desaeviat: quasi dicat, lex jubet puniri crimina gravium offensionum per lahoncm; ego autem jubeo tolli occasiones gravium offensionum, ne talionis poena sit opus, quod fiet, si initio contentionum non resistis malo, sed patienter feralis initium offensionis. Omnis enim magna contentio initio fuit levissima, sicut magna incendia a modica scintilla, cl maxima Πικνιηα ab exiguo fonte incipiunt. Recte igitur s. Hilarius in commentario hujus loci scribit, legem veterem excidere ramos viliorum, cvangelium securim ponere ad radices. Et clarius s. Hieronymus in hunc ipsum locum: /hi. inquit, idesl. in lege, emendatur culpa; hic peccatorum auferuntur exordia. Et potest id cognosci ex superioribus. Lex enim, ul ipse Dominus ail, prohibuit homicidium, ipse autem prohibuit iracundiam, quia iracundia semen csl homicidii. Lex prohibuit perjurium, ipse prohibuit iuramentum, sino necessitate susceptum. Lex prohibuit adulterium, ipse prohibuit aspectum lascivum, cl sic de caeleris.

Cap. 20. § *Ad illud*. Adde, quod ex libris Pelagii nihil cxlal sub nomine Pelagii, sed solum sub nomine sancti Hieronymi, qualia sunt commentaria in omnes epistolas sancti Pauli. Epistola quaedam ad Demetriadcm. cl solum falso inscriptum ad Damasum.

Cap. 22. § *Respondeo, et si nunc*. Non probo quod dixi incertum esse, quae sil lectio verior in epistolola ad Titum cap. 3 *post unam correptionem*, vel, *post unam cl alleram correptionem*. Nam etiamsi prior lectio sil apud Ironacum, Tertullianum, Cyprianum. Ambrosium et Hieronymum: tamen in editione vulgata, quam sequi debemus, nulla csl varietas lectionis, sed omnes codices lum impressi, tum manuscripti legunt *post unam et alteram*, cl s. Hieronymus in comment, hujus loci affirmat in lalinis exemplaribus haberi, *post unam et alleram*, ul nos modo legimus, camque lectionem magis placuisse s. Athanasio, quam aliam, ex quo etiam colligitur lectionem illam priorem, non fuisse in omnibus codicibus graccis, sed in aliquibus tantum. Itaque non debet in dubium revocari, lectionem quam nunc habemus in lalinis ol graccis codicibus, esse verissimam.

RECOGNITIO DUORUM LIBRORUM

De purgatorio.

Lib. 1. cap. 7. § *Eusebius Emisscnus*. Citatur hoc loco Eusebius Emisscnus in homilia dc epiphania, quia sub tali nomine circumferuntur Romi-

liae illae. Sed re vera Eusebius Emisscnus non potuit esso auctor, tum quia ille graccus fuit cl Ariannus, ul scribit s. Hieronymus in chronico: lionii-liae autem illae lalinum et catholicum auctorem; quod allinet ad Udem substantialitatis Filii, sine dubio habuerunt. tum quia auctor hoiniliarmn illarum significat variis in locis se monachum fuisse in monasterio Lirincnsi, quod erat in Gallia. Eusebius aulem episcopus fuit Emisscnus in Graecia. Verus auctor creditur fuisse a nonnullis Faustus episcopus Regiensis, ab aliis Caesarius Arelalensis, uterque enim ex monasterio Lirincnsi assumptus est ai episcopatum.

Cap. 10. § 1. Citatur Athanasius in quaestionibus ad Anlhiochum. Sed ul supra diximus, verus auctor ignoratur.

Lib. 2. cap. 3. § *Ad tertium dico*. Dixi b. Joannem cum ail l. episl. 4. *perfecta charilas (urai mittit timorem*, non loqui dc timore poenae, sed de timore culpae praecipue propter poenam, quibus verbis volui significare, Joannem non loqui de timore naturali, vel filiali, qui cum perfecta chartate consistunt; sed dc timore servili lanium, quo limemus culpam propter pocnaln, ac per hoc praecipue limemus poenam. Sed facilius dici posset, Joannem loqui proprie de timore rei amatae, qui omnino charitali repugnat. Dicit enim. Imiorem non esse in charilale, quia charilas non gignit timorem, sed desiderium rei amatae: immo, ul ipse addit. *perfecta charilas foras mittit timorem*, quia, qui diligit, non limet, sed cupit praesentiam ejus quem diligit, et addit rationem, quia limor poenam habet, cl contra charilas gaudium habet. Loquitur enim de adventu Christi ad iudicium, cl docet, eos qui non diligunt Christum, timere adventum ejus, cl refugere apparere ante conspectum ejus: cos aulem. qui perfecte diligunt, non timere, sed desiderare adventum ejus, neque reformidare conspectum ipsius, sed ad illum inhiare ac dicere cum propheta in psal. 71. *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* Et cum sponsa In Apocalypsi cap. ullim. Ient *Domine Jesu*. Dc quibus dicit Apostolus 2. Timolh. 4. *Non solum autem milii, sed et iis qui diligunt*, idesl, desiderant, *adventum ejus*. Atque haec expositio nihil juvat intentionem Lulhcri, qui ex hoc loco probari existimabat, Animas in purgatorio non esse perfectas in charilale, quia limcnl poenas. Nam ex hoc loco probatur potius eas esse perfectas in charilale. quia liment sive horrent poenas illas, propter quas differtur visio Dei. ad quam vehementer anhelant, cl ex altera parte libenter tolerant easdem poenas, quia vident per eas se purgari cl disponi ad videndum Deum, quem loto corde diligunt.

Cap. 8. § *De damnatis similiter*. Dixi orari pro obstinatis in malo, ul Deus det illis gratiam cfllicacem. quae certe non datur nisi ex privilegio, quo loco non volui dicere gratiam efficacem non dari absolute nisi ex privilegio; sed non dari obstinatis in malo, peccantibus, videlicet, in spiritum, nisi ex privilegio, horum enim peccatum dicitur irremissibile, quia nonnisi rarissime, cl difficillime remittitur, quomodo inorbus dicitur incurabilis, quia non curatur nisi miraculo.

RECOGNITIO TRIUM LIBRORUM

De gloria et cultu sanctorum

Lib. 1. cap. 8. § tilt. Quod diximus saucios vcle- res coepisse coli in Ecclesia universali, non iam lege, aliqua, quam consuetudine, consensu sum- morum pontificum, saltem iacilo. approbata: non ila inelligimus, quasi in sua clia provincia san- cti illi absque ullo episcopali decreto coli coepe- rint. Scimus enim semper in Ecclesia catholica nio- rem fuisse, ul sine examine et iudicio episcopo- rum, ne martyres quidem publice colerentur, ul ex Cypriano lib. 3. cpisl. G. Optato lib. 1. adversus Parmenianum ex Augustino in Breviculo collationis tertiae diei cap. II. agnosci poles!. Sed quod di- cere volumus, csl, saucios, qui colebantur in cer- tis provinciis ex decrclo particularium episcopo- rum, paulatim coepisse coli in aliis provinciis. cl in ipsa universali Ecclesia, non iam lege aliqua sum- mi pontificis. qui solus potest toti Ecclesiae leges dare, quam consuetudine ubique recopia, cl ab ipso pontifice consensu saltem iacilo approbata. Quibus aulem id non placet, ii proferant certius aliquod fundamentum unde probetur sanctos plu- rimos. ut Hilarium, Martinum. Nicolaum. et similes in Ecclesia universa recte coli, cum nulla extent summorum pontificum de eorum canonizalione di- plomata: neque ullae historiae dc ipsorum canoni- zalione aliquid tcslenlur.

Eodem lib. cap. 10. § *Quoad septimum*. Ad eos honores, qui exhiberi possunt sauciis nondum ca- nonizatis, addi poluisset pia devotione frequentare sepulclira illorum, et tabellas indices gratiarum per eorum intercessionem adeptarum appendero. Nam id fieri videmus passum in lota Ecclesia, ct interdica, quae investigantur cum agitur dc cano- nizalione alicujus, quaeri solet, utrum scpnlchrum ejus frequentari soleat. Scribitur clia in historia de vita cl robus gestis s. Antonini archiepiscopi florentin!, ipsum sanctum virum ante ipsius cano- nizationem per visum apparuisse cuidam foeminac, comitali morbo gravissime laboranti. atque eam sa- nitati perfectae restitutam admonuisse. ul ad sepul- clirmn suum ceream imaginem, cl tabellam sanita- tis testem appendere non negligcrcl.

Lib. 2. cap. 3. § *Eusebius Emisscnus*. Jam supra monuimus nos non ignorare auctorem homiliarum, quae sub nomine Euscbii Emisscni circumferuntur, non esse illum Euscbium Emisscnum graccum, cu- jus meminit s. Hieronymus in chronico, cl in libro de scriptoribus ecclesiasticis, sed esse Faustum Re- giensem. vel Caesarimn Arelalensem, vel alium a- liqucm: sed citamus saepe sub eo nomine quo vul- go inscribi solent.

Eodem lib. cap. 11. § *Tertio adducunt. Diximus* non esse credibile extare libium Ludovici Pii im- peratoris adversus imagines Chrisli cl sanctorum, ul Ccnlii riores scribunt. Sed postea quam islascrip- seram. prodiit liber inscriptus *synodus parisiensis de imaginibus, anno Chrisli 825*. atque hunc esse librum animadverti dc quo Cenluriales loqueban- tur. Eum libellum continuo refutari, cl refutatio e- dila fi. it Vcnclliis cum alus quibusdam opusculis,

Bn. i. utiixi \ol. 1\.. I' II.

quae, addita fuerunt secundo tomo controversia- rum.

Eodem lib. cap. 27. § *Jam vero modus crucifi- gendi*. Dixi s. Andream clavis fuisse cruci affixum, non funibus alligatum, eo quod omnes qui crucifi- gendi erant, solerent crucem suam gestare ct ver- berari, cruci clavis affigi. Sed non recolui tunc quod saepe legeram in libello de passione s. An- drae. jussisse Aegeam proconsulem. ul s. Andreas, praeter ordinarium modum, ad longiorem crucia- tum, non clavis figeretur, sed funibus quasi in e- quuleo suspensus alligaretur. Modum autem ordi- narium fuisse, quem dixi. cognosci potest ex eodem libro dc passione s. Andreae, loquitur enim Aegeas in eo libro ad s. Andream dicens: *In ipsa cruce, quam laudas, te. fastigatum affigi praecipiam*. Caelerum postea fustigari quidem illum jussit, sed clavis affigi noluit: *Mandavit enim*, inquit auctor libri, *quaestionariis, ul ligatis inanibus et pedi- bus. quasi in equuleo tenderetur, ne clavis a[fi- xus cito deficeret*.

Lib. 3. cap. 7. § *De benedictione cerei pascha- lis*. Ubi diximus ex pontificali patere Zozimum pa- pam mentionem fecisse cerei paschalis; per ponti- ficale, inelligimus librum de romanis pontificibus, qui habetur in primo tomo conciliorum, quo loco annotandum est, non fuisse auctorem Zozimum, be- nedictionis cerei paschalis, cum de eodem cereo insigne carmen conscripserit Prudentius, qui Zozi- mum aetate praecedat: sed Zozimum concessisse, ul in singulis parocchiis cereus paschalis accende- retur, cum antea in solis majoribus ecclesiis ejus cerei usus fuisset.

RECOGNITIO DUORUM LIBRORUM

De sacramentis in genere

Lib. I. cap. 18. § *Probat haec propositio*. Dixi verba consecrationis Eucharistiae ex concilio flo- rentine non esse formam sacramenti, sed formam consecrationis. Quo loco non retuli verba, sed sen- sum concilii: neque negare volui verba illa: *oc est corpus meum*, posse dici formam sacramenti Eu- charistiae, sed solum admonere volui, non esse illa verba, formam ex qua sacramentum constet. sed ex qua conficiatur, ac per hoc non esse in sacramento Eucharistiae materiam et formam illa proprie. ul in composito physico. Verba concilii haec sunt: *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum*. Ubi vides, verba Do- mini dici formam sacramenti, quia per illa confici- tur sacramentum.

Lib. 2. cap. I.*. Citatur Eusebius Emisscnus in- ter graccos auctores. Sed revera homiliae, quae inscribuntur Eusebio Emisscno, lalinum auctorem habuerunt quamvis non omnino certum.

Eodem lib. 2. post caput 17. Admonendum cen- sui lectorem, in lota praecedenti disputatione num- quam me negare voluisse in circumcissione remitti solitum peccatum originale, sed solum ipsam cir- cumcisionem non remisisse peccatum vi sua, cl ex opere operato, ul facit Baptismus, nam paulo infra, videlicet cap. 2G. § *Sed haec levita sunt*, aperto

circumcisionem excepi, quando dixi, sacramenta vetera non fuisse instituta ad remittenda peccata. Quamvis enim aliqui velcros Patres, quos adduxi ad probandum nulla sacramenta vetera gratiam contulisse ex opere operato, videantur aliquando significare, circumcisionem nullo modo valuisse ad peccati remissionem, tamen non ignorabam s. Augustinum et Patres ac doctores, qui s. Augustini tempore floruerunt, magno consensu tradidisse, in circumcisione, peccatum originale remissum fuisse, videlicet s. Gregorium lib. 4. moralium cap. 2. auctorem sermonum de operibus cardinalibus Christi, serm. de circumcisione, qui falso inscribitur s. Cypriano. Bedam lib. variarum quaestionum quaesi. 15. et in comment, ad cap. 2. Lucae s. Bernardum epistol. 77. denique Magistrum sentent, lib. 1. dis. 1. Quem omnes theologi scholastici sequuntur, et ipse etiam Innocentius pontifex III. cap. *Majores*. de Baptismo, et ejus effectu. Quem doctorum consensum, praesertim accedente sententia summi pontificis, neque ego contemnere ausus fuisset, neque ullus pius doctor unquam me auctorem contemnet.

Eodem lib. cap. 27. § *Paschasius in libro de cocna*. Dixi Cyprianum, sive auctorem de operibus cardinalibus Christi, in sermonibus de coena Domini, de ablutione pedum et de Chrismato, explicasse tria sacramenta, «piae Dominus instituit in cocna, quae sunt Eucharistia. Chrisma et Ordinatio. Sed non recte dictum est auctorem illi explicasse sacramenta. quae Christus instituit in coena: cum potius dicendum fuisset, ab auctore illo explicari mysteria, quae Ecclesia celebrat in die coenae Domini, quae sunt Eucharistiae institutio, ablutio pedum, reconciliatio poenitentium et confectio Chrismatis.

RECOGNITIO LIBRI

De Baptismo

Cap. 7. § *Tertio probatur exemplis*. Dixi Annutam cum apud Damascum baptizavit apostolum Paulum, non fuisse sacerdotem, neque diaconum, sed mere laicum. Quod salis probari existimavi ex eo quod conversio et Baptismus s. Pauli inciderit in primum annum a passione Domini. Animadverti postea non deesse qui conversionem s. Pauli ponant anno secundo a passione Domini, et qui velint Ananiam illum diaconum fuisse. Sed nos in assignando tempore conversionis s. Pauli sequuli sumus Eusebium, qui in chronico, cum nec s. Stephani, cum conversionem s. Pauli ponit anno trigesimo quatto a nativitate Domini, et decimonono Tiberii imperatoris. et hoc tempus salis cohaeret cum iis, quae scribit Apostolus in epistol. ad Galatas cap. 1. et 2. videlicet post annos tres a sua conversione venisse Hierosolimam videre Petrum, et rursum post annos quatuordecim iterum Hierosolimam rediisse. et cum apostolis caeteris evangelium contulisse. Id intra communiter accidisse creditur anno decimo octavo a passione Domini, quando primum concilium Hierosolymis celebratum est, de quo agitur Act. 15. Nam si ad annos tres, et quatuordec-

cim addas annum unum, qui linxit a passione Domini, licet non integrum, licet anni decem et octo. Neque obstat quod quidam dicunt, non potuisse martyrium s. Stephani, et conversionem s. Pauli incidere in eundem annum, cum post mortem s. Stephani narrentur in actis apostolorum multae res gestae ante conversionem s. Pauli, quae non potuerunt brevi tempore compleri. Hoc, inquam, non obstat, nam quae, narrantur de rebus gestis a Philippo diacono, non est necesse, ut omnia contigerint ante conversionem s. Pauli. Potuerunt enim eodem tempore et Philippus praedicare in Samaria et Paulus proficisci in Damascum. Sed s. Luras non potuit omnia simul narrare. An autem Ananias fuerit eo tempore diaconus, necne, incertum esse arbitror: et quod scripsi ex conjectura, non ex certa scientia, scripsi. Oecumenius quidem affirmat Ananiam fuisse tunc diaconum, id quod ex canone Clementis probat. Sed. Clemens in consilio apostolicarum lib. 8. contrarium significare videtur. Cum enim de Philippo et Anania loquitur, Philippum diaconum. Ananiam fidelem fratrem appellat.

RECOGNITIO LIBRI

De Confirmatione

Cap. 4. Prope finem citatur concilium constantinopolitanum tertium, can. 7. Sciendum autem est, hunc canonem esse unum ex illis novem, qui adscribuntur sextae synodo generali, quae fuit Iustiniana constantinopolitana. in quodam codice reperto in monasterio s. Bavonis apud Gandavum: ut annotatur in secundo tomo conciliorum. quod admonere volui; ne quis putaret citatos esse canones synodi Trullanae.

Cap. 10. § 1. Dixi formam sacramenti Confirmationis esse; *Consigno te signo Crucis*, etc. Et quidem verbum. *Consigno*, habetur apud s. Thomam loco citato. 3. pari. qu. 72. art. 4. Tamen in concilio florentino, et in pontificali romano non habetur. *Consigno*, sed. *Signo*. Et quamvis idem sensus sit: tamen relinendum est, *Signo*, quod etiam habetur in ordine romano antiquissimo, et upit Ambrosium de iis. qui initiantur mysteriis cap. 7. et apud Apostolum 2. Corinth. 1.

RECOGNITIO LIBRORUM

De Eucharistia

Lib. I. cap. 8. § *Quantum ad primum*. Dicuntur novem esse explicationes haeticorum in illa verba: *Hoc est corpus meum*, et ex iis tres dicuntur fundari in pronome *hoc*, postea tamen capite decimo refutantur quatuor explicationes ad pronomen, *hoc*. sed nulla est contradictio, nam capite octavo dicuntur tres esse expositiones, quae per tropum exponunt pronomen, *hoc*, quibus additur quarta in capite decimo, quae est sine tropo, falsa tamen. Si libeat tamen decem explicationes numerare, facile erit mulare numeros.

Cap. 10. § Secundo *omissa ista inopia*. Cum dicitur. *Ergo ineptus est etiam, qui dicit. Panis Eu-*

cliarisliao csl ipsum corpus Domini, non nudum symbolum; Non infertur conclusio absolute, sed ex liypolbesi, idesl. si vera sil Calvinii sententia.

Lib. 2. cap. 18. § *Aliud testimonium*. Quod seri-
psit Gorgoniuin unie altare coram venerabili Sacra-
mento orasse, posset alicui videri fobum, cum illis
temporibus non soleret asservari sacramentum su-
per allure, sed solum per certa momenta ibi esse,
ut scribit Optatus lib. G. ndvers. 1'armen. Sed ego
cum dixi orasse illam coram venerabili Sacramento,
non volui Significare sacramentum super altare tunc,
fuisse asservatum, sed referre volui breviter, quod
fusissime in ea oratione Gregorius narrat. Scribit
enim Gregorius. Gorgoniam ante altare procubuis-
se ac deinde particulam Eucharistiae, quam apud
se recondiderat, pro inore illius temporis, protulis-
se, et quomodo Maria Magdalena oliiii Christi
pedes lachrymis rigaverat. ita Gorgoniam super Eu-
charistiam." idesl, super Christum in specie illa
panis delitescentem lachrymas orando fudisse, el
impetrasse sanitatem, quam postulabat. Sed for-
te dicet aliquis, per signacula pretiosi corpo-
ris, non significari eo loco Eucharistiam, sed pa-
nem benedictum, ex quo Eucharistia confici so-
lebat. Videtur enim Gorgonia tunc adhuc catechu-
mena fuisse, ex illa ipsa oratione Gregorii extrema:
Catechumenis autem non licebat Eucharistiam cer-
nere, ne dum apud se habere. At non admitto Gur-
goniam tunc fuisse adhuc catechumenam, Grego-
rius enim scribit quidem illam non longe ante mor-
tem baplizatam fuisse, sed indicat, non tam exi-
guum tempus inter Baptismum cl mortem interces-
sisse, cum dicat, illam orasse Deum, ut maritum
quoque ad Baptismum pervenire concederet, sicut
ipsa jam per Dei gratiam ad Baptismum pervenerat,
idque impetrasse. Itaque fieri potest, ut miraculum
illud per Eucharistiae venerationem contigerit in
ultima ejus aetate, cum jam baptizato non longe ab-
esset ab ultima die.

Lib. 3. cap. 11. § *Quinta sententia*. Dixi: Ilupcr-
lum Tuilienscm abbatem fuisse auctorem erroris
eorum, qui docent verbum assumpsisse panem ad
unionem hypostaticam, cl addidi hunc errorem a
Dominico a Solo non recte expositum fuisse. Bc-
prehendil ulrumque «licium meum Franciscus Sua-
rez in 3. tomo super tertiam partem s. Thomae, di-
spui. 49. sed. 2. his verbis: *Ilobertus Bellarminus*
Solum reprehendit quod Iluperlum excusare vo-
lucrit! al> errore. Nou solum enim putat non pos-
se excusari ab errore, sed etiam fuisse primum
auctorem erroris de. impanalione per hypostali-
cam unionem, lù/o vero nec invenio, ubi Solus
eum excusaverit: nam potius in eo loco. quem ip-
se dial, scilicet in 4. disl. 9. quaesi. 2. arlic. 4.
illi tribuit hunc errorem. Deinde, censeo non fore
reprehensione dignum eum. qui varia hujus au-
ctoris dicta observando cum pie, interpretari stu-
duerit. Sunt enim in praedictis ejus locis nulla,
quae, indicare possunt illum non habuisse erro-
neum sensum, haec ille. Quae, fateor, non sine
magna admiratione legi. Ego enim nusquam Solum
reprehendi, quod excusare voluerit Riipcrum ab
errore.: Sed quod eam sententiam. quum ipse tri-
buit Valerano, quae tamen revera Bupcrti csl, per-

peram cxposueiil. Sic enim eam exponit loco no-
tato in 4. disl. 9. quaesi. 2. ari. 2. *Posuit*, inquit,
cum corpore Christi manere substantiam panis,
non quod aliquo pacto unirentur, sed taliter exi-
stèrent, ut essent duo supposita omnino distin-
cta. Hanc Soli expositionem, dixi non esse bonam,
sicut re vera non csl, ut palet legenti opera Bupcrti
in locis a me notatis. Neque verum csl, quod addit
Suarez, Solum tribuere Iluperto errorem impanalio-
nis: quia error Bupcrti non csl error impanalionis,
ut paulo ante demonstravi. Ea enim caussa fuit, cur
dixerim sententiam Vulerani, sive potius Bupcrti
perperam fuisse a Suto expositam. Quod denique
Suarez dicit, ex dictis Bupcrti colligi posse, eum
non habuisse erroneum sensum: repugnat iis. quae
idem Suarez ante duas pagellas de Iluperto scripse-
rat: Haec enim sunt verba Suarez pag. G12. col. !.
Ubi *sentit*. Buperlus . panem el *carnem Christi*
uniri, inter se. medio verbo. Idem lib. ô. in Joan-
nem circa illa verba; Panis quem ego dabo, caro
mea est, pro mundi vita; sicut Verbum caro fa-
ctum csl. non mutatum in carnem; ita Verbum
caro facium, panis visibilis fit, non mutalum in
panem, sed assumendo, el in unitatem personae
suae transferendo panem, hnec ille. Jam igilursi
leste Suarez Buperlus sentit . panem el carnem
Christi uniri inter se medio Verbo, quia videlicet
Verbum assumpsit panem ad unitatem suae perso-
nae, cl haec sententia erronea csl in fide, eodem
teste Suarez in eadem pagina columna sequenti:
quomodo idem Suarcz paulo post, idesl. pag. G1G.
affirmai, Bupcrtum non habuisse erroneum sen-
sum? Num sentire contra fidem, non csl habere er-
roneum sensum. At, inquit Suarez, *Buperlus ali-*
quando dicit panem converti in corpus Christi.
Ha csl. sed intclligil consequenter ad suum erro-
rem, nimirum: converti in corpus Christi, quia fit
corpus Christi per unionem hypostaticam. Sed ut
ipse Buperlus scripsit, lib. 2. de divinis officiis cap.
2. cl citat etiam Suarez pag. 612. *Panis ct corpus*
dc Virgine sumptum, non sunt duo corpora, quia
unum cl idem Verbum ulrumque assumpsit, el
sursum csl in carne, in altari csl in pane. Sed dc
his salis.

Eodem lib. 3. cap. 18. § *Ex his colligimus*. Di-
xi conversionem panis in corpus Christi, non esse
productivam, sed ndduclivam. Quod dictum video
a nonnullis perperam esse acceptum, qui inde col-
ligunt hanc non esse vere conversionem, sive tran-
subslanlialionem, sed translocationem. At pace ip-
sorum aperte falluntur, sicut enim conversio cl
tiansubslanlialio ad panem pertinent, non ad cor-
pus Christi: Sic etiam translocatio, si cui conveni-
ret, pani conveniret*, non corpori Christi. At pani
nullo modo convenit, cum non mutet locum, sed
transeat in corpus Christi. Sed neque corpus Chri-
sti per conversionem ndduclivam transloeari dici
potest, cum neque deserat locum suum in coelo,
neque incipiat esse sub spccicibus, ut in loco, sed
ut substantia sub accidentibus, remota tamen in-
haerentia. Itaque ndduclivam conversionem appel-
lavimus, ut significaremus, corpus Chi isti per con-
sociationem Eucharistiae non produci dc novo, sed
praeexistere el per conversionem panis in ipsum

incipere cssc sub speciebus panis. Al, inquit, aliqui Patres dicunt, corpus Cbrisli fieri, vel eliam creari per verba consecrationis, ut palet cx Ambrosio lib. 4. de Sacramentis cap. 4. el Hieronymo in episl. 1. ad Heliodorum. Respondeo: Nullus Patrum dicil.corpus Cbrisli fleri, vel creari absolute, per verba consecrationis: sed fieri cx pane,vel per consecrationem, idest, fieri ul sub speciebus panis non sil amplios panis, sed corpus Christi: neque desunt alii Patres qui quoad modum loquendi videntur probare adductionem, ut palet cx Chrysoslo-mo lib. 3. dc sacerdotio, et Gregorio lib. 4. dialogorum cap. 58. cts. Bonavenlura in seni.quaesi. 10. p. 2. art. 1. quaesi. 1. expresse dicit, in Iran-, subslanlialionc fieri, ut quod erat alicubi, sim* sua mutatione sil alibi, cl quaesi. 2. dicil. per tran-substanlialionem corpus Cbrisli non lb-ri. quia facium csl in conceptione. Sed quicquid sil de modis loquendi, illud tenendum csl, conversionem panis et vini in corpus cl sanguinem Christi esse substantialem, sed arcanam el ininflabilem,el nullis naturalibus conversionibus per omnia similem, cl quam solus Deus facere polesl, qui solus in lotam entis naturam, ul s. Thomas loquitur 3. pari, quaesi. 75. art. 4. absolutam potestatem habet.

Lib. 4. cap. 27. § *Despondeo siproprie*. Dixi haberi in evangelio Lucae cap.22. *Cocnantibus illis accepit Jesus panem* etc. El postmodern nullis interjectis: *Similiter cl calicem postquam cocnavil*. L'l probarem, speciem panis datam esse inter coenandum, speciem autem vini, post coenam. Sed non adverti verba illa, *cocnantibus illis*, non esse apud Lucam, sed apud Matthaeum cap. 26.illa autem: *Similiter el calicem postquam cocnavil,esso*. apud Lucam loco citato. Quare argumentum quod feci, non habet eam vim, quam haberet, si omnia illa verba essent apud eundem cvangelislam. Tamen non videtur carere mysterio, quod s. Locas cap. 22. el s. Paulus 1. Cor. 11. proprie de calice dicant, *Similiter cl calicem, postquam cocnavil*. Poterant enim eadem facilitate dicere. *Postquam cocnavil, accepit panem etc*. Quod eliam servat Ecclesiae,quae in consecratione solius calicis dicil, *Postquam cocnalum csl*. Quare non est improbabile, sacramentum in specie panis, datum esse statim posl lotionem pedum, ul nulla comestio esset media inter esum agni paschalis, qui figura oral Eucharist', e in specie panis,cl ipsam Eucharistiam in specie panis, quae erat res figurata: el hanc vocari coenam ab evangclisto, qui scripsit, *(loen inlibus illis accepit Jesus panem*. Deinde posl eam coenam manducato ab omnibus agno coelesti, ultimo loco consecratum fuisse, el praebitum calicem sanguinis in specie vini. Illud certe negari non polesl, discrimen cssc inler coenam Domini cl nostram, quod Dominus primo consecravit, cl dedit manducandum corpus suum in specie panis, ut impleret figuram agni paschalis: cl alimentum spirituale praeberet. Deinde repetita gratiarum actione, consecravit,el dcdil bibendum sanguinem suum in specie vini, lum ul impleret sacrificium secundum ordinem Melchiscdcch, lum ul moestos discipulos consolarclur: Nos autem nemini damus edendum Christi corpus, nisi prius ulramque speciem

consecraverimus. Franciscus Suarci dispul. 41.Bc sacramento Eucharistiae,sect. 4. videtur reprehendere Joannem a Lovanio.cl me, quod scripserimus, sacramentum in specie panis datum esse a Domino inter cocnundum legali cocna: in specie autem fini, posl finitam omnino coenam. nullis inlerpositis aliis rebus vel actionibus. Sed quicquid silde sententia Joannis a Lovanio, mihi numquam verni in mentem dicere, vel sentire, sacramentum Eucharistiae datum fuisse inler coenandum coena legali,ac per hoc ante lotionem pedum: neque inler consecrationem panis cl calicis a Domino factam, aliam actionem interpositam fuisse, pracler ipsam manducationem sacramenti in specie panis, eide hac intellexi, cum dixi, nullis interjectis, *idest, manducatione a multis /acta, quae sine aliqua mora fieri non potuit*.

RECOGNITIO LIBRORUM

De Missa

Lib. 1. cap. nil. § *Denique manducatio*. Mirantur aliqui cur dixerim, feria sexta majoris hebdomadae non celebrari sacrificium missae; cum tamen in aelione illa sacerdos dicat: *Orate fratrcs, ul meum ac vestrum sacrificium, etc*. El paulo ante: *In spiritu humilitatis el animo contrilosuscipiamur a le Domine,et sic fiai sacrificium nostrum in conspectu tuo. ul placeat tibi Domine Deus*. Sed in his duobus locis vox *sacrificium*. non videtur proprie accipienda, sed largo modoprutota illa sacra actione, quomodo in sabbalho sancto vocatur sacrificium, incensi el cerei paschalis oblatio. Cum dicitur: *Suscipe sancte Pater incensi hujus sacrificium vespertinum, quod tibi in huc cerci oblatione solemni reddit Ecclesia*. Nam quod in sexta feria majoris hebdomadae missa proprie non celebretur, legimus in ordine romano antiquissimo. Item in lib. Alcuini de divinis ofilciiscap.de feria sexta, quae de parasceve ubi eliam citatur cpislola decretalis Innocenlii I. Item in 1. lib. deeccles. officiis Amalarii cap. 13. el lib. 2. Rabanidc institui, cleric, cap. 37. el apud Tliomam Waldensem de sacramCn!. cap. 88. el 89. Quod idem docent nulli scholastici theologi lib. 4. sentent, (list. 13. el s. Tliom. 3. part. qu. 83. ari.2. el nulli alii ex canonislis super can. *Visum praeterea*, de consecr. disl. 1. el can. *Sabbalho*, dc eonsecr.disl. 3. el cum liis Navarrus in cnchir. cap. 25. num. 68. El ratio csl. linn quia in illa actione omittitur totus canon in quo praecipue sacrificium missae consistit. Tum quia non sumitur Sacramentum nisi in specie panis: Cum tamen sacrificium Christi, quod csl secundum ordinem Melchiscdcch.necessario in specie panis el vini celebretur. Denique quia sacramentum Eucharistiae non ponitur illo die in altari.nisi ad communionem. Omnes enim ea dic sub silentio communicabant, ul dicitur in ordine romano, cl eo modo ul scribil s. Thomas loco notato ad 2. participabant fideles fructum passionis Domini, quae potissimum in dio illa recolitur.

RECOGNITIO LIBROIUM

Dc sacramento Poenitentiae

Lib. 1. cap. 1. § *Proprie autem*. Posuil inter librus catholicos, tum hoc loco, turn in praefatione

libri de Matrimonio, enchiridion Joannis Groppcri, quod scripsisse ferlur sub nomine concilii colo-niensis. Sed quamquam Gropperus ipse vir catho-licus semper habitus est, tamen in eo enchiridio non leves errores inveniantur, ul nos indicavimus lib. 3. de justificat, cap. 3. ul non sine causa is liber in indicem librorum prohibitorum redactus sit, anno Domini 1590.

Cap. 4. § 2. habentur haec verba. *His autem o-nutibus de numero illo detractis, ad exiguum sane reducetur cumulum ille ingens acervus er-rorum.* Ex quibus verbis forte suspicabitur aliquis nos admittere ex numero octoginta Irium errorum, quos Hcshusius catholicis tribuit, saltem paucos a-liquos vero esse catholicorum errores. Sed ego id solum significare volui, detractis illis Iribus gene-ribus, quae nullam habent speciem errorum, pau-cissimas remanere sententias, quae nonnullis erro-res videri possent, antequam eas disputando veras esse, cl ab omni errore liberas demonsiraremus. Caelerum quia revera nulli sunl errores catholico-rum cx iis quos Hcshusius eo loco notavit, rectius dixissem: *His autem omnibus de numero illo de-tractis ad nihilum plane redigetur ille ingens a-cernus errorum.*

Lib. 4. cap. 11. § *Verumlamen non erit* di/Jici-le. Ubi agitur dc satisfactione determinata ad cer-tum numerum annorum, vel mensium, vel dierum, posset addi ex lib. Num. cap. 12. exemplum Ma-riae sororis Moysis, quae posl remissam culpam iussa csl a Deo per seplem dies morari extra castra.

RECOGNITIO LIBRORUM

*De sacramentis extremae Unctionis
el Ordinis*

De sacramento extremae Unctionis nihil occurrit nolandum.

Dc sacramento Ordinis cap. 5. § .le *primum.* Dixi Cajclanum tomo 1. opusc. 11. admisisse epi-scopatum esse sacramentum. Quamvis autem hic auclor non expresse nominet sacramentum, sed Or-dinem: lamcn videtor omnino idem sensisse quod nos diximus. Qui enim negant episcopatum esse sacramentum , iidem negant esse Ordinem. Nam cum Ordo presbyteratus sil sacramentum; sine du-bio episcopatus, qui csl presbyteratu major, aul non est Ordo, aul est eliam sacramentum, alioqui Ordo superior non esset sacramentum, cl Ordo in-ferior sacramentum esset. Et conlra, qui docent e-piscopalum esso sacramentum, iidem docent esse Ordinis sacramentum ac per hoc Ordinem, alioqui plura numerarentur sacramenta quam seplem.

In eodem capilc, ubi dixi, solos episcopos posse confirmare cl ordinare, cl si inferiores ista atten-tent nihil prorsus efficere: intellexi per ordinariam polcslalcrn; non enim eo loco negare volui. quod alibi affirmaveram, posse presbyterum cx dispen-satione aposlolica confirmare.

In eodem capilc, ubi dixi, episcopatum ct pre-sbyteratum esse unumOrdincm,sed genere non spe-cie, cl paulo infra, presbyteros cl episcopos, esse duas species saccrdolum, rectius dixissem esse u-

num Ordinem,sed gradus diversos, non tam episco-pus.quam presbyter sacerdos el dicitur el eskscd il-le major, isle minor, quare in libro pontificali, ubi traditur ritus ordinandi presbyteros, dicuntur pre-sbyteri secundi ordinis sacerdotes.

Eodem modo ubi dixi, cap. 8. extremo, seplem Ordines esse unum sacramentum, vel genere, vel quia ad unum finem omnes referuntur: poluisselo-milii illud, *vel genere;* nam uls. Thomas recle do-ccl in 4. (list. 21.quaesi. 2. sive in additione ad 3. pari. qu. 37. art. 1. ad 2. Ordinis sacramentum non esi unum universale,quod dividatur in species, neque integrale, quod dividatur in membra: sed u-nuin potestativum.quod plene repcrialur in Ordine sacerdotii, in aliis per participationem,ul ad saccr-dolum referuntur.

RECOGNITIO LIBRI

De Matrimonio

Cap. 17. § *Ad lerliam probationem.* Dixi advcr,sus Bucerum, qui contendebat nuptias esse neces-sarias omnibus hominibus. Christum, b.Virginem, el s. Joan. Baptistam sine conjuge esse voluisse , quo loco non volui significare, s. Josephum non fuisse verum conjugem beatissimae Virginis Ma-riae,quorum verum matrimonium alibi defenderam: sed probare volui exemplo trium excellentissima-rum personarum. Christi. Mariae cl Joannis, non esse necessarium omnibus adhaerere conjugi in online ad carnis commislioncm,dc qua ibi cum Bu-cero disputabatur.

Cap. 22. § *Sed intelligunlur.* Quod boc loco di-citur, non dirimi Matrimonium quando contractum csl inler virum habentem aliam uxorem, el mulic-rem ignorantem virum illum esse conjugatum; non inlciligilur dum vivit prima uxor, sc<i posle.iquam ca mortua fuerit, dum enim vivit prima uxor, non polesl vir ejus aliam ducere, ul supradiclum esi in quaestione de polygamie: sed ea mortua, si tam mulier quam vir sciebant, vivere primam illam u-xorem, el nihilominus inler se Matrimonium con-traxerunt, secundum leges Ecclesiae omnino se-parandi sunl. Sed si mulier a viro decepta existi-mabat, illum vel uxorem numquam habuisse, vel priorem esse defunctam: Matrimonium non dirimi-tur. nisi ipsa velit: si enim notii, cogitur vir illam in uxorem ducere. el illi ul verae uxori deinceps cohabitae. atque hic est sensus capitis primi, de eo qui duxit,etc. et hoc idem nos dicere voluimus, sed obscurius loquuti sumus,dum brevitati nimium studemus.

RECOGNITIO LIBRI

De gralia primi hominis

Cap. 4. § *Jam igilur primus homo.* Diximus primum hominem in statu innocenti c non eguisse auxilio excitante, dirigente et protegente. El qui-dem si agatur dc his auxiliis, quatenus nobis ne-cessaria sunl ob ignorantiam el infirmitatem reli-ctam cx peccato originali, ul s. Thomas dicil l. 2.

<|u. 109. nrl. 0. verissimum csl quod diximus,nam
ul s. Augustinus scribit lib. dc eorrepl. cl grui. c.
2. Ulnm in slalu innocentiae non upus habebat co
adjutorio, quod implorant isti cum dicunt: *Video
aliam legem in membris meis etc.* Verumlamen
quia primi illi homines adhuc lentari a daemone,
et seduci poterant, ideo non videtur absolute ne
pandum, eguisse homines in statu innocentiae au
xilium excitante, dirigente ct protegente, praeser
tim cum dicat sanctus Augustinus lib. H. dc Civi
tate Dei cap. 27. *Cur non permetteret Deus ul ab
illo primus homo lentaretur, quandoquidem sic
oral institutus, ulsi de adjutorio Dei fideret bo
nus homo malum angelum vinceret.*

RECOGNITIO LIBRORUM

De amissione gratiae, el slatu peccali

Lib. 2. cap. 17. Cum solverem secundum Calvi
ni argumentum, videor mihi paulo brevius, alque
obscurius esse loquulus. Probare volebat Calvinus
Adamum peccasse, quia Deus decreverat,ul pecca
nt. addmit aulem hunc rationem. Non csl lactum
naturaliter ut a salute exciderent omnes, unius pa
rentis culpa: cum igitur hoc naturae adseribi ne
queat. ab admirabili consilio Dei profectum esse
minime obscurum esi. quid ergo prohibet faleri de
primû homine quod inviti de loto humano gcncre
(Oncedunl? Respondi-.Falsum esse antecedens, at
que ostendi naturaliter factum esse, ul primo ho
mine cadente, ulsuo casu naturam corrumpente ,
omnes posterii nascerentur vitiatii cl peccatores.
Sed conlra objici posset, non ita esse, nam si do
num justitiae originalis fuisset personale.idcsl,soli
Adamo concessum, ul vere esse poterat, cum su
P' rnaturalc donum esset: posterii ejus nascerentur
sine justitia originali, cl lamen peccatores non es
sent. Quod igitur peccatores nascerentur Adami li
lii, non debet tribui soli propagationi naturali, sed
etiam decreto Dt i, quo statuerat, ul tum donum ju
stitiae originalis, tum praevaricatio Adami, si dc
ligno vetito vescerdur, transfunderetur ad poste
ros per naturalem propagationem. Hinc enim fa
ctum est. ut peccatores nascamur, quia nascimur
sine justitia, quam in primo parente accepimus, cl
quia ex pacto Dei.illo peccante omnes peccavimus.
Ilc<pondco: Negari non posse quin propagatio pcc
<.ili originalis prnesupponal decretum,sive pactum
Dei tie dono justitiae, el de primo peccato trans
fuii l ndo in posteros. Sed hoc decreto praesuppo
>tlo. omnino naturaliter transfunditur peccatum
t.rigimde per carnalem generationem. Ellioc bre
vi'. r insinuavimus. cum in nostro libro diximus:
N duram humanam in se primus homo vitiavit,cum
justitiam illam originalem amisit, quam Deus illi
pr » se. ct pro loto genere humano donaverat. Qua
ii' cum paulo infra dicimus, sine alio dccrclo Dei,
per il>-i»m naturalem propagationem nascimur o
mnes peer lores, non excludimus decrcctum illud
de dono j isiiiiiae.ci de primo peccato transfunden
do io posteros, sed decretum novum.quo Deus dc
<r. iit, iillilu Adam nascerentur pcccatocrs:sicul
(. ■ iicu'M Calvinii, Deus decrevit, ul Adam pec

caret, multum enim interest inler decretum Del,
ut justitiae originalis donum,el ejus privallo trans
funderetur ad posteros, quod agnoscimus, ul bo
num ct Deo dignum: cl dccrelum, ul Adatm pec
caret, cl peccato suo lotam naturam corrumperet,
quod ul iniquum cl Deo indignissimum delesti
mnr.

Lib. 4. cap. 15*. § *Habemus octavo.* Scripsi au
ctorem, nomine Idiotam, vixisse paulo post annum
octingentesimum a natali Domini,id aulem scripsi,
scquulus fidem aliorum. Sed postea animadverti
ab eo auctore verba sancti Bernardi usurpari, cx
quo colligitur, ul vixerit posl annum Domini 1153.
hoc enim anno s. Bernardus obiit.

RECOGNITIO LIBRORUM

De gralia cl libero arbilrio

Lib. I. cap. 6. § *Primo concilium.* Ubi dixi, ex
mente concilii (ridenlini unicam esse formalem
causam justificationis, camquein fide, spe cl cha
rilale consistere: magis proprie dixissem, cani in
charilale consistere, quamvis enim fides el spes
necessario requirantur ad justificationem, lamen
id quod verissime propriiisunoque justificat tam
quam unica formalis caussa, cliarilas esi; de qua
concilium loquitur cum ail.ul ibi citavimus:Quam
quam nemo possit esse justus, nisi cui merita
passionis Domini nostri JESU Christi communi
cantur: id tamen in hac impii juslilicalionclit,
dum ejusdem sanctissimae passionis merito per
Spiritus sanctum cliarilas Dei diffundilur in
cordibus eorum, qui justificantur, alque ipsis
inhaeret, neque enim homo incipit vivere nuiju
stus esse, nisi cum incipit diligere: dicente apo
stolo Joanne. *qui non diligit, manet in morio*, I.
Joan. 3. cui subscribit Augustinus in libro déna
tura cl gralia cap. ullim. cum *iul:Charilas inchoa
ta. inchoata justitia csl; cliarilas perfecta, per
fecta justitia est.*

Eodem libro cap. 12. § *Ilursus idem Augusti
nus.* Diximus:Vocationem Dei Internam esse mora
lem inclinationum el impulsionem,cui libere con
sentimus. El paulo infra § *Postremum argumen
tum.* Iterum dicimus: Gratiam Dei determinare vo
luntatem non physice, sed moralitcr. per modum
persuasionis. Quo loco per vocem, *determinare*,
non intelleximus determinationem proprie didam,
quae tollit indifferentiam, sed persuasionem, quae
moralis motio quaedam est voluntatis, neque enim
polesl moveri voluntas nisi moraliler, quando mo
vetur mediante intellectu proponente objectum.Sed
non ideo negare voluimus, voluntatem moveri per
gratiam eliam efficienter el physico, ul explicavi
mus in eodem libro cap. 13. ubi diximus. Deum
non solum illustrando intellectum proponere ob
jectum voluntati, sed eliam aspirare voluntati bo
num desiderium, el Infra,affiare initium bonae vo
luntatis, quae aspiratio, sive affialio, physica actio
i st et Deo propria, qui novit facere intus operan
do, ul voluntati placeat objectum propositum, ne
que lamen illa delectatio a Deo infusa,sive compla
centia, sive suavitas, ut cam s. Augustinus vocat,

nécessitai voluntatem, sed inclinai solum. Ibidem eliam diximus, Deum per gratiam adjuvantem vere efficienlcr el physice movero voluntatem. Quae repetere voluimus, ne quis existimaret, nullam nos agnoscere motionem voluntatis per gratiam, nisi moralem.

Ad idem cap. 12. ubi ex Augustini sententia demonstrare conati sumus, gratiam efficacem non consistere in gralia adjuvante cl praedclcrminante physice, sed in gralia congruae vocationis, sive excitationis, visum csl addere alia testimonia ejusdem Augustini, quoniam res gravissima csl. Igitur idem Augustinus lib. 1. ad Simplicionum quaest. 2. *Illi*, inquit, electi, *qui congruenter vocati*. *illi aulem, qui non congruenter vocati*. *nec contemperabantur vocationi, non electi, quia non sequuli, quamvis vocali*.

Idem Augustinus lib. de correpl. et gralia. cap. 5. *Quare*, inquit, iste sic, *el ille aliter, alque alii aliter diversis, cl innumerabilibus modis vocentur, ul reformentur: absit ut dicamus iudicium luti* esse debere, *sed figuli*. Haec ille. Ubi docet, homines vocari, ul reformentur, non uno modo, qualis csl physica praedclcrminatio, quae in omnibus eadem est, sed variis el innumerabilibus modis, prout sunt varia et innumerabilia objecta, quae ad movendas hominum voluntates, per internas inspirationes a Deo repraesentari possunt.

Similis locus est in lib. I. contra duas epistolas I'clagianor. cap. 19. *Trahitur. miris modis ut velit*, ab illo, *qui novit intus in ipsis cordibus operari. non ul homines, quod fieri non polesl, nolentes credant, sed ul volentes ex non volentibus fiant*.

Idem Augustinus in lib. de gralia Chrisli cnp. 13. *Illece gralia*, inquit *sidocrina dicenda esi. certe sic dicatur, ul olliis el interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos, qui plantant et rigant extrinsecus, sed eliam per scipsum. qui incrementum suum ministrat oculis, ita ut non ostendat lanlummodo veritatem, rerum eliam impendalcharilaleni*. lineae ille. Ibi admittit, gratiam efficacem posse dici doctrinam, sed interiorem el efficacem, ul nnn solum suadeat, sed eliam persuadeat, illuminando videlicet intellectum cl inflammando voluntatem.

Denique idem Augustinus in eodem libro de gralia Christi cap. AI. explicat quomodo gralia interius operetur. exemplo conversionis s. Pelri, post Irinam negationem. *Quod scriptum esi*, inquit, *respexit cum Dominus, intus actum est, in mente actum csl, involuntate actum csl. Misericordia Dominus latenter subvenit. cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gralia visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lachrymas movit, et produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adjuvando adest voluntatibus el actionibus nostris, occo quemadmodum el velle cl operari, operatur in nobis*. Il. ioc ille. Qui non meminit ullius physicae praedclcrminationis. sed illuminationis intellectus, cum ait. cor tetigit, excitationis memoriae, cuin addit, *memoriam revocavit*, inflammationis voluntatis, cum ait, *interioris hominis produxit effectum*.

Eodem lib. t. cap. 13. solvimus argumentum quo probari posse videbatur, internam illuminationem non esse proprie gratiam Chrisli, quam Pelagiam negabant, sed perlinere ad legem, alque doctrinam, quam iidc n Pelagian! gratiae nomine appellabant. Polesl addi aliud argumentum ex testimonio sancti Augustini. Nam in lib. de gralia Christi cap. 7. refert smiclns Augustinus haec verba Pelagii: *Adjurat nos Deus per doctrinam el revelationem suam, dum cordis nostri oculos aperit, dum nobis ne praesentibus occupemur. futura demonstrat. dum diaboli pandit insidias, dum, nos multiformi cl ineffabili dono gratiae coelestis, illuminat*. Deinde his recitatis a I lit Augustinus: *In, his omnibus non recessit a commendatione legis, alque doctrinae*. Ubi videtur sanctus Augustinus coelestem illuminationem non ad veram Christi gratiam, sed ad legem atque doctrinam referre. Respondeo: Pelagium non agnovisse ullam gralinm interiorem, sed solum externam doctrinam sanctarum Scripturarum, quae dum legitur vel auditur, oculos cordis aperit et futura <lemonstr. il. cl diaboli pandit insidias. cl multiformi dono. per promissiones. vel minas, vel exempla, quae in Scripturis continentur, illuminat. Icl ita esse ejusdem Augustini testimonia ex eodem lib. petila demonstrant. Nam c. 9. sic ait: *Quid ergo csl, quod iste, Pelagius videlicet, legem atque doctrinam deputat gratiam. qua juvamus ad operandam iustitiant? quae ul mullum adjuvet, ad huc adjuvat, ut gralia requiratur, nemo enim polesl legem implere per legem. plenitudo enim legis cl arilas, cl arilas aulem Dei non per legem diffusa csl in cordibus nostris, sed per Spiritum sanciam, qui datus est nnbis. proinde per legem gralia d monstratur. ul lex. per gratiam compleatur. Quid enim jural Pelagium. quia diversis verbis eandem rem dicit, ul non intelligalur in lege alque doctrina gratiam constituere?* Ilacc ille. Al lex. quae impletur per gratiam. lex csl scripta in divinis libris.

Idem auctor in eodem lib. cap. ID. cum retulisset verba Pelagii, qui dicebat gratiam, qua Deus operatur in nobis velle bonum, consistere in promissione gloriae, in revelatione sapientiae, in persuasionem omnis boni, ait: *Quid manifestius. nihil aliud cum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur. veil. quod bonum est. quam legem alque doctrinam? In lege namque et doctrina sanctorum Scripturarum futurae gloriae, atque praemiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam perlinet eliam, quod sapientia revelatur, ad doctrinam perlinet, cum suadetur omne quod bonum est. el si inler docere cl suadere, vel potius exhortari distare aliquid vitietur, etiam hoc doctrinae generaliter concluditur, quae quibuscumque sermonibus, vel literis continetur, nam sanctae Scripturae docent el exhortantur*, Incc. ibi. Ubi vides per legem el doctrinam nihil significari nisi doctrinam Scripturarum, sermones el litcras.

Idem Augustinus in eodem lib. cap. 21. *Legant*, inquit. *el intelligant. intueantur, non lege, atque doctrina insonante forinsecus, sed interna, alque occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum veras re-*

velationes, sed etiam bonas voluntates. A'ola illud, forinsecus insonante.

Mem Augustinus in eodem lib. cap. 31. cum dixisset, Pelagium confiteri liberum arbitrium in omnibus operibus semper divino auxilio adjuvari: addit, per hoc auxilium intellexisse Pelagium more suo legem, atque doctrinam; et dixisse, semper iuvvari, quia scriptum est: *In lege ejus meditabitur die ac nocte.*

Idem Augustinus in eodem lib. cap. 41. *Sed hoc adjutorium, inquit, legis atque doctrinae, etiam prophetis /disse temporibus: adjutorium autem gratiae, quae proprie gratia nuncupatur. in Christi esse arbitratur exemplo. quod nihilominus ad doctrinam perlinere perspicitis, quae nobis evangelica praedicatur.*

Idem Augustinus in cpisl. 107. ad Vitalem: Quid est, inquit, quod ait Apostolus, *Deus in nobis operatur ut vellet, ut perficeret?* Despondeo: *Per legem suam, per Scripturas suas. Deum operari, ut velimus quas vel legimus vel audivimus.* Et infra: *Corriguntur, inquit, qui putant gratiam Dei esse naturam liberi arbitrii, cum qua nascimur, aut gratiam Dei esse doctrinam, quamvis utilem, quae per linguas et Hieras praedicatur.* Denique ut hb. 1. contra duas cpisl. Pelagian, cap. 19. idem Augustinus ostendit, nullum internam excitationem bonam Pelagianos confiteri solitos, cum iam suggestionem malas daemonibus tribuerent. Vos autem, inquit, *in bono opere sic putatis adjuvari hominem gratia Dei, ut in excitanda ejus ad ipsum bonum voluntate, nihil eam credatis operari. quod satis tua verba declarant. Cur enim non dixisti hominem Dei gratia in bonum opus excitari, sicut dixisti in malum diaboli suggestionibus excitari?* Constat igitur ex Augustino, nullam internam gratiam agnovisse Pelagianos. Et certe si interna illuminatio non esset vera gratia, sed lex atque doctrina. quam solam agnoscebant Pelugiani, concilium Iridenlinum non diceret sess. 6. cap. 5. exordium justificationis fieri a praeveniente gratia, hoc est, a Dei vocatione: quam declarat cum ait: *Tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem.* Et cap. 6. *Disponuntur autem ad ipsam justificationem, dum excitati divina gratia et adjuvi fide ex auditu concipientes etc.* Adde quod idem concilium separat doctrinam legis, quam Pelagiani agnoscebant, ab interna inspiratione. ut intelligi potest ex can. 1. et 3. Proinde concilium internas inspirationes non legem atque doctrinam. sed Christi veram gratiam esse credebatur.

Lib. 2. cap. 3. § *Quartum sumunt.* Quod fides sit donum Dei. probatum est ex illo I. Corinth. 12. *Alteri datur fides in eodem spiritu.* Sed hoc loco non agitur de fide, quam christiani omnes habent, quam esse donum Dei probandum erat; sed de excellenti quadam fide, quae necessaria est ad miracula facienda. Rectius igitur allatus fuisset locus ex cap. 2 ad Ephes. *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est.*

Eodem lib. 2. cap. 6. allegantur nulli auctores, qui docent auxilium sufficiens, non dari omnibus momentis a I resurgendum a peccato, sed pro loco et tempore, ut Abulensis, Adrianus, Cnjelanus. Sed

observandum est, auctores istos non hoc solum dicere, quod nos dicimus, sed aliquid etiam aliud, quod nos non dicimus, videlicet, aliquibus hominibus, vel ob gravitatem. vel ob multitudinem peccatorum, Deum in reliqua vita certo decreto auxilium denegare. Siquidem episcopus Abulensis quaesi. 12. in 1. cap. Exodi, cum dixisset, *propter certum numerum peccatorum damnari interdum aliquos ad hanc poenam, ut non detur eis deinceps gratia necessaria ad conversionem, addit haec verbo: Et quando ista poena alicui infligitur, tantummodo ac si actualiter in infernum demergatur, vel fit tunc in peccato mortali moriatur.* Adrianus quaesi. 3. de poenitentia in responsione ac argumenta; *Ex his, inquit, respondeo, quod sicut damnatis nulla est facultas pro poenitentiam revertendi ad Deum: illa peccatoribus in via perditae vitae merito adimitur saepe facultas, sine qua sint convertendi.* Cnjelanus Jentaculo 8. quaesi. 1. *At quamvis, inquit, etiam istis. si poenitentiam agerent, venia dantur. disponit tamen divina justitia permittens istos impenitentes perseverare, illa quod sub hac dominica revelatione cadit non solum negatio remissionis, sed negatio doni poenitentiae, tamen quam si dictum fuerit, quod peccantibus spiritu blasphemiae nunquam concedetur remissio, quia nunquam concedetur gratia poenitendi, exigit hoc maxima ipsorum nequitia.* Quibus ductoribus tres sancti Patres favere videntur. Ait enim sanctus Anselmus in comment, ad cap. 12. sancti Matthaei. *Quidam recognoscunt veritatem, et tamen ex invidia et pravitate animi contra conscientiam suam bonitati Dei resistunt.* Et paulo post: *Isti tales in diabolicum peccatum cadunt, et Deus deserit eos, sicut Iudam, illa quod non possunt poenitere et humiliare se, sed per obstinationem delinunt.* Sanctus Isidorus hb. 2. de summo bono cap. 15. *Nonnulli, inquit, illa despicuntur a Deo, ut deplorare mala sua possint.* Et infra: *Ingemiscendum est jugiter, et postposita securitate lugendum, ne Dei decreto et justo iudicio deseratur homo, et perdendus in potestate daemonum relinquatur.* Sanctus Augustinus in explicatione quarundam sententiarum epistolae ad Romanos, sententia G2. *Non deputabatur, inquit, Pharaoni in peccatum, quod Deo non obtemperaret, quoniam obdurato corde obedire non poterat.* Ego sicut iam auctores reprehendere non audeo, illa primum esse cretio sentire de Domino in bonitate, ut nulli sinis, qui pro loco et tempore dum vivunt, divinae gratiae respectu non visitentur. Atque ad hoc tantum confirmandum auctores illos initio capituli allegavi. Quod admonere volui, ne quis existimet, me sententiam illorum, quos citavi, in omnibus esse sequilum.

In eodem sexto capite explicatur locus s. Thomae ex 3. p. q. 86. art. 1. Sed paulo obscurius. Ideo sciendum est, cum s. Thomas dicit, erroneum esse asserere, aliquod peccatum per poenitentiam deleri non posse: duplicem esse sensum eorum verborum, ut ipse dicit; unum, aliquod peccatum per poenitentiam deleri non posse, quia poenitentiae sacramentum non sufficiat ad illud delendum. Alterum, quod ideo peccatum id quod per poeni-

lentiam deleri non possit, quia non possit qui illud commisit converti ad Deum et poenitentiam agere. In utroque sensu recte dicit sanctus Thomas erroncam esse illam sententiam. Et in priori quidem, manifestum est esse erroncam, quia derogat virtuti passionis Christi, unde vim habent omnia sacramenta. In posteriore vero, dicitur esse erroncam, quia praesupponit gratiam Dei in illo, qui dicitur non posse poenitentiam agere, et ad Deum converti, ac si dictum esset, non posse hominem de aliquo gravissimo peccato poenitere etiam adjutum gratia Dei. Probat enim s. Thomas illam sententiam esse erroncam, quia repugnat libertati arbitrii et virtuti gratiae Dei. Vere autem repugnat libertati arbitrii, qui dicit non posse hominem gratia Dei adjutum poenitentiam agere: non autem repugnat, qui dicit, non posse hominem sine auxilio gratiae poenitere, et pari ratione repugnat virtuti gratiae, qui dicit hominem gratia praeveniente et sufficiente adjutum, non posse poenitere: non autem repugnat, qui dicit hominem gratiae auxilio destitutum, non posse poenitere. Atque hinc etiam declaratur sententiam concilii lateranensis, quae habet, semper posse hominem per veram poenitentiam reparari. Est enim sensus ex doctrina s. Thomae, semper posse hominem, per veram poenitentiam reparari, et quia sacramentum poenitentiae vim habet ad omnia peccata delenda, et quia potest homo gratia Dei adjutus semper veram poenitentiam agere. Alex his non sequitur, auxilium gratiae omnibus momentis cuiusvis peccatori semper adesse. Quod etiam non sequi ex eodem s. Thoma probari potest, qui in 2. 2. quaest. 2. art. 5. ad primum dicit, hominem non posse sine auxilio gratiae credere et diligere: Hoc autem auxilium quibus datur, ex misericordia dari, quibus non datur, ex iustitia non dari in poena peccatorum praecedentium. Itaque admittit s. Thomas auxilium necessarium aliquando non dari.

Lib. 4. cap. 11. § *Secundo efficienter*. Ubi diximus, a s. Thoma notari in qu. 22. de veritate ari. 8. duos modos quibus potest Deus inclinare voluntatem ad operandum, unum, efficienter et physice, immediate illam movendo et determinando ad unum: alterum efficienter quidem, sed mediante aliqua forma, quam imprimit in voluntate. Nam volumus significare, Deum ex mente s. Thomae reipsa veli illo primo modo, cum movet homines per gratiam efficacem. Existimamus enim Deum posse quidem veli illo primo modo, si velit, sed tunc tolli omnino libertatem arbitrii, ac per hoc, non putamus Deum veli de facto illo primo modo, neque absolute, neque ex mente s. Thomae, vel probamus in hoc eodem lib. c. 14. Itaque hoc loco non diximus quid reipsa faciat Deus, sed quid facere possit, si velit. Sed quia s. Thomas dum explicat primum modum, non utitur illis verbis, quibus nos uti sumus, videlicet efficienter et physice immediate determinando; sed solum dicit Deum operari in ipsa voluntate, movendo illam sine appositione ullius formae: Verisimile est, s. Thomam per priorem modum non intellexisse solam physicam determinationem, sed in genere Joquulum esse de motione Dei, sine appositione formae, Hanc comprehendat tum

physicam determinationem, quae necessitat, licet non cogat, tum motionem moralem, quae neque cogit, neque necessitat. Nam in explicatione posterioris modi, qui est per appositionem formae, explicat, Deum hoc facere aliquando necessitando, ut cum apponit formam perfectam, qualis est charitas beatorum; aliquando non necessitando, vel cum apponit formam imperfectam, qualis est charitas viatorum.

Eodem libro et capite, § *Quarto objective*. Ubi diximus, Deum aliquando movere voluntatem objective et efficaciter, sed ita ut efficacia proveniat, non tum ex vehementia persuasionis, quam ex dispositione voluntatis, quam Deus praevidet. Non sumus loquuli de efficacia gratiae, sed de efficaci motione ad actiones civiles, sive indifferentes, de quibus tantum eo loco disputabatur. Nam cum agitur de actibus supernaturalibus ad gratiam pertinentibus, non dubitamus, efficaciae ipsius gratiae actionem esse tribuendam: et cum dicimus, Deum illa vocare, ut videt, voluntatem esse aptam ad sequendum, non volumus significare, voluntatem aptam esse ad sequendum solis suis viribus, sed praeparatam et adjutam a gratia.

Cap. 14. § *Sanctus Thomas*. Attulimus aliqua loca s. Thomae, in quibus videtur nobis salis aperte indicasse sententiam suam de concursu Dei cum libero arbitrio. Sed possumus addere sequentia loca, adhuc fortasse clariora. Quod libro primo art. 7. ad 2. *Deus, inquit, movet omnia secundum modum eorum; et ideo divina motio a quibusdam participatur cum necessitate, a natura autem rationali cum libertate. propter hoc quod virtus rationalis se habet ad opposita. Et ideo sic Deus movet montem humanam ad bonum, quod tamen potest huic motioni resistere.* (idem in 2. sent. dist. 25. quaest. 1. ari. 1. ad 3 *In libero arbitrio hoc modo agit, vel virtutem agendi illi ministret, et illo operante Uberum arbitrium agat, sed tamen determinatio actionis, et finis in potestate liberi arbitrii constituitur.* Accedunt ad haec principia quaedam, quasi propria s. Thomae, cum quibus doctrina de necessitatione non videtur posse consistere. Certe s. Thomas in 1. pari, quaest. 63. art. 5. et alibi consanter docet, primum actum voluntatis tribuendum esse Deo, reliquos autem ipsi voluntati. Cujus differentiae non est causa, quod ad primum actum voluntas habeat se more passive, vel quod fiat sine iudicio rationis; sed solum quod ad illum praedeterminatur a Deo. Igilur in aliis actibus non praedeterminatur. Alioquin non esset discrimen inter primum et sequentes.

Deinde idem s. Thomas in 1. pari, quaest. 14. ari. 13. magno labore inquit, unde Deus noverit futura contingentia, et recurrit ad coexistentiam omnium temporum cum aeternitate, atque addit, in causis suis futura contingentia non posse cognosci, quia causae contingentium sunt indeterminatae, et ad opposita se habent. At si Deus praedeterminaret omnes causas, etiam liberas, certe in illis futura contingentia facile cognosceret.

Ad haec idem s. doctor quaest. 6. de veritate, artic. 3. in corpore, certitudinem praedestinationis declarat exemplo conservationis speciei per multi-

plicationem individuorum. Liberum enim arbitrium deficere potest, et excidere a salute: Deus tamen in iis, quos praedestinavit, loci adminicula praeparat, ut vel praedestinati non cadant, vel si cadunt omnino resurgant. At profecto si Deus praedeterminaret voluntates ad singulos aclus, non esset opus tot adminiculis. Ex ipsa enim praedestinatione infallibilis esset, et certissima praedestinatio. Denique idem auctor in quaesi. 24. de verit. art. 9. scribit, confirmatos in gratia non habere ex solo intrinseco dono, ut numquam peccent mortaliter, sed ex variis adminiculis, et continua Dei custodia. At si praedeterminatio admittitur, illa sola pro adminiculis omnibus plane sufficerent.

Lib. 5. cap. 27. § *Deinde nos egemus*. Dixi, Adamum non eguisse auxilio speciali ad superandas tentationes, sed potuisse tentationes omnes liberi arbitrii viribus superare. Rectius dixissem, Adamum in statu innocentiae non eguisse auxilio speciali ad superandas tentationes; quia carnis rebellio et concupiscentia in eo non erant. Nam de tentationibus agitur eo loco, quae ex concupiscentia oriuntur.

Lib. 6. cap. 7. § *Nos igilur*. Quod scripsi, nullam dilectionem Dei neque perfectam, neque imperfectam haberi posse sine speciali auxilio Dei, intelligo de vera dilectione, quae sit pius erga Deum affectus, et initium verae conversionis. Alioquin enim dubitari non potest, quin homo queat propriis viribus elicere quosdam aclus, qui videri poterunt aclus affectus. Sed cur non potius velle tales, quam voluntates et imagines dilectionis, quam verae dilectionis aclus; quales sunt cum iis, qui in peccatis laelhalibus perseverantes aliquando dicunt, volo Deum super omnia diligere, vel cum haeretici Deum se amare jacent, et forte in oratione lacrymas fundunt, cum tamen sine fide, qua haeretici carent, vera dilectio Dei esse non possit. Atque hinc fortasse concilium tridentinum, sess. C. can. 3. cum docet, non posse hominem sine auxilio gratiae credere, sperare, diligere, addit, *sic ut oportet*, et theologi docent, unam ex causis, cur non possimus certitudinem habere de nostra justitia, esse similitudinem actuum naturalium et supernaturalium. Vide s. Thomam.

Denique s. Gregorius hom. 30. in evangelio, scribit, nullum fere esse, qui interrogatus, an diligat Deum, non respondeat *diligo*; Et tamen nulli falluntur, cum 1. Joan. 4. scriptum sit. Si *quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est*.

Eodem libro cap. 15. § *Octava sententia*. Ibi dicimus, gratiam excitantem efficacem non tollere arbitrii libertatem, quia nihil est aliud, nisi suasio, quae non determinat voluntatem, sed inclinatur per modum proponentis objectum: non excludimus actionem Dei immediate in voluntatem, nam in eodem cap. § *Ad quartum*, paulo ante habentur haec verba: *Despondeo, ad gratiam excitantem pertinere. ut proponatur objectum aliquod congruum mentis per quod homo persuaderi possit; et praeterea excitet mentem ad illud considerandum, et ut moveatur voluntatem, eamque inclinet ad illud acceptandum*. Quo loco per motionem voluntatis, et inclinationem ad objectum acceptandum, intelli-

gimus complacentiam, sive affectionem erga illud, quam Deus immediate et latenter miro modo infundit per actionem vere efficientem, ut alibi diximus. Hoc igitur loco brevissime indicavimus, quae paulo ante pluribus verbis docueramus, et cum diximus, *nihil est aliud nisi suasio*, intelligi debet, cum aliis quae ad persuadendum infallibiliter requiruntur.

RECOGNITIO LIBRORUM

Quinque de justificatione

Lib. 1. cap. 17. § *Alterum argumentum*. Dixi, fidem esse causam formalem inchoatam justificationis. Quod ex eo colligitur, quia concilium tridentinum, et Patres citati dicunt, fidem esse initium et fundamentum justificationis. Sed hoc loco attente considerandum est, longe aliter fidem esse initium justificationis ac justitiam imperfectam et inchoatam: quam s. Augustinus lib. de natura et gratia, cap. ult. dicat, charitatem imperfectam et inchoatam, esse imperfectam, inchoatamque justitiam: Caritas enim vere et absolute formalis justitia est, et ideo qui vel unum gradum verae charitatis habet, absolute justus est, et vivit vita gratiae. At fides illa inchoata, et imperfecta justitia est, ut neque ipsa possit absolute dici justitia, neque qui habet omnem fidem, ut etiam montes transferat, si charitatem non habeat, justus dicatur, aut vivus. *Qui enim non diligit, non est in morte*, 1. Joan. 3. Itaque imperfecta charitas, imperfecta justitia est, quomodo puer est homo imperfectus, qui tamen vere, absolute et simpliciter est homo. Fides autem est imperfecta justitia, quomodo embrio nondum animatus, est horno inchoatus et imperfectus, qui absolute, et simpliciter non est homo. Qua similitudine utitur s. Augustinus lib. 1. ad Simplic. quaesi. 2. Item charitas imperfecta, est imperfecta justitia, quo domus ex fundamento parietibus, et lecto constans imperfecta dicitur, si desit aliqua vel fenestra. vel aula, cum absolute et simpliciter domus sit: At fides inchoata justitia est, quomodo fundamentum sine parietibus, et lecto inchoata domus est, sed simpliciter domus non est. Fides igitur proprie et simpliciter justificat per modum dispositionis; formaliter autem simpliciter et absolute non justificat, ut probamus in libro sequenti, cap. 4.

Lib. 3. cap. 9. Propositum est argumentum pro certitudine gratiae ex verbi? Domini Luc. 17. *Cum feceritis haec omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus*. Videtur enim ex his verbis colligi, posse hominem agnoscere et secure affirmare, se fecisse omnia, quae debuit facere, ac per hoc, se implevisse omnia mandata, et ideo justum esse, quia factores legis justificabuntur. Ad hoc argumentum respondimus quidem, sed dum brevitati studuimus, obscuritatem vitare non potuimus. Addendum igitur est, verba illa *{quod debuimus facere fecimus}* non significare, implevimus omnia Dei mandata; sed quod fecimus, si quid fecimus, ex debito fecimus, quia facere tenebamur, et ideo servi inutiles sumus, quia nihil fecimus amplius quam deberemus.

Ideo enim Dominus non dixit, cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite, fecimus omnia, quae praecepisti nobis, sed quod debuimus [acere fecimus, idesl, si quid fecimus, non debetur nobis magna laus quia debuimus facere. Quod etiam aperle colligitur ex parabola praecedenti, ex qua haec dominica admonitio processit. Ait enim Dominus: *Quis vestrum habens servum arantem, aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Slatim transi, recumbe; et non dicat ei: para quod eoenem, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes? numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quod ei imperaverat? Non pulo; sic etiam cum feceris omnia etc.* Itaque non colligitur ex his verbis, hominem justum posse, aut debere secure, affirmare se mandata omnia implevisse: sed agnoscere conditionem suam servilem, seque facere debuisse quod fecit, graviter puniendum nisi fecisset. Huc respexisse videtur s. Hieronymus in epistola ad Clesiphontem adversus Pclagianos cum ait: *Haec hominibus sola perfectio, si perfectos esse se noverint. Et vos, inquit, cum feceris omnia, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* Hinc etiam s. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, cap. 51. scribit, verba Domini, cum feceritis omnia, etc. dicta esse ad docendum, quod nemo ex opere suo extolli debeat.

Els. Bernardus serm. 4. in psal. *Qui habitat. Quod debuimus, inquit, facere, fecimus; vae enim nobis sinon fecissemus. Haec est utique magna virtus et summa securitas, quando et pie vivis, et tamen plus attendis, quae desunt tibi, quam quae obtinuisse videris.* Quomodo autem ex his verbis non colligatur, mandatorum observationem non mereri ex condigno mercedem, explicatur infra suo loco. Sed interim dicimus, ex parabola praemissa salis aperte colligi, non agi hoc loco de mercede debita operi, sed de gratia et dono, quod debetur beneficio praecedenti. Sic enim loquitur Dominus de servo laciente quod debuit: *Numquid gratiam habet servo illi, qui fecit quod ei imperavit? non pulo.* Non ait Dominus, non redderet ei debitam mercedem pro labore, sed non habebit illi gratiam, quasi ab eo beneficium accepisset. Sic etiam dicitur Luc. 6. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quod vobis est gratia? Et tamen diligere amicos, qui nos diligunt, virtus est et digna mercede, sed non est aliquid eximium, pro quo gratiae habendae sint et beneficia rependenda.* Sic etiam loquitur b. Paulus 1. Corinth. 9. *Α'αη et si evangelizavero, non est mihi gloria. Necessitas enim mihi incumbit.* Ubi non negat sibi deberi mercedem pro labore evangelizandi, sed negat sibi deberi aliquid peculiare et egregium pro opere supercrogationis, quale sibi debebatur ex eo quod sine sumptibus, ut ipse loquitur, poneret evangelium, idesl, sumptus necessarios non acciperet a populis, quibus evangelium praedicabat. Sic denique intellexit s. Ambrosius in libro de Viduis, ubi cum posuisset verba illa Domini: *Dicite servi inutiles sumus, addit, hoc Virgo non dicit, hoc non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita exspectat praemia, sicut s. Apostolus ait: Ecce nos reliquimus*

omnia, et sequuli sumus te, quid ergo erit nobis? Non enim quasi inutilis servus quod debuit facere, fecisse se dicit, sed quasi utilis Domino, etc.

RECOGNITIO LIBRORUM TRIUM

De bonis operibus, idesl, oratione, jejunio, et eleemosyna

Nihil occurrit notandum in his libris.

RECOGNITIO OPUSCULI

De translatione imperii

Lib. 1. cap. 7. § i. Dixi, Moysem, Aaronem, Saullem, Davidem, et Petrum singulari Dei vocatione principatum vel ecclesiasticum vel politicum accepisse. Id quidem verum est, sed non eodem modo per omnia accipiendum. Moyses enim et Petrus immediate a Deo sine ulla hominum electione, vel consecratione, vel requisito consensu, principatum adepti sunt. Aaron a Deo quidem vocatus, sed a Moyse consecratus fuit. Saul et David a Deo designati reges fuerunt, sed a populis facti dicuntur in lib. i. Regum cap. 11. et lib. 2. Regum cap. 2. et 5. de qua re plura scripsimus in Recognitione libri de Laicis, qui etiam de membris Ecclesiae.

Eodem lib. 1. cap. 13. § Huila sunt hoc loco. Admisi tamquam legitimos canones, qui habentur apud Gratianum dist. 63. can. *Adrianus*, et can. *In synodo*. Sed postea animadverti, canones illos esse vel falsos, vel certe dubiae fidei, ut etiam admonui in Recognitione libri secundi de Summo Pontifice cap. 29. et lib. de Clericis cap. 9. et cap. 16. quia non nituntur auctoritate ulla, nisi Sigeberti, qui suspectus haberi potest ob nimiam propensionem erga imperatores, qui suo tempore cum romanis pontificibus de investituris episcoporum contendebant. Neque responderi potest, hos duos canones, nili etiam auctoritate Ivonis Carnotensis, qui Sigeberto antiquior fuit, extant enim in Panormia, sive Pannomia, ut rectius scribi deberet, Ivonis lib. 5. cap. 135. et 136. Hoc, inquam, responderi non potest, quoniam auctor Panormiae Ivonis non fuit Ivo, sed alius recentior, qui canones collegit magna ex parte ex Ivone, sed addidit etiam aliquos ex decretis, quae facta sunt post obitum Ivonis. Itaque vocatur Panormia Ivonis, quia est quasi compendium decreti Ivonis, non quod auctor compendii fuerit Ivo. Quod enim auctor Panormiac fuerit Ivone posterior, colligitur ex lib. 8. ubi ponuntur nulla decreta Innocentii II. qui sedit post obitum Ivonis. Vide lib. 8. cap. 141. 142. 113. 149. 152. quemadmodum igitur in Panormia inveniuntur canones Innocentii II. qui fuit Ivone posterior, ita potest fieri, ut canones illi duo, *Adrianus*, et *In synodo*, desumpti sint ex auctore qui vixit post Ivonem. Certe canones isti in decreto Ivonis, cujus Panormiae dicitur esse compendium, nullo loco inveniuntur.

Lib. 3. cap. 2. Dixi: Electores imperii constitutos fuisse a Gregorio V. Sed decretum ejus pontificis fuisse quidem continuo executioni mandatum, quatenus constituebat, ut rex eligeretur a principibus

imperii, sed non fuisse nisi post ducentos annos, et amplius usu receptum quoad restrictionem ad numerum septenarium. Sed postea cardinalis Baroni-
 us. cui multum omnino Ecclesia debet ob immen-
 sos labores, quos pertulit, toto fere vitae suae tem-
 pore, in historia ecclesiastica undique colligenda
 et literis commendanda, invenit librum cujusdam
 Matthaei parisiensis monachi s. Albani in Anglia,
 qui anglicam historiam scripsit ab anno Domini
 1166. usque ad annum 1250, atque ex eo auctore
 haberi scripsit ab Innocentio IV. in concilio lugdu-
 nensi generali, quod celebratum est anno Domini
 1245. restrictum fuisse numerum electorum impe-
 rialium ad septem; videlicet, ad ducem Austriam,
 ducem Bavariam, ducem Saxoniae, ducem Braban-
 tiae, archiepiscopum Coloniaensem, archiepisco-
 pum Moguntinum et archiepiscopum Salsburgen-
 sem. Sed videtur omnino vel in eodem concilio, vel

paulo post in locum Salsburgensis substitutus fuisse
 se archiepiscopus Treverensis, et in locum ducum
 Austriam, Bavariam et Brabantiae, substituti, rex Bo-
 hemiae, marchio Brandenburgensis et comes Pala-
 tinus Rheni: Hos enim septem nominat Marfous
 Polonus. qui fuit pontifex ejusdem Innocen-
 ti IV. pontificis, s. Thomas, Augustinus Triumph-
 el Henricus Ostiensis, qui eodem fere tempore fl-
 ruerunt, et omnes alii posteriores. Et quamvis
 mo historicus Iradallus, quis auctor fuerit, ut illa mu-
 tatio et substitutio fieri: tamen certum omnino
 haberi debet, faciam esso vel ab eodem Innocentio
 vel ab aliquo ejus successore. Non enim decretum
 summi pontificis Innocentii in concilio generali
 cluni, ullus pontifex maximo inferior mutare ausus
 fuisset, vel jure potuisset.

In aliis opusculis nihil notandum occurrit, sicut
 nec in libris lingua italiana scriptis.

Finis Recognitionum

TRACTATUS DE POTESTATE

SUMMI PONTIFICIS

IN REBUS TEMPORALIBUS

ADVERSUS

© ^^353^23^/23 53&&© &&<W23

AUCTORE

ROBERTO BELLA RHINO

S. R. E. CARDINALI

DE POTESTATE

SUMMI PONTIFICIS

IN REBUS TEMPORALIBUS

ADVERSUS

GULIELMUM BARCLAJUM

I' R A E I' 4 7' / 0

*

Qui librum Gulielmi Barclaji de Polestate Papae nuper emisit in lucem, neque nomen suum,neque lypographi, ac ne loci quidem ubi liber excusus sil, prodere ausus est. Quamvis enim in quibusdam codicibus editus dicatur is liber Musiponli: id tamen confictum fuisse, exploratum habeo. Timuit videlicet, nec sine caussa, poenam aul vituperationem; non praemium aul laudem expeclavit. Nomen lanium auctoris, quod ipse auctor, si viveret, libenter fortasse texisset, libere detexit; quod sciret eumodjudicem supremum avocatum et raptum, nihil negotii cum mortalibus jam habere. Haec sane non boni operis argumenta sunt; qui enim male agit, odit lucem, cl non venii ad lucem, ut non arguantur opera ejus: qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ul manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta, Joan. 3. Ipse etiam Barclajus veritus fortasse, ne incredibilis arrogantiae ac temeritatis arguerclur, si quasi aller Goliath, adversus acies omnium catholicorum scriptorum unus procederet; dissimulata multitudine adversariorum, mea solius scnpla ex proposito oppugnanda suscepit. Sed ego non tanti sum, ut caussam Ecclesiae universae a me uno pendere existimem: novi imperfectum meum; scio me unum esse de mullis, neque committam, ul communi caussae praejudicetur, sive disputando stem, sive cadam. Ea de caussa primum adferam in medium sententias clarissimorum Scriptorum ex omni natione orbis chrisliani, ul omnes intelligent Barclaji sententiam singularem esse, cl scriptoribus catholicis o-

mnibus lum theologis, tum sacrorum canonum ac civilium legum professoribus repugnare.Mirum autem esset si Barclajus nunc viveret, et in theatrum lot virorum doctissimorum, Ilalorum, Gallorum, Hispanorum, Germanorum, atque Anglorum introductus, tot adversa lumina intueri, vel os aperire aul omnino mutire auderet. Deinde, ul de senlcnlia catholicae Ecclesiae nemo dubitare possit, plurium conciliorum Patres in unum quasi maximum concilium cogam; ubi aliquot summi pontifices, non pauci patriarchae, plurimi archiepiscopi, episcopi,abbates, alique viri doctissimi, qui variis locis et temporibus olim congregati sederunt; nunc iterum simul omnes conveniant, el unum Barclajum in medium vocatum sententiis suis obruant. Postremo cum salis constiterit, lum ex singulis scriptoribus, lum ex conciliis generalibus, quis sit Ecclesiae catholicae sensus de summi pontificis potestate in temporalibus: lum demum ad Barclaji objectiones solvendas, atque ejus argumenta examinanda deveniam. El quoniam Barclajus polcstalein summi pontificis in temporalibus universe negat; ego quoque potestatem camdem universe aslruam, non mullum laborans, si ea potestas sil absoluta, vel in ordine tantum ad spiritualia se extendat. Relaturus igitur sententias illustrium scriptorum occidentalis Ecclesiae de Potestate Papae in temporalibus, visum est ab ilalica natione incipere, quia idem observatum esso video in concilio constanlicnsi, sess. 41.

Sententiae illustrium scriptorum nationis ilalicae

Primum igilur ex italien natione prodeat s. Gregorius VII. papa, qui lib. 8. Ilcgislri sui, epist. 2. ad episcopum Mclcnscm, copiose docet, posse a romano pontifice principes Christianos excommunicari el principatu privari corumque subditos ah

obcdienlia eorum absolvi: *Quod autem, inquit.poslulasli, te nostris scriptis juvari ct praemuniri contra illorum insaniam, qui nefando orc. garrunt, non potuisse auctoritatem sanctae cl apostolicae sedis regem Henricum excommunicare, nec quemquam a sacramento fidelitatis ejus absolvere, etc.*

S. Thomas Aquinas, qui non solum excellenti

doctrina floruit, sed ea sanctitatis gloria fulsit, ut cum ab omni adulatione erga pontificem longissime abfuisse, dubitari non possit, in 2. 2. quaest. 10. art. 10. *Considerandum est, inquit, quod dominium, vel praelatio introducta sunt ex jure humano: distinctio autem fidelium vel infidelium est de jure divino: jus autem divinum quod est ex gratia, non tollit jus humanum, quod est ex naturali ratione: ideo distinctio fidelium et infidelium secundum se considerata, non tollit dominium et praelationem infidelium supra fideles. Potest tamen juste per sententiam, vel ordinationem Ecclesiae, auctoritatem Dei habentis, tale jus dominii, vel praelationis tolli: quia infideles merito suae infidelitatis merentur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei, sed hoc quidem Ecclesia quandoque facit, quandoque non facit.* Haec s. Thomas, qui duo dicit adversus Barclajum: unum csl, dominium et praelationem introductam esse de jure humano, non ex jure divino, ut Barciajus frequenter affirmat: alterum est. auctoritate Ecclesiae, quae sine dubitatione plenissimo residet in papa, privari posse principes infideles dominio, quod habent super fideles. Neque per infideles intelligit s. Thomas solos ethnicos, ul videtur existimare Barciajus; sed omnes infideles, sive pagani, sive Judaei, sive haeretici sint: nam ari. 6. ejusdem quaestionis enumerat cl comparat inter se species infidelitatis, ac dicit: *Haereticos esse infideles paganis et Judaeis absolute, et simpliciter deteriores*: deinde ari. 10. de omnibus infidelibus diserte pronunciat, *Posse eos privari dominio, quod habent super fideles, si Ecclesia judicet expedire.* Idem repetit qu. 12. art. 2. cl addit, *Propter alia etiam crimina, posse ab Ecclesia privari dominos dominio, quod habent super alios.* Idem in eadem 2. 2. quaest. 60. art. C. *Ad tertium potestas, inquit, saecularis subditur spirituali, sicut corpus animae; et ideo non csl usurpatum iudicium, si spiritualis praelatus se intromittat de temporalibus.* Idem s. Thomas in 2. seni. disl. 44. in fine, dicit, in papa esse apiccm ulriusque potestatis spiritualis et temporalis. Idem, si tamen idem lib. 3. de regimine principum cap. 10. *Quod si dicatur, inquit, ad solam referri spirituales potestatem* (plenitudinem videlicet potestatis pontificiae) *hoc esse non potest, quia corporale et temporale ex spirituali cl perpetuo dependet.* Elcnp. 19. *Simile contingit in principe lotius regni, quia pro conservatione regiminis super subditos ampliatur ejus potestas imponendo tales, destruendo civitates et castra pro conservatione lotius regni. Mullo igitur magis conveniet summo cl supremo principi, id est, pupae ad bonum totius Christianitalis,* haec ille. De quo etsi non nihil dubium est, an sil s. Thomas, cum cap. 20. sequenti, mentionem faciat Alberti imperatoris, cujus tempora s. Thomas vivendo non attigit: et quia cap. 10. citato, s. Petrum Chrisli successorem non semel appellat; qua voce successoris videlicet, uti non solent, qui proprie loquuntur, ul s. Thomas in primis solet. tamcn auctor csl antiquus cl doctus, quem Barciajus spernere non potest.

Sanctus Bonaventura, vir doctissimus et sanctissimus episcopus card. Albancensis, lanium abf.; t ab adulatione pontificis, ut ne levis quidem suspicio tanti criminis in eo unquam adhaeserit, Is., hilominus, in lib. de ecclesiastica hierarchia, part. 2. cap. 1. sic loquitur: *Jam vero possunt videri et pontifices ex causa amovere reges deponere imperatores, sicut saepius accidit tamen eis. quando scilicet eorum malitia hoc eligunt, et reipublicae necessitas sic requirit.* Summus vero pontifex penes quem in terris prima reside, auctoritas non a rege, non a principe saeculari non ab homine judicatur, sed solius Dei iudex reservatur.

Aegidius Romanus Ordinis sancti Augustini, stichiepius Biluricensis. in tract. de potestate ecclesiastica, part. 1. cap. 30. *Sed, inquit, dicere aliquis, quod reges et principes spiritaliter temporaliter subsint Ecclesiae, sed haec dicentes vim argumenti non capiunt: nam si solum spiritaliter reges et principes subsint Ecclesiae, non esset gladius sub gladio; non esset in potestatibus non reducerentur infima in suprema per media, haec ille, qui lolo illo tractatu hoc probat potestatem Ecclesiae, quae plenissima csl in summo pontifice, non ad sola spiritualia, sed etiam temporalia se extendere.*

Beatus Augustinus Triumphus, alias de Ancona, vir adeo pius et doctus fuit, ul in ejus sepulchre, beati titulum incisum videamus. Is in lib. de potestate Ecclesiae quaest. 22. artic. 3. *Imperatorem.* inquit, *a papa posse deponi quis ibi injicias? ejus enim est deponere imperatorem, cujus csl eundem constituere, id quod exempla ipsius declarant.* Vide plurima alia in lota quadragesimae quaestione.

Beatus Joannes de Capistrano, qui doctrina et miraculis Ecclesiam catholicam illustravit, in lib. de potestate papae, pari. 2. secundae partis principalis, in argumento octavodecimo pag. 54. editionis Venetae anni 1588. *Papa, inquit, principes in spiritualibus, debet similiter in temporalibus eminere, ul tamquam dignior propter eminentiam, supremus in omnibus habeatur.*

Sanctus Antoninus Florentiae archiepius, vir aequae sanctus ac doctus, alque ab omni adulationis specie alienissimus in summa sua part. 3. tit. 22. cap. 3. § 7. *Talis, inquit, est potestas imperatorum, regum et principum. quia per papam habet institui, regulari et confirmari, si bona est: cl per ipsum habet judicari cl condemnari,* si bona non csl. Hem cap. 5. § 7. *Potest, inquit, ipsos reges ex causa rationabili deponere.*

Isidoros Mediolanensis Ordin. praedicat, lib. 2. de imperii militantis Ecclesiae dignitate. lib. 3. *Papa, inquit. potest eorum demeritis exigentibus imperatorem ac regem deponere.*

Gabriel Biel insignis theologus, loci. 23. in canone missae, *Ille, inquit, regii et custodit, qui propter ipsius Ecclesiae regimen, unum* (papam videlicet) *praeposuit universis, ul omnes ab uno sicut corpus a capite gubernemur.* Et prope finem, *Papa transfert potestatem supremam sac-*

cularem *degente in gentem, cl imperatorem deponere polesl etc.*

Thomas Cujclanus Ordin. praedic. S. It. E.card, doctrina, el vitae integritate insignis, m apologia, de comparata aucloriiale papae, cl concilii, pari.2. cap. 13. ad octavum, idem docel: nam proposito argumento octavo adversarii his verbis, *Octavo, quia nonnulli summi pontifices inveniuntur de-finivisse, sc in temporalibus habere supremam pblcslalem: cacton vero in oppositum: Respondet his verbis; Ad ociarum dicitur, quod quia pote-stas papae directe csl respectu spiritualium ad supremum simpliciter finem human igcneris-.idco suae potestati duo conveniunt: primo, quod non csl directe respectu temporalium: secundo, quod csl respectu temporalium in ordine ad spiritua-lia: hoc enim habet ex co quod ad supremum fi-nem omnia ordinari debent, etiam temporalia, abeo procul dubio.cujus interest ad illum finem omnes dirigere, ul csl Christi vicarius: primum autem cx natura suae potestatis consequitur.Ex his aulem sequitur, quod ulrumquc vere potest determinare, ul papa: el quod habet supremam potestatem in temporalibus: el quod non habet supremam potestatem in temporalibus: quoniam ulrumquc verum csl ad sanum intelleclum,affir-matio namque est vera in ordine ad spiritualia: negatio vero csl vera directe, secundum se ipsa temporalia. Unde nihil ex utraque decisione er-roris accidit.*

Alexander dc s.Elpidio Ordin.eremitarum s.Au-gustini in lib. dc auctoritate summi pontificis, et jurisdictione imperii, cap. 9. Deo. inquit, non sub-ditur, qui subjectus non csl Dei vicario el eccle-siasticae potestati: nullus ergo rex. nullus tem-poralis princeps, cujuscumque conditionis exi-stai, excipi potest, si Christianum se fateri vult nomine, cl re: quia etiam in temporalibus pole-stati supremae spirituali subjici debent.

Petrus de Monte venetus el episcopus Brixien-sis, in monarchia, pari. 2. quaest. 5. in line, *Ha-gnam*, inquit, *habet potestatem papa super im-peratorem. quia ex delicto eum deponit.*

Petrus Anchaianus in cap. *Canonum statuta*, n. fi.de constitui. *Papa*, inquit.*habet ulrumquc gla-tilium, cl superiorilatem ad imperium, el hinc e.sl. quod imperatorem coronal cl inungit , et quandoque deponit.*

Sylvester Prieras Ordin. praed. theologus el ca-nonisla doctissimus, in summa, verbo. *Papa*,n. 10. *Papa*, inquit, *potest eligere imperatorem per se ipsum immediate, quando exjusla, et rationa-bili caussa expediret: quia principalis agentis habentis dirigere omnes fideles ad pacem, cl fi-nem spiritualem, csl eligere ministros.* Et infra: *Potest (papa imperatorem) dignum excommuni-care, cl dignum depositione deponere.cl num. 11. Habet (papa in reges cl principes chrislianos o-mnes) universalem spiritualium et temporalium jurisdictionem.*El infra,*polesl cx rationabili caus-sa deponere.*

Astensis in Summa. 1. part. lib. 2. lit. 64. ari.4. ng. 101. *Ex praedictis*, inquit, *collige, quod vincipes sacculi, cl Domini temporales, non lan-*

turn propter haeresim suam, scd cliam propter negligcnliam cxlirpandi haeresiin aliorum, sunl excominu n tea ndi.ab Eccles ia deponendi, de terris suis expellendi, el terrae eorum occupandae ca-tholicis possunl exponi.et idem, si princeps circa regnum, et justitiam faciendam, inventus fuerit negligens, insufficiens, el ineptus: Unde Zacha-rias dcposuil Childericum, el Innocentius Otho-nem.

Nicolaus abbas panormilanus, in cap.Solilae.de major, et obed. num. 7. *Pupa*, inquil, *potest ra-tionabiliter increpare imperalorem,el aliosprin-cipes saeculares, cl non mirum/nam potest eos ex caussa deponere*, idem docci in cap.Per tenc-rabilem. *Qui filii sint legitimi.*

Joannes dc Anania, archidiaconus bononiensis in cap. Licet, dc voto, num. 10.*Papa*, inquil. *pri-vat laicum ordine geniturae, quia habet potesta-tem super reges el regna. Unde deponit impe-ratorem.*

Bnrtholus in I.*Si impcralor.C.* de legibus.num. 4. *Jas.*inquil, *eligendi imperatorem habent prin-cipes de Alemania, cljus privandi solus papa habet.*

Baldus in j reo mio ff. vel. *Solus*, inquit, *popa privat imperatorem.*

Petrus Andreas G.mibara. in tract, de officio ct potestate legati lib. 2. lit. dc variis ordinariorum nominibus, num. 220. Solas, inquil. *papa depo-nit imperatorem cl reges, demeritis suadentibus.*

Beslaurus Caslaldus. in lib. de imperatore qu. SI. *Solus*, inquil. *papa sine concilio deponit im-peratorem. quia papae, cl Chrisli unum csl Iri-bunal.VA infra: Papa principem quanlumcumque exemplum, si expedit, punit cl deponit.*

Dominicus cardinalis Tuscus vir doctissimus.qui adhuc vivit, cl magnum opus ante paucos annos edidit, in sexto tomo Praeficarum conclusionum , verbo. *Papa*, mullos auctores citat ad hoc ipsum propositum: ad cum. si quis plures auctores velit, lectorem remitto.

Sententia illustrium scriptorum nalionis gallicae.

Sanctus Bernardus lib. 4.de Consideratione cap. 4. *Qui i lu*, inquil *dentio usurpare gladium len-tes, quem semeljussus es ponere in vaginam : quem tamen qui tuum negat, non salis mihi vi-detur attendere verbum Domini dicentis sic:Con-verte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo el ipse luo forsitan nutu, etsi non tua manu eva-ginandus, alioquin si nullo modo ad te perline-ret. et iis. dicentibus apostolis, ccce duo gladii hic, non respondisset Dominus, salis est. sed ni-mis esi. IJerque ergo Ecclesiae. et spiritualis sci-licet gladius, et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero it ab Ecclesia exerendus est, ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nu-tum sacerdotis, eljussum imperatoris, haec san-ctus Jlernardus. qui certe non diceret, gladium materialem Ecclesiae, esse, cl non solum pro Ec-clesia cxcrendum. sed cliam ad nutum sacerdo-tis cxcrendum, si cum Barclajo, existimaret po-*

testaient in temporalibus nullo modo ad Ecclesiam, ejusque praesident perlinere. Sed de hac sententia suo loco plura dicemus.

Petrus de Palude patriarcha hierosolymitanus, vir doctissimus, in tract. De causa immediata ecclesiasticae potestatis art. 4. qui est de potestate papae, sic loquitur: *Licet papa non habeat confirmare quemlibet regem, qui consensu populi a principio regnum assumpsit: tamen potest deponere omnem talem, non solum propter haeresim. aut schisma, aut aliud crimen intolerabile in populo, sed etiam propter insufficientiam, utpote, si quis idiotia sensit, vel impotens viribus in regno praeesse. et propter ejus insufficientiam regnum fidelium periclitaretur.* Et infra reddens rationem ait: *Quia papa est superior in spiritualibus. et per consequens in temporalibus, quantum necesse est pro bono spirituali.*

Durandus episcopus Meldensis theologus insignis. in lib. de Origine jurisdictionum, quaesi. 3. *Quia, inquit, utroque potestas temporalis, et spiritualis est necessaria, ideo utramque potestatem (Christus) contulit Petro.* Et infra: *Isi sunt veri termini jurisdictionis spiritualis, et temporalis a fundatione Ecclesiae, quos transgredi non licet: quia jurisdictio temporalis nullo modo se extendit ad spiritualia, de quibus nihil novit: jurisdictio vero spiritualis se extendit primo, et principaliter ad spiritualia, secundo vero, et per quamdam consequentiam scilicet extendit ad actiones hominum circa temporalia, quae ordinantur ad spiritualia tamquam ad finem.*

Erasmus Brili Ordin. praedic, magister generalis et theologus acutissimus, tract. de potestate papae. § Ad evidentiam secundi, sic loquitur, *Ad papam perlinet corrigere omnem abusum tam potestatis ecclesiasticae quam terrenae in quocumque existente de populo Christiano.*

Jacobus Almain in tract. de Suprema potestate ecclesiastico, et temporalis, quaesi. 2. principali, quae est de suprema potestate laica, cap. 5. ad tertiam allegationem: *Papa, inquit, potest imperatorem deponere in duobus casibus: primus, pro crimine pure spirituali, ut est haeresis: secundus, quando illi, ad quos specialiter jure ordinario, sunt negligentes ipsum deponere. Ibidem ad quartam allegationem, sic ait. Si gens imperii efficeretur haeretica, vel transferret se ad aliam seciam dimittendo seciam Christianam: posset propter hoc papa illam gentem privare dignitate imperiali, et sic transferre in aliam gentem.*

Henricus card. Ostiensis in summa tit. de haereticis. paragr. *Qua poena puniantur* num. 1. l. A'o la, inquit. quod *Domini temporales, non solum propter suam haeresim, sed etiam aliorum. quod cum possunt admoniti exterminare negligunt, excommunicari possunt, et terrae ipsorum exponi catholicis occupandae. Idem, si princeps peccans inveniretur circa regimen et justitiam faciendam, Inde Zacharias papa deposuit Childericum regem Francorum.*

Petrus Berlandus cardin. et episcopus Eduensis in tractat. de Origine jurisdictionis. quaesi. 4. num. 5. *Potestas, inquit, spiritualis debet dominari omni*

humanae creaturae: et quemadmodum Iesu Christus dum fuit in hoc mundo, et etiam ante aeternum naturalis Dominus fuit, et de jure naturali in imperatores, et quoscumque alios depositionis, et damnationis sententias ferre potuit: ita eadem ratione ejus vicarius.

Joannes de Sylva, in tract. de Beneficio p. 3. quaesi. 8. *Et papa, inquit, potest deponere regem.*

Stephaniis Aufrecrius, in tract. de Potestate saecularium, num. 5. et 6. *Papa, inquit, ipsum imperatorem tamquam inferiorem destituit, et gentibus causis, et in omnibus arduis negotiis, et maximis difficultatibus generantibus scandalum in christianis. papa potest hujusmodi majoralis ratione scilicet intromittere, etiam inter laicos, et exercere hujusmodi potestatem sibi a deo attributam.*

Gulielmus Durandus episcopus Nismensis, Speculator vulgo dictus, in Speculo lib. 1. l. 1. deligato. § Nunc ostendendum, num. 17. *Papa, inquit, deponit imperatorem propter ipsius iniquitatem, et de alii (principibus) curatores, ubi ipsi sint inutiliter ad regendum.*

Joannes Faber in legem primam, num. 10. C. de summa Trinitate. et fidei catholica. *Sed, inquit, de papa non est dubium, quin sit superior omnibus christianis, et in temporalibus et in spiritualibus.* Et infra: *Cum agitur de praepudio animae, vel populi, papa potest et debet providere, et si necesse sit, quoscumque reges deponere.*

Aegidius Bellamcra episcopus. avenionensis, in cap. Alius. 15. quaesi. G. num. 2. sic ait: *¶ Potest deponere imperatorem, qui ab eo temporalitatem recognoscit.* Et infra: *Etiam alios reges. licet ab eis regna sua non teneant infame. nec temporalitates suas ab eo recognoscant. nunc juramentum fidelitatis ei praestent, videlicet pro deliciis et negligentibus.* Et infra: *Deposito aulem regum facienda per papam, non ex illa ordinaria; sed ex quadam suprema et absoluta potestate procedit: et quod illam supremam et absolutam potestatem papa habeat, videtur nullum aequum, et reipublicae valde expediens, scilicet visit aliquis supremus monarcha. qui regum hujusmodi excessus possit corrigere, et de ipsi* justitiam ministrare.* Vide cum de in, in cap. M. n. l. de Judic. et in cap. Solitae, de majoris. et obed.

Joannes Quinlinus Ilacduus in repetitione ad v. f. v. de Judic. num. 64. *Quare, inquit, ponimus utrumque gladium Ecclesiae datum esse: hoc est. Ecclesiae pontificem habere jus et potestatem in spiritualia simul, et omnia temporalia, atque de his statuere et decernere ex causa posse, cujus decretis standum: nam quamvis homo sit mortalis, tamen coelesti potestate pollet.* Et infra mini. 127. *Hoc, inquit, jure papa Zacharias anno Christi nati 753. Childericum longa majorum serie legitimum Galliae regem, et possessorem regno avito destituit, et in ejus locum Pipinum Regem substituit, causam peccatum esse, hominem tantae imparem potestati, inertem, et nihil agentem reipublicae gubernacula moderari.* VA infra: *Hinc et Leo. ut pontifex romanus, eodem fultus aucto-*

rilale Carolum pariter Gallorum regem, romanum creavit imperatorem.

ita mundus RulTus, contra Molineum c, G. pug. 100. *Nou ignoramus*, inquit, Leonem 111. *pontificem Graecis ademptum imperium in Carolum magnum contulisse: id enim cum nostri Annales, tum Graecorum libri testantur: quod jure sibi quaesitum. cl Carolus magnus, et posteri Franci. Germanique putarunt. Omitto Pipinum a Stephana II. vel ul nonnulli, a Zacharia regem facium, detruso in monasterium Childerico ignavo, stupido cl bardo rege.*

Sententia illustrium seripiorum nationis Hispanicae.

Sanctus Raymundus, in Summa lib. 1. lil. de haereticis § 1. Ex praemissis, inquit, inter alia collige notabiliter, quod judex, vel poleslas saecularis, non solum propter haeresim suam; sed etiam propter negligenciam contra haeresim exlirpandam, polcsl non solum excommunicari ab Ecclesia: sed etiam deponi: cl exlcnde hanc poenam, el Ecclesiae polcslalem quandocumque princeps aliquis saecularis fuerit inutilis, dissolutus cl negligens circa regimen et justitiam observandam 17. quaesi. 4. § *Si quis princeps.*

Pelagius Alvarus episc. Sylvensis cx Ordine minorum assumption. in tractat, dc planctu Ecclesiae lib. I. arl. 21. Papa, inquit. transfert imperium, el confirmat imperatorem, electum canonice inungit el coronat; el contumacem cl persequulorcm Ecclesiae imperio privat.

Joannes de Turrecremala S. R. E. card, doctissimus, in summa de Ecclesia lib. 2. cap. 113. propositione 4. docet: Papam jure papalus non habere extra principatum suum ecclesiasticum potestatem in temporalibus directe: sed cap. 114. docet per sexdecim conclusiones, papam in ordine ad spiritualia habere polcslalem amplissimam in temporalibus. Referam hoc loco unam lanium conclusionem. Quarta propositio, romanus pontifex videtur jurisdictionem etiam in temporalibus habere. quia non solum principes saeculares circa usum suae jurisdictionis delinquentes polcsl per censuram ecclesiasticam coercere; verum etiam nolabiliter négligentes a dignitate deponere. Videat lector totum caput. cl commentarium ejusdem auctoris In cap. *Alius* 15. quaesi. G.

Cyprianus Benetus aragonensis Ordin. praedic, in libro dc prima orbis sede, in resp. ad sextum pro 2. parte conclusionis primae. In traditione, inquit, clavium includitur etiam collatio terrenarum potestatum pro conservatione bonorum spiritualium.

Franciscus Victoria Ord. praedic, de poleslalc Ecclesiae llelectione 1. quaesi. 5. prop. 8. In ordine. inquit, ad finem spiritualem papa habet amplissimam potestatem temporalem super omnes principes cl reges, et imperalorcm, et infra. Quando nccsse est ad finem spiritualem potest, non solum omnia, quae principes saeculares possunt; sed el facere novos principes, cl tollere alios ei imperia dividere.

Dominicus a Solo Ordin. praedic, in 4. seni, disl. 25. quaesi. 2. ari. 1. conci. 5. Potestas, inquit, quaecumque civilis calentis est ecclesiaslice subjecta in ordine ad spiritualia, ul papa possit per suam spiritualem potestatem, quoties ratio fidei, el religionis exegerit, non solum ecclesiasticarum censurarum fulminibus adversus reges agere, eosque cogere; verum el cunclos Christianos principes temporalibus bonis privare, cl usque ad eorum privationem procedere.

Alphonsus de Castro Ordin. minor, lib. 2. cap. 7. De justa haerellicorum punitione, sic ait: Nec mirari debet aliquis, quod papa propter haeresis crimen regem a regia dignitate deponat, el regno prive; quoniam in ncgoio fidei, etiam reges, sicuti el alii inferiores subduntur summo pontifici.

Jacobus Simanca Pacensis episc. in lib. de catholicis instilutionibus lil. 45. Quamvis, inquit, ecclesiastica poleslas distincta est a saeculari, cl papa jurisdictionem civilem non habeat in saecularium principum regna: nihilominus lamcn in ordine ad finem spiritualem habet pontifex maximus amplissimam polcslalem in omnes principes orthodoxos. Unde si princeps aliquis inutilis est. ul iniquas leges contra religionem, ul contra bonos mores conderet, ul quidpiam simile faceret in detrimentum rerum spiritalium, posset papa servatis justis circumstantiis, congruum remedium adhibere, privando etiam laicem principem aduini- stratione cl jurisdictione.

Dominicus Bannes, in 2. 2. quaesi. 10. ari. 10. in fine commentarii, paragr. quarta conci. Ita etiam, inquit, a jure divino positivo est poleslas. quam habet pontifex ad auferendum dominium, cl jurisdictionem ab infidelibus supra fideles: quando autem utendum est hac potestate. relinquatur ejus dominio vel iudicio. el quaesi. 12. ari. 2. in comment, paragr. Circa ultimam conclus. Ecclesia, inquit, non tantum privat dominio in subditos, principes apostatas perfecte, verum etiam illos, qui lapsi sunt aliquo pacto in haeresim.

Marlinus Ledesinius in secunda quarta quaesi. 20. ari. t. conci. 8. In ordine, inquit, ad finem spiritualem papa habet amplissimam polcslalem temporalem super omnes principes cl reges el imperaloros.

Gregorius de Valentia, in 2. 2. dispul. t. quaesi. 12. punct. 2. asser. 2. Jure, inquit, ecclesiastico per summi pontificis auctoritatem, alque sententiam. omnino polcsl quis dominio cl praerogative erga subditos privari propter peccatum apostasiae a lidc, neque est de hac assertione dubium ullum apud vero orthodoxos.

Gulielmus de Monscal calalonus, in Iractat. dc successione regum, num. 30. Papa, inquit, vicarius Christi cum causa polcsl quencumque Christianum principem privare; prout privavit cl deposuit Childericum regem Franciac. el in ejus locum Pipinum instituit, et romanum imperium a Graecis transtulit in Germanos.

Alphonsus Alvarez, in Speculo cap. 16. Hirae, inquit, est, quod (papa) imperium transferre potest de certo genere personarum, cum maxima causa ad aliud genus: cl infra. El ipsum imperium,.

tamquam inferiorem destituit exigentibus caussis maximis et arduis.

Antonius Cordubensis Ord. minor, lib. I. Quaestionarii, quacs. 57. dub. 3. Potestas, inquit, civilis subjecta est, non quidem potestati temporali papae: sed spirituali aliquo modo, in casu necessitatis, vel magnae utilitatis spiritualium. Et Ecclesia, et maxime papa, habet potestatem, et auctoritatem, vel jurisdictionem aliquam temporalem in ordine ad linem spirituales super omnes homines et principes, et res omnes et regna totius mundi.

fr. ndovicus Molina. tom. I. de Justit. et Jure tract. 2. disp. 29. conci. 3. *Potestas*, inquit, *spiritualis sumini pontificis ad finem supernaturalium adiunctam quasi ex consequenti habet supremam, et amplissimam potestatem jurisdictionis temporalis super omnes reges, et reliquos, qui sunt de Ecclesia; praecise tamen quantum postulat finis supernaturalis ad quem spiritualis potestas ordinatur. Quare si id exigat finis supernaturalis, potest summus pontifex deponere reges, eosque regnis suis privare.*

Didacus Covarruvias, in tract. de Restitutione super regulam. Peccatum, pari. 2. §9. in fine. 7. *Haec*, inquit, *sententia vera est in hoc sensu, ut papa vere habeat potestatem temporalem etiam super imperatorem, quatenus ea utilis, et necessaria sit ad Ecclesiae catholicae regimen, et spiritualis potestatis usum.*

Vernandus Vasquius, lib. I. Illustrium controversiarum cap. 21. *Caelorum*, inquit, *papa habet etiam jurisdictionem in temporalibus, quatenus necessaria sunt ad spiritualium expeditionem.* Et infra: *Id quod admittunt communiter ultriusque partis fautores.*

Michaël de Aninyon, in tract. de Unitate ovilis et pastoris, num. 12. *Penes papam*, inquit, *est utroque suprema potestas, licet non habeat usum gladii temporalis: et quia potestas papae immediate a Deo emanavit, et ipsi soli Deo subest potestas vero imperatoris a vicario Christi, cui est subordinata, ideo papa potest imperium de certo genere personarum transferre ad aliud, et imperatorem ungere et coronare, confirmare, approbare et reprobare. ac etiam deponere caussis exigentibus.*

Marlinus Navarrus, in Comment. ad cap. Novum, de Judiciis Nolab. 3. num. 11. *Potestas*, inquit, *ecclesiastica, est species poeialis, distincta a laica. et bene nobilior ea: ut aurum est species metalli distincta a specie plumbi, et nobilior ea; quaeque directe solum amplectitur supernaturalia: indirecte vero calenus naturalia, quatenus sunt necessaria ad consequentem finem supernaturalis, et infra, num. 11. Colligitur, inquit, ratio quare papa deponere potest reges adeo negligentes in regendis regnis suis, ut ob id populus Dei subditus illis retrahatur a consequenda vita aeterna. Porro hic auctor plurimos citat in eadem sententiam.*

Sententia illustrium scriptorum nationis Germanicae,

Silvanus episc. Albristolensis, in epist. quae cetera in appendice Mariani Scoti, loquens de Hen-

rico IV. imperatore, *Dominus*, inquit, *est, et pro nefandis malis a sede apostolica, excommunicatus, nec regnum nec potestatem aliquam super nos, quia catholici sumus, potest obtinere.*

Hugo de s. Victore, natione saxo, vir doctrina et sanctitate celeberrimus lib. 2. de Sacramentis, lib. 2. cap. 41. *Spiritualis*, inquit, *potestas renant, potestatem, et instituere habet ut sit, et judicare habet, si bona non fuerint. Ipsa tero Deo primum instituta est, et cum de vi, a solo Deo judicari potest.*

Henricus de Gandavo, Quod libro 6. quaesi. 3. 1. *Isle*, inquit, *hierarcha primus post Christum per universalem Ecclesiam Petrus erat, cui anibus claves tradidit, et duos gladios commisit, scilicet, ut regimen universalis Ecclesiae, tam in spiritualibus, quam in temporalibus ad ipsum perlineret.*

Ulricus in sua Summa, sic ait: *Si rex esset manifeste haereticus, vel si interpellatus ab Ecclesia negligere nihilominus regimen regni sui, quantum ad ea quae sunt fidei, scilicet si non intenderet excommunicari haereticorum, posset ab Ecclesia deponi a regia dignitate.* Hunc auctorem allegat Joan. de Turrecremata loco supra citato.

Dionysius Carthusianus, in lib. de regimine politicae, ari. 19. *In Ecclesia*, inquit. *Dei est mitis pontifex summus. videlicet Dominus papa, in quo est ultriusque poeialis. atque domini plenitudo, et apex, hoc est. tam spiritualis, quam saecularis poeialis: idcirco jurisdictionem et dispositionem habet super omnia regna et principatus fidelium non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus. dum rationalis causa requirit. Nam et imperatorem potest deponere, et reges, si vita eorum id mereatur, regnis suis privare.*

Joannes Driedo libro 1. de libertate Christiana cap. 14. *Verum*, inquit, *hic non est silentio praetereundum, quod papa ex plenitudine potestatis super universos principes Christianos, potest reges ac principes propter haereticis crimen privare sui regnis atque imperiis, et in temporalibus prorsus eximere plebem Christianam ab obedientia et subiectione eorum.* Vide etiam cap. 9. ubi demonstrat auctor in ordine ad finem supernaturalem, subjectam esse potestatem temporalem potestati spirituali.

Albertus Pigbius lib. 3. de ecclesiastica hierarchia cap. 2. *Quare*, inquit, *hi omnes (reges et principes videlicet Christiani) ut pars membra sunt Ecclesiae, necessario etiam subsunt ecclesiasticae hierarchiae praesidi, qui sui imperii habena moderetur eosdem; in suam mutuo, et totius corporis utilitatem conspirantes teneat omnes, contineat in officio, praevaricantes corrigat, et si illa exigat totius necessitas. administratione quoque et officio amoveat, et in locum eorum constituat alios, aut constituendos praecipiat per eos, ad quos hoc ipsum de jure, aut consuetudine perlinet.* A ide cumdem auctorem cap. quatuordecimo, ubi id ipsum repetit, et exemplis allatis probat.

Jacobus Latomus, in lib. de Ecclesia cap. 11. Ex

ejusdem, inquit, principiis conficitur, renem, aul alium quemcumque terrenum principem Christia-num, regno Cl principatu jure privari posse per Ecclesiam, quia regnum et principatus cum personis, ul supra dictum esi, in Ecclesiae corpus, cl jus transiit per sacrum llaptisma, ct per Chri-stianae religionis liberam acceptionem Christo el sponsae ejus dedicatum. el consecratum, el dona-tum donatione irrevocabili. Haec ille, qui pote-statem Ecclesiae plenissime residere in summo ponliQco demonstravit in alio libro, quem de Pri-matu romani pontificis inscripsit.

Conradus Brunus lib. 3. de Legationibus cap. G. *Haec, inquit. jurisdictione judicia civilia el crimi-nalia, denuntiationes cl inquisitiones, accusa-tiones, poenas item, cl censuras ecclesiasticas complectitur in personas el res ecclesiasticas: mul-lis eliam casibus in laicas personas, el pro rebus temporalibus datur. In his omnibus plenissimam habet jurisdictionem summus pontifex: determi-natam autem. el certis limitibus conclusam ar-chiepiscopi, episcopi, etc.*

Sententia illustrium Scriptorum nationis
anglicae el scuticae.

Alexander Alensis angles Ordin.min. vir doctis-simus, cl sanctorum Thomae et Bonnvcnlurac prae-ceptor pari. 4. quaesi. 10. in explicatione canonis missae in illud. El pro rege N. *Spiritualis.* inquit. *potestas terrenam habet instruere el judicare, si bona fuerii: ipsa vero a Deo primum instituta csl. ol cum deviat, a solo Deo judicari potest.* 1-ilem Alexander pari. 4. quaesi. 79. membr. 5. cl 0. *Voluit, inquit, Deus quosdam in alios plurcs habere potestatem, el deinde in illos alios pau-ciores. etsic semper donec deveniretur ad anum, scilicet papam, qui sub Deo immediate, est.* Quo loco docet Alexander, papam ila praccessc omnibus potestatibus, ut ipse solus sub Deo immediate sil.

Iloberlus Olkol anglus, iu lib. Sapientiae Iret. 200. *Ille aulem, inquit, esi regum, cui omnes sub-sunt nationes et populi. qui temporalia ab eo recipiunt: Sacerdotio lamen, ac summo pontifici debet subesse.* El infra: *Samuel unxit David in regem, in figura quod vicarius Chrisii, el praela-tus Ecclesiae confert principatum el regiam po-terestatem ad utilitatem Ecclesiae, unde, jus el au-ctoritas examinandi personam electam in re-gem, el promovendi ad imperium, ad papam per-linet.*

Franciscos Maironus Scolus. in 4. seul, distinet. 11). quaesi. 4. *Plenitudo, inquit. poleslalis secun-dum ulramque jurisdictionem concurrat in eam-dem personam: hoc palel auctoritate Chrisii di-centis, Quodcumque ligaveris etc.*

Joannes Bachonus anglus Ord. carmelitarum. in prologo super 4. seni, quaesi. II. ari. 4. *Papa, inquit, habet judicare de regnis et de regibus iu caussa belli ct pacis: polcsl cnim compellere prin-cipes temporales, ut pacem el justitiam sibi in-vicem servant.* Et infra: *Habet regem deponere, ul idleri regnum tribuatur, ratione iniquitatis, vel inutilitatis suae personae. Item habet imperato-*

rem deponere, el imperium alteri dare, si non defendat Ecclesiam.

Thomas Valdensis Ordin. ejusdem, in lib. 2. Do-ctrinalis fidei antiquae, art. 3. cap. 73. explicans quo sensu s. Gregorius servum se imperatoris di-xeijl: *Profecto, inquit, nec beatus popa Grego-rius eminentiae sui status super statum impera-toris praejudicavit in aliquo. cum regem sibi ver-bo tenus praeposuit, negotio quoque, quod tunc tractabatur attento: quod tunc apte videbimus, si posteriora ejus facta. el scripta quaeramus. Vi-de an semagislrum cl imperatorum el regum non arbitratur, cum post privilegia quaedam sena-tori presbytero, et abbati Xenodochii Francorum directa sub interminatione dignitatis, ct honoris omni ejus violatori conclusit,* haec ille, qui con-tinuo subjungit duo privilegia sancti Grcgorii. qui-bus minatur regibus regnorum amissionem, si pri-villegia illa violare praesumerent.

Rcginnldus Polus, sanctae romance Ecclesiae cardinalis, in lib. de summo pontifice cap. 8. *Ex quo, inquit. id quod paulo ante di.vimus. ila con-cludi potest. Christi vicarium, cui singulare, cl maximum vniuersum ministerium commissum csl. illud nimirum. quod ultimum special hominis finem. in orbe terrarum. Ecclesiaque gubernan-da, oblinere summam ac praecipuam potesta-tem inter caeteros omnes Dei ministros, seu im-peratores, seu reges, seu principes, aul quocum-que alio nomine nuncupentur.*

Nicolaus Sanderus. in lib. 2. de Visibili monar-chia Ecclesiae, cap. 4. *Ex his igilur, inquit, quae tum divinum jus. lum ipsius naturae lumen re-velat, abunde apparet, quantopere aberrant a ve-ritate, qui putant reges Christianos insuis regnis supremum semper potestatem habere, nec un-quam episcopis ila subesse. ul cum in fidem ob-stinate peccant, a regno removeri queant, et su-pra, pontifex igilur non minus dabit operam. ul regem, qui populum Christianum falsa doctrina imbuit, a regimine populi removeat, quam pa-stor operam dat, ut male affectum arietem de medio tollat.*

Habemus igilur: quae doctrina viguerit in Eccle-sia antequam Barclajus cl ego litigare incipere-mus. Et si s. Augustinus, in lib. 2. cap. ullim. ad-versus Julianum. adductis testimoniis undecim scri-ptorum, quorum aliqui ante ducentos annos, aliqui ante centum, aliqui ipsius aetate vixerant; affirmat, in nullo concilio ecclesiastico tot illustres scripto-res et magistros unquam simul convenisse; cl mi-ratur, si Julianus in illum conventum introductus os aperire, cl tot viris gravissimis cl doctissimis resistere ausus fuisset: quanto majore ratione pos-sumus nos affirmare, in nulla synodo quantumvis numeroso convenisse unquam .scriplores eximios supra septuaginta, quorum aliqui ante quingentos annos floruerunt, quique diversis saeculis in diver-sis christiani orbis partibus, non solum doctrina, sed eliam sanctitate el miraculis Ecclesiam illu-strarunt? El quamvis affirmare non possum, an Bar-clajus in coronam tot insignium scriptorum intro-ductos. si nunc viveret, resistendum, an creden-dum sibi esse censeret: hoc lamen securus affir-

DE POTESTATE PAPAE

mo, vel omnium islorum libros, quibus Ecclesia (ol jam saeculis usa est, exterminandos esse; vel Barclaji libellum, ul scndalosum, temerarium, seditiosum cl erroneum flammis ultmicibus esse tradendum.

Sententia conciliorum dc potestate summi pontificis in temporalibus.

Sed si forte alicui fidem non faciunt testes singulares, quamvis plurimi, el omni exceptione majores: veniam ad testes conleslcs, eosque pene innumerabiles. qui adversus Barclajum testimonium dicent. Ante annos 900. a Gregorio II. Romano pontifice excommunication fuisse Leonem Isauricum imperatorem, propter crimen liaereseos, el vectigalibus Hahae.ac per hoc parlc imperii mulclalum, testantur historici graeci Glycas, Theophanes, Cedrenus cl Zonaras, in Leone Isaurico : cl lalini Sigcberlus anno 727. Paulus Diaconus lib.21.cl Platina in Gregorio III. Lalini enim tribuunt Gregorio *HI.* hoc facium, quoniam is Gregorii II.sententiam confirmavit. Porro sententiam Gregorii II. in synodo episcoporum latam fuisse, testatur Joannes Zonaras graecus auclor, in vita Leonis Isaurici, cujus haec sunl verba, torn. 3. Annalium, Gregorius, qui lum Romae veleris Ecclesiam gubernabat, illos una cum impcralorc synodico anathemate obstrinxit, cl vectigalia, quae ad id usque lempus imperio inde pendebantur, inibuit, inito cum Francis foedere. Itaque tota illa synodus Gregorio pontifici asscnsil, lolque sunl ejus rei testes, quot in carndcm synodum episcopi convenerunt.

Deinde posl annos circiter trecentos, cum Gregorius VII. pontifex, llenricum IV. imperatorem saepius admonitum excommunicavit, cl imperio regnoque privavit; non id occulte, cl solo suo arbitratu, sed in synodo romana, ad quam plurimi episcopi undique convenerant, omnibus consentientibus cl laudantibus, publice et solemni ritu , ac caeremonia fecit: de hac synodo scribitur in lib.7. Regislri Gregorii VII. actam esse anno Domini 1080. anno septimo ejusdem Gregorii, atque ad eam synodum convenisse archiepiscopos el episcopos, nec non abbates el diversorum ordinum clericorum cl laicorum innumerabilem multitudinem.

Illis addi debent alia quinque concilia habita a successoribus Gregorii VII. videlicet beneventanum a Victore III. placenlinum ab Urbano II. romanum a Paschale II. coloniense a Gclasio II. remense a Callisto II. in quibus confirmata csl sententia Gregorii VII. Vide dc bis conciliis infra cap. 9.

Praeterea cum Urbanus II. pontifex Philippum I. Francorum regem, ob repudiatam legitimam uxorem, el adulteram in matrimonium acceptam, cladmonitum obedire recusantem, excommunicaret, cl corona regni privaret; id fecit in concilio frequentissimo claramonlano. ul testis est Sigcberlus, in chronico anni 109.3.el clarius idem refert Matthaeus P.iris in lilliehno 11. ad annum 1095. Sed quod cum excommunicatione intclligeretur privatio regiae dignitatis, inlclligi polesl ex Ivonc episcopo carnolcnscc, qui in episl. 28.ad Urbanum II.papam sic loquitur: Qui ad vos *venturi sunl in callidi-*

tate ingenioli sui, el venustate linguae impunitatem /lagilii se impetraturos regi a sede aptHolica promiserunt, hac ratione ex parte usuri, regem cum regno ab obedientia vestra discessurum, niri coronam, restituatis, cumque ab anathemateabsolvatis. Inlclligi polesl eliam cx historicis, qui testantur, veritum fuisse ab Urbano pontifice,nc di:dema regium Philippo excommunicato imponeretur. Vide Chronicum Joan. Naucleri, Gener. 31. Paulum Aemilium lib. 3. in Rege 38. P.ipirumM > sonium, Annal, lib. 3. Adde eliam quod scribitur in Summario, sive Compendio historiarum Francicarum Nicolai Vignerii.lolo lempore quo Philippus sub anathemate vixit, in publicis scripturis non fuisse positum de more, regnante Philippo, sed.regnante Christo; quia videlicet regem excomn» catum pro rege populus non habebat.

Ad haec, Innocentius III.pontifex anno 1215.concilium generale laleranense. quod jure maximum dici solet, convocavit: adfuerunt enim cum ipso summo pontifice patriarchae orientales duo perse, conslanlinopolitanus cl Hierosolymitanus: duo per legatos, Alexandrinus cl Antiochenus, archiepiscopi septuaginta, episcopi quadringcnliduodecim, abbates, priores convenluales ocligenti, legati imperatorum occidentis cl orientis, regum vero. Hicrosolymae, Franciac, Hispaniae, Angliae cl Cypri, In hoc igitur orbis Christiani celeberrimo conventucdilus csl canon, qui csl ordine tertius, adversus haereticos in haec verba: *Excommunicamus, ü anathematizamus omnem haeresim extollentem se adversus hanc sanciam orthodoxam calholicam fidem, quam superius exposuimus* etc. El infra : *Si vero Dominus temporalis admonitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab haeretica foeditate, per melropolilanum, el comprovinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur. El si satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo pontifici, utra tunc ipse vassallos ab ejus fidelitate denunci cl absolutos, el terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis haeticis sine ulla contradictione possideant. el in fidei puritate conservent, salvo jure domini principalis, dummodo super hoc ipse, nullum praestet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat, eadem nihilominus lege servata circa eos. qui non habent dominos principales.* Quid hic Bnrclajus diceret! si haec non est Ecclesiae catholicae vox, ubi obsecro eam inveniemus? et si est (ul verissime est) qui eam audire contemnit, ul Barclajus fecit.an non ul ethnicus, el publicanus, cl nullo modo chrislianus el pius habendus erit? si non habet summus pontifex potestatem in terris, disponendi de temporalibus usque ad depositionem principum eorum, qui vel ipsi haeretici sunt, vel haeticis quoquo modo favent, cur in edilione hujus canonis nullus ex tanto numero reclamavit? cur ne unus quidem ex tot imperatorum cl regum oratoribus muliro ausus est? Nondum videlicet parasiti principum temporalium exorti fuerant, qui, ul regna temporalia stabilire videantur, regnum aeternum iis, quibus adulantur, eripiunt.

Sed addamus cl lugdunense concilium. Ergo In-

nocentius IV. pontifex anno salutis 1245. Lugduni generale concilium celebravit, in quo praeter archiepiscopos et episcopos undique evocatos interluerunt etiam Balduinus imperator orientis cum aliis multis principibus. Sanctum quoque Ludovicum Francorum regem eo tempore Lugduni fuisse, et pontifici adfuisse, testantur Aemilius et Naucerus. Atque in conventu illo, Ecclesiam universam sine dubio repraesentante, lata est sententia in Fredericum Π. imperatorem in haec verba: *A'os ilaque super praemissis, et quampluribus aliis ejus nefandis excessibus, cum fratribus nostris. et sancto concilio deliberatione praehabita diligenti, cum Jcsu Christi vices, licet immeriti, teneamus in terris, nobisque in b. Petri persona dictum sit, Quodeumque ligaveris super terrain, ligatum erit et in coelis, memoratum principem, qui se imperio et regnis, omnique honore et dignitate reddidit indignum, quique propter suas iniquitates, a Deo ne. regnet, vel imperet ceterum abjectus, suis ligatum peccatis et abjectum, omnique honore et dignitate privatum a Domino ostendimus et denuntiamus; et nihilominus senlenliando privamus; omnes qui ei fidelitatis juramento tenentur adstricti, a juramento hujusmodi perpetuo absolventes, auctoritate apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam de caetero sibi tamquam imperatori pareat et intendat: decernendo quoslibet, qui ei deinceps voluti imperatori, vel regi consilium, vel auxilium praestiterint, seu favorem, ipso facto excommunicationis sententiae subiacere. Illi autem ad quos in eodem imperio, imperatoris special electio, eligant libere successorem. De praefato Siciliae regno providere curabimus cum eorumdem fratrum nostrorum consilio, sicut viderimus expedire.* Hanc sententia ceterum summi pontificis voto approbante concilio, hoc ceterum, voto consentiente et laudante Christianorum praesulum universitate: etiam iam audent unus nescio quis contra disputare, et librum suum in lucem edere, atque imperitorum oculos fascinare. Quod si singula per se concilia catholicae Ecclesiae, praesertim cum in iis praesidet summus pontifex, fidem amplissimam faciunt, vel nemini fas sit contra sentire: quanta temeritas esset, si quis decem conciliis frequentissimis, simul junctis. contradicere auderet? Nam etiam si concilia ista diversis locis et temporibus habita sint, tamen facile possunt ante oculos mentis omnia simul constitui, et ex omnibus unum maximum et numerosissimum fieri, ubi simul conspiciantur Gregorius VII. Victor III. Urbanus II. Paschalis II. Gelasius II. Callixtus II. Innocentius III. et Innocentius IV. sanctissimi omnes, doctissimi quoque pontifices, apostolica polestine, reges haereticos, vel haereticorum patronos excommunicantes, atque, a igni solio deponentes; et simul omnes praesules ecclesiarum eum legalis omnium fere principum sententias laudantium, ut justissimas approbantes et collaudantes. Certe si Barclajus, aut quicumque illi similis ceterum, in ejusmodi conventum introduceretur, mirum est, si loqui auderet, immo si non continuo obmutesceret. Sanctus Augustinus lib. 1. in Julianum cap. 2. concilium palacolinum episcoporum qua-

luordecim, salis magnae auctoritatis futurum existimavit ad unius Juliani audaciam comprimendam: cur igitur non multo magis valeant ad unius Barclaji temeritatem damnandam episcopi supra mille, qui in decem conciliis convenerunt? Hanc igitur sententiam Ecclesiae catholicae, quam in meis disputationibus de summo pontifice, cum juvenis adhuc essem breviter attigeram, cogor nunc adversus Gulielmum Barclajum, senex defendere: quem sane laborem ab homine, qui se catholicum profitebatur, mihi adferendum, suspicatus numquam fuisset. Nam eos, qui foris sunt, et assidue contra me scribunt, nihil moror.

CAPUT PRIMUM

De excusatione Barclaji.

Illis ergo quasi prolegomenis praemissis, venio ad librum Barclaji. Is in primo capite totus est in se excusando et purgando, quod in hac quaestione de potestate papae scripserit, quod scripsit. Ac primum probat, licuisse sibi senlentiati suam dicere, quia nulli alii catholici id fecerunt.

Si complures, inquit, tum theologi, tum jureconsulti, alii post alios in eadem hanc quaestionem excutiendam incubuerunt, nec priorum de ea iudicium sequentium scriptorum sententiis praejudicavit: cur non et ego aliquem indagandae veritatis locum (quandoquidem in eo studio aetatem consumpsi meo mihi quodammodo jure vindicem?).

At quanti momenti sit haec ratio, vel ex eo potest intelligi, quod ne suo quidem haeredi, aut amico singulari persuasit. Cur enim haeres ipsius, aut quicumque fuit, qui librum ejus edidit, qui certe amicissimus fuit, et nomen suum, et typographi. et loci, in quo liber editus est, silentio involvendum censuit, nisi quia non sine causa existimavit, non licuisse auctori impune scribere quod scripsit. Nam alioqui haereticorum omnium errores excusari possent. Ergo licuit catholicis scriptoribus, qui consentiunt in re, disputare de modo: non licuit Barclajo adversus omnes alios scriptores. atque adversus omnes conciliorum etiam generalium sententiam. negare omnino potestatem summi pontificis in temporalibus: quemadmodum licuit, et licet scholasticis doctoribus, qui confitentur in Deo Unitatem essentiae cum Trinitate personarum, nulla disputare de attributis essentiae divinae et personarum constitutione: sed non licuit Arianis veteribus et novis, vel essentias Dei scribendo multiplicare, vel Trinitatem confundere. Pari ratione, licuit, et licet catholicis doctoribus, qui consentiunt de substantia septem Sacramentorum, disputare de multis, quae ad fidei fundamenta non pertinent; non tamen licet, nec licuit sectariis Lutheranis et Calvinistis tam nulla scribere, contra substantiam et numerum Sacramentorum: quod idem de aliis fidei dogmatibus dici potest, subjungit Barclajus.

Monendus in primis lector est, omni me reverentia, et benevolentia sedem illam praequendam

id aulhic. aul alibi agere, ut debitae potestatis, cl dignitatis aliquid decedat vicario Christi, el successori sanctorum apostolorum Petri el Pauli.

At hoc ridetur similo esse ei, quod scribit s..Har-ens cap. 1.7. Percutiebant caput ejus arundine, cl ponentes genua odorabant eum: ct quod scribit s. Joan. cap. 19. Veniebant ad cum, cl dicebant: Ave rex Judaeorum, cl dabant ei alapas.Sic enim Bor-clajus omni reverentia cl benevolentia prosequi-tur nposolicom sedetn. sed inierim potestatem e-jtis fere dimidiat, cl addit postea:

Eos ilaquc obsecro qui ante me bono, ul opi-nor, animo scripserunt, ne indignenlur, aul sue-censeant, si ab illorum opinione rccesscro:ncque enim (ul sancto Augustino loquar episl. HI.) quorumlibd dispulaliones, quamvis catholico-rum el laudatorum hominum, vcluli scripturas canonicas habere debemus, etc.

At ego non indignor, neque succensco, quod a mea opinione, vel Barclajus, vel alius quicumque rcccscril:sed illud aequo animo ferre non possum quod a communi scriptorum sententia in re tam gravi, immo diam conciliorum universalium sensu et consensu ullus recedat. Et quamvis non debeamus libris doctorum, quantumvis catholicorum cl laudatorum hominum cam reverentiam,quam Scri-pturis sanctis debemus: tamen negari non potest, quin communi scriptorum sententiae nullum omni-no tribui debeat, ul a temeritate excusari non pos-sit, qui contra torrentem doctorum, ul dici solet, scribendo nititur. Nam ipse idem sanctus Augusti-nus, qui scripserat, disputationes quorumlibet ho-minum nullo modo aequandas esse auctoritati Scri-pturarum divinarum: Juliani temeritatem arguit, quod se audcrel opponere undecim scriptoribus catholicis, quorum verba cl sententias diligenter expendit lib. 1. cap. 2. cl lib. 2. cap.ull. adversus Julianum.

DeindeBarclajus ad rem propius acccdens refert duas catholicorum sententias. Alteram, quam plc-rique canonistarum sequuntur, quod in summo pontifice sit potestas utraque spiritualis el tempo-ralis. ul Christi vicarius csl. Alleram, quae theolo-gis fere communis est, quod potestas summi pon-tificis, ul Christi vicarius csl, spiritualis proprie, ac per se sil, sed tamen per eam disponere possit dc lemporibus, ulad spiritualia ordinantur. Tum sententiam suam, pro qua nullum catholicum scri-ptorem citet, ila proponit.

Jlihi vc.ro. inquit, neufra istarum opinionum, quantum ad temporalem potestatem, salis firma visa csl; cl paulo infra: Theologi itaque isti cano-nistarum opinionem probûsime refellunt, sed pace ipsorum dicam, nec ipsi melius sentiunt.

Haec ille, qui salis aperte se prodii, tamquam alt- rum Ismaelcm c regione universorum fratrum suorum fixisse tabernaculum.ul manus ejus contra omnes essent. Genes.16. Extremam partem primi < pilis totam consumit in refutatione.vel potius ir-r.' one Boni.qui cum se theologum profiteatur,cano-nislarum opinioni adhaerere maluit. De qua re r bill- beo quod dicam: nam Bozii opinionem,ne-que refutare. neque defendere statui; sed id tan-tum. In quo catholici omnes conveniunt, cl in quo

a Barclajo omnes dissidemus, moque ipso nl> ejus-dem Borclaji objectionibus propugnaro decrevi.

CAPÛT II.

Excuitur principium sive fundamentum doctrinae Ihircluji.

In secundo capite Burclnjus fundamenta jacere aggreditur doctrinae suae: quorum unum ne forte primarium est, potestatem ecclesiasticam el politi-cam jure divino distinctas cl separatas esse, ut. quamvis ambae a Deo sint, utroque suis terminis conclusa in alterius lines invadere suo jure nequeat, nculrique in alteram imperium sil. Ad probandum hoc principium adducit *can.Duo sunt*, cl *Cum ad verum*, disl. 96. cap. *Novii*, de *Judiciis*, cap. *Per venerabilem. Qui filii sini legitimi*, smelum lter-nardum lib. 1. dc Consideratione, Joann. Unedo-nem lib. 2. de Libertate Christiana, cap. 2. cl llo-sium Cordubcnsem episcopum, apud Athanasiuni in episl. ad solitariam vitam agentes.

At qui hoc principium, sive fundamentum in ul-tima particula falsum omnino esso contendimus,in illis videlicet ultimis verbis, Nculrique in alleram imperium sil. Siquidem allirmamus, ecclesiasticam potestatem, distinctam quidem esse a politica, sed ca non modo longe nobiliores, verum etiam ita superiorem esse, ut eam dirigere cl corrigere, et in certis casibus, in ordine videlicet ad finem spi-ritualem cl vitam aeternam eidem imperare possit.

Neque ultima illa particula, videlicet: Nculrique in allcram imperium sil, invenitur jn testimoniis allegatis sive ex canonibus, sive cx ductoribus. In *can. Duo sunl*, qui desumptus csl cx epist. Gelasii papae primi,ad Anastasium imperatorem, haec ha-bentur, Duo sunt quippe,imperator auguste,quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra pontificum ct regalis potestas: in quibus tanto gra-vius csl pondus sacerdotum.quanto etiam pro ipsis regiminibus hominum in divino sunl reddituri exa-mine rationem, cl infra, Nosti itaque ex illorum (c pendere judicio, non illos ad luam posse redigi vo-luntatem.

Haec ibi: ubi non solum non habetur, quod Bar-clojus dicit: Neutri in allcram imperium esse; sed habetur omnino contrarium: nam si pontifex red-diturus csl Deo rationem pro regiminibus hominum certe dirigere debet ea regimina, cl si forte de-viant, corrigere atque in viam reducere. Quomodo autem potest dirigere cl corrigere humana regimi-na, si nullum in ca imperium habet?

Pari ratione in canone. Cum *ad verum*, qui ex episl. Nicolai papae primi, ad Michaelcin impera-torem, sumptus est. non habentur illa vcrba-.Neu- Iri in allcram imperium esso. Haec enim sunl ver-ba pontificis Nicolai,Cum ad verum ventum csl,ul-tra sibi neciniperalor jura pontificatus arripuit,nec pontifex nomen imperatorium usurpavit: quoniam mediator Dei. cl hominum homo Christus Jesus actibus propriis cl dignitatibus distinctis, oflleia potestatis ulriusque discrevit.

Hic quoque nullo verbo indicatur, Neutram po-testaient in allcram habere imperium, sed solum

discretas esse actibus, dignitatibus et officiis. Et quoniam idem Nicolaus, paulo post subiungit. Christianos imperatores egere pontificum ministerio pro aeterna vita; et contra pontifices vel legibus imperialibus pro cursu laetum vitae temporalis. apertissimo indicatur finem poleslalis pontificiae, superiorem esse fini potestatis politicae, ac per hoc poleslalem pontificum, imperium habere super politicam potestatem, quatenus opus civilis vel potestas politica non impediatur adeptionem vitae aeternae, ad quam a pontificia potestate dirigenda est. Sic etiam in cap. i. Vovil, de iudic. et in cap. *Per venerabilem, Qui illi sint legitimi*, quae sunt Innocentii III. pontificis, nihil omnino habetur, unde colligi possit, politicam poleslalem spirituali, sive ecclesiasticae potestati non esse subjectam: alioqui non decrevisset idem pontifex in concilio lateranensi generali cap. 3. posse principes saeculi per apostolicam sedem principatu privari, si negligentes essent in purgandis terris suis ab haeretica labe. et admoniti ab episcopis, non obedirent. Neque idem ipse Othonem IV. imperatorem deposuisset, si existimasset poleslali ecclesiasticae nullum imperium esse in politicam poleslalem. Sanctus quoque Bernardus in I. lib. de Consid. dicit quidem pontificis poleslalem esse in peccata, et spirituales: sed idem s. Bernardus lib. 4. de consid. c. 4. utrumque gladium spirituale et materiale dicit esse Ecclesiae, et materiale ad nutum pontificis evaginandum esse: quae sane non diceret, nisi eroderet gladium materiale gladio spirituali esse subjectum. Porro de sententia Joan. Driedonis, nulla dubitatio esse potest: nam dicit quidem, potestates ecclesiasticas et politicam esse discretas; sed dicit etiam politicam ecclesiasticae adeo esse, debere subjectam, vel possit pontifex in certis casibus in ordine ad vitam aeternam reges et principes regnis suis, dominiisque privare, vel nos supra allatis verbis ipsius indicavimus. Denique Ilosii episc. Cordubensis verba, a s. Alhanasio commemorata, distinctionem officiorum utriusque poleslalis demonstrant, aequalitatem non demonstrant: *Tibi Deus. inquit, imperium commisit, nobis quae sunt laetitiae desine concedere: et quemadmodum. qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae; ita et tu cave, ne quae sunt Ecclesiae ad te trahens. magno crimini obnoxius fias: date, scriptum est. quae sunt Caesaris Caesaris, et quae Dei Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque tu ihmiamatum et sacrarum potestatem habes imperator.* Haec ille, qui non repugnare s. Gregorio nazianzeno, qui oratione ad populum timore perculsum. et praesident irascentem apertissime docet, ecclesiasticam poleslalem ita se habere ad politicam, vel animam se habere ad corpus: animam autem processo corpori, illudque regere, cuius imperare nemo unquam in dubium revocavit.

Pergit deinde Barclajus et Bozium exngiat. ejusque responsiones et disputationes refellit: quae ipsi Bozio integra relinquo: non enim defendenda suscepi, nisi ea, quae causam communem, vel meam particularem attingunt: quale est illud quod in extremo capite harenus dicit, non posse unam

poleslalem alteri subordinari, et subjectam esse, nisi dignitas et officium, quod est in subordinalo, sit etiam in subordinando. Nam subjectionem et subordinationem poleslalis politicae ad ecclesiasticam, omnes catholici docemus: sed non omnes admittimus quod Barclajus inde colligit. Haec enim subordinalio duobus modis poleslalem intelligi: uno modo, vel potestas quae est in subordinalo. derivatur a subordinate, qualis est potestas vicarii, quae derivatur ab eo, cuius civilis vicarius et legalis, quae derivatur a principe, qui cum legavit, et iudicis sive praesidis, qui est derivatura rege; et tunc sine dubio potestas subordinantis includit poleslalem subordinate alio modo, vel una non derivetur ab altera, sed ob id solum subjecta est subordinalo sit alteri, quia finis unius subiacet alteri. et subordinalur fini alterius, qualis est subordinalio et subjectio variarum artium ad artem regendi populi, quae regia dici potest. Vere enim dixit poeta:

*Excudent alii spirantia mollius aera,
Credo equidem rivos ducent de marmore fudit:
Orabunt caussas melini, caelique meatus
Describent radio, et turgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos, Humane, mecum.
Ille libi erunt artas.*

Ars enim regendi populos distincta civilis ab artibus, sculptoria, oratoria. astronomica, et alius similibus. neque una derivatur ab altera, neque una proprie alteram includit; et tamen omnes subordinantur, et subjectae sunt arti regendi populos, vel possit rex omnes dirigere ad communem populi utilitatem, et nisi pareant, exterminare de regno suo, vel remove quoslibet artifices, et alios substituere, quoniam fini artis regiae subiaciuntur. et subordinantur fines artium civilium. Jam igitur si subjectio et subordinalio potestatis politicae ad ecclesiasticam intelligatur priore modo. utique sequitur, vel potestas politica conjuncta sit ecclesiasticae: neque video quomodo id non repugnare verbis Gregorii, Nicolai et Innocentii summorum pontificum uni: nec non Ilosii. Bernardi. Driedonis: sed si intelligatur posteriore inodo. ut nos eam intelligimus. tum ratio, et exempla Barclaji nihil omnino continent: quemadmodum enim ars regia non includit artem sculptoriam, neque sculptoria derivatur a regia: et tamen ars regia imperat sculptor, ac, canique subjectam et subordinalam habet. et poleslalem ac debet rex sculptori jubere, vel non sculptat statuas obscuras. ne corrumpatur juvenus; nequo ex auro vel argento, vel ca metallis serventur ad usum magis necessarium: neque statuas suas nimis magno pretio vendat, ad coercem unam avaritiam: sic ars ecclesiastica regendi animas, quae civilis ars artium. et praecipuo residet in papa, non includit necessario artem regium, neque necesse civilis, ut omnia regna deriventur ab Ecclesia: et tamen quia finis ejus est vita aeterna, ad quam in subordinantur omnes alii fines; subjecta et subordinate est illi ars politica regendi populus, et poleslalem ac debet summus pontifex regibus imperare, vel non abutantur potestate regia ad Ecclesiam evertendam. ad haereses et schismata solvenda, ad perniciem denique aeternam animae suae, et populorum sibi subjectorum;

ci si non obtempèrent, com ndinonili fuerint, potest cos de Ecclesia per censuram excommunicationis ejicere, et populos a juramento fidelitatis absolvere, denique etiam cos regno exuere et regia potestatem privare.

CAPUT HI.

Potestatem summi pontificis in temporalibus, non esse rem dubiam, neque ab opinionibus doctorum solum pendere.

In tertio capitulo contendit Barclajus, de potestate summi pontificis in temporalibus nihil certi haberi, sed rem totam inter theologos et canonistes libere disputari.

Ingens, inquit, theologos inter et canonistes, et utrorumque inter se de hac re dissensio, dum hi directam, alii indirectam potestatem adstruunt, facit, ut quaestio haec de temporalis potestate papae dubia et incerta, ac tota in hominum opinione posita videatur: ac proinde solutionis ejus veritatem lumine rationis, et disserendi subtilitate esse pervestigandam. Liacc ille.

At magnum est discrimen inter quaestionem An sit, et quid sit, vel, quomodo sit. Deum esse ne pagani quidem in dubium revocare solebant: tamen de natura deorum plurimae erant apud philosophos opiniones. Deum esse trinum et unum, nullus catholicus negat, sed omnes firmissima fide tenent: et tamen, quot sunt inter scholasticos theologos de constitutione personarum, de relationibus, de notionibus opiniones? Sic igitur de potestate in temporalibus, quod ea sit in papa, non opinio, sed certitudo apud catholicos est: quamvis non desint altercationes, quid sit et qualis ea potestas, id est, an sit per se, et proprie temporalis: aut potius ipsa quidem spiritualis sit, sed per quamdam necessariam consequentiam, et in ordine ad spiritualia de temporalibus disponat. Quare non recte colligit Barclajus dum sic ratiocinatur:

Dissensio est inter theologos et canonistas, dum hi directam, illi indirectam potestatem adstruunt, ergo quaestio de temporalis potestatis papae dubia et incerta, ac tota in opinione hominum posita est.

Esse autem rem certam et exploratam, posse pontificem maximum justis de causis de temporalibus judicare, atque ipsos temporales principes aliquando deponere; probamus.

1. Primum ex communi consensu scriptorum, quorum verba initio disputationis attulimus: quod enim communi consensu doctores variis in locis et temporibus docent, in Ecclesia universa sentire et docere censetur, ideo enim posuit Deus in Ecclesia pastores et doctores, ut dicitur ad Ephes. 4. ut eos populi tamquam duces sequantur, neque ab eis recedant, nisi forte videant unum aliquem novi aliquid contra doctrinam communem invehere. ut hoc tempore Barclajus fecit.

2. Secundo: Probat per Extravagantem. Unam sanctam, de majoribus et obedientiam, ubi docemur, gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati: et quod si deviat terram potestas, iudicabitur a spirituali; si deviat

spiritualis minor, a suo superiore; si vero suprema, a solo Deo poterit judicari. Neque obstat quod definitio hujus decretalis videtur esse revocata a Clemente V. in Extravaganli. *Meruit*, de privilegiis. Neque enim Clemens V. Extravaganliam *Bonifacii* revocavit, sed admonuit, ut nihil novi definivisset, sed antiquam obligationem declarasse, quam habent homines ad obediendum et subjacendum apostolicae sedi.

3. Tertio: Probamus ex conciliis supra allatis, quorum duo postrema generalia fuerunt: quomodo enim potest in dubium revocari, et a sola hominum opinione pendere, quod generalia, catholica, legitimaque concilia probant? Posse autem per summum pontificem deponi principes temporales, quando Ecclesiae necessitas id postulat, ac per hoc temporalem principum potestatem spirituali potestati pontificum subjectam, et subordinatam esse, concilia illa decem, ac praesertim duo postrema lateranense et lugdunense apertissime docent.

4. Quarto, probamus ex divinis literis, quemadmodum id probat Gregorius VII. in epistola 21. libri octavi. Nam in Scripturis, et traditione manifestissime reperimus fundatum Primatum ecclesiasticum romani pontificis, quo primatu amplissima potestas continetur regendi, ligandi et solvendi quoscunque etiam reges et imperatores: id quod neque Barclajus, neque ullus catholicus negat. Ex hoc autem principio satis aperte colligitur esse in romano pontifice potestatem temporalia disponendi, usque ad ipsorum regum et imperatorum depositionem: nam per ipsam spiritualem potestatem potest summus pontifex ligare principes saeculares vinculo excommunicationis. potest per eamdem solvere populos a juramento fidelitatis et obedientiae; potest obligare eosdem populos sub excommunicationis poena, ut regi excommunicato non parcant, atque ut alium sibi eligant regem. Praeterea cum finis spiritualis regiminis sit adeptio aeternae vitae, qui est finis supremus et ultimus, cui omnes alii subordinantur fines; certe necesse est, ut spirituali potestati supremi hierarchae ecclesiastici subjiciatur, et subordinetur omnis saecularis potestas quam ille dirigere debet, et si deviat corrigere et judicare, ac demum efficere ne impediatur salus populi christianiani. Atque haec est ratio citius et Gregorius VII. et Innocentius IV. in depositione imperatorum, ut ostenderent jure se id facere, verba Domini allegaverint: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis*, Matth. 18. et. *Pasce oves meas*, Joan. 21. nimirum ut significarent potestatem suam disponendi de temporalibus, quando id requirit salus animarum, religionis incolumitas, Ecclesiae conservatio; non pendere ab incertis hominum opinionibus, sed ab ordinem divina Christi regis aeterni et pontificis maximi, qui et super omnia Deus est benedictus in saecula, teste Apostolo ad Roman. 11.

Sed videamus, quid contra haec Barclajus objiciat.

1. Primum argumentum ejus hoc est: Absurdum est iniquum esse dicere, principes ethnicos durior-

re, et deteriori', conditione ad Ecclesiam esset teplos, quam homines privatos: vel papam habere majorem nunc potestatem in principes politicos Christianos, quam olim b. Petrus, et caeteri apostoli in quemlibet privatum hominem Ecclesiae /ilium: At hi nullum jus. et potestatem temporalem habuerunt tunc temporis in Christianos laicos: ergo nec papa in principes saeculares potestatem ullam temporalem nunc habet.

Respondeo: Assumptio argumenti falsa est, et Scripturis sanctis omnino contraria: primum enim jus habebant apostoli percipiendi ex bonis temporalibus laicorum. Id probat Apostolus 1. ad Cor. cap. 9. dicens: Si nos vobis spiritualia seminavimus. magnum est. si nos carnalia vestra metamus? si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus evangelio Christi: nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt edunt, et qui altari deserviunt, cum altari participant? Haec, et Dominus ordinavit iis, qui evangelium annunciant de evangelio vivere. Deinde, potuerunt apostoli jubere, vel christiani in causis civilibus iudices Christianos constituerent, nec ad iudicia gentilium magistratuum accederent: sic enim mandat Apostolus 1. ad Cor. 6. dicens: Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, iudicari apud iniquos, et non apud sanctos? nescitis quia angelos iudicabimus? quando magis saecularia? saecularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Quare si poterant apostoli ordinare iudicia in causis civilibus; et mandare laicis, vel ministros evangelii suis facultatibus sustentarent: quomodo nullum jus habebant in bona temporalia laicorum?

2. At inquit Barclajus: Certo certius est, ecclesiasticam potestatem fuisse omnino separatam a politica tempore apostolorum, et hanc totam penes ethnicos principes extra Ecclesiam /iisse, adeo vel ipsi apostoli in policali temporali ethnicorum fuerint; idque Albertus Pighius et Robertus Bellarminus, alique theologi insignes ingenue fatentur.

Respondeo: Ecclesiastica policalis nunc etiam separata est a politica; non enim eadem, sed diversa est potestas pontificum et regum. Sed quoniam, ut supra diximus, potestas ecclesiastica, quae spiritualis est, potest potestati politicae temporali, et eam dirigere debet ad finem supremum aeternae vitae: ideo potest in ordine ad spiritualia disporre de bonis temporalibus. Verum aulem est apostolorum tempore. politicam potestatem, non quamcunque, sed regiam, sive imperatoriam, fuisse apud ethnicos totam, quin nulli tunc erant reges aut Imperatores christiani; sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi potestatem ecclesiasticam eo tempore non habuisse paratam obsequium. praesertim in temporalibus, ut hoc tempore habet: ipsos vero apostolos fuisse in policali temporali principum ethnicorum scripsi olim cum Alberto Pighio et aliis nonnullis: sed postea recognoscens, et expendens diligenter libros meos, censui, apostolus de facto

subjectos fuisse principibus illis, non de jure; ut in Recognitione mea posui.

3. At inquit Barclajus: Non venit Christus solvere legem, sed adimplere, nec naturae vel gentium iura tollere, aut quemquam temporali rerum suarum dominio excludere. Itaque sicut ante eum reges politica potestate subditis praeerant, ita etiam posteaquam advenit, et a nobis deinde in coelos recessit, eam ipsam potestatem apostolica doctrina confirmatam, nulla ex parte debilitatam retinuerunt. Si itaque Petrus, caeterique apostoli, antequam Christum sequerentur, temporali principum ethnicorum ditioni, et jurisdictioni subiciebantur, quod negari non potest, nec Dominus ullibi diserte, et nominatim juris obligationem libenter ad consensum necessario mansisse eos sub eodem iugo, etiam post apostolatam.

Respondeo: Christus non venit legem solvere, sed adimplere: ideo non sustulit iura gentium et naturae, sed perfecit: non privavit reges et principes dominio aut jurisdictione; sed eorum jurisdictionem vel dominia ordinavit: nam vel in ipsa Ecclesia reges et principes sunt non minore praediti policali politica, quam ethnici essent: hoc solum accessit, quod praeposuit illis pastorem magnum, qui vice sua fungeretur in terris, a quo dirigerentur, si forte a via, quae ducit ad regnum coelorum, eos aberrare contingeret: quod beneficium Dei inter potissima debet agnosci a fidelibus omnibus; sed a nullis magis, quam a regibus vel principibus, qui quo sunt in loco sublimiore, eo magis obnoxii sunt casui graviori, et tanto magis egeni episcopo et pastore animarum suarum, vel eleganter et copiose admonuit Reginaldus Polus cardinalis in dialogo de pontifice maximo: quod aulem Christus non liberaverit nominalim et expresse Petrum vel apostolos ab obligatione, qua tenebantur ethnicis principibus, videtur omnino evangelio repugnare: siquidem Mattii. 17. Christus solvit didrachma pro se vel Petro, ob scandalum vitandum: nam alioqui neque se, neque Petrum ad id vectigal solvendum obligatus fuisse demonstravit illis verbis: Reges terrae a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis suis, vel ab alienis? et respondente Petro, .16 alienis, dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii: quibus verbis declaravit, se, quod filius esset regis omnium regum, immunem esse ab omni tributo vel censu: et quoniam cum filius regis immunis est, ipsa quoque vel ius familia censetur immunis; ideo Petrus vel apostoli, qui ad familiam Christi, ipsius beneficio, perlinebant, immunes quoque esse debebant: sed ille hac re alibi scripsimus copiosius.

5. Sed non quiescit Barclajus, addit enim: Sed et eos aliorum civium instar principibus subditos exlisse, ex ipsorum doctrina, et factis apparet: quippe id illis exprobrari non potest, quod Christus scribis et pharisaeis impropere aliquid fecisset, aliquid docuisset. Docuerunt aulem Christianos subjectionem et obedientiam, de qua loquimur, regibus vel principibus exhibendam: quae de causa Paulus ipse ad Caesarem appellavit, vel iussit christianos omnes subjectos esse temporali potestati ethnicorum, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

liopondco: Aposlob sine dubio non fuerunt similes pliarisaeorum, qui aliud docebant, aliud faciebant; sed non ideo de jure subjecti erant instar illi iruin civium temporalibus potestatibus, cum essent ipsi constituti a Deo principes super omnem terram, ut legimus in psal.il. quamvis enim principitus ille spiritualis esset, non letnporalisjnmen verus principatus erat.el temporali principatu longe nobilior. Porro s. Paulus appellavit ad Caesarem, ut ad judicem praesidis Judaeae, et Hebraeorum, qui injuste illum opprimebant: ahoqui enim caussa illa, quae spiritualis erat,videlicet de resurrectione Christi, el caeremoniis legis mosaicae, ad principem ethnicum jure perlinere non poleral. Vide Acta apostolorum c. 21. 22. 23. 24. 25' el 20. Idem vero Paulus ad Bom. 13. universalem doctrinam tradidit de obedientia inferiorum ad superiores. cum all. Omnis *anima potestatibus sublimioribus subdita sil*: quam postea doctrinam applicavit in particulari ad obcdienliam.quam debent subditi principibus lcmporalibiis;et tandem concludit, *Heddilc ergo omnibus debita, cui tribulum, tribulum; cui vectigal, vectigal; cui Umorem, timorem; cui honorem, honorem*.Quare si quis probet, *e non esse jure subdjllum alicui potestati, nnn tenebitur hac apostolica sententia, etiam si forte de facto, vel ad scandalum vitandum subditum illium esse oporteat.

5. Subjungit Barclajus: Ἀπὸ τοῦ *quod quidam dicunt, b. Paulum non de potestate temporali saecularium principum. illic loqui, sed de potestate tn genere, ut quisque suo superiori obediat, laieus Piico. ecclesiasticus ecclesiastico; mera cavillatio csl. el responsum viris doctis ac theologis indignum : nulla siquidem tunc temporis alia, quam politica el temporalis potestas vulgo ab hominibus agnoscebatur.*

Hespondco: In verbis Apostoli.ul paulo ante diximus, quaedam sunt sententiae generales, quaedam particulares. Quis enim iniciari potest, illam esse sententiam generalem, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sil? Item illam,Non est potestas nisi a Deo? el illam. Qui potestati resistit, D i ordinationi resistit? At Apostolus subjungens. *Anni principes non sunl timori boni operis, sed muli*: et infra. *Si male egeris, (ime. non enim sine caussa gladium portat*: videtur omnino, per sublimiores potestates, mlelligi voluisse principes politicos. Ita est. per sublimiores potestates, politici us prim ipcs inlelligi voluit, sed non solos: malut enim doctrinam suam Apostolus generalibus v This concipere el proponere, ul pluribus prod."< l. unde alibi monet, ul lilii parentibus obedi: ni: uxores viris, servi dominis, el populi prael -■ii- - < occlesi: ilicis. A.im quod Barclajus dicit. noti on lune temporis agnitam fuisse vulgo ho- l. ■ Im- potestatem, nisi polilicanuel temporalem; - i nt v e*t prorsus indigna homine docto el jure- l . μ quidem notissima semper fuit potestas p.iina, pnr stas herilis, polcslas maritalis, potestas , i-ln n discipulos, potestas denique ecctesin- : qui omnes potestates a poliljca (si proprie jt vlir.u.) apertissime distinguuntur. Ac de [: - : tc < cclesiaslica, nonne idem Apostolus fre-

quentissime meminit? Certe sic loquitur. 2. Cor. 10. *Nam el si amplius gloriatus fuero .de potestate nostra. quam dedit nobis Dominus in aedificationem, cl non in destructionem, non erubescam, cl <. 13. Ilacc absens scribo, ul non prae-sens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi, el ad llobr. 13. Obedite praepositis vestris, el subjacete eis.*

G. Addit Barclajus testimonium s. Augustini, in expositione quarumdam propositionum cpisl.ad Roman. Ex quo testimonio colligit Barclajus. Primo: Christianae religionis professionem non eximere quemquam a temporalis potestatis subjectione.Secundo:Aposlolos,el ipsum sanctum Petrum,ethnico magistratui subjectos fuisse.Terlio:Non licuisse primis illis Christianis ab ethnicorum principum imperio deficere,cl alios sibi primypes constituere, etiam si vires illis ad perficiendum suppetissem. Quarto: Augustinum intellexisse verba Apostoli de potestate temporali lanium. Quinto: Augustinum seipsum includere in numero eorum,quos Apostolus jubet subjectos esse debere potestatibus temporalibus: Ex quo sequitur, ul eliam episcopi el clerici omnes subditi esse debeant iisdem temporalibus potestatibus. Sexto: Duplex esse officium subditorum: unum, ul obedient regi, quando nihil jubet contra Deum: alterum, ul non obcdianl regi, quando contrarium jubet Deus.

Rcspondeo:S. Augustinus vere docet cbrislianae religionis professionem non eximere quemquam a temporalis potestatis subjectione. idque rectissime colligit cx verbis Apostoli. neque nos contradicimus. Sed ex hoc non sequitur s.Peiruin claposlolo cacleros subjectos fuisse dc jure temporalibus potestatibus; neque hoc s. Augustinus dicil : nam etiamsi non eximebat apostolos ab illa subjectione professio Christianae religionis; eximebat tamen principatus aposlolicus , qui sublimior est omni principatu temporali. An autem licuerit Christianis deficere ab ethnicis imperatoribus, infra suo loco tractabimus inierim hoc solum dicimus.id non colligi cx verbis Augustini, vel Apostoli: docet enim s. Augustinus ex \postulo: Christianos debere obedientiam temporalibus principibus, dum videlicet, cum potestate imperant: non autem si a principatu excidant. Utrum autem licuerit Christianis imperium ethnicis abrogare, neque Apostolus,neque Augustinus hoc loco definit.Illud vero falsum est. s. Augustinum inlelligcre hunc locum Apostoli dc temporali potestate tantum: nusquam cniin habetur apud Augustinum, neque apud Apostolum particula, lanium, et nos habemus s. Joannem chrysoslomum cum Theodorelo el Thcophiloclo, qui exponunt dc potestate in genere: cl s. Anselmum, qui exponit de potestate ecclesiastica cl temporali, el s. Bernardum epist. 42. et lS3, qui exponit etiam de ulraq. Quod autem s.Augustinus se ipse numeret inter eos. qui jubentur obedirc temporalibus potestatibus; non cogit, ul inde colligamus, episcopos cl clericos non esse exemptos a potestate saeculari: nam cum dicil: Cum constemus cx anim i cl corpore, quamdiu in hac vita temporalis sumus,eliam rebus temporalibus ad subsidium degendae hujus vitae utamur; oportet, nos cx ea par-

IN REBUS TEMPORALIBUS

le, quae ad hanc vilam perlinet subditos esse potestatibus, idesl, hominibus res humanas cum aliquo honore ndininistrantibus: ostendit, omnes homines egere legibus, cl magistralibus politicis, sineqmbus haec vita tranquille duci non potest. Quemadmodum eliam Nicolaus papa, in cpisl. ad ilicliaëlem. scribit, ipsos etiam pontifices uti legibus imperialibus pro cursu rerum temporalium: o-niucs enim observare debent hujusmodi leges, sed non omnes vi legum ipsarum, sed aliqui vi legum, aliqui vi rationis.

7. Pergit Barclajus, el ail: *Quid indignius cl iniquius dici potest,quam principes Christi fidem profilenlcs duriori jugo pressum iri. quam singulos de mulliludine?Ai privati homines quando in spiritualem Ecclesiae ditionem concedebant, nihil palrimomi.aut juris temporalis amittebant, exceptis rebus illis, quas sponte oblulerant.nl cx .telis apostolorum palet: similiter ergo et principes.ubi Chrisio nomen dabant, jus suum temporale, imperium dico et potestatem politicam, intelligam el intactam relinebant.*

Respondeo: Privati Immines cum in Ecclesiam admittuntur, non amittunt quidem patrimonia, aul alia temporalia jura: possunt tamen per Ecclesiam cogi, ul parochos suos alant, cl, ul Apostolus loquitur, seminantibus spiritualia, concedant.ul carnalia nictant: ad quae ante, fidem susceptam minime tenebantur: possunt quoque in poenam variorum criminum, non solum cogi in foro interiore a confessoriiis, ul eleemosynis redimant pccala sua: sed etiam ah episcopis in foro exteriori mulclari poena pecuniaria, vel eliam carceribus mancipari, ulex concilio Iridenl. sess. 25. cap.3. perspicuum e-l.P.iri ratione principes temporales cum ad familiam Christi veniunt. neque principatum, neque jurisdictionem suam amittunt; sed subjiciuntur ei, quem Chrislus super familiam suam constituit, ut ab eo regantur el dirigantur in ea via, quae ducit ad vitum.

8. *Accjuval*, addit Barclajus, *adversariorum caussam . (licere, apostolos ideo non habuisse temporalem potestatem in saecu li principes quia nondum facti erant chrisliani: secundum illud. Quid enim mihi de iis. qui foris sunt judicare? I. Corinth. 5. Papam vero nunc illam potestatem habere, quia facti sunl chrisliani el filii Ecclesiae, cujus ipse supremus princeps, cl caput in terris est. atque, omnium Christianorum paler: el rectum naturae cl rationis ordinem postulare, ul filius palri. non paler filio subjiciatur, Ilacc, inquam, adeo nihil ratio esi. nimirum sil, locum ei aliquem a. viris doctis datum esse: nam illa subjectio spiritualis. perquam principes facti sunl filii papae, penitus distincta et separata esta subjectione temporali, ita ul altera alleram non sequatur. Sed quemadmodum praeses, rei consul interca dum magistratum gerit, potest se in adoptionem alio dare, atque ita in familiam patris adoptivi, et patriam potestatem transire, cum tamen per illum actum legitimum nec fasces consularcs.nec aliud quicquam jure magistratus sibi competens rn adoptantem transferat.*

Respondeo: Mirum csl quum facile Barclajus dc

scriptis hominum ducturum pronunciel: cum optimo jure in ipsum retorqueri possit, ejus responsiones nique similitudines, adeo nihili esse, ul vix credibile sil eas auctori suo satisfacere potuisse. Siquidem illa similitudo de filio adoptivo, qua lota cjiB responsio nititur, nihil omnino facit ad rem: potestas enim patris ad filium adoptivum, et potestas praesidis sive consulis, non solum distinctae el separatae sunl: sed etiam prior posteriore inferior est; cl si paler potestate patria abutatur, potest per praesidem sive consulem ac mullo magis per regem el principem corrigi, cl in certis casibus potestate sua privari: cum c contrario si praeses, aul consul, aut princeps potestate sua politica abutatur, non possit a patre adoptivo, vel eliam naturali pro imperio corrigi, el mullo minus potestate sua privari. Jam vero potestas summi pontificis spiritualis cl supernaluralis, cl regia temporali el terrena potestate sublimior, atque major non debuit conferri cum potestate humana patris adoptivi erga filium praesidem aul consulem, idesl, cum potestate inferiore erga superiorem: sed cum potestate principis nul praesidis erga polcslulem patriam civium privatorum, idesl. cum potestate superiore erga inferiorem. Ex quo sequitur, ul quamvis potestas papae el regis distinctae sint el separatae. cl non necessario alia aliam sequalur-.lamen cum in eodem Ecclesiae corpore inveniuntur, potestas papae ita eminet, ut regiam potestatem dirigere el corrigere; non ab illa dirigi vel corrigi debeat aul possit. Itaque lota deceptio Birclaji in eo posita est, quod spiritualem el supernaluralcm paternitatem summi pontificis erga reges cl principes chrislianos, nihilo sublimiorem esse consuit paternitate humana cl civili hominis privati erg.t liliium adoptivum: quae manifesta cl puerilis hallucinatio est.

9. *Huc accedit*, inquit Barclajus, *quod florente plurimum rcpública Christiana tum multitudine credentium, tum sanctimonia pontificum, tum eruditione et exemplis doctorum, atque a malis inierim principibus Christianis vexat i. atque jactata, nulla de hoc principatu cl jurisdictione, temporali in principes, non dicam expressa el manifesta declaratio, sed ne levissima quidem mentio facta sit.*

Respondeo: Quaerere possem a Barclajo, unde factum sil. quod in Testamento veteri tot saecula transierint, antequam pontifex regem deponi eialium substitui jussent: quod fictum est eum Jojada pontifex Athaliam reginam, non solum deponi, sed el interfici mandavit, el Joas regem substituit i. Reg. II. Item cum pusi divisionem regni Salomonis in regnum Israël el regnum .l ida. i nier reges Israël nullus fuerit pius, sed omnes impii el idololatrae: cur aliis mullis toleratis propheta Domini unxerit Jehu in regem, el jusscril, ul regem Joram, cui fidelitatem juraverat, interficeret; quod ille continuo fecit, et laudatus a Deo fuit, ul habemus I. Reg. 9. et 10. Responderet opinor: Sic placuisse Deo, cujus judicia inscrutabilia sunt. Eodem igilur modo Ecclesia, quae spiritu Dei regitur, non semper exenl potestatem suam, sed pro loco cl tempore, ul a spiritu Christi admonetur el ducitur. El

quidem primis (recentis annis Ecclesia Christiana, non habuit reges Christianos, nisi paucissimos, ul Lucium in Britannia cl Donaldum in Scotia, qui cum pii essent, non erant causa, cur Ecclesia poleslaicm suam in illos exerceret. Successerunt postea roges, aul valde pii el religiosi . ut Costantinus magnus. Constans, ejus filius. Jovianus, Valentinianus. Gratianus, Theodosius. Honorius cl alii: aut valde impii el blnsplcimi, ul Constantinus, Julianus, Valens. Theodoricus, Tolila, Genserius, Hunericus cl alii. Erga priores Ecclesia benevolentiam ostendere debuit, non severitatem: erga posteriores, quoniam potentissimi erant, severitatem ostendere nihil proTuisset, ideo patientia potius adbibenda fuit, quam auctoritas. Sed cum temporibus Gregorii II. pontificis. Italici populi egre ferrent imperium Leonis Isaurici, haeretici el persecutoris; cl prompti essent ad jugum nefarii principis excutiendum, si pontifex juberet vel annueret, lum demum opportunum usum est aposlolicae sedi auctoritatem suam exorere; quando videlicet non frustra exer-Td. Sic etiam non ante pontifex Zacharias de Cliildcrico rege deponendo el Pipino ad regnum evehendo cogitavit, quam populus el proceres Franci id expeterent: neque enim prudens consilium pontificis fuisset, si invito populo el proceribus. regem illorum quamvis ineptum cl ignavum exaulhorare lentasse!. Quod si Barclajus tanti facit silentium annorum septingentorum, cur non majoris facere debemus nos verba el exempla annorum nongentorum? nam pontifices el scriptores Ecclesiae prioris temporis, ul non affirmarunt, ita etiam non negarunt, esse in aposlolica sede potestatem aliquam disponendi de temporalibus, in ordine saltem ad spiritualia: Pontifices autem el scriplores posterioris temporis, diserte pronunciant, eam potestatem Ecclesiae non deesse. Ecclesia certe eadem est, neque adversus eam portae inferi unquam praevallebunt: neque desunt Ecclesiae temporis posterioris homines doctrina et sanctitate illustres. Quare non recte de Ecclesia Christi sentit, qui nihil admittit, nisi quod expresse in veteri Ecclesia scriptum, aul factum esse legit, quasi Ecclesia temporis posterioris, aul desierit esse Ecclesia, aul facultatem non habeat explicandi cl declarandi, constituendi etiam el jubendi, quae ad fidem cl mores chistianos perlinent.

IO. Adducit Barclajus s. Gregorium. qui in ep. 61. lib 2. vocal se famulum indignum imperatoris, cl di» il: Imperatori cochins datam esse potestatem super omnes homines: ubi notat illud, omnes, comprehendere etiam papam, si papa csl homo, el ne 'i i - forte respondent, s. Gregorium ex humilitate ita c-.se loquulum, citai illud ex s. Augustino serm. 29. <lc verbis Apostoli: *Cum humilitatis* causa mentiris si non cras peccator *antequam mentireris* *mentiendo efficeris, quod evitaveras*. Denique addit verba s. Gregorii. in tine illius epistolae: *I irobique ergo quae debui exolvi qui cl imperatori obeillienliam praebui, et pro Deo, quod sensi* minime (acui.

Ib?spondeo: Sanctus Gregorius non solius imperatoris: «ed omnium lidclium servum se nominabat, cum initio epistolarum suarum adscriberet, Grego-

rius servus servorum Dei. Et Joannes Diaconus *lib. L* vitae s. Gregorii cap. 58. testatur, a s. Gregorio vocari solitos fratres, omnes sacerdotes, filios. omnes clericos; dominos, omnes Inicos; nec tamen, opinor, Barclajus concedet, s. Gregorium omnibus iaicis fuisse subjectum Porro quod scribit s. Gregorius datam fuisse potestatem imperatori coelilus non significat, imperatoriam potestatem esse immediate a Deo; sed esse a Deo in eo sensu, quo dicit Apostolus, ad Roman. 13. *Non csl potestas nisi a Deo*. Omnis enim potestas a Deo est; sed aliqua immediate, ul Moysis, ul s. Petri, ul s. Pauli: aliqua mediante consensu hominum, ul potestas regum, consulum, tribunorum: nam (ul s. Thomas docet in 2. 2. quaesi. 10. arlic. 10. el quaesi. 12. ari. 2. dominia el principatus humani de jure humano sunt, non de jure divino. Quod addit s. Gregorius, super omnes homines romano imperio subditos; alioqui potestas Maurilii imperatoris fuisset etiam super Antipodas, super Garamantes cl Indos, cl tamen non foil super vicinos Persas, vel Scylas, nec super Germanos, aul Francos, aut Hispanos, aut illos innumerabiles: proinde poterat Barclajus omittere illam consequutionem. ergo super papam, si homo est, Neque mentitus csl ex humilitate b. Gregorius, cum servum se dixit eorum, quibus subjectus non erat; servus enim dicitur, qui servit aliorum utilitati, sive id faciat obediendo, sive imperando: nam cl Apostolus, servum se fuisse scribit Corinthiorum, super quos lamen potestatem a Christo accepisse se dicit 2. Cor. 4. et 13. Denique quod allinet ad obedienciam, quam se exhibuisse scribit s. Gregorius imperatori; dico eam fuisse coactam, el de facto, non de jure praestitam: nam idem s. Gregorius in explicatione psal. 101. de Mauritio imperatore scribit haec verba. In lanium autem suae temeritatis extendit vesaniam, ul caput omnium ecclesiarum romanam Ecclesiam sibi vindicet, cl in domina gentium lerrenae jus polcslalis usurpet.

Pergit Barclajus et exclamai: *O divinum antistitem, et sententiam nullis non sequentium saeculorum pontificibus inculcandam. Sed pro humen; quo benigna illa et humilis confessio a nostris saeculis exulavit; cui paulalim succrevit haec minax cl fasluosu adversus reges el imperatores oratio. Nos in supremo justitiae throno collocati, supremum in omnes reges et principes universae terrae, cunclosque populos, gentes el nationes, non humana, sed divina institutione nobis traditam potestatem oblinentes, declaramus, jubemus, praecipimus etc. quae verba falsa et inania, vel ex eo esse patet, quod papa in principes cl populos infideles, qui multitudine Christianos superant, neque temporalem, neque, spiritualem potestatem habeat, ul Bellarminus in libris de romano pontifice firmissima ratione ostendit.*

Respondeo: Hanc inanem exclamationem, el humilis confessionis laudationem s. ipse Gregorius refellit in eo privilegio, quod monasterio s. Meiar-di concessit, quodque subscriptum ab ipso Gregorio, nullisque episcopis legitur lib. 22. epistolarum post epistol. 31. in eo siquidem privilegio ila

IN REBUS TEMPORALIBUS

loquitur. Si quis oulcm regum, antistitum, iudicum, vel quarumcumque saecularium personarum. huius aposlollcnc auctoritatis, cl nostrae praeceptionis decreta violaverit, aul contradixerit, vel fratres inquietaverit, vel conturbaverit, aul ailler ordinaverit, cujuscumque dignitatis, vel sublimitatis sil, honore suo privetur, el ul catholicae fidei depravator, vel sanctae Dei Ecclesiae destructor, a consortio christianitatis cl corpore, el sanguine Domini nostri Jesu Christi sequestretur. Et supra dixerat, auciorilale divina, vice b. Petri apostolorum principis se statuere. Iisdem verbis utitur s. Gregorius in alio simili privilegio, quod habetur lib. 11. e pisi. 10. quae csl ad senatorem abbatem. Itaque Immitis ille servus servorum Dei eminentiam suae dignitatis non ignoravit, cum divina auciorilale, vice principis apostolorum . omnibus regibus cujuscumque dignitatis el sublimitatis essent , sub interminatione privationis proprii honoris imperare non timuit, ul praeceptionis suae decreta violare non auderent. Quid igitur csl in Bullis Pii V. cl Sixli V. (lias enim bullas nolal in margine) quas minaces elfasluosas appellat Barclajus, quod non sil in privilegio illo ab humili Gregorio dato? Pius el Sixius dicunt, polcstalem divina institutione sibi traditam: el Gregorius dicil, auciorilale divina se praecipere. Illi dicunt, super omnes reges se potestatem habere: isle dicil, si quis regum, vel quarumcumque saecularium personarum, etc. Illi dicunt, jubemus, praecipimus: Iste dicil, si quis regum etc. huius aposlohcae auctoritatis cl nostrae praeceptionis decreta violaverit. Al, inquit, verba ilh Pii V. et Sixti V. falsa el inania esse, vel ex copatet, quod papa in principes infideles, neque temporalem, neque spiritualem polcstalem habet. Respondeo: Si falsa el inania sunl ista verba, mullo magis falsa cl inania erunt verba s. Grcgorii, in episl. Gl. lib. 2. a Barclajo supra citata cl laudata, ubis. Gregorius dicil: Maurilio imperatori, datam esso a Deo super omnes homines potestatem: constat enim imperatoris Mnurilii potestatem non fuisse super omnes homines, cum non fuerit nisi super homines romano imperio subditos, quod imperium eo tempore ne tertiam quidem hominum partem continebat; quemadmodum igitur verba s. Grcgorii do potestate Mnurilii super omnes homines, intelligi debent de omnibus hominibus, qui romano imperio subjecti erant: sic diam verba pontificum de potestate super omnes reges el populos, intelligi debent de omnibus regibus el populis. qui sunl in Ecclesia catholica, quae loto terrarum orbe difTosa est: sic enim debet intelligi verba illa, docent verba praecedentia. Pius enim V. in illo Bullae scribit, unicum esse veram Ecclesiam Dcl, cnmque totam s. Petro ejusque successoribus esse commissam, atque inde colligit, summum pontificem potestatem habere super omnes reges el populos, qui videlicet ad Ecclesiam perlinent, quae in universo mundo est. Sixtus vero V. dicil, sibi curam incumbere ecclesiarum omnium populorum el gentiummibi non dicil, se habere polcstalem in omnes populos et gentes; sed in ecclesias, quae sunt in omnibus populis cl gentibus. Similis locutio invenitur apud s. Bernardum il lib. 3. de Consid. cap.

1. ubi dicit, tolum orbem terrarum ad curam summi pontificis perlinere: *lia*, inquit, *lu haeres cl orbis haereditas*, cl, *orbe illi exeundum est. qui forte voluerit explorare, quae non ad luam perlinent curam*; el tamen ibidem dicil: Papam non esse dominum orbis; sed orbem lolum ad eum perlinere, quia debet fideles pascere, risque cum potestate praeesse. cl infidelium conversioni studium, el diligentiam adhibere, ul apostoli faciebant. Sanctus quoque Thomas in 2. 2. quaesi. 12. art. 2. < licii papam habere polcstalem super fideles cl infideles, qui fidem aliquando susceperunt: non autem super eos. qui fidem numquam susceperunt, juxta illud Apostoli 1. Corinth. 5. *Quid ad me de his qui foris sunt judicare?* quos auctores, el mullos alios ego sequulos sum in loco quem Barclajus notavit, videlicet lib. 5. de pontifice cap. 2. Neque his repugnai quod supra docuimus cum s. Thoma, posse a summo pontifice privari quoscumque infideles a dominio quod habent super fideles: nam etiam si absolute non pertineat ad pontificem de his qui foris sunt judicare, neque habeat pontifex in illos ordinariam potestatem, cum ad gregem sibi commendatum non pertineant, nisi in potentia: tamen in ordine ad conservationem fidelium habet a Deo, auciorilalem privandi principes infideles dominio, quod habent super fideles, ut idem s. Thomas docet 2. 2. quaesi. 10. ari. 10.

Addo posremo, verba Pii V. non esse ila fastosa el minacia, ul Barclajus dicil: haec enim sunt ipsius verba in Bulla excommunicationis Elhabelliae praeleisae Angline reginae. *Illognans in excelsis, cui data esi omnis in coelo, et in terra potestas, unam sanciam catholicam et aposolicam Ecclesiam, extra quam nulla csl salus, uni soli in terris, videlicet apostolorum principi. Pelio. Pelrique successori romano pontifici, in potestatis plenitudine tradidit gubernandam. Hunc unum super omnes gentes, el omnia regna principem constituit, qui evellat, destruat, dissipet, disperdat cl plantet et aedificet, ul fidelem populum mutuae charitalis nexu constrictum in unilale spiritus contineat salvumque et incolumen suo exhibeat Salvatori: quo quidem in munere ob-eundo. nos ad praedictae Ecclesiae gubernacula, Dei benignitate vocali, nullum laborem intermitimus etc.* Et infra: *Illius itaque auctoritate suffulti. qui nos in hoc supremo justitiae throno (licet tanto oneri impares') voluit collocaro. do aposolicue potestatis plenitudine declaramus, irae-dictam Elisabetham haereticam, cl haereticorum fautricem, eique adhaerentes in praedicti anathematis sententiam incurrisse, essequea Christi corporis unilale praecisos: quin etiam ipsam praelenso regni praedicti jure, necnon omni, el quocumque dominio, dignitate privilegioque. privatam etc.* Pono Bulla Sixti V. ita incipit: *immensa aeterni regis potentiae, b. Petro, ejusque successoribus tradita auctoritas omnes terrenorum regum et principum supereminet potestates, slabilique in petra consistens. nec ullis adversitatibus. vel etiam secundis flatibus a recto deflexa, inconcussa profert in omnes judicia.* El infra: *laque in praexccclso hoc solio, cl in pleni-*

ludine potestatis, quam ipse rex regum, et Dominum dominantium. nobis licet indignis, tribuit, constituti, auctoritate Dei omnipotentis, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus. et nostra, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. 11. E. cardinalium consilio, pronuntiamus et declaramus etc. Quare sententia quam Barclajus recitat, non habet verbum in Bullis Pii V. vel Sixti V. Sed eam ipse variis ex locis illa construxit, ut ad invidiam conflandam aptissimum esse judicavit. (.) milio caetera, quae sunt in hoc tertio capite: quia non argumenta, vel rationes: sed maledicta sunt, et convicia adversus pontifices: illum enim imitari volumus, qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur non comminabatur. 1. Petri 2.

CAPUT IV. *

De falsa causa originis temporalis pontificiae a Barclajo assignata.

In quarto capite disserit Barclajus de origine temporalis pontificiae: quasi jam exploratum esset, divino jure sola spiritualia ad summum pontificem pertinere. Sed quoniam id neque exploratum, neque verum est, facile potuissem totum hoc caput silentio praeterire, ut quod ad rem non faciat, vel certe solito fundamento careat. Videamus iam quid sit, quod hoc loco adferat Barclajus.

Duas res, inquit, potissimum invenio, quae ansam pontificibus tantam potestatem arrogandi videntur praebuisse. Una est ingens ille honor, qui ut par erat a principibus et populis Christianis summo animarum pastori deferrebat, et deferri adhuc debet, atque etiam praepjudicata sanctitatis opinio de sede illa beatorum apostolorum Petri et Pauli, et infra: Alleram tantae jurisdictionis temporalis captandae ansam praebuit gladius excommunicationis.

Itespondeo: Frustra quaerit Barclajus unde tanta potestas summis pontificibus accesserit, cum ratio sit in promptu, quam et ductores communi consensu. et ipsa generalia concilia tradiderunt, summa videlicet spiritualis potestas divinitus collata apostolorum. Unde et successores super omnem Ecclesiam, ex ea siquidem manifeste sequitur, ut in ordine ad spiritualia et vitam aeternam, possit summus pontifex de temporalibus quoque disponere. ut capite superiore explicatum est. Quod autem Barclajus dicit. ex honore maximo, qui summis pontificibus deferrebat, et praepjudicata sanctitatis illius sedis, copiasse ansam pontifices arrogandi sibi potestatem temporalem super reges et principes: falsum esse constat ex iis, quae supra Barclajus ipse scripsit: siquidem honor maximus, et praepjudicata sanctitas non defuit primis nullo annis, immo tunc maxime viguit: et tamen Barclajus «non videtur. primum fuisse Gregorium V. qui sibi potestatem temporalem in reges et principes usurpavit, post annum millesimum et septuagesimum; et adventu Salvatoris. Dicit fortasse, primis illis non fuisse pontifices optimos, sed postea factos deteriores ad gloriam temporalis imperii aspirare

coepisse. At Gregorius VII. vir sanctissimus fuit, nec solum innocentia vitae, sed etiam miraculis clarus; cujus rei tot sunt testes, quot scriptores illius temporis, exceptis schismaticis. vel haeticis: quemadmodum etiam Innocentius III. et IV. qui hac potestate praeter caeteros usi esse videntur, pontifices laudatissimi habiti sunt. Neque verum est Gregorium VII. fuisse primum, qui de temporalis regno disponere coepit: nam et Gregorius primus et secundus, et alii pontifices opum et laudatissimi ante Gregorium VII. hanc potestatem habere se testati sunt, ut paulo infra docebimus. Porro excommunicatio est quidem instrumentum, quo pontifices plerumque uti solent ad coercendas hujus sacculi potestates; sed etiam sine isto instrumento non semel pontifices maximi de temporalibus dignitatibus pro Ecclesiae utilitate, et animarum salute disposuerunt: ut cum Zacharias Childericum regem Francorum deponi mandavit, et Pipinum inungi, atque in solium exaltari jussit, et populos ab obedientia et fidelitate Childerico praestita liberavit: et cum Hadrianus primus Carolo magno regi Francorum dignitatem palatini romani contulit: et cum Leo III. eundem Carolum, imperatorem occidentis dixit. Quare verum non est. excommunicationis censuram ansam dedisse pontificibus, ut potestatem temporalem sibi arrogarent.

Sed placet notare nonnulla, quae in hoc capite Barclajus non sine magna temeritate effudit.

1. Primum est illud: *Sed hic lector monendus est, sententiam illam omnium vocibus celebratam, excommunicationem omnem esse timendam: cum hac exceptione intelligi debere, extra quam si manifeste constet esse injustam: tunc etiam nec curanda, nec revocanda est, modo absit ab excommunicato contemptus et praesumptio.*

Hanc Barclaji doctrinam damnant omnes boni scriptores, qui distinguunt inter excommunicationem injustam et nullam: et injustam quidem docent cum s. Gregorio esse timendam; nullam autem, non esse timendam, nisi aliquando ob scandalum, quando videlicet nullitas excommunicationis nota non est. Ac ne singulos doctores afferre necesse sit, audiamus Martinum Navarinum, qui communem doctrinam hanc esse testatur. In enchiridio cap. 27. num. 3. sic Navarros loquitur, sententia excommunicationis, quantumvis injusta, valet regulariter. et ob id Gregorius in cap. 1. 11. quae 3. dixit, timendam esse sive justa sit, sive injusta, et infra: Ubi glossa, et ubique doctores aperte dicunt valere. et ligare excommunicationem injustam, et differre ab ea. quae est nulla.

2. Alterum est in illis verbis: *Cujus generis excommunicationis illa videtur, quae, in subditos profertur, eo quod regi vel principi suo excommunicato pareant in iis, quae temporalis sunt jurisdictionis, et Dei mandatis non repugnant.*

Hujus doctrinae temeritatem, vel ex eo possumus demonstrare, quod percam damnatur sententia Innocentii IV. lata in lugdunensi concilio: quae potest enim major esse temeritas, quam damnare manifestae injustitiae sententiam summi pontificis, in generali concilio latam, et omnium consensu probatam?

3. Tertium est in illis verbis: *El vcro Gregorius 17l. parlim publica offensa llenrici / l. imperatoris, partiin privata injuria permotus, id juris dandi cl auferendi regna aperte sibi primus omnium asseruit.*

Atqui falsum omnino csl, quod Gregorius VII. primus omnium sibi asseruerit jus dandi el auferendi regna: jam enim supra numeravimus sex pontifices, qui ante Grcgorium VII. idem fecerunt, videlicet Gregorium primum, Grcgorium secundum, Zaciarinm, Leonem Ieitium, Grcgorium quartum cl Hadrianum secundum. Nam Gregorius primus privilegio supra citato apposuit illa verba. Si *quis autenl regum, antistitum, etc. honore suo priveretur.* Gregonus secundus imperatorem Leonem Isauricum vectigalibus Italiae privavit, teste Zonora, Ccdreno el aliis. Zacharias Childericum a regno deposuit, el Pipinum m regnum exaltavit, testibus Analibus Francorum antiquissimis, ubi sic legimus: *Data auctoritate sua (Zacharias') jussit Pipinum regem constitui.* El infra: *Secundum romani pontificis sanctionem Pipinus rex Francorum appellatus est.* Idem dicit Aimoinus, Eginarthus, Lambcrlus, Rbcgino, Sigeberlus, Hcrmannus Contractus, Marianus Scolus, Abbas Urspergensis, Ulho Frisingensis ct Albertus Chranlzius, quorum verba infra citabimus. Leo tertius a Graecis ad Francos imperium occidentis transtulit, quod testimoniis historicorum, pontificum, imperatorum el ipsorum principem electorum probavimus in lib. 1. de translatione imperii. Gregorius IV. decretorum Francorum, quo Ludovico Pio imperium auferebatur, auctoritale sua rescidit, el imperium Ludovico restituit, ul refert .Marianus Scolus lib. 3. Chronici. lus verbis, *Ludovicus reginam Aquis obviam ei venientem jubente papa Gregorio accepit: siquidem filii Ludovici non solum imperium patri abrogaverant, sed etiam Judilham uxorem ei ademerant; sed utrumque jubente Gregorio recepit.* El Paulus Aemilius lib. 2. de rebus gestis Francorum: *Lugduni, inquit, concilium episcoporum, quos Ludovici imperatoris filii contraxerant. habitum, imperiumque patri abrogatum, quod decretum mox a Gregorio pontifice maximo rescissum csl.* Denique Hadrianus secundus plus ducentis annis Gregorio septimo antiquior, cum accepisset, imperium Ludovici junioris imperatoris a Carolo Calvo rege armis lentari, scripsit ad Carolum minaces lileras, teste Aimoino lib. 5. cap. 24. qui sic ail, /n *epistolis papae continebatur. ul regnum quondam Lotharii. quod Ludovico imperatori spiritali ejus filio, haeredilario ei jure debebatur, ct quod ad eum post mortem ejusdem Lolharii rediit, vel homines in eo degentes, mortalium nullus invadere!, nullus commoveret, nullus ad se conaretur infleclere: quod si quis praesumeret, non solum per suae auctoritatis ministerium infirmaretur, verum etiam vinculis anathematis obligatus nomine christianitatis privatus, cum diabolo omnino locaretur.*

4. Quartum est in verbis sequentibus: *Verum enim nihil aliud Gregorius eo facto quam cruentas el furiosas tragoedias excitavit, nec infclli-*

citer destinata vi el armis prohibitus perfecit.

Hoc quoque falsum esse notissimum est. quoniam cruentas cl furiosas tragoedias non Gregorii decretum, sed Henrici inobedientia pccperit: et quod potissimum optavit Gregonus, ul videlicet investituras episcoporum dc manibus lalcorum eriperet, parlim per sc. partim per successores omnino perfecit. Siquidem Gregorii sententiam, cl decretum confirmarunt omnes ejus successores. Victor tertius, Urbanus secundus. Paschalis secundus. Gelasius secundus cl Cailixlus secundus, cujus tempore imperatoribus cedentibus pax inter sacerdotium, ul regnum facta est: sic enim scribit Abbas Urspergensis in chronico anni 1122. *Ipse, in cujus manu cor regis est, omnem animositatem Augusti sub apostolicae reverentiae obedienciam. causa matris Ecclesiae etiam ultra spem plurimorum inflexit,* etc. vide lotum locum.

5. Quintum et ultimum est in illis verbis, ubi magnifice laudat Hosium episcopum cordubensem, quem vocat virum magnum cl nobilissimum confessorem: atque ex ejus sententia constare dicit. Ecclesiam primis temporibus, neque temporalem potestatem in principes habuisse, neque habere se credidisse: ac ne quidem ob haeresim, quod crimen gravissimum cl perniciosissimum est.

Sed nos Hosium virum magnum aliquando fuisse scimus, sed turpissime postea lapsum in Arianam haeresim non ignoramus. Id enim Iradil Athanasius in cpisl. ad solitariam vitam agentes, cl in apologia secunda: Hilarius in lib. dc synodis; Epiphanius hacresi 73. Sebadius in libro contra Arianos: Sulpilius lib. 2. sacrae historiae: Socrates hb. 2. cap. 2G. Sozomenus hb. i. cap. 5. Vigilius martyr, in lib. 5. adversus Eulychclem: denique Isidorus dc viris illustribus in Gregorio Delico. Deinde Illosius quantumvis numquam lapsus fuisset, tamen non tanti faciendus csl ab hominibus catholicis. ul anteponatur conciliis generalibus, non uni, sed nullis cl docloribus omnibus initio a nobis citatis, qui communi consensu docent, propter haeresim posse a summo pontifice principes deponi ac principatu privari. \ddo postremo verba Illosii nihil omnino adversus communem sententiam facere. Quid enim ille dixit? non licere pontifici imperium gercrc, ul neque imperatoribus pontificatum. Sed etiam si pontifex imperium non gerat, polcsl tamen per ipsam pontificalem potestatem imperatorem haereticum ab Ecclesia arcere. ac ne Ecclesiae noceat, imperium illi abrogare. Neque enim Zacharias rex erat, cl potuit tamen regem deponere: Neque Leo III. imperator erat, cl tamen imperium ab una gente ad aliam transferre potuit. linmo si papa rex aul imperator esset, non posset imperiali, aul regia potestate imperatorem aul regem deponere, quia par in parem non habet imperium: proinde quod facit papa, facit aposlolica, idesl, suprema spiritali potestate, ut Chrisli vicarius, non ut princeps terrenus. Ex his apparet quantum officiat lumini mentis pravus propriae opinionis affectus: Barclajus enim amore captus opinionis suae in verbis Illosii perspicue sc id videre existimavit, cujus nos ne vestigium quidem cernimus.

CAPUT V.

De polestale in temporalia, quam indirecte theologi summo pontifici tribuunt.

Iq quinio capile Barclajus explosa (ul ipse dicit) canomstarum, et Bozii sententia, aggreditur refutare senlcnliam theologorum, qui dicunt papam habere poteslalcum in temporalia indirecte. Sed antequam od ejus argumenta refellenda accedam, explicabo breviter quid intelligamus per voces illas directe et indirecte; et quis sil auctor carum vocum. Igilur per voces directe et indirecte, non intelligimus, ul aliqui per jocum dicunt, potestatem spiritualem esse in pontifice directo, idcsl, juste cl legitime; temporalem aulem indirecte, idest, injuste cl usurpative; sed potestatem pontificiam per se, cl proprie spiritualem esse, cl ideo directe respicere, ul objectum suum primum, spiritualia negotia; sed indirecte, idcsl, per ordinem ad spiritualia, reductive, cl per necessariam consequentiam, ut sic loquamur, respicere temporalia, ut objectum secundarium, ad quod non convertitur liacc spiritualis potestas, nisi in casu, ul loquitur Innocentius tertius, in cap. *Per venerabilem*, Qui filii sint legitimi. *In aliis*, inquil. *regionibus certis causis inspectis, temporalem jurisdictionem casualiter exercemus: quomodo* eliam loquitur sanctus Bernardus, in lib. 1. de Consideratione, cap. 5. *Sed*, inquil, *aliud csl incidnter excurrere in ista (temporalia negotia') causa quidem urgente; aliud vero ultro incumbere istis, tamquam magnis, dignisque tali*. Porro auctorem harum vocum habemus Innocentium IV. pontificem doctissimum. Is enim explicans, cap. *Novit*, de judiciis, paragr. de feudo, dicit: Pontificem directe non judicare de feudis, secus aulem indirecte, ratione peccati. Eadem distinctione utitur Joannes de Turro cremala, Thomas Cajetanus, Petrus de Palude, Durandus, Franciscus Victoria, Dominicus a Solo, Marlinus Ledesmius. Jacobus Simanca, Antonius Cordubensis, Marlinus Aavarus, Ludovicus Molina, cl alii.

Venio nunc ad argumenta Barclaji. Primum adfert argumentum, quo ego fueram usus adversus eos, qui potestatem pontificis, simul pontificiam el regiam, spiritualem cl temporalem esse volebant, reges aulem temporales, non tam esse reges, quam cxcquulores pontificiae potestatis cl voluntatis. Argumentum meum hoc fuit: Potestas regum terrenorum esi a Deo, ul confitentur ipsimcl pontifices; s. Leo, cpisl. 38. ad Marlianum; sanctus Gelasius, io cpisl. ad Anastasium; sanctus Gregorius, lib. 2. cpisl. 61. Nicolaus, in cpisl. ad Michaelcm: ergo vel polesl summus pontifex tollere cxequulioncm udiuinislralionis a regibus cl imperatoribus tamquam summus ipse rex cl imperator, vel non polesl; -i polesl ergo est major rex Christo, cum possit auferre, quod Christus dedit; si non polesl, ergo non liabit vero potestatem regiam in ipsos re- pes et imperatores. Hoc argumentum ita retorquet B »rt1 jus adversus lueain et theologorum caclerorum sententiam.

1. Aul polol summus pontifex *aliquo modo*,

hoc csl, directe vel indirecte auferre regibus el imperatoribus regna atque imperia, aliisque conferre; aul non polesl: si polesl, ergo est aliquo modo major Deo, quia quod Deus dedit, ipse auferit: minor enim vel par auferre non polesl, quod a majore vel aequali concessum esi: ac ne vicarius quidem ejus. qui concessit sine expresso Domini mandato: (ne quis nobis reponat, papam tamquam Christi vicarium id facere, cum ipse nullum de ea re mandatum neque expressum, neque tacitum accepisse inveniatur) si non polesl, ergo falsum csl, quod dicunt, eum habere summam potestatem indirecte disponendi de omnibus rebus temporalibus Christianorum, cl deponendi de solio reges el imperatores, aliosque in eorum locum suffiendi. Haec Barclajus.

Respondeo: Cum dicimus ex pontificum sententia regum terrenorum potestatem cssca Deo: non intelligimus, esse a Deo immediate, quomodo est a Deo potestas summi pontificis; sed esse a Deo, quia Deus voluit esse in genere humano politicum regimcn; el ideo instinctum quemdam naturalem dedit hominibus, ul eligant sibi magistratus a quibus regantur: cl praeterea voluit Deus regimen politicum esse distinctum ab ecclesiastico, ul expresse docuit Nicolaus papa, in opisl. ad Michaelcm; cl post eum Innocentius, in cap. *Solitae*, de majoril. cl obedient. cl ante utrumque Gelasius, in epist. ad Anastasium. Ex his perspicuum est argumentum meum solidum esse, et argumentum Barclaji omnino infirmum: nam si in summo pontifice esset potestas spiritualis, cl temporalis directe, cl csscl pontifex rex mundi, ul csl pontifex Ecclesiae universae, cl reges caelcri essent mcricxcquutores temporalis jurisdictionis; ccllc posset pontifex pro arbitrio suo privare quoslibet reges administratione clxcquutione jurisdictionis temporalis; cl hoc modo posset loi tere regimen polilicu in, vel confundere cum ecclesiastico: et csscl major Christo, cum pussel tollere vel confundere potestates, quas ille voluit esse, cl esse distinctas. Al si in summo pontifice ponatur potestas spiritualis tantum directe, cl temporalis indirecte, idest, in ordine solum ad spiritualia; non sequitur posse pontificem tollere vel confundere polilicu in regimen, sed solum sequitur posse pontificem per spiritualem, alque aposolicam eminentissimam suam potestatem dirigere cl corrigere poteslalcum politicam, eamque, si opus sil ad finem spiritualem, uni principi adimere cl alteri conferre. Alque ul respondeamus in forma ad argumentum: cum ille dicit, Anipotest summus pontifex aliquo modo, hoc csl. directe, vel indirecte auferre regibus el imperatoribus regna, alque imperia aliisque conferre, aul non polesl. Respondeo: Polesl; cum ille colligit, si pulcsl. ergo csl aliquo modo major Deo. quia quod Deus dedit, ipse aufert: nego consecutionem, nam Deus non dedit immediate regnum huic nul illi; sed dicitur potestas regum esse a Deo, quia Deus voluit esse inler homines poteslalcum politicam, eamque distinctam ab ecclesiastica; proinde cum summus pontifex transfert regnum ab uno ad alium, non tollit quod Deus dedit, sed ordinat el dirigit: et quem-

iulmodum Deus dal regna hominibus tncdianle consensu cl consilio hominum;ct polesl ac solei ea mulare el transferre de genic in genlem, tncdianle consilio el consensu corumdem nominum: ila po* tcsl maiore ratione ca mulare cl transferre propler finem spiritualem per vicarium suum generalem, quem constituit super lolam familiam suam. Al, inquil Barclajus, isle vicarius non habcl mandatum Domini, neque expressum, neque lacilum. Immo habet expressum, sed in genere: eo siquidem ipso quod faclus csl paslor gregis tolius el praepositos loti familiae, el capul vice Chrisli lotius corporis Ecclesiae, intelligitur habere mandatum regendi.cl dirigendi, el corrigendi omnes oves tolius gregis; omnes conservos,qui sunt in familia;cl omnia membra, quae sunl in corpore: neque excipiuntur imperatores cl reges, nisi velint excipi a numero ovium Chrisli, cl servorum Chrisli cl membrorum corporis Christi.

2. Adfcrl deinde Barclajus allerum argumenhim, quod ego proposui adversus eorum scnlenliam,qui tribuunt summo pontifici poteslalcum temporalem directe in omnia regna mundi: illudque retorquere conalur adversus meam ct aliorum theologorum sententiam dc potestate temporali indirecte, idcsl, in ordino ad spiritualia, sic aulem loquitur.

Sed aliud longe cfficacissimum. quod ex eodem Bellarmini libro cl capile supra retulimus, hoc loco ad institutum nostrum optimo jure in hunc modum adaptabimus. Si. verum csl, papam habere potestatem indirecte disponendi de rebus temporalibus omnium Christianorum. aul eam habet jure divino, aut jure humano; si jure divino, deberet id constare ex Scripturis, aul certe ex apostolorum traditione: cx Scripturis nihil habemus. nisi datas pontifici claves regni coelorum: de clavibus regni terrarum nulla mentio fit: traditionem apostolorum nullam adversarii proferunt.

Respondeo: Habcl summus pontifex jure divino potestatem disponendi de rebus temporalibus Christianorum in ordine ad finem spiritualem. Id vero constat cx Scriptoris; nam in clavibus regni coelorum apostolo Petro, pro sc el successoribus (raditis, Matlh. 1G. non intelliguntur quidem claves regni terrarum, de quibus nulla mentio facia esi in evangelio, quia non erat necessarium, ut summus princeps Ecclesiae simul csscl monarcha temporalis hujus mundi: sed intelligitur potestas disponendi de temporalibus, quatenus ca juvat ad aperiendum fidelibus regnum coelorum, vel impediunt atque obstant, ne fidelibus aperiatur regnum coelorum.

3. At, *objicit Barclajus, (Quod si dixerint, neque expresso Dei verbo, neque traditione, apostolorum ad hujus pulestalis confirmationem opus esse; cum indirecte tantum, ct ex quadam sequola pontifici competat, tamquam inseparabiUsquaedam accessio, el appendix potestatis illius spiritualis, qua supremus animarum pastor in omnes Christiani gregis oves raedilus csl. Non rursus ab eis petemus aliquod ejus accessionis cl conjunctionis testimonium cx Scripturis, vel traditione apostolorum.*

Respondeo: Jam dixi, poteslalcum, de qua loquimur, haberi expresse in Scripturis, sed generalim, non in particulari; in illo videlicet cap. 1G. Mallii. *Tibi dabo claves regni coelorum*, cl Joan. 21. *Pasce oves meas*: alque cx iisdem islis testimoniis divinis colligi parlicularcrn illam accessionem el conjunctionem potestatis disponendi dc temporalibus in ordine ad spiritualia, ul non semel explicatum est. Neque verum esi quod Barclajus subjungit, hanc tantam poteslalcum tum a Christo, tum ab apostolis eorum successoribus alto silentio in Ecclesia tot saeculis fuisse praciormissam. Nam a Christo salis aperle significata csl in locis citatis: cl ab Apostolo eliam indicata, t. Corinlli. G. cum ail, *Nescitis, quia cl angelos judicabimus? quanto magis saccularia?* cl a successoribus apostolorum Pelri cl Pauli, Romanis videlicet pontificibus, re ipsa dcmonslrala csl in depositione regum cliinpcraloruni, jam inde ab anno Domini septingentesimo nam ante illud lempus, vel defuit necessitas, vel opportunitas.

4. *Objicit rursus Barclajus, (Si utraque potestas ab altera: spiritualis scilicet a temporali, el e contra. separari possit, locus erit sententiae, qua quod directe fieri non permittitur, id nec indirecte fieri statuit: ila enim prudentes definierunt quoties aliquid directe fieri prohibetur, id nec indirecte quidem, sive per consequentiam fieri posse: nisi id quod prohibitum csl, sequatur necessario ad aliud jure permissum, ila ul permissum sine prohibito non possit procedere, el nisi (ul cum jure consulto dicam l. 5.§ generaliter, de donatione inter vir. el uxor.) ulriusque caussa ila commixta sil. ul separari non possit. Unde cum. qui solus rem alienare non polesl, ne credere quidem posse liti super ea molae concluditur, juxta Panorm. in cap. Dudum. 5i. de elccl. el cap. Cum pridem, de paci, quod nimirum oblique cl indirecte hoc modo rem alienaret. Si igitur papa, quatenus papa nullam temporalem jurisdictionem directe habcl in Christianos, quod illi concedunt, superiore juris sententia effici vi detur, cum ne indirecte quidem habere posse. Quapropter ut suam hominibus sententiam persuadeant. debent ex Scripturis, aul apostolorum traditionibus testimonium proferre, vel saltem docere, temporalem potestatem dc qua loquuntur ila conjunctam esse cum spirituali, ul ab ea divelli, et separari, ul, inquam, spiritualis sine ca consistere nullo modo possihquod quoniam praestare nequiverunt. nihil nisi opiniones incertas sunl sequuti, el rationes quae non salis videntur concludere quod assumunt.*

Respondeo: De conjunctione cl separatione ecclesiasticae potestatis el politicae, duplex polesl esse quaestio; una, An possit ecclesiastica poleslas esse sine politica, ita ul nullus in Ecclesia sit princeps politicus; ct contra, An possit poleslas politica inveniri in aliqua gente, ubi nullus sil praelatus ecclesiasticus; el hoc modo concedimus posse inveniri has poleslales omnino separatas: primis enim temporibus Ecclesiae fuil in terris Ecclesia sine ullo principe temporali cbrisliano, cl fuerunt eodem lemporc, cl sunl eliam nunc aliqua regna infidelium,

ubi nulli sunt praelati ecclesiastici. Altera quacslio esse potest, An possit dari summa potestas ecclesiastica, sive spiritualis, quae non habeat aliquo modo annexam potestatem disponendi de temporalibus in ordine ad spiritalia: hoc modo negamus posse dari potestatem summam ecclesiasticam, sive spiritualem, quae non habeat annexam potestatem temporalem aliquo modo, id est, in ordine ad spiritalia. Nam etiam illo tempore, quo nulli erant in Ecclesia principes temporales, potuit princeps ecclesiasticus jubere fidelibus, ut de bonis temporalibus nunciant ministros sacramentorum: item, ut fideles dirimerent inter se lites civiles, et non adirent pro his rebus tribunalia infidelium: quorum utrumque docet Apostolus in priore ad Corinth, cap. 6. et 9. Potuit quoque Ecclesia non tolerare super se principem infidelem, si is avertere conaretur fideles a cultu veri Dei, ut s. Thomas docet in 2.2. q. 10. art. 10. Denique illo tempore deerat usus potestatis hujus in principes, quia nulli erant: sed potestas ipsa non deerat: aliud enim est potestas, aliud usus potestatis. Itaque fundamentum Barclaji de separatione harum potestatum omnino corrumpitur, et eo ruente ruit totum aedificium argumentorum ipsius. Nam quod adducit ex jure civili et canonico non facit ad rem, quia non admittimus separari posse omnino potestatem spiritualem a temporali; et contrarium pro comperto habemus; idque ex testimonio Scripturae, et praxi Ecclesiae. Barclajus autem assumit tamquam certa et concessa, nos destitui testimonio Scripturae, et potestates illas nullo modo esse conjunctas: quae nemo nostrum concedit. Immo etiam falsa esse contendimus. Accedit praeterea, quod quando in Ecclesia sunt principes temporales, ut post primos ducentos, vel trecentos annos semper fuerunt: tunc potestas ecclesiastica et politica conjunctae sunt adhuc siiciliore vinculo; quoniam princeps politicus subjectus est principi spirituali, ut illius palri et membrum capiti. Siquidem respublica politica et spiritualis unam Ecclesiam faciunt, non duas: et illius unius Ecclesiae caput est vicarius Christi, Paterque successor. Quare si quid valerent argumenta Barclaji pro principibus qui fidem Christi numquam susceperunt, quod tamen non admittimus; certe pro principibus Christianis, aut qui Christiani aliquando fuerunt, nihil prorsus valet. Sed de hac re plura suo loco dicenda sunt.

CAPUT VI.

Cui primis scilicet annis summi pontifices non deposuerunt reges haereticos vel apostatas.

In 0. cap. Ilirclajiis producit tamquam argumentum insolubile, quod neque usus, neque exemplum, in quo mentio ulla talis pontificiae potestatis annis in quibus in Ecclesia fuerit: cum nulli interea principes christiani impie, crudeliter et perverse et in detrimentum Ecclesiae detrimentum regnis, atque imperiis attulerentur. Deinde adducit solutionem ad hoc suum argumentum, quod ante annos viginti ad argumentum nostrum dedit Franciscus Romulus in responsio-

ne ad apologiam, quae falso catholica inscribebatur: et eam solutionem in toto capite et sequentibus usque ad duodecimum prolixè admodum, et magnis clamoribus odiosissime refellere nititur, ut in his sex capitibus non jureconsultum aut theologum disputatorem: sed tragicum declamatorem agere voluerit. Quare adseribam hoc loco responsionem integram Francisci Romuli, ut eam Barclajus refert, deinde respondebo de singulis partibus Barclajanac confutationis. Sic igitur loquitur Franciscus Romulus in apologia cap. 8.

Jam vero quod quarto loco adversarius objicit de majorum nostrorum consuetudine, quod principes multos haereticos passi sunt, ut Constantium ei Valentem, Arianos; Anastasium eulhychiinum; Heraclium monothelitam, et si qui sunt alii, ad rem nihil facit, neque enim Ecclesia lenire et inconsiderate potestate sua debet abuti. Porro non raro accidit, ut tanta sit quorundam regum cum improbitate ac saevitia junctura potentia, ut ecclesiastica censura, neque ad eos coercendos quicquam prosit, et catholicis populis, in quos principes irritati magis saeviunt plurimum obsit. Quid enim quaeso profuisset quondam Ecclesiae, si lenlasset vel Ostrogothos reges in Italia, vel in Hispania Visigothos, aut Wandalos in Africa excommunicare ac de solio deturbare, quamvis id facere optimo jure potuisset? Quod idem de Constantio, Valente et aliis supra nominatis intelligi debet. Siquidem ea lunc erant tempora, ut potius ad martyrium subeundum episcopi, quam ad principes coercendos parati esse deberem. ubi vidit Ecclesia suae potestati locum aliquem aperiri, vel cum ipsorum principum spiritali utilitate, vel certe sine detrimento et perniciem populorum: non sibi defuit ut exempla paulo ante allata demonstrant. Sic enim Ecclesia Leonem Isauricum imperii pariter, et Henricum quartum toto imperio et Childericum regno Franciae spoliandos esse judicavit, ut re ipsa deinceps, et Leo parte imperii, et Henricus imperio toto, et Childericus regno caruerit. Itaque vel certe illos imperatores Constantium, Valentem et caeteros, non ideo toleravit Ecclesia (ut adversarius somniat) quod legitime in imperium successissent: alioqui enim Leonem clam, et Henricum et Childericum, qui non minus legitime successerant, pertulisset; sed quod illos sine populi detrimento coercere non poterat.

Haec responsio Francisci Romuli a morsibus Barclaji vindicanda est. tum quia ad rem nostram maxime facit, tum quia est hominis catholici et eruditi, cujus librum jam olim vidi non Romae excusum, ut Barclajus lingit: sed in Galliis; qua urbe non memini. Ergo Barclajus partem illam reprehendendam primo loco sibi desumpsit, ubi dicitur, Ea lunc erant tempora, ut potius ad martyrium subeundum episcopi, quam ad principes coercendos parati esse deberent. Quae verba Barclajus pro sua modestia dicit, falsa esse, et in meris mirisque mendaciis fundata. Deinde addit, ea indigna sibi videri, quae ab ullo catholico, nedum theologo in medium adferantur. Denique illa in partem deteriore ea verba interpretatur, ut exclamet: *Quid e-*

nii»? *an nos incidimus in ea lempora, quibus c-*
piscopi milites potius quam martyres esse de-
beant? aut legem Dei, atque Ecclesiam praeliis,
piam praedicationibus defendere? Atque hinc
acciplo occasione toto illo capite adversus mores
episcoporum et cardinalium maximo furore baccha-
tor. Sed nos conviciis et maledictis praeteritis, et
lota ejus canina eloquentia praetermissa, breviter
respondebimus. Primo falsum esse dico, quod ini-
tia capitis ipse sumit, annis circiter mille, neque
usum, neque exemplum, neque mentionem ul-
lam talis pontificiae potestatis in Ecclesia fuisse:
siquidem exempla Gregorii primi, secundi
et quarti, nec non Zachariae et Leonis III. su-
pra allata contrarium evidenter ostendunt. Dein-
de addo, Franciscum Romulum non divisisse re-
sponsionem in paries duas, ut iste fingit; una et
enim et simplex responsio, videlicet non potuisse
Ecclesiam illo tempore uti potestate sua: ideo sub-
eundum fuisse martyrium potius, quam fidem ab-
negandam. Quemadmodum etiam hoc tempore ubi
ethnici praevalent, vel in insulis Japonis; vel hae-
retici, vel in Britannia, plurimi ad martyrium ani-
mantur, et recipiunt martyrium fortissimo animo sus-
cipiunt potius, quam ad fidei abnegationem per-
duci se sinant. Adjungo postremo tempus martyrii
proprium illud esse, cum neque fuga, neque justa
defensione, sed sola passione abnegatio fidei decli-
nari potest. Dieque enim Dominus in evangelio vim
vi repellere unquam prohibuit; fugam autem non
modo permisit, sed etiam in certo casu. nam cum Ec-
clesiae necessitas, vel major utilitas id postulat. im-
peravit dicens: *Cum vos persequantur in una ci-*
vitate, fugite in aliam, Matth. 10. neque in gla-
dios persecutorum irruere, sed mortem pro fidei
confessione illatam tolerare aequo animo jussit. Et
quidem quod attinet ad fugam tam evidens est man-
datum Domini et testimonia, atque exempla san-
ctorum prophetarum et apostolorum, quae copiose
adducit s. Athanasius in apologia pro fuga sua. vel
nulla de hac re dubitatio catholicis relictis. quod
nunc liceat vim vi repellere, et jure belli perse-
cutionem sive gentilium, sive haereticorum pro-
pulsare, si vires adsint. proinde bella Machabaeorum
adversus Antiochum, qui populum Dei ad idolola-
triam compellere satagebat, docent bella catholi-
corum adversus haereticos in Africa tempore s. Gre-
gorii, de quibus loquitur idem s. Gregorius, lib. I.
epist. 77. ad Gennadium Exarchum, ubi cum lau-
dat, quod magno zelo haereticos armis perseque-
retur, cumque excitat, et horiatur, vel viriliter per-
gat, docent bella catholicorum adversus haereticos
Albigenses, et Tholosanum comitem Raymundum
patronum ipsorum. ubi divina adjuvante gratia plus
centum millibus uno praelio a Simone comite Mon-
forlio cum exigua manu caesi sunt, vel scribit Pau-
lus Aemilius lib. 6. historiae Francorum, docent
nostro tempore holla Helveticorum catholicorum
adversus Helveticos haereticos Zwinglinos. Nam
vel scribit Joannes Cochleus de actis Luthei anno
1531. Helvetii pro fide catholica pugnantes, cum
numero et viribus essent inferiores, et sola justi-
tia causae superiores, quinque praeliis haereticos
gloriose vicerunt, quo tempore aulicis catholici a

Constantio Ariano imperatore vexari coeperunt, ad
Constantem principem orthodoxum, qui in occiden-
te imperabat S. Athanasius alique episcopi catho-
lici confugientes Hieras impetrarunt minaces ad
Constantium, vel habetur in historia tripartita, lib.
A. cap. 25. quibus literis ad tempus repressa per-
sequutio cessavit; seri paulo post Constante defuncto, et
Constantio in toto orbe romano imperium obline-
nte, cum nemo esset, qui illi resistere auderet; im-
pus illud advenit, quo episcopi ad martyrium pa-
rari non autem de imperatore excommunicando, vel
deponendo cogitare deberent. Atque haec est sen-
tentia Francisci Romuli, non enim, quatenus illi Bar-
clajus affingit, quasi voluerit olim episcopos martyres
esse debuisse, nunc milites esse debere.

CAPUT VII.

*Cur Ecclesia Constantium haereticum, et
Julianum apostatam imperatores non deposuit.*

In septimo capite refutare Barclajus aggreditur
verba illa postrema Francisci Romuli. *Itaque vete-*
res illos imperatores Constantium. Valentem et
caeleros, non ideo toleravit Ecclesia, quod legiti-
me in imperium successissent: alioqui enim Leo-
nem etiam, et Henricum et Childericum. qui non
minus legitime successerant, pertulisset; sed quod
illos sine populi detrimento coercere non poterat,
istos poterat. Et miratur, hoc idem scripsisse Bel-
lanninum. lib. I. de pontifice, cap. 7. Sed vel ma-
gis miretur, sciat hoc idem sensisse s. Thomam in
2. 2. quaesi. 12. art. 2. ad primum, ubi dicit Ec-
clesiam tolerasse, vel fideles obedirent Juliano apo-
statae. qui in sui novitate, nondum habebat vires
compescendi principes Iherosolymitanos. Existimal
igitur Barclajus, Ecclesiam facile potuisse, si voluisset,
tum Constantium Arianum, tum Julianum, apostatam
de solio deturbare; sed id non fecisse, quod
sciret illos legitime in imperium successisse. Ar-
gumenta ejus haec sunt. Primum, quia lotus orbis
tempore Constantii Christianus erat, et ejus pars
maxima orthodoxa. *Falsissimum.* inquit, esse *di-*
co, non potuisse Ecclesiam coercere illos aequae
facile atque idos, ne dicam facilius, et sine de-
trimento populi, sive id annis lentare, sine arte
aliqua, et hominis devoti opera uti voluisset Jam
enim lotus orbis sub Constantio Christianus fuit
(ut ex epist. Constantini magni ad Ecclesiam, ab
Eusebio et Nicephoro relata constat) et ejus pars
maxima orthodoxa vel vires illis ad opprimen-
dum imperatorem nequaquam defuerint, si fas.
aut pium credidissent armis adversus legitimum
principem decertare.

Respondeo: Primum, verum non est, tempore
Constantii lotum orbem fuisse Christianum, neque
hoc die in ea epistola Constantinus. Et si hoc es-
set verum, quomodo Simmachus praefectus urbis
longa oratione (quae exstat apud s. Ambrosium in-
ter epistolas ejus vigesimam nonam et trigesimum
primam) persuadere conatus fuisset Aulianiano
imperatorii, vel sacra gentilibus Romanis restitueret?
Curs. Joannes chrysostomus in oratione de sancio Ba-
bylo, et Theodorctus, in libris de curandis Grac-

eorum affectionibus iam nulla disputassent adversus gentiles sui temporis? Cur s. Augustinus et Paulus Orosius scripsissent contra querelas gentium. ille libros de Civil. Dei: isle historiam claudium, quas Romani antequam Christus advenisset acceperant? Denique Barbari, cum quibus post tempora Constantini ad orientem et septentrionem Romani assidue decertabant, Parthi, Persae. Sarmatae. Golbi, nonne maxima ex parte gentiles erant? Deinde etiamsi hoc esset verum: non iam inde recte colligi posset, facile fuisse Ecclesiae coercere Constantium, vel Julianum: nam imperatores illi potentissimi erant, et nullas legiones armatas ducebant. adversus quas nihil poterat inermis multitudo fidelium, praesertim cum principem aliquem Christianum non haberet qui vellet, aut posset eam armare, et armatam ducere adversus imperatores. Illoc corie tempore in imperium Turearum plurimi sunt christiani, et fortasse plures numero, quam ipsi Tureae sint: iam enim quia neque ducem, neque arma in promptu habent, adversus Turearum regem nihil possunt; quae causa fuit olim, cur neque Hali jugum Gothorum, neque Africani Wandalarum, neque Galli Francorum excutere possent. At Leonem imperatorem Graecum facile fuit summo pontifici Gregorio excludere ab imperio. Quoniam vires ejus in Italia debilitatae erant, et proceres Italiae hoc ipsum maxime expetebant, ut facultas eis a pontifice daretur deficiendi ab imperio. pari ratione Childericum regem Francorum nullo negotio potuit Zacharias pontifex regno privare, cum id ipsum proceres Franci cuperent, et ipse polesis rerum gerendarum ad magistrum palatii translata otio desidiaque langueret. Denique Henricum imperatorem non ante Gregorius papa deponendum esse decrevit, quia gravissima ejus crimina vocibus populorum ad eum delata iustitiam postularent, ut Marianus Scolus alique ceteri temporis historici docent.

Addit Barclajus, temporibus Constantii non defuisse in Aegypto et Lybia, aliisque locis per Asiam et Europam monachos permultos, in quibus non minor zelus erat quam in illo, qui Henricum tertium Francorum regem confodit, qui, si licuisset, facile Constantinum de medio tollere potuissent.

Respondeo: Non perlinet ad monachos, aut alios ecclesiasticos viros caedes facere, ut habetur 23. q. 8. can. 1. et seq: multo autem minus per insidias reges occidere. Neque summi pontifices consueverunt ista ratione principes coercere. Ipsorum mos est, primum paterne corripere, deinde per censuram ecclesiasticam sacramentorum Communionem privare: denique subditos eorum a iuramento fidelitatis absolvere, eosque dignitate, atque auctoritate regia, si res ita postulat, privare. Ex eo alios pertinet. Quare Innocentius pontifex cum in concilio lugdunensi Fridrico II. imperium abrogasset. dixisse fertur. *Ego, quod meum esse feci; faciam. et proseguatur super his Deus, quod voluerit* Id refert Matthaeus Paris in Henrico III. referens acta anni Domini 1245.

Pergit deinde, et probare nititur, facile fuisse Ecclesiae tollere de medio Julianum apostatam et

Valentinianum arianum, quia exercitus eorum magna ex parte catholici erant, et episcopis obediens. quod cum non fecerit, sequitur. aut pontifices illius temporis non esse sanctos officio suo, aut credidisse non sibi licere principes, quamvis apostatas, aut haereticos deponere.

Respondeo: Julianum apostatam difficillimum fuit deponere, quoniam ipse solus imperium regabat, neque verum est lotum ejus exercitum fuisse christianum: scribit enim Ruffinus, lib. 2. cap. 1. lotum fuisse pollutum sacrilegiis, sacrificiis videlicet idololatricis. Nam. ut scribitur in historia tripartita, lib. 7. cap. 1. legem tulerat Julianus, ut omnes milites sacrificarent idolis, aut de militia ejicerentur. Itaque plenus erat exercitus paganis, aut iis. qui a Christo defecerant. Neque his repugnat, quod adversarius citat ex Rullino. Socrate et Theodoretis: Joviano recusante imperium sumere, quod ipse Christianus cum esset, paganis imperare volebat, exercitum una voce clamasse, et nos Christiani sumus. Siquidem ea vox significabat, plerisque illorum corde ac voto christianos fuisse, non manifesta professione: alioqui Jovianus, non eis objecisset paganismum, neque dixisset, se nolle imperare paganis. Itaque si qui erant in exercitu Juliani christiani, occulti erant, et communicatione sacrilegorum maculati, pagani habebantur, bene valente idem omnino dici potest: quamvis enim paucos quosdam in exercitu suo catholicos haberet, tamen multitudo principis sequebatur errores. Neque alia causa est. cur Valentinianus catholicus imperator fratrem Valentinianum haereticum toleraret, nisi quia non facile erat sine periculoso et ambiguo bello de imperatorio solio illum deicere.

Subjungit postremo Barclajus duo Patrum testimonia, utrum s. Gregorii nazianzenensis. oral. I. in Julianum, cujus verba sunt, *Coercitus est Dei clementia, et lachrymis Christianorum, quae nullae jam. et a multis erant effusae, cum solum hoc contra persecutorem haberent remedium*. Alterum. s. Augustini, trad. in psal. 124. qui sic loquitur. *Julianus ex illis infidelis imperator, nonne ex illis apostata, iniquus, idololatra? Milites christiani servierunt infideli imperatori: ubi veniebant ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in coelo erat: quando volebat ut idola colerent, ut thurificarent. praeponebant illi Deum: quando autem dicebat, producere aciem, ille contra illam gentem, statim obtemperabant, distinguebant Dominum aeternum a domino temporali. et iam subditi erant propter Dominum aeternum etiam domino temporali*.

Respondeo: S. Gregorius dicit, nullum adversus Juliani persecutionem fuisse remedium praeter lachrymas: quoniam non habebat Ecclesia vires, quibus illius tyrannidi resistere posset. Ideo enim lachrymis Dei benignitas imploranda erat; quoniam aliunde auxilium exspectari non poterat. Neque negavisset s. Gregorius, potestatem politicam jure subjectam esse debere spirituali pontificum potestati. cum hoc ipsum disertis verbis scriptum reliquerit. in oratione ad populum pertimescentem, et praesidem internum quare hoc loco de facto loquitur non de jure. Sanctus Augustinus recte dicit: Mili-

ks Christianos servivisse Juliano imperatori inlide-
li, quoniam initio imperii sui tolerabat Christianos;
ncc solos milites Christianos esse patiebatur; sed
ellam episcopos catholicos, quos Constantius Aria-
nus relegaverat, ad sedes suas reverti permisit, ul
refert Rullinus, lib. 1. cap. 27. poslea tamen,ul cx
Tripartita citavimus, cogebat omnes, aul idolis sa-
crillcare. aul malitia oxccdcro: quo tempore Jovia-
nus cl Valentinianus cingulum militiae abjicere,
quam idolis sacrificare maluerunt; propicr quod
Deus, qui reddit centuplum iu hac vita, ulrique
paulo post, pro cingulo militiae regium diadema
donavit. Porro Barclajus perperam interpretatur
illa verba; *Ubi veniebant ad caussam Christrd*dicit
enim, caussam Ecclesiae esse caussam Christi; ct
ideo si licitum esset imperatorem apostatam depo-
nere, debuissent milites chrisliani, jubente Eccle-
sia, in ipsum Julianum arma convertere. At s. Au-
gustinus verba sua ipse interpretatur, cum ait :
Quando volebat Julianus,ut idola colerent.prae-
ponebant illi Deum, Hanc igitur vocat caussam
Christi s.Augnslinus:quamvis aulem sit etiam Chri-
sti caussa, Ecclesiae caussa, tamen non teneban-
tur milites chrisliani in imperatorem suum,quam-
vis apostatam el persecutorem arma convertere ,
nisi antea hostis judicatus esset: Ecclesia vero to-
lerandum potius cconsuil, quam irritandum, cum
salis virium ad eum deponendum non haberet, ut
sanclusThomas ad hoc ipsum argumentum respon-
det in 2. 2. qu. 12. arlic. 2.

CAPUT VIII.

Cur Ecclesia non deposuit Valenlinianum juniolem arianum.

In cap. 8. Barclajus probat, non defuisse vires
Ecclesiae, quibus Valenlinianum juniolem haereti-
cum ab imperio deponeret: sed frustra laboral;non
enim Francisons Romulus, cujus disputationem
Barclajus refellendam suscepit, de isto Valentinia-
no ullam mentionem fecit: sciebat enim facile fuis-
ses.Ambrosio illum dejiccre,praesertim cum ma-
ximus princeps catholicus jam esset in armis, ul
Valenlinianum haereticum coerceret, cl lota civi-
tas Mediolanensis, cl ipsi eliam milites ab Ambro-
sio starent. Cur igitur, implies, s. Ambrosius Va-
lenlinianum haereticum toleravit? Causa est in
promptu,quia Valentinianus puer erat, ct non pro-
prio iudicio, sed matris auctoritatem sequutus Ec-
clesiam persequi coepit. Sperabat vero s. Ambro-
sius facile posse adduci cumdcu Valenlinianum,ut
parentis sui Valentiniani senioris, et fratris Gratia-
ni, neenon collcgae Theodosii catholicorum im-
peratorum iidem et pietatem sequeretur. Quod
eliam brevi contigit: resipuit enim Valentinianus,
cis. Ambrosium ita colere coepit,ul nullum habe-
ret, cui magis fideret, neque «piem magis obser-
varet: denique parentis loco illum deinceps sem-
per habuit, quae omnia vera esse intclligercl. qui
orationem ejusdem s. Ambrosii in iuncrc Valenti-
niani imperatoris habitam legere voluerit. Ex quo
eliam respondetur ad id quod Barclajus objicit de
Theodosio impcralorc, qui Valenlinianum ad sc

confugientem complexus csl, cumque fugato .Maxi-
mo in imperium restituit.

lies notatu digna, inquit Barclajus , *haereticus*
a catholico fugatur, ad catholicum auxilii caus-
sa fugit: a quo el reprehensus est propler haere-
sim, el propter reverentiam majestatis humani-
ter exceptus, alque in regnum restitutus,et quia
Ecclesia rebellionem, religionis ergo, adversus
legitimum principem non laudavit, Maximus ne-
que reformator imperii dictus est, neque restau-
rator Ecclesiae, sed rebellis et tyrannus.

Respondeo: Theodosius optimo jure Valenlinia-
num adjuvandum suscepit adversus Maximum,tum
quia animadvertit, illum a unire seductum facile
posse ad iidem catholicam reduci, quod ul (dixi-
mus) continuo factum est; tum quia Theodosius a
Gratiano Valentiniani fratre ad imperii societatem
vocatus fuerat, proinde aequum erat, ul benefacto-
ris sui fratrem cl imperii collegam in tanto peri-
culo non desereret ; tum denique quia Maximus
non praecipue propler religionem, sed propter do-
minandi cupiditatem imperium usurpavcral.et Gra-
tianum legitimum principem interfecerat. Itaque
Theodosius non adversus defensorem catholicae
iidei, sed adversus parricidam imperatoris cl inju-
stum imperii usurpatorem arma suscepit.

His explicatis Barclajus,quasi parta victoria exul-
tons, ail: *Haec cum ita sini, desinant nunc velim*
adversarii commento suo nobis imponere, aul
saltem dicant, unde id hauserint?

Respondeo: Commentum dici non polcsl, quod
omnes doctores, cl ipsa concilia generalia tradide-
runt. Unde aulem id hauserimus.non semel osten-
dimus, et paulo post clarius ostendemus.

Subjicit Barclajus:*Constat omnes ea aetate sen-*
sisse, nullam vel episcopo romano, vel Ecclesiae
universae temporalem potestatem ullo modo, ul-
lave cx caussa in eos competere, sed solius Dei
iudicio, quantum ad poenas temporales relin-
quendos, et paulo post. Hujus, inquit, rei testem
in primis Tertullianum produco, qui de impe-
ratoribus loquens in apologetico,Sentiunt,inquit,
Deum esse solum, in cujus solius potestate sunt,
a quo solo sunl secundi, post quem primi, ante
omnes Deos, el super omnes homines, cl in libro
ad Scapulam, Colimus, inquit, imperatorem sic,
quomodo, cl nobis licet, cl ipsi expedit, ul homi-
nem a Deo secundum, cl quicquid esi a Deo con-
sequutum, solo Deo minorem: hoc cl ipse colet ;
sic enim omnibus major est, dum solo vero Deo
minor est.

Respondeo: Falsum osl, constare, omnes docto-
res ca aetate sensisse, nullam vel episcopo roma-
no,vel Ecclesiae universae temporalem polcslalem
ullo modo, ullavc ex caussa in principes chrislia-
nos competere. Anciores enim, quos Barclajus ad-
ducit, ct paucissimi sunt, ct non dicunt quod ipso
afiirmal. Tertullianus, qui primo loco citatur, de
principibus ethnicis loquitur, qui loti orbi romano
imperabant, cl nondum scepra sua Christo subje-
cerant.Ilaquo secundi a Deo in rerum temporalium
.idminislralionc dc facto dici poterant; 41, inquit
Barclajus, *lex Christijuro suo neminem privat,*
proinde reges el imperatores accedendo ad Ec-

clcsiam, nihil juris sui temporalis amittunt. Verum csl, nihil amittunt. sed nulla lucrantur polius, cum cl reges temporales' sini, ut antea erant, el regni coelestis haeredes fianl, quod antea non erant. Sed si ad regnum coelesle adipiscendum, oporteat eos vicario Chrisli suliesso, ut jam non liceat illis temporali potestate abuti ad suam, cl aliorum perditionem, moleste ferre non debent.

Secundo loco Barciajus Ambrosium produci, qui in apologia David sic loquitur: *Bex utique erat (David) nullis ipse legibus tenebatur, quia liberi sunt reges a vinculis delictorum: neque enim ullis ad poenam vocantur legibus, tuli imperii potestate.*

Respondeo: Liberi sunt reges a legibus politicis, tum suis, tum praedecessorum regnm, quia par in parem non habet potestatem: non sunt laemen liberi a legibus Dei. et Ecclesiae; cl hoc videmus etiam commune fuisse cum regibus Testamenti veteris, qualis erat David. Siquidem cum rex Ozias thus adolere vellet in templo Dumini, quod erat oilcium summi sacerdotis, cl repulsus a sacerdotibus non acquiesceret, continuo lepra percussus csl, et ad iudicium sacerdotum coactus est habitare seorsim, eia regni administratione necessaria: ul dicitur in 2. lib. Paralip. cap. 2G. Addit Josephus lib. 9. antiquitatum cap. 11. ab eo tempore Ozlam privatum vixisse, ac longo moerore consumptum. Simili fere modo, cum principem Christianum lepra hacresis infectum cernit summus pontifex, segregat illum a coetu piorum per sententiam excommunicationis, ac ne caeteros inficiat, solvit ejus subditos a juramento fidelitatis, alque si opus sil, jubet etiam sub eadem excommunicationis poena, ne illum proroge habeant, neve illi ut regi parcant.

Tertio Barciajus Gregorium Turonicum testem adducit, qui in lib. 5. hist. Francorum cap. 18. his verbis alloquitur regem: *Si quis de nobis, o rex, justitiae tramites transcendere voluerit, a te corripipotest'. si vero tu excesseris. quis te corripiet? loquimur enim tibi, sed si volueris, audis, si autem nolueris, qui te condemnabit, nisi is, qui se pronuntiavit esse justitiam?*

Respondeo: Loquitur Gregorius de potestate, quam habent reges de facto cogendi homines particulares, el quam non habent homines particulares ad cogendos reges: accusaverat enim rex Childericus Praetextatum episcopum rolhomagensem tamquam reum majestatis, apud parisiensem synodum. in qua cum aliis nullis Gregorius Turonicus sedebat: cl quoniam Gregorius Praetextatum innocentem esse, et a subornatis falsis testibus gravari intelligebat, condemnationi ejus asscnliri nullo modo volebat. Itaque sciens rex unum Gregorium sibi resistere, dixit illi, O episcope, justitiam cunctis largiri debes; el ecce ego justitiam a te non occipio; sed ul video consentis iniquitati, el impletur in te proverbium illud, quod corvus *oculum corti* non cruel. Tum Gregorius demonstrare volens, fieri non posse, ul aliquis nolit regi justitiam facere, cum rex possit eum cogere, ul justitiam faciat; sed e contrario fieri posse, ul rex nolit justitiam facere, cum nemo possit eum cogere, ul ju-

stitiam faciat: respondit verba superius posita: *Si quis de nobis, o rex, justitiae tramitem transcendere voluerit, a te corripipotest: si vero tu excuseris, quis te corripiet?* \I/ (Iue hanc esse scnlentiam horum verborum, non solum perspicuum csl et verbis praecedentibus; sed etiam ex eventu illius causae, nam cum rex variis artibus et dolis conatus esset extorquere a synodo sententiam damnationis contra Praetextatum, cl non obtinisset: u adhibita, coniecit eum in carcerem, et cum is elibi voluisset, graviter caesus in exilium missus csl, ul eodem loco narrat Gregorius, el etiam Aithonius, lib. 3. liisl. Francorum cap. 2G. Neque hic finis furoris fuit Fredegundis reginae, in cujus gratiam rex omnia illa moliebatur, nam cum postea per Guntrannum regem Praetextatus in suam sedem restitutus fuisset, dolo ejusdem reginae per sicarium quemdam ad altare sacrum Praetextatus occisus fuit, teste eodem Gregorio lib. 5. cap. 31. qui Praetextatus inter sanctos martyres haberi coepit. Haec igilur csl illa poleslas, quam reges in episcopos habent, ul videlicet vi adhibita contra justitiam in illos, si velint, animadvertant; el quam non habent episcopi in reges, ul cos quamvis jure damnatos obtemperare cogant, nisi ab alia temporali potestate majori juventur.

Quarto loco adducit Barciajus testimonium sancti Gregorii papae, qui se famulum imperatoris appellavit, el imperatori coelitus datam potestatem super omnes homines fassus est. De quo testimonio salis nulla dicta sunt capite tertio, neque opus csl illa rcpelerc.

Ultimo loco adducit Othonem Frisingensem in epistola ad Fridericum Aenobarbum, cujus haec sunt verba, *Soli reges. ulpotc constituti supra leges. divino examini reservati, sacculi legibus non cohibentur: unde est illud tam regis, quam prophetae, Tibi soli peccavi: el mox, Cum enim juxta Apostolum homini mortali horrendum sil incidere in manus Dei viventis, regibus lanien. qui nullum praeter ipsum supra se habent, quem metuant, eo erit horribilius, quo ipsi possunt caeleris peccare liberius.*

Respondeo: Otho Frisingensis aperte loquitur de legibus saeculi, quibus sine dubio reges subjecti non sunt, subjectione coactiva: nam non solum in verbis citatis habetur, sacculi legibus non cohibentur; sed etiam paulo ante sic loquitur Otho: *Praeterea cum nulla inveniat personam mundialis. quae mundi legibus non subjaceat, subjacendo coerceatur, soli reges, ulpotc constituti supra leges de.* Al. addit Barciajus, reges *ex Othonis sententia nullum habent supra se, quem timeant, nisi Deum: ergo non solum a legibus saeculi, sed etiam a legibus Ecclesiae, saltem quoad temporalem poenam liberi sunt. alioqui haberent supra se summum pontificem, quem timerent, el non solum Deum. Praeterea ex ejusdem Othonis sententia, reges divino solius Dei examini reservantur. non igilur iudicio subjiciuntur papae. saltem in temporalibus.*

Respondeo: Otho episcopus catholicus et pius, non voluit dicere, reges non tenori legibus pontificis, vel non habere super se Chrisli vicarium,

quoin limoanl. vol non subiacere summi pontilius examini saltern in rebus spiritualibus; cl quoad poenas spirituals: si enim id vellet, haereticus esset. Ergo cum oil, reges solius Dei examini reservati, el non habere super sc. quem timeant, nisi Deum, cl solutos esse legibus, ulpotc supra lege.» constitutos: ncccssc csl restrictionem addere, \ci ex parle legum, vel ex parle poenae. Barciajus libenter admittet restrictionem ex parte poenae: sed nos dicimus restrictionem subintelligendam esse solum cx parte logum. Id probamus, quia in verbis Othonis invenitur restrictio cx parle legum, cum dicat, cos non subiacere mundi legibus,el rursum, saeculi legibus non cohiberi: restrictio ex parle poenae, temporalis videlicet, in verbis ejus, nusquam legitur. Praeterea. non ignorabat Olho Chii-deriemn rcgftm a summo pontifice luisse depositam, et postea llenricum imperatorem a Gregorio papa VII. cxaiilhoralum. nam ulnusque rei menu- nil in h|slona sua, lib. 5. cap. 23. hb. 6. cap. 31. 35. 36. neque reprehendit lactum: immo videtur probare cum his verbis laudet Grcgorium VII. lib. (i. cap. 31. *Forma.* inquit, *gregis factus, quod terbo docuit, exemplo demonstravit, ac fortis per omnia athleta murum se pro domo Domini ponere non timuit:* el cap. 36. *Ecclesia,* inquil. *tanto pastore, qui inter omnes sacerdotes el romanos pontifices praecipui zeli el auctoritatis erat, orbata dolorem non modicum habuit.* Igilur sensus verborum Olhonis hic eril, reges legibus sacculi non teneri,cl quantum ad eas leges solius Dei examini reservari, cl quantum ad easdem leges,neminem super se habere, quem metuant, nisi Deum.

Propter haec leslimonia triumphat Barciajus dicens: Si *contrariae opinionis assertores tot antiquorum Patrum testimonia, immo si vel unum proferre possint, quo diserte scriptum sil. Ecclesiam, vel ejus oaxpi summum pontificem habere temporalem illam potestatem in reges et principes saeculares, et posse cos temporalibus poenis quoquo modo, directe scilicet, vel indirecte coercere, aul regno, regnive parte mulctarc, non equidem recusabo, quo minus lis tola secundum ipsos sine provocatione judicetur.*

Respondeo: Auctores a Barclajo producti.non diserte scripserunt, reges et principes Christianos non posse ab Ecclesia.vel ejus capite summo pontilihc poenis temporalibus directe vel indirecto coerceri, aul regno regnive parte mulclari: cl si huc diserto scripsissent.possemus nos Tertulliano ab ipso allato s. Cyprianum opponere, qui lib. 1. cpistol. 3. jubet cum haereticis nulla commercia copulari: quod antea s. Irenaeus Tertulliano antiquior docuerat, lib.3. cap.3. adversus hacreses dicens: *Tantum apostoli,ct horum discipuli timorem habuerunt, ul neque, verbo tenus communicarent alicui eorum,qui adulteraverant veritatem; quemadmodum, el Paulus ait, haereticum hominem post unam correptionem evita.* In quam sententiam omnium Patrum leslimonia possent adduci. Ex quibus aperte colligitur, haereticum regem, si id fieri possit, non esso ab Ecclesia tolerandum, sed excommunicandum; cl fidelem populum ab eius obedicnlia re nov 'iulum, ne cogatur ei

servire, quem vitare jubetur, neque cum eo commercia copulare, cum quo ne colloquium quidem miscere deberet. Sancio Ambrosio, s. Grcgorium nazianzcnnum opponeremus ejus aequalem, qui in oratione ad populum timore perculsum, cl praesideri) irascealem, comparavit spiritualem potestatem animae, temporalem carni, ac docuit, ita subjectam cs.sc debere potestatem temporalem spirituali, ulcaro subjecta csl animae.Alque hoc ipsum esi fundamentum scnlcnliac nostrae. Sancio Gregorio Turonico opponeremus, s. Grcgorium Romanum aetatis ejusdem,qui ul supra diximus, in duobus privilegiis illa verba apposuit. Si quis autem regum, antistitum, aut judicum, aul quarumcumque saecularium personarum hujus aposlolicae auctoritatis, cl noslrac praeceptionis decreta violaverit. honore suo privetur. Denique Oihoni Frisingensi opponeremus Grcgorium VII centum icre annis antiquiorem, qui diserlc scribil, posse regero saeculi a sede aposlolica certis de caussis regno privari, vide epistolam ejus ad episcopum Me(ensem. Opponeremus cliam s. Bernardutn, cl Hugonem de s. Viclore, qui Olhonis icrnporc floruerunt, quorum leslimonia in praefatione produximus. Opponeremus praclerea s. 'i hornam el s. Bonaventuram. qui Olhone Fnsingcnsi, non mullum aetate inferiores: scd doctrina cl sanchlale longe superiores, disertissime doceut.quod Barciajus requini: vide leslimonia ipsorum supra allata. Praeterea. quinque testimoniis veterum scriptorum opiincrcmus plusquam septuaginta leslimonia scriptorum vanarum aclalutn.

Denique quinque hominibus a Barclajo in testes adductis opponeremus decem concilia,quorum duo generalia fuisse non dubium csl.Nequc ideo conciliis,praesertim generalibus minus credendum est, quia posteriora fuerunt: N im eadem esi Ecclesia, cl conciliorum eadem csl auctoritas, sive priora sini, sive posteriora: cl quemadmodum in concilio niccno post annos ircccnios ab advento Domini licitum fuit Ecclesiae Scriplur.isde lili Dei consubstantialitate declarare,ac illam praecipue.*Ego et Pater unum sumus: sic* etiam licitum fuit post annos septingentos eidem Ecclesiae Scripturas de potestate summi pontificis explicare.qualis illa csl; *Quicquid ligaveris super lerram , eril ligatum el in coelis, el quieguid solveris super lenam, eril solutum ct in coelis.* Quare si Barciajus pollicitationi suae stare vellet,lis lota sine provocatione finita csscl.

CAPUT IX.

.in *potuerint posteriores principes sine detrimento populi per Ecclesiae aucloritalem principatu privari: el simul, jusla ne, an injusta fuerit Grcgorii MI. sententia in llenricum imperatorem.*

In cap. 9. Barciajus aggreditur demonstrare falsam esse illam alleram partem sententiae Francisci Romuli, quod videlicet Ecclesia sine detrimento populi potuerit regno, vel parte regni privare Childe-ncum, Leonem cl llenricum: probat aulem id esso

falsum, quia Henricum IV. imperatorem Gregorius VII. papa non sine magno populi detrimento deposuit, cum Othone Frisingensi auctore. inde nata sint bella, schismata et alia id genus multa. Sed Franciscus Romulus non de uno Henrico loquutus est, sed de Leone quoque et Childerico. Constat autem Leonem Isauricum imperatorem parte imperii multatum sine ullo populi detrimento: quod idem manifestissime constat de Childerici regis depositione, et Pipini exaltatione, ad quae duo exempla Barclajus nihil habuit quod responderet: ideo silentio illa involvens, in solo Henrico demoratus est. Quid si addamus etiam translationem imperii a Graecis ad Francos sine populi detrimento a Leone III. pontifice factam, completus erit numerus ternarius exemplorum, quae Franciscus Romulus adferre voluit. Quia iam in Barclajo placuit de solius Henrici depositione Franciscum Romulum reprehendere, quasi vel historias ignoraverit, vel alia de causa mentiri voluerit. Respondeo: Detrimenda aliqua populum Christianum accepisse ex Henrici excommunicatione et depositione, sed emolumenta majora detrimentis fuisse, ut non immerito dici possit. sine detrimento populi rem illam esse peractam: neque enim detrimentum pati dici potest, qui jacturam facit frumenti, quod seminando spargit in sulcos, si tempore messis multiplicatum cum exaltatione reportet. Vidit Gregorius pontifex sanctus, et sapiens plenas esse provincias concubinariis et simoniacis; animadvertit imperatores contra canones sacros, ac praecipue octavae synodi generalis, investituras episcopatum et monasteriorum sibi vindicasse. Adjecit animum ad Ecclesiam repurgandam et liberandam. et quamvis per multas molestias et pericula, parlim per se, parlim per successores. quod voluit ad felicem exitum perduxit, nam et sacerdotibus abstulit concubinas, et beneficia ecclesiastica, vel gratis darentur et acciperentur, effecit et, quod erat omnium difficillimum, investituras ecclesiarum Henrico V. Henrici IV. filio, Callixto II. pontifici libere renunciantem, recuperavit. Id quod sine manifestis signis et prodigiis coelestibus factum non fuisse, testatur Abbas Urspergensis in Chronico.

Sed libet jam per partes discutere, quae Barclajus adversus Gregorium VII. ex Othone Frisingensi. aliisque auctoribus annotavit. Primum igitur adferi illa verba Othonis Frisingensis lib. G. cap. 35. *Isgo et relego Romanorum regum et imperatorum gesta. et nusquam invenio quemquam eorum ante hunc (Henricum IV.) a romano pontifice excommunicatum, vel regno privatum; nisi forte quis pro anathemate habendum ducit. quod Philippus ad breve tempus a romano episcopo inlerpocnitentes collocatus, et Theodosius a b. Ambrosio propter cruentam caedem a liminibus Ecclesiae sequestratus sit.*

Respondeo: Fuit quidem Otho Frisingensis doctrina. moribus et nobilitate insignis: sed tamen legendo et relegendo non invenit omnia, nam Archadii imperatorem ab Innocentio I. pontifice propter ejectionem s. Joannis chrysostomi, excommunicatum fuisse testatur Mcephorus liti. 13. cap. 11. . qui et sententiam ipsam excommunicationis ad

verbum recitat: ejusdem excommunicationis meminit Gregorius VII. in epist. ad episcopum mclensem. Leonem quoque Isauricum imperatorem a Gregorio II. et rursum a Gregorio III. excommunicatum propter haeresim leonomachorm. et vectigalibus Italiae privatum testantur historici et latini, vel supra demonstravimus.

Deinde Barclajus ex eodem Othone commemorat mala, quae ob excommunicationem Henrici IV. imperatoris Ecclesiae acciderunt, bella videlicet, schismata, exilium papae, caedem Rudolphi imperatoris a Gregorio electi, et alia id genus: et iis connumeratis exclamat: *Hocine esi principem sine detrimento populi coercere?*

Respondeo: Quando evangelium Christi praedicari coepit ab apostolis in Hierusalem, coorta Mpersecutio magna in Ecclesiam. Stephanus lapidatus, Jacobus capite caesus. Petrus coniectus in carcerem, fideles dispersi per varias regiones: quando vero praedicari coepit idem evangelium inter gentes, commotum est imperium romanum universum, persecutiones exortae gravissimae, direpta bona, incensae Ecclesiae. strages sanctorum toto orbe terrarum incredibiles factae: quaero igitur an evangelium cum detrimento, an cum salute populorum praedicatum sit? si carnis oculis res consideretur, videbitur evangelium non salutem, sed perniciem populis attulisse: sed si mentis oculo fidei lumine repurgato res eadem spectetur, perspicue apparebit idololatriam fuisse de mundo pulsam. Ecclesiam propagatam, martyres coronatos, denique bona operum per evangelium ad nos venisse. Tale aliquid (vel paulo ante diximus) accidit Ecclesiae, cum papa Gregorius Henricum imperatorem excommunicatione coercuit.

Pergit Barclajus, et factum Gregorii his verbis reprehendit: *Fieri poles, vel bono id animo fecerit Gregorius (Detis de intentione judicet) at fieri non poles, vel recte, prudenter, et ex officio fecerit, vel quin largiter erraverit more et consilio humano; cum id sibi tribueret. quod suum sane non erat: deponendi scilicet. vel abdicandi imperatoris munus, inque ejus locum alterius substituendi potestatem, et infra: Culpa igitur Gregorii papae permagna mihi in hoc negotio videtur.*

Respondeo: Salis audacter Barclajus in Christum Domini, et suum, atque omnium Christianorum judicem sententiam tulit: nec saltem dubitando vel suspicando, vel opinando loquutus est; sed praecise et absolute quasi de re explorata, et certa pronuntiavit, licet non posse, vel Gregorius in hac re juste, prudenterque se gesserit. At ego sententiam Barclaji falsam et temerariam, nec dicam sacrilegam et blasphemant his argumentis fuisse deuiustro.

Primum: Constat sententiam Gregorii ab omnibus episcopis, qui in concilio romano cum illo sederunt, fuisse probatam. At quis credat. pontificem cum universo concilio tam injustam et imprudentem sententiam tulisse, vel Barclajus dicat.

Deinde: Judicium Gregorii VII. confirmarunt omnes ejus successores, Victor III. Urbanus II. Paschalis II. Gelasius II. et Callixtus II. cujus tempore pax facta est inter sacerdotium et regnum: et

IN REBUS TEMPORALIBUS

Iamcn omnes isti viderunt bella cl schismata exorta occasione sententiae papae Gregorii: quod argumentum certissimum csl , justam cl prudentem fuisse sententiam, quam Gregorius tulit, cum loi prudentissimi, iustissimique pontifices conciliis c-piscoporum cooperantibus, el spreta persecutione schismaticorum , defendendam confirmandamque susceperint.

Dc Victore tertio, qui proxime post Gregorium sedit, testis est Leo Ostiensis in Chronico Cassinensi lib. 3. cap. 71. ab eo celebratum fuisse concilium bcnvcnlanum,atque in eo confirmatam sententiam Gregorii VU. de investituris cum illa clausula, *Si quis imperatorum, regum, ducum.prin-ci/mm.comitum. vel cujusvis potestatis saccularis episcopatum, vel quamvis aliam ecclesiasticam dignitatem dare praesumpserit, ejusdem sententiae vinculo sc adstrictum noverit.*

De Urbano secundo, Victoris tertii proximo successore.Bcrioldus Conslantiensis ejus temporis historicus scribil, in synodo Beneventana anno Domini 1091. confirmatam ah Urbano sententiam excommunicationis inGuiberlum anlipapam.el omnes ejus complices, quorum praecipuus erat llenricus imperator. Hem anno 109."». eaindem sententiam confirmatam ab eodem Urbano in synodo placentina, coram innumerabili multitudine, el anno eodem rursus confirmata in concilio generali claramonlano.

De Paschali secundo, Urbani secundi proximo successore,testatur Abbas Urspergensis anno 1102. in concilio romano generali a Paschali confirmatam fuisse sententiam Gregorii VII. el excommunicationum llenricum. cl omnes illi adhaerentes. Addit quoque idem Abbas, sc praesentem Romae fuisse, elaudivisse feria quinta in cocna Domini ab ore ipsius pontificis, cum llenricus excommuniculum dc-nunciarelur,

Dc Gelasio secundo, Paschalis secundi proximo successore, testatur idem Abbas Urspergensis anno 1118.ab eo per canonem episcopum card. Praenestinum. legatum suum in concilio coloniensi, cl allero l'rileslalensi,confirmatum decretum Paschalis dc excommunicatione imperatoris llenrici.

De Callixto secundo, Gclasii proximo successore, testatur Abbas Urspergensis, in Chronico, nec non Sugcrius abbas in vita Ludovici regis Francorum, necnon Rogcrius in annalibus anglicanis, a Callixto in concilio remensi Patrum quadrigcnlorum iterum confirmata decreta synodalia praecessorum, Gregorii videlicet, Victoris, Urbani, Paschalis cl Gclasii.

Tertio: Judicium Gregorii septimi approbatum fuit ab omnibus bonis, qui tunc vivebant, quique longe melius scire poterant justitiam vel injustitiam illius caussae, quam Barclajus, qui plus quingentis annis posterior csl. Marianus Scotos, qui lempore Gregorii vixit, in Chronico anni 1075* *Gregorius, inquit, querimoniis et clamoribus catholicorum justis, adversus llenricum, el scelerum ejus immanitatem auditis,zelo Dei accensus jam dictum regem excommuniculum pronunciat.vil. maxime propter simoniam: quod facium catholicis viris beneplacuit,Simoniacis vero el fau-*

toribus regis nimirum displicuit, hacc ille, qui non dc uno, aul allero loquitur, sed in commune de multitudine calholicorum facium pontificis approbante.

Lamberlus Schaphnaburgensis, qui eodem tempore vixit, in historia rerum germanicarum. *Ifilclebrandi,* inquit. *constantia el invidus, adversus avaritiam animus omnia excludebat argumenta humanae fallaciae,* el infra: *Signa el prodigia, quae per orationes Gregorii papae frequentius fiebant, el zelus ejus ferventissimus. pro Deo el ecclesiasticis legibus, eum contra venenatas detractorum linguas communiebant,*haec ille, qui non solum delraclores sui temporis, sed etiam Barclajutu detractorem confundit: neque enim Gregorius tam charus l)co fuisset, neque per eum loi miracula Deus palrassel.si sententiam tulisset tam injustam, et tam imprudentem, el tot malorum caussa cxlittissel, ul Barclajus dicil. Idem Lamberlus refert ibidem horribilem mortem Gulielmi episcopi Traje.clensis.qui Gregorio detrahebat,ul Barclajus postea detraxit: *Repente , inquit, gravissima aegritudine correptus,miserabiliejulatu coram omnibus vociferabatur. justo Dei judicio se el praesentem vitam amisisse,el aeternam: quod regi ad omnia quae perperam intendisset, operam suam summo annisu prae buisset,atque in spem gratiae ejus romano pontifici sanctissimo el aposloliearum virtutum viro graves contumelias sciens, el prudens innocenti irrogasset.* S. Ansclmus Canluariensis, qui eodem lempore vixit, initio libri de fermentato cl azymo ad Waleramnm: *Scienti,* inquit, *breviter loquor. Si certus essem prudentiam vestram non /arere successori Julii Caesaris. ct Neronis,cl Juliqni. contra successorem cl vicarium Petri apostoli. libentissime vos ul amicissimum,cl reverendum episcopum salutaram,* hacc ille, qui llenricum imperatorem comparai cum Julio Caesare oppressore reip.cum Nerone pcrscquulorc Ecclesiae, cl cum Juliano apostata el pcrsequulore. el Waleramum episcopum, quem favere existimabat llenrico contra Gregorium, ne salutare quidem audebat: quod certe non faceret, si Gregorii sententiam adversus imperatorem injustam esse crederet. Idem Ansclmus, in episl. 8. ad Gulielmum, sententiam Gregorii defendit, cl aperte justam esse pronunciat. Saucius Ansclmus episcopus Lucensis ejusdem temporisauctor vir sanctissimus,cl miraculis clarus scripsil epistolam ad Guiberlum aolipnpam, quem llenricus imperator Gregorio papae opposuerat; in qua epistola Gregorium mirifice laudat. Scripsil quoque apologeticum pro Gregorio adversus eundem Guiberlum, ubi inler caetera refellit argumentum. quo utitur hoc lempore Barclajus,cl quo tunc utebantur aulipapa,ct ejus complices; quod videlicet fuerit Gregorius caussa barbarum, el sanguinis effusi, praesertim in Saxonia, quem sanguinem clamare dicebat adversus Gregorium, el ejus sectatores, quorum unum erat hic sanctus Ansclmus: sic autem loquitur, lib. I.Apologetici, *Non adversus nos clamat sanguis Saxonum sed contra vos cum universo mundo, qui sceleris vestri tabe inhorruit, clamat coelum, clamat terra, clamat omnis Ecclesia judorum, el quae adhuc peregrinatur,*

h

'i

1«1

cl quaejam cum Christo regnal/clamal Clirislus, clamat Pater pro sponsa /ilii sui. clamai Spiritus sanctus, qui quotidie postulat pro ea (/amitibus inenarrabilibus, etc. Ubi rectissime dicitur turbas illas cl bella non esse tribuenda Gregorio, qui pro cilicio suo pastoralis arcere conatus est lupos a gregore; sed inobedientiae et obstinationi eorum, qui in pastorem cl gregem ipsum Ianio ferocius saevierunt. quando humiliter Deo (usque vicario obedire salubriter admonentibus cl consulentibus debuerunt.

Nam quam horrenda, et non toleranda fuerint Henrici scelera ex sequenti testimonio intelligitur. Sanctus Gebhardus nuncius episcopus Salsburgensis, qui obiit tribus annis post mortem Gregorii VII. idest. anno 1088. disputans cum Wicilone archiepiscopo magunimmo, aperite pronunciavit, imperatorem non iniuste iudicio iam regno, quam communione, apostolica sententia, privatum: cuius sententia illa probata est a concilio quodam, vel contraria sententia Wicilonis haeresis vel appellata, vide Abbatem Urspergensium in chronico anni 1085. Slephanus Halberstadius ejusdem temporis auctor in epistola ad Valerianum, quam refert Dodechinus continuator Mariani Scoli ad annum Domini 1090. *Dominus*, inquit. *Henricus, quem regem dicunt*, (episcopus *cl abbatias vendit: etenim constanlicensem. bambergensem, magunlinensem, et plurcs alios pro pecunia: Halisponensem, auguslensem, salzburgensem. pro gladio: abbatiam fuidensem pro adulterio: monasteriensem episcopatum (quod dicere, et audire nefas est) pro sodomie immunditia vendidit*, cl infra: *Pro quibus nefandis malis ab apostolica sede excommunicatus, nec regnum, nec potestatem aliquam super nos, quia catholici sumus, poterit oblinere.* Leo otlicensis episcopus, ejusdem temporis auctor. in chronico cassinensi nulla scribit de Gregorii VII. iustitia, sapientia, zelo aliquo virtutibus. Sed lib. 3. cap. 5.3. refert etiam coelestem visionem, qua Deus ipse testatus est placere sibi facia Gregorii. quae nunc Barclajus cum veteribus schismaticis vituperare ausus est. Ad idem igitur, quidam candidissimam columbam super Gregorium sacrum missae, mysterium celebrantem: quod visum cum is, qui vidit patefacere cunctaretur. his verbis aperire divinitus iussus est: *Vade celeriter, et hoc ipsum auribus papae intimato, vel constanter vigore servati Spiritus, quod coepit exequatur.* Beriholdus ejusdem temporis auctor presbyter constanlicensis in Chronico suo plurima scribit pro iustitia cunctis Gregorii VII. sed in hoc cantem de Imbricone, in prospectu augustiniano haec refert: *Imbrico auguslensis episcopus, qui in praeterito puscha Ludolpho icque fidelitatem juravit, vit e perjurio curans, ibi iurico advenienti adhaesit, cl apud illum quadam die missam faciens, hanc sibi conditionem miser imposuit, vel sacra oblationis perceptio in illiun ei proveniret, si Dominus ejus Henricum regnum sibi injuste, usurparet. Post hanc levoniam perceptionem, parvo quod supervixit huiusmodi usque ad mortem numquam se sanum de illis morbo: nam circa kalendas julii absque ecclesiastica communione defunctus est.* Isti sunt auctores septem, qui ipso tempore Gregorii vixerunt. quibus addam quatuor alios, qui non diu postea floraverunt. Guilicelmus episcopus lyrensis in lib. I. de ludio sacro cap. 1.3. de Henrici imperatoris perteritis moribus loquens: *Quod, inquit. dominus papa contra omnem fieri honestatem considerant, et iura in eo facto conculcari ecclesiastica perpendens, semel, secundo ac tertio eundem imperatorem commonuit, vel a iam detestabili desisteret praesumptione: quem praeceptis salutaribus commonitum, cum revocare non posset, vinculo anathematis innodavit.* Otho Frisingensis, vel supra nolavimus. Gregorium VII. virum sanctissimum fuisse confossus est. lib. 6. cap. 35, et 36. cl lib. 1. cap. 1. neque fieri potest vel vir iam saucius injustam sententiam publice ferrei, neque eam unquam retractare, sicut revera non retractavit. vel perspicuum est ex verbis illis, quae eodem Othone lesse lib. 6. cap. 36. moriens Gregorius pronunciavit, *Dilexi iustitiam et odi iniquitatem. propterea morior in exilio.* Dodechinus Mariani Scoli continuator in chronico anni 1116. *Henricum*, inquit, *hominem perversum, et iusto iudicio ab Ecclesiae lectum constat manifeste. Vendidit enim omnia spiritualia. cl ad annum 1090. et 1093. iam multa et iam horribilia scelera Henrici referi, vel mirum est, si ullus audeat eum injuste damnatum affirmare, quod Iamen Barclajus audacter affirmat. Abbas Urspergensis in Chronico anni 1106. narrat, obitum Henrici repentinum, et iam miserabilem ipsi. quam Iarium omnibus aliis; Miserabile, inquit, dictum est. tanti nominis, laetae dignitatis, tantique animi virum. sub professione Christiana mundum tantopere lucratum, nec ad instar cuiuslibet pauperis defuncti pium, vel compassivum luctum. a quavis inter tot Christianos promeruisse. sed potius universorum iam ibidem, quam ubique vere. Christianorum corda simul cl ora infinito nimis tripudio, sui oblitos, dolore replese. Non altius concinebat Israel Domino. Pharaonem demerso, nec Augustiori ipsi Octaviano, sive ullo Augustorum applaudebat Borna triumpho. Franum enim quod erat in maxillis populorum. versum est illis in canticum, sicut vox sancti/icatae sollemnialis: Haec ille, qui certe sufficere deberet vel os Beati Iohannis iniqua loquentis opprimeret. Quo modo enim Henricus injusta Gregorii sententia oppressus est, cl nullus in toto orbe christiano invenitis est. qui mortem ejus defleat, immo qui non vehementissime gamentur, vel olim Israel Pharaonem demerso, vel romenus populus principe triumphante? nullus in toto orbe repertus est, (pii iustitiam Henrici perspexerit? nullus qui Gregorii iniustitiam viderit? Sed audiamus quid paulo infra idem scriptor dirat: *Ille*, inquit, *in his. hic interimis, haec, sors ultima Henrici sub vocabulo quarti Romanorum imperatoris a suis appellati: a catholicis vero, idest, cunctis Beati Petro, suisque successoribus fidem, et obedientiam lege christiana conservantibus archipirata, simul et haeresiarum. necnon et apostata, persecutorumque plus animarum. quam corporum competenter dicebatur, ultio qui nec naturalibus, nec consuetudinariis contentus sceleribus, nova, cl a sacculis inaudi-**

In, idcoque nonnulla incredibilia excogitasse, cl txercuisso infamabUlur. Ac de his salis: nnm si u'llem auctore* posteriores odducce pro iustitia it sanclilnlc Gregorii, nullus csscl finis. Vidcal Ic-i-lor, quae scripsimus lib. 'l. de pontifice cap. 13.

Pergit Barclajus, ct probare nititur, non debuisse a Gregorio llenricum excommunicari, cum in societatem sceleris llenrici lanius hominum numerus coicril: adducit autem ad hoc probandum sententiam s. Augustini cx lib. 3. conl, episl. Pnrmc-niani cap. 2. quae relata csl in decreium Gratiani 23. qu. 4. canon. *l'on polcsl.* Verba haec sunlnVon polcsl esse salubris a nullis correpto, nisi cum ille corripitur, qui non habel sociam multitudinem: cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restai, quam dolor ct gemius.ut per illud signum quod Ezechieli sancto revelatur illaesi evadere ab eorum vastatione mercantur. Ne cum voluerint colligere zizania,eraditent simul el Irilicum: nec per diligentiam segetem Domini purgent, sed per tenu rilalcm, ipsi potius inler purgamenta numerentur. Idcoque idem apostolus cum jam multos comperissel cl imundos luxuria, cl fornicationibus inquinatos, ad eosdem Corinthios in secunda epistola scribens, non itidem praecepit, ul cum talibus nec cibum sumerent: multi enim erant,nec dici de cis pillerai, si quis frater nominatur fornicator, aul idolis serviens, aul avarus, aut aliquid tale, cum ejusmodi nec cibum quidem sumere: sed ait, ne iterum cum venero ad vos humiliet me Deus, cl lugeam mullos ex iis. qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, el luxuria, el fornicatione, quam gesserunt: per lucium suum potius eos divino flagello coercendos tuinans, quam per illam correptionem,ut caeteri ah eorum conjunctione abstineant, cl paulo post: Hcvera si contagio peccandi multitudinem invaserit. divinae disciplinae severa misericordia necessaria esi: nam consilia separationis (hoc esi excommunicationis) el inania sunl, cl pernicio-sa. alque sacrilega, quia et impia cl superba liiinl.el plus perturbant infirmos bonos, quam corrigant animosos malos.

Haec cum ita sint, inquit Barclajus, nemo, ul arbitror, cx collatione doctrinae s Augustini, quae cl Ecclesiae csl. cum gestis a Gregorio in llenricum. non perspicue Cernet, papam magno-pere errasse, etc.

Bcspondeo : Barclaji temeritas undecumque sc prodii, cum ob unum s. Augustini locum non bene inlclicctum, synodalc m .sententiam pontificis maximi, a multis aliis pontificibus et conciliis confirmatam ila damnare audeat, ul dicat, papam magno-pere errasse. Sed ostendamus non papam in judicando sed Barclajum in inielligendo vehementer errasse.

Primum: Sanctus Augustinus loquitur de correptione,sive excommunicatione illius,qui mullos habet socios in eodem crimine: ul perspicue est cx illis verbis; *Cum vero idem morbus occupaverit, etc.* cl ex illis; *Ideo Apostolus cum jam mullos comperissel, ct imundos luxuria cl fornicationibus inquinatos, etc.* Al Gregorius unum llenri-

cum excommunicavl proplr crimina illi uni propria, qnod videlicet venderet episcopatus cl abbatias, cl admonitus resipiscere nollet, non ergo facii ad rem locus cx \uguslino, vel ex Graliano citatus.

Deinde loquitur: Sanctus Augustinus adversus Parmenianum.aliosque Donalistas qui separaverant sc ab Ecclesia universa, el sc solos esse dicebant Ecclesiam non habentem maculam, neque rugam. Idcoque docet s. Augustinus propter mollitudinem peccatorum non esse faciendam separationem,cum semper futuri sini muli cum bonis usque ad mundi consummationem. Tunc cnim (ul dicitur Mallh.13. *Exibunt angeli, el separabunt malos de medio justorum:* alque haec est caussa, cur s. Augustinus dixerit, consilia ejusmodi separationis non solum esse inania el periculosa, sed eliam sacrilega cl superba: quoniam qui ita separantur assumunt sibi ofilciuin Dei, qui solus polcsl separare omnes bonus ab omnibus malis, quod fici in novissimo die: alque inierim oportet pisces bonos esse in eodem rcle cum piscibus malis, cl Irilicum cum paleis in eadem area, cl zizania cum frumento in eodem agro. Porro Gregorius nihil lale sibi desumpsit, sed suum ecclesiastica censura coerc» re voluti hominem, qui publice mullorum cl intolerabilem criminum reus erat.

Tertio: Quod Dominus ait Mallh. 23. *Sinite utraque crescere usque ad messem:* non sic inlciligilur, quasi prohibitum sit. purgare zizaniis,excommunicando incorrigibiles, necando maleficos, comburendo haereticos, persequendo lalrones. aliasque Ecclesiae, vel rcipub. pestes: alioqui graviter peccassel David, qui in psal. 106. dicil: *Interficiebam omnes peccatores terrae:* peccarent principes omnes, qui quotidie suspendunt fures, cl lalrones, ac viarum grassatores, cl quo plures esse cognoverint, eo majori diligentia, gravioribusque suppliciis delere, alque extirparc conantur: pccasset InnocentiusIII. pontilex cum lolcranensi concilio excommunicans omnes haereticos, quamvis plurimos esse non ignoraret: peecassenl principes catholici, qui haereticos Albigenses, pene innumerabiles armis domuerunt. cl usque ad internecionem deleverunt. Igilur cum Dominus ait: Sim le utraque crescere usque ad messem, potest Heri, ut Dominus nosler non lam imperando quam praedicendo quod futurum erat. loquulus sil. Significavit enim semper fore malos cum bonis, neque ulla diligentia effi cturos homines. ul omnes mali ab omnibus bonis separentur. qualis csl eliam illa loquutio. Isnias 6. *.Iudite audientes, ct nolite inlelligcre; videte visionem, cl nolite cognoscere: cxcacca cor populi hujus, cl aures ejus aggrava:quod* explicat Dominus Mallh. 13. *.Inditu (indictis, el non inlelligelis, cl videntes videbitis, cl non videbitis: incrassatum enim est cor populi hujus.* etc. El Apostolus Act. 28. citans cumdc m locum Isaiae:Aure, inquit,audietis cl non inlelligelis, et videntes videbitis cl non perspicietis: incrassatum cnim csl cor populi hujus, etc. Itaque verba Isaiae: *Audite ct nolite inlelligcre;* hoc significant, *audietis, cl non inlelligelis:* el illud, *Excaeca cor populi hujus;* significat, *excacabilur cor populi hujus,*sive, ul explicat s. Joan.

cap. 12. *Excacalum est cor populi hujus*. Hoc modo s. Augustinus in psalmorum explicatione omnes imprecationes malas, quae exprimuntur per modum imperandi, ul, Et tunc iram tuam in gentes, cl alias similes, docet esse praedictiones, non imprecationes. Tales etiam locutiones inveniuntur in evangelis, ut Joan. 2. *Solvite templum hoc*, idest, solvetis, vel permittam ul solvatis, Matth. 23. *Implete mensuram patrum vestrorum*, idest, implebitis, vel, sinam ul impleatis. Joan. 13. *Quod facis, fac citius*, idest, quod monte agitas ul contradas, citius implebis quam putas, idque me permittente. Sic igitur, *Sinite utraque crescere usque ad messem*, hoc videtur significare, Sinetis, sive permittetis, velitis nolitis, utraque crescat usque ad messem: nam omni vestra diligentia numquam perficietis ut mali permulti cum bonis permixti non sint usque ad diem iudicii: tunc enim mittam angelos meos, qui separabunt malos de medio iustorum.

Quarto, dico.-Approbare me sententiam eorum, qui dicunt prohiberi in hac parabola, separationem malorum, sive haereticorum, sive aliorum iniquorum, non absolute; sed quando periculum est, ne cum zizaniis eradicetur triticum, idest, ne cum impiis involvantur pii; alioquin licitum esse, zizania vellere, quando non est periculum, ul eradicetur triticum, cl contra periculum est, ne ex commixtione zizaniorum triticum corrumpatur. Sed hoc iudicium non perlinet ad quoscumque: sed ad Patremfamilias, sive ad illum, quem Christus constituit super familiam suam. Quare ad Barclajum non perlinebat iudicare, an Gregorius VII. recte fecisset, cum excommunicando Henricum, pariem zizaniorum vellendam curavit; sed ad pontificem maximum perlineret si Barclajus adhuc esset in vivis, ejus temeritatem castigare.

Addit ultimo loco Barclajus argumentum ex historia Sigeberti, ul probel, Gregorium papam valde errasse in iis, quae egit adversus Henricum imperatorem. Illedebrandus papa (inquit Sigebertus in Chronico anni 1085.) qui et Gregorius VII. apud Salernum exulans moritur; de hoc ille scriptum reperi. *Volumus vos scire, qui ecclesiasticae curae solliciti estis, quod Dominus apostolicus Illedebrandus, qui et Gregorius, nunc in extremis positus ad se vocavit unum de duodecim cardinalibus, quem nullum diligebat prae caeteris, et confessus est Deo, cl s. Petro, cl toti Ecclesiae, se valde peccasse in pastoralis cura, quae ei ad regendum commissa erat, et suadente diabolo contra humanum genus iram et odium concitasse. Tunc demum misit praedictum confessorem ad imperatorem. et ad totam Ecclesiam, ut optaret illi indulgentiam, quia finem vitae suae aspicebat.* et tam cito induerat se angelica veste, cl dimisit ac dissolvit vincula omnium bannorum suorum imperatori, cl omni populo Christiano vius et defundis, clericis cl laicis. cl iussit suos abire de domo Deodorigi, et amicos imperatoris ascendere.

Respondeo*. Sigebertus, leste Trithemio in catalogo scriptorum, unus fuit ex sedatoribus Henrici imperatoris, propterea nullam fidem meretur,

et sine dubio falsum est, quod hoc loco scribit, cum certum auctorem non habeat, aut indicare non audeat. Nos aulem habemus auctorem certum fideque dignissimum qui scribit, Gregorium paulo ante mortem dixisse; *Dilexi justitiam et odivi iniquitatem, propterea morior in exilio*; quae sunt omnino contraria iis, quae scribit Sigebertus; nam in his juste se egisse, in illis graviter se peccasse dicit: Habentur aulem verba supradicta apud Othonem Frisingensem lib. 6. c. 36. Bertoldus in Chronico ad annum 1085. et Leo Ostiensis in Chronico Cassinensi, lib. 3. c. 61. describunt mortem Gregorii, ac docent eum in eadem constantia mansisse usque ad ultimum spiritum; cl miraculis magnis, vivum et mortuum claruisse. Praeterea confirmatio sententiae Gregorii in Henricum, quam supra demonstravimus factam a quinque successoribus ejus Vidore III. Urbano II. Paschali II. Gelasio II. et Callisto II. apertissime docet, fabulam esse, quam Sigebertus scripsit de poenitentia ejusdem Gregorii. Denique ipsa sibi narratio Sigeberti contradicit ac repugnat. Nam si Gregorius graviter peccasset agnoscebat in pastoralis cura, et suadente diabolo se fecisse, quae fecerat: quomodo iam audacter ibidem affirmabat, se mox veste angelica induendum? certe ob peccatum iam grave non vestem angelicam; sed gehennae, aut purgatorii graves poenas expedare debuisset.

CAPUT X.

Discutitur sententia Othonis Frisingensis de iudicio Gregorii septimi pontificis.

In decimo capite actum agit Barclajus. Redit enim ad probandum auctoritate Othonis Frisingensis, non licuisse Gregorio pontifici imperatorem Henricum communionem, vel regno privare. Ac primum repetit, quae supra citaverat ex Othone, lib. 6. cap. 35. *Lego et relego Romanorum regum, et imperatorum gesta, et nusquam invenio quemquam eorum unum hunc a romano pontifice excommunicatum, vel regno privatum*. Deinde addit ex lib. 1. de gestis Friderici imperatoris, cap. 1. *Novum esse visum Othoni Frisingensi, quod Henricus imperator a pontifice romano, anathematis gladio percussus fuerit. Sed* et haec respondimus capite superiore: atque ista non esse nova luculenter ostendimus.

Addit, ex eo posse intelligi sententiam Gregorii fuisse injustam, quod Otho Frisingensis eodem loco. idest. lib. 6. cap. 17. scribit ex decreto Gregorii *Inter alia mala illud consequutum esse. ut papa super papam, et rex super regem poneretur. Quibus verbis, inquit Barclajus, ostendit Otho, utrumque pari jure, seu potius pari injuria factum esse. ut sicut injuste papa super papam ab imperatore, ita etiam injuste rex super regem a papa positus sit*.

Respondet. Scribit quidem Otho, occasione decreti Gregorii factum esse, ut papa super papam, rex super regem poneretur; sed utrumque pari jure, vel injustitia pari, factum esse Otho non dicit, neque dicere potuit. Nam regem super regem po-

suit auctoritas légitima cnpilis Ecclesiae; papam super papam posuit inobcdienlia schismatici regis : quod cniin jure possit imperator papam deponere, et alium superponere, nescio an si vel unum Bar* clajus inveniret virum catholicum, qui dixerit, aut scripscri: quod aulem possit papa imperatorem excommunicare cl deponere juslis dc caussis, scripserunt auctores catholici plurimi, et idipsuin censiicrunt concilia multa generalia, quorum testimonia retulimus in prolcgomenis hujus libri, et nonnulla attigimus capite superiore. Itaque Otho enumerat mala, quae nata sunt cx Ilcnrici excommunicatione, cl ejusdem inobcdienlia; sed non determinat, an ea justa fuerint, vel injusta: possunt enim aliquo esse mala cl justa, qualia sunt mala poenae; ct talis fuit depositio Ilcnrickpossunt quoque alia esse mala cl injusta, qualia sunt mala culpa, el talis fuit creatio anlipapao Guibcrli ab imperatore procurata, vel facta.

Pergit Barclajus, ct ponderat illa verba ejusdem Othonis Frisingensis cx eodem lib. 6. cap. 36. Quia *ergo in principe suo regnum ab Ecclesia praecisum graviter percussum fuit, Ecclesia quoque tanto pastore, qui inter omnes sacerdotes el romanos ponli/ices praecipui zeli el auclorilalis erat, orbata dolorem non modicum habuit. Id*, inquit Barclajus, *quid aliud sona'.. quam propter violatum in principe imperium, violatam fuisse in pontifice Ecclesiam, sive propter percussam regnum in persona principis, percussam fuisse Ecclesiam in persona pontificis; inter quae cum nullum juris aul injuriae discrimen faciat, nec possit utrumque juste fieri, consequens est utrumque injuste facium esse existimet.*

Ilrespondco: Non intellexit Barclajus verba Othonis: non enim loquitur Otho, de depositione Gregorii a pontificatu; quemadmodum loquitur dc depositione Ilcnrici ab imperio. Sed dicit, percussam fuisse imperium in persona principis, quia princeps cxcommunicatus cl depositus foil: percussam aulem fuisse Ecclesiam in persona pontificis; quia per mortem subtractus ab hominibus dolorem magnum Ecclesiae reliquit. Quare non bene colligit Barclajus, lam in percussione imperii in persona principis, quam in percussione Ecclesiae in persona pontificis injustitiam intervenire. Nam Henricus quidem per sententiam Ecclesiae depositus fuit ab imperio; in qua sententia justitia cl injustitia locum habere non potuit, cl salis constat, sententiam illam fuisse justissimam: Gregorius autem naturali morbo exlinclus est. ubi si locum habet injustitia, Deus injustus dicendus erit, quae est ingens blasphemia: non enim Gregorius occisus fuit ab Henrico, quemadmodum Henricus depositus fuit a Gregorio; sed, ul diximus, naturali morbo . pie Cl religioso obiit: mors autem naturalis post originale peccatum a Deo csl: ipse enim sententiam illam, cl quidem justissimam tulit. *Pulvis es cl in pulverem reverteris* Gen. 2. cl de Deo dicitur, *Dominus mortificat el vivificat* I. Rcg. 2. cl Sap. 16. *Tues Domine, qui vitae ct mortis habes potestatem, el Ecclesiastici* 11. *Vila cl mors a Deo est.* Aequc dici potest, Gregorium papam, ex sententia Othonis, occisum fuisse a Deo in poenam peccati

commissi in depositione imperatoris. nnm ipse idem Otho fatetur, Gregorium fuisse hominem praecipui zeli; sed etiam si Gregorius in poenam peccati occisus fuisset a Deo, non tamen injusta mors ejus dici posset, nisi Deo injustitia tribueretur.

Pergit Barclajus. el cx lib. I. dc gestis Friderici, cap. 6. Othonis Frisingensis, probare nititur, injustam fuisse depositionem imperialoris per Gregorium faciam, quia Otho defectionem Rudolphi ducis Svcviae ab imperialorc rebellionem appellat: rebellio autem dicitur, cum inferior delicii a superiore; sed imperator superior non fuisset, si jure depositus fuisset; igitur non jure depositus erat ex Othonis sententia. Idem probat ex hb. 7. historiae cap. 8. ubi Otho Frisingensis Henricum quartum imperatorem vocat, cl iam post depositionem.

Respondeo: Rebelle dicitur non is solum, qui a principe legitimo deficit; sed etiam qui deficit a principe regnante de facto, quamvis non dc jure: quemadmodum cl iam rex dicilur non solum, qui jure regnat; sed cl iam qui de facto regnat: non enim ubi scriplores proprietatem illam vocabulorum observant, ul neminem dicant regem, nisi qui regnat legitime, neque rebelle ullum dicant, nisi qui a legitimo principe deficit, lib. 4. Reg. cap. 18. ponitur in laudibus Ezechiac regis opliini. quod rebellaverit contra regem Assyriorum, ubi rebellio dicitur defectio a rege non legitimo, eodem hb. 4. Reg. cap. 9. Jehu jussu Dei rex factus, vivente adhuc Joram rege, dicilur conjurasse contra dominum suum, cumque occidisse cum omni progenie, ubi conjuratio, quae aliquid amplius est. quam simplex rebellio, in bonam pariem accipitur: conjuravit enim contra regem a Deo abdicatum cl damnatum. Quare dixit ad Jehu Dominus 4. Rcg. ID *Quia studiose egisti quod réclamerai, et placebat in oculis meis, et omnia quae erant in corde meo fecisti contra domum Achab. filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel.* Habemus igitur non esse mirum, si Otho Frisingensis, rebellionem appellat defectionem i rege jam abdicato, cum eiundem ipsum loquendi modum habeamus in divinis literis. Idem dicere possumus dc nomine regis: nam lib. 2. Reg. cap. 15. cum Absalon filius David ejecto patre regnare coepisset in Hierusalem, neque rex legitimus, sed tyrannus revera esset: tamen David ipse regem ipsum appellabat, eum diceret ad Elbai Gelhaeum, *cur venis nobiscum? revertere, cl habita cum rege*: sic cl iam lib. 3. Regum cap. 16. Zambri. occiso rege legitimo regnum sibi injustissime usurpavit: cl tamen Scriptura dicit: *irruens ergo Zambri percussit el occidit eum (regem Eia) cl regnavit pro eo: cumque regnassel, el sedissel super solium ejus percussit omnem domum Daasa, etc.* Ac ne magnum videatur Barclajo, quod Otho Frisingensis vocet imperatorem Henricum, cl iam post excommunicationem ct depositionem: sciat idem nomen inveniri apud Abbatem Urspergensoin, a Jiosque scriplores, immo el apud ipsum Leonem Ostiensem, qui addictissimus erat Gregorio VH. Xain lib. 3. Chronici Cassincnsis cap. 49. plus quam decies Henricus imperator dicilur a Leone Ostiense, cl Leone referente, saepissime Dcsiderius abbas,

qui Gregorio in pontificali successit, ciimdem llenricum post abdicationem, imperatorem appellat, non alia de caussa, nisi quia re ipsa, quamvis non jure imperabit.

Pergit Barclajus, cl ailrfc'st *el alius ejusdem auctoris locus lib. 1. de gestis Fridrici cap. 8. in quo id ipsum manifestius declarat, papam scilicet per illam excommunicationem el abdicationem nihil juris regni llenrico ademisse. Nam postquam narravit, Berlofium Rudolphi generum (quem, ut dictum est, papa regem creaverat) perempto socero, ducatum Sveviae, tamquam sibi a socero concessum usurpasse; et ex altera parte llenricum, papae judicio depositum, conccsis eumdem ducatum nobili cuidam Sveviae cui 1'riderico nomen: qui Berlofium ad pacis conditiones, el ad exfestucationem ducatus adigit, addit, Bcrlolfus iste, quamvis in hoc negotio imperio simul el justitiae cesserit, tamen strenuissimus el fortissimus fuisse traditur. En ul nihil circuitione usus affirmat, imperium el justitiam ab Henrico stare, in quem pontifex sententiam depositionis multo ante tulerat.*

Respondeo: Testem hoc loco Barclajus suspelum adducit: nam ab isto Fridrico Fridricus primus imperialis ducatus imperatoris patruus fuit Otho Frisingensis; nec solum patruus Fridrici imperatoris; sed etiam nepos llenrici quarti. Itaque Otho, ne avum maternum, llenricum quartum imperatorem, cl (ilium fratris uterini Fridricum primum imperatorem laederet, scripsit, Berlofium imperio, justitiaeque cessisse in negotio ducatus Sveviae. Quae etiam caussa fuit, cur idem Otho in historia sua mediam viam elegerit. Nam Gregorium M. eximie laudat lib. 6. cap. 34. neque enim poterat salva conscientia reprehendere hominem notissimae sanctitatis, llenricum autem, non ut eae-teri historici, turpissimorum plurimorumque criminum reum facit; sed modestissime excessum ejus vilamque lasciviam notat, lib. 7. c. II. Quod autem hoc loco dicit. Berlofium imperio; justitiaeque cessisse: non cogit, ul existimemus, sensisse Othonem, injuste llenricum a Gregorio fuisse depositum: nam, ul idem Otho narrat, post longam disceptationem coegit Fridricus ab imperiali adjutus Berlofium ad conditiones pacis, quae erant, ul Bcrlolfus relineret Turegum nobilissimum Sveviae oppidum, reliquam Sveviam Fridrico cederet. Cessit ergo Bcrlolfus imperio, tamquam potiori. cui par esse non poterat; cessit etiam justitiae, quoniam in re dubia justum esse consult, retento nomine Ducis, cl oppido nobilissimo, reliqua cedere fortiori. Nam si Bcrlolfus exislimasset injuste a se possessam fuisse Sveviam. debuisset lotum dimittere, cl neque pariem praecipuam, neque ducis nomen sibi relinere; ul eodem lesle Othone retinuit, ad posterumque transmisit. Quod si Barclajus velit, Othonem sensisse, llenricum a Gregorio injuste fuisse damnatum, repugnabit eidem Othoni, qui lib. 6. Instor, cap. 34. dicit, Gregorium fuisse fortem per omnia athletam, murumque se pro domo Domini opponere non timuisse, el cap. 36. dicit, gladio anathematis imperatorem feriri decuisse; cl ibidem refert Gregorium in morte dixisse:

Dilexi justitiam, el odi iniquitatem: el Ecclesiam in obitu tanti pastoris, qui inter omnes romanos pontifices praecipui zeli, el auctoritatis erat, non modicum dolorem imbuisse, cl lib. 7. cap. I. ait: Defuncto apud Salernum beatae memoriae Gregorio summo pontifice etc. Ista enim nullo modo cohaerent cum opinione gravissimae injustitiae, qualis fuisset depositio imperatoris, si eum juste Gregorius deponere non potuisset: haec enim sola injustitia omnes Gregorii laudes sine dubio corripisset.

Postremo Barclajus cum non liaborel aliud, quod ex Othone adferrei, nec tamen quiescere posset, rcpelil quod supra dixerat, reges ex Othonis sententia non habere ullum, praeter Deum super se, quem timeant. Repetii quoque quod supro verbosissime deploraverat, nulla mala occasione excommunicationis llenrici imperatoris in orbem terrarum, ac praecipue in Ecclesiam irruisse. Ad quae omnia jam ante respondimus, neque libet eadem frustra repetere.

In extremo capite producit in medium verba Gregorii VII. quibus cum llenricum deponeret, precatus cl apostolos Petrum cl Paulum, ul sententiam suam ex eorum auctoritate prolatam confirmarent: Cl judicium cito in llenricum ejusmodi exercerent, ut omnes intelligerent, iniquitatis lilius non fortuito, sed ipsorum opera ex imperio cecidisse. Ilanc precationem dicit Birelajus non fuisse ab apostolis auditam; *Cam nihil non infaustum pontifici, pontificiae parti auctoribus, el fautoribus acciderit, triumphante inierim el imperium tenente Henrico.*

Respondeo: Precationem Gregorii omnino exauditam fuisse, testantur aerumnae maximae, quae llenricum divinitus oppresserunt. Primum enim a magna parte Germaniae destitutus ad pontificis pedes abjectus misericordiam demississimis precibus implorare compulsus est. Deinde cum duobus aemulis. Indolpho el Iermannno diu ambiguo murie certavit. Postea a proprio lilio carceri mancipatus, coronam, sceptrum el reliqua imperatorum insignia resignare coactus est. Inde elapsus Lacedonium se recepit, unde miseriam suam incredibilem propriis literis, quae apud Urspergensem Abbatem extant, testatus est. Denique repentina morte sublatus neminem invenit, qui ejus mortem defleret: cum c contrario mundus totus oh ejus infelicem exitum summo gaudio exullaret, ul supra ix Abbate Urspergensi retulimus. Ille videlicet est triumphus llenrici, quem lingit Barclajus, Porro pontificiam partem semper in melius profecisse, coopérante Domino signis el prodigiis, el tandem omnino praevaluisse, constat ex iis. quae de Callixto secundo, el llenrico quinio omnes historici narrant, ac praesertim Abbas Urspergensis in Chronico anni 1120. cl sequentibus.

CAPUT XI.

De comparatione Julii II. el Clementis VIII.

In cap. II. Barclajus nulla repolit ex iis, quae antea dixerat: neque aliquid addit, quod mihi re-

feliendum nova responsione esse videntur, nisi cam Clementem octavum pontificem veris laudibus efferri, non tam ul cum laudet, quam ul ex ejus comparatione Julium secundum carpat. *Quis, inquit, non paternam Clementis VIII. pietatem, cum summa prudentia conjunctam qua reges et principes Christianos ad concordiam reducere, et in concordiam retinere annitur, infinitis partibus Ecclesiae utiliore judicet, quam Julii secundi lorcati furores multos, quibus Italiam, Galliam, Germaniam, Hispaniam. caeterasque gentes Christianas hostilibus animis inter se committere, impie et inhumaniter connebalur?*

Ad haec ego ul respondeam, admonitos lectores esse volo, romanos pontifices, qui simul etiam principes sunt temporales non contemnendi imperii, non minus ex officio obligari ad ea conservanda, quae sedis apostolicae, sive Ecclesiae romanae sunt, quam principes caeteros. Quare quemadmodum reges et principes supremi caeteri pro defensione regnorum suorum, sive ditionum aliarum bella gerere possunt et debent; et si ad ea defendenda confoederatione cum aliis principibus opus habent, jure possunt cum sociis principibus foedus inire, et conjunctis viribus hostem propulsare, quando justam belli gerendi causam habent: sic etiam romani pontifices, qui principes supremi sunt, omni juro possunt, et debent populos sibi creditos armis protegere, et si res ita postulet, adversus hostes bella gerere, necnon ad auxilium, vel belli societatem principes alios evocare. Neque primus fuit Julius II. qui pro recuperandis Ecclesiae romanae provinciis bella gessit. vel cum magnis principibus foedus percussit. Nam Pius II. multo antea exercitum armatum habuit, et bella cum hostibus cum laude gessit, ul Nauclerus et Platina referunt: et ante Pium II. tempora Innocentius VI. vir prudentia et vitae innocentia clarus per legatum suum Albernotium carinalem, ecclesiasticam ditionem a tyrannis diversis occupatam, felicissime armis recuperavit, ut scribunt iidem Nauclerus et Platina, multique alii historici. Clemens IV. qui Innocentium VI. multis annis praecessit, et pontifex sanctus eius habitus, Carolum Andegavensium ducem . s. Ludovicum regis Francorum fratrem, et Gallum evocavit, ul Manfredum tyrannum et regno neapolitano. quod eius Ecclesiae romanae feudum, armis expelleret, ipsumque Carolum regem instituit, imposita quadraginta millia nummorum aureorum pensione quotannis solvenda in recognitionem fetidi: testes sunt auctores iidem et alii, quos ipsi citant. Sed ante haec tempora Leo IX. pontifex, non solum vitae probitate, sed etiam divinis miraculis clarus, atque adeo in sanctorum numerum relatus, adversus Northmannos pro Beneventana civitate recuperanda praesens ipse in exercitu armis decertavit, ul Hermannus Contractus in Chronico. et Leo Ostiensis in Instor. Cassinensi lib. 2. cap. 88. testes sunt. Ubi illud memorabile accidit, quod cum pontifex a Northmannis vicus et captus fuisset, ea submissione et reverentia victores erga vicium usi sunt, ul pontifex victus et captus victoribus imperare ac dominari videretur. Porro Leo IV. pontifex plus ducentis annis Leone IX. antiquior, vir

sanctissimus et miraculis clarus, teste Anaslazio in ejus vita, exercitum duxit adversos Saracenos, qui ad Ostia Tyberina cum ingenti classe appulsi romanam urbem capere et spoliare cupiebant; et oratione praemissa ad Deum, et exercitu apostolica benedictione munito, memorabilem victoriam reportavit. Omitto confoederationem Zachariae, Stephani II. Adriani, Leonis III, eorumque pontificum cum regibus Francorum, pro recuperatione et defensione provinciarum et civitatum, quae ad romanam Ecclesiam pertinebant adversus Longobardos et Graecos. Omillo etiam fortissimos Machabaeos, qui et summi sacerdotes et principes erant, et pro patriae defensione gravissima bella gesserunt. Omillo denique Moyses pontificis et principis sapientissimi. qui adversus Amorraeos, aliosque populi sui perturbatores armis decertare non dubitavit. Hos igitur clarissimos sacrosque viros Julius II. imitatus, eorumque virtutem et diligentiam aemulatus parlim armis propriis, parlim auxilio foederatorum regum ecclesiasticam ditionem, fere totam amissam, magno labore recuperavit. Quod factum qui reprehendere voluerit, oportebit etiam, ul industriam et virtutem sanctorum pontificum, addo etiam Machabaeorum. et ipsius Moysis, virtutem bellicam reprehendat. Neque ab hoc numero Clemens VIII. eximendus est, qui quemadmodum pacem inter Christianos principes reformare studuit, ul Barclajus dicit; sic etiam exercitum comparare non neglexit cum ei Ferraria recuperanda esset: et ad bellum pro ecclesiastica ditione faciendum, occasio defuit illi, non animus. Placuit enim Deo, in cujus manu sunt corda principum. ut nobilissima civitas ante ad Ecclesiam rediret. quam militum gladii nudarentur. Hanc vero Clementis VIII. laudem Barclajus non ignoravit, sed dissimulare voluit, ut liberius Julium reprehenderet.

CAPUT XII.

Diluuntur argumenta adversus theologorum sententiam de potestate pontificis maximi in temporalibus.

In cap. 12. conatur Barclajus ex proposito affirmare ac demonstrare, nullam habere pontificem maximum potestatem in temporalibus super reges, aliosque principes Christianos.

Primum argumentum ejus est, quia tota antiquitas Christiana semper consuit, reges solum Deo minores esse. Quod argumentum jam ante proposuerat in cap. 8. ubi et nos illi copiose respondimus. Id enim habet voluti proprium hic auctor. ul eadem argumenta saepius repetat et inculcet, nescio an ul librum grandiore faciat, an ul importunitate obtineat assensum, quem vi rationum exorquere non potest. Hoc igitur primo argumento praetermisso. secundum audiamus.

2. *Quid, inquit, quod ipsi pontifices fatentur, reges non habere superiores in temporalibus? cap. Per Venerab. Qui filii sint legitimi. Habent, et non habent, simul vera esse nequeunt. Falsum est*

ergo reges non habere superiorem in temporalibus, si alius possit iure iis temporalia auferre, alicui conferre.

Respondeo: Sententia pontificis in eo capite est: Reges supremos esse principes temporales, et ideo nullum habere supra se principem temporalem, quemadmodum duces, alique principes inferiores in eodem regno superiorem in temporalibus regem habent: sic enim loquitur Ecclesiastes cap. 5. *Excelsus excelsior est alius, et super hos quoque, cminentiores sunt alii, et insuper universae terrae rex imperat servienti*, et s. Petrus in priore epist. cap. 2. *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi quasi praecellenti, sive ducibus, tamquam ab eo misti sitis.* Idem igitur est: Regem non habere superiorem in temporalibus; et regem non habere supra se alium regem, sive principem alium temporalem, alioqui non esset rex supremus in ordine principatus temporalis, sive politici. Et ea forte ratio est, cur idem Innocentius in eodem cap. *Per venerabilem*, paulo ante dixerit: *Annullos principes nullum inter homines, excepto romano pontifice, superiorem agnoscat*: Addidit enim illam exceptionem, ut cum postea dixit: *Begem Francorum nullum in temporalibus superiorem* agnoscimus sermonem fuisse de superioribus temporalibus: non enim rex agnoscit ullum supra se principem temporalem, sed agnoscit romanum pontificem, principem spirituales, qui de temporalibus quoque in ordine ad spiritualia iudicare potest. At, inquit Barclajus, *habent, et non habent simul vera esse nequeunt*. Respondeo: Habent, et non habent de re eadem, simul vera esse nequeunt: doro diversa, nihil impedit quominus vera esse possint. Habet coccineum pallium, et non habet coccineum pallium, simul vera esse nequeunt: sed habet coccineum pallium, et non habet nigrum pallium, vera simul esse queunt; sic igitur, habet rex in temporalibus superiorem temporalem, vera esse nequeunt. Sed, habet rex in temporalibus superiorem temporalem, verissima simul esse queunt et sunt.

3. Sed instat Barclajus. *Quod, inquit, in verbis directe, et indirecte discrimen statuunt, id non ad facultatem iudicandi, et effectum iudicii, sed solum ad modum et rationem acquirendi tantam potestatem perlinet, canonistae enim dicunt papam directe dominium temporale totius orbis a Christo accepisse. Hi vero negant eum accepisse tale dominium directe, quasi dicas perse, simpliciter et sine alterius rei consideratione, sed tantum indirecte, hoc est, per consequentiam in ratione illius potestatis spiritualis, quam directe a Domino accepti. Haec igitur ex verbis istis differentia ad initium, et modum acquirendi temporalem potestatem, non autem ad ejus vim et effectum referri debet*, Haec ille, qui vult, pontificem ex sententia theologorum habere potestatem temporalem super reges indirecte acquisitam: consequenter eorum iudicem in temporalibus: quod repugnare videtur Innocentio, in capite citato, ubi dicit Innocentius, reges non habere superiorem in temporalibus.

Respondeo: Distinctione opus est, ut plane intel-

ligatur verone, an falso Barclajus colliga! pontificem habere potestatem temporalem super reges, consequenter eorum iudicem potestas disponendi de temporalibus, sive ipsa potestas in se sit spiritualis; sive temporalis, vere colligit, pontificem habere potestatem temporalem in reges: si vero per temporalem potestatem intelligatur potestas quae sit in se temporalis, ut est potestas regum et aliorum principum politicorum, falso colligit, pontificem habere potestatem temporalem in reges ex theologorum sententia. Theologi enim tribuunt summo pontifici temporalem et spirituales potestatem in ecclesiastica ditione tantum, quam potestatem plenum in patrimonio s. Petri appellat Innocentius, in cap. *Per venerabilem*: in reliquis provinciis Christianas et principes Christianos, tribuunt pontifici potestatem solum spirituales, quae per se et proprie respiciunt spiritualia: temporalia vero respiciunt, ut subordinantur spiritualibus. Et ideo quando proprie loquimur, dicimus pontificem habere potestatem in temporalibus, non autem habere potestatem temporalem, quia pontifex est. Ex quo sequitur, ut discrimen vocum, directe et indirecte, non referatur proprie loquendo, ad modum acquirendi potestatem, ut Barclajus falso dicit; sed ad explicandum objectum secundarium et consecutivum supremae spiritualis potestatis, quae ut supra diximus, primario et directe respiciunt spiritualia, secundario et indirecte, id est, in ordine ad spiritualia, respiciunt temporalia: quae sententia theologorum nullo modo repugnare verbis Innocentii in cap. *Per venerabilem*. ulex dictis perspicuum est.

4. Addit praelerea Barclajus hoc argumentum. *Quod si adversariorum sententiae locus sit. reges, principes Christiani, non erunt solum vassalli et clientes papae in temporalibus; sed (quod vilius est) quasi precario regna et principatus ab eo possidebunt. Id facile ex ipsis adversariorum principiis, sic ostendo: Summus pontifex potest alicui regnum auferre et alteri conferre. si id necessarium sit ad animarum salutem; Atqui iudicare et discernere, an sit necessarium, perlinet ad eundem pontificem, de cujus iudicio aequum ne sit. an iniquum nemo potest iudicare: ergo ubi libitum ei erit, poterit quemlibet regno privare, et illud alteri conferre.*

Respondeo: Reges christiani, alique principes, iis exceptis, qui feudarii sunt Ecclesiae, neque vassalli, neque clientes pontificis maximi dici debent, quamvis illa res ad conflandam Ecclesiae invidiam, Barclajus appellare libuerit: multo minus precario regna et principatus ab eo possident: sed sunt veri reges, verique principes, tantoque elmetis regibus et principibus nobiliores et feliciores: quanto non solum in terris ad tempus regnanti, sed etiam post hanc vitam, si juste, pieque regnaverint. ad regnum coeleste et sempiternum transferuntur. Argumentum vero Barclaji ab omni pario vitiosum est: illa enim propositio, summus pontifex potest alicui regnum auferre et alteri conferre, si id necessarium sit ad animarum salutem: explicatione indigenti, nam et bene, et secus intelligi, et vera, et falsa esse potest. Potest quidem pontifex, si necessarium ad salutem animarum sit, alicui re-

gnuin auferre; sed si anlea odmonueril, si spatium resipiscendi dederit, si perniciosum cl incorrigibilem esse perspexerit. Polesl quoque alteri regnum conferre, non pro arbitrio tamen cui libuerit: sic enim vere precario reges regnarent; sed cui jure debetur, sive successio, sive electio locum ba-beal. El si forte nemini debeatur; cui ratio dictaverit, osse tribuendum. Sio enim Innocentius quartus in concilio lugdunensi cum Friderieum imperatorem deposuisset, electionem successoris electoribus, quibus juro competit, liberam reliquit: sic etiam Gregorius VII. post depositionem Henrici Itudolplium a principibus electum confirmavit. Sic etiam Zlicharias regnum Francorum Pipino adjudicavit, quoniam ille re ipsa regnum administrabat el proceres eumdern expetebant. Leo quoque tertius imperium occidentale a Graecis ad Francos transtulit, quoniam ipsi in occidente, polenlissimi erant, el soli poterant eam dignitatem sustinere, el eosdem romanus populus maxime cupiebat. Sic eliam in testamento veteri Jojada pontifex posteaquam Athaliain reginam, quae regnum invaserat, interfici jussit, regnum contulit regis demortui lilio, cui jure liaeredilario debebatur. 4. Reg. 11. cl Azarias pontifex rege Ozia ob lepram divinitus immissam ab hominum commercio segregato, regni adininislialioncm non cui voluit, sed cui debebatur. idesl. regis lilio dereliquit. 2. Paralip. 2G. illa igitur propositio Barclaji, aul male intellecta falsa csl, aul recte explicata non efficit, ul reges precario regnent. Jam vero assumptio illa, Atqui judicare el decernere an sil necessarium, perlinet ad eumdein pontificem, de cujus judicio aequum ne sil, an iniquum nemo polesl judicare, similis est propositioni: nam perperam intellecta, falsa csl; recte explicata, vera quidem csl: sed non inde concluditur, precario regna a summo pontifice «la-ta possideri. quae csl Barclaji conclusio. Perlinet quidem ad pontificem judicare an sit necessarium ad salulem animarum, regem aliquem regno privare; sed non perlinet ad cumdcin necessitates prohibitu fingere, vel sub colore necessitatis cupiditati servire. El quoniam res haec gravissima esl. cl necessitas manifesta, cl explorata esse debet, idcirco pontifices ordinarie, in synodis episcoporum, vel conisloriis S. R. E. cardinalium, expositis rationibus, el consentientibus Patribus, ista gesserunt, ul supra ostendimus.

5. Pergil Barclajus, cl posteaquam rationem superiorein nullis verbis more suo amplificavit. cl repetivit, subjungit haec verba: Sed ct *omnis potestas, omneque dominium el jurisdictio, aul jure divino acquiritur, aut jure humano: el qui aliquid possidet, seu tenet, si neutro horum possideat, injuste possidet, ul praeclare in Donalistas ratiocinatur Augustinus tract. G. ad cap. I. Joannis, Canon. Quo jure, disl. 8. Fieri igitur non polesl, ul papa imperium aliquod temporale in reges el principes saeculares juste exerceat, nisi 'constet id cijure divino, Vel humano esse tribulum.*

RcspondcoîJuro divino poleslas in reges cl principes chrislinnos, non proprio temporalis sed quae se ad temporalia extendat, summo pontifici Christi

vicario attributa est. Unde enim Barclajus ipse deducit, potestatem spiritualem amplissimam jure divino romano pontifici in omnes reges principesque competere: inde nos colligimus, eodem divino jure pontifici romano competere poleslalem, quae ad temporalia pertingat; quoniam id requirit ordo potestatis superioris ad inferiorem, spiritualis ad lemporalem. At, inquit adversarius, nullus neque in divinis, neque in humanis legibus locus reperitur. qui talem illi poleslalem conferat. Respondeo: Imum locus invenitur in divina lege, qui poleslalem illi conferat, el locus invenitur in humana lege, qui locum divinae legis exponat. Quod enim scriptum est Mallh. 16. *Tibi dabo claves regni coelorum, etc.* cl Joan. 21. *Pasce oves meas*; explicalum invenimus in nullis conciliis. ac potissimum in romano sub Gregorio VU. In lalerancnsi sub Innocentio III. cl in lugdunensi sub Innocentio IV. in cum sensum, ul poleslas ligandi atque solvendi, nec non pascendi, atque regendi Ecclesiam univcrsam. non ad sola spirilualia; sed etiam ad temporalia ratione spiritualium porrigatur: quod idem communis doctorum catholicorum sententia, cl ipsa praxis, atque experientia confirmat.

G. 11, inquit, *regum dominatio, el auctoritas multis sacrarum Hierarum testimoniis aperte commendatur el probatur, ul cum dicitur, Per me reges regnant. Data esi a Domino pole.das vobis. Reges gentium dominantur eorum. Cor regis in mana Dei. Dabo illis regem in furore meo. Time Dominum fili mi cl regem. Regem honorificate, ct passim id genus similia.*

Respondeo: Primus locus non demonstra! poleslalem datam a Deo regibus; sed sapientiam regibus esse necessariam, ul regnent, sicut oportet. Verba enim illa sapientiae sunl, quae reges hortatur ad ipsius sapientiae studium, si volunt vere regnare, el leges ferendo justa decernere. Secundus locus dicit quidem, potestatem regiam esse a Domino: sed hoc dicit, ul reges non superbiant: sed intelligent habere supra se Dominum, a quo graviter punientur, si potestate abutantur. Tertius locus non potestatem tribuit; sed abusum potestatis reprehendit, reges enim gentium, qui vera Dei cognitione carent, non contenti administralione regia, plerumque dominari populis, quasi mancipiis affectant, el poblicum imperium in despolicum transmutant, ac de regibus tyranni fiunt: quem abusum graeca vox χαταχυριεύειν, quae violentam dominationem significat, magis aperte demonstrat. Quartus locus potestatem Dei in reges, non potestatem datam a Deo regibus ostendit: ca enim est omnipotentia Dei. ul non solum corpora regum; sed etiam conia in potestate habeat, eaque vertat el convertat, ul sibi libuerit. Quintus locus non poleslalem regiam commendat; sed minatur se permissurum, ul populus ob sua peccata in regem iniquum cl crudelem incidat, a quo non tam regatur, quam devoretur. Sextus cl septimus locus, timorem populi erga regem, non potestatem regis erga populum docet. Sed quicquid dc bis locis sit, ut non negamus regiam potestatem esse a Deo; sic eliam negari non debet, apostolicam potestatem esse a Deo; immo omnem poleslalem esse a Deo, juxta illud

Aposloli Roman. 13. *Non csl polcstas nisi a Deo.* Quod aulcm polcstas regia subjects non sit aposloheae potestati, vel quod subjecta sit in spirilualibus lanlum, non etiam in temporalibus; in liis loris, neque aperlc, neque obscure habetur, alque hoc est non quaeritur.

Po.'lremo adducit Barclajus argumentum, quod Oliam supra non semel adduxit. *Postremo, inquit, Quandoquidem polcslas eljurisdictio ista temporalis papae.de qua nobis sermo,neque expresse Dei verbo in Scripturis comprehensa,neque ex traditione apostolorum, quasi per manus recepta, neque usu cl consuetudine in Ecclesia per totos mille annos cl amplius observata, aul ab ullo pontifice occupata, neque ab antiquis Ecclesiae Patribus laudata cl probata, immo ne memorata quidem invenitur: quae nos obsecro credendi necessitas cogi eam admillerePaul qua nobis eam auctoritate persuadeant?*

Respondeo: Nulla sunl quae ex verbo Dei per Ecclesiam explicata credimus, quamvis in verbo *Dei expresse non* habeantur. Filium Dei esse Patrem consiibslantfidcm,expresse in Scripturis non legimus; credimus lamcn.quia sic docet Ecclesia intclhgenda esse verba Domini Joan. 10. *Ego cl Pater unum sumus.* Spiritum a Filio procedere expresse in Scripturis non legimus; credimus tamen, quia sic doccl Ecclesia intelligenda esse verba Domini Joan. 11. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, el annuntiabit vobis: omnia quae habet Pater mea sunl. ideo dixi vobis.quia de meo accipiet.* Baptismum parvulorum expresse in scripturis non legimus: credimus tamen, quia sic docet Ecclesia intelligenda esse verba illa Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua cl Spiritu sancio,* etc. cl Mallh. 19. *Sinite parvulos vcn re ad me.* Sic ergo potestatem summi pontificis extendere se ad temporalia, ac praesertim ad regna cl imperia expresse in Scripturis non legimus; credimus tamen, quia Ecclesia in conciliis generalibus, sic doccl intelligenda esse illa verba Domini Mallh. 11. *Tibi dabo claves etc.* Falsum xcro csl. potestatem istam non fuisse in usu apud Ecclesiam per lotos mille annos, cl amplius. Jam enim supra docuimus, in usu fuisse post annum septingentesimum tempore Gregorii secundi cl Zachoriae pontificum, liem post annum octingentesimum tempore Leonis tertii et Gregorii quarti. Falsum quoque est ab antiquis l' «tribus non fuisse laudatam vel commemoratam; cum a Gregorio naziancno paulo obscurius; sed a Gregorio rornano aperte commemorata; ac deinde posterioribus sacculis ab omnibus scriptoribus, quorum nonnulli in album sanctum relati sunl, apertissime commondata cl celebrata fuerit. Quod in extremo capite Barclajus dicil,rationes nostras non esse demonstrationes, sed dialecticos syllogismos: proinde eas non certam fidem facere; id quate sil, cl quantum ponderis cl momenti habeat, in sequenti capite explicabimus.

CAPUT XIII.

Defenditur prima ratio Bellarmini pro potestate pontificis in temporalibus.

In cap. 13. aggreditur Barclajus refutare eas rationes, quas ego mlib.5. de Putilli, cap. 7. adduxi

ad probandam pontificis maximi polcslalcin in temporalibus. El quoniam ille praefatur,neminem Bellarmino diligentius rabones pro hac potestate collegisse, vel argutius proposuisse, vel brevius cl subtilius conclusisse; ul videlicet lectoribus persuadeat Bellarmino superato, rem totam esse confectam: ego quoque praefari debeo, me non admittere, quae Barclajus de rncaligentia, argutia cl subtilitate dicil. Scio enim mullos esse me longe doctiores cl diligenliorcs ac subtiliores, qui in eodem argumento ante me versati sunt, et quorum ego diligentiam cl studium pro ingenii mei tenuitate aemulari studui: proinde non in me superando stat summa victoriae, ul Barclajus persuadere lectoribus nititur. Admonendum quoquo tectorem esse duxi me in hac re comprobanda rationes tantum el exempla, non Scripturos, concilia el Patres adduxisse: quoniam ista in libris superioribus copiosissime persecutus fueram in confirmando primatu spiriluali sumini pontificis; quo confirmato cl firmiler stabilito facillimum esse censui, ex eo tamipiam ex fonte deducere rivulos rationum ad potestatem in temporalibus comprobendam.

Prima igitur ratio mea, quam Barclajus ad verbum refert, haec fuit.

Polcslas civilis subjecta csl potestati spiriluali, quando ulraque pars csl ejusdem reiptib. chrislianae: ergo potesl princeps spiritualis imperare principibus temporalibus, cl disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum spirituale: omnis enim superior imperare polcsl inferiori suo.

Quod aulcm potestas politica.non solum ul Christiana, sed etiam ul politica, sil subjecta ecclesiasticae. ul talis csl: Primo demonstratur ex finibus ulriusque. Nam finis temporalis subordinatur fini spiriluali, ul palet, quia felicitas temporalis, non csl absolute ultimus finis; ct ideo referri debet in felicitatem aeternam. Constat aulcm ex Aristotele lib. I. Ethic, c. I. ila subordinari facultates, ul subordinantur fines.

Secundo: Reges cl pontifices, clerici cillaici non faciunt duas respublicas, sed unam, idesl, unam Ecclesiam. Sumus enim omnes unum corpus Rom. 12. cl 1. Corinth. 12. At in omni corpore membra sunl connexa, el dependentia unum ab alio: non aulcm rcclle asseritur, spiritalia pendere a temporalibus: ergo temporalia a spiritualibus pendent, ilhsque subjiciuntur.

Tertio: Si temporalis administratio impedit spiritali bonum, omnium iudicio tenetur princeps temporalis mulare illum modum administrandi,cliam cum detrimento temporalis boni: ergo signum csl. subjectam esse temporalem polcslalcin spiriluali.Illacc est mea ratio prima salis fideliter a Barclajo relata.

M

Huic rationi respondet ipse, falsum esse, quod ego assumpsi, civilem polcslalcin subjectam esso spiriluali,quando ulraque pars est ejusdem reipub. ctirislinae. Id aulcm falsum esse probarc conalur his verbis;

Siquidem hae duae potestates ila sunl partes rcipublieae Christianae, ul neutri in alteram imperium sil, ulpole cum libere, ct sui juris essent,

multio amore coierunt. *Utraque ergo alleram in suo ordine, et munere recognoscit et veneratur, et suam utraque functionem arbitrato suo exercet; Ianium inter cas conspirans quidam consensus, et societas est, ad Christianam rempub. conservandam.*

Respondeo: In his verbis affirmari video, non probari, politicam et ecclesiasticam potestates in eadem Ecclesia Christiana conjunctas esse vinculo benevolentiae, non aulicis subiectione unius ad alteram. Sed hoc recte diceretur, si politica et ecclesiastica potestas ejusdem ordinis essent, et quasi duas separatas respublicas facerent, ut sunt pagi Helvetiorum. At ex Scripturis divinis pontifices et reges, clerici et laici in Christo regenerati unam rempub. immo unam civitatem, immo unam domum, imino unum corpus efficiunt. Neque potestas spiritualis et temporalis in Ecclesia conveniunt, ut duae resp. in unam confederationem. sed ut spiritus cicaro in unum hominem, ut Gregorius nalianicus praeclare docuit in oratione ad populum limore perculsum: certum autem est. spiritum in carnem imperium habere debere, non contra: neque sunt in Ecclesia duo pontifices et reges, ut principales arietes in ovili, sed ut pastores et oves: neque in dubium revocari potest, an pastores ovibus, vel oves pastoribus cum imperio praesint.

Subjungit Barclajus: *Utraque potestate, sive ut Genesius dicitur, utroque magistratu Ecclesia continetur, munitur et viget: ad quam protegendam et sariam tectam conservandam ulterius sic*

Altera poscit opem res, et conjurai amice,

ut quamdiu societatem relinent, respublica Christiana innumeris concordiae, et pacis commodis utitur. At ubi coilem dissolvunt, spiritualis quidem potestas, licet divina virtute praestans, imbecillior tamen in oculis hominum, et corporalibus auxiliis destituta plerumque contemnitur temporalis vero, quantumvis potens, atque foris in suam ipsius perniciem per omne scelus, et inviniam properat, nimirum coelesti gratia destituta, qui per spiritualis potestatis coitionem revivatur.

Respondeo: Haec omnia contra suum auctorem, non contra Bellarminum pugnant. Fatetur enim Bellarminus, optimum esse, ut duae istae potestates concordantes sint, et valde perniciosum si inter se pugnent: sed non inde sequitur unam alteri non esse jure subjectam. Nam et in homine optimum est, ut spiritus et caro concordantes sint, et perniciosum si dissideant, ut saepe carne reluctante imperio spiritus, et spiritui carnem in servitutem redigere conantur, discordant: nec lamem ullus sapiens ex hac discordia colliget, non debere esse spiritui in carnem suam imperium: cum contrarium apertissime inde colligatur. Igilur eodem modo ex eo quod ex discordia duarum potestatum, spiritualis et politicae in eadem Christiana republica tam multa incommoda sequuntur, et utrique valde necessaria concordia est: colligi debet, pertinuisse ad sapientium Christi Christianae republicae conditoris, ut

unam potestatem alteri subjiceret, quo facilius pacem et concordiam inter se relinerent et colerent.

Addit Barclajus testimonium Ilosii Cordubensis et s. Bernardi: sed quoniam ad testimonium Ilosii non semel supra respondimus; audiamus verba s. Bernardi lib. 1. de Consideratione cap. 5. *Habent, inquit, haec infima et terrena iudices suos, reges et principes terrae, quid fines alienos inauditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis?*

Respondeo: Sanctus Bernardus ipse se declarat, cum in eodem loco subjungit: Aon *quia indigni vos. sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe polioribus occupatis: denique ubi necessitas exigit, audi quid censeat, non ego, sed Apostolus. Si enim in vobis iudicabitur hic mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis? Sed aliud est incidenter incurrere in ista, causa quidem urgente, aliud vero incumbere istis, tamquam magnis, dignisque tali et talium intentione rebus.* Ubi demonstrat pontifices maximos et plurimum debere in rebus majoribus occupari et infima ista ac terrena relinquere iudicibus minoribus, regibus videlicet et principibus terrae. Quemadmodum Apostolus 1. Corinth. 6. dixit, *Judicia saecularia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia. hos constituite ad iudicandum.* Itaque s. Bernardus eo loco fines alienos, et messem alienam. iudicia terrena vocavit, non quod non possit pontifex, sed quod ut plurimum non debeat, dimissis rebus gravioribus, istis terrenis et vilibus implicari. Et Barclajus non salis prudenter, ne dicam fraudulenter, verba citat, quae secum adferunt explicationem, si locus integer adferatur.

Pari astutia Joan. Driedonem allegat ex lib. 2. de liberi. Christiana cap. 2. cujus haec sunt verba: *Christus utriusque potestatis officia discrevit, ut una divinis et spiritualibus rebus, atque personis. altera profanis atque mundanis praesideret; et mox: Et plane vides Christum discrevisse utriusque potestatis officia, distinctio igitur ecclesiasticae potestatis papalis et potestate saeculari ac imperiali est de jure divino facta.*

Respondeo: Scribit Joannes Briedo, potestates illas duas distinctas esse; sed unam alteri subjectam esse, temporalem videlicet spiritali hoc loco non negat, et paulo infra in eodem capite disertis verbis affirmat, dicens: *Unde papa et imperatores sunt in Ecclesia, non tamquam duo rectores summi inter se divisi, quorum neuter aliorum cognoscit, et vinctur. tamquam superiorem quia regnum sic contra se desolabitur,* haec ille: nec valet glossa Barclaji, quod imperator in spiritualibus papam, papam temporalibus imperatorem cognoscere debeat, et venerari tamquam superiorem. Nam Joan. Driedo explicuit sententiam suam lib. 1. ejusdem operis, cap. 9. ubi docuit, in ordine ad finem supernaturalem, subjectam esse potestatem temporalem potestati spiritali, et cap. 11. docuit, papam habere plenitudinem potestatis super omnes reges et principes Christianos, et posse eos regnis privare, et in temporalibus prorsus eximere plebem Christianam ab eorum obedientia et subiectione: et nusquam docuit, potestatem spiritualem subjectam esse tem-

pornli, out posse a repibus privari pontificem papam. nut ab ejus obediencia el subjectione populos liberari. Allegat Barclajus antiquam glossam in can. Hadrianos, disl. 63. sic dicentem. *Quemadmodum ille huic in spiritualibus: ila hic illi in temporalibus paler esi.* Sed ego istam glossam neque in novis, neque in antiquis editionibus invenire potui. Fortasse tamquam delira Anus antiquata est, aut prae nimio senio jamdudtim excessit e vivis.

Postremo addit Barclajus testimonium Bellarmini. ut Bellarminum cum IMlarmino committat, cumque proprio gladio vulneratum prosternat. *Nota, inquit Bellarminus lib.5. de Pontifice cap.3. quemadmodum non est idem sydyus sol cl luna, cl sicul lunam non instituit sol. sed Deus: ila quoque non esse idem pontificatum cl imperium, neque unum ab alio absolute pendere.* His verbis recitatis. *subjungit Barclajus: Sunl quidem sol et luna duo laminaria magna, quae pontifex Innocentius. cap. Solilae. de majori L. cl obed. per allegoriam interpretatur duas dignitates, quae sunt pontificalis auctoritas cl regalis potestas, el illam soli, hanc lunae comparai. Unde hoc modo disputo. Quemadmodum luna non minus luna csl, nec minus per se consistit. tunc cum a sole recedit, el mutuatum ab eo lumen errans amittit, quam cum ejus radiis pleno orbe, atque aspectu illustratur, ei neutro casu haec ab illo, aul ille ab hac dependet; sed ambo institutionis suae ordinem el modum tenentes Deo. mundoque deserviunt: sic eliam potestas regalis, sive politica propriis subnixa viribus per se semper consistit: cl licet magnum quidem lumen ad bene. bealeque vivendum a pontificali, spiritualique potestate accipiat: tamen ejus, neque accessu, neque recessu ulla ex parte in sua ουσία, site essentia mutatur, minuitur vel augetur, mulloque minus adveniēti subjicitur.*

Respondeo: Similitudines non in omnibus locum habent, sed in ea tantum re, ad quam explicandam adhibentur. Idem frustra quaeritur accommodatio in omnibus. Chrislus agnus Dei dictus csl propter mansuetudinem, ol lco propter fortitudinem, ct petra propter firmitatem, el vilis propter foccundilalem: nec tamen licet Christo tribucrc stoliditatem ovis aut saevitiam leonis, aul duritiem lapidis, aut fragilitatem vilis. Recte igitur comparavit Innocentius III. potestatem pontificiam soli, el potestatem regiam lunae, quod illa praesit spiritualibus, ista temporalibus, illa sil major, ista minor. Nec male ego notavi. pontificatum el imperium instar solis el lunae esse distincta cl a Deo ; cl imperium absolute non pendere a pontificatu: quia videlicet imperium romanum fuit ante pontificalum Christianum, ac per hoc institutum non fuit a pontificemquo pontifex imperium sustulit unquam, sed solum transtulit ab uno homine ad alium, vel ab una gente ad aliam. Concedimus autem Barclajo potestates pontificiam, cl regiam instar solis cl lunae non pendere ab invicem quoad essentiam. Sed non concedimus, quod Birlajus in fine addidit, lunam soli non subjici. Subjicitur enim luna soli, cum ab eo lumen recipiat, cl non subjicilur lunae sol, qui nihil recipit a luna. Ncc solum luna, sed omnes eliam

stellae subjiciuntur soli, quoniam ab illo lumen recipiunt; et recte Marcus Tullius in somnio Scipionis de sole dicil: Dux csl et princeps el moderator luminum reliquorum, linque quemadmodum soli subjicilur luna el lunae non subjicilur sol: ila quoque pontifici subjicitur rex el regi non subjicitur pontifex.

GAPUT XIV.

Defenditur confirmatio primae rationis Bellarmini.

In cap. 11. Barclajus examinai Irin illa argumenta, quibus ego probavi assumptionem primae rationis, sive antecedens primi enthimema. Us. ut scholarum verbis utamur. Primum argumentum illud fuit: Finis temporalis subordinalur fini spirituali; sed facultates subordinantur, ul subordinantur fines; igilur facultas, sive potestas temporalis, subordinatur facultati, sive potestati spirituali. Ad hoc argumentum respondet Barclajus his verbis.

Nego constanter talem ordinationem, vel subordinationem finium harum poleslatum esse, quatenus ipsae tales potestates sunl. Nam finis politicae, seu civilis potestatis, quatenus politica est, nihil aliud absolute complectitur quam felicitatem temporalem, commune scilicet bonum, el vitae degendae ordinatam tranquillitatem, ulipsemel alibi Bellarminus fatetur. Politica potestas, inquit, habel suos principes, leges, judicia, clc. cl similiter ecclesiastica suos episcopos, canones, judicia. Illa habel pro fine temporalem pacem, ista salutem aeternam, Ilacc Barclajus, qui postea rem camdem confirmat ex Apostolo I. ad Timolh. 2. qui jubet nos orare pro regibus, ul tranquillam vilain agamus in omni pietate, el castitate, liem cx Navarro, qui in cap. *Novii*, de judic. num. 90. dicit. linem poleslalis laicae esse vitam bonam, beatam, el quietam temporalem mortalium, quae cl finis csl legum ab ipsa emanantium: potestatis vero ecclesiasticae, finem esse vitam aeternam supernaturalalem, eundemque esse finem legum ab ipsa emanantium.

Respondeo: Negat Barclajus rem certissimam omnium consensione doctorum; nec potest aliter paradoxo sua defendere, nisi audacter omnia negando, quae illi objiciuntur. Quid enim apud theologos el philosophos notius, quam inter causas tum efficientes, tum finales ordinem esse, cl inferiores superioribus subordinari? Certe Deus est prima causa efficiens omnium rerum, ciquc subordinantur causae secundae, sive universales, quales sunt coeli, sive particulares, quales sunl res islac inferiores, quarum unaquaeque producit effectus sibi similes, non absque actione coelorum, cl cooperatione Dei. primae videlicet, atque ollissimae causae. Eodem igilur modo finis ultimus absolute Deus csl, atque ad cum ordine quodam referuntur cl subordinantur omnes alii fines. Finis quidem immediatus poleslalis politicae, csl pax rcip. temporalis, sed haec pax subordinalur paci supernaturali hominis cum Deo; isla vero paci beatae, quae csl in superna Hierusalem: quae landcm subordinalur

gloriae Dei conditoris, qui csl primum principium et ultimus finis omnium rerum. Alque hoc ipsum docent auctores, quos hic Barclajus citat. Bellarminus in, (piem primo loco nominat, lib. 5. de Conlil. cap. G. ubi scripsit, Unem politicae potestatis esse pacem temporalem, el finem potestatis ecclesiasticae esse salutem aeternam: paulo post addit haec verba: *Quando istae potestates sunt conjunctae, unum corpus efficiunt. ideoque debent esse connexae, el inferior superiori subjecta, cl subordinata:* cujus rei rationem reddit cap. 7. *Quia finis temporalis poleslalis subordinatur fini poleslalis spiritualis* Sanctus quoque Apostolus 1. ad Timoli), cap. 2. quem Barclajus secundo loco citavit, cum jussit orari pro regibus, ul tranquillam vitam agamus; adjunxit, *in omni pietate, el castitate;* ul ostenderet tranquillitatem vitae, quae est finis politicae potestatis, subordinnri pietati cl castitati, quae linis est potestatis spiritualis, per quem ad finem ultimum pervenitur, qui est felicitas sempiterna. Denique Navarrus, quem tertio loco Barclajus attulit, in cap. *Novit*, de jndic. num. 90. scribit, finem poleslalis temporalis esse vitam bonam, cl beatam mortalium temporalem; finem spiritualis poleslalis esse vitam aeternam in codis. Sed idem auctor eodem loco, num. 97. demonstrat, finem temporalis poleslalis subordinnri (ini poleslalis spiritualis, cum docet ex s. Thoma lib. 3. de regimine principum cap. 12. *Chridi dominium ordinari ad salutem animae el spiritualia bona, licet a temporalibus non excludatur, eo modo quo ad spiritualia ordinantur. Expende,* inquit Navarrus, *illa verba, eo modo, quo ad spiritualia ordinantur: nam illo el non alio modo suprema haec papae patriae patris potestas extenditur ad illa, idesl, ad temporalia.* Ibidem Navarrus adducit alium locum s. Thomae ex 2. 2. q. 40. ari. 2. ad tertium. *Omnis persona,* inquit s. Thomas, *vel ars. vel virtus. ad quam perlinet finis, habet disponere de his, quae sunt ad finem: bella autem carnalia in populo fideli sunt referenda ad spirituale bonum divinum, cui clerici deputantur: cl ideo ad clericos perlinet disponere el inducere alios ad bellandum bella justa.* Ubi s. Thomas docet bella carnalia ordinari ad bonum spirituale, ut ad finem non immediatum, sed mediatum: finis enim belli carnalis immediatus est victoria cl pax temporalis: sed quin haec ordinatur ad bonum spirituale, ul alia omnia temporalia, ideo dicitur bellum carnale ordinari ut ad finem; mediatum videlicet, ad bonum spirituale: et ea de caussa disponere de bellis justis agendis perlinet aliquo modo ad clericos, idesl, ad ecclesiasticam potestatem, cujus finis immediatus est bonum spirituale. Nulla similia habet idem s. Thomas, de subordinatione finium in 1. 2. q. 1. ari. 4. ct lib. 3. conl. geni, cap. 17. 18. el seq.

Aggreditur deinde Barclajus secundum argumentum meum, quod erat hujusmodi: reges cl pontifices, clerici cl laici non faciunt duas respublicas, sed unam idesl, unam Ecclesiam: sumus enim unum corpus Boni. 12. cl I. Cor. 12. At in omni corpore membra sunt connexa el dependentia unum ab alio: non aulcrn recte asseritur spiritualia pendere a

temporalibus, ergo temporalia a spiritualibus pendent, illisque subjiciuntur.

De hoc secundo argumento ila loquitur Barclajus. *Secundum vero argumentum usque adeo frivolum est ct fallax, ul nihil inscitius dici aul vitiosius colligi possit, quam quod eo concluditur: ecqua enim dnus tam excors est, ul nesciat non valere hanc consecutionem, sunt membra unius corporis, ergo unum ab alio pendet: nam neque pes a pede, neque brachium a brachio, neque humerus ab humero pendet, sed ab uno tertio.*

Respondeo: Oblitus erat Barclajus, cum haec scriberet, corum, quae paulo ante dixerat, neminem Bellarmino argutius argumenta proponere, neminem brevius, subtiliusque concludere, ista siquidem non bene cohaerenti argumenta proposita xgullissime, subtilissimeque conclusa a qualibet excorde Anu posse nullo labore dissolvi. Sed omitto Barclaji inconstantiam, qui Bellarminum nunc laudibus evehit in coelum, nunc conviciis deprimit in abyssum: parum enim Bellarmino est, ul a Barclajo judicetur, aut ab aliis ei similibus, qui iudices ejus legitimi non sunt: omnes enim stabimus ante tribunal Christi, el ab illo juste vereque. ac sine omni animi perturbatione judicabimur. Quod ergo dixi, membra ejusdem corporis esse connexa, el tunc pendere ab alio; de membris diversi generis intellexi, qualia sunt digitus, manus, brachium, humerus el caput: non de membris ejusdem generis, qualia sunt duae manus, duo pedes, duo oculi, duae aures: potestas enim politica el ecclesiastica, de quibus loquebamur, diversi generis sunt. ul notum est: el secundum post materiam verba intelligenda sunt; alioqui nulla esset tam certa demonstratio, quae calumniam pali non posset. Itaque potestas regia, quae in suo genere principalis est. si cum potestate pontificia, quae etiam in suo genere principalis csl, in unum corpus coalescat, necessario debet, aut subesse. aut pracesse, ne sint in uno corpore duo capita: el cum salis constet pontificem esse caput Ecclesiae vice Christi, aperte sequitur, ul debent rex. aut non esse membrum hujus corporis, aul pontifici subesse; cl eodem modo potestas politica, quae praecipue residet in rege, aut debet subjecta esse spirituali, quae praecipue residet in pontifice, aul extra Ecclesiam remanere: quemadmodum non potest esse digitus in corpore, qui non pendet a manu: neque manus, quae non pendeat a brachio: neque brachium quod non pendeat ab humero: neque humerus, qui non pendeat a capite. Quod autem Barclajus dicit paulo post, potestatem spiritualem el politicam . esse vehiti duos humeros in corpore, quorum neuter alteri subjicitur; sed uterque subjicitur uni capiti Christo: non solum est falsum, quia potestates illae non sunt ejusdem generis, ul duobus humeris comparari possint, quo modo recto compararentur duobus humeris duae regiae potestates: sed etiam ad haeresim perlinet, quae hoc tempore maxime viget: quid enim haeretici hujus (emporis majori conatu populis persuadere conantur, quam non esso summum pontificem caput visibile corporis Ecclesiae, cui omnes christiani, quantumvis magni necessario

subjici debeant, si salvi cssc velint; Atqui hoc illis ultro concedit Barclajus, qui lamen in loto libro catholicorum so facit. Itaque poleslas spiritualis, cl politica non recte compamnlur duobus humeris; sed vel spiritui et cami comparari debent, ul facit s. Gregorius nazianzenus in oratione saepe citata ad populum timore perculsum, et praesidem irascentem: vel brachio, el capiti membris videlicet principalibus cl quorum lamen unum, quamvis in se valde potens cl robustum ab allero superiore dirigi debeat cl gubernari.

Sed instat Barclajus, alque objicit mihi mea ipsius scripta, lib. 3. dc Pontifice cap. 19. ubi admitto reges terrae non habere in terris judicem, quantum ad res politicas pertinci: el contendit, me contraria loqui, cum uno in loco doceo, reges non habere judicem in terris, quo ad res politicas: in alio loco admitto, pontificem judicem esse regum, ul eliam cos per sententiam regno privari possit.

Respondeo: Innocentius HI. in cap. *Per venerabilem, Qui filii sint legitimi* scribit reges in temporalibus, non habere superiorem: et lamen ipse idem Oihonem quartum imperatorem deposuit. Audeat ergo Barclajus Innocentium, tamquam scurn ipsum pugnantem arguere: et ego cum tanto pontifice reprehendi non moleste feram. Sed defensio in promptu csl: lleges enim non habent judicem in terris, quo ad res politicas, sive in temporalibus, dum eorum regimen ila intra res politicas cl temporalia se continet, ul spiritualibus non officiat. Praeterea dicuntur reges non habere judicem in politicis ct temporalibus, quia non habent super se judicem politicum sive temporalem, quamvis habeant judicem spiritualem, a quo dirigicl judicari possunt eliam in temporalibus per ordinem ad spiritualia.

Quod vero Barclajus addit, discrimen vocum directe el indirecte ad formam cl modum perlinere, mm ad vim et effectum judicii: jam supra refutatum csl in capite duodecimo, ubi dc his vocibus ex proposito disputavimus.

Restai argumentum meum tcrlum, quod Udo c-rat: Si temporalis administratio impedit spirituale bonum, omnium iudicio tenetur princeps temporalis mulare illum modum adminislracionis, eliam (uni detrimento temporalis boni, ergo signum est, subjectam cssc temporalem potestatem spirituali.

Iluic argumento duobus modis Barclajus occurrit: primum enim notat quod cum rem demonstrandam susceperim, signum tantum prolulerim: deinde negat consequutionem argumenti: nam cx eo quod tenclnr princeps temporalis mulare formam regiminis, si per eam bonum spirituale impediatur, dicit Barclajus sequi, spiritualia esse digniora leinpuralibus, non aulem poteslalcml temporalcm spirituali esse subjectam.

Respondeo: Aon csl novum, neque insolitum post demonstrationes adferre quoque argumenta a signo. Quod aulem allinet ad consecutionem fallitur Barclajus. Nam cx illo antecedente, Tciiclr princeps politicus mutare adminislracioncm suam, si obsit bono spirituali; non sequitur absolute, ergo bonum spirituale csl nobilius, ac dignius temporali: sed

sequitur, ergo ad bonum spirituale ordinatur, ul ad suum finem bonum temporale, ac per hoc potestas temporalis subjecta est potestati spirituali: necessitas enim mutandi adminislracioncm in eo casu non oritur cx dignitate, vel nobilitate boni spiritualis praecise, sed ex subordinatione unius ad alterum: quod perspicue ostendi in meo lib. 5. dc Pontifice cap. 7. in explicatione hujus argumenti lerlii, ad quae Barclajus nihil respondit.

CAPUT XV.

Refutatur digressio Barclaji.

In capite quinlodecimo Barclajus non contentus iis, quae dixerat in responsione ad primam rationem meam: antequam transeat ad secundam examinandam el refellendam, iterum repelil sententiam suam dc potestate ecclesiastica ac politica, quod videlicet, principes temporales subjecti esse dcbeanl episcopis, quoad spiritualia, cl conlra c-piscopi subjecti cssc debeant principibus, quo ad temporalia: el quemadmodum episcopi cogere possunt spiritualibus poenis principes temporales ad obediendum in iis, quae ad animam perlinent: sic possint principes temporales cogere episcopos corporalibus poenis ad obediendum in iis, quae perlinent ad temporalia, modo fidei catholicae cl bonis moribus non sint contraria. Excipii lamensumum pontificem, quem dicit non esse subjectum ulli principi temporali, quoniam ipse quoque est princeps supremus temporalis in provinciis ditionis ecclesiasticae. In summa tollit Barclajus dc medio omnem exemptionem ecclesiasticorum a potestate principum saccularium. Ac primum ad hanc sententiam stabiliendam producit testimonium Francisci Romuli in responsione ad ceria capita Apologiae, etc. qui disertis verbis affirmat, episcopos regibus in temporalibus rebus, cl reges episcopis in rebus spiritualibus debere esse subjectos. Sed facilis est responsio. Loquitur enim Franciscus Romulus eo loco dc subjectione, quam habent c-piscopi, cl reliqui clerici ad observandas leges politicas. cl nun perturbandum ordinem polilicuin a regibus constitutum; ul etiam docent Gelasius cl Nicolaus pontifex, ille in epist. ad Anastasium imperatorem, hic in cpislo l. ad imperatorem Michaclem, quos eo loco Franciscus Romulus allegavit. Sed hinc non sequitur, posse cogi episcopum a rege ad obediendum, vel puniri, si non obediat. cum rex nullam habeat in episcopos, vel clericos potestatem, quod apertissime legitur in concilio conslanliensi, sess. 31.

Secundo producit testimonium ipsius Bellamini, cx lib. de Clericis cap. 28. ubi docet: Clericos, ul cives, esse paries cl membra reipub. politicae, ac per hoc obligari ad leges politicas observandas. Sed quoniam idem Bellarininus in eodem loco, excipit poteslalcml coactivam a qua liberos esse dicit clericos: Barclajus réclamai ac dicit: Verius est clericos *ad obsequium legum, ubi caussa postulat, a temporali iudice cogi posse, ul ncc in ca rc exemptionis suae beneficio gaudeant, quod ab imperatorum cl principum legibus, eos accepisse*

salis constat. *Frustra, enim legum auxilium invocal, qui contra cas committit.*

Al liic Barclajus more suo contra sententiam catholicorum omnium loquitur: quamvis enim disputent theologici et canonistae de jure exempliarius, laici esse clericos aliquo jure exemptos, et non potest cogi a laica potestate omnes doceri. Idcirco autem verius sit existimandum, quod unus, an quod universitas docendi aliis judicandum relinquo: sed de hac re inferius plura dicemus, et nulla etiam in lib. de Clericis diximus.

Tertio Barclajus producit testimonium s. Gregorii, in epist. 13. lib. 4. ubi s. Gregorius ad Maurilium scribens, sic loquitur: *Sacerdotibus non ex terrena potestate Dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter cum, cujus servi sunt, eis illa dominetur, ut etiam debitam reverentiam impendat.*

Dominetur nimirum. addit Barclajus, *quatenus cives sunt. et paries reipublicae reverentiam impendit, qua Dei sacerdotes et patres spirituales. quibus ipse imperator, vel Ecclesiae filius subijcitur.*

Respondeo: Possent verba s. Gregorii in cum sensum exponi, ut significare voluerit, imperatorem dominari posse sacerdotibus constituendo leges politicas, quas ipsi quoque vi rationis, sed non vi legis observare tenentur: sed eis reverentiam illam impendere debere, ut non eos ipse puniat, si leges non servent. sed praelatis ipsorum puniendos relinquat. Sed quoniam ex ipso Gregorio in Commentario psalm. 101. didicimus, Maurilium tyrannice imperasse in ultimis imperii sui annis, ac potissimum in saeculorum saevire coepisse: mirum non est, si s. Gregorius illa loquatur, ut iugum tyrannicum si auferre non poterat, mitigare saltem et moderari niteretur.

Quarto producit testimonium Scripturae lib. 3. Reg. cap. 2. Ubi Salomon rex sacerdotem Abiatharem reum mortis pronuncians, quod conjuranti Adoniae consensisset: et ejecit cum, ne sacerdotis fungeretur.

Responsio: Non est improbable in Testamento veteri regem absolute majorem fuisse pontifice, tum quod illa doceat s. Thomas in lib. 1. de Regimine principum cap. 1. tum quod in Testamento veteri promissiones essent temporales, et sacrificia carnalia; sed quoniam probabilius est, in ipso etiam Testamento veteri, majorem fuisse pontificem regem, ut ostendimus lib. 2. de Pontifice cap. 29. ideo persistimus in ea responsione, quam in eo loco scripsimus, Salomonem non ut regem, sed ut prophetam divino instinctu judicasse Abiatharem mortis reum, et ei sacerdotium abrogasse, utrumque ei substituisse. Nam quod in Scriptura 3. Reg. 2. legitur: *Ut impleveretur sermo Domini, quem locutus est super domum David in Silo:* ratio est, cur Salomon hoc fecerit. At inquit Barclajus, illud: *Ut impleveretur sermo Domini, nihil aliud significat, nisi tunc impletum fuisse, quod Dominus praedixerat futurum: quemadmodum* Mallii. 27. cum dicitur, *impios milites divisisse inter se vestimenta Christi, ut impleveretur illud psalmi, Diviserunt sibi vestimenta mea.*

Respondeo: Illud, ut impleveretur verbum Domini,

aliquando significat solum, illud fuisse praedictum, et postea impletum, ut in loco allegato ab adversario. Aliquando significat id facium esse eo animo, et eaque intentione, ut obsequia praestaretur Deo, qui voluit per eum id fieri, ut lib. 4. Reg. cap. 9. Jehu jussit, Ioram regem occisum projici de curru in agrum Jacobi, ut impleveretur verbum Domini, quod locus fuerat per Eliam prophetam, Tolle, inquit, cum, et projice de curru in terram, juxta verbum Domini. Quod autem locus allatus ex lib. 3. Reg. cap. 2. debeat intelligi hoc secundo modo, probari potest ex voce hebraicam ubi nos habemus in lexico latino, Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini; ut implicetur sermo Domini, quem locus est super domum David in Silo: in hebraico est verbum activae significationis "pC" adimplendum, sive ut ipse impleveret sermonem Domini. Quare verba textus latini debent sic intelligi. ut impleveretur, scilicet, ab ipso Salomone sermo Domini etc. Adde, quod ex sententia Barclaji, rex non potest punire sacerdotem poena spirituali, neque miscere se in negotiis spiritualibus, sed solum in temporalibus: Salomon autem privavit Abiathar munere sacerdotali. et alium ejus loco substituit; ergo vel excessit modum potestatis suae, vel hoc fecit non ut rex, sed ut propheta, ex peculiari instinctu Dei, ut nos supra diximus. Denique si haec lectori non satisfaciunt; dicere possumus, in Scriptura sacra narrari facium Salomonis, sed non definiri, jure ne, an injuria id fecerit: quemadmodum etiam in eo loco narratur caedes Adoniae fratris Salomonis, jussu ejusdem Salomonis patrata, ob id, quod Adonias petierit sibi dare in uxorem Abisag Sunamitam, quod recte ne, an secus factum fuerit, disputari potest. Itaque non bene colligeret qui dicere, rex Salomon privavit sacerdotem functione sua, et occidit fratrem suum, quia perclerat in uxorem illam puellam, quae fuerat ancilla patris sui: ergo possunt reges privare functione sua sacerdotes, aliosque in eorum locum substituere: et possunt fratres suos interficere, si speciosam aliquam puellam, quam rex ipse fortasse amat, sibi dari postulent in uxorem. Iste, inquam, non bene colligeret, quia reges nulla saepe faciunt ex potestate, non ex justitia: et videndum est non tam quid possint, quam quid debeant, sive quid jure possint; non enim verum est, quod imperatori Antonino Caracallae dictum fuit, regibus quod libel licet.

Addit Barclajus: (Aequae fallitur viridem doclisimus, cum ait eodem lib. 2. de summo Pontifice cap. 29. non mirum esse, si in Testamento veteri summa potestas fuisset temporalis, in novo spiritualis. quia in veteri Testamento promissiones tantum temporales fuerunt, et in novo spirituales et aeternae).

Respondeo: Eam ego sententiam ut probabiliter posui, propter auctoritatem s. Thomae in lib. 1. de Regimine principum, sive auctoris illius libri, quicumque fuerit, et propter non contemnendam rationem ab eodem auctore allatam. Barclajus autem dicit quidem in utroque Testamento potestatem regiam fuisse solum temporalem; potestatem pontificiam, solum spiritualement, sed nulla vel auctoritate, vel ratione probat. Quare nemo mirari debet si ve-

tercm auctorem cum ratione loquentem anteponamus Barclajo, auctori recenti, el sine ratione veteres carpenti.

Ilis expeditis percenset, ac numerat Barclajus ordine privilegia exemptionum, quae data sunt a regibus vel imperatoribus ordini ecclesiastico; ex quibus colligit, ecclesiasticos ex se subjectos esse in temporalibus politicae potestati: nisi enim subjecti essent, non egerent privilegiis, neque illa vel quaesivissent, vel etiam oblata accepissent.

Ad hanc breviter respondeo: Nos hoc loco non suscepisse disputationem de potestate regum in ecclesiasticos, sed de potestate summi pontificis in temporalibus: neque aequum est de una disputatione ad aliam transire. Quare lectorem remittimus ad ea quae in Controversiis de exemptione ecclesiasticorum disputavimus, praesertim in editionibus post annum Domini 1598. in quibus paulo planius et plenius sententiam nostram explicuimus, quam in editionibus prioribus. Accedit etiam, quod Barclajus intra iterum de hac re, et fusius tractat, capite videlicet Irigesimoscundo et trigesimolcilio, ubi se in materia exemptionis novam doctrinam contra Scriptores omnes invenisse gloriatur.

CAPUT XVI.

Befcllilur alia digressio Barclaji.

In capite sextodecimo Barclajus intermissa responsione ad rationes meas, pro potestate pontificis in temporalibus, iterum digreditur ad potestatem regum in pontifices. Et quoniam ego in lib. 2. de Ponlif. cap. 29. dixeram, discrimen esse agnoscendum inter reges ethnicos et Christianos, quod illi non subiecissent se per Baptismum summo pontifici, vel Christi vicario, isle autem subiecissent: et ideo probabiliter dici potuisse, summos pontifices olim subjectos fuisse imperatoribus ethnicis quoad temporalia; imperatoribus autem Christianis, numquam fuisse de jure subjectos: aggredditur hac discrimen impugnare, seque demonstraturum pollicijplur, pontifices summos non minus subjectos esse de jure regibus Christianis, quam ethnicis quod allinet ad temporalia. Excipii tamen eos pontifices, qui post adeptam temporalem ditionem in coriis provinciis coeperunt esse supremi principes politici, ut sunt reges alique principes absoluti. Ulilur autem hac raliocinntione; Principes temporales per Baptismum subjecerunt se potestati spirituali summi pontificis, vel Christi vicarii: ex hac autem subjectione non sequitur summum pontificem, non esse subjectum potestati temporali principum Christianorum; ergo Bellarminus vitiose argumentatur.

Ita spondeo: Quod dixeram in loco citato desubjrtione temporali summorum pontificum ad ethnicos imperatores, iu llecognilionc operum meorum ante duos annos edita mutavi: secutus enim fueram auctoritatem Alberi) Pigbii: sed animadverti poste i. rationem ejus sententiae, non esse salis firmam. Sed nihil ad Barclajum: sive enim pontifices subjcc (i fuerint temporali potestati imperatorum ethnicorum, sive non fuerint, Barclaji ratiocinatio

vitiosa est, et Bellarmini argumentum vitio caret. Per hoc enim quod reges per Baptismum potestati spirituali pontificis se subjecerunt, censentur etiam eidem potestati spirituali regna sua subiecisse, et politicam poleslalem; vel videlicet a pontifice dirigi et corrigi vellent, si quo modo circa temporalia a via salutis deflecterent. Vana sunt autem omnia quae Barclajus subjungit de Constantino imperatore, Clodovco et Donaldo regibus, qui per Baptismum imperio et regnis non exciderunt. Nam neque nos dicimus, reges per Baptismum regnis excidere, vel quicquid sui juris amittere: sed contra potius affirmamus, reges post Baptismum felicius, veriusque regnare. Neque enim Christi vicarius regna filiorum siiorum spiritualium affectat, vel jurisdictionem illorum temporalem imminuere, aut perturbare cupit, ut aperte scripsit Innocentius III. in capite saepe citato, *Per venerabilem, Qui lilii sint legitimi*; sed providere nititur, vel ille regnent in terris, vel regnum coeleste non amittant, et vel regna terrena regno coelesti famulentur, vel praeclare scribil s. Gregorius in lib. 2. cpisl. 61.

Subjungit postea Barclajus similitudinem, qua explicari aptissime, et confirmari efficacissime sententiam suam censet, haec est autem similitudo. Si quis filius familias patre suo adhuc superside magistratum publicum gerat: debet patri parere in iis, quae ad res domesticas perlinent, et poterit si male se gesserit erga patrem, a patre puniri per exhaeredationem, aliasque poenas ad quae patria potestas se extendit: non tamen parere tenebitur in iis, quae ad publicam administrationem perlinent, neque poterit a patre privari magistratu, aliisve poenis coerceri, quae a publico magistratu infigi solent. Contra vero pater tenebitur filio magistratum gerenti assurgere, etque parere in rebus publicis et politicis; non autem in domesticis: et poterit in patrem animadvertere, atque in eum lege agere, ut in alios homines privatos. si contra publicas leges aliquid forte peccaverit. Sic igitur pontifex. qui paler est omnium Christianorum, etiam regum et principum, poterit regibus imperare in iis. quae ad res domesticas, id est, ecclesiasticas pertinent, cosque punire poena gravissima exhaere. dationis, id est, excommunicationis: sed non poterit aliquid eis jubere circa regimen politicum, neque eos regnis privare: contra, reges poterunt pontifici imperare in iis, quae spectant ad regimen politicum, non autem in rebus ecclesiasticis et spiritualibus.

Despondeo: Jam supra admonui, Barclajum eadem saepius repetendo librum suum augere, vel ex parvo libello, liber justae staturae efficiatur. Hanc enim similitudinem jam antea proposuerat cap. 3. eo excepto, quod eo loco patri adoptivo pontificem comparaverat, hoc loco patri simpliciter comparat: sed quod attinet ad rem praesentem, eadem similitudo est. Atque ut cap. 3. admonuimus, similitudo illa tam est inepta et puerilis, ut mirum sit, Barclajum ipsum non animadvertisse vilia similitudinis a se allatae. Nam potestas publici magistratus major est potestate patriae civium privavorum; et potestatem dirigere vel corrigere, et, si justitia postulet,

polcsl palrcm patria potestate privare: contra vero: Paler, cum civis privatus sil, non polcsl magistratum publicum dirigere, ve) corrigere, mullo minus illum poleslalem privare. Potestas aulem summi pontificis, patria quidem potestas est; sed haud similis potestati patriae civium privatorum: sed potestati Dei, cujus pontifex vices gerit in terris; proinde potestas est supcrnaluralis, spiritualis, publica, domni potestate politica, atque humana longe sublimior. Itaque duo sunt in hac similitudine peccata Barclaji: unum quod potestatem politicam magistratus, ct poleslalem civium privatorum pares facit: cum tamen prior, ul superior, posterior ul inferiori subjiciatur: alterum, quod potestatem pontificiam similem fecerit potestati patriae humanae el privatae; cum sil potestas publica cl divina, quae neque major, neque par in terris inveniri potest. Vide quae diximus de hac re cap. 3.

Addit postremo Barclajus testimonium Nicolai cardinalis dc Cusa, qui in lih. 3. dc Concordia catholica cap. 3. scribit, fuisse in antiqua quadam glossa ad eanonem Hadrianus, disl. G3. *Papam esse patrem patricii in spiritualibus, cl patricium esse patrem papae in temporalibus*, ct cap. 4. scribit, non esse *in manu romani pontificis dare cuicunque provinciae per mundum regem, vel imperatorem, ipsa non consentiente*.

Ad primum testimonium jam supra respondi: Glossam illam antiquam merito fuisse antiquatam, cl explosam. Ad secundum, respondeo: Pontificem romanum posse, praesertim in casu liacrcsis, imperatores ac reges excommunicare, atque deponere, eorumque subditos ab obcdienlia liberare: quis autem in locum ipsorum succedere debeat, liberum relinquere illis ad quos de jure perlinet, itaque non obtrudit imperatores aul reges pro arbitrio populis invitis, neque jura hacrcditariac successionis, aul electionis tollit; atque hoc csl solum, quod cardinalis ille requirit.

CAPUT XVII.

Defenditur secunda ratio pro potestate summi pontificis in temporalibus.

In capite scplimodecimo Barclajus digressionibus expeditis, redii ad examinandas cl refellendas Bcllarmini rationes: el quoniam de prima ratione salis nulla dicta sunl de cap. II. aggreditur nunc secundam, quam fideliter transcripsit in haec verba.

Secunda ratio: Inquit, csl: Respublica ecclesiastica debet esse perfecta, cl sibi sufficiens in ordine ad finem suum: lales enim sunl omnes respublicae bene institutae: ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad finem suum consequendum: sed necessaria csl ad finem spiritualem potestas utendi cl disponendi dc temporalibus rebus; quia alioquin possent mali principes impune fovere haereticos, evertere religionem; igilur, cl hanc poleslalem habet. Horn polcsl quaelibet respub. quia perfecta, cl sibi sufficiens esse dc bcl, imperare alteri rcipub. non sibi subjectae, cl eam cogere ad mutandam adminislralioncm, immo cl iam deponere

ejus principem, cl alium instituere, quando non polcsl aliter sc defendere ab ejus injuriis: ergo mullo magis polcsl spiritualis respub. imperare temporalis rcipub. sibi subjectae, cl cogere ad mutandam adminislralioncm cl deponere principes, atque alios instituere, quando alilcr non polcsl bonum suum spirituale tueri.

Hanc rationem salis fideliter allatam ex duplici capite Barclajus reprehendit. Primum enim negat duas esse respublicas in Ecclesia, unam ecclesiasticorum, alleram laicorum, sive, unam spiritualem, alleram temporalem; unam sacram, alteram politicam: cl probat ex prima mea ratione; in qua dixi, potestatem politicam cl spiritualem esse partes ejusdem rcipub. chrislianac, ct clericos el laicos non facere in Ecclesia duas respub. sed unam.

Deinde negat, poleslalem disponendi dc rebus temporalibus necessariam esse ad finem spiritualem, quod ex eo probat, quod apostolus Petrus indicat Aci. 5. sc non habuisse potestatem disponendi de bonis temporalibus Ananiae, cui dixit, *Nonne manens tibi manebat, et venundatum erat in tua potestate?*

Ad primum caput facillima responsio est. Respublica enim spiritualis, sive ecclesiastica, ct respublica temporalis, sive politica, cl duae sunt cl una: duae partiales, una totalis: quemadmodum spiritus, cl caro simul juncla unum hominem faciunt, immo unus homo sunl, ul sanctus Athanasius in symbolo fidei loquitur: ct colligitur cx 2. Gencscos, ubi legimus. *Formavit Deus hominem dc limo terrae, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, cl factus est homo in animam viventem*: cl tamen ila distinctae sunl potentiis cl legibus cl molibus, ul Apostolus ad Rom. 7. dicat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*: cl ad Gal. 5. *Caro concupiscit adversus spiritum; spiritus aulem adversus carnem*; cl quod magis csl admirandum, 2. Corinth. 4. vocatur spiritus, homo interior, cl caro homo exterior, cum dicitur: *Licet is, qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is, qui intus csl, renovatur dc dic in diem*, cl Rom. 7. *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem*. Itaque spiritus cl caro sunt unus homo, cl duo homines: neque Spiritus sanctus, qui ulrumque die il, sibi ipse contradicit: quare nec Bcllarminus sc cum pugnat, cum rcmpublicam ecclesiasticam cl politicam in Ecclesia nunc considerat, ul partes unius rcipublicae chrislianac, nunc ul duas respublicas inler sc distinctas: nam simillimam esse rcmpublicam ecclesiasticam spiritui, et politicam carni, non Bcllarminus solus, aul primus docuit; sed ante cum Thomas Valdensis, cl anle Valdensem s. Thomas, et ante s. Thomam, Alexander Alensis, cl ante Alcnscom. Hugo de s. Vietore, cl ante Ilugonem, s. Gregorius nazianzenus, ul supra non semel admonuimus.

Ad secundum caput Respondeo: Verba s. Petri ad Ananiam, non significare, non fuisse in apostolorum principe potestatem disponendi de rebus temporalibus Ananiae, si ea necessaria fuissent ad finem spiritualem: sed indicare solum, non usum fuisse s. Petrum ea potestate, nequo uti voluisse, cum necessitas nulla esset: cl certe si argumentum

Barclaji aliquid valeret, efficeret etiam, nullum regem posse disponere de bonis temporalibus subditorum suorum, in casu quo necessaria essent ad reipublicam conservandam. Omnis enim rex dicere potest subditis suis: Ager tuus nonne tibi manebat, et venundatus in tua causa potestate? quis igitur illum reipublicae donare cogit? et si donasse integrum profiteris, cur parte retenta integrum te donasse mentiris? Itaque quemadmodum jus, quod habent reges disponendi de rebus temporalibus civium, non est, ut pro arbitrio spoliarent cives dominio rerum suarum; sed ut possint cives cogere ad bona sua exponenda pro communi bono conservando: sic etiam poleslas apostoli Petri in bona temporalia christianorum, non erat (ut Barclajus dicere nos fingit) ut posset Apostolus sine ulla causa privare dominio rerum suarum omnes christianos, neque eis aliquid proprium relinquere: sed tantum ut posset providere, ne christiani bonis temporalibus abuterentur contra legem Dei: et contra, ut eis recte uterentur ad vitam aeternam consequendam. Habuisse autem apostolos poleslalem aliquam disponendi de temporalibus in ordine ad spiritualia, vel ex eo constat, quod statuerunt, ut populi Christiani praedicatores evangelii ex facultatibus suis alerent, idque juxta ordinationem Domini, ut ait Apostolus in priorum ad Corinthios, cap. 9.

At, inquit Barclajus, *primis trecentis annis non fuit in Ecclesiapoleslas disponendi de rebus temporalibus christianorum, in viliis Dominis; ergo vel res publica Christiana tunc fuit imperfecta, vel non esset necessaria ista poleslas ad finem spiritualem consequendum*. Atque hic nulla verba Barclajus frustra profundit, ut ostendat, ad providentiam Dei pertinuisse, ut Ecclesia illa prima instructa osset omnibus istis rebus, quae ad ejus conservationem necessaria essent.

Respondeo: Ecclesia illa prima instructa fuit omni potestate, atque omnibus praesidiis, quae ad perfectam remp, constituendam necessaria erant: primis aulem trecentis annis non fuerunt in Ecclesia multi principes politici: fuerunt tamen aliqui, ut Philippus imperator, et rex Lucius, ac rex Donaldus. Sed fingamus, nullos fuisse: non ideo defuit Ecclesiae poleslas disponendi de bonis temporalibus principum, et dirigendi potestatem eorum politicam, quando illi Ecclesiae membra, vel filii cilici vellent. Praeterea, ut paulo ante dixi, in ipso principi Ecclesiae, quamquam nulli fuerint principes christiani, apostolis ipsis Ecclesiam regentibus; fuerunt tamen multi homines divites, de quorum divitiis apostoli disposuerunt, statuentes ut ex istis ministros evangelii sustentarent.

Adducit postea Barclajus verba s. Bernardi, ex lib. 4. de Consideratione, cap. 3. Petrus hic est, qui nescitur processisse *aliquando vel gemmis ornatus, vel sericis, non lectus auro, non rectus equo albo*, nec stipatus milite, nec circumstrepentibus septus ministris: absque his *tamen credidit, salis impleri salutare mandatum, si amas me. pasce oves meas*: in his successisti non Petro, sed Cunsoluiduo. haec Bernardus: quibus subjungit Barclajus: Quamvis *itaque poleslas temporalis, de qua nobis sermo hominibus videri potuerit Eccle-*

sias necessaria; Deo tamen neque necessaria, neque utilis visa est.

Respondeo: Posset hoc loco Barclajus dici, quod in libro Job cap. 38. Deus ipse dicit: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* Sanctus Bernardus scribit: Apostolum Petrum pauperem fuisse divitiarum hujus mundi, et potuisse sine auro et argento proprio, sine equo albo et sine satellitibus implere salutare mandatum pascendi oves: non tamen s. Bernardus dicit, non fuisse in apostolo Petro poleslalem disponendi de temporalibus bonis Christianorum, et de ipsis regnis et imperiis, si necessitas spiritualis id requireret; imo contrarium dicit, cum pontifici, qui pontifex est, et Christi vicarius ac Petri successor, applicat illa verba Ilicum. 1. *Eccae constitui te super naves, et super regna, ut evellas, et disperdas, et dissipes, et aedifices, et plantes*: non enim pugnat paupertas propria cum polestale disponendi de divitiis, et judicandi reges et principes terrae. Sic enim praelati ordinum religiosorum, cum sint ipsi voto paupertatis obstricti, poleslalem habent deo-pibus amplissimis sui ordinis disponendi. Et apud veteres Romanos nulli cives inopes, ut Fabricius, Curius, Cincinnulus et alii consules vel dictatores et Tecli, disponebant de regnis et regum opibus, cum ipsi tamen in pristina sua egestate remanerent. Ergo non debuit Barclajus divitias cum potestate confundere: quasi non possit idem homo et pauper esse pecuniis, et dives potestate. Deinde s. Bernardus dicit, pontificem in divitiis, et temporali principatu non successisse Petro, sed Consolano: quid inde colligit Barclajus? potuisse pontificem sine temporali principatu fungi munere apostolico, Quid lum? non enim quaestio nostra est de principatu temporali summi pontificis, sed de potestate spirituali et apostolica, quam nos dicimus extendi ad disponendum de rebus temporalibus, et de ipsis regnis et imperiis in ordine ad finem spiritualem. Barclajus aulem ut hoc refellat, disputationem transferat ad principatum temporalem, quo Apostolus actu caruit, ut omnia confundendo et permiscendo aliquid dixisse videatur. Denique Barclajus, quasi raptus ad tertium coelum in consilio Dei fuerit, absolute pronunciat, Deo neque necessariam, neque utilem Ecclesiae visam esse potestatem temporalem. de qua pia nobis sermo. Ego vero a Barclajo quaero, de qua potestate temporali loqueris? Nam si de potestate illa loqueris, quae in se spiritualis cum sit. extenditur ad temporalia, non obscure Deo falsum imponis. Illam enim potestatem Deus ecclesiastico principi necessariam esse duxit, idcoquecam illi tribuit, cum ait: *Quodeumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodeumque solveris super terram, erit solutum et in coelis*. Sic enim ista verba intelligi debere docuerunt concilia generalia, quae supra citavi. quaeque verissime dicere poterant: Visum est Spiritui sancio et nobis. Sin aulem loqueris de potestate temporalis principatus, quem Ecclesia nunc possidet, et ante annos octingentos possedit: omnino temere affirmas hanc potestatem Ecclesiae, neque necessariam, neque utilem Deo esse visam. Nam (ut alia nunc omitam) si Deo visum esset, non esse utilem Ecclesiae

hunc principatum, ceric summi pontifices Zacharias, Hadrianus, Nicolaus primus, cl sccuudus. Lco terlius, cl (juiirlus, cl nonus, ct alii, qui communi omnium scriptorum scnicnlia optimi, cl sanctissimi, cl Deo gratissimi fuerunt, cum principatum non retinuissent, cl multo minus pro eo conservando decertassem. Utrumaulem de iudicio divino magis rredendum sil loi sanctis pontificibus, quam uni Barclajo, in dubium certe revocari non potest.

At rursus instat Barclajus, cl argumentum in nos retorquet his verbis: *Omitto quod si vatio illorum bona esset, sequeretur e contrario, rempub. temporalem habere polcslalem, disponendi de rebus spiritualibus, el deponendi supremum reipublice ecclesiasticae principem, quia dcbel esse perfecta, cl sibi stifficiens in ordine ad finem suum, el habere omnem polcslalem necessariam ad finem consequendum. Sed necessaria est ad finem temporalem poleslas disponendi de rebus spiritualibus, et deponendi principem ecclesiasticum, quia alioqui possent muli principes ecclesiastici turbare statum el quietem reip. temporalis, el impedire finem civilis gubernationis, ul de facto aliquando nonnulli summi pontifices perturbant. Igitur hunc potestatem habet respublica temporalis. Consequens plane falsum esi, cl absurdum (nam princeps temporalis quatenus talis est, nullam habet potestatem spiritualem) proinde, ct illud quoque falsum est, cui hoc est consequens.*

Ilespondco: Tantum interest inter argumentum quod nos fecimus, el illud quod nunc Barclajus retorquendo facit, quantum distat verum a falso, cl bonum a malo: illa enim propositio nostra, Necessaria csl ad finem spiritualem potestas disponendi dc rebus temporalibus. verissima est, quoniam temporalia ordinantur ad spiritualia, et bona csl consecutio, ergo respub. spiritualis polcsl disponere de temporalibus in ordine ad spiritualia, quoniam qui polcsl consequi finem, polcsl etiam ordinare media ad illum finem. At propositio Barclaji. Necessaria est ad finem temporalem poleslas disponendi dc spiritualibus, falsa csl, quoniam spiritualia non ordinantur ad temporalia. cl potestas ordinandi spiritualia ad temporalia non csl vera poleslas, sed abusio potestatis el perversio ordinis: fieri aulem non polesl, ut alicui reiptib. sil necessaria abusio potestatis, vel ordinis perversio: ct cum necessaria non sil ad finem temporalem consequendum poleslas disponendi dc rebus spiritualibus; non polcsl bona esse consecutio, ergo respub. temporalis potest disponere dc spiritualibus in online ad temporalia. Illoc totum facile polesl intelligi cx similitudine jam saepius repetita, spirilus el carnis in liominc: polcsl enim spiritus disponere dc sensibus cl membris corporis in ordine ad vitam aeternam, indicendo illis continentiam, abstinentiam, flagella, jejunia, vigiliis, labores; ct quod maximum est, jubendo carni, ul mortem patiatur pro confessione fidei: non lamcn polcsl caro disponere dc inlcclligCDlia et voluntate, neque prohibere actiones orandi cl laudandi Deum, cl mullo minus polcsl spiritui jubere, ul mortem spiritualem, alque aeternam patiatur, pro quocumque temporali bono, quod

si forte spirilus indiscretis laboribus mentis. ul nimis orando vel meditando laedal corporis safiillalem, peccabit quidem spiritus, sed non ideo polc- ril caro in spiritum imperium sumere; sed gemen- do cl fatiscendo faciet, ul spirilus rcmillal aliquid dc nimio fervore suo. Sic eliam si forte princeps spiritualis abutatur potestate sua injuste excommu- nicando temporalem principem, vel ejus subditos sine jusla causa ab obedientia ejus absolvendo, el eo modo perturbet statum rcipub. temporalis pec- cabit princeps spiritualis; sed non poterit lamcn princeps temporalis iudicium sibi sumere de spiri- tualibus rebus, aul spiritualem principem judica- re, ct mullo minus de sede sua spirituali deponere. Animadvertit. Barclajus infirmitatem argumenti sui; propterea revertitur ad priorem solutionem, dicens:

Sed, ul dici solet, dare absurdum non est sol- vere argumentum. Respondeo igitur aliter ad priorem pariem hujus secundae rationis. non es- se scilicet hic duas resp. ul ille relur, sed unam lanium, in qua sunl duae potestates, sive duo magistratus ecclesiasticus el polilicus. quorum u- lerque habet ea. quibus necessario indiget ad suum finem obtinendum, alter nempe spiritua- lem. alter temporalem jurisdictionem: cl neque hanc jurisdictionem illi potestati. neque diam huic esse necessariam, alioqui fatendum esset, ulramque polcslalem inediis necessariis fuisse de- stitutam tunc, cum separatae, ul olim fuerunt.

Ilespondco: Haec non csl alia solutio, sed prior repetita; quam solutionem refutavi p iulo ante, cum ostendi, rempub. ecclesiasticam el politicam, pos- se dici duas cl unam; quoniam distinctae sunl ct scparalac inveniri possunt; tamen cum in unum corpus Ecclesiae conveniunt, ita una subordinate alteri, ul sint duae partiales cl una totalis. Neque sequitur, ul quo tempore separatae erant initio na- scentis Ecclesiae, mediis necessarius fuerint desti- tuta: nam resp. politica non poterat aliquid detri- menti timore a potestate spirituali, cum non esset capax censurarum ecclesiasticarum, quae in solos Christianos vim habent: el resp. spiritualis habebat potestatem disponendi actu de rebus temporalibus eorum, qui ad ipsam accesserant, cl in potentia eorum, qui accessuri erant. Denique non csl verum, polcslalem spiritualem cl politicam esse similes duobus magistralibus, quorum neuter indiget ju- risdictione alterius. Nam duo magistratus pendent a rege, cujus poleslas supereminet ulriq; magi- stratui, cl polcsl operam dare, ul nculcr alterum impediat: al spiritualis el politica poleslas, non habent unam lciliam polcslalem in Ecclesia, cui subordinaiitur, Cl quae ulramque in olficio conti- neat. Quare nccesse est. ul una subordinclur alteri inferior videlicet superiori, temporalis spirituali. Alque cx hac responsione soluta manent omnia, (piae usque ad finem capilis Barclajus disputai dc officio cancellarii el comcslabuli amplissimorum magistratuum, quibus rex solus imperat. Quod au- lem Barclajus addit, principem spiritualem ct po- liticum uni Deo subessc, quemadmodum cancella- rius ct comcslabulus subsunt regi: salva fide catho- lica admitti non polesl. Ecclesia siquidem, quae re- gnum Christi est, non solum Christum pro Domiuu,

ct rege suo agnoscit, sed etiam ex Scripturis sanctis, et traditione apostolica, et declaratione generalium conciliorum, et communi Patrum et doctorum consensu novit, unicum esse in terris Christi vicarium generalem, qui caput sit visibile visibilis Ecclesiae. Hunc autem Christi vicarium, romanum esse pontificem in loco suo libro Barciajus admittit: proinde (si catholicus dici velit) admittere etiam debet. pontificem et regem, non esse duos magistratus immediate sub Christo: sed regem Christo et pontifici, pontificem soli Christi subjectum esse debere.

CAPUT XVIII.

Defenditur secunda pars rationis secundae pro potestate summi pontificis in temporalibus.

In cap. 18. Barciajus refutare nihilur secundam pariem secundae rationis, quae initio capitis superioris proposita fuit. Argumenti summa haec est: Potes una respublica, si ab alia republica injuriam accipiat, et per ejus malam administrationem perturbetur ac vexetur; annis cogere rempub. illam, quamvis alia non sibi subjectum, ut mutet formam administrationis suae; et, si opus sit, potest ejus principem deponere: igitur majori ratione poterit respublica spiritualis, si a temporali injuriam accipiat, atque ab ea perturbetur et vexetur, imperare reipublicae temporali sibi subjectae, ut mutet formam administrationis, et, si opus sit, poterit etiam principem temporalem deponere.

Ad hoc argumentum Barciajus respondet, quod jam ante responderat, non esse duas respublicas, spiritualem et temporalem, sed unam cum duabus potestatibus, quarum neutra pendet ab altera. Sed quoniam hanc solutionem videbat non esse solidam: admittit coelum ecclesiasticorum, quorum princeps est papa, et coelum laicorum, quorum princeps est rex, posse dici duas respublicas intra ejusdem Ecclesiae sinum constitutas: et hoc admissio respondet. Priorem rempublicam, id est, ecclesiasticorum, non habere arma nisi spiritualia; posteriorem. laicorum, non habere arma nisi corporalia, et ideo non esse similes duabus respublicis. quae armis corporalibus se defendunt, et una alteram cogit et subjicit.

Sed haec solutio non est priore solidior, quamvis enim arma reipublicae spiritualis, quibus ipsa per se utitur, sint spiritualia; tamen arma corporalia sunt etiam in ejus potestate, quia gladius est sub gladio; et potest Ecclesia invocare baculum sacculare, et per illud uti gladio corporali. Sed praeterea arma ipsa spiritualia possunt cogere rempub. temporalem, et ejus principem, quia potest princeps spiritualis excommunicare principem temporalem, et ejus subditos a subjectione liberare, et ipsis sub excommunicationis poena mandare, ut principem excommunicatum pro principe non agnoscant, sed alium sibi eligant, vel legitimo successori adhaereant.

Addit postremo Barciajus, *Quid multis? licet illis suum comparisonem, conclusionemque concedamus, nihil inde effici potest, nisi papam ha-*

bere talem potestatem disponendi de rebus temporalibus Christianorum, et eorum principes deponendi, qualem vel rex Franciae in Anglos, Hispanos, aliosve populos vicinos sibi injurias, vel horum singuli, in res, regesque Francorum ipsis infestos habere dignoscuntur: quae qualis, quanquam sit, ferro tantum cerni potest.

Kespondeo: Comparatio et ratiocinatio, qua nos uti sumus in comprobanda pontificis potestate, non procedit a simili, sed a majori, hoc enim est quod diximus, si potest ratione solius injuriae una respublica, aliam non sibi subjectam cogere, elejus principem deponere: quanto magis poterit respublica spiritualis cogere temporalem sibi subjectam, ejusque principem deponere, si ab illa tale detrimentum accipiat, ut non possit alia ratione sibi prospicere, nisi principem illum removendo, atque alium substituendo? Itaque non est similis potestas, quam habet resp. spiritualis in temporalem, potestati Francorum in Anglos, vel Anglorum in Francos: sed potestati, quam habet spiritus in carnem sibi conjunctam, vel caput in membra sibi adhaerentia.

CAPUT XIX.

De sententia s. Bernardi circa potestatem pontificis maximi in temporalibus.

In cap. 19. Barciajus respondere nihilur ad testimonium s. Bernardi ex lib. 4. de Considerationibus. cap. 1. quod testimonium ad confirmandam rationem nostram secundam ego adduxeram. M quoniam s. Bernardus loco notato scribit: *Gladium materiale exrendum esse manu militis, ad jussum imperatoris, sed ad nutum summi sacerdotis*: Barciajus affirmat, per nutum non debere intelligi imperium, vel potestatem, sed assensum: felicius enim bella geruntur, cum ad potestatem regum accedit assensus sacerdotum, quibus est judicare, an bellum sit justum, vel injustum. Probat autem per nutum non intelligi potestatem, quoniam si forte imperator pontifice dissentiente bellum gerere velit, sanctus Bernardus non tribuit pontifici potestatem ullam in imperatorem, immo aperte docet, nullam ei potestatem competere, cum dicat materiale gladium ab Ecclesia exerceri non posse, sed lautum manu militis et jussu imperatoris: et confirmat hanc sententiam suam testimonio Gratiani, 23. qu. 8. in principio, qui scribit. *Pontificibus interdictum esse gladium materiale, et solum spirituale esse concessum.*

Respondeo: Vox illa, nuntius, significare potest assensum, praesertim quando alicui petenti aliquid, annuendo respondemus. sed quando nutus praecedat alias causas, imperium significare solet, vel potius imperium ita potens et efficax, ut sine alio expresso mandato solus nutus ad rem efficiendam sit salis: sic accipitur Genes. 42. ubi dicitur: *Et Joseph erat princeps in terra Aegypti, et ad nutum ejus frumenta populis vendebantur*, et clarior habet. 2. Reg. cap. 17. *Domini nutu dissipatum est consilium Achitophel utile*, ubi ridiculum esset, per nutum intelligere assensum, cum Scriptura loquatur de nutu Dei, qui solus potest corda regum

vertere quocumque voluerit, et 2. Mac.linb. 8. eadem Scriptura de Deo (licit, Potest *universum mundum uno nutu delere*, cl Job.2G. *Columnae coeli contremiscunt*, el *pavent ad nutum ejus*: cui simile csl illud poetae :

Annuit *cl lolum nutu tremefecit Olypnum*.

Quod aulem hoc loco per nutum intelligat s. Bernardus imperium, cl non simplicem assensum, perspicuum est cx eo quod primo loco inter causas elucientes poni nutum pontificis, deinde jussum imperatoris.ultimo exculionem niilitis-.proinde quemadmodum miles ex sententia s. Bernardi excquilor jussum imperatoris, ita imperalor movetur ad jubendum militi ex nutu, idesl. jussu pontificis. Deinde si nutus ille pontificis esset simplex assensus, non diceret s. Bernardus ulrumq; gladium esse pontificis; sed unum esse pontificis, alterum imperatoris. Cum ergo dicil. *Uterque tuus* est; sed non *uterque tua manu excrendus*; manifeste docet ulrumq; esse in potestate pontificis; sed unum ab ipso immediate, alterum mediate, idesl, per alium, sed nutu sive jussu ipsius excrendum.

Sed quid si imperator (inquil Barciajus) *nolit ad nutum sacerdotis gladium stringere? immo quid si plane contra nutum sacerdotis strinxerit? numquid aliquam s. Bernardus hoc casu potestatem temporalem sacerdoti tribuit in imperatorem?*

Respondco:Si nolit imperalor ad nutum sacerdotis gladium stringere, vel si contra nutum ejus strinxerit, cl res sil ad bonum spirituale necessaria, coget illum pontifex gladio spirituali, idesl, censuris ecclesiasticis, gladium materiale stringere, nui in vaginam recondere: el si censuris non movebitur, el Ecclesiae necessitas id requirat.liberabit subditos ejus ab obcdienlin,eique imperium abrogabit, lia ostendet gladium esse sub gladio, cl ulrumq; gladium ad potestatem Ecclesiae perlinere, quamvis non eodem modo.

At. inquil Barciajus, *sanctus Bernardus nullam temporalem potestatem pontifici competere posse docet, cum dicat, materiale gladium (quo verbo summa potestas temporalis significatur) ab Ecclesia exerceri non posse; sed tantum manu militis, el jussu imperatoris: quod idem apertius tradit Gratianus Bernardi fere coetaneus, 23. quaest. 8. in principio.*

Respondeo: Sanctus Bernardus solum docet.gladium materiale non esse excrendum manu sacerdotali, quod nos libenter fatemur; sed non negat, immo potius affirmat, gladium materiale subosse gladio spirituali; cl nutu pontificis excrendum, vel in vaginam esse condendum. Gratianus quoque nihil aliud docet, nisi non licere clericis materiali gladio uti, ct homines interficere, quod nullis canonibus pontificum el conciliorum confirmat,quae vera sunl; sed non potest inde colligi, non habere pontificem potestatem ullam in temporalibus.

Adducit postea Barciajus verba sancti Ambrosii cx lib. 10. Commentariorum in Lucam, ubi haec leguntur: *Lex ferire non velat: el ideo fortasse*

Petro duos gladios offerenti, sal est. dicil Christus, quasi licuerit usque ad Evangelium, ul sil in lege aequitatis eruditio.in euangelio bonitatis perfectio. Ex quo loco colligit Barciajus, materiale gladium sacerdotibus, usque ad eva«gclium luisse concessum.

Respondeo: Non negamus, ul paulo ante diximus, sacerdotibus post cvangelium,non licere propria manu gladium materiale stringere: nisi forte in defensionem propriam, aul ob aliam caussam dispensante pontifice: usus enim ordinarius materialis gladii militum est, non sacerdotum. Ncc tamen eo loco sanctus Ambrosius de solis sacerdotibus: sed de Christianis omnibus loquitur: el ideo Erasmus hoc loco abusus csl ad probandum prohibitum esse bellum Christianis. Caeterum s. Ambrosius, neque Erasmn, neque Barclajo favet: docet enim in lege fuisse licitam non solum defensionem, sed cliam vindictam, in evangelio defensionem licitam esse; non vindiciam: haec enim sunl ejus verba: *O Domine cur emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? nisi forte ul sil parata defensio, non ultio necessaria, cl videar potuisse vindicari; sed noluisse. Lex tamen referire* (sic enim legendum est, non ferirc, ul Barciajus citavit) *non vetat; cl ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, sal est, dicil, quasi Licuerit usque ad evangelium. ul sil m lege aequitatis eruditio, in evangelio bonitatis perfectio*, haec ille, qui non defensionem in evangelio prohiberi dicil. sed vindictam: el referire, non ferire velitum. Cum aulem s. Ambrosius dicil: *Lex referire non velat*, respicere videtur ad illa verba Domini Mallh. 5. *Audistis quia dictum csl antiquis. oculus pro oculo, dentem pro dente;cgo autem dico vobis non resistere malo etc.* Ubi non significatur, licitam fuisse vindictam antiquis aucloriiale propria; sed auclorilate magistratus publici, camque non vindiciae cupiditalc;sed amore justitiae: quod idem Christianis licet. Sed magister bonus horlatur suos ad vitae perfectionem, ul Ambrosius dicil: *Quae perfectio in eo consistit, ul radices contentionum extirpent, el supportantes invicem in charitale non dent occasiones gravioribus malis, ul vulneribus ct caedibus. ob quae necasse sit. ut publici magistratus vindictam de malefactoribus sumant.*

Addit rursus Barciajus, verba cvangelii de duobus gladiis in sensu hterali non significare duas potestates, ecclesiasticam cl politicam: sed ideo nos non facimus argumentum cx verbis cvangelii; sed cx verbis s. Bernardi, et Bonifacii VIII. qm mystice cvangelii verba exponentes per duos gladios duas potestates intelligi docuerunt. Sanctus enim Bernardus, quem Bonifacios secutus est, duo loca cvangelii simul junxit, unum ex cap. 18. Joannis: *Mille gladium tuum in vaginam*: alterum ex cap. 22. Lucae: *Ecce duo gladii hic*: ct quidem prior locus ad hieram significat, noluisse Chrislum a Petro defendi gladio materiali, cl impediri passionem suam: ideo enim subjunxit: *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* posterior locus dependet a verbis superioribus, ubi Dominus dixerat: *Qui non habet, vendat tunicam, el emat gladium*, existimantes enim discipuli, Dominum

per ea verba jussisse gladios parari, dixerim!: *Ecce duo gladii hic*. Dominus aulcin ait, *satis esi*; vel ironice: ul cxponit Thcophdactus, quasi diceret: Quid sunl duo gladii adversus coliorbcm militum armatam? Vel ul alii volunt, videns cos non intellexisse, imposuit cis silentium dicens: Salis csl, salis loquuli estis, tacete de hac re. Vere enim cum dixit: Qui non habet gladium, vendat tunicam cl emat cum, non jussit, ul emereri gladios: sed significavit ad eas angustias cos esse venturos, in qua sunl, qui existimant, bonum esse vendere lunicam, cl emere gladium. Denique cum apostoli non emerint gladios venditis tunicis, signum est, hoc non Tuissc illis a Christo mandatum. Sed quidquid sil dc expositione obscurissimi loci: s. Bernardus cl ponlifex Bonifacius mystice, sed apposite cl eleganter, quae dicunlur dc duobus gladiis ad duas potestates, ecclesiasticam cl politicam transtulerunt.

Rursus Barclajus objici!, admissa hac mystica expositione, *Non polesl colligi gladium esse sub gladio. vel utrumque tu manu pontificis esse. Sanctus enim Bernardus hoc non dicil, Nec poluil sine calumnia dicere*.

Respondeo: Gladium esse sub gladio, Bonifacius aperte dicit: Sanctus aulcm Bernardus idem dicit, Sed aliis verbis: nam cum affirmat ulnunque gladium ad pontificem perlinere, immo ulrumque. ipsius esse, el unum manu ejus, allcrum nulu ejus c-vaginandum, salis ostendit, unum esse sub alio, materialem videlicet sub spiritali, cl utrumque esse in manu, idesl, in potestate pontificis.

Ad extremum Barclajus gloriatur se subtiliter aliquid in verbis s. Bernardi notasse, quod nescit an ullus alius antea animadverterit; cur videlicet s. Bernardus dixerit: Tuo forsitan nulu, cl si non tua manu evaginandus: ac paulo post eadem repetens omiserit illud, forsitan. Scribit ergo Barclajus: *Distinguendum esse inter pontificem, ut ponlifex est, et ul talis homo est. Ponlifex enim, ut ponlifex, non absolute, sed forsitan annuit, ul gladius evaginetur, idesl. tunc solum, cum id Ecclesiae utile est, cum sano ct subido consilio id judicaverit expedire. Ponlifex autem. ul talis homo csl, inimicitias cum alio gerens, vel ambitiosam dominandi cupiditatem explere cupiens, absolute gladium evaginari mandat*.

Sed istam subtilitatem demonsiravit Barclajo non acumen ingenii, neque studium Scripturarum; sed odium in ponlificc; certe ea subtilitas s. Bernardo numquam venisset in mentem: neque enim, forsitan, opponitur, absolute; neque accipi polesl pro, aliquando, vel pro. quando vere expedit; nisi apud eum, qui perversus ipse cum sil, vocabula quoque ipsa pervertit. Cur ergo inilio dixit, forsitan, postea, rcpelens omisit? responsio csl in promptu: quia inilio non posuerat nisi duo quaedam, videlicet nulum cl cxcutionem: ct quoniam dubilovit, an dcccrl pontificem annuere militi, ul gladium vibraret: ideo dixit: Tuo forsitan nulu, non lua manu evaginandus: postea vero tria posuil, nulum pontificis, jussum impcratoris cl cxcutionem militis, el quia dubium esse non polcral, an deceret pontificem annuere imperatori, ul ejus jussu miles

gladio uteretur, omisit, forsitan, el substituit sone: ac dc sententia s. Bernardi salis mulla dicta sunl.

CAPUT XX.

Defenditur tertia ratio Bellarmini.

In capilo vigesimo aggreditur Barclajus tertiam rationem principalem Bellarmini, pro confirmantia potestate summi pontificis in temporalibus, excutere atque refellere. Ratio haec erat: Aon licet Christianis tolerare regem infidelem aul haereticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam haeresim vel infidelitatem: at judicare, an rex pertrahat ad haeresim, nec ne, perlinet ad pontificem, cui csl commissa cura religionis: ergo pontificis est judicare, regem esse deponendum vel non deponendum. Hujus rationis propositionem tribus argumentis confirmavi; sed Barclajus camdcn refellit liis verbis.

Quod non liceat Christianis tolerare regem haereticum vel infidelem, id adeo falsum csl, quam quod falsissimum; alioqui damnanda tota antiquitas. quae reges haereticos el infideles Ecclesiam Dei destruere conantcs submitte perlulil, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, hoc est. non quod deficerent viribus ad impios principes exigendos; sed quod id sibi per Dei legem non licere judicarent.

Respondeo: Ubi veritas quaeritur inler cordatos cl serios disputatores, non vincit ille, qui majore exaggeratione sententiam suam affirmat; sed qui fortioribus argumeniis eam confirmat. Barclajus dicil quidem: Propositionem argumenti mei, tam esse falsam, quam id quod falsissimum csl; sed quod dicil non probat nisi ex eo, quod antiquitas tota reges hacrclicos vel infideles Ecclesiam destruere conantcs pertulit, non solum propter iram, sed eliam propter conscientiam. Al hoc ipsum probare debuisset, videlicet reges hacrclicos vel infideles Ecclesiam destruere conantcs non solum propter iram, sed eliam propter conscientiam luleralos ab antiquitate fuisse. Nos enim contra dicimus, eos fuisse loleralos proptcrca, quod ad cos dejiciendos vires Ecclesiae non suppetebant: potuisse aulcm Ecclesiam, si vires adfuissent, immo eliam debuisse regibus illis imperium super lldcles abrogare, nisi caussa aliqua esset, cur haec abrogatio in tempus commodius differenda videretur probamus hoc argumento, quod csl prima confirmatio propositionis meae. Prohibiti sunl Judaei constituere super se regem non Judaeum, Deuteron. 17. cl quia lex illa moralis est, eodem jure prohibentur chrisliani constituere super sc regem non christianum. no ah illo pertrahantur ad infidelitatem: al ejusdem periculi cl damni csl tolerare super sc regem haereticum vel infidelem conantem avertere populum a fide: ergo, si vires adsint, tenentur eum non tolerare, sed deponere.

Ad hoc argumentum ita respondet Barclajus, ut admissa propositione el assumptione, quas negare non poluil, solam ncgcrl consecutionem: dicil enim non rccllc colligi ex partiale periculi el damni ila jus esse populo regem dcjicerc, quemadmodum jus

illi foil eum nnn admittere. M mitem non recte col-
ligi probat tribus argumentis ductis n simili: Nani
*quiplagas accipit, aul fortunis spoliatur, idem
periculum ul damnum accipit, sive id a latrone
per vim, sive a iudice per iniquam sententiam
pialialur: el tamen latroni armis resistere polesl,
iudici non potest. Rursus, ejusdem periculi el
damni csl in navim cogitato conscendere, cujus
carinam scis ess quassatam, el illud intrare,
quod putas esse bonum, cum revera rimosum
ac dissolutum sil: ct tamen non est ejusdem pec-
cati ex industria.et ex ignoratione periculo na u-
fragii sc committere. Denique ejusdem periculi
cl damni csl, uxorem ducere valde morosam el
rixosam sive id consulto propler fortunas, aul
formam: sive ex errore cl imprudentia fiat: el
tamen neque par peccatum est. ejusmodi matri-
monio studiose vel ignoranter implicari: neque
licitum csl uxorem repudiare, eliam si licitum
fail cam inilio non ducere.*

Ad hacc argpmenln respondeo: Ea non a simili,
sed a dissimili duci, ac per hoc non impedire.quo
minus consecutio rationis meae optima sil. Primum
argumentum non ducitur a simili: quoniam popu-
lus ad quem pertinet regem eligere, non solum po-
test, sed debet regem eligere de fratribus suis, ul
lex jubet, idesl, Christianum atque catholicum, ct
gravissime peccat, si secus fecerit: qui autem in-
cidit in latrones, polesl, si velit, vini vi repcllcre:
sed polesl etiam injuriam illam aequo animo tole-
rare, ct magis apud Deum meretur.si malit injuste
a latrone occidi, quam juste se defendendo latro-
nem occidere.

Alterum exemplum de nscndcnle navim rimo-
sam, cum periculo naufragii faciendi.nullam habet
cum re, de qua nos agimus, similitudinem: non c-
nim ignoramus non esse idem peccatum, si quis cx
industria,vel ex imprudentia eidem periculo sc ex-
ponat: sed quod dicimus est, idem esse peccatum
consulto eligere regem haereticum, cl consulto to-
lerare regem haereticum, si is conetur populum a
'critnle fidei avocarc.cl ad cum removendum vires
non desini: nam sicut numquam licel adire pericu-
lum salutis aeternae amittendae,ita numquam licet
perseverare in simili periculo, modo possit illud
vilnrli qui enim amat periculum, in illo peribit.Ec-
cles. 3. Tertium exemplum dc uxore rixosa, non
est eliam mullum ad rem, lum quia ul modo dixi-
mus disputemus dc eo, qui studiose adit periculum,
(l studiose in periculo perseverat: Adversarius au-
tem ponit exemplum dc eo, qui per ignorantiam,
aul imprudentium ducit uxorem rixosam, el dc al-
tero, qui sciens cl prudens id facit. Deinde qui
ducit uxorem more Christiano, sive prudens, sive
imprudens id faciat, non polesl post matrimonium
consummatum ulla ratione ab eo vinculo solvi:quod
enim Deus conjunxit, non potest homo separare;
populus autem, qui regem eligit. potest per ponti,
liciaru auctoritatem ab ejus obedientia et juramento
fidelitatis liberari. Itaque si exemplum aptum, ct
simile per omnia Barclajus a matrimonio ducere ve-
lit,accipiat matrimonium fidelis cum inlideli:qucm-
atlmodum enim non licet fideli uxorem ducere
infidelem, quoniam periculum est, ne illum a fido

avertat: sic eliam non licet cum uxore infideli per-
severare.non solum quia matrimonium illud non csl
legitimum, sed quia idem est periculum uxorem
infidelem ducere, et cum infideli perseverare. Nam
eliam si matrimonium legitimum esset, ut est ma-
trimonium infidelis cum infideli:tamen si alter con-
jugium convertatur ad fidem; ct altera nolit sine
injuria Creatoris viro cohabitare, potest matrimo-
nium rite contractum rite dissolvi, ex Apostolo in
priori ad Cor. c. 7. ct usus Ecclesiae nunc habet,
ul propler ingens periculum fidei, non solum li-
ceat ejusmodi conjugium solvi, sed etiam non li-
ceat viro ad fidem converso cutn infideli conju-
go cohabitare.

CAPUT XXL

Defenditur confirmatio rationis tertiae principalis.

In capite vigesimoprmo Barclajus magno stadio,
nec minore dicendi vi refutare conatur alleram con-
firmationem rationis meae tertiae principalis. Con-
firmatio hacc erat. Quod si Christiani olim non de-
posuerunt Neronem el Diocletianum cl Julianum
apostatam, ac Valentem Arianum. el similes: id fuit,
quin deerant vires temporales chrisliani,natn quod
alioqui jure potuissent id facere, palet cx Apostolo
1. Corinth.G. ubi jubet constilui novos iudices Chri-
stianis temporalium caussarum, ne cogerentur Chri-
stiani caussam dicere coram iudico Christi perse-
cutore. Sicul enim novi iudices constilui potuerunt,
ita, el novi principes el reges, propler e imdcm ca-
ussam, si vires adfuissent.

Hanc confirmationem mullis modis reprehendi
posse Barclajus dicit: ac primum reprehendit.quod
dixerim defectionem virium in caussa fuisse, cur
chrisliani olim non deposuerint Neronem. Diocle-
tianum. Julianum el Valentem.ac lectorem remittit
ad ea, quae supra scripsil dc hac re cap. 6. 7. et S.

Nos quoque lectorem remittimus ad ea . quae
scripsimus cap. G. 7. el 8. Id solum hoc loco ad-
moneo. quod ego hoc loco dixi, dictum antea fuis-
se a s. Thoma in 2. 2. quaesi. 12. art. 2. ad pri-
mum. Itaque non me solum, sed sanctum quoque
Thomam Barclajus reprehendit: sed qui legere vo-
luerit loca paulo ante notata, facile judicabit a qua
parte stet veritas.

Deinde refellere nititur quod dixi. Apostolum jus-
sisse. ul chrisliani constituerent sibi iudices Chri-
stianos civilium controversiarum: cx quo deduxi,
potuisse eodem modo jubere, ul principes Christia-
nos sibi chrisliani populi eligerent, infidelibus et
persecutoribus abrogatis, si vires ad id cfilciendu
praesto fuissent. Dicil autem Barclajus, iudices il-
los de quibus Apostolus loquitur, fuisse meros ar-
bitros, sive iudices voluntarios, sine imperio; ex
quorum constitutione nihil jurisdictionis detraheba-
tur principibus ethnicis, sub quibus tunc chrisliani
vivebant. Atque ad hunc sensum confirmandum al-
legat s. Thomam ct Nicolaum Liranum in commen-
tario ad hunc locum Apostoli.

Ego vero fateor quidem, non habuisse iudices il-
los Christianos jussu Apostoli constitutos vim co i-

clivam in foro exteriori, et si christiani vocati fuissent, sive ab ethnicis, sive a Christianis ad tribunalia iudicium clericorum. debuisse omnino parere: et hoc etsi solum quod s. Thomas et Liranus docent: tamen nego, eos fuisse meros arbitros, sive iudices voluntarios: Arbitri enim eliguntur a personis litigantibus, neque aliam habent iudicandi potestatem, nisi eam, quam litigantes ex pacto inter se inito illis attribuunt. Isii vero constituebantur auctoritate publica mulierum; et obligabantur, (per causas civiles habebant, ad istos adire, et prohibebantur ad tribunalia gentium accedere. Id ex verbis Apostoli facile probari potest: *Audet, inquit, aliquis vestrum negotium habens adversus alterum iudicari apud iniquos, et non apud sanctos?* Ubi ostendit, non esse bonum adire tribunalia iudicium gentium, quos iniquos vocat: et sic loquitur de vero iudicio, non desolo arbitrio, cum prohibet iudicari apud iniquos; illa loquitur de vero iudicio, cum iubet iudicari apud sanctos, id est, Christianos. Addit Apostolus: *In nescitis quia sancti de hoc inundo iudicabunt? et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis iudicetis? nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis saecularia?* Ubi demonstrat auctoritatem Ecclesiae, quae iure suo potest de saecularibus rebus iudicare, cum si iudicatura cum Christo lotum mundum, et ipsos angelos apostatas in die ultimi iudicii: et certe Christus et Ecclesia non iudicabunt vel arbitrii, sine imperio et jurisdictione mundum. Sequitur: Saecularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos consilium ad iudicandum. Ubi concludit ex dictis, vel quoniam malum est iudicari apud iniquos gentes, et Ecclesia auctoritatem habet iudicandi, communi consensu constituent aliquos de Ecclesia, qui sint iudices ejusmodi saecularium controversiarum, et non dicit, unusquisque eligat sibi arbitros: sed vos congregati in unum constituite iudices. Monet (inquit card. Uagelanus in hunc locum) vel sapiens aliquis constituatur iudex multitudinis fratrum, adjungit: Ad verecundiam vestram dico, sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles. Ubi declarat, quod dixerat, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum; se non dixisse, vel re vera sapientibus relictis, insipientes constituerent ad iudicandum: sed ut eos confunderet, qui sic adibant tribunalia infidelium, quasi nullus esset in Ecclesia vir sapiens, qui iudex constitui posset; cum contra deberent contemptibiles, id est, infirmi christiani aptiores esse ad iudicandum, quam supremi et sapientissimi infideles. Jam vero ex hoc principio, quod videlicet Apostolo teste, habeat Ecclesia jus, et auctoritatem constituendi sibi iudices; recte colligunt theologii, atque in primis s. Thomas in 2. 2. qu. 10. habere eandem Ecclesiam auctoritatem abrogandi principibus infidelibus imperium super fideles. Neque obstat, quod s. Joannes chrysostomus hunc locum exponens, mentionem faciat arbitri. Nam neque ipse, neque alius interpres, quod sciam, dicit Apostolum hic loqui de arbitris electis partibus: sed solum Chrysostomus dicit, non esse

necessariam magnam sapientiam arbitro controversiae inter fratres. Ubi vocat iudicem, arbitrum controversiae, quamvis publicam haberet iudicandi potestatem. Quomodo Justinus initio historiae scribit, arbitria principum pro legibus erant: quamvis enim principes veri iudices essent, tamen eorum iudicia vocata sunt arbitria, quia non iudicabant ex praescripto legum, sed ex naturali suo iudicio: sic etiam iudices ab Ecclesia constituti in causis civilibus Christianorum, veri iudices erant, sed non tenebantur legum civilium apices sequi, ideo a Chrysostomo arbitri sunt.

Sed contradicit Barclajus, atque ait: *Nihil jubet Apostolus eo loco, quod iudicium infidelium jurisdictionem et imperium in christianos nullum, aut minuat, aut ei aliquo modo praedictum. Immo vero nihil contra ejusmodi subjectionem juste jubere potuit, cum si juris naturalis illi auctoritate confirmati, vel teste s. Ambrosio, ipse mei Apostolus docet ad Rom. 13.*

Respondet: Non praedictum Apostolus per illam iudicium Christianorum constitutionem jurisdictioni, et imperio principum infidelium; quoniam non jubet Christianis, vel non comparant coram iudice infideli, si vocentur: sed Ianum praecipit, vel sponte non accedant. Sed quod non iudicium Apostolus scire christianos a subjectione principum infidelium, si id utile vel necessarium censuisset, et vires ad perficiendum habuisset: id sine gravi errore dici non posse arbitror: et ratio, quam pro sua sententia Barclajus proferit, omnino infirma est. Nam juris naturalis a Deo confirmati, et ab Apostolo declarati est, vel omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: sed non est juris naturalis a Deo confirmati, et ab Apostolo declarati, vel non possit sublimior potestas per aliam sublimiorem tolli de medio, et per hoc fieri, vel ei subiectio et obedientia non amplius debetur. Siquidem magistratum quoque inferiorum potestati iure divino parendum est non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: et tamen potest magistratus inferior per principem tolli aut mulari, et tunc personae illi, cui magistratus abrogatus est, nemo iam subjectionem, nisi obedientiam debet. Sic etiam cum rex, vel a spirituali suprema potestate in casu haerese, vel ab alio rege in casu victoriae de solio deponitur, non amplius ad illum perlinet quod Apostolus ait, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Idem dici potest de patria, et de politica potestate: nam juris naturalis a Deo confirmati, et ab Apostolo declarati ad Ephes. 6. est, vel filii obediant parentibus, et servi dominis, et tamen filii emancipari et servi libertate donari possunt, et per hoc fieri potest, vel nec illi parentibus, nec isti dominis suis obedire teneantur. Itaque nisi Barclajus naturalis juris, a Deo confirmati, et ab Apostolo declarati esse demonstret, ut principes saeculares, sive fideles, sive infideles in civilibus casibus, per ecclesiasticam auctoritatem deponi non possint; nihil quod ad rem faciat, adhuc dixit, quantumvis nullis verbis saepe ac saepius repetitis sententiam suam in hoc capite persuadere conatus sit.

Addit postea Barclajus etiam solutionem nihilo priore solidiorem: *Praeterea*, inquit, si quis locum

illum Apostoli non limis oculis percurrerit, animadvertet cum id sibi negotii dare, ul adevangelicam perfectionem, quae consilii magis, quam praecepti csl, christianos animos erudiat, cum eos horietur, ul potius injuriam ferant, el fraudem patiantur, quam ut judicia inter se habeant etc.

Respondeo: Cum Apostolus liorlatur hi christianis judicia inter se non habeant, sed mansuetudine cl patientia occasione judiciorum praeveniant, consilium perfectionis, non praeceptum justitiae docet: sed cum jubet, ul si judicia inter se habuerint, ad iudices christianos, non ad infideles causas suas deferant: lum vero non consilium, sed praeceptuin dare se luculenter ostendit, cum ait: *Audet aliquis vestrum negotium habens adversus alium, judicari apud, iniquos, et non apud sanctos? cl, Contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, hos eondiluile ad judicandum.*

Pergit Barclajus, cl omisso Bellarmino s. Thomam aggreditur, dicens: *Quoniam aulem singula persequimur, admonere oportet d. Thomam in 2. 2. quae. 10. ari. 10. in ea opinione esse, ul cxislime jus dominii el praelationis ethnicorum principum juste illis auferri posse per sententiam tel ordinationem Ecclesiae auctoritatem Dei habentis, ul ille ait. Divi Thomae magna apud me auctoritas est. sed non tanta ul omnes ejus disputationes pro canonicis scripturis habeam, vel ul rationem vincat aut legem. Ejus ergo manes veneror el suspicio: sed non csl tamen, cur illa c- jus opinione aliquis moveatur: tum quia nullam suae sententiae, vel rationem idoneam cl efficacem vel auclorilatem profert: tum cliam quia in explicatione epistolae Pauli ad Corinth, contrarium plane sentit: lum denique quia neminem secum antiquorum Patrum consentientem habet, ct rationes multae, aucloritatcsque in contrarium suppetunt. Halio aulem quam adferl, est, quia infideles merito suae infidelitatis merentur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei. Mala ratio, cl tanto viro indigna: quasi vero si quis meretur privari officio, beneficio, dignitate, auctoritate alio jure, quod possidet, idcirco slalim spoliari possit ab alio, quam ab eo g quo id accepit relinetque, vel ab alio expressum mandatum el potestatem ab ipso habente.*

Ilespondco: Admiranda csl hujus Aristarchi importunitas, <pii lam libere principem theologorum reprehendit, ul dicat: Mala ratio, cl lanio viro indigna; cum ipse jureconsultum so profilcalur ct sacrae theologiae adyta, ne a limine quidem salutaverit. Illud aulem non miror, quod manes s. Thomae se venerari dicat: nam liber ejus vocabulis impropriis plenissimus csl: neque enim spiritus hujus sanctissimi doctloris cum diis manibus apud inferos, sed cum angelis apud superos aevo sempiterno fruatur. Quod vero Barclajus dicit s. Thomno sententiam nulla efficaci ratione esse munitam, falsum csl: quamvis sil verum, vim rationis s. Thomae nb ingenio Barclaji penetrari minime potuisse, Quod autem addit, eundem s. Thomam in communlario cpisl. ad Corinth, contraria scripsisse; manifestae ignorantiae Barclajum arguit. Siquidem In eo

commentario scribit quidem s. Thomas, esse contra jus divinum prohibere, quod judicio principis infidelis non slclur, el subjectionem deberi principibus cliam infidelibus: quae verissima sunt; sed cx iis non seqmiur. non esse in Ecclesia auctoritatem privandi principes infideles dominio, quod habent super fideles: proinde isla non sunl contraria, Debetur subjectio principi infideli, dum princeps csl: cl, polesl princeps infidelis privari dominio, quod habet super fideles per auctoritatem Ecclesiae: ct Barclajus, quia ea contraria esse judicat, vel dialecticam non didicit, vel ejus regulas oblivioni tradidit: quemadmodum etiam paulo infra cum idem Barclajus dicit:

El vero sanctus Thomas in expositione epistolae Pauli superius hoc capite relata, satis aperte indicat. Ecclesiam non habere eam auclorilatcm, qua possit ethnicos deponere: ait enim esse contra jus divinum prohibere, ne principum infidelium judicio slclur a subditis. Manifeste hallucinatur cl fallitur: tametsi enim contra jus divinum est, negari principi obedientiam, dum princeps est, non tamen csl contra jus divinum, quod Ecclesia potestatem habeat principem deponendi: nam est cliam contra jus divinum prohibere filios ne parentibus obediant, dum sut) patria potestate sunl; nec tamen csl contra jus divinum, quod aliquando filii eximantur a patria potestate, ul re ipsa eximitur filius familias cum ad episcopale fastigium evehitur. Porro illa sancti Thomae ratio: *Infideles merentur ratione suae infidelitatis potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei: ergo potest Ecclesia privare principes infideles dominio. quod habent super fideles:* non est adeo debilis ratio, ul Barclajus dicit: sed vere debile argumentum est, quo sancti Thomae rationem Barclajus oppugnat: hoc est enim argumentum Barclaji: *Merentur infideles amittere potestatem super fideles, sed non polesl cos potestate privare, nisi qui dedit eam potestatem. aut qui mandatum expressum ab illo habeat, at principes a Deo potestatem habent, cl solo Deo sunl minores: ergo a solo Deo privari poleslate possunt: non aulem, ab Ecclesia, quae neque dedit potestatem infidelibus. neque habet expressum mandatum Dei, quo illam auferre debeat, aut possit.*

Iloc, inquam, argumentum nullas vires habet: nam falsum est, principes politicos a solo Deo potestatem habere: habent enim illam a Deo, quatenus Deus instinctum naturalem in animis hominum inseit, ul ab aliquo gubernari velint. Ut aulem gubernentur homines a regibus vel a consulibus; ab uno vel a nullis; a magistratu perpetuo vel temporario, ab hominum voluntate dpendet: quemadmodum etiam quod iste sil rex potius, quam ille, non Dei specialis jussio, sed hominum voluntas fecit: quare idem s. Thomas loco citato. 2. 2. qu. 10. ari. 10. cl qu. 12. ari. 2. tamquam rem certam el exploratam ponit. dominia el principatus politicos. non esse de jure divino, sed de jure humano: cui nemo doctus contradicit, neque Barclajus contradiceret, si rationem non passionem in consilium adhiberet.

Praeterea etiamsi concederemus, regem esse im-

mediate constitutum a Deo, et ab illo solo potestatem habere, quod lamen non concedimus, adhuc argumentum Barclaji nihil cflicercl adversus rationem sancti Thomae : responderet culm sanctus Thomas. Ecclesiam habere auctoritatem a Deo per siium rectorem el pastorem auferendi potestatem, in certis ensibus, illis, quibus Deus eam dedi! : Summus enim pontifex vicarius Dei est. ac per hoc potestatem habet a Deo dispensandi cl mutandi in mullis, secundum voluntatem *Dei*, cujus ipse interpret csl: hoc enim modo dispensat pontifex in volis, cl juramentis, quae Deus ipse jussit reddi, cl quorum solutio de jure divino est: dispensat autem non quod sil ipse super jus divinum, sed quia interpretatur Deo placere, ul in tali vel tali casu, juramentum aul votum relaxetur: quemadmodum cl Apostolus ail in posteriore ad Corinth, cap. 2. A7un cl *ego quod donavi, si quid donavi propler vos in persona Christi*. Ubi dicil se in persona Christi condonasse Corinthio îneesluoso poenam, quam divinojure. vel in hac vita vel in purgatorio luere debuisset: atque hoc csl, quod sanctus Thomas in loco nolalo «licit: Ecclesiam habere auctoritatem Dei, qua principes infideles privare possit dominio, quod habent super fideles.

Deinde Barclajus, ul nihil intactum relinquat: carpit eliam illud, quod s. Thomas in eodem arlic. 10. quaest. 10. in 2. 2. dicil, Ecclesiam non semper uti jure suo in deponendis principibus infidelibus, ad vitandum scandalum: quemadmodum Dominus solvit didrachma, ad quod non tenebatur, ne scandalizaret eos, qui censum illum colligebant: «I Apostolus admonet servos obedirc dominis carnalibus, ne doctrina Domini blasphemetur.

Λ'ον solum, inquit Barclajus. propler *scandalum abstinuit*, ut *putat Thomas eo loco, sed propter defectum potestatis, quia non erat judex infidelium, secundum illud Apostoli. I. Corinth. 6. Quid mihi de iis, qui foris sunl judicare? el quia principes a Deo constituti solum Deum supra se judicem habent, a quo solo deponi possunt. Nec ad rem perlinet, quod 1'aulus dum jubet servos chrisianos dominis suis infidelibus omnem honorem exhibere, illud solum addit, ne nomen Domini, et doctrina blasphemetur.*

Respondeoilnolcrabilis est hujus morosi censoris carpendi et vellicandi **libido**: Sanctus enim Thomas cum ait Ecclesiam non uti suo jure propter scandalum: non addit particulam, solum: quare si sint eliam aliae caussae, non ideo reprehendi debet sanctus doctor, «pii unam caussam camque verissimam attigit, et illam ipsam, quam in simili caussa Christus ipse, cl ejus Apostolus attigerunt: nam neque Dominus dixit propter solum scandalum a se solum fuisse didrachma, neque Apostolus jussit honorandos esse dominos servis, ea solum de caussa, ne nomen Domini el doctrina blasphemetur. Quo«l autem addit Barclajus, Ecclesiam non habuisse polcstalem ullam in principes infideles, quia scribit \postolus, qui«l ad me de his, qui foris hunt judicare? non csl contra s. Thomam, qui in 2. 2. quaesi. 12. art. 2. declarat hunc locum Apostoli inlelligi de infidelibus, qui nuiquam lidem

receperunt, quatenus infideles sunl. non quatenus dominantur fidelibus. ob solam enim infidelitatem Ecclesia non potest infideles judicare, quia ed ejus regimen non perlinent. Sed quando dominantur lidelibus, et praesertim quqndo subditos fideles avertero conantur a fide: hinc Ecclesia jus habet illos privandi dominio, quod habent super fideles. Sed non semper utitur jure suo, vel quia vires non adsunt, vel ob scandalum evitandum. Quod vero dicit, Principes a Deo esse constitutos, cl nulum praeter Deum super se judicem habere, antiqua est cantilena Barclaji usque ad nauseam repetita, cl in ipso capite, atque in superioribus refutata.

in extremo capite Barclajus s. Thoma dimisso revertitur ad Bellarminum, quem ex propriis serit piis convincere se posse dicil; producit autem verba quaedam ex liti. 2. cap. 29. de summo pontifice, ubi cum Alberto Pigliio admittit apostolos subjectos fuisse de jure cl de facto principibus infidelibus in civilibus omnibus caussis: et principes infideles non fuisse apostolis subjectos, neque de jure, neque de facto. Ex quo loco deducit Barclajus, Bellarminum sensisse, non habuisse illis temporibus Ecclesiam jus ullum ad deponendos principes infideles.

Rcspondco: lam in recognitione scriptorum meorum admonui, improbabilem esse sententiam l'igliii, quam ego quoque olim scquulus iucram, cl cum melioribus docloribus sentiendum esse, apostolos jure exemptos fuisse ab omni subjectione principurn terrenorum. Sed quamvis eliam vera esset sententia Pighii, non lamen sequeretur, non habuisse tunc Ecclesiam jus privandi principes infideles dominio quod habebant super fideles. Diceret enim Pighius Ecclesiam. el ipsos apostolos subjectos fuisse principibus infidelibus, quamdiu principes cranl: sc(l si ali Ecclesia auctoritatem Dei habente, privati fuissent, tunc demum non fuisse amplius de jure subjectos. Nam el populus subjectus est regi, quamdiu regnat, sed si ali alio rege vicius in praelio, regnare desierit, non amplius illi subjectus erit.

Adducit postremo Barclajus aliud Bellarmini dictum in eodem lib. 2. de Ponlif. cap. 29. Quod videlicet, judicare, punire, deponere ad superiorem tantum pertinet. Quod quidem dictum verissimum est; sed tamen ex eo Barclajus secundum dialecticam suam hunc syllogismum texit.

Subjecti non possunt jure judicare, punire, deponere superiorem: Atqui omnes christiani orant subjecti Neroni, Diocletiano el caeleris imperatoribus el regibus ethnicis: ergo non jiotc-rantl ejusmodi imperatores et. reges deponere, Propositio concessa est. ilemque subsumptio, cl certissima veritate nituntur: conclusio autem ex antecellentibus consecutione pendet, atque ex diametro opponitur ei. quod dixit l'ellarminus, chrisianos olim jure potuisse deponere Neronem, Diocletianum etc. sed quia viribus temporalibus deliciebantur, eo consilio abstinuisse: falsum igitur illud csl, el reprehensione dignunr. siquidem ajenlia el negantia, simul vera esse nequeunt. liliae, eliam palet falsilas opinionis divi Thomae, quam supra hoc capite refutavimus.

RcspondcotMagnus omnino magister in arte dialectica Barclajus est, qui unico syllogismo, non solum Bellarminum prostravit. sed s. Thomam etiam, qui doctoris angelici cognomento ob eximium sapientiae splendorem merito celebratur. Ad syllogismum ejus in forma sic respondeo: Propositio illa, Subjecti non possunt jure deponere superiores, vera est: sed deberet esse universalis, ul syllogismus legitimus esset: cl praeterea intelligi debet formaliter. idest, subjectus, ul subjectus, sive quamdiu subjectus est, non potest deponere superiorem. ul superiorem, sive quamdiu superior est. Assumptio autem illa, omnes christiani erant subjecti Neroni, Diocletiano, etc. falsa est. quoniam apostoli, eorumque successores. qui principes erant spirituales, non erant jure subjecti regibus terrenis. Deinde populus Christianus, etiam si alioqui subjectus esset regibus cl imperatoribus infidelibus, tamen in casu periculi amittendae fidei divinae, poterat juste justae defensionis excutere jugum principis infidelis: praesertim si Ecclesia per summos pontifices, ita faciendum esso consuisset. Ex his sequitur conclusionem Barclaji esse manifeste falsam, cl doctrinam s. Thomae ac Bellarmini, qui s. Thomam sequulus est, esso verissimam.

CAPET XXII.

Defenditur allra confirmatio rationis tertiae principalis.

In capite vigesimo secundo Barclajus oppugnat confirmationem secundam rationis tertiae principalis, quam io meo libro posui ad probandam summi pontificis potestatem in temporalibus. Haec autem erat confirmatio. Tolerare regem haereticum, vel infidelem eonantem pertrahere homines ad suam sectam, est exponere religionem evidentissimo periculo. Al non tenentur Christiani, immo nec debent cum evidenti periculo religionis regem infidelem tolerare: nam quando jus divinum et humanum pugnant, debet servari jus divinum omisso humano: de jure autem divino est servare veram fidem cl religionem, quae una tantum est. non mulae: de jure autem humano est. quod hunc, aut illum habeamus regem.

Ad hanc confirmationem respondet primo Barclajus argumentum non esse in forma syllogismi, sed hoc cavillari est: nam neque ego volui, nec cogitavi redigere argumentum ad formam syllogismi, quod vel ex eo potest intelligi. quod non expresse posui conclusionem, cl nulla inserui ex Scriptura sacra, ex prophanis auctoribus. cl ex experimentis veteribus cl novis, quae Barclajus omisit. Deinde omissa cavillatione de forma syllogismi, vim ipsum argumenti retundere conatur, dicens:

Demus eum optima forma ratiocinationem confecisse, cl ad vim argumenti respondeamus. Dico igitur propositionem ejus falsam esse, dico, inquam, non verum esse, quod tolerare regem haereticum vel infidelem eonantem pertrahere homines ad sectam suam, est exponere religionem

cuidenlissimo periculo, sed est tantum pali religionem versari in periculo, in quod incidit vitio regis haeretici aul infidelis, el cui jam sine culpa populi exposita est: cum nullum ejus liberandae justum el legitimum remedium, praeter constantiam el (olerantiam, populo supersit.

Respondco: Quando non suppelunt vires Ecclesiae excutiendi jugum infidelium tyrannorum, ul vere Imponbus Neronis, Diocletiani, Constantii, Juliani cl Valentis non suppetebant: lum verum est, tolerare regem haereticum vel infidelem eonantem pertrahere populum ad sectam suam, non esse religionem exponere periculo, sed pati eam in periculo versari: sed quando vires suppetunt, cl potest Ecclesia, si velit, per auctoritatem vicarii Christi privare regem haereticum vel infidelem dominio, quod babel super fideles: turn si non faciat, vere proprieque exponit religionem evidentissime periculo, cum nolit adhibere remedium, quod in promptu habet, nisi forte ratio suadeat, hoc remedium ad tempus differre, et alia leniora interim experiri.

Quod autem hic subjungit Barclajus. facillimum fuisse christinnis olim deponere Julianum, Constantium cl Valentem: jam supra copiose refutatum est cap. G. 7. cl 8. neque libet Barclajum imitari in iisdem robus saepius repetendis.

Pergit Uarcinjus, était: *Jam roro ad illud, quod deducit e. u. pugna juris divini el humani. respondeo breviter, illum valde falli in eo, quod putei esse ibi concursum et conflictum divini juris el humani: non sunt enim pugnantia, servare veram fidem cl religionem, el tolerare regem haereticum, vel infidelem. neque alterum de jure divino est, alterum de jure humano, ul ille putat; sed sunt duo praecepta juris divini, colere Deum vera religione, et servire, atque obedire regi, quae simul servari cl expleri possunt. ut ipsimet Jesuitae docent.*

Ilcspondeo: Non ignorabam, servire cl obedire regi esse juris divini; cl ideo non hoc negavi in meo libro: sed dixi, juris humani esse, ul hunc, aul illum habeamus regem, juris autem divini servare veram fidem ac religionem: quamvis enim jure divino teneamur regi parere, dum rex est; non tamen jure divino cavetur. ul regi nullis de causis regnum abrogari possit: alioqui quotquot ab exordio mundi regnis exuti sunt, omnes per injuriam exuti fuissent: neque ulla esset respublica. nul pene nulla juro instituta: Respublicae, siquidem ul plurimum ex actis regibus constituuntur. Illoc est igitur quod dicimus, ul jus divinum servetur de conservantia vera religione. fas esse aliquando mulari jus humanum, cl transferri regnum ab infideli ad fidelem, quando vel non possit, aut vix possit alia ratione vera conservari religio.

At rursum excipit Barclajus. *Id. quidem, inquit, totum verum est, jure videlicet humano fieri, ul hic aut ille sit rex. Sed cave lector, ne capiaris. Omisit Illarminus. quod est praecipuum: addere enim debuit; Al ubi hunc aul illum regem semel habemus, de jure divino est, ut illi in civilibus causis cum omni honore el reverentia parcamus; Hac adjectione, quam nemo catholi-*

eus negare polesl, illud ejus argumentum prorsus eliditur.

Respondeo: Jam mile docui, Ubi hunc vel illum regem semel habemus, jure divino illi parendum esse, dum in solio praesidet. Sed non esse de jure divino, ul semper, dum vivit, in solio regali praesideat: nam fieri potest, ul vel ipse se abdicet poleslate, vel ab alio rege superatus cadat a regno, vel incrementis deponatur, el quocumque modo rex esse desinat, obedientia quoque ei deberi desinit.

At, inquit Barclajus: *Ex Bellarmini sententia lib. 2. de Pontific. cap. 29. non licet concilio judicare, punire vel deponere papam nite idem turbare el destruere Ecclesiam Dei: sed tantum illi resistere non faciendo. quod jubet. et impediendo ne exequatur voluntatem suam. Cur non similiter. el poliore eliam ratione idem de regibus eliam censeamus? cum el ipsi sint populis (teste eodem auctore lib. 1. de pontific. cap. 9. et lib. 3. cap. 19.) superiores el judicem in terris nullum habeant? cumque praeterea nonnullis magni nominis theologis visum sil. concilium oecumenicum majore supra papam auctoritate praeditum esse, quam habeat populus in principem?*

Respondco: Si pontifex maximus haereticus fieret. el Ecclesiam destruere, abducendo eam a fide catholica, niteretur; sine dubio deponi, aul certe depositus declarari a concilio posset, ul colligitur ex can. *Si popa*, dist. 40. el hoc neque Bellarminus, neque ullus catholicus negat, quare ex hoc ipso potuisset Barclajus intelligere, non esse mirum, si reges propter baeresim deponi possint, quamvis non habeant in temporalibus superiores, cum papa propter similem causam deponi possit, qui neque in temporalibus, neque in spiritualibus superiorem habet in terris. Quod autem scripsi in hb. 2. cap. 29. Pontificem non posse judicari, aul deponi a concilio, intelligitur extra causam haeresis, si vita solum el moribus Ecclesiam perturbare atque destruere velle videretur. Est autem discrimen inter pontificem el regem; quod pontifex nullum omnino in terris superiorem habet. cum sil ille servus principalis, quem posuit Dominus super omnem familiam suam Luc. 12. de quo idem Dominus eodem loco dicit, quod si servus ille male se gesserit, el coeperit perculere servos el ancillas, manducare el bibere cum ebriosis; veniet Dominus ni dic, qua non sperat, cumque severissime puniet: proinde non vult Dominus, ul a familia, vel aliquo de familia puniatur; sed ipse Dominus iudicium de servo illo sibi reservat. Rex autem, qui non immediate a Deo regnum accipit; sed populus in eum poleslalem suam transferunt: et praeterea si christianus est, aul fuit, pontifici, ut ovis pastoris, subiectus est, el quamvis non habeat in temporalibus superiorem aliquem temporalem: habet tamen superiorem spirituales, cujus poleslas ad temporalia eliam se extendit: ideo deponi a summo pontifice, ul Christi vicario polesl. Quod si aliqui viri docti senserunt, concilium esse supra papam, magis quam regnum supra regem: non mulum de eorum sententia laboramus, cum ex scripturis, et conciliorum eliam generalium decretis

contrarium colligatur: de qua re salis mulla scripsimus in secundo libro de conciliis.

Sed forte quaeret aliquis, si papa nullum omnino superiorem habet in terris: quo jure deponi potest a concilio, vel Ecclesia propter baeresim? Wo est in promptu, quoniam cum propter alia crimina ejiciantur homines per excommunicationem ab Ecclesia, haeretici per se exeunt el recedunt, clips! se quodam modo excommunicant; ul sanctus Hieronymus notavit explicans illa verba Apostoli ad filium cap. 3. *Haereticum esse proprio judicio condemnatum*. Itaque si pontifex, quod fieri non posse arbitrar, haereticus vel infidelis vel apostata fieret, non tam deponendus, quam declarandus depositus a concilio esset.

CAPUT XXIII.

Defenditur tertia confirmatio tertiae rationis principalis.

In capite vigesimo tertio Barclajus refellere nullo confirmationem tertiam rationis meae tertiae principalis: haec autem est confirmatio: Denique cur non polesl liberari populus fidelis a jugo regis infidelis, el pertrahere ad infidelitatem; si conjux fidelis liber est ab obligatione manendi cum conjugo infideli, quando ille non vult manere cum conjugo christiana, sine injuria fidei, ul aperio deducit ex Paulo. 1. Corinth. 7. Innocentius 111. in cap. *Gaudemus*, extra de divortiiis? non enim minor est potestas conjugis in conjugem, quam regis in subditos, sed aliquando eliam major.

Ad hanc confirmationem Barclajus ita respondet, ul videatur de industria intelligere noluisse, in quo vis rationi consistat: idque ea de causa facit, ut occasionem habeat, mulla scribendo, vel doctrinam suam ostentandi, vel librum suum locupletandi. Sed prudens lector facile animadvertet eum extra rem vagari. Initio enim fingit me loqui de conjugio inter fideles contracto, quorum alter postea in haeresim labitur: quod matrimonium omnino insolubile est, el non recte comparari polesl cum vinculo, quod est in re regem el populum.

Sed mihi numquam venit in mentem de matrimonio ejusmodi loqui, igitur locus sum de matrimonio contracto inierit in laicos, quorum alter cum ad fidem convertitur, liber est a cohabitatione eia jugo conjugis infidelis. Quod autem de hoc matrimonio locus sim, planum est ex Apostolo el Innocentio, quos citavi; non enim Apostolus aul Innocentius liberum pronunciant a conjugio cum, qui contraxit post Baptismum cum fidei, sed cum qui contraxerunt ante Baptismum cum infideli, el postea conversus est ad fidem conjugis in infidelitate permanente.

At, inquit Barclajus, *tu non dixisti, conjugem fidelem liberum esse a jugo, aut vinculo, sed ab obligatione manendi cum conjugo infideli.*

Respondeo: Me dixisse, quod Apostolus dixit, el intellexisse, quod Apostolus intellexit. Apostoli verba haec sunt: *St quis frater habet uxorem infidelem, el haec consentit habitare cum illo*, non dicit initial illam: el si qua mulier habet virum infide-

lcm, cl hic consentit habitare cum Uta, non dimittat virum: quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi. Ubi loquitur de obligatione cohabitandi, quemadmodum, cl ego loquulus sum; sed non intellexit Apostolus per libertatem ab obligatione cohabitandi, solam libertatem ab obligatione cohabitandi, manente vinculo cl jugo conjugii; sed plenam libertatem cum potestate ineundi aliud conjugium, soluto vinculo el jugo conjugii prioris: cl hoc eodem modo verba mea intelligi volui, quo modo verba Apostoli intelligunt omnes theologi. Itaque poterat Barclajus omittere plus quam partem dimidiam hujus capitis 23.

Accedit deinde propius ad rem, sed ut argumentum solvat implicat sc gravissimo errori; sic enim loquitur.

Quod si de posterioribus conjugibus argumentum intelligat. in promptu responsio est ex eadem Innocentii epistola decretali: nimirum inter tales conjuges, non esse ratum, matrimonium, quantum ad indissolubile conjunctionis vinculum allinet: et ideo ejusmodi conjuges plenam dissolvendi matrimonii libertatem habent, ut vel mutuo consensu el bona gratia, vel cum ira sui animi et offensa discedant: et alter invito altero, ubi ei libitum sil, nexum illum conjugii per repudium cl divortium dissolvat, cl infra: Aon mirum ergo si conjux ad fidem perductus a conjugis in infidelitate permanentis consortio el potestate liber sit: cum etiamsi ambo in infidelitate mansissent, aequè liberum alterutri eorum fuisse ab allero recedere, el matrimonium repudio dissolvere; quia nullum initio inter eos ratum et firmum obligationis vinculum intercessit, cl infra: Cum itaque nullum inter istos ratum conjugium existat: el subjectio politica et regalis dominatio inter omnes gentes, el in omni lege, tam jure divino, quam humana rata et probata sil: quid absurdius, aul ineptius dici potest, quam illa inter se componere, el argumentum aliquod ab infidelium conjugum societate, el jugo, quod exculi pro arbitrio poles, ad regalis imperii jugum repellendum deducere, cl idem de utroque, quasi de plane similibus judicare.

Ilc spondco: Mirum est, cur tantus jureconsultus ex uno verbo Innocentii male intellecto in lanium errorem sc praecipitaverit, nam quod ait Innocentius in cap. *Quanto*, de divorl. matrimonium infidelium non esse ratum, non significat, esse solubile ad libitum; sed non esse insolubile omnino, ul matrimonium fidelium: solum enim solubile csl in casu Apostoli, ipso Apostolo declarante in ea rc voluntatem Dei. Quod autem matrimonium infidelium legitime contractum sil firmum el insolubile, excepto illo casu, perspicuum est, primo ex ipso Innocentio in cap. *Quanto*, jam citato: Ubi dicit, Matrimonium infidelium esse verum: matrimonium autem verum definitur, Conjunctio viri cl focminae individuum vitae consuetudinem relinens, cap. *Illud*, de praesumptionibus. Ubi canonis lae communiter eam definitionem approbant, ul etiam theologi apud Magistrum in 5. sent, distinct. 27. Secundo: Idem Innocentius, in cap. *Gaudemus*, de divorl.

expresse docet, repudium etiam apud infideles nmi esse licitum: quod idem habetur in canon. *Si quis judaicae* 28. quaesi. I. ubi dicitur apud infideles valere repudium lege fori, non lege poli. Tertio: Concilium tridentinum sess. 24. in principio: *Matrimonii*, inquit, *perpetuum, insolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis. el caro de carne mea. quam obrem relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, cl erunt duo in carne una.* El certe Adam non de matrimonio tantum Christianorum, sed de matrimonio in genere locus est: proinde omne verum matrimonium perpetuum insolubilemque nexum babel. Accedit quarto, communis doctorum sententia: siquidem Magister sententiarum lib. 4. distinct. 33. El cum eo sanctus Bonaventura, Richardus. Dominicus a Solo, el alii plurimi docent, repudium permissum fuisse Judaeis a Deo per Moysem, ul minus malum, sed numquam fuisse licitum neque apud Judaeos, neque apud gentiles. Alii vero non pauci, ul sanctus Thomas. Scotus, Durandus, Paludanus, docent quidem cum Judaeis ita dispensatum fuisse circa repudium ad duritiam cordis eorum, ul licitum eis esset repudium: sed tamen a Christo sublatam fuisse eam dispensationem, ul postea non fuerit amplius, neque Judaeis, neque gentibus licitum: sunt enim Christi verba satis aperte Marci 5 *Qui dimissam duxerit moechatur*, et cap. 10. *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium commisit super eam: cl si uxor dimiserit virum el alii nupserit, moechatur.* Itaque excusari non poles Barclajus, qui Turearum errorem sequulus, voluit licitum esse infidelibus pro arbitrio matrimonia separare. Tametsi enim Tureae id faciunt, tamen cum errore manifesto faciunt. Ex quibus argumentum nostrorum quod frustra Barclajus solvere lentavit, omnino insolubile demonstratur. Aam si licet conjugum fidei propter fidem et religionem disrumpere vinculum alioqui insolubile, quo alligatus erat conjugum infidei ante conversionem suam ad fidem; quanto magis licebit populo fidei disrumpere vinculum propter (idem el religionem, quo alligatus erat principi infidei, praesertim si is populum fidelem pervertere satagat? Debilius enim esse vinculum quo adstringitur populus principi suo, quam sil illud, quo adstringitur uxor viro suo, perspicuum est, cum vinculum populi ad principem nullis de causis solvi poluerit, et adhuc possit: vinculum autem uxoris ad virum apud Christianos in nullo casu solvi possit, si ratum, cl consummatum fuerit: apud infideles autem jure solvi non possit. nisi per conversionem alterius eorum ad fidem, altero perseverante in infidelitate.

CAPUT XXIV.

Defenditur ratio quarta Bellarmini pro potestate pontificis in temporalibus.

In cap. 24. proponit Barclajus rationem quartam, qua ego usus fuero ad stabiliendam poleslalem summi pontificis in temporalibus usque ad ipsos

principes in coriis ensibus abdicandos. Haec csl aulcm ratio. Quando reges el principes ad Ecclesiam veniunt, ul christiani liant, reeipiunlur cum paclo expresso vel tacito. ul scepra sua subjiciant Christo,el polliceantur,sc Chrisli lidem servaturos, cl defensuros cliam sub poena regni perdendi: ergo quando fiunt haeretici aul religioni obsunl. possunt ab Ecclesia judicari cl cliam deponi a principatu, nec ulla lici cis injuria si deponantur. *Huc* usque recital Barclajus, quamvis in meo libro *plura* addantur ad confirmationem hujus rationis.

Respondet autem admittendo antecedens, cl negando consequentiam. *Nam*, inquit. *Heel verum si principes ad Ecclesiam venientes se scepraque sua Christo subdicere, el vel ultro ea promissa seu tacite seu expresse facere, quae Illellanninus commemorat: non tamen verum csl, nec inde sequitur, eos judicari el deponi posse ab Ecclesia vel summo pontifice. si fidem fallant, el pactum adjusjurandum negligant: quia suprema illa Chrisli jurisdictio el potestas temporalis in reges omnes, el mundum universum, quam habet, ul Dei / ilius.non competii Ecclesiae vel pontifici, sed tantum illa potestas, quam Christus sibi assumpsit, dum inter homines humano more versaretur: at Christus nullum temporale dominium el potestatem usurpavit, dum in terris, ut homo inter homines ageret, ac proinde neque Ecclesia, ul Ecclesia, neque papa, ul caput Ecclesiae cl cicurius Christi ullam temporalem potestatem, ut pluribus explicat cl probat idem vir doctissimus lib. 2. de l'ontif. cap. 4.*

Respondeo: Argumentum Barchiji, quo mei argumenti consequentia oppugnatur, malam habet consequentiam cl falsum antecedens; quare sine viribus ullis solo strepitu verborum pugnat. Consequentia,inquam, ejus argumenti mala csl,quoniam etiamsi Ecclesia,vel papa non haberet cx se potestatem principes haereticos deponendi,haberet lamcn ipsa promissione jurata, el ex poclo inito cum ipsis principibus, quando ad Ecclesiam Christianam admissi sunl: id quod exemplo illustrari polcsl: quando enim reges cum romano imperio societatem inibant, cl fidelitatem illi jurabant; si postea rex socius ad hostes romanorum deficiebat, non existimabant romani injuriam se illi regi facluros, si cum regno privarent: quoniam tametsi ante inilam societatem, nullam haberent romani potestatem in eum regem: lamcn fides data cl juramento firmata potestatem illis dabat. Deinde falsum csl antecedens argumenti Barclajani,ul huc usque salis ostendimus disputatione tam proluxa, cl cx iis, quae Barclajus boc loco admittit,nullo negolio demonstrari potest: admittit enim habere summum pontificem, ul Chrisli vicarium, eam polcslalcm,quam Christus habuit, dum ulhomo inter homines vixit. Christus autem, quamvis noluerit, ullum temporale regnum eripere iis, qui ea possidebant, idque vel sibi assumere, vel aliis tradere; tamen qui negal potuisse Christum id facere, evangelium ipsum negal: quid enim est quod idem Christus dicil Joan. 13. *Dedit ei omnia Pater* in manus? Si habuit omnia in manus, certe super omnia potestatem habuit; si super omnia potestatem habuit, cur non potuit dc temporalibus

rebus omnium hominum disponere? liem Joan. li. Idem Dominus ait Palri, *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis*. Ubi per omnem carnem manes homines inlelligunlur. Habuit igilur Christus Immo in ferris polcslalcm super omnes homines, ooper hoc super imperatores cliam el reges, poluitque cos, si voluisset, judicare, punire, regnis iinperiiique privare: cujus polcslalis exemplum aliquod clendil, cum daemonibus concessit, ut in ingentem porcorum multitudinem irruerent,cosque omnes in mare suffocandos praecipitarent: neque tiinnilim forte injuria alliceret cos, qui ex interitu lain numerosi gregis, qui ad duo millia ascendebat, teste s. Marco cap. non levem jacturam poliebantur. Indicavit enim Dominus expedire ad gloriam Dei, ul de re illa temporali disponderet etiam cum drimento dominorum, ul sciretur quanta mulhliitb spirituum immundorum hominem obsedisset, cl quanta facilitate ipso lanium numerum daemonum solo imperio ejecisset.

Quod addil Barclajus, me docuisse. Ecclesiam, ul Ecclesiam, vel pontificem, ul capul Ecclesiae it Chrisli vicarium, nullam temporalem polcslalcm habere posse; mera impostura csl. Ego enim solum docui, pontificis polcslalcm directe spiritualem esse, sed indirecte extendi ad temporalia, atque ml ipsam etiam principum terrenorum depositionem. El cur, obsecro,tantum laborat Barclajus in examinandis et refellendis Bellarmini rationibus pm confirmanda pontificia potestate iu temporalibus,»i Bellarminus cum Barclajo convenit in abnegandi pontificia potestate in temporalibus? Sed libri saepius reęus! extant, el facile potent lector judicare, utrum ego in eodem libro mecutn ipse pugnem,an potius Barclajus impostorem agat, ea sententia nubilil poetae frclul:

Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?

Addil postea Barclajus aliam responsionem,quoniam non oral tam stupidus,ul non videret priorem solutionem nullas vires habere, ait igilur: *Quacumnia promittunt quidem principes Christo, accipiente promissionem Ecclesia, tamquam ejus sponsa, in cujussinu regenerantur aul ipso pontifice, non ul homine, sed ut Chrisli Dei ministri) vicariam operam praebeant,ac proinde ipsi Christo per Ecclesiam, vel papam obligatio principii-Hier acquiritur, cl infra: Si pactum conventum postea neglexerint, aut prorsus contempserint, ab eo solo puniri possunt, in cujus verba jurant, quique omnium rerum temporalium Dominus csl, el quem supra se judicem in temporalibus solum habent: non autem ab eo.cui rerum tantummodo spiritualium, el recipiendae promissionis cura commissae est.*

Respondeo: Promissio, qua principes infideles, cum ad Ecclesiam veniunt, pollicentur se fideles fuluros, cl Ecclesiam defensuros, neque ab ea unquam recessuros, aul eam oppugnaturus, sub poena privationis regni: promissio, inquam, ejusmodi principaliter quidem ad Christum dirigitur; sed tamen transgressores non solus Christus immediate el per sc punire polcsl: sed postea cliam Christi

vicarius, qui auctoritate a Christo accepta Ecclesiam regit, transgressores pacti, et iuramenti punire, quemadmodum quotidie videmus, eos qui absenti regi coram proroge fidelitatem jurant, si forte defectionem moliantur ab ipso proroge, continuo puniri; et clericos, qui absenti episcopo, coram ejus vicario generali obedientiam spondent, si forte contumaces efficiantur, ab eodem vicario carceribus mancipari et plecti.

At. inquit Barclajus. *Baro rex ipse fidelitatis jusjurandum acceptat. sed ut plurimum per cancellarium id opus exequatur. Cancellarius itaque cum magnates in verba regis jurantes ad feuda et dignitates admittit, eas in civili administratione et jurisdictione temporali sub regis paries obit, quas pontifex sub Christo in spirituali gubernatione Ecclesiae, cum principes ad eam venientes interposito fidelitatis, et pietatis erga Deum sacramento recipit. Et ut ille quidem clienti semel recepto (licet postea fidem frangat, crimenque committat, quod feloniam vocanti ex nulla causa feudum auferre potest. quod solius regis sit. minimeque cancellario concessum. Ita neque hic receptos in Ecclesiam principes, quantumvis graviter postea delinquant, fideique deseriores fiunt. regnis et dignitatibus privare, aut alio modo temporaliter punire potest.*

Respondendo: Haec tanta ratio deceptionis Barclaji, quod summum pontificem cancellario similem esse ducit, in quo nulla est jurisdictio. Quae similitudo longissime abest a veritate: siquidem Scripturae divinae veram potestatem, et jurisdictionem, earumque amplissimam et supremam pontifici inbuunt: nam quod dicitur Matth. 16. *Quodcumque ligaveris, et quodcumque solveris, non officium cancellarii, sed officium praesidis jurisdictionem habentis sonat.* Et illud. *Pasce oves meas.* Joan. 21. *non officium cancellarii in regno, sed potestatem illam pontifici tribuit in christianos. quam habet pastor in oves, qui eas utique regere et ligare, et baculo ferire et ad omnem obedientiam cogere potest.* Illud etiam quod Apostolus in Adis cap. 20. dicit. *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei: non officium cancellarii, sed officium rectoris et praepositi significat. Denique illud Matth. 23. Qui putas es fidelis servus. quem Dominus super familiam suam?* non officium cancellarii nobis ostendit, sed officium magistri domus, qui locum fidei cum potestate praestitit. Quare summus pontifex non cancellario, sed pro regi in regno, vel vicario in episcopatu, vel rectori in civitate, vel praeposito in familia, vel capiti in corpore comparari debuit: et haec quidem a nobis dicta sunt, si admittenda esset sententia illa Barclaji, quod principes cum ad Ecclesiam veniunt, soli Christo fidelitatem et obedientiam spondeant: sed ea sententia falsa est, neque enim admittere ulla ratione possumus, spondent enim principes obedientiam et fidelitatem expresse vel implicitam, non Christo solum, sed etiam illis. qui Christi locum in terris gerunt. Atque huc perlinet illa confirmatio argumenti, quam ego rationi meae quartae subjeci,

ei quam Barclajus in exordio cap. 21. refert, et quorsum pertineat, ignorare se dicit, aut fingit.

Quod autem, inquit. huic quartae rationi subjicit: (nam non est idoneus sacramento Baptismi. qui non est paratus Christo servire, et propter ipsum amittere quicquid habet: ait enim Dominus Luc. 14. Si quis venit ad me, et non odit patrem, et matrem, et uxorem, adhuc aulicum. et animam suam, non potest meus esse discipulus. Id quorsum speciei, non video: nemo enim hoc negat, sed quid inde? latis ratio non magis ad institutum perlinet, quam quod remotissimum est: ut nec illud, quod ibidem sequitur. (Praeterea Ecclesia graviter erraret, si admitteret aliquem regem, qui vellet impune fovere quamlibet sectam. et defendere haereticos. et evertere religionem) est hoc verissimum, sed ut dixi, nihil ad institutum pertinet: non enim de ea re hic quaestio est, sed de potestate temporali Ecclesiae sive summi pontificis.

Respondendo: Quorsum ista pertineant, et quod ad rem propositam maxime faciant, illa ostendo. Fingamus regem aliquem infidelem ad Ecclesiam venire, et a Barclajo institutum illa loqui. Ego civis sanctorum per Baptismum christi cupio, et sancte promillo. sceptrum meum Christo velle subicere. Ecclesiam ejus pro viribus defendere, et numquam a sancto proposito deficere: protestor tamen, quod si forte fidem fregero, si haereticus, si apostata, si paganus evasero, si religionem catholicam persequi, et funditus everbre conatus fuero. nolo ab Ecclesia, vel ejus praeside, sed a solo Christo poena temporali puniri: et si forte praeses Ecclesiae per sententiam excommunicationis me tunc coelo piorum expulerit; volo ut nihilominus fideles Ecclesiae illi mihi, ut regi servire et obedire liceant, neque ab hujus obedientiae vinculo absolvi ullo modo possint. Quaero nunc a Barclajo, an ejusmodi rex ab Ecclesia, ut idoneus, ad Baptismum possit admitti? affirmabit opinor; sed a prudentibus irridebitur. Nam si quis civitate terrena donari vellet, et protestaretur, si proditor civitatis fieret. nolle se a praeside civitatis, sed a solo rege in longinqua regione manente, immediate posse puniri: quis non rideret? Certe qui paratus esso debet, juxta evangelium, vitam propriam exponere pro Christi fide, nonne magis paratus esse debet regnum terrenum amittere? ridiculum aulicum est, dicere, paratus sum regno privari, si fidem fregero; sed nolo privari per sententiam hominum, volo per angelos de coelo sententiam pronunciari. Certe etiam Ecclesia valde esset imprudens, si in gremium suum admitteret eum, qui vellet impune grassari in Ecclesiae membra, et nollet fidelem populum posse per ullam hominum mortalium auctoritatem a sua tyrannide liberari.

CAPUT XXV.

Defenditur quinta ratio Bellarmini pro potestate summi pontificis in temporalibus.

In cap. 25. Barclajus excutit rationem meam quintam, ac primum eam refert his verbis: Quinla

cl poslrema ratio est cx cura, cl ofllcio pastorali. Cum Pelro dicium csl. inquit, *Pasce oves meus.* Joan. ull. Data esi illi facultas omnis, quae paslori necessaria ad gregem luendum: al pasturi necessaria est polcslas triplex, una circa lupos, ul cos arceat omni ratione, qua poterit: altera circa arietes, ul si quando cornibus laedant gregem, possit cos recludere: tertia circa oves reliquos, ul singulis tribuat convenientia pabula; ergo hanc triplicem potestatem habel summus pontifex'.

His recitatis subjungit Barclajus: *Ex hoc principio el fundamento, iria, ut illi ridetur, argumenta urgenlia deducuntur. Sed ne. longius abeat, respondeo in primis ad istud ipsum fundamentum lupi, lotum verum esse, ac pro me stare., atque inde contrarium ejus, quod ipse asserit belissime colligi.* Haec ille, qui post mulla inania verba lcxil hunc syllogismum: *Chrislus commendando suas oves Petro dedit omnem potestatem necessariam ad luendum gregem. Atqui non dedit ei potestatem temporalem: Ergo potestas temporalis, non est necessaria ad tuendum gregem.*

Respondeo: Si per polcslalcum temporalem velit intelligi Barclajus polcslalcum, quae sil in sc proprie el formaliter temporalis; admitti potest argumentum: sed nego inde sequi, non esse necessariam summo pontifici poleslalem, quae licet sil in se spiritualis, tamen exlcndi possit ad temporalia, prout ad spiritualia referuntur, eisque subordinantur. Sin aulcrn per polcslalcum temporalem intelligat poleslalem disponendi de temporalibus in ordine ad spiritualia: lum dico, falsam esse assumptionem: cl addo syllogismum Barclaji eo vitio laborare, quo nullum csl in arlc disserendi ndlius, id enim assumit, ct sibi concedi petit, quod vertitur in quaestionem. Assumit enim s. Petro non fuisse datam temporalem poleslalem. quasi hoc ipsum nonesset quod in tolo libro suo probaro contendit. El corie si islo modo dispularc liccret, possem ego quoque ila ratiocinari: Chrislus Pelro dedil eam solum poleslalem, quae necessaria est ad luendum ct pascendum gregem: Atqui dedil polcslalcum spiritualem, quae extenditur ad temporalia, ul ad spiritualia referuntur; ergo ejusmodi potestas necessaria csl ad gregem luendum, alque pascendum. Sed audiamus alium syllogismum Barclaji, priori non dissimilem.

Deinde, inquit, progredimur hoc modo, Absurdum csl summum pontificem, quatenus successor est b. Petri, habere plus poleslalis, quam habuit Petrus. Al Petrus nullam habuit potestatem temporalem in Christianos: ergo nec summus nunc pontifex, quatenus successor ejus est.

\c ne hic quoque Objiciatur, cum assumere. quod eral probandum: probat assumptionem ex Bcllarmino lib. 5. de PontiL cap. G. Ubi dicil, poleslalem spiritualem, cl temporalem esso similes spiritui cl carni: et quemadmodum spiritus ct caro possunt esse conjuncta, ul in homine: cl separata. ul in angelis cl bcslis: sic eliam polcslas spiritualis cl temporalis possunt esse conjunctae, ul nunc sunt inter cbrisianos; cl separatae, ul erani tempore a-

poslolormn. quando nullus eral in Ecclesia princeps politicus. Ex his ila colligit Barclajus.

Si separatae erant hae potestates tempore apostolorum. ut erant revera de jure el de facio; consequitur necessario. divum Petrum nullam habuisse temporalem poleslalem: alioqui falsum esset eas fuisse separatas.

Hoc argumentum tanti facit Barclajus, ul paulo infra dicat.

El vero hae rationes apertiores sunt, quam quibus aliquis sine fraude reniti, cl repugnari possit; ul mirum sil homines eruditos, cactero que pios, ila zelo quodam inconsiderato ofteacari, ul dubia pro certis, pro perspicuis gbscura. pro rectis contorta, pro expeditis denique iimluta el implicata mullis controversiis, cl contradictionibus amplecti, el sequi non dubitent!* Ille, qui usque ad finem capitis pergit reverentiam suam erga sedem aposolicain praedicare, nostram caecitatem redarguere, el mulla ex iis, quae anfridixerat, more suo repetere.

Respondeo: Verissime dictum csl a Bcllarmino simillimam osse polcslalcum spiritualem, sivo ecclesiasticam spiritui el temporalem, sive politicam carni: quam similitudinem ante Bellarminum al hanc rem explicandam adhibuerunt s. Gregorius nazianzenus, Hugo de s. Victore, s. Thomas, Alexander Alensis, Thomas Waldensis, el alii. Acc mfo. tis vere dictum csl. eas potestates tempore apostolorum fuisse separatas, quo modo spiritus angelicus separatus est a carne: et caro brutorum separata esi a spirilu: nunc aulem conjunctas esse. quo modo spiritus, cl caro conjunguntur in homines. Ex his aulcrn recte colligitur, s. Petrum habuisse potestatem aposolicam. idesl, spiritualem el ecclesiasticam, supremam cl amplissimam, cl non habuisse polcslalcum regiam, sive imperatoriam, aliam mere temporalem, alque politicam: sed non recte colligitur, potestatem spiritualem s. Petri non se potuisse extendere ad omnia temporalia, ct ad ipsa regna el imperia dirigenda cl corrigenda, si reges el imperatores chrisiani lierent. Itaque discrimen inter tempus aposolicum cl nostrum. non csl circa poleslalem, quae semper eadem foil in s. Petro. ct in successoribus; sed circa materiam subjectam, sive circa usum poleslalis: tunc enim polcslas iiposolica non exercebatur in regibus dirigendis, quia nulli erant reges in Ecclesia Christiana, cujus Ecclesiae paslor cl rcelor csl Christi vicarius: nunc aulcrn eadem illa polcslas exercetor in regibus dirigendis cl corrigendis, quoniam non desuni in Ecclesia reges cl principes politici.

Ac ut exemplis rem illustremus, certe spiritus humani a corporibus scparali, iidein sunt, qui antea erani cum corpora animarent, ct camdein ipsam potestatem habent, quam antea habebant: el tamen nunc separari non regunt corpora, ul antea regabant, cl iterum post resurrectionem regent, sic etiam spiritus angelici sive boni, sive mali, dum corpora nulla assumunt, non exercent polcslalcum in membra corporis: cum aulem vel corpora aerea sibi adjungunt, vel in corpora humana ingrediuntur, corpora illa nutu movent, cisqnc imperant, cl mo-

(kraiilur: nec tamen ullus erit tam imprudens, qui existimet angelos acquirere polcslalcu novam, cum corpora assumunt: pari ratione cum in corpore humano membrum aliquod abscinditur, cl a reliquo corpore separatur, non potest spiritus membrum illud movere, cique dominari: non quod polcslas spiritui desii, sed quia decsl membrum. in quo movendo spiritus exerceatur. Denique initio Ecclesiae christianae antequam apostoli diaconos ordinarent, mu) poterant apostoli diaconis uti, cisque imperare: posteaquam aulem ordinali sunl. iis apostoli ulebanlur, cisque imperabant. Num igitur concedemus, defuisse apostolis aliquam poleslalem ecclesiasticam antequam diaconi esse coepissent in Ecclesia? concedemus omnino, si cum Barclajo desipiamus. qui ex defectu materiae defectum colligit poleslalis. Ex his apparet. quam levia sint argumenta Barclaji. quae ipsius iudicio demonstrationes indissolubiles videbantur.

Defenditur prima pars rationis i/uintae pro polestale sumini pontificis in temporalibus.

In cap. 2<. aggreditur Barclajus refutare, primam partem rationis meae quintae: erat aulem haec laliocinatio. Pastori necessaria est potestas circa lupos, ut eos arceat omni ratione qua poterit ab ovili: lupi aulcrn, qui Ecclesiam vastant, sunt haeretici: Ergo si princeps aliquis ex ove, aul ariete lupus liat. idesl. cx Christiano liat haereticus, poterit pastor Ecclesiae eum arcere per excommunicationem. el simul jubere populo ne. eum sequatur, ac proinde privare dominio, quod habet in subditos.

Ad hanc ratiocinationem Barclajus respondens admittit omnia, excepta illa extrema parte conclusionis, qua diximus, posse pastorem jubere populo, ul non sequatur amplius regem suum: distinguit enim hanc partem, ac dicil, Posse, quidem pastorem jubere fidelibus, ul non sequantur regem haereticum in haeresibus, sed non posse jubere, ut non sequantur eum in rebus politicis.

Additaulem posse quidem regem haereticum privari communionem fidelium in rebus sacris, sed neque hoc esse faciendum, si periculum sit schismatis cl scandali, cl graviorum malorum, cx Augustino lib. 3. cap. 2. contra cpisl. Parmeniani: de qua re diximus, cap. 9. Ubi haec eadem Barclajus Itisius tractavit; jam enim admonui, Barclajmn in repetitione rerum earumdem magnam pariem libri sui consumere voluisse.

His igitur omissis, lota ratio, oh quam negat Barclajus posso a summo pastore prohiberi fidelibus, ut regi haeretico obedientiam eliam in rebus politicis praestent, ea csl, quoniam jure divino debetur regibus obedientia: el non potest ullus homo, ac ne ipse quidem summus pontifex dispensare in jure divino: el ad hoc probandum adducit rescriptum Innoentii III. qui cap. *Cum ad monasterium*, de statu monadi, dicil: Aon posse dispensari cum monacho. ut uxorem ducat, vel rerum proprietatem habeat: cl hoc loco nulla disputat de jure divino cl humano, cl de matrimonio Consilium lio-

gerii regis filiae, quae cum esset sanctimonialis cx dispensatione Clementis III. pontificis nupsit Seditur Henrico VI. imperatori.

At nos supra, rationem Barclaji nullius roboris esse demonstravimus: quoniam de jure divino esi, ul inferior obcdial superiori, quamdiu superior esi; sed si dcsicril esse superior, desinet etiam praeceptum de obedientia illi exhibenda. Id quod ostendimus ex nullis similibus: siquidem juris divini est, non solum, ul populos obcdial regi; sed etiam ul filii obediant patri, servi domino, uxores mnrilis: et tamen si filius emancipetur, el servus libertate donetur, el uxor per divortium, aul repudium a marito separetur, non amplius tenentur lege illa divina: quemadmodum eliam promissio jurata jure divino servanda esl. cl tamen si is, cui promissio facta csl, eam relaxet, non tenebitur eam implere qui promisit. Ilcsl illo jure divino sancila esi, cl tamen si creditor debitum remittat, restitutionis obligatio nulla restat: atque exempla similia plurima possent adduci. Sic igitur, jure divino lcnclor populus regi servire, dum rex est: sed si rex desinat esse, quod multis modis fieri potest: nulla remanet obligatio servitutis, aul obedienliac, non est autem de jure divino, ul rex justis de causis deponi non possit: mulloque minus juris divini csl. ul summus pontifex declarare non possit, regem haereticum non esse legitimum regem, nullamque ei deberi a fidei populo obedientiam.

Quod aulem allinet ad cap. Cum *ad monasterium*. de statu monachorum, res facilis csl: id enim solum Innocentius docet. non posse consistere matrimonium. cl proprietatem rerum cum statu monachorum; cum ad essentiam vitae monasticae pertineat continentia cl paupertas. Itaque non poterit summus pontifex facere, ul idem monachus sil et conjugatus: idem monachus el dives opum in particulari. Aliud autem est, utrum possit summus pontifex dispensare cum monacho, ul transeat a vita monastica ad vitam saecularem, et saecularis effectus matrimonium inire possit, ct opes proprias retinere, de hoc enim varie sentiunt doctores. De Constantia vero Bogerii regis filiae fabulam esse cxislimamus, quod sanctimonialis el vetula cum esset. dispensatione Clementis III. nupsit Henrico VI. Aam Gulcfridus Viterbiensis. qui Henricum VI. in literis el moribus instituebat, scribit, nuptias Ilcnrici cum Constantia celebratas. Mediolani anno salutis 1186. sedente in oposlolica sede l'rbano III. et ipsa Constantia annum trigesimum agente. cx quo sequitur, ul falsum sil dispensasse cum ea in volis monasticis Clementem III. vel. ul alii dicunt, Celestinum III. ul abi, Alexandrum III. nam hic jam obierat, illi nondum sedere coeperant: falsum quoque sil, eam nupsisse cum esset vetula annorum supra quinquaginta: falsum denique fuisse antea sanctimoniale, cum id nullus scribat ex iis, qui eo tempore vixerunt. Vide card. Baronium torn. 12. Annalium ad annum 1186.

Utrum volum, an juramentum magis obliget.

In cap. 27. Barclajus. ul causae suae undique adjumenta conquirat, confert votum monachorum

cum iuramento illo, quo populi regibus fidelitatem et obedientiam pollicentur. Ac dicit, pontificem ex aliquorum doctorum sententia dispensare posse in votis monachorum, sed etiam si hoc detur, non esse admittendum, ut dispensare possit in iuramento, quo populi ad regis obedientiam se adstringunt. Videtur igitur sentire Barclajus majus vinculum iuramenti esse, quam voti, cujus lamen contrarium discrie docet sanctus Thomas in 2. 2. qu. 89. articulo 8. et omnis fere schola theologorum in 3. secundo dist. 39. Volum enim est promissio facte Deo: iuramentum vero confirmatio promissionis homini ficta a magis aulem tenetur homo implere promissionem faciam Deo, quam homini, deinde qui votum violat, infidelis est Deo: qui iuramentum frangit, crimen irreverentiae in Deum committit: gravius aulem crimen infidelitatis est, quam irreverentiae: cum infidelitas omnis erga superiorem irreverentiam conjunctam habeat. non omnis irreverentia infidelitatem. Igitur gravius peccat volifragus, quam iuramenti violator: proinde magis obligat volum, quam iuramentum. Denique volum res est absolute bona; iuramentum bonum est necessitate cogente: alioqui Dominus Malitiosus 5. dicit: *Ego aulem dico vobis non jurare omnino*. Et Jacobus in epistola sua cap. 5. *Ante omnia*, inquit, *fratres mei nolite jurare*. nusquam aulem legimus, nolite vovere; sed contra, rex et propheta David hortetur, dicens in psal. 75. *Vovete et reddite Domino Deo vestro*. Igitur volum nobilius iuramento est, ac per hoc gravius peccat qui volum frangit, quam qui iuramentum violat: proinde magis obligat volum, quam iuramentum: quare si summus pontifex dispensare potest in votis, multo magis poterit in iuramento.

Sed Barclajus resistit hac ratione: *Totus ordo monachalis, alique in Ecclesia, vel quidam volunt, ab humanis constitutionibus, et jure positivo profecti sunt, in quos idcirco plena, et omnimoda potestas pontifici est, uti superius paulo dicimus: et submitto et obedientia regibus ac principibus, alque omnibus omnino praepositis et superioribus debita, est juris naturalis, et divini utroque testamento confirmata. Nam licet de humano jure sit, vel hac, vel illa reip. forma litatur, vel hunc, vel illum principem habeamus, lamen vel cum, quem semel accipimus, revereamur, cique in omnibus, quae. Dei mandatis non repugnant, submitte pareamus, non humanae solum, sed divinae et divinae est ordinationis*.

Respondeo: Illoc argumentum ab omni parte nutat: nihil enim solidi, nihil firmi habet. Nam quod tutus ordo monachalis ab humanis constitutionibus et jure positivo profectus sit, non modo falsum, sed etiam haereticum est, siquidem consilia evangelica. in quibus ordo monasticus fundatur, non ex humana constitutione, sed ex ipso ore Domini, ac Dei nostri Jesu Christi profecta sunt: de qua re fuse tractavi in lib. de monachis, neque id ullus catholicus negat. Dein. licet ipsa monastica, in quibus essentia monasticae vitae consistit, juris esse divini, non modo catholici omnes docent, sed et ipse Barclajus paulo ante confessus est. Unde ergo nunc iustitiam ordinem monasticum ab humanis constitutionibus et jure positivo profectum esse dicit?

Praeterea si, vel ipse in hoc suo argumento assumit, submitto regibus ac principibus, alque omnibus praepositis et superioribus debita, est juris naturalis, et divini in utroque Testamento confirmata; ergo submitto monachorum suis praepositis et superioribus debita, est juris naturalis et divini, in utroque Testamento confirmata. Unde igitur Barclajus colligit, posse pontificem dispensare in obedientia, et submissione monachorum erga suos praepositos et superiores: et non posse in obedientia, et submissione populorum erga reges et principes, cum utraque sit juris naturalis et divini in utroque Testamento confirmata? quin etiam omnino obedientia monachorum habeat votum, idque solemne adjunctum: et obedientia populorum simplici iuramento confirmata sit: videtur omnino facilius posse dispensari per summum pontificem, in obedientia populorum, quam monachorum, cum volit vinculum majus sit, quam iuramenti, ut theologi docent. Denique quemadmodum Barclajus teste juris humani est. qua forma recipi. utamur, et hunc aut illum principem habeamus; sed posteaquam aliquem accipimus in principem vel ei parcamus, juris divini est: sic etiam juris humani est quod illi forma vivendi monachi utantur, et hunc aut illum praepositum habeant; et lamen vel ei. quem in praepositum semel susceperunt, submitte parcant juris divini est. Ergo omnia paria sunt, neque ulla est ratio cur possit summus pontifex in uno dispensare, et non in altero, idest, cur possit monachosa viriculo obedientiae praeposito suo promissae absolvere, et non possit absolvere subditum a vinculo obedientiae regi suo promissae.

Pergit Barclajus, et aliud argumentum lexilex natura volit, et iuramenti: quod argumentum, quia non multum ad rem facit, et lamen verbosissime ab ipso proponitur, ego in pauca contraham, ut visargumque quanta sit appareat: sic igitur ille ratiocinatur: Votum est promissio facta Deo et Ecclesiae, proinde creditor principalis est Deus: potestatem nitem pontifex, qui vicarius Dei est. et caput Ecclesiae loco Christi, declarare non displicere Deo et Ecclesiae, vel promissio illa ob justam aliquam causam, et magis Deo gratam, quam sit promissionis illius adimpletio, remittatur et condonetur ei, qui voverat. Al iuramentum quo pactum aliquod, vel sponsio obsignatur, non facit Deum proprie creditorem, sed hominem, cum quo pactum initum, et cui promissio jurata facta est: quod ex eo perspicuum est, quod homo creditor potest etiam sine ulla causa liberare debitorem et iuramento solvere; si illi promissionem sibi factam libere remittere velit: neque hic habet locum interpretatio aut declaratio summi pontificis, cum homo ipse creditor perse loquatur. Ergo non potest summus pontifex homines a iuramento solvere, quoniam privaret creditorem invitum obligatione sibi optimo jure quaesita, et omni jure divino et humano licita.

Respondeo: Quando summus pontifex solvit homines iuramento, non tollit jus quaesitum ex justa et licita obligatione: sed vel declarat obligationem et promissionem fuisse, vel faciam esse illicitam, ut cum absolvit populos a iuramento fidelitatis praestito principi haeretico, vel qui postea in haeresim

lapsuscsUaullollil vinculum juramenti, relicta pro-
tnissione in suo vigore, ad eum llnem tanturn, ul
possil, qui promiserat, sine periculo sacrilegii pro-
sequi jus suum coram legitimis iudicibus.

Sed haec Barclajo non erant incognita, ul qui ju-
ris prudentiam praecipue profiteretur:ideo subjun-
git: *Sed esto auferre ex caussa possil, el promis-*
sioneni jurisjurandi vinculo liberare (ne de hac
rc amplius cum canonislis hic contendam) afe-
ral igitur; quid ci deinde facio consequens in no-
siro hoc negotio videtur? liberum fore populum,
ilices, ab imperio el subjectione principis, sla'im
niquejurisjurandi nexu solutus est. Ila nevero:'
on non *perspicis, jusjurandum hoc non esse nisi*
accessionem lanium confirmatricem illius obliga-
tionis, qua fides el obedientia principi promissa
csl, an ignoras accessiones lolii el liberari posse
sine interitu principalis obligationi's? Manci ergo
adhuc obligatio . cui jusjurandum accesserat;
quae quoniam juris naturalis. el divini est. non
minus (enet hominum mentes, ct conscientias u-
pud Deum, quam si esset juramento sustentata.

Ilespondeu: Potest quidem, ul supra dixi, lolii
vinculum juramenti, etiamsi non tollatur promis-
sionis obligatio. Sed quando summus pontifex pro-
pter hacresim, aul aliam justam caussam, solvit po-
pulos a juramento fidelitatis, simul etiam solvere
solet a vinculo promissionis, ac jubere, ul populi
non amplius obediant ei, cui promissionem obe-
dicnliac fecerant: posse aulem id pontificem, ul
Christi vicarium, praestare, nos supra ex docluri-
hus ct conciliis, ct cx ipsis eliam divinis literis o-
slendimus, cl ante mullos annos idipsum quinque
rationibus theologicis ostendimus: neque Barclajus
omnibus suis argumentis el cavillationibus ens ra-
lioncs refellere potuit. Nam quod hoc loco iterum
repetit el inculcat, obligationem parendi regibus
cssc juris naturalis cl divini: non semel a notiis ex-
plicatum csl, id esse intelligendnm de obligatione
parendi regibus, dum reges sunl; non esse autem
juris naturalis el divini, ul rex non possil regno
privari. si haereticus efficiatur cl ratio manifesta
ct usus frequens apertissime demonstravit.

At, inquit Barclajus. *hoc axiome lllellarminus*
praecipue nititur, dum vult ostendere, papam
non posse subjicere se ipsum sententiae cuaclivae
conciliorum", quoniam (inquit lib. 2. de conci-
liis, cap. 18.) papae potestas super omnes csl dc
jure divino: non aulem polesl pupa dispensare
injure divino.

Ilespondeo: Si papa se ipse subjiceret sententiae
coactivoc conciliorum, aul principum quorumcum-
que, vere subjiceret superiorem inferioribus, ac
per hoc cum divino ct naturali jure pugnaret: nam
jure divino papa est pastor ct pater el praepositus
omnium Christianorum, ac per hoc superior omni-
bus, qui oves cl lilii el subditi ipsius sunl: et jure
eliam divino superior ab inferiore judicari non po-
test iudicio saltem coaclivo. Al vi ro cum papa ju-
dicat regem, vel eliam deponit; nihil agit contra
jus divinum, quoniam superior inferiorem judical,
pastor ovem, paler filium , praepositus subditum,
quod csl juri divino el naturali rationi maxime con-
sentaneum, Quamvis enim reges in temporalibus

non agnoscant superiorem temporalem, vel eliam
nullum agnoscant directe, nisi Deum: lamen agno-
scere debent superiorem spiritualem, cujus pote-
stas ad temporalia se extendit, quatenus ea spiri-
tualibus subordinantur, ul supra non semel di-
ctum est.

Ad extremum sic loquitur Barclajus. Ne *qua er-*
remus. tenendum csl. aposlolicae potestatis ple-
nitudinem e.am tantum potestatem complecti,
quam Dominus Jesus Dei Vilius.cum in hoc mun-
do versaretur, ul homo infer homines habere vo-
luil:el catenas papam nobis Christum referred c-
jus esse vicarium: non aulem poteslalc m illam,
quum ul Dei Filius. Deus ipse Patri aequalis ab
aeterno habuit, cl divinitati suae omnipotentiae
reservavil.de qua ail: Data csl mihi omnis pole-
stas in coelo cl in terra.

Ilespondeo: Non admitto solum, quod Bircclajus
hic postulat, plenitudinem aposlolicae potestatis ,
non esse parem omnipotentiae divinitatis Chrisli:
sed addo eliam, non esse omnino aequalem illi po-
testati,quam in terris linberc voluit, ct habuit Chri-
stus, ul homo. Christus enim etiam dum mortalis
cum mortalibus versaretur,habuit potestatem,quam
theologi vocant excellentiae, per quam sacramenta
instituere poterat, et sine sacramentis peccata re-
mittere, el alia id genus, ad quae plenitudo pote-
statis pontificiae non pertingit. Itaque non sum de
numero eorum de quibus ait. Joan.de Turroccrcma-
ta scripsisse, in can. *Conjunctiones* 35. quae si. 2.
Mirum csl. quod summi pontifices loquantur mo-
derate dc potestate eis data, cl quidam doctorculi
sine aliquo vero fundamento volunt adulando cos
quasi acquirare Deo. Nihilominus tamen securus
affirmo, potuisse Dominum nostrum Jcsu m Chri-
stum lemporc mortalitatis suae, disponere dc tem-
poralibus omnibus,ct reges ac principes regnis do-
miniisque privare, cl liane poteslalc m vicario suo
sine dubio concessisse, ut ea utatur, quando ne-
cessarium judicaverit ad animarum salutem, quae
illi praecipue curae cssc debet.

CAPUT XXVIII.

Digressio circa sententiam cap. inter corporalia,
de Ira nslalioneepiscopi.

In cap.28.invehiturBarclajus in canonistas.quos
dicit polcslnem omnem divinam el humanam pon-
tifici attribuere,ex ignoratione verae sententiae ver-
borum Innocenti. **III.** pontificis, quae habentur
cap. *Inler corporalia.de* translatione episcopi. Ibi
enim Innocentius dicit, fortius esse vinculum con-
jugii spiritualis.quod est inler episcopum cl Eccle-
siam, quam sit vinculum conjugii carnalis inler vi-
rum ct mulierem. Et quoniam vinculum conjugii
carnalis homo solvere non polesl.juxta illudMatth.
19. *Quod Deus conjunxit, homo non separel:Nin-*
culum aulem conjugii spiritualis non raro papa
dissolvit: videtur sequi, ul, aut falsum scripserit
Innocentius, aul papam Deo aequare voluerit.

Sed quoniata n haec disputatio ad institutum no-

sirum non pertinet, cl Dnrulnjus, ideo solum hanc digressionem libro suo inseruit,ul occasionem habere canonistes carpendi: nam. cl in hoc cnpilc audacter scribit, nihil esse meris cnonislis imperitius; cl in cap. sequenti non veretur dicere, Innocentium IV. cl Jonnnem Andream ciinonislanim facile principes ineptissime hunc locum hinocenlii 111. explicavisse: proplrca non ero in hoc capile •oniulando prolixior. Nam neque canonislac,inter quos nulli viri doctissimi inveniuntor, defensione mea indigent; neque ego scientiam canonum ila calleo, ul audeam me patronum canonistarum prolilcri. Illud imum annotare placuit, Barclajum calumniatorem videri, dum dicit canonists summo pontifici divinam auctoritatem ex verbis Innoceulii perperam intellectis, tribuere. Id enim Ianium ab o i a vero, ul contra polies nonnulli eorum pio-pler istum canonem pontifici detrahare, aut illum colligere, non vereantur. Glossa eerie, ubi Innocentius dieil: Fortius esse vinculum spiriluale.cor-rigit, dicens, dignius, non fortius: cl Ostiensis in Summa, dc Elect, num. 21. ul ipse hoc loco Bar-ii,>jus referi. Illa, inquit, ratio non esi sufficiens, salva auctoritate cl reverentia reddentis. Denique neque Innocentius IV. neque Jo. Andreas, neque Abbas panormilanus , neque Ancoranus , neque ullus alius ex iis (pios videre potui, cx verbis Innocenlii III. divinam poleslalem summo pontifici tribuunt, ul Barclajus calumniatur.

CAPUT XXIX.

*De tero sensu cap. Inter corporalia, de
Iranslaitione episcopi.*

In cap. 20. Barclajus rcjccclis aliorum explicatio-
mbus.profert sententiam suam de vero sensu cap.
Inier corporalia, de translatione episcopi: el in
summa dicit, verba hujus capituli pugnare cum
mente legislatoris, ul aliud pontifex scnseril. aliud
scripserit. Hoc aulem, quid aliud csl, nisi pontifi-
cem facere vel ignorantem, qui nescierit mcnlcm
Miam explicare, vel malignum, qui voluerit men-
tiendo leviores decipere? At fuit Innocentius o-
limium consensu pontifex optimus el sapienlissi-
mus, ul procul ab eo abfuerit tum ignorantia, lum
malignitas. Dicam igilur quid mihi videatur ponti-
fex in hoc obscuro capitulo docere voluisse: el,
nisi fallor, ostendam, verba capituli non Ianium in
se esse verissima sed cliam ad mcnlcm pontificis
explicandam aptissima. Fortius esse dicit ponlifcx
vinculum conjugii spiritualis, quam carnalis. Id
•sse verum probatur hac ratione, quoniam vincu-
lum conjugii spiritualis non polcsl iu totum solvi,
nc per mortem quidem, semper enim manci itn-
i-r. 'Mis character episcopalis, qui nulla vi deleri
i olcsl: vinculum aulem conjugii carnalis per mor-
tem ila solvitur, ul si maritus defunctus ad vitam
rediret, non posscl uxorem repetere, quam vivens
duxerat, doctrina csl Apostoli ad Roman. 7. Dein-
de vinculum con,ugii spiritualis a solo pontifice
maximo sohi potest, non quidem omnino, uldi.xi-
ll us, sed in ordine ad Ecclesiam particularem cui

junctus oral. Solus enim Chrisli vicarius opiscopn-
transferendo; vel deponendo,vel facultatem renuo-
ciandi tribuendo, solvit a vinculo, quo Ecchw
suae tenebantur obstricti: vinculum aulem cmiju; i
carnalis non sidus papa, sed ipsi cliam contr.ilien-
les aliquando licile, libereque dissolvunt.Siquidem
matrimonium rnlum. non consummatum polcsl >1-
1er coiijugum jure solveie, si ordinem rtligiosun
profiteri velit, ex concilio Irid. sess. 21. can. 7.r;-
que in hac re ullam a summo pontifice facultate
petere' debet. Hem matrimonium idler infide!
contractum cl consummatum, quod utique veru:
matrimonium csl. polcsl dissolvere aller en;-
gum, si ad fidem Christianam convertatur allero
conjugc in infidelitate remanente, cx Apostololol.
Cor. 7. Idem in Testamento veteri, matrimonia -'
iam consummata passim ipsi conjuges per libellam
repudii dissolvebant, neque pontificis imclorilalra
cxpeclabanl, ex Deuieronom.i ap. 24. Denique ma-
trimonia rala el consummata fidelium solvi [kh-
sunl quoad Illicorum el colmbilnlioncm coriis il:
caussis ab episcopis particularibus: matrimoniuni
spirituale, ne quoad colinbilalionem quidem ab a-
lio, quam a summo pontifice solvi polcsl. I'v his
igilur manifeste colligitur vinculum spiritualis con-
jugii, quod a solo pontifice solvi polcsl, firmius.,;
fortius esse,quam vinculum conjugii carnalis,quel
ab ipsis conjugibus, vel ab inferioribus sacerdoi-
bus solvitur. Atque huc respexisse videtur Inno-
ccnlius pontifex, cujus propositum in co capitulo
erat docere, translationes episcoporum sine ponti-
ficis maximi consensu fieri non posse.

CAPUT XXX.

*Despondetur ad objectiones contra primam par-
tem rationis quintae pro potestate summi pon-
tificis in temporalibus.*

In cap.30.Barclajus post longas digressiones re-
vertitur ad primam partem rationis quintae Bellar-
mini, quam in cap. 2.3. sibi refutandam suscep-
erat. Ait igilur:

*Admittimus quidem ejus propositionem, pastori
scilicet necessariam esso poleslalem circa lupos,
ul eos arceat omni ratione qua polcsl. .tdintlli
mus cl assumptionem. lupos videlicet. qui Eccle-
siam Dei vastant esse haereticos. Ex quibus con-
cludit hoc modo Eryo si princeps aliquis c.lore.
aul ariete (ial lopus. idesl, e.o Christiano ;'mi hae-
reticus, poterit pastor Ecclesiae eum arcere per
excommunicationem, cl simul jubere populo iv.
eum sequatur. ac proinde privare eum dominia
in subditos. Vitiosa collectio. cujus loco in bona
dialectica reponendum est, Erqo si princeps ali-
quis ex ove, aul ariete/ial lopus, poterit princeps
Ecclesiae eum arcere omni ratione qua polcsl.*

Respondeo: Nullum hic est vitium, sed ('(impen-
dio dictum csl, quod longiori circuitu diei potuis-
set: nam ratio, qua polesl cl solet pnslor Ecclesiae
haereticos, quasi lupos ab ovili suo arcere, illa csl,
ul par sententiam excommunicationis cos removeat

a commercio ctiholicorum cl per absolutionem a vinculo subjectionis cilicial, ne pupulus catholicus principem haereticum deinceps sequatur. Neque propositum mihi fuit in libris scribendis, syllogismos proprie formare secundum Oguras cl modos, ut in scholis faciunt, qui dc proposita quaestione, exercendi ingenii gratia disputant: sed vim rationum explicare, atque ostendere, ul alii faciunt, qui libros theologicos scribunt.

.1/, inquit barclajus, *polcsl quidem pastor Ecclesiae jure suo excommunicare regem haereticum: sed absolvere populum a juramento fidelitatis, aul jubere ne populus catholicus regem haereticum in rebus politicis sequatur, jure non polcsl, cum hoc juri divino el naturali repugnet.*

Ac ne illi fortasse objiciamus, quod non servaverit formam argumentandi, formal hunc syllogismum.

Summus pontifex nihil praecipere vel dispensare polcsl contra jus naturale el divinum: Atqui subjectio cl obedientia principibus cl superioribus debita, est de jure naturali cl divino: Ergo summus pontifex nihil contra eam praecipere, tel dispensare potest: el per consequens non polcsl praecipere subditis, ne principi suo temporaliter obediant in eo: in quo princeps csl el superior: cl si de facto praeceperit, licebit subditis, tamquam extra territorium jus dicenti, impune non parere. Virumque propositum csl certo certius, cx quibus conclusio necessaria consecutione inducitur. Qui hujus argumenti vim enervaverit. is magnam mccum gratiam inibit. Ego mehercle, ul ingenii mei tenuitatem ingenue fatear, non salis perspicio, qua possit solida ratione elidi.

Respondeo: Haec sunt omnia refutata in cap.26. neque aliquid novi Barclajus attulit hoc loco, sed aliis cl aliis verbis more suo eadem repetivit. Sed nc queratur nihil nos ad insolubilem ejus demonstrationem in forma respondisse, distingo assumptionem: nam cum assumit, Atqui subjectio et obedientia principibus el superioribus debita dc jure naturali et divino; si inlelligal dc principibus et superioribus, pro tempore quo principes el superiores legitimi sunt; verum assumit, sed nihil inde concludere potest: nam principes haeretici post sententiam sumini pontificis declarantis illos e\communicatos ct depositos, non sunt amplius legitimi principes, vel superiores: sin aulem inlell g.it de principibus cl superioribus. pro quocumque tempore, etiam post abrogatum illis imperium: falsum assumit, neque dc hac re ullum esse dubium potest. Nam jure divino tenentur subditi non solum obedire regi tamquam praecellenti, sed etiam ducibus, tamquam ab eo missis, ul scribit s. Petrus in priore cpisl. cap. 2. et tamen posteaqiam rex abrogavit duci poleslalem, non tenentur amplius illi obedire, quemadmodum neque ipsi regi obedire tenentur, quando jure a regni solio dejectus est. Quarc Barclajus si aliquid solidi adferre voluisset, debuisset probare, principes terrae cum semel principatum adepti sunt, jure divino in principatu ila stabilitos esse, ut nulla vi, nulloque jure dejici pos-

sint a principatu: hoc aulem, in quo totius vertitur cardo quaestionis, numquam probare potuit.

Sed dicet, esto principes deponi possint, non tamen deponi possunt, nisi a superiore.

Ilcspondco: Papam omnino superiorem esse cum sil vicarius Jcsu Chrisli, non puri hominis, sed Dei cl hominis, ac per hoc sil vice Chrisli pastor ct paler rcclor cl caput omnium Christianorum, etiam principum, regum ct imperatorum, ul saepe dictum estjCl cx ipsis divinis literis manifeste deducitur.

At. inquit Barclajus. *papa quidem superior est. sed non in eadem specie superioritalis: superior enim csl regibus et principibus in rebus divinis ct spiritualibus: in lemporalibus autem fatentur ipsi pontifices, se regibus superiores non esse ul notum esi ex cap.* Per Venerabilem. Qm filii sint legitimi. *Ubi pontifex dicit, regem non habere superiorem in lemporalibus.*

Respondeo: Jam haec omnia supra esse tractat i ct discussa: ostendimus emm pontificem superiorem esse regibus cliam m lemporalibus, quando propter spiritualia nccesse csl disponere de lemporalibus, quae spiritualibus subdinala esse debent: idque ostendimus cx communi sententia doctorum, allatis testimoniis supra scplaaginla; item cx conciliis Ecclesiae generalibus non paucis, denique cx ratione in divinis literis fundata: adventas «piae nihil attulit B irclaius, nisi clamores tragicos ct verba turgida, sed inania. Quod aulem Innocentius scribit reges, non habere superiorem in lemporalibus. verissimum csl m eo sensu, in quo id Innocentius dicit, quod videlicet sint reges, supremi principes temporales, neque habeant super se alios reges vel imperatores, excepto Deo, qui csl rex rogum cl Dominus dominantium: sed hoc non prohibet, quo minus habeant reges superiorem spiritualement lania praeditum potestate, ul possit lemporalia dirigere ad spiritualia, cum ordinis ratio postulet, ul potestas temporalis subjecta sil spirituali, quando in unum conveniunt et unam Ecclesiam faciunt, quomodo corpus in homine subjicitur spiritui el ab eo regitur et, ubi opus csl, corrigitur cl castigatur.

Subjungit! postea Barclajus longissimam opostrophem populorum ad pontificem, in qua quod ipse milites repetivit. iterum repetendo tribuit populis; quae, imperitos cl leves permovere forsitan possint: sed homines cordati et prudentes facile intelligent, haec esse refugia miserorum, qui quod viribus oblinere non valent, ea gemitibus ct importunitate extorquere conimlur. Verumtamcn. ne lector existimet. nos laborem respondendi subterfugere velle, aut quae Barclajus In persona populi dicit, majora esso, quam re vera sint, instituam responsionem per modum dialogi cl populum verbis Burch' loquentein el pontificem verbis meis respondentem inducam.

CAPUT XXXI.

Dialogismus inter populum nimis addictum regi terreno, el pontificem populo salubriter consulentem.

Pop. Pater sancio, nequaquam os rege nostro in lemporalibus superior: ideoque non potes obsc-

goium temporale, quod illi praestamus, impedire.

Poni. Quando salus tua aelerna in periculum adducitur propter obsequium temporale, quod regi praestas; tunc omnino superior sum rege tuo in temporalibus: nam et illum, et te in vitam aeternam dirigere debeo, et omnia impedimenta de medio tollere, quod hoc ille impediunt.

Pop. Cur nos facere prohibes, quod Deus nos facere imperat?

Poni. Absit; non hoc prohibeo, sed contra potius impero, ne facias, quod Deus hoc facere prohibet. Ego pastor sum a Christo, qui Dominus gregis est, constitutus. Vos populi, oviculae estis, reges vestri arides sunt. Itaque dum reges vestri arietes esse perseverant, sino vel vos regant et ducant: sed si vertantur in lupos; aequum ne erit, ut poliar duci oves Domini mei a lupis? Itaque jure velo, ne illos sequamini: nam et hoc Dominus vetat, quoniam cum nimis grandi periculo oviculae reguntur a lupis.

Pop. An quia tuum est. voluntatem Dei in lege divina. et Scripturis comprehensam interpretari?

Poni. Tu dixisti.

Pop. At non est tamen illa interpretatio adhibenda, quae legem penitus evacuet, et mandatum omnino destruat ac dissolvat.

Pont. Quam legem Dei interpretando destruximus vel dissolvimus unquam, vel praedecessores mei, vel ego?

Pop. Si quid dubii, vel obscuri est in lege divina, ad sedem Petri, id est, ad sedem, quam tu nunc lenes, interpretationis veritatem accepturi confugimus: quod utilem per se clarum est, et perspicuum. id nulla interpretationis luce indiget.

Pont. Quid lum?

Pop. Cum Dominus et Salvator nos iubeat, nos reddere Caesari. quae sunt Caesaris, et quae sunt Dei Deo: et deinde per apostolum principibus et potestatibus subditos esse, et dicto obedire: tuum est nobis declarare, quae sunt Caesaris, id est. quae nobis regi nostro debentur. et quae sunt Dei, vel sua utrique reddamus: et in ea distinctione vocem tuam libenter audiemus. At cum dicis, nolite quidquam Caesari, sive principi vestro reddere, contradicis Christo, ac proinde vocem tuam non audimus.

Poni. Quando Dominus dixit, *Reddite (piae sunt Caesaris Caesaris)*, iussit census dari ei, qui tunc imperabat, neque Iudaeos ad idololatriam cogebat, neque adhuc erat ab ulla legitima potestate depositus: quod idem iussit mullo antea per Hieremiam prophetam Deus fieri erga Nabuchodonosor regem Babylonis propter eundem causam, sed cum tempore Mochabacorum Antiochus rex populum avertebat a fide et religione divina, non iussit Deus, vel eum pro rege habere pergerent, sed inspiravit Matutinae, et filiis ejus, viris fortissimis et religiosissimis, vel exercitu congregato bellum cum Antiocho tamquam eum hostem gererent et populum in libertatem vindicarent. Sic igitur et tu popule Christiane regi legitimo, et qui a lege Dei et calhobca re-

ligione te non avertit, quique propter a me Chrisii vicario innatur ut filius, reddes obedientiam debitam, in iis, quae contra legem Dei, et fidem catholicam non jubebit. Begem autem, qui te sive minis, sive blanditiis, sive alio modo a via, quae ducit ad vitam, revocare conatur, tu per sententiam meam a coetu piorum ejectus, et regno privatus es, pro rege non habebis; sed obedientiam civilem regi debitam alteri exhibebis, qui in ejus locum legitimo successit. Vult Deo. quae Dei sunt reddes, quando fide, spe, et charitate Deum coles, neque ullius hominis timore, vel amore a Dei timore, vel amore separari te sines. Itaque numquam ex me audies, nolite quidquam Caesari, vel principi vestro reddere; sed hoc audies, nolite seduci; vel elir pro Caesare vel principe vestro habeatis, quare vera Caesar et princeps esse desinit.

Pop. Fatemur quidem, et profiteamur sanctitatem tuam expositioni atque interpretationi in legis divinae observatione locum esse: sed eam non admitti asserimus, quae facit vel jus naturale, et divinum vel ludibrium, et penitus contemnatur, veluti ne a re, de qua agitur; aberremus: jubemur principibus et potestatibus obedire: luas in huius mandati observatione explicationes et restrictiones, quae modo mandatum ipsum non extinguunt, tamquam filii obediunt libenter amplectimur: veluti cum nullam inde obligationem parendi regibus oriri dicas, nisi in iis. quae ad implementationem ipsorum jurisdictionem pertinent, spiritualia omnia vicario Chrisii, atque Ecclesiae reservanda esse. Item cum admones non esse regi obediendum in eo, quod contra jus divinum vel naturale imperat, vel quod alioqui bonis moribus adversatur. At quando simpliciter et absolute praecipis, ne principi nostro legitimo, ejusve monitis, mandatis et legibus ullo modo obediatur: princeps tuo parere non possumus, qui hoc non est mandata Dei interpretari, quod sanctitati tuae conceditur: sed penitus antiquare, et abrogare, quod milio modo poles.

Poni. In multiloquio non deerit peccatum: videri enim ex Barclaji alicujus schola prodissc, dum tot verba sine ratione multiplicas: gravius aulem peccas dum doctorem tuum docere, et legislatori legem dare praesumis: sed gravissime delinquis et erras, dum Christi vicario imponis, quod faciat jus naturale et divinum ludibrium haberi, quodque mandatum Dei de obedientia principibus debita antiquare et abrogare velit, nusquam enim ego vel praedecessores mei simpliciter, et absolute (vel tu loqueris) praecepimus, ne principi legitimo. ejusve monitis, mandatis et legibus ullo modo obediatur. istae calumniae et imposturae sunt doctoris tui Barclaj, quod enim dicimus et docemus hoc est, vel principi ab Ecclesia, publica auctoritate excommunicato et deposito, cui proinde legitimus princeps esse desinit, nulla deinceps obedientia debeatur. Id vero cum nullo divino mandato pugnare divinum enim mandatum non hoc babel, vel ei, qui princeps legitimus esse desinit, obedientia deferatur. Tu vero diligenter attende et expende, utrum majorem fi-

dem habere debet palri suo. Chrisii vicario cl malri luac Ecclesiae; an uni falso fratri, qui le seducit ac facil, ul contra mandatum Dei, palri cl malri non obedias: dum obedientiae regiae zelum sine scienlia vis habere.

Pop. Chrisi scum claves regni coelestis Petro tradidit, non dedil ei potestatem faciendi de peccato non peccatum.

Pont. Nescis quid loquaris: siquidem in bono sensu dedit Christus Petro potestatem faciendi de peccato non peccatum. et de non peccato peccatum, peccatum est in iro matrimonium in gradu prohibito, non jejunare in quadragesima, die festo laborare serviliter: etiam iam omnia et alia id genus plurima, dispensante Petro auctoritate clavium sibi dalarum peccata scilicet, contra vero potestati Petrus addere novum gradum consanguinitatis et affinitatis, addere novum diem jejunii, addere novum diem festum, et hinc fient peccata, si quis in gradu illo addito conjugium contrahat, aut diebus additis non jejune, aut ab opere servili non se absteat, quae iam antea peccata non fuissent. Sic igitur peccatum fuisset regi tali, vel tali non obedire, etiam iam si per claves Vclri ille talis rex haereticus declaratur, excommunicatur. et deponatur. iam non erit peccatum illi non obedire. Verum etsi iam claves Petri ad id non se extendere, ul possit summus pontifex declarare, non esse peccatum, quod est peccatum, aut esse peccatum, quod peccatum non est: id enim esset dicere malum bonum et bonum malum: quod longissime abest et semper abfuit et abest a doctrina illius, qui Ecclesiae praesens, quae est columna, et firmamentum veritatis.

Pop. Nos igitur communem canonistarum doctrinam in hac parte sequemur, qui iradunt, mandato papae non esse parendum, si vel injustum sit: vel ex eo multa mala, seu scandalum verisimiliter est futurum, aut iurbatio status Ecclesiae et reipub. christianae oritura: et ideo si papa mandaret religiosi aliquid, quod esset contra substantiam ordinis, id est, quod repugnaret regulae ab iis professae, ul in iurisdictione Felini, in cap. *Accepimus*, de iud. instrum. et cap. *Si piando*, de rescrip. non lenetur ei obedire: ul idem Innocentius docet in cap. *Ac Dei*, de Simonin, quem refert sequitur Mariinus de Corazis, in trad. de principibus quatuor. 49S. et Felinus dicit cap. *Si quando*, et dicit cap. *Accepimus*: quando igitur minus debent rogum subditi pontificem, eos ab obedientia iure divino et naturali regi suo debita et arctissimo iurisdictionis foedere sancita, retrahere conantem audire?

Poni. Quae sit communis sententia non solum canonistarum, sed etiam theologorum et juris civilis peritorum, immo et ipsorum sacrorum conciliorum discere poteris ex prolegomenis hujus libri, ubi communi consensu affirmatur iure posse a summo pontifice iustis de causis regem excommunicari et deponi et subditos ab omni obedientia et fidelitatis vinculo liberari. Non est autem credibile. Canonists omnes secum ipsos

pugnare. Cum ergo dicunt aliqui canonistarum non esse obediendum pontifici quando mandatum ipsius injustum est, aut scandalorum et perturbationis causa; primum, non loquuntur de pontifice ex cathedra docente Ecclesiam universam: deinde non loquuntur absolute, sed conditionaliter, id est, si id Heretici, si forte contingeret, ul pontifex alicui particulari homini mandaret aliquid contra legem Dei: tunc enim nota est Petri doctrina. Ad. 3. *Obediendum est Deo magis, quam hominibus*. Sed quando pontifices praedecessores mei. ul Gregorius VII. Innocentius IV. et alii principes magnos excommunicare ac deponere et subditos eorum ab obedientia liberare voluerunt: id fecerunt ex cathedra, in concilio, publica caeremonia, ex auctoritate Dei et sanctorum apostolorum Petri et Pauli sibi divinitus communicata: proinde, qui dicit, non esse obediendum vicario Christi, illa praecipienti, is universam condemnat Ecclesiam, et non iam canonist, quam canonum depravator dici debet. etiam quamquam non existimamus ullum bonum canonistam in hunc errorem incidisse: tamen si quis esset, secure posset fidelis Christianus et prudens uni vel alteri canonistae conditores canonum antepone: quod aulem dicis, iure divino et naturali deberi obedientiam regibus: verum est de regibus legitimis, et nondum per sententiam iudicis depositis: et quoniam ab horum non ab illorum obedientia le retrahimus; propterea vel falsum nobis imponis, vel frustra de nobis queris.

Pop. Si ob eam causam nos iubes regis nostri iugum abicere, quod per obedientiam illi exhibitam, spirituale bonum impeditur: respondemus, id quicquid est mali, ex quodam accidente evenire, sive per accidens fieri: malum enim ex bono, aut bonum ex malo per se oriri non potest: accidens autem illud dolenter Rimus, sed impedire non possumus. Nos officium regis debitum Dei jussu persolvimus. et secundum patientiam boni operis gloriam, honorem et incorruptionem quaerimus, ille si debito sibi obsequio, et tanto Dei beneficio abutatur. Deum supra se iudicem et vindicem acerrimum scilicet: nobis non licet officium deservire et Dei mandatum praeterire, ul bonam inde, quantumvis magnum consequatur, ne cam. quam Apostolus nunciat, damnationem nobis ipsis acquiramus.

Poni. Videtur tibi satis apte convenire, quod Spiritus sanctus per os David prophetae et regis ait: Noluit intelligere, ul bene ageret: siquidem detrimentum spirituale, id est, periculum subversionis animarum, quod est annexum obedientiae ad regem haereticum, praesertim quando is rex fidem catholicam molitur evincere, sufficiens causa est vicario Chrisii. qui super Iotam Christi familiam constitutus est. ul regem illum excommunicationis sententia feriat, et dominio illo privet, quod super fideles habebat. Ubi vero rex, alioqui legitimus, ob detrimentum spirituale regno privatus est, per sententiam ejus, qui Ecclesiam universam regit, non solum non tenetur populus illi parere, sed tenetur non parere; ac

per hoc cum illi jure deposito obedientiam prae-
bet. non per accidens, sed per se causa est
mali, et inobedientiae peccatum Incurrit, ut ino-
bedientiae peccatum evitet. Neque officium regi
debitum Dei jussu persolvit; sed officium regi,
indebitum Deo prohibente persolvit, qui vero
regi, ut dictum est, jure deposito obedientiam
denegat, non facit malum, ut bonum inde sequa-
tur: sed facit bonum, ut malum gravissimum c-
vilelur: neque damnationem sibi ipse acquirit,
sed a damnatione, quam alioqui incurreret libe-
ratur. Quod si haec non intelligis, popule stulte
et insipiens, cur non audis me pastorem tuum?
cur iudicio tuo fidis? cur seduceris ab alieno? O-
ttes *cerle pastorem proprium sequuntur, quia
sciunt vocem eius. - alium autem non sequun-
tur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vo-
cem alienorum*, inquit veritas, Joan. 10.

Pop. Qui jubet nos regibus obedire et reddere Cae-
sari quae sunt Caesaris, nullam bonos inter et
malos principes distinctionem facit, ac per hoc
nec distinguere debemus.

Poni. Addo etiam cum apostolo Petro. obediendum
esse non tantum bonis et modestis, sed etiam
discipulis, 1. Petri. 2. Itaque non distinguimus in-
ter bonos et malos, dum superiores sunt: sed
quacumque nostra est, An sit obediendum regi per
sententiam rejecto ac deposito; huic enim obe-
dientiam exhiberi Christus non jubet et vicarius
Christi prohibet, vel potius per vicarium suum
Christus ipse prohibet: proinde qui obedientiam
illi exhibet, Christo non obsequitur, et vicarium
Christi iaculat.

Pop. Si, ut docet b. Augustinus, is qui continentiam
Deo voverit, nullo modo debet ista compensatio-
ne peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse du-
cendam, quia promisit quae nuptias ejus appetit,
futuram se esse Christianam: atque ita acquirat
Christo animam in morte infidelitatis positae foc-
minae. quae parata est, si huic nupserit fieri Chri-
stiana: qua nos apud Deum excusatione ulemur,
si vel speratum aliquod bonum eveniat. jurisju-
randi religionem et iidem violamus Deo, regique
nostra datam? nihil enim anima pretiosius, pro
qua Dominus et Salvator mori dignatus est: si er-
go vel eam Christo lucremur, peccare non liceret,
eccujus rei causa peccandum?

Poni. Non sunt facienda mala, ut veniant bona,
haec doctrina apostolica est, ac per hoc et no-
stra: hinc non licet votum castitatis violare, vel a-
nimas Christo lucremur: necque licet contra juris-
jurandi religionem aliquid facere, ut mundum u-
niversum salvum faciamus: sed non ideo non li-
cet mihi, cui Christus dixit in persona s. Petri:
Quodcumque solveris super *terram, erit solu-
tum et in coelis*, et in volis dispensare et a ju-
ramenti vinculo solvere: qui autem apostolica au-
ctoritate, vel volo, vel juramento solutus est, jam
non peccat contra votum vel juramentum, si ea
Licini, quae antea ligatus volo vel juramento fa-
cere non poterat: quemadmodum enim inter ho-
mines. qui debet alteri pecunias, peccat, si non
restituatur: sed si creditor solverit debitorem ob-
p. tione reddendi, jam non peccabit etiam si num-

quam reslual: sic etiam dum volumus aut jura-
mentum viget et ligat: peccat qui illa non servat;
sed si vicarius Dei, acceptum a Deo auctoriale et
ipsius Dei nomine relaxat obligationem voti vel
juramenti, jam non peccat quia non servat: stulti
igitur est illa interrogatio tua, eccujus gratia pec-
candum? quasi hoc a populo sacerdos discere o-
pus habent.

Pop. Quod autem praeterea dicis, te nos ab hujus
officii vinculo absolvere, atque absolutos decla-
rare: id non omnem conscientiam nostris scrupu-
lum adimit; sed animo pendere, ac dubitare ma-
gis de tua potestate facit: quod sciamus praece-
ptum, cujus tu nobis gratiam te facturum promit-
tis, Deo et naturae lege esse sancitum: sanctita-
tem vero tuam non posse, ne. quidem de pleni-
tudine potestatis, legis naturalis et divinae gra-
tiam cuiquam facere.

Poni. Jam indocilem omnino te praebeas, cum ad
eamdem semper revolveris. Nam ego tibi gratiam
facio praecepti naturalis vel divini, cum ab obe-
dientiae vinculo te absolvo, non enim permitto
vel regi non pareas, quod esset contra jus (illi-
num; sed facio, vel ille qui tibi rex erat, non sit
tibi deinceps rex: quemadmodum, qui donalser-
vum libertate, non concedit. vel servus non te-
neatur obedire Domino, quod esset etiam contra
jus divinum, sed facit vel Dominum non habeat,
cui obediat; et qui filium emancipando eximit a
potestate patriae, non docet liberos esse filios,
parentibus non obedire, sed facit vel ille, qui fi-
lius erat, jam non censetur filius. Et qui volumus,
aut juramentum relaxat, non dat facultatem vio-
landi vota vel juramenta, sed facit, vel non ha-
beat votum vel juramentum.

Pop. Tibi igitur in spiritualibus, regi in tempora-
libus obsequimur: utrumque Deus jubet, utrum-
que praestabimus.

Poni. Si (vel paulo ante dicebas) pendebas animo et
dubitabas; cur in re dubia te ipse judicem con-
stituisti et tam audacter conclusisti? Deus coram
in Deuter. cap. 17. in rebus dubiis et obscuris
remittit homines ad sacerdotem, nec vult vel u-
nusquisque sit iudex. Et vel ipse paulo ante dixi-
sti, in rebus dubiis ad sedem Petri esse confu-
giendum; cur igitur in dubitatione tam gravi ad
locum, quem elegit Dominus, id est, ad sedem Pe-
tri non confugisti? Ac vel intelligas te tua conclu-
sione nihil effecisse: nitende primum, Deum qui-
dem jubere, vel pontifici obedias in spiritualibus,
sed non jubere vel in spiritualibus tantum: immo
jubere, ut consequenter etiam obedias in tempo-
ralibus, sed regi qui legitime regnat, non regi,
qui ob haeresim, vel alia iusta de causa regno
privatus est: nam et ipsi pontifici obedire non
deberes in spiritualibus, si forte (quod fieri non
posse pie credimus) in haeresim lapsus ab Ec-
clesia pontificatu privatus esse denuncietur.
Allende postremo, dubitationem de potestate pa-
pae, an ad temporalia se extendat non esso du-
bitationem de re temporali, sed de re spirituali
et supernaturali, quaeque non ab arbitrio vel ju-
dicio hominum: sed ab intelligentia Scriptura-
rum et interpretatione voluntatis divinae depen-

det, quare non tuo iudicio, sed Ecclesiae in tam gravi dubitatione stare debuisti. Ecclesia veroci per rapui suum Chrisli vicarium cl per concilia, idesl, per principalia membra sua cl per ductores theologos cl canonistas, idesl, per linguas suas, non obscure docuit, Potestati spirituali subiectam esse polcslalcm temporalem, ul corpus animae cl ideo polcslalcm temporalem etiam regiam, a potestate spirituali, quae plenissime reperitur in popa, dirigi cl corrigi, iudicari cl mulari posse, cum deviat.

Pop. Minas denique, quas mandato inseris miramur quidem cl cx parle moluimus: sed non ita sumus meticulosi tamen, ut plus eas, quam oportet timeamus; aut iis ita terreamur, ul metu iniustae excommunicationis, justum ac iurc debitum obsequium regi nostro denegemus. Licet enim vulgo jaclelur, omnem excommunicationem esse timendam: scire lamen oportet injustam excommunicationem, non laedere eum in quem fertur, sed cum potius a quo feriur: si ideo nos anathematis mucrone ferias, quia nolumus mandatum Dei, rc jubente, praetergredi et malum facere: maledictio vertetur in benedictionem, ul quamvis ligati exterius videamur, interius soluti, atque innocentes maneamus.

Poni. Hoc nimirum est quod Sapiens dicil: Impius cum in profundum venerit, contemnit. In hanc te foveam praecipitem egit superbia, quia te ipse iudicem rerum divinarum cl coelestium constituisti: et in hujus foveae profundum demersus iudicium non solum vicarii Chrisli, sed ipsius cl iam Chrisli contemnis. Nam etiam si limere te dicas minas censurarum Ecclesiae: lamen cum audacter pronuncias, cis te non pariturum, non solum timorem excludis, sed addis manifeste contemptum: qui enim verc timet, saltem cx timore mandata observat. Quod aulem dicis, injustam sententiam non laedere cum, in quem fertur, nim est quando is, in (piem fertur, eam humiliter tolerat cl observat, donec injustitia, vel potius nullitas ejus manifeste se prodat. Sed cum is, in «piem fertur, eam superbe contemnit, cl audacter mandata transgreditur, si non laedit cum excommunicatio injusta vel nulla, laedit lamen superbia el tumor, quo pastoris mandata contemnit. Sed haec dicenda essent, si censura cl mandata, de quibus nunc loquimur, aliquam injustitiae vel nullitalis speciem praesofferrent. Al cum vicarius Chrisli sub excommunicationis poena populis jubet, ul regi haeretico, vel alias juste excommunicato, alque deposito, non obcdianl: quae suspicio injustitiae suboriri polesl? non enim ut lu falso allirmas, pontifex anathematis mucrone le lerit, quia non vis mandatum Dei, ipso jubente praetergredi el malum facere: sed contra potius, quia mandatum Dei pontifice prohibente, vis transgredi el malum inobedienliae facere. Nusquam enim mandavit Deus, ul regi haeretico el excommunicato ac deposito, populus obsequium praestet sed mandavit, ul haereticos vitet cl ne Ave quidem illis dicat, ut pastori suo obdial cl vocem ejus audiat.

Alque haec sunt, quae Barclajo in persona po-

puli dicere placuit: ad quae non sine stomacho respondit, cum valde me pigeat eadem toties replicando tempus cl operam perdere: cl lamen hac puerili apostrophe tandem finita, jactat Barciajus firmissimis demortslralionibus el ineluctabilibus argumentis rem totam esse conclusam.

CAPUT XXXII.

Refutantur falsa quaedam pronunciala Barclaji. quae digrediendo effulit.

In capite Irigesimoprmo Barciajus nulla repetit, quae supra dixerat de majoribus nostris, qui principes infideles, cum facile possent eos opprimere, patienter tolerarunt: item de luris excitatis in Ecclesia occasione Grcgorii VII. cl Bonifacii VIII. qui principes Christianos. v«*] re ipsa deposuerunt, vel deponere lentarunt. Addit vero reprehensionem Clementis septimi et Pauli tertii in haec verba.

Dc postremis duobus pontificibus ausim affirmare (csl enim orbi notissimum) in caussa eos fuisse perdendae religionis in Anglia, quod islam tam invidiosam, cl late patentem potestatem in regni illius principem, cl populum sibi assumere et exercere conati sint.

Haec vero falsilas el calumnia tam est manifesta cl notoria, ul miruin sil ab homine, qui se in historiis versatum profitetur, proficisci potuisse. Sed odium in pontifices et maledicendi libido, non solum mentem cxcacat, sed etiam memoriam perdit. Quis enim ignorat Clementem septimum optasse modis omnibus Henrico VIII. Angliae regi sibi amicissimo gratificari, modo justitia et religio id paterentur? At llenricum anathemate feriit: el cxtal sententia Clementis in llenricum apud Nicolaum Sanderum lib. 1. de schismate anglicano. Verum csl, sed coactus fuit et caussa anathematis adeo iusta fuit, ul ne Barciajus quidem eam reprehendere possit, quamvis maxime vellet: nimirum llenricus contra omnia jura, cum maximo totius orbis terrae scandalo, lite pendente ad tribunal summi pontificis el ipso summo pontifice palam prohibente, et censuras Ecclesiae comminante, Calharinam legitimum conjugem a se abdicavit et Annam Bolcnam sibi nullis modis a filio matrimonio junxikita separavit quod Deus conjunxit, el conjunxit quae Deus separari mandavit. Quaero igitur a Barclajo, an potuerit Clemens pontifex, salva pietate, aliud agere quam quod egit? certe peccare non licet ullius boni acquirendi gralia: quomodo aulem pontifex non peccasset, si matrimonium regis cum Calharina jure contractum diremisset: cl matrimonium ejusdem regis cum Anna, quae ipsius regis soror cl filia ex afiinialc erat, approbasset? id enim ita se habere, ex confessione ipsius regis, Nicolaus Sandcrus demonstrat lib. 1. de schismate anglicano. Ergo caussa perditionis Angliae, non pontificis justitia, sed regis impetens libido fuit. Paulus vero tortius severiorem quidem sententiam in llenricum protulit, sed quando jam rex a catholica fide defecerat,

seque per novam cl inauditam haeresim caput Ecclesiae constituerai el regnum suum a communione corporis Christi mystici separaverat. Quare non potuit esse caussa Paulus pontifex perditionis Angliae, quae jam perierat: neque aliud propositum fuil ponlifici. nisi ul gregem et regem perditum, si quo modo posset, inveniret, atque ad viam veritatis errantem reduceret, et mortuum in peccatis ad vitam gratiae revocaret; ut de eo dicere posset, Filius meus mortuus oral cl revixit, perierat cl inventus est. Vide apud Sanderum loco citato, defectio- nem regis cl regni anno 1534. cl sententiam pontificis Pauli III. anno 1535. quam eliam sententiam idem ponlifex ob spem aliquam conversionis regis ostensam, ul in eodem loco Sanderus notat, executioni mandari noluit.

Subjungit poslea falsilalem aliam, non in historia, sed quod gravius est, in fide el religione eaholica/leges, inquit, *non in eadem caussa sunl, sed supra omnes leges humanas, omnequejus positivum, soli Deo adminislrationem reddituri, cl quanto tardius, tanto severius puniendi. Adversus privatos exeeulio parata est, quam nequeunt nisi cx indulgentia principis evitare. Adversus principes, quae polesl fieri exequutio. cum nullis humanarum legum sanctionibus teneantur. nullisque ad poenam vocentur legibus, Iuli imperii polestate? Ἰ'ἁηι quod in jure expressum csl. principem legibus esse solutum, cum de omnibus legibus, lum maxime de poenariis intelligunt, ul iis princeps, eliam si delinquat, non coerceatur.*

Haec vero Barclaji sententia primum scum ipsa pugnat: nam si legibus omnibus humanis reges soluti sunl, certe non delinquunt, cum secundum eas non operantur. Ubi enim non csl lex, nec praevaticatio, inquit Apostolus ad Horn. 4, quo modo ergo Barclajus in ultimis verbis dixit: Principes non puniri, eliam si delinquant? admittit enim cos delinquere, cum leges humanas non servant, cl tamen affirmat cos legibus non teneri: qui aulem legibus non tenentur: utique non delinquunt, si eas non servant. Ilespondebil fortasse, principes non teneri legibus, quantum ad coactionem, teneri aulem quantum ad directionem. Quamvis autem videantur verba ejus principes ab otnni legum humanarum obligatione liberare: tamen admissa responsione paulo ante allata, iterum quacro, velit ne Barclajus principes solutos vi coactiva legum humanarum omnium lum civilium, lum ecclesiasticarum, an civilium lanium: nam si dixerit, eos solutos esso vi legum civilium tantum; certe aliter sentit, aliter loquitur: disertis enim verbis dicit. principes esse super omnes leges humanas, omneque jus positivum <1 nullis humanarum legum sanctionibus leneri: le-

aulem ecclesiasticas, quae a summis pontificibus, conciliisve episcoporum conduntur, humanas r . . l ad jus positivum pcdincre dubitari non pol' <1. Sin aulem, ul verba sonant, solutos vult esse B irdajus principcs lcgibusecclesiasticis pontificum cl conciliorum, errat m doctrina fidei manifeste, cl r< pugnat iis, quae supra non semel repetivit, prin- < ip> s chrisianos omnes subjectos esse spirituali j deitati summi pontificis, ul oves baculo pastoris:

cl posse censuris ecclesiasticis cl ipsa diam excommunicatione coëccri cl cap. 32. addit: Posse principes per summum pontificem privari omnibus commodis regenerationis in Christo, item tradi Satanae usque ad legitimam errati, el contumaciae satisfactionem. El quoniam privari tol commodis et Satanae tradi, gravissima poena est omnium consensu. faleri debet, parata esse adversus principes execulionem. el cos quoque ad poenam legibus vocari: quae sunl omnino contraria iis, quae hoc loco scripsil, sed veniamus ad ca, quae ad institutum nostrum proprie pertinent.

CAPUT XXXIII.

Defenditur pars secunda rationis quintae principalis pro potestate summi pontificis in temporalibus.

In cap. 32. Barclajus ex longa digressione domum rediens, proponit ac discutit, cl refellere nititur secundam pariem rationis meae principalis, quae hac ratiocinatione conlinebalur: Polesl pastor arietes furiosos destruentes ovile separare el recludere: princeps aulem csl aries furiosus destruens ovile, quando csl catholicus fide, sed adeo malus, ul mullum obsit religioni el Ecclesiae, ut si episcopatus vendat, ecclesias diripiat, elc. Ergo poterit paslor Ecclesiae cum recludere vel redigere in ordinem ovium.

Hanc ratiocinationem Barclajus impugnaturus incipit a censura vocabulorum, ac dicit, excludere dicendum erat, non recludere: recludere enim aperire est. Al ego per recludere, non excludere, sed includere significare volui: solent enim pastores arietes furiosos includere in aliquem locum, ul non possint cornibus oviculas pclere vel pedibus conculcare. Sed recludere, inquit ille, nperire csl, non clauderc. Verum est id quidem, cum dicimus, recludere fores, aul domum, aut carcerem: sed cum dicimus recludere aliquid intra fores, aul hominem in domo, vel carcero recludere; tum recludere, accipitur pro eo quod csl clauderc, vel includere: el hoc posicriore modo significare volui, arietem a pastore recludi in loco aliquo angusto cl munito, unde non facile possit egredi. Ac ne putet Barclajus, me sine auctore esse loquulum, legat Ilmcmarum m vita s. Remigii, Ivoncrn in cpisl. 49. Aimoinum, in lib. 4. historiae cap. 57. cl inveniet passim recludere ab auctoribus non malis usurpari pro includere, quo modo religare, non est solvere, sed iterum, vel arctius ligare. Ac ul os Barclaji penitus obstruamus, audiat s. Hieronymum auctorem primae classis, in libro adversus Vigilantium, sic loquentem: Jis *vel in sinu Abrahae. vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei animas apostolorum el martyrum consedissee, nec posse suis tumultis, cl ubi voluerint adesse praesentes: Senatoriae videlicet dignitatis sunl, el non inter homicidas telerrimo carccre, sed in libera honestaque custodia, in Fortunatorum insulis, et in campis Elysiis recluduntur*: haec s. Hieronymus,

cui non audebit, opinor, Barclajus dicere, recludere aperire est, proinde includuntur dicendum creditur, non recluduntur. Ac ut ex eodem s. Hieronymo referamus Barclajo gratiam fraternae correptionis: meminerit sc. cap. 30. iurasse per Herculem, cum ait: Ego me Hercule, etc. et nudi s. Hieronymum in epistola ad Damnum, de filio prodigo dicentem: Absit *ut de ore christianiano sonet, me Hercule, et me Castor, et caetera magis portenta, quam numina*. Sed his omissis, veniamus ad seria.

Admittit Barclajus ratiocinationem meam totam, cloniam, quae inde per bonam consecutionem deducuntur. Sed negat inde aliud effici posse, nisi ut pastor, id est papa arietem furiosum, id est regem deterrimum possit per excommunicationem ab ovili excludere, et privare spiritualibus beneficiis sacramentorum et suffragiorum: sed non ultra procedere ad ullam poenam temporalem, qualis in primis est privatio temporalis jurisdictionis aul dominii.

Sed Barclajus non percipit vim argumenti ex proposita similitudine, quam admisit, vel aptam alique idoneam ad hanc rem explicandam et probandam. Neque enim pastor anclem furiosum solum excludit a grege; sed alligat et recludit, sive includit in aliquo angulo, ut non possit amplius dux esse gregis. Et ad hujus pastoris similitudinem successor sancti Petri, et vicarius Christi principem Christianum destruentem Ecclesiam, alligat vinculis excommunicationis, et quodam modo includit in angulum, dum non sinit, vel regat amplius populos Christianos.

Quod aulem Barclajus dicit: Posse principem excommunicari, sed non posse privari nisi spiritualibus bonis, ac per hoc non posse privari auctoritate vel jurisdictione vel dominio temporali, neque posse subditos ejus absolvi a fidelitate et obedientia, quam illi debebant, mirum est, cum sacri canones, quorum scientiam ipse profitetur, in ter excommunicationis et Teclum ponant, non solum privationem sacramentorum et suffragiorum; sed etiam commercii civilis, ac praecipue forensis, vel non possit excommunicatus pro tribunali sedere et judicare, neque subditi comparere in judicio coram excommunicato, vel est communis sententia. ex cap. *Ad probandum*, de sent, et re judic. et ex cap. *Decernimus*, de sent, excommunie, in G. 11. de privationem vel suspensionem jurisdictionis et absolutionem subditorum a fidelitate; de qua res apud Gratianum 15. q. fi. can. penultimo sic legimus. *Vos sanctorum praedecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate, aul sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate a juramento absolvimus, et ne sibi fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus*, quousque *ipsi ad satisfactionem veniant*, et can. ulli in. *Juratos milites Ilugoni coinili. ne ipsi quamdiu excommunie alius est serviant, prohibeto, qui si sacramenta praetenderint, moneantur, oportere Deo magis servire, quam hominibus*. Denique in casu baeresis privari etiam dominio docet sanctus Thomas in 2. 2. q. 12. art. 2. his verbis. *Quam cito aliquis per sententiam denunciatur excommunicatus propter apostasiam a fide, ipso facto*

subditi absoluti sunt a dominio ejus, et a fideis latis juramento, quo ei tenebantur. Et quamvis extra casum baeresis ex vi sententiae excommunicationis non sequatur privatio dominii temporalis, sive rerum particularium, sive regnorum et principatuum; tamen posse per summum pontificem privari reges aliosque principes justis de causis regno vel principatu, probalum est supra testimoniis et rationibus nullis, neque ea poluit Barclajus cavillationibus suis ullo modo convellere.

At, inquit, *bona temporalia, quae civili, et humana potestate possidentur, de manu principis politici accipiuntur, ergo non possunt auferri per excommunicationem, quae est sententia iudicis spiritualis: quemadmodum spiritualia, non possunt tolli per sententiam iudicis temporalis*.

Respondet: Bona temporalia, quamvis humana, et civili potestate possideantur, tamen bonis spiritualibus subordinantur. et potestas ipsa temporalis potestati spirituali subicitur. Ideo verum quidem est, non posse spiritualia tolli per sententiam iudicis temporalis, quoniam spiritualia non subordinantur temporalibus, neque potestas spiritualis temporali subicitur: sed non est verum, non posse temporalia aliqua tolli per excommunicationem, quae est sententia iudicis spiritualis. Neque hoc in dubium revocari potest, cum salis consuetudo commercii civile et actiones forenses, bona esse temporalia et civilia: etiam istis bonis temporalibus privari excommunicatos. praesertim post publicam denunciationem vel declarationem.

CAPUT XXXIV.

Refulatur error Barclaji de exemptione clericorum.

Transit deinde Barclajus ad exemptionem clericorum, sumpta occasione ex eo quod dixerat, bona temporalia non posse dari, nec auferri, nisi a principe temporali. et neminem posse iudicium principis in temporalibus declinare. Et quia poterat aliquis objicere clericos exemptos esse a potestate principum, ac per hoc etiam in temporalibus posse eorum iudicium declinare: Respondet: Clericos privilegio principum exemptos esse, cum alioqui jure communi subditi essent, sicut caeteri. Digreditur igitur in hoc capite, et sequenti ad exemptionem clericorum, et multa dicit, quae non solum a veritate, sed etiam a communi scriptorum sententia abhorrent.

Primum dicit, antequam clerici beneficio principum eximerentur, jure communi subjectos fuisse iudicio magistratuum temporalium. Id probat duplici ratione: primum ex eo, quod clerici, non solum clerici sunt, sed etiam cives reipublicae politicae; et citat librum meum de clericis cap. 28. Deinde ex eo quod olim sub optimis et piissimis principibus, causae clericorum tam civiles, quam criminales, exceptis causis ecclesiasticis, apud politicos et temporales iudices agitabantur, et citat capitulum quinquagesimum hujus libri, ubi hoc demonstrasse putat.

Ad hoc respondeo: Clericos non solo privilegio principum, sed etiam de ceteris summorum pontificum, et quod majus est, divino jure exemptos fuisse, ac per hoc exemptos fuisse, antequam principum privilegio eximerentur. Quod autem clerici sint cives, et pars quaedam reip. politicae, probat, eos teneri ad observandas leges civiles vi rationis, non vi legis, atque ad hoc probandum ego rationem illam adduxi, qua nunc abutitor Barclajus ad probandum jure communi subjectos fuisse clericos contra illi magistratui: quod tamen inde non recte probatur. Quod vero sub piis principibus ante Justiniani tempora causae civiles et criminales clericorum apud magistratus politicos aliquando agerentur: dico, inveniri quidem leges principum in codice, lit. de episcopis et clericis, quae disponunt de causis clericorum apud saeculares iudices terminandis: sed inveniri etiam canones conciliorum ejusdem aetatis, vel Carthaginensis tertii can. 9. in Iulianis can. 19. calcedonensis can. 9. et aliorum quibus prohibetur clericis accessus ad judicia saecularia. Itaque piis principibus nondum salis nota, et explicata erat exemptio, quam jure divino clerici habebant: et sancti Patres paulatim eam explicare, atque introducere nitebantur.

Secundo: Barclajus dicit, mirari scilicet Bellarminum asserere papam potuisse eximere simpliciter clericos propria auctoritate per legem canonicam, a subjectione temporalium principum. *Id enim, inquit, pace lanii viri dicam, est falso falsius: quia lex Christi neminem privati jure, dominioque suo: privari autem, si per eam jus et dominium temporale, quod principes antequam fierent Christiani in clericis habebant, ipsis invitis auferrei.* Haec ille.

Sed vel magis Barclajus miretur, non solus Bellarminus, neque soli illi, qui inter theologos et jurisconsultos maxime favere videntur exemptioni clericorum; sed illi etiam, qui parum favere existimant, sunt, idem prorsus dicunt: haec enim sunt verba Dominici a Solo in I. sentent, dist. 25. q. 2. art. 2. conclus. G. *Papa potuit etiam inconsultis principibus et debuit clericos ab eorum exactio-nibus et foro excipere: cui quidem exemptioni principes contravenire nequeunt.* Atque hoc idem docet Didacus Covarruvias jurisconsultus nobilis Solum sequutus in praefatis quaes. q. 31. conci. 3. his verbis, *Polui summus pontifex clericos et eorum res a jurisdictione saeculari eximere: idque conveniens fuit, et contra Christianae reip. non laudum in spiritualibus, quod jure divino jam erat institutum, sed etiam in temporalibus,* et conci. i. *Quamvis exemptio clericorum a jurisdictione saeculari jure laudum humano sit introducta, princeps tamen saecularis, utcumque summus -it. non potest huic immunitati, aut exemptioni) topus legibus, propriare auctoritate derogare.* Desinat ergo jam Barclajus mirari si Bellarminus dicit, quod fere omnes dicunt et nolit ipse, quasi solus sapiat, id negare, quod fere nullus negat.

At, inquit: L. \ Cbrisli neminem privati jure, domini. que suo. Verum contra per se, ac proprie; quasi h. c ipsum intendat, nisi aliquis culpa sua privari

mercatur. Sed tamen dum evehit laicos ad ordinem alioem, id est, clericorum, non est mirum si eaque sequenter privet principes jure, quod in eos habebant, dum essent in gradu inferiore: neque desunt exempla in aliis rebus tam prophanis, quam sacris, Evehit rex privatum hominem, qui subjectus erat comiti ad principatum; consequenter privat comitem jure quod in illo habebat, et fortasse comitem eundem subicit illi principi jam effecto, cui idem comes antea jam praeerat. Evehit papa simplicem presbyterum, sub eodem alias episcopo, in metropolitano, ac per hoc sine ullius injuria facit, vel qui antea subjectus erat episcopo, incipiat tamquam metropolitano episcopo praeesse, cui paulo ante subjectus erat. Jus habebat maritus infidelis in conjugem infidelem: convertitur mulier ad fidem, et consequenter liberatur a subjectione viri infidelis, et sine injuria ulla lex Christi privati virum infidelem jure, quod in uxorem suam habebat: pari ratione per matrimonium per verba de praesenti contractum, acquirit vir Christianus jus in uxorem Christianam, et tamen si intra tempus a jure praescriptum, velit illa ad professionem vitae allions ascendere et sanctimonialis fieri, lex Christi privati virum jure, quod adquisierat, non per se, sed consequenter: non enim intendit lex Christi virum illum jure suo privare, sed eum ad alioem gradum evectum honorare. Denique evehitur filius familias in episcopum, privatur paler ipsius potestate patria, non vel ipse afficiatur injuria, sed quia non decet parem spiritualem subici potestati parentis carnalis.

At rursus objicit Barclajus dicens: *Deinde cum ipse mel papa exemptionem suam. non alio jure, quam principum largitate et beneficio nactus sit, (nam vel adversarii fatentur subjectus erat de jure et de facto ethnicis principibus sicut alii cives) absurdum est dicere, cum potuisse liberare alios ab illa subjectione: alioqui id metuit conveniret, Alios salvos fecit, se ipsum non potuit salvum facere.*

Respondeo: Argumentum Barclaji duplici vitio laborat: nam et antecedens habet falsum et consequens vitiosum. Falsum in primis est, pontificem non alio jure, quam principum largitate et beneficio, exemptionem suam nactus esse: scitque enim vicarium suum in terris eum constituit, in hoc ipso eximit eum ab omni potestate principum terrae: sed etiam si subjectus jure fuisset regibus, vel imperatoribus ethnicis: non tamen sequeretur, eum subjectum quoque esse debere regibus vel imperatoribus Christianis, nisi ipso largitate et beneficio eximeretur. Nam cum sit ipse super omnem familiam constitutus et reges atque imperatores ab eo in eandem familiam coaptentur, vel ab ipso rogantur et dirigantur, certe nulla ratio patitur» et ipse illis subiciatur, quibus jure divino praesidet. Sed bene habet, quod Barclajus ita irridendum putavit vicarium Christi, quo modo perfidi Judaei Christum irridebant: qui tamen vel invitati confitebantur, mullos a Christo ab ipsa morte salvos factos fuisse et sacrilege mentiebantur, cum non potuisse se ipsum ab interitu salvum facere.

IN REBUS TEMPORALIBUS

Tertio: Barclajus dicil, non esse verum quod nulli dicunt, a veteribus conciliis fuisse clericos a potestate el jurisdictione magistratuum civilium ejcinplos; qui eliam addil, Paires, qui in conciliis interfuerunt, voluisse quidem, ne clerici adirent tribunalia judicum saecularium: sed non voluisse, no vocati responderent: neque ullo modo prohibuisse temporalibus judicibus, ne caussas clericorum audirent: sed nec prohibere ulla ratione potuisse. Ac primum id oslendere conatur ex concilio 111. Carthaginensi.can. 9. ubi sic legitur: *liem placuit, ul quisquis episcoporum, presbyterorum, diaconorum, sive clericorum, cum in Ecclesia, ei crimen fuerit intentatum, vel civilis caussa fuerit commota, si relido ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat.cl hoc in criminali judicio: in civili vero perdat, quod ericil, si locum suum oblinere voluerit. Cui enim ad eligendos judices undique palet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicial, qui de universa Ecclesia male senlicndo, de judicio saeculariposcil auxilium: cum privatorum Christianorum caussas Apostolus ad Ecclesiam deferri, alque ibi determinari praecipiat.* Hactenus verba concilii, in quibus nihil videre poluil Barclajus. pro clericorum exemptione: sed lanium id ait egisse Paires,ul eorum clericorum levitatem el procacitatem coercerent, qui post caussam in Ecclesia Iraclari coepiam, spretis cl relictis judicibus ecclesiasticis,laico sc arbitrio judicioque committunt.

Al nos nulla videmus in hujus concilii verbis pro exemptione clericorum. Primum enim aperte damnant Patres recursum ad judicia saecularium magistratuum: quod certe non facerent, si saeculares magistratus omni cx parte legitimi judices ecclesiasticorum fuissent,quae, enim culpa eral appellare a judicio episcopi ad judicium praesidis provinciae, vel ipsius principis, si praeses vel princeps legitimus judex erat, non solum clerici, sed etiam episcopi? Deinde concilium rescindit sententia judicis saecularis contra clericum latam, dum judicat, ut in criminali judicio clericus a saeculari judice absolutus amittat locum suum; ct in judicio civili, perdalquod evicit, idesl, neutri prosit sententia in favorem ejus a judice saeculari pronunciata: quamvis aulcm hacc loco poenae docernanlur;lamcn injusta fuisset poena, si crimen non fuisset clerico saeculare judicium agnoscere. Denique quia Barclajus dicil: concilium reprehendere solum eos clericos, qui posl inchoatam caussam in judicio ecclesiastico, eam transferunt ad judicium saecularium potestatum,quod injuriosum videri polesl ecclesiasticis judicibus: audiat milcvilanum concilium ejusdem aetatis,cl in eadem Africa celebratum: sic enim loquitur, can. 19. *Placuit. ut quicumque ab imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur; si autem episcopale judicium ab imperatore postulaverit, nihil ei ob sit.* Ubi videmus non agi de judicio inchoato, sed absolute,el sub poena gravissima prohiberi clericis ne confugiant ad imperatorem pro saeculari judicio oblinendo: concedi aulcm si episcopale judicium

ob imperatore petatur, ad evitandum videlicet saeculare judicium.

Transit deinde Barclajus ad concilium calcednensc, in quo sic statuitur, can. 9. Si *quis clericus adversus clericum habcal negotium, non derelinquat proprium episcopum.ei ad saecularia percurrat judicia: sed prius actio venlilelur apud proprium episcopum, vel certe consilio ejusdem episcopi apud quos utraeque paries voluerint.judicium obtinebunt:* si quis praeter haec fecerit, canonicis correptionibus subjacebit. Ex hoc canone dicil Barclajus nihil colligi, nisi ul in prima instantia apud episcopum caussa venlilelur: deinde, si opus fuerit, ad saecularis judicis examen deferatur. Sed ista glossa destruit textum: nusquam enim in loto canone, vel apcrle vel obscure mentio iit judicii saecularis; el expresse in hoc canone dicitur, ul clerici ad saecularia judicia non recurrant. Praeterea in eodem loco concilium addit, *Quod si clericus caussam habeat adversus episcopum proprium, vel adversus alterum, apud synodum provinciaejudicetur. Quod si adversus ejusdem provinciae metropolitanum episcopus, vel clericus habet querelam, petat aut primatem dioeceseos, autem sedem urbis regiae constanlinopolilanae, el apud ipsam judicetur.* Ubi cum optima esset occasio nominandi praesidem provinciae,aul ipsum imperatorem: nulla lamcn eorum mentio facta esi. Quid igitur (quaerit Barclajus) sibi vult illud. Sed prius aclio venlilelur apud episcopum? prius enim refertur ad posicrius: el cum non sil in concilio explicatum, quid posterius faciendum sit, ralis postulat, ul inlelligamus, posicrius recurrendum esse ad judicium saeculare, ul constituit postea Justinianus, Novella constitutione 83.

Respondeo: Prius caussa clerici vcnlilanda csl apud episcopum proprium: quod si ibi terminata non fuerit, recurrendum csl ad superiores mediatos, metropolitanum videlicet, patriarcham et papam: sed id non expressit concilium; quia notum erat, lum cx usu aliorum tribunalium, ubi semper a minore judice appellatur ad majorcm;lum cx concilio sardicensi generali, eau. t. el 7. ubi ultima provocatio ecclesiasticorum, declaratur esse ad episcopum romanum, nd quos canones respiciens Gelasius papa primus in epistola ad Faustum scribil, *Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiae ad hujus sedis examen voluere deferri: ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt,* ct in epistola ad episcopos Dardaniae,.id *illam,* inquil, *de qualibet, mundi parte canones appellari voluerunt: ab illa autem nemo csl appellare permissus.* Neque oportet canones Ecclesiae per Novellas Justiniani exponere, cum possumus per alios canones, aul per usum Ecclesiae illos explicare.

Adducit poslca contra se Barclajus concilium agalhonsc, ubi can. 3. statuitur. *Ne clericus quemquam praesumat apud saecularem judicem episcopo non permittente pulsare:* cl querilur corruptum esse hunc canonem a Gratiano,qui in sua collectione 11. q. 1. can. *Clericum,* ita posuit, *Clericum nullus praesumat apud saecularem judicem*

episcopo non permittente pulsare: mirater otium cur Bollarminus maluerit in hujus canonis citatione sequi potius Gratiani corruptionem, quam concilii veritatem.

Respondeo: Non est ullo modo credibile, Gratianum, virum probum et Christianae perfectionis studiosum voluisse textum concilii depravare: sed potius credendum est. habuisse Gratianum aliam lectionem illius canonis, quam nos habeamus. Sed ul res se habeat, utraque lectio exemptionem clericorum salis aperte demonstrat. Nam in ipso concilio etiamsi verba illa prima, clericus nec quemquam praesumat apud saecularem judicem pulsare, non nullum pro exemptione facere videantur; tamen sequentia verba, *Sed si pulsus fuerit, non respondeat*: nullum omnino faciunt pro exemptione: mandatur enim cicrico, ut in iudicium coram saeculari iudice vocatus, non comparcat, quo nihil apertius dici potuit: et in eundem sensum recidit quod est apud Gratianum, clericum nullus praesumat apud saecularem judicem pulsare. Nam si non licet cicrico respondere in iudicio saeculari: neque licebit cicrico vel laico clericum ad iudicium saeculare vocare.

Quod aulem notat Barclajus in secunda parte canonis, puniri laicum gravissima poena, qui per calumniam clericum, vel Ecclesiam fatigare lentaverit: non significat, licitum fuisse laicis trahere clericum vel causam Ecclesiae ad forum saeculare, modo id sine calumnia fieret: sed significat crimen longe gravius esse ei poena gravissima puniendum, si addatur calumnia, quam si absque calumnia id fiat. Sed neque certum est, concilium loqui de foro saeculari: potest enim fieri, ut laicus clericum accuset quidem ad suum forum, id est, ecclesiasticum, et tamen cum per calumniam injuste fatiget.

Addit deinde Barclajus canonem octavum concilii primi matisconensis, ubi sic legitur. *Ut nullus clericus ad iudicem saecularem quemcumque alium fratrem de clericis accusare, aut ad causam dicendam trahere quocumque loco praesumat. sed omne negotium clericorum, aut in episcopi sui. aut presbyteri, aut archidiaconi praesentia finiatur.* Addit denique, canonem tertium de immunitate concilii tertii lateranensis, in haec verba: *Diuturna indisciplinatio et licentiae inolitae praesumptio usque adeo illicitis ausibus aditum patefecit, ut clerici concilios suos, relinquentes pontifice suo, ad iudicia publica pertrahant: proinde statuimus hoc de caetera non praesumi: si quis hoc praesumpserit facere, et causam perdat et a communione officialiter extraneus.*

His testimoniis conciliorum allatis. subiungit Barclajus. *Haec illa sunt sollicitudines et fere sola sacrorum canonum decreta, in quibus errorem suum fundant, qui falso putant, concilia potuisse eximere, et de facto eximisse clericos de potestate laicorum, quos tamen ipsemet canones adeo perspicue redarguunt, ut nihil necesse sit aliam ad eam opinionem convellendam aliunde accersere.*

Respondet: Primum non sunt haec sola concilia, quae exemplum clericorum declarant, sed nulla

alia, ex quibus haec, breviter commemoranda censui. In concilio Lateranensi sub Innocentio II. cap. 43. sic legitur, *Nimis de jure divino quidam incipi usurpare conantur cum viros ecclesiasticos, nihil temporale oblinentes ab eis, ad praestanda sibi fidelitatis iuramenta compellunt.* In concilio constantinensi, sess. 31. habentur haec verba: *Nullam in clericos jurisdictionem aut potestatem habent.* In concilio lateranensi sub Leone X. sess. 9. *Cum a jure tam divino quam humano laici, potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes et singulas constitutiones,* etc. In concilio tridentino sess. 25. cap. 20. de reformatione: *Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas, Dei ordinatione et canonici sanctionibus instituta est.*

Ad haec et similia, quae nimis aperte loquuntur, nihil Barclajus respondit, sed ea, quasi numquam legisset omisit.

Deinde nos non dicimus a conciliis proprie clericos fuisse exemptos, sed eorum exemptionem declaratam et poenis additis confirmatam.

Denique mirum est, cur Barclajus dicere audeat, ex canonibus allegatis redargui et convelli opinionem exemptionis, cum ea nullis modis confirmetur et roboretur. Nam si laici magistratus legitimi iudices clericorum essent; quo jure malis concilio concilium supra citatum, omnia negotia clericorum in episcopi, aut presbyteri, aut archidiaconi praesentia finienda esse decerneret? Et cur concilium sollicitum etiam citatum, tanta verborum asperitate vocaret praesumptionem, et illicitos ausus, recursum ad saeculare iudicium? Et quo modo denique idem concilium auderet sententiam iudicis saecularis irritare et recurrentem clericum ad forum saecularis iudicis excommunicare? id enim significant illa verba. *Causam, perdat, et a communione efficiatur extraneus.*

CAPUT XXXV.

Refutatur grande verbum Barclaji, quo exemptio clericorum funditus tollitur.

In cap. 33. Barclajus omni timore, vel pudore deposito, ita pronunciat. *Amplius dicam et veritatem dicam, licet odium fortassis multum pariturum ab iis, quibus omnia sunt invidiosa. quae suo studio et desiderio vel minimum adversantur. Dicam ergo et grande verbum proloquar, cujus forte, aut nondum meminit quisquam, aut sime minii, saltem eos quorum intererat id scire, non ut debuit commonefecit, clericos scilicet per locum orbem, quocumque ordine vel gradu sint, non esse adhuc ullo modo exemptos et liberatos a potestate temporali principum saecularium. in quorum regnis et regionibus vitam degunt, sed perinde ac caeteri cives, iis subjectos esse in omnibus, quae ad politicam et temporalem administrationem et jurisdictionem pertinent. in quos jus vitae ac necis, sicut in caeteros subditos ad ejusmodi principes pertinere.*

Hoc grande verbum Barclaji, nihil est aliud, nisi

IN ITIBUS TENPOBALIBt S

grandis temeritas et intolerabilis enor hominis unius, qui ul regibus aduletur, non veretur opponere se veniali el scriptoribus omnibus theologis clcononislis, quorum dims paulo ante citavimus. Solum videlicet et Covarruviam: quibus addere potuissemus scriplores alios innumerabiles el quod majus est concilia quatuor generalia paulo ante citata, lalcramnsia videlicet duo, conslmticnse d Iriilentinum, in quibus generalim affirmatur, non habere kncos ullam in clericos potestatem; neque excipiuntur imperatores vel reges. Neque est quod laboremus in demonstranda hujus doctrinae novitate, nam ipse fatetur, se verbum grande prolocuturum, cujus forte nondum meminit quisquam.

Sed videamus, quibus argumentis, tam grande, el adhuc inauditum verbum Barclajus persuadere orbi terrarum nitatur, contraham aulem in breve compendium lotam ejus ratiocinationem, ul qonin vim habeat, facibus percipiatur, sil igitur ille;C7iri-slinni *tum clerici, tum laid subjecii erani principibus infidelibus, atque ab eis judicari poterant. cryo subjecti sunl cliam principilnts fidelibus cl ab cis judicari possunt: quia Chrisli lex ncttnnem privat jure dominioque. sito. Rursus principes fideles exemerunt quidem privilegiis suis clericos « potestale magistratuum in/e. iorum; sed non exemerunt a polcslalc sua: nusquam enim memoriae proditum esi ab ullo scriptore, principes qui istis clericos privilegiis donarunt, ita cos a se liberos dimisisse. ul sibi amplius non subessent. Immo nec potuerunt principes.nex adhuc possunt clericos in suis regnis constitutos c.a libertate donare ne ipsis potestate temporali subsint; nove delinquentes ab iis judicari et puniri possint, nisi eadem opera sese principatu abdicent. Nam proprium csl principis posse animadvertere in cives el membra suae reipublicae.swil aulem clerici, quod ad temporalia attinet, rives cl membra reipublicae politicae, cujus caput et rector est princeps. Quare Carolus Γ. imperator Ilcrrmannum archiepiscopum coloniensi in jus mise vocari jussit, ut dc criminibus a clero cl universitate ei objectis se purgaret, teste Surio in comment, anni Eiili.El mulli principes sibi quaedam clericorum delicta specialiter vindicanda reservarunt, caque suis magistratibus judicanda committunt: ul sunl illa crimina, quae in Gallia privilcgiula vocantur veluli majestatis, gestationis armorum, adulterinae monelae el similia: haec ille. Ex quibus omnibus sequitor, clericos non esso exemptos a polcslalc cl jurisdictione principum temporalium.*

Ilcspondebo nunc ordino ad singulas propositiones. Ad primam illam de subjectione clericorum principibus iulidolilms «luno sententiae surit.ut supra diximus: et neutra favet Barclnjo. Vera sententia est, clericos jure fuisse exemptos cliam a potestate principum infidelium, quamvis de facto subjecti essent: exemit aulem cos. tamquam proprios suos ministros ille, qui Apoc. 1. Vero dicilur princeps regum terrae. Itaque juxta hanc sententiam neganda csl propositio prima Barclaji, quam neque ille usquam probavit, neque hoc loco probat, sed assumit, nl concessam: quam tamen graviores scri-

plores non concedunt, videlicet omnes illi, xemplionem istam de jure divino esse docent. Sed etiamsi concederetur, nihil inde Barclajus colligeret, quoniam negaretur illa consecutio. Ergo subjecti sunl clerici judicio el polesl.ili principum fidelium: hanc enim propositionem, quae esi secunda apud B.irclojum.neg.ini omnes catholici scriptores, lam theologi, quam canonistae: negatur aulem illa consecutio, quoniam summus pontifex clericos absolute exemit a potestate principum fidelium, qui ejus potestatem agnoscunt; a potestate aulem principum infidelium . qui «jus pnicslatem non agnoscunt. non ila absolute exemit; cum eos c.cnsuris ecclesiasticis coercere non possit: ipsi etiam chrisliani principes clericos exemerunt, intelligentes, quanta sil dignilas clericorum, quod principes infideles non icceruni.cum eis spiritualis illa dignitas nola non esset. Ad illam tertiam propositionem. lex Chrisli neminem privai jure doniinnmque suo: jam supra respondi capile superiore, olit ostendi, per exemptionem clericorum non privari principes jure, quod habebant in cosdem.anteqnnin clerici essent, per se el proprie, sed consequenter cl quasi per accidens: quemadmodum cum filius familias evehitur ad episcopale fastigium, eximitur a patria potestate: nec tamen fil injuria pntri. quoniam non privatur paler jure suo per se, sed consequenter: non enim intendit Ecclesia privare patrem jure palriac potestatis, sed evehere personam illam ad gradum, quo dignus esi. quamvis inde sequatur illa privatio patriae pidcslalis. Vide ηϑ Ita alia exempla capile superiore.

Ad quartam propositionem: quae erat, a nullo scriptore memoriae proditum osse. qood principes exemerint clericos a polcslalc sua: sed solum quod exemerint a polcslalc magistratuum inferiorum.

Ilcspondco: Videtur qui hoc dicil.mil nib l legisse. aut lectores fallere voluisse. Scribit enim Ilullinus lib. IO. lust. cap. 2. Constantinum imperatorem disertis verbis prununciasso. sibi non esse licitum judicare sa< crdoks. sed ab illis potius se esso judicandum. Ubi salis aperte dccliuvit. sacerdotes exemptos esse non solum a potestate judicum inferiorum, sed etiam ab ipsius supremi principis impono. Cui declarationi consentanea est lex ejusdem Constantini septima in codice Theodosi,imule cpisc. cl clericis.lectores, inquit, *divinorum apicum et liypodiaconi el caeleri ch riri, qui per injuriam haereticorum ad curiam devocati sunl. absolvantur: et de caetera ad similitudinem orientis minime ad curias devocentur, sed immunitate plenissima potiantur.* Haec ille, qui cum absolute prohibent clericos ad curias devocari et velit plenissima immunitate poliri,el nihil omnino excipiat, manifestum csl, cum velle, ul neque ad ipsius principis curiam devocenlur:non enim esset plenissima immunitas,si principali potestati essent obnoxii. Similis est lex Theodosii cl Valentiniani end. Thcod. I. ultima de cpisc. el clericis, ubi sic legimus; *Clericos, quos indisrcctim ad saeculares judices debere, deduci infaustus praesumptor edixerat, episcopali audientiae reservamus. Fas enim non csl,ut divini muneris ministri tempora-*

Hum potestatum subdantur arbitrio. In qua lege dum nihil excipitur, omnia comprehendere videntur, nisi forte principis potestas, temporalis dici non debeat. Ipse quoque Justinianus Novella oeloge simatrlia, quae saepe ab adversariis citatur, quasi in ea clerici in criminalibus exempli non videantur a foro saeculari: habet haec verba, *Prius hunc spoliari a Deo amabili episcopo sacerdotali dignitate et haec sub legum fieri manu.* Ubi videmus, clericos, dum clerici permanent, non esse sub potestate legum, sed solum posteaquam clericali honore per episcopos privati sunt: ac per hoc non solum exemptos esse, dum clerici sunt. a potestate, iudicum inferiorum, sed ab ipsis principum legibus, quod ad coactionem attinet: atque hoc est quod concilium conslantienae sess. 31. dixit: *Laicos nullam in clericos jurisdictionem, vel poleslalem habere.* Et certe nomine laicorum principes etiam supremos comprehendit, cum et ipsi laici sint. Denique, vel alia nulla praeteream, imperator I'ridricus secundus, in prima sua constitutione generaliter loquitur, dum ait: *liem statuimus. ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione, vel civili trahere ad iudicium saeculare praesumat. contra constitutiones imperiales et canonicas sanctiones,* haec ibi. Per saeculare autem iudicium non intelliguntur iudicia solum iudicum inferiorum, sed etiam supremorum, cum omnia sint aequae saecularia. Atque re ipsa sic observari videmus, ubi sacrorum canonum reverentia viget.

Ad quintam propositionem, quae erat, non potuisse principes supremos eximere clericos a sua regia potestate, respondemus, id manifeste falsum esse. Nam etiamsi non possit summus princeps, omnes qui in regno suo degunt ab omni potestate sua eximere, nisi principatu se abdicet, tamen potest aliquam partem populi sui ab aliqua parte potestatis suae, vel etiam a tota eximere et simul vere princeps dici et esse. Proprium enim summi principis est, tribulum a populo sibi subjecto exigere, vel Apostolus docet ad Horn. 13. *Ideo enim,* inquit, *et tribula praeslalis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes:* et potest tamen rex, quos vult in suo regno immunes a tribulis facere. Dicitur enim lib. 1. reg. cap. 17. *Qui percusserit Philistaeum, ditabit eum rex divitiis magnis, et domum patris ejus faciet absque tribulo in Israel.* Sic etiamsi magnus aliquis rex in medio regno suo civitatem unam vel liberam faciat, vel alicui absolute donet, non ideo rex dici non potest: regni sui. praesertim si civitatem illam protegat et defendat; et cives illi leges regni sponte servant: sic igitur potuerunt reges, clericos in suo regno degentes eximere a potestate sua regia et reges tamen dici et esse non solum laicorum. sed etiam clericorum, qui leges ejus politicas libere servant; et causas, quas cum laicis habent, cum actores sunt ad tribunal ipsius delerunt: et iudicio ac sententia ejus in ejusmodi causis acquiescunt. Et quoniam rex pro defensione non solum laicorum. sed etiam clericorum laborat et vigilat, ideo non solum laici. sed etiam clerici honorem ei deferunt, qui regibus debetur, iuxta praeceptum apostoli Petri, *Deum timete, regem honorificate.* I. Peir. 2. De-

nique pro rege Deum orant, vel Apostolus monet I. Timoth. 2. dicens: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus et pro omnibus qui in sublimitate sunt:* nec solum pro regibus generaliter preces ad Deum fundunt, sed in specie dicunt, pro rege nostro X. vel pro imperatore nostro N.

At, inquit Barclajus, *omnia membra debent subesse capiti. et omnes cives rectori civitatis, ita ut caput et rector in omnia membra et cives animadvertere possit: sunt autem clerici membra corporis politici et cives terrenae civitatis, quoad temporalia.*

Despondeo: In corpore naturali necesse est, ut omnia membra capiti subsint; quoniam in ejusmodi corpore locum non habet exemptio. Sed in corpore politico, in quo locum habet exemptio, non est necesse, ut omnia membra, id est, omnes cives proprie subsint potestati capitis, id est, rectoris, ac per hoc non est necesse, ut principes in omnes cives animadvertere possint, sicut non est necesse, ut omnes cives solvant tributa, neque ut omnes armis rempublicam defendant; sed salis est, si consilio vel adhortatione, aut precibus apud Deum rempublicam temporalem juvent. Al *perturbabitur respublica, si clerici leges principum impune transgrediantur.* Respondeo: Non impune transgredientur, quoniam ab episcopo suo, vel pontifice summo coercebuntur. Al *Carolus V. vocavit ad tribunal suum Hermannum archiepiscopum coloniensem.* Verum est, sed vocavit, ut principem imperii, eundem enim ad suum tribunal vocavit Paulus III. pontifex, vel archiepiscopum, eodem teste Surio, in eodem loco, qui Suritis postea scribit, anno 1547. jussu summi pontificis et imperatoris Hermannum loco motum fuisse. Sententia vero depositionis a pontifice lata est, quam autem fuerit Carolus V. diligens observator ecclesiasticae immunitatis, ex eo potest intelligi, quod anno salutis 1520. de causa alroci conspiratione adversus eundem Carolum, in qua ecclesiastici nonnulli intermisthi erant: Carolus in laicos animadvertit, ecclesiasticos. superioribus ecclesiasticis puniendos remisit, testis Molin. lib. 4. cap. 21. de his primog.

Addebat Barclajus, esse quaedam delicia gravia, quae privilegia dicuntur in Italia, summis principibus reservata. Sed hoc argumentum in ipsum auctorem retorqueri potest: illa enim non dicuntur privilegia, quia princeps ipse sibi reservaverit, quando privilegium exemptionis clericis concessit, vel Barclajus existimat: sed dicuntur privilegia. quia privilegio sedis apostolicae indultum est regibus Francorum, vel ea delicia cognoscere possint: id quod explicat Clarus q. 36. p. n. agr. fin. versic. ulterius, quaero. et Aufrenus in Clementina, l. de clericorum, de officio iudic. ordin. limit. 13.

Ad ultimam propositionem, quam colligit Barclajus ex supradictis, quod videlicet, Exemptio clericorum a potestate principum nulla sit.

Respondeo: Eam propositionem ex dictis perperam colligi: tum quia demonstratum est. summos principes potuisse et voluisse clericos a sua pole-

Stale eximere: turn quia licet ipsi non voluissent, aul non potuissent, potuit et voluit summus pontifex illos eximere, nut jure divino exemptos declarare: neque possunt principes eliam supremi hanc exemptionem impedire. Atque haec est communis docturum theologorum cl canonislarurn sententia, cui hactenus nonnisi haeretici restiterunt. Et quidem quod hoc sentiant illi, qui exemptionem volunt esse de jure divino, ne Barclajus quidem dubitat cl expresse doccl Nnvarnis in cap. *Novii*, de judiciis, nolab. 6. num. 30. Quod autem idem etiam fateantur el doceant **illi**, qui exemptionem arbitrantur non esse de jure diviio: pcrspicuum est ex Francisco Victoria, llelecl. de potestate Eccles, q. G. propositil. 5. cx Dominico a Solo, in 4. disl. 25. q. 2. art. 2. cx .Martino Ledesmio in quartum, pari. 2. q. 20. ari. 4. cx Dominico Bannes in 22. q. G7. arl. l. cl ex Didaco Covarruvia pracl. quaesi, cap. 31. conci. 3. el 4. cujus verba, ul eliam Soli, capite superiore adduximus. Hinc solvitur quaestio, quam Barclajus in extremo capite insolutam reliquit, liceat nc principi privilegium exemptionis clericorum revocare. Respondent enim doctores allegati, nullo modo licere.

CAPUT XXXVI.

Defenditur secunda cl tclrlia pars rationis quintae principalis pro polestale pontificis maximi in temporalibus.

In cap. 34. Barclajus post longam digressionem de exemptione clericorum, redit ad oppugnandam secundam pariem rationis meae principalis, quam proposuerat initio cap. 32. Argumentum meum hoc erat: Pastoris munus est arietes furiosos, atque ovile destruentes separare el recludere: Princeps autem csl aries furiosus, atque ovile destruens, quando est catholicus tide, sed adeo malus, ul multum obsit Ecclesiae el religioni, ul si episcopatus vendat, ecclesias diripiat, etc. Ergo poterit pastor Ecclesiae eum recludere el in ordinem redigere.

Ad hoc argumentum respondit in illo cap. 32. Barclajus, lotum argumentum posse concedi, quoniam ex eo nihil aliud efficitur, nisi posse principem malum el Ecclesiae noxium separari a gregis consortio per sententiam excommunicationis. IXos tero eam responsionem in cap. 33. Refutavimus, ad quam lectores remittimus. Nunc igitur in cap. 31. Barclajus haec addit.

Ad argumentum, inquit, nunc revertor, quod cap. 32. initio propositum esi cl respondeo, nihil illud ad bonorum quorumlibet temporalium, nedum ad regni ademptionem perlinere. Cerium enim csl ei certo certius, excommunicationem, quasola separantur cl excluduntur perversichristiani a consortio fidelium cl communione Ecclesiae, nemini patrimonium el bona temporalia auferre. Haec ille, qui post mulla verba in hac re explicanda consumpta concludit, sl non possit papa per excommunicationem adimere patrimonia privatis hominibus mullo minus posse per eandem censuram privaro reges ac principes imperiis atque regnis.

*Numquid, inquit, plus ei poleslalis in principes, quam in privatos. Dei lege, tribulum esse consta!? aul numquid principibus. quam privatis duriore et deteriore conditione csl vivendum, ul quod Ecclesia in privatum nequeat, id in principem possit exercere.*⁹

Respondeo: Cum dixi: Arietem furiosum posse per pastorem separari el recludi, non intellexi per scparationem et reclusionem, solam excommunicationem, sed excommunicationem et depositionem: quemadmodum enim paslor non solum separat arielern a grege, sed eliam recludil quasi in carcere, ul non amplius gregem ducat: sic pontifex summus regem dcslruenlem Ecclesiam, non solum separat per excommunicationem a communione fidelium, sed eliam deponil cl in ordinem redigit, ul non amplius populos regal. Itaque lota illa longissima disputatio, qua Barclajus probal. per excommunicationem non privari homines proprio patrimonio, supervacanea esi, neque vim argumenti nostri Barclajus assecuius esi: quemadmodum eliam vocem, recludere, exposuit per vocem, excludere, cum exponenda esset per vocem, includere, ul cap. 33. docuimus.

Addo praelerea magnum esse discrimen inter privatas opes el publicam jurisdictionem; ul eliam inicr substantiam, sive divitias el poleslalem, sive auctoritatem: polesl enim homo aliquis pauperri-mus esse privatis opibus, el jurisdictionem publicam alque amplissimam habere: cl polesl conira ditissimus esse auro, atque argento, agris ei vmeis el armeniis: el nullam habere in alios homines politicam poleslalem. Ex quo discrimine lit, ut quamvis excommunicatio non privet patrimonio proprio el opibus el divitiis, privet lamen jure el potestate commercii humani, electionum cl contractuum, el similium; el simul impediat publicam forensem juiisdictionem: neque enim licet excommunicatis forensia judicia exercere, audire caussas, sententiam ferre, in sonles animadvertere, ul supra probavimus, ex cap. *Ad probandum*, de sunt, el re judic.

Quamvis autem ex vi solius excommunicationis, nisi in casu haeresis cl apostasiae, non sequatur amissio regni vel imperii: lamensummus pontifex, qui polesl excominunicandosuspndere jurisdictionem, ul diximus, potest eliam deponendo privare omni jurisdictione et potestate regia: quae ut in prolegomenis ostendimus, communis csl doctorum el Ecclesiae ipsius sententia. Nec lamen bine sequitur, plus habere poleslalis pontificem in principes, quam in privatos: nam privati non possunt deponi a regno, quia regnum non habent, non quia minus obnoxii sint poleslali summi pasloris: ct lamen possunt eliam ipsi privari rebus, quas habent; quod lil cum poena pecuniaria, aul exilii, aul carceris, nul alia corporali poena mulclantur: falsum enim csl. quod Barclajus nimium saepe repetii, corporalem poenam in solius politici magistratus potestate positam esse: cujus contrarium praxis ostendit, praesertim in tribunali sancti officii.

Addil postea Barclajus alium rationem, quam in forma syllogisticae ratiocinationis hoc modo disponit.

Suillus pontifex non habet nunc majus imperium in principes temporales, quam habuit antequam ipse esset princeps temporalis.

Ubi antequam esset princeps temporalis. nolum meos temporale, imperium ullo modo habuit.

Ergo nullum nunc quoque in eos ullo modo habet,

Ei quoniam propqsilio manifesta videtur, probat assumptionem hoc modo.

Nemo inferior, et subjectus habet imperium in suum superiorem et dominum. ul possit cum iudicari in eo ipso in quo est ei subjectus:

Papa autem, antequam fieri princeps temporalis. erat regibus et imperatoribus, quantum ad temporalia. inferior et subjectus:

Ergo non habet in eos temporale imperium, ul possit eos in temporalibus judicare.

Respondeo: Assumptio prioris syllogismi falsa est: proinde etiam falsa conclusio est: siquidem summus pontifex ius, quod habet in temporalibus supra reges et principes christianos, non acquisivit ex principatu temporali, quem nunc possidet, sed habuit a Christo, quando ab eo accepit potestatem apostolicam et supremam supra omnem Ecclesiam. ul esset ipsius vicarius generalis, caput et rector et pastor et princeps omnium fidelium: quamvis enim, ul saepe dictum est. ea potestas in se spiritualis sit, tamen extenditur ad temporalia eo modo, quo spiritus humanus, quamvis vere et proprie spiritus sit, non corpus, vel corporalis, tamen regii membra corporis, cui praesidet. et ea castigat et punit, prout ad salutem expedire cognoscit. Quare probatio assumptionis in posteriore syllogismo, nullas vires habet, nam assumptio quoque syllogismi posterioris est falsa, ac per hoc etiam totius syllogismi falsa conclusio: siquidem falsum est, summum pontificem fuisse unquam regibus et imperatoribus iure subjectum, neque id probant Barclajus. quod ul probatum assumit.

Al. inquit, adversarii dicunt, exemptionem personarum ecclesiasticarum jure humano introductam esse.

Respondeo: Bellarminus, qui citatur in margine, non dicit jure humano solum, sed jure humano et divino. Deinde illi ipsi, qui exemptionem clericorum dicunt esse de jure humano, addunt eam, quo ad personas, esse valde conformem juri naturali et divino, ut perspicuum est ex Dominico de Solo in t. dist. 2. quaesi. 2. art. 2. conci. 5. Praeterea iidem auctores, qui negant exemptionem clericorum de jure divino diserte affirmant. summum pontificem putuisse et debuisse eximere clericos, etiam principibus temporalibus inconsultis: neque posse licet temporales principes contrarium suis legibus constituere, ul supra notavimus, ex Victoria, Soto, Iñesio. Bannesio et Covarruvia: falsum est igitur quod tot verbis inanibus hoc loco Barclajus repetit de exemptione solo principum privilegio et munere clericis concessa.

Transit per hanc Barclajus ad tertiam partem rationis quintae principalis pro potestate summi pontificis in temporalibus. omilto enim quae ipse repetit ex c. 15. quae ibidem refutata sunt, sic autem inquit. *Superes supremum Bellarmiui argu-*

mentum in quo refutando non nulla opera operum est. Tertium, inquit, argumentum est: 1. omnes pastores. ac debet omnes oves ita pascere, ul eis convenit: ergo potest pontifex Christianis ea jubere, atque ad ea cogere ad quae quilibet eorum secundum statum suum tenetur, id est. singulos cogere, ut eo modo Deo serviant, quo secundum statum suum debent: debent autem reges Deo servire defendendo Ecclesiam, puniendoque haereticos et schismaticos: ergo potest, ac debet regibus, jubere ul hoc faciant, et nisi fecerint, etiam cogere per excommunicationem, aliisque commodas rationes.

Ad hoc argumentum Barclajus respondet, si agatur de pastu et poenis spiritualibus, lotum argumentum concedi potest: licet enim summus pontifex pascere omnes christianos pastu spirituali: nam ad pascendum pastu corporali, facultates ejus quantumvis amplae sint, nullo modo sufficerent: sic etiam tenetur cogere omnes ad officium suum poenis spiritualibus, quarum gravissima excommunication est. sed ulterius progredi non potest: et allegat ad hoc probandum Joannem Driedonem lib. 2. de libertate Christiana cap. 4.

Sed haec Barclaji responsio supra refutata est nullis in locis, et nunc ex ipso Driedone. quem ipse citat, refutari potest: scribit enim Barclajus a Driedone nullam aliam judicii et correctionis papalis in imperatores delinquentes poenam, nisi solam excommunicationem poni. Al. Joan. Driedo repugnat Barclajo, cumque his verbis confutatur, lib. I. de libertate christiana, cap. 15. *Verum hoc non est silentio praetereundum, quod papa a plenitudine potestatis super universos principes Christianos. potest reges ac principes propter haereticum crimen privare suis regnis atque imperiis, et in temporalibus prorsus eximere plebem Christianam ab obedientia et subjectione eorum*, haec Driedo, quem in patronum sententiae suae allegavit Barclajus; qui certe insignis doctor Joannes Driedo non poterat clarius mendacium et imposturam Barclaji redarguere. Quod ergo nos diximus, et docent omnes catholici, posse pastorem summum Christianorum cogere omnes ad obsequium suum praestandum in obsequium Dei; non intelligitur de sola coactione per excommunicationem, sed etiam per privationem regnorum et principatuum, si ad salutem regis idem pastor expedire judicaverit.

CAPUT XXXVII.

Defenditur primum exemplum allatum pro potestate summi pontificis in temporalibus.

In cap. 35. et 36. refert, et refellit Barclajus argumenta quaedam Nicolai Sanderi, quam totam disputationem omittendam hoc loco esse censeo, quoniam non suscepi onus probandi omnia argumenta. (pia a catholicis scriptoribus proponuntur, esse insolubiles demonstrationes. Scio nulla interdum probabilia admisceri argumentis solidioribus, quae quamvis per se, ac sola, vim persuadendi non habeant, tamen addita firmioribus argumentis, non parum juvant ad rem. de qua agitur, confirmandam. Itaque conclusionem Sanderi, quae comni-

iiis est inter ompes catholicos scriptores, adversus Berclajuin, cuius marius sunl contra omnes, ut scriptura de Ispiaole loquitur, defendendam mihi desumpsi, el simul ad ea, quae proprie adversus mea scripta Barclajus objecit, respondendum mihi esse judicavi. Igilur in cap. 37. refert argumentum meum primum ab exemplo el figura veleris Testamenti ductum, haec nutem est argumenti summa. Orias rex in lib. 2. Paralip. cap. 2t». cum sacerdotum olllicium usurparet, cl a sacerdotibus repulsus non acquiesceret, continuo lepra divinitus percussus fuit, atque iudicio sacerdotum separatus e coetu populi, seorsim in domo solitaria habitavit usque ab obitum: ex «pio factum est, ut regni administratione privatus fuerit el filius ipsius in civitate populum judicaverit. Hinc argumentum ejusmodi concilatur, Si ob lepram corporalem poterat sacerdos olim regem judicare cl regno privare: quare id non poterit nunc propter lepram spiritualem idest, propter haeresim, quae per lepram figurabatur, ol s. Augustinus docet lib. 2. quaesi, cvnng. quaesi. 40. praesertim cum I. Corinth. 10. Paulus dicat, contigisse Judaeis omnia in figuram?

Ad hoc argumentum respondet Barclajus: Iudicio sacerdotum fuisse regem Oziam propter lepram separatur a reliquo populo; el eodem modo posse nunc regem iudicio summi pontificis propter haeresim separari per excommunicationem a coctu fidelium: negat autem fuisse regem Oziam regno privatum, cl propterea etiam negat, posse regem a pontifice propter haeresim regno privari. Quod autem non fuerit Ozias regno privatus, probat ex eo quod Scriptura Ictalur Mnno *aetatis sextodecimo regnare coepisse, cl quinquaginta duobus annis regnasse*. 4. Reg. 13. el 2. Paralip. 2G. proinde regnasse ab anno sextodecimo usque ad mortem. Idem etiam probat ex eo quod eadem Scriptura dicit: *Joalham /ilius regis gubernabat palatium, el rexit domum regis et iudicabat populum terrae*: hinc enim colligitur, filium regis non auctoritati; propria, scilicet nomine patris sui aegrotantis regnum administrasse haec Barclajus.

Respondeo: Ozias lepra percussus retinuit quidem nomen regium, sed mane: filius vero ejus sine regio nomino regnum cum plena potestate administravit, id verbis disertis testatur Josephus lib. 9. Antiquitatum, cap. 11. ubi dicit. *Oziam privatum vixisse in domo solitaria, el /ilium ejus rem publicam administrasse*. quod idem salis apertum indicat Scriptura, cum ait: Filios regis iudicabat populum terrae: neque addit, id cum fecisse jussu patris, aut patris nomine; neque toto eo tempore quo rex percussus lepra mansit in domo solitaria, ullam pariem regiminis ad cum ullo modo pertinuisse. Atque hoc intellexi, cum in argumento dixi, coactum Inisse Oziam filio regnum renunciare: per regnum enim non vocabulum regis, sed auctoritatem significavi: quam auctoritatem paler non retinuit, sed privatus vixit, ul Josephus loquitur. In hoc igilur vis argumenti ab exemplo ducti posita est, quod quemadmodum rex Ozias lepra percussus iudicio .sacerdotum coactus est habitare in domo solitaria el regni administratione dimissa privatus vtvrcrc: sic etiam rex haereticus, iudicio sum-

mi sacerdotis per excommunicationem separari possit a coetu piorum, non solum quo ad sacramentorum el precum communicationem, ut Barclajus admittit. sed etiam quoad forense iudicium cl regni adinistrationem, quod Barclajus negat. Al Oziae relictum est nomen regium. A'erum id quidem, sed non ideo nomen regium relinqui debet homini propter haeresim excommunicato, atque dcposito: nam lepra spiritualis deterior est lepra corporali: cl sacerdos christianus praeslantior est sacerdote levitico cl res figurata perfectior est, quam sil ipsa figura, sic enim agnus paschalis par non erat Chnslo crucifixo el manna inferius est Eucharistia el circumcisio Baptismus non aequat.

Quod autem Barclajus disputat de differentia auctoritatis regnandi el administrationis regni, non faciat ad rem, lum quia Ozias non sola administratione, sed etiam auctoritate privatus fuisse dicendus est, cum Josephus dicat, eum privatum in magno moerore vixisse post acceptam plagam leprae: lum ctiam quia Barclajus non concedit regem haereticum posse privari administratione regni, sic enim ipse loquitur p. ig. 312. *Quod autem dixi. papam posse separare regem haereticum a communionem /idelium per excommunicationem, de separatione spirituali animorum, non corporum intelligendum est, subditi enim, regi excommunicato obsequium denegare non debent*: haec ille. qui sine dubio, ut etiam supra docuit, non permittit. posse per pontificem interdici regi haeretico administrationem regni el curatorem illi dari. ul ipse fatetur, datum esse regi Oziae filium curatorem. Quare falso postea d'iclt: *Figuram Oziae, leprae separationis, bellissime convenire cum rege. haeresi et excommunicatione: et ex hac figura temporalem pontificis potestatem omnino ficiuim, usurpatam, atque a jure divino alienam ostendi*. Quo modo enim figura cum re figurata concordat, si in figura ponitur rex coactus habitare in domo solitaria, el negotia regni nulla tractare: in re figurata ponitur rex libere in urbe regia residere cl jus dicere, ul antea faciebat? El si veritas figurae requiritur. ul nihil minus, sed polios aliquid amplius in re figurata roperiat. qnani in ipsa figura: el ideo necosso est. ul rex haereticus per sententiam pontificis administratione regni, el ipsa quoque auctoritate privetur, quo modo ex hac figura temporalis potestas papae fictilia est usurpata, et a jure divino aliena monstratur? Maneat ergo argumentum nostrum ab exemplo apposite ilucum esse: neque a Barclajo potuisse convelli.

CAPUT XXXVIII.

Defenditur secundum exemplum pro polcsiale pontificis in temporalibus.

Proponit deinde Barclajus in cap. 38. secundum exemplum a nobis adductum ex lib. 2. Paralip. cap. 23. Ubi narratur, Alhuliam reginam faventem superstitioni el idololatriae Baal a pontifice Jojad i regno el vita fuisse privatam, cl Joas regem in ejus locum institutum.

Ad hoc exemplum refutandum sternit sibi Barcla

jus viam digressiuncula quadam, ex confidis rumoribus et solida maledicentia in pontificis. Scribit enim hoc exemplum a me allatum, non indigentiae aut praevagationis apud Sixtum V. pontificem accusaret, si illud ab aliis antea notatum omissem. At ego multo antea quam Sixtus V. pontifex crearetur, haec scripseram, et in scholis dictavimus: deinde, si iam nulla alia exempla praetermisi, quae in Sanderio legeram, vel Barclajus ipse testatur, cur timere debui offensionem pontificis, si istud unum praetermitterem? Quod vero addit Barclajus, Sixtum V. in animo habuisse, ordinem Jesuitarum ad arctiorem formam vivendi, atque ad cerium vestimenti genus, cogere; fabulae sunt hominum otiosorum, et mirum est Barclajum in his etiam nugis referendis voluisse lempus consumere. Quod vero adjungit, Bullam ejusdem Sixti V. qua Pontificis Academiae perpetuus rectoratus desuitis additur, suppositionem vel obreptilium videri, et quamvis vere sit a Sixto concessa, valere tamen non debere, quia statim ab ejus creatione fuerit impetrata: non jam ad fabulas vel nugas, sed ad calumnias et maledicentiam perlinet: quasi non poluerit idem pontifex lolo illo quinquennio, quo pontificatum gessit, eam bullam revocare, si suppositilium, aut obreptilium, aut fraude exortam didicisset.

Sed his omissis, ad exemplum Iojadae pontificis Alhiam reginam exauclorantis. respondet Barclajus, exemplum illud ad rem non facere; quod Athalia nullo jure regnaret, sed immani tyrannide per vim et scelus regnum occupasset.

At verum quidem est, initium regni Alhiae tyrannicum et violentum fuisse: sed cum annis sex quiete regnaverit, credibile est, populum consensu suo regnum ejus approbasse, praesertim cum ignoraretur superesse adhuc unum ex filiis regis defuncti et fama esset, omnes omnino incruisse. Neque novum aut insolitum est, vel initia regnorum sint violenta et tyrannica, et tamen paulo post consentiente populo reges legitimi habeantur. Ipse cetero Augustus, qui imperator optimus habitus est, rem publicam injuste initio oppressit, et principatum sibi armis violenter usurpavit. Ollio Galbam occidit: Vitellius Othonem ejecit: Vespasianus Vitellium; et omnes tamen imperatores a senatu populoque romano salutati sunt. Quid atrocius, quam quod Philippus gessit, cum Gordianum imperatorem legitimum sustulit, et imperium ejus invasit? et tamen ipse quoque legitimus imperator habitus est. Mitto Odoacrum Illelulum, Gothos et Longobardos invasores Italiae; et alios prope innumerales, qui per vim regna occuparunt, et postea tamen accedente consensu populi reges legitimi habiti sunt.

At, inquit Barclajus, sacerdos Iojada non auctoritate propria Alhiam deposuit, sed hortatus est centuriones et milites cum illis in Alhiam conspiravit: sic enim Scriptura loquitur. *Misit Iojada pontifex, et assumens centuriones et milites introduxit in templum Domini, perijitque cum eis foedus.*

Et hoc verum est, sed non impedit quo minus Iojadae quocumque regina decessit fuerit. Sacer-

dos onit non poterat solus implere quod proposuerat; ideo centurionibus et militibus non solum accersitis, exposuit illis propositum suum deturbandae reginae de solio, tum ob alia crimina, tum quod falsam religionem Baal foveret: neque simplici promissione militum contentus esse voluit, sed foedus cum eis iniit, et adjuravit eos, vel fortiter proposito suo cooperarentur. Denique ipse armavit milites tradens eis hastas, et reliqua anni regis David, quae erant in domo Domini: ipse iussit interfici reginam; ipse novum regem coronavit ipso auctore totus populus templum Baal evertit, et aras idolorum destruxit, et sacerdotem Baalam ante ipsam occidit.

CAPUT XXXIX.

Defenditur tertium exemplum allatum pro potestate summi pontificis in temporalibus

Tertium exemplum attuleram ex s. Ambrosio, qui Theodosium imperatorem excommunicavit propter caedem, tamen Thessalonicae nimis crudeliter fecerat: deinde coegit cum, ut legem ferret, ne sententiae latae de caede aut publicatione bonorum ratae essent, nisi post triginta dies a pronuntiatione sententiae, nimirum vel si quid per iracundiam praecipitanter dictasset intra spatium illud sedato pectore revocaret. Ex quo exemplo collegeram ab episcopo mediolanense potuisse judicari imperatorem, qui apud mediolanum sedem habebat. Ex quo rursus deduxeram, si hoc potuit episcopus, quanto magis princeps episcoporum papa?

Ad hoc exemplum illa respondet Barclajus, ut primum admittat, episcopum posse cognoscere de crimine principis in foro externo ecclesiastico, et illud punire poena ecclesiastica, qualis in primis excommunicatio est. et hoc modo cognovisse Ambrosium causam Theodosii de caede, vel peccatum erat et eundem Theodosium reum factum excommunicasse: deinde concedit, ab episcopo Ambrosio imperatum fuisse, vel Theodosius legem illam ferret in poenitentiam peccati commissi, sine quo poenitentiae fructu vel signo, eum alio anathematis vinculo non solvisset. Ex his vero colligit, s. Ambrosium habuisse in Theodosium spiritualem jurisdictionem, non autem temporalem aut politicam.

At ego exemplum illud, quod attinet ad excommunicationem, non attuli adversus Barclajum, qui nondum orbi terrarum innotuerat: sed adversus alios, praesertim Anglos Calvinistas, qui negant principem supremum excommunicari posse a summo pontifice, vel summum pontificem ullam habere in supremos principes jurisdictionem vel potestatem. Quod vero attinet ad legem politicam, quam Theodosius ex Ambrosii praecepto tulit; non utique negamus, eam ad fructum poenitentiae perlinere, et a spiritali potestate episcopi fuisse imperalam: sed ostendere volumus, posse principes ecclesiasticos non solum in fure interno conscientiae, sed etiam in foro externo ecclesiastico disponere de tempo-

ralibus, ul ad spirilualia ordinem habent. Ceric c-
nlm qua polcslale s. Ambrosius poluil Theodosium
cogere, si a vinculo anathematis solvi vellet, ad le-
gem illam politicam ferendam: eadem poluil eum-
dem cogere ad aliam legem politicam saluti anima-
rum necessariam ferendam, nisi vellet anathematis
vinculo alligari. Ex quo manifeste colligitur. multo
majore ralionc potuisse pontificem maximum, Ec-
clesiae universae praesidem, imperare principibus
lemporalibus sub anathematis poena, ul leges poli-
ticas spiritali bono necessarias ferant, el conlra. ul
eas abrogent, quae spiritali bonum impediunt: at-
que hoc modo spiritali potestati, temporalem po-
testatem esse subjectam.

CAPUT XL.

Defenditur exemplum quartum.

Quartum exemplum desumptum fuilcx privilegio
sancti Grcgorii monasterio sancti Medardi conces-
so, quod habetur lib. 12. epistolarum extremo, in
quo leguniur haec verba: Si quis regum, antistitum,
judicum, vel quarumcumque saecularium persona-
rum hujus apostolicae el nostrae praeceptionis de-
creta violaverit, cujuscumque dignitatis vel subli-
mitatis sil, honore suo privetur, etc. El similia ha-
bentor m alio privilegio ejusdem sancti Grcgorii
lib. II. epistol. IO. ad senatorem abbatem.

De hoc exemplo sic loquitur Barclajus. Si vive-
re/ hodie b. *Grcgorius. et superiora verba eo sen-
su accipi inlelligeret, quasi ipse potestatem* Α-
buissct privandi reges suo honore el dignitate:
exclamaret profecto calumniosam esse interpre-
tationem tcl se numquam tale quid, vel per som-
nium cogitasse: ea vero quae alibi scripta ab eo
sunl. /idem abrogant huic expositioni, sunt igi-
lur ista, non imperantis, sed imprecantis verb i,
quibus admonet cl adjurat omne genus homi-
num, ne privilegium a se dolum violent: quod si
violaverint, Deum vindicem fore, qui eos suo ho-
nore privet. quod genus admonitionis el impre-
cationis nunc semper addi solei extremis Mulla-
rum cl Constitutionum pontificiarum, hoc modo:
Nulli ergo hominum liceul hanc paginam. etc. si
quis autem hoc attentare praesumpserit, indigna-
tionem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et
Pauli apostolorum ejus incurrat, sive quod idem
esi. se noverit incursum.

Respondeo: Interpretatio verborum sancti Grc-
gorii. non mea est, sed alterius sancti Gregorii di-
gnitate paris cl sanctitate noti nullum inferioris.
Sanctus, inquam. Gregorius VII. papa in epistola
ad episcopum melensem. quae est viccsimaprima
libri octavi, hunc locum sancti Gregorii adducit ad
probandum jure a se fuisse depositum llenricum
imperatorem: *Reatus Gregorius*, inquit, *papa re-*
ges a sua dignitate cadere statuit, qui apostoli-
cae sedis decreta violare praesumpserint, scri-
bens ad quemdam senatorem abbatem, his verbis:
Si quis vero regum, etc: Quod si beatus Grego-
rius. doctor utique mitissimus. reges, qui statuta
violarent, non modo deponi, sed etiam excom-
municari, alque in aeterno examino damnari de-

crevit: quis nos llenricum non solum apostolico-
rum judiciorum contemptorem, verum eliam ip-
sius mains Ecclesiae, quantum in ipso est, con-
cutcalorem. loliusque regni, el ecclesiarum im-
probissimum praedonem. et alrocissimum destru-
ctorem deposuisse el excommunicasse reprehen-
dat, nisi forte similis ejus? Haec ille, cui Barcla-
jus si cedere nolucril interpretatione verborum san-
cti Gregorii, nimis temerarius erit: si aulem cesse-
rit, fateri debet, sancium Gregorium primum non
ignorasse, polcslalc m sibi divinitus datam extendi
usque ad regum cl principum depositionem. Sed
addamus cl altum interpretem verborum sancti Gre-
gorii, ul in ore duorum testium stet omne verbum.
Thomas Valdensis, vir doctissimus in lib. 2. do-
ctrinalis Odei anliquac artic. 3. cap. 75. *Profecto,*
inquit, *nec beatus Gregorius eminentiae sui sta-*
tus super statum imperialem praejudicavit in a-
liquo, cum rogem sibi verbo tenus praeposuit.
negotio quod tunc tractabatur attento, quod tunc
apte videbimus, si posteriora ejus facta ct scri-
pta quaeramus. Vide an se magistrum cl impe-
ratorem el regum non arbitrabatur, cum post
privilegia quaedam senatori presbytero et ab-
bati xenodochii Francorum directa sub inter-
minatione dignitatis el honoris omni ejus vio-
latori conclusit. Si quis regum etc. En quam
bene doctor isle Barclajus nondum natum confu-
tavit. Barclajus dicil ex altis scriptis sancti Grcgo-
rii colligi, sancium Gregorium non existimasse ha-
bere se polcslalc m super reges saeculi, quamvis
ejus verba id significare videantur: Thomas Val-
densis contradicit, ex aliis sancti Gregorii scriptis
colligi. sanctum Grcgorium verbo tenus se impera-
tori subjecisse, re aulem vera non ignorasse emi-
nentiam sui status super statum imperialem. Bar-
clajus dicit. Verba sancti Gregorii sonare impreca-
tionem. quam eliam quilibet privatus adjungere po-
lcl silens suis: Thomas Valdensis contra dicil,
Verba sancti Gregorii sonare interminationem ho-
noris et dignitatis. quam literis suis adjungere non
potest, nisi princeps supremus. Utrum aulem ma-
jor fides habenda sil uni Barclajo, quam duobus
viris tantae eminent ae. atque docirinae, stultum
csl quaerere. Sed eliam si id quaeratur cx verbis
ipsius sancti Grcgorii lota quaestio nullo negotio
dissolvetur. Siquidem s. Gregorius tria simul con-
jungit. videlicet, honore suo privetur, a commu-
nione fidelium segregetur, in divino examine ad
poenas aeternas damnetur. At duo posteriora non
continent imprecationem, sed decretum, sive de-
clarationem: non enim praelatus, qui dicil. qui hoc
fecerit, excommunicetur, imprecatur excommuni-
cationem, sed jubet excommunicari: el qui dicil ,
qui hoc fecerit, in divino judicio ad poenas aeter-
nas damnetur. non imprecatur damnationem aeter-
nam (quis cnim tam crudelis invenitur, qui hoc im-
precelur?) sed declarat, qui hoc fecerit, cum gra-
vissime peccaturum, et poenas aeternas in divino
examine promeriturum. Igitur eodem modo illud,
Honore suo privetur, non est imprecatio, sed de-
cretum, ul ab honore suo decida, el declaratio, ut
liceat populo non obedire ejusmodi regi tamquam
honore suo ac dignitate privato. Quemadmodum

etiam verba civilium constitutionum apostolicorum non significant Imprecationem, vel perperam Barclajus exponit (neque enim summus pastor et vicarius boni illius pastoris, qui animam suam pro ovibus suis posuit, imprecaretur ovibus suis indignationem omnipotentis Dei), sed declarationem civilis denunciationem continent gravissimae poenae, quae contemptores apostolicorum praeceptorum sine dubio consequuntur. Hoc enim manifeste significant illa verba, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli se noverit incursum. Quare si sanctus Gregorius nunc in terris viveret, baud dubio exclamaret, calumniosam esse interpretationem Barclaji, civilis scilicet nihil tale unquam vel per somnium cogitasse.

CAPUT XI.I.

Defenditur exemplum quintum.

Quintum exemplum est Gregorii II. qui Leoni imperatori a se excommunicato prohibuit vectigalia solvi ab Italis, ac proinde cum imperii parte inulclavit.

Ad hujus civilis sequentium exemplorum refutationem. praemittit Barclajus satis prolixam admonitionem adversus argumenta, quae petuntur ab exemplis, immemor argumentorum, quae ipse duxit ab exemplis veterum pontificum vel imperatorum, cum quibus plenissime constare dixit, nullam esse in pontifice potestatem disponendi de temporalibus. Sed quoniam isti sunt loci communes, qui ad omnem disputationem accommodari possunt, iis omissis ad rem propositam accedam. Igilur Barclajus praecise negat, verum esse quod historici tradunt, a Gregorio II. pontifice prohibitos fuisse Italos imperatori haeretico civilis excommunicato vectigalia pendere: tota vero ejus ratio est, quia Platina in vita Gregorii II. scribit, volentibus populis deficere ab imperatore haeretico), restitisse Gregorium civilis auctoritate sua, eos in fide, vel obedientia imperatoris tenuisse. Cur autem uni Platinac major fides habenda sit, quam caeteris historicis antiquioribus civilis pluribus; eam causam reddit, tum quia Platina scripsit historias pontificum jussu Sixti IV. vel habuit Romae multa vetera monimenta: tum etiam quia Gregorius pontifex optimus vel justissimus cum esset, nunquam jussisset contra evangelium negari censum Caesari, qui usque ad obitum Caesar, civilis imperator Augustus permansit.

At haec Barclaji disputatio, tam civilis infirma ac debilis, vel mirum non sit, quod paulo ante tam longa praefatione exemplorum auctoritatem extenuare conatus sit. Videbat enim nihil firmum adferre se posse ad exemplum tam vetustum vel tam evidens refutandum. Primum igitur ajo Platinam non esse contrarium historicis caeteris, si tempora distinguantur. Verum civilis enim per multos annos Gregorium restitisse populis illicis cupientibus ab imperatore deficere. Sperabat enim assiduis cohortationibus suis aliquando cessurum imperatorem, civilis ad meliorem mentem ac saniora consilia redire, et hoc esse, quod Platina vere narrat. Sed ubi vidit pontifex, se operam perdere civilis impera-

toem quotidie deteriorem fieri: securim ad radicem misit civilis imperatorem coetu piorum ejccl, ac jussit. vel civilis tamquam impio illici populi non parerent, neque vectigalia deinceps penderent. Il vero Platina non negat et historici plurimi groecid Jalini vel Urman, (pios in libro meo citavi. Vide de hac tota causa cardinalem Baronium lum. 0. Annalium, ad annum salutis 726. et 730.

Ajo secundo: Si Platina contrarium dicat, magis credendum esso historice caeteris, quam ipsam et nulli sunt civilis antiquiores vel digniores, et historias temporum scribunt, non vilis unius pontificis, vel Platina facit: quam autem Platina parum diligens fuerit in perscrutandis monumentis nonnorum archiviorum. vel cum eo potest intelligi. quid Onuphrius Pamius in additionibus ad Platinam. nulla ejusdem Platinac vel omissa, vel errata demonstrat: et in additione praemissa vita Gregorii secundi, admonet, Leoni tertio imperatori haeretico jure ereptum fuisse imperium, quod in Italia habebat, a Gregorio secundo romano pontifice.

Ajo tertio: Gregorium virum sanctissimum non peccasse in evangelium, «piando populos Italiae prohibuit vectigalia pendere imperatori haeretico. Quod enim Dominus ait: *Reddite quae sunt Caesaris Caesari*, intelligitur de Caesare legitime imperante.

Leo vero ille, qui ob crimen haecrescos a summo pontifice publice excommunicatus fuerat et ab imperio depositus, non civilis vere civilis jure Caesar, sed tyrannus et persecutor sub titulo Caesaris.

At, inquit Barclajus, usque ad mortem Leo permansit in imperio.

Respondeo: Apud Graecos, praesertim haereticos, imperator de facto, non de jure permansit: apud Latinos ac praesertim Italos, neque de jure, neque de facto.

CAPUT XLII.

Defenditur exemplum sextum.

Sextum exemplum civilis Zachariae pontificis, qui Childericum regem Francorum deposuit, civilis Pipinum substituit.

Ad hoc exemplum Barclajus opponit nulla, quae per paries singillatim refellenda sunt.

Primum contendit: Childericum fuisse solo nomine regem, qualis civilis, vel ipse loquitur, Rex Saccorum.

Respondeo: Negari non potest, quin Childericus nihil omnino in regno per se gereret, sed regnum, civilis regni negotia per principes, ac potissimum per praefectum palatii administraret. vel Aimoinus tradit lib. i. cap. 61. caelorum verum non civilis, eum solo nomine regem fuisse, fuit enim rex jure successionis, civilis tamquam verus, ac legitimus rex inunctus, vel coronatus civilis civilis a populis juramentum fidelitatis accepit. Neque hoc negare Barclajus potest, nisi ipse sibi repugnare velit: nam paulo post scribit, gravissimam injuriam Childerico faciam esse a Zacharia pontifice vel a Pipino principe cum regno dejectus civilis. At quae injuria fieri poterat ei, si absque ullo jure fabum regis nomen gerebat? vel cur

Pipinus in spem regni exarserat, et regium nomen non dissimulanter affectabat (ul paulo infra Barclajus loquitur) si Childericus nihil praeter inane nomen habebat?

Secundo Barclajus dicit: Childericum injuste depositum fuisse; in qua re socium habet Joannem Cahinum, lib. 4, instil, cap. 7. et Illyricum in historia Magdcburgensi centuria 8. cap. 10.

Sed nos juste fuisse depositum probamus primo ex testimoniis omnium scriptorum: omnes enim cum laude hanc historiam narrant. Vide Cedrenum in vita Leonis Isaurici, Paulum Diaconum lib. 6. e. 5. de gestis Longobardorum, Eginardum in vita Caroli magni, Ilhcgintonum lib. 2. chronie. Marianum Solum hb. 3. ebron. Othonem Frisingensem lib. 3. historiae cap. 55. Adonem Viennensem, in chronie. Ainjoinum lib. 4. cap. 61. Abbatem Ursperg. et Sigebernum in citron. Blondum lib. 10. decadis primae, Paulum Aemilium lib. 1. et 2. de gestis Francorum. Robertum Gaguinut, Papirium Massonium, et alios omnes haereticis exceptis.

Secundo ex causa: Nam non solum Childericus, et aliquot ejus praedecessores nulla regni negotia curabant, sed etiam ob eorum socordiam Christiana religio in eo regno maxime laborabat, ul scribit S. Bonifacius episcopus Moguntinus in epistola ad Zachariam pontificem.

Tertio ex virtute auctoris et executoris: Nam Zacharias, cujus auctoritate haec res gesta est, omnium consensu vir sanctissimus, et sapientissimus fuit. Sanctus vero Bonifacius, qui jussu pontificis, imperium unxit, et coronavit, non solum doctor eximius, sed etiam martyr gloriosissimus fuit. Denique ab eventu, nam translatio ista regni Francorum a Childerico ad Pipinum Deo benedicente faustissima et regno, atque Ecclesiae utilissima fuit.

At, inquit Barclajus, *nullo casu licet malum l'acéré, ul bonum inde quantumvis magnum consequatur: deponi autem regem legitimum a propriis subditis. aut deponentibus consentire, cum ille solum Deum supra se habeat, cui soli gestorum suorum rationem reddere tenetur, perse et simpliciter malum esse jam supra ostendimus.*

Respondeo: Childericum non subditi ejus, sed pontifex, qui superior erat, juro deposuit: non enim Zacharias solum assensum praebuit in depositione Childerici. sed ex auctoritate eum deposuit, ul mox ostendemus. Neque ullo solido argumento supra Barclajus probavit, reges non habere supra se nisi Deum, cui soli gestorum suorum rationem reddere onerantur. Vide alios leclor. quae supra dicta sunt, et judicet.

Tertio Barclajus ridet argumentum illud, quod ab eventu felici duxi, ul probarem, pisse Childericum fuisse depositum: ac dicit, plebejum et puerile argumenlum esse, et allegat poetam dicentem:

Careal successibus opto

Quisquis ab eventu facia notanda pulet.

Addit etiam, eundem felicem eventum habuisse translationem regni Francorum a Carlovingis ad Capevingos; et tamen constat Ilugonem Capetum per summum scelus exuisse Carolovingos regno et illud ad Capevingos suos transtulisse.

Respondeo: Argumentum a solo eventu forluito

sine dubio parum valet, ul si quis damnaret prudentiam, vel peritiam imperatoris ex eo solum, quod victor in praelio non fuisse. Usaepe enim aliunde accidit amissio victoriae, quam ex imprudentia vel imperitia imperatoris: argumentum tamen a felici eventu ex providentia Dei, non parum valet, praesertim cum adjungitur aliis argumentis: solet enim Deus justitiae favere, nisi ob aliquam causam sapientiae ipsius videatur aliter esse faciendum.

Quod aulem Barclajus reprehendit Ilugonem Capetum summi sceleris et regni usurpati: et Gaguinum auctorem adducimus ei cardinalem Baronium opponimus, qui tomo Annalium decimo ad annum Domini 987. nullis argumentis probat, Ilugonem fuisse legitimum regem, et in eo non defecisse, sed propagatam esse Caroli Magni stirpem. Nec desunt alii, qui Ilugonem istum defendunt, ut Papirius Massonus, et alii: et Gaguinus non dicit per summum scelus id ab Ilugone factum fuisse. Et certe magnum argumentum hujus rei esse potest, quod Robertus Pius, qui unacum patre Ilugone, et post cum regnavit, vir piissimus, et sanctissimus fuerit, neque enim tanta pictas cum injusta usurpatione alieni regni cohaerere potuisset.

Quarto dicit Barclajus, sanctum Bonifacium non peccasse exequendo mandatum Zachariae pontificis, quamvis Zacharias mandando peccaverit: reddidit aulem rationem, quia tenebatur, inquit, papae sententiam exequi, licet scivisset illam esse injustam, et ideo licet fecisset Zachariam reum iniquitatis imperandi, innocentem esse ostendit Bonifacium ordo serviendi et necessitas parendi, et allegat cap. *Pastoralis*, § *Qui vero*, de ollie, judic. dclcg. et can. *Quid culpatur*, 23. quaest. 1. et canon. *Miles*, 23. quaest. 5.

Respondeo: Hoc dictum non plebejum aut puerile, sed plane haereticum est: repugnat enim cum expresso verbo Dei, Oportet obedire magis Deo, quam hominibus, Actor. 5. quod ipsum declaravit sanctus Augustinus, et alii Patres, qui citantur, II. quaest. 3. can. *Julianus*, et aliis nullis canonibus ejusdem quaestionis. In illo vero cap. *Pastoralis* § *Qui vero*, ubi dicitur, sententiam injustam ab inferiore cxequutioni mandandam esse: glossa recte docet. quae ibi dicitur sententia injusta, absolute justam esse, quia juste a lege inductum est, ul is qui in tempore praescripto non appellavit. adversus cum sententia proferatur, etiamsi alioqui justam causam habuisset, et ibidem rectissime eadem glossa declarat, non esse obediendum mandato superioris evidenter injusto. Et can. *Quid culpatur*, 23. q. 1. S. Augustinus contra Barclajum loquitur, cum dicit, esse obediendum superiori, quando vel ceterum est justum esse, vel non est certum esse injustum quoti jubetur, ex quo sequitur, ul quando certum est esse injustum, non sit ullo modo parendum, denique in can. *Miles*, 28. quaesi. 1. non agitur de justitia vel injustitia mandati, atque id solum delinitur, privata auctoritate hominem interficere peccatum esse, secus aulem si publica auctoritate id fiat. Quare Barclajus sententiae suae amor caecatus, vel noluit jura intelligere, vel non potuit.

Quinio dicit Zachariam pontificem consensisse Francis volentibus Childericum deponere, et Pipinum regem creare; non autem poleslale vel auclo-
rilale sua, vel Childericum a regno deposuisse, vel in Pipinum regnum transtulisse; et propicrea nihil ex hoc exemplo trahi posse ad ostendendam romani pontificis auctoritatem in regibus, vel deponendis, vel creandis.

Sed haec nimia temeritas est, cum testimoniis historicorum omnium contrarium manifeste probetur.

1. Annales Francorum vetustissimi sic habent, *Data auctoritate sua (Zacharias) iussit Pipinum regem constitui.*

2. Eginartlm sin vita Caroli Magni: *Pipinus, inquit, per auctoritatem rom. pontificis, ex praefecto palatii rex constitutus est.*

3. Aimoinus lib. 4. cap. Gt. de gestis Francorum: *Pontifex, inquit, data auctoritate sua, iussit Pipinum regem institui.*

4. Rhegino lib. 2. chronici: *Zacharias, inquit, per auctoritatem apostolicam iussit Pipinum regem creari et sanctae unctionis oleo inungi.*

5. Lamberlus Schaphnaburgensis, in hist. Pipinus, *inquit, decreto Zachariae papae per unctionem sancti Bonifacii rex appellatus est.*

6. Sigebertus in chronico, Anno, *inquit, 750. Pipinus princeps auctoritate apostolica, et Francorum electione as. Bonifacio in regem consecratur. et anno 752. iterum inungitur in regem a Stephano papa.*

7. Hermannus Contractus, in chronico. Anno, *inquit, 752. Pipinus auctoritate Stephani papae detenso ac deposito rege Childerico rex Francorum factus est.*

8. Marianus Scolus lib. 3. chronici, *Zacharias, inquit, papa ex auctoritate s. Petri apostoli mandat populo Francorum, ut Pipinus, qui poleslale regia utebatur, etiam nominis dignitate frueretur. ha Childericus rex, qui ultimus Merovingorum Francis imperabat, depositus et in monasterium missus est.*

9. Abbas Urspergensis in chronico, Anno, *inquit, 750. Pipinus per auctoritatem Zachariae papae more Francorum electus ad regnum per manus sancti Bonifacii elevatus est in regni solium. Et infra: Stephanus papa Pipinum sacra unctione in regiae dignitatis honore confirmavit.*

10. Otho Frisingensis lib. 5. hist. cap. 22. *Auctoritate. inquit, Zachariae papae Pipinus ad regnum eligitur.*

11. Albertus Kranlzius lib. I. metropolis cap. 14. *Merito, inquit, summus pontifex et Gallorum rex*

mutuis se attollunt favoribus: quando ab initio haec sedes domui Caroli hoc praeslilisset, ut regiam haberet dignitatem.

12. Paulus Aemilius in Childerico, *Zacharias, inquit. Francos sacramenti regi Childerico dicto solvit: hique conventu habito regem Pipinum salutaverunt.*

Habemus duodecim testes, quorum aliqui auctoritate pontificis, alii auctoritate apostolica, alii auctoritate sancti Petri, alii decreto papae Childericum depositum et Pipinum exaltatum testantur. postremus scribit, non ausos Francos Pipinum regem salutare, nisi prius sacramento per pontificem solverentur, quo regi Childerico tenebantur: et Lamen Barclajus solita temeritate negat, auctoritate, vel decreto pontificis id esse factum. Hoc solum supererat, ut cum Malthia Illyrico, nostri temporii haeretico notissimo et historico mendacissimo diceret, mendacium ac figmentum esse, quod nostri affirmant, a Zacharia pontifice regnum Francorum a Childerico in Pipinum esse translatum. Vide Illyricum in illo libri, de translatione imperii.

EPILOGVS

Cum exempla sex Barclajus frustra refutare tentasset; reliqua sex, quae supererant, aut volens praetermisit, quod ea clariora esse intelligent, quam ut cavillationum suarum tenebris obscurari possent: aut morte praeventus inchoatum opus dimittere coactus est invitatus. Utcumque sit, defunctus opere, et vita apud cum iudicem constitutus est, quem nemo potest fallere, et apud quem principum gratia neminem juvat. Ego vero, qui ad tribunal ejusdem supremi iudicis brevi sistendus sum, hoc bona conscientia testari me posse confido, nihil a me scriptum in gratiam, nihil in odium. Scripsi quod verum existimavi, quod ab Ecclesia didici, quod ante me plurimi non solum docti, sed etiam sancti scripserunt. Neque ultro in hanc arenam descendi, sed lacessitus ab homine mihi ignoto, coactus sum defendere senex, quod scripsi juvenis. Quod si pontificiam potestatem et scripta mea ille defendi, ut oportebat, quod efficere vehementer optavi: Deo, in cujus manu sumus nos, et sermones nostri, gratias humillimas ago: sin contra accidit, et in aliquo aut in multis, pro humana imbecillitate defeci, ab illo veniam peto, qui suavis et mitis est, ut nullus in misericordia omnibus invocantibus cum. Ecclesiae quoque, et ipsius summi pontificis, Christi vicarii censurae non solum praesens opusculum, sed omnia scripta mea libens et volens submitto.

INDEX CAPITUM

HUJUS TRACTATUS

<i>Praefatio</i> .pag.....	Pag. 250	Cap. XL De <i>comparatione Julii II. et Clementis VIII</i>	Pag. 292
<i>Sententia illustrium scriptorum nationis Hallicae de potestate pontificis</i>	ibid.	» XII. <i>Diluuntur argumenta adversus theologorum sententiam de potestate pontificis maximi in temporalibus</i>	293
<i>Sententia illustrium scriptorum nationis Hispanicae</i>	261	D XIII. <i>Defenditur prima ratio Bellarmini pro potestate pontificis in temporalibus</i>	290
<i>Sententia illustrium scriptorum nationis Hispanicae</i>	203	y XIV. <i>Defenditur confirmatio primae rationis Bellarmini</i> _ _ _ _	298
<i>Sententia illustrium scriptorum nationis Germanicae</i>	201	» XV. <i>Refutatur digressio Barclaji</i> . .	300
<i>Sententia illustrium scriptorum nationis Anglicae et scoticae</i>	203	XVI. <i>Refellitur alia digressio Barclaji</i>	302
<i>Sententia conciliorum de potestate summi pontificis in temporalibus</i>	266	n XVII. <i>Defenditur secunda ratio pro potestate summi pontificis in temporalibus</i>	303
Cap. I. De <i>excusatione Barclaji</i> . . .	267	» XVIII. <i>Defenditur secunda pars rationis secundaepro potestate summi pontificis in temporalibus</i> _ _ _ _	306
3 II. <i>Excutitur principium sive fundamentum doctrinae Barclaji</i> . .	208	XIX. <i>De sententia s. Bernardi circa potestatem pontificis maximi in temporalibus</i> _ _ _ _	ibid.
i III. <i>Potestatem summi pontificis in temporalibus, non esse rem dubiam, neque ab opinionibus doctorum solum pendere</i> . .	270	» XX. <i>Defenditur tertia ratio Bellarmini</i>	308
IV. De <i>falsa causa originis temporalis pontificiae a Barclajo assignata</i> _ _ _ _		M XXI. <i>Defenditur confirmatio rationis tertiae principalis</i>	309
3 V. De <i>potestate in temporalia, quam indirecte theologi summo pontifici tribuunt</i> _ _ _ _	278	n XXII. <i>Defenditur altera confirmatio rationis tertiae principalis</i> . . .	313
VI. <i>Cur Primis septingentis annis summi pontifices non deposuerunt reges haereticos, vel apostatas</i>	280	D XXIII. <i>Defenditur tertia confirmatio tertiae rationis principalis</i> . . .	314
VII. <i>Cur Ecclesia Constantium haereticum cl Julianum apostatam imperatores non deposuit</i>	281) XXIV. <i>Defenditur ratio quarta Bellarmini pro potestate pontificis in temporalibus</i>	315
VIII. <i>Cur Ecclesia non deposuit Valentinianum juniorem arianum</i> _ _ _ _	283	» XXV. <i>Defenditur quinta ratio Bellarmini pro potestate summi pontificis in temporalibus</i> . . .	317
IX. <i>In potuerint posteriores principes sine detrimento populi per Ecclesiae auctoritatem principatu privari: et simul, justane, an injusta fuerit Gregorii VII. sententia in Henricum imperatorem</i>	285	XXVI. <i>Defenditur prima pars rationis quintae pro potestate summi pontificis in temporalibus</i> . . ,	319
X. <i>Discutitur sententia Othonis Frisingensis de judicio Gregorii septimi pontificis</i>	291	u XXVII. <i>Virum votum, au juramentum magis obliget</i>	ibid.
		» XXVIII. <i>Digressio circa sententiam cap. Inter corporalia, de translatione episcopi</i>	321
		n XXIX. <i>De vero sensu cap. Inter corpo-</i>	

ROBERT! BELIABMINI

S. R. E. CARD15AÎIS

PRO RESPONSIONE SUA

AD LIBRUM JACOBI

MAGNAE BRITANNIAE REGIS

CVJVS TITILVS EST

κ I

IN QUA APOLOGIA REFELLITUR

Praefatio monitoria regis ejusdem

Accessll eadem ipsa responsio iterum recusa, quae sub nomine
MATTHAEI TORTI anno superiore prodierat.

RUDOLFO SECUNDO IMP.

CAESARI SEMPER AUGUSTO

CAETERISQUB REGIBUS AC PRINCIPIBUS QUI DEUM PATREM ET ECCLESIAM CATHOLICAM MATREM AGNOSCUNT
DOMINIS SUIS CLEMENTISSIMIS.

it <» it e it T v s C A H D I N A I, I S It E E E A It N I y I S

Felicitatem a Domino sempiternam precatur.

Anle annos circiter lres Jacobus magnae Britan
niac rex juramentum subditis suis Anglis catholi
cis suscipiendum proposuit, in quo sub specie fi
delitatis, quae principibus debetur a populis, fidei
catholicae abnegatio continebatur. Admonitus de
hac re summus pontifex PAULIS V. ad quem sol
licitudo omnium ecclesiarum perlinet, pro suo pa
storali munere binas lilcras, in forma Brevis, ad
Anglos catholicos dedit, instruens cos el docens,
ut caverent insidias; juramentum enim illud sine
pernicie animarum suscipi non posse. El quoniam
archipresbyter Anglorum. qui caeleris dux esse de
buerat ad periculum vitandum, primus in foveam
cecidit; ego ad cum, cum quo mihi olim necessitu
do intercesserat, exhortatoriam epistolam scripsi.
Haec officia pietatis cum ad regem delata fuissent,
mirum in modum ejus animum pupugerunt. Itaque
librum edidit, tacito nomine aucloris, quo cl Brevia
summi pontificis cl epistolam meam vehementer ex
agitavit. Libri inscriptio erat, triplici nodo triplex
cuneus. Ad eum librum, cum primum is ad manus
meas pervenit, breviter cl modeste respondere stu
diui; ne forte libellus regius fructum illum nobis
eriperet, quem Brevia summi pastoris cl epistola
mea in animis fidelium Anglorum gignere coepe
rant. Quia vero regius liber nomen auctoris non
praeferibat; visum cliam mihi csl justis de caus
sis, nomen meum ila legere, ul tamen juxta regu
las ecclesiasticas nomen alicujus docti viri liber
gereret, qui, si opus esset, dc libro edito rationem
redderet. Hanc meam necessariam defensionem rex
in deteriorem pariem interpretatus, excanduit, rur

susque in arenam descendens, non solum priorem
libellum rccudi jussil, se auctorem professus; sed
cliam addidit monitoriam praefalionem, qua ita re
sponsionem meam carpil potius, quani refellit, ul
simul majestates cl celsitudines vestras ad perfi
diam sollicitare, alque ab Ecclesiae catholicae com
plexu abstrahere, el ad sinum adulterae pellicere
non dubitaverit. Ego igilur apologiam hanc meam,
qua praefationem monitoriam ct refutationem libri
mei, refellere statui, vobis reges el principes or
thodoxi cl polenlissimi, dicandam esse censuimon
ul antidotum conlra venenum propinem. quo ma
jestates el celsitudines vestras in recta fide funda
tas el radicatatas nequaquam egere, certissime scio;
sed quia cum in lota praefatione, atque adeo in toto
regio libro ego pungar, ego carpar, ego apud ma
jestates cl celsitudines vestras in invidiam adducar,
aequum est, ul apud easdem ipse me defendam el
scriptionis meae rationem reddam cl simul (quod
sacerdotum Domini proprium officium est) dogma
ta sanctissimae nosirac fidei impugnantibus pro vi
ribus resistam. Neque dcbel novum, aut insolens
videri, quod scribamus adversus regem ct regios
libellos, ubi necessitas fidei id requirit, cum extent
libri non pauci veterum episcoporum, majorum no
slrorum, Ililarii episcopi Pictaviensis ct Luciferi e
piscopi Colarilani adversus Constantium imperato
rem haereticum ; Gregorii episcopi Nazianzeni el
Cyrilli episcopi Alexandrini adversus Julianum im
peratorem apostatam. Aggrediar igilur. vestra bona
venia, praefalionem monitoriam excutere, alque ab
inscriptione principium faciam.

CAPITA HUIUS APOLOGIAE

ET QUAE PRAECIPUA SINT IX ADJUNCTA RESPONSE

Cap.	I. De inscriptione praefationis.	Cap. XII.	De quatuor visionibus sancti Joanni in Apocalypsi, quibus Anlichristi designatur ex sententia regis.
	II. Quod non sit communis causa regis Anglorum, cum regibus et principibus orthodoxis et catholicis.	» XIII.	Diluantur variae calumniae.
	III. De comparatione regis et pontificis.	¶ XIV.	Excutitur peroratio regis.
	IV. De comparatione regis et cardinalis.	λ XV.	Responsio ad ea, quae sub nomine mendaciorum, ementitarum historiarum, et novorum dogmatum, rex scripsit adversus librum Matthaei Torti, qui vere cardinalis Bellarmini liber ed, sed justis de causis alieno nomine editus.
u	VI. Quod cardinalis Bellarminus directe responderit ad apologiam pro juramento fidelitatis'. Adversarius vero statum causae mulct, et ad alia extra rem digrediatur.	.) XVI.	Sequuntur historiae, quas rex ementitas dicit, cum responsione.
	VII. Jacobum regem ab haeresi excusari nulla ratione posse.	» XVII.	Sequuntur nova dogmata, quae reae; nolavit, cum responsione.
	VIII. Non esse recentia dogmata, sed antiquissima. intercessionem sanctorum, missam privatam iransubstantialionem et alia, quae rex Angliae novilia et nupera vocal.		Responsio ad librum inscriptum. triplici nodo triplex cuneus, quae huic apologiae adjuncta est.
	IX. Nulla probabilitate ex cap. 1. epistolae 2. ad Thessalon. colligi posse romanum pontificem esse Anlichristum.		Primum Breve pontificium ad catholicos Anglos.
	X. De sede et duratione Anlichristi.		Secundum Breve ad eosdem.
a	XI. De Henoch et Elia.		Epistola cardinalis Bellarmini ad archidiaconum Angliae.
			Responsio ad ea, quae objiciuntur contra epistolam cardinalis Bellarmini.

CAPUT PRIMUM

BE INSCRIPTIONE PRAEFATIONIS

Sacratissimo alque invictissimo principi ac domino Ludolpho // . roman, imper, semper augusto: Serenissimis atque potentissimis Christiani orbis monarchis ac regibus, illustrissimis celsissimisque principibus, rebuspublicis alque ordinibus. Fratribus, consanguineis, affinibus, foederatis, atque amicis carissimis: Jacobus Dei gratia magnae Britanniae, Franciae et Hiberniae rex, fidei vere Christianae, catholicae, apostolicae, velerisque ac primitivae Ecclesiae, tot episcoporum, aliorumque fidelium martyrii gloria coronatorum sanguine illustris, propagator, ac defensor: in Christo Jesu omnium nostrum Salvatore ac mediatore unico, salutem, felicitatenique perpetuam.

linee inscriptio, quod allinet ad fidem, ab omni parte falsa esse convincitur. Primum enim (1) fides, quam rex defendit, non potest esse vere Christiana, nisi Christi verba sint falsa. Damnat rex in hac ipsa praefatione pag. 42. Intransubstantiationem panis in corpus Christi; et lamen Christus ipse accepto pane dixit: *Hoc est corpus meum*: testibus Matth. cap. 26. Marco cap. 14. Luca cap. 22. Paulo 1. Corinth. 11. Neque fieri potest. ut verba illa Christi sint vera, nisi per conversionem et transmutationem quam Ecclesia catholica proprio vocabulo transubstantiationem vocat, vel recte docet conc. Trid. sess. 13. cap. 4.

Negat rex pag. 48. primatum apostoli Petri et lamen Dominus Joan. 21. non semel, sed tertio dixit: Si quis me diligit, sequatur me. Et respondit Petro: Domine tu scis quia amo te: subjunxit, *Pasce oves meas*; ubi nomen negare potest s. Petrum facium esse pastorem omnium fidelium et ipsorum etiam apostolorum, nisi neget fideles omnes et ipsos etiam apostolos fuisse oves Christi: quem locum fuse tractavi et expendi, lib. 1. de summo pontifice cap. 14. et 15.

Affirmai rex pag. 56. romanum pontificem esse Antichristum. At Christus Joan. 5. dixit ad Judaeos: *Ego veni in nomine Patris mei et non recipistis me*, (2) si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

Ex quo loco colligunt sancti Patres Augustinus, Chrysostomus et Cyrillus in hunc locum, neque Irenaeus lib. 5. adversus haereses, Ambrosius in comment. 2. Thessal. 2. Hieronymus in epist. ad Algasianum quaest. 11. Antichristum recipiendum esse a Judaeis, vel Messiam. Salis autem constat romanum pontificem a Judaeis numquam habitum esse pro Messia: proinde ex sententia Christi. Antichristum non esse.

Omitto caetera, quae rex in hac praefatione damnat, vel negat, vel intercessionem sanctorum, missam, purgatorium. indulgentias et similia, quae qui negat, cum catholicum Christianum non esse fideles omnes, non solum docet, sed etiam idiotae sciunt et profitentur.

Deinde, quod (3) fides, quam rex defendit, non possit jure dici catholica; intelligi potest ex definitione. quam tradit Vincentius Lirinensis in comminitorio adversus prophanas vocum novitates: illud enim dicitur esse catholicum, quod semper et ubique creditum est. Cur autem per mille quingentos annos, ne nomen quidem Protestantium auditum est. Ac ne de omnibus articulis novis, quos rex defendit, disputationem suscipiamus: ille certe primarius et proprius Anglorum de primatu regis in spiritualibus, quem articulum rex ipse potissimum propagare et defendere nititur, adeo recens est. vel primus auctor ejus nostro tempore vixerit, Henricus videlicet, octavus rex Anglorum: ipse primus abnegata obedientia summi pontificis, se caput Ecclesiae anglicanae nominari et agnosci voluit. Cujus rei testes sunt omnes ejus temporis historici, Joannes Cochleus in libro de vita Martini Lullieri. Laurentius Surius in historia nostri temporis et alii multi. Sed unum auctorem praeterire non possum, qui scribit ea. quibus interfuit: is est Mauritius Channel anglus Carthusianus in lib. de vita et martyrio Carthusianorum cap. 9. cujus haec sunt verba.

(4) *In principio anni Domini 1535. definitum fuit per regem Angliae et in celebri actu parlamenti sui institutum, ut omnes auctoritatem et*

(1) *Fides Protestantium. Anglorum non est vere christiana.*

(2) *Judaei Antichristum pro suo Messia recipient.*
Beluuii Vol. IV. P. II.

(3) *Fides Protestantium Anglorum non est vere christiana.*

(4) *Quando coepit haeresis anglicana.*
45

obedientiam, quam debebant domino papae et cuique alii superiori in aliis regnis, abrenuntiarent et ipsum regem, vel supremum caput Ecclesiae, tam in spiritualibus, quam in temporalibus sub juramenti attestatione susciperent: contradicentes vero tamquam rei laesae majestatis haberentur et aequali morte punirentur. El cap. 10. scribil, missum fuisse d. Thomam Crowd cum aliquot consiliariis ad tres monachos Carthusianos in turri Londinensi carceratos, vel eis proponeret decretum parlamenti, quo jubebantur auctoritati domini papae renunciare et solum regem in caput Ecclesiae recipere.

Cumque, inquit, respondissent patres nostri, se consensuros omnibus, quae ei in quantum lex divina permiserit: subjunxit ille (1): Nullam exceptionem admittam, sive lex divina permiserit. sive non. Replicaverunt nostri beatissimi paires, Ecclesiam catholicam aliter semper tenuisse ac docuisse. Respondit ille: Non curo Ecclesiam; vultis consentire, an non? Dixerunt illi, se propter timorem Dei non ausos esse contraire ac deserere Ecclesiam catholicam: Haec ille, satis aperte nos docuit, unde ei quando initium habuerit nova haec fides anglicane, quam rex hoc loco catholicam nominat. Quomodo autem catholica est, id est, semper credita, si ante annum millesimum quingentesimum trigesimum quintum audita non est? vel si nova non est, sed antiqua: cur sancti illi martyres novitatem ejus ita exhorruerunt, ut dicerent Ecclesiam catholicam semper aliter tenuisse: ei ob timorem Domini crudeli supplicio mori maluerunt, quam nomen istud dogma ei praedicatae fidei contrarium recipere?

Neque solum fides ista regis non est catholica, quia non semper credita, sed etiam (2) quia non ubique credita. Fides enim vere catholica ab initio apostolicae praedicationis in universo mundo seminari, crescere ei fructificare coepit: sic enim loquitur Apostolus ad Coloss. 1. *In universo mundo, inquit, est verbum veritatis evangelii et sanctificat et crescit.* El ad Roman. 1. *fides.* inquit. *vestra annuntiatur in universo mundo.* Neque huic veniali repugnat, quod haereses quoque in universo mundo sunt: nam vel s. Augustinus scribil in lib. de pastoribus cap. 8. hoc interest inter fidem catholicam et haereses, quod fides catholica in universo mundo eadem est, haereses autem in universo mundo non eadem, sed diversissimae sunt, ac per hoc nulla eorum catholica dici potest.

Certe romanae Ecclesiae fides, vel vere, proprieque catholica eadem est in Europa, eadem est in Asia, eadem in Africa, eadem in orbe nuper invento, eadem in Monte Libano, eadem in America, eadem apud ultimos Japonenses. Contra vero haereses Nestorii et Eulychelis orientis loca quaedam occupant: ad occidentem non perlinent. Haereses Lutheranae septentrionis angulum possident, mare non transierunt; Asiam et Africam non attigerunt;

ad Graeciam appellere conatae cum ignominia repulsae sunt. Sed neque una est fides Lutheranorum, sed multae, alique odo inter se contrariae, vel aliae alias haereticas vocent.

Porro fides Anglorum de primatu regis in spiritualibus adeo catholica dici non potest. vel ne unius quidem regni fides dici possit, cum in ipsa Britannia magna sit multitudo Puritanorum, qui Calvinum auctorem sequuli, primatum ecclesiasticum non ad regem, sed ad senatum ministrorum perlinere contendunt (3). Calvinus enim lib. 4. Institui, cap. 6. § 9. cum docuisset monarchiam non esse optimum regimen, addidit, etiam si esset in politica administratione regimen optimum monarchia, tamen in Ecclesia non esse: neque ullum hominem dici debere caput Ecclesiae, non solum principale, sed neque ministeriale. El eodem lib. 4. cap. 11. § 13. docet in causis ecclesiasticis non esse imperatorem idoneum cognitorem, ac propterea vehementer laudat s. Ambrosium, quod vocatus ad palatium ad conferendum de fide coram imperatore, omnino accedere recusaverit. El eodem lib. 4. cap. 20. | 7. disertis verbis dicit: Regis officium apostolicum munus non esse: sollicitudinem autem ecclesiarum ad apostolicum munus in primis perlinere docet Apostolus. 1. Corinth. 12. et 2. Corinth. 11. Et idem Apostolus apud Lucam Act. 20, dicit: Episcopos a Deo positos Ecclesiam regere. Sed apertissime in cap. xi. Amos, invehitur in eos, qui Henricum VIII. Ecclesiae caput appellant.

Quod autem Puritani non admittant primatum regis in spiritualibus, docet ipse idem rex in opere quod inscripsit. Βασιλικὸν δὲ πρῶν. Nam lib. 2. pag. 43. dicit. eos paritatem quamdam ei aequalitatem in Ecclesiam inducere. El in hac ipsa praefatione pag. 48. *Inconfusam, inquit, illam monarchiam et paritatem Puritanorum invectus sum, vel ex βασιλικῇ meo δῶρῳ satis constat.* Quare cum fides, quam rex defendit ante paucos annos nata angustissimis limitibus contineatur, non catholica id est, vetus et universalis; sed nova particularis nominari debet.

Quod vero (4) apostolica (quod nomen fidei suae tertio loco rex tribuit) nulla jure appellanda; sed apostolica omni jure nominanda sit; ex eo manifeste convincitur, quod fides, quae nunc in Anglia viget, seminatores habuerit Bucerum et Petrum martyrem Yermilium, utrumque apostatam. Primi autem in Scotia eversores catholicae fidei et haeresis satores fuerunt viri quidam factiosi et turbulenti, quos apostolos nominare scelus maximum esset. Neque de hac re mihi fidem haberi volo, sed regi: sic enim ille scribil in Basilico suo doro lib. 2. pag. 40. et 41.

Reformata religio in hanc nostram Scotiam divino plane miraculo introducta est: nam cum multa in illo negotio a concitata multitudine temere fierent et perturbate, nulli etiam cupiditatum suarum turbine abrepti caeco animi impe-

U. Uar. recti non magni faciunt legem divinam, quando repugnat humanae cupiditati.

(2) Alci ratio, nisi (id est) - Protestandum non possit dici talhopra.

(3) Calvinus repugnat Calvinistis anglicanis, qui protestantulus dicuntur.

(4) fides Protestandum anglorum non est vere apostolica.

APOLOGISE

luel nullo iudicio ad opus illud Dei peragendum ferebantur; El paulo post. In illa cl rerum el temporum confusione orti sunl quidam igneae naturae contionatores, qui eo potentiae apud populum provehebantur, ul dulcedinem jam imperii degustantes, inciperent nescio quam democraticae reip. formam sibi somniare.

Itaque reformata religio, idest, catholicae religionis eversio, ipso rege leste, ab hominibus temerariis, cupidis, sine iudicio, caeco impetu, principatum, alque imperium ambientibus, in Scolia introducta csl. Mirum esi aulem valde, quod rex reformallonem religionis, ac non potius deformationem appellet, quam ab hominibus caecis, temerariis, cupidis, ambitiosis, idest, nulla forma viriolis praeditis cl multitudine vitiorum deformatis introductani esse concedit.

Dicel forlassc, divino miraculo, per homines deformatos omni genere viliorum, el qui ob apostolorum virtutibus longissime absinl, aposlolicam fidem in Scotia restitutam fuisse.

Alnos conlra scimus, divinam legem per Moysem cl prophetas, viros sanctissimos introductam; cvangelium Chrisli per apostolos, qui Spirilus sancti donis omnibus abundabam, mundo praedicatum: coelus hominum rcformalos, quos ordines religiosos appellamus, per homines excellenti viriule praeditos institutos. Nova ista miracula, quibus colliganlur dc spinis uvae cl dc tribulis ficus, idcsl, a dcformalis reformalio, cl ab aposlalis aposlolica religio, Ecclesia vere Christiana non novit. Sed de hac re in sequenli disputatione plura dicemus.

Sequitur igilur, ul ostendamus (1) fidem, quam rex defendit, non cssc veteris ac primitivae Ecclesiae, marlyrum sanguine illustris, fidem. Haec enim csl quarta laus, quam rex fidei suae in inscriptione attribuit. Non cssc aulem fidem regis Anglorum, fidem Ecclesiae veleris, ac per hoc neque esse vere Christianam, neque catholicam, neque aposlolicam: ex iis quae rex in hac ipsa praefatione docet, nullo negotio demonstrabimus.

Scribil enim rex pag. 38. admittere se, praeter Scripturas sancias, tria symbola, apostolicum, nlcenum cl s. Albnnasii; quatuor prima conciliageneralia; el quae sancii Patres, quadringentis (in anglico quingentis) posl Christum annis unanimi consensu docuerunt. Deinde pag. 12. damnat intercessionem sanctorum. reliquiarum venerationem, quam intolerabilem idololatriam vocal, missas privatas, Iransubslantialionem. cl alia id genus nulla; ul etiam pag. 4G. purgatorium, indulgentias, satisfactiones pro defunctis cl similia.

Accipiam (2) intercessionem sanctorum, cum reliquiarum veneratione; quae si ostendere potuero, a Patribus, qui primis quadringentis, vel quingentis annis floruerunt, unanimi consensu approbari; simul effecero, fidem regis Anglorum non cssc fidem veleris el primitivae Ecclesiae, sed figmenta el hacrcscs Novatorum.

Primum igilur concilium quarlum generale, in

quo G30. episcopi interfuerunt, el quod ah ipso rege cum honore suscipitur, ila loquilur act. 11. *Flavianus post mortem vivit, martyr pro nobis oret.* El in epistola episcoporum Europae ad Leonem imperatorem, quae lemporc ejusdem concilii est: *Sanctissimum vero Prolerium in choro el ordine sanctorum martyrum ponimus el ejus intercessionem misericordem el propitium Deum habere postulamus.* Qui ergo recipit concilium quarlum, quod omnium maximum cl frcquenlissimom fuit, cur intercessionem sanctorum cum illo non recipil?

Sanctus Basilius vere Magnus in oratione in 40. martyres: *Qui*, inquit, *aliqua premitur angustia, ad hos confugiat; qui rursus laetatur, hos oret: ille ul a malis liberetur, hic ut durci in rebus laelis.* Idem de reliquiis sanctorum eorundem, quac per lotam eam regionem divisae erant: *Hi sunl, inquil, qui nostram regionem administrant ct reluit turres quaedam cohaerentes securitatem ab hostium incursu exhibent, non uno loco seipsos includentes, sed multis jam locis hospites facti el nullas patrias exornantes.* Idem in oraiione in psalm. 115. *Qui contingit*, inquil, *ossa marlyrum. quamdam sanctificationis societatem assumil ex gralia corpori insidente.* Haec ille. Quid ni igilur veneremur sanctorum reliquias, unde lania bona nobis proveniunt? vide eundem Basilium oraiione in Mainanlem cl oraiione in Julillain.

Sanctus Gregorius nyssenus sancii Basil'd frater, oraiione in sanctum Theodorum. Intercede, inquit, ac deprecare *pro patria apud communem regem el dominum.* El infra. Quod si *majori opus fuerit deprecatione el advocacyne. fratrum tuorum martyrum coge chorum. el cum omnibus una deprecare, admone Petrum, excita Paulum. Joannem theologum, ac discipulum dilectum.* Idem in eadem oraiionede reliquiis loquens: Corpus, inquit, *venerandum el immaculatum ipsius instrumentum. cum mullo honore el cullu compositum, alque ornatum, in augusto, sacroque loco silum est.* Haec ille, qui eliam addil, pulverem ipsum, qui circa conditorium reliquiarum repcrlur, pro magno munere a piis peregrinis rapi consuevisse. Tanta erat in primitiva illa Ecclesia erga sacra pignora piorum devolio, quam rc\ intolerabilem idololatriam cssc dicit. el tamen fidei primitivae Ecclesiae defensorem se facil.

S. Gregorius nazianzenus oral, in s. Cyprianum. *Tu*, inquil, *e supernis nos respice cl populum hunc sanctum dirige, clc.* El ibidem, refert certamen sanctae cojusdam virginis pro castitate: *Virginem.* inquil, *Mariam rogavit, ul periclitanti virgini opem ferret;* ac paulo post referi, eam fuisse exauditam: *Vieil*, inquit, *virgo, vincitur daemon.* Idem in oratione prima in Julianum imperatorem apostatam, arguit cum, quod sanctorum marlyrum reliquias non coleret. cum deorum falsorum monumenta veneraretur: *Haec*, inquil, *non colis, sed contemnis cl aspernaris, qui Herculis rogam cx calamitate, injuriisque muliebribus illatis excitatum admiraris.*

(1) *tides Protestantium anglorum non c>t fides veleris Ecclesiae, sed recens adinventio.*

12) *Intercessionem sanctorum, et venerationem reliquiarum admittit vetus Ecclesia orientalis.*

Eusebius Caesariensis in lib. 13. de praepar. c. v. mgcl. cap. 7. explicans ritum Ecclesiae veleris: *Haec, inquit, nos quotidie factitamus, qui vere pietatis milites, ut Dei amicos honorantes. ad monumenta quoque illorum accedimus, votaue ipsis jacimus, quorum intercessione ad Deum non parum juvari profitemur.*

S. Joan, chrysoslomus homil. CG. ad populum Antiochenum: A'am, inquit, *el ipse, qui purpuram indutus csl, accedit illa complexurus sepulchra, cl fastu deposito stat sanclis supplicalurus. ul pro se apud Deum intercedam.* Ubi praedicat gloriam sanclorum martyrum cx co, quod non solum populus, sed eliam imperator ad reliquias eorum accederet, el sanclis ipsis supplicaret. Idem in libro adversus Gentiles, loquens de reliquiis sancti Baby-lac: *Sententiae, inquit, nostrae abunde fidem faciunt, quae quotidiana a martyribus eduntur miracula.* El in oratione dc sanclis Juvcnlino cl maximo: *Saepius, inquit, illos invisamus, tumulos adoremus, magnaue fide reliquias eorum contingamus, ul inde benedictionem aliquam assepiamur.* Quid hic quaeso rex dicet? Si Patres veleris Ecclesiae clamant, sanclorum tumulos adoremus; Quomodo rex veleris Ecclesiae fidem relinet el inierim dicil, reliquiarum adoralio intolerabilis idololatria csl?

Sanclus Ephrcm in serm. de laudibus sanclorum marlyrum: *Precamur, inquit, beatissimi martyres, ul pro nobis miseris el peccatoribus Dominum interpellare dignemini, ul supervenial in nos gratia Christi.*

Beatus Cyrillus hierosolymitanus catechesi myslagogica: *Cum hoc sacrificium, inquit, offerimus, facimus mentionem eorum, qui ante nos obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, apostolorum el marlyrum, ul Deus orationibus illorum suscipiat preces nostras.* El catechesi 18. *I. l' aulem non solum animae sanclorum honorentur, credalurque quod eliam in corporibus mortuorum inesi virtus, seu pote.ntia; jacens in sepulchro Elisaei mortuus, morluumque prophetae corpus attingens vivificatus est.* Haec ille, qui inde probat corpora sanclorum honoranda essc. el non solum animas. Alque hi quidem Graeci Patres sunl, cl orientis lumina ad aetatem illam perlinentia, quam rex requirit, ul Patres (I) Ecclesiae x' deris cl primitivae esse inlelliganlur. Addamus nunc testimonia Patrum lalinorum aetatis ejusdem.

Sanclus Ambrosius in libro de Viduis, Obsecrandi, inquit, *sunl angeli, qui nobis ad praesidium dati sunl, martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare: possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine eliam, si quae habuerunt peccata, laveruni. Isii enim sunt Dei martyres, no iri praesules, speculatores vitae, acluumque nostrorum. Aon erubescamus eos tnlerceswres to'-irne infirmitatis adhibere: quia ipsi infirmitatem corporis tiamcum vincerent, cognoverunt.*

Idem in serm. 93. qui osl dc sanclis Nazario cl Celso salis luse commendat reliquiarum cultum, qui regi Angliae idololatria csl. Quod si dicas mihi, inquit, quid honoras in carne jam resoluta alque consumpta? honoro in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viventis memoriam perennitate virtutis: honoro in cineribus semina aeternitatis: honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propicr Dominum docuit mortem non timere. Cur autem non honorent corpus illud lidelcs, quod reverentur cl daemones? quod cl alllixeruut in supplicio cl glorificant in scpulchro? honoro itaque corpus. quod Christum honoravit in gladio, quod cum Christo regnabit in cocio.

Sanclus Hieronymus in epitaphio sanctae Paulae: Vale, inquit, o *Paula, et cultoris lui ultimam se-nectutem orationibus juva: fides cl opera lue Christo te sociant: praesens facilius quod postulas impetrabis.* Idem in lib. adversus Vigilantium, qui co nomine haereticus habitus csl in veteri Ecclesia, quod reliquiarum cultum improbaret: *Dolet, inquit, marlyrum reliquias pretioso operiri velamine el non vel pannis, vel ciliciis colligari, tel projici in sterquilinum; ut solus Vigilantius ebrius vel dormiens adoretur.* Idem in episl. ad Marcellam, hortatoria, ul commigret Bcthlcem, inter alia bona ejus loci commemorat, posse sancti Joannis Baptistae, Elisaei, alque Abdiac cineres adorare, non enim idololatriam, sed pium cultum esse sentiebat adorationem reliquiarum; quia non ignorabat, adorationis esse mulla genera el aliam Deu soli, aliam rebus sacris deberi.

RulDmis ejusdem temporis auctor lib. 2. hist. cap. 33. de (2) Theodosio imperatore sic loquitur: *Circuibal cum sacerdotibus el populo omnia orationum loca: ante marlyrum el apostolorum thecas jacebat cilicio prostratus, el ajixilia sibi licia. sanclorum intercessione poscebat.* II. jcc ille; nec vana fides: obtinuit enim adversus Eugcnium tyrannum Theodosius victoriam incredibilem non viribus militum, sed praesidio sanclorum, quos fideliter imploraverat. Hunc pium imperatorem, reliquiarum adoratorem el sanclorum invocatorem rex Anglorum idololalram vocare non dubitabit. ct lamen edoctum scimus a sacerdotibus Ecclesiae veleris, el a Deo ila dilectum, ul propter hanc victoriam scripserit ille:

*O nimium dilecte. Deo, cui militat aether,
El conjurati veniunt ad classica venti.*

Sanclus Maximus in serm. dc s. Aguele. *Itaque.* inquit, o *splendida Christo. pulchra Dei filio cl omilibus angelis, ul nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.* Idem in serm. de sanclis Octavio, Adventore cl Solutore: *Cuncti;* inquit. *martyres devotissime percolendi sunl sed ii praecipue venerandi sunl a nobis, quorum reliquias possidemus.*

Sanclus Gaudentius episcopus Brixiae in tractatu

(1) / a-/mi admittit >c(uf Ecclesia occidentalis.

(2) Theodosius imper. per intercessionem sanclorum victoriam maximum oblinuil,

APOLOGIAE

de dedicatione basilicae nulla scribit dc cultu reliquiarum, ac inter alia: *Ul venerandas, inquil.sanclorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit; deinde ut hanc honori carum basilicam fundare valeremus, ipse largitus csl clc.* Ubi vides, tanti fecisse reliquias sanctorum Ecclesiae veleris Patres, ul carum honori eliam basilicae conderentur.

S. Paulinus in epistola 12. ad Severum invocal his versibus sanctum Clarum

*Haec peccatorum bonus accipe rota rogunlum,
II sis Paulini, Therasiaeqtie memor.*

Idem in tertio natali s. Felicis martyris, inquil,

Ad funiiilum dcbes, el terra coronas.

El ibidem de reliquiis apostolorum loquens ail:

*Ifain prius imperio tantum, el victricibus armis,
Xuic cl aposlotlcis terrarum es prima scpulchris.*

Prudentius ejusdem aetatis nobilis poêla Christia-nus in hymno dc s. Laurentio:

*O ler qualerque o septies
Heat us urbis incola,
Qui te ac tuorum comminus
Sedem celebrat ossium.
Cui propler advolvi licet
Qui Alelibus spargit locum.
Qui pecfus in lenam premit,
Qui vola fundit murmure.
Vir fama nola est abditis,
Quam plena sanctis Horna sil:
Quam dives Urbanum solum
Sacris sepulchris floreat.*

Nulla similia in singulis prope hymnis dc sanctorum reliquiis el invocatione scribit.

Sanclus Augustinus serm. 17.de verbis Apostoli: *Habel, inquit, ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt cum martyres co loco recitant ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur, pro caeleris autem defunctis oretur: injuria enim csl orare pro martyre.cujus nos debemus orationibus commendare.* Similis locus habetur truci. 84. in Joan, quibus locis non solum intercessionis sanclorum meminit sanctus doctor,sed eliam orationis pro defunctis cl alturis, ubi offertur sacrificium missae: quae non minus damnat rex, quam invocationem sanctorum.Idem paler in episl. 103.ad Quintianum: *Portant, inquil, reliquias beatissimi et gloriosissimi martyris Slephani. quas non ignorat sanctilas veslra, sicut el nos fecimus, quum convenienter honorare debeat is.* Idem in lib. 22. dc Civitate llei cap. 8. rusissimo commemorat miracula, quae Deus suo tempore demonstrabat per invocationem sanclorum ad eorum reliquias, vel memorias.

Haec sunl testimonia veteris Ecclesiae graccae ct latinae primorum ' >00.annorum posl Christi ascensionem in coelum, dc intercessione sanclorum cl reliquiarum cultu. In promptu aulem esset similia testimonia adseribere dc cacicris dogmatibus, quae

rex negal nul dampnai: sed quia haec habentur lum in nostris libris controversiarum, lum in scriptis mullorum aliorum catholicorum doclorum: parco labori cl lectorum cl meo. Volui enim cx uno saltem dogmale constare, fidem, quam rex defendit, non esse veteris Ecclesiae, ul ipse in inscriptione dicit.

At,inquiet, nulla docentur in Anglia cl Scotia a ministris, quae sunl communia veteri Ecclesiae,atque ca potissimum, quae in symbolo fidei, ct decretis quatuor primorum conciliorum conlinenlor. Ita csl,sed quaestio inter catholicos et protestantes non csl, utrum nihil omnino eorum, quae protestantes docent, habeatur in libris veterum: sed ulrum ea, in quibus dissentimus, ul intercessio sanclorum, reliquiarum cultus , oratio pro defundis primatus s. Petri, purgatorium cl similia recepta et probata sint a veteri Ecclesia, ul a nobis recipiuntur ct probantur: an rejecta cl improbata, ut a rege, cl ejus praedicatoribus rejieuniur cl improbantur. Nos aulem de uno principali dogmale controverso demonstravimus, receptum ct probatum fuisse ab Ecclesia veteri.ul a nobis recipitur ct probatur: el idem in libris nostris de cacicris controversiis dogmatibus manifestum fecimus.Itaque nos cumEccclcsiavcleri in omnibus articulis convenimus: Protestantes vero in paucis conveniunt.m plurimis dissident, in iis videlicet omnibus, in quibus a nobis dissentiunt, proinde fides, quam adversus nos defendunt, non est fides veleris Ecclesiae,sed haeresis, ul supra diximus, Novatorum.

Restat ul pauca dicamus de vocibus, propagator ct defensor,quae in inscriptione ultimo loco ponuntur. El quidem ubi rex fidem propagaverit, vel evangclitim annunciaveril. ignorare me faleor.

(I) Titulum defensoris fidei, quem majusculis litteris hoc loco scribi video,ul eliam in priore pagina ct in basilico doro cl alibi, non ignoro, neque ullus est. qui ignoret, a Leone X.pontifice maximo delatum llenrico VIII. Angliae regi ob librum ab eodem rege scriptum de septem Ecclesiae sacramentis adversus Lulherum. caelcrosque ejus temporis Novatores. Quod si quaeratur, quid nomine lldci in eo titulo significelur:nihil aliud responderi polerit. nisi lidem illam significatam esse, quam praedicabat, qui titulum dedit, ct quam profitebatur, qui titulum accepit, el quae defendebatur in libro, cujus gratia titulus datus cl acceptus est.

Quae cum ita sint, non possum non vehementer admirari, cur hunc titulum sibi desumat.qui romanum pontificem, a quo titulus datus est, non agnoscil: qui eam fidem damnat,quam profitebatur, qui titulum primus accepit;qui denique non septem sacramenta, ob quorum defensionem titulus datus csl. sed duo vel tria lanium esse ounlvodil.

Quaero praeterea, qui titulo isto tam honorifico legem Angliae cohonestavit , Christi vicarius an Christi adversarius fuit? Si Christi vicarius,cur defensor Christianae fidei, Christi vicarium non audit? non recipit? non veneratur? Si Christi adversarius. cur Christianus rex t lulo a Christi adversario dato gloriatur? cur characterem Antichrist! gc-

(I; Tltuhu dafensorii fl<bi datu-, <l l.cone X. llenrico VIII. non convenit Jac >'e l.

ril? Quomodo enim ista cohaerent, ul quis romanum pontificem Anlichrislum esse credat, cl titulum honoris ab eo datum non exhorreat? Ergo rex, si sapit, originem hujus tituli apud se diligenter cogitet cl facile intelliget, cum ad se minime pertinere et apud homines sapientes plus vanae ostentationis habere, quam solidae dignitatis.

CAPUT II.

Quod non sit communis caussa regis Anglorum, cum regibus cl principibus orthodoxis et catholicis.

In illo suae monitoriae praefationis conatur rex Anglorum, communem facere causam suam cum omnibus regibus cl principibus christianis: *Caussa, inquit, communis agitur, et quae ad ius, dignitatemque perlinet omnium non modo regum, sed aliorum etiam quibuscumque suprema est a Deo rerum civilium demandata potestas.*

Cur autem communis caussa agatur; unico verbo attingit, cum ait, hoc libro suo contineri apologiam pro juramento fidelitatis, ex quo intelligi vult, pugnare se adversus romanum pontificem pro juramento fidelitatis, quod omnibus regibus, atque principibus praestari debet et solet a subditis. Quasi pontifex romanus ejusmodi iuramenta prohibeat, ac velit reges et principes omni potestate exuere.

Sed (1) frustra laborat rex, ul causam istam communem faciat. Nam neque summus pontifex in Brevibus suis ad catholicos Anglos; neque ego in epistola mea ad archiepiscopos Angliac, iuramentum quodecumque fidelitatis improbavimus: sed iuramentum, quod sub specie civilis fidelitatis, abnegationem pontificiae auctoritatis continebat; neque reges et principes catholici ita sibi jurari volunt a populis fidelitatem, ul summi pontificis auctoritas abnegetur. Quae duo si demonstrare potuero, nemini dubium relinquetur, quin caussa regis Angliac propria ipsius sit, neque aliquid commune habeat cum caussa regum cl principum catholicorum.

Quod igitur iuramentum, quod rex Angliac fidelitatis cl civilis obedientiae vocat, non sit iuramentum simplicis fidelitatis, neque solius civilis obedientiae; perspicuum est ex titulo edicti, quo iuramentum hoc praescribitur, hic enim est titulus: *Ad detegendos et reprimendos Papistas.* Finis igitur hujus iuramenti non est, delegere seditos, inobedientes, rebelles; sed Papistas, id est, eos, qui summum pontificem, ul Christi vicarium venerantur. Neque finis est continere populos in ea obedientia, quae regibus et principibus debetur; sed reprimere Papistas, qui civilem obedientiam regibus exhibent; sed nolunt regem agnoscere caput, vel supremum gubernatorem Ecclesiae in spiritalibus: neque volunt primatum apostolicum summi pontificis abnegare. Sed quoniam ea, quae ad hunc locum pertinent, satis copiose tractavi in respon-

sione ad librum regis, qui inscribitur, triplici nodo triplex cuneus; et haec ipsa responsio denuo regressa hic adjuncta fertur; ad eandem remitto lectorem, ne bis eadem repetendo et me et lectorem frustra fatigem.

Quod autem reges et principes orthodoxi ita velint fidelitatem et obedientiam a populis sibi subiectis jurari et exhiberi, simul velint suam pontifici maximo, ut Christi vicario, fidelitatem et obedientiam conservari: ex ipsa reverentia et obedientia. quam ipsi nuper, de more, huic ipsi summo pontifici Paulo V. publice per legatos suos, viros amplissimos exhibuerunt, luce clarius demonstratus.

Vidimus enim Iota spectante Roma (2), legatos reipublicae Lucensis, deinde Genuensis, ac demum Venetae, cum splendidissimo comitatu ab urbem advenire, summi pontificis pedes deosculari, latina et pereleganti oratione reverentiam et obedientiam nomine totius reipublicae exhibere. Vidimus non diu post, regem Hispaniarum per oratorem suum illustrissimum et excellentissimum feriae ducem; ac post aliquod tempus regem Francorum christianissimum per oratorem suum illustrissimum et excellentissimum ducem nivernensem, cum eo procerum comitatu, caquo nobilium virorum multitudine, quae tantorum regum magnificentiam decebat, ejusdem summi pontificis deosculari pedes, cique amplissimis verbis per eloquentissimos oratores suos reverentiam et obedientiam praestare, quae s. Petro apostolorum principi, ejusque successoribus jure debetur. Nec defuerunt oculos suo supremi, ac liberi principes caeteri, quotquot nomine catholico censentur, sive Germani, sive Galli, sive Itali; apparatu quidem minore, sed pietate et devotione pari.

Quare si reges ac principes orthodoxi publice profitentur obedientiam supremo Ecclesiae capiti, romano pontifici, a Christianis omnibus deberi; et ipsi exemplo suo praebeant populos, (pios regendos susceperunt: Et pontifex maximus non modo non improbat iuramenta fidelitatis erga reges et principes; sed probat et laudat; et ad ea servanda, cum opus est, censuris ecclesiasticis cogit: quid habet commune caussa regis Anglorum cum caeteris; cum ipse hoc in primis contendat, ul populos suos ab obedientia summi pontificis revocet, atque eo modo a Christi corpore, quod est Ecclesia, separet, ac secum in inferna demergat? Vera est enim sententia illa magni Leonis in epistola ad episcopos provinciae Viennensis: *Quisquis huic sedi principatum existimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem; sed inflatus spiritu superbiae suae semel ipsum in inferna demergit.*

Quae cum ita sint, polecat rex ab illis verbis abstinere, quae in iniuriam omnium catholicorum principum protulit*. *Expergiscimini igitur, dum tempus est, neque sinite somno diuturniore incidere in singulis, ad ruinam universorum, aucto-*

(1) *Frustra conatur Jacobus rex causam suam communem facere cum principibus orthodoxis.*

(i) *Honorificae legationes ad Paulum F. poni. max.*

caussa exhibendae reverentiae et praestandae obedientiae, in ore majorum.

APOLOGUE

rilalis vestrae nervos: quasi unus rex Anglorum vigilet, unus sapiat; caelcri dormiant cl desipiant universi: neque possint reges auctoritatis suae nervos integros servare, nisi auctoritatis pontificiae nervos ipsi praecidant. Expcrgiscalur potius rex Anglorum el verbum Domini diligenter expendat : *Reddite quae sunl Caesaris Caesari,el quae sunl Dei Deo.* Audiat et Apostolum Cbrisli, qui quemadmodum ad Bom. 13. admonet populos ul subjecti sini el obcdianl temporalibus potestatibus el redant vectigal, cui debclur vectigal, el tributum cui debclur tribulum: ita eosdem monet, ad lleb. 13. ul obcdianl spiritualibus praepositis, cl subjaceant cis, qui pervigilant, quasi rationem pro animabus ipsorum reddituri.

CAPUT III.

De comparatione retiis el ponlificis.

Ingressurus disputationem rex, duas rationes reddit (1), cur in apologia pro juramento fidelitatis, primum edita, nomen suum celaverit, nunc autem prodat. Altera ratio est, quod indignum majestate sua regia existimaret sub nomine suo disputationem theologicam cvulgare:cum ad reges perlinent scribere potius decreta el edicta, quam libros. Id autem probat dicens:A'um *neque me pontifice ulla ex parte inferiorem esse credo (pace ipsius dixerim) quem eadem ratione censores meae apologiae excusant: eum quippe Brevia slriclim et praecise conscripsisse: nec rationes aul argumenta addidisse, quod non sil illius disputare, sedjudicare, atque decernere.*

At censores apologiae non dixerunt, non esse ponlificis libros scribere, aut de rebus theologicis disputare. Scimus enim pontifices aliquos magna cum laude libros doctissimos edidisse: sed Paulum V. pontificem, cum Brevia illa ad Anglos misil:non librum, sed epistolam hortatoriam misisse, quae vicem edicti gereret. Addiderunt etiam, imprudentem fore principem, qui iniquam actionem prohibere sc non posse crederet. nisi librum integrum philosophorum more conscriberet.Itaque non dixerunt censores apologiae, indignum esse pontificia, vel regia majestate libros theologicos vel philosophicos scribere; sed edita cl decreta pontificum vel regum non esse scribenda more philosophico cum adjunctis rationibus et argumentis, subtili cl longa disputatione.

Sed his omissis, quae ad rem non mullum faciunt, illud omnino praeterire non possum, quod rex ait (2), nulla ex parte sc pontifice inferiorem esse. Certe enim si ad ovile Christi sc perlinere credit, non polesl sc non inferiorem illo judicare, cui dictum est a Domino, *Pasce oves meas:* nisi lurlc oves pastore inferiores esse negare voluerit.

Neque ad rem facit, quod ipse in hac praefatio-

ne pag. 21. dicil, nihil in se potestatis pontificem habere, quod a nobis haereticus censeatur, Julia-noque apostatae aequetur, extra caulam, gregem-que ponlificis esse credatur: proinde eodem jure cum ethnicis principibus censendus, in quos nihil posse pontificem fatemur: hoc,inquam, ad rem non facit: siquidem haeresis et apostasia privat haereticos el aposlalas nullis bonis, quae communia sunl fidelibustsed non privat pontificem auctoritate,quam in cos babel:alioqui neque punire eos, neque redeuntibus poenam condonare posset. El sunl quidem haeretici exlra caulam de facio, cl in favorabilibus, ul jureconsulti loquuntur:sed de jure, cl in poenalibus ad eam pertinent, atque ad eam ul redeant compelli jure possunt. Neque fate-mur absolute (3), pontilicem in ethnicos principes nihil posse: sequimur enim doctrinam s. Thomae, qui in 2. 2. quaesi. 10. ari. 10. affirmat, posse infideles principes per sententiam Ecclesiae privari in certis casibus dominio quod habent super fideles. ulsi terras Christianorum vi occupaverint, vel subditos fideles a fide avertere satagant.

Adde quod cum summus pontifex mulla maxima regna, atque adeo totum orbem Christianum cl ipsos etiam reges el principes, ul filios pater, atque ul oves paslor gubernet el regat: mirum csl. quod is qui in angulo septentrionis duas insulas subjectas habet, ita de se praesumat, ul dicat: *Aullaex parle me pontifice inferiorem esse credo.* Quod si nulla ex parte inferior est; numeret reges el respublikas. quae obedienliam illi praesient; quemadmodum nos paulo ante numeravimus reges cl respublikas, quae solemni ritu Paulo V. pontifici obedicnliam praestiterunt.

Neque iste honor q^hibelur summo pontifici a regibus Ianium occidentis;nam Justinus impcralor. venientem ad se Joannem papam.pronus in terram adoravit, ut Anaslasius bibliolliccarius testatur. Justinianus senior Joannem secundum,capul omnium ecclesiarum appellavit, ul videre esi. I. inler claras, C. dc summa Trinitate, el fide calhol. Scribil eliam Liberatus in Breviario dc caussa Nestorianorum cap. 22. quo lempore imperator, Silvcrium p ipam in exilium misit,episcopum Pal.ircnscm adisse imperatorem . el contestatum esse divinum judicium; ac dixisse, mullos esse reges, sed nullum talem esse, qualis ille, qui est papa super Ecclesiam mundi lotius.

Sed si Jacobus rex nulla cx pario pontifice inferiorem se esse affirmat; certe non id afiirmare poterii dc regibus Angliac praedecessoribus suis.

Exlal epistola llenrici secundi ad Alexandrum III. pontificem in bacc verba: (i-) *Sanctissimo domino suo Alexandro, Dei gratia catholicae Ecclesiae summo pontifici , llenricus rex Angliac, dux Norlhmanniae cl Aquiloniae,comes Andegavensis cl Cenomanensis salutem etdevolae suffectionis obsequium.* El infra: *Vestrae jurisdictionis csl*

(1) *Cur re rJacobus nomen suum non adscripscri l apologiac pro juramento fidelitatis.*

(2) *Aon recte affirmat Jacobus rc.r, nulla e.r parle sc pontifice romano inferiorem esse.*

(3) *Jurisdictio summi ponlificis ad haereticos puniendos extenditur.*

(4) *Jteges Angliac olim summi pontificis auctoritatem super omnem Ecclesiam el super ipsos reges, agnoscebant ct confitebantur.*

Angliac regnum,el quantum ad fcudalarii juris obligationem vobis dumtaxat obnoxius teneor cl astringor. Experiatur Anglia quid possit ro manus pontifex. Vide Petrum Blcsensem epistol. 136. vel cardinalem Baroniom lom. 12. pag. 660.

Exlal episl. Aleonorae reginae Angliae. ad Coelcslinum III. ubi haec leguntur: *Nonne Petro apostolo, cl in eo vobis omne regnum, omnisque potestas regenda committitur? Benedictus Deus, qui talem poleslalem dedit hominibus. Non rex, non imperator, aul dux a jugo vestrae potestatis eximitur.* Vide haec el alia mulla his similia apud Petrum Bles. epistol. 143. vel apud card.Baronium eodem tomo pag. 865.

Exlal querela regis Anglorum adversus regem Francise ad Innocentium III. tamquam ad communem judicem, cap. *Novii*, de judiciis.

Exlal legatio Bichardi rogis Angliac ad pontificem romanum in haec verba: *Pater sancte salutat excellentiam vestram dominus noster rex Anglorum /lichardus.et postulat sibi justitiam exhiberi de duce Auslriae.* Vide .Matthaeum Paris, in historia anglicana anni Domini 1195.

Exlal apud eumdem Matthaeum Paris.in hist.anglicane anni Domini 1213. resignatio totius regni Angliac et Hiberniae facta a Joanne rege Angliae dc consensu baronum in manus Innocenti III.pontificis. cl receptio eorundem regnorum in feudum: ila ul rex lamquam secundarios Dominus a romana Ecclesia illa sc habere agnoscat; cl in signum subjectionis deboant successores eidem Ecclesiae lidclilalem praestare cl homagium recognoscere : necnon in annos singulos mille marcas sclrlngorum eidem Ecclesiae numerare. Ergo rex Anglorum cx testimonio ct sententia majorum suorum, non solum par non csl romano pontifici; sed duplici jure subjectus, uno communi omnibus Christianis hominibus, ratione aposlolicae potestatis, quae in omnes extenditur, juxta illud ps. 44. *Constitues eos* (apostolos videlicet) *principes super omncmtcrr«m:allcro proprio ratione directi domini*, quod in regnum Angliae et llybarniae romana habet Ecclesia, teslibus duobus omni exceptione majoribus Henrico II. ct Joanne regibus.

Quamquam haec subjectio nullo est antiquior, si Polydoro Virgllio credimus: scribit enim lib. 4. hist. Anglicanae.Innm regem fuisse primum qui (1) regnum Angliae summo pontifici tributarium fecit circa annum Domini 740. Idem postea tributum confirmatum anno Domini 775. ab OITa rege: nec non postea a rege Atulpho anno Domini 947. Denique a rege potcnlissimo Anglorum ct Danorum Canute, qui regnare coepit in Anglia anno Domini 1016. Idem tributum confirmatum testatur Ingulfus, qui ante quingentos annos scripsit historiam.

Porro quod allinet ad llybarniam (2). jus longe majus in cam pontifex habcl. Constat enim ab Hadriano IV.pontifice datam fuisse eam insulam licnrco II. regi anno 1156. sub conditionibus nullis,

quas reges Angliae minime servarunt. Exlanldolo· la hac re testimonia historicorum Gullchni Neubnigensis lib. 3. cap. 9. Polydori Virgillii lib. 13. XicolaiSanderi dc schismate anglicano ab anno 1512. extant denique litterae apostolicac Joannis XXII. ad Edovardum II. datae.

CAPUT IV.

Dc comparatione regis el cardinalis.

Altera ratio, quae regem movit.ul apologiae suae nomen suum non ndseriberei, fuit imparitas car linalis Bcllarmini ad regem Jacohum: sic enim ipse loquitur pag. 5. *Altera tacendi nominis ratio mihi fuit eorum conditio, cum quibus ad disceptandum descendebam. Quamquam enim paucis pontificia Brevia notabam, mihi tamen id praecipui laboris dederam, ul Bcllarmini litteras ad Illakuvellum refellerem. Neque vero mihi unquam persuasi tantum esse in purpura cardinalilia dignitatis, ut occurrere regio fulgori par ac armata,el velul aequali majestate cum eo possit ad certamen componi. Nam el multa millia in subditis habeo, qui splendore natalium Bellarmino non concedant: el hanc illius ecclesiasticam dignilalem.cardinalatum inquam, nescio quo loco, out pretio habeam, sive ad Scripturae aucloriln leni, sive ad. imperatorum constitutiones expendam.· cum sil nihil aliud, quam nova paparum institutio, quam in immensum excrescere decisorum nostrorum, regum inquam, qui his aliquot saeculis rem Christianam rexerunt, molis, et ad omnia pontifici connivcns lenitus permisit.*

At ego non video in disputatione theologica quid necesse sil paritatem natalium, aul dignitatis, aul imperii quaerere, cum sola necessaria sil paritas ingenii, alque doctrinae.Ilenricus VIII. rex Anglorum non indignum sibi putavit, adversus Martinum Luthcrum monachum, vel, ul ipse rex loquitur, fraterculum scribere. Julianus quoque imperator,quia non contentus imperiali splendore, cupiebat cliam clarere nomine eruditionis, scripsit libros non adversus reges, sed adversus magistros Christianorum, cumque Cyrillus episcopus copiosissime confutavit. Denique Nero imperator cum cantu el cithara cum anlagonistis in theatro decertare vellet, non quaesivit reges aul principes, sed homines perillissimos musicae artis, quos si vicisset, tum magnam gloriam adeptum sc esse arbitrabatur.

Sed quando rex Angliac majestate sua indignum judicat, ut vel ipse scribal in cardinalem rege longe, inferiorem, vel cardinalis in ipsum scribal cardinali longe superiorem: de comparatione regis et cardinalis adducam judicium cl testimonia (3) Patrum veterum, qui primis quingentis annis floruerunt. quos a se recipi rex ipse supra testatus est.

Igilur cardinales nihil sunt aliud, nisi episcopi,

1 *Anglia tributaria farta est romano pontifici «nte on nos octingentos sexamsla.*

12) *Ihjbemium Hadrianus IV. poni, regibus Anglorum iib rrrti- rondilionilmx tradidit.*

(3) *Testimonium ceteris Ecclesiae eminenti dignitate S. II. E. cardinalium.*

presbyteri et diaconi, electores, consilarii et coadjutores summi pontificis. Ac de episcopis quibuscumque etiam non cardinalibus, scribit Gregorius nanzionensis in oratione ad populum timore percussum et principem, sive praesidem irascendum: „hi me, inquit, *libere loquentem aequo animo fertis? nam vos quoque potestati* mette, meisque *subsellis lex Christi subiecit. Imperium enim ipsi quoque gerimus, addo etiam praestantius, atque perfectius'. nisi vero aequum est, spirillum carni facies submittere et coelestia terrenis cedere.* Ille ille, qui aperte docet episcopos polsalem spiritali maiores esse regibus, et poleslalem spiritualem praelanliorem esse temporali, atque terrena.

Sanctus Joannes chrysostomus in lib. 3. de sacerdotio, confert poleslalem regis cum polsalem sacerdotis, quo nomine episcopum praecipue intelligit ac dicit, sacerdotem lanio majorem a beo poleslalem accepisse, quanto coelum icrat et quanto animae corporibus praestant. Reges enim corpora ligandi, atque solvendi poleslalem habent; sacerdotes vero animas ipsas ligant et solvunt.

Sanctus Ambrosius in lib. de dignitate sacerdotali cap. 3. *Nihil*, inquit, est *in hoc saeculo excellentius sacerdote, mihi episcopo sublimius reperiatur.*

Ac non solis hominum testimoniis nitamur, quamvis doctissimorum, sanctissimorum, atque antiquissimorum; au liamus Spirillum sanctum per os Apostoli loquentem in epistola ad Hebraeos cap. 7. Sine *ulla contradictione minor a meliore benedicitur*, ubi melior ponitur pro majore et polior, omnium consensu. Cerium aulem csl, regem ab episcopo benedici, non episcopum a rege: proinde sine contradictione polior rege episcopus est. Quare si c* piscopi quicumque majores sunt regibus, nullo magis episcopi cardinales majores regibus erunt.

Jam vero de presbyteris eadem ratio est. Sunt enim presbyteri minoris ordinis sacerdotes et quamvis sub episcopis, tamen poleslalem ipsi quoque habent animas ligandi atque solvendi: reges et principes benedicendi; et sacrificium illud admirandum celebrandi, quod angelicas virtutes longe superat. Quare sanctus Ambrosius, cum Theodosius imperator in presbyterio sedere veiled, jussit cum arceri, dicens: *Purpura imperatores facit, non sacerdotes:* refert haec Theodorctus lib. 5. hist, cedes.

Addam et verba Severi Sulpicii. auctoris ejusdem socculi et testimonium sancti Marlini de dignitate presbyterali. Cum ergo narravisset Sulpicius, saucium Murinum aliquando ad convivium imperatoris Maximi, cum nunc ex presbyteris suis rogatum accessisse; ille subjunxit: *Convivae aderant, relut ad diem festum evocati summi atque illustres viri, praefectus, idemque consul Evodius. quo nihil unquam justius fuit, comites duo summa potestate praediti, frater regis et patruus, medius inter hos Marlini presbyter accubuerat: ipse autem sellula juxta regem posita consederat. Ad medium fere convivium (ul moris csl) pateram*

regi minister obtulit: ille, sancto admodum episcopo dari potius jubet. expectans atque ambiens ul ab illius dextera populum sumeret. Sed Martinus, ubi ebibit, pateram, presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se, prior biberet: nec integram sibi fore, si aul regem, aul cos. qui a rege erant proximi, presbytero praetulisset, ille ille, Vides rex quale fuerit judicium sancti Marlini, viri omnium ore laudatissimi, de dignitate presbyterorum. Quod si quicumque presbyteri, solum quia presbyteri, tali ac tanta dignitate praediti sunt. ut etiam regibus praeferantur. quis jure mirabitur, si cardinales aequales regibus a nonnullis esse dicantur?

Porro de diaconis Ecclesiae constantinopolitanae sanctus Joannes chrysostomus in ipsa urbe regia, in qua imperator residebat, affirmare non dubitavit, majorem eos ipsis imperatoribus habere potestatem, sic enim ad eos loquitur hom. 83. in Math. Si *dux quispiam, si consul ipse. si is qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe et coerce: majorem lu illo habes* potestatem. Et si diaconi constantinopolitani, Chrysostomo auctore, majorem ducibus, consulibus et ipso etiam imperatore potestatem habebant: cur non eandem habeant diaconi romani, atque ii potissimum, qui cardinales. id est, principales totius orbis terrarum diaconi sunt? Quae cum ita sint, desinat rex Anglorum dicere, cardinaliam dignitatem, nescio quo loco aul pretio habeam. Jam enim discere potuit ex Patribus veleris et primitivae Ecclesiae, quam solam probat, quo loco, aul pretio habendi sint episcopi, presbyteri et diaconi: atque inde conjecturam facere quo loco, aul pretio sint habendi episcopi, presbyteri et diaconi (1) cardinales, qui praeter sacrum ordinem electores sunt supremi Ecclesiae catholicae praesulis et sacerdotum omnium principis, atque ipsius Christi in terris vicarii generalis, et ejusdem eoadjutores et consilarii principales.

Ai, inquit, cardinalatus nova est paparum institutio. Nam ita est: Nam si cardinales ut episcopi, presbyteri et diaconi considerentur (2). a Christo ipso instituti sunt. et ab initio Ecclesiae, usque ad nostra tempora perdurarunt. Itaque iam sunt antiqui quam antiqua ipsa Ecclesia est. Si vero consideretur officium eligendi pontificem. cumdemque consilio atque opera adjuvandi, semper hoc officio functi sunt presbyteri et diaconi romani, cum episcopis urbi adjacentibus. Hoc solum interest! inter antiqua tempora et recentia, quod olim ob paucitatem personarum, non distinguebantur presbyteri et diaconi romani cardinales a non cardinalibus, sed omnes in communi hoc officio fungebantur: postea vero crescente numero presbyterorum et diaconorum, et confusionem ac tumultus varios ipsa multitudine pariente, necesse fuit, paucos ex multis seligere, qui hoc munere fungerentur. atque ii dicti sunt episcopi, presbyteri et diaconi S. R. E. cardinales.

Neque haec revocatio ad paucos et eminentia, quae inde scquula est cardinalium, iam recens est,

(1) Cardinales sunt electores, consilarii et coadjutores summi pontificis.

(2) Antipelas cardinalium,

ut nova dici possit, cum anni quingenti, vel sexcenti ab eo tempore numerentur. Nulla enim scribit de cardinalium amplissima dignitate, qua etiam patriarchas et primates omnes superabant, Petrus Damiani in epistola ad anlipapam Cadaloum. Vixit autem Petrus Damiani ante annos sexcentos. Nulla scribit s. Bernardus in lib. *I.* de consideratione, ubi praeter caetera dicit: Cardinales de omni orbe esse eligendos, quoniam totum orbem sunt iudicaturi. Multa leguntur in probatis historicis antiquis, ex quibus Abbas Urspergensis in chronico ad annum Domini 1116. testatur in concilio generali sub Paschali secundo vocatos cardinales, poliora membra Ecclesiae. Hanc vero eminentiam dignitatis, neque rex probare poterit, ex connivencia, vel lenitate principum temporalium processisse; et nos apertissimam rationem reddimus, cur tanta sit dignitas cardinalitia, quia videlicet, ut diximus ipsi soli summum pontificem eligant, cique ut collatores et coadjutores in regenda universali Ecclesia semper assistant.

Ac ut absolvamus hunc locum de cardinalibus: excutiam etiam breviter, quae nullo infra rex adjungit, siquidem non contentus iis, quae hoc loco scripsit iterum pag. 116. ad idem argumentum revertitur, ac primum exprobrat cardinali Bellarmino obscuritatem natalium. *Jam.* inquit, praeferat *regis majestatem esse patulo, ut iam lite, ac certamine cardinali se componat, saltem cum eo cardinali, qui non felicius, ac illustrius, quam iste natus sit.* Fatetur Bellarminus, parentes suos homines privatos, sed honestos et probos fuisse: Avunculum vero habuisse (I) Marcellum II. pontificem, cujus causa villus et doctrina fuit, ut etiam ab hostibus testimonium acceperit. Theodorus enim Bibliander homo liberanus in tabulis suis chronologicis, ubi pontificum successiones describit; Sedicit, inquit, anno 1555. Marcellus II. vir sanctus et doctus. Sed etiam si card. Bellarminus parentes habuisset opulentes aut rusticos, modo catholicos et pios, non erubesceret, cum sciri (2) principum apostolorum, alterum piscatorem, alium laboratorum opificem fuisse. David quoque regem et prophetam a pascuis ad regnum ductum: Ei quod maximum esset Christi Dominum nostrum fabrum et fabri filium dici ei haberi voluisse, ut nos humilitatem et contemptum mundi doceret: Et apostolum audiat dicentem in priore ad Corinth, cap. I. *Videte vocationem vestram. fratres quia non nulli sapientes secundum carnem, non multi potentiores, non inulti nobiles, sed quae stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat fortia.*

Addit rex: *Ecclesiastica illa dignitas (cardinalitia videlicet) quamquam principum incuria, ut jam dixi, ad hoc praesumpti honoris culmen ascendit: lamen si ad ejus originem, et cunabula redeamus, nihil est aliud, quam titulus presbyteris et diaconis paroeciensium ecclesiarum urbis Romae attributus: olim quidem presbyteris et diaconis cujuslibet cathedralis Ecclesiae univer-*

sae concessus, sed cum ejusmodi cardinalium ingens multitudo undique. Romam commeantium urbem implerent, tandem nomen cardinalis caeteris ademptum est. et solum romanarum paroeciarum presbyteris et diaconis reservatum. Et cum antea saucium Gregarium nemo illius tituli meminisset, qui sexcentis post Christum annis in quibusdam epistolis de cardinalibus loquitur, atque ita nullis post apostolos saeculis, hodierni isti sedis apostolicae electores, invisum omnibus et incogniti fuerunt.

Non minor si nulla hic dicantur non vera, quoniam (3) rex de rebus sibi incognitis et sine auctore loquitur. Non esset verum diaconos cardinales habuisse olim titulos paroeciales; tituli enim paroeciarum solis presbyteris dabantur, diaconis autem Ecclesiae aliae, quae diaconarum nomen habebant, Neque verum esset olim presbyteris et diaconis co-juslibet cathedralis Ecclesiae permissum fuisse titulum cardinalitium: rarissimae enim Ecclesiae bis vocibus utebantur: ac de in romano quidem Ecclesia tempore s. Sylvestre omnes diaconi cardinales erant, sed soli saeculo tempore autem Symmachi pontificis soli viginti ocio erant tituli cardinalium presbyterorum. Et ex conciliis romanis sub Symmacho intelligi potest: Presbyteri autem romani nullo plures erant quam viginti octo. Illud etiam non est verum, venisse unquam ad urbem ingentem multitudinem cardinalium non romanorum, id enim ex nulla historia (quod sciam) probatur. Neque illud est verum, nomen cardinalis ademptum aliis, et solis Romanis reservatum, nam usque ad hanc diem Ecclesia Compustellana habet suos cardinales. Neque verum est, ante tempora s. Gregorii nomen cardinalis fuisse inauditum, legitur enim nomen septem diaconum cardinalium romance Ecclesiae in concilio romano sub s. Sylvestre. qui trecentis annis s. Gregorium antecessit.

Subjungit rex: *Sed quomodo, inquit, praeter rationem suae originis ac institutionis tam prodigiose sint elati, ut ex paroeciarum presbyteris ac diaconis nunc principes sint regumque aequales et ex gradu episcopali dignitate minori hodie soli pontificis electores, qui cum generalium conciliorum vice fungantur (unde etiam usus generalium conciliorum exolevit) immo ut non nisi ex illorum collegio assumatur pontificem eligi. qui supremam in reges sibi auctoritatem vindex in hoc inquam, tam insolens incrementum quomodo coeperit, nullisque repugnantibus adleverit. nostrum est omnium providere, qui cum in terris vicarii Dei simus jure optimo suspectos habere, debemus, istiusmodi nuper exortos principes, qui sua origine modici, humilesque, scriptos ad summum fastigium, suis ipsi suffragiis subvehunt, regibusque deinde se componunt.*

Hic quoque rex ex ignorance rerum nostrarum et quia nimis magnam fidem habere videtur hostibus Ecclesiae, nulla non vera sibi elabi passus est. Non enim praeter rationem et institutionem

I Marcellus II. papa, ab ipsis etiam hostibus fidei laudatus.

(2) Splendor natalium non necessaria ad ecclesiasticas dignitates, sed splendor sapientiae, et virtutum,

(3) Jacobus rex de rebus sibi non cognitis loquitur.

suae originis, sed potius secundum originis rationem cl institutionem c&rdinolitia dignitas crevit. Nam. ul supra diximus, antiqua institutio erat. ul presbyteri cl diaconi romani cum vicinis episcopis pontificem romanum eligerent, cumque consilio cl opera adjuvarent: sed postea excrescente nimium presbyterorum ct diaconorum multitudine paulalim haec functio ad paucos redacta est. Ita pauci illi super alios eminere coeperunt, ul cardinales, idesl, principales episcopi. presbyteri cl diaconi, atque adeo principes ecclesiastici jure dici possent: quonodo qui secundas partes a regibus obtinent in administranda temporali republica, principes temporales dici solent.

De aequalitate cum regibus distinguendum esse censeo (I): nam si de potestate temporali sermo sil, dc imperio, dc opibus, de viribus, dc annis, dubium non est, quin reges longe ac longe cardinalibus praeStenUsi dc potestate spirituali. aique ecclesiastica agatur: non solos cardinales, sed omnes episcopos, presbyleros cl diaconos regibus superiores esse: paulo ante ex testimonio Ecclesiae veleris demonstratum est. Quod vero apud jurisconsultos dici solet, cardinales acquirarii regibus, dc externo cultu cl bonore intelligendum videtur: usus enim obtinuit, ul quemadmodum principes omnes regibus cedunt, sic etiam cedant cardinalibus: cl in hoc paritas quaedam esse videtur.

Quod addit rex, cardinales presbyleros cl diaconos aliquando minores fuisse episcopis non cardinalibus, verum est, quoniam eo tempore non solum inferiores erant, quod attinet ad poleslalem ordinis, ul etiam boc tempore suni; scd etiam quoad poleslalem iegendi Ecclesiam univeisalem, quia ipsi quoque ad concilia roivana vocabantur, cl nobiliore loco sedebant, quam presbyteri cl diaconi cardinales, olim etiam ad electionem summi pontificis admittebantur. Sed posteaquam soli cardinales electores esse, el in consistorio cum pontifici maximo Ecclesiam universalem administrare coeperunt; mirum videri non debet, si cardinales episcopis non cardinalibus antepositi sint. Non tamen csl verum, quod hoc loco rex sci ibit (2), cardinales cum pontifice fungi vice conciliorum generalium, el ideo usum generalium conciliorum penitus exolevisse. Nam ab eo tempore quo coeperunt cardinales ea eminentia excellere, qua nunc excellunt, habita sunt mulla concilia generalia, tria ialerancnsiu, duo lugdunensia, unum viennense, unum constanliense, unum llorenlinum, unum Iridenhnum, el alia paulo minora. Concilia cigoromana particularia exoleverunt, ct in eorum locum consistoria cardinalium successisse videntur, concilia generalia non exoleverunt.

Neque illud verum est, nisi cx collegio cardinalium pontificem eligi fas non esse. Scimus enim his postremis quingentis annis electos fuisse pontifices Callixlum II. Eugenium III. Uibanum IV. Grcgorium X. Coclestinum V. Clementem V. Urbanum V.

Urbanum VI. Felicem V. quamvis licet postremus legitimus non sil habitus, qui omnes extra collegium erant. Quod autem rex addit, a romanis pontificibus supremam in reges sibi auctoritatem vindicare: si per vindicare, significare velit, usurpare, omnino negamus; sin autem vindicare, sil quod suum esi asserere, libenter admittimus: sic lamen, ul per auctoritatem, non despolicum imperium, sed paternam, sive pastorem potestatem intelligamus, de qua re saepe dictum csl, el infra ileruii recurrel oratio.

Quod etiam rex ait, ad reges, ul Dei in terris vicarios, pertinere curam videndi, quomodo tam insolens incrementum cardinaliliae dignitatis coepit, nulla ratione admitti potest, sunt quidem (3) reges ministri Dei in terris, ul eos vocat Sapiens in lib. Sap. c. G. El Apostolus ad Rom. 13. sed ministri sunl in iis, quae ad terrena, et temporalia spectant, nam quod allinet ad spiritualia el coelestia, atque uno verbo ad ecclesiastica, vicarii Dei episcopi sunl. quos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivd sanguine suo Aci. 20. El summos vicarius ille est, cui Dominus dixit, Sequere me, cl. Posce ores meos Jo. 21. proinde videre, an, cl quomodo el quousque crescere debeat dignitas cardinalilia, quae esi ecclesiastica cl spiritualis, ad reges non pertinet.

Minus verum est, quod rex addit, isliusmodi nuper exortos principes suis suffragiis seipsos ad summum f. isigium evexisse, regibusque se deinde componere. Nam neque nuper exorti sunl (nisi quingentorum annorum, aul etiam sexcentorum spatium) nuper, dici possit; neque suis ipsi suffragiis. sed auctoritate ejus, qui Dei locum lend in terris, cvecli sunl. neque se regibus ipsi componunt. non enim cardinalis er. it, qui scripsit, cardinales aequ parari regibus, quod quomodo intelligendum sil paulo ante diximus.

Postremo haec rex adjungit. Sed *haec esi praecipua. quam nobis inferunt, injuria, quod jus Christianis commune regibus in generalibus conciliis. nobis adimant cum illorum habendi modum. penitus sustulerint: eorum vi oc potestate ad se pertracta, el veluli monopolio tn pontificio conclavi constituto. El lamen si spes ulla, aut c. vpeclatio supcresset posse Christianas omnes ad aliquem in religione consensum adduci, id esset a generali concilio expcclandum, indicto in locum commodum, nec suspectum conventu, ubi chrisliani omnes principes, aut per sc, aul per legatos posse. nl adesse. et ecclesiastici omnes. qui christianam religionem profitentur, illisque veteribus verae, antiquae catholicae el aposlolicae fidei fundamentis adhaerescunt, lutum accessum ac commeatum haberent, incendiariis utrimque furiosis, ac noviliis, sice desuitis, sive Puritanis eæclusis.*

Ad hanc ultimam partem pari brevitate respondeo. quod enim nulla auctoritate aul raliione probatur, simplici negatione refelli solei. Primum igi-

(I) *Cardinales regibus in/criorcs sunt tcinponiti poleslate, sed potestate spirituali el ecclesiastica superiores,*

(2) *Dignitas cardinaliliu (jenendimn conciliorum u sum non sustulit.*

(3) */teges ministri Dei sunl in temporali regimine.*

lur nego (I); sublatum esse modum habendi concilia generalia: nego vim cl polcsalcm eorum ad cardinales pertractam: nego in pontificio conclavi esse quasi monopolium constitutum. Jam enim concilia generalia enumeravimus, quae his postremis annis celebrata sunl. Quomodo enim vere diei polcsl, sublatum esse modum habendi generalia concilia, cum concilia celeberrima el plurima paulo ante hoc saeculum, cl hac ipsa aetate nostra sini habita?

Quod aulcm rex queritur, faciam sibi atque aliis regibus injuriam, quod commune jus regibus Christianis in conciliis generalibus sil ademplum: qua veritate nitatur non video, cum in concilio generali apud Iridcnlum habito, inlerfuerinl legali Caesaris, regum pene omnium cl principum plurimorum. Quod addil, indicendum fuisse concilium in locum non suspectum cl commodum: id quoque praesidium esi, cum Iridcnlum in finibus Germaniae, atque Italiae constitutum, locus aptissimus el minime suspectus n summo *pontifice*, el Caesare, aliisque regibus el principibus judicatus sil.

Quod vero dicit, omnes ecclesiasticos, qui Christianam religionem profitentur, lulum accessum cl commeatum habere ad (2) concilium debere: hoc vero csl, recedere a forma quatuor primorum conciliorum, vel potius omnium, quae habita sunl unquam in Ecclesia conciliorum. Concilia enim episcoporum sunl, non omnium ecclesiasticorum: alioqui nullus locus tale concilium caperet: neque dc dogmatibus fidei judicare ad omncspcrclincl, sed ad principes ecclesiarum, qui episcopi sunl: sic enim loquitur concilium chalccdonense, unum ex primis quatuor, quae a Jacobo rege admittuntur: *Mitte foras superfluos, concilium episcoporum csl*. Cui consentit imperator Theodosius in episl. ad concilium ephesinum, tom. I. cap. 32. sic dicens: *Illicitum csl ewn, qui non sil in ordine sanctissimorum episcoporum ecclesiasticis immisceri tractatibus. Ne* lamcn quererentur Protestantes, aul Calviniani, imitati sunl omnes cl salvus conductus publica fide praestitus. dilatae quoque rerum gravissimarum determinationes in longa tempora, ul spatium comparandi sc, atque ad concilium leniendi, non deessel. Omitto quae dicuntur in Jesuilas cl Puritanos, quoniam ad convicia perlinent, non ad doctrinam.

CAPUT V.

Quod card. Bellarminus nulla injuria regem affectit. cum aposlolicorum Brevium el epistolae suae defensionem suscepit.

Pergit postea rex in praefatione sua, cl ut rationem reddat propositi juramcnlt. de pulveraria conjurat one salis copiose disserit. De qua re quod mihi dicendum videbatur, scripsi in alio libello, qui huic apologiac adjunctus csl. Venit tandem ad 1um l. irminum, el primum pag. 15. ex conjecturis probare nititur, librum, quo Brevia pontificia cl c-

pistola Bellarmini defenduntur, ejusdem Bellarmini esse, non Matthaei Torti, cujus nomen gerit.

Ad hoc facilis responsio est, fatetur cardinalis Bellarminus librum esse suum, sed ul supra admonui, non est visum illi suum nomen inscribere, quia neque adversarius nomen inscripserat suum. Quaeritur deinde dc modo scribendi, quod sil ab omni modestia alienus; idque probat pag. 16. ex praefatione lypographo Polilano adscripla, ubi cardinalilia dignitas cum regia dignitate componi videtur. At eam praefationem neque Bellarminus scripsit, neque usque ad hanc diem cognoscere potuit, quis ejus praefationis sil auclor; aul quis landem ille sil typographus Polilanns. Cardinalis enim librum suum, sine ulla praefatione, vel dedicatione colonicensibus excudendum dedit. Qua vero modestia soleat in scribendo uli, lectoribus judicium relinquit.

Arguit deinde pag. 17.: Rex fastum cardinalis in scribendo. atque inde colligit, cum cum rege quasi de pari dignitate contendere. quod ejus brevitatem in scribendo imitari voluerit: *Quam ego, inquit, in scribendo brevitatem, eamdcm ipse in respondendo sequi voluit, quo compendio in secundo pontificis Brevi refutando usus eram, eodem in me voluit uti: meoque exemplo sese pene intra unius paginae angustias coercere. El quoniam sacramenti fidelitatis summam in articulos quatuordecim distribui, peccare in suam amplitudinem credidisset. nisi el publicorum ordinum edictum, quo istud juramentum continetur, in totidem particulas divisisset.*

Deus bone, quam misera conditio csl sub eo rege vivere, qui injuriam sibi fieri judicat, si quis ab ejus exemplo scribere discat, Alii certe principes gratissimum habent, quod ille scripsit: Totus componitur orbis regis ad exemplum. Adde quod Bellarminus non scichnl, se adversus regem scribere. cujus nomen in Tronic libri non vi lerat, el fidem habuerat iis, qui nunciaveranl librum anglico idiomale esse nescio cujus decani sacelli regii, versionem aulcm in latinaro linguam esse chronographi ctijusdam regii, quas ille personas neque de nomine, neque de facie noverat. linque non potuit regium in scribendo modum de industria aemulari. qui regium librum esse nesciebat: brevit as aulcm in scribendo cl distinctio, quam sit illi familiaris cl amica, norunt omnes, qui libros ejus legerunt, ul opus ei non fuerit ab aliis haec discere.

Descendit paulo post pag. 18. ad accusationem mullo graviorem, alquo ait: *Quod si inani hac superbia el amplitudinis suae ostentatione ila animum explevisset, ul a graviore in me. injuria temperaret. videri sane tolerabilior potuisscl. Nunc vero quid esse caussae dical. cur pene continuis in me. meamque apologiam conviciis suam responsionem referserit? Nam cum ego nusquam Bellarminum verbo atrocior laeserim, el praecipue id caverim, ne hominem mendacii insimularem: ille hac lege humani latis spretae, no-*

(1) Γηυϙ ijuirdu <ll -ubtalo modo habendi concilia generalia.

(2) Tale con- ilinii rex Jacobus petit, quale nuiivua a condito Ecclesia celebraliini est.

ries (/wci'iis *verbis, me mentiri pronunciat, el septies falsi arguit. Quod perinde csl. ac si mendacium mihi exprobraret, caeleris vero contumeliis, nescio an ulla pars libri vacet, cujusmodi sunt. nugae, convicia, temeritas, vanitas, impudentia, blasphemiae, sermonis barbaries. cum eadem felicitate scribendi, cavillationes, applicatio inepta, fingere historias, audacia quae in hominem sanae mentis cadere non potest, vel sensu communi caret, imperitia et levitas, omnem omnino pudorem et conscientiam exuisse, nuda fide nobiscum agit, ut lectoribus per fas et nefas imponat. Illis et ejusmodi conviciis nescio ullam ne paginam immanem reliquerit.*

Ad haec illa respondeo: Primum, breviter et distincte scribere, non potest superbiae vel arrogantiae imputari, nisi ab eo, quem nimia perturbatio transversum agat. Deinde, quod auctor apologiae, quam rex suam esse nunc dicit (1), nullo atrociori verbo Bellarminum laeserit, neque mendacii insimulaverunt, falsum esse, ipsa apologiae verba loquuntur: hacc enim sunt ejus verba pag. 37.

Ille ille. et praeclarus controversiarum serior cardinalis nuper ex jesualus Bellarminus suo quoque talento coeptum hoc opus bonum locupletat et amplius. dum quasi a labello admoto et calcibus infixis seditionem acuit. accenditque, missis huc ad archipresbyterum litteris. iisque ita scriptis, ut mirum sit quomodo parlim animi passio, parlim ambitiosum fulciendae pontificis monarchiae studium. eum illa abripere et lamcn iudicii tam docti viri perstringere et fascinare potuerint, pag. 47. Cunclos. inquit. mecum hic, admirari non possum. quin exoptem, tam crasum errorem tam docti viri; pag. 69. hoc nobis, inquit, notum est. quod nisi quidam e cardinalibus. in illo negotio, majori prudentia et maturitate usi fuissent quam pontifex: fasti ipsi Pontificii, in quos relati sunt divi, nobis tacentibus, Illarminum aperte mendacii convicissent: pag. 83, recte omnino quadrat in Bellarminum tam inepta similitudine utentem poetae veteris illius sententia, Perdere quos vult Jupiter hos de- inenit.

Haec et similia a se scripta oblitus erat rex, quando dicit, nullo atrociori verbo a se laesum fuisse Bellarminum: nisi forte non sint habenda verba atrociora, cuiusmodi cardinalis, flabellum seditionis, ambitione abreptus, crasso errore detentus, aperte mendacii convincendus, a Jove dementatus, etc. quae tunc libens praeterii, quoniam ad argumenta, non ad convicia respondere decreveram.

Postremo quod ego disertis verbis novies regem mentiri pronunciassem et septies arguerim falsi, ut rex ipse conqueritur, omnino inficior. Jam enim supra dixi, apologiam illam numquam me pro regia scriptura habuisse; nam. neque auctor apologiae regem se aliquando nominavit, quin potius semper se pro regio administro et de fonsore gessit. At neque ministrum regis mihi induci. vel falsi, vel barbari sermonis accusare deberes. Ita est, si vera

scriberci; si non sciens et prudens mentiretur; si Inline loqui didicisset (2); quae enim mendacia sunt, non scio Inline appellare, nisi mendacia; quemadmodum etiam nugae, convicia, blasphemias, conculcas historias, sermonis barbariem et alia id genus, quae in apologia reperi. suis nominibus appellavi. Iudicium ledorum erit, an talia sini, quae illa esse dixi. Quamquam si regium librum esse scire potuissem, sententias notassem, a verbis acerbioribus honoris gratia temperassem. quo honore dignum non existimavi decanum vel chronographum illum, a quo non me solum, sed etiam summum pontificem. vicarium Christi. et Christum Domini tam inverecunde iracundi videbam.

Illimo loco. pag. 19. commemorari ea, quae proprie ad injuriam suam pertinere arbitratur. Sed haec, inquit, forte in ignotum apologiae auctorem solummodo probra mittebat: Immo vero nec mihi ipsi, nec nomini meo pepercit. Modo a Jirmal Clementem pontificem sensisse. me non abhorre a fide catholica. Me in Scotia Purilanum et Proleslantium inimicum exilisse. Alibi concludit, Quia Jacobus non est catholicus, hoc ipso haereticus est. Iterum ex Christiano Caltilislam fecerunt. Alio loco: Neque omnino verum est, Jacobum non deseruisse religionem, quam primo susceperat. Et posteaquam Juliano apostatae me contulisset. hoc argumento rem concludit: Cum catholicus non sit, neque Christianus csl. Sit haec honesta necne ratio cum rege agendi. vestro sano iudicio relinquo. quos non potest tanta contumelia uni vestri ordinis illata, non graviter commovere.

Ille vero libenter audirem, honestum ne, an turpe rex existimet abhorre a fide catholica. Si enim turpe sit a fide catholica abhorre, ut re vera turpe csl. non fecit regi Bellarminus injuriam, cum scripsit Clementem VIII. pontificem sensisse regem Jacobum a fide catholica non abhorre, sin nutem honestum sit a fide catholica abhorre, non fecit eidem regi injuriam, cum affirmavit, regem Jacobum non esse catholicum, quia catholicus non csl. haereticum esse, cum haec duo contraria sint.

Sed ad singula breviter respondeamus. De eo: Nullum faciam esse regi injuriam, ex eo quod sanctae memoriae Clemens pontifex una nobiscum spem habuerit bonam de regis conversione et existimare coeperit ex eo potissimum quod catholicos in Scotia quietam ac tranquillam vilam ducere patiebatur, eum a fide catholica non abhorre. Sperabat enim et sentiebat de illo, quod bonum illi esse credebatur; quod si verum non est. regem a fide catholica numquam non abhorruisse; nos decepti sumus, pontifex quoque spe sua frustratus est. sed non ideo injuria regi facta est, quia speravimus et sensit de illo, nosiro iudicio, meliora.

Quod autem scripsit Bellarminus regem in Scotia Purilanum et Proleslantium inimicum fuisse. ad historiam, non ad injuriam perlinet. Id autem illa esse non absolute proiunciavit. sed addidit, si vera sunt, quae narrantur ab iis, qui cum intime nove-

(1) Ita si (wnuii quod re. r cu fdiualcm nullo ulrioro icrbu laeserit.

(2) Non csl conviciari. convicia adversarii delegere neque vitio verti debet, vilia in libro adversarii notare

runt. Itaque tic rebus sibi ignotis aliis credidit, qui fide digni visi sunl. Si falsa narrarunt, ipsi viderim. Quamquam non desunt conjecturae cx Basilio doro, unde confirmalur quod scripsit Belarminus: nam lib I. pag. 6. sic legitur: *El nisi wild mea conscientia certe persuasisset, religionem illam, quam in Scolia jam profite mur, ipsis expressit, cliam conceptis Scripturae verbis fundatam esse etc.* lib. vero 2. pag. 40. 31 vero, inquit, *reformata religio in hanc nostram Scotiam divino plane miraculo introducta csl, etc.* dicit enim miraculo introductam; quoniam a furiosis cl cupidis Purilanis introducta fuit. Ex his locis colligitur, regem in Scotia Scoticam religionem professum esse. cl displicuisse illi quidem mores Purilanorum, qui illam introduxerant, sed non religionem. quam per illos miraculo introductam, id est, per malos homines bonam religionem invectam arbitrabatur.

Pono illa conscqiiulio, quia rex Jacobus non est catholicus, hoc ipso haereticus est; non polesl vitio verii apud eum, qui catholicum se non esse palam profitetur, cum in lota illa apologia nomen ca- (hohcoium semper tribuat illis, qui romano pontifici adhaerent; a quorum fide el religione se abhorre-re non negal. Quamvis aulem in hac praefatione, catholicum se probare nitatur cum tamen a romana religione cl a romani pontificis obcdionlia alienum se esse dicat; non ideo iudicio orbis leirac catholicus unquam haberi. vel dici poterii, quoniam (I) nomen catholici, Ecclesia romana ila obtinuit, ul cliam haeretici interrogati, ubi ad catholicam conveniatur, non suas domos, sed istam unam ostendant in qua ah aposlolicis temporibus per successiones episcoporum conservata est antiqua traditio ct unde haeretici omnes, tamquam rami fracti exciderunt. Itaque s. Ambrosius, in oratione de obitu Satyri, cum dixisset: *Quaesivit, an cum episcopis catholicis consentiret*, mox addidil explicationem, *idesl*, inquit, *an cum romana Ecclesia consentiret*: de quo nomine vide quae diximus in extrema pagina prioris nostri libelli, qui huic apologiae adjunctus csl.

Jam vero quod dixi (2), haereticum non esse Christianum, non ideo dixi quod ignorarem ampla quadam significatione chrisianos dici posse, quotquot in Christo baptizat! Christum se colere profitentur: sed quoniam proprie illi soli veri chrisiani sunt, qui veram, atque integram Chrisli fidem in ejus Ecclesia tenent, nullique haereticae sectae adhaerent. Quae communis csl sententia veterum Patrum, qui primis quingentis annis floruerunt, ut s. Cypriani hb. 4. cpisl. 2. ad Antonianum. El lib. de unitate Ecclesiae, s. Alhauasii oral. 2. adversus Arianos, s. Hieronymi in dialogo adversus tuciferianos, s. Augustini hb. dc gratia Christi cap. 20. cl aliorum, quos gratia brevitatis omillo: quare si injuria cslde non catholico dicere cum haereticum, ac per hoc non chrisianum esse, non dc mc queri debet. qui injuriam sibi fieri credit; sed dc Pa-

tribus veleris Ecclesiae, qui mc ila loqui docuerunt.

Ex quo inlelligimus, non esso falsum, neque injuriosum dicere, eum, qui ex parentibus catholicis natus est, et Baptismum catholico ritu suscepit, ac postea ab educatoribus depravatus in haeresim incidil; cx Christiano haereticum facium, religionem, quam cum Baptismo susceperat, dimisisse. Aon facit, inquam, illi injuriam, qui hoc dicit, sed vere injuriam gravissimam illi fecit, qui emn abstraxit a matre catholica cl instituendum Calvinianis tradidit. Neque enim dubium esse potest, quin hoc tempore Jacobus rex, non solum unus esset ex ordine regum, sed cliam unus c numero catholicorum regum, si a parente catholica institui potuisset.

Porro principes orthodoxi merito commoveri deberent, si aliqui dc ipsorum ordine cl numero noli hacrescos injuste inureretur: sed quod princeps, qui ab ipsorum religione abhorret; qui, ul Anlichrislum execralur, quem illi ul Chrisli vicarium colunt; (pii intercessionem sanctorum palam irridet; qui venerationem reliquiarum intolerabilem idololatriam vocat; qui denique purgatorium, missam el caelera fidei catholicae dogmata conspuir; haereticus cl non Christianus dicatur, moleste ferto non possunt, neque commoveri, nisi commotione fraterni doloris, quod lanium regem, quem ipsorum ordini sceptrum el corona conjunxerat ab ipsorum communione hacrcsis cl schisma disjunxerit.

Ac nl rex iitelligal. non esse novum in Ecclesia, ulsaccredoles Domini libera vocc arguant icgcshae-reticos: adscribanl hoc loco verba s. Ililalii episcopi ad Conslanlium imperatorem arianum, cx libro qui incipit, Tempus csl loquendi, quin jam praeteriit tempus tacendi (3): Nunc inquit pugnamus *contra persecutorem fallentem contra hostem blandienlein, contra Conslanlium Anlichrisium*. El infra: *Sed temerarium me forte quisquam putabit. quia dicam Conslanlium Anlichrisium esse: quisquis petulantiam istud magis, quam constantium judicabit, relegat primum joannem dixisse ad Herodem, non tibi licere facere istud*. El infra: *Proclamo libi Constanti, quod Neroni toguulurus fuisset quod cx me Decius cl Maximianus audirent: contra Demn piignas, contra Ecclesiam sacris. saucios persequeris, praedicatores Chrisli odis, religionem loliis, tyrannus non jam humanorum, sed divinorum, llacc tibi a me, atque illis socia. atque communia sunl: at vero nunc propria tunc accipe. Christianum te mcnliris, Christi novus hostis es, Anlichrislum praecurris el arcanorum mysteria ejus operaris. Condis fidem, contra fidem virens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, episcopatus luis donas, sacerdotes custodiae mandas, exercitus luos ad terrorem Ecclesiae disponis*. El infrn: *Sceleslissime mortalium, omnia persecutionis mala ila temperas, ul excludas, el in peccato veniam, ct in confessione martyrium*. El infra: 0 *Iu sceleste*

I Aomrn catholici solis illis convenit, qui romana l'k elegiae |ttii sunt.

{() Haeretici non sunl vere el proprie chrisiani.

(3) Libertas sancti Hilarii in rege haeretico incir pando.

quod ludibrium de Ecclesia f. cis? soli canes ad vomitum suum redeunt: tu sacerdotes Christi resorbere ea quae expuerunt coegisti. Christianum le loqueris, sed quam non sil. ipse testaris. Haec ille, qui ex vlciiibus cl solidissimis et laudalissimis Patribus unus csl. Possent addi non dissimilia cx LuchCio Caralitano, cx Gregorio nnziancno, cl cx aliis. Sed ista pauca hoc loco sufficiant. Neque verum Csl, quod quidum suspicati sunl librum il- lum saucii Hilari'. Constantio dcfuncto, editum fuis- se: nam vivente editum el viventi oblatum convin- cit curdiu. Baronins Ioin. 3. annat, pag. 715.

CAPUT VI.

Quod card, Bellarminus directe responderit ad apologiam pro juramento fidelitatis. Adversa- rius vero statum caussae, mutet cl ad alia ex- tra rem digrediatur.

Postcaquam rex modum scribendi cardinalis Bellarmini frustra reprehendit, aggreditur scriptio- nem ipsam, sive materiam libri, ul ipse loquitur, reprehendere. S*c enim scribit pag. 19. *Jam vero argumentum el subjecta materia libri modo tra- ctandi probe convenit nusquam enim ad id, in quo caussae cardo vertitur, directe respondet: quippe duo tantum sunl capi.a. de quibus in a- poloffia disserui, ul supra monui, prius ul pro- barem in fidelilalis sacramento nihil aliud quam obedientiam mere civilem el saecularem summis principibus a subditis dobilam contineri, alterum ul ostenderem, hanc in reges potestatem a pon- tificibus inique usurpatam, cum Scripturis, con- cilliis cl Patribus pugnare.1'rius non aliter quam hac vitiosa consecutione icfulat: cum huc jure- jurando jus abdicandorum regum pontifici nege- tur, ne quidem excommunicandorum potestatem illi relinqui. Nec posterius disputationis meae caput aliis machinis adoritur, quam illis Christi verbis. Pdace oves meas, el Tibi dabo claves regni coelorum, El nemini unquam catholico id du- bium fuisse.*

At Bellarminus Deo gratias agil, quod liber ip- sius adhuc superest. atque bis recusatus a nullis vi- deri cl legi poluil; Et nunc iterum cum bac nova apologia rccudilur. Siquidem (I) eo libru inspe- cto, qui nec obscurus, nec prolixus csl omnes in- telligent, a qua parle stet veritas el quis imponere lectoribus soiagai. Siquidem Bellarminus ad prius illud caput diiccle respondit, in hio juramento fi- delitatis non contineri solam civilem obedientiam; sed abjurationem pontificiae potestatis, idque o- siendit Iribus argumentis: cx titulo edicti, qui est, ad detegendos cl reprimendos Papistas, cx verbis juramenti, ubi negatur pontifici potestas ligandi cl solvendi; ex alio juramento clariore, quod csl do Primatu regis in spiritualibus.

Illam vero consecutio, quam vitiosam esse cl so.

(1) *Er inspectione libri Bellarmini anno superiore e- tili refelluntur omnes calumniae.*

(2) *Au» fideliter referuntur scripta Bellarmini.*

(3) *Bellarminus directe respondit.*

lam in ejus libro positam rex dicit (2), nusquam in libro Bellarmini invenietur. Ipse enim non dispu- tavi! universe, posset ne summus pontifex reges deponere: (pio ad rem ipsius non faciebat; sed as- sumpsit solum, posse a summo pontifice reges haereticos excommunicari, atque deponi, quod a- pud catholicos in dubium revocari non solei. Po- sterius caput ad fallendos lectures, ambigue hoc loco proponitur. cum dicilur: *Alleram, ul osten- derem. hunc in reges potestatem, a pontifici- bus inique, usurpatam, cum Scripturi», concil- liis el Patribus pugnare.* Quaero enim, quid sibi vullillud.liancpulcsiatcm? neque enim de polcslalc pontificis in roges; sed dc obedienlia subditorum ad reges paulo ante rex loquulus erat. Caelorum cx apulogiac libro, quem Bellarminus refutandum suscepit salis apparel, hunc locum esse inlel- ligendum de poleslate prohibendi juramenta ci- vilis obcdienliae: hanc enim civilem obedientiam regibus deberi, el juramento quoque confirmari posse probal eo loco rex testimoniis Scripturae, conciliorum cl Patrum, cl paulo anlc conquestus oral, quod hanc obedientiam injusle summus pon- tifex in suo Brevi prohibuisset: vide librum illum pag. 22. 23. 24. 25. 26. cl 27.

Ad hoc aulem posterius caput (3) Bellarminus directe respondit falsum esse, quod summus pon- tifex in suo illo Brevi obedientiam civilem prohi- buisset: pcproplerea testimonia illa Scripturarum conciliorum cl Patrum (-4) perperam adduci ad pro- bandum. quod nemo negat. Illa vero evanglica loca, *Pasce oves meas*, ct. *Tibi dabo clavts*, non adduxit, ul rex dicit, ad oppugnandum caput il- lud posterius, sed ad probandum esse in summo pontifice potestatem excommunicandi, absolvendi, dispensandi cl similia faciendi, quae ad prius caput, non ad posterius perlinent. Ex his quae di- cta sunl facile cognosci poterit, reliqua omnia a pag. 21. usque ad pag. 35. nihil esse aliud nisi digressiones ad invidiam, atque odium suminis pontificibus cl ecclesiasticis omnibus concilian- dum. Certi vero sumus, catholicos piosque reges ac principes prudenter cogitatu- ros a rege haeretico, quique sc hostem manifestum Ecclesiae ca- tholicae, loliusque orthodoxae religionis profitetur, nihil aliud expeclari posse, nisi fidei rcligionisque contemptum.

Igitur, ul haec breviter percurramus. pag. 21. (5) *Hoc, inquit, verborum fundamento, Pasce oves meas, immane quam amplum solulumque im- perium pontifici extrual. quo ad libidinem con- donare, atque, adimere regna possit: huic tamen servituti non alios quam chrisianos reges addi- cens.* El paulo post. *Nam cum mc haereticis an- numeret, cum Juliano apostata aequet, extra caulam cliam, gregemque pontificium esse pu- tet, necesse csl. .1/ vos, de pontificio grege estis, vos magnus ille pastor, instar ovium ad occisio- nem ducere pro libidine sua potest.*

Haec omnia cum bona regis venia, qui nos ila

(!) *Perperam applicantur ab adversario argumenta Bellarmini.*

(5) *Amplificatio ad conflandam invidiam*

loqui cogit, merae calumniae sunt, non solum enim nihil horum in Bellarmini libro reperitur. sed contra potius de solis haereticis, qui ex ovibus lupi rapaces evadunt, loquulus est; qui quamvis o grege christiano. vel recesserint per haeresim manifestam, vel ejecti fuerint per ecclesiasticam censuram; subsunt lamini pastori, ut vel ipsi ad causam emendati redire cogantur; vel oves caelcrac, nec ab eis discerpantur et devorentur, ab ipsorum consortio, et obedientia quam longissime arceantur.

Pergit pag. 22. calumniari, cum ait (1). *Sic novum et egregium sensum his Christi verbis affinxit. Pasce oves meas, tamquam hoc significarent. folle. proscribe, abdica Christianos principes, atque reges.* Et paulo post. *Haec verba, quae Petro in exilium raptum dicta sunt, Surge Petre, occide et manduca: Haec Baronius exponit. Age pupa, confige Venetos, penitusque disperde.*

At ubi quaeso expositionem illam tam incivilem et inverecundum in libro Bellarmini vidisti? non igitur ipse affinxit sensum illum Christi verbis. qui nusquam in libris ejus ex latet. sed interpret tuus, o rex. Bellarmino cum sensum sine ulla specie verisimilitudinis affinxit: neque enim Bellarminus unquam patrem christianae plebis (sic enim saucius Augustinus romanum pontificem vocat) in Caligulam, aut Neronem, aut Dionysium Syracusanum, commutavit. Pari calumnia cardinalem Baronium, virum aequum ac doctum, ac de historiis ecclesiasticis optime meritum, aspergendum esse rex duxit, majorem fidem habens famoso libello, quam viris gravibus, qui sensum verum et piū ejus loci a card. Baronio explicatum, scriptis libris testati sunt.

Digreditur deinde rex sine ulla causa pag. 23. (2) ad exemptionem clericorum, ex qua Bellarmini animi in alienum a regibus detexisse se dicit. Quasi vero novum aliquid ipse scripserit de clericorum exemptione, et non potius id quod doctores omnes juris divini, atque humani docent; ipsa etiam concilia sacrique canones jubent. Sed qualem animum erga reges et principes Bellarminus gerat, illi omnes sciunt, qui librum ejus De laicis forte legunt, ibi enim adversus Anabaptistas. aliosque haereticos principatum politicum defendit, atque ornavit ex divinis literis, ex testimoniis Patrum, ex fontibus philosophiae ductis nullis et variis rationibus.

Transiit deinde rex pag. 24. nihil laborans si libri sui paries inter se apte cohaereant, an non; ad bona temporalia ecclesiarum et clericorum, a quibus occupari dicit tertiam partem soli, et fundorum, hoc videlicet illum male habet, quod non omnes principes exemptum (3) Henrici VIII. sequi velint, qui cum primum a romano pontifice defecit, seque caput Ecclesiae declaravit: continuo ecclesias et monasteria omnia diripuit, et reddidit ecclesiasti-

cos baronibus suis attribuit: egregie imitatus Antiochum et Nabuchodonosor reges, qui templo Domini spoliato, ex vasis aureis et argenteis Deo dicatis gazam suam ditaverunt. Sed qui reges impios imitati sunt in scelere, eorum justo Dei iudicio socii facti sunt in poenis, non temporalibus, sed aeternis.

Pag. 25. Videtur redire voluisse ad id mule digressus fuerat, ad juramentum videlicet fidelitatis; sed revera lamen longius expoliando atque evagando ad alia magis adhuc remota digreditur, ait enim: *Ac ut vobis in perspicuo magis sit. nono mihi scopum in hoc negotio extulisse. quam t de civili et temporali obedientia. quae, mihi a subditis debetur, agerem, nec illorum conscientias insidias a me esse comparatas (quod, hi mihi conciliator falsissime objecit) primum illud videamus. quam longe imperatores atque reges, qui superioribus saeculis religiose christianeque vixerunt, ab eo abfuerint, ut in se aliquod pontifici esse crederent: cum contra papas ipsi creaverint, in ordinem redegerint, adeoque de sede dejecerint.*

Haec ille, qui nullas paginas consumit in describendis historiis imperatorum et regum, qui cum pontificibus romanis inimicitias gesserunt. Sed quorsum quaeso ista narrantur, si nihil aliud rex demonstrare intendit, nisi in juramento fidelitatis solam civilem et temporalem obedientiam contineri? Qualis obsecro haec argumentatio esset (1): Nulli reges nullum jus in se habere pontificem romanum crediderunt; sed contra potius cum quando libuit deposuerunt: Ergo rex Anglorum in juramento suo fidelitatis, nihil aliud, nisi civilem et temporalem obedientiam requirit? Nam nec ipse quidem Aristoteles medium terminum in hac argumentatione reperiret: sive enim pontifex in reges jus habeat, sive non habeat, debere regibus obedientiam civilem a subditis. Itaque longa digressionem opus non erat, ut probaret quod nemo negat. Sed quemadmodum rex Anglicus sub specie civilis obedientiae adigere voluit subditos suos catholicos ad abjurandam pontificiam polichlaeniam in hoc suo libro sub specie Apologiam pro juramento fidelitatis, persuadere cupit regibus et principibus catholicis, ut exemplo suo ab apostolica sede et orthodoxa religione discedant.

Videamus tamen quid laudem adferat, et cum illo, quando ila placet. et nos digrediamur, evangelicum illud implentes: Quicumque te angariaverit mille passus: vade cum illo et alia duo, Matth. 5. Primum igitur pag. 26. probat cerium jus ac inviolatum apud imperatores mansisse romanos pontifices creandi, ex eo quod (5) *Hadrianus papa in concilio 153. episcoporum abhalmgue. decrevit. ut Carolo magno imperatori jus ac potestas esset eligendi papam et ordinandi sedem apostolicam: dignitatemque patriciatum ei* et ii-

(1) *Confictio interpretatio.*

(2) *Ih. i. m. plionc clericorum nihil novi card. licitarminus scripsit.*

(3) *Henric. III, initio sui primatus ecclesias et monasteria omnia diripuit, et reddidit ecclesiasti-*

(f) *Mira argumentatio.*

(5) *An Hadrianus papa concesserit Carolo magno pontificem,*

cessit: Insuper archiepiscopos cl episcopos per singulas provincias, ab eo investituram accipere definivit. El quicumque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodavit, et nisi resipisceret, bona ejus publicari praecepit. Haec ille, cl allegat Sigeberluin , Vallliramum cl alios posicriores.

Ad haec respondemus: Si haec omnia vera sint, sequi multa contraria iis, (pia rex probare conatur. Nam si pontifex concedit imperatori jus eligendi el investiendi episcopos: non igilur imperator cx sc caput csl Ecclesiae in ditione sua, ac per hoc neque rex est caput, vel supremus gubernator Ecclesiae in regno suo; cum episcopos eligere, vel investire non possit, sine privilegio romani pontificis. Deinde si pontifex donat Carolum regem dignitate patriciatus romani, quae erat dignitas temporalis el imperatoriae proxima: ergo pontifex jus magnum in imperio temporali habebat, quippe qui ipsos eliam reges ornare cl augere poterat dignitatibus ad imperium perlinentibus. Praeterea si pontifex jubet cos, qui contra decretum ipsius agerent, non solum anathematis vinculo alligari: sed etiam bona ipsorum temporalia publicari: jus igilur pontifex habet non spirituale solum, sed etiam temporale, in cos qui decretis ipsius obtemperare nolunt.

Addo secundo (1) historiam illam confictam videri, non veram. Nam Sigeberlus, qui primus illam mandavit litteris, trecentis circiter annis posterior fuit Carolo, alque Hadriano: ii vero qui cum Carolo vixerunt, cl res ejus gestas accuratissime conscripserunt. ul Eginarthus. cl annalium Francorum auclor, nullam hujus privilegii mentionem fecerunt. Deinde quo pacto verum esse potest, dedisse Hadrianum privilegium aliquod Carolo magno imperatori, cum tempore Hadriani Carolus imperator non esset? Hadrianus cnim obiit anno salutis 79.7. Carolus aulem imperare coepit anno Domini 800. ul Eginarthus el alii tradunt. Praeterea si Carolus magnus pontifices romnos creandi jus habebat, cur nullum omnino creavit, neque ipse, neque multi cx successoribus ejus? nam Annstasius bibliolhccarius scripsit accurate vitam el creationes duodecim pontificum, qui sibi invicem post Hadriani primi pontificatum successerunt: el nusquam Caroli vel successorum ejus meminit: sed a solo clero et populo electos ct creolos fuisse tradit. Porro Gulieluius item bibliolhccarius, qui Anastasio successit, scripsit vitam Hadriani II, a clero pariter ct populo solum electi. El eum forte legali imperatoris lum Romae adessent, cl querebantur se ad electionem pontificis invitatos non fuisse: responsum eis fuisse scribit Gulieluius. id ea ratione factum esse, ne legatos principum in electione Romanorum pontificum cxcclandi mos inolesceret: qua ratione accepta, inquit Gulictmus, *Legali omnem suae mentis indignationem medullitus sedavere, ct ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt.*

(1) *Historia Sige.berli de privilegiis Carolo magno ab Hadriano papa concessis, ridetur conficta.*

(2) *Electio pontificis si per imperatorem [acta fuisset, summae potestati pontificis minime praejudicasset.*

Bellamiini Vol. IV. P. H-

Ilacc ceric opertissima demonstratio. vel nullum ejusmodi privilegium datum fuisse Carolo, vel certe ab illo admissum non fuisse, manifestissimum reddit. Quod eliam inde confirmatur, quod el Carolus in capitulari suo lib. 1. cap. 84. El habetur eliam apud Gratianum disl. 03. can. sacrorum; decernit, liberas esse debere electiones cleri el populi: cl Hadrianus II. in concilio generali octavo can. 22. prohibet omnino principibus, ne sc electionibus episcoporum admiscant; El habetur hoc decretum etiam apud Gratianum dist. 63. can. 2. Et tamen neque Carolus, neque Hadrianus II. mentionem ullam faciunt privilegii concessi ab Hadriano I. quam mentionem omnino facere debuissent, vel ul ei privilegio Carolus rcnunciare se diceret, vel ul illud abrogari novo decreto Hadrianus in generali synodo declararet.

Addo postremo nihil praejudicari summae summi pontificis auctoritati, etiam si verum csset (2) pontifices aliquando ab imperatoribus fuisse creatos: tum quia id imperatores non ex proprio jure, sed ex privilegio pontificis maximi fecissent: lum quia cledores auctoritatem aliquam exercent in personam designandam, coi pontificatus dignitas conferenda est, nullam exercere possunt in pontificem electum: alioqui etiam electores imperatoris jus haberent in imperatorem electum, cum revera nullum ipsi habeant in imperatorem el magnum in eos habeat imperator: quemadmodum cl S. R. E. cardinales, quamvis electores pontificis sinklamen ubi electus est, non subjicitur ille Cardinalibus, sed Cardinales illi, ul pastori el principi subjiciuntur.

Pergit deinde rex pag. 27. el addit. Quod *imperatoris assensus, longo annorum decursu, eligendis pontificibus intervenerit. Platina mullique alii ex pontificiis scriptoribus testes sunt, alque ipse Bcllarminus in suo controversiarum opere hoc commode eludere non potest, quin et certam pecuniam, ul confirmationem obtinerent. pontifices in imperatorium fiscum dependere cogebantur, quem morem pene ad septingentesimum Chrisii annum durasse. Sigeberlus et Luilprandus, alique pontificiae sectae historici testes sunl.* Haec ille.

Negare non possumus quin principes ariani (3), Gothi videlicet, cum multis aliis rebus Ecclesiam catholicam afflixerint. lum hoc ipso, quod absque consensu suo. aliquando eliam absque numerata pecunia pontificem creari non permittebant, quem inorem sequuli sunt aliquandiu graeci imperatores, qui Gothis expulsis Italiam recuperaverunt. Sed haec tyrannis ab initio anni quingentesimi initium accepisse, cl anno Domini GSI. desiisse videtur, hoc cnim anno scribit Annstasius, Constantinum imperatorem concessisse Benedicto 11. summo pontifici. ut deinceps consensus principis non expectarelur. Fuisse aulem tyrannicam legem illam sive Gothorum, sive Graecorum, sanctus Gregorius papa disertis verbis testatur in explicatione psalmi

(3) *Golhi reges cl Graeci imperatores romanum Ecclesiam diu vexarunt.*

APOLOGIAE

quarti poenilcnlialis. Quid aulem mirum est, si principes illi electioni summorum pontificum se admiscuerint, qui personas ipsas pontificum vel exilio, vel carceribus, vel morte mulclabanl? non enim judicandum est de potestate principum in summos pontifices cx eo,quod aliquando fecerunt, sed ex eo, quod juste facere potuerunt. Sed si per annos circiter ducentos ac fortasse minori tempore sustinuit Ecclesia tyrannidem illam parlim a Gothis, parlim a Graecis;per annos mille quadringentos libertatem suam obtinuit.

Pergit rex pag. eadem cl ait,*Sed passim occurrunt imperatorum exempla, qui romanis pontificibus suam poleslalem abrogarunt. Olho imperator Joannem MI. pontificatu abdicavit, quod esset variis criminibus. ac praecipue libidine infamis. Ilcnricus III. imperator exiguo temporis spatio Benedictum I.\. Sylveslrum III.el Gregorium VI.synodaliler deposuit,cum insimulatos avaritiae, lum quod, hanc in principes extraordinariam pblestalemproterve et procaciter usurpassent.* ffaec ille.

Sed facilis est responsio; nam (!) neque Olho Joannem XII. neque Ilcnricus Benedictum, Sylveslrum cl Gregorium propria vel imperiali potestate deposuerunt: sed per synodum episcoporum ecclesiastica auctoritate deponi curarunt. Id Rbegino el alii citati testantur. Neque facile concedimus, justam luisse depositionem eorum pontificum: sed lior nd rem praesentem non perlinet. Illud aulcrn quod rex adjungit, depositos fuisse Benedictum, Sylveslrum et Gregorium, quod hanc in principes extraordinariam polcslalcml proterve et procaciter usurpasscnl:aliquo testimonio probari oportuisset. Siquidem hic solum allegari video Marianum Scolum, Sigeberlum, Abbatem Irspergenscm ct Piali-nam: poterat eliam addere Othonem Frisingcnsem cl llermannum Contractum. Marianus ad annum 1015. sic loquitur: *Ilcnricus rex Italiam ingressus pacifice a Romanis suscipitur,papas 1res non digne constitutos synodaliter deposuit:* neque ca ussam particularem explicat. Abbas Urspcrgensis eadem verba repetit,quae videlicet a Mariano Scolo accepit. Sigcberlus sic ait: *Romae uno contra duos et duobus contra unum de papatu cotendentibus.rex Ilcnricus contra eos Romam vadit, ct eis canonica el imperiali censura depositis, Suidcgerus Bambergensis episcopus, eligitur. qui ct Clemens romanae Ecclesiae Cl.III. praesidet.* llermannus Contractus sic. loquitur: *Juxta natalem Domini non longe ah urbe Roma apud Sutrium synodo item acta, caussaue erroneorum pontificum diligentius ventilatu. Gratianum papam convicium baculo pastoralis privavit. Dein omnium tam Romanorum, quam aliorum consensu Suidcgerum episcopum romanae Ecclesiae elegit pontificem.* Otho Frisingcnsis, ancior gravissimus lib. 6. chronici cap. 3G. sic ait: *Porro Gratianus regi apud Sutrium occurrens ad leniendum ipsius animum diadema pretiosum ob-*

tulisse dicitur: quem rex primo, ut decuit.honorifice suscepil.postinodum autem collecto episcoporum conventu a pontificatu pro nota simoniae cedere persuasit. Haec Olho, qui verissime scribit (2) Gregorium VI. qui ante pontificatum Gratianus dicebatur, persuasum fuisse ab imperatore, ut se ob nolam simoniae abdicaret poaliOealu, proinde non proprie Gregorius depositus fuit, vel ab imperatore vel a synodo ; sed sponte cessit, eo quod de crimine simoniae convictum sese cerneret.

Non desunt tamen viri gravissimi,qui Gregorium VI. nullius criminis convicium fuisse defendant: sed ad rem nostram non facil, qui hoc loco solum demonstrare volumus, a nullo ancior scribi,quoi rex hoc loco dicit. depositos fuisse pontifices tre?. eo quod extraordinariam polcslalcml in principes proterve ac procaciter usurpassent, Id enim nullus omnino scribit. Porro Platina, qui ultimo loco adducitur,nullum caussam reddit,cur hi pontifices in concilio depositi fucrini, nisi quod cssenlnuh.

Jam vero si ex his duobus exemplis Othonis e; Henrici imperatorum aliquid officeretur ad probandum, habere jus aliquod imperatores ad pontifices deponendos: mullo facilius probaretur ex plurimis exemplis,habere pontifices jus ad deponendos imperatores. Isti enim duo Otho el Ilcnricus pontificos deposuerunt, non auctoritate sua, sed synodi, idesl, ecclesiastica potestate (3): Pontifices vero imperatores deposuerunt, non laica principum potestate. sed sua ac propria. Exempla sunl ad manus. Gregorius junior imperatorem Leonem Isauricum, haereticorum iconoclastarum principem cv communicatum privavit vectigalibus Italiae, ac per hoc imperii parte mulctavit. Testantur hoc,et laudant graeci scriptores Ccdrenus el Zonarns in vita Leonis Isaurici. Leo III. transtulit imperium lotum occidentale a Graecis ad Francos, ac per hoc privavit dimidia imperii pario graccos imperatores el ea donavit Francos: de qua re testes sunl innumera-biles, quos adduximus in primo libro ex tribus, quos de imperii translatione conscripsimus. Gregorius VII. imperatorem Henricum IV. publica atque solemni caeremonia excommunicalum privavit imperio , quod recte factum fuisse, quicquid paucis schismatici contra dicant, testantur omnes graves historici et caelcri ejus temporis auctores, quos, verbis singulorum in medio allatis, produximus in lib. 4. de ponlif. cap. 13. Innocentius III. Othonem IV. imperatorem deposuit, teste Flavio Blondo lib. G. decadis 2. Innocentius IV. in generali concilio lugdunensi assentientibus omnibus publice deposuit Fridericum II. imperatorem, Ecclesiae persecutorem maximum. Extal adhuc, sententia, cap. *Ad apostolicae*, de sententia cl re judicata in G. Clemens VI. Ludovicum IV. imperatorem a Joanne XXII. cl Benedicto XII. excommunicalum imperio privavit. Vide Alberlum Pighium lib. hierarch, cedes, cap. 14. el 15.

Pergit deinde pag. 28. ct adfcrl exempla (1) re-

(3) *Imperatores a pontificibus depositi.*

(i) *De inrcsliluri.s. episcoporum a regibus usurpatis.*

ii) *An <ib imperatoribus ulli romani pontifices depositi.*

(2) *Gregorius VI pupo non depositus futi, sed ipse se ponlifculu abdicavit.*

gutn. qui pontificibus strenue restiterunt. Primum ex Waltbramo in lit), de investituris episcoporum, probat episcopos Hispaniae, Scotiae, Angliae. Hungarum per reges introisse cum pace temporalium parceret integre, ex antiqua institutione usque ad modernam novitatem. Vocat aulem Waltrnmus modernam novitatem decrolum Greguni VII. prohibentis investituras ecclesiarum accipi a regibus et principibus saeculi. Respondemus: Verum esse per non breve tempus consuevisse episcopos a regibus investiri: sed Gregorium VII. fortissimum Ecclesiae Dei vindicem, Dei auxilio frclini, non timuisse veteres et sancias ecclesiasticas leges renovare atque defendere. Scribit enim in epist. ad Hugunem Diensem episcopum, ut in concilio habendo, cui ipse ut legatus apostolicae sedis praessurus erat, canonem vicesimum secundum octavae synodi generalis renovari curaret, quo prohibetur principibus omnibus, etiam regibus et imperatoribus, ne se in episcoporum electione admisceant, quam Gregorii sententiam de tollendis investituris principum, defenderunt non solum successores ejus Victor III. Urbanus II. Paschalis II. et alii: sed etiam viri sancti, qui eo tempore floruerunt, ut duo sancti Anschni, alter Cantuariensis, alter Lucensis et alii.

Deinde rex pag. eadem ex annalibus Franciac Nicolai Gillii referi initium epistolae Philippi pulchri regis Francorum ad Bonifacium VIII. pontificem, quae cpisl. ridiculam conlineat salutationem, qualem scribere potuit iracundia potius quam consideratio. Scimus enim gravissimam inimicitiam gessisse Philippum regem cum Bonifacio pontifice; neque esse mirum si iratis animis quaedam exciderint, quae scdalis numquam excidissent.

Addit postea (I) sanctum Ludovicum regem publica pragmatica sanctione omnes curiae papalis exactiones intra regnum suum prohibuisse; et cital ad marginem, ex arreslis senatus porisiensis. Ego vero legi quidem apud Nicolaum Gillium, in cr alias sancti Ludovici ordinationes, haec verba: *(em exactiones et onera gravissima per curiam romanam Ecclesiae regni nostri imposita, vel impositas, quibus regnum nostrum miserabiliter depauperatum existit, sive etiam imponendas, aut imponenda, levare aut colligi nullatenus volumus, nisi pro rationabili, pia et urgentissima inevitabili necessitate et de spontaneo expresso consensu nostro, et ipsarum ecclesiarum regni nostri.* Et fortasse haec eadem verba habentur in arreslo senatus porisiensis, quod mihi notum non est. Caelorum legi pragmaticam sanctionem ejusdem sancti Ludovici, quae habetur ad finem tomi sexti bibliothecae sanctorum Patrum editae Parisiis anno 1589. ubi habentur eadem ordinationes, demptis verbis suprascriplis, quae videntur postea addita in odium Ecclesiae romanae.

Legi etiam similes ordinationes etiam apud Paulum Aemilium, tum apud Robcrium Gaguinum in

vita s. Ludovici et verba illa a Nicolao Gillio recitata non reperio: sed contra potius legi apud eosdem auctores (2) sanctum Ludovicum romanae Ecclesiae pontificibus, Innocentio IV. Alexandro IV. Urbano IV. et Clementi IV. quorum temporibus vixit, fuisse addictum et obediens. Nam Innocentio IV. in concilio lugdunensi excommunicanti et deponenti imperatorem Fridericum, aslilit sanctus Ludovicus, atque, ut verbis Aemilii utar: *Se viresque regni sui ac consilium sacrosanctae potestati tutandae paratum esse professus, Innocentia causae dignitatem, roburque addidit:* Et infra: *Interca Francus* (sanctus Ludovicus) *auctoritate nominis Franci tegens pontificem, sacram insuper militiam in barbaram religionem professus erat.* Denique in vita sancti Ludovici, quae extat apud Laurentium Surium a confessano ejus et credilur scripta, inter alia monita, quae sanctus morions filio suo. regnique haeredi dedil; haec verba habentur: *Semper sis addictus et devotus romanae Ecclesiae, ejus pontifici haud secus atque spiritali patri te morigerum praebeas.*

Referi postea rex eadem pag. et seq. ex Joanne Majerio in lib. de schismate et concil. quid acum sil inter Pium II. pontificem et Ludovicum XI. regem Francorum, circa pragmaticam sanctionem, quam ex scnlentia concilii basileensis Carolus VII. rex Francorum cdidit. Sed non est opus, ut in hac re diutius immoremur: quod enim Pius II. Ludovici temporibus efficere non potuit, ut (3) pragmatica illa sanctio omnino de medio tolleretur. effecit postea Leo X. Francisco primo regnante. Itaque in concilio Lateranensi sess. 11. pragmatica illa sanctio publico decreto sublata est. Sed hunc exitum pragmaticae sanctionis, quia causae suae parum favebat, rex facile praeleriri passus est.

Addit ultimo rex pag. 30. et quatuor sequentibus exempla (4) regum Angliae, praedecessorum suorum. Siquidem Henricus primus episcopatum Winloniensem Willolmo Giflerd contulit, eumque contra novi concilii decretum, de possessionibus cunctis ad episcopatum pertinentibus investivit. Idem quocumque Henricus archiepiscopatum canluariensem Rodolpho dedil, cumque per baculum et nnnulum investivit. Idem Tursiano cboracensi archiepiscopo electo ad Calbxlum pontificem proficiscenti mandavit. ut a pontifice benedictionem non acciperet: quod cum ille neglexisset, rex illi omnem suae dominationis locum interdixit; atque haec ex Matthaei Paris historia probantur. Rex Edovardus primus inhibuit Abbati de Waltain et decano sancti Pauli, ne decimas colligerent in sumplus belli Hierosolymitani quamvis ad hoc delegati essent a pontifice romano. Et quoniam Abbate interim mortuo decanus Eduvardo regi paritutum se pollicitus est; rex Jacobus triumphat et dicil. *Hic hominem ecclesiasticum teneo, qui papae non paruit, ut regi suo pareret, in rebus quoque ecclesiasticis, nondum scilicet nova haec Jesuita-*

(1) An s. Ludovicus rex Francorum papales exactiones in regno suo prohibuerit.

(2) S. Ludovicus rex Francorum Ecclesiae romanae addictissimus.

(3) Pragmatica sanctio sublata.

(i) Ia antiqui reges Angliae ruinantes pontificibus obediens an refractarii fuerint.

rum *theologia orbi innotuerat*. Idem Edovardus viros ecclesiasticos punivit, ex quo intelligitur, non esse ecclesiasticos a principis temporalis potestate exemptos. Edovardus Π. patrem imitatus viros ecclesiasticos in custodiam duci iussit. Edovardus III. majorum vestigiis insistens ecclesiasticos nonnullos vel carceri mancipavit, vel bonis temporalibus spiritalibus spoliavit. Denique sub Richardo II. publicorum ordinum decreto cautum est, ne quis beneficium a pontifice romano impetraret: qui scons faxil, extra regis fidem et tutelam censeretur. Haec ex archiviis regiis deprompta esse dicuntur.

Ego vero admiror intra spatium quingentorum annorum tam paucos inobedientes a rege numerari potuisse: cum constet a regibus Angliae per hoc tempus plurimos sanctissimos episcopos vel archiepiscopos, ob eam causam vexatos; quod maluit pontifici potius obdirc, quam regi; et libertatem ecclesiasticam fortissime luerentur. Theologia enim haec jesuitarum non est nova, sed antiquissima apud veros catholicos: nisi forte plus valeat exemplum unius decani, quam plurimorum episcoporum, sanctitate, doctrina et miraculis illustrissimorum et salutis aeternae regis et gregis sui cupidissimorum.

Notum est quanta passus sit (1) sanctus Anselmus archiepiscopus Canluariac a rege A. V. Wilhelmo, quot annis exulaverit, quoties ad rotinam pontificem confugerit, et quanta devotione quocumque iret, ab omnibus, vel angelus Domini recipere. Dedit illi tamen Deus post mortem Willelmi regis gloriosam victoriam, sic enim scribit Edincrus Anglicus in lib. 2. de vita s. Anselmi: Eo igitur tempore adunato in palatio regis Londini cunctis primoribus Angliae victoriam de libertate Ecclesiae, pro qua diu laboraverat, Anselmus adeptus est: cum enim antecessorum suorum usu relicto, nec personas, quae in regimen Ecclesiae sumebantur, per se elegit: nec eas per dationem virgae pastoralis ecclesiis, quibus praeficiebantur, investivit.

Non minus notum est, quanta et quam gravia passus sit sanctus Thomas archiepiscopus Canluariac et martyr ab Henrico II. rege, cujus persecutionem fugiens ad pontificem rom. cum ipse quoque se contulit, sed is etiam victoriam praeclaram obtinuit. cum post ejus obitum clarificante cum Domino signis et virtutibus; idem rex publicam poenitentiam egerit.

Huc adjungi potest sanctus Edmundus archiepiscopus cantuariensis, qui ob defensionem ecclesiasticae libertatis, nulla lumen a rege, lumen n. regni proceribus passus est. Itaque ipse quoque in exilium voluntarium concedens apud Pontiniacum obiit, ubi receptaculum et refugium erat omnium ab Angliis propter justitiam exulantium praelatorum.

Sed ante hos omnes s. Dunstanus archiepiscopus item cantuariensis de manu summi pontificis Joannis XIII. pallium, insigne archiepiscopalis dignitatis accepit; et admirandae sanctitatis et miraculorum gloria clarissimus fuit: nec tamen effugere potuit, quin ab Eduino rege mulierum amore cor-

rupto in exilium pelleretur. Sed postea tamen ab exilio revocatus maxima constantia semper regum scelera redarguit, et optimo fine in pace quievit, cujus vitam ab Osberlo monacho canluariensis sancti Dunstani aequali fideliter scriptam habemus.

Sanctus Hugo episcopus Lincolniensis non pauca sustinuit a Richardo rege, sed constantia et virtute omnia superavit. Adscribam verba, quae habentur cap. 18. vitae ipsius: *Cum aliquando contra regem Franciae extra lines regni sui alacriter dimicaret et militi pecuniam inultam erogasset. archiepiscopum in patriam remisit cum mandato, ut episcopis et praelatis in unum convocatis indicaret, se pecunia habere opus cupereque ab illis adjuvari; sed vir sanctus accuratius rem ipsam examinans, cum reperisset pauperculam plebem hac ratione gravari, respondit, etiamsi omnes regi consenseritis, al ego nequaquam illi consentiam. Unus etiam ex episcopis auditis rationibus, quas b. Hugo copiose contra illam exactionem afferebat. illi adhaesit. Gratiarum hoc archiepiscopus accepit et gradu concito ad regem abiit, nulla eide sancto episcopo conquesturus. Audiens rex solum Lincolniensem, suum retardasse conatum, et alium etiam episcopum in suam sententiam pertraxisse, prae ira insaniens cuidam amico suo dixit, Sic ut tu meam diligis salutem, ita ego tibi praecipio, ut Hugo nem cum adhaerente ei episcopo penitus exilire pare festines. Ejectus est ergo alter ille, et omnia quae possidebat, fisco regis addicta sunt. Sed justus tamquam leo confidens absque terrore cunctis etc. Et tandem rex videns constantiam viri. et quod minas universae pericula pro nihilo duceret, cum ex animo venerari coepit. Addam et pauca ex cap. 20. Hortantibus quandoque amicis, ut majoris periculi vitandi causa in quadam re parvi momenti regi contra jus Ecclesiae consentiret: sic fertur dixisse. Absit, ut personae laicae, cujuscumque etiam dignitatis et eminentiae, privilegium ecclesiasticae libertatis infringant. Mihi vero non contingat, ut timore potestatis alicujus, aut formidine difficultatis quantaecumque, jus Ecclesiae dominae meae sanctae Mariae, quantum in me est. deperire sinam etc. Hic nos quoque ecclesiasticum hominum tenemus, cui nola erat theologia, quam jesuitae hodie docent, non esse obediendum regi, in praepudicium ecclesiasticae libertatis.*

Sanctus Richardus episcopus Cicciensius claudat hunc locum. *Is electus fuit episcopus contra sententiam regis: propterea rex furore percitus res Ecclesiae Cicciensis jussit confiscari. Episcopus nullas injurias, contumeliasque perpessus ad apostolicam sedem se contulit, cui tunc Innocentius IV. praesidebat: praevenerant autem eum legati regii. ut etiam apud summum pontificem sanctum virum Richardum fatigarent: sed pontifex partibus auditis beati Richardi electionem suam auctoritate confirmavit, atque eundem sacrarum manuum impositione episcopum consecravit. Reversus in Angliam episcopus, non so-*

1 Epis. > .pt angli tandem auctoritate conspicui a regibus vici. a H.

lum bona Ecclesiae suae recuperare non potuit, sed eliam proposito edicto publico rex omnibus interdixit. ne quis ei pecuniam mutuo daret. Caelorum vir sanctus memor verborum sancti Jacobi, quod Deus elegii pauperes in hoc mundo, divites in fide et haeredes regni, quod repromissit diligentibus se, egestate sua gaudens paries omnes boni pastoris implevit.

Hinc habemus, quod rex quaerebat exempla regum, qui bona non lanium temporalia, sed eliam spiritualia ecclesiasticis per vim eripiebant, sed habemus eliam, quod rex non quaerebat, exempla sanctorum episcoporum, qui pro libertate ecclesiastica tum agendo, tum patiundo fortissime dimicabant.

Sed hoc loco praetereundum non est, hos ipsos (I) quinque anglicos reges, quicquid tandem egerint, fuisse fide catholicos; neque unquam ab obedientia summi pontificis, vel supremi capitis Ecclesiae, defecisse. Nam Henricum primum post longas dimicationes pro investituris episcoporum, constat cessisse pontificum decretis. Id praeter testimonium Edinieri supra allatum, lesiatur Florentius Vigorniensis in chronico anni 1107. his verbis: Statuit rex, *ut ab eo tempore in reliquum numquam per dationem baculi pastoralis vel annuli quisquam de episcopatu, vel abbatia per regem, vel quamlibet laicam manum in Anglia investiretur.* Idem lesiatur Gulielmus Malmesberiensis lib. 5. historiae his verbis: *Investituras ecclesiarum post multas controversias Deo et sancio Petro remisit.*

Edvardus primus sine dubio catholicus fuit, vel summum pontificem caput Ecclesiae confessus est. Ex hac enim epistola ejus apud Thomam Valsingham in anno 1302. ad Bonifacium VIII. cujus haec est inscriptio. *Sanctissimo in Christo Patri, domino Henrico sanctae romanae et universalis Ecclesiae summo pontifici, Edvardus Dei gratia rex Angliae salutem et devota pedum oscula beatorum.* Certe qui Bonifacium universalis Ecclesiae summum pontificem vocat, non potest ei negare obedientiam vel subjectionem, nisi ab Ecclesia universali alienum se esse profiteatur. Et qui pedum devota oscula pontifici offert, numquam profecto diceret, quod Jacobus rex dicitur, se nulla in re pontifice inferiorem esse.

Edvardus II. vel ex eo pontificis auctoritatem agnovisse se testatus est. quod cum illo consilium, vel Scotiae regem censuris ecclesiasticis coerceret, audita prius causa, quae inter utrosque reges controversabatur.

Edvardus III. epistolam scripsit ad Clementem V. pontificem eodem Valsingamo teste, cum eadem inscriptione, videlicet, *Sanctissimo in Christo patri, domino Clementi divina providentia sanctae romanae et universalis Ecclesiae summo pontifici, Edvardus eadem gratia rex Angliae et Franciae etc. devota pedum oscula beatorum:* Et in-

fra, *pensata eliam devotionis plenitudinem, qua domus nostra regia et clerus, et populus dicti regni perstiterunt hactenus in obedientia sedis apostolicae etc.*

Denique de Richardo II. quod fuerit eliam ipse catholicus dubitari non potest, nam cum ejus tempore, schisma factum esset in Ecclesia, creatus antipapa Clemente VI. contra Urbanum papam VI. Richardus rex legem tulit, ut qui alium pontificem, praeter Urbanum, quem unicum vel verum Ecclesiae caput appellat, agnoverit, bonis omnibus et regis profectione privetur.

Sed esto, quinque isti reges alieni a sede apostolica fuissent: an non deberet rex Jacobus imitari potius ducentos circiter reges praedecessores suos, primum Anglos, primum Scotos, quam quinque? Constat enim ex Joanne Lesco (2) reges Scotorum a Donnald primo, qui anno salutis 197. a sancio Victore pontifice fidem Christianam accepit, usque ad Mariam hujus regis matrem catholicos vel romanae apostolicae sedis obdignos fuisse. Numerantur autem 81. reges, vel, vel alii volunt, supra 90.

Nunc minus constat ab anno salutis 600. (3) reges Angliae ab Ethelberto, qui primus fidem Christianam a s. Augustino suscepit, usque ad s. Edvardum, id est, usque ad annum salutis 1066. non solum catholicos. sed eliam romanae sedis devotissimos fuisse, vel Iraduni Beda. Polydorus et alii; numerantur autem reges isti circiter octoginta. Itaque solum supersunt post conquestum reges viginti, a Willhelmo primo usque ad Henricum VIII. ex quibus quinque solos rex Jacobus sibi ad imitandum proposuit, omissis quindecim, vel potius ducentis vel quindecim, quos vel catholicos vel apostolicae sedis obdignos fuisse negare non potuit.

CAPUT VII.

Jacobum regem ab haeresi excusari nulla ratione posse.

Illis digressionibus expeditis, rex a pag. 37. usque ad 40. probare nititur, se neque apostatam esse. neque haeticum. Apostatam proprie non esse facile concedi potest. Illi enim dicuntur apostatae. qui christianam fidem et religionem omnino deserunt, ut ne christiani quidem dici velint: qualis fuit Julianus imperator, qui ex Christiano paganus factus cognomen apostatae sibi peperit. Quod antequam rex dicit patrem suum et avum paternum idem de fide scire sensit: a matre quoque nullis litteris, quas frequenter ab ea accipiebat, invitatum ad pontificiam religionem: quin etiam supremis verbis per praefectum domus ab ea sibi mandatum. posse se in religione, quam colebat perseverare. modo probe sanctique viveret; et commissos populos, prudenter et pie gubernaret: denique matrem eandem jussisset, ut in Baptismo ii-

it) *Quinque reges Angliae, quos Jacobus pro causa sua addidit, pontificem romanum, vel caput Ecclesiae universae venerabantur.*

(I) *Illos Scotiae a Jfonald primo usque ad Mariam*

hujus Jacobi sexti matrem, per annos mille trecentos, catholici fuerunt.

(II) *Illos Angliae ab Ethelberto usque ad Henricum octavum per annos nongentos catholici fuerunt.*

hi sui, caeremonia sputi nupera non ulcrnrlur nolle enim se, ul impurus presbyter in os infantuli sui inspueret.

Respondeo: Quod ad (!) caeremoniam sputi atinet, illam non esse nuperam, cum ejus meminerint s. Ambrosius lib. 1. de sacrament, cap. I. sanctus Gregorius in sacramento. Reda in homil. in evangelium dominicae 12. posl Trinitatem, Rabattus lib. I. dc instil, cleric, cap. 27. Hugo de sancto Viclore lib. 1. de sacram, cap. 18.

Aequè verum cst, ea caeremonia salivam presbyteri in os infantuli inspui: sed solum aures el nares saliva tangi, ul Patres citati dicunt cl Ecclesia servat: haec enim sunl verba venerabilis Bedue: *Inde credo mos increbuerit Ecclesiae, ul sacerdotes illius his. quos percipiendis Baptismi sacramentis praeparant; prius inter caetera consecrationis exordia, de saliva oris sui nares tangant, cl aures, dicentes Ephcla.* Itaque credibile non csl, eam caeremoniam a catholica regina fuisse prohibitam.

Quod ad parentes regis allinet, dico, non deesse apud nos, qui regis patrem cl matrem, fortasse etiam avum paternum viderunt, quique pro comperto habere se dicant, patrem clavum regis fuisse catholicos; reginam vero matrem, non solum ipsam luisse catholicam, scd etiam dedisse omnem operam, ul lilium a Novatorum erroribus ad antiquam el veram fidem traduceret. Quin cliam ostenduntur hic Romae epistolae non paucae manu propria ejusdem reginae exaratae, quae salis lesanlur zelum ejus dc conversione lilii ad catholicam religionem. Aequè fidem habemus praefecto domus Alelvino, qui cum haereticus sil, mirum non est, si ca sibi a rege moriente dicta esse confingat, quae ad haeresim suam commendandam perlinent.

Porro haereticum se non esse rex dicil, quia Scripturis canonicis credat; quid tria fidei symbola aposlolicuin, nicaenum cl s. Alhanasii libens juret; quia prima quatuor concilia generalia, tamquam catholica cl orthodoxa veneretur; quia quicquid quadringentis posl Chrislum annis (quingentis in anglicano libro legitur) unanimi consensu Patres ad aeternam salutem esse necessarium, statuerunt; aul cum iis ita sentiat, aul modeslo silentio obmutescat, reprehendere cerie non audeat. Scd haec non salis esse, ul haereticus dici non possit, facili negotio demonstrabimus.

Primum enim, Scripturis canonicis, sine certo fundamento rex credit, ac per hoc proprie (2) non credit. Dicil enim duos esso ordines Scripturarum, ul a Bcllarmino Iradi ailirmat lib. I. de Verbo Dei c. 'i. el quidem Scripturas secundi ordinis, non esse tantae auctoritatis, ut fidei ullum capul inde stabiliri possit. Porro Bellarminus facit quidem duos ordines Scripturarum, unum earum, de quarum auctoritate numquain dubitatum csl: Altcrum earum, de quibus a nonnullis veterum dubitatum csl; scd I. linen ulriusque ordinis Bellarminus ailirmat, Scripturas esse divinas el canonicas cl cx utroque or-

dinc Scripturarum posse eligi cl stabiliri capita fidei. Idquc probat fusissime in sequentibus capitibus. Scripturae secundi ordinis sunt Tobias, Judith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus. Macbabaci cl alia quaedam» alque haec sunl ex quibus rex cl caeteri Calviniani negant posse eligi vel stabiliri dogmata Ildci.

A quibus ego libenter quaererem unde habetis Scripturas primi ordinis esse divinas cl canonicas: Scripturas secundi ordinis non esse tales? Warn ceric ex ipsis Scripturis neutrum probari polesl, nusquam enim scriptum est. libros Genesis cl Exodi esse divinos; libros Tobiae cl Judith non esse: librum Isaiac esse canonicum; librum Baruch non esse: cx libris Proverbiorum, cx Ecclesiaste, cx ('anticis, posse eligi dogmata fidei; cx libris Sapientiae cl Ecclesiastici non posse: denique libros regum canonicos; libros Macbabaeorum apocryphos esse. Dicent prioris ordinis libros hcbraica lingua scriptos inveniri, posterioris non inveniri scriptos nisi gracce aul latino. Al Scriptura nusquam doccl, libros bebraicc scriptos esse canonicos; alios non cssc. Neque aequum est Spiritum sanctum, qui est verus auctor Scripturarum alligare velle ad linguam hebraicam, ul Judaei faciunt, quasi non potuerit etiam lempore Testamenti vele- ris librum dictare lingua graeca aul latina. Itaque recte s. Augustinus lib. IS. dc Civil. Dei cap. 36. *Libros, inquil, Machabaeorum, non Judaei, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Dicent (3), libros primi ordinis apud omnes indubitatos semper fuisse: de libris secundi ordinis aliquos scriplores aliquando dubitasse. At non ideo prioris ordinis libri sunl habendi divini, quia de illis scriplores particulares non dubitarunt: neque posterioris ordinis sunl habendi apocryphi. quia dc illorum auctoritate aliqui dubitarunt, alioqui fides nostra ab hominum dubitatione, vel non dubitatione penderet. Sed illi soli sunl habendi libri canonici cl divini, quos nater Ecclesia, quae spiritum Dei babel, et esi columna el firmamentum veritatis per os summi pastoris, vel conciliorum legitimorum dicit. vere esse canonicos cl divinbs. Vere enim scripsit s. Augustinus: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae commoveret auctoritas,* lib. contra cpisl. fundamcnli cap. 5.

Quemadmodum igilur Ecclesiae credimus nos catholici docenti, libros primi ordinis esse divinos; ita eidem credimus docenti, libros secundi ordinis esse divinos, omnes enim istos libros enumerat inter sacros, canonicos cl divinos Innocentius primus pontifex in epist. ad Exupcrium; Gelasius primus item pontifex in decreto dc libris sacris edito in concilio 70. episcoporum; concilium carlaginiense tertium can. 47. concilia denique generalia floreniinum et Iridcnlinum: Ecclesia vero non cx verbo Dei scripto, sed ex verbo Dei a majoribus per temporum successiones Iradilo didicit, qui sint libri canonici, qui sint apocryphi. Be.x aulem qui verbum Dei scriptum proferre non potest, cum nullum cxlel dc hac re; verbum Dei traditum non re-

(I) Caeremonia illa, qua tanguntur saliva nares cl aures baptizandorum antiquissima csl.
i2) haeretici scripturis sacris non vere credunt.

ft) Qui sint libri canonici cl qui apocryphi, ad Ecclesiae iudicium perlinet.

APOLOGIAE

cipil, quia Novalores recipi prohibent; Ecclesiae iudicium, idesl, summi pnsloris. et conciliorum (cxlra prima quatuor) non admillil; quid superest; nisi ul arbitrio suo, aul Novatorum opinionibus acquiesçai; ac per hoc dc ipso verbo Dei, non verbo Dei, scd humano iudicio credal?

Quod aulem dixi de Scripturis santlis, idem de inlciligcnliaScripturarum dici polesl (1).Novalores enim ubi Scriptura propriis diserlisque verbis loquitur; pro nihilo ducunt,ea verba in lropos, cl figuras transmutare, si quando opinioni suae non favent: sic verba illa cocnae rolunda, clara.perspicua, *Hoc csl enim corpus meum*, mille-flguris involvunt Calviniani,ul quidlibel aliud significare videantur, quam quod vere proprieque significant: sic illud Apoc. **II.de** duobus prophetis cum Antichrislu pugnaturis atque ub eo interficiendis el paulo posl a Deo resuscitandis; omisso litterali , plano, proprio ac perspicuo sensu, omnino laborantl, ul metaphoris obscurant,alque ad alia transferant, quae nos catholici a proprio sensu alienissima esse censemus, scd de his hactenus.

Venio ad tria symbola, et quatuor prima concilia. Scimus Lulhcranis socrainentarios, el sacramenlanisLutheranos haereticos esse: Scimus Pelagianos cl Monohelitas Catholicis el Proleslanlibus haereticos esse: Scimus alios plurimos aliis omnibiis, praeterquam suae sectae hominibus, haereticos esse: el lamen isti omnes rccipiuntl Scripturas canonicas, tria symbola, cl quatuor prima concilia cl pares primorum quadringentorum annorum minime spernunt. Vel igitur Pelagiam.Monohclilac.aliique id genus homines hncrclici non sunt, vel (2) non salis esi ad haerelicum nomen fugiendum illa recipere alque admillere. quae rex Anglorum recipere alque admillere sc dicil.

Neque mullum referi quod Pelagius haeresiarcha antiquior fucril Ierlio cl quarto concilio: nam Pelagiani novi, qui tempore sancti Prosperi cl sancti Fulgenti! pclagianam haeresim renovarunt, postriorcsquatuor conciliis fuerunt,nequeca negabant. Ul cliam hoc tempore Graeci in articulo de processione Spiritus sancti n Patre el Filio, haeretici habentur a Lulhcranis cliam cl Calvinisli; el lamen Scripturas,tria symbola,quatuor concilia, cl Patres veteres venerantur, non igilur ista sufficiunt.

Deinde quaero a rege (3), cur quatuor lanium prima concilia generalia recipil? cur non quintum cliam, sextum, septimum, octavum; deinde lateranensin, lugdunensia, viennense, conslanliensc.Irideniinum? fortasse Ecclesia Chrisli posl annum quingentesimum periit? Al regni Chrisli, quod esi Ecclesia non erit finis. Luc. I. El adversus Ecclesiam porlac inferi non praevalerunt. Mallh. 16. forlassc mansit Ecclesia posl annum quingentesimum, scd invisibilis, el in nnlris ac speluncis delitescens? Al Ecclesia civitas csl supra montem

posita (4), quae abscondi non polesl. Mallh. 5. El semper illud impleri poterit: Sile non *audierit* . *dic Ecclesiae*. Mallh. 18. El recte s. Augustinus dc Ecclesia exponit illud psalm. 18. *Insole posuit tabernaculum suum, idesl.* inquil.in *manifestatione Ecclesiam suam, non in occulto,noii quae lateat, non valut operta, ne forte fiat sicut operta super greges haereticorum. In sole ergo posuit tabernaculum suum, quid (u haeretice fugis in tenebras?* Haec s. Augustinus.

Fortasse posl annum quingentesimum nulli exlilerunt haeretici novi, adversus quos concilia nova convocanda cssent? Al exlilcruntl Monohclilae. qui unam in Christo voluntatem esse doccbant: quam haeresim condemnarunt Paires in concilio sexto. Exlilcruntl el alii, alque alii, adversus quos variis temporibus varia concilia cogenda fuerunt, numquam enim bella haereticorum defuerunt, neque deerunt unquam, donec Ecclesia militans appellabitur.

Forlassc defuil aliquid conciliis reliquis, quod in solis primis quatuor inveniri potuil?At quid illud csl?Confer (5) concilium primum cum sexto.In primo adfuerunt episcopi undique evocati: adfuerunt et in sexlo.In primo adfuerunt legali aposlolicae sedis:adfueruntl el in sexlo.In primo adfuil imperalor Conslanlinus: adfuil cl in sexlo imperalor nominis ejusdem.In primo diclum est anathema Arionis,alque inde tota Ecclesia Arianos.ul manifestos haereticos detestata est. In sexto diclum csl anathema Monohelilis, alque inde tola Ecclesia Monohelitas, ul manifestos haereticos detestata est. In primo creditum est adfuisse doclorem Spiritum sanctum, et a Patribus in Chrisli nomine congregatis, dici potuisse, Visum csl Spirilui sancio el nobis. At hoc idem creditum esi in sexlo, nisi forie Spiritus sanctus Ecclesiam deseruisse dicendus sil. qui missus csl ul cam doceret omnem veritatem. Quod aulem diximus de comparatione concilii primi cum sexlo, idem dici polesl de comparatione primi cum reliquis eodem modo el ordine congregatis. Quare vel dicendum est. nulla esse concilia, ac ne prima illa quidem, in quibus fucril auctoritas novarum baeresum damnandarum: vel eadem auctoritas tribuenda csl omnibus conciliis generalibus rite congregatis: ac per hoc frustra recipit quatuor prima, qui non recipil alia subscquenlia.

Scd venio ad singula, quae rex posl Scripturas sancias admillere cl venerari se dicil (6). Nego symbolum aposolicam ab eo plene recipi. Articulus quinius esi. Descendit ad inferos: qui etiam repelilur in symbolo s.Alhanasii,ct habetur passim in cathechismis Lulhcri el Calvini, cl aliorum omnium tum catholicorum, lum haereticorum.Hunc lamen articulum Calviniani, quales sunt in Anglia lum Proleslanles, lum Purilani, verbo conltlcnlur. re ipsa negant. Siquidem apud Calvinum lib. 2.

(1) *Pion minus de sensu, quam denumero librorum divinorum incerti sunt Novatores.*
(2) *Aon salis est admittere tria symbola fidei et quatuor prima concilia, ut quis catholicus dici possit.*
(A) *Nulla ratio reddi polesl, cur primis quatuor conciliis fides haberi debeat ct reliquis non debeat.*

(I) *Ecclesia semper esi visibilis.*
(.*>) *Collatio conciliorum primi et serti.*
(6) *Haeretici non integre recipiunt symbolum apostolorum.*

Instil. c. 16. *in parvo* cathechismo, in psychop;an-nychia, cl alibi, Christum descendisse ad inferos, esi poenas damnatorum pertulisse; pertulisse autem poenas damnatorum Christum Calvinus dicit, primum in horto, cum calicem passionis transferri a se rogavit: deinde in cruce, cum ait, *Deus meus ul quid dereliquisti me?*

Al symbolum apostolicum tradit, Christum ad inferos descendisse post mortem, non dum viveret in horto vel in cruce: cl haec csl traditio omnium veterum Patrum, qui primis quingentis annis floruerunt. Christum videlicet post mortem (I), secundum animam descendisse ad locum subterraneum animarum, secundum corpus jacuisse in sepulchro.

Consule cx Graecis sanctum Ignatium in epist. ad Trallianos; s. Juslinum in dialogo cum Triphonc; s. Ircnaeum lib. 5. extremo; Clementem alexan. lib. 6. slrom.; Origcnem hom. 15. in Genesim; Eusebium Caesariensem lib. 4. de demonslr. evang. C. 12.; s. Cyrillum hicrosolym. catechesi 4.; s. Alhanasium lib. de incarnatione Verbi, qui incipit. Mos pii hominis.; s. flasilium in psalm. 44. el 48.; s. Gregoriuin nissenum oral. I. de resurrectione Chrisli; s. Grcgorium nazianzenum orat. 2. de pascha; s. Epiphanium in Ancorato ante medium: s. Joannem chrysostom. honni. 2. de symbolo; s. Cyrillum alex. lib. 12. in Joan. cap. 36. el in lib. de recta fide ad Theodosium.

Ex Latinis Tertullianum in lib. de anima cap. 31. ct 32.; s. Hippolytum martyrem in orat. de Antichrislo; s. Hilarium lib. 10. de Trinitate, el in psal. 138; s. Philaslrutn in lib. de haeresibus cap. de descensu Chrisli ad inferos; s. Gaudentium tract. 6. de Exod.; s. Ambrosium lib. 3. de fide cap. 3.; s. Hieronymum in cap. 4. ad Ephes, in cap. 0. Zachariae, cl in cap. 3. Ecclesiastac; Prudentium in hymno 1. cl 9. ζαἱμενών, Kullinum in explicatione symboli; s. Augustinum epistol. 57. ad Dardanum, cl 99. ad Evodium, cl tract. 78. in Joan, el in psal. 85. el lib. 17. de Civil. Dei cap. 11. et lib. 20. cap. 15.; s. Leonem serm. I. de resurrectione: s. Fulgentium lib. 3. ad Trasimundum regem cap. 23.: s. Vigilium mari. lib. 2. adversus Eulychclem; sanctum Grcgorium lib. 13. Moral, c. 20. Ex his nullus est qui non vixerit primis quingentis annis, s. Gregorio excepto, quem addere volui, ut apostolum Anglorum.

Consulat rex hos veicres Patres, cl si illis fidem liabel. intelligat, circa symbolum apostolictim nullum se cum suis a veleris Ecclesiae senleniia aberrare. Neque solum in hoc articulo, sed eliam in articulo de Ecclesia catholica, cl in articulo de remissione peccatorum, rex Anglorum verba, non sensum lend. Neque enim credere polesl Ecclesiam esse calholicainzdum Ecclesiam non habcl. nisi particularem, quae regnum Angliac non egreditur, ul initio demonstravimus. Neque veram peccatorum remissionem credere polesl, qui cum Novatoribus credit. peccata semper haerere in homine quam lunnis justificato, quamvis non impulcnlur.

Non autem posuerunt nposloli in symbolo, credo non imputationem peccatorum; sed credo remissionem, veram utique el plenam, alioqui polcnlior fuisset culpa primi hominis, (piae omnes cx Adamo genitos vere ac proprie inquinavit; quam gratia secundi hominis, quae renatos in Christo, non potuit vere proprieque purgare: sed de his nulla in controversiis diximus, quae repetenda non sunl.

Porro quod attinet ad (2) symbolum nicaenum, si rex illud admittat cum additione concilii secundi generalis, ut passim in ecclesiis omnibus legitur; inveniet in eo haec verba: *Confiteor unum illaplisma in remissionem peccatorum*: quae verba recitari solent; sed credi non solent a Calvinianis, quorum doctrinam rex ipse, Angli cl Scoti sequuntur. Primum enim quod attinet ad infantes, credunt Calviniani, filios fidelium nasci sanctos. cl sine Baptismo posse salvari, proinde non baptizari in remissionem peccatorum, vide Calvinum lib. 4. Institui. cap. 16. cl in antidoto concilii Irid. sess. 6. cap. 5. Quod vero allinet ad adultos, illi per fidem, eorum opinione, justificantur, quae Baptismus praecedit, sic nulli omnino apud cos baptizantur in remissionem peccatorum. Haec caussa est, cur Calvinus lib. 4. Instil, c. 14. in definitione sacramenti nihil aliud posuerit, nisi obsignationem promissionum benevolentiae Dei erga nos: el protestationem pietatis nostrae erga Deum, remissionis peccati, aut infusionis inhaerentis gratiae nulla rocnlio. Denique in antidoto concilii sess. S. J/anel, inquit Calvinus, *vere peccatum in nobis, neque per Baptismum slatim uno die exlinguilur*, sed *quia deletur reatus, imputatione nullum* csl. lfaec ille. Itaque ex senleniia Novatorum, peccatum numquam vere remillitur, ul non sil, sed solum ul non impulelur: haec aulem remissio, per non imputationem infantibus contingit, quia sauciorum sunl filii: Adultis vero per propriam ipsorum fidem. Polesl igilur apud cos deleri articulus symboli, *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum*.

Verum aulem cssc hunc articulum ac de propria el vera remissione intelligendum docent omnes veicres Paires primorum quingentorum annorum, quibus si rex fidem haberet, proleslanlibus suis fidem nullam haberet. Alque, ul unum dc multis testimonium proferam. S. Augustinus in lib. 3. de anima, cl ejus origine c. 9. *Noli*, inquit, *credere noli dicere, noli docere infantes, antequam baptizentur morte praevenlos, pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum*. si vis esse catholicus. Idem in cpisl. 156. alias 157. acl Optatum: *Non est*, inquit, *falsa eliam in parvulorum Baptismate remissio peccatorum, nec verbotenus dicitur, sed veraciter agitur*. Nam (ul jam verbis ular) quae in epistola beatissimi Zozimi leguntur: Fidelis Dominus in verbis suis, ejusque Baptismus re ac verbis, idcsl, opere, confessione el remissione vera peccatorum in omni sexu, aetate. conditione generis humani eamdcm plenissime lenenl: nullus enim, nisi qui peccali servus

(f) *Chn-lus* -cl'tindu)ii animam *vere descendit ad inferas*; secundum corpus *vere jacuit in sepulchro*.

(2) *lfaeretici non integre recipiunt sijmbolum nicaenum, sive constanlinopolitanum*.

est, liber cfllicihir, nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum inherit ante, captivus: sicut scriptum est, Si vos illius liberaverit, vere, liberi erilis. Per ipsum enim renascimur spirilualiter, per ipsum crucifigimur mundo, ipsius morte, morlisab Adam omnibus nobis introductae.alque transmissae universae animae, illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum antequam per Baptismum liberetur, non tenetur obnoxius. In his enim verbis apostolicae sedis tam antiqua alque fundata, cerla el clara est catholica fides, ul nefas sil de illa dubitare Christiano. Haec s. Augustinus.

Venio ad tertium (i) symbolum, in quo verba illa leguntur, *Inde t enlurus est judicare rivos el mortuos, ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, el reddilurisunl dc factis propriis rationem-, el qui bona egeruni,ibunt in vitam aeternam, qui tero mala in ignem aeternum.* In quibus verbis confitemur iudicium novissimum.in quo justus iudex pro qualitate factorum, reddet aliis coronam justitiae, aliis opprobrium cl supplicium sempiternum. Nam si non pro meritis operum, sed in gratiam fidei, vel justitiae Chrisli misericorditer imputatae fidelibus vita aeterna daretur, non csscl opus iudicio,neque discussione faclorum:ncque oporteret iudicem iustum, sed Patrem misericordem advenire: neque rationem dc factis propriis reddere,sed Chrisli iustitiam nobis imputatam, el fide apprehensam ostcnderc deberemus-, hunc ergo articulum credere non poterit rex si cum Calvino cl Proclslanlibus credet, omnia opera justorum cssc peccata: haec enimsunl verba Calvinil lib. 3.Instil, cap. I t.i.Vul-lum a sanctis exire polesl opus,quod non mercaturjustam opprobrii mercedcm. *Quam enim rationem reddentl justi dc factis propriis iudici Christo, si omnia opera ipsorum vitiosa sunl. cl merenturjustam opprobrii mercedcm? Etsi justi rationem reddere non poterunt de factis propriis, certe multo minus rationem reddere poterunt injusti: quorsum igilur stabimus omnes unie tribunal Christi, ul reddal unusquisque dc factis propriis rationem?*

Dicent fortasse,quod solent,opera quidem justorum esse omnia sordida cl immunda, sed per misericordiam Dei legendam esse immunditiam,el reputanda fidelibus propler Christum ac si munda essent.Al si ila csscl,non iustitia iudicis.sed (ul supra dixi) misericordia Patris, vel liberalilalc principis opus csscl. Quorsum igitur articulus symboli dicit, *lcnltinas csl judicare, vivos cl mortuos cl reddiluri sunl omnes de factis propriis rationem?* El cur Apostolus in 2.ad Tnnotli.cap.4.cl.imnl:/leposila csl milii corona justitiae,quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex? clircl coaposluscjus Petrus, in prioreepisl:cap.I.similiter clamat: *El si Patrem invocatis cum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscujusque opus, in timore incolatus vestri tempore*

conversamini? cur ipse Dominus, qui iudex venturus csl. Matlh. 1(>. praedicat, venturum se cum angelis suis, ul reddal unicuique secundum opera ejus? Sed nolo esse longior, ne videar de dogmatibus disputare, non apologiam scribere.

Venio ad quatuor prima concilia (2). Concilium nicaenum, quod esi primum generalium conciliorum,duabus potissimum dc caussis convocatum est; ul quaestio dc fide divinitatis Filii Dci,el dissensioncs de celebrando paschale definirentur. Id testatur sanctus Athanasius in lib. dc synodis Arimini el Selcuciael, non procul ab initio: necnon Constantinus in epistola, quam referi Eusebius lib. 3. de vita Conslanlini. Itaque s. Epiphanius hacresi 70. scribit, Conslantinum imperialorem duo magna bona conlulissc in Ecclesiam, unum quod congregari curaverit synodum nicacnam, alterum quod in ca synodo curaverit terminari quaestionem de paschale. Porro quaestionem ulramque sacra illa synodus, non tam ex Scripturis, quam ex traditione non scripta definivit. De quaestione fidei testis est Thcodorctus lib. 1. hist. cap. 8. eam ex sermonibus non scriplis fuisse lerminalam, quamvis enim Scriplurac pro ulraque parle adducerentur inter disserendum: lamen Ariani ad suam sententiam illas detorquebant, neque finis disputandi ullus fuisscl, nisi episcopi, qui de loto orbe convenerant, ex traditione majorum veram inlclligcnliam Scripturae colligcnles,cam fidem tenendam cssc decrevisseni, quam ante molam quaestionem in ecclesiis tolius mundi a majoribus praedicatam cl rcccplam esse constabat. Decretum aulem de paschale celebrando die dominico, ne polecat quidem ex Scripturis ullis deduci, sed ex sola traditione ab apostolis,alque in primis a sancto Petro accepta et in urbe custodita. formatum est. Quae cum ila sini, videat rex, quam bene cum Patribus nieacnac synodi ministri Calviniani et Lulhcrani conveniant, qui traditiones non scriptas rejiciunt el quaestiones interminabiles reddunt.

Exlat praeterea canon tertius nicaeni concilii ut non permittantur in domibus episcoporum, presbyterorum cl diaconorum mulieres habitare, excepta matre, sorore, amita vel matertera, ex quarum cohabitatione carnalis commercii suspicio oriri non potest. Quomodo igilur. si in regno Angliac nicaeni concilii regulae locum habent, in domibus episcoporum inveniuntur uxores el filiae cum gregibus ancillarum, non minore numero vel licentia, quam in domibus laicorum? Dicent forlasse cx historia Sozomcni haberi in eodem nicacno concilio, interveniente Paphnullo. in arbitrio episcoporum alque aliorum ecclesiasticorum relictum cssc, ul uxuribus pro libito uterentur.

Al (3) historia illa Sozomcni convincitur cssc falsa cx canone concilii paulo ante citato: Si enim in arbitrio relictum esset uti uxoribus, vel non uti; ccrie concilium excepisset etiam uxores cl filias, ubi matres el sorores excepit. Deinde s. Epiphnius hacrcsi 59. el sanctus Hieronymus in lib. ad-

(1) Aequc symbolum s. Al/inn<isii integre recipiunt.

(2) Pe concilio nicaeno, quod non magni flat ab haerelitis hujus temporis.

BeIIwuki Vol. IV. P. IL

(3) Historia Sozomcni dc conjugio sacerdotum falsa convincitur.

versus Vigilantium, aperte scribunt, esse contra canones, neque esse licitum episcopo et presbytero ac diacono liberos gignere. Et certe sancti Patres Epiphanius et Hieronymus, majori tunc digni sunt, quam Sozomenus, qui posterior tempore et inferior doctrina et sanctitate fuit. Adde quod, Sozomeno auctore, Paphnulus iis solis episcopis ac reliquis ecclesiasticis usum conjugum liberum esse volebat, qui eas ante sacros ordines accepissent: illicitum autem esse, post ordines sacros conjugio copulari. At episcopi Anglicani contempla lege concilii, contra morem non modo latinorum, sed etiam graecorum Christianorum uxores ducunt etiam post adeptum episcopatum. Itaque nullam habent excusationem, nisi forte velint libere confiteri, quod verissimum est, se veros episcopos non esse posse, quippe qui rite ordinali non sint, neque aliquid de episcopale habere, nisi quae sibi injuste usurpant, nomen et opes. Alqui hoc est longissime abesse a regulis nicaeni concilii, ubi can. 4. episcopi ordinari jubentur a tribus saltem episcopis, qui et ipsi ab aliis rite ordinali sint: nemo enim dare potest quod antea non accepit. Episcopi autem protestantes a nullo vero episcopo ordinati meri laici sunt.

Jam (1) de secundo concilio nihil est, quod hic addam, cum paulo ante ex symbolo in hoc concilio edito demonstraverim fidem Proleslantium et ipsius regis alienam esse a fide Patrum hujus concilii.

Ex tertio concilio generali, quod est cyprianum primum, nihil aliud adducam, nisi partem epistolae Theodosii junioris imperatoris ad hanc ipsam synodum missae; ut rex intelligat, quae sint partes regum in conciliis et quorum proprium munus sit in conciliis sedere et judicare. Exlat autem epistola graece et latine. *Igitur, inquit Theodorus, Candidianum praeclarissimum religiosorum domesticorum comitem ad sacram vestram synodum abire. jussimus: sed ea lege et conditione, ut cum quaestionibus et controversiis. quae circa fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat, nefas est enim qui sanctissimorum episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis et consultationibus admisceri: verum, ut monachos et saeculares, ac caeteros denique omnes, qui hujus spectaculi causa vel eo nunc confluerunt, vel in posterum forte confluent, ab eadem illa civitate modis omnibus submoveat, tum etiam. ut diligenter prospiciat. ne qua dissensio ex mutuo repugnandi studio coacta, et saevae tempestatis instar debacchata, sanctissimae synodi vestrae consultationem, quovis modo perturbet:* haec ibi.

Videt etiam rex in conciliis Ecclesiae legitimis, quale hoc tertium fuit, non convenisse omnes ecclesiasticos. sed solos episcopos. Videt praeterea negotia ecclesiastica ad reges saeculi non pertinere; nisi ut forte protegant episcopos, atque eorum tranquillitati consulant, qua de causa Theodosius Candidianum misit; et in primo et quarto concilio

imperator ipse adesse voluit. Videt postremo et his apertissime colligi, regem non esse caput Ecclesiae: quomodo enim ab ecclesiasticis negotiis arceatur Ecclesiae ipsius caput? Proinde rex, qui caput, vel, quod idem est, gubernatorem generalem Ecclesiae regni sui scire esse dicit, quique concilia generalia ad reges potissimum pertinere existimat, qui denique omnes ecclesiasticos adesse vellet, exemplis Puritanis et Jesuitis, novam conciliorum formam, atque ab illis primis quatuor penitus abhorrentem introducere satagit.

(2) Ex quarto concilio posset rex si vellet nulla perdiscere, unde cognosceret, idem et religionem, quam ipse reformatam vocat, et quam defendere et propagare satagit, longe abesse a fide et religione synodi calcedonensis, quae est quarta generalis. Primum omnium verus ecclesiasticus primatus romani pontificis in Ecclesia universa, ex hoc concilio manifeste colligitur. Extant epistolae plurimae ad Leonem pontificem et concilium calcedonense, et semper nomen pontificis nomini concilii anteponitur, hoc modo. *Sanctissimo et Deo amantissimo et universali archiepiscopo et patriarchae magnae Romae Leoni et sanctae et universali calcedonensi synodo quae voluntate Dei congregata est.* Exlat epistola etiam concilii generalis ad eundem Leonem. ubi praeferunt alia dicunt Patres: *Quibus omnibus, episcopis congregatis, tu quidem sicut membrum caput praeeras.* Ubi aperte vocant pontificem caput concilii universam Ecclesiam repraesentantem. Item dicunt: *Epistolae haccomnia insuper et contra ipsum, cui vineae custodia a Salvatore commissa est, extendit insaniam, id est, contra legem quoque apostolicam sanctitatem.* Ubi fatentur etiam vineae, id est, Ecclesiae custodiam ab ipso Christo, non ab imperatore, vel a concilio, commissam esse romano pontifici.

Exlat item inter canones hujus concilii, canon sexagesimus in haec verba: *Virginem, quae se Deo Domino consecravit, similiter et monachum non licere nuptialia jura contrahere, quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur.* Videt rex an iste canon tam antiquus, tam sanctus a sexcentis episcopis veleris Ecclesiae constitutus, observetur in Anglia: an contra, si qui monachi aut virgines sanctimoniales ad eos forte divertant, an ad matrimonium coguntur, vel suadeantur.

Exlat canon vicesimusquartus, in haec verba: *Quae semel ex voluntate episcopi dedicata sunt monasteria, consilio episcoporum perpetuo manere monasteria, et res quae ad ea pertinent, monasteriis reservari: nec posse ultra fieri saecularia habitacula.* Cogitet rex, quam bene canonem istum observaverit Henricus VIII. qui omnia monasteria profanavit.

Exlat denique in actione undecima hujus concilii publica invocatio sancti martyris Flaviani, quae vel sola salis esset ad ostendendum, (Idem regis non convenire cum fide concilii generalis. Proinde, vel neget hujus concilii auctoritatem, vel concedat,

I Per secundo et tertio concilio generali.

(2) Ex quarto concilio generali convincuntur haeretici hujus temporis.

APOLOGIAE

sanctos homines pie invocari posse. Atque haec de quatuor conciliis.

Itestat, ul de sanctorum Patrum, qui primis quingentis annis floruerunt, veneratione dicamus : ac ul omittam, non posse reddi certam rationem, cur non sint etiam admittendi sanctus Gregorius, venerabilis Beda, sanctus Ansclmus, sanctus Bernardus, sanctus Thomas, sanctus Bonavcnlura el alii, qui posterioribus sacculis, sed eodem spiritu, nec minore scientia scripserunt, ex iis quae rex in sequentibus paginis reprehendit, conabor oslcndcre, lidem regis cum fide Patrum nihil habere commune.

CAPUT VIII.

Non esse *recentia dogmata*, sed *antiquissima, intercessionem sanctorum, missam privatam, transubstantialionem el alia, quae rexAngliae novilia el nupera vocat*.

Igilur pag. 40. cl 41. de beatissima Virgine Dei Matre scribil mulla, quae cx colloquiis Erasini petila, ad solam invidiam conciliandam perlinent, qualia sunl, quod nos catholici divam cl deam faciamus ; quod ab ea petamus, ul Filio suo Deo cl domino imperet el dominelur; quod absurdis cuiuslibct inepti hominis orationibus pateat: quod in terras ad saccrdolum oscula el complexus descendat el concludit, *In coelis, in aeterno sanctorum animarum receptaculo; in aeternam est felicitatem collocata, numquam a laniis gaudiis ulla terrenarum rerum cura, aut sollicitudine avocanda*.

Al prudentes el bene instituti catholici (I), neque divam, neque deam vocant: neque ab ea petunt, ul lilio imperci cl dominctur: neque dicunt, eam ad oscula cl complexum saccrdolum descendere: neque scntiunl cam a coeli gaudiis avocari, quando curam gerit rerum humanarum , sive sola prece apud Deum agat, sive praesentiam suam mortalibus exhibere dignetur. Nam neque angeli a cocii gaudiis avocantur . quando a Deo in ministerium inilluniur propler eos, qui hacredilalcu capiunt salutis, ut dicitur ad Ilcbr. I.

Quod autem Virgo sanctissima cl clemcnlissima non audiat preces miserorum , vel aliquando non descendat ad homines, repugnat aperte sanctis Patribus, qui primis quingentis annis floruerunt. Adieram pauca loca de mullis, quibus nulli velorum contradicunt.

Sanctus Athanasius in scrm. de sanctissima Deipara: *Inclina*, inquit, *aurem tuam ad preces nostras, el ne obliviscaris populi lui*: el infra. *Intercede huera el domina el regina cl Mater Dei pro nobis*.

Saucius Joannes chrysoslomus in ipsa publica lilurgia coram clero cl populo dicendum praescribit: *intercessione immaculatae dominae nostrae*

Deiparae el semper Virginis Mariae, dignum me fac, ul sine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum elc. cl infra : *Confirma nos in Umore luo, custodi vitam nostram stabili gressus nostros precibus el supplicationibus sanctae Deiparae el semper Virginis Mariae, el omnium sanctorum*.

Sanctus Gregorius nyssenus in vita sancti Gregorii laumalurgi scribil eidem sancio Gregorio (2) apparuisse noclu beatissimam Virginem cum ingenti lumine. cl una sanctum. Joannem evangelistam cl ipsa Virgine jubente, institutum fuisse sancturo Gregorium ab eodem evangelisla circa mysterium sanctissimae Trinilatis: haec scribuntur a Paire antiquo cl sancio de alio Patre antiquiore, nec minus sancto: el non referuntur somnia aul figmenta, sed apparitio vera vigilantia facta, et exlal adhuc confessio fidei a s. Joanne, s. Gregorio coram tradita, ol lota illa regione celebratissima.

IleferlquoqucsanclusGregoriusTuronicu51ib.de Gloria martyr. cap. 9. cum jussu magni Constantini basilica aedificaretur beatissimae Virgini Mariae, et columnae adeo immanes paratae essent, ul hominum viribus, non sine maximo labore erigi possent ipsam Virginem apparuisse architecto ac docuisse rationem columnarum erigendarum.

Neque solam Virginem Deiparam, sed eliam alios sanctos palam apparuisse hominibus, testantur passim veteres Patres, ul sanclus Basilios, in oral, de sancio Mamanteisanclus Gregorius nazianzennsoral. I. in Julianum; Sulpilius in vita sancti Martini; Theodorelus lib.5. hist. cap. 24.-sanclus Paulinos natali 8. sancti Felicis. Sed unum Augustinum audiamus in lib. de cura pro mortuis, cap. H». .*Von solum, inquil, beneficiorum effectibus, verum eliam ipsis hominum aspectibus confesorem apparuisse Felicem audivimus, non incertis rumoribus , sed testibus certis*. Denique ul mulla omittam, numquam idem Constantinus magnus urbem Conslantinopolim sanctissimae Deiparae dcdicassel. quod eum fecisse scribil Nicephoros lib. 8. cap. 26. nisi credidisset mullum eidem urbi patrocinium tantae Virginis profuturum.

Pergit deinde rex, ac de intercessione sanctorum scribit: Scio *ego Christum praecepisse, ut ad ipsum veniamus . quicumque peccatis oneramus, illum quippe nos refecturum el levaturum. Scio Paulum, humilitatem el religionem angelorum prohibuisse, omnemque ejusmodi venerationis cultum in superstitione el humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, sed qua fiducia, quoque auctore decurratur ad Deos penales istos, sive titulares, quasi aulicos el familiares Dei optimi maximi nescio*.

Sed nos hoc loco non controversias disputandas suscepimus, sed quo honore veteres Patres primorum quingentorum annorum rex afficiat, demonstrare voluimus. Ostendimus autem paulo ante, id est, in primo cap. hujus apologiae, velercs Patres graecos ct latinos magno consensu inlcrcs-

(1) Ilcfelluntur calumnia circa cultum b. Virginis Mariae.

(2) Apparitio admiranda, et verissima b. Virginis Mariae.

sionem sanctorum verbo et exemplo docuisse. Quare falsum est quod rex subjungit pag. f2. istos articulos ante Christi quingentesimum annum inauditos et invisos in romana officina recenter esse excusos.

Ad id vero quod rex objicit, Christum recepisse, vel ad ipsum veniamus (1); respondet: Ad Christum nos venire, sive ad ipsum per nos, sive per alios aedamus. Nam et evangelista Matthaeus cap. 8. scripsit: *Accessit ad eum centurio*: cum iam non per se accesserit, sed per alios, dicente eodem centurione, apud Lucam cap. 7. *Iste ipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te*, vere enim non ipse perse accesserat, sed miserat seniores Iudeorum, et cum audisset Dominum ad se venire, misit iterum amicos *dicens: Domine noli vexari, non enim sum dignus, ut sub tectum meum inires*. Neque ideo falsum est, quod ait Matthaeus: *decessit ad eum centurio*. Sic igitur et nos vere ad Christum accedimus, cum ad eum per intercessionem sanctorum accedimus, vere quoque semper ad Patrem per Christum accedimus, cum sanctos oramus, ut a Deo Patre per Christum nobis impetrent ea, quibus indigemus. Neque enim sanctis locum Dei, vel Christi damus; neque eos pro diis, vel pro Christo habemus, sed eos rogamus, vel quae nos a Deo per Christum optamus et petimus; eadem ipsi, qui Deo propinquiore et gratiores sunt, nobis a Deo per Christum impetrare dignentur.

Ad illud autem de religione angelorum (2); Respondet cum locum Apostoli explicantibus, doctrinam fuisse haeticorum, neminem posse per Christum ad Deum accedere, sed per angelos, qui et mundum fecissent et per prophetas loquuti essent: horum igitur fictiliorum angelorum religionem Paulus prohibet. Sunt *nonnulli*, inquit sanctus Joannes chrysostomus homil. 7. in epistol. ad Coloss. qui *dicunt, non oportere, per Christum reconciliari, et ad Patrem accedere, sed per angelos*: propterea Paulus, sursum ac deorsum quae de Christo sunt versat. Sanctus Hieronymus in epistol. ad Algisiatnam quaesi. 10. addit, reprehendi ab Apostolo eos, qui angelis, vel diis sacrificabant. Christianos autem angelis vel sanctis sacrificasse nemo demonstrare potest.

Pergit rex pag. f2. et ait: Quod si *romanae Ecclesiae officina fidei articulos, ante, quingentesimum et tristi annum inauditos et invisos recenter excudit: non sum credo damnandus pro haetico, si ad haec novitia et nupera non accedam. In his articulis privatas illas missas numero, in quibus sacrificiis simul, et populi personam et sacerdotis sustinet. In his quoque est sacramenti mulieratio, qua laicis pariem illius inediam subtraxerunt, Trausubstantialio, Adorandi causa elevatio, in supplicationibus sacramenti circumgestatio, Supplicationis opera, quibus thesauri ecclesiastici nomen jure optimo accipere videntur, baptizatio cainpanarum. et mil-*

le praeterea nugae et quidem super omnia illa veneratio statuis imaginibusque delata.

Non esse haec novitia et nupera, et horum praeterea non esse ante quingentesimum Christi annum inaudita, facile demonstrabo; sed etiamsi novitia et nupera essent, non ideo rex qui ea negat, ab hac re immunis esset (3). Habet enim Ecclesia catholica, cum novae controversiae exoriuntur, jus eas explicandi et terminandi; et eos qui non obediunt, haeticos declarandi, et a communione sua ejiciendi. Neque poterit unquam vera ratio reddi, cur licuerit nicaeno primo concilio quaestio netu ab Ario motam definire, et Arianos haeticos dicere; concilio constantinopolitano primo quaestionem a Macedonio et Eunomio allatam, explicare, et Macedonianos atque Eunomianos haeticos declarare; concilio ephesino primo quaestionem a Nestorio introductam profligare, et Nestorianum haeticum proclamare; concilio chalcedonensi quaestionem ab Eulychio et Dioscoro agitatam componere, et Eulychium et Dioscorum inter haeticos numerare: et non licuerit postea concilio secundo constantinopolitano quaestionem de Iribus capitulis motam definire, et qui contra scripturam haeticos dicere; neque concilio tertio constantinopolitano quaestionem a Cyro et Sergio Monothelitis allatam explicare, et Monothelitas haeticos declarare; neque concilio nicaeno secundo quaestionem ab Iconomachis introductam profligare, et Iconomachos haeticos proclamare; neque concilio lateranensi quaestionem de veritate corporis Domini a Berengario agitam componere et Berengarium inter haeticos numerare; neque (vel alia omnia) concilio Iridensi quaestiones a Luthero et Calvino disputatas examinare et judicare, et Lutheranos et Calvinianos in haeticorum numerum referre. Eadem enim est semper Ecclesia, eadem auctoritas et potestate praedicta; et cum ea semper erit ille qui dixit: Ecce ego vobiscum sum usque ad mundi consummationem.

Sed veniamus ad missas privatas, quas rex novitas et nuperas dixit (4). Missas privatas, id est, in quibus nulli participant Eucharistiam, praeter sacerdotes, non esse novitias et nuperas, testatur sanctus Joannes chrysostomus, qui homil. 3. in epistol. ad Ephesios queritur de populo suo, qui rarissime ad communionem accedebat, cum quotidie missa celebraretur: *Frustra*, inquit. *habetur quotidiana oblatio, cum nemo sit, qui simul participet*. At, inquires, si frustra fiebat, non debuisse fieri: sed quaestio nostra non est, an recte fieret, sed animum an fieret. Rex enim dicit rem esse novitiam, et ante annum Domini quingentesimum inauditam et invisam. Et iam Chrysostomus qui vixit ante annum quingentesimum testatur quotidie suo tempore celebratam fuisse oblationem, et neminem cum sacerdotibus simul participasse.

Nec iam concedimus non debuisse fieri oblationem sine participantibus; alioqui enim sanctus Joannes vir sapiens et doctus eam non fecisset.

(1) s. h. Uni obiectum (da aduersus invocationem sanctorum)

(2) > ii. it. otia obiectiuncula.

(3) *Ecclesia catholica jus habet novas haereses dam- nandi.*

(4) *Hissa privata non est res nova, sed antiquissima.*

Quod ergo dicil frustra fieri, signifient,frustra fieri in online ad communicantes, non frustra in ordino ad Deum. Optabat eniin Chrysoslomus, ul el lain oplnro se di< it Indention synodus scss.22.cap. G. ulsimul offerretur sacrificium Deo, el populus communione reficeretur: sed si populus communione refici negligcrel; non ideo sacrificium Domini omittendum erat.

Habemus praeterea alia exempla velorum, qui interdum sacrificium olTercbanl pro caussa larn particulari, el in loco tam angusto; ul non sil ullo modo credibile adfuisse ullos communicantes.Scribit sanclus Augustinus lib. 9. Confess, cap. 12. dum maior ejus apud Ostia Tybcrina sepclirelur.oblatum fuisse sacrificium corporis Domini pro anima ejus, cadavere, juxta sepulchrum constituto. Scribit etiam lib. 22. de Civil. Dei cap. 8. Unum c suis presbyteris sacrificium corporis Domini obtulisse in domo quadam rustica ad eamdem domum a malignorum spirituum vexatione purgandam.Corte locus, et caussa salis arguunt, non adfuisse qui communicarent saucium quoque Grcgorium nazianzenum in exigua cellula cxlruclo oratorio oblationem celebraro solitum testatur Sozomenus lib. 1. hist. cap. 7. quae loci angustiae populum communicantem non admittebant.

Sed ratio praecipua, cur Novatores mirentur, quod in Ecclesia catholica celebretur mysterium Eucharistiae sine participantibus,est quia non credunt Eucharistiam institutam fuisse a Domino, ul offerreclur Deo in sacrificium; sed solum, ul sacramentum communionis esset, cl populo offerretur, in alimoniam spiritualem: si enim sacrificium admitterent, facile intelligercnl.posse sacrificium offerri Deo pro populo, eliam si populus dc sacrificio non parlicipel manducando, modo participet impetrand.

El quoniam sciebat rex sacrificium missae esse antiquissimum.cl mentionem ejus a Patribus omnims fieri, quippe, qui scripsit in suo Basilico Doro hb. 3. antiquitatem sine veritate, osse vetustatem erroris; idqnc etiam de missa dici posse affirmat ; ideo non fuit ausus inter res novas ponere sacrificium, sive missam, sed solum missam privatam, quam non facile arbitrabatur in libris veterum Patrum inveniri posse. Sed eum missam, vetustatem erroris esse pronunciavii, non potuit divinare, in hac praefatione scripturum sc fuisse, sc reprehendere non ausurum, quod Patres primorum quingentorum annorum unanimi sententia docent. Neque enim vetustas erroris, sed potius testimonium veritatis dici debet, quod sanctissimi, doctissimi cl antiquissimi Patres unanimi consensu praedicant.

Vide si placcl de sacrificio missae,idesl, dc oblatione Eucharistiae Deo in sacrili ium; s. Justinum in dialogo cum Triphone; s. Irrnacum lib.4. cap. 32. 33. cl .H.Tertullianum lib. dc corona militum, el hb. 3. contra Marcimcm: s. Cyprianum lib. I. episl. 9. cl lib. I. contra Judaeos cap. 10.; Euschium Caesariensem lib.I. de demonisl evang.

it) *Sumptio Kucharisliac. sub una specie. 11911 csl sacramcnli mulilalio, ncpic res nova.*

cap. oil.; s. Ambrosium lib. 2. episl. 8. cl inps. 38.. s. Grcgorium nyssenum* in oral, dc resurr.; s. Basilium in lilurgia; s. Joannem chrysoslomum horn. 24. in priorein ad Corinlh. cl hom. 17. in c-pisi, ad Hebraeos; s. Cyrillum hicrosolymilanum catechesi 5. mystagogica; s. Hieronymum in primum cap. Malachiae; s. Augustinum lib. i.deTrinil. cap. 11. cl lib. 22. de Civil. Dei cap. 8.; s.Cyrillum alexandrinum in lib. dc adoratione in spiritu cl veritate; s. Leonem serm. 8.de passione Domini; s. Fulgentium lib. 2. ad Monimum cap. 2.

Secundo loco inter novitia el nupera rex ponil sacramcnli mulilalioncm, quod videlicet apud nos populus sub una specie communicet.Sed nos nullam scimus in Ecclesia fleri sacramcnli mulilalionem, neque pariem dimidiam laicis esse subtracclam. Siquidem duae species Eucharistiae necessario requiruntur ad sacrificium, etsi in sacrificio altera decssel, reclc dici posscl sacrificium mutilatum (1).Al ad essentiam sacramcnli Eucharistiae quaelibet cx duabus sufficit; proinde sacramentum sub specie panis,est verum atque integrum sacramentum; cl sacramentum sui) specie vini verum atque integrum sacramentum esi: nec lamcn sunl duo sacramenta, quando simul sumuntur per modum unius refectionis; secus aulem si unus sumeret Eucharistiam sub specie panis, cl alius sub specie vini; vel si unus el idem sumeret, hodie sub specie panis, alio dic sub specie vini.

Simile csl in Baptismo, si quis unica mersione baplizclur, integrum Baptismum recipit: el si baplizclur tribus mersionibus, integrumeliam Baptismum recipit.Si vero unus unica mersione.ct alius trina mersione baplizclur; vel unuscl idem hodie unica mersione, cras altera cl tertia dic tertia mersione baplizclur.mulla baptismata erunt. El quemadmodum Ecclesia catholica jus habuit, aliquando jubere, ut Irina mersione Baptismus d ioclur; aliquando. ul unica tantum mersione id licrecl; sic eliam eadem Ecclesia jus habuit aliquando liberum relinquere, ul sub una specie, vel sub duabus Eucharistia reciperetur; aliquando jubcre;ul sub una lanium recipreclur.Quod aulem ab initio Ecclesiae non dccsscnl. qui sub una lanium specie communicarent. nec lamcn sacramentum mutilare dicrcnlur, nullis testimoniis antiquitatis probare possumus.

Primum inilio Ecclesiae adhuc servabantur caeremoniae legis, ul notum esi ex cap. 21. Aclorum apostolorum, inter quas una oral (2) votum Nazareorum non bibendi vinum. Non est aulem credibile, hos contra votum suum bibisse de calice Domini: quamvis enim in calice Domini non adsit vini subslantia; adsunt tamen accidentia, sapor, color, calor, cl similia: Nazaraei aulem laniam religionem abstinebant a vino, et omni quod inebriare polcsl. ul ne uvas quidem passas gustare possent, Num. 6. Haque propter hunc lanium religionis rigorem omnino credibile cst.Nazaraeos eo tempore non fuisse ausos vini saporem gustare. Neque tamen credibile csl, cos omnino a communione ab-

(2) *Primum exemplum an(i<pùtalís pro communione bul> ana lanium specie.*

slinuissc. Ileslal igilur, ul sub sola specie panis communicaverint. Alque haec ratio csl cur sanctus Lucas Acl. 2. scripserit: *Eranl aulem perseverantes in doctrina apostolorum, ct communicatione fractionis panis cl oratione*. Ubi non addidit quidqum dc calice, sed solum meminit fractionis panis, quoniam ab ea specie nulli se abstinabant. Neque negant adversarii, in hoc loco per fractionem panis inlciligi distributionem Eucharistiae. Id certe admittit Joannes Calvinus lib. 4. Instil. cap. 17. § 35. Eadem fortasse caussa est, cur Apostolus de calice scripserit 1. Corinth. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus: de pane aulem Panis quem frangimus*. Calix enim semper benedicebatur, sed non semper omnibus distribuebatur: panis aulem semper frangebatur, idesl, dividendo porrigebatur. Unde paulo infra: Unus *panis*, inquit, *cl unum corpus sumus, qui de uno pane participamus*: neque dc calice aliquid addidit, quoniam ut unum corpus simus, hoc suflicit, ul uno pane participemus.

(1) Deinde Manichaei sub sola specie panis Eucharistiam sumebant. ut disertis verbis scribit sanctus Leo serm. 4. de quadragesima, ubi etiam addit, eos ut Romae a catholicis internosci non possent, solitos cum catholicis panem Eucharistiae sumere, a calice autem abstinere. Quod si necessarium fuisset eo tempore Eucharistiam sub utraque specie sumere; el omnes fideles eam sub utraque specie semper acccpissent. neque Manichaei latere potuissent, qui a vino semper abstinabant; Et s. Epiphanius ct s. Augustinus inter errores Manichaeorum numerassent, Eucharistiam sumere >ub una specie, el eo modo sacramentum mutilare. Cum ergo numquam inter errores Manichaeorum id positum fuerit, ct diu inter catholicos Manichaei ob communionem latuerint, perspicuum est in veteri Ecclesia non defuisse, qui sub una lanium specie communicarent.

(2) Praeterea mos erat antiquissimis temporibus, ut qui vellent, Eucharistiam in manibus sumerent, ac domum deferrent sumendam, cum eis opportunum videretur. Id testatur Tertullianus lib. 2. ad uxorem. Sanctus Cyprianus in serm. 5. qui est dc lapsis. Clemens alexandrinus lib. 1. stromatum; s. Basilus in cpisl. ad Caesariani; s. Hieronymus in apologia pro libris adversus Jovinianum. Certum aulem csl. Eucharistiam numquam luisse datam in manibus, nisi sub specie panis: nam sub specie vini, aul offerebatur ore bibenda aul omittebatur. Neque ulli erani in domibus laicorum calices sacri ad Eucharistiam sub vini specie conservandam, ul aperio colligitur cx sancio Alhanasio apologia 2. adversus Arianos; ciTicilur igitur, ul saepissime chrisliani Ecclesiae primitivae sub una tantum specie communicarent. Neque audiendus est quidam cx adversariis, qui absurdum esse iudicat in Ecclesia communicare sub una specie, in domo privata non esse absurdum. Quasi vero liceat, in domibus privatis mutilare sacramenta, in sola vero

Ecclesia id non liceat, vel quasi mutilatio sacramenti, non sil mala, nisi ratione loci.

(3) Denique (ul alia mulla praeteream) extra controversiam est, apud veteres consuevisse deferri ad aegrotos Eucharistiam sub sola specie panis, ul notum csl ex episl. Dionysii episcopi alexandri- ni apud Eusebium lib. 6. hist, cap. 36: ex vita sAmbrosii a Paulino scripta, cx vita s. Basilii scripta ab Amphilochio. Neque tamen sacramentum mutilari veteres Patres ea deportatione censebant.

Tertio loco inter novilia cl nupera numeral rex transubstantiationem. El siquidem de voce quaestio sil (4), nomen transubstantiationis invenitur in concilio lalcranensi omnium frequentissime, sub Innocentio 111. pontifice ante annos circiter quadringentos celebrato, quod aulem ante annos circiter quadringentos in usu fuit, videat rex, an recte novilium el nuperum appelletur; sed si de re ipsa agatur, certe transubstantiatio, idesl, substantialis transmutatio, non solum ante annos quadringentos, sed ante mille cl ducentos a Patribus usurpari coepit.

S. Cyrillus hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica: *Aquam*, inquit, *aliquando in unum commutavit; el non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutaverit?* haec ille. Mutationem aquae in vinum faciam in Cana Gallicae per Chrisli omnipotentiam, veram, realcm, substantiamque fuisse rex profecto non negabit, at illi similem esse dicit auctor gravissimus, qui ante annum Chrisli quadringentesimum vixit mutationem vini in sanguinem Chrisli, per ejusdem omnipotentiam Christi.

Sanctus Ambrosius Cyrilli fere aequalis lib. De iis. qui initiantur mysteriis cap. 9. *Quantis*, inquit. *utimur exemplis, ul probemus non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit? majoremque vim esse benedictionis, quam naturae. quia benedictione etiam natura ipsa mutatur*. Ilacc ille, quod si panis consecratus non est panis, quem natura formavit, sed csl corpus Chrisli, consecratione naturam panis molante: ergo transmutatio substantiae panis in substantiam corporis Domini consecrationis virtute facta est. Transmutatio aulem substantiae in substantiam quid aptius, quam transubstantiatio dici potest? hoc enim modo ilgurae in figuram transmutatio in evangeliiis transfiguratio dicta csl. Math. 17.

Sanctus Gregorius nyssenus ejusdem temporis auctor in oratione magna catecholica cap. 37. *Recte*, inquit. *rerbo sanctificalum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari*: el infra: *Haec aulem tribuit virtus benedictionis in illud, rerum quae videntur, panis ct vini naturam mutans*.

Sanctus Gaudentius ejusdem saeculi scriptor tract. 2. de Exodo: *Ipse*, inquit, *naturarum creator cl Dominus, qui producit de terra panem, dc pane rursus. quia et potest el promisit, efficit proprium corpus; cl qui dc aqua vinum fecit, de vino sanguinem suum facit*.

(1) *.librum exemplum antiquitatis.*

(2) *Tertium exemplum.*

(3) *Quartum exemplum.*

(i; *Dogma de Iransubstantione antiquissimum esi.*

Sanctus Joannes chrysostomus, qui et ipse ante annum quingentesimum floruit: homil. 83. in Matthaeum: Alon sunt, inquit, *humanae virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus, qui vero sanctificat ea et immutat, ipse etc.* cl hom. do Eucharistia in Enconlls: A'um *vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit, ne sic cogites: sicut enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiae remanet, nihil superfluit: sic et hic puta mysteria consumi corporis substantia.*

Addam et unum scriptorem, qui nomen sancti Cypriani gerit, sed quamquam non est ille Cyprianus martyr notissimus, est tamen gravis et valde antiquus, etiam adversariis testibus. Cyprianus igitur, sive quicumque est auctor sermonum de operibus cardinalibus Chrisli, in serm. de coena Domini: *Panis, inquit, iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia verbi factus est caro:* haec ille, qui dum naturam, id est, substantiam mulari dicit et ciligiem, id est, accidentia non mulari, cumque mutationem fieri omnipotentia verbi, non voluntaria significatione, veram ac realem transsubstantiationem apertissime docet. Omitto caeteros auctores, quos qui videre cupit, tum in nostris libris de controversiis, tum in aliis aliorum doctissimis scriptis inveniret.

Quarto loco rex ponit inter novitia et nupera dogmata (I), Adorationem sacramenti Eucharistiae, id est, adorationem Chrisli Domini nostri in sacramento Eucharistiae miro, sed vero modo praesentis: quamquam si rex crederet, quod catholici credunt, Christum Deum, ac dominum in Eucharistia vere esse praesentem: non negaret opinor esse adorandum. Ac vel breviter ostendamus, hanc adorationem non fuisse ignotam Ecclesiae veteri, audi verba s. Ambrosii lib. 3. de Spiritu sancto cap. 12. tractantis illud psal. 98. Adorate scabellum pedum ejus: *Per scabellum, inquit, terra intelligitur, per terram autem caro Chrisli, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, et quam Apostoli in Domino Jesu, ut supra diximus, adoraverunt.*

Audi sanctum Gregorium nazianzenum in oratione de obitu sanctae Gorgoniae sororis suae. ubi laudans pietatem Gorgoniae illa scribit: *Ad altare procubuit. cumque qui supra illud colitur, magno cum clamore obtestans etc.* quid autem super altare colatur, docet sanctus Optatus milevilanus, qui lib. fi. contra Parmenianum, vocat altare sedem corporis et sanguinis Chrisli; ubi certo tempore membra Chrisli superponuntur.

Audi s. Joannem chrysostomum hom. 61. ad populum Antiochenum: Si *pura, inquit, sunt vestimenta, adora et communica.*

Audi sanctum Augustinum trad, in psalm. 98. A'emo, inquit, *illam carnem manducat, nisi prius adoraverit.*

Quod rex addit de sacramenti circumgestatione

II) Mos adorandi sacramentum Eucharistiae, Ecclesiae veteri non fuit incognitus.

(2) Circumgestatio Eucharistiae ad pietatem excilandam rite instituta est.

in publicis supplicationibus (2); institutum fuit ab Urbano IV. pontifice ante annos plus trecentos, vel non possit dici res novitia ac nupera, et cum hoc ad ritus, non ad dogmata pertineat; mirum videri non debet, si primis quadringentis annis haec res in usu non fuerit. Quia tamen haec institutio in ipso suo exordio viris doctissimis et sanctissimis mirifice probata est; et non diu postea in concilio Vienne generali confirmata, et per omnem Chrisli Ecclesiam propagata; de ea recte dici potest quod monet sanctus Augustinus in epist. 118. ad Januarium, cum aliquid per orbem tota frequentat Ecclesia; quin hoc ita faciendum sit, disputare, insolentissimae insaniae est.

Quinto loco placuit regi inter novitia et nupera numerare opera supererogationis, quibus dicit thesauri ecclesiastici nomen jure optimo esse accommodatum. Sed minimè est. unde rex opera supererogationis novitia et nupera esse dicat (3), cum fuerint semper in Ecclesia, non solum Testamenti novi, sed etiam veteris. Illa enim dicuntur a nobis opera supererogationis, quae non sunt imperata a Deo. et tamen illi gratissima sunt. Vola omnia quae leguntur in scripturis testamenti veteris, Levit. 27. Num. G. et 30. Deuter. 12. et 13. erant de rebus nusquam praeceptis et tamen gratissima erant Deo. vel ex eo colligitur, quod severissime eorum solutio exigebatur. Deuter. 23. Si votum voveris, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum: si ■ nolueris polliceri absque peccato eris. En ut perspicue Serapion dicit. votum libere fieri, ac per hoc esse opus supererogationis, et lumen postquam facium est, severe a Deo exigi, vel rem sibi gratam.

Sed adjiciamus testimonia veterum scriptorum, qui primis quingentis annis vixerunt. Origenes in corum. ad cap. 15. ad Rom. *Ea quae supra debitum facimus, non facimus ex praecepto: verbi causa, virginitas. non ex debito solvitur, non enim per praeceptum expetitur, sed supra debitum offertur.* Sanctus Joannes chrysostomus hom. 8. de poenitentia, *Nequaquam Dominum incuses, haud mandat impossibilia. nulli et ipsa superant mandata.* Sanctus Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 30, loquens de praeceptis et consiliis: *In illis, inquit, Dominus debitum imperat vobis: in his autem quid amplius supererogaveritis, in redeundo reddet vobis:* idem sanctus Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli: *Ambierunt Virgines illam majorem pulchritudinem cordis sui, tamquam dicerent, quid jubes? ne adulterae simus? hoc praecipis? amando te plus facimus, quam praecipis:* haec ille, qui salis aperte declaravit, quid sit quod antea dixerat, si quid amplius supererogaveritis: id enim est supererogare, plus (acere, quam Deus praecipiat. Multa alia testimonia possem addere, sed in ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

Sexto loco ponit inter (4) novitia et nupera, ba-

(3) Opera supererogationis Scripturis sanctis fundamentum habent.

(1) Ieiunium de ffaplisino Campanarum,

plizn lionem cnmpnnnrurn, el mille praeterea nupas: sed pigel ad ista respondere, cum nemo nesciat, campanas in Ecclesia catholica benedici, non baptizari, ut pleraque alia benedicuntur, elui Apostolus de cibis loquitur I. Timoth. 1. per verbum Dei, elorationem sanctificantur. Quoti si vulgo aliquibus in locis campanac benedictio Baptismus dicitur; id ex eo sil, quod nomina campants, dum benedicuntur, alicubi imponantur. Certe nusquam adversarii repartent, ia campanarum benedictione dici, Ego te baptizo in nomine Patris, el Filii el Spiritus sancti, sine quibus verbis Baptismus proprie dictus constare non potest. Illae aulem mille nugae, mille Novatorum calumniae sunt; quoniam ista de Baptismo campanarum, quam saepe apud Novatores, non sine admiratione impudentiae ipsorum legi.

Septimo loco rex numeral inter novitia el nupera, reliquiarum, alque imaginum adorationem; quam intolerabilem idololatriam esse dicit. Et quidem de antiquitate venerationis reliquiarum nulla diximus in primo capite hujus nostrae apologine (1): de antiquitate venerationis imaginum sacrarum, nunc pauca dicamus. Julianus imperator apostata locupletissimum testimonium nobis praebebit: sic enim scribit, referente sancto Cyrillo lib. G. in eundem Julianum: *O miseri homines, cum servantur arjna, quae magnus demisit Juppiter, hoc es, paler Hariis, pignore dato, non verbo, sed re, quod civitatem nostram perpetuo protecturus sit. cessatis adorare el colere? el inierim crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte, et ante domos pingentes*: haec ille, qui certe non objiceret christianis, quod lignum crucis, quod nihil est aliud, nisi imago Crucifixi, adorarent ejusque ligam ad protectionem in fronte, el ante domos pingerent, nisi hoc ipse passim Heri vidisset, quo tempore Christianus erat. Huic testimonio consonat Tertullianus, qui in apologetico adversus gentes cap. IG. Christianos a paganis religiosos crucis appellatos fuisse testatur.

Sed sanctus Patres audiamus. Sanctus Ambrosius in orat. de obitu Theodosii: *Sapienter*, inquit, *Helena egit, quae crucem Christi in capite region levavit el locavit, ul crux Chrisii in regibus adoretur*. Sanctus Hieronymus in episl. ad Euslochium de obitu Paulae: *Prostrata*, inquit, *ante Crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat*. Sanctus Joannes chrysostomus in llnrgia: *Sacerdos*, inquit, *ad imaginem Chrisii ea pul inclinat*. Sanctus Basilios, referente Hadriano pontifice in episl. ad imperatores, quae lecta est io septima synodo aci. 2. *Historias*. inquit, *imaginum diorum honoro el palam adoro: hoc enim nobis a sanctis apostolis traditum*. Exlat carmen Laetolii Firmian de cruce, ubi inter caetera ait: *Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora*, Cui concinit Sedulius lib. 5. carminis paschalis dicens, *Aeve quis ignoret speciem crucis esse co-*

lendam. Sanctus Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 10. loquens de signis sauciis, (pialia sunt sncrimenta, imagines, el similia; et in specie nominat serpentem aeneum, qui imago Chrisii crucifixus: *Sed*, inquit, *quia haec hominibus notum sunt, quia per homines /7 uni, honorem tamquam religiosa possunt habere, stuporem tamquam mira non possunt*.

Sed his omissis, quoniam rex dignatus est olim objicere adversus reliquiarum et imaginum cultum, quod adversus missas privatae Iran. sublatilia* Honem et caetera non fecit: nunc ea quae objicit breviter respondeamus.

Primum de reliquiis dicit (2): *Quod ad reliquias sanctorum, si quas ejusmodi haberem, quas constaret sanctorum corporum partes esse, eas ego honorificis tumulis solemniter inferre non committerem, ul supremis defunctae funeribus ad cuius infamiae imaginem servarentur, quam perditis hominibus, publicoque iudicio damnatis constituimus in poenam ultra mortem duraturam*.

(3) Respondeo: Mullum interesse inter infamiam membrorum, quae sub die exponuntur injuriis coeli, el morsibus avium divexandae: el honorem sanctorum reliquiarum, quae pretiosis linteis obvolatae el argenteis thecis inclusae, in sanctis basilicis asservantur.

Pergit rex (4): *Sed cum reliquiarum, tum imaginum adorationem pro intolerabili idololatria habeo, alque abominor: Iconomachus sane non sum. Non arguo si quis, aut /ingere statuas, aul imagines pingere, sive ad publicum splendorem, sive ad privatorum hominum domesticos usus volet. Sed quod illas adorari, quod illis supplicari. quod aliquam sanctitatis opinionem affingi illis oporteat, id quidem antiquis inauditum, Scripturis vero in contrarium apertissime, alque ex diametro pugnantibus illa est oppositum. nimirum mirari non desinam, quod hominum ingenium, quae Satanae fraus hoc iam audax commentum Ecclesiae Christianae obtrudere allentat*.

(5) Respondeo: Idololatria est colere creaturam pro creatore el imagini falsi, alque fictilii Dei (id enim est idulum) cum honorem habere, qui soli debetur beo. Reliquias vero el imagines sanctorum nemo unquam sensit, aul dixit esse imagines fictiliorum deorum: neque sensit aul dixit habendas esse pro creatore, aul eo cultu adorandos, quod adorari debet Deus. Videat ergo rex qua ratione imbecillus pro intoleranda idololatria reliquiarum el imaginum sanctorum venerationem, cum neque reliquiae. neque imagines nisi idola, neque earum veneratio sil latria.

Porro Iconomachi dicunt. non quin statuas neque imagines quascumque, el ex quocumque loco deturbabant; sed qui ex templis, imagines aul statuas Chrisii et sanctorum sustulerunt, aul confregerunt (G); quod a Calvinianis passim facium esse.

(1) *Imaginum sacrarum veneratio antiquissima est.*

(2) *Prima obiectio adversarii* cultum reliquiarum el imaginum.*

(.1) *Solutio.*

(1) *Altera obiectio.*

(5) *Solutio.*

(G) *Calviniani veri* iconomachi.*

notissimum esi: neque rex patitor, ul opinor. in templis Angliac cruces, nui imagines palam extare. Catholici vero, qui Iconomachos pro haereticis hebent, imagines quidem adorant, sed ea adoralmno.dc qua scriptum est. *Adorate scabellum pedum ejus*, psalm. 98. ubi per scabellum pedum Domini, arca lignea intelligiir: non ea dc qua legimus, *Dominum Deum tuum adorabis,el illi soli servies* Malli. 4. Imaginibus non supplicant, quippe qui sciunt cas sensum audiendi non habere, sed ante imagines prostrati supplicnnl sanctis in coelo cum Christo regnantibus, quorum illae sunl imagines; Siinclilalem aliquam imaginibus sauciorum tribuunt, sed relativam,idesl, quam habent ex eo, quod sanctos ipsos repraesentant: de quali sanctitate scriptum csl, Exodi 3. *Locus. in quo stas, terra* son-da csl,et JOsuc 5. *Locus in quo stas sanctus est.* el psal. 98. *Adorate scabellum pedum ejus. Quoniam sanctum Csl.* Ex quo inclhgmus falsum esse quod rex dicil, haec omnia antiquis esse inaudita, ct Scripturis c diametro contraria, quin potius antiquis (ul paulo anteoslendimus) notissima erant, cl Scripturis maxime cohaerentia: ul non Satanae fraus haec Ecclesiae oblruenl, sed pietas veterum consemrii, ct impietas Novatorum everterit, ul omniamonimenta salulis oblivioni apud Christianum populum traderentur.

Pergit Illex (1): *Quae lamen omnia excusantur argutis hoc genus effugiis el sophisticis dislincliunculis. Idolum scilicet nihil esse: se autem rerum, quae sunl ct veri Dei imagines venerari. Al Scriptura omnis rei a Deo conditae similitudinem coli vetat, non igilur nihil fuit, cui Deus cultum deferri interdixit. Sed nec serpens aeneus, nec corpus Moysis nihil erani: ille lamcn contritus csl. hoc absconditum: nae idololatriae maleriaip caussamque praeberet.*

Ilcspndco (2): Idolum nihil esso sententia apostoli Pauli csl 1. Corinth. 10. quae sententia non significat, idolum nihil omnino esse, cum sil res corporalis cl sensibus exposita: sed (3) nihil esse raliono repraesentationis, quia Deum fictilium cl vanum, sive imaginarium, non rcnlem ac verum repraesentat. Inde recte nos colligimus, imagines Chrisii non esse idola, quia verum Deum humanatum repraesentant, imagines sanctorum non esse idola, quia veros Dei amicos cl servos rcpraesentant, quomodo eliam imagines rogum cl imperatorum idola non sunl, quia veros homines repraesentant: quo sensu imago Jovis, si solum hominem illum repraesentaret, qui scpulchrum habel in insula Creta, idolum non esset; sed cum existimatur repraesentare Jovem in coelo sedentem cl lonanlem, idolum csl cl nihil est, quia Juppiter neque in coelo csl, sed in gehenna; neque fulminat aul tonat, sed flagella ct supplicia sustinet.

Porro Scriptura non velat coli similitudinem omnis rei creatae, absolute; sed omnis rei creatae, quae pro Deo accipiatur,nam Exodi 20. ubi prohibentur coli similitudines omnium rerum,quae sunl

in coelo, vel in terra, vel in aquis:prius prohibentur fieri el poslea prohibentur coli: *Son fades*,inquit. *tibi sculptile, negue omnem similitudinem etc.* ct poslea: Aon *adorabis ea. negue coles*: at fieri absolute non esi prohibitum, nisi fianl.ut habeantur pro diis: nam ipse Dominus jussit fieri ad ornatum propilialorii similitudines cherubim. Exodi 25. Ei alias jussit lien similitudinem serpentis. Num 21. Et rursum Salomon fecit in templo similitudines bovum, leonum el aliarum multarum rerum. Hem declaravit Deus praeceptum, non facies libi sculptile et omnem similitudinem, cum ait Exodi 20. Aon *facietis mecum deos aureos et argentos*, idest. non facietis sculptile vel similitudinem, quae sil vobis pro Deo, ita ul non sim ego vobis solus Deus, sed sini alii mecum. El Rex ipse fatetur licitum esse fingere statuas el pingere imagines. Quemadmodum igilur prohibitio imaginum faciendarum non est absoluta, sed restringitur ad imagines, quae habentur pro diis: sic eliam prohibitio imaginum colendarum non est absoluta.sed restringitur ad imagines, quae cohiniur ut dii.Nam alioqui solebant Judaei venerari prostrati ad icrram imagines cherubim.el alia quae erani in propilialorio. Sic cnim loquilur sanctus Hieronymus in c-pisl. ad Marcellam. qua cxhortalur, ut commigret Bethlehem: Venerabantur, inquit, *quondam Judaei Sancta sanctorum, quia ibi erant cherubim el arca, etc.*

Quod aulem dixi venerationem, islam fuisse cum prostratione ad terram, colligitur ex voce hebraica in illis locis Psalm. 5. *Adorabo ad templum sanctum tuum* el Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus*:vox enim hebraica ΓΠΠΖ?’ sonat,incurvate vos, sive prosternite vos ad templum, cl ad scabellum pedum ejus.

Jam vero serpens aeneus cl corpus Moysis, quamdiu non habebantur pro diis, idola non erani, ac per hoc non nihil, sed aliquid erant. Sed cum coepissent filii Israel sacrificare serpenti aeneo,coeperunt illum liabore pro deo ct tunc idolum evasit ct nihil; quia Deum fictilium repraesentabat: el ideo zelus sancti regis Etcchiae illum confregit 4. Reg. 18. Corpus Moysis absconditum fuit, ne in Idolum vcricrc.lur apud eos, qui ad idololatriam propensissimi erant, proinde non fuit unquam idolum,ideo semper aliquid fuit.

Pergit Rex cl mullum laborat.ut probcl (4), prohibitum esse imaginem Dei non solum coli,sed etiam fingi. Sed labore opus non est (5). Si enim agalur de imagine, quae Deum ipsum, ul csl in se, repraesentet, ejusmodi imago nulla ratione fieri potest: cl hoc probant argumenta Regis, cui nemo in hac parte contradicit. al si agatur dc imagine, quae repraesentet Deum incarnatum, non ratione deitatis,sed ratione carnis: vel repraesentet Deum, non ul csl in sua nalura cl essentia, sed ul apparuit in specie hominis senis apud Daniclem cap.7. vel in specie sedentis in solio sublimi cl elevato apud Isaiam cap. G. vel in specte columbae Marci

(1) Tcriia objectio.

(2) Solutio.

(3) Quo sensu dicatur ab Apostolo Idolum nihil esse.

IhiLLAiunxi Vol. IV. I*, li-

ft) Quarta objectio,

(5) Solutio.

i. et Joann. 1. vel quomodo pinguntur virtutes ad significandas carum proprietates. quae dici possunt imagines metaphorical . non propriae : his modis imaginem Dei nihil prohibet pingi, neque regis argumenta adversus ejusmodi imagines ullas vires habent.

Transii postea ad crucem Domini veram, ac negat ratione contactus sacratissimi corporis ullam ei venerationem deberi; et adferit argumenta quaedam Joannis Wiclclli, quod si crux ob contractum veneranda est, veneranda etiam fuisse labia .Indae quae Christum osculata sunt; et manus illius ministri, qui Christum alapis caccidit; et alterius, qui eum cruci affixit, quae argumenta haeretici Angli jam olim refutavit Thomas Valdcnsis, insignis catholicus Anglus.

Sed ul llex vidcal (I), quantum absit a pietate sanctorum Palnim. qui primis quingentis annis llo-rucrunl, legat sanctum Cynlhim llierosolymac episcopum catechesi 10. et 13. et videbit, ex ligno sanctissimae crucis a sancta Helena invenio, mundum pene lotum continuo fuisse repletum, ccrhlim ambientibus omnibus ejus particulas . legal sanctum Paulinu in epistol. 12. ad Severum ubi dicit, se ad illum mittere particulam verae crucis auro inclusam, ut summum et pretiosissimum donum: legat eundem Natali 10. sancti Felicis et videbit incendium maximum particula sanctae crucis ostensa subito fuisse restinctum. Legat sanctum Joannem chrysoslomum in homil. quod Christus sil Deus: et cognoscet ardorem fidelium in perquirendis particulis sauciae crucis, atque auro includendis. Legat sanctum Augustinum lib. 22. de Civil. Dei, cap. 8. ubi scribit, ad terram sanciam ex monte Calvariae allatam in Africam, miracula fieri solita, et sc cum alio episcopo eam infodisse et orationis locum super eam constituisse. Quo quaeso honore sanctus Augustinus prosequabatur crucem Domini, qui sic honoravit terram, quae crucem ipsam attigerat?

Et quoniam llex adjungit (2), etiam per umbram sancti Petri facta esse miracula, et tamen sanctum Petrum non fuisse passurum, ul sua umbra, immo nec sua persona adoraretur (3), audiat quid idem sanctus Augustinus dicat de umbra et de vinculis sancti Petri. Sic enim loquitur in serm. 5. de ss. apostolis Petro et Paulo: *Merito per omnes Christi ecclesias auro pretiosius habetur ferrum illuti poenaliu vinculorum: si enim iam medicabilis fuit obumbratio visitantis, quanto magis catena vincientis? Si inanis quaedam species vacuae imaginis habere potuit in se vim salutis, quanto plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Quamvis autem sanctus Petrus ex virtute humilitatis non fuisset passurus, dum in terra viveret, ut sua persona, ne dum umbra sua adoraretur; lamen ob hanc ipsam humilitatem dignissimus est, qui non solum adoretur adoratione illa . quae sanctis convenit, non ea quae*

soli Deo propria esi; sed ul ejus vincula, aurum pretiosiora aestimentur, religioseque in Ecclesia universa colantur.

Post crucem Domini spretam, transit llex ad purgatorium irridendum. *Jam, inquit, purgatorium, jam illa frivola, quae id commentum consequuntur indigna existimo, in quibus opera ac templa impendatur. Sane Bellarminus, nullum ei u Scripturis fundamentum astruere potuit, licet tantummodo percontari velim, an viridis ille amoenusque campus, qui in purgatorio lorenlibus spatiis extenditur, interlinente rivo distinctus sit, ul si forte in eam regionem pervenero, aucupio tempus ac otium fallam.*

Ego vero nisi ista contemnere decrevissem: responderem quod respondendum esse existimarem. Sed jam hoc solum non tacebo, quod praeterire veritas ipsa prohibet. Falsum est in primis a Bellarmino, nullum fundamentum purgatorio ex Scripturis astrui potuisse. Siquidem lib. 1. de purgatorio Bellarminus (4), viginli Scripturae sacrae testimoniis purgatorium astruxit. Addidit etiam testimonia Patrum antiquissimorum, lum lalinorum. lum grnccorum. Et eodem lib. 1. cap. 13. adversus Petrum martyrem, qui scripserat purgatorium non pertinere ad dogmata fidei, demonstravit Bellarminus. purgatorium ad fidei dogmata ita perspicue pertinere, ul quodlibet aliud certissimum dogma fidei, ul nullo colore a manifesta haerese excusari possit, qui purgatorium negat.

Deinde quia Hex frivola vocat, quae purgatorium consequuntur, et in eis numerat satisfactiones pro defunctis; legat apud eundem Bellanuinum lib. 1. de purgatorio cap. 10. perspicua testimonia omnium Patrum grnccorum et lalinorum, et cogitet, an frivola dici debeant, quae unanimi consensu Patres antiquissimi docent, ab eo, qui in hac ipsa praefatione testatus est. se non ausurum reprehendere quae Patres unanimi consensu docent. Deinde quod attinet ad viridem aenenumque campum purgatorii, scias haec a Bellarmino lib. 2. c. 7. quem locum rex citat ad marginem, relata esse ex venerabili Beda. nobilissimo Anglico doctore, atque ab illo petendum esse, an interlinente rivo distinctus sit. Quamquam supervacanea cogitatio est, quemadmodum se habeat purgatorium, apud eos, qui purgatorium negant, cum salis constet, eos non purgatorium, sed gehennam manere.

Ultimo loco llex ponit primatum s. Petri inter ca, quae sibi admittenda non esse judicat; atque hunc praecipuum articulum esse dicit, in quo a nobis dissentiat. Sic enim loquitur pag. 48. *Sed in hac omni ratione nondum romanae religionis arcem attigimus, id est, caput Ecclesiae, Petrique primatum, nam qui hunc articulum negant, ex Bellarmini sententia catholicam idem negant. Episcopus esse in Ecclesia debere, tamquam institutionem apostolicam, ac ordinationem proinde divinam contra Puritanos, contraque Bellarminum semper sensi, qui negat epi-*

(1) Pictas veterum catholicorum in colendis purlieu-
II- i rm ts Dominicae.

(2) Q unia objectio.

(3) Solutio.

(4) Purgatorium in divinis literis fundamentum habet.

icopos ci Deo immediate suam jurisdictionem accepisse; sed nihil mirum a Purilanis cum stare. cum Jesuilae nihil aliud, quam PurUanopapisd sint. El quo studio in episcoporum et ecclesiasticae hierarehiae (politici dumtaxat ordinis caussa) defensionem semper incubui, eodem inconfusam illam anorchiam, et parilitatem Purilanorum invectus sum, ul vel cx Basilico meo Doro salis constat.

lia csl omnino; qui negant(I) caput Ecclesiae s. Petrum luisse, cumdcunque primatum in apostolos Imbuisse, alque in eodem primatu romanos ponlilices s. Petro succedere, ii fidem catholicam negant.Id nullis libris non Bcllarminus solus probatum reliquit, sed plurimi alii doctorcs catholici, atque inter alios Nicolaus Sandcrus anglus, in libris de visibili monarchia Ecclesiae,quos hactenus a nullo scriptore refutatos vidimus.

Episcopos esse in Ecclesia debere, idque divina ordinatione; nos eliam scimus ct docemus. Sed alia quaestio csl. Ulrum episcopi necessario esse debeant in Ecclesia, alia vero, Ulrum immediate jurisdictionem a Deo accipiant, an a Petri successore. Nam presbyteri quoque el diaconi necessario el divina ordinatione debent esse in Ecclesia: cl tamen jurisdictionem non a Deo immediate, sed ab episcopis accipiunt.Itaque duo ista non pugnant inter se, episcopi divina ordinatione sunl in Ecclesia . cl jurisdictionem immediate a pontifice summo accipiunt, neque ista quaestio apud nos ad fidem pertinet, sed inter doclorcs libere disputatur.

Quod vero Ilex (2) Purilanos cum Jcsuilis comparet, omnino mirabile csl, cum Purilani anarchiam Jesuilae monarchiam ecclesiasticam pro viribus defendant.Neque minus admirabile est,quod rex hoc loco fateatur a Purilanis anarchiam. el paritatem quamdam inlroducr.ct lamen in hoc ipso volumine, ubi quartum mendacium Torti refellit, dicat, Purilanos non abhorrere a juramento primatus. sed quotidie suscipere, nec unquam recusasse. At si Purilani non abhorrent a juramento primatus, quam anarchiam el paritatem introducunt? Denique mirum quoque est, quod rex tam iniquo animo ferat, quod Belhirminus scripserit. regem Incobum in Scotia fuisse Puritanum. ul etiam hoc mendacium cardinnlilium vocet pag. 49. cum lamen cxlcl confessio Scotica a Purilanis ministris conscripta. eia rege subscripta Edcmburgi die 28. jannarii anno Domini 1581. el regni ejus 14. quam confessionem scripto libro refutavit episcopus Vasioncnsis , natione. Scolus, el librum suum edidit Avcnioni anno 1COI. ut nunc omittam conjecturas alias, quas supra retuli. Nam de ista re sollicitus non sum, nequo ad me. pertinet: scripsi lamen bona fide, quod a testibus tide dignis audivi, cl quod in libris nilorum legi.

Pergit Rex pag. 50. alque admittere se dicit ordinem inter ipsos episcopos el romanum episco-

pom primum esse omnium episcoporum, el addi pag. 51. non esse ullum terrestrem hominem Ecclesiac universae monarcham; cum sil Chrislus Ecclesiae suae monarchs, Chnsliguc vices expleat, quem venturum promiserat, Spiritus sanctus.

Hic vero Rex eadem luce ventatis negavit, pontificem romanum Ecclesiae universae esse monarcham, qua (3) Spiritum sanctum affirmavit. Christi vices gerere, idesl,Christi vicarium esse.Nam cum ordinario inferior sil. qui alterius vices gerit, eo cujus vices gerit (nam et proroges regibus, el vicarii episcoporum episcopis sunt inferiores) certe si Spiritus sanctus Christi vices gerit in Ecclesia regenda. Christo inferior erit, alque ad nutum Christi officium vel sumet, vel deponet. El quid hoc est aliud, nisi ul pontificem privet vicarialu Christi. Spiritum sanctum vera divinitate privare? alque ul summus pontifex ad celsitudinem sibi debitam non assurgat. Spiritum quoque sanctum a celsitudine sua dejiccre?

At. inquit Rex. Spiritum sanctum Chrislus promisit Joan. IV. non Petrum, qui apostolos dirigeret ac doceret. Immo vero promisit Spiritum sanctum . ul invisibilem ac internum doclorem. el consolatorem; sanctum Petrum, ul visibilem rectorem. atque pastorem.in terris luco suo reliquit. Quod enim Spiritum sanctum non promiserit vice sua doclorem aul rectorem futurum, ex eodem loco aperte monstratur, nam cum dixisset Dominus Joann. IV. *Ego rogabo Patrem el alium Paraditum dabit vobis*: paulo post subjungit: Aon vos *rdinquam orphanos, veniam ad vos*. El paulo po>l: Si *quis diligit me sermonem meum servabit,cl Pater mette diligit eum.el ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus*. Sed audiamus sanctum Augustinum haec verba explicantem el regis sententiam refellentem tracla.75.in Joanrifin: sic loquitur sanctus Augustinus: Post *promissionem Spiritus saneli.no quisquam pularel, quod ita eum Dominus daturus fuerit velul pro se ipso. ut non et ipse cum cis esset futurus,ad-jecit alque ait: Aon relinquam vos orphanos. veniam ad vos*. Itaque Spiritus sanctus promissus a filio docet omnem venialem, sed non sine Patre cl Illio, quorum indivisa sunl opera, quemadmodum est eorum una substantia: sed ut Ecclesiae corpus visibile, caput vicarium haberei visibile, dixit Dominus coram omnibus Petro: *Simon Joannis diligis me plus his?* ac postea. *Pasce agnos meos*. Quod ipsum tertio repetivit.primo commen-dans illi agnos, deinde oviculas, tertio oves: sic enim legit, el exponit sanctus Ambrosius in caput ultimum Lucae, ul nullus omnino exciperetur,sive incipiens, sive proliciens, sive perfectus, vel sive laicus. sive presbyter, sive episcopus, qui Petro pastori non subjiceretur.

At. inquit Rex. (4) verba ista Christi: *Tibi dabo claves*, Mallh. 16. el *Pasce oves meas* Joan.21 .ad omnes apostolos perlinent, alloqui quomudupo-

(I) *Pi inudas s. Petri, ejusque StlCcessorii roin. ponit fisis, ad fidem catholicam perlinet.*
(I) *Inepta comparatio Jcsuilaium cum Purilanis sc unii ipsa pugnat.*

(3) *Protestantes tni/li Spiiduni sanctum Ckrislt vicarium, ac per hoc inferiorem Christo fuciunl.*
(i) *Objectio prima contra primatum s. Petri.*

luisset Paulus Corinthiorum Ecclesiae auctor esso incestum illum excommunicandi cum spiritu suo? dicendum sane fuerat cum spiritu Petri (I). Nego verba illa ad omnes apostolos perlinere; cum proprie dicta sint uni Petro, qui per ea constitutus est verus atque ordinarius rector et pastor apostolorum, atque Ecclesiae totius (2): atque hoc adversarii admittere deberent, qui in omnibus controversiis expressum verbum requirunt: quid enim potuit expressius dici, quam illud, beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. et portae inferi non praevallebunt adversus eam, et tibi dabo claves, etc. et illud, Simon Joannis diligis me plus his? pasce oves meas. Haec enim dicuntur uni Petro filio Jona, ut distinguitur ab aliis apostolis, qui praesciiiles erant; sed haeretici non hoc loco solum, sed ubicumque expressum verbum eorum errori non favet, ad figuras troposque confugiunt.

Non tamē negamus quin apostoli cuncti plenam habuerint potestatem in ecclesias, sed longe aliter, quam habuerit s. Petrus: hic enim habuit ordinariam, quam transmitteret ad successores; illi extraordinariam, quae cum ipsis finiretur; hic et super apostolos potestatem habuit: illi super apostolos nullam habuerunt. Sed de his nulla diximus in Controversiis, quae repetenda non sunt. Apostolus vero Paulus etiamsi Apostolus non fuisset, sed simplex episcopus, facile poterat incestum Corinthium per Ecclesiam Corinthiorum, spiritu suo praesente excommunicare.

At inquit Rex: (3) /n concilio quod Hierosolymis actum est, diserte scribitur. Visum est apostolis et presbyteris, totique Ecclesiae mittere Icelos virus, sed mirum de Ecclesiae capite silentium. Sic et in eorum litteris. apostolorum, seniorum et fratrum /it mentio, de Petro nec verbum.

(f) Respondeo in eo concilio primum omnium loqui coepisse Petrum, atque in ejus sententiam ivisse Jacobum, et alios, quod salis est, ut Petrus praeses concilii agnosceretur. Vide s. Hieronymum in epist. ad Augustinum, quae est II. inter epist. Augustini, et Theodorici in epist. ad Leonem papam.

(5) Alibi objicit iterum Rex locum Apostoli. 1. Corinth. I. Alios dixisse, ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephac: nam si Cocphas, id est. Petrus visibile caput Ecclesiae fuisset, qui non ab eo slabantur a fide catholica recessissent.

(6) Illospondeo*. Si ex hoc loco colligi posset, Petrum non fuisse caput Ecclesiae; posse etiam colligi. Christum quoque non esse caput Ecclesiae, haec enim est integrum sententia ejus loci. Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Coephae, ego autem Christi: non igitur quoniam dicebant, Sed esso Pauli, aut Apollo, recedebant a Christo, vel a Petro;

sed gloriabantur alii se baptizatos a Paulo, alii ab Apollo, alii a Petro, alii prudentioribus. Baptismum suum ad principalem auctorem referebant. id est, Christum: hic est enim qui omnes baptizat per ministerium famulorum suorum, quicumque illi sint; proinde unum est Baptismum. sive Petrus, sive Paulus, sive alius inferioris gradus, aut sanctitatis, aut dignitatis baptizet.

Addit Rex (7) *Sed apertissime constat, Paulum non salis in hac nupera ac novilia doctrina fuisse institutum, qui cum Petro iam parum committere egit, ut illi se non aequaret modo, scii etiam anteferet.*

(8) Respondeo legisse me caput secundum epistolae ad Galatas, hunc enim solum locum rex citat: sed neque in eo capite, neque usquam alibi me legisse, Paulum se antetulisse Petro; nisi forte praelationem islam colligat Rex ex eo, quod Paulus Petrum reprehendit, quasi non soleant aliquando superiores ab inferioribus reprehendi. Ipse certe Petrus Christum increpare coepit dicens, Almi Domine, non erit tibi hoc. Mallh. 16. Nec tamē ideo suspicari possumus, Petrum Domino suo antetulisse se. Sed quoniam Rex, nuperam et novilianam doctrinam appellat de primatu s. Petri, cogor adseribere pauca testimonia Patrum antiquissimorum.

(9) Origenes in cap. G. ad Romanos sic ait: *Petro cum summa rerum de pascendis ovibus traderetur. et super ipsum veluti super terram fundaretur Ecclesia, nullius confessio virtutis ab eo nisi charitatis exigitur.* Socrates Cyprianus in lib. de unitate Ecclesiae fecit Petrum caput, fontemque radicem totius Ecclesiae. Et in epistol. ad Quintum: *Petrus, inquit. quem primum Dominus elegit et super quem aedificavit Ecclesiam etc.* Ubi non solum dicit Cyprianus, Petrum primum electum. quod rex hoc loco admittit, sed addit, super eum aedificatam esse Ecclesiam, ac per hoc esse fundamentum Ecclesiae: quod autem est fundamentum in aedificio, idem est caput in corpore. Sanctus Basilius in serm. de judicio Dei: *ille, inquit, Icelus. qui caeteris praelatus discipuli fuit. cui claves regni coelestis commissae.* Sanctus Hilarius in cap. 16. Mallh. *O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiae fundamentum, dignaque aedificatione illius Petra, quae inferorum leges dissolveret.* Sanctus Gregorius nazianzenus oral, de moderatione in disputationibus servanda: *Vides, inquit, quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus et excelsis, atque electione dignis, hic Petra vocatur, atque Ecclesiae fundamenta fidei suae credita habeat, ac reliqui discipuli posthaberi. se tranquillo animo /erant.* Sanctus Maximus serm. 3. de apostolis: *Quanti, inquit, meriti apud Dominum suum Petrus erat, ut ei post naviculae parvae remigium, lotius Ecclesiae gubernacula traderentur?* San-

(1) *Schedio.*

(2) *Haereticum verbum interpretum (pictum, inveniunt /tjifitnl.*

(3) *Objectiones secunda.*

(4) *scilicet.*

(5) *Objectiones tertiae.*

(i) *Solutio.*

(7) *Objectiones quarta.*

(8) *Solutio.*

(9) *Testimonia Patrum de primatu s. Petri.*

elds Joannes chrysoslomus boni. 55. in Mallii. *Petrum*, inquit. *Ecclesiae futurae pactorem consu-Itai*. El paulo posl: *Deus concedere solus polcsl, ul futura Ecclesia lol. tanlisque fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cujus pastor, el capul homo piscator atque ignobilis clc*. Hic apcrlc legimus, capul Ecclesiae s. Petrum fuisse, ul cliam in sequenii testimonio. Sanctus Hieronymus lib. 1. in Jovmianuin : *inter duodecim*, inquit, unus *eligitur, ul capite constituto schismalis occasio tolleretur*. Ubi si nomine capitis inlctigerclur primus ordine, non poleslale, non fuisset sublata schismatis occasio. Sanctus Augustinus serm. 142. de tempore qui csl primus feriae 4. posl dominicam palmarum: *Totius corporis*, inquit, *morbum in ipso capile curat Ecclesiae.el in ipso vertice componit membrorum omnium sanitatem*. Ubi sanctus Augustinus aperlc vocat saucium Petrum, capul corporis Ecclesiae. Atque haec salis sini de primatu sancti l'clri.Caelera quae rex addil, ad convicia pcriincrc. vel repelilioncs esse eorum , quae anlea non semel dicta fuerant, facile cx sc lector intelligcl.

CAPUT IX.

Nulla probabilitate ex cap. 2. cpisl. secundae ad Thessal. colligi posse romanumpontificem esse Antichrislum.

Aggredimur postea Ilex disputationcm de Anliclrislo, quam fusissime (racial a pag. 53. ad 114.(1) (piam disputationcm Bellarminus sine ulla regis injuria, intactam relinquere potuisset, nihil fere in hac disputatione rex allingil, quod ipse iu lib. 3. de pontilicc, qui lolus csl de Anlichrislo, non refutaverit.

Deinde mulla Rex cx Roberto Abbalo, qui nuper de Anlichrislo scripsit,mutuatus csl: ad quae anno superiore respondit Andreas Eudemon Joannes Cydonios jesuila . quam responsionem doctis viris, praesertim in Germania, ubi cdila csl, valde probari accepimus.

Praelerca non pauca cormn , quae Rex ndducit, invenimus apud Tliomam Bngmannum in explicatione Apocalypsis ; quam cxplicationem idem Andreas Eudemon Joannes sibi refellendam desumpsit.

Denique in hac disputatione Rex non certas demonstrationes , sed conjecturas suas , vel sensum suum lectoribus proponit, sic. enim inilio disputationis praefatur pag. 56. *Sane, inquit, quod ad definitionem Anlichrisli nolo rem tam obscuram cl involutam tamquam omnibus Christianis ad credendum necessariam urgere,sed quid de loto hoc negotio sentiam, nude et simpliciter explicabo*. Et rursum in exirema disputatione png. 113. *Id, inquit, mihi maxime in volis est, ul si cui hanc meam de Anlichrislo conjecturam libebit refellere , singulis disputationis meae partibus ordine respondeat*.

Polcral igilur disputationcm ab alus, atque a sc

anlea rcfulalnm cl in qua de conjecturis cl opinionibus, non dc ccrlis tldci dogmatibus agitur facile praeterire: sed voluit lamcn brcviler singula persequi cl senlcnciis regis sententias vclerum Patrum opponere , sperans non eum moleste laturum , si Patrum vclerum expositiones ipsius expositionibus anicferanlur.

Igilur pag. 56. tracions verba illa Apostoli Pauli 2. Thessal. 2. *Nisi venerit discessio primum*: accipit ul exploratum, ca verba intelligenda esse de universali discessione a fide: Discessionem.inquit. *illam generalem tantum Anlichrisli temporibus fore in Ecclesia omnes pontificii constanter affirmant*. Et pag. 58. *Ive seducerentur*, inquit. *veritus, diem Domini appropinquare existimantes, ait Paulus, visum esse sibi praemonere eos, universalem a fide discessionem ante venturam*.

Atqui (2) falsum csl omnes Pontificios ila sentire : quin potius Pontificii sccliunl cum Patribus, discessionem illam fore a romano imperio. Sic s. Cyrillus calechcsi 15. hunc locum exponens oil: *Veniet praedictus Antichrislus, cum impleta fuerint tempora romani imperii*. Sanctus Joannes chrysoslomus in commentario hujus loci:Quando, inquit, *de medio sublatum fuerit romanum imperium, tunc veniet Antichrislus*. Sic Tertullianus in apologetico cap. 32. sic, Lactantius lib. 1. cap. 15. Sic s. Ambrosius in hunc locum. Sic s. Hieronymus in cpisl. ad Algasiam quaesi. 11. Sic s. Augustinus lib. 20. de Civil. Dei cap. 19.

Neque polcsl fieri,ul universalis discessio a fide sil fulura anlc adventum Anlichrisli. quia tunc Anlichrislus adveniens, non inveniret quos seduceret: cl Chrisli Ecclesia omnino periisset, quae sunt conlra manifesta evangelii testimonia, diccnlc Domino Mallh. 24. *Dabunt prodigia el signa magna, ila ul in errorem inducantur . si fieri polcsl cl iam electi*. El Mallh. 16. *Portae inferi non praevalcbunt adversus eam*. El Mallii. 28. *Ego vobiscum sum usque ad mundi consummationem*. T.inlum aulcm abcscl, ul verum sil, discessionem a tide generalem futuram esse anlc adventum Anlichrisli, vel Anlichrislo regnante; ul s. Augustinus dicat hb. 20. dc Civ. cap. 11. tempore Anlichrisli, Ecclesiam Chrisli loto orbe passuram persecutionem maximam a civitate diaboli; cl lamcn perseveraturam in fide, nec deserturam militiam suam.

Ex quo intelligerc polcsl Rex;Anticlrislum nondum venisse, cum anlc ejus adventum discessio generalis fieri debeal a romano imperio : quae discessio nondum facia csl, cum adhuc mancal romanus impcralor, ad quem rex ipse misit monitoriam praefationem suam dicens: Sacratissimo cl invictissimo principi ac domino Rudolpho II. rom. iinpcr. semper Augusto.

Deinde pag. 57. tractat Rex illa verba ejusdem loci: *Ilomo peccati, filius perditionis, extollet se super omne quod dicitur Deus*. El probare nititur hunc esse romanum pontificem, quia extollitur super principes cl praelatos , qui dicuntur dii juxta illud: *Ego dixi dii estis*, psalm. 81.

(G)ur disputatio dc Anlichrislo nova responsione non egeat.

(2) Aon loquitur Paulus de discessione a fide 2. Tws.2.

Sed facilis csl responsio (I): Anlichrius enim non extollet se Ianum super cos, qui dicuntur dii per quamdam similitudinem vel participationem; quales sunt principes ecclesiastici vel temporales; sed super omne quod dicitur Deus, id est, super omnem deum, sive per essentiam, sive per participationem: sive falsum, sive verum: quod clarius scripsit Daniel cap. 11. *Deum patrum suorum non reputabit, nec quemquam deorum curabit, quia adversum universa consurget.*

Romanus autem pontifex ex doctrina catholicorum vicarius Dei est, ac per hoc non extollitur super Deum: ex doctrina Proclanlium, tot deos colit, quot sunt sancti in coelo, quot sunt imagines in templis, quot sunt reliquiae in sepulchris: ergo neque ex sententia catholicorum, neque haeticorum extollit se super omne quod dicitur Deus: ac per hoc non csl homo peccati, non est lilius perditionis, non csl Anlichrius.

Tertio eadem pag. tractat verba illa ejusdem capituli: *Illa ut in templo Dei sedeat. ostendens se tamquam sit Deus.* Ac pro templo dicit esse intelligendum sinum et penetralia Ecclesiae. Sedere autem pontificem in Ecclesia tamquam Deum, probantur, quia, ut ipse dicit, papa peccata condonat, animas redimit, fidei articulos delinit, omnium hominum censor et iudex csl, ipse a nemine iudicandus.

At (2) sedem Antichristi non fore Ecclesiam catholicam, sed templum Salomonis, quod instaurare conabitur; aut certe aliud templum in civitate Hierusalem, notum csl in Apoc. II. Ubi Anlichrius segnalurus dicitur in ea urbe, in qua Dominus crucifixus est: quae omnium consensu Hierosolyma csl.

Secundo ex Patribus antiquissimis: nam s. Irenaeus lib. 5. sic ait: *Cum Anlichrius sederit in templo Hierosolymis, tunc veniet Dominus.* Idem habet s. Hippolytus martyr in oratione de mundi consummatione. Sanctus Cyrillus catechesi 11. Sanctus Hilarius can. 25. Matthaei. Sanctus Martinus apud Sulpitium lib. 2. dialogorum. Sanctus Ambrosius in cap. 21. Lucae. Porro sanctus Iohannes chrysostomus cl qui cum sequuntur, Theodorus cl Thcophylactus, dicunt quidem Anlichrius sessurum in ecclesiis Christianorum, quas occupabit et prophanabit; sed addunt etiam eum sessurum in templo hierosolymitano. Sic enim Chrysostomus loquitur in comment, ad 2. Thessal. 2. *Jubebit seipsum pro Deo coli et in templo colari. non hierosolymitano solum, sed etiam in ecclesiis.* Sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiae quaesi. II. Et s. Augustinus lib. 20. de Civ. Dei cap. 19. paulo aliter exponunt, sed non negant, Antichrius sessurum in templo hierosolymorum. Unus csl Oecumenius, qui hunc locum exponens negat, Antichrius sessurum in Hierusalem: sed videtur locus depravatus, omissione particulae, Ianum. Ille enim auctor perpetuo sequi solet Chrysostomum: sed neque Ianus faciendus

csl, cum sit auctor recens, ut s. Iohanni Chrysostomo, et aliis citatis anteposendus sit.

Adde postremo, quod cum Anlichrius sit Iudaeus pro Messia recipiendus, ut Patres communiter docent, sine dubio regiam suam in Hierosolymis constituet. Ex quo sequitur, romanum pontificem nullo colore Antichrius posse dici. qui nunc «papa» in Hierosolymis sedit, neque a Iudaeis pro Messia habitus est.

(3) Neque vero Deum se esse papa demonstrat, quia peccata condonat, animas redimit, articulos fidei delinit, iudicat omnes ipse a nemine iudicandus: nam peccata condonat, non auctoritate propria, sed ministerio sacramentorum. Animas non proprie redimit. sed peccata elemosynis redimere docet, juxta illud Danielis 4. Peccata tua elemosynis redime. Articulos fidei non proprie condit, sed qui sint articuli fidei. juxta Scripturas apostolicasque traditiones declarat. Iudicat omnes homines, ipse a nullo homine iudicandus, sed iudicandus tamen a Deo, et ante tribunal Christi rationem de factis propriis cum caeteris hominibus redditurus; proinde neque Deus csl, neque Deum se facit, qui servum servorum Dei se nominat. Omitto quod pag. 58. Rex nullum laborat, ut probet, quod nos non negamus, Apostolum loqui de Anichrislo venturo post multa tempora.

Quarto pag. 59. tractans illi verba ejusdem capituli: Quem *Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui*, scribit Rex, per haec verba significari, Verbi Dei praedicatione potentiam Antichristi paulatim minui: quae est antiqua Lulheri interpretatio a catholicis millies refutata. Sed mirum est, quam varie ludant adversarii in Verbo Domini: nunc enim dicunt Verbo Domini Antichrius interficiendus: nunc vero contra Verbum Domini ab Anichrislo interficiendus dicunt: nam Robertus Abbas, et rex ipse pag. 81. aperte scribit, duos prophetas ab Anichrislo interficiendos, ut scribitur Apocalyp. 11. esse duo Testamenta, id est. Verbum Dei scriptum in libris Testamenti veteris et Testamenti novi. Deinde valde hebetem gladium Verbi Dei esse oportet, vel certo valde debilem spiritum oris Christi, si Antichrius supra mille annos regnans, ex opinione Adversariorum, adhuc Dominus Jesus isto suo gladio, vel Spiritu conficere non potuit.

At, inquiunt, Dominus Jesus per praedicantes suos, potentiam Anichristi debilitavit, sed Scriptura non dicit, debilitabit, sed interficiet. Satis igitur est audire sanctos ac videntes Patres (4), qui per Spiritum oris Christi, non intelligunt praedicationem verbi Dei, quae ad salutem, non ad perditionem adhiberi solet; sed potestatem atque imperium Christi, qui vel solo nunc Antichrius interficiet. Sanctus Hieronymus in epist. ad Algasiae quaesi. II. *Quem Dominus Jesus, inquit, interficiet spiritu oris sui. divina videlicet potestate, et suae majestatis imperio, cujus jussisse fecisse est.* Sanctus Iohannes Chrysostomus

(1) Quo sensu Anlichrius extollet se super omnem mundum.

(2) Quae est futurae sedes Anichristi.

(3) Solvuntur objectiones haeticorum.

(4) Quo sensu Dominus Jesus interficiet Antichristum spiritu oris sui.

soslornus horn. 4. in 2. ad Thcss.Quemadmodum *ignis irruens passim minuta. animalcula, eliam ànlcquam plane adveniat, procul adhuc silus terrc/acil, el consumit: ila el Christus, sufjlciel solum jubere, atque adesse illum, atque islaomnia peribunt*, Ilacc ille.

Quinio eadem pag. tractans illa verba ejusdem capilis: *Cujus csl adventus secundum operationem Satanae in omni viriule* (1), *el signis, cl prodigiis mendacibus*·, conatur ostendere, Ecclesiam nostram esse Antichrislianam, quia jacet innumerabilia miracula, quae tamen sint contraria suae ipsius doctrinae, cl ponit exemplum miraculi. cujus meminit Bellarminus lib. 3. dc Euchari-stia cap. 8. quod oblitum jumentum pabuli sacramentum curvatis genibus adoravit: *El tamen*, inquit rex. certe *erubescet dicere Bellarminus, inslilulum esse sanctissimum sacramentum, quod adorent oves el boves cl pecora campi*.

At miracula, quae fiunt in Ecclesia catholica, non esse prodigia mendacia, pro compedo habemus, cx eo quod ejusdem sunl generis cum iis , quae faciebant prophetae el apostoli, el ipse Christus Dominus.Nequc miracula Ecclesiae adversantur ullo modo nostrae doctrinae, sed eam mirifice confirmant: quamvis enim non sil institutum sanctissimum sacramentum, ul ab animantibus rationis experlibus adorelur:tamen cum id fil.Deocui nihil impossibile est.praeter naturae ordinem, membra animantium illorum movente, ul sacramentum adorare videantur, sine dubio praesentiam Domini in sacramento adesse, adoratio illa demonstrat.

Ejusmodi miraculum facium precibus s. Antonii, cliam si a Rege nunc rideatur,efficit tamen coram ingenii multitudine, ul fides catholica de sacramenlaria haeresi triumpharet. Idem enim Deus facit (2), ul jumentum famelicum, pabulo sibi o-slcnsu neglecto ad reverentiam sanctissimo sacramento exhibendam accurreret; qui fecit, ul vaccae foelnc el indomitae, dimissis vitulis, sine ullo rectore arcam Domini ferrenl, nec declinarent ad dexteram, neque ad sinistram 1. Rcg. 6. El qui fecit, ut jumentum rationis expers aliquando loqueretur, el prophetae insipientiam redargueret Num. 22. Et qui celo mandavit, ul Jonam tribus diebus in venire suo gereret, ac paulo post incolumen ad littus evomeret. Jon. 2. El qui corvis praecepit,ut ad Eliam panes cl carnes bis in dic deferrent. 3. Rcg. 17. El qui leonibus famelicis jussit, ul Danielcm inter ipsos cubantem,non attingerent.Dan. (i. Nec tamen arca Domini ad hoc instituta erat,ul n vaccis indomitis deferretur; nec prophetae instituti. ul a jumento admonerentur, vel a corvis pascerentur, vel in venire ceti, tamquam in carcce delinerentur,vel a famelicis lconibus intacti custodirentur.

CAPIT X.

De sede cl duratione Antichrisli.

Scxlo pag. 60. transit ad Apocalypsim, ac dicit cx cap. 13. cl 17. Apocalyp. manifeste colligi, se-

tt) *De. signis et prodigiis Antichrisli.*

(2) *Miraculum quod ridetur a rege, habet exempta plurima in sacris litteris.*

dem Anlidorisli fore Romam, nam cap. 13. describitur Anlichrislus sub figura prodigiosae bestiae, quae habebat capita seplcm el cornua decem. Deinde cap. 17. explicatur, ubi meretrix magna appellatur, quae sedet super aquas multas, el prodigiosae bestiae insidet : quaeque civitas magna cl Babylon nominatur, per Babylonem aulem Romam inlelligi, ipsi, inquit,Pontificii passim admittunt.

Sed quamvis Rex hic mullum laborei,tamen res facillima est. Nam non est idem bestia, quae describitur cap. 11. Apocalyp. el meretrix magna . quae describitur cap. 17. neque usquam Scriptura bestiam cum meretrice confundit. Igitur bestia, Anlichrislus est. (3) ejusque sedes Hierusalem e-nl, non Roma. Disertis enim verbis cap. 11. Joannes dicit: urbem illam esse, in qua Dominus eorum crucifixus est. quae, urbs spiriluali1er dicilur Aegyptus el Sodoma, proprie nutem Hierosolyma est; el in hoc conveniunt omnes Patres, ut supra notavi: cl praeter illos adest Lactantius lib. 7. cap. 15. el 17. ubi dicit: Regnum Antichrisli praecipuum futurum esse in Syria, ubi Judea est. Item s. Hieronymus el Theodordus in comment, ad cap. 11. Daniclis, dicunt Antichrislum in regione Hierosolymorum tentoria fixurum, cl tandem in monte Oliveti occidendum. Denique s. Irenaeus lib. 5.perspicue docet, Antichrislum lDerosolymae regnaturum.

Meretrix aulem. quae describitur in cap. 17. ct dicilur civitas magna, quae habet imperium super reges terrae cl vocatur etiam Babylon tum in eo capite , tum initio capilis 18. ipsa est Roma , sed Roma ethnica,non Roma Christiana, ut disertis verbis scribit s. Hieronymus lib. 2. contra Jovimanium: Ad te, inquit, loquor.quae scriptam in fronte bkisphe-mi.un Chrisli confessione delesti. Atque in eo capile describit s. Joannes excidium romani imperii, propter persecutiones in chrisianos, sic enim incipit visio c. 17. l*eni ostendam tibi damnationem meretricis magnae , quae sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges 1er rac*. El infra, vocal civitatem ebriam ile sanguine sanctorum cl de sanguine martyrum Jesu. Itaque nisi rex ostendat, bestiam cap. 11. el mulierem cap.11.eamdem Rex significare,numquam evincet, sedem Antichrisli fore Romam, aut qui Romae sedet esse Antichrislum.

Quod autem Rex adducit dc tempore quadraginta duorum mensium , quod cx sententia nostra est spatium trium annorum cum dimidio,quo regnaturus Anlichrislus est. ad rem non facit, nam hoc tempus habetur cap. 11. cl 13. ubi tempus bestiae, quae Anlichrislus est. describitur: non aulem habetur cap. 17. vel 18. ubi dc muliere et Babylone agilur, per quam Roma, sive romanum imperium significatur,

Septimo pag. 63, 61. 65. el 66. dispulul Rex do spatio, quo regnabit Anlichrislus. Et quonium nos cx Daniele cap. 7. el 12. ct cx Apocalypsi cap.11. 12. cl 13. cl ex communi P.itrum sententia docui-

(3) *Sedes Antichrisli non erit Roma, sed Hierusalem.*

mus,(I)Anliclirlslum regnaturum Iribus annis cum dimidio, cx *quo manifeste* sequitur, romanum pontificem sine ulla verisimilitudine a Novatoribus Anlichrisliim vocari. cum regnaverit ex eorum sententia multis sacculis: Ilex conatur eludere Scripturae sacrae sententias, quod in cis numerus certus pro incerto accipiendus sil. Sed id solet habere locum, cum unus aliquis numerus, isque perfectus describitur, ul cum Apocalyp. 7. describuntur ex oroni tribu filiorum Israel duodecim millia signati. *El cum* Apoc. 20. dicitur, Drago ligatus per annos mille.

Al hoc loco cum lempus Anlichrisli accuratissime describatur per annos, per menses et per dies; mirum est si cui certus numerus, pro incerto poni videatur. Dicitur enim regnaturus per lempus et per lempora et dimidium temporis, idesl, annum, biennium et dimidium anni, quae faciunt tres annos cum dimidio. Item per mensem quadraginta duos, qui eundem numerum reddunt. Denique per dies mille ducentos sexaginta, qui sunt menses quadraginta duo, sive anni lunares tres cum dimidio.

Sed quod nos maxime movet, ul Scripturas ille intelligamus, csl unanimis consensus Patrum, (pii ante scripserunt, quam Novalores de hac re nobis licet moverent. Sanctus Irenaeus lib. 5. *Regnabit, inquit, Antichristus annis Iribus et mensibus sex, et lune veniet Dominus de coelis.* Sanctus Hippolytus martyr oratione de consummatione mundi: *Tres, inquit, annos cum dimidio regnabit Antichristus super terram.* Sanctus Cyrillus catechesi Vj. *Regnabit, inquit, Iribus annis et dimidio lunium. quod non ex libris apocryphis dicimus. sed ex Daniele propheta.* Sanctus Hieronymus in comment. ad cap. 7. Daniells: *Tempus, inquit, annum significat; tempora, juxta hebraici sermonis proprietatem, qui et ipsi dualem numerum habent. duos annos praefigurant; dimidium autem temporis. sex menses. quibus sancti potestati Anlichrisli permittendi sunt.* Sanctus Augustinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 23. *Anlichrisli, inquit, adversus Ecclesiam saevissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinendum, donec Dei ultimo iudicio regnum sancti accipiant sempiternum. qui vel dormitans haec legit, dubitare non sinitur: lempus quippe et tempora et dimidium temporis, annum unum esse et duos et dimidium: ac per hos tres annos et semissem. etiam numero dierum posterius posito dilucescit: aliquando in Scripturis et mensium numero declaratur.* Denique idem docent Theodorctus in cap. 7. Dan. et omnes fere expositores Apocalypsis, Primasii, Bedo, Anselmus, Haymo, Arclhas, Richardus et Iluperlus.

Al. inquit Ilex (2): *Nam quod ad litoralem illam interpretationem, quam omnes Pontificii sequuntur. trium annorum et sex mensium, quae volunt illud tempus adamussim incidere in dies omnium novissimos, exceptis quadraginta quinque ante*

secundum Domini adventum. plane loti novo Testamento repugnat: repugnare aulem probate* cap. 21. Hlaltli, ubi legimus: *De die illa et luna nemo scit, neque angeli, nisi solus Pater:* et ibidem et alibi saepe Dominus hortatur ad vigilandum, quia dies illa inopinato et securos homines opprimit. Et in hac ipsa Apocalypsi bis repetitur, diem illam, ut fore in nocte venturam quae omnia transierit essent, si certo scirent homines, quadraginta quinque diebus post mortem Anlichrisli, iudicem esse venturum.

(3) Respondeo: Si quid haec argumentatio valet, adversus saucium Hieronymum potissimum valere, ille enim explicans illa verba Daniidis cap. 12. *Mn tus, qui exspectat et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque: Beatus, inquit sanctus Hieronymus, qui interfecto Antiehristo, dies supranumerum praefinitum quadraginta quinque praestolatur: quibus est Dominus, atque Salinior in sua majestate venturus: quare aulem post interfectionem Anlichrisli quadraginta quinque dierum silentium sil, divinae scientiae est: niti forte dicamus: dilatio regni sanctorum, patientiae comprobatio csl.* Haec sanctus Hieronymus, magnus Pontificius, a quo nos minores Pontificii hanc expositionem didicimus.

Neque ex ea sequitur aliquid contra evangelium, Nos enim vere nescimus diem, atque horam iudicii, ut etiam nesciunt angeli de coelo; quoniam cum ignoremus, quando Antichristus venturus sil, necesse etiam est, ul ignoremus iudicii diem, qui Anlichrisli interitum consequetur. Illi autem, qui Anlichristi temporibus in vivis invenientur: facile scire poterunt. non longe abesse diem iudicii et mundi consummationem, cum Dominus dixerit. Mattii. 21. *Salim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur etc.* et mox: *Et videbunt Filium hominis venientem in nubibus.* VA paulo post: *Cum videritis haec omnia, scitote quia prope est et in januis.* Et concordat Apostolus cum evangelio 2. Thess. 2. cum ait de Antiehristo: quem interficiet Dominus Jesus spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui. Sed neque illi certo sciant diem, neque horam: quoniam etiam si dies quadraginta quinque. Daniele teste, expectandi erunt post mortem Anlichrisli; tamen Scriptura non dicit, diem iudicii non esse longius prorogandum. Itaque scient homines illi diem iudicii, non esse expectandum ante diem quadragesimum quintum ab Anlichrisli caede: sed an diutius differendus sit ignorabunt.

Quemadmodum aulem in diebus Noë plurimi fuerunt increduli, quamvis Noë et verbo et exemplo, idesl, fabricatione arcae praedicaret diluvium futurum; et imparati et oscitantes a diluvio oppressi sunt: sic erit in novissimis diebus, praedicabunt servi Dei, iudicii diem non longe abesse, immo etiam instare et imminere: tamen filii huius sacculi, more solito de iis, quae mundi sunt cogitabunt et quando ipsi minus putabunt, Filius Dei iudex adveniet.

(1) Antichristus In'bue minis cum dimidio regnatu-

(2) *Objeclio contra durationem trium annorum cum dimidio.*

Solutio.

CAPUT XI.

De Henoch el Elia.

Octavo, pag. (»7. ct sequentibus ad #7. disputat Rex do (!) duobus prophetis, qui cap. II. Apocalypsis dicuntur pugnaturi cum Antiehristo . atque ab eodem tandem occidenti,et post lres dies resurrecturi cl in coelum assumendi. Hos duos prophetas nos cum sanctis Patribus dicimus esse Henoch el Eliam, qui ad hunc ipsum linem translati sunl, el adhuc vivunt in carne mortali: ul in novissimis diebus, cum maxima Dei gloria el Ecclesiae utilitate, mortis debitum solvant.

Patres,qui cx divinis litteris hoc docent,hi sunl: Hilarius, Hieronymus, Chrysoslomus, Origens el alii omnes interpretes sancti Matthaei ad cap. 17. affirmant Eliam venturum tempore Anlichrisli. Idem de eodem Elia docent Lactantius lib. 7. cap. 17. Augustinus tract. 4. in Joan.;Theodorelus in cap. ultim.Midachiae; el Primasius in cap. II. Apocalypsis. De Henoch cl Elia simul idem testantur Hippolytusmarlyr in oratione de consummatione mundi, Augustinus lib. 9. de Genesi ad liileram cap. G. cl interpretes Apocalypsis ad cap. 11. Beda.Anselmus, Richardus el Arelhas, qui addil invariabililera lota Ecclesia credi, Ilenoch cl Eliam venturos, ul Antiehristo se opponant.

Rex tamen cum fateatur (2) hanc esse Patrum sententiam . tamen judaicam fabulam non semel appellat: ct huic tantae testium nubi conjecturas suas, vel potius suorum doctorum antepont. Quam enim conjecturam suam vocat,nos in Abbalo antea legimus, qui Abbatus non eam primus excogitavit, sed a venerabili Beda desumpsit. Beda vero, eliam si spirituali ler ila exponit: tamen adjungit communem aliorum sententiam , quod duo illi prophetae sint Ilenoch el Elias, neque illam refellit ct non refellendo approbare videtur.

Omitto quae rex nullis verbis disputat de cap. 11. cl 17. Mallh. de adventu Eliae, ubi eliam dicit (3), me mala fide agere cum Chrisio, impudenter exponere verba Christi, improbissimo cavillari super verbis Christi el similia: (piaie ideo dicil.quia malui verba ovangelii exponere cum Patribus Origene, Ililario. Hieronymo. Chrysoslomo et aliis veteribus: quam cum [Novatoribus Bibliandro el Chirhaco.Quanlumvis enim Rex irascatur et conviciis me oneret,malo cum illis desipere, quam cum istis sapore. Sed ledorum erit iudicium . utri rectius exposuerint loca evangelii,Re.x cum Chitraco el Bibliandro: an ego cum Palribos:libri extant saepius rectisi. non est cur lempus consumam in rebus iisdem saepius repetendis.

Illud praeterire non debeo,Regem, qui Initio dixerat, se Patres primorum quingentorum annorum venerari: neque se ausurum eos reprehendere.hoc loco, idesl, pag. 73. palam cos errasse dlccre:5ed

(1) *Henodi et Elias sunl duo prophetae, qui pugnabunt cum Antiehristo.*

(?) *Sententiam veterum Patrum. rex Angliae judaicam fabulam appellat.*

(3) *Calumniae manifestae.*

quoniam, inquil. in hunc de Patribus antiquis forte sermonem incidimus . sinite . quaeso. hac occasione obiter vos moneam . mirum non esse (4).si saepius Patres hic errent el minus recte multa Apocalypsis mysteria inlelliganl. proptereaquod liber ille eorum temporibus adhuc obsignatus fuit el licet mysterium iniquitatis jam lum ageretur, ille tamen homo peccati nondum erat revelatus: in omnibus enim obscuris prophetiis certissima est regula, numquam eas satis inielligi posse, usque dum compleantur.

Haec ille , qui veteres Patres non tantum erroneos facit, sed eliam stultos, quod librum obsignatum resignare lentaverint. Deinde, si jam hoc tempore prophetia impleta est, ac per hoc manifesta et dilucida ejus interpretatio : unde tot adhuc de his rebus contentiones et opiniones? cur ipse Rex pag. S6. ingressurus disputationem de Antiehristo scripsit. in re lam obscura el involuta, velle simpliciter sententiam suam dicere? et cur in extrema disputatione pag. 113. conjecturam vocat explicationem suam de Antiehristo? si prophetia jam impleta est, el liber resignatus: quid opus est conjecturis? cur dicitur obscura cl involuta de Antiehristo disputatio?

Verum, quod jam sil revelatus homo peccati, ac per lioc prophetia s. Joannis adimpleta. Novatores dicunt, sed non probant, nec probare possunt.cum contra demonstrationes evidentissimne a catholicis adferantur. Itaque cx eo quod in quaestione csl. quasi certum cl exploratum esset. argumenta petunt ad Patres veteres arguendos erroris. Sed regi ignoscendum est, qui ea quae de reprehensione Patrum scripsit. non ex sc protulit in medium, sed ex lib. I. Roberii Abbati, subditi sui, mutatus csl.

Aliud quoque est in disputatione regis de Ilenoch el Elia, valde admirandum. Scribit enim pag. 71. corpora Henoch el Eliae.nunc esse in coelo glorilicala.et per mulla annorum millia exempla fuisse a maledictione mortis. Et pag. 7G. disertis verbis scribit. Ilenoch el Eliam per multa annorum millia coeli fuisse incolas , mortalitatis legibus solutos, incorruptibilia cl glorificato corpora habere, atque inde efficit, non posse fieri. ul ab Antiehristo interficiantur.

Atqui, hoc dogma, eliam si auctorem habeat Theodorum quemdam Eracleotem el Apollinarium, teste s. Hierohymo in epistol. ad Minerium. et Vlexndrom . tamen exploratus error est ct contrarius omnibus Patribus (5), qui Ilenoch cl Eliam scribunt nondum osse mortuos, sed esse mortales (»l morituros in persecutione novissima. A'e tamen nihil omnino adversus hanc hacresim dicamus, pauca de nullis adducemus. Juan. IL Dominus ail (fi): *Vado parare vobis locum, el si abiero el paravero vobis locum, iterum veniam et assumam ros ad mc ipsum. ut ubi ego sum et vos si-*

ti) Haec est reverentia erga sanctos ac veteres Patres.

(5) *Ilenoch et Elias non sunt mortui, sed morituri (empore suo.*

(6) *.tnfe Christi ascensionem nullus homo in coelum ascendit.*

lis, quod explicatur ab Apostolo ad Hebraeos 6. cum ait: *Praecursor pro nobis introivit Jesus*. Si non poterant apostoli in coelum intrare, nisi praecursor intraret Jesus et pararet illis locum: quomodo Henoch et Elias tot millibus annorum ante Christi ascensionem, introierunt?

Idem Apostolus ad Hebr. 9. *Hoc*, inquit, *significante Spiritu sancio, nondum propalatam esse sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente* statum. itaque dum status Testamenti veteris duravit: nondum propalata erat sanctis via ad coelestem patriam, quare concludit idem Apostolus ad Hebr. 11. *Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt promissionem. Deo pro nobis aliquid melius providente, ul non sine nobis consummarentur*. Poterat ne apertius dici, Patres veteris Testamenti, quamvis fide probatissimi essent, inter quos Henoch ab Apostolo numeratus est, non accepisse promissiones, ul non sine nobis consummarentur, idest. ul non sine nobis consummatam corporis et animae gloriam acciperent?

Et quid csl quod propheta David tamquam singulare dicit in persona Christi in psal. 15. *ffolas mihi fecisti vias vitae*", si ante loi annorum millia Henoch et Eliae nolae iaculac sunt viae vitae? quid csl quod ipse Christus dicit Joan. 3. *Nemo ascendit in coelum nisi qui descendit de coelo Filius hominis. qui est in coelo*: si ante ipsum Christum, qui caput est electorum. ascenderunt in coelum cum corpore glorificato Henoch et Elias, qui utique membra Christi sunt? nam illud, nemo ascendit in coelum, non est praesentis temporis. sed praeteriti. ut ex graeco lexlu manifestum est οὐδεὶς ἀν' αἰθέρος βῆν. esi enim sensus, nullus homo hactenus ascendit in coelum, ac per hoc nemo scii coelestia, nisi filius hominis Christus, qui ul Deus descendit de coelo per incarnationem et ul homo ascendit in coelum per unionem hypostaticam et idiomatum communicationem de chain subiecit, Filius hominis, qui est in coelo. Erat enim tunc filius hominis in coelo quia eadem persona erat Deus et homo. Itaque non ait, nemo ascendit postea, sed nemo ascendit huc usque; proinde Henoch et Elias non ascenderunt cum corpore glorificato in coelum verum atque aethericum, sed in coelum lanium aerium, ul sublevati a terra ducuntur in locum remotum ab hominum habitatione.

Vere igitur canit Ecclesia loto orbe diffusa, in hymno illo notissimo, quem ncc Lutherus despicendum putavit: *Tu deviclo mortis aculeo, aperuisti credentibus regna coelorum*: quod eerie Ecclesia orthodoxa non caneret. si crederet Henoch et Eliam, loi annorum millibus ante Christi ascensionem introire potuisse in regna coelorum.

Addo etiam (1) generale decretum. ul omnes homines moriantur, a quo ne ipse quidem Filius Dei immunis esse voluit: neque sanctissimam Matrem suam immunem fecit. *Statutum est*, inquit Apostolus ad Heb. 9. *hominibus semel mori. et post hoc*

judicium, idest, cum omnes omnino mortis debitum solverint, tunc aderit iudicium. Ergo ante iudicium necesse csl. ul Henoch et Elias, qui hactenus in vivis manent, ipsi etiam moriantur. Cuius sententiae similis est illa I. Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vilificabuntur*; et Itoni. 5. *In omnes homines non pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Et psal. 88. *Quis esi homo, qui vivet et non videbit mortem*?

Ex quibus apertissimis sententiis declaranda est sententia illa alioqui ambigua I. Thessal. t. *Deinde nos qui vivimus, qui residui sumus, simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera*. N. enim significat haec sententia, non morituros, qui vivi reperientur in novissimo die; sed in ipsorum morituros, et mox resurrecturos ad vitam immortalis, ul s. Augustinus docet lib. 20. de Civit. Dei cap. 20. Ex iisdem Scripturis iudicandum est (2), utra sit verior lectio I. Cor. 15. Omnes quidem resurgemus, sive, ut est in graeco, omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur: an illa, non omnes dormiemus, sed omnes immutabimur: illa enim prior csl verior, quia concordat cum apertis Scripturis: et veriore et communiori esse affirmat s. Hieronymus in epistola ad Minerium et Alexandrum.

At objicit Ilex testimonia Irenaei et Tertulliani. Irenaeus enim lib. 5. scribit Henoch et Eliam manere in loco, ad quem translati sunt. usque ad consummationem conspicantur incorruptionem. Tertullianus autem lib. contra Iudaeos cap. 2. scribit, Henoch necdum mortem gustasse, ul aeternitati candidatum.

Sed haec non significant illos numquam morituros esso, ul Ilex existimat (3): manent enim, non in coelo, ul Hex dicit; sed in paradiso terrestri, ul Irenaeus dicit, usque ad consummationem conspicantur incorruptionem, idest. non videntes corruptionem, sed vivi atque integri permanentes tot millibus annorum. Sed haec corruptio non est ea, quam habent in coelo beati, qui mori non possunt; sed ea quam habebat Adam in paradiso, qui poterat non mori donec peccaret. ul auctor esis. Augustinus lib. 9. de Genesi ad litteram cap. 6. et lib. 1. de peccat. meritis et remiss, cap. 3. Itaque Henoch et Elias conspiciantur incorruptionem, non absolute, sed usque ad mundi consummationem, in qua debitum mortis solventes transaturi sunt ad veram et perfectam incorruptionem. Neclo vero dicitur Henoch non gustasse mortem ul candidatus aeternitatis. Candidati enim nondum consules erant, sed consulatum expectabant et pelebant. Sic igitur Henoch non habet veram immortalitatem, sed eam expectat et desiderat, et ex vita tam diuturna multorum millium annorum quam cgit in terrestri paradiso, certam spem concipit vitae sempiternae futurac in paradiso coelesti.

Ad id aulcm quod Rex dicit Bellarminum in con-

ti Generali decreto omnes homines mori addidit mml.

(2) De varia lectione loci Paulini I. Corii; 7i. 15. et quae fit lectio verior.

(3) Explicantur testimonia Irenaei et Tertulliani de qualitate vitae Henoch et Eliae.

Irovcrsiis mullum sudare, ul statuai, (1) paradusus ne in terra sit, an in acre; cl concludit, paradusum terrestrem diluvio esse destructum: facilis csl responsio. Bellarminus enim nusquam dixit, neque ex sententia sua, neque ex aliena, paradusum in aere pendere: quod operose confutare frustra llex conatur. Belulil solum in lib. de gratia primi hominis cap. 12. senlenliain quorundam, qui aflirmanl paradusum in lerra quidem situm, sed m montibus ollissimis, qui ad globum usque lunae pertingant. quam senlenliain idem Belliirminus refellit. nisi per hyperbolem excusetur. Paradusum autem terrestrem omnino esse destructum. 'quod llex affirmat; contrarium csl communi sententiae Patrum veterum cl reccnliorum docloium. Certe s. Augustinus lib. de peccato orig. cap. 23. diserte sic pronunciat: *Esse paradusum, unde ejectus est Adam, /ides Christiana non dubitat*. Mullum autem sibi llex placet in ca conjectura, quam a Roberto Abbalo desumpsit, quod nomine duorum prophetarum ab Anlichrislo occisorum intelligi debeant. aul possint duo testamenta, idest, libri sacii Teslaincnli veleris. cl novi. In qua disputatione nulla dicil, quae probare non polcrl.

Primo scribit (2): Adversus Scripturam sacram diclerin quaedam a Pontificis jactari. quod sil nasus cereus, mortua lillera. lcsbia regula, sexcenta alia probri el ignominiae plena. Ego vero cum pleosque Scriptores catholicos evolverim, apud nulum ejusmodi dicteria reperire potui, nisi in hoc sensu, quod apud Adversarios, Scriptura sacra ita torquetur in varios intellectus, ul nasus cereus aul lcsbia regula esse videatur, quod eliam in hac disputatione de duobus prophelis apertissime locum liabel. Nos enim catholici. qm Scripturas sacras sequimur, non eas ad nostras opiniones accommodamus, ubi legimus, duos prophetas saccis indutos, adversus Antichrisli doctrinam praedicaturos, atque ob illo interficiendos cl a Beo post triduum resuscitandos: per prophetas, veros prophetas: per saccos, veros saccos: per praedicationem. veram praedicationem, per Aniichrislum, verum Anlichrisluin, per occisionem, veram occisionem: per triduum, verum triduum; per resurrectionem, veram resurrectionem intelligimus (3). Novatores, qui opinionibus suis Scripturas deservire volunt: per prophetas duos, intelligi volunt, nui ministros novi evangelii, quamquam plusquam sexcenti sint: aut libros Testamenti veleris el novi, qui plurimi sunl: per Anlichrisluin, qui unus erit, seriem hominum bene longam; per triduum, mille circiter annos melligunl. el caetera per tropos el metaphoras ita plane detorquent ad errores suos, ut de regula lcsbia et de naso cereo facerent.

Secundo dicit (4): Pontificios nolle corrigi locos eliam corruptissimos veteris editionis: el ponil exempla, ubi nos legimus evertere domum, pro, everrere Luc. 15. *Et sic cum volo manere*, pro, si

eum volo manere. Joan. 21. Al prior locus correctos csl in bibliis summi pontificis auciorilale recognitis: posterior non csl mulatus quoniam habetur m omnibus Lilinis codicibus, eliam antiquissimis. Sic enim legunt s. Ambrosius in psalm. 13. el semi. 20. in psalm. H8.: s. Augustinus, Beda el Itupertus in explanatione ejus loci: Eusebius emissemus. sive quisquis csl auctor in homil. de s. Joanne evangelista el alii. Neque verum esi, verba illa, sic eum volo manere, mendacium continere, ul Rex nimis audacter affirmat: non enim, sic eum volo manere, significat, non volo eum mori, sed non volo eum morte violenta ante lempus naturalis periodi. de hac vita migrare.

Tertio dicil (5): Depravatam esse a nobis Scripturam, quoniam libros apocryphos canonicis exaequavimus, contra quam Patres sentiunl el velera concilia decernunt. Al nos contra vere dicere possumus, a sectariis, tamquam Antichrisli praecursoribus, uirumque Testamentum aliquot membris detruncatis, misere esse foedatum. Quos enim libros, ul apocryphos rejccerunl, nos invenimus in concilio III. Carthaginensi, ante mille ducentos annos celebrato, et apud veteres Paires omnes, uno, vel allero excepto, inter canonicos esse habitos.

Quarto dicil (6): A s. Bonavenlura sacrilege corruptum esse psalterium. cum Dominam, pro Domino in lolo psalterio posuerit. Ai s. Bonavenlura psalterium Davidis, quod ad Scriplur m canonicam perlinet. omnino non leliligil, sed ad similitudinem psallerit Davidis, aliud psalterium ipse composuit, ex pio ad b. A'rginem aiieclu.

Quinio dicil (7): Scripturam a Pontificiis fuisse suppressam, quoniam nullis saeculis in magna caecilale el ignorance salutaris doctrinae populus Christianus versalus csl: cum laici Scripturam alingere prohibiti essent: maxima pars clericorum eam legere, aul nollent, aut non possent. Al nusquam inveniet lbx Scripturae divinae lectionem laicis, aul clericis fuisse prohibitam. Et valde mirandum esi quod Rex addit, ad silentium damalos esse libros sacros, ul pro haeretico combureretur qui eos in manus sumere auderet, aul inspicere, quae unquam historia hoc prodidit? quis auclor tradidit? ne dicam quis vidit aul audivit, pro haeretico comburi qui Scripturas attingeret aul cerneret?

Al, inquit, in ignola lingua libri sacri absconditi jacuerunt. Neque hoc est verum, non enim latina lingua ignola est Ecclesiae laiinae. Sed eliam biblia vulgaribus linguis edita non desunt, quamvis non passim concedantur iis, qui rudes el imperiti cum sint, eas nisi perperam inielligere non queunt; alque ad hoc ipsum instituti sunl concionalores, qui populari lingua explanent, quae inline in ecclesiis leguntur.

Sexto dicil (8): Scripturam hanc fuisse ab Anli-

(1) *Calumnia de situ paradisi terrestris.*

(2) *Calumniae haeticorum.*

(3) *lierelit i Scripturas sacras ad opiniones suas accommodare. salayuni.*

(4) *Alia calumnia.*

(5) *Alia calumnia.*

(C) *Alia calumnia.*

(7) *Alia calumnia, caque (/ravissima.*

(8) *Calumnia intolerabilis.*

clirislo interfectam, cum anno 1562. prodiit censura generalis, quae omnes alias translationes, praeter suam comburi jussit, quod etiam nunc fieri solet. At si anno 1562. Scriptura interfecta est; ergo a Lulhcro ante a mortuis revocata est, quam ab Auliclinio interficeretur. Lulherum enim, a quo adversarii jactant Scripiurnm sacram in lucem esse revocatam, ad annum 1562. non pervenisse nemo nescii. Atqui hoc vere inauditum miraculum est, excitare a mortuis hominem antequam moriatur. Sed omissis jocis, ecclesiastica censura non jussit comburi translationes omnes, excepta sua, cum recipiat translationem 70. Interpretum, et permittat translationes syriacas, chaldaicas. latinas etiam recentiorum non paucas; sed comburi jussit translationes haereticorum. Martini Lulhcri, et similium, quas constat plurimis in locis esse corruptas.

Illis breviter calumniis refutatis, dicam quid mihi videatur de sententia illa; quae per duos prophetas duo testamenta significare docet. Si ea sententia vera sit, tria sequentur, quae adversarii nullo modo concedent, cum omnium confessione, et ipsorum et nostra falsissima sint.

Primum est (1), in Ecclesia veteri primis quingentis vel sexcentis annis nullos fuisse Scripturae sanctae libros, siquidem duo illi prophetae, per quos libri utriusque testamenti significantur, non apparuerunt nisi post exortum Anlichristum Apoc. 11. Antichristus exortus non est, nisi post annum Christi sexcentimum ex sententia adversariorum; ex nostra vero, neque post annum millesimum sexcentimum: igitur primis sexcentis annis duo illi prophetae, id est, duorum islamcnlorum libri non apparuerunt. An hoc sit verum regi judicandum relinquo, qui lot veterum Patrum commentaria in sacros libros legit.

Alb ium est (2): Regnante Anlichrislo, loto tempore regni ejus Scripturas divinas, etque earum praedicationem, publicam et notissimam fuisse, nam duo prophetae, mille ducentis sexaginta diebus praedicaverunt, id est, mensibus quadraginta duobus, sive tribus annis cum dimidio: quando tempore Aniichrisius regnabit; et in libro Apocalypsis cap. 11. discere scribitur, quomodocumque enim illa tempora intelligantur, negari non potest, idem temporis spatium tribui in Scriptura duobus prophetis et Anlichrislo. excepto brevissimo intervallo, quo Aniichrisius supervivet post prophetarum illorum interitum. Ergo si duo prophetae duo testamenta significum, toto tempore regni Anlichristi praedicatio Scripturarum viget et valeat, omnino necesse est. Cur ergo paulo ante deploravit Rex caecitatem, et ignorantiam doctrinae salutaris tot saeculis invaluisse apud Christianos? 11. que nisi fingant adversarii contra Scripturam, duos prophetas primis Anlichristi diebus exinctos fuisse, numquam efficient. p. 1* multa saecula Auliclinio regnante Scripturas sacras vel sublata, vel absconditas, vel ignoratas fuisse.

Tertium est, (3) Scripturas sancias, posteaquam

reslilulae fuerunt in lucem per divinam potentiam assumptas esse in coelum, neque apud homines in terris unquam amplius visas. Sic enim scribitur in Apocal. cap. 11. Duos prophetas post triduum excitatos, continuo in coelum assumptos fuisse. Quare si Lulhorus, aut Calvinus, Scripturas trinusque leslarum. nli ab Anlichrislo sepultas, iterum quasi a mortuis revocarunt: necesse est, ut Seriplume in coelum jam sint receptae, etque ob oculis hominum absconditae, si quid similitudo duorum prophetarum et duorum islamcnlorum valet. Atqui videmus duo testamenta in manibus hominum adhuc esse, et bibliothecas publicas, et privatas occupasse. Nutat igitur undique conjectura regis, necque utile nobis est ob eam conjecturam a communi sententia Patrum nostrorum, Ecclesiaeque recedere. Omitto quae dicuntur de alia significatione duorum prophetarum, quoniam eam in libris Controversiarum lib. 3. de pontifice cap. 6. refutatam reliquimus.

CAPUT XII.

De qualuor visionibus s. Joannis in Apocalypsi, quibus Aniichrisius designatur ex sententia Regis.

In extrema disputatione Rex qualuor visiones saucii Joannis explanare aggreditur, in quibus Anlichristi descriptionem contineri existimat. Eas visiones nos quoque breviter excutiemus. Pruna igitur visio habetur in Apocal. cap. 6. Ubi s. Joannes cum vidisset equum unum album, alterum rufum, tertium nigrum. vidit quartum pallidum. hunc pallidum equum, Anlichristum esse Rex docet. quo auctore, non indicat. Ego interpretes hujus loci cum consulere instituissem, inveni lot sententias, quod fure sunt auctores. Sanctus Augustinus scribit. per equum rufum, nigrum et pallidum significari iram flagella, famem, bellum, et pestem. Sanctus Anselmus et Richardus per eosdem tres equos intelligi involunt, persecutiones paganorum, haereticorum et falsorum fratrum. Alii multum significari imperia Iulii Caesarum, Neronis Tili et Domitiani. quinque sine ulla Regis injuria dicere possumus. hanc visionem ad Anlichristum non pertinere: praesertim cum ex communi sententia omnium expositorum de Anlichrislo agatur paulo post in eodem capite, in aperitione sigilli sexti, ubi revelatur (4) ultima et gravissima persecutio futura prope mundi finem. Ex quo intelligimus, falsum esse quod adversarii dicunt. Anlichristum jam regnasse annis mille et amplius, nisi forte ultima persecutio ultra mille annos duratura esset.

Altera visio habetur in cap. 9. Ubi ad clangorem quintae tubae, cadit stella de coelo, et aperit pulcum abyssi, unde progreditur exercitus locustarum, ac deinde ad clangorem sextae tubae proce-

ri i'riiivi nbiurditus senlentiuc de duobus prophetis duo testamenta signifleanlibua.

(2) Secundo absurditas.

(3) T<-r(iu absurdilas.

(I) Anlichristi persecutio prope mundi finem erit.

APOLOGIAE

dii exercitus equitum horribilis el innumerabilis , omnia conculcans ct devastans. El in hac quidem visione salis convenimus, per stellam cadentem cl locustas, inlelligi praecursores Anlichrisli, per exercilum equitum, significari exercitum Anlichrisli. Sed nos(I) per stellam cadentem, Lulherum significari credimus, per locustas, haereticos Lullieranos et Protestantes, ac caeteros hujus lemporis sectarios: ilex autem per stellam cadentem, inlelligi vult aliquem eximiae dignitatis in Ecclesia qui cum lux mundi esse deberet, munus suum degerens, regnum sibi erexerit, cl eo modo sedes Anlichrisli erigi coepta sil.

El nos quidem facile demonstrare possumus quo modo Lulherus ceciderit, quo anno, qua occasione, quanlo strepitu et quem exercitum locustarum dc abyssi puteo eduxerit.Ilex aulem non facile docebit,quae luerit illa persona ecclesiastica eximiae dignitatis, quae deserto munere suo regnum sibi erexerit, el sedem Anlichrislo paraverit. Ailirmat quidem pag. 99.(2) Bonifacium III. fuisse hominem illum, qui primus sc nuncupavit universalem episcopum, qui titulus Anlichrisli csl.

Al, cum bona Regis venia, Bonifacius non se u universalem episcopum nominavit, sed a Phoca imperialore sic appellatus csl, quo modo s. Gregorius a patriarcha alexandrino universalis episcopus dictus est, ipso s. Gregorio leste in cpisl. ad Eulog. quae est 30. lib. 7. indictionis primae. Quomodo etiam s. Leoni plus centum annis Gregorio antiquiori, universalis patriarchae titulum synodus chalcedonensis obtulit, ul idem s. Gregorius in episi, paulo ante citata testatur.Quarc si titulus iste ab aliis oblatus Anlichristum facit, non Bonifacius III. sed s.Lco 1. Antichristus dicendus eril,ul jam cliam in primis quingentis annis Anlichristum regnasse dicendum sil.

Al, Bonifacius a Phoca petiit el obtinuit, Anaslasio teste, ul solus romanus pontifex universalis diceretur. Respondeo: Bonifacium a Phoca petiisse el impetrasse, ul Cyriacum episcopum constarilinopolitnnum coërceret. qui titulum universalis episcopi, qui soli romano pontifici jure debetur , sibi indebito usurpabat. Sed neque Bonifacius.neque successores tioc titulo usi sunl. servos se potius servorum Ilei in epistolis nominantes. Adde quod Bonifacius III. nullum sibi regnum erexit , cum nulla in re a majorum suorum humilitate recesserit, neque munus suum ecclesiasticum deseruit,cum m brevissimo illo spatio octo mensium quo sedit in aposlologico throno, concilium episcoporum Romae coegerit, el multa instituerit, quae ad cleri reformationem perlinere visa sunl. Itaque gratis omnino Rex Bonifacium 111. potius, quam quemvis alium cx antecessoribus,Anlichristum,vel Anlichrisli praecursorem fecit.

Addit Ilex in eodem loco, doctrinam Anlichrisli declarari in codem cap. 9. Apocal. ubi dicitur,residuos homines, qui non sunl occisi in his plagis, non egisse poenitentiam ab operibus manuum sua-

rum, ut non adorarent daemonia, el simulacra aurea, el argentea cl aerea, el lapidea, cl lignea, quae neque videre possunl, neque audire, neque incedere: ncc egisse poenitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis, neque a fornicationibus, neque a furiis.

Ex lus aulem colligit Rex (3) Pontificios sequi doctrinam Anlichrisli.quoniam Vasques jesuita docet daemonia esse colenda,-et reliqui Pontificii passim imagines aureas, argenteas, aereas, lapideas, cl ligneas colunt: homicidia praeterea faciunt, veneficiis utuntur, cum per agnos Dei cereos ignem restinguunt, el per indusia benedicta, et diversorum generum reliquias ct orationes conservant homines a tormentorum bellicorum impetu, vi flammae. violentia ferri, ictu fulminum, caeterisque id genus periculis: fornicantur, tum spiritualiter idololatrando, lum carnaliter propter prohibitum clericis,monachis el sanctimonialibus conjugium:furli denique rei sunl, tum quod Deo subripiunt titulos honorum, ul eos in Anlichristum suum conferant, tum per jubilaea. indulgentias, reliquias el similes nundinationes pecunias cumulant.

Adhaecomnia facillima el expeditissima responsio est (4): Regem vehementer falli, cum verba illa Apocalypsis ad doctrinam Anlichrisli refert,el cum eam doctrinam catholicis tamquam propriam accommodare nililur.Primum enim conveniunt inierpreses hujus loci Ansel nus, Richnrdus el alii, verba supra citata, nihil aliud significare, nisi cum Anlichrislo perituros m aeternum , non tantum Christianos, quos ille artibus suis deceperit; sed etiam paganos, qui non egerini poenitentiam ab idololatria el cultu daemoniorum. Dii enim gentium daemonia sunt. psal. 93. El quae immolant gentes, daemoniis immolant, el non Deo. !. Corinth. 10. El praeterea Judaeos, qui non egerint poenitentiam ab homicidiis, veneficiis, fornicationibus el furiis. Judaei enim praeter caeteros homines student homicidiis, ct veneficiis, el fornicationibus, el maxime furtis publice per usuras augendo copias suas.

(5) Deinde quomodo potest fieri, ul doctrina Anlichrisli sil colere daemones el idola omnium generum. cum de illo scribat Daniel cap. 11. Anlichristum adversus omnes Deos pugnaturum, ut ipse solus habeatur Deus? Mirum aulem csl.lanium regem ea scribere non dubitasse de jesuilaVasques, quae sola libri ab ipso citati inspectione falsa esse inlelligunlur, citat enim Rex librum tertium Vasques. Dc cultu adorationis dis. 1. cap. 5. Aleo loco Vasques quaestionem illam tractat, An censendus sil idololatra qui daemonem sibi apparentem sub imagine Crucifixi adoraverit. Respondet vero: Aon esse habendum idololotram, sed illusum, si existimaverit eum qui sibi apparuit vere esse Christum. ei solum Christum adorare intendent, el invincibiliter ignoraverit sub illa imagine daemonem latere. Illoccine csl docere daemonis cultum? quid si regius servus indutus regias vestes prodeat, et

(1) *Quid per stellam de cocio cadentem signifieldur.*
i2) *Ronifacius III. papa optimus. summa injuria Anlichrisli nomine infamatur.*

(3) *Calumniae variae, longe petitae.*
I) *Refutantur calumniae genocratim.*
() *Refutatur calumnia de cultu daemonum.*

ul Rex nb ignorantibus adoretur; num imperiti adoralores majestatis rei habebuntur, an potius, ul illusi ridebuntur? Atque hoc est argumentum quo Rex probare voluit, Pontificios daemonum esse cultores. De cultu imaginum nihil addendum est ad ea, quae supra disseruimus, salis enim constat, imagines sanctorum, neque esse idola, neque adorari ul deos.

(1) Homicidia, veneficia, fornicationes el furia, non negamus apud catholicos inveniri, sed neque Rex negabit in suo regno apud Protestantes suos frequentia esse. Quod si probari posset, in Ecclesia catholica doceri haec esse licita el justa; el non polius, ul injusta, et illicita prohiberi el puniri: tum aliquid adversarii dicerent: sed ex flagitiis el sceleribus loti humano generi communibus, colligere doctrinam Anlicbrisli apud solos Pontificios esse, ineptum et ridiculum est.

Alsoh Pontificii per agnos Dei cereos, ignem restinguunt: id autem veneficio simile est. Respondo Miracula divina apud solos Pontificios conspiciuntur (2), sed invocatio divini nominis cl benedictio sacerdotalis, qua cerei agni consecrantur, veneficiis tribui non possunt, nisi Deus habeatur pro diabolo. Illa enim veneficia sont, quae cx invocatione diaboli, et pacto quodam cum ipso diabolo inito vim suam habent. Qui aulcm miracula, quae per indusia, caelcrasque reliquias fiunt, damnare eliam debel miracula, quae leslo Luca in Act. Apostl. cap. 19. fiebant per sudaria cl semicinctia s. Pauli; cl quae teste s. Augustino lib. 22. de Civ. Dei cap. 8. fiebant per reliquias s. Slephani; el alia id genus plurima, quibus pleni sunl libri sanctorum Patrum. Nec tamen probamus, sed damnamus, el rejicimur superstitiosas orationes, quas interdum nonnulli adhibent adversus arma, vel fulmina, cum characteribus incognitis cl invocatione daemonum.

(3) De multitudine monachorum el sanctimonialium, id solum dicam, non posse reprehendi ejusmodi instituta, nisi reprehendantur Patres omnes primorum quingentorum annorum. Certe si quis legat vel epistolas s. Hieronymi dc custodia virginitatis el dc obitu Paulae ad Euslochium; vel librum s. Augustini de moribus Ecclesiae, vel s. Joannis cbrysoslomi libros adversus vituperatores vitae monasticae: videbit lot millia monachorum el sanctimonialium fuisse in illa prima Ecclesia, ul merito dicere possit, secias Lulheranorum el Calvinislarum, unde haec instituta penitus exultant, nihil habere commune cum Ecclesia primitiva.

(4) Denique quae Rex dicil de cumulandis opibus per artificium jubilaeorum et indulgentiarum, salis ostendunt, eum plus fidei habuisse calumniis Lutheri, el similium Novatorum, quam simplici veritati. Hoc cerle tempore si eleemosynae faciendae praescribantur iis, quibus indulgentiae conce-

dunlur; in arbitrio singulorum relinquitur, ul quibus egenis libeat eleemosynas faciant.

Sequitur visio tertia quae habetur in Apoc. cap. 13. Ubi describitur bestia quaedam horribilis, quae dc mari ascendet, habens capita seplem. cl cornua decem. Ex quibus capitibus unum plaga leibili ferietur, sed paulo post resurget cum admiratione universae lerrae: huic bestiae dedildraco virlolein suam. Ibidem describitur alia bestia, quae ex terra ascendet, habens cornua duo similia agni, el haec posterior bestia miracula faciei, ul ignem dc coelo descendere, ad hunc finem, ut omnes priorem bestiam adorent. Addit Joannes, neminem illis temporibus habiturum potestatem vendendi, aul emendi, nisi in manu aut in fronte characterem bestiae gerat: denique numerum bestiae dicil Joannes futurum numerum GGG.

De hac visione Rex nulla dicil, atque omnia detorquere conatos ad nos catholicos, ut Anlichrisli adoratores el sedatores. Sed (5) cx hoc ipso c. 13. Apocalypsis, nos multo facilius el clarius demonstramus, Aniichrislum nondum venisse. Quando enim Aniichristus venerit, notissima crunlo-mnia, quae sil prior bestia, quae posterior, quod capul occisum el resurgens, quis character ejus, quod nomen ejus; et caelera quae nunc ita sunl obscura, ut conjecturis, el divinatione sil opus.

Communis expositio catholicorum velorum esi, per draconem inllligi diabolum; per priorem bestiam, universitatem impiorum; per capul hujus bestiae occisum el reviviscens, Anlichristmn. qui erit postremum el maximum capul impiorum, quique fingel se occisum, ul fingat resurrectionem ad imitationem Chrisli: pcr posteriorem bcsliimi. praedicatores et apostolos Anlichrisli, qui miracula facient, ul ad Aniichrislum homines alliciant: de characterem cl numero nominis, rem fore abditam et incognitam, donec Aniichristus appareat.

Videamus nunc, quid Rex ex hac visione colligat adversus catholicos. Primum igilur, per capul bestiae occisum el reviviscens, intelligendum esse dicit Aniichrislum, qui una imperandi rationum a Gothis el Vandalis plagam letbalem acceperat: sed mox curata plaga aperuit os Suum ad blasptiemias, cl nb universa terra adorari debuit. El addil rex, *Cultus aulem. alque adoratio hoc eodem nomine ac Ululo, solcal ne adhiberi singulis pontificibus, cum inaugurantur, nemo cardinali nostro melius novit:* Haec ille.

(G) Al Gothi el Vandali, nullam plagam romano pontifici inflixerunt, sed imperatori romano, cui Gothi Italiam el Hispaniam, Vandali Africam abstulerunt: plaga aulcm curata dici poterit. cum Justinianus Italiam cl Africam recuperavit. Itaque si is, cui plaga inflicta est, el paulo post curaln, Antichrislus est; non romanus ponlifex, sed romanus imperator Aniichristus erit. Quod si non placet

it) *Refutantur calumniae de homicidiis, aliisque sceleribus.*

(2) *B. fulatur calumnia de agnis Dei cereis*

(3) *Refutatur calumnia de multitudine monachorum et sanctimonialium.*

(1) *Refutatur calumnia de nundinationibus indulgentiarum.*

(5) *Obscuritas hujus prophetiae, Anlichristmn nondum venisse convincit.*

(f) *Refutatur expositio adversariorum.*

imperatorem Aniichrillum vocari, quemadmodum revera Aniichristus non esi, acquiescai Rex expositioni s. Gregorii lib. 11. epistola 3. Prim sii. Ite- dae, Ilaymonis, Anselmi, Richnr di el Ruperli in c. 13. Apocal. qui omnes unanimi consensu docent; Aniichrillum simulaturum plagam incurabilem se accepisse, nique occisum esse, ac paulo post a morluis propria viitule surrexisse, ul trinio facilius pro Deo haberi el adorari possit. Ciuu aulem nullus unquam pontificum romanorum mortem el rc-surreclionem simulaverit, neque pro Deo haberi, cl adorari voluerit; vcl ex hoc intelligi polesl, quantum absinl a veritate, qui pontificem Aniichrillum esse jactaal.

Al, inquit Rex, adorari pontifices cum inauguranlur, cardinalis non negabit (1). Verum esi pontifices maximos adorari, sed ul vicarios Dei, non ut deos. El Scriptura divina passim ulilur voce adorationis pro veneratione, quae adhibetur hominibds. Vix enim ulla est adoralio externa, quae soli vero Deo exhibeatur, praeter honorem sacrificii, et quae ad sacrificium perlinent, templa. arae, sacerdotes. Iime enim s. Augustinus, lib. 20. contra Faustum cap. 21. respondens Fausto, qui scripserat nos martyres in idola vertisse; probat in Ecclesia Chrisli non adorari saucios martyres, ul deos, quia sacerdos ad altare consililulus numquam dicil, offero libi Petre, vel Paule, vel Cypriane. Qunre si Ilex ostendet sacrificium pontifici romano fuisse aliquando oblatum, aul aras erectas, aul templa dedicata, aul sacerdotes insilululos. quemadmodum facium esse scimus imperatoribus quibusdam. qu. dii haberi volebant : el quemadmodum Antichristus sibi fleri jubebit; lum demum concedemus pontificem haberi et adorari, ul Deum; al dum eo cullu adorationis honoratur, qui non convenit soli Deo, sed eliam creaturis, frustra de nomine adorationis calumnia struitur.

Deinde addit Rex miraculum bestiae minoris, quae faciei ignem de coelo descendere; ipsum esse fulmen excommunicationis, quo pontifex romanus homines terret: el ipsos eliam reges perceit (2). Al hoc miraculum non tribuitur in Apocalypsi bestiae majori, quae Aniichrillum significat: sed minori, quae Anlichrislo deservit: non igilur pontifex, <pii fulmine homines terrei, Aniichristus erit: et Rex quaerere jam debet quis sil Anlichristus. in cujus gratiam papa fulmen de coelo descendere facit. Deinde s. Joannes meminit hujus miraculi, ul rei novae cl insolitae: al excommunicatio res esi communis el nola, qua eliam Protestantes utuntur; ei quam Ecclesia familiarem habuit mullo anle, quam Aniichristus, eliam iste fictilius, cl a Novatoribus excogitatus, exortus diceretur. Ergo cum communi expositione scriptorum veterum supra citatorum credendum esi, verum ignem de coelo descensurum ad imperium ministrorum An-

lichrisli, ol non per Iropos verba Scripturae detorquenda sunl ad excommunicationes. Ex quoinlelligimus merum esse figmentum, quod papa sil Anlichristus, cum nullus pontificum romanorum. neque per se, neque per suos ignem de cocio descendere fecerit.

(3) Porro characterem Anlichrisli esse dicil Rex professionem obedientiae romano pontifici. Sed hoc nullis modis repugnai Scripturae verbis. Scriptura enim Apocal. 13. significat, characterem bestiae accipiendum in dextera manu aul in fronde: professio obedientiae neque in dextera, neque in fronde accipitur. Deinde character bestiae necessarius erit in loto Anlichrisli regno omnibus hominibus. pusillis el magnis, pauperibus el divitibus, servis el liberis. Al quoi millia sunl in ditone romani pontificis, qui professionem obedientiae non possunt ostendere? professio enim fieri solet ab iis, qui promoventur ad gradus dignitatum, aul docloraiurn. aul certa officia: ab aliis plurimis, atque adeo a maxima parte hominum nun exigitur, quamvis enim teneantur omnes romano pontifici obedire: tamen nnn tenentur omnes conceptis verbis, el cerlo ritu professionem istam facere, mullo minus in fronde, vel in manu gestare. Praeterea eadem Scriptura dicil, in loto regno Anlichrisli, neminem permittendum emere, aul vendere, nisi characterem babeat, aul nomen bestiae, aut numerum nominis ejus. XI quoi sunl in ipsa urbe Roma Judaei, qui publice vendunt el emunt, nec habent ejusmodi characterem, neque summo pontifici adhaerent?

Ilaque licet nulli mulla de islo caractere divinare coneniur. non lamcn cerlo scietur quid sit, nisi cum Anlichristus venerit: nisi forte placeat cum antiquissimo scriplore Hippolyto marlyre dicere, (4) Chrisli characterem esse signum crucis, Anlichrisli characterem fore signi crucis abolitionem; quali caractere dignoscuntur hoc tempore Calviniani, ul praecursores Anlichrisli.

Denique de numero 666. dicil Rex, eo numero designari nomen graccum Λατεινο : nam litterae hujus nominis faciunt hunc numerum (5). Papam aulem esse hitmum. ei apud latinos potissimum dominari notissimum esi. Sed nomen, latinum, non scribitur per et, cl sine ei, non reddit numerum 666. Praeterea nomen Anlichrisli proprium designatur ab evangelisla, non nomen commune plurimis, ul est, lalinus: proprio aulem nomine nullus pontificum dictus esi lalinus. Denique inveniuntur nomina plurima, quae numerum illum 666. efficiunt: notavit Arclbas in comment, hujus loci septem nomina, quae hunc numerum reddunt: alii alia plurima, de qua re mulla scripsimus in lib. 3. de Pontif. cap. 10.

Addit Rex per numerum 666. posse intelligi Iempus, quo Anlichristus apparere debuit. Siquidem

(1) *Refutatur calumnia de adoratione pontificis.*

(2) *Refutatur calumnia de fulmine excommunicationis.*

(3) *Character Anlichrisli non potest esse professio obedientiae debita pontifici.*

(i) *Character Christi signum crucis: character Anlichrisli abolitio crucis.*

(.*) *Refelluntur conjecturae de numero nominis Anlichrisli.*

Bonifacius III. papa, qui primus Anlichrisli tilulum usurpavit, sedit anno Domini (JOG. At (I) numerus ille numerus nominis esi, ul s. Joannes expresse dixit; non igilur detorqueri debet ad numerum (emporis; deinde numerus annorum a Christo ad Bonifacium non conlinei 6G<. sed 60Ô.

At, inquit Rex, polesi inchoari tempus hujus numeri ab anno quo Pompejus magnus lemplum hierosolymitanum diripuit. Omillo id gralis dici: illud ad refutandam hanc supputationem sufficit. quod ab illa direptione lempli, usque ad annum Domini C06. quo Bonifacius sedil, suni anni 670. Itaque necssc csl, vel s. Joannem fuisse deceptum. quod fieri non polesi, vel (2) errare cos, qui volunt numero 666. designari tempus adventus Aniichrisli. Quod aulem Rex dicil, sexaginla annis posl obilum Bonifacii 111. fuisse confirmatum regnum Aniichrisli, alque hoc indicari per numerum 666. aliquid csscl. si posscl ostendi aliquid peculiare accidisse anno 666. ul aliquem mutationem regiminis, vel crcalionem novi pontificis, vel acquisitionem novi tituli, aul aliquid ejusmodi. Sed cum annus Domini 666. inciderit in pontificatum Vilaliani, qui jam aliquot annis sederat, el pacifice ac sine ulla innovatione sederat: nulla ratio reddi polesi, cur tempus illud tam insolita revelatione notari debuerit, ul omillam, quod supra dixi, hunc numerum nominis bestiae, non temporis ab ipso s. Joanne nominari.

Rpslal visio quarla ex cap. 17. Apocal. quae quanto prolixius tractatur a Rege, lano brevius expeditur a nobis. Describitur enim in eo capile magna quaedam meretrix insidens bestiae, quam Rex Aniichristum esse vulkel eo posilo fundamento nulla disputai de Anlichrislo, addens eliam de infelici hujus meretricis exitu ex cap. IS. 19. el 20. quae omnia praetereunda existimo; quoniam per eam meretricem Anlichrislus Intelligi non polesi: cl fundamento everso lolum aedificium corruat necssc esi.

Non posse aulem per (3) eam meretricem intelligi Aniichristum, probamus primo ex senleniia veterum Patrum: Paires enim permulti per eam meretricem, intelligunl universitatem impiorum. Ila s. Augustinus in psal. 26. Arelhas, Ilaymo, Richardus, Anselmus, Reda el Rdperlus in cap. 17. Apocal. Alii intelligunl Romam imperantem, sive romanum imperium: quale erat lemporc apostolorum, cum dominarelur omnibus gentibus, el omnium gentium serviret erroribus. Sic exponunt Terluti. in lib. conl. Judaeos, el lib. 3. conl. Marcionem, els. Hieronymus in cpisl. ad Marccllam, el in allea ad Algasiam qu. II. El conlirmari polesi horum anciorum senleniia ex eo quod s. Petrus in cpisl. priore cap. ultimo Romam, qualis lunc eral, sub nomine Babylonis signifient. El s. Joannes ipsam meretricem magnam. Babylonem appellat; ac ul explicet de qua Babylone loquatur, dicil esse civilem, quae habcl imperium super reges terrae, cl scdel super montes seplcm.

Adde quod ex senleniia Regis pag. 88. cl alibi, per bestiam, cui mulier insidet, Anlichrislus intelligitur. Sic enim loquitur s. Joannes cap. 17. *Et dixit mihi Angelus, quare miraris? ego dicam tibi sacramentum mulieris el bestiae, quae, porta! eam, quae habet capita septem el cornua decem. Reslia. quam vidisti, [ait el non est. ctascensura est de abyssu, et in interitum ibit.* Sic aulem Ilex loquitur. *Octava. quae est bestia, quae erat, el non esi. el itura est in perditionem. ipse est Anlichrislus.* Jam si (I) bestia, quae mulierem portat, Anlichrislus est, quomodo ipsa mulier csl Anlichrislus? quis ferat equilem cum equo confundi. ul eques supra se ipse sedere dicatur? Ignoscat igilur Rex nobis tardioribus, si malumus cum antiquis expositoribus, aliud per bestiam, aliud per mulierem insidentem bestiae intelligere, quam cum Novatoribus bestiam cum meretrice confundere. Alque haec de Anlichrislo hoc loco sufficiant.

v

CAPUT XIII.

Diluuntur variae calumniae.

Expcdila disputatione de Anlichrislo, Rex nulla addit adversus catholicos, quae breviter refellenda suni pag. 109. *El certe*, inquit Rex. credo non est illa mediocris animarum negotiatio, cuin homines. usque eo spe cl promissione aeternae salutis fascinantur. ul facile, persuadeatur fraterculo. regem Dominum suum confodere; imberbi adolescentulo in vitam proximi successoris perditte invadere; nullis in serenissimae reginae nuper defunctae necem saepius conjurare; denique me imperium obtinente nitrati pulveris impetu regnum, regnique ordines funditus evertere, alque ita tam animi, quam animae jacturam facere.

(5) Haec gravis omnino reprehensio esl. el quanto est gravior, lano gravioribus testimoniis confirmari debuisse. Nam si ex particularibus hominum facilis de doctrina judicandum csscl, non solum doctrina reccnitorum catholicorum, sed eliam veterum omnium doctorum, sive in republica antiqua Judaeorum, sive in Ecclesia Christianorum hanc calumniam pati posset. Illud unum in libris ecclesiasticis invenio; indulgentiam peccatorum a summis pontificibus in generalibus conciliis concessam fuisse iis, qui cruce suscepta in bellis christianorum principum adversus infideles arma sumpsissem. Alque hanc indulgentiam praedicatam lego. lum ab aliis viris doctis et sanctis, tum praecipue a s. Bernardo, Domino coopérante et sermonem confirmante sequentibus signis, ul ipse breviter modesleque tcsialur in praefatione hbri secundi de Consideratione: cl fusius hoc ipsum scribitur in tertio libro de vita ejusdem s. Bernardi cap. A.

il) ATunvTU«6Re. non est nunv>nis Imports; sed nominis Am.chrûti.

<2' Frustra adversarii supputando se torquent.

(3j .Mulier, quae insidet bestiae, non csl Anlichrislus l' fneptc adversarii . juilem .u>η .-pio confundunt,

(5j Alrocissima calumnia apertissime refutatur.

Al quod sicariis promissa sil spes aeternae vilae, si regum vilae insidlenlur, nusquam legl, numqum audiui. Sed contra polios legi in concilio constanliensi sess. 15. publico damnatum articulum illum. Quilibet tyrannus polesl, el dcbel licito el meriloric occidi p<τ quemcumque vassallum suum, ct subditum, etiam per clamculares insidias, el subtiles blanditias, vel adulationes; non obstante quocumque praestito juramento, -eu confederatione factis cum eo. non expeclala senleniia, vel mandato iudicis cujuscumque. Hunc articulum ila damnavit concilium, ul haereticos censendos, el ul haereticos puniendos esse decreveril, qui ejusmodi articulum pcr linaciler defendere voluerint.

Illos aulem. quos in exemplum Ilex adducil, fuisse persuasos ab aliquo ecclesiastico antistite sub promissione, el spe vitae aeternae. ul facerent quod fecerunt, Rex non probat, neque ex confessione ipsorum, aut aliis indiciis constare potest. Sed si Regi placeat vera audire. vel legere, facile inveniet doctrinam, quam objicit catholicis, propriam esse Novatorum.

Certe Joannis Wiclefli Angli. quem Protestantes in pretio habent, et ejus laudes in capite libri posuerunt Foxius. el Crispinns historiae novi evangelii in Anglin scriptores: illi articuli sunl in concilio constanliensi damnati sess. 8. . Nullus esi dominus civilis, nullus est praelatus, dum esi m peccato mortali. (I) Item populares possunt ad suum arbitrium dominos peccantes corrigere.

Hi sunt articuli patriarchae vel prophetae vestri Wiclefli. qui non ob tyrannidem solum. sed ob qirod libel adulterium, vel sacrilegium. vel injustam caedem. vel ob quodeumque aliud lel hale crimen dominos privat dominiis suis: el quasi injustos possessores tradit popularibus pro arbitrio corrigendos. Atque ex hac doctrina natus esse videtur error, de quo paulo ante diximus.

Quis autem Lulheri temporibus auctor foil tot millibus rusticorum . ul adversus principes arma sumerenl? nonne ministri reformatae vel deformatae potius a Lulhero religionis? catholicos ccrle fuisse seditionis illius anciores, ne adversarii quidem scribere ausi sunt. Qui vero Franciscum regem Francorum secundum, fratres. matrem et conjugem sumptis armis interficere molili sunl: nonne fratres evangeliei fuerunt, ancioze Beza. suasore Calvino? Id Surius narrai in historia anni salutis 1560. Qui denique sunt . qui tot turbas in Scotia adversus hunc ipsum regem excitarunt. quique emn in ordinem redigere el imarchiam introducere voluerunt, nonne illi ipsi, qui reformatam Calvinii religionem. ul ipsi eam vocant, in Scotiam introduxerunt? hoc Rex ipse in suo Basilico Doro aperte testatur. Dcsinal igilur nolam illam catholicis inurere, quam in docloribns suis inhaerere n< gare non polesl. Subjungit postea Ilex pag. 116. nonnulla de excellentia regiae dignitatis supra cardinalitiam, quae omnia sunl a nobis excussa in capite de comparatione regis el cardinalis.

(1) *Haereticorum proprium csl in proprius dominos urina sumere.*

Pag. 120. Iterum rcvorlilur ad invidiam conflandam catholicis apud reges ob exemptionem clericorum: sed illud praecipue reprehendit, quod scripserim s. Gregorium Mauritio imperatori coactum paruisse. ;Yon pudet, inquit Rex. *hominem, Christianam sancii illius viri. Gregarii. humilitatem traducere, quasi id fuisset violentum, coactumque obsequium Gregorio, vel non salis valente, rei non auso repugnare. qua in re non injuriam Gregorio lanium facit. sed omnino humilitatis, ac patientiae splendorem illum, qui in prima illa el adhuc oriente Ecclesia. ac praesertim sub persecutionum saevitia nituit, foeda, turpigue labe, maculat: si haec ingens martyrii et chrislianaepali-nliaegloria non dimissioni animi spontaneae. sed necessitati adscribalur: quod aut viribus. aul animis defecti (instar Judaeorum. aut Turcicorum mancipiorum) fortioribus adversariis cederent: contra ss. Pauli Pelrique praecepta, qui propter conscientiam subditos esse juhent. contra illam eliam Tertulliani pro Christianis apologiam el antiquorum Patrum apertam professionem et ubique repetitam.*

Haec ille, qui (2) primum meminisse deberet, me quicquid scripsi, cx verbis s. Gregorii scripsisse, citavi epistolas, citavi commentaria in psal. poenilenl. ubi M. iurilium imperatorem Gregorius papa cum Nerone el Diocletiano comparat: emnque gravissime reprehendit, quod Ecclesiam romanum sibi subjugare, quodque jugum importabile loti rcipobheae imponere voluisset. Oportuisset sane regem nd loca citata ex s. Gregoni libris aliquid respondere el si me falso aliquid citasse convincere potuisset! . Ium demum jure me impudentiae notasse!

Miratus aulem valde sum, quorsum exempla martyrum et testimonia ss. Petri el Pauli altata pertineant. quasi non possil humilitatis et patientia servari et simul violentia et crudelitas persecutorum reprehendi. In secundo libro Machab. cap. 7. martyres sanctissimi et patienli<simi. quorum patientium. praedica! s. Cyprianus lib. 4. epist. 6. el sanctus Gregorius nazianzenus integra oratione. s. Augustinus el alit passim. Antiocho regi dicunt. *Tu quidem scelestissime in praesenti vita nos perdis, sed Ilex mundi nos pro suis legibus defunctos. in aeternae vitae resurrectione suscitabit.* Christus ipse humilitatis el patientiae verum exemplar. non timuit patientiam amillere. si servn caedenti se diceret. Si *male locus sum. testimonium perhibe. de malo: sin aulem bene, cur me caedis?* Joan. IS. S. Stephaniis primus martyr a vestigiis Domini non recessit, cum persecutoribus suis dixil. *Dura cervice ct ineircumcisi cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancio reslilis.* Aci. 7. Neque apostolus Paulus oblitus csl patientiae el humilitatis, cum pontifici jubenti perculi os ejus dixil: *Percutiet lo Dens paries dealbate.* Aci. 23. Similia legimus in historiis sanctorum marlyrum el ipsarum eliam sanctarum virginum Agathae, Agnetis el aliarum.

(2) *Refellitur nova calumnia, circa sancti firegorii d beatorum mar/t/rnrn patientiam.*

Deinde, cur quaeso maculatur humilitas cl patientia martyrum, si dicamus, eos coactos subiisse flagella, vulnera, ignes, rotas? Salis enim humilis el pallens est, qui coactus lidem negare, aul crudelem mortem subire, mavult subire mortem. quanlumvts crudelem el naturae repugnantem. quam negare lidem : quamvis magis vellet, neminem esse, qui latu duram ei necessitatem imponeret: nam (ut loquitur s. Paulus 2. Corinth. 5.) Nolumus expoliari, sed sopen estiri, ut absorbeatur quod mortale esta vita. El s. Peiro praedicitur a Christo martyrium, per ca verba Joan. 21. *Cum senueris, extendes manus luas et alius cinget le el ducet quo lu non vis.* El s. Augustinus lib. 10. confess, cap. 28. Quis, inquil, *vela molestias el difficultates pali? tolerare jubes eas, non amare, Nemo quod tolerat, amat, etsi tolerare amat, quantumvis enim gaudeat se tolerare, mavult tamen non esse quod toleret.*

Sed maxime admirandum est, quod Rex cum Ioquilur de patientia marlyrum, adducat praecepta ss. apostolorum Petri cl Pauli jubentium propter conscientiam subditos esse principibus. Quasi martyres sancti conlra praecepta apostolorum lacerent, quando contemnentes jussa principum malebant mori, quam eorum legibus, ediclisque parere. quibus Christum abnegare el doemor.ibus immolare jubebantur. Legibus enim principum, quae conlra legem Dei nun pugnant, nemo nostrum dicit, parendum non esse a subditis. Sed de ejusmodi legibus non agitur, cum de martyrio agitur.

Pag. 121. cxagilal Rex locum quemdam ex recognitione librorum meorum, quam nuper edidi. El quamvis sciam Regem, non tamen esse curiosum in alienis rebus, ul libellos vix dum editos ad se deferri curel. el salis inelligam, quis in ejusmodi rebus Regi labore: respondebo tamen et objecta crimina brevi responsione purgabo. *Nupero. inquil. tractatu, cui titulum fecil. recognitio librorum de controversiis: uniuscujusque nostrum populos ac subditos nostris fascibus superiores esse voluit.* El paulo infra. *Inter caetera, eximere clericos ab omni temporalium principum potestate: el non modo pontificis . sed el ipsius populi supra nos imperium stabilire pene praecipua sunl egregiae illius recognitionis argumenta.*

Ad haec ego respondeo: Exemptionem clericorum a temporalium principum polestale, docuisse me cum omnibus omnino scriptoribus catholicis, tam theologis, quam jureconsultis: quaestio enim aliqua esi de jure, quo clerici sunl exempti, sed a liquo jure exemptos esse omnes docent. Cur ergo mihi uni tribuitur, quod est mihi cum omnibus commune? quod autem subditos regum ipsis regibus superiores fecerim, non poterii Rex ex libris meis probare, cum conlra potius in lib. de laicis, debere populos legibus regum tempus raliu, non solum ex necessitate, sed eliam in consen ilia obedire, eisque iubessc el subjacere longa di putatione docuerim.

Sed audiamus egregium argumentum Regis ad-

versus clericorum exemptionem. *El quidem, inquit, in illa eximendorum clericorum quaestione. co studio, eaque contentione depugnat, ul el Caesarem neget legitimum judicem Pauli/uisst conlra ipsa contextus verba el provocationem Pauli, qua Caesarem suum esse judicem [alebatur* (1) O nninu nego Caesarem legilimum judicem Pauli tinsse: nam eum ea quaestio <|uae tunc agebatur inter apostolum el Judaeos, qui eum tradideram in manus Romanorum, essel quaestio de rei. gione: certe non poterat judex legitimus esse princeps inlidclis cl laicus. Caussam aulem illam fuis sc religionis perspicuum est ex cap. 22. Aci. ubi Paulo dicente, se missum esse a Christo, ul gentes doceret; Clamor populi ortus est, Tolle de tern hujusmodi: non enim fas est eum viverejetcxcap. 23. ubi Paulus ipse, dicit, Quoniam de spe el resu urrectione mortuorum ego judicor; el ex cap. 21. UM accusant eum Judaei, tamquam auctorem sectae Nazarenorum: el ex cap. 23. ubi praeses ipseromanus dicit: *Cum stetissent accusatores, milium caussam deferebant, de quibus ego suspicabar malum: quaestiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum el de quodam Jesu defundo, quem affirmabat Paulus* vivere. Itaque praecipua quaestio erat de resurrectione Christi: cujus quaestionis esset ne, Caesar judex legitimus, an non, Ilex ipse judicet.

Deinde ipsa verba contextus nusquam dicunt Caesarem fuisse legitimum judicem Pauli, quod tamen Rex affirmat cl inde me reprehendit, quasi negaverim aliquid contra ipsa contextus verba, nisi forte codices anglicani ii lalinis. graecisque dissentiant. Id solum nos legimus, *Id tribunal Caesaris sio. ubi me oportet judicari:* cl paulo post, *Cat. surent appello.* Aci, 23. El rursum. *Coactus sum appellare Caesarem.* Ad. 28. Ilie nusquam lego, Caesarem fuisse judicem legitimum Pauli, sed solum ob importunitate® Judaeorum, coactum fuisse Paulum appellare Caesarem, non ul judicaret caussam religionis, sed ut eriperet cum de manibus Judaeorum, a quibus non facile eripi poterat per praesidem Judaeae. J un enim expertus lucrat Paulus debilitatem, ne dicam improbitatem *Felicitis* praesidis, qui plane agnoverat innocentiam ipsius, el tamen in gratiam Judaeorum reliquit cum vinculum, cum magistral» abiret, ul legimus Act. 24.

Pergit rex pag. 123. *Ubi vero, inquil, fasces regios populo submitti debere disputat, hoc seditionum fundamento utitur ut probet non regibus auctoritatem a Deo immediate perinde ac pontificibus, esse concessam. Nam rex quilibet, inquit, a populo suo eligitur; immo el populus numquam ita suam potestatem in regem transfert, quin illam sibi in habitu retineat, ul in certis casibus eliam aclurecipere possil.*

Haec ille, qui (2) si dignatus fuisset verba mea, ul in libro meo posita sunl recitare, respondendi labore opus non essel. Ajo igitur me nusquam disputasse, fasces regios populo submitti debere. Libellus quem Rex ad marginem notat exiguus est, Cl

(1) J Clum in controversia de religione paganum iniperatorem adtersarii judicem faciunt.

(2) .Voit bona fide ic/eniilur verba Hellarinini.

locus quem ex eo libro, citat brevissimus; Recognitio videlicet in librum tertium,qni est de laids: consulat lector locum notatum , nihil ejusmodi reperiel.

Ajo praeterea, non esso in meo libro illa verba, quae Ilex citat ul mea:r<*x quilibet n populo suo eligilur. Haec enim propositio nec mea csl, neque ullius alterius, quod sciam cl nperlissmic falsa est; cum lam nulla sini in orbe terrarum regna successiva, in quibus successio non electio locum habet: nonnulla eliam decliva, sed per electores designatos. non per populum.

Denique neque illa sententia est proprie mea. Quod populus numqnam ita transferat potestatem suatn in regem, quin illam sibi in habitu retineat. Ego enim sic dixiIlaque *Navarrus loco notato in cap. Novit, de judic. nolab. 3. nam dubitat affirmare, numquam populum ita potestatem suam in regem transferre.quin illam sibi in habitu re. fmeal,iil in certis casibus eliam aclu recipere possil.* Haec verba ancioris notissimi sunt et per omnes Christianas provincias, a plurimis lecta et considerata longo tempore,el tamen nemo unquam scripsit, Nnvnrrum jecisse fundamenta seditionis. Cur igitur nunc tandem mihi soli verba Navarri referenti calumnia struitur?

Quad autem d Navarrus el nos dicimus, populi polcslalem in regem esse translatam habetur apud Justinianum imperatorem institut, de jure natur, geni, cl civili. § sed el quod principi placuit. Sed inielligitur de primordiis regnorum, non de quacumque regni adeptione. Initio enim liberum fuil populis, vel magMralum cum delorininala potestate et ad certum tempus sibi creare, ut republicae liberae faciunt: vel regem cum absoluta potestate el perpetuum eligere, alque in eo totam suam potestatem transferre, ul in regnis successivis factum esse videmus: sed posteaqonm magistratus sive temporalis, sive perpetuus creatus est, non habet imperium populus in magistratum, sed mngisirnius ac regius potissimum in populum: neque licet sine gravissimo crimine a legitimo principe suo deficere, aut seditionem, rebcllionemvc agitare.

Pergit deinde pag. I21. cl quod in eadem recognitione. dixi . Saulem , Davidcm et Hieroboam, quamvis a propheta inunctos in reges, lamcn non sine populi assensu regnare coepisse : conatur refellere ex eo quod Sani forte electus fuil in regem, ut s. Matthias forte electus est in Apostolum,quemadmodum enim s. Matthias immediate a Deo, sine apostolorum consensu, electus creditur, quin cecidit sors super Mntlhiam: sic eliam Saul immediate a Deo, sine populi assensu, fuisse credendus est electus in regem.

Ilespondco: El s. Matlhiam, et Saulem, quamvis sorte electi sint , non tamen immediate a Deo, sed per consensum hominum electos esse. Quod enim attinet ad (1) s. Matlhiam, historic perspicua est Aclor. 1; sanctus enim Petrus convocato coetu fratrum, qui erant ad centum viginli, docuit c.x

prophetia nccesse esse etigi unum in locum Judae: tum communi consensu electi sunl duo , qui videbantur omnium oplimksed quoniam non constabat cx duobus uler esset praeferendus, confugerunt ad orationem et ad consitum sorlium , quo in rebus dubiis uti solebant Judaei, ul Inllegerent voluntatem hei. Illa enim optima est electio, qua homines chgunl eum, quem a Deo praeleclum sibi persuadent. Itaque dederunt sortes eis, orantes Deum.ul sortes dirigeret el ostenderet eo signo, quem ipse praecleglsset . ubi nutem cecidit sors super Hatthiam. ipsi quoque eum elegerunt, quod enim nos legimus annumeratos est cum undecim apostolis, in graeco textu esi συνζα'ιὺ/,φισΟη. idesl.suffragiis electus est, ul eliam interpret ChrysoMotni vertit. Itaque Deus elegii s. Matlhiam el apostoli eumdem elegerunt: Elegerunt autem apostoli parlim iudicio el concilio proprio, parlim sorlium auxilio.

Quod aulem ad Saniem allinet,res est adhuc clarior (2): sorte enim cleclus est Saul, ut haberet populus signum divinae voluntatis et sciret quem luto eligere el in quem potestatem suam transferre secure posset. Et quidem cadente sorte super Saulem. multi de populo clamaverunt, vivat rex:multi eliam recusarunt consentire in eam electionem,sed paulo post cum Saul fido quodam egregio virtutem suam probassel, unanimi consensu cleclus fuit, ul habetur 1. Reg. 11. Perrexit. inquil Scriptura, omnis *populna cl fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala.* Vt nutem inlellig dur (3). iudicium sortium fuisse apud Hebraeos indicium potius,sive praeiudicium, quam absolutum iudicium: consulendae sunl Scripturae divinae Josue 7. 1. Reg.t L ctJonue l In his enim tribus loc< investigatur per sortes, quis ex mullis reus esset commissi d didi. Sed ille in quem sors cecidi!. nnn prius punitur, qu un ipse delictum ore proprio confitentur. Quod postea rex addit de electione summi pontificis,non conjectu sortium in urnam, sed praegran ii pecunia tu cardinalium fauces, ad calumnias perlinet. Nos certo electioni pontificum bis interfuimus, nec lamcn do praegrandi ista pecunia quidquam audivimus. sed solemno est adversariis id, in quo unus aliquando forte peccavit,ad omnes catholicos transferre: sic enim feliciter ipsorum cvangehuin propagatur.

Quod vero pag, 12.*». et I2G. dicit,inir.iri sc quod lapsus memoria, in eodem parvo opusculo mecum ipse pugnem, quod Saulem et Davidcm a propheta inunctos dixerim eguisse populi consensu, ul regnum adipiscerentur: el tomen in eodem opusculo scripserim,Cypri.ini aetate potestatem eligendi episcopos non fuisse apud populum : Ego admiratiorem ejus miror: haec enim inter sc contraria non sunl, Rex eligebatur a populo tempore Samuelis et episcopus non eligebatur a populo lempore Cypriani, quae enim, rogo, hic contrarietas, quae repugnantia est, ubi personae el tempora diversissima sunl?quod siilla contraria sunl, eliam ista ernni contraria el secum ipse pugnabit, qui dixerit: Rex

(\) S. Matthias non sola sorte, sed eliam suffragio apostolorum electus fuil.
(2; Saul rex et sorte el suffragiis electus fiat.

(3) Apud Hebraeos indicio sorlium investigabantur occulta crimina.

Poloniac eligitur a populo, imperator non eligitur a populo, sed a principibus: Hex I-Iancorum neque a populo, neque a principibus eligitur, sed haereditaria successione regnum acquirit.

(1) Quae fuerit Cypriani tempore ratio electionis episcoporum, ipse his verbis teslatur lib. I. episl. { *Apud noa cl fere per provincias universas tenetur, ul ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem cui praepositus ordinatur, episcopi ejusdem provinciae proximi quique convenient, cl episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vilam plenissime novit cl uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit.* Et paulo ante: *Ul plebe praesente,* inquit, *vel delegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur.* Haec ille, ex quo intelligimus ad plebem pertinuisse episcoporum electionem per testimonium vilae, ei morum; ad episcopos autem provinciae ejusdem per judicium, et auctoritalem.

At, inquit rex, cum agitur de rege, Bellartninus vult per consensum populi eligendi poleslalem designari: cum agitur de episcopo, eodem illo consensu non jus eligendi, sed electionem ab aliis faciam confirmandi intelligit. Respondeo: nullam hic quoque esse repugnantiam: nam consensu populi fuisse necessarium ad regis electionem demonstrant verba Scripturae, quae dicunt, Fecerunt ibi regem Saul coram Domino: consensu populi odhibilum fuisse ad testimonium ferendum de vita et moribus eligendorum, vel electorum ab episcopis, demonstrant verba s. Cypriani paulo ante citata.

Pergit rex et a pag. 127. ad 133. nulla dicit de conjuratione pulveraria ad versus Garnellum et Ould-cornium jesuitas, de qua re, quoniam maxima ex parte in facto consistit et exlali publicè edita actio in Garnellum, plena mendaciis; et brevi exlabil responsio. quae jam sola conscripta est, alque a me quoque diligenter perlecta; ad illam lectorem remilio. Id solum paucis refellam, quod in historia ista percensenda, adversus Bellarminum proprie dicitur.

Scripserat Bellarminus (2), neuricum Garnellum jesuilam, proditorem illam pulverariam novisse quidem, sed in confessione sacramentali, quam delegere nulla ratione poterit. Ilex contra demonstrare nititur, et Garnellum ejus proditoris extra confessionem sacramentalem conscium fuisse: et proditores ejusmodi in sacramentali confessione auditas, posse ac debere delegi, modo persona condientis non delegatur. Ad haec duo illa respondet. Quod Garneltus. non solum in judicio, sed etiam in ipso theatro jam moriturus aperte pronunciaverit, se proditoris illius conscium non Coisse, nisi in confessione sacramentali; lesles nulli sunt, sed unus praecipue vir gravis. non sacerdos, non jesuila, non seminarii alumnus, qui in ipso Ibalro prope ipsum Garnellum cum esset, ex ore ejusdem Garnelti id se accepisse mihi sancte affir-

mavit. quod ego facile credidi, qui multorum annorum Garnelti consuetudine usus, optime novi summam illius viri probitatem et innocentiam, cum summa ingenii et omnis generis eruditione conjunctam.

(3) Sigillum vero confessionis sacramentalis posse delegi ad ingens detrimentum avertendum, modo persona condientis reticeatur, non ignoro. Sed quaero a regibus, si Garneltus retulisset, scire se regi a proditoribus mortem imminere: an passus fuisset ob religionem sacramenti confessionis personam proditoris silentio praelicri? eerie qui confessionis sacramentum nullum esse credit, quique ejusmodi sigillum, ut reipublicae maxime perniciosum aversatur, mox Garielluni rapti hi vinculi et exquisitis tormentis examinari jussisset, neque destitisset donec in cognitionem proditoris et omnium ejus consciorum devenisset: licet igitur proditorem in sacramentali confessione cognitam verbis generalibus christiano et pio principi aperire, ut remedium imminenti malo pareret, quin pro comperlo habetur, cum principem nihil ultra fas interrogaturum: sed principi a vera religione alieno, qui sigillum confessionis divinitus imperatum irridet et quem salis constat non parum ul persona condientis lateat, nullo modo licet.

Denique Ilex pag. 134. 137. et 138. opinionem crudelis saevitiae in catholicos a se remove conatur. I(Z *primum*, inquit, *id constanter* assevero, *hic neminem sive meum, sive defunctae reginas temporibus. conscientiae, ac religionis causa ultimo supplicio affectum. Nam quantumvis religioni sitae deditus sil, quantumvis eam aperit et constanter profiteatur, nullum ei a legibus impendent capitis periculum, nisi comperlo contra leges, externo aliquo actu deliquisse: aul conjurationem, consiliumve summae, rei perniciosum iniisse: exceplis tantummodo sacrificulis, caeterisque pontificiarum partium qui in transmarinis regionibus initiantur.*

Ad haec facilis est responsio: nam (4) tametsi verum esset, neminem in Anglia religionis causa extremo supplicio allici, nisi contra leges externo aliquo actu deliquerit: tamen quin leges prohibent recipere sacerdotes catholicos in domum, prohibent reconciliari eum Ecclesia catholica, prohibent interesse sacrificio missae, jubent praestari juramentum de primatu regis in spiritualibus, vel certe jubent suscipi juramentum de non curanda excommunicatione summi pontificis et alia id genus inulta, quae ad religionem perlinent: idcirco qui ultimo supplicio alliciuntur propter transgressionem ejusmodi legum, merito dici possunt ultimo supplicio affici propter religionem.

Deinde qui plectuntur, quia sacris ordinibus in transmarinis regionibus initiali sunt, cum in patria ejusmodi sacri ordines non conferantur; nonne propter religionem plectuntur? nonne sacri ordines ad religionem perlinent? Hinc videlicet iam nulli nu-

1 9 "o. fuerit <|pciimu< forma, tempora s. Cypriani.
(2) I/f-nru tu Garneltus in sacramentali tantum confitetur, et proditionem pulverariam novit,

(3) An licet sigillum confessionis sacramentalis delegere in aliquo casu. ' .Tl

(i) An verum sit neminem in Anglia extremo supplicio affectum esse propter religionem.

nieranlur martyres in libro de persecutione anglirana cl in allero de schismate nnglicano Nicolai Sanderi cl iu alus catholicorum libris. Parum enim refert ad martyrium utrum quis occidatur, quia Christianus catholicus est, an quia legem transgressus est, quae jubet lid iiii catholicam abjurare. Nam imperatores pagani edicta proponebant, ne cui liceret Christum Deum confiteri, ve) ul suspecti de christianismo juberentur diis publice sacrificare. Deinde tamquam inobcdtenlcs legibus imperatorum supplicio afficiebant. El quemadmodum Hex in hoc eodem loco dicit (1), sacrificulos sub poena perduellionis a finibus Angliae arceri, quia conjurationibus cl proditionibus vel conceptis, vel laudatis infames sunl: Sic cliam pagani principes quicquid sceleris publice agebatur, Christianis imputabunt; ut etiam ob incendium, cujus auctor Nero ipse fuerit, teste Svelonio et quo magna pars urbis conflavit, Nero imperator Christianos plurimos, tamquam audores exquisitissimis suppliciis interemit, ul libro annalium 15. Tacitus prodidit. Corio pulveranae conjurationis odmin in jesuillas conversum est, cum neque jesuillae, neque ullus ex numero sacerdotum particeps ejus conjurationis fuerit.

Alque haec dicta sint, si verum esset, quod Ilex hoc loco lam constanter aflirmal. Sed id manifeste falsum esse, consta) Ium cx lib. 3. de schismate anglicano: tum cx libro Andrae Philopalri section. I. png. 26G. el sequentibus, ubi cx ipsis historiis haereticorum Anglicanorum, aperte demonstrator, plurimos tum clericos, Ium laicos, solius religionis catholicae caussae necatos fuisse, ul mirum sil regem ea scribere voluisse, quae cx ipsis subditorum suorum aut verbis, aul scriptis relulanlur.

Quia vero Ilex pag. 136. π ginne Mariae, catholicae, ac piaae principis tempora saevitiae nota infamat dicens: *Tunc n ulla suppliciorum atrocitas in viros, in foeminas, in infantes nostram religionem pro/ilentes, est omissa: immo conlra Dei, naturaeque leges, gravidis mulieribus mors immanissime] illata, infansque e materna alvo exiliens in easdem cum maire /Iammis inje cius* (2). Sciendum csl hanc omnem tragoediam excitari propter unius meretriculae obstinationem, quae gravida cum esset, gravidam esso se numquam faleri voluit. Igilur igni tradita, more pertinacium haereticorum, est: ac. ul non solum haercsis, sed el mendacium etiam patefieret, ex ejus alvo prodiit non infans, sed informis, ac sine anima caro. quam in ignem fuisse conjectam mirandum non csl: quemadmodum vere mirandum el exeerandum esset, si vivus infans prodiissel.

Sed haec immanitas tantum aberat n moribus illo- rum qui regnante Maria judiciis praeerunt, quantum obsunt, qui ista confingunt, a studio veritatis.

Hanc historiam, si tamen historia est, fama accepi, non in libro aliquo legi. Sed scio cliam a vnis gravibus pro fabula haberi, conficta videlicet

a Foxio ejusmodi rerum artifice petilissimo. Consulat lector llardingum adversus Ivellnm, vel auctorem Triplicis conversionis Angliae adversus Foxium.

CAPUT XIV.

Excuitur peroratio regis.

(3) In exirema peroratione sua Ilex primum admonet in communi principes omnes, tamquam vicanos Dei, ul scrio cogitent de evangelii plantatione, cl propagatione; cl sceptrorum suorum securitati mature provideant, emu Dei benignilas spiritualem libertatem . cum temporali voluerit esse conjunctam. Deinde horiatur principes alienos ab Ecclesia romana. ul verae fidei unitatem conservent cl communionem spiritus in vinculo pacis; ne factis inter ipsos schismatibus, scandalum fidei oriatul cl liant parabola opprobi i adversariis, quibus unitas una c praecipuis csl verae Ecclesiae nola. Addit aulem . mediam prope partem orbis Christiani in suam religionem consentire. Denique principes catholicos, quorum mentes dicit, nondum veritatis fulgore esse illustratas, excitat ul oculos aperiant, alque in prunis ul Scripturas perlegere velint, atque cx illis credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed super propria el certa scientia, fidei fundamenta collocare.

El quidem quod allinet ad primam partem admonitionis. videtur ea initii sacris evangelii prorsus esse conii aria (1). Christus enim in evangelio, nusquam principes saeculi vicarios suos facil; nusquam iliis mandat evangelii plantationem . vel propagationem, nusquam libertatem spiritualem cum temporali conjungit, ul videlicet principes liberi in temporalibu liberi sini etiam in spiritualibus: sed apostolis. qui reges cl principes temporales non orant, dixit; *Euntes praedicate dicentes, quia appropinquavit regnum coelorum.* Mattii. 10. iisdem dixit: *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris cl Filii cl Spiritus sancti,* Mallii. ulliin. iisdem dixit: *Praedicate evangelium omni creaturae.* Marci till. Iisdem dixit: *Sicut midi me Paler el ego mitto vos: El quorum remiseritis peccata remittentur cis.* Joan. 20. Petro vero apostolorum primo , non Tiberio principum temporalium primo, ovile suum commisit dicens: *Pasce oves meas.* .Joan. 21. Qui sint aulem apostolorum successores apostolus Paulus docet Ador. 20. ubi dicit, episcopos positos esse a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei. quam acquisivil sanguine suo: Apostoli vero Petri successores, romanos esse pontifices docent antiquissimi Patres, qui cos enumerant, Irenaeus lib. 3. cap. 3. Eusebius in historia el in chronico: Epiphanius hacresi 27. Optatus lib. 2. conl. Parincniani: s. Augustinus in opisl. ad Generosum, quae csl 163. Denique

(1) Sic imputantur hodie proditiones in Anglia sacerdotibusnil imputabantur olim publica scelera Christianis in terris paganorum.

(2) Defenditur regina Mana a nota barbarae crudelitatis.

(3) Sunimu lotius perorationis Iribus capitibus comprehensa.

(i) Evangnlly plantatio et Ecclesiae gubernatio apostolis, non regibus, a Christo commissae.

Hieronymus et Prosper in continuatione chronici Eusebii.

Ideale ergo Rex dum principes temporales liberos facere nititur ab obedientia pastorum Ecclesiae et super ipsam Ecclesiam constituere: ne captivos diaboli faciat et ab Ecclesia excludat (I). Quicumque enim in Ecclesia Christiani sunt, aut pastores aut oves sunt, oves autem pastoribus subditas esse debere, non Scriptura solum, sed et ratio ipsa demonstrat. Principes temporales, non esse in Ecclesia pastores a Christo institutos, paulo ante monstravimus. neque ipsi negare possunt, nisi non contenti solio, et sceptro, et corona, cathedras quoque episcoporum, et baculos pastores et mitras pontificum velint invadere. Restat igitur ut oves sunt, ac per hoc obedientes praepositis esse debeant, et subjacere eis qui pervigilant, tamquam rationem pro animabus illorum reddituri, ut Apostolus monet ad Hebr. 13.

Jam vero in altera parte admonitionis gloriatur Rex. in ediam prope partem orbis Christiani in suam religionem consentire, quod quidem verum est. si per religionem suam intelligat omnes sectas quatuorque sunt a catholica fide discordes. Plurimi enim sunt ad orientem, et meridiem Nestoriani, Dioscoriani. Jacobitae et similes, cum quibus magna ex parte Abyssini conveniunt: plurimi quoque sunt ad occidentem et septentrionem Russiae. Lutheran, Zwingliani, Anabaptistae, Confessionistae, Calviniani, Armini quoque et Samosateni. Si hos omnes pro suis Rex agnoscit, recte gloriatur, sectam suam illa propagatam, ut mediam prope partem Christiani orbis obtineat. Si vero pro suis non agnoscit nisi Calvinianos mistos. Puritanis videlicet exclusis, nescit an (2) mediam partem regni sui numerare poterit in iis, qui religioni suae consentiunt.

Quod autem Rex cupit, omnes qui a Lutheris descendunt, in unitatem fidei convenire; cum principalis verae Ecclesiae nota sit unitas: inani desiderio tenetur, frustra laborat, impossibilia concupiscit (3). Quomodo enim fieri potest, ut lites inniant, qui iudicem nullum admittunt, nisi Scripturas, quas unusquisque pro arbitrio suo ad opiniones suas detorquet? certe si militibus civilibus dirimendis nihil haberemus praeter leges, iudicibus atque arbitrariis omnino exclusis. quem Unum liliū sperare possemus? Et nonne jam per nonaginta circiter annos Lutherani experti sunt, in discordis gravissimis de summa fidei se concordiam frustra tentasse? desinat ergo Rex unitatem spiritus apud eos quaerere, qui spiritu contradictionis pleni sunt neque speret concordiam in fide apud eos unquam futuram, qui circa fide naufragaverunt, qui fidem divinam in opiniones humanas commutaverunt, et qui denique (quod potissimum est) ab unitate Ecclesiae catholicae atque apostolicae, in petra firmissima sollicitae, atque fundatae semel recesserunt.

(1) in Ecclesia esse debent, non super Ecclesiam: quippe oves, non pastores.

(2) Von media parte orbis Christiani, sed forte in edia pars Angliae in religionem regis consentit.

Venio nunc tertiam partem admonitionis, in qua Rex principes nostros catholicos, nondum luce veritatis illustratos esse dicit, atque ideo (4) monet, ut lumen aspiciant. Ibi primum quaero, unde novum istud lumen Anglicis contulserit? nonne aquilone respondebit: inde enim primus eorum propheta Luthers (herus) emersit. At nos prophetam audimus dieenlein: *IZ*. *In* *one pandetur omne* malum, Bierem. I. Et si omne malum, certe etiam tenebrae erunt. non lux veritatis.

Deinde Christus in novissimis temporibus pseudopphetas surrecluros praedixit, Matth. 24. non prophetas novos. Apostoli Petrus et Judas illusores venturos in ultimis diebus admonuerunt. non reformatores. 2. Petri 3. *Ita* dicit. *IS*. Idem Judas apostolus, sydera errantia praedixit exoritura iis, qui veram lucem amiserunt. Denique et metus Paulus 2. ad Thimotheum. 3. *In novissimis*, inquit. *diebus instabunt tempora periculosa: erunt enim homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, bispheini*; et 1. Timothei). 4. dicit. *it*, futuros in iisdem novissimis temporibus, qui discedentes a fide intendunt spiritibus erroris, et doctrinis daemoniorum. Ergo si scripturas scrutari Rex voluerit, intelliget omnino, novos istos fidei architectos, non reformatores, sed illusores: non prophetas, sed pseudopphetas; non stellas lucidas et matutinas, sed errantia sydera esse, quibus procella tenebrarum servatur in aeternum.

Atque ut principes orthodoxi plano perspiciant, quale lumen aspiciendum Anglorum Rex ipsis ostendat, verba illa perpendant, quae Rex in extrema sua adhortatione posuit, cum ait (>). *Cum Paulo opto vos omnes fieri tales, hac una in re, qualis ego sum: in primis ut velitis Scripturae pervolvere, ex his credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed vestra ipsorum certa scientia, fidei fundamenta collocare, quando justus ex fide vivet, et unusquisque sit fide propria salvus*. Ubi salis aperte docet, unumquemque debere esse iudicem in rebus fidei, suoque iudicio potius quam Ecclesiae, vel conciliorum, aut summi pontificis acquiescere.

Quae doctrina non est ipsius regis propria, sed illis communis, qui nunc in Anglia rem theologica tractant. Sic enim clarioribus verbis hoc idem tradit Witscherus. unus ex primariis Anglorum scriptoribus, in libro, quem proprie contra me scripsit, controversiae primae quaestione quinta. *Unusquisque sibi iudex esse debet. et suo iudicio non plane privato quidem, sed divinitus inspirato stare: et paulo infra rationem reddens nil! Concilia Patres, papae homines sunt. et Scriptura testatur, omnem hominem mendacem esse: quomodo ergo illorum sententia aequiescam? hinc ille. Quod sane dogma omnibus hieresibus oditum aperit, neque tam est haeresis, quam haerese omnium janua. Verissime enim sanctus Cyprianus lib. I. epistol. 3. scripsit, hinc haereses or-*

(3) Unites fidei inter haereticos optari potest, obtineri non potest.

(4) *Proprium est haereticorum, cum in tenebris errorum degant, lucem veritatis polliceri.*

(3) *Hic omnibus haeresibus janua aperitur.*

tasessc, quod unus in Ecclesia Dei ad lcmpu> sacerdos, clad tempus judex vice Chrisli non cogi* later, quomodo enim hacrcses impediri possunt, ne nascantur; vel jam natae resecari, ne propagentur; ubi tot sunl magistri, quot discipuli; loi judices. quoi litigatores?

Neque solum ex hoc uno dogmate nascuntur Unerases mullae, sed omnino ipsa lidei certitudo; (1) cum nemo sibi polliceri possit, se verum spit turn Dei habere., aul veram scientiam adeptum esse, quam ad Udem stabiliendam Ilex requirit. Scrtptura siquidem de Ecclesia ipsa testatur, quod sil columna, cl firmamentum veritatis, 1. Tiniolh. 3. de spiritu, vel scientia propria nusquam testatur. Paires in concilio legitimo congregati, vere, cl lulo dicunt: *Visum csl Spiritui sancio el nobis.* Aci. 13. Privati homines nisi temere hoc dicere non audebunt, quantumvis docti, el spirituales sibi esse videantur. Apostolorum principi dictum est a Domino, *Ilogavi pro le, ul non dejiciat fides Inu, el tu aliquando conversus confirma fratres* litos, Luc. 22. El quoniam privilegium hoc Pelro pruno summo pastori propter Ecclesiam datum csl, non temere a fidelibus creditur ad successores quoque Petri perlinere: de privatis hominibus nihil tale legitur.

Denique ulriusque Testamenti tabulae in rebus *dubiis* ad sacerdotis summi judicium nos remittunt: ad judicium proprium neminem remittunt: *Si difficile, atque ambiguum judicium apud te esse perspexeris, surge, cl ascende ad locum . quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotem levilici generis el adjudicem qui fuerit illo tempore: quaeresque ab eis. qui indicabunt tibi judicii veritatem.* Deui. 17. el Malach. 2. *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, el legem requirent ab ore ejus, quia angelus Domini exercituum est.* Et Dominus in cvangelio Mallh. 23. *Super cathedram Moysis sederunt Scribae el Pharisei: quaecumque dixerint vobis servate,el facile.* Et Mallh 18. *Si Ecclesiam non audierit, sil tibi sicut ethnicus cl publicanus.* El cur Dominus Pelro pascendas oves commisit, nisi ul uves rationales pascua doctrinae non a se ipsae, sed ab illo acciperent? Et cur posuit Deus in Ecclesia sua pastores el doctores, juxta Apostolum ad Ephes. 4. si unusquisque sibi pastor el doctor esse debebat ?

Al concilia. Patres, papae, homines sunl, cl secundum .Scripturae testimonium mendaces (2).Respondeo: Apostolos quoque el prophetas homines fuisse, el tamen eis luto credi potuisse, quoniam non erat mendax spiritus, qui loquebatur in cis. Sic igitur concilia legitime congregata, Patres unanimi consensu praedicantes, papa in cathedra Petri sedens, el docens, homines sunt, el ex naturae humanae fragilitate mendaces ; sed non esi mendax Spiritus sanctus, qui per ejusmodi homines Ecclesiam docel.

Particulares vero homines, non lanium homines

sunt, cl per se, atque ex se mendacCS-, sed neque promissionem ullam habent, quod cis spiritus ventatis assistat: El experimento didicimus haereticos hujus temporis, qui contraria, atque inter se pugnancia dogmata profitentur.omnes omnino Spiritus sancti illustrationem el scientiam Scripturarum jactarc:el illos ipsos magis de Spiritu el scientia gloriari, qui longius n veritate absunt, quales sunl omnium feri. judicio Anabaplistae. Quare si super scientia propria, vel privata spiritus illustratione fundamenta lidei collocanda sunl; non super petram , sed super arenam domus lidei nostrae fundata, non poterii effugere, quin stante vento lentalionis, liat ruina illius magna.

Sed si regi Jacobo licuit, optare cum Paulo, ul omnes catholici reges el principes lièrent, qualis ipse est: cur non majore ratione licebit tot magnis regibus, aliisque principibus orlhoduxis optare, ut Ilex Jacobus fiai quales Ipsi sunt.el quales fuerunt omnes majores ejus, avi. proavigne Scotiae reges a Donaldo primo, qui a sancto Victore papa, el mai tyre Christiana sacra suscepit.usque ad M iriam parentem ejus, feminam optimam, atque sanctissimam? Salis enim constat, Scotiae reges, singulari Dei benedictione per annos mille trecentos sibi invicem succedentes, catholicos fuisse, uno Jacobo sexto excepto, qui temporum injuria, piorum parentum cura destitutus, in educatores haereticos incidit, atque ab illis institutus a via majorum deflexit.

Optent igilur, quod de illonim summa pietate,et charitate fidenter praesumo, omnes catholici reges et principes coctori. m primis Caesar ipse Itudoljdus, atque a Deo precantur, ul Jacobus Rex aliquando majorum suorum vestigia requirat, nlquo ad ea rediens, iisque insistens ita vivat, el regnet in praesenti saeculo, ul etiam in futuro una cum ipsis in aeternum vivere, ac regnare mercatur.

CAPUT XV.

Responsio adea.quae sub nomine Mendaciorum ementitarum historiarum,el novorum dogmatum. rex scripsit adversus librum Matthaei Torti qui vere cardinalis Bellarm ini liber csl, sed justis dc caussis alieno nomine editus.

Post praefationem monitoriam Jacobus Ilex exponit tabulam. in qua notat mendacia viginli, emenlilas historias quinque, el nova dogmata item quinque, in libro Matthaei Torti a se reperla: ut inde de loto libro judicium liai.Eaindem ipsam tabulam ego quoquo hic adscribam . ndjuncla brevi responsione,ex qua manifeste apparent, nullum in eo libro osse mendacium, nullam historiam ementitam, nullum dogma novum:

Primum *Mendacium pag. 9. edit. Polilanae.*

Hic, in juramento fidelitatis , aperle negatur

(1) *Qui proprium spiritum judicem controversiarum fidei facit, amillit fidei certitudinem.*

(2) *Solvitur obiectio adversariorum.*

summo pontifici potestas excommunicandi reges haereticos.

qui etiam pro hac inlcrprelacione dial Augustinum, et glossam inlerlinearem.

Confutatio

Responsio

Quaestio de pontificis potestate in regibus excommunicandis nec tractatur.nec ullo modo definitur in iuramento fidelitatis', sed ex proposito declinatur. Inspicianlur verba /uramenli, el monitoria praefatio pag. 10. et 11.

Responsio

Auclor libri non scripsit, in iuramento fidelitatis tractari.aul proprie definiri quaestionem de potestate pontilicis in regibus excommunicandis, satis cnim intelligebal. in formula iuramenti non osse locum quaestionum theologiae disputandarum. Sed affirmavit in ea formula negari pontifici maximo potestatem excommunicandi reges etiam haereticos: quod verum esse, perspicuum est ex illis verbis iuramenti: *liem juro ex corde.non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis, aut deprivationis facia. vel concessa, aut fienda. vel concedenda per papam, vel successores ejus etc. fidelitatem. el veram obadienliam suae majestati, haeredibus el successoribus suis praestabo*, Haec ibi: qui vero jurat se obediluruin regi haeretico, non obstante excommunicatione papae, non jurat simul, se non agnoscere in papa potestatem excommunicandi reges haereticos? alioqui cnim non iuramentum, sed sacrilegium esset, jurare se non obedilurum sententiae excommunicationis a papa latae in rogem haeticum, si crederet esse in papa veram potestatem excommunicandi reges haereticos.

11. Ulendacium pag. 10.

Nam ex verbis illis Dominicis. *Quodcumque solveris super terrain, erit solutum cl in coelis*, catholici omnes colligunt ad pontificis maximi auctoritatem perlinere, non solum potestatem absolvendi a peccatis, sed eliam a poenis, censuris, legibus, volis, alque a iuramentis.

Confutatio

Quod non omnes romani catholici ita colligant ex hisce Christi verbis Mallh. IG. *ut alia argumenta tacitus praeleream.vel inde apparet.quod ex plurimorum sententia quicquid Christus promisit Mallh. IG. id actu praestitit Joan. 20. cum dixisset, Quorum remiseritis etc. unde constat. Christum potestatem illam solvendi promissam sensisse de absolutione a peccalis.nulla hic mentione facta de absolutione aliqua a legibus, votis,iuramentis.Alque ila sentiunt Theophylactus. Ansclmus, Ungo cardinalis, cl Ferus in Mallh. IG Sic eliam Scholasticorum primarii. Alexander Alensi' in summap. 4. q. 79. memb. 5. etfi. art. 3. Thomas in 4. d. 24. q. 3. ari. 2. Solus in 4, d. 19. art. 1. Hadrianus sextus papain 4. d. q. 2. de clavibus p.302. edit. Paris, anno 1530.*

Ea de caussa scripsi, ab omnibus catholici? colligi ex illis verbis Dominicis, *Quodcumque solveris etc.* ad pontificem Petri successorem perlinere potestatem, non solum remittendi peccata, sed etiam solvendi a poenis, censuris, legibus, votis.iuramentis: quoniam nullus catholicorum negat lu» omnia ad summum pontificem perlinere: nequ» rationem efficaciore[m] reddere possunt, quam amplissimum. et universale privilegium illud, *Quodcumque solveris etc.* et quamvis verum sil. quod Theophylactus. clalii dicunt, quod uni Petro promissum fuit .Mallh. IG.datum esse omnibus Joann. 20. tamen non csl verum quoad omnia.Siquidem Pclro Mallh. IG. promissa fuit potestas, non solum remittendi peccata, sed eliam solvendi omnia vincula.quae impedire possunt adeptionem regni coelorum: Apostolis aulem Joann. 20. data potestas est remittendi peccata, non quomodocumque,sed per sacramenta Baptismi el Poenitenliae.ul docent sancti Chrysoslomos cl Cyrillus in cap. 20. Joann, el s. Hieronymus in episi. ad lledibiam q. 9. quibus accedit s. Anselmus, qui in cap. 16. Malli), scribil. per illa verba Joann. 20. *Quorum remiseritis etc.* dari polcslalc[m] remittendi peccala.non solum apostolis, sed etiam omnibus episcopis el presbyteris. Constat aulem pre<hyteros non habere potestatem remittendi peccata, nisi per sacramenta. quae vocatur potestas ordinis. Nec minus constat, habere episcopos, ct mullo magis summum pontificem, potestatem jurisdictionis, dandi indulgentias, dispensandi in legibus, votis, iuramentis, el similibus: sed pontificem illam habere absque limitatione, ut principem, et caput Ecclesiae universae, episcopos autem cum limitatione, ul vocatos in pariem sollicitudinis. Si quis aut-m quaerat, ubi datum sil Petro, quod ei promissum fuerat Mallh. IG. Respondeo datum fuisse -loann, ull.quemadmodum cnim Dominus Mallh. IG. nominalim expressit Simonem, el patrem ejus, ut cum distingueret ab alus, el promisit claves regni coelorum: el super eum Ecclesiam aedificaturum se dixit: ila postea Joann, ull. nominalim expressit Simonem, el patrem ejus ct distinxit ab aliis, alque ei dixit. *Pasce oves meas*. Idem enim csl esse fundamentum aedificii et pastorem ovilis, et caput corpqris ct principem civitatis,cui in signum poleslalis dantur claves ejusdem civitatis, ul possil admillere, vel excludere. Sed ad singulos auctores respondeamus. Theopliylactus in cap. IG. Mallh.solum dicil,quod promissum fuit Petro Mallh. IG. datum fuisse omnibus apostolis Joann.20.quod est verum de potestate remittendi peccata per sacramenta: non aulem verum est: de omni potestate solvendi, alque ligandi: neque Theophylactus hoc negare potest, cum sanctus Joannes chrysoslomos (cujus commentaria Theophylactus in compendium redegit) scribat in caput IG. Matthaei.Petrum factum esse a Christo caput lotius Ecclesiae, cl lotum orbem lerrarum illi esse commissum,ad quod

officium ecclesie non suum. Hic ille poleslas remittendi peccata per sacramentum. Uiselmus in cap. IG. M. dicit quidem eandem poleslalem remittendi peccata, datam esse apostolis, immo etiam omnibus episcopis et presbyteris Joan. 20. quae promissa sunt Petro. IG. Sed addit, unum Petrum facium esse principem apostolorum, ut intelligeretur in Ecclesia esse debere unum principalem Chrisii vicarium, ad quem diversa Ecclesiae membra recurrant. Hugo cardinalis in cap. IG. Mallh. secutus Anselmum loquitur de potestate remittendi peccata. ei recte dicitur, eam promissam fuisse Mallh. IG. et datum Joan. 20. sed non negat. aliam quoque potestatem promissam, et datam Petro, quae non est expressa Joan. 20. Joannes Ferus in cap. IG. Mallh. non confert hunc locum cum cap. 20. Joannis. Itaque frustra citatur, neque laus est auctor, ut ejus testimonium movere nos debeat. Alexander Alensis non dicit, quod fuit promissum Mallh. IG. fuisse datum Joan. 20. sed contra dicit, claves datas fuisse Petro Mallh. IG. etiam si videantur verba esse de futuro: *Respondete*, inquit. Quod claves *fuerunt datae tibi. Tibi dabo claves*, et licet, *tibi dabo claves, exprimat per modum promissionis eventus futuri: nihilominus tibi cum verbis sequentibus quae sunt. Quodcumque ligaveris, datae fuerunt Petro praecipue*: et infra: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata etc.* Idem Alex, in eodem art. 3. paulo ante, sic loquitur. *Voluit Deus quosdam in alios plures habere potestatem, et deinde in illos, alios pauciores; et sic semper quousque perveniretur ad unum, scilicet papam, qui sub Deo immediate est.* Sanctus Thomas in loco citato a rege, ponit in argumento contrario, quae Rex pro se citat, et postea solvit illud argumentum dicens, datam esse primo soli Petro poleslalem ligandi et solvendi: deinde datam esse alius, ut ostenderetur, ab illo tamquam in capite descendere debere poleslalem in alios. Idem quoque s. Thomas in 4. dist. 19. q. 1. art. 3. ad primum, distinguit de potestate ordinis et jurisdictionis, et priorem dicit esse datam omnibus aequaliter Joan. 20. non solum apostolis, sed etiam omnibus sacerdotibus, quod probat ex ritu Ecclesiae, ubi in ordinatione presbyterorum dicuntur haec verba, *Accipite Spiritum sanctum. quorum remiseritis peccata etc.* posteriorem poleslalem dicit non esse aequaliter in omnibus, sed principaliter in Petro, ut habetur Mallh. IG. Et per illum in alios descendere. Dignetur autem Rex consulere eundem sancium doctorem in cap. IG. Mullhoei, et inveniet quod ego supra dixi, quod promissum fuit Petro Mallh. IG. per illud, *Tibi dabo claves*, datum esse et ipsa eidem Petro Joan. 21. per illud, *Pasce oves meas.* Inveniet quoque haec verba, papa qui est loco sancti Petri, habet plenariam poleslalem, ulli vero ab ipso. Solus in loco a rege citato, id est, dist. 19. art. 1. nihil de hac re dicit. Sed vitio scriptoris furiasse posita est distinctio 19. art. 1. pro dist. 20. q. 1. art. 2. in hoc enim loco tractui Solus de clavibus et allegat duo testimonia Scripturae Mallh. IG. et Joan. 20. et 21. sed non dicit, quod Rex vult, quod promissum fuit Mallh. IG. id totum

datum fuisse Joan. 20. sed dicit cum cardinali de Turrecremata, poleslatem Ordinis collatam apostolis Joan. 20. promissam autem Petro plenissimam potestatem ordinis. et jurisdictionis Mallh. IG. et re ipsa collatam eidem Petro Joan. 21. Responsum Hadrianus M. in 4. sentent, q. 2. de clavibus Ecclesiae, ubi dicit, duas esse claves, alteram scientiae, alteram poleslalis, et hoc probat ex Augustino et glossa interlinearibus. Sed an ex hoc dicitur Hadriani, vel ex aliis citatis auctoribus convincatur Tortus mendacii, lectorum erit iudicium.

111. Mendacium pag. 18.

Odi parricidia, exsecror conspirationes, sed occasiones desperandi dabo nemo inhiberi potest.

Confutatio

Quod occasio desperandi pulverariis proditoribus non erat data, ut iste mentitur, sed quod a jesuitis edocti irruerant in hoc sanguinarium facinus. Vide Monitor. Praef. pag. 132 133. et actionem in proditores.

Responsio

Verissime datum fuisse occasionem desperandi proditoribus, testantur gravissima edicta in recusantes adire ecclesias haereticorum, quae lanio graviora sunt, quando magis speraverant catholici sub novo principe mitigandam fore acerbilalem persecutionis Elisabethae reginae. Quod autem a jesuitis edocti non fuerint proditores, solis luce clarius est. Ipsi enim proditores sub ipsum mortis articulum publice professi sunt nullum se habuisse, vel auctorem, vel socium in eo facinore ex jesuitis, vel aliis catholicis sacerdotibus. Id mihi retulit vir nobilis et lide dignissimus, qui supplicio proditorum interfuit, et auribus ipse suis audivit protestationem unius ex praecipuis proditoribus. Ipse quoque Garnelliis publice, et in iudicio coram multis nobilibus et ad patibulum coram populo protestatus est, eam prodicionem sibi non fuisse notam, nisi in confessione sacramentali innotam a se damnatam et lotis viribus impeditam. Violationem in proditores, quam Rex citat, plenam esse mendaciis maximis et clarissimis perspicuum est ex responsione jam edita, vel brevi proditura, quam ego, antequam cederetur, vitii elmiratus fuissem inveniri homines, qui mentiri auderent de rebus notissimis: uisi legissem apud Eusebium lib. 9. hist. cedes, cap. 5. ex versione Rufinii, a persecutoribus Christianorum contumelia fuisse actu apud Pilatum de passione Chrisii. et per omnes provincias disseminata plena blasphemias et mendaciis. Quid enim mirum est, si de servulis Chrisii acta scribuntur ejusmodi, si de ipso Domino scripta fuisse dubitari non potest?

IV. Mendacium pag. 2G.

Nam ab eo juramento non solum catholici, sed etiam Calvinistae Puritani abhorrent.

Confutatio

Puritani non abhorrent a juramento primatus, sed quotidie suscipiunt, nec unquam recusarunt. Eundem etiam primatum tuetur Calvinus Instil. lib. 4. cap. 20.

Responsio

Puritanos Calvinistas abhorrere a juramento primatus, ex praefatione monitoria, et ex Basilico Decreto ejusdem regis didicimus, nam in utroque libro Rex Puritanis tribuit anorchiam. Anorchia enim et monarchia, sive primatus contraria sunt. Non la men negaverim, a Puritanis admitti juramentum primatus, sed temporalis, qui ad Ecclesiam protegendam, non ad spiritualia ejus negotia administranda pertineat. Sic enim explicatur primatus regis in Confessione scolica edita anno 1581. *El quoniam, inquit, percipimus Ecclesiae et religionis nostrae tranquillitatem et stabilitatem, ex salute et bono regimine regiae majestatis. tamquam instrumento consolatorio divinae misericordiae, huic regno pro Ecclesiae conservatione, et justitiae administratione inter nos. concesso pendere: spondemus et promittimus corde, sub eisdem juramento, subscriptione et poenis, defensores ejus personam, auctoritatem et dignitatem bonis, corporibus, et vilis, in tutelam evangelii Christi, libertatis patriae etc.* Atque hic est primatus, quem Calvinus agnoscit lib. 4. Instil, cap. 20. qui primatum in spiritualibus verum et proprium. neque regi neque pontifici unquam permisit. Ac ut regi domesticum testem adducam, ex latere liber Richardi Brancolli. qui sancti canluariensem archiepiscopum vocat, cui titulus est. Praelensa Puritanorum disciplina, in quo libro cap. 22. haec leguntur: *inc csl, ut veritatem aperte fateamur) quod Calvinus nullo modo ferre poterat, regem Henricum octavum caput Ecclesiae vocari, aut supremum gubernatorem in terris ecclesiarum Dei. quae in suis ditionibus erant.* Haec ille, qui eodem capite et sequentibus duobus id in primis demonstrare conatur, negationem primatus ecclesiastici in regibus, communem esse Puritanis cum Papis, et eo maxime differre a Protestantibus Puritanos.

V. Mendacium pag. 28.

Principio non scribit pontifex, se morere allici ob calamitates, quas tempore reginae, aut initio regni Jacobi regis, in Anglia pro relinenda orthodoxa fide catholici patiebantur, sed ob calamitates. quas hoc tempore patiuntur.

Confutatio

Verba ipsius Brevis recitasse, est hoc mendacium confutasse: sic enim scribit papa: Magno morere nos semper affecerunt, tribulationes et calamitates, quas pro relinenda catholica fide jugiter sustinuistis. sed cum intelligamus omnia

hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucta est.

Responsio

Omnino verba ipsius Brevis recitasse, est confictum fuisse mendacium demonstrasse, nulla enim lit in verbis Brevis mentio temporis reginae Elisabethae, aut initii regni Jacobi, perperam er; verba Brevis ad illa tempora referuntur, praejilim cum neque tempore reginae, neque initio regni Jacobi, Paulus V. pontifex fuerit. Scribit igitur de calamitatibus Anglorum catholicorum, quas initio pontificatus sui gravissimas fuisse, clamoost quatenus, quo primum Breve scriptum est, non perum crevisse acceperat.

17. Mendacium pag. 28.

In primo articulo (Statuti) confirmantur leges Elisabethae.

*

Confutatio

In primo articulo istius statuti nulla fit mentio de confirmandis legibus reginae Elisabethae.

VII. Mendacium pag. 29.

In 10. articulo (ejusdem statuti) additur: ut tertia vice (catholici) propositum juramentum retineant, capitis vitaeque dispendium patiantur.

Confutatio

Nullus est ejusmodi articulus in toto illo statuto. ubi. vel de proponendo hoc juramento tertia vice, vel de capitis, vitaeque dispendio tunc mentio habeatur.

<

VIII. Mendacium pag. 30.

In 12. habetur, ut qui principibus externis militare voluerit. prius juramentum praefatum praestet, utique perduellis habeatur.

Confutatio

Non dicitur in statuto. quod perduellis habebitur, sed quod feloniae reus habebitur, qui principi extraneo militare voluerit, priusquam juramenta suscepit.

Responsio ad tria praedicta

Statutum, cujus articulos in libro meo descripsi. habetur in libello latino edito Rhotomagi anno 1606. cujus hic est titulus: Breviculus duorum nuper in publicis comitiis anglicanis actorum. anno Christi 1606. Jacobi Angliae regis tertio, in eo libello laetantur omnia illa, quae Rex negat: haec enim sunt verba ipsa articuli primi: *Visum est regiae majestati, regni proceribus et statibus, qui ad hoc parlamentum convenerunt, omnes in*

primis leges (empore Elisabelhae, el aliorum regum contra Papislas stabilitas confirmare, el ratas habere. Articuli vero decimi haec sunt verba, Qui vero tertia vice juramentum de primatu regis in spiritualibus recusaverit. si modo regi ulilii proponatur, placuerit, capitis vilaeque dispendio puniatur. Articuli duodecimi haec sunt verba ultima: Statuitur auctoritate praedicta, ul quicumque hujus regni subditus, post decimum diem junii insequentem. principibus externis militare voluerit, is prius juramentum praeslabif. alioquin perduellis habeatur Aloe ad verbum in eo libello habentur. Ac ul idem meam certius liberem, clquia libellus elegantissimus est, dabo operam ul primo quoque tempore rccudalur.

JX. *Mendacium pag. 35.*

Ostendimus eo juramento, negari potestatem apostolicam tum ligandi, luin solvendi.

Confutatio

Nulla est sententia assertoria in isto juramento, nec ullum verbum, nisi conditionale de pontificis potestate ligandi, vel solvendi.

Responsio

Neque auctor dixit per assertoriam propositionem negatam esse pontifici potestatem ligandi et solvendi: sed per jurationis formulam aflirmavil esse negatam, qui enim jurat, ul haec formula praescribit, pariturum se regi; non obstante sententia excommunicationis a pontifice lata, is negare censetur potestatem pontificiam ligandi per sententiam excommunicationis: et qui jurat (ul eadem haec formula jubet) et credit a nullo se posse absolvi, ac ne ab ipso quidem pontifice. ab obligatione hujus juramenti, is negat in summo pontifice potestatem solvendi. Quod aulem Rex dicit, nullum esse verbum nisi conditionalc in hoc juramento de pontificis potestate ligandi vel solvendi, non apparet in quo sensu veritate nitatur. Ista siquidem verba: *Vere credo, et certa conscientia teneo, quod neque papa, neque quivis alius me ab hoc juramento, vel illius ulla particula absolvere possit;* non sunt conditional);!, sed absoluto; et in hac juramenti formula expresse continentur; et ad potestatem pontificiam negandam circa absolutiorem, apertissime perlinent.

Λ'. *Mendacium pag. 37.*

Diocletiano et Neroni, vellent nollent, ipsi etiam summi pontifices subjecti esse cogeantur.

Confutatio

Quod christiani sine exceptione, non coacte sed libere, et propter conscientiam, ethnicis imperatoribus subjiciebantur, vide apolog. nostram pag. 23. 24. et veterum apologetica.

Responsio

Quod christiani Subditi regibus vel imperatoribus etiam ethnicis propter conscientiam subjici debeant. et obedire in iis rebus, quae contra Deum non sunt, nos quoque docemus; sed si qui sint eorum imperio non subditi, etiam si christiani sint, certe subjici et obedire non tenentur, nisi forte vi et potentia adacti. Exempla habemus in praedecessoribus Regis Aegiorum et Scotorum. Romanis enim ethnicis imperatoribus, regnabat in Anglia Lucius Rex christianus: et in Scotia Donaldus Rex item Christianus, quaero igitur a Jacobo rege, liliu existimet reges illos christianos Lucium et Donaldum debuisse obedientiam et subjectionem propter conscientiam imperatoribus ethnicis? Negabil opinor, neque alia de causa, nisi quia summi principes erant in suis regnis, et ideo non subditi imperatoribus romanis. Eodem igilur modo christiani subditi imperatoribus ethnicis, obedientiam illis debebant secundum conscientiam: Summus aulem pontifex Christi regis regum vicarius imperatoribus terrenis jure subditus non erat, ac per hoc obcdienli. ini illis non debebat: sed tamen, lum quia potestas ejus nota non erat imperatoribus paganis, tum quia viribus temporalibus destitutus et al, vellet nollet. ul dixi, subjectus esse cogeatur.

XI. *Mendacium pag. 47.*

Quibus verbis (Brevium Clementis VIH.) Jacobus Scotiae Rex non excludebatur, sed includebatur potius.

Confutatio

Si Brevia Clementis non excludebant me a regno, sed includebant potius, cur ea flammis tradidit Camellus? quare non mihi videnda asservavit. ut sibi et suis catholicis apud me majorem inde gratiam conciliaret?

Responsio

Brevia illa pontificia, neque nominatim Jacobum regem excludebant, neque nominatim includebant, sed hortabantur clerum et populum anglicanum catholicum, ut curarent quantum in se esset, ul Rex eligeretur a fide catholica non abhorrens: et quoniam talis existimabatur Rex Scotiae, ideo per ea Brevia includebatur potius, quam excludebatur, nostro saltem judicio. Au aulem, et cur ea Brevia Garnellus cremaverit, ignorare me fateor. Vidit fortasse, posse verba Brevium in malam partem accipi; vel audivit Jacobum regem vere a catholica fide alienissimum esse. Ideo Brevia quae tunc prodesse non poterant, ignibus tradidit, ut non obessenl.

XII. *Mendacium pag. 60.*

Ex quatuordecim articulis in juramento fidelitatis comprehensis, undecim sunt, qui primatum pontificis in spiritualibus attingunt.

Confutatio

|

Ex hisce articulis ne unus quidem pontificis primatum in spiritualibus attingit. Quqjrsum enim attingeret, cum contra primatum pontificis in spiritualibus expressum alibi juramentum exlet?

Responsio

Ex qualuordecim articulis in juramento comprehensis, ul Rex ipse divisit cl numeravi! per qualuordecim oppositas propositiones in apologia sua pag. 51. cl 52. soli sunl 1res. primus, tertiusdecimus cl quartus decimus,qui dc potestate papae nihil diront.reliqui omnes dc potestate papae in excommunicandis , vel deponendis principibus loquuntur. cam vero poleslalem ad primatum in spiritualibus perlinere dubium non est. cum papa non excommunicet, neque deponat principes, nisi aposlolica potestate : aposolicam nutem poleslalem spiritualem esse omnes fateantur.

XIII. Mendacium pag. 64.

Inter alias calumnias, illam profert in medium, quod Bcllarminus vel conscius, vel ancior fuit proditorum adversus reginam Elisabclham.

Confutatio

Numquam dixi (in apologia) Bellarminum vel auctorem vel conscium fuisse proditorum adversus reginam Elisabclham; sed proditorum praeceptorem, cumque tam pravis el perniciosis dogmatibus eorum mentes imbuisse,ul iis facillimum esset lhesim transferre ad hypolhesim: et quae ille e cathedra dictaret, ad suas machinationes pro re nata accommodare.

Responsio

Apologise verba pag. 58. haec sunl. *Quidam ex eo numero sacerdotum cl jesuitarum, qui el ipsi praecipui proditores erant, el proditorum gratissimarum fautores in nuperam reginam initurum , patrem llobertum Bellarminum. pro uno ex praecipuis suis vel auctoribus vel oculis celebrare non dubitaverunt* , cl ad marginal) notai, qui sini illi proditores dicens: *Campianus el Harlus: vide colloquium in turri Londinensi habitum.* Ex his verbis quis non judicet. Campianum cl llarlum vocari proditores, el eorum auctorem fieri llarminum?Sed quoniam Campianus ct Harlus nullius proditoris convicti fuerunt, cl in turri Londinensi. ubi Bellarmini scripta allegat:! «uni. non de proditionibus, sed dc Controvcrsus lidei dispulabalur.et Bcllarminus llarlum numqn ni vidit. Campianum semel dumlaxal Romae in transitu salutavit; ac per hoc neutrum discipulum habuit: denique quia neque in cathedra Bellnrminu> aliquid unquam dixil, neque in libris aliquid scripsit, quod ad proditiones perlincal: videal Rex

qua conscientia dicat ea, quae probare numquam poterit.

XIV. Mendacium pag. 61.

Scit Bcllarminus, Campianum contra haereticam pravitatem solum conspirasse.

Confutatio

Quod Campianus ultimo supplicio affectus est. non in caussa fuit, quod contra haereticam, ut hic libellalor videri vull, sed quod contra reginam Elisabclham et hujus regni statum conspiraverit, id quod ex actibus judicialibus evidenterissime constabat.

Responsio

Disputationes tertio habitae ministrorum cum Complano de fide catholica in turri Londmensi,salis ostendunt caussam veram supplicii: praesertim eum post disputationem tertiam acerrime tortus Campianus fuerit. Non tamen ignore, neque nego conticia fuisse crimina conspiracyum, quae neque ipse fassus csl. neque de iis ab aliis convictus fuit. Actis judicialibus in Campianum quae fides haberi debeat, docent acia similia in Garnellum.

XV. Mendacium pag. G5.

Cur llenricus Garnellus, vir doctrina omnisgeneris cl vitae sanctitate incomparabilis, ultimo supplicio affectus csl. nisi quia revelare noluit, quod salva conscientia revelare non polcral?;

Confutatio

Quod hujus nefandi facinoris notitia, non ex sola confessione, ad llenricum Garnellum pervenerit. ul iste mentitur, sed aliis eliam modis, nec ex unius sed plurium relatione, ita ul salva conscientia illud revelasse potuisset, vide Monil. praef. pag. 131. el comitis Norlhamptomii librum.

Responsio

Vidi monitoriam praefationem, vidi eliam actionem in Gnrncllumised vidi quoquo responsionem, qua actionis illius mendacia deteguntur, el inde in sententia confirmatus sum, quam ab oculatis el auritis testibus acceperam, non fuisse ullo legitimo indicio probatum . proditionem pulvcrariam alia via quam sacramentalis confessionis, ad Garnellum pervenisse, quod ipse cl in iudicio, clad patibulum confessus est.

XVI. Mendacium pag. 71.

Itaque Syxlus pontifex neque rogem caedi imperavit. neque caedem a privato illo homine factam approbavit.

APOLOGIAE

Confutatio

Quam splendidum sil hoc mendacium, patet exoratione ipsa Syxti quinti.

Responsio

Nulla apud nos Syxti V. cxtal oratio: el quae ab adversariis edita est, quamvis fidem non mereatur, tamen in eam sententiam commode poles exponi, quae in responsione nostra legitur pag. 70. il. 72.

XVII. Mendacium pag. 91.

Quod autem additur de Slanlejana prodicione, non fideliter, neque vere narratur. siquidem, more suo auctor apologiae nullis additis mendaciis historia loede corrumpit.

Confutatio

Quaedam sunt de prodicione Slanlejana recitata erant ad verbum ex apologia Alani. pro caussa Slanlejana, ul ibi videre esi.

Responsio

Apologiam illam totam nullo verbo omisso, de-
nuo legi. nec inveni verba illa quae Rex citavit: dicit quidem Alanus bellum reginae, quo in Hollandia oppida regi catholico eripuerat, fuisse injustum cl ideo oppida illa regi debuisse restitui: sed non dicit. *Quod quandoquidem excommunicato esset regina, cl haeretica, non solum liceret jam ejus subditis, verum etiam necesse esset ab obligatione conscientiae, nudare eam omni, quo possent, praesidio, el sive exercitus. sive oppida, sive arcibus el propugnacula ejus obliterent. regi Hispano hosti tradere, regina deinceps nihil habente proprium vel suum*, haec inquam. non dicit cardinalis Alanus. ei tamen Rex affirmat haec ipsa ad verbum recitata esse ex apologia Alani, pro caussa Slanlejana. Apologia illa cxtal angbce, gallice Cl itulice, consulat lector apologiam el judicet.

XVIII. Mendacium pag. 93.

Constat Henricum Gnrnctinm in publico judicio constanter semper dixisse, nnque se. neque ullum jeeuilam hujus conspiracy auctorem, vel complicem, vel consultorem, vel consentientem ullo modo fuisse, el paulo post idipsum instante morte coram innumerabili populo longa oratione protestatus est.

Confutatio

Liber qui inscribitur . Actio in proditores cl nostra Monitoria praefatio pag. 131. 132. clareo-vincunt contrarium.

Responsio

Monitoria praelatio narrat, non probat. Act o in proditores sine pudore, mentitur de iis rebus, quae notissimae sunt Angliae universae: sed ideo edita est, ul apud externos fidem inveniat el lallat incautos.

XIX. Mendacium pag. 97.

Jacobus autem cum catholicus non sil, neque Christianus est.

Confutatio

Contra. Ego vero catholicus sum. ul qui fidem profitear vere antiquam catholicam el apostolicam: ac proinde vere Christianus sum. Vide confessionem fidei meae in Monit. praef. pag. 37. 38. et deinceps.

Responsio

Vidi confessionem regis in monitoria praefatione cl cx ea plane, manifesteque didici regem non esse catholicum, plurima enim Rex damna el nega, quae fides catholica etiam antiquissima semper docuit. Aon potest autem dici catholicus. qui aliquam pariem catholicae fidei tenet, sed qui totam tenet, alioqui omnes haeretici catholici essent. El si Rex catholicus est. cur in tota apologia pro juramento fidelitatis, cos catholicos vocat, quorum fidem cl religionem detestatur?

XX. Mandacium pag. 98.

El si vera sunt, quaearrantur ab iis, qui eum intime noverunt, cum in Scotia Puritanos cl Proleslanlium inimicus esset, nunc in Anglia Protestans est. cl Purilanorum adversarium se gerit.

Confutatio

Contra. Qualis Puritanus eram in Scotia. vide praefationem in Basilicon Doron cl Monit. praef. pag. 48. 49.

Responsio

Vidi ista duo. sed vidi etiam confessionem Scotticam Purilanorum cui Rex subscripsit, sic enim incipit confessio. Brevis el generalis confessio Christianae religionis, secundum Dei verbum el acta parliamntorum: subscripta a regia majestate ejusque familia el diversis aliis: ad Dei gloriam et bonum exemplum omnium. Ederburgi 28. januarii, anno Domini 1580. el regni ejus 14. Legi quoque in ipso Basilico Doro regem dicentem, sc certo cognovisse religionem, quae vicel in Scotia, esse verissimam: religionem autem, quae viget in Scotia, fatetur ibidem Rex divino miraculo a Puritanis seditiosis inductam etc.

CAPUT XVI.

*Sequuntur historiae, quas Box ementitas
dicit, cum responsione.*

Prima historia ementita pag. 70.

Constabat eum (Ilcnricum IV.) naturali morbo
exlinclum fuisse.

Confutatio

*Non constabat quandoquidem historici non-
nulli aliter scribunt, eum in vinculis morluum
fuisse, vel fame, vel poedore siluque carccris,
lege fasciculum temporum ad annum 1094. La-
ziardum epitome univers, hist. cap. 198. Pau-
lum I.angium in chronico Cilizcnsi ad annum
1105. Jacobum Wimphelingium in epitome re-
rum Germanicarum cap. 28.*

Responsio

Dixi in loco nolalo, conslare Ilcnricum IV. non
fuisse occisum gladio aul veneno, sed naturali
morbo exlinclum, ubi opponitur naturalis morbus,
gladio el veneno, sive is morbus naturalis contra-
ctus sil cx crapula, sive cx inedia, sive ex nimia
deambulatione, sive cx nimia detonsione in carce-
ro, sive ex luxu el deliciis,sive ex poedore siluque
carccris. Quare cum nullus hi-loricus referai, Hen-
ricum IV. fuisse occisum gladio aul veneno: con-
stat veritas historiae, quam adduxi. Sed praeterea
constat eliam Ilcnricum IV. non in vinculis, nec
poedore carccris aul fame, sed naturali morbo de-
functum Leodii anno 1106. cum adhuc milites ha-
beret ct bellum lilio occulte movere vellet, vide
historicos ad annum 1106. Godcfridum Vitcrbien-
sem, Additionem ad Lambcrlum Schaphnaburgen-
sem, Dodechinum in additione ad Marianum Sco-
tum, Sigeberlum in chronico, Syffridum presbyte-
rum in epitome, Abbatem Ursprgcnsensem, Othonem
Frisingensem cl alios. Porro fasciculus temporum,
Paulus Langius cl pauci, qui dicunt Illum obiisse
in carcere, vel decepti sunt cx eo quod Ilcnricum
in carcere fuisse noverant, elapsu aulem ignora-
bant, aul non recordabanlur.vcl certe dicunt obiis-
sc in carcere, quia civitas Leodicusis. quae fere
sola illi relicta erat cx lolo imperio, pro carccre
computabatur.

//. Historia ementita pag. 83.

A quo (vinculo excommunicationis) ul absolvi
nicrcrelur, ad islam humilitatem sc ipse (Ilcnricus
IV.) sponlc deiecit.

Confutatio

*Ilcnricus IV. non sponte, nec metu excommu-
nicationis papae quam invalidam censuit, sed
metu amissionis regni et vilae, se se in tantum*

*humiliasse testantur historici. Lamb.Schaphnab.
ad annum 1077. Abbas Ursperg. ad annum 1075.
Platina in Gregorio VI/. Auctor vitae HenriciIV
Bruno in historia Belli Saxonici, Cuspinianm
in Henrico /V. Sigonius de regibus Italiae lib.).
Laizardus in epitome hist, univcr cap. 193.*

Responsio

Ilcnricum IV. sponte sc nd illam humilitatem de-
jecisse dixi, quoniam non vi adductus,sed proprii
voluntate accessit, ul omnes citait historici el alii
permulti testantur. Accessisse aulem ad papam,ul
a vinculo excommunicatis solveretur, ut eliam ab-
solutus fuil; iidem historici testes sunt. Quod au-
tem ab excommunicatione absolvi «lcsideravil.ne
regnum amitteret, verissimum est, jam enim prin-
cipes Germaniae decreverant, eum regno privare,
si annum integrum in excommunicatione persere
rarel. Sed ista non pugnant inter se, neque effi-
ciunt, ul conficta sit historia, quam retuli iideme-
nim historici ulruinque dicunt el Ilcnricuin sponte
cx Germania in Italiam ad papam venisse el sum-
ma humilitate absolutionem ab excommunicatione
petivisse el accepisse: el eam fuisse potissimam
causam, cur absolutionem tanto laborcd humili-
late quaesierit, ne regno spoliaretur.

111. Historia ementita pag. 83.

Haec historia (Alexandri III. Fridcrici Barbaros-
sac cervicem pede conculcantis) est dubiae fidei.

Confutatio

*Al non csl dubiae fidei apud historicos: cum
nullus neget, nulli affirmant, ul Naucerus, Ja-
cobus Bergomensis. Petrus Justinianus, Pupi-
rius .Hassonus, Alphonsus Ciacconus, Hierony-
mus Bardus.*

Responsio

(.onllclae historiae reus non est, qui historiam
aliquam dubiae fidei esse dicit: scd*qui falsam hi-
storiam narrat ; nisi vocabulis abuti velimus. Sed
praeterea historici quos rex citat,recenliores sunt:
antiqui enim nihil tale scripserunt. Porro Roinuol-
dus archiepiscopus salernllonus, qui interfuit cl o-
mnia accuratissime dcscripsit, Fridericum narra-
lolo corpore procubuisse ad pedes Alexandri pon-
tificis, mox aulem a pontifice cum lachrymis beni-
gnissime sublevatum, quod idem narrai lingeries
ejusdem aetatis auctor in annalibus anglicis. Al,
inquil Rex, multi rem illam scribunt, nemo negat.
Respondeo: Argumentum hoc concludere, quando
veteres affirmant el nullus ejus temporis aul po-
sterioris negat: sed (piando soli recenliores affir-
mant, non csl mirum, si veteres non negent quod
divinare non potuerunt a receptioribus, contingen-
dum fuisse.

IV. Historia emenlitapag. 83.

Quid aliud Fridericus lioauil, nisi excommunica* lioncm?

Confutatio

Al Fridericum timuisse. solam excommunica- lioncm nullus antiquus historicus scribil:sed im- perii cl dominii amissionem potissimum timuis- se testantur plurimi, Murtinus Polonus ad an- num IIGG. Platina in Alexandro III. Laziardus in epitome hist, universalis cap. 212. Aauclerus generatione 10. Jacobus Wimpltelingius in epi- tome rerum Germaniae cap. 32.

Responsio

Quid Fridericus timuerit, docet ipse in oratione, quem habuit Veneliis coram pontifice el maxima procerum multitudine,quam ex lIomunlido Salerni- tano archiepiscopo referi cardinalis B ironius lom. 12. annalium pag. 714 . ubi operte professus est, agnoscere se errorem suum cl schisma cujus au- ctor fuerat cl nihil magis Umere, et odisse, quam ab Ecclesia separationem. Idem eliam constat ex facto, nam permissum non est Venclias ingredi, nisi antea ab excommunicatione absolutus esset. Sed cum cum pontifex per episcopos osliensem, portuensem el pracncslinum absolvi jussissckliim demum dux Venetorum illi obviam profectus csl; cumque in urbem Vcnetiarum magno cum honore et publica laetitia introduxit. Neque vero historici allegati contrarium testantur. cum enim dicant, cum timuisse, ne ab imperio caderet, hoc ipso censen- tur diccre, timuisse excommunicationem , per quam.nisi mature absolveretur, imperium amittere potuisset.

V. Historia ementita pag. 88.

Adde Cuspinianum (in hac re dc Tureae fralre veneno sublato) aliorum historicorum testimoniis destitui.

Confutatio

Eadem historia a plerisque aliis celeberrimis historicis memoriae, prodita csl. Vide Franciscum Guicciardinum lib. 2. hist. liai. Paulum Jovium lib. 2. hist, sut temporis, Sabellicum Ennead. 10. lib. 9. Continualorem Palmerii ad annum 1494.

Responsio

Historici citati narrant quidem fratrem Tureae periisso Neapoli vel Cujelae, nam cl dc loco va- riant,sed penisse veneno Sabellicus in dubium re- vocat. Venenum autem datum auctore , vel non ignorante pontifice, ul aliqui loquuntur, nullus of- firmat. Suspicionem fuisse dicit Palmerii continua- tor; Guicciardinus, creditum fuisse; Jovius famam

fuisse; Sabellicus, fuisse, qui crederent, litteris mandarunt. Ista vero non sunl historicorum testi- monia, quorum esi res geslas vere narrare, sed o- piniones, ve! suspiciones hominum, qui non raro suspicando vel opinando falluntur. Certe Onu- phrius Panuinius in annotationibus ad Platinam, Tureae fratrem naturali morbo periisse scribit.

CAPUT XVII.

Sequuntur nova dogmata, quoe Ilex notavit in meo libello.

Primum dogma novum pag. 9.

Inter Immines convenit, posse pontificem maxi- mum haereticos principes jure deponere el subdi- tos ab eorum obedientia liberare.

Confutatio

Immo vero tantum abest, ut inter omnes de hoc conveniat, verius ut dica<.ante Hildebrandt pontificatum.id nemini unquam venisse in men- tem.qui primus omnium hanc novamdoclrinam, planeque. ante inauditam prodidit, ut mulli viri docti, cum illius, lum subsequents saeculi te- stantur (ut alios inferiorum aetatum testes omit- tam) qua de re vide epistolam cleri Leodiensis ad Paschalem II. sententiam episcoporum horum temporum apud Aventinum lib. 5. fol. 579. etc.

Responsio

Cum dixi, inter omnes convenire, de theologis ol jureconsultis catholicis loquebar: non dc schi- smatici*. quales sunl quos lI··x allegat. Salis enim sciebam duranto schismate llenrici quarti, mullos fuisse, qui pro. vel contra scriberent. Sed si hoc dogma a tempore Gregorii VII. (quem Rex Iilde- brandum vocat) initium habuit: cur post annos cir- citer quingentos ego quasi novi dogmatis inventor aul seclalor accusor? Certe non potest dici novum, quod ante tot saecula vigit. Sed neque verum csl, ante tempora Gregorii VII. hanc doctrinam fuisse inauditam; cum constet, a Gregorio juniore.qui tre- centis circiter annis Gregorium VII. antecessit, ex- communie.itum fuisse cl vectigalibus Italiae priva- tum Leonem Isauricum imperatorem, testibus Zo- nara el Ccdreno. Ex auctoribus, quos Rex citat,duo soli sont non contemnendi, Olho Frisingensis lib. G. c. 35. et Godcfridus Vileruensis par. 17. Sed hi scribunt solum sc non legisse ante lempora Gre- gorii MI. imperatorem a papa cxcommtiniealum ct nb imperio depositum fuisse: non tamen dicunt id fleri non posse aul non licere, ut schismatici di- cunt. Ul aulem Rex videat, vere a me dicunt esse convenire inter omnes catholicos lheologos cl ju- reconsultos, posse a pontifice maximo principes haereticos jure deponi ct subditos ab eorum obe- dientia liberari : legat concilium generale latcra- nenso sub Innoccnlio III. cap. 3. unde exlal cap. Excommunicamus, de haeret, et lugdunense sub Innoccnlio IV. unde exlal cap..Id apostolicae, dc

seni, el re judic. in 6. Ilis enim conciliis nemo veto catholicus contradicere potest: ac per hoc inter omnes catholicos convenit, haereticum principem jure posse deponi. Aequae his repugnat, quod in concilio lugdiincensi citato Fridericus variis de causis depositus fuerit: nam una ex praecipuis fuit, quia suspectus de haeresi argumentis evidentibus habebatur et si suspectus evidenter de haeresi depositione dignus a papa in generali concilio iudicatus est, quanto magis haereticus manifestus jure deponi poterit? Porro ex auctoribus particularibus nullos inveniri, qui expresse id fateantur: qui expresse neget, nullum inveni: ideo non sine ratione affirmavi, inter omnes convenire. Consulat Ilex s. Thornam 2. 2. quaesi. 10. ari. 10. cl ne forte suspicetur, s. Thumam loqui solum de paganis aut judaeis, cum dicit, posse infidelem principem auctoritate Ecclesiae privari dominio, quod habet super fideles; legat articulum sextum ejusdem quaestionis et inveniet sanctum doctorem loqui de paganis, judaeis et haereticis, ac potissimum de haereticis, quos affirmari esse infideles, paganis et judaeis absolute et simpliciter deteriores. Eamdem sententiam de jure quod habet summus pontifex excommunicandi et deponendi principes haereticos inveniet apud s. Rymundum in Summa lit. de haereticis § 7.; s. Bonaventuram de hierarchia ecclesiastica, pari. 2. cap. 1.; s. Antoninum in Summa pari. 3. lit. 22. cap. 3. § 7. et cap. 5. § 7.; Joannem Andream in cap. *Ad apostolicae* de seni, el re judic. in G. Ostiensem in Summa lit. de haereticis. § qua poena puniatur, num. 11. Abbatem in cap. *Excommunicamus* num. 2. litui, de haereticis. Joannem de Turrecramata lib. 2. Summa de Ecclesia cap. 114. conclus. 4. in fine; Joannem Driedonis lib. 1. De libertate Christiana cap. 14.; Dominicum a Solo in 4. sent. dist. 25. quacs. 2. art. 1. conclus. 5.; Alphonsum de Castro De justa haereticorum punitione lib. 2. cap. 7.; Jacobum Simancam in tract. de catholicis institutionibus lit. de papa, num. 25. et alios, quos longum esset et non necessarium huc adferre.

11. Novum dogma pag. 51.

In orlu supernaturali, quem habemus in Baptismo, intelligi debet juramentum tacitum et congenitum ad obediendum principi spirituali, qui est Christi vicarius.

Confutatio

Virum est unde iste hauserit hanc novam et prorsus incognitam theologiam quae non aliunde quam ex ipsius putido cerebro nasci potuit: sin minus suos nubes auctores enumeret qui doceant. et affirmant christianos omnes sive parvulus. site adultos, virtute juramenti cujusdam taciti in Baptismo suscepti, teneri ad obediendum absolutam Christi vicario praestandam, aut in aliud quam in Christi nomen baptizari.

Desponsio

Nusquam dixit Bellarminus, eos, qui per Baptismum renascuntur in Christo, in aliud quam in Christi nomen baptizari. Obligari autem eos, qui Baptismum Christi suscipiunt, ad obediendum vicario Christi praestandam; docent omnes, qui fatentur, per Baptismum admitti homines ad familiam Christi: et Christi vicarium esse illum, quem constituit Dominus super familiam suam, J. lailh. 24. et Luo. 12. Sed mirum est, cur Rex miretur, unde haec theologia nata sit, cum salis facile colligi potuerit ex verbis ipsius in apologia pro juramento fidelitatis pag. 76. Ibi enim Rex docuit, duo esse juramenta subditorum, unum tacitum et congenitum, eum primum nati sumus, alterum declaratorium in confirmationem prioris adhibitum, quod nihil aliud est, quam prioris ingenui expressio, et publica quaedam praedicatio. Ex hac admiranda Regis doctrina sequitur, si in orlu naturali debeat intelligi juramentum tacitum et congenitum ad obediendum principi politico: in orlu quoque supernaturali, quem habemus ex Baptismo, intelligi debere juramentum lacuum et congenitum ad obediendum principi spirituali, qui est Christi vicarius. Itaque vel damnet Rex doctrinam suam de juramento tacito et congenito in orlu naturali, vel probet etiam nosiram de simili juramento tacito et congenito in orlu supernaturali, et vel numeret ipse auctores doctrinae suae, vel desinat quaerere auctores doctrinae nostrae.

111. Novum dogma pag. 94.

Sed cum catholica doctrina non permittat ad ullum malum vitandum secretum sacramentalis confessionis delegi, maluit ille mortem acerbissimam pati, quam tanti sacramenti sigillum violare.

Confutatio

Quod secretum sacramentalis confessionis ad nullum malum quantumcumque vitandum, vel praeveniendum possit delegi, vel indirecte saltem aut in genere, modo persona, quae, confessionem edit, celetur. praeter quomodo thesis est cunctis principibus et rebus publicis perniciosissima, novum est dogma etc. Consule Alex. Alensem, Thornam, Solum, etc.

Responsio

Non est cur Rex fatigetur in auctoribus citandis, aut hac doctrina impugnanda, numquam enim venit Bellarmino in mentem docere, quod Rex existimat cum docuisse: quod igitur dixit secundum catholicam doctrinam, non posse solvi sigillum confessionis. ad quodeumque malum evitandum, intelligendum est, non esse licitum ullo modo prodere personam confitentis, hoc enim proprie cadit sub sigillum: alioqui nemini dubium est posse detegi peccata ipsa vel ad capiendum consilium, vel ad praecavenda mala, vel aliis de causis, dum-

modo ex manifestatione peccati non sit periculum ne manifestetur persona, quae peccatum confessa est. Jam autem supra demonstratum est. non potuisse Garncillum delegere proditorem in confessione sacramentali cognitam, nisi etiam detegeret proditores: ideo maluisse crudeli supplicio vitam amittere, quam sacrosanctum secretum violare.

IV. *Novum dogma* pag. 102.

Ego vero audeo dicere, meliorem causam habere catholicos juramenti recusandi, quam Elcarius habuerit carnis porcinae non gustandae.

Confutatio

Haec assertio revera novum dogma continet, Breve scilicet pontificium legi Uosaicae praefendum esse: et catholicos magis teneri pontificis decreto, quam judaei olim lege per Moysem tradita tenebantur.

Responsio

At Bellarminus in illa pag. 102. disertis verbis comparavit praeceptum non comedendae carnis porcinae cum praecepto recusandi juramenti regii quoad materiam, non quo ad legislatores. Itaque hoc solum dixit, meliorem causam habere catholicos juramenti recusandi, quo summi pontificis auctoritas violatur, quam Eleazarus habuerit non gustandae carnis porcinae: quoniam longe major res est, violatio auctoritatis summi pontificis, quam cibus carnis porcinae: frustra igitur Rex comparat Breve pontificium cum lege Moysis. Sed neque verum est, praeceptum non admittendi juramentum, de quo agimus, nisi solum auctoritate Brevis pontificii: nititur enim auctoritate divina per Breve

pontificis declarata. Ideo in eodem loco dixit Bellarminus auctoritatem imperantis in utroque loco eandem esse, videlicet Hei, qui per Moysem jussit in Levitico, ut judaei a carne suilla se abstinerent: et per eundem Moysem in Deuteronomio jussit, ut omnes summo sacerdoti obtemperarent.

V. *Novum dogma* pag. 135.

Clericos exemptos esse a jurisdictione principum saecularium, ac per hoc, non esse subjectos regibus: sed debere tamen leges eorum de temporalibus rebus observare non vi legis, sed vi rationis, id est, non quia subditi sunt, sed quia ratio dictat ob commune bonum, et pacem recipere eas leges ab omnibus esse servandas.

Confutatio

Quam sit amicus regibus cardinalis, et qui cardinali a sacellis est. qui tot subditos ab eorum potestate exemptos velint docet Monil. Praef. pag. 23. 21.

Responsio

Explicabam. ut Rex novitatem hujus dogmatis demonstraret, juxta titulum illum. Nova dogmata, una cum novitatis ipsorum declaratione. Sed quia vidit, dogma istud inveniri apud omnes theologos et jurisconsultos: immo in ipsis sacris pontificum canonibus et conciliorum decretis: prudenter divertit ad invidiam cardinali apud reges conflandam, quasi ipse primus sit auctor exemptionis clericorum. Sed sicut ipse nihil novi docuit, ita sperat. manifestam istam calumniam, nihil ei apud catholicos reges et principes nocituram.

Finis apologiae cardinalis Bellarmini.

ROBERTI S- fi. E. CARB· BELLARAIIAI

AD LIBRUM INSCRIPTUM

TIiPLICI 50DO HUPLEX CI SEES

6
8

Sive *apologia pro juramento fidelitatis*

,Virer»»» du» ■·■<·'!» I·»1«.» FAUtl »·. << rece.W. IKer»» e»rdl..»ll. BEL1.11UH»·

A1) GEORGIUM BLAKUELLUM

AAGLIaE AHCÜÏPntSBYFEHVM

RESPONSIO

Λ I) L I I! Ii U JI INS C Ii I I' T Γ JI

Triplici nodo, triplex caucus, sire apologia de.

Prodiit anno superiori, ex urbe Londino, liber anglicane idiomale scriplus, adversus duo Brevia summi pontificis et epistolam quamdam cardinalis Bellarmini, sine nomine quidem auctoris, sed regia tamen auctoritate impressus et in ipso fronspicio, triumphum canens ante victoriam, scriptum gerebat, 7unc omnes populi *clamaverunt et dixerunt, magna esi veritas, cl praevalet*. Hic liber, in latinam linguam conversus, ad nos quoque ante paucos dies pervenit. Sed qui cuneos ad scindendos nodos tres adbibere curavit, hoc uno maxime peccasse videtur, quod non recte cuneos ad nodos applicuit. Itaque magno, sed inani conatu aerem verberavit cl tunc omnes populi clamaverunt et dixerunt. magna est veritas cl praevalet, qoac funiculo triplici colligata, dissolvi non potuit. Ac, ut sine ambagibus loquamur, qui apologiam scripsit pro juramento fidelitatis, adversus duo Brevia Pauli V. summi pontificis cl epistolam cardinalis Bellarmini; neque juramentum, neque brevia, neque epistolam intellexisse videtur. Affirmat enim juramento fidelitatis, quod Rex Anglorum subditis suis catholicis praestandum proposuit, solam civilem obedientiam contineri. Addit, Brevibus pontificiis et cardinalis epistola civilem obedientiam prohiberi. Neutrum est verum, ut paulo post apertissime demonstrabitur. Format deinde varia argumenta ex Scripturis, conciliis et Patribus, quibus probet deberi regibus obedientiam civilem a subditis: quod quia in Brevibus et epistola non negatur, argumenta non magis concludunt, quam ea, quae in dialectica duci dicuntur a disparatis: quamvis autem hoc generatim admonuisse sufficeret, tamen, ut etiam tardioribus liat salis.

(t) Primum ostendemus: Juramentum catholicis propositum, non solum civilem obedientiam, sed etiam catholicae lidci abnegationem requirere: haec enim est principalis quaestio quae inter nos hoc tempore disputatur. Deinde singulas partes apologiae discutiemus.

(I) *Summa loliis operis duobus capitibus comprehensa.*

Igitur juramento fidelitatis, quod habetur in edicto regio anni 1606. post articulum decimum cl in hac ipsa apologia ex Brevi apostolico recitatur, auctor apologiae contineri affirmat solam civilis obedientiae professionem, haec enim sunt verba ejus pag. 4. *Rex specimen quoddam, atque exemplar sui praebuit, se nihil in Pontificios moliri, nec meditari conscientiae causa. nec ultra quid desiderare. quam ul de eorum lide cl constantia securus fieret. quam propter conscientiam suae majestati praestare tenebantur*. Daec sunt ejus verba in latina editione; sed in anglicana. quae antea prodierat, clarius dicebatur, regem nihil desiderare, nisi ul securus de civili etiam obedientia redderetur. Item pag. 6. et 7. idem auctor sic loquitur: *Quare pontifex se immiscet operi non suo et falcem sic mittit suam in messem alienam, in re praesertim civili et quae cum nullatenus spectat?* In anglicana editione legitur opertius, in rebus mere cl solum ad civilem obedientiam spectantibus. Item pag. 26. dicit: Pontificem prohibuisse per suum Brevem, rem licitam, mereque civilem. Item pag. 29. cum testimoniis Patrum, Scripturarum et conciliorum probasset civilem obedientiam deberi regibus a subditis, subjungit, cohortationem pontificis ad catholicos anglos, ul pro juramenti recusatione martyrium constanter subeant, ad rem non facere, cum in hoc juramento non agatur nisi de civili obedientia, quae cum lidce catholica non pugnat. *Quasi, inquit, romanam religionem profiteri et civilem obedientiam principi praestare, duae quaedam res essent, nullo pacto consociabiles, sed invicem compugnantes atque contrariae*. Ille ille. Et pag. 49. //oc. inquit, *juramentum tantummodo civilem obedientiam attingit subditorum erga principem, in causis mere temporalibus*.

(2) At nos facile contra probabimus in hoc eodem juramento non agi de sola civili obedientia, sed agi de fide catholica, idcirco, de primatu sedis

(2) *In juramento anglicano praevaltu apostolici abnegationem quaeri probatur.*

apostolicac, quern in Scripturis sanctis apertissime fundatum, catholici omnes ut fidei orthodoxae dogma certissimum habent.

Id probamus primum ex edicto regio,in quo hujus juramenti formula continetur atque praescribitur. Nam (1) titulus edidi hic est, *Ad detegendos cl reprimendos Papistas.Cur* non dicilur.ad detegendos et reprimendos rebelles? nisi quia finis, cujus gratia excogitatum est juramentum, non est detectio negantium civilem obedientiam, quod rebellibus convenit, sed deledio negantium primatum spirituales regis cl confltentium primatum spiritualem summi pontificis, quod catholicorum, quos vos Papislas appellatis, proprium esse dignoscitur.

Secundo probamus (2) ex ipsis juramenti verbis, primum ex illis: *El quod papa nec per scipsum, nec per ullam aliam auctoritatem Ecclesiae, vel sedis romanae ullam potestatem,vel auctoritatem habeat regem deponendi etc. vel ullos subditorum suorum, ab eorum suae majestatis obedientia el subjectione exonerandi etc.* Hic jam manifeste perspicitur, hoc juramentum non continere solam civilem obedientiam in rebus mere temporalibus, ut auctor apologiae tam saepe repetivit, sed continere abnegaliunem pontificiae potestatis, quae non est res mere temporalis, sed res sacra et coelilusdata, quam nullus mortalium tollere,vel minuere potest. Sed neque hoc loco necessarium esi disputare, quo modo sil accipienda haec potestas. aut quibus de caussis exerceri possit, de qua re theologi el jureconsulti disputant, siquidem inter omnes convenit, posse pontificem maximum haereticos principes jure deponere cl subditos eomin ab obedientia liberare, cum hac enim conditione reges lerrac ad Ecclesiam admittuntur, ut scepra sua Christo subjiciant cl fidem ac religionem non evertere, sed prolegere; defendere, non oppugnare debeant. Quod si nolint, jus est illi,qui toll Ecclesiae vice Christi praeesi, eos a communionem fidelium segregare subditisque interdicere, ne illis pareant.

Idem probatur (3) ex verbis sequentibus: *Juro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione, vel sententia excommunicationis, aul deprivationis facta, vel concessa , aul facienda, vel concedenda per papam, vel successores suos,vel per quamcumque auctoritatem derivatam, vel derivari praelensam ab illo, seu a sua sede contra dictum regem, haeredes aul successores suos, vel quacumque absolutione dictorum subditorum ab obedientia ; fidelitatem tamen el veram obedientiam suae majestati, haeredibus el successoribus suis praestabo etc.* Hic aperlc negatur summo ponlilici potestas excommunicandi reges etiam haereticos. Quo modo enim licite cl juste catholicus jurabit, se non pariturum summo pontifici regem haereticum excommunicanti, nisi credat non

posse a pontifice regem haereticum excommunicari? Atqui potestas excommunicandi intrinseca est primatui apostolico, atque ab eo inscparabilis.cum b. Petro, ut primo spirituali primati dictum sila Domino: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum el in coelis*, Maith. 1G. El cum (4) eidem Petro, atque in eo successoribus omnibus auctoritas data sil totum gregem Dominicum pascendi el regendi, Joan. ult. cerle vel llex Anglorum ad gregem Dominicum nullo modo perlinet, vel b. Petro ejusque successoribus subditus est,atque ab eo ligari cl solvi potest. Neque ulla justior caussa excommunicandi fingi potest, quam hacresis,quae fidei catholicae el omnes justitiae fundamentum tollit. Quare is, qui affirmat, non esse in summo pontifice potestatem excommunicandi reges haereticos, neque illi esse parendum, si id facial; is omnino affirmai, non esse summum pontificem capul Ecclesiae universae, ac per hoc primatum apostolicum negare convincitur. Non igitur hoc juramento sola civilis obedienlia quaeritur, sed quaeritur abnegalio fidei catholicae el ut obcdialur homini contra obedientiam Dei.

Sed alia verba ejusdem juramenti consideremus, *El ulterius, inquit, credo cl in conscientia mea resolvor, quod* (5) *nec papa, nec alius quicumque poleslalem habel me ab hoc juramento, aut aliqua ejus parte absolvendi: quod juramentum agnosco recta, ac plena auctoritate, esse miJdlegitime ministratum.* Hoc autem loco qui paulo ante jurando negaverat potestatem ligandi in summo pontifice, idem nunc potestatem solvendi negat. Nam ex verbis illis Dominicis,Quodcumque solveris *super terram,erit solutum el in coelis*,catholici omnes colligunt, ad pontificis maximi auctoritatem perlinere, non solum poleslalem absolvendi a peccatis, sed etiam a poenis, censuris, legibus, volis alque jurameniis, quando id expediat ad gloriam Dei, atque animarum salutem. Sed praeterea dum affirmat hoc juramentum sibi reda ac plena auctoritate legitimo ministratum, simul affllrmatregem suum, a quo juramentum propositum est, potestatem supremam habere in spiritualibus; cum agnoscat in illo plenam auctoritatem jubendi, ut pontificia excommunicatio, sive declaratio contemnatur.

Tertio probamus hoc idem, ex alio simili juramento apertiore, quod hic idem auctor apologiae ad verbum recitat pag. 49. Hujus juramenti haec sunt verba (G). *Ego lt. B. palam testor cl ex conscientia mea declaro,quod majestas regia unicus esi supremus gubernator hujus regni, omniumque aliorum suae majestatis dominiorum ac territoriorum,tam in omnibus spiritualibus, sive ecclesiasticis rebus aul caussis, quam in temporalibus: el quod nullus extraneus princeps, persona , praelatus, status aul potentatus habel, aut habere debet ullam jurisdictionem, potestatem,*

(1) *Ex titulo edicti.*

(1) *Ex ipsis juramenti verbis.*

(3) *Item ex aliis formulae verbis*

(1 *OttMt fltn Jtuiii « hunt 22cs subditi sunt b. Petri u> ce-noribus.*

(1>) *Juram. Angliae negat poleslalem solvendi in summo pontifice.*

(G) *l. < formula juram. de primatu regis ecclesiastico, negari pontificis primatum convincitur.*

superioritatem, praeminentiam vel auctoritatem ecclesiasticam, sive spirituales infra hoc regnum etc. Haec juramenti formula hoc solum distat ab illa, quae inclusa est in Brevis pontificio, quod ista verbis expressis et propriis continet obligationem primatus apostolici et ideo non facile proponitur illis, qui aperire se proferuntur catholicos; illa vero formata est verbis obscurioribus et per ambages circumloquutionem, ad decipiendos incautos, vel vere mullos, aliquos adeo archipresbyterum ipsum deceptum. Sed ex hac formula clariore facile possunt viri prudentes intelligere, quod tendit illa formula, quae dum jubet abnegari poenitentiam excommunicandi regem, simul jubet abnegari primatum apostolicum in Ecclesiam universam et apostolicum aditum

ad constituendum primatum regis in spiritualibus. Adde positemo confirmationem ex verbis hujus anterioris, quamvis enim millies repellent, in hoc juramento non contineri, nisi civilem obedientiam; tamen pag. 88. excidit illi (I): *Iloc juramentum institutum esse, quo populus arceretur, ne ita alterum illud populum ebiberet antichristianarum scortationum.* Quid enim vocare solent Adversarii antichristianas fornicationes, nisi venerationem pontificiae potestatis? Non ergo sola civilis obedientia, sed etiam deestatio spiritualis obedientiae hoc juramento continetur. Inspiciemus nunc Brevis pontificia ad catholicos Anglos perscripta. y ».

PRIMUM BREVE PONTIFICIUM

Dilecti filii, salutem et apostolicam benedictionem. Magno animi moerore nos semper affecerunt tribulationes et calamitates, quas pro relinenda catholica fide jugiter sustinuistis; sed cum incligamus omnia hoc tempore magis exacerbari, afflictio nostra mirum in modum aucla est. Accepimus namque compelli vos, gravissimis poenis propositis, templa haereticorum adire, coelus eorum frequentare, concionibus illorum interesse: profecto credimus procul dubio eos, qui tanta constantia aliquos fortitudine atrocissimas persecutiones, infinitas prope modum miseriae hactenus perpessi sunt, vel immaculate ambulant in lege Domini, numquam commissuros esse, vel coinquentur communione

desertorum divinae legis. Nihilominus zelo pastoralis officit nostri impulsus et pro paterna sollicitudine, qua de salute animarum vestrarum assidue laboramus: cogimur monere vos, atque obtestari, ut nullo pacto ad haereticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiat, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurrat. Non enim licet vobis haec facere, sine detrimento divini cultus ac vestrae salutis. Quemadmodum diam non potestis, absque evidentiissima gravissimaque divini honoris injuria, obligare vos juramento, quod similiter maximo cum cordis nostro dolore audivimus propositum vobis fuisse praestandum, infrascripti tenoris, videlicet:

(2) *Ego .i. I. vere et sincere agnosco. profiteor, testificor et declaro in conscientia mea, coram Deo et mundo, quod supremus dominus noster Iesus Christus et legibus suis et verus Ilex hujus regni et omnium aliorum majestatis suae dominorum et terrarum; et quod papa nec per se ipsum, nec per ullam aliam auctoritatem Ecclesiae vel sedis romanae, vel per ullam media cum quibus cumque aliis, aliquam poenitentiam. nec auctoritatem habeat regem deponendi, vel aliquorum majestatis suae dominorum vel regnorum deponendi, vel alicui principi extraneo ipsum damnificare, aut terras suas invadere auctoritatem concedendi, vel ullos subditorum suorum ab eorum suae majestatis obedientia, et subjectione exonerandi, aut ullis eorum licentiam dare, arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam. aut damnum majestatis suae personae, statui vel regimini, vel aliquibus suis subditis, infra sua dominia offerendi. Item juro ex corde, quod non obstante aliqua declaratione vel sententia excommunicationis, aut deprivationis facta vel concessa, aut facienda vel concedenda per papam vel successores suos, vel per quamcumque auctoritatem derivatam aut derivari protensam ab illo, seu a sua sede contra dictum regem, haeredes aut successores suos, vel quacumque absolute dictorum subditorum ab eorum obedientia; fidelitatem tamen et veram o-*

bedientiam suae majestati haeredibus et successoribus suis praestabo, ipsumque et ipsos totis meis viribus, contra omnes conspirationes et attentatam quaecumque, quae contra personam illius vel illorum, eorumque coronam et dignitatem. ratione vel colore alicujus sententiae vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam: omnemque operam impendam revelare et majestati suae, haeredibus et successoribus suis, manifestum facere omnes prodiones et proditorias conspirationes, quae contra illum, aut aliquos illorum, ad notitiam vel auditum meum pervenerint.

Praeterea juro, quod ex corde abhorreo. detestor et abjuro, tamquam impiam et haeticam hanc doctrinam et propositionem. Quod principes per papam excommunicati vel deprivati. possint per suos subditos, vel alios quoscumque deponi et occidi.

Et ulterius, credo et in conscientia mea resolvor. quod nec papa, nec alius quicumque, potestatem habet me ab hoc juramento aut aliqua ejus parte absolvendi. Quod juramentum agnosco recte ac plena auctoritate, esse mihi legitime ministratum. omnibusque indulgentiis, ac dispensationibus in contrarium renuncio. Haecque omnia plane ac sincere agnosco et juro juxta expressa verba per me hic prolata et juxta planum ac communem sensum et intellectum

(I) *Idem probatur ex ipsis verbis auctoris apologiae.*

(2) *Formula juramenti fidelitatis.*

eorundem verborum. absque ulla aequivocalione aul mentali evasione, vel secreta reservations quacumque. Ilancque recognitionem el agnitio-

nem, facio cordiali1er, voluntarie el vere, in vera fide Christiani viri, sic me Deus adjuvet.

(I) Quae cum ila sini, vobis, ex verbis ipsis perspicuum esse debet, quod hujusmodi iuramentum, salva fide catholica cl salute animarum vestrarum praestari non polesl, cum nulla contineat, quae fidei el saluti aperte adversantur. Propter circa admonemus vos, ul ab hoc, atque similibus iuramentis praestandis omnino caveatis, quod quidem eo acius exigimus a vobis, quia experti vesirae fidei constantiam, quae tamquam aurum in fornace, perpetuae tribulationis igne probala esi, pro comperto habemus, vos alacri animo subdituros cssc quaecumque atrociora tormenta, ac mortem denique ipsam constanter opperihiros. potius quam Dei maiestatem ulla in re laedatis, El fiducia nostra confirmatur ex his, quae quotidie nobis afferuntur de egregia virtute atque fortitudine, quae non secus ac in Ecclesiae primordiis resplendet novissimis hisce temporibus in martyribus vestris.

State ergo succincti lumbos vestros in veritate cl induti lorica iustitiae, sumentes scutum fidei: confortamini in Domino et in potentia virtutis ejus, nec quicquam vos delineat. Ipse aulem, qui coronaturus vos, certamina vestra in coelo intuetur, bonum opus, quod in vobis coepit, perficiet. Nostis quia discipulis suis pollicitus esl, se numquam relicturum cssc cos orphanos: fidelis enim esl qui repromisit, Ilclinct igitur disciplinam ejus, hoc est, radicati cl fundati in charitale, quicquid agitis, quicquid conamini, in simplicitate cordis cl unitate spirilus. sine murmuratione aut haesitatione unanimis facite: siquidem in hoc cognoscunt omnes,

Venio nunc ad singulas apologiae partes summa brevitate discutiendas. Orditur auctor a deploratione horrendae conspiracy in regem: ad quales conspiracy deinceps avertendas, iuramentum propositum esse dicil. Hoc loco monendus est auctor, vel potius ipse Ilex serenissimus, ad conspiracy ejusmodi praecavendas, parum praesidii in iuramenti (2), nullum aulem in benevolentia populi positum cssc: qui enim non liment tam atrox parricidium perpetrare, neque timebunt iurisjurandi religionem contemnere. Exemplo nobis sunt plurimi reges, nec pauciores Caesarcs, ab iis militibus caesi, qui eis fidelitatem sanctissime iuraverant. Contra aulem scimus, Augustum, Vespasianum, Trajanum, Antoninum, Constantium el filium Constantinum cl alios permultos, benevolenti subditorum tutissimos semper fuisse. Refert Tacitus lib. 15. Annalium, cum Subrius Flavius, unus ex conjuratis, a Nerone interrogaretur, quibus ex causis ad oblivionem iuramenti processisset; respondisse cum: Oderam te, nec quisquam tibi fidelior fuit, dum amari meruisti, ubi satis declaravi, cum, qui amari dignus est, etiam sine iu-

quia discipuli Christi sumus, si dilectionem ad invicem habuerimus. Quae quidem claritas, cum sit omnibus Christi fidelibus maxime appellenda; vobis certe, dilectissimi filii, prorsus necessaria est. Ille enim in vestra charitale diaboli potentia infringitur, qui nunc adversus vos tantopere insurgit, cum ipsa contentionibus, atque dissidiis nostrorum filiorum praecipue nitatur.

Hortamur itaque vos per viscera Domini IESU CHRISTI, cujus charitalem c faucibus aeternae mortis erepti sumus, ul ante omnia, mutuam inter vos charitalem habeatis. Praescripsit sane vobis praecepta maxime utilia, de fraterna charitale vicissim exercenda, felicitis recordationis Clemens papa VIII. suis literis in forma Brevis ad dilectum liliu magistrum Georgium archiepiscopu regni Angliae, datis die quinta mensis octobris 1603. ea igitur diligenter excutimini et ne ulla difficultas aul ambiguitate remoremini, praecipimus vobis, ul illarum lilerarum verba adamussini senectis cl simpliciter prout sonant et jacent, accipiat el intelligat, sublata omni facultate aliter illa interpretandi. Inierim nos numquam cessabimus Deum Patrem misericordiarum precari ut afflictiones et labores vestros clementer respiciat, ac vos continua protectione custodiat atque defendat, quos apostolica benedictione nostra clementer impertimur. Datum Romae apud sanctum Marcum, sub annulo piscatoris decimo kalend. octob. MDCVI. pontificatus nostri anno secundo.

ramento securum cssc de fide subditorum. qui vero odio habetur, nullo iuramento salis legi posse.

Quare si Rex secure regnare et vitae suae, ac suorum consulere cupit, sinat catholicos frui antiqua possessione religionis suae: quam religionem a parentibus, avis el proavis, per nulla saecula in Angliam cultam negare non potest. Non cogat professores veleris fidei, quam a magno Gregorio se accepisse merito gloriantur, ad novas suscipiendas sectariorum opiniones: et continuo pericula omnia, timoresque cessabunt. Non excuso facium, odi parricidia, oxeor conspiracy; sed occasionem desperandi datam nemo inficiari potest (3). Speraverant enim catholici, ut hic ipse auctor apologiae fatetur, sub novo principe, qui clementine laude semper floruerat cl quem ipsi quoque catholici magna alacritate susceperant, se aliquantulum a persecutione tam diuturna respiraturos el eam fidem et religionem libere retenturos, quam mater ipsa regis et omnes ejus majores pie coluerant; sed ubi viderunt confirmari crudelia edicta Elizabethae reginae et recusantibus adire templa haereticorum gravissimas pecuniarias mulctas imponi, seque pau-

¹) *Juramenti damnatio.*
²) *benevolentia populi magna est securitas principum.*

³) *Occasio conjunctionis in Anglia quibusdam quo modo data.*

lalltn accusationis praetextu opibus omnibus spoliari monnulli eorum minus patientes injuriarum. in desperationem acti, molili sunl, quod nos vobiscum pariter deploramus.

Deinde pag. 3. 4. et 5. iterum atque iterum repetit, alque inculcat, juramentum propositum a rege luisse, ul internosceret inter fideles subditos et perfidos proditores cl ideo juramentum fidelitatis merito appellandum osse, quo nihil aliud quaeratur, nisi, ul debita obedientia regi praestetur; sed per sinistram interpretationem summi pontificis, qua per Breve suum prohibuit juramentum suscipi, quasi fidei catholicae contrarium, factum esse, ul miseri catholici, aul cum discrimine vitae et jactura fortunarum fidelitati erga principem renunciant. aut cum catholicae fidei detrimento, animarum suarum salutem in periculum adducant. At nos paulo ante docuimus (1). juramentum propositum sub colore fidelitatis ad regem, abnegationem primatus apostolici continere: neque ad hoc demonstrandum nullis argumentis egemus, cum ipsum regis edictum. in quo juramenti hujus forma praescribitur, fraudes omnes apertissime detegat. Nam. ul supra notavimus, titulus edicti csl. *Ad detegendos, cl reprimendos Papislas*. Et in eodem edicto prope finem, nisi forte nos translatio fallat, duorum juramentorum fil mentio, quorum alterum csl do priuatu regis in spiritualibus: alterum contra potestatem pontificis in principes Christianos, juramentum solius fidelitatis ne nominatur quidem. Parum aulem interest, utrum auctor apologiac velit, juramentum, de quo nunc agimus, esse juramentum de primatu regis in spiritualibus, an juramentum contra potestatem pontificis in principes Christianos: utrumque enim apud veros catholicos fidei Christianae repugnat, prius enim juramentum tribuit spiritualem primatum ei, cui secundum Scripturas sanctas minimo debetur, posterius vero detrahit cumdem primatum ab eo, cui secundum easdem Scripturas omni jure debetur. Christus enim, ul supra diximus, pastorem universi gregis sui, non regem aliquem, sed apostolum Petrum esse jussit: proinde, qui b. Petro succedunt, non qui regibus succedunt, primatum super Christianos oblinent: et si reges christiani sunt, dubium esso non potest, quin apostoli Petri successores super illos etiam pastorem habeant potestatem. Non ergo Breve apostolicum sinistre interpretando juramentum, causa csl mortis temporalis fidelibus Anglis, sed juramentum apte ad decipiendum compositum, causa est iisdem Anglis mortis sempiternae.

Pag. 6. pergunt nudor apologiae, ac dicunt: Summum pontificem contra bonos moros, et consuetudinem principum Christianorum vehementer peccasse, quod regem in dicta causa condemnauerit, parlim annumerando cum persecutoribus, porlim severe imperando, ut catholici ab hoc sacramento abstineant, quod dum detrectant, fidelitatem suam

profiteri recusant. Quod aulem pontifex in tus duabus rebus peccaverit, probare se existimavit auctor insolubili argumento, dum ait: *Si pontifex existimavit se regis esse judicem competentem, cur non auditum damnavit? sin autem ponti/ici nihil cum rege negotii est. cur falcem suam immisit in mesaem alienam?* Sed quamquam Christi vicarius, si paler cl rector esi. ul verissime csl Ecclesiae universae: judex etiam compellens csl omnium Christianorum, ac per hoc etiam regum, ut Christiani sunl: lamen si proprie loqui velimus (2), summus pontifex Paulus \. non de persona regis, sed de juramento judicavit quando autem quaestio csl, utrum aliquod juramentum licitum sit, an illicitum; nemo judex magis competens fingi potest ipso summo pontifice, quoniam agitur de re sacra, de re spirituali, de re, quae ad salutem vel perniciem animae pertinet. Itaque summus pontifex, cum a juramento. quod noxium animis fidelium judicavit, subditos suos absterruit: id fecit quod pastor facit. cum oviculas suas arcet a pabulo venenato. Et quemadmodum pastor non judicat neque punit terram, quae pabulum mortiferum protulit: sed ovibus suis consulit, dum eas ab ejusmodi pabulo removet: sic summus pontifex non regem proprie judicavit, vel damnavit, sed catholicos suos admonuit, juramentum propositum non posse lula conscientia suscipi. Frustra igitur auctor apologiae clamat regem in dicta causa condemnatum: ineptum quoque dilemma sibi Ungit. cum non de damnatione regis, sed de juramenti reprehensione agatur.

At, inquiet, si juramentum reprehenditur, consequenter reprehenditur is. qui juramentum suscipi jussit. Respondeo: Negari non potest. quin reprehensio juramenti aliquo modo ad eum pertineat qui juramentum praescripsit (3r. sed aliud csl reprehendere opus alicujus hominis, aliud hominem ipsum in iudicium propter opus illud vocare: nam fieri potest, ut opus non placeat, et lamen ab auctore juridice discutiendo, cl damnando absterneatur. Sic igitur summus pontifex juramentum reprehendit. sed regis personam non attingit, neque opus fuit ut causam diceret, qui in ius vocatus non fuerat.

At, inquit, in eo peccavit pontifex, quod regem persecutoribus annumeravit, dum ad martyrium pro recusatione juramenti suscipiendum, catholicos suos hortatus est. Respondeo: (4) non annumeravit pontifex regem inter persecutores absolutos. sed in ejus arbitrio reliquit, velletne acquiescere veritati, et a juramento illicito obtrudendo cessare. cl rex pacificus haberi; an potius vellet contra innocentes saevire, cl persecutor sanctorum martyrum nominari.

At saltem in eo pontifex peccavit, quod juramentum fidelitatis prohibendo, efleclit, ul subditi debitam obedientiam regi suo non exhiberent. Respondeo (5): Si juramentum solius fidelitatis esset,

(1) *Juram, anglicanum non petit meram civilem obedientiam.*

(2) *Paulus V. pioprie non de persona regis Angliae judicavit, sed de juramento, utrum liceat.*

(3) *Opus reprehendere, non esi hominem propter opus in iudicium vocare.*

(4) *Regis in arbitrio fuit a juratu. cessare, vel illud urgendo martyrum persecutor nominari.*

(5) *Papa civilem obedientiam nusquam prohibuit.*

neque aliud requireret, nisi ul subditi omnes, etiam catholici, regi subjecti essent, in iis rebus omnibus, quae contra fidem catholicam, ei obedientiam Deo, et summo pontifici debitam non essent; nemo iuramentum reprehenderet, neque opus luisset Brevibus apostolicis populum catholicum admoneri. Nam cl Clemens VIII. sanctae memoriae pontifex, et hic ipse Paulus V. ejus in apostolica sede successor, non semel per lituras catholicos Anglos admonuerunt, ul rogi obedientiam. quae regibus secundum Scripturas sancias debetur, diligentissime exhiberent, et a tumultibus el seditionibus omnino caverent. Sed ubi vidit iuramentum a catholicis peti, in quo per speciem civilis obedientiae fidei catholicae abnegatio petebatur, admonuit suos, ul caverent insidias, el memores essent apostolici dicti: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus*, Auctor. 5.

Pag. 7. confert auclor apologiae Bullam Pii V. adversus Elizabethan), cum Breve Pauli V. ac dicit: Nihil fere intéressé inter Bullam Pii V. qui Elizabethan) nominatim excommunicavit, cl Breve Pauli V. qui iuramentum fidelitatis a catholicis suscipi prohibuit: ille enim populos ab obedientia reginae absolvit; iste obedientiam regi praestari vetuit.

Omitto convicia. vel blasphemias potius in Pium V. pontificem saucium, ac de Dei Ecclesia optime meritum, neque enim ad convicia, quae solis conviciantibus nocent, sed ad rationes cl argumenta, quae minus periculis, aul parum aliculis nocere possunt, respondendum esse putavimus (1). Hoc igitur interest inter severitatem, qua utendum esse Pius non sine justa causa consuit, cl lenitatem, quam justa etiam de causa adhibere placuit Paulo: quod ille reginam jamdudum propter haeresim excommunicalam a jure, el generalim, iterum nominatim excommunicavit, cl excommunicalam declaravit: cl quoniam cum excommunicatis nominalim et publice declaratis non licet conversari, ac secundum Ecclesiae catholicae leges, ejusmodi vitandi sunt, ideo Pius V. populum catholicum ab obedientia reginae ad cum modum excommunicatae. et declaratae, justissime absolvit, cl liberavit: tali enim severitate olendum esse tempora illa suaserunt. Paulus vero V. experiri volens, an medicamenta mitiora forlasset magis prodessent, praesertim cum agendum esset cum rege majoris prudentiae, atque doctrinae, el cujus parentes catholici semper fuerunt: non judicavit hoc tempore expedire. ul rex nominatim excommunicaretur, vel excommunicatus publice declararelur. nl falso auclor apologiae affirmat. At prohibuit suscipi iuramentum fidelitatis (2). Nego prohibuisse suscipi iuramentum cujuscumque fidelitatis, sed ejus solius. quae cum infidelitate conjuncta esset. Cum enim christianus fidelitatem debeant non solum regi ter-

reno, sed etiam principi spirituali, qualis est Christus in terris vicarius: nullo modo licet christiano viro, illa jurare principi terreno fidelitatem, ul simul juret se principi spirituali minime paritum, etiam in iis rebus, quae proprie ad ipsius pertinent potestatem. Quoniam igitur iuramentum catholicis propositum suscipi non potest, sine abjurations pontificiae potestatis, idcirco recte summus pontifex iuramentum illud suscipiendum non esse censuit; laniumque interest inter Bullam Pii V. et Breve Pauli V. quantum inter cauterium ignis, aut venae incisionem, cl unctionem olei, nul dulcis pharmaci polionem.

Pag. 8, rursum auclor Apologiae Pontificem carpit, Quod si regem respicias imprudenter, si Catholicus injuriose se gesserit. *Imprudencia*, inquit, *esi respectu Regis, quod paritum el minutum iuramentum non refutaverit vel quod verbum, quae sententia, vel quidquid id est criminis, cujus iuramentum insimulat, nullo detexit* indicio. Nolo in nugis tempus consumere, ade causa non discussio improprietates vocabulorum, cl lutulentam orationem hujus interpretis. Illud unum respondeo: (3) Pontificis Maximi propositum non fuisse librum refutationis conscribere, ideo necesse non fuisse, ul iuramentum universum, vel partes ejus, argumentis variis ex locis petitis confutaret. Epistolam scripsit, quae vicem Edicti praesentaret: tunc aulem vere imprudens Princeps haberi deberet, si iniquam actionem prohibere se non posse credere, nisi librum integrum Philosophorum more conscriberet. Al. inquit. si *Pontifex nolasset quid in Iuramento displiceret, fortasse Rex partem illam Iuramenti vel deleri passus fuisset, vel eam benigna interpretatione molliisset*. Respondeo: Non particulam aliquam iuramenti summo pontifici displicuisse, sed ipsam iuramenti substantiam, ut sic loquar, finem ipsum, cl quasi scopum, quo verba omnia diriguntur, quando aulem sperandum erat, ul partem aliquam principalem hujus iuramenti deleri rex ille pateretur, qui iuramentum alterum sub poena capitis suscipi iussit de Primatu suo in spiritualibus (4)? Nam ab eo iuramento non soli catholici, sed etiam Calvinistae Puritani abhorrent cl tamen Rex pariem ullam ejus iuramenti deleri, vel mitigari numquam pali voluit. Quod aulem auclor apologiae adjungit de injustitia pontificis in catholicos, facile refutari potest. *Injustitia*. inquit. *est, catholicorum respectu: Nam si illa risum fuisset majestati suae, in iuramento quippiam vel mulari vel interpretari, eo labore penitus sublevati fuissent catholici cl exonerati illico: si secus. omnia Rex, ut erant, tenere velle et nihil immutare, firmiter secum statuisset: tamen hoc inde lucri percipere potuissent catholici, ul eorum renitentia, hac umbra, hoc veluti involucro posset obtegi, quod non tamquam claudicantes in fide sua erga principem a iuramento abstinerent. sed lanium ab anxietate cl scrupulis quibusdam perplexi, quibus tenera ipsorum con-*

1 D. r. i. k. » Bullam Pii I. et Breve Pauli V.

2) Panin. I, prohibuit suscipi iuram. infidel.

(3) Edicta non solent rationibus comprobari.

(4) Etiam Calvinistae Puritani respiciunt primatum in spiritualibus.

*scientia torqueretur: quam anxietatem, ac leni-
rihulinem pontificia damnatio verborum quorum-
dam in formula juramenti, peperisset:* Hacc ille,
Sed jam diximus nullam omnino spem haberi po-
tuisse, ul paries illae juramenti tollerentur, quae
continent nbncgulationem fidei catholicae, de pri-
matu ecclesiastico romani pontificis, quod si an-
xietas conscientiae juvare posset catholicos apud
regem, omnis jamdudum persecutio cessasset (1).
Scit enim Rex catholicos Anglos, civilem obedien-
tiam in ipsa ejus coronatione exhibuisse: neque
juramentum fidelitatis abhorrere, nisi ubi fides ca-
tholica periclitatur.

Pag. IG. posteaquam Breve pontificum cum ju-
ramenti formula, a pagina 9. usque ad 15. integre
descripserat, aggreditur auctor apologiae refutatio-
nem Brevis (2); Ac primo adscribit summo ponti-
fici crimen falsi, quia initio Brevis dicit, magno se
moerore affici, ob tribulationes et calamitates, quas
pro relinenda fide catholica, catholici in Anglia pa-
tiuntur. Ul aulem falsilalis pontificem omnino con-
vincat, orditur ab ingenii clementia Elizabethae re-
ginae, quam a clementia regis Jacobi longe supe-
ratam affirmat. *Hic, inquit, pontifex dolorem et
magnum animi sui moerorem exprimit, propter
tribulationes et calamitates, quas pro relinenda
fide catholica jugiter sustinent filii stii. Ibi prae-
ter crimen falsi, quod in serenissimi domini no-
stri regis contumeliam tantopere redundat; dis-
simulare non possum, sed ul res postulat, palam
profiteor et quod certo scio prae me fero, regi-
nam Elizabetham neminem ex Pontificiis. reli-
gionis caussa, in judicium vocasse, neminem ad
supplicium condemnasse, antequam eorum sce-
lera et flagitia, vetuli invita regina. poenas quas
pertulerant, ei extorquerent: quod cuivis aequo
rerum aestimatori et actiones ipsas cum eorum
circumstantiis prudenter pensiculanti manife-
stum fuit,* Hacc ille, qui posteaquam eadem felici-
tate scribendi, nulla similia repetens et inculcans,
defunctae reginae Manibus, ut ipse loquitur, paren-
lasset; vcl. iit anglicana editio significare videtur,
sacrificium obtulisset, transiit ad regem, atque ait:
*Aon possum sane non confiteri, pro amore, quo
in veritatem feror, quod qualiscumque fuerit re-
ginae laus, a clementia in Pontificios, quae fuit
amplissima; tamen ea mansuetudinis, ac pieta-
tis in eosdem exempla, quae conspeximus inse-
renissimo rege, longo praeteritam reginae man-
suetudinem superarint intervallo etc.* Dubii hoc
loco nobis veniam auctor apologum, ul sicut ipse
sibi licere existimavit, criminis falsi Christum Do-
mini, id est pontificem maximum, sine ullo veritatis
colore accusare; illa nobis vicissim liceat, mendacia
sua in ipsum vere regere. Principio, non scripsit
pontifex, se moerore affici ob calamitates, quas
tempore reginae Elizabethae, aut initio regni Ja-
cobi regis in Anglia, pro relinenda orthodoxa fide
catholici poliebantur, sed ob calamitates, quas hoc
tempore patiuntur. Ergo, ul criminis falsi ne leve

quidem vesligium in ipso pontificio Brevis adhae-
reat, salis est si probemus, ingentes aerumnas pro-
pter religionem ferre coactos esse catholicos anno
Domini 1606. quo tempore Breve apostolicum scri-
bebatur (3). Hoc autem ipso anno scimus duo edi-
cta in Anglia promulgata ejusmodi, ut vel sola suf-
ficient, ad omnia hujus apologiae coarguenda men-
dacia. Edicti prioris summa haec est: titulus ul su-
pra admonui est.

*Ad detegendos et reprimendos recusantes Papi-
stas.* In primo articulo confirmantur leges Elizabe-
than, adversus catholicos jam olim stabilitae. In 2.
jubetur, ul praefecti locorum inquirant in catholicos
omnis ordinis et aetatis, qui templa haereticorum adi-
re recusant: imposita mulctavignis et pecuniarum, si né-
gligentes in catholicis perquirendis extiterint. In 3.
statuitur, ul acriter puniantur catholici, qui com-
munionem, seu coenam haereticorum more, sumere
recusaverint. In 4. sancitur, ut qui recusaverint sacris
haereticorum intéresse, si convictus in judicio
luerit, solvat in menses singulos florenos ducentos.
In 5. statuitur, mulctam ducentorum florenorum
in singulos menses (quae ab Elizabetha constituta
fuerat, in recusantes adire templa haereticorum)
leve onus esse copiosis hominibus: ideo additur,
ul ille invadat duas tertias paries bonorum o-
mnium, tertia parte sola relictis ejusmodi recusan-
tibus. In 6. statuitur, ul qui recusaverit coenam
calviniisticam sumere, solvat primo anno florenos
ducentos, secundo quadringentos, tertio sexcen-
tos. In 7. additur, ul qui templa haereticorum fre-
quentate coeperat, et postea relabitur in crimen
non frequentandi, solvat statim florenos sexcentos.
In 8. decernitur, ul qui recusant juramentum illud
suscipere, de quo nunc agimus, conjiciantur in
carcerem sicariorum nique latronum. In 9. addi-
tur, ul eidem in carceribus delinens, proponatur
iterum juramentum: quod si recusaverit, amittat
omnia bona. et carceri perpetuo mancipetur. In 10.
additur, ul si tertia vice propositum sibi juramen-
tum recusaverit, capitis vilaeque dispendium pa-
tiatur. In 11. declaratur, ut tabulae illae, in-qui-
bus aliquis accusatus reperitur. quod a templis hae-
reticorum abfuerit, vim suam oblineant, non ob-
stante quocumque errore, qui in accusatione for-
manda, nunc contigerit. In 12. statuitur, ul qui
principibus externis militare voluerit, is prius ju-
ramentum praefatum praestet, alioqui perduellis
habeatur. In 13. statuitur ul nobilis qui in exter-
nis regionibus servire voluerit, cum duobus fide-
jussoribus regi se obliget sub poena ducentorum
florenorum. quod nullo unquam tempore romano
pontifici reconciliabatur: quam cautionem nisi pro-
ficiscens dederit, reus mortis erit. In 14. statui-
tur, ul qui post decimum diem junii hujus anni
1606. subditum aliquem regis Anglorum ad fidem
romanae Ecclesiae pertrahet, aut pertrahere cona-
bitur; is perduellionis, et laesae majestatis reus
habeatur, et re ipsa poenam illam subeat, nisi in
Angliam revertatur, et intra sex dies a reditu cri-

(I) Catholici Angli civilin obedientiam professi sunt
in coronatione Regis.

(i) *Non falsum sil Catholicos tu Anglia religionis ca-
ussa persecutionem non sustinere.*

(3) *Leges a rege Jacobo in catholicos latae.*

men confessus, duo juramenta suscipiat; unum de primatu regis in spiritualibus, alterum contra potestatem papae in principes Christianos.

Illic videlicet est incredibilis illa clementia regis in catholicos, ob quam summus pontifex crimen falsi incurrit, quod scripserit, scilicet non levi dolore allici, ob calamitates, quas catholici pro fide orthodoxa retinenda tolerare coguntur. Quare major calamitas excogitari potest, quam propere vitanda sacra sacrilega, opibus spoliari; pro recusando juramento perfidiae, carceri perpetuo mancipari; pro exhortatione ad catholicam fidem, quasi majestatis reum morte mulctari? Et si nihil, nisi civilem obedientiam rex requirit, neque aliquid molitur conscientiae causa; cur archiepiscopus, et alii, qui civilem obedientiam suscepto juramento professi sunt, adhuc carceribus delinuntur?

Sed volo ipsum etiam apologiae auctorem, velit nolit, adigere, ut pro hac veritate testimonium dicat. Ipse igitur in hoc libro suo pag. 20. extollens principis mansuetudinem, sic ait: (1) *Gratioso cunctis permissum est sacerdotibus omnibus, non comprehensis, et tum extra custodiam degentibus, intra certum, et constitutum diem e regno migrare.* Admiranda profecto gratia, exilium permittere sacerdotibus, qui comprehendi, quamvis diu quaesiti, nequiverant. Si libi exilium gratia videtur, quo nomine vera supplicia appellabis? An non est magna calamitas, si cogaris poenas graviores exilio praevenire?

At. inquires, edicta ista edita sunt post conjunctionem delectam. Verum est, sed non pertinent ad puniendos proditores (2), sed ad catholicos omnes religionis causa, divexandos. Sed praeterea ante conjunctionem illam conceptam in ipso primo anno regni, et primo parlamento continuavit omnia cuncta reginae, eaque non parum auxit. At ipsa etiam regina edicta illa edidit exacerbata ob excommunicationis sententiam in se a Pio V. latam. Immo etiam antea, nam anno Domini 1578. in primo regni sui anno, diu ante Pii V. pontificatum juramentum subditis suis suscipiendum proposuit de primatu suo ecclesiastico, id est, de nova liacresi ab Henrico parente suo excogitata, poena aulem recusantis juramentum, prima vice fuit amissio bonorum, carcerque perpetuus; altera vice, poena capitis, quam perduelles sustinere coguntur. Refert Nicolaus Sandcrus lib. 3. de schismate anglicano hue tutum: et quae vidit, et quibus interfuit Morisonus. Anno sequenti, id est 1579. Missam facientibus. vel audientibus, aliudve quodeumque officium ecclesiasticum, ritu veteri procurantibus, sacramentumque aliquod romano more administrantibus. gravis indicitur mulcta; nimirum prima vice ducentorum aureorum, aut carceris ad sex menses: secunda vice quadringentorum aureorum, aut carceris ad annum (3), tertia vice omnium bonorum et perpetuorum carcerum. secundum quam legem mox in carceres conjecti sunt episcopi plu-

rimi, quorum nomina idem Sandcrus describit in eodem lib. 3. de schismate anglicano, quibus addit lib. 7. De visibili monarchia ad annum Domini 1560. permultos etiam nobiles laicos eadem de causa carceribus mancipatos, qui omnes vel in carcere. vel in exilio ex Angliam sunt. Et tamen auctor apologiae dicere audeat, scilicet certo scire, Elizabetham reginam neminem religionis causa in iudicium vocasse, neminemque damnassee. Item ante sententiam Pii V. palam esse, nullam a regina Elizabetha graviolem intulisse catholicis impositionem neque severiores leges, aut ullam capitalem poenam in catholicos constitutam. Quomodo enim nullum catholicum regina, religionis causa, vocavit in iudicium. nullumque damnavit; si tot episcopos, totque laicos illustres, ea solum de causa carceribus inclusit. quod ipsam caput Ecclesiae agnoscere recusarent? Non est fortasse causa religionis. utrum regimen ecclesiasticum, idque supremum, a summo pontifice ad regem terrenum, immo etiam ad foeminam transferri possit? aut non est gravis mulcta judicari et damnari exilio, aut careere perpetuo mancipari? Quomodo etiam ante sententiam Pii V. nullam graviolem mulctam catholicis regina imposuit, neque ullas severiores leges tulit, neque ullam capitis poenam constituit: si anno 1558. id est annis novem ante Pii V. pontificatum, legem tulit de juramento primatus sui in spiritualibus, ab episcopis in primis suscipiendo et prima vice recusantibus amissionis bonorum et carceris perpetui: secunda autem perduellium poenam constituit, et anno sequenti leges illas et mulctus instituit in catholicos, religionis catholicae exercitia usurpantes, quas supra descripsimus? sed nimirum auctor apologiae, vel nihil omnino legisse nos de rebus anglicis, vel oblitus esse credit eorum, quae de persecutione anglicane multi illustres Scriptores literis mandaverunt ad memoriam posteritatis sempiternam. Omitto de industria plurima edita, quae variis temporibus Elizabethae adversus catholicos. solius religionis causa. promulgavit, quae omnia Jacobus rex confirmavit: et quibus non pauca addidit, quae typis mandata palam cerni possunt.

Pergit deinde auctor apologiae pag. 22. ac dicit: Pontificem injuste in suo Brevis prohibuisse subditis regiae majestatis, quo minus de obedientia sua erga ipsum profiteantur, sed ubi haec prohibitio in Brevis pontificio habeatur, non dicit, neque dicem potest: cum nulla talis prohibitio usquam in ipso Brevis legatur: proinde hoc inter falsa, quibus apologia plenissima est, referatur: subjicit continuo, et ad verbum referuntur verba illa Brevis perspicuum esse debet omnibus catholicis, quod hujusmodi juramentum, salva fide catholica, et salute animarum suarum praestari non possit, cum nulli contineat, quae saluti et fidei aperte adversantur. Illis paucis recitatis, ait: *Hae vetus dictum quadrat. quod de philosopho circumfertur, (1) Milita dicit, sed pauca probat: immo vero nihil o-*

(1) *Plinius in Anglia diu ad carceres, et mortem adductus. Hi non minus, tamen tibi Ul CXUcill*

(2) *Idem fijiijmaioiu m com-piam punio anno tut lejai d catholicos.*

(3) *Ovid sub Elizabetha sunt passi catholici et mine 8Ubjucobo.*

(4) *Dictum impium Galeni d Averrois de Christo.*

uiiño *probal*. *M* jam supra respondi: In Brevi pontificio , non theologicam disputationem, sed paternam ac brevem admonitionem contineri, libi nihil nccesse sil probationes adjungi,sed bene babel quod haereticus do vicario Christi dicit, quod de ipso Christo paganum dixisse constat. Certe (I) Galenus in lib. 3. de differentiis pulsuum cap. 4. jcripsil, Christum mulla dixisse, sed nihil demonstrasse, quod idem de eodem Domino cl Salvatore nostro AverroBm dicere solitum ferunt; ac ne ipse ioilcni vitio laborarc videatur, ul mulla dicat, el nihil probel, supra scripta verba Brevis nposloli-ri, line insolubili argumentatione confutat. Δ'ain, inquil. *quomodo professio fidelitatis erga principem. in subditis, possil c regione religioni, el >ululi animarum adversari, tam longe excedit uicmn leologiam. quantulacumquc illa sit . ul prorsus novam, el exoticam plane assertionem esse, non possim quin exidimem: nec ex ejus ure proferendam, qui se universalem episcopum el Christianarum animarum oecumenicum pastorem. satis insulse venditat*. Haec ille. Cujus convicia , el sermonis barbariem sciens praetereo. Illud ailirmo, auctorem apologiae sibi fingere propositiones, quas oppugnet: ct cx iis, quasi in ipso Brevi apcrlc continerentur, argumenta conficere: proinde argumentationem ejus, non theologiae. scit dialecticae terminos omnes ac leges excedere (2).Assumit enim Brevi pontificio prohiberi professionem fidelitatis erga principes, quasi ea ruai llcligione cl animarum salute pugnarcUAl nihil rjuMiiodi habetur in aposlolico Brevi: quid aulem sit in regio juramento, quod cum religione cl salule animarum pugnei, et propler quod ab ejusmodi juramento abstinendum esse summus ponlifex censeat, ct moneat, a nobis csl paulo ante deiionslralimi. Oslendinius enim, eo juramento negari polcslalem aposlolicam, lum alligandi. lum absolvendi: ac per hoc. negari fidem catholicam, sine qua salus aeterna obtineri non polesl: el per hujusmodi juramentum, non tam jurari fidelitatem ad rogem, quam abjurari fidelitatem ad Christi vicarium.

Quocirca testimonia Scripturae divinae quae apologiac auctor slalim adjungit, non probant falsum esso quod pontifex scripsit,sed quod ipse sibi apologiae unctor linxit. Scriptum, inquil, csl Josuc I. quemadmodum Moysi obedivimus In omnibus, ita el tibi obedimus. Sic propheta Hicrcmias cap. 27. Hortulus est populum, ul nuscultareni regi Babel, dicens: Submittite colla vestra subter jugum regis Babylonis, cique el populo ejus servile. Similiter israelilae se gesserunt apud IMiaroenem, cui eliam supplicarunt Exod. 5 Ut veniam daret libere discedendi.Similiter apud Cyrum Esdr. I. a quo impetrarunt veniam redivus, aedificandi templi gratia. Denique apostolus ad Itoni. 13. ()umes mortales hortatus esl,ul subjecti essent propler conscientiam.

- (1) *Apologiae auclor loquitur de poni, max,simi olim ethnici de Christo.*
- (2) *Adversarius fingit quod oppugnet.*
- (3i) *Sniplurae. lesiimonia non spiritualement sed civilem obedienciam erga reges docent.*

Ad haec omnia lesiimonia brevissime respondemus (3). Ilis testimoniis probari obedienciam ad principes eliam paganos, quando ca non csl contraria obedienciae ad Deum: quod nos libentissime confitemur, sed non probari obediendum esse regibus eliam chrislianis, quando jobcni fieri quod non liccl chrislianis. quam responsionem rejicere non potest auclor apologiae qui pag. 24. allegat sanctum Augustinum tract, in psal. 125.ita dicentem: *Milites Christiani servierunt imperatori infideli: ubi veniebatur ad caussam Christi, non ugnoscebanl nisi illum, qui in coelis eral:quando volebat ul idola colerent, ut Ihurificurent; praeponebant illi Deum*. Sic igitur cl nos catholicos Anglos admonemus, ul regi terreno serviant, alque obedinnt. dum non jubet quae displiceant regi coelesti. Displicet aulem regi coelesti, ul potestas Vicarii sui. quem reliquit in lerris, cl quem constituit super familiam suam, vel penitus abnegclur, vel in alium transferatur.

Pergit deinde pag. 21. cl 25. (4) el proferi testimonium Augustini. Tertulliani, Justini. Ambrosii, Optati el Gregorii. quibus probatur, quod nos minime negamus deberi principibus eliam infidelibus obedienciam a subditis fidelibus. sc<l verba s. Gregorii ex libro epistolarum. epist. 61. praecipue notanda et observanda, cl cum Brevi Pauli V.Pontificis comparantia censuil: quod videlicet Gregorius Mauritio imperatori subjectum se fatebatur,cique obediebal: Paulus autem subditos regis, nc civilem quidem, el licitam obedienciam , principi suo exhibere permittit. Sed quod allinet ad s.Gregonum: ipse idem in commentario psal. 101. testatur (5) Maurilium tyrannum potius, quam imperatorem fuisse, quales antea fuerunt Diocletianus et .Aero, quibus, vellent nollent, ipsi eliam summi pontifices subjecti esso cogeabantur. Quod aulem Paulus V.a civili obediencia subditos regis avertcrit. in Brevi ejus ad verbum, in hoc ipso libro exposito. nusquam logilur. summa enim lotius Brevis csl, ul chrisliani catholici polcslalem Christi vicarii, lidemque catholicam non abjurent: quae certe abjuratio. neque civilis, neque licita esi.

Transit auclor apologiae pag. 26. el 27. a Patribus (6) ad concilia: neque contentus est demonstrare civilem obedienciam regibus a sub litis deberi: sed addit, lota eliam episcoporum concilia regibus fuisse subjecta. &c primo loco adducit concilium arelalcense. Caridi Magni temporibus celebratum. cujus haec sunl verba in ultimo canone : *Haec igitur Domino imperatori praesentanda decrevimus, poscentes ejus clementiam, ul si quid hic minus csl. ejus prudentia suppleatur, si quid secus quam ratio habeat, ejus judicio emendetur, si quid rationabiliter taxatum est, ejus adjutorio, divina opitulante clementia, perficiatur*. Ilespondco (7): Episcopos, concilii arelalcnsis. Carolo ipso petente, non solum de negotiis ecclesiasticis, sed eliam de politicis in eo con-

- (ti) *Idem sancli Patres affirmant.*
- (.i) *Otm modo pontificespariteiilguiliusdain tyrannis.*
- (G) *.In concilia subsint imperatoribus et regibus.*
- (7) *Qua in re Patres coiulii Ailal. imperatoris (iit. claritate indiguerint.*

ventu cgitur: per multa in communi quoque doctricis et laicis statuisset, quae sine imperatoris providentia executioni mandari non poterant. Extant in eo concilio canones quatuordecim, quibus abusus laicorum reformantur, qui acceptis muneribus, presbyteros in parochiis constitutos amovere, et eorum loco alios introducere lentabant. Extant canones, duodecim, et decimus tertius, de pace inter episcopos et comites et vel comites et iudices obediunt sint episcopo et invicem consentiant ad iustitias faciendas et munera pro iudicio non accipiant. Ex his canon quintusdecimus, ut pondera et mensurae ubique aequalia sint. Item canon vigesimus tertius, ne comites, vel vicarii, seu iudices, vel centenarii, sub mala occasione, vel ingenio, res pauperum emant, vel per vim tollant, aut quolibet argumento surripiant: sed si cui aliquid possessionum emendum, aut vendendum sit, id in publico coram comite et iudicibus et nobilibus civitatis facere debebit. De his igitur et similibus Patres loquuntur, cum imperatorem rogant, ut si quid minus est in his decretis, ejus prudentia suppleatur: si quid secus quam ratio habeat, ejus iudicio emendetur, si quid rationabiliter laxatum est, ejus adiutorio perficiatur.

Addit deinde auctor apologiae, concilia quoque francfordiense, arclalense, luronense, cabilonense, moguntinu ac rheinense, penitus sicut Carolo tradidisse: generalia vero concilia, nicenum, constantinopolitanu, ephesinu et chalcedonense imperatoris pietati et providentiae sicut in omnibus submisisse. Piguit vero illum non solum conciliorum verba referre, sed etiam loca notare. Neque ex hoc conciliis aliud in specie allegavit, nisi ex concilio ephesino ad augustos pauca quaedam verba, quibus episcopi se ab imperatore convocati testantur et ab eo petunt, ut quae gesta sunt contra Nestorium, robur suum habeant.

Ad quae nos brevissime respondemus (I). Concilia episcoporum, jussu quidem interdum imperatorum congregata fuisse, sed in executionem mandati summi pontificis, ad quem proprie generalium conciliorum convocatio pertinet, vel perspicuum est in epistola concilii constantinopolitani ad pontificem Damasum, in qua dicunt se constantinopoli convenisse, ex mandato hierarchiarum ipsius, anno superiore ad imperatorem Theodosium daturum, sed de hac re inferius dicemus. Illud etiam fatemur (2), concilia saepe ab imperatoribus petiisse, vel decreta sua protegerent et executioni mandari auctoritate sua curarent. Falsum autem esse, quod auctor apologiae hoc loco scribit, concilia se penitus et in omnibus submisisse imperatorum pietati, atque prudentiae (3); quasi praecipue partes et summa potestas in rebus ecclesiasticis penes principem nostrorum esset: evidenter ostendimus ex nuperissimis testimoniis episcoporum sanctorum et regum sive principum saeculi.

Sanctus Athanasius patriarcha alexandrinus, in

epistola ad solitariam vitam agentes: *Quando, ait, a condito aevo auditum est, quod iudicium Ecclesiae suae auctoritatem ab imperatore accepit? aut quando hoc pro iudicio agnatum est?* Illius Cordubae episcopus, referente Alhanasio in eadem epistola: *Ne praecipe, inquit, nobis imperator in hoc genere, sed ea potius a nobis disce: tibi enim Deus imperium commisit, nobis autem ea, quae sunt Ecclesiae concedidit.* S. Ambrosius mediolanensis episcopus in epist. 33. ad sororem, scribit se Valentiniano imperatori dixisse: *Noli te gravare imperator, ut putes te in his quae Domini sunt, aliquod imperiale jus habere: publicorum tibi moenium jus commissum est, non sacrorum.* Idem etiam in oratione de tradendis basilicis, nullis docet, imperatorem in Ecclesia esse et non super Ecclesiam: et iudicia ecclesiastica non ad imperatores, sed ad episcopos pertinere. Sanctus Marlinus luronensis episcopus maximo imperatori in faciem dixit: *Novum esse iudicium nefas, vel causam Ecclesiae iudex saeculi iudicaret, testis est Sulpicius lib. 2. sacrae historiae.* Sanctus Augustinus episcopus hipponensis, in epist. it. 50. et 165. docet quidem piorum regum esse Ecclesiam defendere, severisque legibus, ac poenis haereticos ab Ecclesia damnatos coercere. Sed ibidem Douatistas graviter reprehendit, quod causam ecclesiasticam ad regem terrenum iudicandam, non ad episcopos detulissent. Sanctus Gelasius romanus pontifex, in epistola ad Anastasium imperatorem: *Nosti, inquit, filii clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate rerum terrenarum; tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis:* et paulo post, *Nos itaque ex illorum le pendere iudicio, non illos ad iudicium redigi posse voluntatem.* Sanctus Gregorius papa lib. 5. epist. 21. *Scimus, inquit, piissimos dominos disciplinam diligere, ordinem servare, canones venerari et se saecularibus negotiis non miscere.*

Venio nunc ad principes saeculi (4). Constantinus magnus, cum Donatistae non contenti episcopali iudicio, ad ipsum causam Ecclesiae detulissent, ita exclamasse fertur: *O rabida furoris audacia: sicut in causis gentium fieri solei, appellationem interposuerunt.* Refert haec verba Constantini Optatus milcvitanus lib. 1. contra Parmenianum. Ille eodem ita scribit s. Augustinus in epist. 165. Constantinus non est ausus de causa episcopi iudicare. Valentinianus senior imperator, referente Sozomeno lib. 6. hist. cap. 1. *Mild, inquit, qui sum in sorte plebis, fas non est talia negotia, videlicet ecclesiastica, perscrutari. Sacerdotes, quorum ista curae sunt, inter se ipsos, quocumque voluerint loco conveniant.* Theodosius junior imperator epist. ad synodum ephesinam: *Illicitum, inquit, est, illum, qui non silex ordine sanctissimorum episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Rasilus imperator ora-

1) Concilia generalia jussu imp. aliquando coacta sunt: id mandante summo pontifici.

2) Aliquando protectionem et executionem dantur et summi pontificis ab imp.

(3) Iudicium de rebus religionis ad saeculares principes non pertinere ostenditur ex ss. episcopis.

(4) Idem ostenditur testimonio principum saecularium.

lionc habita in oclava synodo: /Mec, inquit, *investigare el quaerere, patriarcharum episcoporum cl sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunl, qui sanctificandi, qui solvendi, qui ligandi potestatem habent, qui ecclesiasticas adepti sunl claves; non nostrum, qui pasci debemus. qui sanctificari, qui ligari, vel a ligamento solvi egemus*, Carolus magnus leges quidem aliquas juri communi addidit; sed in cis reverentiam cl subjectionem ad sedem aposolicam romanam plane admirabilem, his verbis testatus csl: *Licet vir ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, tamen feramus cl pia devotione toleremus*. Refert hanc sententiam, ex concilio Caroli magni, Gratianus distinet. 19. can. 3. cl eamdem sententiam a Carolo acceptam, suam quoque fecerunt episcopi concilii liburiensis cap. 30. Addimus ultimo testimonium regis Theodorici, qui, quamvis haereticus Arianus esset, non tam sibi primatum in conciliis assumebat: sic enim legimus in synodo quarta, sub Symmacho pontifice romano: *Ad haec serenissimus Hex taliter, Deo aspirante, respondit, in synodi esse arbitrio, in tanto negotio sequenda praescribere; neque aliquid ad se, praeter reverentia, de ecclesiasticis negotiis perlinere*. Habemus igilur ex testimonio principum, lum Ecclesiae lum sacculi, longissime a vero aberrare, qui regi terreno primatum in rebus spiritualibus cl ecclesiasticis tribuunt.

Pergit deinde auctor apologiae pag. 27. atque ait: *Quin etiam Christum dixisse lego, regnum suum non esse dc hoc m undo, jussisseque ut quae stml Caesaris Caesari tribuamus cl quac Dci Deo*. Quae verba ut vera cl divino sunt, ita applicationem ineptam cl ad rem nihil facientem, quivis facile judicare poterit (1). Regnum quidem Christi non fuit cx hoc mundo: sed tamen in hoc mundo fuit ct csl: ac per hoc vicario Christi regis in lccris obedientia debetur ab omnibus, qui pariem in regno Christi habere volunt ct quemadmodum nos reddenda Caesari, quae Caesaris sunt, non negamus, idest, tribula, honorem cl obedientiam in rebus el negotiis sacculi: sic eliam optamus, ul quae Dei sunl. Deo reddantur: inter quae primo loco ponenda csl fidei catholicae integra inviolalaque professio el ad Christi vicarium fidelis et pura obedientia. Quod autem auctor apologiae subjungit, secundum theologiam non repugnare fidei cl animarum saluti, si civilis obedientia, civili magistratui deferatur, verum est: sed falsum omnino est quod sequitur, in Brevi aposolico contrarium contineri. Debuisset omnino iste auctor, qui toties hoc repetit, vel uno in loco annotare verba illa Brevis, ubi dicatur, civilem obedientiam civili magistratui exhibere, rem esse fidei catholicae, salulicque contrariam, sed neque annotavit, neque annotare potuit, nisi verba Brevis corrumpere cl sua verba pro verbis Brevis sustinere voluisset.

Denique pag. 28. post nugas ct convicia, quae libenter omittimus, ul quae gravi theologo, qualem

sc auctor apologiae jactat, indignissima sunl. concludit hoc ddcmmate(2): /ul *licet principi obtemperare in temporalibus, aul non: si licet, quod nemini dubium esse polesl, cur tam iniquus csl el crudelis in catholicos suos. ul imperet iis, ne legitimo regis sui mandato oblempere. nl? si non licet, cur rationem non reddit caussam non exprimit, unde id prohibei?* sed facilis csl responsio. Admitto enim licere subditis principi suo obtemperare in temporalibus, modo quae princeps jubet, non sint contraria Deo, qui est Rex magnus super omnes principes; sed nego pontificem summum, tam fuisse iniquum el crudelem in catholicos, ut cis imperaret, ne legitimo regis sui mandato obtemperarent (3): neque enim juramentum propositum suscipere, legitimum mandatum, dici ullo colore potest, cum eo juramento cogantur catholici fidem catholicam abnegare, ul supra demonstratum est. Ex quo etiam manifeste refellitur, quod auctor subjungit de exhortatione ad martyrium subeundum. Contendit enim nuclor pag. 29. exhortationem illam solito fundamento carere, cum possit catholicus el religionem romanam ardentem profiteri, quod papa jubet, cl simul civilem obedientiam principi suo praestare quod Rex jubet. Jam enim non semel demonstravimus regem civili obedientia non esse contentum: sed id praecipue in volis habere, ul a catholica fide catholicos avertat cl ex catholicis haereticos faciat; Nam juramentum, quod fidelitatis appellat, praeparatio el dispositio est ad juramentum de primatu regis in spiritualibus. Et ca forte caussa est cur nrchipsbyte-rum c carcerc non dimittat, quamvis primum juramentum praestiterit, quia sperat eum dein ad aliorum juramentum taedio carceris cl aerumnarum, se posse perducere: quod juramentum non tecte cl obscure, sed aporie el manifeste novam haeresim de primatu regio, in rebus diam sacris el spiritualibus continet.

Postremo: Apologiae auctor pag. 30. et 31. fingit pontificem maximum ex falsis rumoribus de nimia regis severitate in catholicos, permotum fuisse ad hoc Breve tam temere conscribendum, quod idem dicil accidissee Pio V. quando sententiam excommunicationis in reginam Elisabetham tulit: el Clementi VIII. quando paulo ante obitum Elisabethae duo Brevia in Angliam misit, quibus lum regem praesentem, lum alium quemcumque a regno exclusit, qui religionem catholicam non profiteretur, quae duo Brevia contraria esse dicil fidei saepius datae ct variis protestationibus, quibus operam suam obtulit, omniaque officia pollicitus csl. quae conducere possent ad hunc ipsum regem in solio collocandum (4). Itaque auclor hujus apologiae paucis verbis tres summos pontifices, Paulum V. el Pium V. levitatis cl lemerilalis, Clementem VIII. non solum lemerilalis, sed eliam perfidiae reprehendit. Al ipsa rei veritas simpliciter exposita, nullo nostro laborc addito cl sine ulla arte rcthorica, auctorem apologiae falsilalis, vanilatisque con-

(1) *Ilc regnum Christi non fuit cx hoc mundo, tamen in hoc mundo fuit et csl.*

(2) *Insulsum dilemma apologiae.*

(3) *Juramenl. Angliae abnegalioncm fidei catholicae. {'.) HcfeUunlur variae calumniae.*

vincet. Paulus enim V. non ex incertis rumoribus adductus est ad Breve scribendum, sed ex notissima et gravissima persecutione, quam edicta publicata testantur, et ex ipsa juramenti formula ad nos transmissa. Itaque non erat opus, ut auctor luderet in nomine Babylonis et septicolis urbis, ad quam undique rumores et nuntii deferuntur; neque, ut probaret ex Patrum testimoniis, de Roma intelligi, quae sanctus Petrus et Babylone scripsit in priore epistola. cap. 5. (1) Fatemur enim Romam non solum in epistola sancti Petri, sed etiam in Apocalypsi sancti Joannis per Babylonem significari; sed Romam ethnicam, non Romam Christianam et illam, quae ebria erat de sanguine martyrum Jesu: non illam, quae Jesum Filium Dei et martyres ejus honorat. Denique illam, quae habebat in fronte inscriptam blasphemiam: non illam, quae, ut scribit sanctus Hieronymus lib. 2. in Jovinianum, scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delevit. Pius etiam V. non vanis quorundam delationibus temere abreptus est ad excommunicandam reginam, sed ex notis et publicis ejus criminibus: ac praesertim quod instar apostatae Juliani, ex fide catholica, manifesta haeretica et journali catholicorum hostis evaserit. Denique (2) Clemens VIII. duo Brevia anno 1600. tribus annis ante obitum reginae ad catholicos misit, unum ad clerum, alterum ad populum, quibus Brevibus non, ut iste mentitur, Jacobus tunc Scotiae regem a solio exclusit, sed concilium dedit, quale dare decebat summum pontificem, videlicet, ut catholici operam darent, quantum in ipsis esset, ut Rex ad religionem catholicam bene affectus eligeretur. Habemus enim exemplaria Brevium illorum in manibus et iis diligenter inspectis, nusquam invenimus nomen Jacobi regis,

nui alterius particularis personae: sed solum generantim, ut diximus, cohortationem ad regem orthodoxum et pium constituendum (3). Quibus verbis non solum Jacobus Scotiae Rex non excludebatur, sed includebatur potius; quoniam ministri ejus inimicam spem fecerant, eum non abhorre a fide catholica suscipienda; praesertim cum Rex ipse non pontificem ipsum, nec non ad cardinales Aldobrandinum et Bellarminum literas scripsisset plenas humanitatis, quibus praeter caetera petebat, ut aliquis ex gente Scotorum cardinalis S. R. E. crearetur, ut haberet Romae, per quem facilius et tutius cum pontifice negotia sua tractaret. Quare pontifex non perfidiae accusari, sed spe sua frustratus dici merito potuit. Ad extremum addit auctor apologi; non defuisse in Anglia, qui Breve hoc fictitium et in odium papae, compositum et disseminatum huiusmodi suspicaremur: *Quod viderent illud tam longe ab omni theologiae ratione, prudentia, poldi'i. sensu denique communi abhorre perspicerent, sed pontificem maluisse allero Ilrevi /idem prius confirmare, ut culpam suam sciens, prudensque geminaret.* Nos vero non ignoramus fuisse in Anglia, qui primum illud Breve confictum existimaverint. Sed id non accidit ex eo, quod a theologia, vel prudentia abhorre videretur; sed ex eo, quod nonnulli caperent hanc fraude catholicis imponere, alique efficere, ut juramentum propositum suscipere non dubitarent (4). Qua fraude conipcr-la. summus pontifex alio Brevi, fidei priori facere voluit, ne pharmacum spirituale per hanc daemonis artem, inutile redderetur, quo facto, non culpam geminavit, sed fraudem detexit, tenebras dissipavit et veritati, ac sinceritati aditum patefecit.

SECINDUU BREVE

Dilecti filii salutem et apostolicam benedictionem. Renuntiatum est nobis, reperiri nonnullos apud vos, qui, cum salis declaraverimus per litteras nostras anno superiore 10. kalend. octobr. in forma Brevis datas, vos iura conscientia praestare non posse juramentum, quod a vobis tunc exigebatur; et praeterea stricte praeceperimus, ne ullo modo illud praestaretis: nunc, dicere audent hujusmodi hieras de prohibitione juramenti, non ex animi nostri sententia, nosque propria voluntate scriptas fuisse, sed potius aliorum intuitu, atque industria, caque de causa iidem persuadere nituntur, mandata nostra dictis literis non esse attendenda. Per- Irbavit sane nos hic nuntius, coque magis, quia experti obedienciam vestram (filii nostri unice dilecti) qui, ut huic sanctae sedi obediretis, opes, Licullales, dignitatem, libertatem, vitam denique ipsam, pie ac generose nihili fecistis; numquam suspicati essemus potuisse vocari apud vos in dubium, fidem hierarum nostrarum apostolicarum,

ut hoc praetextu vos ex mandatis nostris eximeretis. Verum agnoscimus versuticm alique fraudem adversarii humanae salutis. ciqti potius, quam vestrae voluntati tribuimus hanc remittentiam. E. i pnpier iterum ad vos scribere decrevimus, ac dentio vobis significare, literas nostras apostolicas, anno praeterito 10. kalend. Octobr. datas de prohibitione juramenti, non solum motu proprio, et ex certa nostra scientia; verum etiam post longam et gravem deliberationem de omnibus quae in illis continentur adhibitam, fuisse scriptas, et ob id teneri vos, illas omnino observare, omni interpretatione secus suadente rejecta. Ille autem et sola pura inlegraque voluntas nostra, qui de vestra salute solliciti, semper cogitamus ea, quae magis vobis expediunt, et ut cogitationes, et consilia nostra illuminet is, in quo Christiano gregi custodiendo nostra fuit praeposita humilitas. indesinenter oramus, «piem etiam jugiter precamur, ut in vobis filiis nostris summopere dilectis, fidem, constantiam, non-

(1) *Illica. non Christiana, diria est Ralnjlon in >acris literis.*

(2) *Quw-Uin Chin. VIII. duo Urmia ument in Angliam.*

(3) *Jacobus Ih. v. dignificavit se non abhorre u fuit catholica*

(4) *Cur Paul. I. secundum Urere ad Anglos scripserit.*

IPIO JURAMENTO riDELITvnS

lunmqiic inter vos charilalem el pacem nugoni.Qui-
bus omnibus cum omni charilalis affectu,peraman-
ter benedicimus. Datum Romae apud s. .Marcum ,

Hactenus respondimus ad ea,quae adversus pri-
mum Breve auctor apologise scribenda esse puta-
vit. Nunc,ut ipse a secundo Brevi una fero pagella
sc expedivit; sic cl nos ejus cavillationes pari bre-
vitate rejiciemus. Quoniam igitur summus ponti-
fex versutiae diaboli tribuit falsos illos rumores de
conficto Brevi: sic ipse auctor apologia·: versutiae
ejusdem diaboli tribuit hoc secundum Breve. Scri-
bit enim, diabolum non potuisse lanium nocere
catholicis, aliqua fraude, eliam si mille annos in
hoc opus incubuisset, quam fecit hoc uno Breviid
rationem reddit, quoniam oportebit cos qui jura-
mentum susceperunt , nunc illud abjurare: quod
majus csl malum, quam si antea non jurassent.an-
tea siquidem si jurare noluissent.excusari poterant
ob scrupulos aliquos mentis, cx particulis jura-
menti obortos: at nunc nullam habent excusatio-
nem, si abjurent fidelitatem, quam regi suo bis ju-
rarunt: semel, cum primum nali sunl, tacito quo-
dam cl congenito juramento; deinde cum verbis
conceptis primum illud juramentum confirmarunt.

Ad haec respondemus, non esse malum abjura-
re, quod male juratum est. Sic enim habet regula

sub annuo piscatoris IO.kaiend. oclobr. M DCVII.
pontificatus nostri anno tertio.

ab omnibus approbata: (1) In male promissis re-
scinde fidem: sed dicet Adversarius, non potest
esse malum juramentum, quod csl naturale, el
congenitum ab ipso ortu, vel hujus naturalis el
congeniti confirmatio el expressio. Respondeo: Ju-
ramentum quod dicitur congenitum , si quod est,
non esse aliud, nisi simplicem obligationem ad o-
bediendurn superiori, sub quo quis nascitur, in
rebus licitis alque honestis. Neque inlelligi vel el-
iam fingi polesl, quomodo in ipso ortu homo natu-
raliter obligelur ad negandam summi pontificis po-
testatem: proinde juramentum secundum, quod
hanc abnegalioncm continet, non polesl recte dici
confirmatio, vel expressio juramenti prioris. Prae-
terea, quaemadmodum in ortu naturali videtur
posse inlelligi juramentum tacitum cl congenitum
nd obediendum principi politico: sic etiam in oriu
supernatural!, quem habemus cx baptismo, inlelli-
gi debel juramentum tacitum cl congenitum ad
obediendum principi spirituali, qui est (hristi vi-
carius: ac per hoc non liccl ullo modo postea jura-
mentum suscipere, quo abjurari videatur juramen-
tum praesidium in Baptismo. Ac dc his hactenus.

EPISTOLA CARDINALIS BELLARMINI AD ARCIIPRESBYTERUAI ANGLIAE.

(2) Venerabilis in Christo domine frater. Anni
sunl fere quadraginta, quod invicem non videri-
mus. Sed ego lamen veleris nostrae consuetudinis
numquam oblitus sum; toque in vinea Domini stre-
nue laborantem, quando aliter non potui, orationi-
bus Deo commendare non destiti: me quoque in
tua memoria loto hoc tempore vixisse cl in luis ora-
tionibus ad altare. Domini locum aliquem habuisse
non dubito. Ha igitur ad hoc usque tempus, non
verbis aul literis, sed opere cl veritate, ul sanctus
Joannes loquitur, aller in alterius dilectione per-
mansimus. sed hoc silentium rumpere coegit nun-
cius,qui diebus istis de luis vinculis cl carcere ad
nos venit: qui quidem nuncius, etsi tristis videri
poterat, ob jacturam pastoralis tuae sollicitudinis,
quam Ecclesia ista fecit, lamen laetus quoque vide-
batur, quoniam ad martyrii gloriam, quo dono Dei
nullum csl felicius , propinquabas: ul qui tot an-
nis gregem tuum verbis cl doctrina pavisses,nunc
exemplo patientiae gloriosius pasceres. Verum hanc
laetitiam non mediocriter iniertu rbavi l, ac fere cor-
rupit lcistis alius nuncius, qui dc constantia tua in
recusando illicito juramento,ab adversariis lentata,
forte eliam labefactata cl prostrata successit. Neque
enim (frater charissime) juramentum illud ideo lici-
tum esse potuit, quod aliquo modo temperatum cl
modificatum offerebatur. Scis enim hujusmodi mo-
dificationes nihil esse aliud, quam Satanae dolos
alque versutias, ul fides catholica dc primatu sedis
apostolicae, vel aperte vel obscuro petatur: pro qua

fide loi inclyti martyres in ista ipsa Anglia ad san-
guinem usque pugnarunt. Certe enim quibuscu-
que verbis juramentum ab adversariis fidei conci-
piatur in regno isto, eo tendit, ul auctoritas capitis
Ecclesiae a successore sancti Petri.ad successorem
neurici VIII. in Anglia transferatur. Quod enim ob-
tenditur dc periculo vitae regis, si summus ponti-
fex cam in Anglia poleslalem habeat, quam in o-
mnibus aliis Christianis regnis habet,inane prorsus
esse, omnes qui sunl aliqua prudentia praediti, fa-
cile vident. Neque enim auditum csl unquam ab
initio nascentis Ecclesiae , usque ad haec nostra
tempora, quod ullus pontifex maximus principem
ullum, quamvis haereticum, quamvis ethnicum,
quamvis persecutorem, caedi mandaverit, aul cae-
dem forte ab aliquo patratam probaverit. El cur
quaeso unus rex Angliac limei, quod ex tot Chri-
stianis principibus nullus limet, nullus timuit?sed
ul dixi, vani isti praetextus decipulae sunt ct stra-
tagemala Satanae, qualia non pauca in historiis ve-
terum temporum inveniuntur ; quae facile referre
possem, si, non epistolam, sed librum integrum
scribendum suscepissem. Unum tantum, exempli
gratia ad memoriam tibi revocabo. Scribit sanctus
Gregorius nazianzenus in prima oralione in Julia-
num imperatorem, illum, ut simplicibus Christianis
imponeret, in imaginibus imperatoriis, quas romani
civili quodam genere honoris,pro more adorabant,
imagines deorum falsorum admiscuisse, ul nemo
posset imperatoris imaginem adorare, quin simul

(1) /iiiqiu i juramenta non obligari'.

(2) Continet exhortationem ul arehiprcsbyter, qvi ju-
ramentum occeperat. resipiscat.

RESPONSIO AD APOLOGIAS!

deorum simulachris cultum adhiberet: hinc nimirum Behal, ul plurimi deciperentur: cl si (pii forte fraudem subodoroli imperatoris imaginem venerari recusarent, ii gravissime punirentur, ul qui Caesarem in sua imagine contempsissent. Tale aliquid in juramento vobis oblato, mihi videre videor, quod ea fraude composilum est, ul nemo possit proditorem in regem detestari civilcmque subjectionem profiteri, quin primatum sedis aposlolicae perfide abnegare cogatur; sed Christi servi, ac praesertim primarii Domini sacerdotes, ubi periculum Odei subesse possit, tantum abesse debent o susceptione illiciti juramenti, ul ab omni etiam susceptione simulationis praestiti juramenti cavere debeant,ne fidelibus populis ullum praevaricationis exemplum reliquisse videantur. Quod egregie praestitit insignis ille Eleazarus, qui neque porcinas carnes comedere, neque simulare comedissee voluit,quamvis gravissima tormenta sibi cerneret imminere: nc,ul ipse ait in 2. hb. Machabacorum, nulli juvenum per eam simulationem, ad legis praevaricationem animarentur. Neque minus fortitcr magnus Basibus et exemplo ad res nostras magis accommodato, cum Valente imperatore se gessii: nam ut in historia scribit Thcodorclus, cum praefectus imperatoris haeretici hortaretur s. Basilium, ul non vellet propter parvam dogmatum subtilitatem imperatori resistere: respondit vir ille sanctissimus cl prudentissimus. Non esse ferendum, ul de divinis dogmatibus. vel una syllaba corrumpatur, sed polius pro eorum defensione, omne genus supplicii amplectendum. Equidem arbitror non deesse apud vos. qui dogmatum subtilitatem esse dicant, quite in juramento catholicis hominibus proposito continentur cl non esse propter rem tam parvam regis impcioo reluctandum. Sed non deerunt etiam viri sancti, ac magno Basilio similes,qui palam affirmabunt,non esse de divinis dogmatibus vel minimam aliquam syllabam corrumpendam, etiamsi tormenta et mors ipsa toleranda proponantur. Inter bos linum, vel polius horum principem.atque antesignanum le esse par est. Et quamvis, vel inopinata comprehensio, vel acerbitas persequulionis, vel senectutis imbecillitas, vel quid aliud in caussa fuerit, ul constantia titubaverit; confidimus tamen do Domini pietate cl de diuturna tua virtuic, fore, ul qui s. 1'clri, cl s. Marcellini casum aliqua cx parte imitatus videris, eorumdcin fortitudinem in reparandis viribus, cl veritalc asserenda feliciter imiteris. Nam si rem lotam diligenter apud te cogitare volueris, videbis profecto non esse rem parvam quae ob juramentum istud in discrimen adducitur, sed unum cx praecipuis fidei nostrae capitibus, ac religionis catholicae fundamentis. Audi c-nnn quid apostolus vester magnus Gregorius in

Responsio ad ca quae objiciuntur contra epistolam cardinalis Bellamini.

Nunc ad ea veniamus, quae auctori apologiae adversus cardinalem Bellarminum scribere placuit et quamvis auclor cnmdern Bellarminum magnis laudibus efferat cl magnis conviciis oneret, ul impicat illud s. Jacobi, Ex ipso orc benedictio et ma-

episl. 2. libri **II.** scribat: *Aposlolicae sedis reverentia nullus praesumptione lurbelur.lunc enim status membrorum integer perseverat, si caput fidei nulla pulsetur injuria.* Itaque s. Gregorio teste, cum de primatu sedis aposlolicae vel turbando, vel minuendo, vel tollendo satagitur, de ipso capite fidei amputando, ac de lotius corporis,omniimqne membrorum statu dissipando satagitur. Quod idem s. Leo confirmat serm. 3. de assumptione sua ad pontificatum, cum ait: *Specialis cura Petri α Domino suscipitur et pro fide Petri proprie, supplicatur, tamquam aliorum status certior sil juturus, si mens principis victa non fuerit.* Ex quo idem ipse in epistola ad episcopos viennensis provinciae affirmare non dubitat: *Necesse esse ebr-iem illum mysterii esse divini, qui ausus fuerit a Petri soliditate recedere:* qui rursum ait: *Quisquis huic sedi principatum existimat esse dene-gandum, illius quidem nullo modo potest minuire dignitatem, sed inflatus spiritu superbiae suae, semclipsum in inferna demergit.* Atque haec quidem et alia ejusdem generis nulla tibi notissima esse certo scio, qui praeter caelcros libros, visibilem monarchiam Sanderi lui, scriptoris diligentissimi et de Ecclesia anglicana optime meriti saepe legisti: quique ignorare non poles sanctissimos viros, eosdemqne doctissimos Joannern llof-fensem et Thomam Morum,pro hoc uno gravissimo dogmate duces ad martyrium plurimis aliis, cum ingenti anglicae nationis gloria, nostra memoria fuisse: sed in memoriam libi revocare volui,ut colligas te cl magnitudinem rei considerans, non luo judicio nimium fidus, neque plus sapias, quatnoportet sapore cl si forte lapsus lmis non cx inconsideratione, sed cx infirmitate humana, ex metu carceris cl suppliciorum profectus est: non anteponas libertatem temporalem libertati filiorum Dei: neque ob momentaneam cl levem tribulationem fugiendam, amittere velis aeternum gloriae pondus, quod ipsa tribulatio operatur in te.Bonum certamen diu certasti, cursum ferme consummasti.fidem tot annis servasti, noli igitur laniorum laborum praemia tam facile perdere: noli corona justitiae, quae libi jamdtidiim paratur.te ipse privare:noli tot fratrum cl lilliorum tuorum vultus confundere: in te sunt hoc tempore conjecti oculi lotius Ecclesiae, quin etiam spectaculum factus es mundo, angelis et hominibus: noli in extremo actu ita te gerere, ul et luis lucium cl gaudium hostibus relinquas: sed contra polius,quod omnino speramus cl pro quo ad Deum nostrum assidue preces fundimus, vexillum fidei gloriose erigas et quam contristaveras, laetam facias Ecclesiam: nec jam solum veniam mercaris a Domino, sed coronam. Vale, viriliter age cl confortetur cor tuum. Hornae dic 28. septembris 1G07.

lediclio procedit: ipse tamen, nec laudes in sc agnoscil, neque conviciis mullum movetur. Ideo iis praetermissis, illa solum persequenur. quae veritati dogmatum catholicorum et sinceritati fidei praejudicaro· possunt. Igitur pag.47. 48. et 19. scribit, Bellarminum aberrasse a statu caussae cl cum formulam juramenti fidelitatis refutare vellet: tamen lotum esse in refutando juramento de primatu re-

gis in spii iluolibus. Atque, ul sciamus quid intersil inlcr liacc duo iuramenta, adscribil hoc loco formulam iuramenti de primatu. Nam formula iuramenti in ipso Brevi pontificis suprascripto continetur. Ad hoc respondemus, Bellarminum non nberrasso a slain caussae. sed haereticorum fraudes detexisse. Vidil cnim iuramentum secundum proponi. quasi simplicis Ildelilnlis civilisque obedientian iuramentum esset, quo nomine in hac ipsa apologin frequentissime appellator, nam in hoc ipso loco, in quo nunc versamur, videlicet pag. 49. sic nil: *h'ovissimum hoc iuramentum civilem tantummodo obedientium attingit subditorum erga principem . in caussis mere temporalibus*. Al id falsum esse, solumque ad legendas insidias dici, iuramenti formula per se clama. Coguntur enim catholici juraro. non solum quid subditi debeant praeclare erga regem: sed etiam quid possit vel non possit summus Ecclesiae pontifex. Haec igilur caussa esi, cur Bcllarminus in epistola sua dixerit, hoc iuramentum. quantumvis temperato cl modificado. fidem catholicam de primatu sedis apostolicae pcli. Sed de hac re initio responsionis satis nulla dicla sunl.

Pergit deinde alior pag. 51. el 52. cl (1) exponit qualuordecim propositiones, quas (licii necesse esse, ut illi concedant, qui iuramentum propositum praestare recusant. Sed cx his ipsis propositionibus apertissime demonstratur, oo iuramento, non civilem tantum obedientiam in rebus mere temporalibus attingi, ul paulo ante auctor apologiae dixit: scd allingi potestatem el auctoritatem sacrosanctam vicarii Christi. Nam ex qualuordecim propositionibus plurimae sunl de potestate papae. Falsum autem est, eos, qui iuramentum recusant, non posse non concedere has qualuordecim propositiones, quae contrariae sunl omnibus partibus iuramenti. Nam cx communi sententia. Bonum ex integra caussa constituitur. malum autem ex singulis defectibus. Quare, ul iuramentum prohibeatur. vel recusetur, non esi necessarium, ul omnes el singulae paries ejus sini mnlac: salis autem esi si vel una sil mala. Contra autem, ul iuramentum suscipiatur, oportet. ul nullo vitio maculetur. el in omnibus cl singulis panibus iustum et licilum reperiatur. Potuit igilur summus pontifex iuramentum hoc damnare: el possunt ac debent catholici hoc idem iuramentum merito recusare: etiam si aliqua ejus sententia vera sil aut justa, neque tenentur omnes qualuordecim propositiones, ul veras aul iustas admittere.

Sed mirum est. qua fronte auctor apologiae subiungat: *Hae verae sunl paries, haec, naturalia membra huius iuramenti corporis, quibus omnibus negativis affirmativae partes oppositae, neque pontificis primatum in caussis spiritualibus ullatenus attingunt, neque unquam conclusae, aut definitae sunl inulto concilio generali penitus exacta, ad pontificis auctoritatem pertinere; cl ipsi denique eorum docturos scholastici, inex-*

plicabili quodam litigio, de iis invicem dissident in hunc diem. Nam, ul paulo ante monui cl ipsae propositiones clamant; cx qualuordecim, undecim sunl, quae primatum pontificis in caussis spiritualibus allingunt: caussa enim utique spiritualis esi, An princeps haereticus a pontifice excommunicari, cl, An populi catholici propicr periculum haeresis ab obedientia principis haeretici absolvi possim. Neque de hac re ullae sunl inter doctores scholasticos controversiae: (2) alioqui proferat adversarius vel unum catholicum auctorem, qui scribat, non licere summo pontifici regem vel principem haereticum excommunicare cl populum catholicum a ejus obedientia liberare. Porro in conciliis generalibus, non uno. sed nullis conclusum ac definitum est, summum pontificem esse vicarium Christi, caput Ecclesiae. rectorem el pastorem omnium Christianorum, cx quibus manifeste sequitur, ul omnes Christianos, etiam si reges vel principes sini, errantes, dirigere et corrigere possit. Vide concilium lateranense sub Innocentio III. cap. 5. lugdunense Gregorio X. unde exlat caput. *In de periculum*, de elect, in fi. lugdunense sub Innocentio IV. unde exlat cap. 1. De homicidio in G. Viennense sub Clemente V. unde exlat Clementina prima de summa Trinit. cl fid. cathol. constantiensis sess. 8. el 15. el lateranense sub Leone X. sess. II. In concilio autem lateranensi sub Innocentio III. quod fuit omnium maximum celesterrimum, praeter locum citatum. habetur capite Ierlio, dominos temporales monendos esse, ul diliones suas purgent, puniendo haereticos ab Ecclesia damnatos, quod si facere neglexerint, excommunicentur; cl si excommunicati adhuc parere recusent, significetur id summo pontifici, qui subditos eorum ab obedientia liberabit cl terras eorum aliis invadendas concedet. Sed adversarius notat ad marginem. Videndum esse Platinam in vita Innocentii III. quod allinet ad hoc lateranense concilium. Siquidem Platina indicare videtur, nihil certi in hoc concilio post longas disputationes concludi potuisse. Cactorum Platina loquitur solum de recuperanda terra promissionis, quam Saraceni occupaverant. De hoc enim articulo, cum multa inter Patres et oratores regum disputata fuissent. nihil certi definiri potuit. Sed quoniam adversarius ad Platinam nos remisit, non erit ab re annotare Platinam esse, qui loco ab adversario allegato referi. Joannem regem anglorum ipsam Angliam ellybernium summo pontifici subjecisse ac iribulariain esse voluisse. El a pontifice Innocentio viro sancto, Othonem imperatorem excommunicatum. alque imperio justissimo privatum fuisse. Pergat igilur adversarius et similes auctores ad nos convincendos frequenter adducat.

Pergit auctor pag. 51. ad 57. ac docet, (3) iuramentum a rege Jacobo propositum, nihil novi continere. sed ante mille annos fuisse in conciliis usu receptum et approbatum. Bccilal enim haec verba concilii tolclani quarti, cun. 11. Audi sententiam

(1) *Iuramentum ab <ipolilliciore in t>, proposi-
Hones nude divisum.*

(2) *Papa reges haereticos excommunicare potest, el
eximere populos ab eorum obedientia.*

(3) *Objectio ex concilio* pro iuramento regis Angliae*

nostrum: Qnicumq̃ue *ex vobis vol tolius Hispaniae populis, qualibet conjuratione, vcl studio, sacramentum fidei suae. quod pro conservatione patriae vcl regiae salutis pollicitus est, temeraverit, aut renem nece attrectaverit, aul potestate regni exuerit, aul praesumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, anathema sit in conspectu Dei Patris et sanctorum angelorum, alque ab Ecclesia catholica, quam perjurio prophana-verit, efficiatur extraneus et ab omni coetu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suae sociis, quia oportet, ut una poena teneat obnoxios, quos similis error invenerit implicatos.* In canidem sententiam allegat concilium Iolelanum, quintum, sextum et decimum; ac denique addit concilium aquisgranense can. 12. cujus haec sunt verba: Si *quisquam episcoporum, aul quilibet sequentis ordinis ecclesiastici, qualibet suasionem a domino et orthodoxo Ludovico imperatore defecerit, aul etiam sacramentum fidelitatis illi promissum violaverit, ut ejus contrarius malevola intentione se copulaverit; gradum proprium canonica atque synodali sententia amittat.*

Ad haec loca nos respondemus, in his conciliis approbari juramentum Ildelilalis erga principes catholicos et orthodoxos, quod justissimum esse nemo negare potest. Nos aulem reprehendimus juramentum quod a catholicis et orthodoxis extorquere conatur rex ab Ecclesia alienus et qui a vera et antiqua religione, ad novas haereses subditos pertrahere satagit. Deinde, (3) in duobus conciliis allegatis, non agitur de novo et illicito juramento suscipiendo, sed de juramento justo et legitimo non violando: nos aulem juramentum novum et illicitum detestamur. Praeterea in juramentis, quae in conciliis veteribus approbantur, non praescribitur, ut summo pontifici regem propter haeresim excommunicanti, non obediatur: neque aliquid aliud additur. quod poleslalem Chrisli vicarii ullo modo attingat. Proinde nulla causa est, cur juramenta illa cum sanctis illis Patribus non veneremur, at juramentum de quo agimus, maxima ex parte consumitur in abneganda pontificia potestate, eaque de causa illicitum et injustum et nullo modo a catholicis viri suscipi posse decernimus. Denique, si princeps aliquis catholicus prodicionem aul rebellionem forte limeat et ab episcoporum concilio, vel ibi ipso summo pontifice pelat, ut sub excommunicationis poena ipso facio incurrenda, praecipiat, ut nemo juramentum principi praestitum violare, aul adversus eundem principem conjurare, aul hostes vel rebelles ipsius juvare praesumat: prodicionem justissimam et omnino admittendam esse dicemus. Addo etiam, si rex ipse Jacobus intra hos similes juramentum a se propositum conclusisset, ut nullam excommunicationis pontificiae mentionem faceret, neque poleslalem ejusdem pontificis ullo modo allingeret; sed solum contra proditores et sicarios, aul regni sui invasores juramenti verba dirigeret: iju' inodi juramentum sedes apostolica

non improbasset, neque prohibuisset. Quare perspicuum est, a summo pontifice non interdici, aul reprehendi juramenta Ildelilalis, qualia in vclcribus conciliis laudata cognoscimus; sed novas juramenti formulas, quae sic fidelitatem requirant, ut perfidiae notam adjunctam habeant.

Pag. 58. occasione accepta ex necessitudine, quam cum archipresbytero sibi intercessisse initio epistolae Bellarminus narrat; digreditur auctor apologiae ad calumnias, alque inter alias, illam profert in medium, (4) quod Bellarminus conscius vel auctor fuit prodicionum adversus reginam Elizabethan): id aulem probat, quia Campianus et Harlas in colloquio in Turiti Londinensi habito, Roberti Bellarminum pro uno ex praecipuis suis vel auctoribus. vel oraculis celebrare non dubitaverint. Respondeo: Quod res est: si Campianus et Harlus, Bellarminum pro uno ex suis vel auctoribus, vel oraculis praecipuis celebrare non dubitabant, id accipiendum esse de lectionibus ejus theologicis, et iis praesertim quae ad controversias haereticorum perlinent, in quas forte duo illi boni viri inciderant: nam, quo tempore Campianus et Harlus in carcerem conjecti fuerunt. Bellarminus annos >cv Lovanii et alios item sex Hornae publice docuerat, ejusque lectiones a scholasticis descriptae circumferebantur. Neque vero Bellarminum puderet, aul potest, si Campiani illi familiaritas contigisset. Scii enim Campianum contra haereticam impietatem solum conspirasse, divinae gloriae amplificandae et civium suorum salutis procurandae causa in Angliam esse profectum; et mortem ejus pro religione pie susceptam, pretiosam in conspectu Domini esse non dubitat. Sed bene habet, quod collatio ipsius Harli et Joannae Beginaldum habitae typis postea excusa fuit et in ea nihil habetur, nisi quod Harlus inter disputandum de controversiis fidei. Bellarmini lectiones Lovanii, Bomacque habitas allegabat.

Pag. 61. post varias nugas alque calumnias, quas auctori apologiae effutire placuit, splendidum mendacium adjungit, dicens: *Regni nostro numquam in mentem venit, aliquid in Blakucllum statuere, ut nec in alium quemquam conscientiae causa hactenus fecit.* Ille ille. (I) Quorsum igitur tot mulclac pecuniariae in recusantes adire templa haereticorum? quorsum tot carceres recusantium pleni? quorsum tot sacerdotes in exilium acti? quorsum ipse Blakuclius iam longo carcere mace-ratur cum et juramentum suscepit et conjurationis reus numquam sit habitus; neque aliud ei obijci possit, nisi quod sacerdotis catholici functiones in Anglia exercuerit? cur jam non pauci suspendio suffocati et in paries dissecti sunt, nisi quia conscientiae causa juramentum suscipere noluerunt? cur denique, ut nulla praeteream, Henricus Garneltus, vir doctrina omnis generis et vitae sanctitate incomparabilis, ultimo supplicio affectus est, nisi quia revelare noluit, quod salva conscientia revelare non poterat? sed plura de hoc sanctis-

(1) C. I. I. th. non loquimur de juramento, quale est in Angliam in.

(2) Calumniae in card. Bellarm. de prodicionis participatione.

(3) Catholici conscientiae causa in Anglia plectuntur.

simo viro paulo infra dicemus. Admirabilis profecto impudentia csl, ea mendacia literis mapdare, quoenb ipso vulgo palam cum irrisione refutantur.

Pag. 02. carpit auctor apologiae quod in epistola Bcllarmini dicitur. Neque juramentum illud ideo licitum esso potuit, quod uliquo modo temperatum el modilicaluin olfcrebalur: cl fingit temperationem el modificationem in eo positam esse, quod juramentum aequis cl moderatis verbis optime rei consenlientibiis descriptum sil: atque ex hac expositione digreditur ad calumnias; sed Bcllarminus juramentum hoc secundum, temperatum cl modellatum esse dixit, facta comparatione ad primum. Siquidem juramentum primum, quod in hac apologia refertur pag. 49. satis rigide primatum regium m spiritualibus asserit cl non minus rigide primatum aposolicum abnegat; sed hoc secundum, temperatum cl modilicaluin aptissime ad decipiendum dici polcsl, quia non aperte primatum regium in qiiiritualibiis introducit, aul primatum aposolicum rejicit; sed sub praetextu el colore lldelilalis, ad finem eumdem tendit, ul primulus apostolicus negetur cl primatus regius in spiritualibus constituatur. Atque hoc csl, quod Satanae fraudibus cl sralagcinali Bcllarminus altribuil: quod ideo apertissime explicare volui, quia auclor apologiae pag. 63. so divinare non posse dicit, cur Satanae versutias in eo juramento esse consuerit Bcllarminus. Quod autem addit pag. 64. Non coelum a terra longius distare, quam professio obedienliac civilis erga civilem regem distat ab iis omnibus, quae fidei catholicae aul primatui s.Petri, quoquo modo sunl finitima; jam supra saepius refutatum csl, neque libet eadem lam saepe repetere.

Jam vero pag. 65. valde moleste lulil apologiae auctor verba illa Bcllarmini: *Certe enim quibuscumque verbis, juramentum ab adversariis fidei concipiatur in regno isto, eo tendit, ut auctoritas capitis Ecclesiae, a successore s.Petri ad suocensorem llenrici octavi in Anglia transferatur.* Ac primo ad invidiam pontifici romano conflandam, dicit regem suum non praesumpsisse unquam novum articulum fidei condere, aul dc aliquo ariiculo fidei se judicem constituere; sed omnibus articulis fi lei se submisisse, non minori humilitate cl modestia, quam quemvis ex plebe lotius regni; deinde addit. Multo facilius posse regem suum probare, se majoribus suis, lam quoad personam, quam quoad virtutes successisse; quam probare possit papa se sancio Petro succedere sive quoad personam, sive quoad doctrinam. Quod ad primum attinet, nos quoque (I) negamus a summis pontificibus novos ariiculos lidci condi posse, si per articulos fidei incllllganlur immediae revelationes Dei. Sic enim Ecclesia fundata dicitur supra fundamenta apostolorum et prophetarum Ephes. 2. quoniam iliis immediae revelata sunl mysteria nostrae fidei, illi verbum Dei literis mandaverunt cl voce etiam viva praedicaverunt, ut ab ipso Domino immediae acceperunt. Si tamen per articulos fidei significantur quaccumque dogmata, quae tide catholica credi dc-

boni, sive sint conclusiones ex verbo Dei, alque cx primis articulis fidei deductae, sive explicationes primariorum articulorum: tum vero non dubitamus a summis pontificibus coadjuvantibus conciliis episcoporum, mullos ariiculos fidei condilos fuisse, quales articuli sunl definiliones generalium conciliorum, nicacni, constanlinopolilani, ephesini ctaliorum. Sic cliam nos quoque negamus ponlificcm romanum, judicem se articulorum fidei unquam constituisse, in cum sensum, quem haeretici nobis objiciunt, quasi pontifex romanus judicare praesumat, an articulus fidei accipiendus sil an non. El scimus omnes romanos pontifices non minori humilitate cl modestia, judicium suum subjicere solilos omnibus articulis fidei, alque unumquemque ex plebe. Sed si judicare dc articulis fidei, sil, quando dubium csl, an aliqua scnlcnlia ad fidem pertineat, vel non perlineat, discernere a qua parte sil veritas; tum omnino credimus summum ponlificcm de articulis fidei judicare: lollalur acquivocalio ct omms calumnia, invidiaque cessabit. Quod aulem allinet ad successionem, romanum ponlificcm s. Petro in aposolica dignitate cl polcslalc succedere. fide calholica credimus, ubi nullus omnino haesitandi relinquitur locus: Jacobum aulem primum Henrico octavo succedere in anglicani regni possessione, non arbitror ullum esse lam impudentem, qui dicat fide calholica esse lencndum, ul qui id negaverit. haeticus haberi debeat. Quod si ila csl, (2) mullo certius probalur s. Petro papam romanum succedere, quam Henricu oclavo Jacobum primum: .11. inquit adversarius, si *dc successione romani pontificis in cathedra beati Petri nullus haesitare potest, cur Bcllarminus ipse lib. 2. de rom. pontifice cap. 12. cl lib. 4. cap. G. dicit id pie credi cl certitudine morali lanium* concludi? Respondeo: Ihnc meram esse calumniam cl falsitatem unam lib.2.cap. 12. probat Bcllarminus. fide calholica esse lencndum. romanum ponlificcms. Petro in supremo tolius Ecclesiae primatu succedere; neque in loto illo capite legitur illud pie credi, vel morali certitudine concludi; in lib. aulem 4.cap.6. non agitur de successione. sed dc firmitate in fide; cl asseritur pie credi. ponlificcm cliam, ul personam particularem, hacrelieunr esse non posse, cum in superioribus ejus libri capitibus demonstratum esset. judicium summi pontificis cx cathedra docentis Ecclesiam. nullo modo falsilali aul errori obnoxium esse. Itaque auclor apologiae mala fide nobiscum agit, ul lectoribus per fas cl ncf.is imponat.

Transit auclor apologiae pag. 6G. ad eam partem epistolae refellendam, in qua Bellarminus scripsit, Non esse auditum ab milio nascentis Ecclesiae, usque ad haec nostra tempora, quod ullus pontifex principem ullum, quamvis haeticum, quamvis ethnicum, quamvis pcrsequulorem caedi mandaverit, nul caedem ab aliquo forte patratam approbaverit. Id vero falsum esse demonstrare contendit, ex eo, quod salis constat a summo pontifice mulla bella imperatoribus mola fuisse, in quibus si imperatores victi fuissent, occidi cliam po-

ti) An papa novus fidei ariiculos condit cl quos.

(2) Sincinio pontifiium in sede s. Petri ceiliui sue cessione principum.

luissent. Respondeo: Bellarminum non esse loquutum de caedo quae in praelio accidere potuisset, sed de parricidio, quod per proditores et sicarios piilrarelur. Quamquam bella imperatorum adversus pontifices multa legantur; (I) pontificum adversus imperatores, nisi defensionis causa, vix in historiis ulla reperienitur.

Addit Adversarius, Henricum quintum imperatorem a pontifice reprehensum fuisse, quod Henricum quartum patrem sepelivisset. Respondeo: Nihil hoc ad rem facere, reprehendit enim pontifex honorificam sepulturam imperatoris in hacresi et schismate et excommunicatione defundi, quem non gladio aut veneno, sed naturali morbo excludit esse consuevit. Addit secundo, extare orationem in consistorio a Sixto V. pontifice maximo habitam, in qua laudatur caedes Henrici tertii Francorum regis, et ipse monachus caedis palralor. Respondeo: Sixti V. orationem nullam extare, nisi apud hostes Ecclesiae, qui Anisixlum ediderunt, quamvis aulem hodi fides haberi non debeat; neque etiam si hostis non esset, fides ei haberi posset, cum Sixtus orationem illam in consistorio secreto, nullo excipiente, habuerit: neque eam orationem vel ipse ediderit, vel ab aliquo alio edi iusserit: esto lamen, ut vis oratio Sixti V. pontificis, quae in Anisixlo legitur; quid iu ea reportes, nisi laudes, et admirationem sapientiae, et providentiae Dei? Hoc unum admiratur, et laudibus in coelum Sixtus extollit, quod ad regem maximum in medio exercitus sui sedentem, multisque custodiis circumvallatum, simplex monachus, non mutato habitu. neque gladio clypeove armatus, libere penetraverit, cumque unico cultelli ictu necaverit. Qua oratione admonitos voluit reges Sixtus pontifex, cum qui dixit: *Nolite tangere Christos meos*, saepe per inopinatos eventus poenas de illis sumere, qui inaccessibiles et inviolabiles videntur. Imperaverat rex ille, virum sacratum episcopali et cardinalitia dignitate fulgentem, et Jacobo regi Anglorum arctissimosanguinis vinculo conjunctum maciari, ullus enim Deus Christum suum, dum per alium sacratum virum, alioqui militiae imperitum et inermem, regium eundem non sine manifesto divinae providentiae miraculo interfecit. Ergo Sixtus pontifex, neque regem caedi imperavit, neque caedem, ut a privato illo homine factam approbavit; sed iudicium Dei, providentiamque laudibus celebravit. Utrum enim monachus ille recte, an secus cogitavit et poenam, an praemium apud Deum meruerit, pontifex in oratione sua non definivit: quia opus Dei. non opus hominis praedicandum suscepit. Deus aulem. et bonis et malis hominum voluntatibus et operibus, iustissime et sapientissime ad opera sua perficienda uti potest et solet: certe in Actis apostolorum c. i. scriptum est: *Convenerunt vere in civitate ista adversus sanctum puerum Iesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus, cum gentibus et*

populis Israel, ut facerent quae manus tua et consilium tuum decreverunt fieri. Fuit igitur Christi passio opus divinae manus, divinique consilii: et tamen per manus et voluntates impias scelestorum hominum perpetratum. Contra autem per manum Judithae, sanctae videlicet et religiosissimae foeminae, idem Deus Holofernis principis caput amputavit; et per manus Phineos, magna cum ipsius laude, nec sine ingenii praemio, Deus Idem filiam principis Madian, una cum fornicante Judaeo, de medio sustulit. Aliae haec, quae dicta sunt de sola Dei iustitia. providentiaque a Sixto pontifice commendata, testimonium habent ab iis, qui Sixtum condonum audierunt, et qui acta consistorii breviter annotarunt. Quod aulem auctor apologiae subiungit, Sixtum pontificem facile fuisse monachum illum in album sauciorum relaturum, nisi cardinales quidam prudentiores impedivissent; quia sine auctore dicitur, et omni verisimilitudine caret, iam album mendaciorum referendum erit.

Pag. 71. et duabus sequentibus, describit auctor apologiae contradictiones, quas in libris cardinalis Bellarmini, de Controversiis fidei se reperisse gloriatur; aliae ad eum finem se facere dicunt, ut nemo mirretur, si in hac causa de pontificibus, caedes principum non iubentibus neque approbantibus, secum ipse pugnat. Referam igitur bona fide omnia verba Adversarii, ac deinde responsionem subjiciam, et lectori liberum relinquam, ut iudicet, an Bellarminus sibi contradicat, an auctor apologiae impudens calumniator dici mereatur.

(2) Prima contradictio. Bellarminus lib. 5. de justificatione cap. 7. affirmat, Quod propter incertitudinem propriae iustitiae, et periculum inanis gloriae, tutissimum est. fiduciam totam in sola Dei misericordia et benignitate reponere. Quae ejus assertio et regione contraria est toti tractationi, et ut sic dicam torrenti illorum quinque de justificatione librorum, in quibus lamen libris, ea quae jam citavi verba continentur.

Responsio. Haec prima contradictio merito contemni potuisset, cum auctor non indicet cui sententiae contraria sit ea sententia, quae paulo ante recitata est. Sed placet breviter admonere in illo ipso c. 7. haberi conciliationem contradictionis, quam ipse Bellarminus praevidebat occurrere potuisse lectori parum attento (3). Ibi enim docuit, non sic esse fiduciam in sola misericordia Dei constituentem, quasi nulla sint verum merita hominis iustificati, vel quasi justificatio sit impulsiva, non vera; vel quasi nulla possit fiducia in bonis operibus collocari: sed solum quia ad superbiam evitandam utile sit, non respicere propria incerta, sed Dei misericordiam: quoniam de propriis meritis an illa habeamus, incerti sumus, de misericordia vero Dei quod infinita sit. dubitare non possumus. Videat lector totum illud caput, et sententias Patrum, quae in eo citantur, nec praesertim illam s. Bernardi serm.

(1) in iuramenti pontifices caedes principum mandaverunt.

(2) Ille pandetur ad contradictiones card. Bellarmini factas obiectas.

(3) Qualiter fiduciam constituamus in Dei misericordia, et in bonis operibus.

68. in canlica: *Perniciosa paupertas.inopia me-ritorum: praesumptio aulem Spiritus, fallaces divitiae, el ideo divitias, et paupertatem ne de-deris milii Domine, nil Sapiens. Feli.n Ecclesia cui ncc merita sine praesumptione. , nec prae-sumptio absque meritis deest: habet merita, sed ad promerendum, non ad praesumendum.*

Secunda.Deus non inclinai hominem ad malum, neque physice neque moralilcr lib. 2. de slalu peccali cl amissione graliac cap. 13. mox contra-rium ufiltrinal ibidem paulo posl. quod Deus incli-nai quidem ad malum,non physice,sed lamcn mo-ralilcr.

Responsio. Bcllarminus déclarai in illo ipso ca-pilc, quid inlelligal per inclinationem ad malum physicam vel moralem, dicens: physice inclinare, esse immediate movere voluntatem ad aclum; mo-ralilcr inclinare, esse imperare vel consulere ut actus liai, ex qua declaratione lollilur omnis con-tradiclio. Nam cum dicil, (1) Deum non inclinare physice, movendo voluntatem, sed occasionalilcr, ctmorajiler imminendo cogitationem aliquam bo-nam, ex qua malus ob suum vilium occasionem sumat judicandi melius esse huic nocere, quam illi, sive huic potius iniquitati servire, quam illi : non signifient, Deum inclinare voluntatem morali-lcr, imperando vel consulendo malum, quod esset contrarium superiori sententiae: sed Deum incli-nare per se ad bonum, immittendo bonam cogita-tionem, ex qua sequatur occasionaliler inclinatio moralis ad malum, quatenus ille vitio suo malus, cx illa cogitatione movetur ad malum. Exemplum ponitur ibidem cx verbis illis psalm. 10t. *Conver-titcor eorum, ul odirent populum ejus:* quae verba sic exponunt s. Augustinus el Theodorelus ul dicant, Deum id fecisse, non pervertendo corda Aegyptiorum, sed benefaciendo populo suo; quod videntes et cogitantes Aegyptii, majoris odii occa-sionem acceperunt.

Tcriia. Episcopus apostolis succedere, presby-teros septuaginta discipulis, docent constanter o-nincs Patres, ait Bellarminus lib. I. de clericis cap. II. Sed contrarium afiirmal; quod episcopi non proprie succedunt apostolis lib. 5. de pontili-cc cap. 25.

Responsio. (2) Episcopus succedere aposlolis, quatenus illi fuerunt primi episcopi particularium ecclesiarum, nt Jacobus lierosolymilanae Eccle-siae, Joannes Epliesinae, afiirmal Bcllarminus in lib. de clericis. Episcopus aulem non proprie suc-cedere aposlolis, quatenus apostoli erant, idesl, missi in omnem terram cum plenissima potestate, docel idem Bcllarminus in lib. 1.de pontifice.Prae-terea in priore loco dicitur episcopus aposlolis el presbyteros septuaginta discipulis succedere: in posteriore loco id explicatur cl ostenditur, quomo-do succedant, cl quomodo proprie non succedant: quae duo non sunl contraria vel contradictoria, nisi apud eos, qui logicam ignorant,vel sensu com-muni eareni.

Quarta. Judas non credidit, inquil Bellarminus lib. 1. dc ponlilice cap. 12. Al contradicit hb. 3. de justificat, cap. It. ubi ail, Judas iustus fuil, cl ccrle bonus.

Responsio. Distingue tempora, cl concordabis Scripturas. (3) Judas credidit, et iustus ac bonus foil milio electionis suae: sed poslea lentalori suc-cubuit. ci non solum non credidit, sed eliam fur esse coepit, ct Dominum prodidit, el tandem la-queo se suspendii.

Quinta. Observatio legis secundum substantiam operis requirii, ul sic praeceptum observetur, ut pcccalum non committatur, cl non fiat homo reus ob praeceptum non impletum, lib. 5. de gratia el libero arbitrio cnp. .l. Contra, sciendum est, non esse omnino idem, facere bonum morale, el ob-servare praeceptum secundum substantiam operis: potest enim servari praeceptum secundum substan-tiam operis, eliam cum peccato. Ibid. cap. 9.

Responsio. Qui servat praeceptum secundum substantiam operis, non committit peccatum prae-varicationis illius praecepti, neque reus csl ob il-lud praeceptum non impletum; sed lamen potest simul peccare contra aliud praeceptum, cl esse reus alterius praecepti non observati: qui aulem facit opus bonum morale, nullum pcccalum illa a-clione committit; exempli gratia: (4) Qui facit elee-mosynam. quando tenetur ex praecepto, sed facil eam, ul videatur cl laudelur ab hominibus, is im-plet praeceptum secundum substantiam operis; lamcn non facil opus bonum morale, quia quam-vis non sil reus praecepti de eleemosyna facienda, ul Bellarminus docel m priori sententia: lamen peccatum inanis gloriae committit, el ideo non fa-cil opus bonum morale, sed malum, ut docel in posteriore sententia.Sed auctor apologiae non mul-tum curat dc sensu, dummodo verba contrarium sonare videantur, quomodo in omnibus libris,cl in ipsis eliam Scripturis divinis multas contradic-tiones inveniet. In evangelio legimus: IVcnio *bonus, nisi solus Deus*, Lucae 18. el rursum legimus: *Euge serve bone, elc.* Lucae 19. el, *Decurio vir bo-nus et iustus.* Lucae 23. Dicat igilur auctor apo-logiac sanctum etiam Lucam contradictiones in e-vangelio suo scripsisse. Sic eliam s. 1'.iulus I. Co-rinth. 8. dicil: Nullus est *Deus, nisi unus:* el ibi-dem ail: *Siquidem sunl dii mulli, el domini mulli.* Proinde clamarc potest Adversarius noster. Apostolum in eadem epistola, el eodem capite sibi contradicere; sed prudentes chnsliani non Lucam aul Paulum conlradictionis, sed auctorem apolo-giae imperitiae cl levitatis arguerent.

Sexta. Petrus non amisit eam fidem, qua corde creditur ad justitiam, lib. 4. de ponlif. cap. 3.Con-lra, peccatum Petri fuil leliale, lib. 3. de justifi-cat. cap. 14.

Responsio. Apud Lulhcranos.qui sola lidc justi-ficari homines docent, contradictio esset, si quis diceret Petrum earuisse iustilia cl non amisisse fidem; sed apud catholicos, qui sciunt fidem sine

(1) *Quomodo Deus inclinet ad malum moralilcr.*

(2) *Modus quo episcopi succedunt aposlolis elpresby-teri caderis discipulis.*

(3) *Judas aliquando bonus.*

(4) *Quo sensu polcsl servari substantia praecepti cum pcccalo.*

operibus morluam esse, cl (Idem non quamcumque, sed illam, quae per dilectionem operatur, iustificare, nulla contradictio est. Sic igitur et Bellarminus docuit: (!) S. Peiruin, quando is Christum iter negavit, non amisisse fidem cordis, sed confessionem oris; et ideo peccasse quidem Ichniliter, sed non fuisse haereticum vel infidelem. At, inquit Adversarius, Bellarminus scripsit, Petrum non amisisse fidem, qua creditur ad iustitiam; ergo existimavit, Petrum non amisisse fidem justificantem, cum quo non bene cohaeret quod peccaverit Ichniliter. Verum est, ita scripsit Bellarminus; sed fides, qua creditur ad iustitiam, est quidem fides justificans per modum dispositionis, sed non est fides absolute perfecteque justificans, qualis est illa, quae per dilectionem operatur. Num si Apostolus existimaret fidem, qua creditur ad iustitiam, sufficere ad perfectam justificationem sine charitate, non adderet, *Oro aulcm confessio fit ad salutem*. itaque S. Petrus habuit in corde fidem, quae disposuit ad iustitiam: sed ex defectu charitatis caruit confessione oris ad salutem: proinde salvus esse non poterat, nisi accenderetur ignis charitatis, qui verae poenitentiae lachrymis excitaret.

Septima. Antichristus magus futurus est, et more aliorum magorum occulte diabolum ipsum adoraturus, de pontif. lib. 3. cap. 14. At contra, abhorrebit ab idololatria, execrabilur atque oppugnet idola, denique templum denuo aedificabit. Ibidem cap. 12.

Responsio. Qui contradictionem notavit, conciliationem etiam indicavit (2). Nam Antichristus, ut in prior sententia dicitur, diabolum adorabit, sed occulte ut magi faciunt; publice aulcm in conspectu hominum idola execrabilur. et contra omnes deos pugnet. Quod ipsum Bellarminus aperte moduit, lib. 3. citato cap. II.

Octava. Verbis consecrationis, vera et solemnitas oblatio celebratur lib. 1. de missa cap. 27. Contra, sacrificii oblatio magis in re quam in verbis consistit; et illa actio qua corpus Domini super altare ponitur, vera et realis oblatio est lib. 2. de missa cap. 12.

Responsio. Non oral opus quaerere diversa loca, ut contradictionem apparentem apologiae auctor inveniret. Nam in eodem cap. 27. lib. 1. de missa, utrumque dicitur, (3) et verbis consecrationis celebrari solemnem oblationem, et oblationem veram atque realem in re potius, quam in verbis consistere; nimirum in ea actione, qua Christi corpus ponitur in altari, ut victima Deo sacra. Sed in eodem etiam loco declaratur quid sit per verba consecrationis celebrari solemnem oblationem, nimirum per verba consecrationis fieri, ut vera, et realis victima in altari esse inciperet, linque verba consecrationis non formaliter, sed efficienter ad oblationem concurrunt: et ideo non dixit Bellarminus, verba consecrationis esse oblationem, quasi oblatio esset verbalis; sed per ea verba celebrari oblationem, quia victima, quae realiter offertur, per

verba consecrationis officitur, et in ara Domini collocatur.

Nona. Mundi finis non potest sciri, De animi Christi hb. 4. cap. 1.». Contra, post Antichristi mortem non futuri sunt, nisi quadraginta quinquedies usque ad mundi finem, lib. 3. de pontif. cap. II.

Responsio. Si haec contradictio est, in ipsi Scriptura divina est: utrumque enim in scriptura divina habetur: sed ideo non est contradictio, quia nemo scit, quando Antichristus veniet. Nam et Dominus dixit in evangelio Matth. 24. Praedicabitur hoc evangelium in regni in universo orbe, in totum mundum omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio saeculi, nemo enim scit quando veniet consummatio.

Decima. Roma sedes erit Antichristi, et decem reges comburent purpuream meretricem, id est. Romanam, lib. 3. de pontifice cap. II. Contra, Antichristus Romam odio habebit, et pugnet contra eam, et comburet. Ibidem.

Responsio. Haec vero mirabilis est ars venandi contradictiones. Nam in cap. 14. nihil omnino de sede Antichristi dicitur. Sed errore typographi erratum est in numeris, et posita est nota arithmetica 14. pro 13. ita opinor: sed cap. 13. dicitur, et probatur nullis argumentis sedem Antichristi futuram esse Hierusalem, non Romam: (4) qua igitur licentia transmulerit Adversarius Hierusalem in Romam? sed et ipsa verba, quae adducit, poterant illum admonere, si sapere et non calumniari voluisset. Nam si decem reges comburent purpuream meretricem, id est, Romam, et si Antichristus illam odio habebit, et per illos decem reges comburent; quomodo sedes illius erit? Sed fortasse quia in libro anglico non habebatur. Roma sedes erit Antichristi, et eo dempto, nulla apparebat contradictio, interpret latinus ad exprimendam contradictionem, addidit illa pauca verba. At cur tam impudenter falsi crimen admisit? quia in illo cap. 13. refertur a Bellarmino, sedem Antichristi esse sententia Lutheri futuram esse Romam. Adversarius Bellarmino tribuere voluit, quod in eius libro legit, parum laborans, an ex sententia Bellarmini an aliorum id diceretur, qua ratione dicere posset ab evangelistis Christum vocatum esse seductorem, quoniam in evangelio legatur: *«Ite, datus sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens, post tres dies resurgam»*. Matth. 27.

Undecima. Duobus modis intelligi potest nomen universalis episcopi: uno modo, ut ille qui dicitur universalis, intelligatur esse solus episcopus omnium urbium Christianarum, ita ut caeteri non sint episcopi, sed vicarii tantum illius, qui dicitur episcopus universalis: quo sensu papa non est universalis episcopus, lib. 2. de pontifice cap. 31. Contra, omnis ordinaria jurisdictio episcoporum descendit immediate a papa, et est in eo, et ab eo in alios derivatur. Ibidem lib. 4. cap. 24.

Responsio. Non intelligo quae sit in his locis

(1) *Papa Inis non omisit fidem per peccatum.*

(2) *Antichristus diabolum occulte colit, publice errabitur idola.*

(3) *Victima quae realiter offertur per verba consecrationis.*

(4) *Apolofia auctoris commentum.*

PIIO JURAMENTO FIDELI I \TIS

contradictio (I). Nam in priorc sententia dicilur, papam non esse episcopum universalem in co sensu, quod solus ipse sil episcopus, el alii non sini episcopi, sed ejus vicarii. In posteriore aulcm oun dicilur solum papam esse episcopum, vel nulum alium esse episcopum, vel cueros omnes, qui dicuntur episcopi, non esse nisi vicanos papae; sed solum dicilur jurisdictionem episcoporum descendere a papa, in quo omnis junsdictio ecclesiastica plenissime repcrilur; quamvis enim episcopi caeieri jurisdictionem accipiunt a summo pontifice: lamcn veri episcopi sunl, cl jurisdictionem episcopalem, non vicarialem accipiunt. Sed Adversarius, ul ipse babel spiritum contradictionis,ctnihil nisi contradictiones cogitat; ila contradictiones se videre iinaginatur:cl somniat,ubi nulla csl contradictio.

Pag. 75. Expedita longa digressionc revertitur adcpislohun Bellarmini, cl verba sequentia exagitanda sibi proponit: *Nunc, inquit. ul co redeamus unde digressi sumus; Cum. inquit. pontifices nihil unquam allenlarinl contra reges, cur quaeso unus rex Angliae limet.quod ex loi dreslianis principibus nullus limei, nullus limutl? Quid audio? Nulline unquam imperatores, aut reges chrisliani sibimet a pontifice timuerunt? quo modo igilur miseri imperatores isti, quos jam dicam, jactati sunl per pontifices, atque inquietati, tandem cliam per eosdem penitus subversi perierunt?* Haec illa, qui ul semper sui similisperseveret, cum non babel, quod jure reprehendat. ipso fingit, ei addit verba, eaque Bellarmino oUngil, ul occasionem habeat digladiandi, cl eruditionem suam inutiliter ostentandi. Illae nim verba, Cum pontificcs nihil unquam allenlarinl contra reges, non habentur in epistola Bellarmini ct lamcn non solum recitantur ul verba Bellarmini, sed etiam longissima disputaiione historica refelluntur. Quod Bellarminus affirmavit, id lanium csl, (2) nullam principum caedem, per sicarios videlicet, a pontifice imperatam, vel approbatam,el dc hoc uno timore,caedis videlicet.dixit: Cur unus rex Angliae limei, quod ex loi ehreslianis principibus nullus limet? Sed quoniam dc hac re supra aliquid dixerat.ct videbat quam levia illa essent, quae tunc iillulerat, neque aliud occurrebal,quod speciem argumenti firmioris prae se ferrei: linxit verba magis generalia, eaque tamquam a Bcllarmino prolata,per multas paginas refutavit.

Primum igilur, profert in medium historiam (3) Ilcnrici IV. *Numquid, inquit,non timuit imperator ille, qui triduum expeclavit adjanuam pontificis summo gelu cl nivibus; antequam ci aditus pateret?* Respondeo: Timuisse illum quidem, non caedem corporalem, de qua Bellarminus loculus esi, sed vinculum excommunicationis, a quo ul absolvi moreretur, ad illam humililalem se ipse sponte dcjccil.

Secundo: Profert (4) Fridericum I. *Numquid,*

inquit, *ille imperator non timuit, qui pronus in ventrem procubuit, dum alius quidam pontifex cervices ei conculcaret?* Illice vero historia dubiae fidei csl, neque enim eam attingit Gencbrardus in chronico, ul hic noster falso in margine adnotavit; neque Plalina neque Sigomus. neque Sabellicus. Cardinalis autem Baronius cx instituto refellit loin. 12, pag. 720. Sed sil vera. Quid aliud Fridericus timuit, nisi excommunicationem? haec enim sunl verba Genebrardi, quem Adversarius pro se citavit: *Ad ejus (Alexandri III.) pedes procubuit Fridericus, petens absolutionem excommunicationis.* Haec Gencbrardus, qui dc calcata cervice,ne verbo quidem meminit.

Terlio: Producit (S) Ilcnricus VI. *Quid, inquit, ille cliam imperator parum ne limwi.cui tertius quidam pontifex regni dia lema de capile pedibus deturbavit?* Haec autem historia parum verisimilis esi. Siquidem ille tertius pontifex, cujus adversarius meminit, fuit Coclestinus III. qui decrepitus annorum ocloginla quinque cum esset, cl summa comitate atque humanitate ommum consensu praeditus, neque cum Henrico simultatem gereret; certe nulla ratio patitur, ul credamus eum potuisse, aul voluisse regium diadema de Ilcnrici capile pedibus deturbare. At inquit Adversarius, scribit hocRanulphus in polychronico lib. 7. sed Ranulphus iste quantum fidei mereatur, aequus lector aestimet,cum viderit eam historiam incognitam fuisse Sigonio, cl Sabellico, et Pialinae, ct Genebrardo, cl omnibus gcrmanicis historicis.illis cliam, qui pontifici romano parum favere solent. Adde, quod si forte vera sil historia, ut Baromus cardinalis admittit, non inde timuit impcrator, neque pontifici iratus fuit: quoniam intellexit in ipsa coronatione diadema sibi impositum,ac deinde dejectum cx capile ac rursum m capul repositum, ut eo facto admoneretur coronam tantae dignitatis posse malis meritis amitti, el ideo patrem, Fridericum I. videlicet, non imitaretur, qui Ecclesiam diu vexavit, ct divino judicio, quando minus id expeclabal, imperium cum vita amisit.

Quarto: Profert (6) Philippum: .in non, inquit. *el Philippus timuit, de quo, cum impcrator invito Innocentio terlio creatus esset pontifex in hanc vocem erupit. Aul pontifex Philippo diadema,aul. Philippus pontifici insigne, aposlolicum adimet. Quo dicio pontifex Othonem in Philippum incitavit, qui cum postea interc.mil. Otho aulcm caede, facta Romam venit, el imperator a papa, inauguratus csl. quamvis postea imperio ab eodem privatus est.* Haec ille, qui videretur hoc loco aliquid dixisse.quod ad rem faceret, nisi manifestam fdsilalem historiae miscuisset. Falsum enim est Philippum ab Olhono illo interfectum fuisse, qui postea imperavit. Scribunt enim gravissimi auctores, Alberlus Crantzius in sua Saxoni» lib.7. cap. 28. Joannes Nauclerus in hisloria sua pag. 82. cl Carolus Sigonius lib. 15. appendicis, Plu-

it) *Papa non est episcopus universalis adeo quod solus: sed quod omnis jurisdictio ab eo.*

(2) *An rcqcs sibi a summo pontifice timere debeant.*

(J» *Ilcnric.* 5.

(I) *I ridi ric.* 1.

(5) *Ilcnric.* 6.

(«») *Phil. imp.*

lippum occisum fuisse ab Othone quodam privato homine, cl imperatoris intimo familiari, inscio Ollione imperatore. Palmerius quidem interfectum dicit Philippum a comite Palalino: ab Olbonc aulem duce Saxoniae, qui de imperio cum Philippo contendit, el post ejus mortem coronatus est, neminem legi, qui Philippum necatum scripserit, praeler auctorem hujus apologiac, qui nullum pro sua opinione testem adduxit: el vel nominis acquivocalione deceptus csl, vel falsa narratione lectores decipere voluit. Quod aulem Innocentius dixerit, aut Philippo sc diadema ablaturum, aul sibi a Philippo insigne aposolicum detrahendum, scribit quidem Abbas Urspergensis, sed addit, id sc ab aliis accepisse, el difficile esse relatu el vix credendum.

Quinio: Profert (1) Fridericum 11. *Fridericus*, inquit, *an non limuil*, cum eum *Innocentius excommunicaret, regno privaret, principes a juramento fidelitatis ei dato absolveret, denique in Apulia quemdam subornaret, qui eum veneno cxlingucrcl? Quo tamen exhausto, cum convalescisset, conduxit Manfredum quemdam, qui venenum ei daret: quo sumpto mortuus csl*. Haec ille, qui dum sc in historiis valde versatum ostendere cupit, corruptorem historiarum se, imposuereque demonstrat. Conveniunt enim omnes historici a Manfredo lilio notho ejusdem Friderici, Fridericum graviter aegrotantem, pulvino in os injecto suffocatum, venenum aulem a Manfredo propinatum Friderico. nullus historicus dicil. Quod aulem pontifex in hac re se miscuerit, solus Cuspinianus, qui recens csl auctor, ex epistolis Petri de vineis, sub dubio referi: Sive, inquit, ab hostibus, sive a pontifice corruptus id fecerit. Sed omnes alii, qui mortem Friderici narrant, omnino de pontifice silent, ul eliam veneni vix ullus meminit: sunl aulem lii auctores, quos lector consulere poterit, Joannes Naclerus in clironographia vol. 2. generatione 42. Platina in vita Innocenti IV. Joannes Baptista Egnatius in vita Friderici 2. Sabellicus Enneadis nonae lib. G. Blondus decadis secundae lib. 7. Albertus Cranlzius lib. 8. Saxoniae cap. 18. Matthaeus Palmerius in chronico anni 1250. Jacobus Wimphclingius in epitome rerum Germanicarum, Paulus Langius in historia Ecclesiae Citiensis anno 1250. el alii. Sed auctor apologiac quasi rem exploratam praedicat: *Conduxit*, inquit, *Manfredum quemdam, qui venenum ei daret, quo sumpto, mortuus est*. Atque, ul apparet cx modo loquendi, nullas historias legit. Si enim legisset. scivisset profecto Manfredum non fuisse sicarium aliquem, qui facile conduci posset: sed liliu Friderici, magnumque principem; cl non dixisset, conduxit Manfredum quemdam. quasi obscurum homuncionem, neque veneni a Manfredo propinati mentionem fecisset, cum hoc nullus omnino referat. Denique non tam asseveranter loculus fuisset, cuin solus Cuspinianus male affectus erga pontifices, ex sola conjectura simultatis el inimicitiarum, el dubitanter rem hanc attigerit.

Sexto: Producit lileras (2) Alexandri ad Sullanum: *Quid autem*, inquit, *Alexander scripsit suilano? ul si absque molestia vellet degere, aliqua ratione tollendum dc medio imperatorem curaret*. El auctorem allegat Paulum Jovium lib. 2. historiarum. Sed in libro anglicc edito designatur Alexander III. Jovius autem scribit historias temporis sui. ac per hoc res gestas Alexandri III. non attingit. Interpres, ul tutius lateret, Alexandrum nominavit, omisso numero. Et quidem Jovius in 2. lib. historiae, Alexandri Yl. res gestas describit; sed nullam epistolam scriptam esse dicit ab Alexandro ad sullanum. Itaque auctor apologiac doceat nos, de quo Alexandro loquatur, cl quem auctorem habeat eorum, quae scribit, cl tunc, si opus erit, responsum a nobis accipiet.

Septimo: Adducit (3) Alexandrum VI. *Quid*, inquit, *Alexander ille sextus? nonne ducenta milia aureorum a Rajazeto lurca accepit, ul ea mercede, fratrem ejus Gcmen. vel, ul quidam appellant Zizimum necaret, quippe quem Romae tunc captivum tenuerat? Nonne condiciones oblatas amplexus est, el peracta caede pecunias accepil? Hnnc* historiam unde auctor apologiac acceperit, aveo scirc. Annotat ad marginem solum nomen Cuspiniani. Cuspinianus autem in vila Bajazelis junioris scribit quidem Zizimum Bajazelis fratrem in casiris regis Francorum veneno sublatum, haud ignorante pontifice; sed jussu pontificis id facium. aul post caedem ducenta milia aureorum pontifici numerata, non scribit. Sed auctor apologiac potestatem habet addendi quilibet ad historias. Adde quod, ul supra diximus, Cuspiniano non magnam iudicin habere possumus in iis. quae ad pontifices perlinent, praesertim quando aliorum historicorum testimoniis destituatur.

Octavo: Adducit (4) Ilcnricum II, regem Anglorum: *Quid*, inquit, *Henricus noster ejus nominis secundus, nonne timuit post occisum sanctum Thomam? qui praeterquam quod nudis pedibus in peregrinatione incessit, virgis eliam poenas dedil in sacrario tamquam scholae discipulus, solalusque eo se csl, quod nihil gravius patetur*. Vere omnino Ilcnricus cl jure optimo timuit, non caedem corporis, de qua nos agimus, sed iudicium Dei el censuras Ecclesiae; siquidem non ut scholae discipulus, ut iste garrii, sed ul vere poenitens, maluit in terris cum hominibus flagellari, quam post mortem cum daemonibus cruciari.

Nono: Adducit patrem Ilcnrici regis Francorum: *An non*, inquit, *Umendi caussa fail palri regis Galliarum. qui nunc csl, cum regnum Navarrac, quod ejus jure fuerat, pontifex abalienaret, regique Hispano donaret? cujus regni dimidium rex Hispanus hodieque oblinet*. Al falsum est patrem Ilcnrici IV. regis christianissimi fuisse illum, qui Navarrac regnum primus amisil; ille enim Joannes dicebatur. Paler aulem regis Antonius dictus csl. Dc titulo vero, quo reges Hispaniae regnum

(1) Fridi-r. 2.

(2) Papa Alexander.

(S) Alexand. G.

(4) Henricus 2. rex Angliae.

Navarrac magna ex parte possident, non ceterum nostrum hoc loco disserere: consulat lector cos historicos, qui res hispanicas ex instituto tradunt.

Decimo: Adducit (1) Henricum IV. regem christianissimum: An non, inquit, is *qui nunc regnat filius ejus, jure limui, cum se ab excommunicationis vinculis relaxari tam suppliciter obsecraret, ut legatum suum Hamae virgis caesum poenitentiam more passus sit!* Haec vero satis ostendunt auctorem apologiam non solum extra rem evagari, cum a timore gladii et mortis temporalis ad Umorem spirituales poenarum transeat; sed etiam satis impudenter irridere sacras caeremonias, quae in reconciliatione poenitendum adhibentur, sed si magnum ei videtur, legatum regium, dum ab excommunicationis sententia de more Ecclesiae rex absolveretur, virga sacerdotali leviter percussus, non ad dolorem, sed ad significationem: quid quaeso dixisset, si magnum Theodosium imperatorem orbis terrarum vidisset sancti Ambrosii episcopi sui sententiam pertimescere, neque audere, illo interdicente, Templum intrare, nisi publicam poenitentiam ageret, ac deinde ingredi permissum non stetisse. sed in locum primum in pavimento jacuisse, manibus capillos vulsisse, frontem graviter percussisse, et pavimentum lachrymis aspersisse, idque deposito diademate cum (omni populo inspectante? Vide Iriparlii. liislor. lib. 9. cap. 30. Hunc igitur Ianium imperatorem rex christianissimus imitatus, quia sancio timore judicia Dei, et summi pastoris sententiam limui. ad illi illi Deus vel pericula non pauca, nec levia feliciter evaderet, et deinceps quoque ejusmodi nefariorum hominum conatus, eodem adjuvante Domino non timebit.

Undecimo: Affert exemplum (2) reginae Elizabethae: *Quid, inquit, quae nuper extitit regina nostra, nonne erat. quod circumspiceret. sibi quae caveret, cum a Pio V. excommunicata esset, subditi ejus a fide et obedientia absoluti. quam ei debebant, regnum Ilybemiae ab ea ad regem Hispaniae translatum. atque denique nobilis ille fugitivus theologus. eodemque purpureo decoratus galero, quo nunc Bellarminus, non ceterum veritus Stanlejanae prodicionis apologiam publicare, in qua illud defendit, quod quandoquidem excommunicato, esset regina et haeretica, non solum liceret jam ejus subditis, verum etiam necesse esset ab obligatione conscientiae, nudare eam omni, quo possent praesidio, et sive, exercitus, sive oppida, sive arces. et propugnacula ejus oblinerent. regi Hispano hosti tradere, regina deinceps nihil habente proprium. aul suum?* Magnam sine dubio causam timendi Elizabethae, si sapisset, habuit. Nam quae (idem datam Deo. cum Ecclesiae catholicae in sua consecratione saltem fregit; certe timere debuit justam iram Dei. et ne sibi etiam a subditis fides data, justo Dei judicio frangeretur. Quod aulem additur de Stanlejana prodicione, non fideliter, nec, vere narratur: siquidem more suo auctor apologiam historiam nullis additis

mendaciis foede corrumpit. Exlat enim responsio cardinalis Alani (hunc enim fugitivum theologum vocat) ad literas Stanleji, quam hic ipse auctor ad marginem notat. Haec est aulem summa historiae. Abstulerant Angli a rege Hispaniae Davenriam civitatem in Belgio sitam, eamque Stanlejo custodiendam tradiderant. Is Stanlejus. cum reconciliari vellet Ecclesiae catholicae, eam civitatem regi restituit, tamquam proprio domino, idque nulla mercede pacta vel recepta. Hanc restitutionem approbavit cardinalis Alanus, vel justam. Caetera non Alani consilia, sed auctoris apologiae mendacia sunt.

Ultimo loco addit exemplum (3) Jacobi. qui nunc in Anglia regnat, ac infra quaedam adducit, unde Jacobus rex cavendi sibi a pontifice maximam habuit occasionem: *Primo, inquit, Bullarum divulgatione earum. quarum feci jam dudum mentionem, quo omni prohiberetur et regni aditu et coronae.* Ad hoc primum jam supra respondi. duo Brevia pontificis Clementis VIII. anno 1600. ad catholicos anglos directa fuisse, quibus sine ullius certae personae designatione admonebantur, ut quoad possent juvarent, vel vir catholicus regno illo propediem vacaturo potiretur, quo consilio nullum aliud a pontifice maximo, cui catholicae Ecclesiae cura potissimum incumbit, magis Christianum. magis pium et utile dari potuit. Quod si hac, generali admonitione Jacobus excluderetur, ipse erat in causa, qui spem non obscure datam pontifici fallere volebat, vel certe ejus administri reprehendi debent, qui magis adhuc aperte Jacobum tunc Scotiae regem, adepto anglicano regno catholicum futurum promittebant.

Addit secundo: *Deinde, inquit, ubi intrasset, plenamque possessionem adeptus esset, horrenda illa conjuratione pulveraria, quae regem cum suis, et regno et vita penitus spoliatura fuisset. Ut aulem pontifex omni ratione se purgare laborat, quo minus ejus adminiculis fulta ille conjuratio fuisse videatur: tamen negare non potest primarios ejus in hoc regno ministros et praecipua mancipia jesuitas, ipsissimos illius auctores, signaloresque fuisse. quo etiam crimine, is qui princeps fuit cohortis, mortuus est in confessione facinoris, alios conscientia egit in fugam, nonnulli etiam ipsam in Italiam penetrarunt.* Ad hoc secundum respondeo: Tam multa hic mendacia sine ullo testimonio, vel probatione congeri, ut necesse sit auctorem apologiam omnem omnino pudorem, cum conscientiam exuisse. Quod enim allinet ad pontificem, non ceterum cur se purgare labore, cum nemo illum vel suspicione maculae alicujus aspersit (4). Quod aulem allinet ad jesuitas, ille ipse qui dux erat cohortis, vel auctori loqui placuit, Henricus Garnoltiis praepositus provincialis facile mendacia ista refutabit. Constat enim Henricuin in publico judicio, rege ipso spectante, qui si vellet testis etiam esse posset, longissimo tempore examinatum, constanter semper dixisse; (5) neque se, neque ullum jesuitam hujus

(1) Henric. 4. re. r. Gualteri.

(2) Regina Elizabetha.

(3) Jacobus 5. Angliae rex.

(4) Calumnia in jesuitas.

(5) Henrici Garnolti protestati).

conspirationis auclorcm, *vel* complicem, vel consultorem. vel consentientem ullo modo fuisse, seque, cum eum tractatum in confessione sacramentaligenratim cognovisset, dedisse omnem operam, ul a (ali) conspiracye desisteretur: immo etiam se el suos ex *urbe Roma a superioribus suis* graviter admonitos, ul laicos catholicos ab omni tumultu alienos suis cohortationibus continerent. Quod autem *Henricus* Garneltus in iudicio saepe dixerat, id ipsum instante morte, coram innumerabili populo, longa oratione protestatus csl: qua oratione sicut fidem catholicam professus, el haereses anglicanes liberrime detestatus est: ita eadem libertalc negavit sc auctorem, aut complicem, aul consultorem, aut ullo modo consentientem sceleris fuisse. Et tomen audet auctor apologiae contra conscientiam propriam el contra testimonium multorum millium hominum, qui crudelissimo spectaculo interfuerunt, dicere, /\$, *qui princeps fail cohortis, morluus csl in confessione facinoris*, cum dicere debuisset eum mortuum fuisse in abm galionc et detestatione facinoris. Cur igitur. inquires, *Henricus* ultimo supplicio affectus est, si neque sceleris convictus, neque scelus confessus est? quia non revelavit, quod in confessione sacramentah cum audivisse, iudices mira quadam verstitia cognoverunt. Sed cum catholica doctrina non permittat, ad ullum malum vitandum. secretum sacramentniis confessionis detegi, (1) maluit ille mortem acerbissimam pali, quam tanti sacramenti sigillum violaro. Proinde iudices illi, qui a catholica fide cl doctrina alieni sunt, *Henricum* reum laesae majestatis ob non revelatam conspiracyem fecerunt. Deus autem cum dcm *Henricum* ob sacramentum divinum non violatum, el fidei catholicae confessionem, alque hacrcsum Prolcslanlium detestationem corona gloriae, ul pie credimus, redininit. Porro ahi exjesuilis, qui fugam sibi consuluisset dicuntur, consilium Christi secuti sunt, qui suos admonuit, ul cum persecutionem uno in loco paterentur, fugerent in alium. Quae major c-nim persecutio cogitari potest, quam quaeri ad carceres et supplicia sine conscientia facinoris cl sine leslium indiciis? Addil postremo auctor apologiae. Aequc *tamen*, inquit, *aut illi, qui regnum hoc fuga deseruerunt, nec Balduinus, ù. qui quamquam substitit in Belgio, laboravit tamen nihilominus conscientia sceleris, unquam sunt m ju> u pontifice vocali, ne dum poena ab eo affecti, quod in tam turpe el nefarium negotium consensissent.* Ad hoc tertium caput facilis est cl expedita responsio. Aon esi consuetudo summi ponlilieis homines in pis vocare, cl mullo minus plenis afficere, quos nullus accusat, vel de quorum criminibus nulla extant indicia, nulli testes. (2) Si *Balduinus*, quem unum nominas (nam caeteros, qui >inl, tamen aliqui sunt, divinare non possumus) infamn hujus criminis laborasscl. is certe a seren'i Simo archiducc Alberto optimo cl justissimo principe non fuisset permissus publice in Belgio,

cl in ipsis primariis civitatibus degere, sed quoniam neque ii, qui tamquam auctores sceleris ultimo supplicio affecti, diu saepeque exuioinulillalduinum nominarunt inter compliccsaul conscios, neque dliquid adversus eum in Anglia probulum erat; ideo neque summus pontifex, neque ulli ahi catholici principes illum in jus vocandum essocensuerunt. Quare auclor apologiae excusari non potest a magna lemcrilale et levitate, quod sine ulli rationabili caussa summum pontificem Christi ricurium, supremum cl sapientissimum principem reprehendere voluerit eorum criminum, quorum suspicio ne privatis quidem hominibus adhaeret, nisi probabiles caussae proferuntur.

Ilis expeditis, transit adversarius ad aliud padoxum. Nam cum hactenus probare conatus td plurimos imperatores aul reges sibi a pontifice timuisse, el *Jacobuin* regem nullas timoris coussjs habuisse: nunc tamen quia degeneres animas limor arguii, ul pocla dicil, contendit falsum cs« quod rex suus unquam timuerit. *Neque tamen*. inquit. *quanlumcttmque stupens admirclur, Panicum hunc terrorem esse, quo reto laborat, unquam evicerit. Ecquidem enim papam pro>e-curitate suti rex obsecravit? Ecquidnam alios principes Christianos amicos suos, et necesarios cohortatus est, ut apud papam pro ipso interpellarent? Ecquid aul opem, aul praesidium ab ipsis ullum emendicorit. quo incolumitati suae satis consultum videri posset? nihil minus.* Haec qui videat ne regem suum, dum constantem videri vult, temerarium faciat. (3) Nam si tot magni reges cl imperatores papam timuerunt, ul paulo ante tam longa digressionc demonstrare conatus csl: an non enl rex suus temerarius, si timere nolit, quod lanii reges limuerunl? sed juramentum propositum quo exigitur a singulis ul jurent, non posse papam ulli concedere, ul aliquam violentiam aut datnoum personae majestatis suae iufuranl: liem ul «urent se, non obstante qualibet sententia excommunicationis vel declarationis, personam regis defensuros cl revoluturos omnos conspiracyes cl proditiones contra ipsum, cl alia similia, quae in cojuramento continentur, salis aperte ostendunt, post pulverariam conjurationem regem magno timore fuisse correptum, ac de his salis.

Pag. St. Transit auclor ad aliam partem epistolae cardinalis Bellannini. cl examina similitudinem desumptam cx oratione s. Grcgorii naziancni. dicil autem nullam esse similitudinem inter *Julianum* cl *Jacobuin*. nisi quod illo erat impertitor, iste csl rcx. Al *Bellarminus* (i) non posuit summam similitudinis in comparatione *Juliani* cum *Jacobo*, sed in comparatione rei cum rc, fraudis cum fraude, negolti cum negotio. Sed tamen quia placuit auctori apologiae conferre etiam personas, insistimus ejus vestigiis, et consideremus dissimilitudines *Juliani* imperatoris et *Jacobi* regis. *Principio*, inquit. *Julianus fuit apostata., tolisque fidei Christianae renunciavit. quam olim professus fuerat*

it; hitrneihi. maluit tnori qimn nectare confessionis

/* Gulirlino· Balduinus.

'3) Anciori-; apologiae ineonxlanlia.

{i) An rea Anglia-- possit Juliano apostatae componi.

el denuo in el/linicu»i,ticl polios in alheum con-
versus est: rc.n noster chrislianus esl.ncc unquam
deseruit cam religionem,quamjrropcmo^mcuin.
lade imbibit. nee professionem suam aliquando
erubuit. Haec enim: sed non esi verum, Julianum
in alheum fuisse conversum , cum c contrario ab
unius Dei cultu, ad mullorum deorum veneratio-
nem transierit, ul potius polytheus, quam alheus
dici debuerit. (1) Jacobus autem, cum catholicus
non sil. neque chrislianus est. Sic enim loquitur
sanctus Augustinus lib. <le gruiio Christi, cap. 10.
liane debet Pelagius gratiam confiteri, si vult
non solum vocari, verum aliam esse chrislianus.
Quibus verbis salis aperte declarat, eum chrislia-
nuin non esse, qui haereticus csl. El darius ac fu-
sius conclus Athanasius oral. 2. in Arianos, non
procul ab initio, nullis argumentis probat, nullum
liacrelicum proprie dici posse, vel esse Christia-
num. Et mullo antea sanctus Cyprianus lib. 1. c-
pislol. 2. ad Antonianum scripserat: *Christianus
non est, qui in Christi Ecclesia non est.* Jacobum
autem regem non esse catholicum testis est auctor
apologiae, qui in singulis ferme paginis hujus libri
nomen catholici illis relinquit, qui romani pontifi-
cis religionem sequuntur:qui autem catholicus non
est. hoc ipso haereticus est. Catholicus enim at-
que haereticus contraria sunt, ul dies et nox, ul lu-
men et tenebrae. Neque omnino verum csl. Jaco-
bum numquam deseruisse religionem,quam primo
susceperat. Nam ex parentibus catholicis natus,
catholico ritu Baptismus, ac per hoc catholicam
religionem, fidcinque suscepit. Sed injuria tempo-
rum in educatores sectarios incidit. qui eum ex
Christiano Calvinislam fecerunt. Et si vera sunt,
quae narrantur ab iis, qui eum intime noverunt,
cum in Scotia Purilunusel Proleslanlium mimicus
esset; nunc in Anglia Protestatus est et Pliniano-
rum adversarium se gerit. Pergit: *Julianus contra
Christianos sc convenit. tantummodo quod in
confessione caussae Christi perstarent : l'«<» noster
hac in re cum subditis agens . id tantum
spectat, ut nota exlel aliqua, qua distingui pos-
sit inter subditos fidelis et perfidos.* At nos supra
non semel ostendimus, quemadmodum Julianus
Christianos vexabat religionis Christianae caussa:
sic diam regem Jacobum mulclis pecuniariis, car-
ceribus. exiliis, extremo supplicio catholicos vexa-
re, quod religionem catholicam nolint deserere et
hoc ipsum juramentum eo tendere, ul Udes catho-
lica de. poleslnle summi pontificis abnegetur. Per-
git: *Juliani finis fuit Christianorum eversio: regi
nostro finis non alius propositus est. quam ul fi-
dem chrislianam in statu tranquillitatis atque o-
lii tueatur.* At nos contra videmus Jacobum regi
finem propositum esse, seciam l'iolestaninnn in
statu tranquillitatis et otii tueri et ad cum finem ob-
tinendum, primum catholicos omnes,deinde eiam
Purilanos opprimere. Pergit: *Julianus eo tende-
bat, ul homines adduceret ad idololatriam pa-
trandam: Hex noster eo tantum ut subditos suos
adducat ad manifestam professionem naturalis
suae fidei ac civilis obedientiae , hac relut tes-*

sera obsignandam. Cur igitur in loto juramento
civilis obedientia et naturalis fides ne semel qui-
dem nominatur, perpeluo autem poleslas summi
pontificis abneganda proponitur? Pergit: *Julianus
eam rationem prae caeleris inivit, ul subreperet
incautis et non cogitantes illaquearet: regis no-
stri lota ratio, quam sequitur hac in re, plana
est et evidens, omnique procul obscuritatis inte-
gumento: siquidem nec veniam ulli unquam ne-
gavit eorum qui adjurandum vocarentur.deli-
berandi secum per otium commentaudique de
eo, in quod juraturus esset. Et si quis forte in-
terpretationem requireret, suppeditavit item o-
mnem, quantam quisque po>tularet.* Sed istam
planitiem et evidentiam nos crassiores et simpli-
ciores minime cernimus. Pingitur enim juramen-
tum ad civilem obediendam in rebus mere tempo-
ralibus exigietamen verba juramenti ad polesla-
lem pontificium evertendam maxima ex parle refe-
runtur. Neque dicitur manifeste: Ego juro pontifi-
cem romonum non esse caput Ecclesiae, vel. Ego
juro regem Angliae caput esse Ecclesiae anglica-
nae in spiritualibus. Si enim hoc diceretur, nemo
deciperetur: sed dicitur: Juro non esse parendum
excommunicationi pontificiae. Juro pontificem non
posse absolvere subditos ab obedientia regis. Juro
pontificem ab hoc juramento me hberare non pos-
se. quia légitima, plcnaque auctoritate mihi mini-
stratum est et simul.ul haec minus offendant, per-
miscentur multa de proditiionibus, de conspiratio-
nibus, de regin persona a violentia et caedibus li-
beranda: quae cum omnes naturaliter horreant,fit,
ul tutum juramentum incaute suscipiatur, nequi
illud recusaverit, in suspicionem proditiionis vel
conspirationis incidat. Pergit: *Sed summa dissi-
militudo in eo vertitur quod Julianus eos impu-
lit. ul idololatriam perpetrarent statuis imagi-
nibusque colendis. Rex noster, omnesque ejus
subditi, qui quidem de religione cum eo senti-
mus. adeo longe absumus ab hac culpa, ut a vo-
bis haeretici, vel eo nomine censeamur, quod ab
idololatria patranda tam longe refugiamus.* Im-
mo vero in hoc ipso maxima similitudo csl (2):nam
Julianus voluit quidem chrisliunos nd idololatriam
pertrahere, sed occulte et sub colore civilis adora-
tionis. Imago enim Imperatoris sine crimine a Chri-
stianis adorabatur: quia sciebant imagini impera-
toris cultum civilem exhiberi, ul ipsi imperatori
exhibebatur. Sed Julianus imaginem suam ita pingi
josserral, ul in tabula sive linleo Jovis quoque im-
peratorem coronantis imago cerncrturail qui ima-
ginem imperatoris adorabat, simul Jovis imaginem
adoraret. Et quoniam Jovi, qui Dons a gentibus
erodebatur et ejus imagini non civilis cullus, sed
divinus exhiberi solebat; hac fraude Julianus Chri-
stianos,sub colore civilis honoris imperatori debili,
ad cultum divinum imagini Jovis exhibendum, id-
csl, ad idololatriam patranda et vero Deo cultum
denegandum adducebat. Alque hoc csl omnino,
quod Ilex Anglorum imitatus est. Proposuit enim
juramentum, quo suti colore civilis obedientiae in
temporalibus regi debitae, eidem regi obedientia

1) Quod hanc tñLU> non sil c/n iitianth.

2) .Iplissina similitudo regis cum Julhmo.

sacra,ul primali in spiritualibus praestaretur cl eadem obedientia vero Ecclesiae lotius primati denegetur, ul supra salis aperte demonstratum est.

Quod aulem auclor cultum imaginum Chrisli ct sauciorum idololatriam vocat, non esi mirandum, cum, ut ipse confitetur, unus hic articulus sil inter mullos, quorum caussa haeretici Protestantes a nobis catholicis censeantur. (1) Neque enim imaginum sacrarum cultus idololatria dici polesl, nisi ab iis. qui imagines Chrisli cl sanctorum idola videri volunt. El quoniam idolum est imago falsi Dei, propter quod Apostolus, nihil esse idolum, pronuntiavit in Epist. 1. ad Cor. c. S. quia videlicet imago csl rei nusquam exislentis, non possunt adversarii idola vocare imagines Chrisli cl sanctorum, nisi existiment Christum falsum esse Deum cl sanctos ejus falsi Dei amicos cl servos esse; ct denique Christum cl sanctos nusquam esse el nihil esse, quae existimatio silne haeretica necne, ipsis adversariis judicandum relinquimus. Ccric synodus septima generalis ante annos circiter nongentos analhema dixit iis, qui Chrisli ct sanctorum imagines idola nominare pccsumpscrinl.

Venio nunc, omissis conviciis el nugis quae ad rem non perlinent, ad exemplum allatum cx lib. 2. Machabaeorum. Sic igilur auctor apologiae loquitur pag. 85. Ac *Primo*, inquit (2), *quod ad Elcazarum allinet, si archipresbgtero ratio csscl recusandi juramentum a rege oblatum, tam bona, lamque constans, quam fuit Elcazaro, cur a porcinis carnibus gustandis abstineret: adhiberi a cardinali non sane inscite posset hoc exemplum ad suum institutum comprobandum*: El infra. *Sed cum fundamentum malum sil ac vitiosum, aedilicium super impositum non potest ullo modo esse diuturnum, quod enim exemplum, quaesio, repetitur in universa sacra Scriptura, quo recusatio juramenti a rege oblata, vel detractio obedientiae erga regem praestandae stabilatur?* Ego vero audeo dicere, meliorem caussam habere catholicos juramenti recusandi, quam Eleazarus habuerit carnis porcinae non gustandae. Quamvis enim auctoritas imperandi ulrobique sil eadem: lamen malcria. de qua praeceptum traditur, omnino diversa est; ibi enim dc carne porcina non gustanda, hic dc potestate capitis Ecclesiae non abneganda lex datur cl opinor, adversarius non negabit potestatem capitis Ecclesiae rem esse longe sublimiorem carne porcina, sed in co semper adversarius vel decipitur, vel decipere alios nititur, quod affirmari in juramento a rege proposito, nihil aliud contineri, nisi civilem obedientiam regi esse praestandam. Haec enim caussa est, cur quaerat ex inplum in Scriptura divina, quo detractio obedientiae stabilatur. Nam si advertere vellet eo juramento potestatem summi pontificis labefactari el everti: facile exemplum inveniret: ncc solum exemplum. sed citam praeceptum divinum. quo potestas summi sacerdotis evidentissime stabilitur. Nam Deuteron. 11. salis aperte legimus (3). *Qui super-*

bierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, sententia iudicis morietur el auferes malum dc Israel; el Num. 16. videmus horrendum iudicium Dei in Core, Dalhan cl Abiron, quos una cum familiis ipsorum terra absorbit el descenderunt vivi in infernum propter schisma el defectionem a Moyse et Aaron, qui luuc summi sacerdotes erant el Ecclesiam Domini legitime gubernabant. In novo aulem Testamento non imperatori vel regi, sed apostolo Petro, quem vicarium suum super familiam suam Christus constituit, ab ipso Christo dictum scimus: *Quodeumque ligaveris super terram, erit ligatum el in coelis el quodeumque solveris super terram, erit solutum cl in coelis*, Matth. 16. cl cum eidem mandavit Joan, ultimo, ul oves gregis sui utique omnes pasceret, simul etiam ovibus mandasse credendum csl, ul ab eo se pasci, regique humiliter, obedienterque permetterent.

Quod aulem Adversarius adjungit de juramento Saulis. I. Begum 14. ad rem nihil facit. Primum enim non tractamus dc juramento servando, sed de juramento suscipiendo. Deinde juramentum Saulis omnino temerarium fuerat; el ideo iudicio lotius populi mortem evasit Jonalhas, qui illud non servaverat. Sed lamen placuit Deo, ut Jonalhas propter juramentum non servatum in vitae discrimen adduceretur, ul Saul ipse proprii filii jacturam faciens, de juramento temere suscepto poenas daret.

Pag. 88. Transii auclor apologiae ad (4) exemplum sancii Basilii, quod Bcllarminus in epistola sua posuerat el mulla dicendo nihil dicil. Cavillatur primum a Bcllarmino omissa esse tamquam sibi contraria, verba illa Thcodoreli de sancto Basilio, imperatoris quidem amicitia magni se pendere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicere. Sed Bcllarminus non librum Thcodoreli describere, sed quod ad rem suam faciebat, adducere voluit: tantum autem abest, ul eam sententiam sibi contrariam esse judicet, ut eam libentissime, gratissimeque suscipiat. Nam cl ipse amicitiam regis Anglorum magni pendit cum pietate, sed ea remota perniciosam esse dicil, sed videamus quibus rationibus adversarius Bellnrminuin refellit, quod ad exemplum sancii Basilii perlinet, omissa longa narratione, quae ad id solum adhibita est, ut liber grandior redderetur. *Jam*. inquit, *comparet, qui vuli caussam sancii Basilii cum caussa archipresbgleri: A'am alioqui nec orthodoxum regem docuit cum lam Ariano alque haeretico imperatore conferre, Basilius lentatus est, ul Arianus esse vellet: Lis nulla mola est archipresbgtero de caussis fidei. Basilius. nisi Verbum ei divinum obstitisset. imperatori libens obtemperaret: cum archipresbgtero illud agitur. ul obtemperare non nolit, quamvis id ab eo Verbum Dei exigat. Dasilius permagni fecit gratiam imperatoris, si salva pietate eam promereri potuisset. Archipresbgtrum horiatur cardinalis, ul rejiciat, etsi con-*

ti Omit a idolum proprie cl idololatria.
12) De exemplo Eleazari.

(3) Exempla Scripturae dc potestate summi pontificis.
(1) De exemplo s. Dasuii.

sentaneum sitpielali, ul amplectatur. At Bcllarminus regem orthodoxum cum imperature haeretico non composuit (1), sed regem cum imperatore, non catholicum cum Ariano, vexantem catholicos cum persecutore catholicorum recte conferri posse existimavit. Porro Basilius lentatus quidem csl, ul Arianus cssc vellet, sed suh colore subtilitatis dogmatum lentatus est. Non enim Basilio dictum est, *Esto Arianus, vel, Noli cssc catholicus, sed, Noli propter modicam dogmatum subtilitatem imperatori resistere.* Sic igilur et archipresbylcr non aperte lentatus csl, ul primatum apostolicum abnegaret, sed occulte ct sub colore civilis obcdienliac regi praestandae. Quod aulem lis nulla mola filarchiprcsbytero dc caussa fidei, nescio qua fronte dicere audeat, qui scit illum catholicae fidei caussa comprehensum, el post iuramentum praestitum adhuc in carceribus detineri; ut omittam quod in ipso iuramento plurimae sententiae sunl, quae ad potestatem summi pontificis labefactandam perlinent. Neque verum est cum archipresbylcro id lanium agi, ut obtemperare non nolit, quamvis id ab eo Verbum Dei exigat. Nam archipresbylcr jam obtemperavit, etiamsi Verbum Dei ab eo contrarium exigeret. Verbum enim Dei est, Oportet obedire Deo magis, quam hominibus, Actor. 4. Denique falsum est eliam illud, quod Bcllarminus hortatus sil archipresbylcrum, ul gratiam regis rejiciat, etsi consentaneum sil pietati, ul eam amplectatur. Bcllarminus enim de gralia regis amplectenda vel rejicienda, ne verbum quidem fecit in epistola sua, sed hortatus est archipresbylcrum, ut poenitentiam agat dc iuramento nimis facile suscepto. quod salva conscientia et pietate suscipi non poterat.

Pergit auclor apologiae pag. 91. el Bellarminum reprehendit, quod lapsus (2) archiprcsbyteri cum lapsu s. Pelri apostoli ei sancii Marcellini pontificis comparaverit: quorum ille Christum negavit; iste idolis sacrificavit. Addit etiam historiam delapsu sancti Marcellini a cardinale Baronio non sine magna caussa in dubium revocari. Sed Bcllarminus nrchipresbylcri lapsus nullo fuisse minorem illis verbis testatus est, Qui sancti Pelri cl sancii Marcellini casum aliqua ex parte imitatus videris, etc. Neque similitudinem posuit in lapsu, sed in caussa, quomodo enim ex imbecillitate animi el timore poenarum sancii illi viri ceciderunt; ila fieri potuit, ul archipresbylcr ex aliqua simili imbecillitate caderet. Parum aulem refert utrum historia dc lapsu s. Marcellini certae fidei sil. an dubiae, salis enim est ad exhortationem, quod ea historia communi consensu rcccpla sit, ul etiam Baronins ipse lesnlur.

Transii deinde pag. 91. ad auctoritatem sancti Gregorii, quam Bcllarminus in epistola sua adduxit, ul probaret quanti momenti sil primatum apostollicum dcncgarc. Ac primum miratur, cur sanctum Gregorium apostolum Anglorum nominaverit. *Cur Gregorium,* inquit, *Apostolum nostrum*

vocarit, ncscio. Rccle miratur, ac dicil se id nescirc, quoniam Protestantes Angli non sanctum Gregorium apostolum, sed Martinum Bucerum ct Petrum martyrem apostatas sectae suae auclorcs habent. Sed Bcllarminus venerabilem Bcdarn secutus est, qui sanctum Gregorium in historia geniis suae Anglorum apostolum nominavit. Addit, debere sancti Gregorii successores vestigiis praedecessoris insistere in eo, quod missi a sancio Gregorio nullam exercuerunt muneris sui partem, nisi paco, permissuque regis: quomodo eliam missi a sancio Eleutherio locum suum in hac provincia regia auctoritate obtinuerunt: *Quod si,* inquit. *hodierni pontifices his insistere relient majorum suorum vestigiis; equidem nec fugitivos alieni principis foris exciperent, ncc eosdem rursus domum remitterent (non solum absque ulla venia principis verum etiam manifesto contra ipsius leges) cum consiliis, el doctrina meram rebellionem spirante, ad subditos absolvendos ab obedientia sua erga legitimum regem suum ct principem* (3>. Ulinam sic Angli Protestantes retinuissent doctrinam sancii Gregorii el sancii Eleutherii, ul moderni pontifices praedecessorum suorum vestigiis diligenter insistunt: Sed ad rem. Non negamus cum bona venia principum, ct cum ipsorum gratia, el pace praedicandum esse evangelium, quando ca potest haberi: sed si principes resistant, non ideo praedicationem omittendam esse docent nos Scripturae divinae el exempla majorum. Certe quando Christus Dominus jussit; poslolis, ul euntes in mundum universum praedicarent evangelium omni creaturae, non addidit conditionem, nisi principes mundi forte resistant. El b. Paulus, qui praedicavit evangelium ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum, cl ubique ordinavit ecclesias cpiscopnsque constituit; non legitur auctoritatem a principibus quaesivisse vel accepisse, quod idem dc aliis apostolis dici polesl. Quando autem Diocletianus ct Maximianus imitati praedecessores suos. praedicari evangelium et christianos fieri prohibuerunt; non ob id lamen praedicatio evangelii, vel gentium conversio. aul Ecclesiae aedificatio. repugnantibus licet imperatoribus cessavit. El quando principes haeretici, Constantinus, Trasimundus. Innnncricus cl alii catholicos nullo loco esse patiebantur; catholici lamen illis invitis et resistentibus, vel palam, vel occulte fidem catholicam praedicabant. Alque ul vel (4) unum exemplum antiquitatis referam, Eusebius Samosalenus episcopus, ut scribitur in historia tripartita lib. 7. cap. lt>. in Thraciam exilio deportatus ab Ariano principe cum videret ecclesias pastoribus desolatas, habitu militari suscepto. Syriam peragrabit el Phoenicem parilcr cl Palaestinam presbyteros ordinans alque diaconos, aliaque Ecclesiae obibat officia. Hunc sanctum episcopum imitantur illi, quos vos fugitivos appellatis: qui quidem, ut Deo magis obedient quam hominibus, non dubitant cum periculo

(1) In quibus Iter Angliac conveniat cum Juliano apostolala.

(2) Comparatio lapsus archiprcsbyteri. cum lapsu s. Pelri.

(3) Angliac conversio a s. Gregorio.

(4) Exemplum insigne.

vitae in patriam redire, quemvis princeps lege posita rcdilom interdixerit. Nam cl ille sanclus episcopus longe a patria in exilium deportatus fuerat, ul a fide catholica conservanda ccssarcl; sed principis impii mandata contemnens mutato habitu *redibat* cl ecclesiastica obibat ofllcia, ul regis Christi praecepta compleret. Quod aulem dicil adversarius de consiliis proditoriis et doctrina rebellionem spirante, ad calumnias perlinet. Nam etsi luerunt, qui prodicionis consilia inierint; ea tamen non ex doctrina catholica, neque cx recla ratione, sed ex desperatione, ul supra diximus, hauserunt. Quod postremo adjungit de absolvendis subditis ab obedientia erga legitimum regem el principem, jam supra docuimus supremum Ecclesiae universae rectorem id juris habere, ul si princeps ab Ecclesiae unitate per hacresim vel schisma deficiat, possit eum excommunicare, vel excommunicalam declarare cl subditos ejus a fide cl obedientia liberare. Neque esse hanc novam doctrinam, sed in concilio lalcrancnsi omnium maximo el celeberrimo approbatam, atque usu chrisliani populi per mulla saeculareceptam.

Ilis quasi prolegomcnis expeditis, accedit auctor apologiac ad explicanda verba sancti Gregorii. quae a Bellarmino dicit esse contra mentem et sensum Gregorii allegata. Verba haec sunt in epistola 42. lit». II. *A'e apostolicae sedis reverentia ullius praesumptione turbetur: tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulsetur injuria ct canonum manet incolumis, atque intemerata semper auctoritas.* Quaestio aulem esi, (I) quid per caput fidei significetur. Nos enim ipsum Gregoriurn. n. l. summum pontificem caput fidei dictum esse affirmamus, idesl. caput fidelium, caput Ecclesiae, caput, per quod Ecclesia fidem el discit et docet. Adversarius contradicit his verbis pag. 97. *Quod Gregorius illo vocabulo capillis fidei, caput se nostrae fidei aut religionis praedicaverit, consistere nullo modo potest cum reliqua ejus doctrina, atque, scriptis. Primum enim cum alius universalis episcopi titulum occuparet. Gregorius dicere non dubitavit, Quicumque illud nomen sibi assumeret, praecursorem esse eum Antichrisli: qui tamen titulus longe infra eum est. quo quis caput fidei nominetur.* Respondeo: Argumentum nihil omnino concludere; quoniam vocabulum episcopi universalis in eo sensu, quo a sancio Gregorio accipitur, hierarchiam ecclesiasticam penitus destruit: vocabulum autem capitis fidei hierarchiam eadem constituit. Is enim dicilur apud Gregorium episcopus universalis, qui solus episcopus ille esse cupit, ul nullos alios esse pali. ilur episcopos: sic enim sanclus Gregorius loquitur lib. 7. epist. 69. Si unus *universalis csl, restat ul vos episcopi non silis*; el lib. 4. epist. 36. Si unus *patriarcha universalis dicilur, patriarcharum nomen caeleris derogatur*. el cpistol. 3i. ejusdem libri: Triste *valde est, ul patienter feratur, quatenus despectis omnibus praedictus frater solus conetur appellari episcopus.* El certe in hoc sensu hierarchia universa tollitur, alque

confunditur, quae ex episcopis, archiepiscopis, patriarchis sub uno capite summo pontifice constituitur. quae eadem non tollitur, sed consiluitur. dum unus aliis praesidet, cosque io unitate conscr. it. Merito igitur sanclus Gregorius universalis episcopi vocabulum exhorruit!: vocabulum autem capitis libenter accepit. Sed auctor apologiac sentiens argumenti sui debilitatem, subjungit cl ait: *Dabit mihi veniam Bellarminus, ul id dc uno Gregorio dicam, quod ille de nullis cl saepe dicil ex omni numero Patrum. minus caule locus csl.* Allegat aulem duo loca ex libris Bellarmini, unum ex lib. 2. de Christo cap. 2. alterum ex lib. 2. de pontifice cap. 10. sed Adversarius non bona fide, ul alias monui, scripta Bellarmini referi. Nam lib. 2. de Christo cap. 2. id solum Bellarminus dicil, nos sequi doctrinam Patrum, quando in eadem sententia omnes conveniunt, non quando unus aliquid proprii docet repugnantibus caeleris, tunc enim minus credimus uni. quam nullis. Neque in hoc loco invenitur illud, . Minus caule locutus csl. In libro vero 2. de pontifice cap. 10. non de sanctis Patribus, sed de Nicolao Lyrano dixit, minus caule locus csl. Cum igitur sanctus Gregorius unus sit ex Patribus sanctis ct quod scripsit non repugnet doctrinae caeterorum; non recte de eo dici polesl hoc loco, minus caule locus est: sed adversarius tandem sententiam suam sine ambagibus explicat, cum addit: *Igitur ul Apostolum nostrum ex ejus manibus eximamus, ad nosque revocemus. ut noster porro sit in hac caussa, non illius: csl hoc quidem verum, quod dicit hoc loco, sed eo tamen sensu quo dicil: Cum disturbare, aut imminuere, aut abolere molimini jus auctoritatemque Ecclesiae. quae penes regum caput residet intra suas ditiones, atque fines. caput ejus abscinditis, summoque gubernatori injuriam facitis cl totius corporis compagem, ac membra turbatis.* Racc ille, qui vere sanctum Gregorium a nobis abstulit, atque ad se revocavit, cum illum arte mirabili ex catholicae Ecclesiae praesule, in Prolesimicin haereticum transformaverit. Sed tanta est haec audacia cl impudentia, ul mirum sil ejusmodi expositionem in hominem sanae mentis cadere potuisse. Nam sanclus Gregorius de sede apostolica, non ille rego, loquebatur, cum dicret: *Illud autem admoneamus. ut sedis apostolicae reverentia nullius praesumptione turbetur*, ac deinde id probavit. dicens: *Tunc enim status membrorum integer manci, si caput fidei nulla pulsetur injuria.* Quis igitur non videt caput fidei sedem apostolicam nominari? Adde quod in ea epistola de usu pallii sermo csl el mox sanclus Gregorius archiepiscopum Panormitanum, ul sacro pallio ab apostolica sede ad SC transmissio, ul alur iis lanium locis el temporibus, quibus ulunlur alii similes sacerdotes: neque praesumal aliquid ultra ea, quae n sede apostolica cuneedunlur: alque ad hoc, propositum ponit verba, quae, supra recitata sunt, Quid in hoc negotio habent reges? quid regibus cum pallio, quod csl insigne archiepiscoporum? Sed auctor apologiac hac impudentia non contentus, quasi planum fuisset. jussu

summi pontificis per immissos sicarios reges caedi consuevisse; admonet, papae et cardinalibus suggerendum esse, quod sanctus Gregorius lib. 7. c. 1. per Sabinianum praefectum imperatoris jubet suggeri Illo tempore: *Si ego in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa; sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido*. Sic autem Adversarius in eo decessit et ceteris, quod Sabinianum, ad quem scribit sanctus Gregorius, existimavit praefectum imperatoris fuisse, cum esset diaconus cardinalis Ecclesiae romanae et qui sancto Gregorio in pontificatu successit; illa decipere alios voluit commemoratione illius suggestionis, quam nihil omnino ad rem facere, ex iis quae supra demonstravimus, intelligi potest. Summi enim pontifices non occulte per sicarios, sed publice per censuras ecclesiasticas cum principibus inobedientibus agunt.

Transiit deinde pag. 99. a. s. Gregorio ad (1) sanctum Leonem, cujus res sententias Bellarminus in epistola sua posuerat, et quoniam verba s. Leonis non poterat ulla ratione pervertere; sanctum Leonem audacter reprehendit, quod dum sanctum Petrum immodice laudat, ipse sibi nimium tribuat. In quo discipulum se Calvinum demonstrat, qui lib. 1. Institut. cap. 7. cum nihil haberet, quod evidenter testimoniis huius sanctissimi pontificis responderet, transiit ad convicia, ac Leonem avidum gloriae et dominationis plus nimio fuisse contendit. Aequè contentus fuit auctor apologiae sanctum Leonem ambitionis notasse, quem loca semper antiquitas vel doctissimum atque optimum pontificem et sanctitatis gloria excellentissimum venerata est; sed addidit etiam falsam historiam. Scripsit enim pag. 100. *Contendebat, inquit, tunc temporis cum eo de primatu patriarchae constantinopolitani; et in concilio chalcedonensi, episcopi sexcenti et quod excedit, aequalem auctoritatem illius sedis patriarchae adseripserunt; nec privilegium romanae sedis supra constantinopolitanam ullo modo passi sunt; sed contra eum decretis suis suffragiisque pugnarunt*. Haec ille. Sed verum quidem est Patres concilii chalcedonensis tribuere voluisse episcopo constantinopolitano paria privilegia: falsum tamen est, quod de primatu cum episcopo romano constantinopolitano patriarcha contenderet, paria enim privilegia intelligebant respectu inferiorum: sic tamen, ut romanus pontifex primum locum haberet, ut semper habuerat. Constantinopolitanus autem ad secundum ascendit, qui locus Alexandrini episcopi ante fuerat. Id probamus primo ex ipsis verbis concilii chalcedonensis, ubi legimus, Patres concilii voluisse renovare canonem concilii constantinopolitani. Canon autem concilii constantinopolitani hic fuit: *Constantinopolitanae civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post romanum episcopum propter quod sit nova Roma*. Secundo probamus ex epistola concilii chalcedonensis ad Leonem, qua potius con-

firmari decreta sua: in qua epistola nullam mentionem faciunt parium privilegiorum, solum dicunt se renovasse canonem secundae synodi, quo secundus honor episcopo constantinopolitano tribuebatur. Tertio probamus ex ipso Leone, qui epistola 59. respondens ad concilium illicum et in multis aliis epistolis ad imperatorem et ad varios episcopos de hac causa, nusquam meminit parium privilegiorum: sed ubique acriter damna episcopi Constantinopolitani ambitiosam cupiditatem, quod se Alexandrino aliquo Antiocheno episcopo antepone-re voluisset. Quarto probamus ex sancto Gregorio, qui affirmat constantinopolitanum episcopum subiectum fuisse episcopo romano, etiam quando jam obtinuerat, quod in secunda et quarta synodo definitum erat. Sic enim scribit lib. 7. epistol. 63. ad Joannem siracusanum: *De sede, inquit, constantinopolitana quis dubitet eam apostolicae sedi esse subiectam? quod et dominus piissimus imperator, et frater meus Eusebius ejusdem civitatis episcopus assidue profitentur*. Falso igitur auctor apologiae scripsit concilium chalcedonensis Patres nullo modo passos esse, vel romana sedes supra constantinopolitanam privilegium ullum haberet: ut etiam illud, episcopum constantinopolitanum cum romano pontifice de primatu Ecclesiae contendisse. Ad id postremo sanctum Leonem, quamvis nimis nulla sancto Petro tribuerit, nihil tamen Caesari ademisse, sed et honoris vocabula et auctoritatis privilegia, et potestatem convocandi concilia arbitrato suo ei tribuisse: id quod probat ex c. 9. ad Theodosium; ubi sic legimus: *Si pietas vestra suggestioni ac supplicationi nostrae dignetur annuere, vel intra Italiam haberi jubetis episcopale concilium*, et ex c. 16. ad Flavianum: *Quia clementissimus imperator, pro Ecclesiae pace sollicitus synodum voluit congregare, quamvis appareat, rem de qua agitur, nequaquam synodi indigere tractatu*. et ex c. 17. ad Theodosium: *Quamvis ad diem concilii episcopalis quem pietas vestra constituit, occurrere me nulla ratio permittat*. Ad haec loca breviter respondemus (2), negari non posse quin in conciliis generalibus indicendis, aliqua esset imperialis auctoritas: neque enim decebat, vel in civitatibus imperatori subiectis, tanta episcoporum multitudo conveniret, sine consensu et voluntate imperatoris, saepe etiam imperatores pii de communi bono ecclesiarum et pace solliciti, concilia fieri cupiebant et annuente pontifice indicabant, sed neque illud negari debet, praecipuam auctoritatem in iisdem indicendis conciliis fuisse apud summum pontificem, illa vel sine consensu pontificis maximi ulla concilia rata fuerint: sine consensu autem imperialis nulla fuerint rati. Ac vel aliqua testimonia adducamus, in concilio chalcedonensi act. 1. jubetur Dioscorus non sedere inter episcopos, eo quod synodum facere ausus fuerit sine auctoritate apostolicae sedis: *Quod, inquit, numquam licuit, numquam facium est*. Et in septima synodo act. 6. irritum judicatur concilium quoddam constantinopolitanum, quod ad impera-

(1) De s. Leone primo pontifice.

(2) Aum penes imp. sit potestas indicendi concilia.

lore congregatum fuisset, sine consensu apostolice sedis. Et in concilio quarto romano in causa Symmachi, cum episcopi aliquot Theodorico regi, qui synodum convocaverat, libertate sacerdotali dixissent, Ab ipso papa debuisset concilium convocari: respondit Rex id ipsum per litteras Symmachum pontificem postulasse. Et cum episcopi Hieras pontificis videre cupivissent. Rex continuo iussit ostendi. Simile est quod legimus apud Theodoretum lib. 5. III.-I. cap. 9. in epistola concilii ad Iammasum; *Mandato*, inquiunt Patres, *Uterarum superiore anno a vobis reverentia ad sanctissimum imperatorem Theodosium missarum, ad iter dumtaxat Constantinopolim usque faciendum nos praeparavimus.* Proinde Theodosius quidem concilium indixerat, sed ex mandato litterarum pontificis Dumosi. Quale est etiam, quod habemus in epistola Adriani II. ad Basilium imperatorem, quae lecta est in octava synodo act. 1. *Volumus*, inquit papa, *per tuae pietatis industriam. Constantino poli numerosum convocare concilium.* Item id quod scribit Sixtus papa III. sancti Leonis praedecessor in epistola ad orientales: *Augustus*, inquit, *Valentinianus nostra auctoritate synodum convocavit.* Denique addamus unum Ipsius etiam Leonis pontificis testimonium. Is in epistola 93. quae est ad Turbium: *Dedimus*. inquit, *Hieras ad fratres et coepiscopos nostros, eisque concilium synodi generalis indiximus.* Ac de his hactenus, quae in libris catholicorum scriptorum fusissime disputata inveniuntur.

Pag. 102. Aggreditur auctor aliam digressionem. *De uno vero verbo, inquit, quod ab eo ponitur in media quasi turba exemplorum, non sane possum, quin eum vehementer collaudem. Id autem unum. hoc est: 'quod omne genus supplicii, ipsamque adeo mortem martyres tolerare oporteat. potiusquam unam syllabam divinae legis corrumpi sinant. Ad quam amussim si ipse se exigeret et reliqui ejusdem fidei cum illo professores sese componerent, nec Eucharistia jam administraretur sub una specie contra evidentissimam Christi institutionem. contra praxim apostolorum, insitulumque totius primitivae Ecclesiae per non pauca saecula (!). See vero missae privatae successissent in locum coenae Dominicae, nec verba canonis missae verbis opponerentur sanctorum Lucae et Pauli: in quo habemus adversarium nostrum confitentem reum, et omnino reconciliari ea posse negantem inter se. Haec ille, qui quam vere loquatur in his. quae sine ulla probatione dicunt de communione sub una specie, et de missis privatis: (2) intelligi poterit ex mendacio, quod adjungit de oppositione verborum canonis ad verba sanctorum Lucae et Pauli. Et quoniam habere se dicunt Bellarminum adversarium eonfitentem reum, et ea reconciliari inter se posse negantem, adseribemus ipsa Bellarmini verba ex loco quem ipse al. lcg.ii. Sic igitur scribit Bellarminus lib. 4. de sacramento Eucharistiae cap. II. Secundo calumniatur Kemnilius detracta esse illa verba ex con-*

secratione panis, Quod pro vobis frangitur, tel frangitur. Despondeo: Illa verba non haberi apud Matthaeum el Marcum, nec apud Justinum apologia secunda, Cyrillum catechesi I. mystagogica. el Eusebium Emissenum homil. 5. de paschale: cum tamen ii omnes referant formam consecrationis. El sicut hos auctores reprehendere non possunus: Ha nec nostram missam reprehendere ullus deberet, praesertim cum antiquior sil lilurgia nostra, si a sancio Petro prodiit (ul 8. Thomas docet 3. p. quaesi. 18. «rt. 2, ad 4. et ante eum Leo IX in epistola ad. Vidiaelem cap. 1. ».) quam evangelium Lucae, el epistola Pauli, qui addiderunt illa verba. Quod pro vobis frangitur. Haec sunt verba, in quibus nuctor apologise dicit contineri oppositionem verborum canonis missae ad verba Lucae el Pauli; cl ex quibus gloriatur se habere adversarium eonlitenclia reum et negantem ista posse ullo modo inter se conciliari. Al ubi est in bis verbis ulla mentio oppositio- ni?» ubi est contradictio irconciliabilis? ubi confessio rei? Docet Bellarminus canonem missae olim se habere, eliam si in eo desint pauca illa verba, Quod pro vobis frangitur. Probat primo, quia consecratio panis est apud Mattheum el Marcum sine illis verbis, quod est argumentum certissimum, ea verba non esse de essentia consecrationis; alioqui enim, qui habebant evangelium solius Matthaei, vel solius Marci, non recte consecrationem peregerunt. Probat secundo, quia Iustinus martyr, Cyrillus Hierosolymitanus, el Eusebius Emisenus referunt verba consecrationis sine illis verbis. Probat tertio, quia lilurgia nostra latina censetur a sancio Petro tradita; proinde verba consecrationis, quae sunt in nostro canone reprehendi non possunt, etiamsi carcant illis verbis, quae sunt addita a sanctis Luca el Paulo: quae verba non sunt contraria verbis canonis, alioqui essent etiam contraria verbis sanctorum Matthaei el Marci. sed nulla est contrarietas. Nam Mattheus el Marcus brevius; Lucas el Paulus paulo fusius rem eandem scribere voluerunt.

Jam vero quoniam Bellarminus in epistola sua meminerat (3) Nicolai Sanderi, cumque laudaverat, ut hominem de Ecclesia anglicana optime merentem; auctor apologiae respondet pag. 101. Sanderum fuisse quidem optime meritum de Ecclesia anglo-romana, sed meritum pessime de regina anglicana et universo regno. Id ut probet, describi nunc sententias ex libris ejus, quas ironice aureolas vocat: sed eae sententiae nobis vere aureae esse videntur: quas tamen omittimus hic adscribere, quia nec adversarius ad eas refellendas aliquid nullo; et nos librum nostrum ex alienis scriptis augere non volumus.

Pag. 106. reprehendit Bellarminum, quod pro
finem epistolae suae scripserit (4); Joannem Hol-
fensern et Thornam Morum mortem oppetiisse pro
hoc uno gravissimo dogmate de primatu pontificis:
ac probare nititur eos mortem oppetiisse, non pro
hoc uno dogmate, sed etiam quod approbare nolue-

(!) *■ 'κ Λιγύιπμ *rirrn tnissas privaient.*

(2) **tn** *catholici* (incedant **a** verbo Dei.

(3) Dc ATcoloo *Sandero*.

(I; *De Joanne lloffcensi cl Thoma Moro.*

rinl secundum matrimonium regis Henrichol offert ipsa verba Thomae Mori ad iudices: *Son ignoro, inquit, cur me murti adjudicaveritis, videlicet ob id. quod numquam assentire voluerim in nqao-tio matrimonii regis, el tandem subjicit ancior apologiae: Quae mea iudicio valde carnalis ca-ussa martyrii fuit.* Al Bellarminus non dixit Joannem Iloffensem cl Thornam Morum pro hae sola caussa primatus mortem oppetiisse; sed pro hac una caussa duces fuisse plurimis ad martyrium, illi enim, qui regnante Elizubellia nccnli suni; non pro caussa matrimonii, sed pro caussa primatus necati sunl : illis autem dnees ad martyrium Iloff-ensis el Morus fuerunt. Quod autem duo isti clarissimi viri pro primatu pontificis asserendo, cl primatu regis detestando mortui sint, auctor apologiae negare non polcsl, nisi verborum suorum oblivisci velit, quae in hoc ipso libro pag. 18. habentur. *Sub Henrico.* inquit, *octavo primum introductum csl juramentum primatus; sub coque Thomas .Horus cl Roffensis supplicio affecti, idque parlim ob eam caussam, quod juramentum illud reęu-surent.* Sed neque caussa matrimonii a caussa primatus tantum differebat, ul non posset etiam ad primatus caussam revocari, quod eniu in quaestione tunc vertebatur circa matrimonium, illud erat; Utrum summus pontifex dispensare potuisset, ul Henricus Calhermam uxorem fratris sui Arlhtiri jam dcfuncli duceret. Posita enim legitima dispensatione, Catherine legitima llenrici uxor erat, al vero legitima uxore vivente, non poterat llenricus Annam Ilolenam conjugem accipere. Ex quo sequitor ul Iloffensis el Morus, qui mori maluerunt, quam secundum matrimonium approbare, pro legitima potestate summi pontificis in dispensando mortem oppetierint. Cui autem carnalis caussa martyrii suscipiendi videtur esse caussa illegitimi matrimonii, is poterit etiam irridere sanctissimum praecursorem Domini nostri, quod carnalem causam mnrlyrii habuerit, quem constat ab Herode occisum, quod ejus illegitimum matrimonium libere improbaret.

Quod vero contra b. martyrem Iloffensem auctor adducit pag. 109. universalem, atque catholicum Ecclesiae anglicanae consensum, ac dicil universalitatem apud Ilellarminum esse nolam verae Ecclesiae, omnino ridiculum est. Quasi chnstianae Ecclesiae universitas, ad unius insulae angustias redigi debeat: el quasi non sciamus catholicum illum consensum Ecclesiae anglicanae, nihil fuisse aliud, nisi consensum parlim hominum adulatorum, parlim vi el metu compulsorum, cui consensui opponere Ilolfensis potuisset consensum orbis terrae, idcsl, ecclesiarum catholicorum loto terrarum orbe diffusarum.

Simile csl, quod addit pag. 110. Perpaucos fuisse c popularibus, nullos autem ex insignioribus viris, qui Iloffensem et Morum pro hoc dogmate ad martyrium secuti sunt (I). Nos enim cx historiis prope innumerabiles omnium generum adducere possemus, qui ab anno 1535. (quo anno duo illa lumina

occubuerunt) usque ad hunc annum 1608. lum regnante Henrico, tum regnante Elizabeths, tum regnante Jacobo, pro fide primatus aposiolicis sanguinem effuderunt. Consulat, qui carnificinam horribilem spectare cupit, librum septimum Nicolai Sanderi de visibili monarchia, librum ejusdem de anglicano schismate commentarium Laurentii Soni de rebus gestis in orbe terrarum ab anno 1500. librum de vita cl martyrio Carthusicnsium monachorum el alios similes libros non paucos.

Ad extremum auclor apologiae confirmare ag-greditur cx verbis Dei pnmaium regum in spiritualibus ac primum producit nulla argumente ex Testamento veteri: quae ul ab ipso cursim produ-cuntur; sic etiam a nobis cursim refutabuntur.

Primo (2): *Sub veteri,* inquit. *Testamento reges proprie erant gubernatores Ecclesiae.* 2. *Chron.* 19. 4. Al ne, nomen quidem Ecclesiae eo loco legitur: el in eodem capite distinguitur officium regis ab officio pontificis, tmarias sacerdos et pontifex in bis, quae ad Deum pertinent, praesidebit: Porro Zibadias filius Ism.iël. qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quae ad regis officium perlinent. Non igilur Ilex primatum habebat in spiritualibus, cum ea ad officium ejus non perlinerent.

Secundo: *Reges corruptelas purgavere, abusus sustulere.* 2. *Sam.* 5. G. Al nitui ejusmodi legilur in loco citato, nisi sil error in numeris, quamquam etiam non negamus, posse ac debere reges corruptelas cl abusus, sive in moribus. sive etiam in doctrina, posl Ecclesiae declarationem, legibus cl suppliciis purgare ac tollere.

Terlio : Arcam *ad constitutum quietis locum perduxere.* 1. *Chron.* 13. 12. *cl eidem arcae deportandae ipsi praesullavc.* 2. *Sam.* fi. 14. At non soli roges, sed etiam sacerdotes communi consilio arcam deduxerunt; el licuil quidem Davidi regi ludere ac saliare ante arcain, quod humilitetis cl reverentiae oral: non tamen licuit illi arcam con-lingere, quod potestatis sacerdotalis erat.

Quarto: *Templum aedificavere,* 1. *Chron.* 28. *aedificatum dedicavere, et suis corporibus opus consecrationis praesentes cohonestavere* 2. *Chron.* G. Al sicut lempla aedificare, Dcoque dicare, ad magiillccnlium regum, cl sacris solemniis, quibus lempla consecrantur. intéressé ad pielalcum eorundem rcguin pertinent concedimus: ila negamus in ipso templo pontificale munus attingere illis ullo modo posse permitti. Ex quo sequitur, ul primatus in spiritualibus regi nulla ratione conveniat, cujus rei testis esse potent Ilex Ozias. qui cum se caput Ecclesiae esse arbitraretur, vellelque incensum a dolore Domino, continuo a sacerdotibus repulsus fuit: cl cum sacerdotibus non acquiesceret, mox adfuit vindicia divina. Nam lepra divinitus percussus, non solum cx templo expelli meruit; sed etiam in domo separata habitare coactus csl. 2. *Parai.* 26.

Quinio: *Librum legis dc novo repertum populo recitari fecere.* 2. *ilcg.* 22. 11. Al nescio ubi invenerit auclor iste librum dc novo inventum, po-

(I) *Martyres qui secuti sunl Iloffensem el Morum in Anglia.*

(?) *Quae scripturae testimonia afferantur pro regis primatu.*

pulo jussu regis legi debuisse. Nam in nostris bibitis loco ab ipso nolalo, habemus librum in templo a pontifice inventum et lectum: deinde lectum etiam coram rege et regem misisse aliquos, qui consulerent Dominum super verbis libri. Sed quid hic est pro primatu regis in rebus ecclesiasticis et spiritualibus?

Sexto: *Foedus inter Deum, populumque redintegrare. Nehem. 9. 38. et 2. Reg. 8. 4.* At nulli erant reges apud Judaeos tempore Nuchemiac: quomodo ergo reges foedus redintegrare inter Deum et populum? Non igitur reges, sed primores Judaeorum tum Levitici generis, tum etiam aliarum tribuum foedus iterum percusserunt cum Deo; sed illud tamen admittimus, quamvis scriptum non sit neque Nehem. 9. 38. neque 2. Regum 8. 4. ad reges pertinere, redintegrare foedus inter Deum, et populum: quoniam ipsi reges jecerunt in causam, cur populus per idololatriam a Deo recederet. Addo quod 4. Regum 10. Pontifex percussit foedus inter Deum ac regem ac populum.

Septimo: *Serpentem aeneum confregere, quamvis in deserto, et Dei mandato erectum et Christum Dominum suo modo figurantem. 2. Regum 1. 4. Idola omnia deosque falsos exterminare. 1. Reg. 15. 12.* Recte Ezechias rex serpentem aeneum confregit, quoniam populus ad idololatriam propensus, serpenti illi, vel numini cuidam sacrificia offerre coeperat. Rectissime etiam Asa rex confregit idola, quae fuerunt a regibus praedecessoribus fabricata: sed non ideo rex primatum habet in rebus spiritualibus, quia scelus idololatriae punire potest. Hac enim ratione serviunt reges Deo, dum hostes Ecclesiae, quales sunt idololatrae, haeretici et schismatici ab ipsa Ecclesia damnati, et declarati legibus et gladio puniunt.

Octavo: *Reformationes publicas instituere, convocatis eo fine, et congregatis mixtim cum sacerdote laicis. 2. Chr. 17. 8.* Aon invenio loco notato ejusmodi reformationem: sed solum quod miserit Josaphat multos ex levitis et sacerdotibus, aliisque viris doctis, qui populos docerent. Ista vero missio studium ac zelum regis ostendit; primatum in spiritualibus non ostendit. Ad primatum enim proprie pertinet docere, et legis divinae dubia explicare, quod munus non regi, sed summo sacerdoti tribuitur. Deut. 17. cui omnes sub poena ultimi supplicii parere tenebantur.

Nono: *Pontificem summum exauctorare, aliumque in ejus locum subrogare. 1. Regum 2. 27.* At pontifex quoque reginam non solum exauctoravit, sed etiam interfici jussit et regem alium subrogavit. 4. Regum 11. et aliud est facta regum referre, aliud auctoritatem, poleslalemque probare, vel omittam, quod facium illud Salomonis ex 1. Reg. 2. tribui solet Salomoni, non vel regi, sed ut prophetae, extraordinariam poleslalem divinitus obtinenti.

Decimo: *In summa, inquit, cuncta moderati >unt. quae ad ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinere.* At hic oportuit allegare verbum Dei. non in particularibus illis officiis, de quibus non controversatur. De hoc enim quaestio est, an

regi conveniat regimen ecclesiasticum; non necesse an liceat regi templa aedificare, ante arcam Domini saliare, idololatrias interficere, et alia id genus. sed hic, ubi minime oportuit, deseruit auctor populi. Verbum divinum. At, inquit, *Scripturae orant reges titulis honorariis, qui ab actionibus illis non discordant, vocantur enim filii omississimi immo vero dei et uncti Domini, in Dei solio sedentes, famuli Dei, immo angeli Dei, facti juxta cor Dei lumina Israelis. nutritii Ecclesiae.* Sed primus titulus, pro quo allegatur locus 2. Samuelis 7. non convenit regibus generatim; sed solum Salomoni, vel figura Christi etiam. de quo dictum est vel ab angelo, *Et filius omississimi vocabitur.* Lucae 1. quamquam in Deuteronomio, cap. 32. toti populo dicitur, *Nonne ipse est Pater tuus, qui fecit te et creavit te?* et nos omnes Deo dicimus, *Pater noster qui es in coelis?* Secundus titulus non solis regibus, sed omnibus iudicibus convenit, sive ecclesiastici, sive politici sint. Sic enim locum ab auctore citatum. Psalm. 82. *Ego dixi dei estis* intelligendum esse docent illa verba ejusdem psalmi, *Deus stetit in synagoga eorum, in medio autem deos iudicat: usquequo iudicatis iniquitatem,* etc. Locus quoque ex libro Exodi allegatus cap. 22. de iudicibus, non de regibus intelligitur, quia nulli tunc erant reges in populo Dei. Tertius titulus communis est regibus cum pontificibus; utriusque enim apud Hebraeos ungebantur, apud nos autem nulli reges non ununtur, nulli autem pontifices sine sacro oleo consecrantur. Quartus titulus non scio unde huc irrepperit. Nam in lib. 2. Samuelis cap. 3. 10. qui locus ad marginem allegatur, thronus David legitur, solium Dei non legitur. Quintus titulus nimis est vulgaris; quippe qui convenit omnibus rebus creatis, de quibus dicitur. Psalm. 118. *Quoniam omnia serviunt tibi.* Si autem Iulius in loco allegato lib. 2. Samuelis cap. 14. solum Davidi tribuitur, non ob regiam poleslalem, sed ob singularem sapientiam, qua praeditus erat. De sacerdote autem generatim scribit Ieremias cap. 2. *Labia sacerdotum custodiunt scientiam, et legem requirunt ab ore ejus, quia angelus Domini exercituum est.* Septimus titulus proprius est Davidis, non communis omnibus regibus; alioqui etiam Saul et Achab. et caeteri fuissent secundum cor Dei. Octavus magis convenit sacerdotibus, quam regibus: illi enim erant lucernae; vel, vel auctor loquitur, luminaris Israel: istis autem Dominus dicit, *Vos estis lux mundi,* Matth. 5. Nonus titulus vere, proprieque regibus convenit, ut sint nutritii Ecclesiae, sed tanto est inferior eo titulo, qui convenit sacerdotibus, ac praecipue summis pontificibus; quanto nutritius est inferior parente. Summum enim pontificem patrem esse Christianae plebis sanctus Augustinus dicit in epistol. 161. et lotius orbis Christiani usus confirmat. Quare, si nihil aliud habet auctor apologiae ex verbo Dei, unde primatum regis in rebus ecclesiasticis stabiliat; vere possumus affirmare, non ex Verbo Dei, sed ex verbo Henrici VIII. primatum istum in Angliam esse introductum.

Sed auctor apologiae quasi iam ex Testamento veteri fundamenta solidissima jecisset, addit pag,

112.(1) ex Testamento novo reliquam aedificationem. *Quid, inquit, innovo Testamento? Omnis anima iis subjici jubetur, idque. propter conscientiam, Itoni. 13. Orandum quidem et pro omnibus, sed praecipue pro regibus et in auctoritate constitutis, ut sub iis piam et pacatam, honestamque vitam degamus 1. Tim. 2. Magistratus Dei administer est, et ad ulciscendos facinorosos, innocentes autem atque probos remunerandos, Hom. 13. Omnibus quidem obtemperandum est superioribus potestatibus, sed potissimum principibus et in eminentia collocatis. 1. Petr. 2. Heddite unicuique quod suum est, timorem cui limor, amorem cui amor jure debetur. Rom. 13. Date Caesari quae Caesaris sunt, Deo quae Dei sunt: Mattii. 22. Regnum meum non est hujus mundi, Joann. 18. Quis me constituit judicem super vos? Lucae 12. Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Luc. 22.*

Haec sunt omnia testimonia Verbi Dei, quae adversarius pro primatu regis in spiritualibus ex novo Testamento allegare potuit. Ad quae unico pene verbo responderi potest. (2) Ex his testimoniis nihil efficit pro primatu regis in spiritualibus, nisi velimus reges paganos, et Ecclesiae persecutores factos esse a Deo supremos Ecclesiae gubernatores in rebus spiritualibus. Nam haec testimonia ad imperatores paganos pertinent, quales erant cum Testamentum novum scriberetur, videlicet ad Tiberium, Cajum, Claudium et Neronem. Et quamvis aliquae sententiae ex citatis convenire possint etiam regibus Christianis, aliquae etiam ad omnes principes tum ecclesiasticos, tum saeculares iure pertineant, qualis illa est, *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita* scilicet, tamen nemo inficiari potest quin regibus quoque paganis conveniant, ut quae doctrinam contineant principibus omnibus communem, sive pagani, sive christiani sint. Alioqui frustra Petrus et Paulus Christianos sui temporis admonuissent (illicii erga reges, sive imperatores, quos paganos esse ignorare non poterant. Ac nemo est, qui non videat, quam sit absurdum, ut reges pagani qui non sunt de Ecclesia, primatum habeant in Ecclesia: et qui christiani hostes sunt, vicarii christiani sint: et qui Christum abnegari et idola coli jubent, iis a Christianis in spiritualibus, ut summis gubernatoribus sit obediendum. Deinde quales argumentationes istae sunt, et secundum quam regulam dialecticae concludunt, reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic: ergo rex primatum habet in Ecclesia in rebus spiritualibus? Vel, regnum meum non est hujus mundi: ergo rex est supremus gubernator, etiam in causis ecclesiasticis? Vel, Reddite quae sunt Caesaris Caesari, quae sunt Dei Deo: ergo papa nullum jus habet in Anglia, nec etiam quoad spiritualia? Credo equidem, si adversarius libros priorum analyticorum Aristotelis summa diligentia annis multis evolveret: numquam medium terminum in his argumentationibus inveniret. Quae cum ita sint, desi-

nat adversarius in Scripturis sanctis ludere, earumque testimoniis abuti ad eum primatum stabilendum, quem non solum Ecclesia catholica semper detestata est; sed etiam Calvinus ipse cum schola Genevensi numquam approbavit: et quem ipsa Anglia, ut a regia cupiditate exortum, ipsi etiam Puniani molestissime semper tulerunt.

Venio nunc ad ea, quae auctor apologiae pagina lit. cl 113. ex Bellarmini scriptis attulit in medium, ad invidiam illi conilendam: quasi parum honorifica, vel etiam injuriosa principibus, et superscriptis titulis contraria sint.

(3) Primo. Ponit Bellarminus, reges senos potius esse quam dominos, lib. de laicis cap. 7. in lib. anglice scripto, ad augendam invidiam, reges non servi qualescumque, sed mancipia nominantur.

Respondet: Scilicet Bellarmini ex Augustino desumptam esse, qui sic ait hb. 19. de Civitate Dei cap. II. *Qui imperant, serviunt eis, quibus videntur imperare.* Ubi qui imperant, non dicuntur servi quasi subjecti sint populis, sed quia laborant regendo, et imperando, non propter suam vel utilitatem, vel cupiditatem, quod tyrannorum est; sed propter populi utilitatem, et propter publicum bonum: quomodo b. Paulus servum se Corinthiorum appellavit 2. Corin. i. quia in eorum commodum laborabat: et tamen in eos potestatem habebat, cisque minabatur, dicens: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu lenitatis?* 1. Corinth. A. quomodo etiam magnus Gregorius servum servorum Dei se nominabat. quem titulum, ut valde honorificum, successores omnes imitati sunt.

Secundo: Dicit idem Bellarminus. reges subjectos esse non solum pontificibus, sed etiam presbyteris et diaconis lib. I. de pontific. cap. 7.

Respondeo: Id Bellarminum non ex capite suo, sed ex s. Joan. chrysostomo accepisse, cujus haec verba sunt homil. 83. in Mat. *Si dux quispiam, si consul, si is qui diademate ornatur indigne adeat, cohibe et coerce, majorem tu illo habes potestatem.* Haec ille, qui ad Diaconum loquebatur cum haec diceret.

Tertio: Quod imperatorem non gravate bibere oporteat non solum post episcopum, sed etiam post presbyterum. Ibidem.

Respondet: Neque id Bellarminum ex se affirmare, sed referre iudicium s. Martini apud Maximum imperatorem discumbentis: quam historiam refert Sulpicius in vita s. Martini.

Quarto: Quod regum auctoritas, alque functio, non immediate ex Deo descendat, neque ex jure divino, sed dumtaxat ex jure gentium. Ibidem et lib. de clericis cap. 28.

Respondeo: Bellarminum id asserere ex communi sententia omnium pene scriptorum, et ex ipso usu. Videmus enim regna in respublicas et respublicas in regna mutari, et tamen ulrumque regimen neque justum haberi: quod nullo modo fieri, si regum auctoritas non ex humana voluntate, sed ex divino jure penderet.

(1) De eadem re ex Testamento novo.

(2) Desponsio ad loca testamenti novi allata pro regis primatu.

(3) Falsa Bellarmini ascriptio.

Quinio: Quod a pontificibus imperatores nulli depositi fuerint; nulli nutem pontifices ab imperatoribus, lib. 3. de pontif. cap. 16.

Respondeo: Nusquam dicere Bellarminum nullum pontificem fuisse depositum ab imperatore: sed si illud etiam addidisset, vixim dixisset. Siquidem Joannes XII. et Gregorius VI. Etsi qui alii sunt, qui imperatoribus depositi fuisse dicantur; non proprie ab imperatoribus, sed a conciliis episcoporum. imperatoribus procurantibus depositi fuerunt. Idque non legitime, sed per injuriam factum fuisse facile demonstrare possemus, cum numquam legitimum pontificem jure ab imperatore potuisse deponi.

Sexto: Quod episcopis, qui mancipia sunt papae, deponere licet principes, et eorum leges rescindere.

Respondeo: Merito non adseribi locum ex libris Bellarmini, quia ejusmodi locus non extat in ejus libris. Neque episcopi mancipia, sed venerabiles fratres a summis pontificibus appellantur.

Septimo: Quod ecclesiastici homines tam longe supra principes sint, quam anima supra corpus, lib. de laicis cap. 18.

Respondeo: Id non de quibuslibet ecclesiasticis, sed de principibus ecclesiarum dici; et eam sententiam apud s. Gregorium nazianzenum in oratione ad populum timore perculsum cum praesidem irascentem, totidem verbis haberi.

Octavo: Quod reges deponi possunt per subditos suos ob multas causas, lib. 5. de pontif. cap. 8.

Respondeo: Non bona fide adversarium agere. Bellarminus enim in loco citato, non dicit reges posse per subditos suos deponi; sed solum profert duodecim exempla, partim ex Testamento veteri, partim ex historiis diversis, vel decretis ecclesiasticis, ex quibus constat reges vel imperatores aliquando a summis pontificibus fuisse depositos, de depositione per subditos nec verbum quidem.

Nono: Pontifices nullo modo deponi posse: nemini enim mortalium permissum esse de iis judicare, hb. 2. de pontific. cap. 26.

Respondeo: Quod Bellarminus scripsit, ante nulla saecula in generalibus conciliis, quae ipse eo loco citavit, disertis verbis scriptum esse: proinde adversarius, vel in superioribus, sub nomine Bellarmini. sanctos Patres Augustinum, Chrysostomum, Martinum. Nazianzenum reprehendit: ita hoc loco non soli Bellarmino, sed etiam pluribus generalibus conciliis litem movere praesumpsit.

Decimo: Quod obedientia papae debeatur propter conscientiam, lib. 4. de pontif. cap. 15.

Respondeo: Adversarium salis feliciter progredi in accusatione Bellarmini: qui enim sub nomine Bellarmini sanctos Patres, cum sacra concilia hactenus accusavit: nunc tandem ipsum etiam Dei Verbum et Spiritum sanctum accusat, quod intelligi, quicumque caput sequens, id est. caput sextumdecimum libri 4. de pontifice, legere voluerit. Nam eo loco multis, iisque perspicuis divinae Scripturae testimoniis ostenditur, non solum pontificem summum, sed etiam episcopos ceterosque leges condere posse, quibus ob conscientiam parere subditi teneantur.

Undecimo: Quod obedientia regi non alio respectu debeatur, quam propter ordinem politicum, libro de clericis cap. 28.

Respondeo: Adversarium more suo calumniatorem se prodere. Neque enim eo loco Bellarminus disputat de obedientia, quae regi a subditis debetur, de ea enim disputat in libro de laicis; ubi cap. 3. et cap. 11. probat ex divinis literis non solum deberi regibus, aliisque politicis magistralibus obedientiam; verum etiam coram Deo. et propter conscientiam. In libro autem de clericis cap. 28. demonstrat clericos exemptos esse a jurisdictione principum saecularium, ac per hoc non esse subditos regibus: sed debere tamen leges eorum de temporalibus rebus observare, non vi legis, sed vi rationis: id est, non quia subditi sint, sed quia ratio dictat, ob commune bonum et pacem reipublicae, eas leges ab omnibus esse servandas.

Duodecimo: Quod ipsi illi homines ecclesiastici, qui et nati sunt cum degunt in regnis principum, noti tamen sunt eorum subditi, nec ab iis judicari possint: ipsis autem fas sit principes suos judicare. Ibidem.

Respondet Adversarius ad invidiam Bellarmino conflandam semper aliquid addere, quod in libris Bellarmini non invenitur. Affirmat quidem Bellarminus cum communi sententia catholicorum ecclesiasticos exemptos esse a potestate principum terrenorum, sed illas particulas (qui et nati sunt, et degunt in regnis principum) Bellarminus in libro suo non posuit, non quod veras esse non existimet, sed quia non erat opus ad ista descendere: sed Adversario opus fuit ista exprimere ad odium concitandum. Illud vero (ipsis autem fas sit principes suos judicare) non solum Bellarminus non dixit, sed falsum esse credit. Illae enim verba significant, Fas esse cuicumque ecclesiastico, etiam maxime privato, principem suum judicare: quemadmodum unusquisque ecclesiasticus, etiam maxime privatus, exemptus est a subjectione principis saecularis. At unicuique ecclesiastico, etiam privato, fas esse principem suum judicare, Bellarminus numquam dixit, numquam credidit, numquam sonavit.

Decimo tertio: Denique quod obedientia, quam clerici tribuunt regibus, etiam in minimis necque civilibus negotiis, non sit a necessaria aliqua subjectione, scilicet tantum ex discretione, et propter observantiam boni ordinis necque moris. Ibidem.

Respondeo: Non esse hanc propriam sententiam Bellarmini, sed omnium catholicorum doctorum, tum theologorum, tum jurisconsultorum, quamvis enim catholici Scriptores disputent, quo jure dola sit exemptio clericis: tamen datam esse, elusu receptam ab antiquissimis temporibus, nemo catholicorum in dubium vertit.

Quae cum ita sint, cum Adversarius colligit immane discrimen esse inter librum Dei, et Bellarminianos codices, et non magis Deum cum Belial, lucem cum tenebras, coelum denique et inferos distare. quam Bellarminianum judicium de majestate regia a divino de iisdem iudicio dissideat: eadem facilitate, sed majori temeritate colligere potuisset, sanctos Patres, et ipsam divinam Scripturam de

innjeslale regum, contraria judicia protulisse, nihil enim Bcllarminus asseruit de pontificum potestate dc clericorum exemptione. de regum cl principum Obedientia, quod ex verbo Dei, conciliorum auctoritate, docInnis Patrum, el Ecclesiae sensu, alque consensu non hauserit.

(1; ileslal pars Apologine postrema, quae tribus ultimis paginis continetur. In ca laudat Adversarius verba cohortationis, quibus in epistola sua utitur Bcllarminus; sed reprehendit, quod tam sanctis sentiis ex ipsa Scriptura petitis nonnullas voccs admiscucri, quarum aliquae prophanae sunk cujusmodi csl illa de ponliQec maximo. quae in loin Scriptura numquam legitur: aliae soli Chnslo conveniunt, ul ilia dc capite fidei, quam apostoli soli Christo tribuerunt.

Al Bcllarminus legil in libro Judith cap. IT. Joachim *autem summus pontifex*, quem librum tametsi vos Calvinioni cum Judaeis non recipitis in cr sacros libros: nos lamen catholici cum nicaena synodo libenter recipimus. El quamvis vestri magistri librum divinum esse negent: non tamen prophanum appellare audent. Sed praeterea, nomen pontificis, nonne in Scripturis Testamenti veleris frequentissime legitur? el idem nomen cum adjuncta voce (magnus) nonne legitur in epistola ad Hebraeus? Sic enim habemus cap. 4. *Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit coelos, Jesum*: qua fronte igitur vocem prophanam audes appellare, quam Spiritus sanctus Christo ipsi tribuitur? Nisi forte tantum intéresse putes inter pontificem magnum cl pontificem maximum, ul pontifex magnus sacra vox, pontifex maximus vux prophana dicenda sil, quasi Christus non potuerit pic dici pontifex maximus, sicut dictus csl pontifex magnus. Deinde tot sancti Patres romanum episcopum pontificem summum, vel maximum appellavere, ul eorum auctoritas plane sullicial ad hujus hominis temeritatem refutandam. Vide Sleplinni episcopi Carthaginensis epistolam ad sanctum Damasum, Grcgorium lib. 1. Dialogorum cap. 4. Anselmum praefatione libri dc Incarnatione Verbi ad Urbanum papam, Bernardum in omnibus epistolis ad romanos pontifices Innocentium II cl Eugcnium III.

Quod vero allinet ad nomen capitis fidei, optasem, ul adversarius qui affirmat nomen illud soli Christo ab apostolis fuisse tribulum, vel unum locum nolassel in toto volumine biblicorum, ubi apostoli hoc nomen Christo tribuerint. Auctorem fidei

et rapui Ecclesiae legi Christum ab apostolis appellatum; sed caput fidei non legi; sed neque Bellarminus hanc vocem excogitavit, sed ex s. Gregorio retulit. Non igitur Bellarminum, sed Grcgorium adversarius accuset, si audet.

Claudii apologiam auctor, lectores rogans, ul alieni a studio partium, dc vcrilde sententiam ferant, prout illam candide a sc descriptam protestatur, ad discutiendas illas tenebras mendaciorum, ac calumniarum, quae in regem serenissimum contra jus fasque collatae indignissime fuerant. Ego quoque responsionem clando cl quoniam spero me calumnias cl mendacia hujus apologiac luce ipsa solis clariora fecisse; non rogabo lectores, ul iudicium ferant, quasi de re dubia, sed ul oculorum sensum tantum ad Scripturas admoveant el a re ipsa cdocli, lucem venialis aspicianl. Illud in extrema oratione leclorem admonendum esse censui (2), unam cx nolis verae Ecclesiae semper fuisse catholicae nomen, dc quo sanctus Pacianus in epistola nd Sympronianum: *Catholicum*, inquit, *neque Marcionem, neque Apellem, neque Montanum sonat, neque haereticos sumit auclores: Catholicum non est ab homine mutuatum, quod per saecula tanta non cecidit*. Dem: *Christianus mihi nomen est, catholicus vero cognomen*, *illud me nuncupat, istud ostendit*. Sanctus dem Cynlus catechesi 18. Si iceris, inquit, in *aliquam urbem*, non petas *ubi sil Ecclesia*, tel domus Dei; *nam eliam haeretici dicunt se habere domum Dei cl Ecclesiam: sed petas ubi sit catholica Ecclesia: id enim nomen proprium csl hujus sanctae Ecclesiae matris omnium nostrum*. Sanctus Augustinus (ul in ore duorum vel trium testium stet omne verbum) in libro conira epistolam Fundamenti cap. i. describens nolas Ecclesiae, quae illum in Ecclesia catholica relinebant: Tenet postremo, inquit, *ipsum catholicae nomen, quod non sine caussa, inter tam multas haereses. ista Ecclesia sola obtinuit*. Ubi ergo lector Apologine tertio quoque verbo videbit catholicos appellari in ipsa apologia illos, adversus quos ipse auctor apologiae scribit et a quorum communione se alienum esse profitetur; certe ex ipsa apologia discet, non catholicum, sed plane haeticum esse hujus auctorem apologiac. Ex quo denique facile judicabit, quanta sil illi habenda fides in rebus caeleris, qui se ipse proprio iudicio condemnavit.

(I) *Conclusio totius operis.*

(2) *Dc nomine catholici.*

Finis responsionis ad apologiam pro juramento fidelitatis.

R I S P O S T A

DEL

CARDINALE BELLARMINO

AL TRATTATO DEI SETTE TEOLOGI DI VENEZIA

SOMMA I'INTERDETTO d)G.MA SEXTITA 1)1 50STRO SIG50RC FIPA PAOLO (JUNTO

RISPOSTA

DII.

VL TIL VITATO DEI SETTE TEOLOGI DI VENEZIA

Sopra l'inlerdetto della Sandia <li no>iro Signore Papa Paolo Quinto

P I I E F A

Sono aleoni che si maravigliano die io rispon-
da a cerli libretti volgari che pajono, esono ve-
rainente di poca soslanzn c di mono dottrina, sli-
mando che in questo si avvilsca la dignilà cardina-
lilia, c l'aulorilà dclle open*, latine rhe in allri
tempi lto dato alia stampa. A quesli Dili rispondo,
die a far cio mi ha mosso l'esempio de'maggiori,
la nécessita della Chiesa e l'importuniln dcgli av-
versarii. L' esempio è di san Girolamo . che es-
sendo un lume grande della chiesa c quasi un ora-
colo del mondo, non si sdegoô di rispondere a Gio-
viniano Elvidio e Vigilanzio nomini oscuri, e di
pochissimo scienza e tanto barbari che appena po-
tevano esprimerc il concetto loro con parole lati-
no, come l'islesso sanlo doltore confessaici è onco
l'esempio di sanlo Agostino, che csscndo vcscovo
nominalissimo per altezza d'ingegno c grandezza
di scienza, cd eloqucnz i non solo siabbassava a ri-
spondere a persone di ncssuna doltrina come Pa-
sccnzio. Fortunato, Felice c allri simili; ma anco
rispondeva a libri imperfelli. anzi a pochi fogli
senza nome di aulorc mandaligli da amici, come
si pnù Vadere ncl primo encl sccondo libro *de nu-
ptiis cl concupiscentia*. E sebbone quesli libretti
sono piccoli e volgari, nondimcno non ù piccolo
il danno che possono fare nell'anime de'fedeli sc
si lasciano andnre senza risposla. E perôse la ca-
mé crisliana sforxnva quoi grandi nomini abbas-
sarsi per utilité de'loro fralclli, non è gran cosa
die la medesima carilà sforzi me a fare il mede-
simo,csscndo di gran lunga a qnclli inferiore,mas-
sime che la dignité ecclesiastica non per allro ci
c sials <Jaln che pcr servizio della Chiesa. A tullo
questo s'nggiunge. die a far tali risposlc nc co-
sinngano quelli slessi.che forsc poihannoa male,
die si nsponda; l'aulorc dclle otto propnsizioni al
quale pochi giorni sono fu risposlo. solto colore
di onore,più voile nell'opera sun si sforzd di farmi
parere al mondo compngno dclle sue novità: cosl
inco li selle dotloii. che dipoi hanno scrillo con-
lro rinterdeilo di nosiro signore Papa Paolo Quinto
due volte allegano le mic opere, c due nitre vollo
l'operc di due padri della islcssa religione, dc'quali

l'uno e in Francia, e l'allro in Spagna. cd una To-
perc del card. Toletto che fu pure dell'islessa reli-
gione; c ben si poo vedcre a che fine 1c cilano;
perd mi c stalo necessario rispondere, a cio insie-
mc servisse,come era obbligato,allo causa comunc
e dcfcndcssi me slcsso. e i mici fralclli dalle ca-
lunnie, che occullamenlc e sollo specie di onore
procurano darci. Ma veniamo agli avversarii.
Con gran ragione i selle Tcologi avverlono i
lettori. che la questione présenté non è se si abbia
da obbedire al comandamenlo giusto del sommo
Ponlefice; perché queslo viene confessato da tutti
i veri callolici, nè occorre affaticarsi in provarlo.
ma la difiicollù consiste in vedere, se il preceltodi
Papa Paolo V. sia giuslo o ingiusto: montre coman-
da,che ncl dominio di Venezia si servi rinterdeilo.
Con non minor ragione pare, a noi.che gl'islessi
Tcologi abbiano mancato dell'ulTizio loro, per non
essersi almeno sforzali di provnre, che qucslo co-
mandamenlo non sta giuslo, perché senza questa
prova tullo il rcsto del loro tratlato è vano, poichè
presuppone quelle che prima c principalmente si
doveva provnre.il che non è allro che fare un edi-
lizio sopra l'arena, il quale come dice il Signore
nell' evangelo, Malt. 7. sofiiando i venli, o inon-
dando il fiume, è necessario che del tullo rovini.
I orse questa dovea csscre la vcnlesima proposizio-
ne; ma o per dimenticanza o per frella di mandare
presto in luce qucslo parlo, si e lasciala: c cosi cs-
scndo un parlo imperfello, non sarà maraviglia se
vivra poco. Aè si possono scusarc con dire, che
locca a'difensori di lal comandamenlo il provare,
che sia giuslo, e non agli accusatori che sia ingiu-
sto perché *onusprobandi incumbit aclori*.^W allori
sono loro che uceusano il comandamenlo e non lo
vogliono osservarc sollo preleslo che sia ingiusto.
Onde non himno ragione quando dicono ncl fine
délia prefazione.che non sono obbligati di obbedire
al precetto Apostolico deH'iilerdello sc prima non
siano chiarili, che non sia ingiusto, c nullo:loccan-
do a loro corne si è dclto, a provare, che sia ingiu-
sto e nullo, allriincnii tutti i suddili polrcbhcro
scusarst dall'osservanza dei comandatncnli de'loro

principi, se prima i principi non facessero un commentario alle loro leggi, dimostrando la ghislizina di esse leggi. Ma poiché questi Dottori hanno ridolito tutta la dottrina loro in diciannove proposizioni, noi ancora esaminavamo solo queste proposizioni poco curandoci di quello che dovevano aggiungere, e non lianno potuto o non hanno voluto aggiungere intorno a meriti della causa.

PROPOSIZIONE I. DEI SETTE DOTTORI

11 precello del superiore (quantunque fosse del Pontefice) non obbliga ad essere esecutore, ed obbedirlo, se non è pubblicato ed inlimato.

Risposta.

Verissimo è, che il precello del superiore, come anche la legge, regolamentale non obbliga se non è pubblicato, ed inlimato, e questo non solo l'insegna san Tommaso nella questione 90. della prima seconda, ma si raccoglie manifestamente da' sacri canoni, *disl. 5. can. In istis. el cap. Conoscetes de constitutionibus*, e dalla ragione civile *I. leges Cod. de legibus cl Aulhen. Ul factae novae consilutiones*, e dalla ragione naturale, perché la legge è come una regola, che ha da regolare le azioni umane: né può essere, che la regola faccia questo suo ufficio se non è applicata per mezzo della pubblica notizia alle menti di quelli che hanno da operare conforme a questa regola. Ma quando gli avversarii aggiungono e dicono, che molte leggi e procelli dei sommi Pontefici non si osservano, e valgono in alcuni regni, perché quivi non sono pubblici: come il decreto del concilio di Trento, intorno al matrimonio clandestino, il quale non si osserva dove non è pubblicato; erraio manifestamente: perché non è necessario, che la legge (massime papale) si pubblichi in tutte le provincie e regni, ma baste che si pubblichi solennemente in alcun luogo, d'onde possa venire a notizia degli altri e di questo ne abbiamo il testo espresso e in materia d'interdittio. come è apposto il procello di nostro signore Paolo V. Il testo è di papa Innocenzo III. nel titolo *de postulatione praelatorum*, e il primo capitolo, il quale comincia, *Incipit laec. Un vescovo in Francia si scusava di non osservare l'interdittio apostolico, perché non gli era stato inlimato* risponde Innocenzio con queste parole: *Quod nec sufficit. imino nec proficit (id excusationem praedicti episcopi, cum cardinalis idem sententiam inlitteris praesentibus nullis solemniter, ac publice promulgavit et eadem interdicti sententia in regno Francorum iam a nullis publice cuiperil observari: nec sit necessarium, cum constitutio solam mailer editur, aul publice promulgatur ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum. vel Uteros inculcare: sed id solum sufficit. ut ad ejus observantiam teneatur qui noverit iam solemniter editam, aul publice promulgatam*. 1. conforme a questo testo scrivono i pii episcopi e dottori. come dio. Andrea dichiarandoli quelle ultime parole del testo, Data Roma. Panormitano in cap. *.Voverit, de sent, excomm. Sylvestro ver-*

bo Lex, et. (I. el Solo lib. 1. de juri, eljureq. l. ari. i. conclus. 2. La causa dunque perché alcuno legge o procello papale in alcuna provincia. non si osservino, non è perché non siano pubblicati in quelle provincie, o perché non siano ricevuti, perché quando il sommo Pontefice fa una costituzione. o procello universale non è in arbitrio dei popoli di riceverlo o non riceverlo, perché sono obbligati a riceverlo essendo il sommo Pontefice. Il primo superiore di tutti i cristiani ed avendo la sua potestà da Dio e non da' popoli; e per questo peccano quelli, che non vogliono ricevere la costituzione del sommo Pontefice. né si può introdurre contraria consuetudine, finché l'istesso Pontefice non vi consente e questa è dottrina coniunta di san Tommaso *I. 2. q. 97. art. 3. del Soto, lib. 1. de just, eljure q. 1. art. 2.* e altri molti; ma la causa è, perché la medesima legge, spesse volte non conviene a tutti i luoghi e per i principi, o popoli ricorrono al Papa esponendo le difficoltà che lianno in poterla osservare, e il sommo Pontefice permolle, che in quel luogo particolare non siano obbligati ad osservarla come anche lui volle l'istesso Pontefice fa una costituzione per una provincia e non per l'altra, secondo che giudica convenire. Ma quanto a quel particolare decretato dal concilio di Trento *de reformatione Malrim.* non è maraviglia che non obblighi dove non è pubblicato. perché l'istesso concilio ordina che si pubblichi in tutte le parrocchie, e non obblighi se non trenta giorni dopo la pubblicazione in quella istessa parrocchia: leggesi il primo capitolo *de reformatione Malrim.* sess. 24. Ma gli altri decreti dell'istesso concilio, che non hanno questo comandamento di esser pubblici in ogni parrocchia. obbligano tutto il Cristianesimo con la sola pubblicazione fatta in Roma dal sommo Pontefice Pio III. E se in qualche paese non si osservano, non è perché non siano pubblici in quel paese. perché in altri paesi pure si osservano. ancor che non siano in quei paesi pubblici. ma è per altre protensioni che hanno, delle quali non è necessario trattarne in questo luogo: basta per ora sapere, che loro non si scusano con dire, che non sono pubblici nel paese loro: come auro non gli si è mai fatta istanza. che permellano la pubblicazione, ma si bene che inducano l'osservanza.

PROPOSIZIONE II.

Non è stato pubblicato l'interdittio nella città, e dominio di Venezia. questo sta in alto, in parrocchie non è stato letto nelle chiese: o in altro luogo pubblica di commissione dei prelati e superiori ordinarii. ovvero a/ fisso in modo che sia stato veduto dal popolo o da chi apparisce osservarla.

Risposta.

Già si è mostrato. che non è necessario, che l'interdittio si pubblichi in ogni luogo, bastando che sia pubblicato solennemente in luogo laico d'onde possa venire a notizia di tutti. E nessuno può ne-

gare, rlic non sia sialo pubblicato solcnncmcnle in Homa, dove concorrono gente di ognipaesc, e dove risiedono nmbasclnlori di lutl'i principi: paliinenlc non si pub negare che non sia vcnulo a nolizia dei signori di Venezia e dc'popoli a loro soggelli, perche sono slali nllissi molli di quei monitorii apostolic! nolle cilla confinant) con il dominio veneziano; e alcuni anco sono slali nffissi in diversi luoghi dell'islesso dominio veneziano; e quando si pübblcé in Homa la sclnlenza dcH'inlerdello crano present! l'amboscialorc della repubblica di Venezia un'ordinario e l'allro slraordinario, con molli proluti veneziani; e lulli quei religiosi the sono uscili di Venezia e dello Stalo, per non essor costrcclli a violare l'inlerdello, che aliro dinioslrano se non che in quei luoghi ben si sapeva la sclnlenza dcH'intcrdello? E finalmente qucll'isles- si che proibirano che non si ricevcssc i monitorii apostoliciecho ora sforzanoi non osservare l'in- lcrdelloe qtrtilli che scrivono in Venezia lanli libretti per provare che non si dec osservare l'inlerdello, carne possono negare di non avere nolizia di que- slo inlerdeilo?

Fanno gli avversarii un'obbiezione contra se slcs- si, ciofc: che noi polremo dire, che se in Venezia non è nolizia dcH'inlerdello. qucslo avvien perche i signor* veneziani impediscono, che non si pub- blichi e cqs! la loro cun ignoranzaaffellala,perché non scusn. Qucslo obbiezionc non era necessaria; perché noi non diciaroo, che in Venezia ci sia igno- ranza afTellala deirinicrdello, ma diciamo.che non vic ignoranza ncssuna, cssendo notorio qucslo inlerdeilo, non solo a Venezia, ma a lulla l'italia, Francia, Spagna, Germania e quasi a lotto il mon- do. Ma quando anche ci fosse qucslo ignoranza af- fellala, la qualc a giudizio di ogn'uno non scusa.né allèggeriscc, ma aggrava il pcccalo,vcdiamo.corne i selii dotlori, rispondono ail'obbiezionc. Dicono, cho molli precelti apostolici e l'islesso concilio di Trento non sono pubblicati in cerli poesl, perché chi governa impedisce cho non si pubblicino: e nd rogo di Napoli non si pubblica nessun preccilo apostolico senza il regio *exequatur*: o scbbenc il Papa nolle suc costiluzioni dice, basiare che sia ptihblica in Homa, nondimono non si osservano. A qucslo si polrehbc risponderc cou quel dcllo co- nuine, *adferre inconueniens non csl solve ar- (jumentum*. Ma non abbiamo bisogno di qucslo, polendo risponderc, cho ora non si parla di quai- sivogha costiluzione, o preccilo, ma di sclnlenze di scomunic e inlerdeilo, le quali sclnlenze sono slimnlo in Francia e nel regno di Napoli ancorché non siano pubblicato se non in Borna. Tralascio per bri'vilé molli csempii, che si polrebbero addurre di Monnrchi e principi: tralascio ancora infiniti casi di nomini privati, cost di Francia, come di Napoli, i quali ossendo scomunicati per sclnlenza publi- caia solamento in Homa,quanto prima ne hanno no- lizia, ricorrono perla libcracionc. Aggiungono gli av- versarii un'allra obbiezionc contra di se slcssi e procurano di sciorla, l'obbiezionc é che molli re- ligiosi di limorala conscienza dicono, che non si riirano di sapore giuridicamenlc, che la cilia e do- minio di Venezia sia inlerdeilo,bastandogli di aver

nolizia di qucslo inlerdeilo per lclerc dc'buoi su- periori e che peré non possano con buona co- scienza non osscrvarlo. Rispondono a quesla ob- biezione, con una dollrina del Navarro cap. II». Enchirid. num. 40. e cap. 27. num. 288. fondala nc'sacri canoni cap. *Inquisitioni de sent, excom- mun. cl cap. Dominus,de secundis nupl.* che una nolizia lalvolla basta per un cfTtlo e non basla per l'allro, cornc per esemplo, se uno dubila, se la sua prima moglic sia rnorta o viva e piglia la seconda; quella nolizia dubbia baslerà.acciò non domandi il debito conjugale alla seconda moglic. perché in qucslo non fa pregiudizio a venmo. ma non b isle- rà.accié non renda il debito all'islessa seconda mo- glie, perché le farebbe ingiuria e qucslo é la ri- soluzione dei canoni citati. Così dicono. che la no- lizia privnla.chehnnno quei religiosi dell'inlerdello, bascrebbc loro per osscrvarlo quando non ci fosse il pregiudizio de'popoli:ma perché inlerdeilo porta scco nolabil danno a'popoli,corne dichiarava il Solo 4. dist. 22. q.3.artJ. peré non debbono quoi reli- giosi contcnlrarsi di quella probabilité, che hanno per lclerc dc'loro superiori, né indursi per qucslo adosservar l'inlerdello finchè non venga loro inti- mato dal prelato della propria callcdrale *arrj. nella Clement. Ex frequentibus de sent, cæcomm.* Que- sta soluzionc non é laie che possa soddisfare aile limorale conscienze de' buoni religiosi, perché Na- varro parla della nolizia lalmente dubbia,che possa la persona con buona coscienza crederc il contra- rio, onde in qucll'islesso luogo dice Navarro, che colui, che ha dubbio. se la prima moglic sia viva o morta. non pué domandar il debilo conjugale alla seconda, se prima non depone il dubbio e rende la ragionc. perché non é mai lecilo (are una cosa didla qualc si dubbili.che sia peccato mortale. Ora i religiosi,che sono uscili di Venezia, non avevano nolizia dubbia. ma certissima e chiarissima dei- rinicrdello, né polevano in modo alcuno deporre un tal dubbio: perché quelli, che gli avevano dato avviso per lclerc, non avevano scrillo da pacsc lonlano da Borna, né di cosa cheavessero udila da allri. ma avevano scrillo da Homa, dove era solcn- ncmcnlc pubblicata la sclnlenza nposolica cd essi slcssi avevano non solo veduli i monitori affissi.ma li avevano avuli in mano slampali ed aulenticali. E poi chi poleva in Venezia aver dubbio della sen- tenza delVinterdelto, quando vedeva, che l'islesso principe lo pubblicava, montre lo proibiva? E se gli avversarii fmanno forza nelle parole della Cle- mentina *Ex frquentibus.de senl.excomm.* quale ordina ai religiosi sollo pena di scomunica, che osservino l'inlerdello, quando veggono che si os- serva dalla chiesa caltedrale: non anderemo lonla- no per la risposla.perché la glossa dell'islessa Cle- mentina, sopra la parola, *Osservare*, avverliscc, che non si faccia la conscguenza *a contrario sensu*, dunquo i religiosi non dovranno osservare l'inter- dello, quando veggono, che la callcdrale non l'os- servi e ne rende Fistessa glossa molle ed efficacissi- me. ragioni e quella in particolare che cssendo quollo Clementina in favore dell'osservanza dell'in- lcrdello, non si pué crederc, che clla slessa apra lu porta alla prevaricatione e se è bene inliutarc la

chiesa cattedrale quando obbedisce alla chiesa principale, cioè è quella di san Pietro, certo sarebbe imitabile, quando fa il contrario e pare a inc che quella glossa abbia quasi profittizzato, quando concludere con quelle parole. *Excessus ergo clericorum matricis Ecclesiae non dabit religiosis motoriam delinquendi*: c parla dell'osservanza dell'inferdelio.

PROPOSIZIONE III.

11 *procello del Papa, del quale probabilmente si vede d'ora nascere scandalo e perturbazione nello Stato della chiesa, non debbe essere esequito do(jli ecclesiastici, ancorché lo comandasse sub poena excommunicationis latae sententiae.*

Risposta

Questa proposizione ha bisogno di glossa, per il che è necessario sapere, che lo scandalo è di due sorte, uno si chiama scandalo allivo o dato; l'altro passivo o preso; lo scandalo allivo, secondo san Girolamo nel commentario sopra il capitolo quinto di san Malleo, consiste in parole o in opere non buone, cioè male, o che hanno specie di male, per le quali si dà ad altri occasione di peccare: lo scandalo passivo consiste in pigliare dalle parole, o opere d'altri, occasione di peccare; così lo scandalo allivo è peccato in quello che lo dà, lo scandalo passivo è peccato in quello che lo prende. E più occorre, che talvolta siano congiunti lo scandalo allivo coi passivo, talvolta sia l'attivo senza il passivo, e talvolta il passivo senza l'attivo. Quando uno canta versi lascivi, e quello che ode s'accende ad amore impudico, l'uno e l'altro pecca, il primo con scandalo dato e l'altro con scandalo preso: e di questo parla il Signore in san Malleo al cap. 18. *Qui scandalizaverit unum de pusillis, qui in me credunt etc.* Quando uno fa quanto può per indurre il prossimo a peccato, ma quello fondato nelle virtù cristiane non si muove, allora si trova lo scandalo allivo senza il passivo, e di questo dice il salmo 118. *Pax multa diligentibus legem tuam et non est illis scandalum*: e san Giovanni nella prima epistola al cap. 2. *Qui diligit fratrem suum in lumine manet, et scandalum in eo non est.*

Quando uno parla e opera bene e con intenzione buona e nondimeno l'altro per sua malizia o imperfezione piglia occasione di far male, allora si trova lo scandalo passivo senza l'attivo: e di questo disse il Signore a san Pietro, quando intese che i farisei si scandalizzavano delle sue parole: *Sin illos, cacci sunt et duces caecorum.* X l'ultimo questo si deve agglungere, che non solo conviene all'uomo da bene guardarsi dallo scandalizzare con parole o con opere, men buone, ma anche gli conviene di lasciare o di tacere le parole e le opere buone, purché non siano necessarie, quando vede che il prossimo per sua incapacità sia per prendersi scandalo, come disse san Paolo 1. Corinth. 8. *Si cetera scandalizat fratrem meum, non manducabo*

carnem in aclernum: non quando la dottrina o l'opera è necessaria, non si dee lasciare per qualche sivo-glia scandalo che gli altri ne pigliano, così dice san Gregorio hom. 7. *in Ezechielm. In quantum sine peccato possumus vitare proximorum scandalum, debemus: si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum. quam veritas relinquatur.* Dunque conforme a questa dottrina, se il precello dei superiori, sia in se scandaloso, non si dee osservare, ancorché venga condannato sotto pena di scomunica e similmente, se in se sia buono; ma da quelle pigliano scandalo i deboli, e incapaci e non sia per allora necessario, si dee lasciare o di tacere: e se sia buono e necessario, si dee adempire, non ostante qualsivoglia scandalo e perturbazione: e così s'intendono l'ovvia allegata di Silvestro dell'Abbate del Cordubense ed il canone di papa Alessandro 111. con la sua glossa e le ragioni aggiunte. E in questo non crediamo si possa fare difficoltà, essendo tutta la dottrina di san Tommaso, nella 2. 2. q. 23. scguita da Silvestro, da Navarro d'egli altri dottori, così teologi come canonisti). Ha però il giudicare, se dal precello del Papa si possa discernere scandalo, non tocca agli inferiori, come si dimostra più a basso.

PROPOSIZIONE IV.

Dall'obbedire al Pontefice osservando l'inferdello nella città. e dominio di Venezia nascerebbero scandali, pericoli e mali innumerabili.

RISPOSTA

Non è dubbio, che l'inferdello è un flagello spaventoso, e che porta seco molti mali, come racconta papa Bonifazio nel cap. *Alma Mater de seni. excomm: in* 6. Ma è paruto allo Spirito Santo, che governa la Chiesa usare di simile flagello per ovviare mali molli maggiori, così i principi secolari tal volta fanno giustizie orribili. dalle quali segnano rovine di case e altri mali grandissimi, ma si compensano con l'acquisto della quiete e tranquillità pubblica: così i medici pare che incurdiscano contro i poveri infermi con fuoco e ferro, oltre le amarissime hecunde e rigorose continenze, e pure ogniuno confessa, che quelle non sono crudeli, ma pietose, poichè il fine è conservare la vita all'infermo. Ma siccome la colpa de' infermi che acconipagnano la giustizia esguila contro de' rei; alcuna volta tocca al giudice, il quale non ha saputo o non ha voluto trovare la verità, ma per ordinario tocca ai malfattori, che co' loro eccessi hanno costretto il giudice a dare così rigorosa sentenza: e la colpa de' travagli, che si danno agli infermi. tal volta tocca al medico, che per esser poco dello o poco pratico ordina rimedii non necessari: ma per l'ordinario tocca all'infermo. che col suo disordinato vivere ha necessitato il medico ad usare con lui sì duri rimedii, così de' mali che vanno in compagnia dell'inferdelio, può essere che la colpa sia (nell'imprudenza del prelo, ma per ordinario è di quelli che con la loro disubbidienza e ostinazione

.cforznno il prolato n venire a questi severi caslighi. Onde i selle doltori indarno si aiTalicano nella prova di questa quarta proposizione con raccorre gli scandali, pericoli c perlurbazioni,che in Veneria possono succedere per l'inlcrdello ; dovendo più tosto offalioarsi in provare che questi scandali siano allivi c dati, c non più tosto passivi c prèsi; e similmencilc,che la colpa di questi pericoli e perlurbazioni sia del somtno Ponlellce, c non più tosto di quelli clie con la disubbidienza loro c lungn ostinazione hanno coslretto la mansuetudine apostolica a pigliare il flagello in mano, come fece Cristo Signor nostro contro di quelli che avevano fallo la casa di orazione spclonca de'ladri. E perché di questo, che importa più di ogni altra cosa, i scite doltori non dicono niente, manco noi diremo ultro, essendo la presunzione per il giudice, quando non si prova il contrario: solo questo aggiungcrùjChe dovevano considerare questi dollari, che se essi o allri in Venezia si scandalizzano dell'inlcrdello, per il contrario lotta la crislianilà si scandalizza di loro che non osservano l'inlcrdello,ηηζi ardilamencilc si vollano contro del Vicario di Cristo, c in dispregio della senta Sede Apostolica consigliano le persone a prevaricare gli ordini suoi scrivono libri in difesa della disobbidienza.

PROPOSIZIONE V.

Il timor giuslo scusa dall'osservazione e obbedienza d'ogni legge e precetto umano, ancora che per ultra fossero legittimi, giusti e obbligatori.

risposta

Sebbene di questa materia scrivono i doltori variamente: nondimeno tutti convengono in un punto, che il timore non iscusn mai dall'osservanza dal precetto umano , quando da non osservare il precetto umano ne segue la prevaricazione del precetto divino naturale, come per esempio; il non mangiare carne il venerdì, è comandamento umano c nondimeno se alcuno lusse costretto dagli êrclici a mangiar carne il venerdì in dispregio della nostra santa Sede, o in segno c protestazione di essore della setta lulcrana. non potrebbe mangiarla, ancorchè gli fosse minacciata la morte, né il timore sarebbe giuslo, né scuserebbe in modo alcuno. perché il dispregio della fede. e la protestazione dell'eresia è contra il precetto divino naturale, c così la santa Chiesa ricorre nel numero de' gloriosi inarliri i selle fiincitilli Maccabei, con la loro madre c con quel venerando vecchio Eleazaro, che vollero prima morire con acerbissimi tormenti, anzi che gustare la carne proibita nella legge vecchia. sebbene quelle era legge positiva, non naturale. Similmente il precetto che proibisce il matrimonio ne' gradi remoti di consanguinità, c allniià massime nel terzo e quarto precetto umano e nondimeno non dec, né può nessuno per qualsivoglia timore indursi a farc il matrimonio c mollo meno a consumarlo, con persona congiunta in terzo o quarto grado senza dispensa, perche sebbene queU'impedimento è inlrodolto per legge umana. nondimeno rende la persona inabile al matrimonio c congiungersi con per-

sona inabile per parentela non è matrimonio, ma incesto, il quale è proibito per la legge divina naturale. All'islesso modo l'inlcrdello è censura di precetto umano c nondimeno non si può per qualsivoglia timore lasciar di osservare, quando chi costnngc a non osservare l'inlcrdello, lo faccia per dispregio della potestà ecclesiastica, perché non dispregiare la potestà ecclesiastica è precetto divino naturale. Finalmente per non moltiplicare più esempi, non è lecito per qualsivoglia timore dissobbedire al precetto umano, se da quella disubbidienza ne segua scandalo, perché lo scandalo è proibito per legge divina naturale. E in questa proposizione così dichiarala siamo d'accordo con i selle doltori, come si vede dalla loro dichiarazione c massime nel fine, dove allegano il Solo *lib. i. de just, c iureq.* G. art. 4. *c Sylvestro verbo c communicatio* V. n. xrv. i quali dicono, che il timore non è giusto, e non scusa, quando la disubbidienza del precetto umano è con scandalo, o pregiudizio della fede.

PROPOSIZIONE VI.

Il timor giusto della morte, del tormento, della perdita di tutta o della maggior parte della roba, della prigionia ec. ec. Questo non solo nelle persone proprie, ma ancora nelle persone congiunte.

risposta

In questa proposizione siamo d'accordo non meno che nella quinta però non perderemo tempo intorno ad essa perché la difficoltà non sta in questo ma in provare, che in caso di timore non si abbia da osservare l'inlcrdello, che i sette doltori non proveranno mai bene, e noi proveremo chiaramente il contrario nella risposta alla proposizione seguente.

PROPOSIZIONE VII.

Gli ecclesiastici di questo dominio debbono avere giusto timore di perdere la vita e loro beni c di mollo maggiori mali privati e pubblici ai suoi congiunti. be osservassero l'inlcrdello e più a basso, avendo per giusto timore concludiamo di non esser obbligati ad osservare un precetto umano d'inlcrdello qualunque fosse giusto.

risposta

Da questa proposizione, congiunta con le due precedenti! concludono i sette doltori, che gli ecclesiastici di Venezia non debbono serbare l'apostolico inlcrdello, la quale conclusione noi teniamo per falsa o perniciosa, e però pretendiamo confutarla in due maniere; primo con dimostrare che non hanno gli ecclesiastici di Venezia quel gran timore, che questi doltori l'ingono; secondo con provare, che sebbene gli fossero minacciali maggiori pericoli, che non sono quelli che essi dicono, non

polrebbero con buona cbscienza Jasciare osservare l'inlerdetto. Vencndo al primo csaminiamo lera-
gioni del timoré, che adducano. La prima ragione la fondano in queslo, che i popoli di Venezia es-
scndodevolied inclinati allo opere cristiane.e mas-
sime alia messa, non permellcranno, che gli siano
levale e questo suo zelo allé cose divine, quando
non abbia cft-Uto per la via ordinaria si convertira
in zelo indiscreto,usando violenza per avere l' eser-
cizio della santa religione, che eglino pensano
che gli sia debilo, e che il Papa non ha avulo
ragione di levargliclo. Questa prima ragione di ti-
more é assai varia, perché non si é mai sentito in
tanti interdelti, posti in diversi tempi e in diversi
pacsì.che mai i popoli abbiano violenlato i sacer-
doti a dir le messe. In Polonia duré al tempo di
papa Gregorio VII. l'inlerdetto Ire anni, e sempre
in osservalo con pazienza, cd csscndo i popoli de-
votissimi, non si mossero mai a fare violenza, se
non con prieghi e sospiri. In Urbino duré l'inter-
dello ancora più lungo tempo,come gli stessi sette
dottori allestano nel discorso della quinta propo-
siz'one.e lalmenlc l' osservalo senza sospetto ncs-
suno di violenza popolare: che bisogné poi usarc
molla diligenza e molle csorzazioni per ridurre il
popolo alia frequenza délie messe. Quello dunque
che mai si è fallo, né vi è segno alcuno, che si
abbia da iarc,non dec impaurirc i saccrdoli di Ve-
nezia, se non vogliono csserc slimati più timidi
che non sono i saccrdoli di alcuna altra nazione.
E poi perché almeno non cominciavano a serbarc
rinlerdetlo e conlinuavano l'osservanza fin a sco-
prire qualche principio o sospetto di tumulto po-
polare? Come furono tanto codardi, che si misero
in fuga, prima che alcuno gli perseguilasse? La
seconda ragione é che il principe persuaso di aver
ragione in questa controversia, e pericolo, che si
rnuova contro gl'ecclesiastici con molto e grave pe-
ricolo della vita loro e anco con qualche circoslan-
za aspra,come suole avvcnirc in simili casi e quan-
do non succedesse morte almeno polranno succe-
dere allre violenze e gravi offese.A questa ragione
rispondiamo, che sebbenc si sono udile terribili
minacce, lutlavia l'autore dello olio proposizioni,
net fine del suo discorso, ci ha chiarilo, che quelle
minaccie crano solo per assicurare le coscienze,
cioè per coprire la disubbidienza de' saccrdoli,
con il mantello del timore, perché assai bene co-
slava, che i preli e i frali non avevano bisogno di
csser forzali a non osservare l'inlerdello, csscndo
pronli per se slcssi. E questo si conforma con l'c-
sperienza, perché si vede, che i religiosi, che c-
rano risoluti di obbedire al Papa,cd osservare l'in-
lerdetlo, sebbenc furono gravcmcnle minacciali,
anco della morte, lutlavia furono lasciali partire
senza idTesa veruna. E di qui si raccoglie, che se
lulio il clero,o almeno lull! i vescovi, con la mag-
gior parle del clero, cosi sccolarc, come regolare,
avessero inlrepidamente dello di volere obbedire
al superiore loro supremo, e serbarc l'inlerdetto ,
non è dubbio che il principe avrebbe porlalo ri-
spello alia mollitudine, alla dignité , alla nobilia
e se lia usato umanità verso de'poveri religiosi,
non l'avrebbe usata verso di lanli degnissimi pre-

Jati, parenli di lanli chiarissimi signori dell'istes-
sa rcpiibblien? La lcrza ragione, che è slimala da
loro, la più potente, e da noi la più debolc, si
fonda nel pericolo de'mali spiriluali,perciocchè di-
cono, che col lungo inlerdello si perde la de-
vozione e pian piano si va aprendo la vin ad opi-
nioni perverse, e si va disponendo la malaria a
cio gli animi poco coslanli ricevano la falsa *religio-*
ne , e per questo dicono, che anlicomente l'in-
lerdello, non durava più che tre giorni. A questa
ragione rispondiamo, che se l'inlerdello âpre la
via all'indevozione.e alle opinioni perverse calla fal-
sa religione, molto più facilniente e cfficacemente
questi mali produce la disubbidienza al sommo
Pontefice, perché, quai devozione possono avere
quelli che celebrano le messe, e divini ufilzii in
scomunica, in sospensione, in irregolarilû.e quan-
te opinioni' perverse parlorisca questa disubbi-
dienza ogni giorno lo vediamo. Onde non solo il
sanlo ufficio di Horna ha condannalo le sculture
venule da A;cnczia, perché secondo il giudizio di
molli leologi de'quali alcuni sono cardinali, allri
Arcivescovi, allri vescovi, allri religiosi delle più
principali religioni, sono state rilrovate piene di
errori contro la sanla fodo: ma anco il sonto Ufficio
di Spagna ha fullo il medesimo giudizio e proibi-
zione, motu proprio senza averne ordine da Roma,
come anco hanno fallo in Italia molli vescovi ze-
lanti e che l'cresie propriamcnle abbiano origine
dalla disobbidienza al sommo Pontefice,Io scris.se
già sono più di mille e Irecento anni san Cipria-
no nell'epislola che scrive a sanlo Cornelio Papa
con queste parole. *Neque enim aliunde haereses*
oriae sunt, aul nata sunl schismata, quam inde
quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus
in Ecclesia ad tempus sacerdos,el ad tempus ju-
dex vice Chrisli cogitatur lib. 1. epist. 3. Ma non
voglio passarc con silenzio quello che dicono i
settle dottori, che anlicamcnle rinlerdetlo non du-
rava più che tre giorni perché so bene che queslo
non l'hanno Irovalo in nessuna isloria, né in al-
cuna legge ecclesiastica e noi per il contrariopos-
siamo dimosirarc, che gl'inlerdelli hanno lalvolti
durato più di Ire anni, come poco avanli si disse
dell'inlerdello poslo da papa Gregorio VII. in Po-
lonia, anzi Gregorio papa XI. lesliflca, che in Si-
cilia duré l'inlerdetto anni sellanta e il Solo, che
loro cilano per testimonio nel 4. dist. 22. q. 3.arl.
1. non dice assolutamenle, che l'inlerdetto non du-
rava più di Ire giorni, ma dice, che in Spagna an-
licamcnle era una santa consuetudine, che quando
l'inlerdetto cra poslo in qualche luogo. il popolo
di quel luogo per Ire giorni aveva pazienza, ma
passnto i Ire giorni scacciava fuora gli scomuni-
cati, per conio dei quali era poslo l'interdello e
così giuslamcnle si liberavano dall'inlerdello. Tai-
chè il termine di Ire giorni non cra determinato dal
Prelalo, ma nasceva dalla devozione e obbedienza
del popolo,il quale non faceva forza ai saccrdoli per-
ché celebrassero le messe non oslande l'inlerdetto,
ma faceva forza agli scomunicati, che obbedissero
al prelato, o andassero fuora del pacsc. Ma che
giova queslo esempio a'Vencziani, i quali non han-
no osservalo l'inlerdello per un giorno?

RISPOSTA DEL CARDINALE BELIARMINO

Vengo ora all'altra parte del mio discorso e provo, che gli ecclesiastici nel dominio di Venezia sono obbligati ad osservare rinlcrdetlo, ancorchè fosse vero che li sopraslossc il pericolo della roba, del tormenti e della vita. Già siamo convenuti poco avanti, che sebbene l'interdello sia precello positivo e umano. lutlavia non iscusadall'osservnznadi esso qualsivoglin timore, quando dal non osservarlo, ne segue scandalo o dispregio della potestà, o pregiudizio della fede, perché è precello divino naturale, non scandalizzar il prossimo, non dispregiar la potestà o non fare pregiudizio alla fede, o ad altro bene comune, come di sopra si è dello e oagliaversarii e da noi. Ora che dall'inobbedienza di Venezia, quasi tolli i cristiani grandissimo scandalo paliscano, è cosa notoria; perché è dolrina comune. che quando uno è scomunicato, sebbene la scomunica forse sia nulla, nondimeno si ha da temere per scomunicato, e non ha da conversare con gli altri fedeli. inchè non sia dichiarata la nullità, perché altrimenti darebbero scandalo a coloro, che sanno la scomunica e non fanno la nullità: vedasi Silvestro *verbo excomuni. i. num. l. cl 2.* e quello che si dice della scomunica si dice similmente intendere dell'interdello e quello che si dice d'un uomo rispetto d'un popolo o dominio, si ha da intendere proporzionalmente, di un popolo o dominio rispetto degli altri popoli o domini cioè il senalo di Venezia sia scomunicato e tutto il dominio interdello è nolo a tutti per il monitorio apostolico solennemente pubblicato: che la scomunica o l'interdetto sia nullo non è dichiarato da nessuno togillimogiudice e comunemente si tiene, che sia valido e giusto da quelli che non ci hanno interesse; dunque la maggior parte del mondo tiene i Veneziani per scomunicati ed interdetti, e vedendo che non islimano tali censure, non può se non pigliarne grandissimo scandalo, pensando che si dispregia da loro la suprema potestà ecclesiastica, però sono obbligati gli ecclesiastici di Venezia a l'osservanza dell'interdetto, perché *Vue illi perquem scandalum venii. Jlatl/i. 18.* Di poi, che oggi si dispregia la potestà ecclesiastica non osservando rinlcrdetlo si prova, perché secondo san Tommaso, 2. 2. q. 18(1. arl. 9. *ad tertium*, allora s'intende, che la persona dispregio la potestà quando non si vuole sotlromellerc al precello, e per questo non fa quello che si comanda, perché non vuole obbedire; segno di questo è quando una persona per questa istessa causa fa il contrario di quello, che è comandato, perché è comandato, e se non fosse comandato non farebbe. il contrario. Ora chi non sa, che in Venezia molli che. udivano la messa rare volte, ora l'odano ogni giorno; e molli che si comunicavano rare volte, ora si comunicano spesso? e perché fanno così se non per mostrare che non vogliono obbedire/c questo che è altro se non che un dispregio del precello? Il medesimo si può dire del costringere i sacerdoti a celebrare messa: perché prima non si curavano se i sacerdoti dicevano o no la messa, ed ora se ne curano e li costringono a dirla: perchè prima non era proibito il dirla ed ora è proibito. Dunque vogliono che si dica, perchè è proibito dirla. E questo si chiama

dispregio ed è peccato. nè si può scusare per qualsivoglin timore. Nè solo danno scandalo al mondo gli ecclesiastici che non osservano l'interdello, e sono tenuti per dispregiatori della potestà ecclesiastica: ma fanno pregiudizio non piccolo alla cattolica religione; perché menare il sommo Pontefice comanda a sacerdoti di Venezia che non celebrino i divini uffici ed il principe secolare comanda che si celebrino, ed essi obbediscono più tosto al principe temporale che allo spirituale: in cosa meramente spirituale mostrano di credere che il capo supremo della Chiesa sia il principe temporale: la quale è l'eresia di Enrico VIII. re d'Inghilterra. E sebbene voglio credere che non sia tale la mente nè di quei signori che governano. nè de' sacerdoti, nondimeno non si può negare che questo gran dispregio delle censure dei sommi Pontefici non dia grande allegrezza ed aiuto ai nemici della fede, e già sappiamo quanto applauso si faccia di questo in Inghilterra ed in altri paesi di eretici. Il che solo dovrebbe bastare a muovere gli animi dei signori Veneziani, a quali non può piacere questo giubilo de' nemici di Cristo, a fare quella soluzione che si aspetta dalla pietà di quelli che professano di essere e voler essere sempre cattolici. Aggiungo per ultimo, che essendo posto il presente interdello per difesa dell'ecclesiastica libertà, e giusta escusione degli ecclesiastici dal governo temporale, la quale tutti i dottori cattolici così teologi. come canonisti confessano ed insegnano, che non può esser levata da principe nessuno. per supremo che sia, nè anco da tutti insieme; chi vede oggi, che con occasione dell'osservare l'interdello, i sacerdoti sono carcerati e puniti come rei dal principe temporale, come se non fossero esenti, non può negare che non peccino gravemente quegli ecclesiastici, che per paura di pene temporali consentano a questo danno tanto notabile della Chiesa universale: ed acciò s'intenda quanto diversamente sentivano di queste cose i nostri maggiori da quello che sentono ora i prelati veneziani, voglio concludere questo discorso con l'esempio di santo Antonino arcivescovo di Firenze, la cui Vita è scritta fedelmente e ricritta dal Surio. Era questo glorioso confessore arcivescovo di una città libera. come è al presente Venezia: occorse una volta, che i bargeu della corte secolare. avendo ritrovato due sacerdoti di notte a mal fare, li presero e poi la mattina a suono di trombe, per ordine del magistrato li diedero in mano della corte ecclesiastica. Il santo arcivescovo, per quell'atto solo che con vergogna e dispregio gli avevano resti i suoi prigionieri, dichiarò subito scomunicati i signori dei magistrati, nè per minacce si lasciò mai muovere ad assolverli, finchè non vennero con la corda al collo pubblicamente in giorno festivo alle scale della chiesa maggiore a ricevere l'assoluzione con le solite cerimonie. Un'altra volta essendo mandato da papa Eugenio III. un commissario apostolico a Firenze; i signori del governo lo ritennero, come per ostaggio, per conto di alcuni Fiorentini che erano prigionieri in Roma: il che pareva, che avesse qualche colore di giustizia. l'arcivescovo nondimeno dichiarò scomunicati quei del governo: e

volendo pure quoi signori (non slimandosi scomunicali) andare in chiesa a' divini uilicii. Ecco il santo areivescovo. cala in chiesa e comanda al sacerdote che si parla daH'allare. ed a lulto il clero ch'essa dal coro, e subito fu obbedito. E non contento che i signori non solo non isforzarono i sacerdoti a celebrare, ma sopportarono con pazienza quell'affronto, andò arditamente al palazzo, e ritrovando i signori del governo ragunati, aspramente li riprese di aver già un'altra volta violata l'ecclesiastica libertà. Non inancô quivi chi minacciò al santo di farlo deporre dalla dignità, ed altri che disse, se non si quietava, di farlo precipitare dalle finestre del palazzo. Ma egli che non era mercenario, ma paslorc, rispose prontamente, che quanto alla dignità mal volentieri l'aveva presa, e di buona voglia la lascerebbe: inquantopoi al farlo morire. che non aveva paura, perché non si slimava tanto santo che fosse degno della corona del martirio: così la costanza del prelato ecclesiastico e la pietà de' signori temporali facilmente trovò rimedio ad ogni disordine. Beati noi se avessimo tali prelati. die con la dottrina e con l'esempio insegnassero a' laici ed agli ecclesiastici quai sia l'ufficio loro.

PROPOSIZIONE VIII.

La polessà del sommo Pontefice, di comandare acrisliani non b' ùlimilata. nb sistende a luite le materie e modi, ma b' rislrelta a fine della pubblica utilità della Chiesa, ed ha per regola la legge divina.

RISPOSTA

In questa proposizione facilmente s'accorda: perché sebbene la polessà del sommo Pontefice, se sia considerata rispetto a quella de' vescovi particolari. ed anco de' principi temporali, si può dire che sia illimitata, perché i vescovi hanno la loro polessà ristretta ad una diocesi; ed i principi l'hanno ristretta al suo particolare imperio, ed il sommo Pontefice ha polessà in tutto il mondo: non dimeno se la consideriamo rispetto a quella di Dio si può dire, che sia limitata. perché il sommo Pontefice non ha polessà se non sopra degli uomini. che vivono al tempo suo né può fare nuovi Sacramenti, né nuove Scritture divine; dove che Dio ha polessà sopra tutti gli uomini, che sono e saranno, e sono stati, e sopra tutti gli angeli, e sopra tutte le creature, e può aggiungere Sacramenti e Scritture e non è legato né a Sacramenti né a Scritture. potendo senza Sacramenti rimettere i peccati, e dare la grazia, ed anco rivelare nuovi articoli di fede. Ma tutto questo non ha che fare con la controversia presente, né ci pare di doverci spendere tempo senza necessità.

PROPOSIZIONE IX.

Se la polessà del sommo Pontefice sia soggetta a' sacri canoni e decreti de' concilii generali: o iterò libera e assoluta, e superiore a' quelli. non è ancora deciso, ma resta in dubbio nella Chiesa di Dio.

RISPOSTA

Questa proposizione apre la porta a rovinare le antiche questioni, che solo furono al tempo dello

Scisma e per conseguenza apre la porta all'islesso Scisma. Il che dovrebbero considerare quelli a cui tocca. e non dare tanta licenza a' dottori, se n'è la pace e tranquillità della Chiesa. Non è vero che sia dubbio nella Chiesa di Dio, se il Papa sia sopra il concilio, o il concilio sopra il Papa anzi è certo e manifesto, che il Papa è sopra del concilio, come fu mosso sommariamente da noi nella risposta a Giovanni Gersonc, con testimonii della Scrittura, dei concilii e della ragione. Aggiungo ora, che questa verità s'insegna e si difende oggi in tutte le scuole di cattolico teologo, così in Italia, in Spagna, in Fiandra, in Germania, in Polonia, in Austria, e nell'islessa Francia. Talché se i sette dottori vorranno per sorte accostarsi alla parte contraria, non troveranno altre scuole per loro, che quelle degli Ariani in Ungheria, degli Ussuli in Boemia, dei Luterani in Germania e de' Calvinisti in Inghilterra. A quello, che essi oppongono, che i concilii sono contrarii tra sé in questa materia, poichè il concilio coslanziense e Basileense decretarono che il concilio sia di maggiore autorità che il Papa; ed il concilio lateranense, sotto Leone X. decretò, che il papa sia di maggior autorità del concilio. Rispondo. Che questo è l'argomento degli eretici, i quali per snervare l'autorità de' concilii, e rovinare i fondamenti della Religione cattolica, si sforzano di provare, che i concilii sono contrarii tra di loro. Onde io domando a questi dottori, credete voi che i concilii legittimi siano contrarii tra sé? Se dicono di sì, già si dichiarano alieni dalla Chiesa cattolica, se dicono di no, gli domando di nuovo, perché dunque vi servite di questa contrarietà? che pretendete di fare? che volete persuadere al popolo? Ma se veramente sono dottori cattolici. non posso far di meno di confessare, che quoi soli concilii sono legittimi. che sono confirmati da quello a cui disse Cristo: *Confirma fratres tuos*, che san Pietro, e chiese nel Trono di lui. Ora non si dubita che il concilio di Costanza non fu approvato, se non quanto all'eslinzione dello Scisma, e la condanna di Wiclefo, Gio: Hus e Geronimo di Praga: ed il concilio di Basilea fu chiaramente riprovato da Leone X. nel concilio lateranense. Onde ne segue, che solo il concilio lateranense tra quelli tre, che gli avversari nominano si debba tenere per legittimo. E così non sono tra loro contrarii, i concilii legittimi, e quello solo è legittimo. che afferma l'autorità del Papa essere superiore a tutti li concilii. Nel che anco non discorda il concilio di Costanza, se sia bene inteso, perché quello che dice che ognuno ha da obbedire al concilio generale, ancorchè sia Papa, s'intende dei Papi quali erano allora, i quali erano l'rc, e non era certo quai fosse il vero Papa: perché siccome può il concilio generale dichiarare nel tempo di Scisma, quai sia il vero Papa, così sono obbligati ad obbedirgli quelli che non sono Papi certi ed indubitati: ma quando il Papa è certo ed indubitato, allora il concilio è obbligato ad obbedire al Papa, che è il capo. non il Papa al concilio. Aggiungono i sette dottori, che il cardinale Bellarmino. lib. 2. *De auctoritate concilii*. c. 13. in confirmazione della loro opinione, cioè che sia indecisa e dubbia la po-

teslà <|>! Papa sopra dei concilio, dice qucsle parole. *Et'4 quamvis postea in concilio /lorenlino cl late.rancnsi ullimo video lur quaesio definita.,lamen quia concilium florentinum non ita expresse hoc definivit,el de concilio laleranensi quod eajpressissime hoc definivit, nonnulli dubitant, an fuerii vere generale,ideosque ad hanc diem quae-stio supercsi eliam inter catholicos.* A questo risponde il medesimp cardinale, che esso non lia mai dello, che quella senlenza della poleslà del Papa sopra del concilio sia indecisa o dubbia nella Chiesa di Dio, anzi ha dello, comesi vede nelle parole cilalo, che ii concilio laleranense l'ha deftnila cspressissimamente, Solo ha dello, che resta ancora in piedi la quislione fra'caltolici, perché alcuni non confcssano che quel concilio sia sialo veramente concilio generale: c qucslo l'ha dello perche voleva stabilire perfcllamcnle quella verilà, sciogliendo lulli gli argomenli non solo degli cretici, ma anco di quei pochi callolici, che avevano sostenuto il contrario, cioè Gio: Gersone, Iacopo Ahnaino, Gio: Maggiore e l'Abbate Panormitano. Ed acciô qucslo sia più ohiaro, si legga il cap. li. del l'islesso ltr. 2. *De auctoritate conciliorum*, dove l'istCSSO cardinale prova, che il concilio lalerancsc ultimo sia veramente generale e legittimo. Non contenti i selle dottori dell'aulorità del cardinale Bellarmino. perché vedevano, che poco gli giova-va, adducono due altri leslimoni uno del Navarro nel commentario sopra il cap. l'ouil. *no lab.* 3. n. SI. c Giovanni Mariano Gesuila nel I. libr. de *llege* cap. 8. Ma l'uno c l'allro non dice altro. se non che visono aulori callolicichcsoslengono che il concilio sia sopra del Papa; il che è vero, ma non per qucslo segtiila. che la Chiesa di Dio sia dubbia inloruo a questo articolo:sl perche la maggior parte di quelli aulori morirono avanli del concilio lalerancsc, nel quale l' dichiarala quesla verilà, ed anco perché non devono alcuni pochi far dubbia quella senlenza che è ricevula da lullo il resto della Chiesa callolica.

PKOPOSIZIONE X.

E obbedienza che il crisliano deve al prccetto del sommo Ponlefice, non è assoluta in tutte le cose; ma eccelluale. quelle che sono contra la legge di Dio, nelle. quali l'ubbidirlo è peccato.

PKOPOSIZIONE XI.

L'obbedienza debita al sommo Ponlefice non si eslende a lutte le cose che non sono contrarie alla legge di Dio.; ma in molte eziandio buone l'uomo è libero si che non è lenulo ubbidirlo.

RISPOSTA

Nella proposizionc décima non ci è che dire: essendo cspressamcnle nella Scrittura santa. L'undccima è anco vera in se slcsa: ma nel discorso, che i selle dottori ianno per provaria dicono alcune cose, che possono offendere l'orccchie dei dolti

e nuocere all'animo dc'scmplici, c pero le nolcremo. Dicono dunque. [Nel Deuteronomio a 17.1'obbedienza debita al sommo sacerdote, è ristrelta alle cose solamcnle contenute nella legge di Dio: *Facies quaecumque dixerint, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus, el docuerint te juxta legem ejus.*] Queslo è un argomento ordinario degli eretici di questo tempo contro le iradizioni apostoliche ed ecclesiasliche. Ed è falso lullo quello che qui si dice, perché le parole della Scrittura non dicono che si ha da obbedire solo nelle cose contenute nella legge, ma nelle cose, che sono conformi alla legge, ed in nessun modo contrarie alla legge. perché dice: *Juxta legem ejus*, e non dice; *Quod continetur in lege ejus*. E così quando i Lulerani oppongono, che non si ha da digiunare la quaresima, perché non è nella legge di Dio, i callolici rispondono, che la quaresima sebbene non è nella legge di Dio: *Est juxta legem Dei*; cioè è conforme alla legge, perche la legge comanda il digiuno. e Mosè, ed Elia e Cristo Signor nostro digiunarono quaranta giorni, e s. Paolo comanda, che siamo imitatori di Cristo, e perché non possiamo imitarlo con astenerci da ogni cibo, per quaranta giorni continu», i santi apostoli ordinarono che l'imitassimo in quel modo, che possiamo, digiunando quaranta giorni. Dtcono poi che s. Tommaso 2. 2. q. 101. ari. 5, insegna che ne'moli interiori dell'anima il crisliano non sia obbligato obbedire ad alcuna poleslà umana. né in quelle cose che appartengono alla natura del corpo: *Secundum ea, quae ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pares, pula in his, quae pertinent ad corporis sustentationem, el prolis generationem.*] Quesla dottrina di san Tommaso è vera, e santa, e dall'islesso aulore sufficientemente dichiarala: ma il proporla al popolo in lingua volgare, così seccamente, può essere causa di molti errori; perebè dira qualcheduno, se nei moli interiori non mi può comandare il Papa, perché mi comanda che ricevi l'ufficio divino con allenzione e divozione che sono moli interiori? c se non mi può comandare in quelle cose che appartengono al sostentamento del corpo, perché mi comanda che digiuni? che non inangi carne? E se non può comandare che non sallenda alla generatione della prole, perché comanda a'preli c frati che non piglino moglie, ed afin monache che non piglino marito? E qucsli sono pure argomenli di eretici, e bisognava, o non proporre quel principio o dichiararlo, con dire, che il Papa non può comandare separatamente i moti interiori in se stessi: ma può bene comandarli come inudi, c circostanze degli esleriori senza de quali gli esleriori non possono essere come bisogna che siano. c che non può comandare che l'uomo non si sostenga col cibo necessario: ma può bene comandare, che non si mangi nel tal tempo o il tal cibo. secondo che giudica necessario per la macerazione della carne: e che non può comandare assolutamente che l'uomo non pigli moglie o la donna marito, ma può bene comandare, che chi vuole essere prete o fraie o mona-

ca, sia obbligato alla castità. Finalmente du eerie parole di san Tommaso e di Silvestro no cavano i selle dotlori una conclusione, la quale non venne mai in mente, ne di san Tommaso, ne di Silvestro. Il sommo Pontefice, dicono loro, sopra quelli che non sono ancora cnlrati nella Chiesn di liio.o perdie sono infedeli o non ancora ballozzali, non lia autorité alcuna: dice san Paolo: *Quid ad me de his, qui foris sunl judicare?* 1/acquisla dunque perché fuonio se gli fa soggello nel ballesimo.per loche anco non resla obbligato, se non di quanto promette in quello. Cerlo quc'slç ultime parole clic l'tiomo crislano non sia obbligato di obbedirc al Papa, se non di quanto promette nel ballesimo, c.onlongono un manifesto errorc:percbé se questo fosse vero.cbi si ballezza senza promellerc nientc, corne occorre a quclli che si ballezzano in casa pnvalamente dalla mamma o da allri, solo cou l'infusione dell'acqua e prolazionc delle parole sacraincnlali, non sarebbe obbligato di obbedirc in cosa verunn. Non mi slendo più oltre, perche basta avere accennalo grinconveniimlidi qucsla doltrina,perché non è dubbio clic quello chesoggella il crislano al Papa,non è la promessa falla nel baltesinio;ma l'istcsso ballesimo.per mezzo del quale l'uomo divenln inembro di quel corpo del quale è capo i) Papa:enlra iu quelle repubblica,della quale égovernaloreil Papa;é ascrillo a quella milizia.della qualé è capilano générale il Papa; diventa pecorella di quel gregge, del quale è pastore generale e principale il Papa;onde o promette ebi si ballezza, o non promella, è obbligato di obbedirc in quelle cose che sono proprie de'crislàni.

PROPOSIZIONE XII.

Il crislano non dure prestar obbedienza al comandamento che gli vienc fallo (se bene fosse fallo dal sommo Pontefice) se prima non avril csatninalo il comandamento, quanto la materia riccrca, se è conveniente e legillimo cd ubbligatorio; e quelle che senza alcuriesame del prcccllo fallogli,obbedisc alla cicca,pecca.

RISI'OSTA

Qucsia proposizione da ogni allro si potevaaspellan:, che da persone religiose: ma bsciando d'onde vienc, ebe a noi poco importa, dico, che qucsia proposizione è contraria dircllamcnlc ai sanli Padri; che non si trovcrà in nessuu aillorc buono. che snerva la disciplina di ogni ben ordinata rongregazione cosi spirituale come temporale; ed é conforme in tutto alla doltrina dc'Lulerani rd allri cretici dc'noslri tempi. Non dico già che sia peccato lalvolta esaminare il procello del superiore. ma dieo, che non è peccato non csaminarlo, mzi. che l'obbedienza é più pcrfellu e più piacc a Dio. quando si obbedisc semplicemenle, senza esaminare il comandamcnlo, non si curando di sapere perché il superiore comandi, baslandogli sapere che comandkscmpre perù cccclluando,quando il comandamcnlo conlcncsse manifesto peccate», pen he allora non occorre esaminare, doven-

dosi obbedirc più a Dio che agli nomini: c se mi dicessi. che quando e dubbio se il comandamenlo conlenga peccato, bisognerà pure csaminarlo, per non mcitcrsi a pericolo di peccare: ti risponderci con san Bernardo die quando non vi è manifesto peccato, non occorre csaminarlo, né vi è pericolo di pccarc, perché nel dubbio, il suddito si ha da nmettere al superiore ed ha da presupporre che gli comandi bene: e queste sono le sue parole, nel libro *De precepto, el dispensatione: Sed homines (inquis) facile falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda.cl praecipienda fallere possunt: sed enim quid hoc referi lua, qui conscius non es?* e poço più a basso:/psum proinde, quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his, quae aperte non sunl contra Deum, audire debemus. Ma veniamo a testimonii de'sanli Padri. San Basilio nel libro dello cosliluzioni monnsliclie al cap. 22. *Quemadmodum paslori suae ores obtemperant.el viam quameumque illevull, ingrediuntur: sic qui ex Deo pietatis cultores sunl, moderatoribus suis obsequi debent.nihil omnino ipsorum jussa curiosius perscrutantes, quando libera sunl a peccato:* notinsi quelle parole.Niliil omnino perscrutantes.In nessun modo esatninando il prccetio del superiore. Nè importa che san Basilio non parli del Papa, ma de'supcriori immediati, perché i religiosi sono più obbligati obbedire al Papa, che e il principale superiore, che agli allri inferiori: Il medesimo sanlo nell'istcsso hiogo prova da quel luogo dell' evangelo Luc. 10. *Qui vos audit, me audii,* che questa doltrina di mm esaminare il precello dei superiore è fondais nella Scrittura divina, e che quello che disse allora Cristo a'discipoli si dee intendere essor dello a tutti i prclali che avevano da essere dopo di loro nella sauta Chicsa: san Gio. Crisostomo nc'll'omilia 10. sopra il Genesi considera quanto danno fece al mondo quel serpente che insegnò ad esaminare i precelli de'siuperiori, dicendo ad Eva, *Cur praecepit vobis Dcus'IE* poco importa che questo fosse precede divino, pcichè l'istcsso Dio lia comatolato che si obbedisea a'suoi ministri, corne a lui, *Qui vos audit me audil.Luc. 10.* corne poco avanli disse san Basilio: san Girolamo neirepisl.che sertve a Rustico. dice cosi: *Praepositum timeas ul Dominum diligas ul parentem, credas salutare quidquid ille praeceperit; nec de majorum sententia judices, cujus officii eslobedirc cl implere, quae jussa sunl:* san Gregorio Magno sorivendo sopra il primo libro de'Re dice cosi: *Vcraobedientianec praepositorum intentionem discutit. nec praecepta discernit; quia qui omne citae suae judicium majori subdit, in hoc solo gaudet, si quod sibi praecipitur, operatur: nescit enim judicare quisquis perfecte didicerit obedire, quia hoc lotum bonum pulal, si praeceptis obdial.* De'monaci d'Egulto isliluiti cd ammaeslrati da sanl'Anlonio e san M.icario e simili sanli Padri, riferisce Gio: Cassiano nel *i. lib. De inslitutis rcnuntiantium* cap. 10. che qucsia era loro usanza: *Sic universa complere, quaecumque fuerint a praeposito suo praecepta, tamquam si a Deo sini caelitus edita sine uda discussione festinant: c*

cap. II. refcrisce l'islesso ailure le parole di un sutilissimo Abbate in questo modo: *Verum cl hoc prae omnibus excole, vl stultum le. secundum Apostoli sententiam, facias in hoc mundo, ul sis sapiens, nihil scilicet discernens nihil dijudicans* c.j: *his quite libi fuerint imperata: san Benedetto nella sua regola, la quale secondo il testimonio di son Gregorio nel 2. de'dialoghi ul cap.36. è picna di discrezione e sapienza, e describe nel quinio cnpilolo quali siano i veri obbedicnli dicendo , Mox ul imperatum a majore fuerit, ac si divinitus imperetur: moram pali nesciunt in faciendo:* ove non lascia tempo per esaminare quello che vuole, clic subito.e senza indugio veruno si obbe- ilisca, come se Dio Istesso avesse comandalo: san Giovanni Climaco, quello.che la pcifella obhedien- za chhmiù cicca, nel suo libro inlilolalo *Scala al grado* 4. dico cosi: *Cum libi cogitatio suggeresse- rit. ul prolatum, aut dijudices aut damnes, ab ea non secus quam a fornicatione discede:* e poco appresso: *Loquere ad hujusmodi serpentem, o seductor maligne, non ego Ducem meum judi- candum suscepi, sed ille me: non ego Ullius, sed ille mei Dux esi:* san Cesario Arelatese nclnfamilia ollava fra quelle, che scrive n'monaci del monasle- ru Lirinese, dice: *Quicquid a senioribus fuerit imperatum accipe tamquam de coelo sicut de ore Dei prolatum, nihil reprehendas , nihil di- scutias. in nullo penitus murmurare praesumas lotum justum, totum sanctum, el utile judica quidquid a prelato videris imperari* Son Bernar- do, die sci isse dopo lull) quesli, nel lib. *De prae- cepto, cl dispensatione* lodalo grandemenlc dai selle dotlori in quesla loro scrillura. cosi dice: *imperfecti cordis, el in/irmae prorsus voluntatis indicium csl. statuta seniorum studiosius discu- tere, haesitare ad singula, quae injunguntur, e- xigere dc quibuscumque: rationem, el male su- spicari de praecepto,* e nel sermone ovvero traita- lode *vita solitaria ad fratres de monte Dei:* dice: *Perfecta obedientia maxime in incipiente, csl in- discreta. hoc csl. non discernit quid, rel quare praecipitur:* certo se l'obbedlenza si pué < Ina- ninrc indiscreta; si puo anco clnamarc cicca; an- eurelié ciù non piaccia a'sette dotlori: san Tom- maso dollore angelico 12. q. 13. art. 5. ad *ter- tium* avendo fullo conlra di sè un'obbiezione pre- sa dalla régula di san Benedetto, dove si dico. che si deve obbedirc ancora nelle cose impossibili, ri- sponde: *Ad tertium dicendum, quoti hoc ideo di- citur. quia an aliquid sil possibile, subditus non debet suo iudicio definire., sed in unoquoque ju- dicio superioris stare:* cbo cosa lia da esaminare rhi non lin da esaminare se quello che si comanda e possibile.o impossibile! San Bonavenlura *In spe- culo disciplinae* parle prima, partie, prima, cap.5. dice cosi. *Illum optimum dixerint obedienti ac gradum, cum eo animo opus injunctum recipi- tur, quo el praecipitur: cum ex voluntate, juben- tis pendet intentio exequentis. numquam de ma- jorum sententia judicent quorum o/ficii csl obe- dirc. cl implere quae jussa sunl* Il medesimo san- lo dollore *In opusculo octo collationum* cap. 3. diclnara le condizioni della pcrfelhi obbedienza

raccolte come egli dice da sani' Agoslino, c queslc sono lo sue parole. *Ul obedientia sil acceptabilis Deo, debet esse prompta sine, dilatione, devola sine dedignatione, voluntaria sine contradic- tione, simplex sine discussione.* Tulli quesli undici sanli dollori avranno crralo. e bisognerà correg- gerli, se i solle dollori di Venezia dicono il vero. Ma che quesli non abbiano erralo ne fi testimonio l'onnipotenle Dio, che. con miracoli stupendi ha confermato l'obbedienza scmplice e pronia senza esaminare il cornandamcnlo del superiore. Scrive Severo Sulpizio nel primo dialogo de'miracoli dc- gli eremili d'Oriente, che un scmplice monaco co- mandalo di portare ogni giorno l'acqua da Ire mi- glialonlano per adaequare un basione secco po- slo in terra secca e slerile dall'Abbalc fin che fio- risse: fece quello prontamenlc l'obbedienza, cd Id- dio fece che il basione socco fiorisse e divenisse albero. chiamato da questo fallo l'albero dell'ubbe- dienza: l'istesso autore nel medesimo hiogo, rife- risce d'un aliro, che comandalo dal superiore di cnlrare in una fornace ardente, senza esaminare il cornandamcnlo, che pure non era dato perché si eseguisse, ma per prova dell'obbedienza: mosso come si dee credere piamento da particolare isiinlo divino saltô nella fornace c vi slclle quanto biso- gnô, ed uscì senza danno delle vesti non che della persona, avendo cedulo le Gamme del fuoco all'ar- dore della perfeila obbedienza: e quello che scrive Sulpizio del fuoco, scrive san Gregorio dell'acqua nel 2. Dialogo, al cap. 7. dove dice, che san Mauro per obbedienza caminô sopra l'acque, come se avesse passeggiato sopra la terra. Molli allri mira- coli raccontano, cosi Sulpizio ne'suoi dinlogbi. co- me Cassiano ne'suoi libri *Dc institutis renuntian- tium, che* iralascio per brevità. Domando ora ai scite dollori. che mi diano un aulorc sanlo, o al- meno callolico che affermi quell.i loro pruposizio- ne. Ilo considerato lutte le parole, che spendono in prov.ire quesla proposizione duodecima: e non ho trovato che alleghino in favore di essa aliro, clic il cardinale Tolelo, dicendo: Questa proposizione c dollrina del cardmalcTolelo. il quale nel suo libro *Instructio Sacerdotum* lib. 5. cap. 4. cusi dice pariendo della residenza episcopale; *Cum enim Papa imponit aliquod negotium episcopo, quod requirit ad tempus absentiam, abesse potest: sed attende, quod non sufficit obedientia tantum. sed debita quia cum absque caussa rationabili ali- quid praecipitur. non debemus obcdirc.* Quesli sono lulli gli aulori che cilano per la loro scnlen- lenz.a. A'quali noi rispondiamo: primo che il cardi- nale Tolelo, non Iratta deli'obbedienza in generale, né pone *in terminis* quella proposizione, che il suddilo sia obbligato ad esaminare il precello dei superiore, c se non lo fa pecca. E noi per lo con- trario abbiamo allegato molli sanli che lodano l'ob- bedienza di quelli che non esaminano il procello dei superiore. Secondo rispondiamo che il cardi- nale Tolelo parla in un caso, quando occorrono duc comandamenli che paiono conlrari. perché il ve- scovo ha un comandamanlo dei sacro concilio, e per conscguenzn del sommo l'onclcfice clie lia ap- provulo il concilio di risedere nella sua diocesi;

onde quando il Pupa gli comanda che vnda lonlano dalla diocesi può merilamente dubitare a quale de'due comandamenti abbia da obbedire, massime che l'obbedienza di andarc fuora della diocesi rinchiude in sè la dispensa per non risedere, e le dispense non valgono *in foro coscienliac*, quando non ci è causa legittima.e così intendo quelle parole del Toletto, Cum *absque caussa rationabili aliquid praecipitur non debemus obedire*,cioè che dobbiamo obbedire in pregiudizio dell'ultro comandamento più importante; perche (piando non ci è laie pregiudizio, si dee sernplieemente obbedire ancorchè il comandamentosin senza causa ragionevole, purchè non conlenga espresso peccato. Dunque puiebè i selle doilori non hanno aulori dove appoggiarsi, e noi ne abbiamo lanli, slarcmo nella nosira opinione, massime che corne si propose al principio; queslo documento di csaminare i preccetti; non è aliro, che fare i sudditi giudici de'loro superiori ed nprire la porta alla rebellione, c della conlurnacia. Cerio che se nella milizia dovessero i soldait csaminare i comandamenti del Generale, massime quando sono mandati a dare l'assallo a qualchc cilla, poche viltorie si riporlercbbono: e per queslo gli antichi Romani erano lanio rigidi csallori della scmpliceobbedienza ne'soldati che non ammettevano scusa. nè inlcrprctazionc alcuna. Onde Torquulo puni cou pena capitale il proprio (1-glio, perché senza obbedienza aveva comballulo, se bene aveva vinlo. Ne'governi polilici.se ogni voila che il principe manda fuora un edillo, che non si faccia questa o quella cosa, se fosse lecilo, o perdir mcglio, conforme a'setle dotlori,fosse obbligo di peccato il non ammetlere que'precelli senza csaminarli diligeulemenle, e poi non csoguirli, se non li paressero a proposito, vana sarebbe la polcslà pubblica, nè polrebbero le cilla, nè le provincie governors!: all'istesso modo se quando il vescovo predict! al popolo, c comanda quello che hamio da credere, c da operare, per salvarsi, se fossero obbligati gli auditori ad csaminare quci preeelli dei prclato, che confusione nascerebbe nella Chicsa? quella per cerio che oggi vediamo nelle congregnzioni dc'Lulenmi, dove ognuno si (a giudice seconde la sua coscienza delle decisioni intorno alla fede. o costumi che fantio i ministri,nè si possono lamentare di qncsla insolenza i loro capi perché essi gli hanno insegnato a farsi censori e giudici de'loro ttaggiori. dando nome a questa disobbedienza di liberia di coscienza. Ma vediamo ora, corne provenu i selle dotlori la loro proposizione: Primieramentlc dicono, che non si ha da obbedire al Papa, quando comanda cosa di peccato; c perè è necessario csaminare il prccctlo se forsc conlenga peccato. A queslo già è stalo risposlo con san Bernardo, che se il peccato é manifesto, non si lia da obbedire nè bisogna csamc nclle cose manifeste: se il peccato è dubbio si ha do obbedire con rimellersi al giudizio dei superiore: né per questo si mette il suddito in pericolo di peccare; perché Iddio gli comanda che obbedisca al superiore, (non che csamini o giudichi le azioni del superiore, di maniera che se in quella obbedienza sarà peccato, la colpa sarà dei superiore, c'l merito del sud-

dito. In secondo hiogo dicono ebe può essere che il prccello del Papa porli seco scandalo o perturbazione della repubblica, o distnizionc delli Chiesa, c peré bisogna esnminarlo. Si risponde die se lo scandalo, ed nitri mali siano manifesti, senza esame non si dee obbedire, poichè questi sono peccati: ma se ci sia dubbio, al Papa tocca di csaminarlo, non al suddito, perché la prudenza è virliù necessaria a'superiori, l'obbedienza a'sudditi. Per l'erzo dicono, che Alessandro papa 111. nelcap.Si *quando de rescript*, vuole che quando esso comanda alcuna cosa ovvero si obbedisca da'sudditi, os renda causa ragionevole, perché non possano obbedire. Dunque il Papa vuole che si esaniim il suo comandamento. Ilispondo , che papa Alessandro parla di un caso particolare, cioè quando il superiore islesso dubita se sia bene far quello cheesso comanda, perché forsc non sin bene informato, ed in tal caso è necessario csaminare il comandamento, perche il superiore comanda che si csamini; c queslo si raccoglie dalle parole seguenli, dove il Papa rende la ragione dicendo, perché noi pazienleniente supporteremo di non essereobbedili,quando conoscremo di essere stati falsamente informati. In quarto luogo dicono che furono lodati negli alti dcgli Apostoli al cap. 17. quelli di Beroe. i quali ascollando le parole di san Paolo con molta avidità scrulinavano ogni giorno le divine Scritture per vederc se così era, come san Paolo predicava: non sarà di minor lode scrulinare le Scritture ed aliro doltrine callolicho, per vedere se così si debba fare, corne il Papa comanda. Hispondo,che queslo è l'argomenlo proprio de'Luterani,come si può, vedere ne! nosiro lib. 3. *De verbo Dei*, cap. 1(1. e da queslo non solo seguita che si possa dubitare do'procelli particolari del Papa in materia di censure. ma anco dello decisioni *de fide* c della dottrina delle buone opere in universale, nolle quali sebbene, i selle dotlori dicano,che il Papa non può errare, nondimcno spargono semi di doltrina che locca i fondamenti della fede. E per queslo io prego con ogni affetto la serenissima repubblica che apra bene gli occhi e veda dove la vogliono condurre questi suoi dotlori.Queslo luogo della Scritturn non ha che fare con la controversia présente, perebè san Paolo non comandava nulla a quelli di Beroe, ma gli nnnunziava la ventila del Salvatore predelta da'profeti: a qual elfello dunque si allega ora quella Scrittura, per la qualo i Lulerani si stazauo di provare che non si ha da credere, né al Papa, né a'concilii se prima non si csamina In decisione del Papa e de'eoncilii con la sanla Scrittura? ncmmanco c buona conseguen/.a, che se sono lodati quelli dt Béroe, perchè esaminavano la predica di s. Paolo cou le Scritture, si debbono lodare quelli che csaminano. i comandamenti del Papa con le Scritture ed nitre doltrine callolicho: perché quelli dt Beroe nun erano ancora crisliani, nè erano ccrli, che san Paolo avessc lo Spirilo sanlo, c non polesse errare,e peré facevano bene a sludiare le Scritture de'profeti che san Paolo cilava, perchè con queslo mezzo iddio li disponeva a ricovere In fede. Ma i crisliani, che già hanno il lume della fede c sono ccrli, che il Papa ed i concilii legittinii

sono guidati dallo Spirito Santo non meritano lode, ma biasimo se dubitando delle decisioni loro vogliono chiariscene con studiando le Scritture sacre: e similmente chi sa che il Papa è vero vicario di Cristo, e che tiene il suo luogo in terra, non merita lode veruna in esaminare i suoi comandamenti, ma sibbene la merita in obbedire senza tale esame quando non si vede manifesto peccato, essendo questa la perfetta obbedienza, come di sopra si è mostrato. Per quino allegano la riprensione fatta da san Paolo a san Pietro, della quale si parla ai Gal. 2. e che san Pietro diede ragione a' fedeli del tutto suo quando mormoravano di lui, perchè avesse predicate a Cornelio che era gentile Act. 11. e che l'istesso san Pietro disse: *Parati reddere rationem unicuique poscenti de ea, quae est in nobis fide*. Rispondo, che questi luoghi non fanno a proposito, perchè la riprensione di san Paolo, non fu. perchè san Pietro avesse comandato male, ma perchè ritirandosi dalla conversazione de' gentili, per non scandalizzare i Giudei convertiti di nuovo alla fede, veniva a scandalizzare i gentili convertiti pure di nuovo alla fede, e quando san Pietro diede conto ai fedeli di avere predicato a Cornelio, non lo fece per obbligo, ma per bontà sua, e per consolare i fedeli con la nuova della rivelazione, che aveva avuto. e de' miracoli occorsi nella conversione di Cornelio: san Gregorio nel lib. 9. epist. 39. ragionando di questo fallo. dice, che san Pietro avrebbe potuto riprendere i fedeli ed avvisarli che non avessero ardire di giudicare il suo superiore: ma che gli piacque insegnare la mansuetudine con l'esempio suo a tutto il mondo: quelle altre parole. *Parati semper reddere rationem*, sono del tutto allagate fuori di proposito: perchè non parlava ivi san Pietro di rendere ragione de' comandamenti, ma della fede e speranza che abbiamo come cristiani, essendo bene istruiti per difendere la nostra santa Religione cattolica, dalle calunnie degli infedeli. In questo luogo dicono: che il Papa può errare nei giudizi particolari, e però devono i fedeli guardare, se ne' precetti vi sia errore. Rispondo, che non si nega che si possa considerare se ne' precetti particolari vi sia errore, per mala informazione o altra causa simile: ma dictando non esservi tale obbligo. essendo meglio obbedire semplicemente. Per scilicet dicono, essere regola generale de' doctores. che chi si espone a pericolo di peccare, pecca. dicendo la Scrittura: *Qui amat periculum peribit in illo*. Eccles. 3. dunque ognuno è obbligato ad esaminare se nel precetto del superiore vi sia peccato: altrimenti si espone a pericolo di peccare, e conseguentemente, pecca. Già si è risposto con san Bernardo, che non si espone a pericolo veruno. chi obbedisce al superiore semplicemente. perchè il vedere se ci è peccato, tocca al superiore, non al suddito, e però quel peccato fallo inscientemente, non è colpa in lui. ma sibbene del superiore. E quando replicano, che l'ignoranza non iscusava. se non è invincibile, ed invincibile non si può dire, quando la persona non fa quello che sa, e può per trovare la verità, e per questo deve ognuno esaminare il precetto, per potersi assicurare di avere fallo quanto sa e può, per trovare la verità. Rispondo, che il sud-

dito non è obbligato a cercare, nè sapere se nel precetto del superiore, vi sia peccato, come più volte si è detto, anzi dee credere, come dicono i Santi sopra citati. tutto essere giusto e buono quanto il superiore li comanda, e non è ignoranza di colpa, quando la persona non cerca e non sa quello che non è obbligato a cercare e sapere. E quando replicano di nuovo che si ha da presupporre che il superiore sempre comandi bene, in quanto al non avere mal concetto di lui: ma non si ha da presupporre che sempre comandi bene, in quanto all'eseguire il suo comandamento. Rispondo, che in questa materia non ha luogo quella distinzione del presupporre il bene, per avere buon concetto di uno. e non per eseguire il suo comandamento; perchè dovendo il perfetto obbediente con gran sincerità credere che il comandamento del superiore è giusto e buono, lo dee credere tanto per avere il superiore in buon concetto, quanto per eseguire il suo comandamento: quella distinzione ha luogo. quando dubito che uno mi voglia nuocere. perchè allora devo non fare mal giudizio di lui. ma tuttavia guardarmi come se fosse certo che cerca di nuocermi. Per altro allegano, che il papa è uomo che può peccare e fallire, e che talvolta i successori rinvocano i precetti de' loro predecessori. e nelle decretali dicono di essere preparati di revocare le sue sentenze, se sarà mostrato loro che abbinno commessa ingiustizia e talora per questo il cap. .Id Apostolicae de sent, et rejud. in G. Rispondo, che tutto questo è vero. ma non però si prova. che il suddito sia obbligato di esaminare il precetto del suo superiore: che era la proposizione che si aveva da provare. Finalmente dicono. che sebbene è dottrina comune che nelle cose dubbie il suddito si lia da rimettere al giudizio del superiore: nondimeno questo si ha da intendere, quando il suddito abide tiene esaminato il precetto e non si abbia potuto chiarire della verità: e non quando non ci abbia voluto pensare, nè abbia voluto esaminare il precetto. come era obbligato. Rispondo, che il suddito non è obbligato a lingersi in dubbii ma può come si è detto senza nessun esame obbedire: ma quando gli viene il dubbio, che forse nel precetto si contiene peccato, e crede pensandoci sopra chiarirsi della verità; in tal caso crediamo ancora noi. che debba procurare di chiarirsi; ma se non crede potersi chiarire, può e deve deporre il dubbio ed obbedire al suo superiore. E questa è dottrina comune di Santi Agostino e di san Tommaso e dei sacri canoni, riferiti da Silvestro, *verbo, Obedientia*. num. 2.

PROPOSIZIONE XIII.

Non salva il cristiano. che il Pontefice affermi asseverantemente il suo precetto essere giusto; ma bisogna esaminarlo e regolarsi come di sopra

Hisrosta

Questa proposizione non ha bisogno di nuova considerazione perchè se noi abbiamo provato be-

no die non è obbligato il Cristiano di esaminare il peccello del Pontefice, ancorché egli non affermi il suo peccello essere giusto, molto meno sarà obbligato di ciò fare, quando l'istesso Pontefice aggraverà di aver bene esaminato il procello, ed affermi esser giusto. E le ragioni che apporlano gli avversarii cioè che il Pontefice, come può errare nel peccello, così può fallare nel giudicare che sia giusto, non nultano contro di noi che non ci fondiamo in questo, che il Pontefice affermi il suo peccello essere giusto, e poeo c'importa se rafferma o no.

PROPOSIZIONE XIV.

Quelle che avendo l'alla l'esame del peccello non si conosce allô a saper risolvere (la sì: se quello sia conforme o contrario alla legge di Dio, e se dall'obbedienza sia per nascere scandalo, è obbligato a consigliarsi con persone che stimi di scienza e coscienza buona, e zelanti della riverenza debita alla santa Sede apostolica.

nisrosT.i

Questa proposizione pare a noi contraria alle cose dette da' suoi dottori poco avanti; perchè se essi vogliono in questa proposizione determinare, che la persona stando in dubbio se il peccello del superiore contenga peccato o no, debba consigliarsi con altri e starne al parere de' consultori, senza dubbio è contraria alle cose già dette; perchè poco avanti hanno detto, che non vogliono repugnare all'opinione comune. che nel dubbio si debba rimettere ognuno al giudizio del suo superiore: come dunque vogliono ora, che lascialo in dietro il superiore, si rimetta al giudizio de' consultori? e che ragione è questa, che l'uomo in cosa dubbia debba obbedire a quello che non gli è superiore, e non debba obbedire a quello, che Dio gli ha dato per superiore, ed al quale comanda strettamente che obbedisca? Né le ragioni che adducono per provare, che l'uomo, che non si sa risolvere da sè, debbe stare al giudizio d'altri più doli di lui, vagliono niente; perchè quelle ragioni hanno forza in quei casi che non dipendono dall'obbedienza ma dal proprio volere: come per esempio se io prelo fare un contratto, e dubito che forse sia simoniacale, ovvero usurario, e non mi so risolvere, dico di consigliarmi con persone dole, ed in buona coscienza, esclamare al giudizio loro, ed in questo caso parla san Gregorio, e Navarro allegando da loro come si può vedere leggendo i libri e luoghi citati: ma in cose che dipendono dall'obbedienza, non è giusto ch'io voglia più di loro starne al giudizio di altri che del mio superiore. Il medesimo dico dell'autorità di Gerson pure allegando da sette dottori. il quale dice, che in materia di censure, chi dubita ch'egli sia incorso nella scomunica od irregolarità se ne può stare al giudizio di qualche teologo o canonista. perchè si ha da intendere questo della censura precisamente, e non del comando*

mentre, al quale è forse annessa la censura; come per esempio: Un senatore veneziano, non ha mai concorso con la sua balla a parte nessuna pregiudiziale alla Chiesa, e nondimeno perchè vederlo essere sconsigliato nel Monitorio apostolico l'ultimo il sonato, dubita se esso sia incorso in quella scomunica, o se abbia da incorsi scomunicato in questo caso credo che potrebbe riporlarsene al giudizio di qualche teologo, che egli conosca veramente dolo e pio: ma se ini domandasse, se si debba obbedire al Papa, che comanda espressamente che si osservi l'interdello, posto che fosse dubbio se quel peccello contenga peccato, io non so vedere come possa alcuno, con buona coscienza rimettersi piuttosto al parere di qualsivoglia teologo, o canonista, che al giudizio del ristesso Papa, essendo regola generale, accettata da tutti eziandio da' suoi dottori, che in dubbio si ha da stare al giudizio del superiore. A questa proposizione aggiungono i dottori di Venezia due conclusioni con queste parole. Dalle cose suddette si conclude, che il serenissimo principe e repubblica di Venezia perogni via debita ha esaminato due prelati figlioli del Pontefice sotto li 10 di dicembre, uno di revocare le sue leggi, nelle quali ha proibito l'edilcore chiese nel suo stato, e le alienazioni de' beni incanonicati ecclesiastici senza licenza; e l'altro di rimettere al Nunzio della Sanità sua due persone ecclesiastiche, carcerate per enormissimi delitti ed avendo trovato li suddetti prelati, non solo essere sopra cose alle quali l'autorità del Pontefice non si cede, ma ancora contrarii alla legge di Dio; li giudicati non doversi obbedire ed ha risposto alla Sanità sua con quella riverenza maggiore che si conveniva. Segue anco, che li prelati di questo Stato, se il Pontefice ha fatto loro cose sarà peccello di osservarle rinterdele in maniera che faccia sufficiente e legittima fede; sono obbligati sotto pena di peccato, esaminare quando il Pontefice ordina ovvero ordinerà per veder se è conforme alla legge di Dio, se è per parlar scandalo, distruzione della Chiesa o altri mali, e trovato che così sia, rendere le cause ragionevoli di non seguirlo, e se alcuno senza questo esaminare, il quale male essere tanto più diligente, quanto si tratta di cose di grandissimo momento, lo eseguisse, peccerebbe. Né debbe alcuno per le cose provate di sopra dire, che conosce le ragioni della repubblica essere valide, ma che non gli occorra parlare contro il peccello, perchè questo farà contro il detto cap. Si *quando*: nemmeno che non vuole esaminarlo, ma vuole presupporre, che il Papa abbia ragione; accio non sia nel numero di quelli che l'evangelo dice: *Cacci sunt el duces caecorum*. A questo conclusioni rispondiamo noi, che essendo derivate da' principii falsi, bisognano per forza che sieno false: essendo regola di logica verissima, che dal vero si può dedurre il vero ed il falso, ma dal falso non può derivare se non il falso. Diciamo di più, che la serenissima repubblica se ha esaminato il peccello del Papa, l'ha fatto per mezzo di voi teologi e secondo la dottrina di questa proposizione. decima quarta, si è consigliato con voi. e col vostro parere ha fatto la risoluzione che ha fatto, e quan-

Io n quello che si dice, che il precello è di cose, ulle quali non si cslrnda la polcslà sua cssendo coso temporali; noi crediamo, die h serenissima repubblica si contenter.) di erodere ad Innocenzo III. papa dollissimo e prudentissime il quale dice nel cap. A'ovii. *de judic.* che il Popa puô riprendere tuiti eziandio i re de'loro peccati,cPapa Paolo V. hn presupposlo e presuppone , che quelle leggi simio inique, e come tali le ha ripresc; ma quanto a quello che il procello di resliluirc i prigioni sia contra la legge di Dio, noi diciamo, che se la repubblica vedesse. che in cambio di selle tcologi. se ne Irovano più di sellantascille, anzi più di scilccenlo sellnnlnscille,che dicono il contrario, per ccrlo non credercbbe a voi pochi: chi dubita che il Papa polrcbbe so volesse in pochissimo tempo dalle univcrsilâ d'Italia, Spagna.Francia e Germania, e da tante religioni piene di leologi. ragunne un numero grandissimo di pareri e consigli a favore suo? Jia io mi contento, che per ora lasciamo da parle i tcologi e canonisli vivcnii. che possonomuoversi dalla passione e soloci rimeliia-moa quelli che hanno scrillo senza passione prima che nascesse questa differenza. Certissimo è ebe tuiti i leologi e canonisli catlolici hanno scrillo, che i chicrici ed i tnonaci sono cscnli dal foro sccolare.e che quesla esenzione non la puô levare nessun principe sccolare, ne anco lullii msicmc ; perché sebbene alcuni vogliono, che non sin propriamcnlc *de jure* divino, lullii però si accordano che sia conforme al jus divino, e che il Papa anco solo ha polulo esiincre gli ecclesiastici dal foro scolare: e per non numerare gli nutori ad uno ad uno, ud te Navarro da voi merilamcnie slimaio.nel cnp. *Novit. de judic. nolab.* G. num. 29. oft inultas *cl justas caussas merito eximi potuerunt cie rici cl monachi, eliam a solo pontifice. romano perpendente id convenire regimini cl soluti animarum:* e nd num. 30. aggiugne, questa essere cornue opinione di lullii: *Facit denique, quod communis opinio, tam sacrarum. quam ponlifii ciarum legum peritorum, post glossam singula rem adjuncto textu cap.Si Imperator'.Ut distinctione, a qua non videtur recedendum, contrarium tenet: quare tertio respondeo novissime, quod ratio quare character Baptismi non eximit a potestate laica judicis Christiani,clericatus autem sic. est quod ille non est simple natura distinctionis etc.* Udile il Covarruvia nel cap. 31.dél-ic qiiistioni praliche *Tertia conclusio:Potuit summus Pontifex clericos, cl eorum res a jurisdictione sacculari eximere: idque conveniens fail, cl est Christianae rcipublicae non tantum in spiritalibus, sed et in temporalibus: conclu-ionis auctor est Innocentius, quem alii communiter sequuntur,*e pin a basso,*Quarta conclusio:Quamvis exemptio clericorum jure tantum humano sil inducta.princeps lumen singularis utcumque summus sil. non poterit huic immunitati, aut exemptioni propriis legibus, propriare auctoritate derogare,* ed a lungo la prova. Edile ancora il Solo,die e uno di quelli che soslengono l'escenzionc degli ecclesiastici non essere proprlamente dc *jure divino in* disl. 25. q. 2. ari. 2. conc. G.

Quamvis clerici neque, in suis personis, neque in suis bonis essent jure divino liberi.nihilominus Papa potuit etiam inconsultis principibus.el debuit eos ab eorum exactionibus el foro excipere, cui quidem exemptioni principes contravenire nequeunt: se questo è cosl come possono dire i selle dotlori che il precello del Papa sia contra la legge di Dio? Dunque tutti i leologi e canonisli che hanno scrillo di quesla materia, sono stall ignoranli della legge di Dio? E poi domando, quale è quella legge di Dio che è contraria al precello del vicario di Dio, del quale è scrillo: *Legem requirent ab ore ejus, quia angelus Domini exercituum esi?* Il precello del Papa è. che il principe sccolare si contenti di cssere giudice dc'secolari, e lasci gli ecclesiastici al superiore loro ecclesiastico. chi si puô immaginare alcuna legge di Dio che sia contraria ad un tai precello. che non ha allra mira che il servizio di Dio? Se il somnio PonleOce come vicario di Dio e capo della cnslianila, dichiara insieme co'sacri concilii il *jus* divino. ed ordina che gli ecclesiastici non siano giudicali. se non dagli ecclesiastici; ed i dotlori non solo leologi come Villoria e Solo; ma anco canonisli, come Navarro, Covarruvia ed allri molli alTermano, che il Papa giuslarnenle ha fallo quest'online, ed i principi sccolari non possono contraddirc, come ardiscono i selle dotlori di Venezia opporsi a lullii gli allri, e dire, che il Papa e ingiuslo. e fa contra la legge di Dio, quando comanda,che i prigioni ecclesiastici siano resliluiti al foro ecclesiastico? Ma perché i selle dotlori non hanno voluto enirare a dirnostrare l'ingiuslizia del precello aposioloico, baslandoli avere dello che è ingiuslo; cosi noi ancora lasccremo ad allri,che di proposilo Iraller.inno i merili di quesla causa, baslandoci avere ribuilalo l'asserzione degli avversarii.

Quanto all'allra conclusione diciamo. che ci pare sia pin in binsimo che in difesn dc'prelali veneziani; perché la conclusione obbligiva i suddelli prelati a fare un grande csame inloro all*interdello. ed essi, per quanto si è sapulo non hanno fallo ncssuno csame, ma hanno con obbedienza cicca ricevulo il comandamento del principe scolare. E pure la ragione voleva. che quesla obbedienza la dimostrasscro piùloslo verso quello a cui hanno giurato obbedienza e fedclta nellaloroconsecrazionc. Ma di quesli esami si è dello assai nei discorso sopra la proposizione duodetimaïqui sulo aggiugnero, che quell'aulorilà dell'evangelo,*Caeci sunl et duces caecorum,* non è a proposito per quelli che senza esame dove non bisogna, qnali erano i F.irisci,che volevano ragione di tulle le opere, di Cristo,e calunniavano quanto f.icevu e diccva onde la malizia loro li accecava, come è scrillo , *Excaecavil cos malitia eorum.* Sap. 2. di que\$lu mala cecilà disse il Signore Mallii. 13. *Sinite illos cacci sunl. cl duces caecorum:* ma della buona cecilà quale hanno i semplici obbcdienli, e quale innncava n'Farisei disse l'islesso Cristo a loro. e dice a quelli che li vanno imitando: *Si cacci essetis non haberetis peccatum, nunc autem dicitis quia videmus, peccatum ergo vestrum manet.* Joan. 9.

PROPOSIZIONE XV.

Quando il Pontefice per fare obbedire i comandamenti suoi ingiusti e nulli, o perchè occedono l'autorità dalagli da Cristo, o perchè siano contra la legge divina, fulmina senlenza o censure, discomunica o d'interdello: quella contione errore intollerabile ed è ingiusta e nulla; e non si dove ricevere nè obbedire, nè stimare, salva la riverenza débita alla sede apostolica.

msposTA

Non occorre, che i selle dolori si afflaccassero tanto a provare questa proposizione, con andare cercando testi e glossa come lianno fatto compiendo i fogli, perche non ci è chi la neghi. Bisognava afflaccarsi in provare l'assunto dell'argomento, non la proposizione, se volevano darci malcria di rispondere, e che noi ancora empicissimo delle carle: se che non neghiamo. che se il Pontefice fulminasse censure per farsi obbedire comandando cose notoriamente inique, che le censure sarebbero ingiuste e nulle: neghiamo. che il suo precello sia iniquo, anzi crediamo che sia giustissimo, e perè crediamo, che le censure fulminate contro i contumaci, siano giuste e valide, e perchè essi non si sono curati di provare quello che noi neghiamo, manco noi vogliamo perdere tempo, in discorrere di quello che non neghiamo.

PROPOSIZIONE XVI.

La sentenza iniqua e nulla (eziandio dei sommi Pontefici) è un abuso della potestà, e per tanto una violenza, alla quale è lecito e necessario, a chi non ha principe superiore che lo difenda opporsi con tutte le forze che Dio gli ha concesso; castigando gli secolari. salva sempre la riverenza alla sede apostolica.

msposTA

Non è vero che ogni abuso di potestà sija violenza, e che sia necessario con forza opporsi a tale abuso. E per rispondere chiaramente, che ognuno possa intendere chi faccia violenza e chi non la faccia, diciamocelo prima che cosa sia violenza. o poi dimostreremo che il precello o interdello, ancorchè ingiusto e nullo non è propriamente violenza. La violenza propriamente secondo san Tommaso 12. q. 6. art. 5. nelle cose insensate è opposta alla natura, nelle cose sensate all'appetito nelle bestie, negli uomini alla volontà, ed in universale il molo violento e quando il principio di quello viene da causa estrinseca; e questo è vero in filosofia, in teologia e nelle leggi civili e canoniche: la filosofia insegna che il movimento violento è quando il principio del molo viene di fuori, e la cosa mossa non ci coopera, come per esempio, quando la palla di ferro o di pietra è mandata in alto dall'artiglieria, quel movimento è violento, perchè non nasce dall'istessa palla, ma dall'impeto del

fuoco che la porta, ed è contrario alla natura, perchè il ferro e la pietra e tutte le altre cose gravi naturalmente vanno in giù. La teologia insegna, che la violenza scusa totalmente dal peccato, la paura alleggerisce, ma non scusa del tutto: la causa è perchè il peccato ha da essere necessariamente volendo dicendo sant'Agostino. *Peccatum adeo est voluntarium. ut si non sit voluntarium, non sit peccatum. lib. De vera religione* cap. 14. e la violenza esclude in tutto il volontario, essendo opposta propriamente alla volontà: ma la paura non esclude il volontario assoluto: ma solo il condizionato, perchè chi fa una cosa per paura, non la vorrebbe fare se potesse scampare per altrui via il male che gli sta sopra, ma assolutamente la vuole fare più tosto che incorrere in quel male: e così dice santo Agostino nel primo libro della Città di Dio cap. 18. che certe vergini che furono violentemente oppresse da' persecutori, non solo non peccarono, ma reslarono con la virtù della verginità, sebbene la carne fosse stata corrotta: il che non direbbe di quelle che per paura consentono al peccato; perchè secondo san Tommaso, 1. 2. q. 77. art. 6. la paura sminuisce, ma non iseusa del tutto la colpa. La legge civile e canonica non punisce quel male che si fa per vera violenza, e distingue la forza dalla paura, come si vede nel cap. *Sacris de his, quae vi melusve*: dove papa Innocenzo dice: che chi è costretto per mera forza di praticare con uno scomunicato, non merita pena veruna; ma chi si pratica per paura merita pena, e nel cap. finale dell'istesso titolo, dice Gregorio nono: Che quello che più provare con lesimoni d'esser stato spogliato della sua roba con violenza, basta che solo provi con giuramento che le tali e tali robe erano le sue: dove si vede, che la violenza è cosa esleriore che si può provare con testimoni di vista. Il che non si può dire d'un precello o giudizio ingiusto: e se uno si lamentasse, che è stato spogliato della sua roba per sentenza ingiusta, non si direbbe che è stato spogliato con violenza, ma che le tali robe erano le sue e bisognerebbe appellare dalla sentenza. e procedere per giudizio e non per forza a riavere il suo. E questo sia «l'otto della violenza o forza nel proprio significato: perchè sappiamo bene che loivola si dice, uno essere stato forzato con preghiere o promesse o minacce o censure: ma questa non è quella forza della quale è detto: *Vt'm vi repellere licet*, della quale ora si tratta. Ora supponiamo questa vera dottrina, si vede chiaro: che se il Pontefice facesse un precello ingiusto e volesse obbligare con censure ad osservarlo, non si potrebbe dire che usasse violenza, sebbene farebbe ingiustizia ed abuserebbe della sua potestà: perchè sempre i liberi quelli a cui è dato la precello, di osservarlo o non osservarlo, e se l'osservano lo fanno liberamente. e se non l'osservano, spontaneamente non l'osservano, parlando della libertà naturale, non della libertà del peccato. Ma se il Pontefice mandasse gente armata. e facesse per forza levare dall'allure quelli che vogliono celebrare messa nel luogo interdello: o scassinare le prigioni e ne cavasse per forza quei preli che ha comandaio che gli si resituiscono: allora si potrebbe dire che usasse violenza: siccome

si può dire che oll'inconlro usano violenza quelli che mollono in prigione i preli che non vogliono eccelebrar messa o lolgono la roba *de fado* agli ecclasiarfel, o che Impediscono per via di birri o soldai! che nons'alBgga il Monitorio nposloliro ne'luoghi soliti. Dalle cose delle ne segue più ollrc, che sebbene il Pontefice abusasse délia poleslà comandndo cose ingiusle o fulminasse censure invalide (il che non si concede che sia fallo) non si polreblie giuslamonle resislcrgli con loizauna baslercbbc pprmelterc che chi non vuole obbedire non obbedisca. e chi non vuole osservarc l'inlerdcello non l'osservi. essendo che quel dello comune *Vim vi repellere* licet,presuppone la violenza da una parle, la (piale non cssendoci.non ci deve essere manco (InIΓηIiΓo.

Ma vediamo ora come provano i selle dolori la proposizionc.Primo fanno a se stessi un'obbiczionc dall'cvangelo, dove pare che il Signore proibisca il rosislere a chi ci forza dicendo Matlh. 5. *Ego dico vobis 71071 resistere. malo, sed si quis le percusserit iu maxillam dexteram, praebe, illi e.l alteram. elc.* e rispondono che snnlo Agostino lib.de *mendacio* cap. 1.8. ed *enchirid.* cap. 78. e nel primo libro de *se.rm. in monte*, dichiarando questo hiogo dice, che si ha da intendere *in praeparatione animi*, ma non in modo, che non si debba nsnre contra ogni rimedio, e dà l'esempio di san Paolo, che avendo ricevulo per ordine dei somnio Sacerdote una gnanciala.nnzi (acendo la resistenza che polis,disse: *Percutiet te Deus paries dealbate.* lo confosso, che il procello del Signore s'intende *in praeparatione* animi, cioè che l'omo ha da essere apparecchialo a chi gli dà una guanciala, offerirsi per riceveme un'allra, quando cosi riebieda la carilà di Dio o dei prossimo: e che l'uomo può resistere a chi gli vuol fare ingiuria co'dcbili modi, quando l'onor di Dio non riccrca che si sopporli quell" ingiuria con pazienza. Ma dico bene: die sanlo Agostino ne'hioghi cilaii non insegna a fare resistenza, nè dice, che san Paolo disse quelle parole per fare resistenza; come anco it Signore nell'cvangelo non insegna a far resistenza. perchè non bisognnva insegnarlo. essendo gli uomini essai pronli da sè a rcsislere aile violcnzc. ma solo ainmonisco di quello che richiede la carilà e la mansuetudine crislinna: anzi sanlo Agostino dice, che san Paolo non disse quelle parole con isdegno. nè per fare vendetta,ma solo per avvcrlire con carilà il suo prossimo, e che quelle parole furono piulloslo profezia che ingiuria.

Secondo: provano che l'iniqua scnlcnza sia violenza, perchè è scriilo nell'EcclesiasUço. al 20. *Qui facit per vim iudicium iniquum:* cd in Isaia al 10. lae qui *cotiduul leqes iniquas, el scribentes injustitias. scripscruni, ul opprimercnl in iudicio pauperes el vim facerent caussae humilium populi mei.* Ilispondo, che queste scritluro parlant» della violenza che lalvolla i principi usano nelFcsecuzione delle loro leggi o giudizii ingiusli zcome fece Arab, o per dir meglio. la sua moglic Gezabelo. Voleva il re Arab la vigna di Naboth, e perchè quella non la voile vendere.Ia regina fece accusare Naboth di bcslemuii.i e Iruvô leslimoni falsi, e tosl

per senlenza lo condannù alla morte e confiscù la vigna: questo è fare il giudizio ingiusto per forza, cioè fare che abbia ciT»*llo per forza; e questo si vede dalla simliludinc che porta l'Ecclesiastico dicendo: *Concupiscentia spadonis devirqinabil iuvenctilam . sic qui facil per vim iudicium iniquum.* Volendo dire, che siccome l'cunuCO che ha in guardia una fanciulla nubile, fa un grandissimo peccalo quando esso che dovea custodire looorc della fanciulla. è il primo a levargliclo. Co'i i principi che sono dati da Dio al mondo per cuslodire la giusiizia. fanno peccalo enormissimo.quando sono i primi ad opprimere gl'innocenti sollo specio di giudizio: E più cliiaro lo dice Isaia nel luogo allegato, porch' dice, che lali principi fanno leggi inique, per avere occasione di eseguirle sopra delle vedove e dcgli orfani. che non si possono ainlnre; come quando impongono balzelli o altri pagnmenli sollo prelestodi rifare i ponti o le muraglie o altra cosa necessaria al bene pubblico, e poi mandano commissarii a fare oscruzioni.e ptigliano per forza i mobili de'poveri cho non hanoo con che pagar.

Terzo: allegano molli dolori. i quali dicono che si pnù rcsislere con forza ad ognuno, aneor che sia il Papa.Ilispondo.che questo non si nega,quando vi sia vora forza e si procéda senza giudicare, perchè il P ipa da nossuno può essere giudicalo, ma con soin resistenza.Ed ncciù s'inlendache questi dolori non sono contrarii a noi. o non si debbono slimare. parloremò di lulli ad uno ad uno.Il primn è Baldo nel cap. *Olim. de* rescript, num.32.

Queslo non Imita di scnlcnza o censure papali, delle quali noi Irallinmo, ma trata dello scisma, e con queU'occasione vio.no ad approvare la scnlcnza d'un allrn dottore. il quale disse, che *Papa potest removeri propter notorium crimen* enorme; ed aggiugne. che si può in questo usare ancora 1c anni. La qualo sonlenza è cliiaramenle erronea conira il can. Si *Papa*, dist. 40. Sicchè quesla primn autorité non è a proposito ed è falsa. Il secondo è Gio. Gcrsonc. il quale in diversi luoght paria della resistenza che si deve fare al Papa. Di questo non facciamo conio veruno per essere slalo in materia dcU'aulorilà pontificia sempre (sospelto e troppo libero:nlr: che per lo più parla esso ancora dolia violenza de'falli, non delle senlenze o giudizii. Il lcrzo è Silvestro nella Somma, *verb. Papa.* num. 4. il quale cita ancora Pietro di Palude. Il quarto è il card. Gaetano nell'opusc. *De potestate Papae cl concilii*, c.27. Il quinto è Domenico Solo nel i. dist. 15. q. 2. art. 2. Il seslo è Francesco Villoria in *repetit, de potestate Papae.* propos. 22. Il sellimo è Antonio Cordubcnse no| suo qnislionnrio leologic.o. lib. L quacs. 10. 1/nliavo è il card.Turrecremata.nel 2. lib.Summa *de Eccle-ia* cap. 101». Il nono è il cardinale Bellarnino lib. 2. *de Pontifice* cap. 29. Questi dicono tutti il medesimo, e Irallano di qualhc forza o violenza ingiusla che volesse usare *de facto*, quando fosse nomo di malt costumi, corne furono nlcnni no'lempi nnlichì, se sono vere le isloric; e vanno ricercando i rimedii che allora si polrebbero usare,essendo che il Papa non ubbia superio-

RISPOSTA DEL CARDINALE BELLAHMIA'O

re in terra, e non possa essere giudicato da nessuno, ed i rimedii clic trovano sono, ricorrere a Dio con l'orazione ed ammonire con riverenza l'istesso Papa, non obbedire a' prccelli stioi notoriamente ingiustii. e l'nalmentc resistere che non faccia il male che volesse fare. E danno per esempio se volesse rovinare la chiesa di s. Pietro per fame un palazzo pe'suoi parentii. o volesse deporre lutti i vescovi, e così turbare hilla la Chiesa o volesse far guerra senza causa, per levare gli Stall a' giusti possessori per dargli a' suoi. c cose simili; le quali non c verisimile, clic abbiano mai da essere. In somma leggansi i luoghi allegati e si vedrà, che non fanno a proposilo, perché non parlano della resistenza ad un semplice prccello o sentenza di censura, dove non intervieno propriamente forza. Il decimo anlore è Felino nel cap. Si *quando, de rescript*, L'ndecimo è Decio nell'istesso cap. Si *quando de rescript*. Il duodecimo è Soeino il vecclio nel cap. *Nulli de senten. excomm.* Il decimolterzo è Curzio il vecclio nel consiglio 20. Il decimoquarto è Navarro sopra del cap. *Cum contingat, de rescript, cmed. 2.*

Risporido: Che nessuno di questi parla della resistenza che si ha da fare al Papa con violenza e forza. Solo dicono che non si deve obbedire al prccello notoriamente ingiusto; anzi Navarro nel luogo già citato, parlando d'una censura posta da un suddélegato, che non aveva autorità. dice, che si polcvano slaccare e lacerare gli afflissi. ma pero aggiugne. che si dovea fare in secreto o. senza violenza. Onde si può gitidicare, che rispetto richieda Navarro che si porli al Papa, quando insegna che gli afflissi di un suddélegato non si laccrino con forza, nè in publico. Ma io non voglio lasciar di dire, che Antonio Cordubense nel luogo di sopra citato, nel fine del suo discorso aggiugne insieme con Vittoria di lui citato, due cose importantissime. La prima, che sempre si proceda col Papa con somma riverenza. c non se gli neghi l'obbedienza nelle nitre cose, nè si tocchi l'autorità; ma solo si dice. che il laico comandamento è ingiusto: perché se una volta si cominciasse a disprezzare la potestà del Papa, tutta la Chiesa si riempirebbe di scismi e fazioni. La seconda, che sempre c sopra ogni cosa si fugga lo scandalo, o che non nascano nella Chiesa scismi e fazioni; perché questo sarebbe molto peggio. che non è poter tollerare i leuii abusi del Papa. Si che bisogna considerare, che se una volta si dâ licenza a' principi scolari di resistere al sommo Pontefice, c di non obbedirgli in qualche cosa, vi è pericolo che essi non si pigliano licenza di non obbedirlo in molte altre volte quali non è expediente che, non obbediscano. Quasi tutte sono parole, di Antonio Cordubense e Francesco Vittoria, citati da'selle 'lotiori, i quali per ultimo aggiungono che molli degli autori allegati trattano della resistenza che possono fare gli ecclesiastici al Papa, d'onde si può argomentare che molli più potranno fargli resistenza i principi che gli sono molto soggetti. ed hanno per ufficio di essere difensori della Chiesa. Rispondiamo. che tutto è vero, purchiè si osservi l' regola, che al preetto notoriamente ingiusto si

resista, con non obbedire, ed all'interdello notoriamente nullo si resista con non osservarlo. e non si venga alla forza. se non quando dall'altra banda ci è vera forza. e non si chiami forza il semplice prccello, ancorchè ingiusto o l'interdello ancora nullo: e quando il prccello non è notoriamente ingiusto, come non c ingiusto quello dato dal Papa a' Veneziani. che si obbedisca; e quando l'interdello non è notoriamente nullo, come non e nullo quello che è posto nel dominio veneziano, si osservi.

PROPOSIZIONE XVII.

Non solo è peccato nel giudice il pronunciare una sentenza ingiusta e nulla: via ancora quando è notoriamente laica, è peccato nel ministro l'eseguirlo.

RISPOSTA

La proposizione è vera. ma l'applicazione è falsa: perciocchè i sette dottori applicano nel discorso di questa proposizione tutto il sopraddetto a chi serve la scomunica e l'interdello, come se fosse lo stesso eseguire la sentenza ed il lollcrarla: il che se fosse vero, quei miseri che giustamente sono condannati alla galera o alla frusta o all'ò forza, non solo avrebbero la pena, ma ancora la colpa, come, ministri ed esecutori dell'ingiustizia, il che nessuno di qualche giudizio direbbe. E che conservare l'interdetto nullo. non sia da eseguirsi. ma tollerare e conseguentemente non sia peccato. si inoltra chiaramente dal Navarro soi cap. *Cum contingat. de rescript, cmed. 2.* Il qual luogo i sette dottori citano per sè, essendogli del tutto contrario: perciocchè Navarro dice, che quando la cardinale, osservi l'interdello, sono obbligati osservarlo tutti i religiosi di quelle città, ancorchè sia notoriamente nullo: e lo prova dalla Clementina *Ex frequentibus. de senten. excomm.* sc osservare l'interdello nullo fosse eseguirlo. i per conseguenza fosse peccato, come sarebbero obbligati i religiosi ad osservarlo. non potendo nessuno esser obbligato a peccare? Dice bene il Navarro, che quando una scomunica è notoriamente nulla, pecca chi fittige di conversare con quel laico scomunicato in cose necessarie ed a lui pregiudizievoli: ma questo non avviene, perché chi osserva la scomunica sia ministro ed esecutore, come è quello che la pubblica e l'intima. o perché sia peccato in sè. osservare la scomunica nulla, ma perché fa ingiuria al prossimo quelle che lo fugge come scomunicato non essendo laico, quando per altro sia obbligato di trattare con lui: e similmente si polrebbe dire, che un laico, che ha l'obbligo di amministrare i Sacramenti al suo popolo, farebbe peccato se lasciasse di pagare questo debito per osservare un interdetto notoriamente nullo: ma il peccato suo non sarebbe l'essere esecutore d'una sentenza nulla. si bene il non soddisfare all'obbligo di curare. poi-chiè l'osservare l'interdello non è propriamente eseguire come ministro, ma tollerarlo come suddite.

PROPOSIZIONE XVIII.

11 *principi, contro il quali' per non aver ricevuta un comandamento nullo del prelate spirituale, & fulminata sentenza di scomunica nulla. ed il cui sialo è utloposto all'inlerdetto per cio nullo; puô con le furze che Dio gli ha dato proibimo l'osservazione, e conservant la sessione nella quale si trova, dell' esercizio della Santa religione catiolica, c se prubabilmente credesse che il culto divino fosse per diminuirsi ovvero nascere alcuno scandalo pecca non facendolo.*

RISPOSTA

Quesla proposizionc dipende dalla decimasesta, c però siccome si è dimoslralo, clic un semplice comaidamenlo. ed unit semplice sentenza d'inlerdello, nncorchè fosscro noloriamcnle iogiusti e nulli, non si possono chiamr forza o violenzazcosl ora diciamo.che conlra lai pccello o sentenza non si puo resistere con forza o violenza, perché questo non sarebbe *vim vi repellere*, ma tim *facere, ubi nulla csl vis*; essendo abbaslanza resistere ad un pccello noloriamcnle ingiuslo,con non obbedirgli.e ad un inlerdello noloriamcnle nullo,con non osservarlo,senza usar violenza a'saccrdoti.che vogliano onon vogliano che cclehrino le messe ed i divini uffli ii. Ma lutli quesli discorsi sono vani o, parole oziosc, linchè non si viene a provare, che il pccello del somme Ponleficc sia noloriamcnle ingiuslo, e l'inlerdello notoriamente nullo: il che non crediamo si possa provare; c per le scrillure , che lin qui abbiamo vedulo.non si è provalo nè anco che ci sia dubbio probabile o apparente, massime nel negnzio dell'escnzionc dcgli ecclesiastici dal foro secolarr: perché non possono gli avversarii produrre pure, un nulore cnllolico o teologo o canonista che inscgni,cho possa qualsivoglia principe levare a'chicrici o monaci.il privilegio di non essere giudicnli da' laici: c noi per lo contrario prodiiciamo, non solo mollissimi aulori, ma nncorn gl'iscssi canoni de'sommi Pontellici e concilii generali. E perché i selle dollari lanno gran conio dei concilio di Costanza più voile allegato da loro, ed opposto al concilio laler.incsc; voglio mostrarli come in questa malcria, ancora il concilio di Coslanza gli dû sentenza conlra. Veggasi la sessione Ircnlesimaprima dei concilio di Costanza, c si Iroveranno queste parole: *Laici in clericos nullam habent jurisdictionem el poleslalem*. I laici non hanno sopra de'chierici nessuno gturisdizione c polcslù.

Ecco la sentenza che dft il concilio di Coslanza tanlo lodalo dal voslro Gersonc. la quale è conforme a'concilii più anlichì, come, al concilio lateranose sollo Alessandro III. cd a'concilii più moderni, come il lalcranese sollo Leone X. ed il tri-dentino. Dove dimqiiC si fondano quelli che diconoil contrario? Diranno forse. che si fondano nella Scrillura, che dice Horn. 13. che il principe ha la spada da Dio per punire i tnalfaltori.E vco.che il principe puô punire, ma i suoi suddili: provano che gli ecclesiastici gli siano suddili, ed avranno

ragione: ma questo non lo possono provare, c noi abbiamo provalo il contrario. Diranno, che si fondano in queslo, che l'csenzione è per privilegio di principi, e chi l'ha «lata la puô lorre. E vero che i principi hanno dato qualche privilegio, ma non l'hanno dato essi soli, avendolo prima dato Dio stesso, e poi il suo Vicario, e queslo non lo possono levare i principi secolari, come si è provalo con l'aulorità di lutli i dollari che hanno scrillo , eziandio di quelli che essi citano per sc. Diranno, che si fondano nella consuetudine anlichissima che hanno i signori Veneziani di giudicare e punire gli ecclesiastici. Ma lasciando da parte se hanno consuetudine o non l'hanno,cerlo c che la consuetudine non basta per abrogare la legge pontificia, se il ponleficc non ci consente.-c noi sappiamo che il sommo Ponleficc non ci consente, come si vede ogni anno nella pubblicazione solenne della Bolla *in Coena Domini*. Diranno per ultimo, chesi fondano ne'privilegii dati alla repubblica da molli sommi Ponlelici. A'quali si rispomle, che chi li ha dati (se pure li ha dati) li puô rilorre, è di farlo il présenté Ponleficc li ha lolli non solo nella Bolla *in Coena Domini*, ma anco nel Momlorio. Ollrc che come intendo da chi li ha veduli, quoi privilegi erano limitati a cerli casi, cerli luoghi. certo persone ed allre circoslanzo. dalle quali si raccoglie che non comprendono il caso présenté.E queslo poco sia detto per accennare, che non solo i selle dollari non hanno mai provalo. che il pccello del Papa sia ingiuslo. ma che facilmcnle possono provare quelli che Irallano *de merilis causae*. che sia giuslissimo. Ma rispondiamo aile prove che adducono per la propo«izione decimollava.

Primo dicono:Che ogni uno c obbligato a «lifendere il suo onore e massime le persone pubbliche c che al principe di Venezia sarebbe gran disonore. se cedesse ed obbedisse ad un procello ingiuslo. c permellesse l'osservanza di un interdelto nullo E confermano quesla ragionc con l'esempio d'un uomo privato, al quale il dottor Navarro consigliô che non osservasse una scomunica nulla,in cap. *Cum contingat, de rescript, remed. 2. num. 22. e 23*. Rispondo: Che provino i selle dollari che il pccello del Papa sia ingiuslo e l'inlerdello nullo, come prove il Navarro evidcnlemenle e con infinite cccczioni, che quella censura era nulla c«l nllora consigliano essi ancora che non si osservi. Ma montre non lo fanno. intendono che sono causa di lutli i peccali che fanno conlra la maeslà di Dio per il loro consiglio.

Secondo dicono: Che una cillit, regno o popolo che ricce la fede c religione crisliana, riceve. insterne una ragionc che l'esercizio del cullo divino ed il minislro de'Sacramenii sia nel suo pacsc. nascendo come un pallo fra Dio ed il popolo, che queslo sia Dio del popolo. e quello sia popolo di Dio, c quello che per cosi solenne pallo è slalo dato da Dio non gli puô essere levalo senza colpa. E se *de fado* gli sia levalo, si puô difendere con forza. seconde il lume di natura.

Rispondo: Che locca a loro provare, che l'esercizio délia religione ed il minislro de'Sacramenli gli sia levalo senza colpa: c menlrc non provano,

la prcsunzionc é per ii giudico. E siccome ncII'c-slamcnlo vccchio sebbene era pallo solenne fra Dioe'l popolo; lutlavia quondo gli Ebrei oirendevano Iddio, massime con peccati pubblici. Iddio non volcva più i loro sacrificii, né le feste, né gli aliri rili c cerimonio sacre, conic dice Isaia al primo cap. e Malacbia similmcnlc al primo: c venue a lanio che li fece rovinaro e bruciare il lempio acciô non polessero più sacrificare. Così quando il popolo crisliano offende la rnaeslà di Dio, non volendo obbedirc al suo vicario, piace a Dio che si mella rmlcrdello; c qualchc voila cresce lanio l'ira di Dio, clie permolle che il paese vada in mano de'Turchi o Erelci, che rovinano lo chiese c lolgono del tuitu l'esercizio dolia religione. E piacesse a Dio che non avessimo di questo lanii esempi, quanti ne abbiamo.

Terzo dicono: Che nel riccvere la religione nasce im allro pallo fra i sacerdoti e'l popolo, che i saccrduli s'obbligano ad amministrare al popolo le cose sacre, ed il popolo si obbliga a manlenere i sacerdoti co'beni temporali. E perché nel dominio di Venezia i popoli hanno soddisfallo al debito loro con dare buone cnlrare a'saccrdoli ed anco ai religiosi. non possono quesli senza ingiuslizia mancare di amminisirarc le cose sacre. E siccome il Papa si lamenlerebbe sciVeneziani volessero mandar via i sacerdoti ed i religiosi, o che non volessero lasciargli godere le loro cnlrare; così essi non hanno da lollerare, che se ne vadano o che non facciano il debito loro in dire le messe c celebrare i divini ufficii.

Rispondo: Che questa ragionc, come luite le nltre, presuppone che non ci sia stala colpa per la quale si polcsse giustamcnlc porre nel dominio di Venezia l'inlerdello, perché essendovi colpa non si pué dubitare della giuslizia della pena. E siccome molle voile il Ponlclicc o anco il vescovo priva i saccrduli delta taro entrare, in lullo o in parlc, c non possono dire di non poter essere privati, perché le si debbono per le taro faliche, ed essi non niancano al servizio del popolo: perché gli si risponde, che non ne vengono privati dal perché non abbiano servito al popolo, ma per aliri pcccali conimessi: così quando il sommo Ponlclicc pone rinlcrcdello in un luogo, non possono prclendere i popoli the viù non si possa fare. perché essi non niancano di manlenere i sacerdoti; perché gli si risponde, che nun sc gli loglie l'esercizio dc'divini ufficii perché non abbiano soddisfallo al sovvenimcnlu de'saccrdoli. ma in pena di aliri pcccali taro o del principe clic li governa. In somma, come si disse ncIIa prefazione, quesli selle dollari hanno fallalo nd incglio. che era non prcsnpporre, ma provare l'ingiuslizia noloria del precello, c la nullité manifesta dell'inlerdello.

PROPOSIZIONE XIX.

L'mterdrUo è una censm a nuova ncIIa Chicisa, c clie se non è adoperala con la débita discrezione, è a distruzionc notabile di essa.

RISPOSTA

Dicono i selle dottori, che rinlcrcdello é censura c uova, epure coufcssanu, cbe era in uso al tempo

di Alessandro 111. nel 1170. cost che gli danno almeno 53G. anni d'anlichità, e non si dee chiamarc nuova una cosa che é durala più di 400 anni, massime che non é dubbio, che l'inlerdello sia più antico. perché Alessandro ne parla corne di cos i assilala. e coiniuciala mollo prima cap. *Non csl vobis. Dc sponsalibus el malrim.* ed é da notaro, clic ix questo capitolo Papa Alessandro 111. mette l'mlerdello in Inghiltcrra, perché il re per cerlc concise che aveva avulo co'suoi flgliuoli rileneva le loro mogli: dove se avesse avulo il re quesli selle dottori per consiglieri, avrebbe dello, che quella era cosa temporale, e che il Papa non poleva per questo interdire il regno: ma nllora ci era p ù simplicità é più obhcdienza. Ma che diranno i selle (lotiori, se gli mosliamo, che rinlcrcdello era m uso cenlo anni prima? (.hi non sa che Gregorio VII. fu cenlo anni prima di Alessandro 111. e che il sudello Gregorio pose l'inlerdello in Polonia, e vi duré Ire anni? e non fu già Gregorio VU. il primo aulore di quesla censura, perché si vede, che anco esso se ne serve corne di cosa usilala; l'esempio di sanl'Agoslino che interdisse al conta Bonifacio l'uso della sanlissima Comunione, cd u lulla la sua casa, che non fusse ricevula all'allarc la loro offerte, corne si legge can. *Misor.* 17. q. 4. c nell'cpistola di sanlo Agostino, al num. 18.''. sebbene non prova l'uso dell'inlerdello lucale: prova nondimeno, che l'uso dell'inlerdello personata era ncIIa Chiesa già sono mille c dugcnlo anni. E se fu tacito a san Basilio nel primo sermone *de jejudio.* di provare, che il digiuno é lanio antico, quinte è il mondo. poiché il primo precello data da Dio al l'omo fu il digiuno o aslinenza dell'albcro della scienza del bene e del male: saia lecilo onco a nui provare, che rinlcrcdello é la prima pena data al peccato, quando Iddio interdisse a'primi parcnli l'entrarc nel paradiso terrestre, che era ügura dalla Chiesa; cd il gusto dell'albcro délia vita, che significava il sanlissimo Sacramento, c questo sia dello quanto alla prima parte della proposizionc.

Quanta alla seconda: Per provare, che bisogn usure l'inlerdotlo con discrezionc. dimoslrano prima i selle dollari, che il rigore dell'inlerdello fu loinperalo da Gregorio IX. Innoccnzo IV. e Bonifacio VIH. dipoi lornano a ripetere quello che hanno delta di sopra, corne dsl cap. *Ahna mater, de sentent. cxcomm.* in G. si raccoglie, che porta scco molli inconvenienti, e queste sono due cose vcrc, c ne abbiamo di sopra régionale abbaslanza. Per ultimo adducono alcuni cscrnpi d'inlcrcdelli, che non furono osservati, non permettendo i principi, che si osservassero. e quivi liniscono dicendo, ehc un cerlo Ludovico Ricchomo, provinciale dc'Gcsuili ncIIa sua apologia al re di Francia loda c comenda il fallu del re Ludovico XII. e Jo propone ad ogni re da imitare. siccome anco afferma, che essi imilerebbero l Francesi suddili di quel re, qianclo alcun Papa volasse oppugnare per l'avvenire il regno di Francia.

A queslo si puô rispondere: Che se duc o Ire voile non si é osservato: rinlcrcdello molle vtdle si é osservato. c san Giovanni ncIIa lcrza episl. csurla ciuscun fedclc dicendo: *Charissime noli uni-*

turi mulum, sed quod bonum esi. che in Ispngnn sia stato osscrvno ncH'nniio 1283. cd un'nllra voila liell'anno 1337. Io Icslillca Gio.Mariana,ncl lib.14. cap.Lc ncl lib.17.cap.1.dello storie di Spiigntuper losciaro gli escmpli di sopra citati, di Sicilia c di Polonia. Quando a Lodovico llicchomo ricordo a'selic dollari, che è preccllo divino non dire falso testimonio contra del suo prosstmo: e confesso che non poco ini sono marnviglialo che uomini religiosi e leologi non si simio fall! coscienza di din; quello che non è, con pregiudizio della fuma d'un allro religioso e tcologo: cd a c.io si vegga cliiaramenle la verita, siccome poco nvanli ho riferilo le parole formali de'seile dollari in quello cheoppongono al P. Lodovico Hicehoio: cosi ora riferirò le parole formali dell'islesso padre in lingua francce, nella quale cgli scrisse, e poi le metlerù in lingua ilaliana. E dunque da sapere, che una ceria persona,ha scrillo on hbrello conlra i padri della compagnie di Gesù,c fra le. allie cose aile a niellerli in disgrazia del re crislianissimo, gli fa una domanda ricercando quello che farebhono.se venisse un Papa simile a Bonifacio VIII. o Giulio II. che volcsse molestare con censure il re Enrico IV. come Bonifacio mnleslù Filippo il Bello c Giulio diede Iravaglio a Lodovico XII. e fu domanda simile a quelle che fecero gli Erodiani a Crislo Signor nostro: *Licit ne census dari Caesari an non?* A quesla domanda, il P. Bicehomo nella sua apologia al cap. 21. risponde con quesle parole. *Nous fcrions.pour dire ceci en passant.lee quo lirent alors les bons ecclesiastiques, et bons François avec le toy Philippe leHel.cl Louis douzieme.quidefendanl lesdroils. ne quittèrent jamais le respect du saint siege:* cioc. Xoi fareino. per dire queslo di passaggio. ciò che fecero allora i buoni ecclesiastici e buoni Frances!,col re Filippoil Bello e Lodovico duodecimo, i quali difendendo le loro ragioni non mai lasciarono il rispelio delln sauta Sede. Ora io domando, dove è quello che voi dite, che Lodovico Ricehomo Ioda e commenda il fallo del re Lodovico XII.dove è quesla sua Iode e comnicndazione nulle sue parole? non è quesla sua Iode,ma vostra linzione. Similmente dove c quello che voi dite, che propone quel fallo ad ogni re ad imilarlo? ci è pur Iraecia di queslo nulle parole di quel religioso? perché siele cosi ardili di calunniarc il prossimo senza causa veruna? e dov'è quell'allro che voi aggiugnele.che il suddeilo religioso dice, che i Gesuili imilcrebbono i Frances! suddili di quel re, quando alcun Papa volesse oppugnare il regno di Francia? perché lasciale quelle parole, i buoni ccclesiaslici ed i buoni Franccsi? io non so vedere come poleva quel religioso nd una domanda cosi fastidiosa, e

scrivendo all'islesso re, rispondere con maggior prudefiza c circospezioc. Non disse, che sarebbc dalla parte del Papa, per non offendere il re nemmeno disse, clic sarebbe dalla parte del re, per non offendere la propria coscienza. Nè disse, che farebbe quello che allora fecero gli ccclesiaslici cd i Franccsi. ma quello che fecero i buoni ecclesiastici,ed i Buoni Franccsi:perchè bensapeva che allora molli ccclesiaslici ndulavano il re c l'obbedivano dove non bisognavn. ma vi erano ancora dei buoni che amavano il re, ma non l'ailulavano. ni; l'ingannavano, come ancor oggi fra molli ecclesiastici dimenlichì dell'obldigo c della loro professione, non mancano de'buoni.iino de'quali fu quel buon vecchio del cardinale di Verona che amando leneramentc la repubblica, pure confessava che ;:-veva il Iorio: dice dunque quel religioso, che farebbe quello che fecero i buoni. volendo inferire, che i buoni ecclesiastici obbedirono al Papa come erano obbligati.che allrimentc non s irebbero siali buoni ecclesiastici, ed essi slessi, come buoni Franccsi, diedero buon consiglio al suo re che procurasse di accordarsi, col suo padre spirituale: ed in queslo modo difescro le ragioni del re senza la .sciar mai da banda la rnerenza della sanla Sede.

Avendo già risposto aile proposizioni di questi dollari. mi resta solo di preparare i lellori, c massime quelli che governano la serenissimo repubblica di Venezia, che considerando quanto imporli questo negozio.non si contentano di leggere gli scriilli de'loro leologi. ma leggano ancora le nosire risposic c deposto, per un poco di tempo gl'intercssi propri, vadano con la bilancia della ragione. illuminata did lumc della sanla fede, esaminando e p nderando le ragioni d'una parte c dell'altra: che forse Dio benedclto gli f.irà conoscere alcuna cosa che ora non conoseono. E sappiano che la penilenza che dà Dio a quoi principi c popnli che vogliono i dollari adulatori: e come dice san Paolo: *Prurientes auribus,e* che simio ingnnnnnti ed illusi con danno degh Siali c dvll.i vita. Il che si legge chinro nel lerzo libro de'Ro al cap. ultimo, dove si racconla.che il re d'Isra· le non voleva odire a*profeli che dicevano il vero: ma quelli che dic· vano ciò che esso desiderava: c Dio per casligarlo permise. che quarante falsi profeli ringann<issero,pre dicndogli la villorin da parte di Dio. c poi rinsci lullo il contrario, perche Fescrcilo suo fu disfatto ed egli occiso, onde perde in un punio il regno c la vita. Non voglio applicare Pescmpio a'tempi noslri;ma ben supplico con ogni umillà il Padre delle misericordie che con occhio pieluso risguardi Io present) miserie, e non permella che si ralleggrino del male de'suoi fedeli i ncmii i della fede. Arnen.

DEL

CABDINALE BELLARMINO

A D U I

I'50 1>E QUALI SYUITOLA

**BtispoMa <ll un dotlorr <ll tcolog-Ia, a<l una Jettera sertttaffi
<!a mi reterendo mio nmlco, sopra il breve di eenaure dalla sanllttb di Paolo 1.
pubblicaCc contra i slg-uorî Vciicziaiii**

K LALTHO

*Trallalo, c risoluzione sopra la calidilà dclle scomuniche di Gio. Gersonc teologo,
e cancellier parigino, tradotto dalla lingua latina nella tolgarc
con ogni fcdcltà in due opuscoli.*

RISPOSTA

Il π.

E AUDI X A L E B E L L A I I M 1 I \ 0

AI) UNA LETTERA SENZA NOME DI AUTORE

*Sopra it breve di censure dalla Santilà di Paolo Quinto
pubblicate contro i signori Veneziani.*

Quesla nuova licenza di slampare libretti in Venezia senza nomi di aulori, senza licenza del superiore ecclesiastico, senza notare il tempo cd il ltiogo della slampa, è un segno manifesto che la disobbedienza va crescendo con évidente pericolo della Fede. Perché il sacro concilio generale tri-denlino, non per allro ha ordinato nella sessione 4. die non si possano slampare libri di cose sacre senza nomi di aulore ed approval! prima dall’ordinario, solto pena di scomunica,e l’approvazione si vegga nel principio dei libro, se non per chiuderc la porta all’eresie, le quali per via di simili libretti sogliono introdursi nolle cillé c provincie. Ora chi vede,che oggi nel Veneziano non si slima più l’aulorilà dei sacro concilio, nè la scomunica da esso minacciala, nè il pericolo del!’eresie, e che ogni giorno vengono fuori libretti pieni di errori,senza nome di chi li ha composti, senza nessuna approvazionc: che può giudicarc allro, sc non che in breve sia quella cillé.senza accorgcrsenc. per lrovorsi infelia della poste deU’eresia, la quale non solo è perniciosa alie anime, alie quali loglie il fondamento della salute, ma nncoc la perlurbazione e rovina degli Stall. Ma giacchè io non posso a tanlo male porgere più eflfcace rimedio, non lasscrô di fare quel poco che posso,con refutare simili libretti quando mi vengano alie mani, sperando che allri più dolii di me faranno il medesimo, c dove non arrivera una risposta, arrivera l’altra, e con l’islesso spirilo di sanla carilé procureremo l’aiulo de’noslri fraioHi.prcgnndo l’onnipotenle Dio che con occhi di misericordia risguardi quelli che pcr giuslo suo giudizio comInciano a moslrarsi di csscre dali in senso reprobò.

.Mi è venuto alie mani un libretto di uno, che si inlilola dollore di leologia, e risponde o lingo di rispondcre nd un suo amico sacerdote, dal quale era sialo dimnndalo, se lc censure pubblicate dal sommo Pontcilee Paolo V. contro i signori Veneziani fossero valide o invalide, c sc non ostanlc

simili censure polesse nella sua cbiesa celebrare le messe ed amminislrare i Sacramenti come prima faceva. La risposta sua è.che te suddellc censure sono invalide, e nulle, c che senza scrupolo possono i sacerdoti in Venezia, c nel reslo dello Stato celebrare le messe ed i divini uflicii ed amministrare i Sacramenti, cume prima facevno. E per procedere leologicamente (come egli dice) riduce tuita quesla materia ad ollo proposizioni.No! dunque proporremo fedelmenlc le sue proposizioni, ed a riascheduna aggiugneremo la risposta e lascereino che gli uomint giudiziosi considerino, se questo leologo è dollorc o seduliore: ed accio non si possa lamentare cheabbiamo tralascialo alcuna cosa, melleremo le sue parole.

PRIMA PROPOSIZIONE DELL’AUTORE.

La poleslà che hanno i principi secolari, anzi l’islesso somma Ponicfice, come principe temporale di Stati c provincie che possiede è loro concessa immediialamente da Dio senza alcuna eccezione. Per inelligenza. c chiarezza di quesla proposizione devesi avverlire, che de jure gentium è stato inlrodollo il dominio e la servitii; il comandare dei principe c l’obbedire dei suddilo in quattro modi, cioè per elezione, per eredità, per donazione o jure belli; in maniera che tutti quei principi che in uno di questi quattro modi sono mai stati o sono oggi collocati nel irono dei principalo, sono giusti e legittimi signori. Questi dico, hanno l’autorilà da Dio di comandare, di far leggi, di eseguire il tribulo, di giudicarc, di gasligare i loro suddili senza alcuna eccezione.

B1SP0STA

Quesla prima proposizione conliene due cbiarissimi errori. Il primo è in quella parola *immediialamente*.,d scondo in quella.senza eccezione.

E per dire prima del secondo, che è più chiaro: se quella parola, sen^a eccezione, s'inlcnda senza eccezione di sudditi, è erronea, perché sopra de' chierici non hanno potestà i principi secolari. essendo che sono esenti, nlrmeno *de jure humano*, secondo tutti gli aulori cattolici, sebbene come diremo appresso, sono esenti anco *de jure divino*. Se s'intende senza eccezione di potestà, è proposizione cretica, perché non ci è potestà di alcuno principe cristiano che non sia solloposla alla potestà dei vicario di Cristo in qunl'he modo: poichè il vicario di Cristo è pastore universale, e capo di tutti i cristiani o principi o privati che siano. Se s'intenda senza eccezione de' ncgozii e casi, è proposizione similmente erotica, perché seconde le sanie Scritture e i sacri concilii, i negozii spirituali non sono soltoposti a' laici, ma solo agli ecclesiastici, ed in questo sono concordi tutti i dottori, così teologi, come canonisti. Ma veniamo alla parola *immediatamente*. Questa parola può intendersi in due modi; primo che i principi, in quanto superiori hanno immediatamente da Dio potestà di comandare a' loro sudditi, cioè che il comandamento dell'obbedienza sia immediatamente da Dio. e questo è vero e nessuno l'ha mai negato, essendo che non Sarebbo superiore, se non potesse comandare, e non sarebbe suddito, se non fosse obbligato ad obbedire: e così comanda Dio nelle sacre Scritture, e Vinsegna la ragione naturale che ogni suddito obbedisca al suo superiore. Secondo che i principi secolari abbianoda Dio immediatamente per sudditi questi o quei popoli, come per esempio il re cristianissimo i Francesi, il re cattolico gli Spagnuoli, la repubblica di Venezia i Veneziani, e per conseguenza abbiano potestà sopra di tali popoli. E questo è falso manifestamente, e Paulore islesso di questo libretto è forzato dalle sue parole a confessorio. Perché diebiarando la sua proposizione dice, che in quattro modi s'acquistano i principali per clezione, per crédito, per donazione e *jure belli*, cioè per ragione di giusta guerra. E certo questi titoli non sono divini, ma umani, e se mediante questi titoli l'uomo acquista dominio, e potestà sopra di questi o di quei popoli, dunque non ha la potestà da Dio immediatamente: ma mediante: la clezione. come l'imperatore ed il re di Polonia, o mediante la successione crédito, come i re di Spagna e Francia, o mediante la donazione. come i principi feudatarii o mediante la giusta guerra. come già Goffredo ed altri signori acquisitarono la Terra Santa. Onde chi demandasse al re cristianissimo. con che ragione possiede la Francia, non direbbe *jure divino*, ma per ragione di successione creditaria che demandasse al doge di Venezia con che ragione ha il suo principale. non risponderebbe per ragione divina, ma per clezione umano. E questa è la di Terenza, ora il principale ecclesiastico del Papa ed i principali secolari e politici: che il Papa non solo comanda a tutti i cristiani per quella ragione universale ordinata da Dio, che i superiori comandino ai sudditi: ma perché ha da Dio immediatamente tutti i cristiani per sudditi: e sebbene il Papa si elegge da' cardinali, nondimeno non ha la potestà da' car-

dinali, ma da Dio. il quale disse a san Pietro ed in lui a' successori, *Pasce oves meas*. E questo si dimostra con una evidentissima ragione, perché il Papa non può alienare fiai suo primario apostolico alcuna provincia, né città, né persona; né è possibile che sia vero Papa e non sia superiore di tutti i cristiani: e questo perché il titolo della sua potestà è divino. Ma i re. principi secolari possono perdere i loro sudditi o tutti o parte: e possono essi stessi alienare qualche città o provincia solloporla ad un altro principe, e così non avere più potestà sopra quelle città o provincia, perché il titolo della loro potestà non è divino, ma umano. Similmente nessuno può sminuire la potestà del sommo Pontefice, o sia il collegio de' cardinali. o il concilio generale, o l'islesso sommo Pontefice, perché la potestà papale. essendo immediatamente da Dio non è solloposla alla volontà di creature. il contrario vediamo ne' principati secolari, che spesso gli viene sminuita la potestà o da popoli o da principi superiori, e talvolta i principali monarchici diventano repubbliche libere: e per lo contrario le repubbliche libere diventano principali monarchici. Il che tutto avviene, perché la potestà loro non è da Dio immediatamente, ma dagli uomini. E se i principi secolari non hanno potestà da Dio immediatamente sopra i laici, molto meno l'hanno sopra de' chierici. i quali sono esenti. come diremo appresso per ragione umana e divina. Dunque, la proposizione vera sarà questa: i principi secolari non hanno potestà sopra de' laici loro sudditi da Dio immediatamente. ma mediante qualche giusto titolo umano. e sopra de' chierici abitanti ne' loro domini, non hanno potestà né divina, né umana.

AUTORE

La dottrina non è mia è deU'apostolo san Paolo nell'epistola de' Romani nel cap. 13. anziè dello Spirito santo che con la bocca di lui parlo. e con la sua penna scrisse. le parole dell'Apostolo sono queste: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo. Questo luogo esponendo s. Gio. Crisostomo dice: Fecit hoc Apostolus. ut ostendat Christum leges suas non ad hoc, induxisse, ut publicas evertat, sed ut ad melius institui, ostendens quod istae omnibus imperentur. et monachis et sacerdotibus, non solum saecularibus, id quod solim in initio declarai. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, etiam si apostolus sis, etiam si evangelista. etiam si propheta, sive tandem quisquis fueris. Neque iam pietatem subvertit ista subiectio.

R1SP0STA

L'autorità di san Paolo al cap. 13. della epistola a' Romani, parla della potestà in universale, ed insegna. che è divina ordinazione. che il suddito obbedisca al superiore: ma non insegna che il principe secolare abbia le tali o le tali persone per suddite per ragione divina immediatamente. Ed è ve-

rissimo che ogni potestà è da Dio, ma alcuna è da Dio immedialmente. come fu quella di Mosè e di Aronne ed oggi è quella del Papa: alcuna è da Dio mediante la successione o elezione o altro liolo umano. Ed a quel testimonio di san Gio. Crisostomo sopra san Paolo, rispondo. che quel sanlo non dice che i sacerdoti e monaci sono obbligati per l'autorità di san Paolo obbedire a' principi secolari, ma a' suoi superiori, quahinque essi siano. Sebbene nno è vero che gli ecclesiastici hanno da osservare quelle leggi civili che non sono contrarie alle ecclesiastiche, e sono necessarie per il commercio che hanno gli ecclesiastici coi laici: perché, come scrive Papa Nicolò all'imperatore, nel corso delle cose temporali la Chiesa si serve delle leggi imperiali; tuttavia a questa osservanza delle leggi dei principi secolari. sono gli ecclesiastici obbligati quanto alla direzione. non quanto alla forza, cioè: Vi *rationis, non vi legis*. Conte per esempio, se il principe temporale tassa il prezzo de' grani, sono obbligati gli ecclesiastici a vendere e comprare a quel prezzo tassato: non perché siano obbligati a quella legge, ma perché sono obbligati a vendere e comprare secondo il prezzo giusto: ed in quel luogo cioè la ragione della che quello sia il giusto prezzo si tassato dal principe. Ma se per sorte qualche ecclesiastico non osserva quella legge. non per questo può esser chiamato in giudizio, né punito dal principe laico. nel quale non è soggetto; ma sibbene dal suo superiore ecclesiastico.

AI TORE

Laonde nell'antica legge sebbene i leviti ebbero un sommo sacerdote, cioè Aronne. tuttavia nelle cose temporali, e nelle cause giudiziali rimasero soggetti a Mosè loro principe temporale, come ben prova il Covarruvia.

BISPOSTA

Mosè era sommo sacerdote insieme con Aronne ed era per divina straordinariamente disposizione. maggiore dell'istesso Aronne. E se il Covarruvia dice il contrario, noi abbiamo a creder più alle Scritture ed a' santi Padri, che al Covarruvia. il quale in materia della giurisdizione si è mosso sempre troppo parzialmente. A' el salmo 98. si dice apertamente: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus* cioè, Mosè ed Aronne erano sacerdoti di Dio. E nell'Esodo al cap. U). o' Terisce Mosè a Dio l'incenso che era principal officio del sommo Pontefice. E nel Levitico al cap. 8. consacrò Mosè come sommo sacerdote il suo fratello Aronne. ed i figliuoli dell'istesso Aronne fece sacerdoti, ed o' Terse il sacrificio nella loro consecrazione. Onde l'illustre. obreo dottissimo nel terzo libro della vita di Mosè. nel Tullimo parole dice, che Mosè fu pontefice, re e profeta. E san Gregorio nazianzeno in una orazione [alla avanti di Gregorio Niseno dice, che Mosè era sacerdote dei sacerdoti, e principe de' principi: e san Agostino nella questione 23. del Levitico, dice che ambidue cioè Mosè e Aronne erano sommi sacerdoti, ed il medesimo torna a dire nel trattato sopra dei salmo

98. come anche san Girolamo nel primo libro contra Gioviano, e prima di tutti questi san Dionisio Areopagita nel cap. 3. della gerarchia ecclesiastica. Sicché essendo Mosè sommo sacerdote, non è maraviglia. se i leviti. che erano gli ecclesiastici di quel tempo gli erano soggetti come a proprio loro giudice e capo.

AUTORE

E nella primitiva Chiesa non fit la distinzione del foro; perciocché Giustiniano imperatore fa il primo il quale a petizione del vescovo di Costantinopoli concesse agli ecclesiastici. di poter essere giudicati dal loro prelato. ipso tamen non impedito, nel qual caso e ne' delitti criminali lasciò che gli ecclesiastici siano soggetti al principe ed al ministero del principe temporale, come, chiaramente si legge nella novella costituzione 53, di Giustiniano imperatore.

BISPOSTA

Io trovo tutto il contrario nella Scrittura e nei sacri concilii: perché nel tempo della primitiva Chiesa san Paolo dimostra che il vescovo aveva il suo tribunale. e giudicava i suoi sudditi ecclesiastici. come si vede in quelle parole nel 5. cap. della prima epistola a Timoteo vescovo di Efeso: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere nisi sub duobus vel tribus testibus*: cioè, non ammettere nel tuo tribunale l'accusa contra di un prelo, se non sia provata con due o tre testimonii. E nel concilio generale calcidonesc. che fu celebrato prima che Giustiniano fosse nato nel canone 9. si legge così: *Si clericus, adversus clericum habet negotium, non relinquat episcopum suum, sed ad saecularia judicia non recurat*. Cioè che i chierici nelle loro liti non debbono ricorrere a' giudici secolari avendo il proprio vescovo per giudice. Come dunque dice questo nuovo teologo. che nella primitiva Chiesa non ci era distinzione di foro e che Giustiniano fu il primo a permettere che gli ecclesiastici fossero giudicati da' loro prelati? Ma che diremo. che non solo il concilio calcidonesc. ma anche l'agalese nel can. 32. dice: *Clericus nec quemquam praesumat apud saecularem judicem episcopo non permittente, pulsare. Et si pulsatus fuerit non respondeat. nec proponat. nec audeat criminale negotium in judicio saeculari proponere*. Ed il concilio terzo coriaginese, ancora più antico e circa centotrenta anni prima del tempo di Giustiniano. nel can. 9. *Item placuit, quisquis episcoporum presbyterorum, diaconorum, seu clericorum, si derelicto ecclesiastico judicio. publicis judiciis purgari voluerit, etiam si pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat et hoc in criminali actione: in civili vero perdat quod evicit, etc.* Ed il concilio milanese, similmente nel can. 19. dico così: *Placuit. ut quicumque ab imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur*. Ecco quando sia fui-

so cho prima del tempo di Giusliniano non ci fosse distinzionc di foro. Ma perché Giusliniano si usurpô grande aulorilà in voler giudiear le cause degli ecclesiastici, però Menna patriarca di Coslanlinopoli domandô all'imperatore. che almeno lasciasse a'iescovi la cognzione dette cause civili, e l'imperatore lo concesse. E che ciô sia vero, che Giusliniano si usurpasse troppa aulorilà, si vede cliiaro, perché non solo s'inlromisc a far legge sopra del clero in cose temporali. ma anco in cose spirituali, come vedrà chi vorrà Icggerc il liColor *De sanctissimis episcopis*; e l'allro, *Dc sacrosanctis ecclesiis* E molio più chiaro il Nomocanone di Folio: e nondimeno (ulli li leologi e canonisli, e zianadio l'islesso Covarruvia insegnano, che il giudizio delle cose spirituali, *jure divino*, locca solo a' vescovi, ed al sommo Pontefice, come supremo giudice. Onde non solo prima di Giusliniano, ma anco dipoi, i sacri concilii proibiscono agit ecclesiastici, che non si lascino giudicare da' giudici scolari. come si vede nel concilio tolciano l'erzo nel can. 13. ed allri concilii. Ed acciô vegga ognuno quanto poco fondamentosi possa fare in quella novella cosluzionc ollanlesima l'erza (non ollanlesima quinla mal cilata dall'aulorc) di Giusliniano, si consideri, che l'istesso imperatore nell'islessa cosliluzione dice, che non puô il giudice scolare punire un ecclesiaslico. se prima non sia spogliato dal vescovo della dignità clericale. Ed usa quelle parole: *Prius hunc spoliari a Deo amabili episcopo sacerdotali dignitate, et ita sub legum fieri manu*. Ora se l'eccl.-iastico non è sollo In mano delle leggi, cioè non è solloposto alie leggi secolari, se prima non é dal vescovo degradato come puô dal giudice secolare esser giudicalo, montre riluene la dignità clericale? E nell'islessa cosliluzione dice l'islesso imperatore, che le leggi imperiali non si sdegnano di seguilarc i sacri canoni. Dunque avendo i sacri canoni ordinato che gli ecclesiastici siano giudicali da loro superiori ecclesiastici, come si puô osservare l'istessa cosliluzionc che determina il contrario? Aggiungo per ultimo, che l'anio è sembrala inconvenienlc quesla dclerminazionc di Giusliniano. che Federico secondo imperatore revoco la suddella legge di Giusliniano, e tutte le allre che sono contra la bhecià d'olia Chiesa: che cos] leggiamo nella prima sua cosliluzione: *Sane infidelium quorumdam, et injustorum adeo iniquitas abundavit, ut non dubitent contra apostolicam disciplinam et sacros canones statuta sua confingere contra ecclesiasticas personas, et ecclesiasticam libertatem*. E più al asso: *Item statuimus. ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione, vel civili trahere ad iudicium sacculare praesumat, contra constitutiones imperiales, et canonicas sanctiones. Quod si fecerit actor a juro suo cadat et iudicatum non teneat, et iudex sit tunc iudicandi polfsiate privatus*. E molio prima di Federico l'imperatore B-isdlo annullô una legge di Niceforo imperatore contra la liberlà ecclesiastica, dicendo che da quella legge erano venule infinite calamité alla repubbhca. Leggasi Balsamone sopra il Nomocaoone di Fozio, dove dichiara il primo canone del

concilio prime, e secondo Coslanlinopolitano e queslo basti quanto all'aulorità di Giusliniano.

ALTRE

Nè perche Costantino magno imperatore essendoglisi présentait alcuni processi contro le persone ecclesiastiche dicasse quelle parole: Vos a netnine judicari potestis, quia ad Dei iudicium reservamini, come serine il Graziano cap. Futuram 12. c. 1. si cava da esse, che gli ecclesiastici non siano soggetti al principe secolare. Poichè fu queslo un eccesso di quell' imperatore di mostrarsi verso della Chiesa, e benigno, e pio: ma non già perché cost nel vero sentisse. Conciossiachè se quelle che disse Constantino fosse vero, né anco gli ecclesiastici potrebbero esser giudicali daloro prelati, dicendo, ad Dei iudicium reservamini, il chesarcbbe un gravissimo errore.

risposTA

Gran lodedà queslo aulorc a Costantino, poichè per farlo benigno, e pio lo fa bugiardo, dicendo, non già perché così nel vero sentisse. Ma acciô si vegga quanto degne di un pio imperatore siano le parole di Constantino, Iradueiamo parola per parola quello che scrive Rnfino nel 10. hb. dell'istoria cedes, al 2. cap. Disse Costantino a' vescovi, Iddio vi ha consliluili sacerdoti, e vi ha dalo polestà di giudicare noi. e però noi da vol giuslamente siamo giudicali; ma voi non potelé esser giudicali dagli uomini. Per lo che aspettnle ira voi il giudicio del solo Dio, e scrbale le vostre conlese a quello esame: perché voi ci siete dati da Dio, come Dei, e non é conveniente, che l'uomo giudichi i Dei, ma quel solo del quale é scrillo, Dio sliede nellasinngoga degli Dei. clc. Dove é da notare, che siccome i principi secolari sono chiamai Dei rispello de' popoli, come più a basso vedremo. così i sacerdoti sono Dei rispello de laici. ancorchè siano principi, come qui dice Constantino, e da questo fundamento raccoglie benissimo queslo grande imperatore, che i sacerdoti possono giudicare gli imperatori, ma gl'imperatori non possono giudicare i sacerdoti. Se l'imperatore del monde confessa di avere i sacerdoti per Dei. e non poierli giudicare, ma sibbene esser giudicalo «la loro: quanto più lo dovrebbe confossare con falli e con parole il doge di Venezia? Né da queslo segulla, che i sacerdoti non possano esser giudicali da' loro prelati, anzi seguita il contrario perché il superiore sempre gimlica in nome di Dio. dal quale ha la polestà: anzi Dio islesso gimlica per mezzo del suo ministro. E eosl quando il vescovo gimlica un ecclesiastico inferiore, o il Papa gimlica un vescovo Dio é quello che gimlica per suo servo. Così dunque dice Constantino, che i vescovi. che sono Dei rispello de' laici, non possono esser giudicali «lai laici. che sono uomini. e non li rispello a' sacerdoti. Ma che Dio solo ha da giudicare i vescovi, il che s'inlende per mezzo del suo vicario. Come anco i principi scolnri, che, sono Dei rispello ad i uomini privati non possono esser giudicali dagli

uomini privati, ma solamente da Dio per mezzo del suo vicario che è il sacerdote, il quale per questo si chiama **bo**, rispetto del principe secolare, e così disse Dio a Mosè: *Feci te, Deum Pharaonis*, li ho (allo stesso modo del re Earaone, acciò lo giudichi e lo castighi. E che sia vero che Costantino credeva che il papa potesse giudicare i vescovi: si vide nella causa di Ceciliano vescovo di Carlagine, che essendo accusato da Donatisti, Costantino non ebbe ardire di giudicarlo, ma lo mandò a papa Medardo a Roma, e sebbene all'ultimo anche esso Costantino giudicò l'istessa causa, lo fece per confondere i Donatisti, e con animo di domandare perdono a vescovi di essersi introtnesso per necessità in quella causa, come scrivono Ollalo Milevano nel 1. lib. contra Pormeniano, e san'Agostino nell'epistola 48. e nell'epistola 162. ed altre molte.

AUTOHE

Sono dunque tutti gli ecclesiastici, ed isecolari de jure divino, soggetti al principe secolare. Omnis anima potestatis sublimioribus subdilat. *E la ragione si è, perché siccome niuno è eccellente dall'ubbidienza che deve a Dio, così niuno è eccellente dalla ubbidienza, che si deve (il principe, perché come soggiunge l'Apostolo. Omnis potestas a Deo est. Laonde dal profeta Davide lie ed i principi secolari sono chiamati DU, Deus stetit in synagoga Deorum in medio aulcum Deos judical. Perciocchè come spiegò Ure Glosafat nel lib. 2. del Paralip. cap. 19. I giudici secolari, non hominum sed Dei judicia exercent. Questo istesso luogo, de principi secolari parlandolo, cita Crisostomo in san Giovanni nel cap. 10. E conforma che a loro convenga il nome di Dei. Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, come dottamente nota il card. Bellarmino al cap. 3. del libro, che scrive de laicis.*

inSP0STA

Se si conchiudesse il contrario, cioè, non sono dunque gli ecclesiastici, nè i secolari de *jure divino*, soggetti al principe secolare: ma i secolari de *jure humano*, gli ecclesiastici nullo *jure*. la conclusione si dedurrebbe bene dalle cose dette di sopra: perché abbiamo dimostrato, che i principi sono diventati superiori di questo e di quel popolo per il loro umano, non per il loro divino. E se questo non è vero, mostrino l'avversario qualche luogo della Scrittura, dal quale si raccolga, che i signori Veneziani siano padroni di Padova, di Verona ed altre simili città: e se si liguasse del regno di Cipro quid il loro allegherebbero i Veneziani? Torse qualche passo della Scrittura? Cerco che non allegherebbero altro che il loro di donazione, e di antico possesso, e simili cose umane. E se non possono provare il loro di ragione divina sopra dei laici di Padova, o di Cipro, quando lo mostreranno sopra do' chierici? Ma io vo' più oltre, e dico, che de *jure divino*, tutti i laici eziandio i principi sono soltoposti a sacerdoti, e per medesimo *jus divino* i sacerdoti non sono soltoposti a principi laici: co-

me poco avanti confessò Costantino imperatore. Perché secondo la Scrittura sacra, che è il *jus divino* positivo, i sacerdoti sono pastori, ed i laici, ancorchè principi sono pecore: i sacerdoti sono padri ed i laici sono figliuoli; e secondo il lume naturale. che è il *jus divino* naturale, la pecora è soggetta al pastore, ed il pastore non è soggetto alla pecora: il figliuolo è soggetto al padre, ed il padre non è soggetto al figliuolo. E bellissima è la comparazione, che fa s. Gregorio nazianzeno nell'orazione *ad populum Umore perculsum el principem irascenlem*, Ira la potestà ecclesiastica e secolare: la quale è seguita comunemente da sacri teologi, ed è che siccome nell'uomo vi è la ragione e la carne, che insieme unite compongono l'uomo: così nella santa Chiesa vi è la potestà ecclesiastica, o vogliamo dire spirituale, e la potestà secolare, e temporale, e l'una e l'altra compongono il corpo mistico della Chiesa. E siccome nell'uomo la ragione è superiore alla carne, e la carne non è superiore alla ragione, se non quando gli si ribella: e la ragione indirizza e regge e comanda alla carne, e la carne la castiga con digiuni e vigilie: ma la carne non indirizza, nè regge, nè comanda, nè punisce la ragione: così la potestà spirituale è superiore alla secolare, e però la può e deve dirizzare e reggere, e comandare e punirla, quando si porta male: ma la potestà secolare non è superiore alla spirituale, nè la può dirizzare, nè reggere, nè gli può comandare, nè punirla, se non di farlo per ribellione e tirannide, come hanno fatto la volta i principi gentili o eretici. All'autorità di san Paolo già si è risposto di sopra, ed è vero, che ogni potestà è da Dio ma immediatamente o mediatamente: e siccome nessuno è eccellente dall'obbedienza che deve a Dio, così nessuno è eccellente dall'obbedienza che deve al principe, quando è suddito di quel principe e nelle cose nelle quali gli è suddito. Ed anche vero che il principe tiene il luogo di Dio, e però se gli deve obbedire come a Dio, in quelle cose che appartengono alla sua potestà, come dice san Paolo nell'epistolagli Efesi. nell'ultimo capitolo: *Servite dominis carnalibus sicut Christo*. Ed il card. Bellarmino, quando scrisse, che i principi secolari sono chiamati Dei nella Scrittura, lo fece per confondere gli eretici Anabatisti, i quali insegnano, che nella Chiesa di Dio, non ci hanno da essere principi secolari, nè tribunali, nè giudizi, nè simili ordini politici. Ed il medesimo autore, siccome ha dello, che i principi secolari, rispetto de' sudditi loro sono Dei; così ha dello, che i sudditi sono Dei rispetto de' principi secolari, veggasi il settimo capitolo del primo libro *De summo Pontifice*, ed altri luoghi simili: e però se l'autore volesse imitare il card. Bellarmino, dovrebbe servirsi della sua dottrina contro gli eretici, e non contro la Chiesa, cavando come ragno il veleno da quei Hori da' quali le api cavano il mele.

AUTOHE

Seguita l'Apostolo. e dice: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ecco l'autorità che hanno i principi secolari di far leggi in ogni materia,

c chc obbligano ognipersona, conforme a qtiello chc si leggc ne'Proverbi di Salomone, dove parlando Iddio dice. Per me reges regnant, el leguni conditores jusla decernunt: *Quindiè chc i cristianissimi imperatori Giusliniano e Teodosio nd codice hanno fallo molle leggi apparlcnenti alie persone ecclesiastiche, cd a'beni e disciplina ecclesiastica, sollo i titoli de episcopis el clericis de sacrosanctis ecclesiis, clc.* 4 *queste leggi comanda l'Aposlolo che si ubbidisca. e non si faccia resistenze; poichb quelli che faranno una lal resislcnza, ipsi sibi damnationem acquirunt, cioc fanno peccato mortale, nel quale se morisscro sarebbero ali'eteme famine dell'inferno condannati.*

H1SP0STA

Mirabile è la logica di quesl'uomo che sa cavare conclusioni da luoghi, dove non sono. E quando disse mai l'Aposlolo, clic i principi secolari possano *hr leggi* in ogni materia.o chc obblighino ogni persona? Dunque polranno i principi secolari far legge del modo di dir la messa e l'uflicio divmo ed obbligarc i laici a dir messa e far volo di castilà; cd obbligarc i preli a prendor moglic ed in cambio del Breviario porlar la spada, e tullì saranno obbligati ad obbedire.poiché hanno autorité di far leggi in ogni materia, e che obblighino ogni persona. E quando i principi infedeli facevano legge. che lulu rmnegassero Cristo, c sacrificassero agli idoli, erano obbligati i cristiani sollo pena di peccato mortale ad obbedirc.perche quando san Paolo comandava che si obbedisse a'principi, lullì i principi erano infedeli, e seconde la dollrina di queslo nuovo interprete, dal comandainento di san Paolo si cava, che i principi secolari hanno autorité di far leggi. in ogni materia, e che obblighino ogni persona.Non ti accorgi quanti errori nascono dalle tue parole? e pure aggiugn.che queslo é conforme a quello che dice Salomone ne'Proverbi, e non vedi che Salomone dice luito il contrario. Perché montre introduce la Sapienza divina, che dice:*Per me reyes reynaul, cl legum conditores justa decernunt*, dimoslra chiaramenlc, che solo le leggi giusle veugono dalla Sapienza divina,e le allre che lalvolla faiiuo i principi,in cose che a loro non toccano, o supra di persone a loro non soggelte, o altrimenti mgiuste, le fai noda se slessi.e non sono approvate da Dio. Ed a quello che aggiugni, chc Giusliniano e Teodosio hanno fallo leggi apparlcnenti a persone ecclesiastiche.ed a'beni e disciplina ecclesiastica.gia si é risposlo, che in questo hanno ccesso i termini della loro poleslà, c quando dici a quesle leggi comanda l'Aposlolo che si obbedisca, dici una grandissima évidente falsità.Perche l'Aposlolo parla in universale, che i sudditi obbediscanoa'superiori.e quando poco appresso adduce l'esempio de'principi secolari, parla dei principi, che allora erano infedeli, e peré non si può intendere «lie l'Aposlolo voglia che i cristiani vbbediscano a tali principi, pariando di leggi apparleocnli al lullo divino, o alla disciplina délia tbiCsJ, ma solo di leggi civili e di cose temporali

aile quali leggi bisognava che i cristiani obbedissero almcno per non scandalizzarc, c perserbare la pace ed unione, ed ucciô non eredessero i Gentili, che la legge crisliana fosse contraria al governo politico.

AUTORE

In ollre comanda l'Aposlolo che si paghi al principe da luth il tribulo.perche chi lo paya ul principe lo puga a Dio. Cui vectigal vecligal, cui tribulum tributum: sunl enim ministri Dei ad tributa. *H quai luogo spieyando l'angelico dollore san Tommaso d'Aquino, maestro di tutti i tcoloyi, unico Sole della catolica scuola dice, cho se i chicrici sono liberi dal tribulo, cio hanno, non corne alcuno si pensa de jure divino, ma ex privilegio principum e parla de'principi secolari.l'inalmenle concludo con san Paolo deU'aulorilà del principe:* Non enim sine caussa gladium portal.Ecco *l'authorilà del principe secolare di punire* poena sanguinis. *La quale non avendo da Dio i prelati ecclesiastici, avendo i chicrici malfatlori degradato, e dichiaralo inabile dei grado clericale, non pàssano pin ollre.Ma accioechè siano con la morte castigati,* Iradunicos brachio saeculari. *E perché alcuno non pensasse che le parole sue fossero di consiglio e non di preccilo per islabilireil lullo, afferma TApostolo:* Ideo necessitate subdit: estote non solum propler iram, sed eliam propler conscientiam.Si *chesiamo obbligati in coscienza di obbedire al principe secolare, in tutte quelle cose che di sopra abbiamo dello, ammacstrali dati'Apostolo san Paolo.*

iiisi'osTA

In queste parole bisogna prima notare, che fautore si finge le Seritture o le corrompe como gli piacc: perchè in san Paolo non si trova quella sentenza: *Sunl enim ministri Dci ad tribula*,né anco quell'allra, *Dei enim minister csl ad vindiciam*. E sebbene di questa ultima ci sia il senso: lullavia non è lecilo citando le parole della Scntlura che sono parole di Dio, mutarle o allerarle e massiuc quando non ci è manco il senso, come in quella, *Sunt enim ministri Dei ad tribula*iperchè s.Paolo non dice che i principi sono ministri di Dio per ricevere i tribuli , ma per procurare la pubblica quiete, che cosi espongono san Crisoslomo e gh allri sanli quelle parole: *Ministri enim Dci sunl, tñ hoc ipsum servientes*. Né san Tommaso, nel quale l'autore si fonda,dice il contrario: perché dice, chc il tributo c corne un salario che si dà a'prmciipi per la faliea che fanno in governare i popoli: c certo è,ehe il salario non si dà a Dio.c peré non sono i principi ministri di Dio perricevere i tributi, ma pergovernarc i popoli.Onde quando s.Tommaso dice: //oc ipsum, *idest pro ipso*, non significa *pro Deo*, ma *pro recipiendo tributo sementes*: dove si é ingannato l'aulore. Quanto poi a quello, chc questo 'uutore allega san tommaso, per provare che gli ecclesiastici sono stall liberali da pagare i inbuli per privilegio de'principi. Questo vera-

monte lo dice san Tommaso, cd è conforme all'istorie, come diremo più a basso, ma non dice san Tommaso quello che l'aulore pare che gl'impone, che non abbinno qucslo privilegio anco (*Injure* divino, anzi lullo il contrario, perché san Tommaso dice, che i principi co'simi pì ivilegi lianno liberali gli ecch slaslici dal tribulo, perclìc ciù era conforme all'eqnità naturale, volendo dire, chc i principi lianno in qucslo confermato il *jus naturale*, che pure è divino. Quanto aU'ullimo chc questo autorc nega chc la Chiesa abbia polcslà di punire con la pena della morte, non so dove abbia lello la cosa, se non appresso gli crelici Valdensi cd Hussili, Marsilio da Padova cd allri simili, chc ne* gavano la Chiesa avere l'una e l'allra spnda. Vero è, chc la Chiesa non adopra la spnda materiale, nè punisce con pena di morio i delinquenti, non perché non possa, ma perché non le pare conveniente alla mansuetudine ecclesiastica; c però rilascia simili delinquenti alia giuslizia secolare. A scolla quollo che (lice san Bernardo nel 4. lib. *De consideratione*, scrivendo ad Eugenio Papa; *Uterque ergo Ecclesiae, el spiritualis scilicet gladius el materialis, sed el quidem pro Ecclesia, ille vero, el ab Ecclesia exercendus est. Ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, el jussum imperatoris*: cioè l'una e l'allra Spada, spirituale e materiale è della Chiesa. ma la spirituale l'escrcila la Chiesa per mano del sacerdote, la materiale permano del soldatojna al ccn-nodcl sacerdote c comandamcnlo dell'imper lore. E questa dollrina di s. Bernardo ha dipoi aulenticala papa Bonifacio nell'Esrlavaganle *Unam sanctiam de majoril. ol obedien*. finisc c l'aulore con dire, che san Paolo quando dire chc si ha da obbedire a'principi, non dû consiglio. ma preccilo: il che è vero, ma s'inlcndc, corne si c dello di sopra chcsi ha da obbedire al principe da quolli che gli snno soggelti per giusto lilolo, cd in quelle cose aile quali si cslendc la loro autorité, d'onde ncscguilo, cho al principe secolare non sono obbligati ad obbedire gli ecclesiastici, perché sono esenli: ma solo i laici, c qucslo in cose civili, e chc non sono contra Dio. Dal chc si pué vedere quanto offenda Dio oggi la repubbliea di Venezia, chc non solo carcera gli ecclesiastici, ma coslringc per forza cosl gli ecclesiastici corne i laici a non osservare riolcrdctlo del sommo PonteOcc, essendo qucsla cosa puramenlc spirituale cd ecclesiastica.

SECONDA PROPOSIZIONE DELL'AL'TORE

Cristo nostro Salvatore sebbene come Figliuolo di Dio uguale al Padre, csl llex regum et dominus dominantium tuttavollacssendo vestito della nostra spoglia mortale, si avanli la sua morte. come dopo la sua sanlissima risurrezione, non esercitu la polcslà di principe temporale. Non cbbc regno temporale, come disse a Udato. llex es tu? tu dicis risposc. Jla avverli. che sebbene son re, lulla-volla Regnum meum non est do hoc mundo, cioè temporale. Laonde quando quei popoli che furono da lui miracolosamente saziali con cinqu

pani e duc posci volevano farlo re, aufugit ne raperent ct facerent ipsum regem. Non voile giudicare alcuno: onde risposc a quclli che volevano che ei senlenziasse in una loro controversia, me constituit judicem super vos? Anci conohbe Pilato ministro di Cesare per suo giudice. Non haberes in me poleslalem, nisi libi data esset desuper, come nola san Tommaso nell'epistola a /lo-mani.

RISPOSTA

Qucsla seconda proposizione non ha chc fare co'ncgozii presenli, ne'quali non si trata dc'regni temporali, ma di cose ecclesiastiche: e solo serve a moslrarc il mal animo, c gli errori dell'aulorc. Dico dunque, che c vero chc Cristo in quanto uomo mortale, non esercilù in qucslo mondo la potestà di principe temporale, perché venne, come esso disse, per palirc, per servire, per iosegnare al mondo il dispregio della roba, c degli onori, e con esempio d'urnillà cd obbedienza, mosirare a superbi, c disobbedienli la via derparadiso. *Fdius hominis non venit ministrari, sed ministraro, et dare animam suam redemptionem pro mullis*. Mallh. 20. *Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet*. Lucae 9. *Discite a me, quia mitis sum, el humili^ corde.* } \dlh. II. *Sellis gratiam Domini* nos(ri Jcsu *Christi. qui propter nos egenus factus csl. cum esset dives*. 2. Corinth. 10. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem aulcrn crucis*. Philipp. 2. Ma doveva l'aulore aggiungere. Che Cristo cziandio in quanto uomo, poleva se avesse voluto, pigliare il dominio dello cose temporali tulle, e farsi re o imperatore, come pili gli fosse piaciuto, perché come dice san Giovanni al cap. 11. *Omnia dedit ci Pater in manus*. E san Paolo nel primo capo deU'epislola ngli Ebrei, dice: *Quem constituit haeredem universorum*. Doveva anco non dire, che Cristo dopo la nsurrezione non abbia csercicato polcslà di principe temporale, senza aggiugnere, che Cristo dopo la risurrezione governa lullo il mondo cziandio in quanto uomo. non come principe temporale, ma come principe clerno superiore a lulli i principi temporali, come dice sau Giovanni nel principio dell' Apocalisse: *Qui est primogenitus mortuorum cl princeps regum terrae*. Ed esso slesso: *Dala esi mihi omnis potestas in cocio cl in terra*. Mallh. 28. La quale poleslù non é propriamcnlc temporale, perché é elerna, ma lullavin é sopra tulle le cose temporali cdclernc. Ma chc Cristo abbia riconosciuto Pilato per giudice, questo non si pué dire, sc non con errore. Perché Cristo ancora in quanto uomo. cra sommo Ponlelice con potestù di ccccllcenza, anzi era capo degli nomini e degli angeli: onde non aveva superiore in terra, né poleva da nessunoesser giudicalo *dejuero*, ma sebbene de facio, quando esso cosi pcrmellova. E questo significa l'Aposlolo quando dico: *Humiliavit semetipsum*. Philipp. 2. Onde a quelle parole: *Aon haberes potestatem adversus me ullam, nisi libi datum csscl desuper*. Nelle quali pare chc Cristo riconosce Pilato per giudice

dalogli (la Dio, si risponde, che in quel luogo per poleslà s'mlencpermilssionc;ed è il senso di quel luogo che Pilalo non avrebbe potuto far niente contra Crislo, se Dio non l'avcsse princisso: come anco s'mtendc quell'allro luogo: *Ilacc csl hora vestra cl potestas tenebrarum*. Luc. 12.E quesla è la risposla de'sanli Padri Crisoslomo e Cirillo i quali dirooslrano il capilolo decimonono di s. Giovanni. Ma perché san Tommaso sopra del capilolo 13. dell'epislola *ad Romanos*, inclndc quel luogo di san Giovanni délia poleslà che hanno i principi da Dio, diciaino che la poleslà di Pilalo come ministro di Cesare era da Dio, dal quale discende ogni legillima poleslà. Ma che quella poles'à si eslcndcsse sopra di Crislo, nasceva dnll'ignoranza di Pdalo, il quale non sapeva la dignità di Crislo, e lo giudicò come una persona privata di quel paese, de) quale cgli era governatore: come se oggi fosse prescnlato al giudice sccolare un proie sollo nome di laico ed in abito di laico.lo polrebbe giudicare con la poleslà con la quale giudica gli allri laici; ma non per queslo seguila, che i preli siano solloposii al giudizio de'laici, né Crislo fosse solloposlo ul giudizio di Pilalo.

AUTORE

Finalincnc comando che il tribulo si pagasse al principe sccolare, cioè Cesare: Keddile quae sunt Caesaris Caesari.Alcuni soppongono a questa proposizionc con dire, che sebhenc Crislo pagò il tributo a Cesare per sè e s. Pietro, luttavoila disse che non era obbligato a pagarlo: Numquid filii debent solvere tributum?A'el che mostrò laulorità di principe temporale, il quale è escnlc dal tribulo. A queslo dubbio si risponde, che quelli del paese come dicono alcuni dottori, chiamati col nome di /igli, non erano obbligati a pagare quel tribulo, ed essendo cgli del paese e san Pietro ancora offermò che non erano obbligati. O per dir meglio voile accennare la sua santissima divinità. e dire, che come /igliuolo di bio non era obbligato a pagan il tributo. .Va perché il renderc quesla ragione era troppo alto e profunde sacramento, del quale erano incapaci quegli esattori del principe, disse. Sed ne scandalizentur. Dove, si vede quanto conto fece tl Salvatore di non scandalizzare i ministri dei principi secolari. con allegare una cera e reale, ma non da loro inlesa esenzione.*

h i s p o s t a

Che Crislo comndasse che si pagasse il tribulo a Cesare, è vero: ma non è a proposito: poiche nessuno nega che si devo pagare a'principi il tribulo da quelli che sono obbligati, come dice san l'ioio: *Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, etc.* Horn. 13. Ma qu into al tributo che pagò Crislo per sè e per san Picfro. pare che li sia piaciuta l'cresia di Marsilio di P3d0va.il quale disse, che Crislo pagò il Iribulo non condescensione, sed *necessitate coactus*. I.a

quale eresia fu condannata da papa Giovanni XXII. nella Estravaganlc *Licet*, come riferisce il card. Turccrcmata nella Somma de *Ecclesia* lib. 4.p.2. cap. 37. Perche non allegin' ultra esenzione a provare che Crislo non fosse obbligato a pagare quel tribulo, se non perche era del paese, e quoi del paese erano chiamati col nome di *Filii*: e perché aveva la divinità secondo la quale era Figlio di Dio e come Figliuolo di Dio non era obbligato. La prima ragione è del lullo frivola e vana: perché non solo quoi del paese non erano cscnli, ma essi soli erano obbligati a pagar quel Iribulo, conic si vede dall'Esodo al cap. 30. dove fu imposto tribulo a lulli i figliuoli d'Isracle, che ognuno pagasse un mezzo siclo, che sono due dramme: e queslo tribulo poi se lo pigliarono i Romani, come scrive Giuseppe nd 7.libro de *bello judaico* cap. 20. La seconda ragione fa Crislo escnlc in quanto Dio, non in quanto uomo, e però in quanto uomo secondo le era obbligato: e queslo è quello che diceva Marsilio da Padova. Il medesimo si raccoglie dal suo discorso.perche lu vuoi provarc.che Crislo non fu principe temporale, e per provarlo adduci per ultima, e principal ragione che Crislo comandò che si pagasse il Iribulo al principe sccolare. La quai ragione non ha forza nessuna, se lu non aggiugni che Crislo pagò il Iribulo. E perché qui consiste la forza della lua ragione, però fai l'obiezione contro di le stesso, dicendo che alcuni s'oppongono con dire, che Crislo non era obbligato a pagare il Iribulo,ma lo pagò per non scandalizzaragli esattori del Iribulo. Ora io ti dimaudo: Crislo come uomo era obbligato o non era obbligato a pagare il Iribulo? Se dici che era obbligato, li dichiari compagno di Marsilio condannato per eretico; se dici che non era obbligato, confessi che la lua ragione non ha forza venina e non parti a proposito. La verità è che Crislo eziandio come uomo, ed anco gli Apostoli non erano obbligati a pagare quel Iribulo; perché Crislo come uomo, non era persona uinana, ma divina, nè era tigliuolo adollivo.ma naturale di Dio,che è re sopra lulli i re, e però non era obbligato pagare il Iribulo a nessun re.E perché quando un principe non è obbligato pagare, nemmeno la sua famiglia è obbligata pagare, però ne anco gli apostoli che erano la famiglia di Crislo, erano obbligati pagare: e da queslo raccolgono s. Girolamo in cap. 17.*Matthaei*, e san Agostino nel primo libro delle Quisfioni evangeliche q.23. che i chicrici non sono obbligati pagare tribuli a'principi sccolari,perché sono della famiglia di Crislo e per onore di Crislo sono cscnli. Tralascio di riferire il resto delle sue parole intorno a quesla seconda proposizionc,perche sono cose leggicre, e non hanno bisogno di risposla, non essendo contro di noi.

TERZA PROPOSIZIONE DELL'AUTORE

Non avendo il Signor nostro Gesù Crislo cscrcilato l'autorità di principe temporale, non è il dovere di dire, che quesla aulorità abbia lasciata a san Pielro ed a'suoi successori, i quali sono suoi vicarii, alleso che il vicario, non è da

pili del suo *principali!*. Unde ben dicono il Solo ntl lib. I. delle Senlenze, Irallando di quesla, materia cd il card. Bellarmino de auctoritalc papae, the si maravigliano de'eanonisli, chc ab-Liana avuto ardire senza alcuna ragione, o aulorilà del nuovo Testamento, di affermage, che pijpn csl dominus Iolius orbis directe in temporalibus: *doilrina nel vero scandalosa. e poco fon diita. So bene, chc alcuni cilano ollre i canoni i quali come leggi umane in concorrenza delle divine, non possono avere iiguale. aulorilà dico, cilano san Tommaso d'Aquino de regimine Principum, che nd cap. IO. e VJ. di quel libro dice, che il somnio Ponlcifice* Esi Dominus Iolius 01 bis in temporalibus cl spiritualibus: *ma quel libro none di san Tommaso, come ben dimostra il card.Bellarmino nel libro De poleslale Papae,elc.*

KISPOSTA

Quesla lerza proposizionc è simile alla seconda; perché non fa a proposito dcil'intento principale delfautorc: e solo serve a dimoslrare la mala volontà sua, c la poca sinccrità in citaro gli aulori. Non fa a proposilo. pcrchè l'intcnlo suo è di nio-slrarcchc la sentenza di scomunica e d'inlcrdcillo fulminata da nostro signor papa Paolo V. sia nulla ed invalida, al chc lanlo vale il dire: il Papa non è re temporale del mondo, quanto sc avesse dcito ilre di Francia non può mandarc in galera nessuno, perché non è vescovo, perché per fulminare sentenza di scomunica c d'inlcrdcillo, non si riccrca aulorilà regia c temporale ma pontificia, c spirituale: come per mandarc in galera non é necessaria lo poleslà spirituale, basiendo la temporale. La poca sinccrità nel cilare gli aulori si può veder in quello che allega del Solo c del Bellarmino, perché né l'uno, né l'allro usa quoi termini immodesti di dire clic si maravigliano de'canonisli, chc abbianoavuto ardirc senza alcuna ragione o aulorilà del nuovo Teslameclo di ail'crmare, chc *Papa est Dominus Iotius orbis directe in temporalibus*, doilrina nel vero scandalosa c poco fondola. Non si lroverà nei nostri scrilli quella maraviglia chc coslri linge: né mono clic abbiamo dello, chc sia doilrina scandalosa c senza nessuna ragione quella de'canonisli;anzi non abbiamo dcillo.che sia dei canonist! assolulamenlc: perché sappiamo.chc ancora i canonist! sono di diversi pareri, ed il Solo allega persé Gio. Andrea, cd il Bellarmino allega per la sua opinione il Turrccrcmata cd il Navarro, c polcva allegare Innoccnzo II. nel cap. *Novit.de judiciis*, c la Glossa ncH'islcsso luogo, dove pone la dislinzionc *directe, vel indirecte*. E la differcnza, chc é fra questi aulori non consiste in dare o torre al Papa la poleslà suprema nelle cose temporali, perché lulli lo concedono, cccello gli ccclici: ma consiste nel modo, pcrchè alcuni hanno credulo chc il Papa abbia quelle poleslà in quel modo, chc l'hanno i principi sccolari: allri hanno avulo opinione, che la poleslà del Papa propriamenlc ed in sè, sia spirituale, ma chc per ordine alle cose spiritual! possa mcitcr le mani nelle cose

lernporali con plenissima aulorilà, come dimosla ira gli allri divinamenle fautore dell'opuscolo *De regimine principum*, lib. 3. cap. 11. e 13. o sia san Tommaso o allro,perché il Bellarmino non nega assolulamenlc quell'opuscolo esser di san Tommaso, ma rilerisce che alcuni ne dubitano , non senza causa, perché in quell'opuscolo si racconla un'istoria.che successe dopo la morte di san Tommaso, e l'islesso Bellarmino dice, che può slare chc quell'istoria sia slala inserita dipoi in quel libro da qualche allro, e però non si fermando in quella risposla che quel hbro non sia di san Tommaso, ne aggiugne un'altra più soda, ed è di dichiararc una sentenza di quel libro con allrc sentenze del medesimo libro. Ma non si può perdonarc la lemerilà grande che usa qucslo aulorc,menlre parlando di sacri canoni, dice: So bene chc alcuni cilano ollre dei canoni, i quali come leggi umane in concorrenza delle divine non possono avere ugualc aulorilà, dico, cilano s.Tommaso cc. Qucslo è un gran disprezzo de'sacri canoni, quale non si é mai scnlilo in bocca di caltolici: pcrchè coslui. per quanto si vede, non si cura se la sua doilrina sia contraria a'sacri canoni o a quelli conforme, ma né anco si degna rispondere a chi li propone, come se non avesscro aulorilà alcuna: dipoi il chiamarli assolulamenlc leggi umane come se non fosscro falli con assistenza dello Spirito Santo, è un pariare molio diverso da quello che usano i sanli Padri, i quali sempre li chiamano sacri e sanli, cd ispirati da Dio. Odi quello chc dice san Leone scrivendo ad Analolio-.A'imis *haec improbanimis sunl prava, quae sacratissimis canonibus inveniuntur esse contraria*. E linalmenle menlre dice, chc i canoni in concorrenza delle leggi divine non possono avere uguale aulorilà, dimosla chc i canoni in questa materia siano contrarii alle divine leggi, e però non si debbano slimare.il che è un riprendero non solo gli aulori de'sacri canoni. come quelli chc abbiano falle leggi contrarie alle leggi di Dio, ma anco lulla la Chiesa, che riveriscce gli slessi canoni, come regole date dallo Spirito santo per mezzo de'sommi Pontefici o dei sacri concilii.

AUTORE

Per indebolire la forza di quesla noslra proposizione,alcuni dicono, che Alessandro 17. Papa divise le Indic a're di Spagna e di Porlogalloi perche egli come, vicario di Crislo ne era natural principe temporale; c che Leone III. diede Timpero d'occidente a Carlo Magno per fistessa ragione. Ma s'ingannano costoro di gran lunga poichà Alessandro non come padrone, ma come giudice compromesse rio da essi re dello per scoprire, e smorzare la flamma delle discordio, per sentenza determine, che i mari fosscro divisi, e che Tarmata dcil'uno di quel mari, c l'armala dell'allro per l'allro mare navigasse, c che tutlo quello che quivi acquislasscro jure belli fosse di chi l'acquistlava, secondo la divisione da lui fallu, come dicono gli islorici Leone III. è vero che essendo stato discacciato dalla sede dal popola

romano.essendovi sialo rimesso da Carlo Magno, fece che il popolo lo gridasse imperatore, come dice il Platina, il quai fallo ora gl'istorici allribuiscono al popolo rornano, che vedendo esser da'Greci l'impero mal governato, elesse jure antiquo un aliro imperatore.Ora dicono, che essendo Carla padrone dello Sialo coniprd il lilolo da Irene c Niccforo imperatore. Ora che Irene c Niccforo si conclnlarono di quella divisione, in somma sia quello che si voglia, b cerio che il Papa.il quale era stalo discacciato dalla sede nb possédera cosa alcuna. non diede l'impero d'occidentle a Carlo, il quale già l'aveva cl jure belli ne era padrone.

HISPOSTA

Siccome la proposizione non è a proposita, cost nè anco 1c ragioni pro e contra: però solo mi lraicrô in scoprire gli errori di queslo nuovo teologo. *Dice dunque che* Alessandro Seslo *divise il mare a're di Spagna c di Porlogallo e che determino che lullo quello che acquislasscro* *jure belli* fosse loro, dove sc per quella parola, jure belli.inlcndc la guerra giusia, chc presuppone l'ingiurla ricevula da quelli, a cui si muove la guerra come dichiara s. Agostino nel lib. delle Quislioni sopra il lib. di Giosuè alla quest, x. dice bene; ma sc intende chc si possafar guerra agl'infideli Indian!, quando non danno fastidio a' Cristiani, solo per conquistar paesi, non dice beno, e parla contra lulli i migliori teologi, come il card. Gaetano nel Commentario della Seconda *secundae* q. 66. arl. 8. c il Solo nel 5. *de justitia el jure* q. 3. arl. 5. p nd 4. delle Sentenze disl. 5. q. 1. arl. 10. c il Vitoria nella seconda *lezione de jure belli*. 1 quail dicono, chc gl'infldeli Indian! sono veri padroni de'pacsì loro: perchè come insegna s. Tommaso2. 2. q. 10. arl. 10. la fede o la grazia non disrugge la natura. c però non loglie il dominio giuslocho banno gli uomini prima di ricevere la fede, nè è lccilo andare alla conquisln delle provincie, come si va alla caccia degli animali senza ragione. Onde il Solo dice, chc papa Alessandro VJ.non donolc Indic a'rc di Casliglia c Porlogallo; ma chc loro concesse, chc andando predicated in quei nuovi paesi. mandassero cssi genie armata, chc <lifendes<ero rosi i prcdicatori, come anco i nuovi crisliani. Ed anco si puù aggiugnere, chc papa Alessandro come capo della crislianità, vedendo il pcricolo di guerra fra principi crisliani per conlo del trafflco con gl'Indiani, voile chc il re di Casliglia navigasse solo allé Indie occidentali, cd il re di Porlogallo allé Indie orientali. Tocca poi l'aulorc la transazionc dell'iinpero, die fece papa Leone terzo, c sapendo bene la controversia, chc è di quesla materia fra Mallia Illirico crelico lulcrano ed il Bellarmino gli c parulo (come sempre si attacca al peggio) seguilarc gli errori dell'ereleiro; e cod dice chc Carlo Magno ebbe l'impero dal popolo rornano,ovvero che comprù il lilolo da Irene c N'iceforo imperatore, ovvero che Irene c Ao c foro si conclnlarono della divisione deH'impero: cd in somma dice esser cerio, che il Papa non

diode l'impero dell'occldcnlo a Carlo Magno. E pure il Bellarmino prova coo l'aulorità di Irenlatro istorici.di dieci imperatori, <iì lulli gli ccllori dell'impero, di selle somnii Ponleifici, c con ragioni evidenti,csaminando lulli i liloli dell'acquislo dun inpero chc Carlo Magno ebbe l'impero da papa Leone terzo sommo Ponlcificc.onde l'opinione dell'Ilirico c di queslo nuovo teologo, si puô chiamare eresin in istoria c lemerità in teologia, potchè ripugna n tutti gl'istorici ed a'sacri canoni, e perlasciarcagliiliri luoglii Innocenzo terzo nel cap. *Venerabilem.de elect.dice* cost: *Ilomanum imperium in personam magnifici Carolisedes apostolica a Graecis transtulit ad Germanos*.E Clemente V. insieme col concilio gncrale Viennese, nella Clementina chc comincia *romani Pontifices* ripete il medesimo. Come dunque non è temerario chi contraddice a due sommi Ponleifici, e ad un concilio generate? Nè o vero chc Platina dica il contrario, perchè solo dice, chc il papa per decreto, e prcghierc del popolo rornano, creô Carlo imperatore. Volendo dire, che il popolo dccrctô chc si pregnsse il papa, acciô si contentasse di far Carlo imperatore. Nè puô essere chc Carlo *jure belli* acquislasse l'impero romano.poichè mai fece guerra co'Romani.Mcno è vero, che compresse il lilolo da Ircnc o Niceforo, perchè queste sono iinzioni di Mallia Illirico, senza fundamento nessuno. Mono puô esser vero, che Carlo avesse l'impero dal popolo roinano, perchè mai cbhc il popolo nè il sonato queslo poleslà: e lulli gli gl' imperialori antichi furono clctli dalf escrcito o dall'imperatore precedente.E però Massimo c Balbino.che furono clctli dal senulo tosto furono uccisi da'soldali. i quali si sdegnarono di acccltare l'imperatore dal senate, corne riferisce Erodiano nell'ollavo libro della sua istoria. E però dice san Girolamo nc ll'epistolola 85. ad Evagrio chc gli imperialori erano cclli daH'cscreilo. l'inalmente non osia che papa Leone non possedesse l'impero quando ne investi Carlo Magno: perchè non gli diede il possesso.ma il lilolo e la ragione, per mezzo della quale veniva ad essere legillimo principe de'paesi che sollevano governarc gl'imperialori occidentali,ed avere la dignità c la prerogative chc avevano i suddctli imperatori. E per far queslo non occorre,che il papa possedesse l'impero, ma baslava, che fosse papa, c per conscguenza avesse la poleslà apostolica, la quale in caso chc ciô sia utile o necessario al crislianesimo, puô disporre de'regni, e degl'impcrici dc'crisliani, corne più c più voile i sommi Ponleifici hanno fallo.

QUARTA PROPOSIZIONE DELL'AUTORE

L'aulorità promessada Cristo nostro Salvatore a san Pietro sollo la metafora délie chiavi, c meramente spiriluale-.Tibi dabo claves regni coelorum, non dice regni terrarum. E la ragione insegna quello, che nc ll'inno della Chicsa si legge, Non eripit mortalia, qui regna dal coelestia. Perciocchb il regno temporale, e la monarchia in chc maniera si dovesse governarc, già era stalo fundato dal principio del mondo per l'aulorità

dd gran nionarca dell'universo Dio. Dimanie-
radie Cristo Salvator nostro non [undo la mo-
narchia temporale. Resta dunque che fondasse
la spirituale:il cite chiaramente si vede ins.Gio-
ronnel cap. 20. doue che avendo detlo: Data
cstinihi omnis potestas in coelo cl in terra, ad
o/jni modo la dà agli Apostoli insieme consan
Pietro limitata: Insulll ivil in cos cl dixit, accipito
Spiritus sanctum; quorum remiseritis peccata re-
mittuntur eis. el quorum retinueritis retenta sunt.
Pore c dall'alto che Cristo fa.ed dalle parole che
dite, si cava, che l'aulorilà del sommo Ponieflce
c spirituale. El super peccato; e sopra l'anime
solamento, secondo le parole di quell'orazionc.
della Chicsa a san Pietro: Qui beato Petro pole-
salem animas ligandi atque solvendi tradidisti.La
quale è limitata come ho dello,anzi l'aulorilà di
scomunicare data all'islesso san Pietro è condi-
:ionata, Mallii. 18.Si peccaverit in te frater tuus;
il Ecclesiam non audierit, sil libi sicut ethnicus,
cl publicanus. Nel qual luorjo il Salvatore dà
l'aulorilà di scomunicare, ma supposlo il pecca-
to c l'oslinazione nel peccato.

nisposTA

Queslo aulorc va tanto sminuendo la poleslà del
sommo l'onlcifice, che si rende sospello di credere
che il Papa sia un semplice sacerdote o ciiralo ,
che non abbia giurisdizione alcuna, nè possa fare
alio che csorlare all'ossorvanza délia legge di Dio
come fnnno i prcdicatori, ballczzare c confessure,
come faimo i curati, e cosl pare che voglia rinno-
vare l'cresia de'Valdcnsi. di Wiclclfb, di Marsllio
di Padova c di Giovanni lins, quale oggi è abbrac-
ciala da lulli gli crelici moderni. Ma veniamo aile
sue parole. Primo dice, che la poleslà del sommo
Ponlelice è mcramenlc spirituale: a che serve quel
mcrament? non baslnva dire, è spirituale? non
era meglio dire è principalmente spirituale'ill Na-
varro che lu lanlo csalli cd csorli a leggere nel
cap. Novit, de judiciis, c dici essere fondalissimo
dùltore, dice bene, che la poleslà del papa non è
mcramenlc temporale, ma non dice,che sia niera-
mente spiriluale, come sc non polcssc in modo
alcuno iidromeltersi nella disposizione dclle cose
temporali. Anzi dice, che è una poleslà eminentis-
sima. la quale essendo in sè spiriluale c per con-
seguenza superiore alla temporale, puù e devo
drizzare la temporale quando devia , come si è
detlo di sopra.Nè osia che Crislo abbia detlo: Tibi
dabo claves regni Coelorum, c non abbia dello:
Tibi dabo claves regni terrarum, nè anco quella
della Chiesn, Non eripit mortalia, qui regna dal
coelestia: c che la monarchia temporale già era
fondaln. Perchè queslo vuol dire, che il regno di
Crislo, del quale san Pietro ebbe le c.hiavi. non è
un regno temporale, che non si puù acquislarc
senza che un'allro lo perdu, ma è un regno che
governa tutti i regni senza lorre il dominio n quelli
the l'hanno giuslamente, allrimente polrcsl dire,
che nè anco Iddio ha poleslà sopra le cose tempo-
rali, poichè Non cripil mortalia, qui regna dal

coelestia. Dice in sccondo luogo che Cri>lo diede
agit apostoli ed a san Piclro la poleslà limitata ,
cioè sopra il preeelto. perchè in san Giovanni al
20. insufflavit, et dixit. accipite Spiritum san-
ctum. quorum remiseritis peccata, remittuntur
eis. Quesla è appunlo Peresia di coloro, che tol-
gono al papa cd alia Chicsa ogni giurisdizione. La
quale eresia si condanna con le parole dcll'islesso
Crislo nell'islesso luogo, poco avnnli aile parole
cite, porciocchè prima di dire: Quorum remise-
ritis peccata remittuntur eis disse: Sicul misit
me Pater, elego mitto vos. Nelle quali parole die-
de una poleslà assolula cd illimilata di governor la
Gliiesa in luogo suo, eperù dicono i leologi, che
in queste parole gli diede la poleslà della giuri-
sdizione, cd in qucll'altre la poleslà dvU'ordine, e
quando poi disse nel capitolo seguente a san Pie-
tro: Pasce oves meas, cerio è che non resirinsc
la poleslà all'assoluzionc de'peccali, ma diede po-
testà amplissima di governarc c reggerc tutta laChie-
sa: perche quella parola: Pasce, è la medesima in
lingua green, nella quale scrisse san Giovanni che
è quella del cap. 19. dcll'Apocalisse: El ipse regel
vos in virga ferrea: c quella di Michea al 2. cap.
vollala da' sctlanla interpreti: Ex te mihi exiel
dux, qui regai populum meum Israel. Si clic
secondo il modo di pariare della Scrillura, il fare
san Pietro paslore, fu farlo rellore e gov-^rnalore e
principe di tutta la Chicsa. E quando gli disse in
s. Matteo al 16. Quodcumque solveris. et quod-
cumque ligaveris, non resirinsc la polc.-tà a'pcc-
cati.nè anco alie persone.perchè non disse'.Quem-
cumque solveris. vel ligaveris, sed quodcumque
volendo csprimere una poleslà universale di lega-
re, e sciogliere, cioè di comandare e far leggi. cd
anco di dispensare c rilasciarc, secondo che fosse
bisogno, per guidare cd introdurre i fedeli nel re-
gno del ciclo, avendo plenissima autorité di ordi-
nare a tutti quello che nvessero da credere cd o-
perarc.a levare tuiti gl' impedimenti che polossco
allravcsarsarsi nclla slrad.i della salute, come
più n longo abbiamo dimostralò nel primo libro,
de Pontifice. Dice in terzo luogo che il Papa ha
poleslà sopra le anime solamento, c lo cava da
quell'orazionc, Deus, qui beato Petro animas li-
gandi . atque solvendi Pontificium tradidisti.
Sc questa ragione è buona.anco i principi sccolari
mm avranno poleslà se non sopra le anime,perche
san Paolo dice: Omnis anima potestatibus subli-
mioribus subdita sil. Omle queslo auloro, ovvero
è troppo semplice, non considerando che nello
scrillure l'anima si piglia per lullo l'uomo ovvero
vuole ingannarc i semplici con le parole di santa
Gliiesa malamcnle intcsc. E forse la divina provvi-
denza per tor via simili inganni. ha ispiralo a'ri-
formatori dei Breviario, die togliossco da quell'o-
razione la parola animas come anicamcnlc non ci
era, nè ci doveva essere, poichè l'orazionc fu for-
mata dalle parole dell'evngelo:Quodcumque liga-
veris, cl quodcumque solveris.Dice in ultimo che
la poleslà di scomunicare è condizionata, presup-
ponendo il pcccalo c l'ostinazionc nel peccato. La
qual doltrina è nuova c falsa. Nè polrà addursi au-
lore alcuno che dica una simii cosa. Vero è eho

si presuppone Il peccato: perché essendo la scomunica una pena, anzi gravissima pena non si può giustamente dare senza colpa, e colpa gravissimo, cioè peccato mortale. E anche vero che si presuppone la disubbidienza o vogliamodire contumacia e non basta qualsivoglia peccato per scomunicare, se non vi si aggiugne la contumacia: perché il Signore disse: Si *Ecclesiam non audierit*. Onde non si può scomunicare uno, perché sia ladro o adultero. se prima non sia ammonito, ed egli ricusi di obbedire. Ma cosa molto diversa e l'oslinazione dalla disobbedienza, perché può essere che uno sia ostinato in un peccato, del quale, non sia stato mai avvisato dalla Chiesa, e questo tale, benché oslinato non si può scomunicare: e per lo contrario può essere che uno sia disobbediente e può scomunicarsi. ancorché non sia ostinato poi nella disobbedienza. e le parole del Signore, Si *Ecclesiam non audierit*, significano disobbedienza, non oslinazione, parlando propriamente. Né occorre che io mi affatichi in provare questo che dico, poichè ne sono pieni gli autori e l'avversario non ha prolate il suo dello, se non con un'autorità mal incisa.

QUINTA PROPOSIZIONE DELL'AUTORE

*L'essere le persone, ed i beni ecclesiastici c-
senti dalla polessà del principe secolare. sebbene
alcuni non so che fondamento lenpono che sia
de jure divino, lullavolla la contraria opinione,
cioè che sia solamente de jure humano, e miglio-
re, e più conforme alla sacra e divina Scrittura
a' delli de santi Padri ed all'istorie.*

nisrosTA

Se questo autore portasse niente di riverenza alla santa Chiesa, non direbbe mai così liberamente ed assolutamente, che le persone ed i beni ecclesiastici abbiano l'esenzione solo *de jure humano*. Perché il concilio generale Tridentino, nell'ultima sessione al cap. 20. dice chiaramente, che la immunità della Chiesa e delle persone ecclesiastiche, è stata istituita per ordinazione divina e per decreti ecclesiastici. Ora chi è quel cristiano che abbia ardire di opporsi ad una tale e tanta autorità? nè questo autorità è sola, perché prima il concilio coloniese nella parte 9. al cap. 20. dichiarò listesso con queste parole: l'immunità ecclesiastica è cosa antichissima ed è stata introdotta *jure pariter divino, et humano*. E nel concilio lateranese sotto Leone X. nella 9. Scss. si legge così: nè per ragione divina, né per ragione umana i laici hanno potestà alcuna sopra delle persone ecclesiastiche. Le quali parole sono propriamente contrarie alle parole di questo autore, che dice, i principi laici *de jure divino* aver potestà sopra delle persone ecclesiastiche. Onde si vede la temerità troppo grande di questo nuovo Golia, che ardisce opporsi alle squadre dell'esercito di Dio che è il concilio universale. E prima di questi concilii scrisse Bonifacio papa nel cap. *Quamquam de censibus*, come di cosa notoria e da tutti ricevuta, che le per-

sone o beni della Chiesa sono liberi dalla polessà secolare *jure divino*. E prima di questo Pontefice Giovanni VIII. come riferisco Graziano dist. 96. can. *si imperator*, scrisse, che l'ottimo Dio aveva ordinato, che i sacerdoti ed allai chierici non fossero ordinali, né giudicali dalle polessà secolari, ma solo da' Pontefici. E quello che dice questo Pontefice delle persone, disse molte prima delle robe della Chiesa papa Simmaco, insieme con tutto il concilio terzo romano, celebrato alla sua presenza. E questo è conforme alle Scritture sane: perché noi leggiamo nel Genesi al cap. 17. che Giuseppe patriarca, essendo come vicario generale del re Faraone, fece esenti i sacerdoti da quei pesi che sopportava il resto del popolo. E nel primo di Esdra al cap. 7. leggiamo, che Artaserse re di Persia fece esenti similmente i sacerdoti ebrei; perché il lume naturale, che è da Dio immutabilmente, dimostra che così conviene. Onde Alessandro III. papa nel concilio lateranese disse quella bella sentenza: Non è decente che la Chiesa di Dio sia meno libera al tempo de' principi cristiani, che si fosse al tempo di Faraone, cap. *Aon minus de immunit. Eccles.* Ma vediamo come prova la sua proposizione questo autore, il quale dice, che la sentenza di quelli che tengono che l'esenzione delle persone e robe ecclesiastiche. è solamente *de jure humano*, è più conforme all' Scritture sane, a' santi dotti ed all'istorie.

AUTORE

*Perchè oltre quello che abbiamo dello nella
prima proposizione, che i sacerdoti nell'antica
legge erano soggetti al principe secolare: oltre
che Salomone privi Abiatar del sommo Sacer-
dozio degli ebrei, come si legge nel 3. libro dei
re nel cap. 2. Nel tempo della primitiva Chiesa
insino a Giustiniano imperatore non si legge in
jure, privilegio alcuno di esenzione falla agli ec-
clesiastici.*

mssposTA

E noi confutando la prima proposizione abbiamo dimostrato, che nella antica legge i sacerdoti e leviti erano soggetti al principe ecclesiastico: e perchè l'autore aveva dello, che Mosè era principe politico, al quale erano soggetti i sacerdoti, noi abbiamo provato con le ragioni delle Scritture e dei santi Padri, che Mosè era sommo Sacerdote. E a quell'esempio di Salomone si può rispondere, che Salomone fece quello come ministro della divina volontà, che già aveva predetto, di far cessare la posterità di Eli, e così soggiunge la Scrittura: *Ut impleretur sermo Domini. quem loquutus est super domum Heli in Silo*. Oltre che i falli de' principi non sono leggi. Ma che prima di Giustiniano non fosse nella Chiesa privilegio di esenzione è falso manifestamente: perché Costantino imperatore, che fu più di dugento anni prima di Giustiniano ed il primo imperatore, che chiaramente facesse professione di cristiano, dichiarò subito gli ecclesiastici liberi da' pesi comuni della repubblica

comesi legge nell’cpislola di csso Costantino ad *Avilinmn*, quale è riferita da Eusebio nel lib. 10. al cap. 7. dell’istoria ecclesiastica, ed ollre queslo privilegio di Costantino ci sono molli allri ncl Codice Teodosiaoo d'impernlori più anlicbi di Giustiniano; come rifcrisco il tuo Covarruvia ncl cap. 31. dcllc quislioni praliclie da le citato.

ADTORE

Sun *Paolo disse*: Ad tribunal Caesaris sio, Caesarem appello: *eper lasciare gli allri infiniti e seinpi, si legge nella vita di Ollone I. imperatori crislianissimo, die* depose, auclorilale propria Giovanni *Papa XII. perché era un uomo pcs-*simo.

nisposTA

A qucslo argomcnlo,che fu proposlo anlicamcn-
to da ccrli erclici, risponde bene il card, de Tur-
recremala, ncl lib. 2. ul cap. 90. della Somma,che
s. holo fu coslrello appellare a Cesare, c ricono-
scerlo per suo giudice *de l'ado*, non *dc jure*: per-
ché allora non era conosciula, nè credula la pole-
slà di san Piclro, c però se san Paolo avesse volu-
lo dire, chc non conosccva aliro giudice. che il vi-
cario di Crislo, avrebbe fallo ridere i Giudei dai
quali era accusato, ed i Gentili da'quali era giudi-
calo.c cosi dice egli stesso, *Conclusum appellare
Caesarem*. Quanto all'istoria di papa Giovanni cd
Ollone imperatore, duc falsilù cd errori si conten-
gono in qucslo poche parole:perchè primieramen-
te quelle due parole, *auclorilale propria*, sono
falsissime *dc faclu, cl de jure*: dico *de l'ado*, per-
ché Ollone sapendo che non polcva csso, come
laico, giudienre un ecclesiastico, ricercò dal con-
cilio chc in Roma cra congregato, ohe determi-
nasse quello chc si avesse da fare, *Sancta syno-
dus quid decernat, edical*. Così parlé Ollone al
concilio:dunque non depose Ollone il sommo Pon-
teficc *auclorilale propria,ma* auclorilale *concilii*.
Dico *de jure*, pcrchè non si iroverà in ncssun’au-
lore callolico,che il Papa possa csser dcposlo dol-
rimperalorc:ma sibbcnc l’impccralorc dal Papa,co-
me Ollone IV. fu dcposlo da Innocenzo III. e Fe-
derico II. da Innocenzo IV. c mollo prima Enrico
IV. da Gregorio VII. si chc l’aulorc in questa sun
opinione non ha allri compagni die erclici anlicbi
c moderni, cd in particolare Marsilio di Padova,
come lostifica il cord.Turrecreinala ncl lib.4.della
Somma parle 2. cap. 37. Ma nè anco dal concilio
puù essere giudicnlo il Papa, se non in caso di c-
rcsia, nel chc lulli i callolici convengono.e qucslo
é il scondo crrorc dell’nulorc, pcrchè papa Gio-
vanni XII. non fu incolpato di crcsia, ma solo di
mala Vila: onde non polcva csser giudicnlo, e quel
concilio, che depose papa Giovanni XII. non fu
concilio lcgillimo, ma concilliabolo, scismalico ed
accfalo: e però poco dipoi fu abrogato c cassalo.
iegga chi vuole sapcro qucsla islorin, il decimo
lomo del signor card. Baronio, o per più brevità
l'addizionc di Onofrio nl Plalina.

AUTORE

*E se la csenzione l: dc jure divino, perché pa-
pa Adriano I. vuole die Carlo Magno abbia l'au-
lonlà di eleggere il romano Pontcficc. nd cap.*
*Hadrianus, il die fece ancora Leone Mil. a fa-
vore di Ollone primo, come si legge nell'islcssa
dislinzione, che it la 63. can. in synodo.*

R1SP0STA

Mollo mi maraviglio della solligliczza di queslo
argomento. Chc ha da fare l'esenzione degli eccle-
siastici, con la nomina della persona al pontifi..a-
lo? Dunque oggi non sono esenti gli ecclesiastici
in Francia, perché il re nomina to persone alie
chiesc vacanti? E dovunque sono *Juspatronati*,
pcrchè i padroni che sono pe’più laici.*Habent jus
nominandi, ii* perdola l’esenzione? Ebbe dunque
per un lempo Pimperator Carlo per privilegio dd
Papa di poler nominare alcuno a) pontificnlo,quan-
do era sede vacante,ma non per queslo dava l’im-
peratore al Papa alcuna aulorità, nè anco polcva
levargliela o sminuirgliela; essendo chc come sic
dello di sopra, alla persona nominata, o allrimenli
canonicaincnle elella, lddio stesso dà la poleslà
pontilicale, per la quale qudla persona jure *divi-
no*, divcnla superiore, capo, e pastore di lulli i
crislianio principi o privali che siano. Del privi-
legio d.ilo da papa Leone aU’impccralorc Ollone si
polrcbbc dire il medesimo, quando quel privile-
gio non fosse stato vano c senza effeilo. E qucslo
si è dello, poslo chc fosse vero quello che scrive
il Graziano nci canoni citati. *Hadrianus* cd in *sy-
nodo*. Ma il nosiro illustrissimo c doltissimo card.
Baronio nel tomo 9. degli Annali, pag. 323. dimo-
sitra con chiari documenti, chc il Graziano si è in-
gannalo, c chc non fu mai dato lal privilegio agit
imperatori di elegero il sommo Pontcllcc. E co.-i
luito l'argomcnlo. dcU'avversario va per lerra. a-
vendo la conseguenza mala, c l’anecedcnle falso.

AUTORE

*Qucsia dollrina non solamenle è di san Paolo,
come ho provalo nella prima proposizione, ma
ancora di san Giovanni Crisostomo,di san Tom-
maso d'Aquino, di Solo prestantissimo teologo
nella disl. 25. del L libro dcllc Senlenzc, di Co-
varruvia: ncl cap. 31. Praclicarum quacsionurn;
il qualc cita a suo favore Innocenzo III. papa.
Alciao, Ferrarcse. Medina . cd allri: e questi
due dollari. cioè Solo e Covarruvia, si devono
in queslo particolare mollo slimare, per avere
scritto l'uno e l'altro dopo il concilio di Trento.*

R1SP0STA

San Paolo c s. Gio. Crisoslomo non parlano di
csenzione di ecclesiastici, ma solo insegnano, che
ogni uomo è obbligato diobbidirc a’suoi superiori

come si è dello di sopra. S. Tommaso non nega l'esenzione essor *de jure divino*, sibbene afferma essore *de jure humano*; perché può essere, anzi è *de jure divino, et humano*, come dicono i sacri canoni. Il Solo se nega l'esenzione essore *de jure divino* sirellnmcnlc. lullavin dice essor conforme alla ragione naturale ed aggiunge clic nessun principe. c nè anco lutli i principi insieme possono derogare a quesla esenzione: onde chiaramcnlc la dottnna del Solo è contraria a'falli de'signori Venetiani i quali ardiscono in lanii rnodì violare la suddctla immunità, come se stesse in mono Joro di derogarli quando pli piacc.Nc è vcro.clic il Solo nbbia scrillo dopo il concilio di Trento, perché sebbenc ci si nlovù aile prime sessioni celebrate sollo Paolo lerzo, lullavia morì prima che il concilio si linisse, e cosl non vide quellfullimo decreto dove si dichiara, che fimmunità delle cliiesc e delle persone ecclesiastiche, sia slala introdolla per divina ordinatione, che se favessc visio non gli aircbbe in modo alcuno contraddello.il Covarruvia come di sopra si è loccato, si è sempre dimoslraio Iroppo parziale per la giurisdizione regia: ma nondimeno anco esso insegna. che il sommo Pontefice lia polulo giustamente liberare gli ecclesiastici dalla poleslà secolare, c che nessun principe, eziandio sommo, può derogare a quesla immunità. Per lo che si vede, che anco il Covarruvia condanna i falli de'signori Vencziani: onde l'autore non sa quello che si dica, mcnlrc avvertisce qucsli duc autori dover esser molio stimuli. Fmalmenlc non è da passarc sollo silenzio quello che fatilore dice, die Covarruvia allega per la sua opinione faulorilà d'Innocenzo lerzo.Perché in questo Juogo si hanno da notare duc errori: uno del fautore e i'allro dei Covarruvia.Erra fautore, perché Covarruvia non ha mai citato per séInnocenzo lerzo, die ben sapeva die gli era contrario. Il Covarruvia era, perché allega per la sua opinione Innocenzo quarto nel Commentario sopra il cap.2. *De majorit. el obedient*, e pure Innocenzo quarto in quelfisiesso luogo dice, clic fesenzione fallu dal somme Pontefice con consenso dell'Imperalore non è piena, e peré bisogna confessore, clic da Dio slesso gli ecclesiastici sono stati falli esenli dalla poleslà dc'principi secolari. Come poleva Innocente IY. più chiaramcnlc dire, che fesenzione degli ecclesiastlii sia *de jure, divino*! e pure il Covarruvia ardiscc dire, die Innocenzo IV. nega la suddctla esenzione esser *de jure divino*. Onde il Panormilano sopra il cap. Nùnis *de jurejurando*, riferisce, clic Innocenzo IV. tienc fesenzione degli ccdesiaslici esser *de jure divino*.Ecco dunque di quanti erron sono picnc quelle poche parole dell'autore, il quale non contento di nvere al-
l'g.i(o il Solo, e il Covarruvia, suggiunge anco le loro prove con qucsle parole.

AUTORE

E la loro *dimoslrazione* è *e/Jicacissima,perche olire l'autorità aflermativa di s. Paolo, di s.Giottanni Cruoslomo, di san Tommaso: oltrc l'u*

sanza délia primitiva Chiosa: apporlano ancora due argomenli negativi cflfcacissimi, cioè se i chierici ed i béni ecclesiastici sono esenti de jure divino, doue si legge questo jus?in qualevangelo, in quale epistola apostolica, in quai libre dei nuovo Testamento ossia ancora del iccchiol L'altro argomento si è. che niim principe secolare crisliano avendo la mira alla quiete ed al buon governo dei suo stato guarda a queslo,ma lascia godera agli ecclesiastici quelle esenzioni che gli pare, e quelle che non gli pare, non permette che le godano, E sebbeno. alcuni per legge umana inlendono il canonedullavolla per quanto si cava dalla doltrina della prima proposizionc si deve intendere il privilegio del principe e la consuetudine da esso principe dissimulata; o il canone ricevulo, il quale non è sopra jus divinum. In maniera che avendo il principe secolare la poleslà sopra di tutti gli suoi sudditi de jure divino: non so come passa questa poleslà essergli o sminuila o tolla dal canone, il qualcsl jus humanum: per la regola comme delegisti che Quotiescumque concurrunt duo jura,minus debet cedere majori.

nisposTA

Allé regioni affermalive già si è risposlo, nèoccorreva ripclerc tante voile il medesimo, per far grosso il libro. Alia prima ragione negativa si risponde.che molli aulori callolici hanno pienamente Irallato quesla materia lanoio Icologi, come canonist!, c nei libri loro si devono ccrcarc i fondamentali dolia scnlcnza loro. E noi di sopra brevemente abbiamo accennalo alcuni luoghi del Testamento vecchlo e nuovo, come é quello dei Genesi al 47. e quellfallro dei primo di Esdra al 7. c dell'evangelo di s. Malleo al 7. *Ergo liberi sunt filii*, dove per figliuoli s'inlendono gli ecclesiastici, secondo fesposizionc di san Girolamo, c san'Agostino. Né solo s'inlende per *jus* divino la Scrillura santa. ma anco il hime naturale, o vogliamo dire la ragione e legge naturale: c cosi dice Giovanni Driedone nel primo libro *De libertate Christiana* cap. 9. che fesenzione degli ecclesiastici è *de jure divino*, perché viene insegnala c dellala dalla ragione e lume naturale, perché ognuno naturalmeule intende che le persone c robe consecrate a Dio, sono propric di Dio; c perù non è ragione che sopra di quelle abbiano poleslà i principi secolari. c che questo sia un lume naturale, si può conoscere da questo, che in tutte le religioni cosl vere, come false, si è osservala questa legge di esenzionc. Cosl leggiamo nell'Esodo al cap. 30. c ne'numcri al primo, che appresso gli Ebrei, i leviti erano esenli; e nel Genesi at cap. 47. che appresso gli Egizi i sacerdoti erano esenli, c nel 2. libro dell'Economica di Aristotele, che appresso i Grcci, i sacerdoti erano esenli: ed il medesimo di allri Gentili si legge appresso Cesare nel libro G. *de Bello Gallico*, ed appresso Plularco nella vita di Camillo, cd appresso altri aulori che si lasciano per brevità. Alla seconda ragione negativa, si ri-

sponde, che quella ragione non si legge nel Soto, nè anco nel Covarruvia, ma l'autore se l'ha figurata nel proprio cervello: ne è ragione, ma calunnia contro tutti i principi; come se tutti fossero Machin* vellisti e concedessero o logicassero l'escenzione ai chierici, secondo che fosse utile o disutile alla ragione di Stato. Ma noi sappiamo che nell'Chiesa di Dio vi sono molti principi religiosi e pii, e che lemono Dio, come devono. Ma quando fosse vero, il clic non si concede, che molti principi non permettessero l'escenzione se non quando è utile alla ragione di Stato*, che modo di argomentare sarebbe questo? Molti principi non permettono l'escenzione, dunque non è de *jure divino*? il che è l'altro, quando se dicesse, moltissimi cristiani rubano, adulterano, dicono falsi testimoni, dunque non sono de *jure divino* i comandamenti *non furaberis, non moechaberis, non falsum testimonium dices*. Bisognava provare clic quei principi, che non permettono l'escenzione, se non quando li pare, facciano bene o non facciano male: e allora si poteva concludere non esserc de *jure divino*: ma dal semplice fallo o per dir meglio dall'accomplice prevaricazione di una legge non si può raccogliere che non sia *de jure divino* quelle legge. Quel discorso poi dell'autore intorno al jus umano, se sia jus canonico o privilegio de' principi o consuetudine, e del tutto vano. perché l'escenzione degli ecclesiastici, oltre al jus divino, è *de jure humano* in tutti i modi, perchè si trovano di questa escenzione molti canoni, molte leggi civili ed una lunghissima consuetudine; e questo non lo può negare se non chi non ha niente letto. Finalmente quella conclusione che al principe scolaro non possa esser lolla o sminuire la potestà sopra degli ecclesiastici, per qualsivoglia canone, poichè il canone *ii de jure humano*, e la potestà del principe è *de jure divino*: è una conclusione falsa, e raccolta da falso principio, e repugnante a tutti i dottori cattolici, l'altro (cologi quando canonisti); che sia falsa conclusione è manifestato perchè è contraria a moltissimi decreti de' concilii e de' sommi Pontefici, o il all'istesse leggi imperiali ed al lume naturale, come di sopra si è mostrato. Clic sia raccolta da falso principio si è provato nell'risposta data alla prima proposizione dove si è dichiarato come la potestà de' principi sopra de' laici non è *de jure divino* onde molto meno sopra de' chierici è de *jure divino*. Che l'istesso di questa ragione sia coniro tutti i dottori cattolici, così cologi come canonisti, si vede chiaro, perchè il Solo ed il Covarruvia, che sono i principali fra quelli che vogliono l'escenzione degli ecclesiastici non essere de *jure divino*, scrivono che il sommo Pontefice ha potuto fare escire gli ecclesiastici e che tutti i principi sono obbligati a riconoscere questa escenzione, e che nessuno di loro nè tutti insieme lo possono (orre o sminuire. E questo lo dicono ne' luoghi stessi che questo nullo ha insegnato a' Veneziani una dottrina nuova, erronea, Scandalosa, scismatica e sediziosa: e se pur voglia dire che non sia nuova. non (roverà altri autori e compari che eretici e scismatici ed in particolare fra Pietro Marliere Iulcrano, il quale scri-

vendo sopra l'epistola *ad Romanos*, e dichiarando il cap. 14. dice appunto quell'istesso che scrive qua il nostro evversorio.

SESTA PROPOSIZIONE DELL'AUTORE

Nentre che il principe di Venezia legitimo e natural signore dei suoi Stati. il quale non ha mai conosciuto altro superiore in temporalibus, cccello Dio fa leggesopra i beni ecclesiastici, che sono sotto il suo dominio, e punisce le persone ecclesiastiche ne casi gravi ed atroci, e dispone sopra i beni non ancora passati agli ecclesiastici. per l'autorità che ha immediatamente da Dio, della quale non si b mai spogliato, o per privilegio concesso o per canone ricevuto, anzi che e in possesso di lei per immemorabile consuetudine di molti secoli. non che anni. non pecca. La ragione è. perchè: Qui non Licit contra aliquam legem, non peccat: *meno si dee dire, che peccchi, qui observai legem, etc.*

RISPOSTA

Ora finalmente dopo molto girare l'autore è tornato a casa e ci ha scoperto inlieratamente la sua intenzione. Ma perchè non sa parlare senza mescolare degli errori di ogni sorta nel suo ragionamento dipinge in un modo il principe di Venezia, come se fosse un monarca assoluto, dice che è signor naturale dei suoi Stati. Se così è, la repubblica di Venezia ha perduto la libertà, nè si può più chiamare veramente repubblica, poichè ha signore e signore naturale. Signore è quello, che può fare del suo quello che vuole, potendolo donare, vendere, impegnare, cambiare. E quello è signor naturale, clic ha il dominio per eredità, per successione di sangue, per nascimenlo, non per elezione o donazione. Se convicne al doge di Venezia essere naturale signore dello Stato di Venezia, mo ne nmetto al giudizio di ognitno che sa le cose di quella repubblica. Dicendo di più questo autore, che il principe di Venezia non conosce superiore *in temporalibus*, cccello Dio. E che è questo altro, che farlo signore assoluto, come sono i re nei quali la repubblica ha trasferito tutta la sua potestà? Ma se la repubblica è vera repubblica, e libera, come ella protende, non ha trasferito tutta la potestà nel principe, ma gli ha comunicata quella parte che gli è sembrata e può accrescerla e sminuirla e levarla del tutto ed anco punire il principe quando si voglia far padrone con pena di morio, come già fece nella persona di Marino Faliero, e per conseguenza il doge deve riconoscere per superiore *in temporalibus*, non solo Dio, ma anco la sua repubblica, o vogliamo dire il gran consiglio. Ma lasciamo questi errori, che se non premono a' Veneziani, molto meno devono premere agli stranieri. Veniamo al punto della controversia. Afferma quest'autore, che il doge di Venezia non ha peccato in fare leggi pregiudizievoli alla Chiesa e enreare ecclesiastici, dello quali cose e stato ripreso dal sommo Pontefice, e dipoi per non aver obbedito, è stato scomunicato. E che non abbia peccato, lo

prova con Ire ragioni. Prima, perché ha polcslà da Dio immedialamente sopra delle persone e robe ecclesistiche; seconda, perché non si è spogliato di questa polcslà, né per privilegi concessi, né per canoni ricercuti; terza, perché è in possesso di tempo immemorabile. Esaminiamo queste ragioni. La prima è falsa non solo per quello che si è dello nello refutazione della prima proposizione, ma anche per quello che esso autore dice in questo luogo. e per evidente esperienza; perciocché in questo luogo dice l'autore, che il doge può punire gli ecclesiastici ne' casi gravi ed atroci; il che è segno che non ha da Dio immedialamente la polcslà, ma da qualcheduno che gliel'ha concessa limitatamente: perché se *de jure divino* immedialmente il doge avesse polcslà sopra gli ecclesiastici l'avrebbe in tutti i casi gravi e leggieri, non solo i canoni. E similmente dice, che il doge può disporre de' beni non ancora passati* agli ecclesiastici: che significa questa limitazione? se non che ha polcslà assoluta sopra de' beni ecclesiastici, e così non l'ha da Dio immedialmente: perché se così fosse nessuno gliel'avrebbe potuto limitare, come al Papa nessuno può limitare la polcslà, perché l'ha da Dio immedialmente. E poi domando se la repubblica può sminuire o crescere l'autorità al doge, se lo può deporre di magistrato, quando non si porli secondo le leggi di Venezia? certo è che può, che altrimenti non sarebbe libera, dunque il doge non ha la polcslà da Dio immedialmente, ma dalla sua repubblica. e così la polcslà del doge è polcslà umana, limitata, soggetta a polcslà maggiore, pur umana. La seconda ragione è similmente falsa, perché se il doge o principe non si è spogliato della polcslà sua per privilegi concessi da lui alle persone ecclesiastiche; questo è vero. perché non si può spogliare chi non è veslito; ed il principe di Venezia non fu mai veslito di tal polcslà, essendo che la repubblica veneziana nacque, quando già gli ecclesiastici erano esclusi dalla polcslà laica. sibbene si può anche dire, che quando un laico diventa ecclesiastico, allora il principe viene ad essere spogliato della polcslà che aveva sopra di quella persona per privilegio divino dato agli ecclesiastici ed anche per molli canoni talmente ricevuti in chiesa cristiana. che non può nessun principe, né anche tutti i principi insieme derogarli, come abbiamo dimostrato poco avanti con l'autorità del Solo. e di Covarrubia, che l'avversario aveva allegati per sé. E quando non ci fosse altro dovrebbe bastare quel canone famosissimo: *Si quis suadente* 17. q. 2. dove si scomunicano tutti quelli che mettono le mani violentemente sopra i chierici o monaci e l'assoluzione è riservata alla Sede apostolica, né qui si eccellano i principi o altri signori secolari. E questo canone non solo non è stato mai invocato, ma volendo Mirino Y. nel concilio coslanziense moderare la gravità delle scomuniche ed ordinando che fosse lecito conversare co' scomunicati, eccettuò tuttavia quelli che sono stati dichiarati nominatamente scomunicati, e quelli che notoriamente mettono le mani violentemente sopra le persone ecclesiastiche: perché questi tali senza altra dichiarazione vollero che si dovessero violare, e

che quanto a questi, non valesse la suddetta moderazione. La terza ragione del possesso immemorabile. si refute con le stesse parole de' Veneziani, perché non per altro l'anno 1105. rinnovarono una legge o come loro dicono, parole, fatta già nell'anno 1536. che non si possa donare alle Chiese beni stabili, se non perché non era mai stata osservata fino a quel giorno, come essi stessi dicono. E poi contro la verità, contro la carità contro la giustizia che possesso o che consuetudine può valere? sicché è falsità troppo enorme che il doge di Venezia non abbia peccato in far quelle leggi ed in incarcerare le persone ecclesiastiche. Ma chi vede oggi o sente i gravissimi ed orrendi eccessi che si fanno da quel doge in incarcerare sacerdoti e religiosi, in violentare gli ecclesiastici a non osservare l'incontro apostolico, a riempire i tronconi di soldati e limitatamente a fare una pubblica perseguitazione alle chiese ed alle religioni, come già fece Valente imperatore ariano. e poi Unnerico re de' Vandali pure ariano; come può dire che quel doge non peccò, se non sia del tutto accecato dalla passione. e dalo come dice l'Apostolo. in *reprobum* sensu? Lascio le parole seguenti dell'autore, dove dice, che non perca chi non fa contro la legge, né chi osserva la legge, né chi seguita la dottrina di s. Paolo, che sono cose troppo noie e più degne di semplice fanciullo. che di grave icologo. Ma quell'ultima censura che fa l'autore, quando dice, che quelli che tengono l'esenzione ecclesiastica esser *de jure divino*. gli sembrano ora poco fondati, ora poco avveduti, ora troppo arrischiati ed ora troppo adulatori: non è censura fatta contro gli uomini ma belemmia proferita contro lo Spirito santo: perché essendo quella sentenza espressa de' concilii generali lateranense e Tridentino, e dicendo con verità i sacri concilii, massime generali di esser congregati in Spirito santo. E volendo dire col primo concilio Gerusalemmitano: *Vision est Spiritui sancio et nobis*, ne seguiva, che lo Spirito santo sia ora poco fondato, ora poco avveduto, ora troppo arrischiato ed ora troppo adulatore, se l'avversario nella sua censura non intendesse.

SETTIMA PROPOSIZIONE DELL'AUTORE

.Ventre che la serenissima signoria non è colpevole, né fa peccato alcuno in fare quello, che si è detto nella proposizione precedente, se è dal sommo pontefice Paolo V. nel breve delle censure da lui pubblicate. scomunicata, se i luoghi sacri sono interdetti ecc. è nulla la sua sentenza, non solo de jure positivo per non essersi osservato l'ordine prescritto dal canone de sententia excommunicationis in G. come si legge nel manifesto: ma ancora de jure divino, perciocché l'autorità di scomunicare è condizionata, Si peccaverit in re frater tuus. Si che dove non è peccato, non ha luogo la scomunica e la sentenza. fulminata contro di chi non ha peccato, è nulla ex defectu materiae. A che sia alcuno tanto grosso d'intelletto che pensi, che sebbene la signoria serenissima, come si è procato, non ha peccato. né pecca ritenendo quod suum est. peccchi nulla di meno non vu-

lijido *obbedire al Ponleficc, cd essor persistente nella sua opinione; perché la coslanza in una buona opinione, non è oslinazionc, e chi non ha pcccato. non deve dirsi disubbidicnle o ostinalo: poichè chi osserva ta legge l'a operozione sanlissima c meritoria.e chi non obbedisce in quelle cose, che, non possono essersi comandale, non cummellc pcccato alcuno.*

1HSP0STA

Due rose afferma l'avversario in quesla propositione, prima che la scomunica di senlenza ed inlerdello fulminata da nostro signore papa Paolo V. è nulla *de jure posilivo*: seconda, chc è nulla *dc jure divino*: ncll'una e nell'allra cosa erra manifestamcnlc. Dice dunque in prima, chc quella senlenza è nulla *de Jure posilivo*, perche non si è osservato l'ordinc prcscriolto dal canonic *de sent, ex-comm.* in G. quesla prima è notoria falsità, perché nel lilolo *de sent, exconim.* in G. vi sono Ire canoni soli, che determinatio l'ordinc giudiziario, ncl cap. I. si comanda, chc la senlenza si mella *in scriptis*, nel cap. *Sold*, si comanda, che non si scomunichi nessuno dopo chc abbia appellato. Nel cap. *Statuimus*, si comanda, che non si scomunichi nessuno senza prima avvisarlo canonicamente, cioè con Ire monizionke sebbene, non qualsivoglia mancatnenlo faccia la senlenza nulla, nondimeno non abbiamo bisogno di qucsla scusa. perché la senlenza del nostro signore e slala talla *in scriptis*, e con le Ire monitioni di olio giorni per primo lenninc, olio per il secondo cd olio per il lcrzo. Né si é inlcrposla appellazionc, né si poleva interporre, cssendo il Papa giudice supremo. Sicché si è osscrvnlo con ogni c-sallezza luito l'ordinc giudiziario, che comandano i canoni *de sent, excomm.* in G. Toccava all'avversario produrre il canonic, c mosirare in che cosa non si è osservato: ma pcrchè non lo poleva fare, eglibaslava ingannare gl'ignoranti, però se le passala con termini generali. Dice appresso, che la senlenza del nostro Signore è nulla *de jure divino, cx defectu materiae.* perché la scomunica è pena chc non si può dare senza colpa, c però non avendo la signoria di Venezia pcccalo, non poleva assero scomunicala. A qucslo già si è risposlo c dinoslralo, che la signoria ha pcccalo gravissima-incnlc, prima in fare le leggi inique contra la Chiesa, cd in carcerar persone ecclesiasliche, c di più in esser dissobbediente al somnio Ponleficc, non volendo emendare le cose mal falle. E quando fosse dubbio, se la signoria ha pcccalo o no, cerlo à chc cio non locca giudicarlo alia signoria, ma al Papa, chc é giudice supremo in luogo di Crislo. E qucslo non lo può negare l'avversario, il quale ha dclo nella quarta proposizione, chc la polcslà del Papa c *super pcccalo*. Sc adunque il Papa é giudice sopra il pcccalo, a lui locca discernere sc una cosa c pcccalo o non è pcccalo, come in figura di questo ncl Testamento vccchio. ul sacerdote loccava giudicarc, se uno era lebbroso o no. E avendo già il somnio Saccrdole giudicnlo chc il doge di Venczia ha pcccalo gravemcnlc cd è coperlo d'unn lebbra spirituale molio maligna c contagiosa, c però

lha separato per mezzo della scomunica dal consorzio de' fedcli: come si può difendcrc o scusare? Ed il dire, che la coslanza in una buona opinione non c oslinazionc, è vero sin che la quislione è dubitabile, ma quando è giudicala e linita dal giudice, al quale ognuno è obbligato a credere, come è qucsla della quale parliatno, il parere di chi difendc i Vencziani, non c più opinione, ma errore, c la coslanza in esso é oslinazionc.

OTTAVA PROPOSIZIONE DELL'AUTORE

E vero che s. Gregorio papa dice, che Scnlcnlia pastoris iusta, sive injusta timenda est. Manon fa al caso quesla senlenza. perciocchè è gran di/ferenza fra la senlenza del giudice ecclesiastico. che è ingiusla, e quella cite è nulla, come duUissimamenlc affermano il .Vararro de censuris Ecclesiae cap. 2. cd il Solo 4. Sentent, disl. 22. e che l'ingiusla si deve leniere, ma che la nulla non si deve ossenare. Per lantio essendo le censure pubblicale dal somino ponleficc Paolo V. come s'è dello nulle, perche sono come una scrillura formata nell'acqua e nell'aria, cioè senza sostegno e senza materia, son di parere che non le dobbiate ossenare, e che non dobbiale innovare casa alcuna nella vostra Chiesa.

BISPOSTA

Corne l'avversario da falsi principii conchiude, chc la senlenza del somme Poncifice. per esser invalida c nulla, non si dee tcmcre. c per conseguenza devono i sacerdoti in Venezia e nel suo dominio celebrare i divini uflicii. come se non ci fosse inlcrdetlo: cosl noi avendo gellato per terra tutti i suoi falsi principii c vani fondamcnli. o dimoslralo la senlenza di nostro signore papa Paolo V. esser valida e giusla, e talmcnlc soda c ferma, corne se fosse scritta in manno o bronzo, possiamo sicuramente conchiuderc chc deve essor letnula cd osservata, e che debbono i sacerdoti in Venczia c nel suo dominio, ossenare con ogni diligenza l'inlcrdello, se non vogliono oïendcrc la divina mae-slà, e perdere la salute dcH'anime loro c de'popoli. E queslo sia dclo inlorno aile olto proposition!. Ma perché l'avversario, nel fine dei suo ragionamcnlo, fra molle cose impertinent! mcscola di molli errori, andremo con molla brevità scoprendoli ad uno ad uno.

Primo dice, che secondo la doltrina del Navarro la senlenza di scomunica quando é nulla si deve lemere cd ossenare sin che il popolo sia ben persuaso délia nullità, c queslo per non generare scandalo; cd aggiugno che il popolo di Venezia è persuaso uppiono della nullité della scomunica papale per l'edillo del doge. Queslo non è allro che dire chc quando il giudice afferma la sua senlenza esser giusla e valida; ed il reo afferma essere ingiusla c nulla, allora si ha da credere al reo c non al giudice. Doltrina per cerlo degnissima di si gran leologo: c quai senlenza sarà mai giusla c valida, se si ha da crederc al reo? Secondo dice, chc non può scusare certi religiosi chc hanno elelto piul-

loslo parlirsi da Venezia, che celebrare i divini ufficii, nel che hanno scandalizzalo molli. Non hanno bisogno quei religiosi di essere scusali, e se alcuni si sono scandalizzati della disobbedienza loro verso il sommo Pontefice. bisogna dire quello che disse il Salvatore dei Farisei: *Sinite illos, caeci sunt. et duces caecorum.* Ilulb. 15. Terzo dice, che il difendere la libertà del suo principe naturale è *de jure divino*: ma le sentenze ecclesiastiche sono *de jure humano*, d' quale deve cedere a quelle. Grande studio ha fatto questo dolore nel suo divino, che ad ogni parola gli vien in bocca. E di qui nasce che argomenta così divinamente: Difendere la libertà del principe è *de jure divino*, le sentenze ecclesiastiche sono *de jure humano*: il *jus* umano cede al *jus* divino: dunque devono i sacerdoti dispregiar le scomuniche e l'interdello del Papa. per difendere la libertà del doge di Venezia. Ma noi rispondiamo. che se è *de jure divino* difendere la libertà del principe della terra. molto più è *de jure divino*, difendere la libertà della Chiesa. che è sposa del principe del cielo: e di più diciamo che la libertà, che oggi pretende il doge di Venezia, è libertà di carcerare quelli che non gli sono sudditi. e di fare leggi contra la giustizia e la pietà, e però è *de jure divino* non difendere, ma impugnare quella libertà, ed aggiugniamo, che le sentenze ecclesiastiche quanto alla povertà sono *de jure divino*, fondate nell'evangelo Matth. 18.

Quarto dice, che alcuni s'ingannano con pensare, che la controversia presentata sia *de fide*, essendo solamente *de moribus*: e scalcuna cosa sia espressa nella Scrittura che faccia il negozio *de fide*, è l'opinione della serenissima signoria, la quale espressamente è insegnata da san Paolo, Rispondo, che la controversia principale non è *de fide*: ma nondimeno quelli che hanno preso a difendere la signoria di Venezia, hanno mescolato nel loro trattato degli errori in malizia *de fide*. E l'avversario che con la sua solita prudenza dice, che l'opinione della signoria è espressamente insegnata da san Paolo; non si accorge che quelle cose che sono insegnate da san Paolo espressamente, non si possono ebiamare opinioni, perchè ne scuolorbhe si potesse dubitare della dottrina di san Paolo, essendo che l'opinione è incerta e dubbia. La verità è. che l'opinione della signoria non si trova in san Paolo in modo alcuno, ma sibbene si trova in san Paolo nell'epistola agli Ebrei al 13. cap. *Obedite praepositis vestris, et subjacete eis: ipsi enim per-vigilant, tamquam rationem pro animabus vestris reddituri.* E contro questa dottrina, che non è opinione. ma certissima fede cattolica, fanno oggi i signori di Venezia, ingannati da voi altri non dottori, ma seduttori.

Quinto dice: Che non devono i sacerdoti separarsi dal capo loro, che è il principe. Che altro direbbe un circolo protestante in Inghilterra? chi ha mai inteso, che il principe scolaro sia capo dei sacerdoti e per conseguenza capo della Chiesa, se non dopo che il re d'Inghilterra Enrico VIII. si ritirò dal papa, e fecesi chiamare capo della Chiesa anglicana? e poi dice costui, che non si tratta *de fide*, ma di *de moribus*.

Sesto: Loda gli ecclesiastici di Venezia, che siano prontissimi a metter la vita pel suo principe. Nuova sorte di santi è questa, che vogliono incitere la vita pel principe, che li costringe a far sacrifici e disobbedire al vicario di Cristo: fin ora si è lotto nell'ufficio divino in lode de' santi: *Isli sunt triumphatores. qui contemnent jussa principum meruerunt praemia aeterna.* Da qui avanti bisognerà dire: *Isli sunt triumphatores, qui contempserunt Deum, ulservarent jussa principum*: se si ha da credere a questi nuovi dottori.

Sellimo dice: Che i signori Veneziani hanno messo pena della vita a' religiosi, se non tengono aperte le Chiese e non celebrano i divini ufficii acciocchè per vano timore non si inromellessero in quelle città. che fu sempre cattolica, ed ora più che mai professa di conservarsi tale. A questo non voglio rispondere io, ma lascerò che loro risponda lo Spirito santo per bocca di Samuele 1. Reg. 15. *Numquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius ut obediat voci Domini? melior enim obedientia. quam victimae, et auscultare magis, quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere.* Ed acciocchè non dica, che qui si parla dell'obbedire a Dio, sentii quello che dice il Signore in s. Luca ai *ttvpii* *vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* Sì che sia pur certa la repubblica di Venezia, che quei divini ufficii, e sacrifici non piacciono a Cristo che si fanno contro l'obbedienza del vicario di Cristo: e non placano. ma accendono l'ira di Dio contra di quelli che li offeriscono, e di quelli che costringono ad offerirli.

Ottavo ricorda. che si legga la dottrina dei fondatissimo dottor Navarro nel cap. *Novit, de judiciis* *no lab.* 3. e nel manuale c. 27. de *cen-suris* dicendo che in tutto quello che si è detto di sopra è in suo favore, e finalmente mostra che non percolaie, ognuno si rifera a quel sicuro porto di quelle notabili dottrine, che tutti gli ecclesiastici se godono alcuna esenzione, non la godono *de jure divino*, ma *ex privilegio principum*, i quali principi possono ritirare. sminuire, dilatare delli privilegi come loro piace. Rispondo, che il Navarro ingiustamente da costui è infamato, come faulore di tanti errori che sin qui ha insegnato. E perchè i libri sono stampati e si leggono da tutti, mi rimetto al giudizio de' lettori. Ma che i principi secolari possano ritirare o sinuire i privilegi di esenzione che hanno gli ecclesiastici, è dottrina tanto falsa e tanto nuova che come si è detto di sopra. è riprovata in ispecie dall'islesso Covarruvia, che è uno de' autori che meno favoriscono la esenzione ecclesiastica.

Ora avendo soddisfatto, come io penso, a tutte le obiezioni di questo dolore: resta solo, che avvisi ed esorti e precghi, come fo con tutto il cuore, quella nobilissima repubblica ed il suo serenissimo principe, che consideri bene di che dottori si fida. E per non andar lontano, questo dolore, al quale ho preso a rispondere, dice, che il Navarro e tutto in suo favore: e pure il Navarro nella Somma al cap, 23. num. 16. dice, che è peccato a costringere-

re gli ecclesiastici o comandarli, a non osservare Finicrdollo. E nel cap. A'ovil, *de judiciis, notab.* 6. num. 30. dice, che i chicrlci e inonaci sono essenti dalla poleslà de'principi sccolnri.jure *divino* quanlo allé cause criminali e spirituali, cd nitre tmnessc al chiericalo ed aggiugne quesla csscr sentenza comunc de'leologi e canonist!. Dunque secondo il Navarro pecca conira il *jus* divino quel principe che mette in prigione i chicrlci o monad a presume giudicarll in causa criminale: e simii» mente pecca contra il *jus* divino, quando comanda a'chierlci o a'monaci, clic cclcbriino le messe, o i divini uflicii, perchè queste sono cose spirituali. E tinalmeiitc pccchcrebbc contra il *jus* divino se tenlassedi torre o sminuirc quesla esenzione che hanno i chicrlci e monad da Dio. Ecco dunque quanlo falsamcnle vi ha insegnalo queslo dollorc e come vi ha ingannalo sollo il nome del Navarro. E il simile fanno lulli gli allri, dc'quali sinora sono uscili libretti in simile malcria,che tutti sono piccini di novilà e bugie.Esorlo e prego appresso a pensare che nessuno vuol più amore a'flgliuoli die il padre e la madré: die però disse s. Paolo, aneorcliè abbialc molli pedagoghi, ma non avelc molli pàdri.La madré vostra è la sanla Chicsa romana: il padre voslro è il sommo Ponleificc, die in luogo di CrislO vi nudrisce ed alleva lin che siale grandi e capaci dell'crcdiià del Paradiso. Però dovelc presupporre, che mollo più Lcnc vi vogliono quesla madré e qucslo padre, che colcsli pedagoghi che vogliono insegnarvi le regolcal rovcscio.Finalmcnlecsorlo e prego a considerare i giudiziî divini, i quali molle voile si fanno Sentire ancora in questa vita.Si legge nella vita di santo Stanislao vescovo e martire, che papa Gregorio VU. pc'peccali del rc l'loleslao mise l'micrdello in tulla la Polonia, scomunicô il rc e gli toise il lilolo regio. E perchè il

suddctto re Sicile indurilo cd impénitente, Iddio lo castigo, con fore che fosse dispregiato da'suoi ed abborrito da'forclsieri. E perchè non per queslo si converti, aggiunsc Iddio il secondo flagello con fare che gli si nbellasse parle del regno, e nel rcsio nascessero dissensioni e sedizioni grandi. E perchè nè anco qucslo bastô.aggiunsc il terzo flagello, con fare die come fuora di sè andasse fuggendo cd errando per le solve co'suoi cani appresso ed un giorno cadesse repcnlinamente morio e fosse da'propri cani divoralo. Ecco l'orrendo fine di chi dispregiava la scomunica e l'intcrdetto del vicario di Cristo, e nondimeno costui non fu mai ardilo di comandarc che l'inlerdello non si osservasse. Il medesimo fine fece Lodovico B.ivaro imperatore, il quale dispregiando le censure di papa Giovanni XXII. e poi di papa Benedetto XII. un giorno alla sprovvista cadulogli il proprio cavallo sopra, repcnlinamente si mori, senza aver tempo di essere assoluto da'peccali, e dalle censure, come scrive Giovanni Villano nel lib. 12. cap. 105. Il medesimo Dio è ora quel che era allora, e liene la medesima onnipotenza che allora lencva. si che se così aspramente puni coloro che non isforzavano a dispregiare le censure ecclesiastiche,ma solo essi le dispregiavano; che gran cosa sarebbe, che in queslo tempo punisse coloro che non solo essi dispregiano le censure: ma con minacce di morte sforzano gli allri a dispregiarle? Dunque obbediamo alio Spirito sanlo, che nel salmo ci esorta: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Ed allrovc.· *Kolile tangere Christos meos.* Ed altrove: *El nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus cl pereatis dc via justa.*

RISPOSTA

Î»LL

CARDINALE BELL A RHINO

*Ad un libretto intitolato Trallato e Risoluzione sopra la validità
délie scomuniche di Gio. Gersonc.*

Quanto sia vero quello che dice Cristo signor nostro, *Qui male agit, odii lucem* Joan.3. si vede manifestamente in colui che ha tradollo in lingua volgiirc,e rnafidato fuori due piccoli Irattali di Gio. Gersonc: perché sapendo egli scisso quante falsità erano raccolte in una sua brevissimn prefazione, e come ne'piccoli Irattali da lui tradolli vi erano non piccoli errori; e quanto poco a proposito fossero gli scissi Irattali pel fine che pretendeva, si è vergognato di palesare il suo nome, come ancora quello dello stampatore, anzi per essor più occulto ha lino di scrivere da Parigi. essendo pur troppo noto che ha scrillo e slampato in Venezia. Ûraacciò costui con la sua ipocrisia non inganni i semplici tellori, andremo esaminando le parole della sua prefazione, e poi anco le parole di Gio. Gersoncda Ini tradollo non con Innin fedella.come esso dice. Le prime parole della prefazione sono queste:

1. *Essendosi sparsa la fuma in questa cillà.chc il giorno della sanlissima iXattività di nostro Signore contro Inserenissima e religiosissima repubblica di venezia siano stale fulminate scomuniche e censure, perché la cennala repubblica ricusa di sottometterc ali' arbitrio altrui la Uberia che Dio gli ha donato.* Se noi andiamo ricercando tutte le sorte di libertà che può avere una persona o una repubblica, noi ritroveremo nitre forze che le sei seguenti : liberté d' arbitrio opposta alla nécessité naturale: liberté cristiana, opposta alia servitii dei peccato: libertà civile, opposta alia servitii degli schiavi:lihcrlié di repubblica. opposta alia soggczionc d'un monnrcn: liberté di principe assoluto die non riconosce superiore nelle cose temporali, opposta alia soggczionc d'un principe minore ad un maggiore; ilnalmente libertà di far male, opposta alia servitii della giustizia: qual libertà di far male s. Paolo dice essere una islcssa cosa con la servitii dei peccato: *Cum servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae.Horn. U.* Non credo che fautore di questa prefazione parli della

libertà dell'arbitrio, ch'c naturale,nè si può perdere in modo alcuno, se nnn secundo ferrore de' Luterani ed altri simili cretici. Nè aneo può pariare ragionevolmente della libertà cristiana, opposta alla servitù dei peccato, perche questa non si perde per obbedire al vicario di Cristo, ma sebbene per non obbedirgli. Nè si può credere che parli della libertà civile.délia quale sono privi gli schiavi, nè anco della libertà di repubblica arislocralica o dcmodralica, della quale sono privi quei popoli che sono soggclli alla potente regia o vogliamo dire monarchia, perché nè H moderno sommo Pontefice, nè anco i suoi predecessori hanno mai Iratlalodi mular forma di governoncllacittà di Venezia, sapendo molto bene che alla religione cristiana, della quale il sommo Pontefice lia la cura principale,non répugna nessuna forma di governo legittimo o sia d'un re o di olimali o del popolo, anzi questa variété é di non poco ornamento alla cilla di Dio, ch'è la Chiesa universale. Resta la libertà di principe assoluto, che non riconosce superiore nelle cose temporali, e di questa è verisimile che parli fautore della prefazione: ma senza dubbio veruno s'inganna in dire che la sanlità di nostro signore fulmina scomuniche contre la repubblica Veneziana, perché rieusa di sollomellere alfarbitrio allrni la libertà che Dio gli ha donato: e se si opponga che il far leggi o punire i delinquenti è proprio di principe assoluto, e pure nostro signore Paolo V. comunica i capi della repubblica Veneta,perché non gli vogliono obbedire in annullare certe leggi di cose temporali che hanno fallo; nè in rilnsciare certi delinquenti che hanno messi in prigionc. Si risponde , che Paolo V. sommo Pontefice comunica i capi délia repubblica Veneta, non perche non vogliono obbedire in annullare qualsivoglia legge di cose temporali, ma leggi inique ed empic, in pregiudizio della Chiesa ed in ollesa grande di Dio e del prossimo.E chi può negare, se sia callolico.che appartenga ai Papa come pastore universale, riprendere qualsivoglia princi-

pe o repubblica de' peccati *loro*, e se non obbediscono, coslririgerli con censure ecclesiastiche ad obbedir? così vedimmo che san Gregorio papa riprese aspramente l'imperatore Maurizio per conlo d'tina legge che aveva fatta pregiudizievole al scriviziodivmo, ed Innocenzo terzo, come si legge nel eapil. *Novit. de judiciis, dichiara* aperlamente. che al -omtno Pontefice appartiene la censura de' peccati di tutti i principi del mondo. A' mi *intendimus, dice esso, judicare de feudo. cujus ad ipsum, regem videlicet, spectat judicium, sed decernere de peccato, cujus ad nos perlinet sine dubitatione censurae, quam in quemlibet exercere possumus et debemus*. E più a basso: *Cum non humanae constitutioni, sed divinae potius innitmur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanae mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet de quocumque mortali peccato corripere quemlibet Christianum: et si correptionem contempserit, per distractionem ecclesiasticam coercere. Sed forsitan dicetur quod aliter cum regibus et aliter cum aliis est agendum. Cactorum scriptum legimus in lege divina, ita magnum judicabis, ut parvum: nec erit apud te acceptio personarum*. Fin qui sono parole di papa Innocenzo. E papa Bonifacio nell'Esiravaganle: *Unam sanciam de majoril. et* obed. dice benissimo, che la poleslà temporale, quando erra deve essere drizzata dalla spirituale; perché sebbene il principe temporale assolu non riconosce per superiore alcun altro principe temporale: tuttavia se è cristiano, è forza che riconosca per superiore il capo della cristianità, che è il sommo Pontefice, vicario di Cristo in terra: il quale sovrano Pontefice, perché ha per line il bene spirituale dell'anime non s'impaccia del governo de' principi temporali, mentre essi non usano la loro poleslà in danno delle anime loro e de' popoli o in pregiudizio della cristianità: ma quando fanno il contrario, può e deve metterli Io mani e drizzarli, e chi non crede questo, non è cattolico. E se mi dicessi, che quelle leggi non contengono pregiudizio alla Chiesa, nè contengono peccato alcuno; risponderei, che il giudicare se una legge contiene peccato o pregiudizio alla Chiesa, lo cr. a al fisco sommo Pontefice che è giudice supremo. Siccome il giudicare, se un contratto civile contenga peccato di usura, appartiene al medesimo giudice ecclesiastico, al quale appartiene la cognizione de' peccati: similmente la santità di nostro signore Paolo V. non riprende la repubblica Veneta perché voglia punire i sudditi suoi delinquenti, ma perché presume ancora di metter le mani sopra le persone ecclesiastiche, le quali non sono soggette ad altro superiore, che allo spirituale; né fa conto de' sacri canoni e delle gravissime censure fulminate da essi contra chi mette mano sopra le persone consacrate a Dio. Dunque chi vorrà considerare senza passioni, troverà che il Papa non procura di privare la repubblica Veneta di altra libertà, che di quella di mal fare. la quale non è data da Dio, ma dal demonio e dalla propria malizia; ed è una cosa islessa con la servitu del peccato opposita alla vera libertà cristiana. E siccome i principi temporali non per-

mettono libertà di rubare ed ammazzare e fare simili scelleratezze a' loro sudditi: perché sono pregiudizievoli alla quiete e buon governo della repubblica; così non deve il sommo Pontefice, che è capo della cristianità, permettere libertà all' principi cristiani di far leggi pregiudizievoli alla Chiesa, ed alla salute delle anime. E come non deve un pastore dar libertà alle pecore di andar vagando dove loro piace. e pascolare orde velenose, e here aque corrotte, né deve il nocchiero dar libertà alla nave di lasciarsi portare da qualsivoglia vento in iscogli, e sassi: così non deve il sommo pastore delle pecorelle di Cristo ed il principal nocchiero della navicella di san Pietro, dar libertà a cristiani di perdere essi, e far perdere ad altri l'eterna salute. Finalmente come giustamente non piace alla repubblica Veneta la libertà di coscienza. quale oggi piace a tutti gli eretici, perché ben vede che questa è libertà di appigliarsi a qualsivoglia errore, e però favorisce ed aiuta il tribunale della santa Inquisizione: così non gli deve piacere la libertà di far leggi pregiudizievoli all'onore di Dio, ed al bene della madre sua spirituale, ch'è la santa Chiesa, e dovrebbe aver caro di essere di ciò ammonita e corredda dal padre suo spirituale, ch'è il vicario di Dio in terra.

2. Passa l'ailore ad un'altra falsità. dicendo *Io mi son dato a ricercare negli approvati autori, qual fosse la loro forza, quando sono fulminate per cause tanto inique*. Questa è la seconda falsità congiunta comma incredibile lemerità ed inlollerabile arroganza; perché fautore della prefazione ardisce di dilinnire che le cause della scomunica dal sommo Pontefice fulminate contro la repubblica Veneta, siano ingiuste. E forse chi potesse parlar con questo scrittore, troverebbe che non è informato del negozio, né sa quali siano le cause della suddetta scomunica, massime che egli stesso dico, essersi mosso a scrivere solo per una fama sparsa in Parigi: onde bisogna, che sia uno di quelli de' quali dice l'Apostolo: *Non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant*. 1. Tiinoh. 1. E possibile, che io sii così temerario, che senza aver prima ben inteso il negozio senza aver molto studiato, senza consultare con uomini dotti, ardisca di pronunziare una sentenza così assoluta contro del vicario di Dio? E quando bene ovessi studiato assai, e conferito con altri. e fossi a pieno informato d'ogni cosa, dovevi esser così arrogante di condannare d'ingiustizia il supremo giudice del mondo, e questa tua sentenza per mezzo della stampa farla nota a tutti? Ma giacché luttua la tua ragione, per la quale giudichi esser ingiuste le cause della scomunica del sommo Pontefice, non si fonda in altro, se non nella fama sparsa. che la repubblica Veneta sia scomunicata. perché ricusa sottomettere all'arbitrio altrui la libertà che Dio gli ha donato. E noi abbiamo dimostrato chiaramente questa ragione esser falsa: e perché la giustizia della scomunica fulminata dal nostro Signore è notoria a tutti, ed approvala da tutti eccetto che dagli increduli, che si guidano per passione più che per ragione, non isponderemo più parole in refutare questa falsità.

.1. Seguila la terza. / . tef/pendo *nd sacro concilio di Trento quelle parole degne di essaye scrillo iilettcre d'oro*: Abbenchè l'arma della scomunica cc. *avrei desiderato, die siccome quoi sanliesimi l'adri hanno prescritto a'prelali la rcgola die debbono osservare per usure una lui medicina a salute: cosi avesscro insegnato alte divole c religiose coscienze. qual fosse il loro debito, quando il loro prclalo fulmina censure contra la forma prescrilla da Cristo N. S. e da s. Paolo e da'sacri canoni antichi*. Non contengo l'autore di aver detto uoa falsità contro del sommo Pontefice, ne aggiugno un'altra contro del concilio universale, aoiib così faciua ingiurio al capo ed allé membra principali di santa Chiesa. Dunque riprende qucslo anlore il sacro concilio di Trento d'insulUcienza.perche avendo ordinalo a'prelali, che non si servano dellc scomuniche per cause leggitre, non abbia insieme inscgnalo a'laici come si debbono parlare quando i loro prclaii non osservano qucsl'ordine , il quale è conforme all'ordine di Crislo,di san Paolo e de'sacri canoni antichi. Ma se avessc voluto leggere lullo il dccreto del sacro concilio, e non solo le prime parole, avrebbe ritrovalo quello che tinge di desiderare ed avrebbe conosciuto quanto falsamente allribuisce al concilio l'insufilcienza della dollrina. Il decreto che esso allega è il terzo della sessione ultima, in materia di «forma: e siccome nel principio del decreto si awisano i proli che non si servano dell'arme della scomunica, *temere el levibus de caussis*, cioè lemcramente e per cause leggitre:così nel line si awisano i laici eziandio cosliuili in magistrato politico, che non locca a loro giudicare,sc il prclalo in iscomunicare osserva l'ordine debilo:c però comanda a'magistrati scolari, che non ardiscano impedire che il prclalo non fulmini la scomunica,nc mono comandare che revochi la scomunica, sotto picleslo che non sin conforme all'ordine debilo. *Nefas autem sil saeculari cuilibet magistratui prohibere ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, ul latam excommunicationem revocet sub praetextu, quod contenta in praesenti decreto non sint observata; cum non ad saeculares sed ad ecclesiasticos haec cognitio pertineat*. Quesle sono parole del sacro concilio, il quale ha provveduto ad ogni cosa: ed ha inscgnalo che l'ufficio de'magistrati scolari non è di resistere con forza e violenza alla pubblicazione delle scomuniche, come oggi fiinno i magistrati della repubblica di Venezia, ingannati da persone, che più si dilellino di adulare che d'insegnare la verità, uno de'quali è coslui a cui noi rispondiamo.

f. Ma passando più ollre nggiugne l'autoro. e dico./? *montre non trovandoqui quanto desiderata rivolgcndo molli aulori,mièpassalo permanto anco Giovanni Gcrsone,dutlore cristianissimo.degno di elerna memoria* cc.Non si può negare, che Giovanni Gersone non sia sialo un doltore di molla scienza e piclù: ma l'mfclicità de'tempi.pcr la lunghezza dello scisma nella Chiesa romna indusscro così qucslo dotlore, come alcuni allri di quella dà, a sentir poco bene della poleslà della sede apostolica, Perciocchè volendo per mezzo del con-

Bctunsiixi Vol. IV. P. II.

cilio generale «mediare allo scisma ed indurre i Pontefici di diverse obbedienze a soltomellcre alla dichiarazione del concilio le loro protensioni, si misero ad innalzare sopra modo l'autorità de'concilii ed abbassare grandemente quelle del sommo Pontefice. E di qui nacque che caddero in manifesti errori contrarii alle sacre Scritture, ed alla comune sentenza de'lcologi che furono e prima e poi di quoi tempi.Onde l'autorità del Gersone in quelle materie che concernono la poleslà papale, non è di alcuno momento, e non mancavano molli allri scrillori più sicuri clic si polcvano allegare per incnderc lin dove si slende la forza della scomunica,come sono san Tommaso.san Bonaventura,santo Antonino ed infiniti allri, senza addurre un autore sospetto, anzi chiaramente erroneo nella malcria, della quale si tratta al présente.

5. Ma sopra tullo è degna di riprensione la causa che ha mosso l'autore della prefazione a tradurre e mandare in luce i due trattati del Gersone *acciò dice cgli.ciascuna pia e religiosa coscienza leggendoli possa consolarsi, non incorrendo in quella grande uvversità dic Dio manda a'reprobi, di aver timore delle cose dic nonne sono degne*. Trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Ecco dove arriva la cccilà umna.a servirsi dellc parole di Dio per lor via il timor di Dio. Nel salmo decimolcrzo e nel quinquagesimosecondo.il santo Profeta dietetic gli uomini enipii non temono il vero Dio, ch'è degnissimo di esser lemulo. Von est *timor Dei ante oculos eorum*, e pel contrario lemono i Dei falsi che non hanno nessuna forza: *Illic trepidaverunt timore,ubi non erat timor*. Ed ora qucslo nuovo dollorc piglia le parole del Salmo al rovescio, volendo con esse persuadere che non si lema il vicario di Dio, e per conseguenza non si lema il vero Dio, perché esso dice a'suoi vicarii: *Qui ros audit, me audit, cl qui vos spernit, me spernit*. Luo. 10. Molio contrarie sono le parole di san Gregorio alle parole di qucslo nuovo leulogo. Perché quello neU'omelia 26. pariando della scomunica dice,che: Nella sentenza del pastore si ha da temere, o sia giusta o ingiusta; e qucslo dice, che chi leme la sentenza dei pastore che si persuade essere ingiusta, cade neU'avversità dei reprobi che lemono dove non ci é causa di temere. E non si ferma qui il male che nasce da questa dollrina, ma va crescendo lino all'ultima ruina delle anime. Perché chi non leme le censure del sommo Pontefice, mollo mono leincrà quelle de'vescovi, e chi comincia a disrogiare gli ordini del capo della Chiesa, non si farà coscienza di dispregiare qualsivoglia altro ordine. Con questo artificio Marliino Luicro ha persuaso a molli, che la libertà cristiana consiste in aver la coscienza larga e non temere di prevaricare tutti gli ordini di sauta Chiesa, e così abbiamo visio lanii religiosi e religiose senza scrupolo veruno uscir de'monasleri gellar via l'abito sacro, pigliar marilo o moglie; e lanli popoli calpestare le sacre immagini, scordorsi delle vigilio e delle fesle, non saper più che cosa sia qunresiinn, confessioni,vesperi e messa: e finalmcile vediamo da qucslo principio di non temere la poleslà dei vicario di Crislo in lcrra

esser ridelle alcime provincie senza vestigio di cristian religion.

6. Alla fine l'autore di questa prefazione non gli basando essersi mal servito di un luogo del Testamento vecchio, si serve anche male del Testamento nuovo, dicendo: *Il secondo ["Apostolo confer tali nel Signore e nella potenza della sua virtù, piglieranno lo scudo della fede per opporlo a"fulmini indiscreti. e l'arinc dello spirito cioè la parola di Dio. Son poleva più proclamare Lutero. ne Calvino servirai della parola di Dio contra Dio. Parla l'Apostolo nell'epistola agli Efesi nell'ultimo capitolo. della resistenza che hanno da fare i fedeli contro il demonio infernale: Ut possitis stare contra insidias diaboli. E poco appresso: » omnibus sumentes scutum fidei. in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exlinguere. Come anche dice san Pietro: Cui resistite fortes in fide. E san Giacomo: Resistite diabolo, ne fringat a vobis. E questo nuovo teologo applica questa resistenza alle censure del sommo Pontefice; come se l'Apostolo in cambio di dire, armatevi con la fede e con la parola di Dio per resistere al demonio avesse dello armatevi con la fede e con la parola di Dio, per resistere a Dio nel suo vicario. E quale è quella fede o quella parola di Dio. che insegna resistere al vicario di Dio? anzi qui è quella fede e quella parola di Dio che non ci insegna ad essere soggetti ed obbedire a' prelati di santa Chiesa? non dice san Paolo nel capitolo 13. dell'epistola agli Ebrei: Obedite praepositis vestris, qui subiacete eis? Non dice Cristo in Matteo. 18. Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus?*

Ma già è tempo, che veniamo ad osservare le considerazioni del Gerson, e chiaramente dimostrare, che o non fanno a proposito o sono erronee.

1. La prima considerazione è che *la scomunica e la irregolarità principalmente si fondano nel dispregio delle chiavi della Chiesa, cioè della potestà ecclesiastica.* Questa considerazione è vera intendendo per dispregio la disobbedienza, o vogliamo dire contumacia, e non e contraria al fallo di nostro Signore.

2. La seconda considerazione è, che *il dispregio delle chiavi può essere in tre modi, direttamente o indirettamente apparentemente.* Così dice l'interprete poco fedele: perché il Gerson non dichiara il terzo modo con la parola *apparenter*, ma con la parola *interpretative*. Le quali parole sono quasi contrarie perché apparente e quello che pare, o non è, interpretative è quello che non pare ed è. Ma poco importa questo fallo al negozio di che si tratta.

3. La terza considerazione è, che *il dispregio delle chiavi nel primo e secondo modo, ragionevolmente merita la scomunica e conseguentemente l'irregolarità: ma nel terzo modo non sempre merita la scomunica della Chiesa, ma se bene quella di Dio, perché chi pecca mortalmente è scomunicato da Dio.* In questa considerazione non ci è altro di male, che l'ultime parole, perché parlandosi propriamente della scomunica, non è vero che ognuno che pecca mortalmente sia scomunicato da Dio: altrimenti non potrebbero i

peccatori senza nuovo peccato trovarsi alla messa o divini uffici; il che falso come ognuno sa.

4. La quarta considerazione è. cioè *non si deve dire, che uno dispregi le chiavi in nessun dei modi, quando il prelate manifestamente e notabilmente abusi la potestà delle chiavi.* Questa considerazione è vera se si parli dell'abuso delle chiavi in cose essenziali, come sarebbe quando il prelate cederesse la sua potestà, o scomunicasse senza far prima monizione alcuna, o comandasse solo pena di scomunica cose contrarie al comandamento divino; perché allora si potrebbe dire con san Irclo: *Obediendum est magis Deo, quam hominibus.* Act. 5. Ma sebbene è vera la dottrina del Gerson, tuttavia l'incensione dell'interpreté può essere molto velenosa, poichè forse vuole che le genti credano che la scomunica che nostro Signore ha fulminato sia un abuso notorio delle chiavi: essendo per lo contrario uso legittimo santissimo, come si potrebbe chiaramente mostrare quando si trattasse di questo.

5. La quinta considerazione è. che *quando il prelate abusa della potestà delle chiavi più sprezza egli le chiavi. e più gravemente pecca, che non fa il suddito quando non obbedisce al suo prelate, e di qui si raccoglie, che sia opera meritoria in simili casi resistere in faccia al prelate, come fece san Paolo a san Pietro.* In questa considerazione ci sarebbe assai da dire, ma perché poco fa al nostro proposito, noi diremo solo due cose. La prima che la dottrina del Gerson pare poco sicura e meno fondata, perché lasciando le comparazioni che possono variarsi secondo le varie circostanze, onde può essere che ora peccii più il prelate che usa male la potestà, ed ora pechi più il suddito che non obbedisce: se consideriamo solamente l'usar male la potestà. e non il volere obbedire alla potestà, maggior peccato e non volere obbedire, che usar male la potestà: perché chi usa male la potestà, fa un peccato d'ingiustizia ed offende un uomo suo suddito: ma chi non vuole obbedire al prelate che giustamente comanda e dispregio la sua scomunica fa un peccato di ribellione ed offende la divina maestà nel suo vicario, e così disse Cristo: *Qui vos spernit, me spernit.* Luc. 10. e l'Apostolo nella prima *ad Thessalonicenses* al 4. cap. *Qui haec spernit, non hominem spernit, sed Deum.* E questo dispregiare Dio nel suo vicario, si chiama dal proteta Samuel nel 1. libro de' real cap. 15. un'asorda d'idolatria. La seconda, che sebbene in qualche caso può essere meritorio resistere in faccia al prelate: nondimeno per ordinario e cosa di molto scandalo e di gravissimo eccesso. E il portare questa considerazione al proposito presentato, per incitare i sudditi a dispregiare i comandamenti del vicario di Cristo, e cosa insopportabile: perché s. Paolo non fece resistenza a san Pietro in materia di obbedienza, ma in materia di una certa osservanza legale: e pineque a Dio per mostrare al mondo l'unità di san Pietro, permettere che in un certo articolo di osservanza legale, fosse san Paolo più illuminato di san Pietro e così s. Pietro accettò volentieri la correzione fraterna di san Paolo, massime che san Paolo era a-

poslolo c picno di Spirilosanlo non mono di san Pielro: ma in materia di obbedienzn c riverenza , sappinmo che san Paolo sempre csorla i suddili ad obbedire a'loro prelali: ed csso slesso venne a Gerusalemma a visitor san Pielro, cconfcrrir «ton lui l'evangelo chc predicava sebbene l'avcvu per rivc-ljzione, come csso lcsliOoo nel primo capilolo dell'epistola a'Giilall. Ora chc conseguenza sarebbe quesla: san Paolo aposlolo c vase di clezione, pre* sc ardire di ammonirc s. Pielro; dunque faranno opera meritoria i popoli a resistere in Caccia al sommo Ponlellce, quando gli comanda sollo pena di scomunica? quesla non sarebbe conseguenza di buon logico, ma di perverso scismalico.

G. La sesla considerazione é.che pud dorsi caso *tale.che uno non obbedendo al prelalo sia dispregialore delle chiavi, ed un allro similmente non obbedendo. non sia dispregialore perché quel primo cruderà. che la sentenza del prelalo sin giusla, o perallra ragione crederù che ci sia obbligo di obbedire, dove che il secondo supra di carlo o avrà suflicienlemcnle probabilità chc il suo prelalo usa male della poleslà delle chiavi.* In quesla considerazione non ci occorrc allro da dire, sc non che non basin qualsivoglia probabilità ne probabilità di qualsivoglia abuso della poleslà dello chiavi, per non essere obbligalo di obbedire al prelalo. Anzi secondo la dolirina comune.aceiù uno non sia obbligalo di obbedire, bisognn che sia c« rlo e notorio die il prelalo in cosa cssenzialc abusi la poleslà: perché è regola generale data da snnl'Agoslino nel libro 22. contra Fausto al cap. ia. c scguilala dagli allri, chc il suddito è obbligalo ad obbedire. non solo quando è corio che il superiore non comanda cosa contra Dio, ma anco quando non è corio se comandi cosa contra Dio , perché in caso di dubbio ha da seguilare il giudizio dei superiore, c non il suo proprio ed allora solo non ha da obbedire quando è certo, che comanda contra Dio:poichè como s'è dello di sopra: *Obediendum esi Deo magis quam hominibus.*

I. La sellima considerazione è, chc *per conoscere il dispregio delle chiavi,si ha da guardare lu poleslà legillimo. e illegillimo uso della polesta: e pero ha bisogno di glossa quel dello cornune, la sentenza del pastore o del giudice, aneor che ingiusla si deve temere.* Quesla ébuona considorazione, e la glossa di quel dello coinune si trova ne'sacri canoni, nc'qtiali è quell'islesso dello: cioè nel decreto di Graziano 11. quaesi. 3. per molli cnpiloli. c la somma è, eho la sentenza del paslorc si ha da leinere quando è ingiusla, ma valida:come quando non gli manca nòssuna pario cs-senzialp, ma solo qualche cosa accidentale: per c-empio, un legillimo prelalo scomunica un suo suddito pcr causa giusla, avendolo prima avvisalo ma non lo scomunica pcr puro zelo di gitislizia sib-bcnc per odio pnrlicolare die gli porta,o non l'ammonisc lre voile o non molle la sentenza *in scriptis*; quesla scomunica è ingiusla, ma valida,c perù si deve temere. Quando anco fosse veramcnle invalida, ma non si sapesse l'invalidità, si devo similmente lemcrc, almeno per lo scandalo. Nè mislcndo a provare queste cose, perché sono obiarc,

né anco il Gersonc lc neglicrebbc. E da quesla considcrazionc polrà ciascheduno raccorre, che la sentenza di N. S. Paolo V. fulminata contro i capi della ropubblica Vencia , ha lulli i requisiti co-si esscnziali, come accidentali: c perù si deve lc-mere, essendo non solo valida, ma giuslissima. Perché, sc ricerchi la poleslà legiltima, troverai chc è poleslà suprema, dala da Dio, universalissi-ma, sopra lulli quelli chc preicndono esserc pecore dell'ovile di Cristo, c membra del corpo mistico della Chiesa c cilladini della cillà di Dio c dome-stici nella casa dell'islesso Dio. Che sia poleslà u-niversalc si vede c.hiaro in quelle parole: *Quod cumque solveris.* Mallii. 1(>. E che sia sopra lulli si vede in quelle alire parole: *Pasce oves meas* , Joann. 21. Dove non si restringe a quesle o quelle pecore, ma rinchiude tutte quelle che sono suc: c chi queslo non crde non c caltolico. Sc ricerchi l'uso legillimo, troverai che non ci sono mancale molli; ammonizioni. né alcuna di quelle cose che riccrca l'ordine giudiziario. Se linalmente ricerchi la causa,troverai cli'c stala la difesa della ecclesia-stica immunità,la quale il sacro concilio di Trento sess. 25. cap. 20. dice esser fondaia nc'll'ordina-zione divina; e nolle coslruzioni de'sacri canoni,e per la quale sappiamo che molli sanli prelali han-no comballulo lino alla morte, c Dio ha illustrato san Tommaso Canluaricnse con infinih miracoli, e l'ha dichiaralo vero suo mariire, come anco poi 10 dichiarù la Chiesa, pcr avere sparso il sangue per la libcrilà dell'islessa Chiesa.

S.L'ollava considerazione è che *piit pericolo apporta l'abuso dellechiavi nel sommo Ponlefige che negrinferiori.perchè dagli abusi degi'inferiori si può appellare al papa,ma dagli abusi del pupa, non si puo appellare se non al concilio generale. Il quale non si puo cosi facilmente congregare.E sebbene prima dei concilio di Costanza si leneia da molli che non fosse lecilo appellare dal papa al concilio: nondimeno fis/esso concilio ha dichiarato espressamente. essere eresia il negare la superiorità del concilio sopra del Papa.* Quesla considerazione conlicne un errore gravissimo c manifestissimo, e chi molle in campo queslo errore a proposito delle cose prescnii, si dimoslra poco caltolico. E per cominciare dal concilio di Costanza si dice lre cose. La prima, chc dello concilio non ha dichiaralo in nessun luogo essere eresia negare la superiorità dei concilio sopra del papa, veggasi, e riveggasi berne luito il concilio, e non vi si lroveià cosa laie. Lo seconda, che il sud-dello concilio nella i. sess. f.i un decreto,«love dichiara, chc l'islesso concilio di Costanza rappresenla la Chiesa universale ed ha poleslà da Crislo immedialamente, alla quale poleslà c obbligalo d'obbedire ognuno cd anco l'islesso Papa. Il quai decreto s'intende da uomini dollissimi, che non pnrli di qualsivoglia Papa, ma del Papa dubbio, come era allora, che lre diversi uomini si tenevano per Papa ed aveano i loro seguaci, e queslo è verissimo, clic la Chiesa ha poteslà di dichiarare quai sia il vero Papa, e chc quelli che al tempo dello scisma liligano del papulo, sono obbligati di obbo-dirc alla sentenza dellaChiesa c del concilio gene-

rale. Ma che quando *il Papa ù* canonicamente dello ed indubialmente è tenuto per Papa, sia obbligato di obbedire alla Chiesa o al concilio, da quel decreto non si può raccogliere. La forza che quel decreto non può avere altra forza che di rimediare allo scisma, perché non essendo in quel tempo il Papa nel *concilio*, era quel concilio un corpo senza capo, e così non aveva autorità di dichiarare cose di fede, né altre simili di maggiore importanza. E sebbene poi papa Martino V. approvò il concilio costanziese, l'approvò solo quando a' decreti fatti conciliarmente, come furono quelli che si fecero contra de' Uersici di Giovanni WiclefTo e di Giovanni Hus: ma il decreto della superiorità del concilio sopra del papa, non fu fatto conciliarmente, cioè con esami e dispute precedenti, e con pigliare i voti de' Padri, ma fu un decreto fatto semplicemente quando bastava per rimediare allo scisma. Onde poi Pio II. nel concilio manovano scomunicò chi appellava dal papa al concilio, e la seconda scomunica rinnovò papa Giulio II. come testifica Silvestro, *Verbo Excommunicatio*, VII. num. 93. E dipoi tutti i sommi Pontefici la rinnovano nella Bolla della in *Coena Domini*, e finalmente papa Marliano V. col voto dell'istesso concilio di Costanza, dichiara che i sospetti di eresia devono essere interrogati di molti articoli ed in particolare, se credono che il sommo Pontefice abbia la supremazia nella Chiesa di Dio e che se la supremazia è nel Papa, non può essere che il concilio sia sopra del Papa, altrimenti la supremazia sarebbe nel concilio, e non sarebbe nel Papa, e di qui si vede, che il concilio di Costanza in quel decreto della quarta sessione si deve intendere come abbiamo dello, altrimenti sarebbe contrario a se stesso, e quando si ammettesse contrarietà, più si dovrebbe credere al decretoscandolo fatto dal Papa e dal concilio insieme, che al primo fatto dal concilio senza Papa, cioè dal corpo senza capo. Ma lasciando da parte il concilio di Costanza, che l'opinione del Gerson sia manifestamente errata, si può provare con somma brevità, con l'autorità della Scrittura, de' concilii e della ragione. La sacra Scrittura in nessun luogo dà autorità alla Chiesa o a' concilii sopra de' loro pastori, e molto meno sopra del sommo Pastore, ma sibbene al rovescio dice san Paolo negli altri apostolici al cap. 20. che Dio ha posti i vescovi per reggere la Chiesa di Dio ed al suo vicario disse Crisostomo, Mallh. IG. *Super tume pelram aedificabo Ecclesiam meam*, dove dice Crisostomo facendo san Pietro fondamento della Chiesa, fu come farlo capo del corpo mistico della Chiesa. perché quello che è il fondamento nella casa, è il capo nel corpo. E noi vediamo, che il capo ha potestà sopra tutto il resto del corpo, ma il resto del corpo non ha potestà sopra del capo. Come in san Giovanni al 21. quando Crisostomo disse a Pietro: Pusce oras jncas. lo fece pastore di tutto il suo ovile, e non è dubbio, che l'ovile non ha autorità sopra del pastore, ma sibbene il pastore sopra de' l'ovile. Finalmente quando disse il Signore in s. Luc. i al 12. *Ovis est fidelis dispensator cljCiuLiis. (ueni constituit Dominus super famitum maud* senza dubbio dichiarò, che il vescovo

nella Chiesa particolare, ed il Papa nell'universale, è come un maggiordomo o maestro di casa generale, nella famiglia di Dio. E siccome il maggiordomo ha potestà sopra della famiglia, ma la famiglia non ha potestà sopra di esso, così il vescovo ha potestà sopra la sua diocesi ed il Papa sopra tutta la Chiesa, e la diocesi non ha potestà sopra il vescovo, né la Chiesa eziandio congregata nel concilio ha potestà sopra del Papa; e però soggiunge in quel istesso luogo il Salvatore: *Quod si dixerit servus ille in corde suo moram facit Dominus meus venire, et caeperit percurrere servos et ancillas, edere, et bibere et inebriari veniet Dominus servi illius in die qua non sperat, et dividet eum parlemque ejus cum infidelibus* ponet. Delle quali parole si raccoglie, che quando il maggiordomo della casa di Dio non si porta bene, non vuole Dio che sia punito dalla famiglia, ma riserba a se stesso l'autorità di giudicarlo e punirlo. Dunque secondo le Scritture sacre non avendo la Chiesa, e per conseguenza il concilio, che rappresenti la Chiesa, potestà veruna sopra del Papa, ne seguita che non si può appellare dal Papa al concilio, ma sibbene dal concilio al Papa. La medesima verità che abbiamo provata con la Scrittura testificano ancora i sacri concilii. Quando s. Marcellino Papa commise quel fatto di sacrificare agli idoli per timore della morte: si congregò un concilio grande in Sinuessa, per trattare di questa causa, ma tutto quel concilio confessò, che non era in sua potestà di giudicare il Papa, *prima sedes a nemine judicabitur*. E di questo concilio fa menzione papa Nicolò primo in un'epistola all'imperatore Michele. Similmente un concilio romano congregato da san Silvestro papa nell'ultimo canone dichiara, che la prima sede, che è quella del papa, non può essere giudicata da nessuno. Il concilio calcedonense, che è uno de' quattro primi concilii generali, nella terza azione condanna Dioscoro patriarca d'Alessandria, insieme con tutto il concilio secondo efesino perché ebbe presunzione di giudicare il Papa di Roma. Ora se il primogenito patriarca dopo il romano, insieme con un concilio generale, non ha potestà di giudicare il papa, seguita chiaramente, che il concilio non è sopra del Papa, altrimenti lo potrebbe giudicare. Appresso, il concilio quinto romano sotto papa Simmaco approvò come proprio decreto quella sentenza di Ennodio: *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari: Sedis istius praesulem suo sine quaestione, reservavit arbitrio. Voluit Petri apostoli successores coelum debere innocentiam*. Nel concilio generale ottavo alla 1. azione leggiamo così: *Romanum Pontificem de omnium ecclesiarum praesulibus judicasse. et eo vero neminem judicasse legimus*. Scrive Paolo Emilio nel 3. libro della sua istoria, che essendosi congregato un gran concilio di vescovi alla presenza di Carlo Magno per certe cose opposte a papa Leone terzo. tutti i vescovi insieme gridarono, che non era lecito a niuno di giudicare il sommo Pontefice. Il concilio generale tarantese sotto Alessandro terzo, avendo da fare un decreto del modo di eleggere il sommo Pontefice, dice che bisogna in «[questa elezione usare parlo

lare diligenta, perche se si crri, non si polrù poi aver ricorso ad nlcun superiore, perche non ci è nessuno iu terra superiore, al l'apa.Leggasi il cap. *Lied, extra de eleclione*. Finalmcnto uel concilio lalerancsc sollo Leone X. nella sessione undecima si determina cspressamcnle, chc il Papa e sopra diqualsivoglia concilio, e chc perù a lui solo locca di convocare, di Irasferirc c di liccnziarc i concilii. Ora sc gl'iscssi concilii confessano di essere solloposii al Papa, chi avrà ardire di dire, che il concilio é sopra del Papa, o che si possa appellare dal Papa al concilio? Ma vediamo sc la ragione fondala nella parola di Dio lesilica l'iscssa verilà. La Chiesa sauta non è simile alla repubblicn di Venezia o di Genova o d'allra cilla, chc dû al suo doge quella poleslà chc gli pince; c perù si può dire clic la rpubblica è sopra del principe. Ne anco è simile ad un regno terreno, nel quale i popoli trasferiscono la loro aulorilà nel monarca cd in ccrli casi possono liberarsi dal dominio regio e ridursi al governo di magistrali inferiori, come fecero i Romani, quando passarono dal dominio regio al governo consolare. Pcrchè la Chiesa di Crislo è un regno perfeltissimo cd una monarchia assoluta.chc non dipende da'popoli. nè da essi ha la sua origine, ma dipende solo dalla volonlà divina. Ego *autem* (dice Crislo nel salmo 2.) *constitulus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus*. E D'Angelo disse alia Vcrgine, Luc. 1. *Dabit ei Dominus sedem David patris ejus,cl regnabit in domo Jacob in aeternum, el regni ejus non erit /inis*.Ed in mille allri luoghi si legge il medesimo. E che non dipendn queslo regno dagli nomini lo moslra Crislo, quando dice: A'on vos *me elegistis, sed c-ijo elegi vos*. Joan.15.E noi lu coiifesscremo quando diremo: *J'ecisti nos Deo nostro regnum,i/poc*. 5. E quesla è la causa, chc queslo Regno si assomiglia nelle Scrillure alia famiglia:*Quis est servus et prudens,quem constituit Dominus super familiam suam?* Mallh. 24. pcrchè il padre di famiglia non dipende dalla famiglia,nè lia da lci la sua aulorilà. Ora essendo queslo verissimo, nc seguila per necessaria conseguenza chc il vicario generale di Crislo non dipendn dalla Chiesa.ma solo da Crislo, dal quale ha lotta la sua aulorilà, come anco ra vediamo nc'regni lccrcni. che il vicerè non ha l'autorità del regno, ma dal lle, nè può essere giudicalo o punilo da'popoli, ma solo rial padrone.Ecco diinque come il Gcrsone si è ingannalo, o chi lo seguila s'inganna c va contra la doilrina delle Scrillure de'sacri concilii e della manifesta ragione.E se dicessc quello che solea dire l'islesso Gersonc, è pure scrillo in san Malleo al cap. 18. *Die Ecclesiae, cl si Ecclesiam non audierit, sil libi sicut ethnicus, el publicanus*: risponderci.chc in quel luogo per la Chiesa s'inlcndc il prolato, ch'è capo della Chiesa. c cosi Despotie san Giovanni Crisoslomo horn. Cl. in Mallh. c papa Innocenzo lurzo cap. A'ovil. *dc judiciis*, e cosi dimoslra la pralica della Chiesa universale di lullo il mondo c di lulli i tempi, chc chi vuol denuntiare un peccatore alla Chiesa c-cl osservarc queslo pccello non congrega un concilio, ma ricorre al vescovo o al suo vicario.

9. La nona considerazione è, che *non sincorre nel disprezzo dette chiavi. quando il Papa abusa enormissimamente e scandalosissimamente la sua poleslà*.Qucsia considerazione è vers in sè ma è ingiuriosissima insicme alla sanlità di nosiro Signore cd alla sanla Scde apostolica. come se fosse solila abusarc in quel modo le chiavi «lci regno del ciclo. Simili sono le arli degli cretici moderni chc per fare al mondo odiosa la poleslà Pontilicia.spargono le più infami calunnie chc la malignità di Salanasso loro capo gli sa insegnare. E dovrebbero i Vcnccziani slessi abborrire c punire simili difenson.

10. La décima considerazione è. chc non *incorrono nel dispregio délie chiavi quelli che procurano difendersi contra tali pcc.se sentenzeper mezzo della poleslà sccolare.perché la legge naturale insegna con forza resistere alla forza*. Quesla c una perniciosa doilrina,c dalla quale possono succedere infiniti scandali, pcrchè sebbene quella senlenza è vcra.vün *vi repellere licet*: cioè, è lccilo resistere con violenta alla violenta: nondimeno ha molle limilazioni, perché deve essere forza inginsla: chc non abbia rimcdio,sc non la forza: che la rcsislcnza sia inconlincnle: ed allrc,comc dichiara Silvestro *verbo Bellum* 2. cgli allri dollari chc Irallano quesla malcria, e perù se non s'applica a ccrli particolari con molla prudenza è causa di grandissimi disordini. Quando gli sbirri prendono qualcheduno c gli legano le mani.ccrlo è che gli fanno violenta c nondimcno non gli è lc-cilo far violenta agit sbirri, sollo prelcslo che si può rcsislcre con violenta alla violento. Similmente quando si legano i forzali al banco della galera sono costrclli a vogarc; chi dubita che gli si usa grau violenta? c lultavia non dirà nessuno che abbia giudizio che gli sia lccilo sollo il medesimo prelcslo far violenta al comité parimcnlc quando uno è forzalo dal superiore o ecclesiastico o secolare a restituire ad allri la roba o la lama osservarc la fede c le promesse, non si può dire chc colui cosi forzalo possa con forza rcsislcre c ribellarsi contro dei suo superiore. E per lasciare inlinili allri esempi, quando lalvolla i magistrali o principi impongono gravezze a'popoli e ii forzano a pagarle: non credo gli piacerchbc che alcuno insegnasse a'popoli a far ribellione sollo prelcslo chc tint *vi repellere licet*. E chc gran confusione sarebbe nelle case e nelle cilla c nc'regni, sc ad ogm forza si polessc opporre la forza. con dire. che di ragione naturalc è lecilo rcsislcre con violenta alla violenta? Ma se si parla délia forza chc usano i prelati, quando con le censure costringono i suddili ad obbedire.ccrio è die non è lccilo resistere con forza: perché se quello che non vuole udire la Chiesa, deve essere considerato da noi, sccondo il comandamento del Signore, come genlilo e publicano; cerlamente quello che con forza vuole resistere alla Chiesa,deve essere da noi slimalo peggio che genlile e publicano.E quanlo al ricor.su ai principi sceolari in rnalcria di scomuniche, già il sacro concilio di Trento ha provvislo, viclando cspressamcnle sess. 25. cap. 3. a'principi sceolari chc non impediscono i pccclali acciù non iscomunicino, nè comandino chc siano rivocalc le scoinu-

niche già uscite fuori, essendo che questo non è loro ufficio. Finalmente se veniamo al negozio di che oggi si tratta, è fuori di ogni proposito l'addurre quel principio, *vini vi repellere licet*; perché la forza che fu il Papa alla repubblica Veneta, è forza paterna e giusta, conforme alla Scrittura e sacri canoni, ed usata in ogni tempo da' prelati di questa Chiesa: ed ha il rimedio pronto senza ricorrere a forza. nè ad aiuto de' principi. che è l'obbedienza e l'umiltà, senza della quale ogni altro rimedio è vano.

II. La undecima considerazione è, che non *s'incorre nel disprezzo delle chiavi, quando qualche giureconsulto o teologo in sua coscienza dice, che in sorte di sentenze non sono da temere, massime se si osserverà la debita informazione e cautela, che non segua scandalo ne' deboli, quali ripulano che il Papa sia un Dio che abbia ogni potestà in cielo ed in terra etc.* Questa considerazione per parire modestamente è molto poco considerata, perchè almeno avesse detto il Gerson, che un ignorante può rimettersi in cose dubbie al giudizio di un teologo o giureconsulto che abbia nome di gran dottore e bontà. Ma che si può rimettere a qualsivoglia teologo o giureconsulto, massime in materie di obbedienza al sommo Pontefice, è una grandissima temerità, perché non è dubbio, ma certissimo, che in cose dubbie si ha da obbedire al superiore; ed allora solo non si ha da obbedire, quando è certo e chiaro, che il superiore comanda cose contrarie al comandamento di Dio: e potresti quanti teologi o giureconsulti si trovano che per ignoranza o per malizia si possono ingannare? e se uno l'insegna in un modo e l'altro al contrario, a chi li rimetterai? I principi secolari non permettono in modo veruno, che quando hanno dato una sentenza, il reo potesse scusarsi dall'obbedienza, perché un giureconsulto o un teologo in coscienza sua gli ha detto, che quella sentenza non si ha da osservare: quando meno dunque si deve tollerare ciò in materia dell'obbedienza al vicario di Cristo, al quale tutti i cristiani *jure divino* sono obbligati di essere soggetti ed obbedienti? E se i deboli sostengono che il Papa sia un Dio e che abbia ogni potestà in cielo ed in terra, poichè Alfonso il primo di Dio questa loro debolezza, che non piace la furberia di quei che pretendogli esser savii procurano di abbassare l'autorità del vicario di Cristo, come fanno oggi tutti gli eretici. Non è gran cosa che il Papa sia simile a un Dio in terra, poichè di lui i principi dice il salmo: *Ego dixi Dii estis*, nè è inconveniente che si dica, che il Papa abbia ogni potestà in cielo ed in terra, poichè Cristo ha (cito: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis*, il che per osi dichiara, e s'incumbente da' veri e doli inculcati in sottili a credo poter dire con ogni verità, che tanto grande è la potestà del sommo Pontefice che pochi arrischiare a capirla, perchè può fare tutto quello che è necessario a condurre le anime in paradiso, e può levare tutti gli impedimenti che il mondo o l'demonio non lotta la loro forza o astuzia possono opporre: onde s. Cirillo citato da san Tommaso nel primo capitolo de' primati *Petri* dico, che siccome Cristo ebbe dal Padre potestà sopra

lutta la Chiesa: così Cristo diede a s. Pietro ed ai suoi successori potestà sopra tutta la Chiesa.

12. La duodecima considerazione è, che *quelli fomentano disprezzo delle chiavi, i quali dovendo resistere all'abuso delle chiavi, si dividono tra loro e s'impediscono l'un l'altro. La verità è, che si deve tentare ogni via favorevole ed umile col sommo Pontefice, quando male informalmente pronunzia ingiuste sentenze, ma se l'umile diligenza non giova, si deve dar di mano ad una virile ed animosa libertà.* Questa considerazione era molto a proposito a tempo del Gerson; perchè essendo allora un scisma di Ire Papi, di quali ciascuno fulminava sentenze di scomuniche contro i seguaci dell'altro. In quel tempo era bene, che i fedeli si unissero a levare lo scisma, e poco si curassero di quelle scomuniche, poichè non era certo chi di loro fosse il vicario di Cristo e non erano quelle scomuniche allendessero al negozio dell'unione della Chiesa. Ma ora che per grazia di Dio abbia un Papa solo, e quello indubitato e certo, questa considerazione non è a proposito: nè ad altro serve, che a fare un nuovo scisma de' membri contro del loro capo.

HISPOSTA

Al secondo opuscolo del Gerson, intitolato: Escame di quelle, asserzioni, Sententia pastoris etiam injusta est timenda.

Nel secondo opuscolo l'istesso Gio. Gerson riferisce che un certo commissario apostolico in un suo processo pubblico pose la seguente asserzione. *Le nostre sentenze qualunque fossero ingiuste si debbono osservare, e lenire.* Sopra la quale asserzione si fa una censura divisa in più proposizioni e sono le seguenti:

Prima questa asserzione è falsa. Seconda questa asserzione è impossibile. Terza questa asserzione è erronea, quanto a' costumi. Quarta questa asserzione è sospetta di eresia. Quinta questa asserzione rende il suo autore sospetto nella fede: e però deve esser chiamato in giudizio, acciò dichiararsi o ritrarsi la sua sentenza: e se sarà pertinace nel suo parere, si dovrà lasciarlo in mano della giustizia secolare.

Questo è in somma il giudizio del Gerson, il quale come sia troppo rigoroso, si vedrà dal discorso seguente. Quel commissario o vero o finzione che sia, non contento di dire, che le sentenze sue ancorchè ingiuste, dovevano esser ricevute, conforme al detto di s. Gregorio, aggiunse, che dovevano ancora essere osservate. E sebbene poteva fare di meno di aggiugnere quelle parole, nondimeno non sono degne di una censura tanto rigida, come è questa del Gerson, il quale ha preso in mal senso quello che si poteva pigliare in buono. Due cose riprende il Gerson nel commissario, e di ambedue con brevità discorreremo. Prima riprende, che indistintamente abbia detto, che le sentenze sue si hanno da temere ancorchè ingiuste: perchè pare che abbia voluto dire, che tutte le sentenze ingiuste si abbiano da temere, e pure sappiamo, che non tutte le sentenze ingiuste si hanno da temere, ma solo quelle che sono ingiuste, ma valide, come si

raccoglie dal Graziano 11. q. 3. *per lotum*. X questo si risponde, che il commissario ha pariato in quel senso che parla s. Gregorio ed i sacri canoni. E siccome s. Gregorio dice, che la sentenza del pastore o giusto o ingiusto che sia si ha da temere: sebbene parti indistintamente; non si raccoglie però che ogni sentenza del pastore si ha da temere, ma solo quella che non è nulla, sebbene ingiusta. Così dalle parole del commissario non si ha da raccogliere che tutte le sentenze si hanno da temere, ma solo quelle che non sono invalide manifestamente, sebbene sono ingiuste. In somma la calunnia si dà alle parole del commissario, si potrebbe dare anche alle parole di s. Gregorio. Secondariamente riprende il Gerson, che il commissario abbia detto, che le sue sentenze sebbene fossero ingiuste si devono temere ed osservare; perché oltre cosa a osservare, altra cosa è temere. L'iniquità del tiranno si può temere, ma non osservare. E chi dice che l'iniquità si debba osservare, dice il falso e sta in errore. A questo si risponde, che il commissario (per quanto si può credere) non parlava del comandamento di qualche cosa ingiusta, ma parlava della sentenza della scomunica in quanto è una pena, che priva l'uomo della partecipazione dei Sacramenti, e della conversazione dei fedeli, ed in questo senso si può dire benissimo che la sentenza della scomunica ingiusta si deve temere ed osservare; perché non sono cose diverse temere la scomunica ed osservare la scomunica: perché chi la teme, si astiene dalla partecipazione dei Sacramenti e dalla conversazione dei fedeli, e così l'osserva; e chi non l'osserva, ma pratica coi fedeli e partecipa i Sacramenti non la teme. Siccome il Gerson ha preso equivoco fra la sentenza che comanda qualche cosa e la sentenza che priva di qualche cosa; ed avendo sopra l'equivoco fondato il suo discorso, non è maraviglia se l'ha fondato in aria. Ma poniamo caso che il commissario abbia parlato della sentenza che comanda qualche cosa sotto pena di scomunica ancora in questo modo non ha parlato male: perché quella tale sentenza ovvero comanda una cosa chiaramente buona, come restituire la roba: » d'altri; o una cosa chiaramente mala, come rubare o bestemmiare; o una cosa della quale c'è dubbio se sia o non sia mala come andare alla guerra, che è dubbio se sia giusta o ingiusta. Se comanda cosa chiaramente buona, si ha da osservare, e temere, cioè si ha da osservare facendo quello che si comanda per timore di non cadere nella scomunica e può essere che la stessa sentenza sia ingiusta, non avendo preceduto le monizioni sebbene sia valida, perché comanda una cosa buona ed è fulminata da chi ha potestà di fulminarla, ed è preceduta almeno una monizione, se la sentenza è dubbia se comandi cosa mala o non mala, si ha da osservare e temere, perché in caso di dubbio deve il suddito stare al giudizio del superiore, e non al proprio, come di sopra si è detto ed è dell'ira comune dei santi l'adri. Se la sentenza co-

manda una cosa, che chiaramente sia peccato allora non si deve osservare né temere, e chi dicesse che si deve osservare sarebbe in errore, e di talc'asserzione sarebbero vere le cinque proposizioni del Gerson, perché senza dubbio è falso che una sentenza che obbliga a peccare si abbia da osservare, ed anche è impossibile, che una sentenza comandi un peccato ed obblighi all'osservanza, e di più è sentenza erronea quando a' costumi perché insegna a far male; ed anche quanto alla fede, perché chi dice che sia lecito far male, è eretico e se non si pente, si deve dar alla giustizia scolare acciò sia punito come merita. E questa la sentenza, non solo non si deve osservare, ma né anche temere, perché dice il Salvatore: *Nolite timere* cos *qui occidunt corpus*: e più tosto ha l'uomo da temere, che osservare una tale legge. Onde non si trovava quel quarto membro, che il Gerson ha messo in campo, cioè che alcuna sentenza si debba o si possa temere, ma non osservare, parlando del timore che induce all'osservanza. Sebbene si può avere uno spavento naturale del tiranno che comanda l'iniquità. Ma né anche in questo ha errato il commissario, perché sempre ha pariato della sentenza ingiusta, ma valida, quale non è questa che comanda il peccato, la quale è notoriamente nulla. Ecco dunque come tutto il discorso del Gerson è fondato in aria, e chi l'ha tradotto e messo in luce per insegnare a' Veneziani a dispregiare la sentenza giusta e valida del sommo Pontefice, ha dimostrato di avere più malignità che giudizio. Aggiunge a questo discorso il Gerson alcune proposizioni, per mostrare quello che può e deve fare il re cristianissimo, per difesa della libertà della Chiesa gallicana, delle quali propositi Qui non è necessario che discorriamo in questo luogo. Prima, perché tutte si fondano in quel principio, che la potestà del concilio sia sopra quella del Papa, perché non per altro vuole il Gerson che non possa il Papa mutare i canoni antichi, ne quali fondava allora la Chiesa gallicana la sua libertà, se non perché crede, che quei canoni essendo dei concilii non siano soggetti alla volontà e potestà del Pontefice. Ora questo principio è stato dichiarato falso, né crediamo che i Veneziani lo possano avere per vero. Secondo, perché dopo i tempi del Gerson nel concilio lateranense sotto Leone decimo, fu derogato alla prammatica che difendevano le Chiese gallicane, e furono fatti i concordati fra il sommo Pontefice Leone, ed il re cristianissimo: e così ora non si nomina più la libertà gallicana contra il sommo Pontefice, anzi il re cristianissimo e tutti i vescovi di Francia conservano pace ed unione con la madre loro che è la Chiesa romana, e col padre loro che è il papa vicario di Cristo e successore di san Pietro. Terzo perché la libertà gallicana, della quale scrive il Gerson non ha che fare niente con la libertà, che ora pretende la repubblica Veneta, poiché quella si fondava nei canoni antichi, questa è contraria a' canoni, così antichi come moderni.

HL S P 0 S T A

DEL

CARDINALE BELLARMINO

ALLA BIFESA BELLE OTTO PROPOSIZIONI

DI GIOVANNI MASSILIO

ΛΑΡΟΗΤΑΑΪ

RISPOSTA

DEL

CARDINALE BELLARMINO

ALLA DIFESA DELLE OTTO PROPOSIZIONI

DI GIOVANNI MARSILIO

XAPOLITA50

Mentre scriveva la risposta allé opposizioni di fra Paolo Servita, comparve la difesa di Gio. Marsilio per le sue otto proposizioni. E sebbene molli mi esorlavano a non rispondergli nulla, nondimeno ho credulo risponderc a'primi Ire capitololi, acciô da queslo possa ognuno comprendere, che quella sua opera non è degna di risposta. Massime se si consider), che costui si è messo a difendere un libello proibilo dal gravissimo tribunale deH'universale Inquisizione, come scandaloso, temerario, erroneo ed cretico; e non solo ha avuto ardire di opporsi ad una lanla aulorilà: ma dice di essere lapidato *de bono opere*, e si fa simile a Michea profeta oppugnato da falsi profeti, e si finge di esser diverso dall'aulore delle olio proposizioni, volendo con questa simulazione nascondersi, e parere di non essere quello che è, coslando a noi per testimonii degnissimi di fede, che i'auloro delle olio proposizioni, è queslo istesso Gio. Marsilio, che ora si finge un altro, che per carilà abbia preso la difesa di lui.

Risposta al primo capitololo.

Nel primo capitololo propone selle arti, o stralagemmi, che dice essere usati da me, per ingannare i lettori.

La prima arte dice essere, che io abbia procurato, che si proibisse quel trallato delle olio proposizioni. A questo si risponde, che io non ardisco attribuirmi quesl'arte, essendo arte propria della Chiesa callolica insegnalagli dallo Spirilo sanlo ed usala in tutti i tempi, di proibire le doltrine perniciose. Nè è vero, che io abbia procurato questo, non essendo quel libro propriamente scrillo conira di me; ma l'lia procurato quello a cui loeen per afficio; ed è slato proibilo con matura considerazione ed esame di una numerosa congregazione di gravissimi teologi; e se Gio. Marsilio fosse tan-

to catolico, quanto esso dice, obbedirebbe al giudizio di santa Chiesa e di quello che in luogo di Crisio la governa.

La seconda arte dice essere, che io distingo i sensi delle proposizioni, ed in uno le concedo, nell'altro le riprovo. Vorrei rispondere, che se per arte intende astuzia, questa non è arte, ma sincerità: se intende melodo, è arte buona: ma giacchè non vuole dislinzione, dico assolutamente, che questo suo è un male artificio, volendo pariare ambigualmente acciô i suoi complici l'inlendano, e si possa esso scusare con ricorrere ali' altro senso, quando bisogna.

La Icrza arte dice essere, che io confondo le mallerie. Quesl'arte è tanto lontana da me, che di nessuna cosa sono più lodate le mie scritture, che di chiarezza e dislinzione: ma Giovanni Marsilio confonde se slesso, poichè nella seconda arte riprende la distinzione e nella Icrza riprende la confusione. E non ritroverà mai che io confonda la potestà politica con la spirituale: ma esso si che la confonde, mentre vuole che il principe secolare possa far legge in ogni roaleria: sebbene ora trovandosi coito in falsità, si restringe ad una sentenza, che aveva in mente, *juxta suum finem*.

La quarta dico consistere in quello che io affermo, che Giovanni Marsilio aulore delle otto proposizioni, non è buon logico, e che le sue prime cinque proposizioni, non fanno a proposito; e queslo lo dice acciô i lettori non le considerino, e gli paia slrano quando veggiamo inferirsi da quelle cinque le tre ultime.

Rispondo: che l'anio è vero che questo sia artificio, quanto è vero che Giovanni Marsilio sia buon logico. Il luogo dove io mi maraviglio della logica di Giovanni Marsilio, è nel discorso dellu prima proposizione rispondendo a quelle sue parole. Seguilla l'Apostolo e dice: *Qui potestati resistit, Dei*

ordinationi resistit. Ecco l'autorità, che lianno i principi secolari di far legge in ogni malcria, e che obblighi ogni persona. Di queste parole dissi, che questa è una logica mirabile che earn le conclusioni di dove non sono. Aristotele argomenterebbe così: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: sed non licet Dei ordinationi resistere: ergo non licet potestati resistere.* Ma chi volesse argomentare come fa Giovanni Marsilio, e dire, chi resiste alla poleslà, resiste alle ordinazioni di Dio: dunque il principe scolare può far legge in ogni malcria, e che obblighi ogni persona, sarebbe da Aristotele mandato fuori della scuola. come innhile ed incapace ad imparare la logica; perché in questo argomentolo non si trova il termine di mezzo, necessario per congiungere gli estremi e chivolessero mettere l'argomentolo in forma di sillogismo. Iroverebbe quillo termini, non Ire soli, come hanno da essere per concludere il discorso. Che poi le cinque prime proposizioni non siano promesse dalle quali si possono dedurre le Ire ultime: è ebiaro, perché ancorchè si concedessero le cinque proposizioni, si potrebbe con ogni ragione negare la conseguenza a chi da quelle deducesse la scsà, e le altre due parole il principe scolare non può punire gli ecclesiastici, perché sono solamente cōnli che nessun principe può derogare a questa esenzione, come si è dimostrato dal consenso di tutti i dottori, ed a questo non importa che il principe abbia la poleslà da Dio immediatamente o mediante il consenso umano: né meno importa che Cristo abbia esercitato la poleslà di re temporale o no: nè se Cristo l'ha dato al Papa il regno del mondo o non l'ha dato: nè se il Papa abbia poleslà meramente spirituale, o pure unco temporale, nè se gli ecclesiastici siano esenti, *jure divino* o *jure umano*: e porre liadibene che quelle cinque proposizioni sono improprii, e che Giovanni Marsilio non sa logica, o per dir meglio con san Paolo, non sa quello che si dica. nè di che cosa parli.

La quinta arte, dice essere: che io habbia notati alcuni errori di stampa ed attribuiti all'autore, come nel numero d'Innocenzo III. lo stampatore ha stampato un I, ed ha fatto Innocenzo III. in cambio d'Innocenzo III. mi a quelle parole: *Sunt enim ministri Dei.* lo stampatore ha aggiunto *ad tributa.*

Ilrispondo: che questa è arte <li Giovanni Marsilio di scaricare la sua ignoranza addosso i poveri stampatori; poiche nel testo di Giovanni Marsilio, non si legge Innocenzo III. ma con parole dislese Innocenzo Terzo. il che non si può fare con aggiugnere mi I. e similmente quella parola, *ad tributa*, non può essere aggiunta dagli stampatori. i quali lasciano di volta qualche cosa per inavvertenza, ma non aggiungono mai niente.

La sesta dice essere: cumminare per via de'suppositi. i quali non si provano; ma si presuppongono per veri non essendo.

A questo si risponde: non essere vero che io supponga se non quelle dottrine, nelle quali conven-gao tutti i dottori scolastici, o che sono già determinate nella Chiesa di Dio; e doveva Giovanni Marsilio parlare qualche luogo particolare, dove si abbia presupposto una cosa falsa per vera.

La settima, dice essere: citare spesso autori proibiti con dire, ora che mi pare, che all'autore sia piaciuta l'opinione d'essi, o che rinnova crelle: opinioni.

Ilrispondo: che molto caro avrei che non fosse vero quello che ho dello: ma questo islessa nuova scrittura di Giovanni Marsilio, come l'apologia di fra Paolo tioppo chiaro confermano, che loro rinnovano l'eresia di Marsilio di Padova e de' Luterani: e quando scrissi. che all'autore dello offo proposizioni. cioè a Giovanni Marsilio era piaciuto l'errore di Marsilio di Padova, lo provai con l'autorità di Giovanni papa XXII. riferito dal cardinale Turcormana. Si lamenta poi Giovanni Marsilio, che io laceri il nome de' principi a' quali gli stessi pontefici anticamente parlavano con molto rispetto e davano onori loli. A questo si risponde: questa essere una grandissima falsità, perchè ho sempre parlato de' principi con media riverenza ed in particolare della repubblica di Venezia dandogli loli, come ogntempo può vedere di serenissima, nobilissima, prudentissima ed antichissima. Dunque si può con buona ragione concludere, che le sette arti stampate, che Giovanni Marsilio ha proposto, non sono miei stampati, ma falsità e bugie di Giovanni Marsilio, e dico bugie, perchè sapendo benissimo Giovanni Marsilio. quanto gli artifici e stampati siano contrari alla mia natura, contro la propria coscienza ha scritto questo primo capitolo.

¶ ... *

Ilrisposla al seconde capitolo.

Did secondo capitolo. risponde Giovanni Marsilio a due obiezioni fatte nel proemio della mia scrittura.

La prima obiezione è. che in Venezia si stampino libretti contro la forma del concilio di Trento, scss. 4. Ilrispondo Giovanni Marsilio primo, che ho usato una grande iperbole con dire, che ogni giorno vengono fuori libretti pieni di errori.

Secondo dice, che si leggono pure molti più libri senza nome, anzi che la stessa congregazione sopra l'indice ha proibito, che si può lasciare il nome dell'autore, causa *humilitatis.* o per altro giuste ragioni. Ula prima risposta dico, che non grande iperbole a chi considera, che un giorno comparve per l'isola un libro con le considerazioni di Giovanni Gerson e d'una epistola al principio scandalosa, non solo senza nome di stampatore luogo ed approvazione: ma con l'iscrizione che fosse serilia in Parigi; ed il giorno seguente, o poco più tardi, comparve l'altro libretto dello stesso proposizioni. similmente senza nome e senza approvazione, e furono (ali che inenlarono subito essere proibiti in l'isola, in Milano ed in tutti i luoghi d'Italia ed anco in Spagna: e se io non avessi avvertito questo pericolo, senza dubbio si sarebbe continuata questa usanza. Alla seconda si risponde: che poco vale per iscusare l'imore dette otto proposizioni, perché le parole, della sacra congregazione nell'Indice. *titolo de Impressione librorum*, § -. sono queste. *Quod si justam aliquam ob causam. Incilo nomine auctoris*, quiscopo ci *inquisitori H-*

ber odi posse videatur, nomen illius omnino describatur. qui librum examinaverit, aul approbnveril. Ecco le comlizioai con le quali si puô perinellerc. che un libro si slatnpi senza nome <li aulorc. Moslii Giovanni Marsilio di aven· celato il suo nome nel libretto délie ollo proposizioni, con licenza del vescovo c dell'Inquisilore, rnosln che cl sia il nome di rhi l'ha esaminalo ed npprovalo, ni allora resta scusalo: ma noi siamo cerli. die né il vescovo. nè ('Inquisitore gli hanno dalo licenza, c che non ci sia nome di dii l'ha approvato cd c suminato. ognuno lo puô vedere.

Seguita poi Giovanni Marsilio nell' islesso capitolo, parendogli di aver trionfalo dell'av versai io, c canla le sue Iodi dicendo. E chiave, non lo mgo, queslo libretto, ma non âpre, come dice il signor cardinale, anzi chu serra ln porta all'ercsie, perciocche parc a me di compienderc. che il iabbro di essa la possa aver (alla nella fucina della sua carilà . cc. A quesla Iode, che dà a sc stesso l'aulore, si oppone il giudizio della universale Inquisizionc della sauta Chiesa callolica, pci quale queslo libretto è stato proibilo, come pestilente: c perchè dopo un si grave giudizio l'aulorc non riconosca il suo errore, anzi lo magnifica c loda. ogni callolico puô giudicare quanta sia la superbia di costui, t he volcva farci credere di avere celalo il suo nome per umillà.

Aggiugnc poi che i inlerd llo è quello che apre la porta all'cresic, c che esso lia procurato serrarre quesla porta. Al che si risponde, che la colpa di ciù non è di chi pone l'inlerdcillo, ma di clii ne dà occasione con la disobbedienza, allrimenle bisognerrbbe riprendere tutti quoi sommi Pontefici che hanno Ionie volte gl'inlerih tli: ed il modo di serrare la porta ail' ersle che possono nascere dagl'inlerdcili, non è dispregiare l'aulorità di t hi ha comandalo l'inlercdello, ma umiliarsi al vicario di Crista c con la debita obbedienza lor via la causa dell'inlercdello.

Lasoconda obbiezione riferita da Giovanni Marsilio, è che cresce in Venezia la disobbedienza con delrimeilo della fede. A quesla risponde Giovanni Marsilio, che l'obbedienza al supcnoie s'mlcnde con condizione, dic comandi cuse giusle: c qui la una lunga disputa sforzando i moslrare, che la repubblicn non è ohbbgala di obbedirc in pregiudizio delta sua giurisdizionG, ce.

Ilispondo: che tulle queslo sono scuse vano e non risposle sodé: perchè io ho parlalo dell'obbedienzn che si dee al concilio generole, il quale co- inanda, che non si stampino libri di cose sacre senza nome deU'nuloro, e senza npprovazione del superiore ecclesiastico. Non puô dire ncssuno. clte queslo non sia comandamenlu giusto: e prié ho delta bouc. che non osserv mdosi queslo comandtuenlo in Venezia, lasciando stamparc simili libretti, cresce ivi la disobbedienza. A questo biso gnnva. clie rispondesse Giovanni Marsilio. c non bipassasse con silenzio quello che importa, c si rnclesso a fare lunga digressione di quello che ni'SStino gli domandava. ilc giovu per iscusarc la disobbedienza délia repubblica. quello scrive il signor cardinale Itaronio in difesa di sanl'Ignazio:

perchè il signor cardinale non afferma, che sant'Ignazio non abbia obbedito ni Papa: ma solo dice, clic mm si Irova scrilto clic abbia obbedito, nè anco che non abbia obbedito: onde si puô presumere che abbia obbedito: di più non iscusà il signor cardinale quel fallo. anzi h) riprende, dicendo, che fo idinemi peccato veniale: nè ardisce dire, mortab·. per la saotilè della persona: si puô anco aggiunger·. che forse per questo mori l' islesso anno sanl'Igunzio, e perde la sedia e la vili. montre releva conlra del cornan lamento aposlolico amplificare la sua giunsdizione: perché Iddio punisce con la morte corporate talvolta i peccati veniali dei sum nmici, come dimoslra san Gregorio lib. L dialog, cap. 21. ma se punisce Iddio la disobbedienza id suo vicario con pena di morie, ancorche fosse veniale: come punira la disobbedienza mortale? linalmcnie vedeva il cardin.de.che sanl'Ignazio era stalo sempre unito con la sedc aposlolica, nè si Irova pure una parola scrilta da lui in materia di non volcre onbedire al Papa, cd in vita e dopo morte era stalo da Dio onoralo con miracoli c dalla Chiesa universale lenuto per sanlo: onde era necessario scusare almeno l'mlcnzionc di quel gran Padre: e di queste cose nessuna si Irova che dia inalena di scusare il doge osenato Venclo. quanlo al resta già sono fuora libri che dimostrano con quanta poca ragione la serenissima repubblica non obbedisca a'comandamenli del sommo Ponteficc, c però non occorre che in queslo perda tempo.

A quello che poi cita Giovanni Marsilio del padre Kiechomo gesuila c dc'cardinali Turrecremala e Ih'llarmino. già si è risposto nppicno nella risposla dell'islesso cardinale Bellarmino a'scllc tcologi di Venez a. nè occorre tante volte con led o dc'Ietlori ripcterc le medesime culunnie. A quello che in ultimo dice Giovanni Marsilio, che Iralascia il reslo del pro· mio del cardinale. perché sono calunnie e maldiccnzc. I Icitori dell'uno e l'allro scritto lo potranno giud'eare. perchè non vi è pur vestigio c ombra di calunnie e maldiccnzc, sc pure non chiania calunnia c maldiccnza il proporre di rispondere a quei libretti che gli verrauno allc muni c pregarc Iddio che con occhio di misericordia risguardi quelli che per giusto giudizio divino cominciano a dimoslrarc d'esser dali in senso reprobo.

/lhposla al lerzo capitolo.

Nella prima proposizione delle ollo, quale è. che i principi secolari hanno da Dio immediatnmenie poleslà senza alcuna eecezione, aveva notato due parole che contengono errori manifesti, senza eccezione cd immediatnmenle. Kispondemlo Giovanni Marsilio si sforza di provarc l'una c l'altra parola essere verissima: c per provarc la prima, clou senza occezione. va provnndo. élu* non nrancano dotluri caUolici, che scriv m» l'esenzione dcgli ecclesiastici non essere dc io;·' *divino*, adducendo Medina. Covarruvia cd tiliri antori.

Ma quesla sua prova non prova nicnto-. perrhè in queslo luogo non ho dello, clie non ci siano doltori chesoslcngonol'esenzione do'chierici non essere

ft

t

de jure divino: ma ben dello stesso errore dire, che la potestà del *principe* secolare sia senza eccezione; perché se intende senza eccezione di potestà. è eretica, perché il principe cristiano è solo posposto al vicario di Cristo: se s'intende senza eccezione di negozii e cause, è similmente eretica, perché nelle cause e negozii meramente spirituali, non si può intramettere il principe secolare: se s'intende senza eccezione di sudditi è erronea, perché gli ecclesiastici sono esenti dalla potestà del principe secolare, almeno *de jure humano*, almeno che non gli può derogare nessun principe, come dicono gli stessi autori che esso allega.

Giovanni Marsilio non ha risposto se non a questo ultimo membro; e perché bene s'accorgeva, che manco a questo ha risposto bene con provare che alcuni autori dicono, l'essenzione non essere *de jure divino*, restringe la sua proposizione, e vuole che s'intenda, che la potestà de'principi sia da Dio, senza eccezione da Dio, cioè, che Dio non ha eccettuato nessuno, né laico, né ecclesiastico.

Questa dichiarazione non si può cavare dalle parole sue (*ut jacet*) nella proposizione; ma posto che sia vera dichiarazione, ancora è falsa ed erronea la proposizione, perchè è contraria al concilio lateranense e lateranense; ed al cap. Quamquam *de censibus* in C. ed altri canoni allegati da noi a quali più si ha da credere che a quei pochi autori che esso cita.

Dipoi si sforza di provare la parola immediatamente, ed adduce Navarro ed altri autori, e chiaramente va sempre equivocando e dimostrando, che non sa quello che si dice. Questo non è mistero sopra naturale, né cosa di opinione, ma è dottrina comunissima di tutti ed in particolare del Solo lib. 1. *de jure* lib. 1. *el jure quaest. i. art. 1.* e di Navarro sopra il cap. *Æoril. de judic. i. lab. 3. num. H. et 85.* i quali autori sono stimati grandemente dal Marsilio, che la potestà politica è da Dio immediatamente in quanto all'istinto naturale che hanno gli uomini di essere governati da qualcuno che abbia cura del bene comune, e per conseguenza. ebe ira gli uomini ci sia sempre chi comandi e chi obbedisca: e questo dicono i dottori che Giovanni Marsilio allega: ma nondimeno è ancor vero che la potestà politica risiede principalmente ed immediatamente nella moltitudine degli uomini, come dice Navarro nel luogo allegato da Marsilio, i quali uomini naturalmente sono liberi dal consenso loro deriva ne' magisrali o siano perpetui o temporali o assoluti o con dipendenza; e qui nasce che i principi hanno la loro potestà da Dio, ma mediante il consenso de' popoli. e per conseguenza, non immediatamente da Dio. E quando Giovanni Marsilio argomenta *Omnis potestas a Deo* es. dunque la potestà de'principi è da Dio immediatamente.

Si risponde: come si è risposto nell'altra sermone, che ogni potestà è da Dio; ma alcuna da Dio immediatamente, come quella del Papa: alcuna mediante il consenso umano, come quelle de'principi temporali: e quando replica quella del Papa, è mediante l'elezione de'cardinali, come quella dei principi mediante l'elezione o successione; si ri-

sponde come pure si è risposto nell'altra scrittura che i cardinali eleggendo non danno la potestà, ma disegnano la persona alla quale Dio dà la potestà: ma l'elezione o successione de'principi odà la potestà, o almeno trasfonde in essi quella potestà, che fu data da principio dalla moltitudine degli uomini, i quali essendo liberi, si consentirono di trasferire la loro potestà in uno, o così sempre quella potestà deriva del consenso umano, il che non si può dire di quella del papa.

E quando di nuovo replica e dice, che la potestà de'principi è da Dio immediatamente, come l'anima ragionevole è infusa da Dio immediatamente nel corpo umano, sebbene ci concorrano le disposizioni che fanno il corpo all'ora a riceverla; si risponde, che questa similitudine si può applicare alla potestà che ricorre il papa da Dio, ma non a quella che ricevono i principi temporali, perché, come si è detto, la elezione de'cardinali dispone la persona acciò riceva la potestà di Dio; in quello stesso modo (*servata proportione*) che i genitori preparano la materia, cioè il corpo umano, acciò sia alio ad esser informato dell'anima ragionevole che Dio gli infonde: ma l'elezione di quelli che eleggono un principe temporale, dà veramente la potestà, ovvero trasfonde in lui quella potestà che diede il popolo da principio al principe, come quando l'agente naturale non solo dispone la materia. ma ancora introduce la forma. E quando aggiunge e dice che io convinto dalla verità confesso che la potestà de'principi temporali è immediatamente da Dio, menire dico, che i principi in quanto superiori hanno immediatamente da Dio potestà di comandare.

Rispondo: che vi è la dichiarazione appresso, perché subito aggiunti, cioè che il comandamento dell'obbedienza è immediatamente da Dio. Si che il dire che i principi in quanto superiori, hanno potestà di comandare immediatamente da Dio non significhi altro se non che Dio ha ordinato che si obbedisca a' superiori, ma di qui non seguita, che il principe sia principe immediatamente da Dio, o che sia fallo superiore a questi o a quelli immediatamente da Dio. E se Giovanni Marsilio non l'intende non ci posso fare altro, se non pregare Iddio che immediatamente gli dia più lume di quello che gli ha dato.

Dopo questa sì debole difesa delle sue parole notate per errori, si lamenta, che io abbia fabbricato una esposizione delle sue parole lontanissima dalla sua intenzione, e poi da quella cavare quegli ingiuriosi epiteti di eretico, di erroneo ecc.

Rispondo: che io non ho esposto le sue parole, ma l'ho preso nel senso che fanno. e che da lui è stato con tante parole dichiarato: Onde l'ho a dire che quella sua proposizione nel senso che esso l'ha dichiarata è falsa ed erronea ed in parole eretiche. Né ho detto che esso sia eretico, ma che la proposizione sia eretica. bisogna che ci sia la pertinacia; ma acciò la proposizione sia eretica, basta che sia contraria alla fede cattolica: e perché l'ingiuria si fa alla persona propriamente, non alle proposizioni, a torto si lamenta che gli abbia del-

lo la maggiore ingiuria che si possa dire ad un uomo, cioè di essere circo.

Finahnenlc l'islesso Giovanni Marsilio nndila, come esso parla gli errori che gli pare avere trovato nella mia scrittura: e se io ho numerato bene sono centonovanta. E prima che io venga a considerarli desidero che i lettori sappiano, che costui che si vanta aver trovato tanti errori in una mia piccolissima scrittura; poco avanti in una lettera latina, che mandando all'orlo per Venezia, disse queste parole, *Quis auctor citatur in illo scripto, qui sapiat haeresim? Sanctus Paulus fortasse, vas electionis, doctor gentium? An sanctus Ecclesiae doctor Joannes Chrisostomus et Thomas Aquinas?* e dopo alcuni altri. *An illustrissimus cardinalis Bellarminus malleus haereticorum? si hos viros catholicae Ecclesiae lumina haeresim sapere didicisset. scitote malle auctorem octo propositio-num cum ipsis errare, quam vobiscum bene sentire.* Lascio quai giudizio si possa fare di uno che oggi mette il cardinale Bellarmino fra i lumi della Chiesa, e l'accompagna con san Tommaso. s. Giov. Crisostomo e san Paolo, e lo chiama frusta degli eretici, e domani mola pensiro e dice, che è tanto pieno di errori, che in un piccolo libretto ne sparge fino a centonovanta. Solo gli ricordo, che avendo proleslato di volere piuttosto errare con lui che sentir bene con altri, costringalo a confessare, che questi non sono errori, o seguirli ancor esso. Non è molto, che fu in Germania un prelato per nome Tilmanno Esusio, il quale fece un libro, *De sexcentis erroribus Papistarum*, e gli fu dall'islesso Bellarmino dimostrato, che quelli non erano scienziati errori de' cattolici. che esso chiama Papisti, ma scienziati bugie di Esusio. Al fine di questo modo chi vorrà ben considerare, troverà che questi centonovanta errori che ha notato Giovanni Marsilio. non sono altro. che centonovanta lesimoni della sua vanità e leggerezza. Comincia dunque cos?

Primo: erra perché essendo cosa certissima, che le due contraddittorie, non possono esse simul verae, egli l'abbraccia tutte due per vere, o prima dice, che i principi in quanto superiori hanno immediatamente da Dio la potestà di comandare a loro sudditi: e poi pentito dice: se i principi secolari non hanno potestà immediatamente da Dio sopra i laici, molto meno l'hanno sopra i chierici.

Rispondo: che se Giov. Marsilio fosse quel gran logico che si fu. saprebbe che le contraddittorie hanno da essere due proposizioni con gli stessi termini, e solo si ha da aggiungere la negazione ad una. Onde non sono contraddittorie quelle che esso forma, poichè in una si vede la limitazione. in quanto superiori, nell'altra non si vede. E già di sopra si è dichiarato, che il senso della prima è questo; che Iddio immediatamente ha dato il precello d'obbedienza ed ordinato che i superiori comandino ed i sudditi obbediscano. Il senso della seconda è, che quegli uomini che sono principi e superiori non hanno da Dio immediatamente di essere principi e superiori: ma mediante il consenso

umano. Le contraddittorie, secondo la vera logica sarebbero queste: i principi in quanto superiori hanno immediatamente da Dio potestà di comandare a' loro sudditi: ed i principi in quanto superiori, non hanno immediatamente da Dio potestà di comandare a' loro sudditi. Ma queste che sono veramente contraddittorie non si trovano nei miei scritti, ma solo nel capo di Giovanni Marsilio. Seguita e dice:

Secondo: erra perché confonde queste due parole il titolo della potestà e la potestà stessa. Le quali cose sono affatto distinte: perché il titolo è. Condicio sine qua non acquiritur potestas: ma la potestà è quell'autorità, e giurisdizione che dà l'Iddio immediatamente al principe che riceve dagli uomini quel titolo: il che è stato provato manifestamente con l'esempio dell'anima ragionevole ed il cardinale è forzato concederlo, perché ammette per vero, che sebbene l'elezione del Pontefice è dagli uomini. tuttavia riceve immediatamente la potestà da Dio, ergo a pari etc.

Rispondo: che non ho mai confuso il titolo con la potestà; anzi l'ho sempre distinto dicendo che i principi hanno la potestà per titoli umani, e di qui ho raccolto, che l'hanno mediante il consenso umano. E se esso stesso dice, che io ammelloesser distinto il titolo dalla potestà. come dice che lo confonde? Ma esso si che confonde la condizione sine qua non con la disposizione vera e reale, e mostra di non sapere nemmeno i termini della filosofia. Dico dunque, che il Papa ha la sua potestà per titolo divino, perché l'ha per dono di Dio, il quale donò a san Pietro, ed in lui a' successori suoi. la potestà di reggere tutta la Chiesa. I principi secolari hanno la potestà per titolo umano, perché l'hanno per traslazione che hanno fatto i popoli della loro potestà ne' principi, la quale deriva ne' successori per elezione o successione ereditaria o altri modi come si è detto di sopra. Seguita Marsilio:

Terzo erra: perché dice, che è eresia affermare che la potestà temporale non sia stata fatta soggetta da Dio alla spirituale: atteso che non vi è luogo di Scrittura. né definizione della Chiesa che dica. che il principe come principe sia soggetto al Pontefice, ma sibbene come cristiano. Quando non vi era niun principe cristiano al mondo, certo per ragione del principato non era alamo soggetto al Pontefice, etc.

Rispondo: che Marsilio si finge le parole che non sono nella mia scrittura. e poi anco si linge rinfrangimento che non l'avrebbe neppure sognato un uomo di giudizio, e così fabbrica gli errori. Non ho mai detto, che il principe, in quanto principe, sia soggetto al Pontefice: ma se l'avessi detto, avrebbe quella sentenza buonissimo senso, cioè che il principe cristiano è soggetto al Papa, e però la potestà sua è soggetta a quella del Papa, poichè e dovendo il papa dirizzare il principe nell'uso della sua potestà. Ed in questo senso il principe cristiano, in quanto principe è soggetto al Pa-

p.i. Ma che la ragione della soggezione de' principi al Pjpa non sia il principale, ma il Cristianesimo, è tanto chiaro, che nè anco un fanciullo no poirebbo dubbiare; e nè io, nè rerun aliro ha niai dello, che la ragione della soggezione sia il principals, come anco nessuno ha mai sognato. che la ragione che soggella il medico cristiano al Papa, sin l'arle della medicina, e pure è vero, che il Papa ptift e dove regolare il medico cristiano che usi la sun nrle come convien ad un cristiano, come hanno fallo i somini ponleici che hanno ordinale n' medici. sollo gravi pene, come si hanno da portare con gl'mfermi, cap. *Cum infirmitas, de pocnil. cl remiss.* ed il medesimo si può dire de' dolori di legge e di Icologia. SI che queslo e simili non sono errori miei, ma inezie e vanità di Giovanni Marsilio. Segulla.

Quarto erra: perchè avendo l'autore pariato solamcnle delta poleslà temporale, cgli si fingie, come se. avesse pariato dello spirituale, dicendo, che è crisia dire, che i negozi spirituali siano soggetti alla poleslà laica, chi dubita di questo?

Rispondo: se Giovanni Marsilio vnleva far credere quesli errori, bisognava non riferire il leslo della mia scrillura. Perchè ognuno elm li vede, può giudicare, di queste imposture. Nella primo proposizione sui principio, non avendo Giovanni .Marsilio pariato nienle di poleslà temporale, ne spiriluale, dice che il principe temporal· ha poleslà da Dio immedialamcnle senza alcuna eccezio·no. Io volendo censurare questa proposizione distingue i scilimcnli che puo avere, e dico die se quelle parole senza eccezionc s'inlendtmo de' negozi, ô cretica, perchè i negozi spirituali, seconde la fede cristiana non appnrlengono a' laici; che finzione è questa? di che si lamenta Marsilio? Segaila:

Quinto erra: perchè dice, che interrogato un principe per quai ragione possiede un regno, non dira jure divino.ma per credilà o jure belli. Hal che infcrisce, dunque non lui da Dio lai poleslà immediatamente. Ed io dico, die non rispondera a quel modo.ma a chi gli demandasse da chi ha la poleslà ed aulorità di comandare a quesuddili, risponderebbe, che l'ha immediatamente da Dio. Jia a chi gli dicesse, da chi ha avuloqud idolo o investitura di lute poleslà risponderebbe die l'ha dagli uomini: non bisogna confundere queste due cose colanto fra se slesse diverse poleslà e lilolo: l'autore non parla per quello che si vede del lilolo. il quale è una mera condizione: ma della poleslà. dell'aulorità, della giurisdizione. la quale é da Dio: e chi nonsa, che interrogato il re di Francia, per stare, ndl'esempio dd cardinale,perchè [a morire uno. perche [a leggi le quali obblighino in coscienza. non dira che lo fa per credilà, ma sibbene dira che ha aulonlà di farlo immediatamente da Dio. perchè l'crédita non dà la poleslà. ma è una condizione. la quale è necessaria che sia nel-

l'uomo, perchè Didio immediatamente gli dia talc aulorità.

Rispondo: che Giovanni Marsilio non ha sapulo confnlare In mia risposla all'iulerrogazione proposing sebbene ha dello ed io dico, che non rispondià a quel modo: ma hit mulalo inlerrognzionc, e cosl varinlo risposla. secondo l'uso della sua logb ca: ma io voglio numerare gli errori che comnfolte in queslo poche parole. I. erra, perchè per confuture una r sposta, varia la propnsla. II. ernn, perchè dice, che il principe ha la poleslà immediatamente ila Dio. essendo ehlarissimo. non solo per le cose dello, ma per lutte le storie che i prinapi hanno avnlo li poleslà per consenso della moltitudine e per lo pin per iisnrpaz one e violenza. come Xembrol e simili: sebbene dipoi por consenso de' popoli i principi sono Lilli legillimi. III. erra, montre dice, che il lib lo è una niera condizione: il che non è vero. anzi è vera causa e fundamento della poleslà. IV. erra, perchè dice di volorc stare nell'cscmpio del cardinale e lullavia porta un csempio diversissimo: perchè il cardinale porta l'csempio det possesso del regno, domandando, con che ragione il lai no no possiede il regno: e risponde, che, non dira *jure divino*.ma per successione, n *jure belli*. Ma Giovanni .Marsilio pone l'esempio dell'tiso della poleslà. domandando. perchè il re di Francin In morire uno e però non può rispondere per credilà,ma perchè ha la pofe<là. V. ernn, perchè dice die. l'credilà mm dà la poleslà. ma è una condizione la quale è necessaria die sia netl'uomo ncciô Dio immediatamente gli dia la poleslà: erra perchè l' eredità mm è condizione. ma è l'istesso regno: die però si dice creditario: erra di più perchè quello che già ha l'credilà del regno, non lia bisogno die Dio gli dia la poleslà. perchè subito che è erede del regno, è re ed ha la poleslà regia. Ma Iorniamo agli errori notati da lui. Segue dunque e dice:

Sesto: erra perche dice. che. il principe non ha per suddili lulli quelli dei suo dominio immedialamcnle da Dio: ma il Papa ha per suddili immediatamente tutti i cristiani. Credo io, che l'aulore abbia nvuto buona logica, quantunque il cardinale credo. diversamente.e credo clic abbia sapulo. che correlative sani simul natura: dunque se la poleslà del comandare è nel principe laico immediatamente, da Dio. iolddigaziane desudditi d'obbedire al suo principe < immediatamente da Dio: e. siccome queslo r. m è mio principe, se non o per credilà o per elcz inc. cosl alcuno non è Pontc/ice se prima non i telle da cardinali. Ora siccome il caralterc. hallesimale fa che unuomo sia suddito in spiritualibus al Papa. cosi il nascere o il fare deldli net dominio rencziano, fa che un uomo sia suddito delta repubblica di Veneria.

Rispondo: che Giovanni Marsilio falsamente riferisce le, mie parole, perchè io non ho mai detlo, clic il principe non nbbio per suddili tutti quelli del suo dominio: ma lio detlo, clic il principe non

lia per sudditi gli ecclesiastici nbianli nel suo dominio. Onde in vano adduce quel principio di logica, che *correlativa sunt simul notura*, perche non sono correlativi principe ed ecclesiastico abbianlo nel dominio del principe. Bisogna provare che l'ecclesiastico abbianle nel dominio, sia suddito al principe di quel dominio, e quando sia provato si potrà dire, che siano correlativi il principe e l'ecclesiastico suo suddito. Nè vale niente quella ragione, chi nasce in un dominio, o fa dedito in quel dominio, è suddito al principe di quel dominio: perchè quella ragione conclude in quelli che non sono censi, ma negli censi non conclude. E così gli ecclesiastici sebbene siano nati nel dominio di Venezia, o facciano dedito in quel dominio, non però sono sudditi al doge o altri magistrali di Venezia, perchè sono censi: e l'essenzone sarebbe vana, se per nascerlo o dedito iossero sudditi: perchè tutti gli ecclesiastici nascono nel dominio di qualche principe scolare, eccetto quelli che nascono nello Stato temporale della Chiesa: ed il medesimo si può dire dei delitti. Quanto al Papa, si è detto molte volte che l'elezione de' cardinali non dà la poleslà, ma disegna la persona. Seguila Giovanni Marsilio:

Sellimo : erra perchè mette per certo quello che è ancora fra i cattolici dottori in dubbio, se la poleslà del Pontefice, morendo lui resti nella Chiesa, o pure con la morte di lui, resti la Chiesa spogliata d'una tai poleslà: in maniera che volendo quelli dell'opinione romana per parire al modo del Kavaro, che la poleslà de' vescovi sia derivata dal Papa- morendo lui non fanno rispondere a quell'argomento. Dunque i vescovi restano senza autorità: nia vanno girando, ad ogni modo tenendo che non resti nella Chiesa, e che resti, dicendo cose intelligibili. Che il cardinale tenga per certo, che la poleslà non resti nella Chiesa, si fa manifesto, perchè egli dice, che morendo il principe l'autorità resta nella comunità: almeno in quelli che sono fatti per elezione, ma morendo il Papa l'autorità papale, non resta ne' cardinali che l'eleggono o nella Chiesa. Quella opinione sebbene è difesa dal Gaetano e da quelli di Roma. tuttavia la contraria per l'argomento accennato ed altri molli è difesa da Parigini e dal famosissimo collegio della Sorbona. ed in particolare da Giovanni Maggiore, da Giacomo Almaino e dal Gersono, come racconta il Vavaro cap. Novil de Judic. Noi. 3. i quali autorizzano cattolici, e l'istesso Navarro, il quale melleper dubbia quella opinione, che il cardinale pone per certa in questo luogo, sebbene in altri la mette per dubbia egli stesso.

Rispondo: che Giovanni Marsilio si mostra poco fedele in riferire le mie parole: perchè io non solo non ho detto quello che esso riferisce, ma non ho toccato quella questione, se morendo il papa la poleslà resti nella Chiesa o no. Perchè dunque così chiaramente dice la falsità? Secondo è falsissimo che quell'argomento che esso propone contra i Romani sia difficile e che i Romani vadano girando e dicono cose inintelligibili: perchè è di niuno momento, essendo che gli autori di quell'opinione

dicano, che morendo il Papa non resta nella Chiesa la poleslà papale, ma vi resta l'episcopale archiepiscopale e patriarcale. Il che è dire, che morendo il Papa resta nella Chiesa la poleslà ecclesiastica, ma non in quella piccozza, che l'ha il Papa. E sebbene i vescovi pigliano la poleslà del Papa, non è necessario che morendo il Papa la perdano; perchè non la pigliano come vicari temporali, ma come perpetui e veri pastori e prelati delle Chiese loro particolari. Terzo, è falso, che io abbia detto, che la poleslà de' principi secolari resti nella comunità morendo essi, veggasi il testo e non vi si troverà la cosa. Quarto, è falso, che i Parigini ed il collegio della Sorbona tenga assolutamente l'opinione contraria a' Romani. Noi sappiamo, che ci sono molli fra di loro, che tengono il contrario. Quinto, è falsissimo, che io abbia in alcun luogo de' miei libri messo in dubbio l'opinione, che così dice, come si è dimostrato nella risposta a' sette teologi. Seguila Marsilio, e dice:

Ollavo: erra perchè dice, che la parola, Pasce oves meas è data a san Picro, e non alla Chiesa, e pure secondo molli dottori, cost la parola Pasce oves meas, come la parola Tibi dabo claves, fu della a san Pietro sì, ma in persona di tutta la Chiesa.

Rispondo: che qui ancora Giovanni Marsilio è falso, perchè io ho ben detto, che Cristo disse a san Picro ed a' successori, *Pasce oves meas*; ma non ho detto, come esso riferisce. che quelle parole non siano dette alla Chiesa. Come poi quelle siano delle propriamente a san Picro, secondo l'esposizione di quasi tutti i santi Padri greci e latini ed in che senso abbiano detto alcuni santi, che siano delle ancora alla Chiesa. L'ho dimostrato a lungo nel primo libro de *Pontefice*, ed a quel luogo rimetto il cattolico lettore. Seguila Marsilio:

L'otto: erra perchè dice, che il Pontefice non può alienare dalla sua giurisdizione spirituale niuna provincia: conciossiachè il Pontefice non è padrone di quelli d'una provincia, perchè sono di quella provincia, ma è loro pastore, perchè sono cristiani, etc.

Rispondo: che Giovanni Marsilio qui primariamente falsifica il testo, come ha fatto di sopra, perchè io non ho detto, che non può alienare dalla sua giurisdizione spirituale, come se io non conoscessi nel Pontefice altra poleslà, che spirituale; ma ho detto, che non può alienare dal suo primato apostolico niuna provincia, nè città, nè persona. Secondo l'istesso Giovanni Marsilio dice che io erro, e nondimeno si sforza di provare quello che io dico, ma con ragione frivola, cioè che il Pontefice non può alienare, ec., e così in tutto quel discorso si contraddice. Terzo, non può tollerare che il Papa si chiami Signor Nostro, essendo questo titolo di Dio, come anche fra Paolo non tollerava che si chiami Padre per l'istessa ragione, che è titolo di Dio. E così questi due uomini s'oppongono all'uso di tutta la santa Chiesa, il che deve bastare per cono-

score chi siano. Finalmente questo Marsilio dovendo provare che io abbia errato in dire, che il Papa non può alienare alcuna provincia dal suo primato; si voila a provare, che il Papa non è padrone, e dice molle ciance indegne di risposta. Seguita:

Decimo: erra perchè dice, che il principe secolare può perdere i suoi sudditi, ma il Pontefice non può perdere i suoi. 11 che piacesse a Dio che fosse vero: ma quanti popoli si sono partiti dall'obbedienza della Chiesa romana? Basta dire che quell'albero che copriva universam terram, adesso appena ha due o (re rami.

Rispondo: che noi parliamo *de jure non de facto*, e diciamo, che non può nessun cristiano laicamente alienarsi dal Papa, che non gli resti suddito *de jure*. E questo non lo può negare Giovanni Marsilio, il quale di sopra ha dello, che il caraculo balla e simula l'uomo suddito al Papa. Onde se non vuol dire, che il caraculo si possa perdere, non può anco dire, che il Papa possa perdere il *jus, die* ha sopra di tutti i cristiani ancorché per eresia o apostasia si parlano dalla sua obbedienza: come anco moltissimi si parlano dall'obbedienza di Dio, e pure non dira Giovanni Marsilio, che Dio non abbia giurisdizione sopra di loro. Ma i principi secolari, e *de facto, et de jure* possono perdere i loro sudditi. E se questo non è vero, domanda a' signori Veneziani con quai ragione posseggono molle cilia che furono poco prima d'altri padroni, se quei primi padroni non le potevano perdere almeno *de jure*. Anzi domanda, come hanno (allo a' liberarsi dalla polesia degli imperatori, a' quali prima erano soggetti: e veda se gli concederanno, che l'imperatore abbia giurisdizione sopra di loro, *de jure*, se non *de facto*. Seguita:

Undecimo: erra perchè dice, che la polesia non può essere sminuita al Pontefice dal concilio o da cardinali. ma bene può essere sminuita la polesia del principe secolare da' sudditi. Ho dello un'altra voila, che non voglio disputare, se la polesia papale, morendo il Paparcsli nella Chiesa o se il concilio si supra Papam. Questo è certo, che in causa hacresis si supra Papum ed incaso dedeliti scandalosi non sono mancati nella Chiesa irimedii. Ma veniamo alla ragione, che il popolo può sminuire la polesia d'un principe assoluto? niuno certo, con che autorità? chi dira una tal dollrina? dunque il popolo può deporre il suo principe e sminuirgli la polesia ce.

Rispondo: che Marsilio poichè ha cominciato a falsificare il libro non se ne può ascrivere. Non troverà die io abbia dello, che il popolo possa deporre il principe assoluto, nè sminuirgli la polesia. Legga bene le mie parole che ha inserito in questi sua difesa. e non ci troverà se non questo: *Il contrario vediamo ne' principali secolari, che sprso gli viene sminuita la polesia, o da' popoli o da principe superiore; e talvolta i principali monarchici divengono repubbliche libere, e per contrario le repubbliche libere divengono princi-*

pali monarchici, il che lullo avviene, perchè la polesia loro non è da Dio immediatamente, ma dagli uomini. Queste sono le mie parole, dove io non dico, che i popoli possano giustamente deporre i principi o sminuirgli la polesia, anzi credo che non possano fare tal cosa, perchè hanno una voila trasferita nel principe la loro autorità. e questo l'insegna ancora Domenico Solo lib. 4. *de jure el jure*. q. 4. art. 1. il quale aggiunge un'eccezione, *Nisi fuerit princeps in tyrannide corruptus*: ma rilevo quello che si è solito fare secondo le storie: perchè chi può negare, che il popolo romano al principio non fosse governato da're assoluti? e che poi tolta via la re si riducesse a repubblica libera, e di nuovo dopo molti anni tornasse a' principi assoluti? Similmente non potrà negare Marsilio, che i Veneziani anticamente non fossero soggetti agli imperatori romani, come il resto d'Italia, e poi anco a' Greci: e nondimeno si liberarono, e fecero una repubblica, sebbene non ardirono farla senza l'ausilio della Sede apostolica, mandando ambasciatori per questo a papa Adeodato, come scrive il loro storico Pietro Giusliniano. Onde lullo il rumore che fa in questo luogo Giovanni Marsilio ridonda contra la repubblica di Venezia, perchè se gli imperatori avessero avuto polesia da Dio immediatamente sopra de' Veneziani, o non fosse stato possibile togli o sminuirgli l'impero, i Veneziani non si sarebbero potuti liberare dalla soggezione loro. Il medesimo si può dire di molle altre cilia di Grecia e d'Italia, che più volte hanno variato forma di governo. E sebbene talvolta la variazione è violenta ed ingiusta, come quando Giulio Cesare si fece monarca della repubblica: ed i Goli, i Franchi i Vandali, e Longobardi s'impadronirono per forza di Spagna, Francia, Africa ed Italia, togliendo quelle provincie a' Romani: nondimeno col tempo divennero pel consenso de' popoli regni legittimi. E chi dice questo, racconta le mutazioni fatte nel mondo, e non esorta a sedizioni o ribellioni, come ardisce di dire con troppa temerità Giovanni Marsilio: ma sebbene io non ho dello, che i popoli possono levare la polesia a' principi loro signori: dice nondimeno Navarro nel cap. *Novit, de judic. Notab.* 3. num. 119. che la moltitudine non può laicamente trasferire ne' principi la sua polesia, che in certi casi non la possa ripigliare, ritolandola sempre in abito ed in radice. Contro questo dolore l'anio da Marsilio stimato gridi quanto gli piaccia. Seguita:

Duodecimo: erra perchè dice, che ne' principi laici si veggano mutazioni di repubbliche in principali monarchici: il che nega che si possa vedere nella Chiesa. E primo se parliamo del supremo pastore della Chiesa, che è Cristo nostro Salvatore, è certo, che non gli sarà mai tollata monarchia, perchè. Regni ejus non erunt finis: nè ciò avviene per ilolo o non tilolo, come dice il cardinale, ma perchè in lui non ha luogo la violenza, la quale è causa di simili mutazioni. Ma se s'intende de' suoi ministri, chi può negare che la santa Chiesa cominciò a governarsi per modo di repubblica? leggesi il cap. 13. degli all

IIISPOSTA DEL CARDINALE BELLAKMIAO

(iposlolici, doue s. *Pielro narra*: Sicul narravit Cephas. S. *Giacomo giudica*. Ego autem judico. *Êl̃cdillo si pubblica in nomc di Iulli*, Aposloli, seniores, fratres, fidelibus salulcm. Visum es!Spi-rilui sanclo, el nobis etc. *Se s.Piciro avesse allo-ro il primato, come il doge di Venezia, il quale jebbene ha una grande preeminenza, lutlavolla èsoggello poi a lotta la repubblica, lo lascio di sputare a chi locca. Qucslo basia al mio propo-dio, che gli cdilli che uscirono nella primitiva Chiesa a nomc di repubblica ora si fanno a no-mc di un solo, il che se significa mulazione, di-rait) lo slesso Signore che lo nega.*

Ilispondo: chc Giovanni Marsilio ci scoprc qui molli suoi errori,montre falsamenlc ne imputa uno amc. Erra primo,quando dice,chc il regno di Cri-sto non patiscce mutazione,cd aggiunge, e ciù non avvicnc per lilolo o non lilolo, ma perchè in lui non lia luogo la violenza. Erra,perchè la causa,chc in lui non abbia luogo la violenza, è lilolo divino della palcrna crédita, chc cosl dice il salmo 2. *Pos-tilla a mc cl dabo libi gentes haeredilalcu luam* elo conforma s. Paolo Ilcbr. 1. *Quem constituit haeredem universorum*. Secondo: erra perchè di-ce, clic la Chiesa cominciù agovernarsi a modo di repubblica, c poi si è mulala; poichè nella primili-va Chiesa si foccvano gli cdilti a nome di repub-blica, ed ora si fanno a nome di un solo. Qucslo è ncgarc aperlamente il primato di s. Piciro c la monarchia ecclesiastica, conforme all'eresic mo-derne. D'onde segue, chc o Crislo o la Chiesa ab-bia crralo. Sc Crislo islilul dal principio la Chiesa in forma di repubblica, ha crralo la Chiesa, chc luscinia la forma data da Dio, si è mulala in mo-narchia. Sc la monarchia è meglio che la repubbli-ca, c però si è fallu mulazione, dunque ha crralo Crislo in dargli forma di repubblica. Anzi segue, che nè mono Crislo sia monarca délia Chiesa, ma sia capo della repubblica, corne è il doge di Vene-zia: perchè non si è mai Visio chc un islesso po-polo sia repubblica c rcgno.o che in un regno ci sia la forma della repubblica. Sc Crislo è rc ed il Papa suo vicario générale, dunque la Chiesa non si go-verna a mododi repubblica, ma a mododi regno, ed il Papa non è un magistratc dipcndcnlc dalla Chiesa, ma un vicario dipcndcnlc solo dal suo pa-drone Crislo. Terzo: erra perchè volendo provare chc la Chiesa si governasse da principio a modo di repubblica,porta il concilio gcrosolimilano.Acl. 15. c per provarlo meglio e far parère chc la Chiesa sia una repubblica popolare, corne vogliono i Lu-lerani.corrompe il leslo,perchè dove dice la Scril-lura, *Apostoli ct seniores fratres*,esso legge. *Apo-stoli,seniores.fratres*,o per abbossarc la poleslà di s. Pielro nola chc di lui si dicc.narra:Simon *nar-ravit*, c di s. Giacomo giudico: *Ego judico*, come so in quel concilio s. Pictro avesse dalo informa-tione del fallo, c s.Giacomo avesse dalo la scnlen-za dilliniliva, e non s'accorge chc s. Pielro fu il primo a pariare c senlenziatore,cho non si obbligas-sero i crisliani, che prima erano gentili a circonci-dersi (chc qucslo era il dubbio proposlo al conci-lio) C S. Giacomo poi seguìlè il giudizio di s. Pic-

iro, come dice s. Girolamo nc ll'epislola a s. Ago-stino, chc è l'undccima fra l'epislolc di s.Agostino: c cosl quelle parole: *Ego judico*, vogliono dire, lo giudico l'islesso che ha giudicalo s. Pielro. Onde Teodorclo nc ll'epislola a san Leone, dice chiara-mcnle, chc s. Paolo venue d'Anliochia a Gcrusa-leinrne a pigliare la risoluzione di quel dubbio da s. Pielro. Nè importa,chc l'epislola non fosse seril-lia in nome di s. Piciro, ma in nome del concilio, perchè cosl piacque a s. Pielro slcsso, per onora-re gli allri aposloli. Seguila Giovanni Marsilio, c conchiude la prima parle dcgli errori chc ha nolali nella mia risposla, dicendo:

Finalmcnte: erra perche volendo apportare la ragione della differenza dc ll'una c l'allra pole-slà, apporta qucllchc il lilolo dc ll'una c imme-dialamcnle da Dio. ed il lilolo deU'allra non c immedialamcnle daDio: dico che erra in duc modi, perche se per lilolo intende la poteslà.non è cosl perchè la poleslà non è lilolo, nè il lilolo è poleslà: se intende per lilolo il modo d'ollcnere la poleslà,lanto è umano l'uno quanto l'allro: di che non mi lasceranno mentire i conclutisli. Sebbene ancora della poleslà ecclesiastica par-iando non è cita lanto immedialamcnle da Dio, corne la sccolarc.perchè clla è in Chrislo homine lamquam in capile Ecclesiae, a cui la comuntca Iddio immedialamcnle, Dalo csl mihi omnis po-leslas in coclo cl in lerra.cyli poi la comunica al Ponlcficc dunque essendo lui, come dice l'Apo-stolo. Mediator Dei cl hominum, si deve dire.chc Iddio dà la superiorità ecclesiastica al Ponlcficc mediale, idesl per Christum mediatorem; la quale poleslà non è principale,ma vicaria: non acccn-na dominio,ma piulloslo ministero e servitii.On-de a gran ragione egli stesso non lo repula a villa,ma s'adorna di qucU'allissimo lilolo diSer-vus servorum Dci, di quello di pastore, di quello di vcscovo. i quali accennano piulloslo ministe-rio chc dominio; più presto umillà.che grandez-za.poichè qucslo cose non in domibus ponlificis in quanlo taie, ma in domibus regum sunl, confor-me al dc llo del Salvatore.

Rispondo: chc Giovanni Marsilio non vuole pci-derc la sua usanza di allegare falsamenlc lc mic parole per riprendcrle. Logga bene il lesto che es-so ha inserito in qucslo libro, c non ci iroverà niai cho io dica, chc il lilolo d'una poleslàsia immedia-lamenlq da Dio. E cosl è vana la sua dislizionc, se per lilolo s'intende la poleslà o non s'intende: c qucslo baslcrèbbe per risposla. Ma io voglio di-inoslrargli, chc non solo fplsamenle ha nolalo un inio errore, ma io posso veramcnle nolarc in que-sic poche parole molli errori suoi. Erra primo: perchè non iulcndo i termini; e siccome di sopra ha dc llo, chc il lilolo, *csl conditio sine (µia non*, cosl ora dice, chc il lilolo è il modo di ollcnere la poleslà; il chc se fosse vero, lanli sarebbero i li-loli d'una poleslà, quanti sono i modi di acquislar-la, c cosi lin al *broio*. chc chiamano i Veneziani. sarebbe lilolo, perchè c modo di acquislare lu po-

leslà. Erra secondo: quando dice, che il titolo della poleslà ecclesiastica è umano, come quello della poleslà laica. Il che dico essere errore, perché secondo l'evangelo il titolo della poleslà ecclesiastica è la donazione divina, come si vede Malli). 16. *Tibi dabo claves*, e Joan. 21. *Pasce oves meas*. Erra terzo: perché dice, che la poleslà ecclesiastica è da Dio mono immediatamente, che la poleslà laica. E per ora non voglio addurre altro testimonio, che del Navarro, poichè Giovanni Marsilio lo stima singolarmente. Dunque Navarro nel cap. *Novil. de Judic. Sot. 3. num. 117.* dice così: *Non videtur verum id, quod quidam eruditi non dixerunt, scilicet, non solum communitates, sed etiam reges suam potestatem capere a Deo immediate* e questo lo prova a lungo. Si che secondo Navarro, nessun re ha la poleslà da Dio immediatamente, ma mediante la comunità degli uomini. c nel num. 111. 120. e 121. prova che la comunità sebbene trasferisce nel re la sua poleslà, nondimeno non se ne può mai spogliare l'alcune, che in qualche caso non la possa ripigliare. Ma l'istesso Navarro nell'enchirid. cap. 27. [num. 263. della poleslà papale dice così: *El sicut habet illam immediate a beo, ideo nemo alius potest camilli tollere vel minuire*. Ecco la vera differenza, secondo Navarro, fra la poleslà regia e la pontificia, che quella è da Dio mediante la comunità, ma questa è da Dio immediatamente: e però quella in qualche caso può essere tolta dagli uomini, questa non può essere tolta né sminuita. Erra quarto: perché dice, che la poleslà ecclesiastica non è immediatamente nel Papa da Dio, perché gli è data da Dio per mezzo di Cristo. Questo è errore, perché Cristo è vero Dio, e così la poleslà che dà Cristo immediatamente a s. Pietro, si può dire con ogni verità, che la dà Dio immediatamente a s. Pietro. E questo modo di parlare di Marsilio è nuovo ed inaudito nella Chiesa di Dio, cioè che la poleslà ecclesiastica sia da Cristo, e non da Dio immediatamente, come se Cristo non fosse Dio o la poleslà ecclesiastica si potesse dare da un puro uomo, parlando della poleslà in tutta la sua empiezza. Erra quinto: perché dice, che la poleslà del Papa è poleslà non principale ma vicaria, non accenna dominio, ma ministero e servilù; e pare che voglia inferire, che la poleslà de' principi scolari sia principale ed accenni dominio; perché nel fine dice, che il dominion grandezza *non in domibus Pontificis, sed in domibus regum sunt*, dico essere errore, che la poleslà pontificia sia vicaria e la regia sia principale: che la pontificia sia semplice ministero e servilù, e la regia sia dominio e grandezza: perché secondo l'esante Scrittura, l'anio la pontificia, quanto la regia potestà verso di Dio, sono vicarie e non principali. ed i re sono ministri, non padroni, non meno che i pontefici; ma i pontefici si occupano in ministero più eminente che i re Sap. *fi. Cum essetis ministri regni illius non recte iudicastis*, dice Salomone de're. E s. Paolo degli stessi: *Ministri Dei sunt in hoc ipsum servientes*. Rom. 13. Erra seslo: applicando male le parole del Signore: *Qui molibus vestiuntur in domibus regum sunt*, perché non parla quivi il Signore del dominio e gran-

dezza, come vuole Marsilio, ma delle vesti delicate, come le parole chiaramente dimostrano.

E qui voglio far fine, perché mi basta aver dimostrato, come per esempio, quali sono gli errori che Marsilio ha notato nella mia scrittura. E perché avendo egli per lo più riferito falsamente le mie parole, come fa ordinarmente per tutto, la pena sua (secondo Aristotele) ha da essere, che non se gli creda né anco il vero. Ma non per questo: manchcranno altri che risponderanno a tutte le sue vanità. Solo voglio aggiungere, che non coulenio Marsilio di aver speso tutto il suo libro in falsità: ha voluto ancora dopo il fine essere falso. perciò avvisa che il Navarro nel cap. *Novil.* è stato corrotto l'alcune per ingrandire la poleslà pontificia, che dove nell'edizione del 1575. diceva una cosa, nelle altre edizioni gli hanno fatto dire il contrario: avendo mutata l'opinione del Navarro in quella del Gaetano. Tutto questo è vanità e bugia: perché l'istesso Navarro nel 1585. rislampò il suo libro in Roma dove l'avevaslampalo dieci anni prima: e siccome l'istesso autore l'anno 1575. aggiunse molte cose alla prima edizione fallu nel 1548. e non mutò parca; così dipoi nell'edizione del 1585. aggiunse molte cose, massime nel *Nolab. 3. num. 41.* nondimeno non mutò opinione, ma dissel'istesso più chiaramente e più copiosamente. E siccome nella stampa del 1575. aveva dello, che il Papa ha poleslà spirituale direttamente, e temporale indirettamente, cioè per ordine e relazione alle cose spirituali; ed aveva ripreso Bartolo, che avesse dello, che questa opinione fosse errata: così nella stampa del 1585 dalla quale non è differente quella del 1590. fatta dopo la sua morte dice che la potestà del Papa è spirituale direttamente e temporale indirettamente, e riprende Bartolo al medesimo modo: ed è falsissimo, che in questa seconda o terza ristampa l'opinione del Navarro sia mutata in quella del Gaetano. E perché Marsilio profonde che la prima opinione del Navarro sia stata, che il Papa non ha poleslà temporale in modo alcuno *neque directe, neque indirecte*: come si vede in questo suo libro pag. 55. dove dichiarando l'opinione del Navarro, dice:

Parla, egli mai di poleslà temporale? nemmeno si sognò di parlarne, e sebbene dice che si serve delle cose naturali, non le chiamò già nè scolari nè temporali, nè civili, ma naturali, e le restringe a quelle che sono sì alle spirituali al fine spirituale, ec. e pone l'esempio dicendo che il Papa, secondo Navarro, si serve indirettamente delle cose naturali perché si serve dell'acqua per balizzare, del Tolo per dare Teslerma Unzione, ed aggiunge, che non si può ingerire in esercitare dominio o giurisdizione.

Voglio per confondere la sua lemerità porre in questo luogo alcune scelenze del Navarro prese dalla stampa del 1575. di Giuseppe de Angelis, quale sola esso ha per incorrotta cap. *Novit, de Judic. Not. 3. num. 82. pag. 60.* dichiarando la poleslà ecclesiastica, dico: *Dixi, et quatenus ad illa est opus etiam naturalibus, ad ostendendum*

quod *indirecte, et perquamdam accessionem necessariam extenditur etiam ad temporalia*. Qui può vederc Marsilio, che per *naturalia*, Navarro ruole significare *temporalia*, e più a Dasso n. 96. png. 68. *Potestatem praedictam ecclesiasticam, principaliter et directe sola supernaluralia et spiritualia respicere; temporalia vero, non nisi per consequentiam et accessorie, et ita toties et (fintinn hanc potestatem ad temporalia extendere, quoties et quantum euangelii et aliorum supernaluralium et spiritualium conscreandorum vel consequendorum, aut non impediendorum rollo exigit*. Che dirà qui Marsilio? ma o da quelle che dice num. 99. pag. 70. *Papa deponere potest reges negligentes in regendis regnis suis*, e num. 106. pag. 71. *Potest Papa dare coadjutores regibus aut certe consentire, et auctoritatem impertiri regnis id cupientibus*, e num. 107. pag. 72. *Ratio nova et vera quare statutum fuit, ut imperatore mortuo imperium regatur a Papa*, e num. 108. *Batwvera quare Fridericum imp. potuit deponere Innocentius IV. juxta cap. Ad Apostolicam de rejudic. lib. 6. Est illa, quod multa crimina spiritualia admisit, perjuriam videlicet, sacrilegia etc.*

Da quegli luoghi può raccorre Giovanni Marsilio, che secondo Navarro, il papa non solo può servirsi dell'acqua naturale per balneare, ma può ingerirsi nelle cose temporali, e nel dominio de' re ed imperatori, può conoscere il suo errore, quando lia dello che Navarro non ha pure sognato la polessà del Papa nelle cose temporali e scolari può intendere

che non è stata mai l'opinione del Navarro in quella del Gaetano, essendo che sempre è stata una stessa opinione di Gaetano e di Navarro. Può vergognarsi di aver imputato una tale lemerilla a' Romani di aver corrotto l'opera del Navarro. Può ripularsi insieme con fra Paolo, uno di quelli contra chi parla Navarro nella prefazione al re don Sebastiano nell'edizione del 1575. quando dice: *Sacros, sanctae Sedis apostolicae, summique Jesu Christi Regis regum et Domini dominantium vicarii polessalem caelitus ei datam eo modestius, religiosius et fortius suspicias, colas et tuearis quo nostra calamitosa tempestate superbius quidam, irreligiosius et audacius contemnere, dehonestare et convellere frustra conantur*; che sono principalmente ora fra Paolo e per lo Marsilio. Può finalmente concludersi che non gli sia affatto credulo per l'avvicinare essendo collo in tante falsità. E però dovrebbe scienle gli resta di timore di Dio, non aggiungere più errori ad errori, nè lemerilla a lemerilla, ma riconoscendo i suoi falli, ritornare all'obbedienza del vicario di Cristo e di santa Chiesa, che non chiude mai il grembo a chi torna a lei con vero pentimento. Ricordisi di quel dello di san Agostino epist. 137 che non provò migliori di quelli *qui in monasteriis profecerunt*, nè peggiori di quelli, *qui in monasteriis ceciderunt*. E che già per esperienza ha provato per quanti gradi è calato a basso da quella perfezione, alla quale era stato chiamato da Dio. Avverla di non andare tanto in giù, che, *circa fidem naufragetur*, come di già ne mostra non oscuri segni.

CONSIGLIO GENERALE

DI

POBLICA ISTRUZIONE

Napoli 12 Aprile 1856.

Vista la dimanda del tipografo Luigi Fusco, con la quale ha chiesto di porre a stampa l'opra inlitolala *De Controversiis Christianae fidci cc.* del cardinale Robcrio Bellarmino.

Visio il parere del Regio Revisore *P. D. Alfonso Capecelatro dcll'Oratorio.*

Si permette clic la suindicata opera si stampi, ma non si pubbliclii senza un secondo permesso che non si darà se prima lo stesso Regio Revisore non avrà attestato di aver riconosciuto nel confronto esscr l'impressione uniforme aU'originale approvalo.

Il Consult, di Slalo Près. Promis.
CAPOIAZZA.

Il Segrclario Generale
GIUSEPPE PIETROCOLA.

COMMISSIONE ARGIVESCOVILE

FER LA

H E VISION E DE' LIBRI

Nihil obstat
P. Per xasilico
Censor. Tcol.

Imprimatur pro Dcp.
Leop. Rvcciero.
a secretis